R. P. ANTONII DE ESCOBAR ET MENDOZA, E SOCIETATE IESV,

In Euangelia Temporis Commentarij.

B A

Pertinet
Ad Bibliothecam Aracoelitanam.
Ad usum
P. F. Ignatij Savini Romani
min: obs:
1665

B. A.

EDENTEM DE SEDE DEI ET AGNI EX VTRAQVE PARTE FLVMINIS LI

R. P.

ANTONII

DE

ESCOBAR ET MENDOZA

Vallisoletani, è Societate IESV Theologi,

In Evangelia Temporis commentarij Panegyricis moralibus illustrati.

Volumen Primum.

Lignum Vitæ

CHRISTI

Miracula.

LVGDVNI

Sumpt. Hæred. Petri Prost, Philipi Borde & Laurentii Arnaud.

M.DC.XLVII.

Cum Priuilegio Regis.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA

Illuſtriſſimo, ac Reuerendiſſimo Domino,

D. FRANCISCO MANSO DE ZVÑIGA,

METROPOLITANÆ BVRGENSIS ECCLESIÆ ARCHIEPISCOPO.

IDeo Auctores Voluminum ſuis ſcriptis Mecœnates adoptant (ILLVSTRISSIMÈ PRÆSVL) vt hominum dignitate præſtantium auctoritate, & patrocinio tecta, fultaque, ſe ſe in apertum dare, & luci committere minimè vereantur. Auctoritatis huiuſce ſic Auſonius Epiſc. conditiones expreſſit: *Authoritas ex generis nobilitate, ex maiorum gloria, ex propria ſapientia, præclariſque geſtis aſſolet comparari.* Profectò *ſi nobilitatis* lubeat monumenta deuoluere, à perilluſtri viro Ioanne Manſo de Zuñiga, eximiáque D. D. Magdalena de Sola auguſtum ſanguinem accepiſti, qui potuit dignè Riogenſium Equitum venas implere. *Si maiorum tuorum gloriam* rutilare cupiamus, Patrnum ſortitus

tirus es virum illustrissimum D. D. Petrum Manso de Zuñiga, iam Collegij Theologi Complutensis, iam Archiepiscopalis Salmanticensis alumnum. Burgensis Ecclesiæ Magistralem Canonicum; Regiorum apud Coruniam, Santandream, ac Aragonensem expeditionem exercituum generalem Administratorem, Calaguritanum Episcopum: Fratrem autem D.D. Ioannem Manso de Zuñiga patriæ domus hæredem, qui in Anglica expeditione, classeque Ferrolensi, Santanderensi Regibus Hispanicis ministrauit. Mirum planè, haud exactam fuisse arboris meritorum vim tot frondibus addictam. Frater enim D. D. Martinus Manso de Zuñiga insurgit, Collegij Archiepiscopalis purpura indutus, Prior de Ronces-Valles, Ouetensis Præsul, Comes de Noreña, Oſmensisque Antistes. Adhuc viget tantæ stirpis gloria ex fratre D. D. Petro Manso de Zuñiga Regio Pampilonensi, ac Granatensi Senatore, rerum Prætore capitalium Madridensi, Vallisoletani Senatus Præside, Cæsariensi Archiepiscopo, Indorum Patriarcha, supremi Senatus Præside meritissimo; à quo munere se se lubenter, & instanter: (pia nè conscientiæ punctione, an mira huic tempestati humilitate?) expedire curauit, magni Regij Senatus repugnantia, incredibili Philippi III. Hispaniarum Regis contradictione fatus, tantum munus egregiè administrari ab eo, qui se oneri parem minimè reputabat. At verò quot, quantisque gestis se se cuncti fratres ostenderint muneribus agnatos, neque assequi potest, neque complecti breue hoc scribendi genus: quod neque historicum est, nec doctorum hominum reprehensione caret, si longius sit; cum eo sit consilio susceptum; vt patronum sibi, atque aram quærat; non vt de illius rebus laxiori stylo longam meditetur historiam.

Profectò si ex *propria sapientia*, gestisque auctoritas exponenda occurrat: hinc annalium Volumini materies explicatur. At longos tractatus velut luteo in latere Ierosolymam, ad vnicam Nazianzeni de Magni Basilij elogio clausulam perstringam. *Adeste iam* (inquit Orat. de eius funere,) *ac me circumsistite omnis illius chorus, tam qui sacrarij estis, quàm qui inferioris ordinis: tam qui ex nostris, quàm qui ex exteris; encomium mecum conficite, alius aliam illius virtutem exponentes, & conquirentes qui thronis insidetis legislatorem; qui Rempublicam gubernatis, Ciuitatis Principem; plebei Moderatorem; litterarum studiosi Præceptorem; calamitosi solatium; senes baculum, iuuenes Pædagogum, pauperes largitorem, locupletes dispensatorem. Quin mihi quoque videntur, & viduæ Patronum suum laudaturæ, & orphani patrem, & pauperes pauperum amatorem, & ægrotantes Medicum cuiuscumque volueris*

ris morbi, & medicinæ: & sani sanitatis custodem, & peregrini hospitalem. Omnes denique eum, qui omnibus omnia factus est, vt omnes, aut certè quamplurimos lucrifaceret. Ergo & Ecclesiastica, & secularis œconomia circumspicite Senatorem, Præsulem contemplamini. Ognatense sancti Spiritus Collegium te (Præsul illustrissime) toga circumdedit, Academiæ illius Rectorem egisti, cathedram vespertinam gerens, ipsis Iurisprudentiæ luminaribus dogmata præscripsisti. Diœcesis Calaguritanæ Gubernator exurgis, Collegium S. Crucis Vallisoletanum togam suam tua nobilitare, ac sapientia purpurauit augustius. Regia illa Curia, Granatensisque te potita est Senatore. Ad conuentum Regiorum Quæstorum es ratiocinator electus, Concilio Indico addictus, inter bellorum Consiliarios adnumeraris, iam Senatoribus res Cruciatæ decidentibus, iam negotia contentionum prouidentibus addiceris. Ad Hispalensem Vrbem Philippi IV. iussu profectus es: vti grauissimam causam quorundam flectentium viam, vt ad aliena magnam vim argenti, merciumque deportarent, gereres: & trium dierum interstitio rem perfecisti veniens, videns, vincens: quæ sex annorum terminum consumpturam esse videbatur. Demùm sine bonorum sequestratione, sine retentione librorum, seu reorum captura, ducatorum ducenta millia Regiis thesauris addidisti. Anno millesimo sexcentesimo vigesimo quarto decima quinta Ianuarij die, Mexicana in Vrbe oborta est seditio ex Marchionis de Gelues haud accepta gubernatione; postque immissos grauissimos viros, qui aduersa fortuna curarunt ciues pace colligare; fælicissimo omine anno sexcentesimo vigesimo septimo commoda cuncta pedibus Regiis prouoluens, Senatorio Indorum munere retento, nauigasti septus, ornatusque Regia munificentia, quæ secretis, publicisque instrumentis supremam ad omnia munia gerenda tibi tradidit potestatem. Vix ad vlteriorem Hispaniæ recentioris ripam traiecisti cum Archiepiscopus Mexicanus electus rem adeo difficilem tanta perfecisti prudentia, vt nunquam Regio illa tanta fuerit pace constricta. Aëris infecti corruptio Dauidicam excitauit cladem, quæ exundantium aquarum adminiculo totam ferè Vrbem Mexicanam, obruit. Quid piissimus Antistes? Septem Xenodochia ad pauperum ciuium curationem erexisti, plus septuaginta millium vnciarum argentearum sumptu ineuitabili prouidisti vulneri. Porro munere Regio assignatus fuisti Pacis Iuliæ Præsulatui, quem nunquam acceptasti. At Guamangano Episcopo Mexicana Metropolis assignata, & Guamangana Diœcesis alij est adscripta. Res quidem ad tam arctas tracta est angustias, vt necessum fuerit, te munificentissimum tuo iuri cessisse,

lubentemque Dignitati misisse nuncium, vt tam difficilis nodus solueretur. Ad Philippi curiam simplex Sacerdos rediisti omni annuo redditu ad sustentationem carens, præter Indici Senatus auctoramentum. Huic rursum ministerio inseruire iussus, Decanus Præsidis gessisti clauum, ob Comitis de Castrillo profectionem ad rei Pecuatiæ conuentum.. Tunc simul Regia speciali commissione, Cruciatæ Senatum gubernasti Præses, ac Commissarius Generalis, illustrissimi Generalis Inquisitoris recessu: grauissima interim expediens negotia. Carthaginis tunc Præsulatum accepisti, quam cum inire curares Diœcesim, ad Murciam aduentans iussus à Rege septuaginta millia modiorum tritici, & hordei sine ciuium molestia ad Cataloniæ exercitui succurrendum collegisti, eduxisti ad Carthaginem: indéque famulorum, ac curruum tuorum ministerio, sine Regalium facultatum sumptu, æquoris ripæ tradidisti, indéque octo nauigiis tua industria, atque expensis comparatis Barcinone, Rosas, Colibre, aspectante hoste, classéque aduersaria repugnante, nec oppugnare poti necessariam annonam tradidisti. Communi plausu Duces nostri asseruere recuperationem salsaticam tuæ miræ industriæ deberi, tibique succurrenti cessisse victoriam. Ad Regis in Aragoniam expeditionem assignatus magno sumptu te expeditum ostentasti; cuius suspensione immissus ad Cantabros Senatui Regio inibi contracto præfuisti, iam Metropolitanæ Ecclesiæ Burgensis Antistes. At retractis hostium inuasionibus, cum D. Rochij solemni terra contremuit, æthera mirum in modum fuere commota: turres fortissimæ æternitatis documentum terrea ostenderunt fragilitate niti. Ad quarum reædificationem non mediocri subsidio accurristi. Inibi commoratus est antiquorum Præsulum æmulator, donec te euocauit Serenissimi Infantis Cardinalis cadauer, quod ad Templum D. Laurentij Regio (vt par erat) tuo sumptu humandum attulisti. Quid, ô Princeps Illustrissime, de tua in pauperes munificentia attexam? Exercitibus Regiis subsidia præstantissima sæpe erogasti: tantam mendicis stipem publicè corrogas, vt nihil occultis eleemosynis posse reliquum esse videatur. Nesciente tamen sinistra tua (testis sum oculatus) tantam occultis egenis dextera copiam impendit: vt vtraque largissima dextera ornatus appareas. Aiebat Adamus, *Sapiens, munificentia præditus nunquam non est.* Quonammodo vir sapientissimus iuris vtriusque decus *manus tornatiles* non haberes, *si plenæ hyacinthis* Sapientiæ symbolo (ex Richardo Laurent.) ostentantur?

Recolite obsecro Basilij panegyridem, & Mecœnatis mei auctori

auctoritate conspicui augustissima gesta perpendite. An non sacri ac secularis Ordinis chorus *tam ex nostris* Hispanis, quàm *exteris* Indis encomium conficere valent? An non *qui thronis insident*, sapientissimum vbique terrarum Gubernatorem, Senatorem, Præsidem, Principem, Consiliarium concelebrant? An non *literarum studiosi* Magistrum laudibus prosequuntur? An non *calamitosi* Hispaniæ nouæ incolæ solatium, baculumque commendant? An non *pauperes* munificentissimum largitorem, viduarum patronum, orphanorum patrem, inopum amatorem efferunt? An non Mexicani *ægrotantes* Medicum norunt, pharmacopolium venerantur? An non denique *omnes* aspectant vnum, qui Pauli in morem, *omnibus omnia* factus exponitur, vt omnes referat Conditori? Igitur, Præsul Illustrissime, Maiorum meorum in te memor obseruantiæ, tuam specialissimam in me, meósque benignitatem, munificentiámque expertus, experturus quidem: hoc opus auspiciis tuis luci tradidi. Tu secundus aspice, gratus accipe, atque id obsequij, quod tibi ex animo defero, boni consule. Segouiæ octaua die Maij anno 1648.

Addictissimus tui seruus

ANTONIVS DE ESCOBAR
& MENDOZA.

AD

AD LECTOREM.

PRIMVM hoc vitale lignum, duodecim fructibus suauissimum, Christi Seruatoris proponit miracula,

NIMIRVM:

1. Maris prodigia.
2. Templi prophanatorum vapulatio,
3. Cæcus natus.
4. Leprosi mundati.
5. Paralytici Sanati.
6. Socrus Simonis.
7. Muti, & Surdi.
8. Panis multiplicatio.
9. Hydropicus.
10. Mortui suscitati.
11. Aqua in vinum.
12. Transfiguratio,

R. P.

R. P. PROVINCIALIS PROVINCIÆ *Castellanæ Facultas.*

Go Franciscvs Antonivs Societatis Iesv in Prouincia Castellæ Præpositus Prouincialis, potestate ad id mihi facta à Reuerendo admodum Patre nostro Vincentio Carraffa Præposito Generali facultatem facio, vt Operis inscripti *In Euangelia Temporis Commentarij, illustrationes, moralésque obseruationes circa literam: Authore* P. Antonio de Escobar *Vallisoletano nostræ Societatis Theologo*, eiusdem Societatis grauium, Doctorúmque hominum iudicio approbati typis mandentur. In quorum fidem has literas manu nostra subscriptas, & sigillo nostro munitas dedimus Vallisoleti in nostro D. Ignatij Collegio die 28. Iulij 1646.

FRANCISCVS ANTONIVS.

APPROBATIO.

Os infra signati Doctores in Theologia Facultatis Parisiensis peruoluimus *in Euangelia Temporis Commentarios, illustrationes, moralésque obseruationes circa literam* R. P. Antonii de Escobar & Mendoza *è Societate* Iesv, nihilque reperimus Orthodoxæ fidei nec bonis moribus contrarium; imò omnia planè & maximè Concionatoribus vtilia. In quorum fidem nostrum chirographum apposuimus hac vigesima die Februarij, anni Domini 1647.

Fr. Stephanvs Molin Carmelita.
Fr. Pavlvs Lombard Carmelita.

VISA

VIsa per nos RR. Patrum in facultate Parisiensi S. Theologiæ Doctorum authentica Approbatione & Attestatione, qua asserunt Paraphrases, Obseruationes & Panegyricos Morales in Euangelia Temporis, hoc primo & secundo Volumine contentos, R. P. Antonij de Escobar & Mendoza, è Societate IESV, esse orthodoxæ fidei, & bonis moribus ex toto conformes, prælo demandandos quoque meritò censemus. Lugduni 10. Februarij 1647.

DE VILLE Prouic. Gen.

FACVLTAS R. P. PRÆPOSITI Prouincialis Societatis IESV, in Prouincia Lugdunensi.

CLAVDIVS MAVCLER, Prouincialis Societatis IESV, in Prouincia Lugdunensi, iuxta priuilegium eidem Societati à Regibus Christianissimis Henrico III. & Henrico IV. & Ludouico XIII. concessum, quo omnibus interdicitur editione ac diuenditione librorum ab hominibus eiusdem Societatis conscriptorum, nisi Superioris consensus accedat; annuo vt Hæred. Petri Prost, Philip. Borde, & Laurentius Arnaud, excudant ac diuendant lucubrationes Antonij de Escobar & Mendoza, Societatis IESV, ad Euangelia Temporis Tom. I. & II. Scripsi Lugduni 10. Februarij, 1647.

CLAVDIVS MAVCLER.

PANE

PANEGYRICORVM MORALIVM SYLLABVS.

LIGNVM VITÆ, CHRISTI MIRACVLA, duodecim Fructus.

Fructus primus.

FRVCTVS PRIMVS.

Maris prodigia.

1. PANEGYRICVS PRIMVS.

Ex tempestate oborta.

Lib.1.sect.1.num.15.pag.6.

OBSERVATIO I. IESVM tempestate iactandum Discipuli non deseruerunt. *Ille enim verus amicus, qui in prosperis non solum, sed & in aduersis dilectum sequitur.* n.15. pag.6.

II. Non in nauem Dominus, sed in nauiculam dicitur ascendisse. *Quia humilis cordis curru inuehitur, cum salutem hominum operaturus incedit, & mira excitaturus.* n.21 p.7.

III. Discipuli Dominum sequuti in mundiali mari versantur, sed de mari minimè viuunt. *Asseclæ enim Christi vtuntur hoc mundo tanquam non vtantur, necessariis vtique contenti.* n.27. p 8.

IV. Amicissimus Ecclesiæ proceribus grauiora tentamina à Domino præparantur. *Documentum est enim vberioris Dei erga nos dilectionis, si grauioribus certaminibus agitemur.* n.31. pag.8.

V. Obdormiente Domino, sæua Discipulis procella excitata est. *Quia præsule soperato vita commodis, subditi obortis periculis flagellantur.* n.36. p.9.

VI. Christus in Crucis Nauicula obdormit. *Quia tanto amatori passio somnus, mortis tempestas requies est.* n.42. p.10.

VII. Discipuli præsente Domino tempestate agitantur. *Laboribus enim exerceri, signum est, nos gratos existere Conditori: pacatum enim pelagus malitiam arguit.* n.46. p.11.

VIII. Christus, furente seculari pelago, nihil timet Dei verè filius expositus. *Ille equidem se diuinum ostendit, qui persequutiones pacato excipit animo.* n.50. p.11.

2. PANEGYRICVS II.

Ex tempestate sedata.

Lib.1.sect.2. num.10. pag.13.

OBSERVATIO I. MErito à Domino taxantur, quòd timeant discipuli cum sint diui. *Bona enim conscientia quando nouit corripi formidine?* n.10. p.13.

II. Dominus taxat Ecclesiæ proceres, quòd procella agitari rupem non imitentur. *Decet etenim Euangelij ministros, Ecclesiaque præsules constantia.* n.16. p.14.

III. Carpuntur à Domino Discipuli, quòd Deo hærentes formidine afficiantur. *Nam qui secum Deum habet, inter procellas securitate fruitur.* n.20. p.15.

IV. Reprehenduntur Discipuli à Domino, quòd videntes nauiculam fluctibus operiri, timerent. *Nam desperatis rebus humanis certius cæleste auxilium assolet præsentari.* n.26. p.16.

V. Excitatus Dominus à Discipulis æquora pacauit. *Quia rogari vult, amat preces à fidelibus profundi, ad beneficiorum largitionem.* n.30. p.17.

VI. Magnâ Dominus tranquillitate tempestatem magnam compensari curat. *Post laborem enim grauem ingens, consolatio succedit.* n 35. p.17.

VII. Venti, ac pelagus iubenti Domino quasi intellectu præditi obsequuntur. *In confusionem quidem rationalis hominis brutescentis, ne cælesti imperio subiaceas.* n.40. p.18.

PARS SECVNDA.

Iesus ambulat supra mare.

PANEGYRICVS III. 3.

Ex pelago ambulanti ipsi solidato.

Lib.1.sect.2. n.7. p.22.

OBSERVATIO I. QVàm difficilè Apostoli à Domino separantur. *Quia & dulcedine priuantur præsentia eius, & imminentium malorum amaritudine potantur.* n.7. p.22.

II. Videns

II. Videns Dominus Discipulos laborantes, non potuit contineri, nisi opem afferret. O luminibus Dei adnata pietas! *E docemur peccatoribus misereri, dum aduersus peccata insurgimus, Christo hic non tempestatem, sed actos procellis piè aspiciente.* n.12.p.23.

III. Christus Discipulos actos procella comitatur, supra pelagus ambulat. *Nullus enim ad portum felicitatis pergens, secularis pelagi effugit iras.* n.18.p.24.

IV. Liberaturus Discipulos à procella, addit timorem, dum phantasmatis specie obiicitur. *Signum enim terminationis laborum instantis est, eos ingrauescere.* n.23.p.25.

V. Phantasmate obiecto, (vero Iesu) Apostolorum exterretur infantia. *Edisce huiusmodi confictis terroribus vti vir, validè repugnare.* n. 27. pag. 25.

4. PANEGYRICVS IV.

Ex eodem Iesu Mari, Terræque salutari.

Lib. 1. *sect.* 4. *num.* 10. *pag.* 28.

OBSERV. I. VBique Christus ab hominibus cognoscitur ex munificentia salutari. *Nostra desidia, hinc collige, perire nos, si paratum semper apud ægrotos Medicum aduocare pigritamur.* n.10.p.28.

II. Christus Discipulos remigantes, seu laborantes in obsequium Ecclesiæ nauiculæ, seu in proximorum vtilitatem certius donat auxilio ne cadant, delinquentes benignius excipit. *Contra illos, qui casum extimentes, à proximorum salute abstinent.* n.14.p.29.

III. Non vocatus Dominus ascendit in scapham, discipulos liberaturus. *Ac si sibi ipsi in nobis nunquam non laborantis ferret opem. O si sic in proximo laboremus.* n.19.p.30.

IV. Ad Vicos, Villas, & Ciuitates Dominus spontè properat quæsiturus ægrotos, quos sanet. *Vt edoceat Euangelij ministros, non vocatos proximis succurrere: ipsa enim ægritudines clamantis aduocant.* n.23.p.31.

V. Si ex fimbriæ vestimenti Iesu contactu cuncti sanantur ægroti, quid ex totius corporis ad pectus immissione? *Profectò Eucharistia præsentissimum cunctis ægritudinibus medicamen est.* n.28. p.31.

PARS TERTIA.

Piscium captura,

5. PANEGYRICVS V.

Ex inutili piscatorum labore.

Lib. 1. *sect.* 5. *n.* 11. *pag.* 36.

OBSERV. I. TVrbæ audiendi verbi desiderio in dominum irruunt, & comprimunt, ausu quidem pio, irreuerentia quodammodo fideli. *Vbi ostendo non taxandos omnino esse fidelium ad sacra obsequia confluxus, eò quòd fortasse aliqualis casualiter irreuerentia prosiliat.* n.11. p.36.

II. Dominus miserias vitæ humanæ in naulibus, & in pelago vidit. *Quid enim hominum vita nisi nauis, nisi mare est, quibus adnata procella.* n.16.p.37.

III. Festina auiditas verbum Dei audiendi commendatur, nostri temporis taxabili pigritiâ. *Vbi ostendo necessariam huiusmodi verbi audiendi sollicitudinem, ad ipsum verbum salubriter excipiendum.* n.21.p.38.

IV. Christus præcipit Petrum nauiculam pusillum à ripa reducere, vt doceat turbas. *Ipsos Concionatores, ac Doctores edocens, pro auditorum captu sermonem profundendum.* n.26.p.39.

V. Christus sapientissimus Præsul subditum Petrum rogat a terra scapham reducere. *Rogans enim Prælatus, & mansuetudinis exhibet documenta, & cogit subditos obedire.* n.31.p.40.

PANEGYRICVS VI. 6.

Ex piscium (è Christo) multitudine.

Lib. 1. *sect.* 6. *n.* 13. *p.* 42.

OBSERV. I. CHristi verbo Petrus nitens, piscium copiosam multitudinem extrahit. *Nunquam enim a sua cecidit spe, qui promissionem Dei, ineffabili quidem adhæsit.* n.13. pag.42.

II. Petrus humilitate egregius aptè ad præsulatum à Domino aduocatur. *Debet enim Princeps non minoribus subditis, sed sibi quasi æqualibus leges, seu imperia præscribere.* n.20.p.43.

III. Distulit Christus piscium capturam, vt dilata dona pluris æstimarentur, & grato exciperentur animo. *Desideria enim dilata animum reddunt cælestium munerum capaciorem.* n. 25. pag 44.

IV. Iustè timet Petrus mali alicuius irruptionem se peccatorem agnoscens, in conspectu Domini sanctissimi commorantem. *Sæpe enim probi societas improbo est exitialis, ipsius planè nequitia.* n.29. p.45.

V. Nauis Ecclesiæ Petro ad expiscationem hominum à Domino traditur. *Edocet Petrus Gubernator, quonam modo fidelis nauicula pelagi scelaris pericula vitare valeat.* n.33. p.46.

FRVCTVS SECVNDVS. Fructus secundus.

Templi prophanatores vapulant.

PANEGYRICVS I. 1.

Ex vapulante contemptu.

Lib. 2. *sect.* 1. *num.* 15. *pag.* 51.

OBSERV. I. A Minima Nazaretha Dominus magnus Propheta exurgens proclamatur. *Ex fundamine etenim humilitatis augusta exædificatio consurgit.* n.15.p.51.

II. Rex à turbis Dominus appellatus, mox curat Templi immunitati, ac reuerentiæ prouidere. *Regnis etenim est erga delubrorum reuerentiam Zelus.* n.19.p.52.

III. Taxaturus Dominus Sacerdotum auaritiam, & irreuerentiam, percutit seculares. *Edocens Concionatores, ne palam Sacerdotalis status præcipuè præsulum vitia carpant: sed prudenti astu in alios corripiant.* n.24.p.52.

IV. In

IV. In templo lucris studentes meritò à Domino flagellantur. *Iram etenim Dei subeunt, quicumque Ecclesiasticâ dignitate, aut munere ditescere curant.* n.27.p.53.

V. Inflicto vulnere Christus auaros è templo deturbauit. *Auaritia etenim homines immutat in bestias duerberandas, percutiendas.* n.32.p.54.

VI. Ipse Dominus Sacerdotes percussit auaros. *Nec enim secularis potestas in Christos Domini debet insurgere, aut aduersus eos sublatrare; sed taxandos Deo, aut eius Vicario relinquere* n.39 p 55.

VII. Vendentes ad sacrificia boues, oues, columbas, & ementes ad sacrificandum Dominus è templo, flagellis inflictis, deturbauit. *Acriter enim puniendi, qui deuotionis, aut sacrificij praetextu, crimini alicui studium impendunt.* n.45.p.56.

VIII. Orationis domus augusta corruens in specum latronum conuertitur. *Qui enim ex perfectionis gradu eleuatiori excidunt, inferiori baratro addicuntur.* n.51.p.57.

PANEGYRICVS II.

Ex Cæco sanato,

Lib.2.sect.2.num.11.p.59.

OBSERV. I. APrè à Domino post contemptores templi vulneratos, illicò cæci sanitati restituuntur. *Cæcitate enim laborant, qui apud delubrum se irreuerenter gerunt.* n.11.p.59.

II. A Domino sanantur & Claudi delubri contemptores. *Claudicant enim qui Templorum reuerentiam lædunt.* n.16.p.60.

III. Frementibus Sacerdotum Principibus, & Scribis in Dominum, infantium vox exaudiebatur. *Ea est enim veritatis vox, quæ, nulla vociferante calumnia, valeat confundi.* n.21.p.61.

IV. Qui templi contemptores solummodo à templo deturbauit, iudex, qui iustè posset capite plectere: misericors cœcos, & claudos sanat. *Vincitur enim a Deo misericordia effectus iustitiæ expressio.* n.27 p.62.

V. Christi perfecta laus inuidis Iudæis cedebat in ruinam. *Inuidia etenim sibimet est supplicium* n.33.p.63.

FRVCTVS TERTIVS,

Cæcus natus.

PANEGYRICVS I.

Ex dato lumine.

Lib.3.sect.1.n.16.pag.72,

OBSERV. I. CVm Dominus lapidibus impeteretur, & fugeret, videt iuxta templi ostium cœcum, cui impertit lumina, *Augustissimi etenim Præsulis est proprio periculo subditorum calamitatibus prouidere.* n.16.p.72.

II. Videtur-ne casu miser ille cæcus ne lumine donatur à Domino? *Quam miseri, quorum salus æterna, aut mors ab incerto dependet euentu.* n.21.p.73.

III. Mirum fuisset, si videns cæcum, non illuminaret. *Deum enim respicere, idem est, ac hominum misereri.* n.25.p.73.

[illegible]

IV. Quælibet animi cæcitas luti massa, seu collyrio sanatur. *Vbi assero, superbia, auaritia, luxurieique tenebras humanæ fragilitatis, seu mortalitatis memoriâ ablegari.* n.30.p.74.

V. Quæritant à Domino Apostoli, an ex aliquo peccato commisso census, aut redditus sit cæcitas illa? *Peccati etenim assolet Deus censum persoluere, donec à pœnitudine redimatur.* n.41.p.76.

VI. Contemplati Apostoli homuncionem in tenebris ambulantem, illicò congruè peccati recordantur. *Peccator enim nunquam non versatur in tenebris.* n.45.p.77.

VII. Incidentes Apostoli in peccatum cæci illius, mox ad parentum memoranda peccata pertexere. *Plerumque enim filiorum crimina assolent à parentum iniquitate deriuari.* n.49.p.77.

VIII. Licèt deliquisset cæcus, & eius parentes, Christus curat eorum excessus dissimulari, *Quam Deificum proximorum excessus perire.* n.54. pag.78.

IX. Luto facto, apposito oculis, lucem Dominus cæco restituit. *Per viliora enim instrumenta Deus gloriosiorem gerit triumphum.* num.59. pag.79.

X. Ex mundialis felicitatis puluere reliquo conficitur à Domino curandæ cæcitati medicamen. *Quis enim non videat, tenebris ablegatis, dum earumdem rerum, quas diligit terminum contemplatur.* n.64.p.79.

XI. Christus lutum super oculos cæci apponit, vt aspiciat qualitatem bonorum quæ amauit. *Vbi innuo, præsentissimum medicamen esse, ad cæcitatem mentis ablegandam, amatæ voluptatis, aut boni vilitatem meditari.* n.69.p.80.

PANEGYRICVS II.

Ex Iudæorum cæcitate.

Lib.3.sect.2.n.14 pag.85.

OBSERV. I. QVàm appositè cæcus referens oculorum illuminationem, nominis IESV memoriam gessit. *E nomine enim IESV salus omnium exoritur, cunctarum ægritudinum medicamine.* n.14.p.85.

II. Non solùm cæcus è fonte Siloë videt, sed & totus abluitur, pulcher exurgens. *E fonte etenim pœnitentiæ animi pulchritudo.* n.28.p.85.

III. Dominus cæcum ad salutarem fontem immittit: cæcus autem ipse abiit, lauit, & vidit. *Propria etenim salutis negotium alteri committendum non est.* n.32.p.86.

IV. Nullius momenti mendicus se magnæ æstimationis virum ostentat, ex nuda veritatis prolatione. *Homo enim verax rex est, imo celeste numen.* n.36.p.87.

V. Mendicus non respicit an Christus sanctus sit, néne; solummodo se beneficium accepisse recordatur. *Proprium etenim grati animi est, in benefactore nihil adspicere, quod offendat, omnia commendabilia reputare.* n.40.p.88.

VI. Mendicus fallitur, asserens à Deo peccatores non exaudiri. *Audit enim & cum veniam peccatorum petunt, & quidquid attinens ad animum postulant.* n.44.p.88.

Fructus quartus.

FRVCTVS QVARTVS,

Leprosi mundati,

1. ### PANEGYRICVS I.

Ex Leprosi adorantis sanitate.

Lib.4. sect.1.n.14. pag.93.

OBSERV. I. CHristum de cælesti solio descendentem turbæ sequuntur. *Præsulem enim humilem, subditorúmque præferentem fragilitatem illi consequuntur velocissimè.* n.14. pag.93.

II. Quem montanum siue austerum turbæ sequutæ non sunt, descendentem, seu humanum, ac benignum propriè consequuntur. *Præsulis enim comitas, & affabilitas subditos arripit ad eius imperium obsequendum.* n.18.p.94.

III. Non aptè leprosus de voluntate Domini dubitat, qui sanandi potentiam profitetur. *Quidquid enim erga homines Deus potest, vult exequi si vasa oleo decurrenti apponantur.* num. 23. pag.95.

IV. Tangit Dominus Leprosum; vt ostendat suæ viuificæ carnis vim ad salutem impertiendum. *Vbi de vitali Eucharistia contactu.* n.28. pag.96.

V. Diuina Iesu natura innotescit, dum tangens leprosum, non inficitur. *Diuinum planè, inter improbos versari, & eorum non infici conuersatione.* n.33.p.97.

VI. Quàm sine molestia, sine sumptu; leprosus fuit à Domino mundatus. *Hoc enim cælestia munera habent, quòd sine accipientis recipiantur incommodo, mundialia secus.* n.42.p.98.

VII. Corporis ægritudinem facillimè Dominus ablegauit, confestim sanauit leprosum. *O animi lepra quante labore cælestis medici ablata es!* n.48.p.99.

2. ### PANEGYRICVS II.

Ex Leprosi munere.

Lib.4. sect.2. num.7. pag.101.

OBSERV. I. CVrat Dominus miraculum silentio operiri, ne gloriam suam quærere videatur. *Virtus enim, quæ in abscondito rutilat, dum profertur in publicum, tenebratur; abscondendi autem studium eam efficit exterius micare.* n.7. p.101.

II. Dominos monet leprosum mundatum, sanitatem suam soli Deo in Sacerdote reuelare. *Opera enim bona debent quidem hominibus manifestari; sed eo affectu, vt tantum Deo præstare intendamus obsequium.* n.12. p.102.

III. Dum curat Dominus, Leprosum lepram præteritam abscondere, iubet, illum sese Sacerdoti manifestare. *Illud enim ipsum homines peccata confiteri; tacere est, nemini est dicere.* n.16. p.102.

IV. Leprosum cælesti munere affectum ad Sacerdotem Dominus immittit. *Edocens è Sacerdotum, seu spiritualium parentum consilio, quæ ad spiritum pertinent gerenda.* n.21.p.103.

PARS SECVNDA.

Decem Leprosi.

PANEGYRICVS III. 3.

Ex decem Leprosis mundatis

Lib.4. sect.3. num.16.p.109.

OBSERV. I. QVàm multi domino occurrunt leprosi, quam pauci verâ salute donantur! *Vbi increpo desidiam illius Religiosi, seu Sacerdotis, qui postquam fælix Domino occurrit, infelix æterna salute priuatur.* n.16.p.109.

II. Se leprosi aspicientes grauissimè infectos, humilitatis causâ ad dominum non accesserunt. *Quàm gratus oculis numinis, qui post magna crimina magnam ostentat humilitatem.* n.20.p.110.

III. Cuncti ægroti vnâ voce precantur, & illicò donãtur optatis. *Efficax enim oratio est.* n.24.p.110.

IV. Iudæi & Gentiles colligantur quasi factâ manu, vt Deum ipsum debellare valeant. *Persequor orationis in cõmunitate institutæ efficaciã.* n.28.p.111.

V. Non aptè leprosi postquam Christum Iesum Præceptorem appellarunt, addiderũt quod eorum misereretur. *Iuxta nomen etenim quod Deo tribuimus, debemus (in huiusce nominis gloriam) munera adnata postulare.* n.33.p.112.

VI. Quos leprosos Dominus ab hominum cœtu prohibuit, ne alij contaminarentur, ad Sacerdotes immittit. *Solus enim Sacerdos suo muneri incumbens, à lepra infici non potest.* n.38.p.113.

VII. Leprosi repentè præter Domini præscriptum, & eorum opinionem mundantur. *Is enim est Deus, vt circa misericordiæ elargitionem nulla quodammodo præscripta seruet, nullas moras patiatur.* n.42. p.113.

PANEGYRICVS IV. 4.

Ex vnius alienigenæ gratitudine,

Lib.4. sect.4.n.11. pag.116.

OBSERV. I. QVeritur Iesus, quòd cum decẽ sanati fuerint, non cuncti decem referant de munere gratias. *Taxatur communitas, quæ postulans communiter, de beneficio accepto haud cõmuniter gratias referre curauit.* n.11.p.116.

II. De Iudæorum ingratitudine speciali iure conqueritur Dominus. *Taxabilis enim ingratitudo, quæ Dei maiorem notitiam comitatur.* n.17.p.117.

III. Miratur Dominus nobilitate conspicuos Iudæos ingratos ostendi, vili alienigenâ redeunte. *Nobilium etenim ingenio adnatum, gratitudinis virtute decorari.* n.22 p.118.

IV. Gratias agenti pro beneficio accepto, salus æterna à Domino donatur. *Signum enim prædestinationis est, beneficiis Dei gratum animum exhibere.* n.27. p.118.

FRVCTVS QVINTVS. Fructus quintus.

Paralytici sanati.

PANEGYRICVS I. 1.

Ex piscina salutari.

Lib.5. sect.1 num.16. pag.124.

OBSERV. I. POtiùs Iesu Festus dies poterat vocitari, quo Paralyticus donatur sanitate. *Nullus enim Deo solemnior dies,*

quàm

quàm cum peccator à nequitia recedit. n.16.p.124.

II. Commendat Euangelista porticuum erectionem ad ægrotantium commoditatem. *Vbi pietas extruentiam Xenodochia ad exceptionem pauperum infirmorum laudatur* n.21.p.124.

III. Ex laboribus ægroti illi didicerant solius Dei niti præsidio. *Labores enim homines reformant, ad pœnitudinemque gerendam adducunt.* n.25 p.125.

IV. Quàm apposité Angelus sanandi ægrotos ministerio deputatur. *Angeli enim misera hominum natura beneficii semper estimantur.* n.30 p.126.

V. Certis temporis momentis homini incognitis piscinæ salutaris vndæ mouebantur. *Vt vigilet, qui ignorat, è quonam instanti salutaris, aut exitialis dependeat æternitas.* n.35.p.127.

VI. Ex ægrotantium multitudine vnicus languidus sanabatur. *Vt exprimeretur prædestinatorum paucitas, reproborum multitudo.* n.39.p.127.

VII. Omnium properantium ad Piscinam post turbationem, vnus sanitatem recipit. *Quia ex ijs, qui nouissimum tempus ad pœnitudinem expectant, vix vnus aut alter verè abluitur.* num.43.

2. pag.128.

PANEGYRICVS II.

Ex paralytici sanitate.

Lib.5.sect.2.num.11.pag.131.

OBSERV. I. VT hominem tam diu infirmitate pr[illegible] [illegible] sanaret Christus, suæ misericordiæ m[illegible]abili piscinam excitauit. *Media enim extra ordinem, seu miraculosa requiruntur, vt inueteratus dierum malorum conuertatur.* n.11.p.131.

II. Cognoscens Iesus inueteratæ infirmitatis ægrotum, rogat aptè, num sanari velit? *Inueterata enim voluptatis, seu auaritia peccatores volunt sanari, & non volunt sanari.* n.16. p.132.

III. Rogat Dominus, virum sanari velit, quem vidit addictum grabato. *Sunt enim quibus animi ægritudo, id est, peccatum, siue mors ipsa commoditatem pariat: hi viuunt veneno, captiuitate regnant.* n.23.p.133.

IV. Paralyticum benignissimè Dominus sanauit, eò quòd cognouisset, multum tempus habere ægritudinis. *Tam mirabilia etenim misericordiæ opera sunt, vt amplius te deliquisse, quodammodo vberioris meritum pietatis.* n.27.p.134.

V. Tunc Deus homo paralyticum visitat, & sanat, cùm se verè derelictum ab homine profitetur. *Nec enim cælesti fruitur aspectu, qui hominum mittitur præsidio.* n 32.p.135.

VI. Languidus ille, quia seruiebat hominibus, hominem subleuatorem non habebat. *Vbi inter seruire Deo, aut hominibus maximè distare ostendo.* n.37.p.135.

VII. Iubet Dominus paralyticum sanum, grabatum portare, & abire. *Vt omnino eum à loco, vbi æger iacuerat, cogat ablegari.* n 42.p.136.

VIII. Languidus pœnitens aptè iubetur grabatum, quo iacuerat, deportare. *Vt scilicet animus, qui à corpore fuerat ad vitia portatus, corpus portet ad mandatorum obseruationem.* n.51.p.137.

IX. Grabatum portare iubetur, vt vitiorum grauissimum pondus expertus, rursum non implicetur ægritudine. *Ex obiectione enim laborum, quos sustinuimus dum vitijs præstaremus obsequium, velociorem inuenimus salutarem.* n.55.p.138.

X. Languido insigni sanato, reliqui probabiliter sanitate donati fuère. *Ex improbi etenim societate sæpe laboribus afficimur, à quibus abstracti ab impio liberamur* n 59.p.139.

PANEGYRICVS III. 3.

Ex Iudæorum inuidia.

Lib.5.sect.3.num.13.pag.141.

OBSERV. I. IAm sanus iam peccare nolit, quia iam sano peccanti ira cælestis vberior imminet. *Exitialis omninò est post veniam in peccata recidentia.* n.13.p 141.

II. Iam sanum factum docet Dominus peccare rursum non debere, ne grauiori supplicio afficiatur. *Ægritudines etenim, reliquaque corporis incommoda à peccatis habent exortum.* n.18.p.142.

III. Deterius cōtingit, cùm, peccatore recidente, Deus eum permittit in grauiora crimina prolabi. *Deterrimum enim contingens est supplicium, cùm graue delictum grauius sequitur.* n.23. p.143.

IV. Delinquenti post sanitatem deterius contingit, asserente Domino. *Maius enim piaculum, post accepta beneficia delinquere.* n.19.p.144.

V. Christi diuinitatem languidus Iudæis pergit manifestare. *Ex beneficentia enim in homunctionem collegit Paralyticus Christum esse diuinitate conspicuum.* n.36.p.144.

PARS SECVNDA.

Paralyticus in lecto.

PANEGYRICVS IV. 4.

Ex peccati Paralytici remissione.

Lib.5.sect.4.n.17. pag.150.

OBSERV. I. DVm adhibetur portitorum diligentia, pene desperato ægroto salutis patet aditus. *Nullus enim tam deprauatus animi habitus, nulla tam desperata consuetudo, quæ non sanetur, si hominis adsit pœnitentis diligentia.* n.17.p.150.

II. Ingenium quatuor portitorum paralytici ad salutem proximi procurandam commendatur. *Vbi de doctoribus, seu Euangelij operarijs, qui ingeniosa curà proximorum saluti incumbunt.* n.21. p.151.

III. Ob fidem portantium paralyticum, eum Dominus sanitate donauit. *Vbi quam sæpe Deus ob fidem Catholici Principis totum Regnum penè è paralysi desperatum afficit valetudine.* num. 24. p.152.

IV. Priùs dominus ægrotum liberauit à crimine quàm à languore eriperet. *Augustius namque Dei est beneficium, nos à peccato eripere, quàm à cunctis corporis tribulationibus abstrahere.* n. 29. p.153.

V. Corpus ab ægritudine liberaturus Dominus, priùs animum sanitate donat. *Iniquitas enim animi, fons assolet laborum existere* n.34.p.153.

VI. Dictione facilius fari: *dimittuntur tibi peccata tua*, quam, *Surge, & ambula*; opere difficilius hoc illud. *Facilius enim est, Mundum extruere, cunctaque miracula excitare, quam vnicum veniâ donare peccatorem* n.39.p.154.

5. PANEGYRICVS V.

Ex languido corpore sanato.

Lib. 5. sect. 5. n. 9. pag. 156.

OBSERV. I. PAralytico sanato iubet, Dominus, lectum abluendum lacrymis in domum deferre. *Pœnitens enim nunquam debet circa crimina præterita securitate frui, amplius curet abluere.* n. 9. p. 156.

II. Præcipit Dominus, Paralyticum lectum portare, vt rectà viâ in habitaculum tendat. *Suadens scilicet, opus illud egregium ab oculis hominum occultari, inanem gloriam parui pendens.* n. 14. p. 157.

III. Oneratum lecto languidum Dominus iubet in domum abire. At dicit Matthæus abiisse domum, non lectum deportasse. *Innuitur, suauissimum esse pœnitentiæ onus.* n. 19. p. 158.

IV. Languidus in domum fortitudinis, tutissimam arcem à Domino immittitur. *Pœnitentia enim fortitudinis domus, arx tutissima est, ad hominis protectionem.* n. 23. p. 159.

PANEGYRICVS II. 2.

Ex pluribus circa ægrotos miraculis.

Lib. 6. sect. 2. num. 11. p. 171.

OBSERV. I. OCcidente Sole iustitiæ, cuncti sanantur ægroti. *Vbi ostendo, Christum Præsulem optimum nece fuisse omnibus præcipuè salutarem, quem Pastores quoque imitari debent.* n. 11. p. 171.

II. Primo diluculo Dominus in desertum iuit oraturus. *Edocens, primo mane orationi vacare, vberrimo quidem fructu.* n. 16. p. 172.

III. Non volt dominus illa in vrbe commorari, aliis Vrbibus Euangelium euulgaturus. *Edocens Euangelicos ministros, communes esse, non partiales verbi euulgatores.* n. 22. p. 173.

IV. Quàm piè, ac salubriter illi incolæ Christum requirunt, & conantur detinere! *Cogendus etenim affectuoso studio Dominus, ne discedat ab homine, postquam constanter est requisitus.* n. 26. p. 174

Fructus sextus. FRVCTVS SEXTVS.

Socrus Simonis.

1. PANEGYRICVS I.

Ex ægrotantis fœminæ curatione.

Lib. 6. sect. 1. n. 14. pag. 163.

OBSERV. I. DOminus non rogatus diuertit ad domum, vbi de socru laborante gener sollicitudine afficitur. *Arguitur enim, domum Dei esse illam, vbi socrum & generum schismata non diuidunt.* n. 14 p. 163.

II. Indecorum esset Petro Christi amantissimo, pro socrûs valetudine sollicitudine non commoueri. *Immisa etenim Domino in socrum aut socerum generi, aut nurûs impietas, quam grauissimo supplicio assolet vindicare.* n. 22. p. 165.

III. Petri ægrotans socrus non habebat febres, sed ab ipsis vtique habebatur. *Innuit Euangelista, à cupiditatibus animum teneri, non ipsum tenere cupiditates.* n. 26. p. 165.

IV. Petrus curat de socrus sanitate, postquam omnes alij à Domino curantur ægroti. *Princeps enim Ecclesiæ futurus propria commoda debebat communi supponere vtilitati.* n. 31. p 166.

V. Christus febricitantis fœminæ febrem increpat. *Quia egregij Præsulis, Patris, Concionatoris est, non peccatores, sed peccata increpare.* n. 35. p. 167.

VI. Manus vetulæ piæ, qua ex contactu Domini salus ad corporis membra pertransierat, obsequij ministerio consectatur. *Nec enim manus tanto munere donata, debuit exerì, nisi ad obsequium Domino impendendum.* num. 41. p. 168.

VII. Fœminæ prius febricitantes manus Christo excipiendo hospitio impendunt ministeria. *Exemplar exhibent pœnitentiæ perfectæ, quando membra, quæ seruierant iniquitati, seruiunt iustitiæ.* n. 46. p. 169.

FRVCTVS SEPTIMVS. Fructus septimus.

Muti, & Surdi.

PANEGYRICVS I. 1.

Ex diaboli pulsione.

Lib. 7. sect. 1. num. 8. pag. 179.

OBSERV. I. QVasi valide expugnantem Christi potentissimum brachium erat eiiciens è corpore dæmonem. *Adeò enim difficilè inueterati animi consuetudo ablegatur, vt vel ipsi Deo hic labor, hoc opus esse videatur.* n. 8. p. 179.

II. Cælestis Medicus non per transennam, diuturno ministerio, ægrotantis incumbit curationi. *Contra spirituales Medicos peccatorum inueteratam ægritudinem in instanti aboleri existimantes.* n. 14. p. 180.

III. Stupendum miraculum, priùs dæmonem ablegatum esse, quàm mutus loquutus fuisset. *Assolet enim diabolus, cunctæque tribulationes à nobis ablegari, Deum inuocantibus, quæ apud mutos diu commorantur.* n. 18. p. 180.

IV. Diabolus fecerat hominem obmutescere, tyrannide linguam vsurpans, vt in miseri exitium inflammaret. *Vbi ostendo, linguam iniquam Vniuersitatem esse iniquitatis, cuius diabolus Rector.* n. 22. p. 181.

V. Dum dæmoniacus tacet, signum euidens obiicit, se dæmonium habere. *Illud enim ipsum, se obticere delicta, idem est, ac præconis voce euulgare, quæ operis confitendo.* n. 26. p. 182.

VI. Non loquitur mutus, donec diabolus egrediatur. *Nisi enim priùs è pectore suo delinquendi occasio ablegetur, haud confessioni salutari operam dabis.* n. 32. p. 181.

VII. Pulso dæmone, videt cæcus, audit surdus, mutus loquitur. *Nec sufficit verè confitenti, cuncta peccata aperire, nisi simul studeat, à praua consuetudinis cæcitate omnino liberari, ab amore delicti perfectè eripi.* n. 39. p. 184.

VIII. Simul loquitur mutus, & cæcus videt,

ac

ac dæmoniacus à diabolo liberatur. *quia erga eum qui delicta confitetur, Dominus sese munificentissimum exhibet.* n.45. p.184.

IX. Exitialiter ille mutus erat, salubriter ac vitaliter loquutus est. *Viuit enim animus, dum lingua crimina profitetur; moritur dum obticere curat. Vnde in linguæ manibus vita, ac mors statuitur.* n.49.p.185.

X. Mutus verba profert, vt benefactorem encomiis efferret. *Acceptus enim beneficus laudis actio debetur.* n.53.p.186.

2. PANEGYRICVS II.

Ex calumniatorum iudicij repressione.

Lib.7. sect.2.n.33.pag.191.

OBSERV. I. Edocet Dominus, ex ciuium discordia Regna, ac domos corruere, omninoque deperire. *Assolet enim fidelium charitas, ciuiúmque pax, mænia esse Reipublicæ.* .33.p.191.

II. Diuisionem Regni eiusdem desolatio sequitur. *Excidium enim fatale ibi, vbi animorum dissidio reperitur.* n.38.p.192.

III. Respondet Dominus potiùs ad cogitationem calumniatorum, quàm ad verba. *Quia in prauis, aut rectis gestis intentio, & affectus præcipuè à Domino aspectatur.* n.43. p.193.

IV. Corda fidelium explorat diabolus, si gressûs figendi locum inueniat. *At viri prudentes nullam paruulæ imperfectionis dæmoni rimulam relinquunt, quâ possit intrare.* n.47.p.194.

V. Mulier laudans Pharisæos confundit, Christo ex fœmina Matre commendato. *Vt per infirma fortia quæque confundere Dominus ostendatur.* n.53.p.195.

PARS ALTERA,

Surdus, & Mutus.

3. PANEGYRICVS III.

Ex medicamine adhibito ægroto.

Lib.7. sect.3.n.14.pag.200.

OBSERV. I. NOn precantur, vt sanet ægrotum, sed vt ei manum dignetur imponere. *Nam apud dominicas manus tota adest miserationum colligatio.* n.14.p.200.

II. Commendabiles illi, qui miserum hominem adduxerunt ad Christum, & pro illo deprecati sunt; quidquid enim in illis fuit, pro salute proximi gesserunt. *Edocentur Præsules, Patres familias, Concionatores, Magistri, earum munus esse solum dirigere, & precari, ad Deum autem vim directioni addicere pertinere, ad directi reductionem.* n.20.p.201.

III. Vt sui di auriculas aperiret, mutique linguâ ad loquendum exerceret Dominus, nullam non operam impendit. *Solius enim Iesu laboribus actis factum est, surdum peccatorem ad confessionem criminum excitare.* n.24.p.202.

IV. Aspiciens Dominus miseri hominis calamitates, condolens ingemiscit. *Quid enim mirum gemitum edi ab eo, qui cum ægrotante patiebatur: ipsius laborantis socius.* n.28. p.202.

V. Ingemiscit Dominus, dum videt hominem cælestis patriæ filium tot in terra ærumnis disturbari. *Hominis enim dies mali adeò, vt sint omnium miseriarum colligatio.* n.33.p.203.

VI. Vt mutus loqueretur rectè, non solum Dominus linguæ frænum sustulit, sed & specialissimè oris sui reliquiis inunxit. *Rota enim adnata linguæ iniquitas est.* n.40.p.204.

PANEGYRICVS IV. 4.

Ex Surdo muto audiente, & loquente.

Lib.7. sect.4. num.7.pag.206.

OBSERV. I. POst ligatam diù linguam, ipsa soluta, Mutus rectè loquitur. *Nec enim rectè loqui sciet, qui non sciuit tacere* n.7.p.206.

II. Curante Domino, ne miraculum gloriosè proferretur, ampliùs euulgatur. *Quia honor sequitur fugientes.* n.12.p.207.

III. Rectè & mutus, & socij loquuntur, dum, gratis vocibus efferunt curationem. *Vox enim laudis insequi debet beneficij acceptationem.* n. 18. p.207.

FRVCTVS OCTAVVS. Fructus octauus.

Panis multiplicatio.

PANEGYRICVS I. 1.

Ex Conuiuarum fame.

Lib.8. sect.1.num 16.pag.214.

OBSERV. I. CVpientes turbæ Christum habere, eum sequebantur. *Ad Christum enim non perueniet, qui non sequitur ipsum.* n.16.p.214.

II. Christum præeuntem ad deserta turbæ sequuntur imitatrices. *Exemplum enim verbo est efficacius.* n.20.p.214.

III. Non imperatæ turbæ, non tractæ, sed voluntariæ & vltroneæ celeriter, & alacriter, veniunt ad Christum. *Voluntarios enim Dominus expetit sectatores.* n.25.p.215.

IV. Turbæ Dominum sequebantur non omnino spiritu vltroneo, quæ temporaria commoda expetebant. *Rarus enim ille, qui diuinum solummodo spectet obsequium.* n.32.p.216.

V. Adnotat Euangelista. Iesum oculos subleuasse, innuens lumina pudicè, custodienda. *Exitialiter enim oculi huc illucque diuagantur.* n. 36. p.217.

VI. Cùm vidisset Dominus hominum indigentiam, non potuit non succurrere miseris. *Oportet præsules subditorum aspectare tribulationem, vt efficaciùs succurrant.* n.43.p.217.

VII. Sciens Dominus, quid facturus esset, adhuc alterius consilium requirit. *Edocetur Principes non scientes haud dedignari. altèrius sapientioris consilio subiacere.* n.48. p.218.

VIII. Pium Dominus Philippum appositè adiit Consiliarium. *Nec enim impius consilium salutare exhiberet.* n.52. p.219.

IX. Non consuluit Christus Rex, an pecunia à paupere sit exquitenda, sed vndenam ex propria

penu possint emi panes in subditorum subsidium. *Commendabilis Princeps ille, qui e xpensis propriis subditos alit laborantes, seu dimicantes,* 57.p.220.

2. PANEGYRICVS II.

Ex Conuiuij institutione.

Lib. 8. sect. 2. num 10. pag. 222.

OBSERV. I. CHristus esuriens, Apostolique fame pressi non discumbunt, vt reficiantur, sed solummodo turbæ. *Præsules enim non sue, sed subditorum commoditati inseruiunt,* n.10.p 222.

II. Sed Christus verum Regẽ ostẽdit, in laude Dei primus. *Primi enim in dignitate, primi in numinis laude debent ostendi.* n.16.p.223

III. Pauci panes, ac pisces vsque ad satietatem quinque hominum millibus cedunt. *Bona enim increscunt, dum egentibus impenduntur.* n.22. p.224.

IV. Christi epulum humanæ voluntatis appetitum exsatiat. *Sola etenim cælestia dona perfectæ satisfactioni parent.* n.28.p.225.

V. Apostoli ex Christo panem & pisces accipientes, impertiuntur turbis, quidquid vellent. *Vnde laudantur ministri, qui subditos non fraudant muneribus, quæ impenduntur à Regibus.* n.35. p.225.

VI. Diuiditur cibus, vt turbæ satientur. *Panis enim seu doctrina integra audientibus oblata non proficit. Contra Concionatorum ambages, & inuolucra.* n.36.p.226.

VII. Ipse Dominus panes distribuit turbis, licèt Apostolorum manibus vtebatur. *Assero hinc, hominem dantem pauperi subsidium, Deum habere secum: eum autem qui negat, longè à Deo commorari.* n.42.p.227.

3. PANEGYRICVS III.

Ex Conuiuij reliquiis.

Lib. 8. sect. 3. num. 10. pag. 229.

OBSERV. I. PLus Apostoli Domino & panis, & piscium reddidere post satietatem, quam ex ipso turbæ acceperant. *Qui enim opera eleemosyna gerit, non exhauritur, sed nimium ditescit.* n.10 p.229.

II. Post acceptum beneficium docet Dominus reliquias colligere. *Id est, nec minima obliuisci beneficia.* n.14.p.229.

III. Panes, quos mundiales puer vnus afferebat, cælestes duodecim validissimi Apostoli vix valent sustinere. *Sic cælestia dona exorbitare assolent.* n.20.p 230.

IV. Accipientes turbæ ab Apostolis quinque panes reddunt duodecim cophinos fragmentorum. *Nec enim sine lucro, ac commodo spirituali quidem proximorum saluti incumbes?* n.24.p.231.

V. Fugit Dominus quia turbæ curabant eum principem sibi eligere, qui temporaria lucra eis conferebat. *Amat enim Dominus ditissimus propter seipsum solummodo requiri.* n.18.p.232.

VI. Meritò Dominus fugit, cùm ad temporarij Regni administrationem requiritur. *Gubernandi enim munus difficultatibus, ac incommodis redundans cordatus quilibet fugere satagit.* n.32. p.233.

VII. Vidit Dominus, se rapiendum ad ciuilem necem cùm se eligendum Principem populi illius spectauit. *Ipsa namque morte horribilius Imperium.* n.37.p.234.

PARS ALTERA

Septem panes.

PANEGYRICVS IV. 4.

Ex miseratione Domini super turbas.

Lib. 8. sect. 4. num. 11. pag. 238.

OBSERV. I. TVrbarum aspectata à Domino sustinentia, eis conuiuium præparauit. *Hominum enim tribulatio, ac patientia esse diuinæ misericordiæ assolet excitatrix.* n. 11. p.238.

II. Vt vidit Iesus turbas adeo propriis destitutas, vt nihil haberent, solo in Deo spem collocantes, eis succurrit. *In se enim sperantes Deus eripit à cruciatu.* n.17.p.239.

III. Quàm meritò regno aptus apparuit, qui non super proceres, sed super turbas miseratione afficitur. *Is enim commendabilis Princeps, qui despectis subditis succurrere gestit* n.22.p.240.

IV. Succurrit Dominus turbis esurientibus non ex bonis communibus, sed è panibus ex proprio penu emptis. *Edocens Principes, de communibus vrbium bonis donatores largissimos, taxabilem istam munificentiam prorsus esse.* n.28.p.240.

V. Sustinentibus Deum promptissima eius adest misericordia. *Labores enim patienter tolerati numen reddunt pacatissimum.* n.34.p.241.

PANEGYRICVS V. 5.

Ex septem panum multiplicatione.

Lib. 8. sect. 5. num. 6. pag. 243.

OBSERV. I. PRiùs quàm Dominus panis multiplicati beneficium à Patre acciperet, gratias persoluit. *Difficilis enim bonorum multiplicatio ex actione gratiarum exoritur.* num. 6.p.243.

II. Quod à Domino accipiunt Apostoli, vt apponant turbis, nimium multiplicatum apposuere. *Quàm commendabiles prælati, qui plus dant egentibus, quam accipiunt exhibendum.* n. 10. p.244.

III. Accipientes Discipuli à Domino panes, comedunt, & apponunt egentibus. *Ex acceptis enim bonis Ecclesiastici viri comedant quidem affatim, sed quod superat ex proprio sumptu pauperi apponant.* n.16.p.245.

IV. Bona à Christo Rege è Præsulibus accepta vt distribuant, non vni danda, sed cunctis impendenda. *Nam sicut personarum acceptio taxatur in Præsule: ita ille commendatur, qui omnibus subditis se ostentat æqualem.* n.19.p.246.

V. Dabat Iesus panem Discipulis mox distribuendum subditis, non aliis ministris committebat, ipse intererat conuiuantibus. *Edocens Præsules, vt circa munera distribuenda, & vniuersam administrationem non nimium ministris fidant, sed ipsi immediate sint munerum largitores; aut adsint, dum aliorum manibus impenduntur.* n. 26. p.247.

VI. Qui

V I. Qui esurientibus panes apposuere Christus, & Apostoli; & retinent; quod dederunt, & mirabilibus donantur incrementis. *Nec enim eleemosyna subsidia pereunt, sed mirum in modum exaugentur.* n.31.p.247.

Fructus nonus.

FRVCTVS NONVS.

Hydropicus.

PANEGYRICVS I.

Ex Hydropico sanato.

Lib.9.sect.1.num.14.pag.252.

OBSERV. I. HYdrops est humoris redundantia aptè lasciuiæ gerens simulacrum *Vbi affero, animum, cunctáque membra ex inundatione huiusmodi liberanda lacrymarum profluuio.* n.14.p.252.

II. Hydropem auaritiæ describo. *Inextinguibilis planè auarorum sitis est.* n.19.p.253.

III. Apud conuiuium profanum, seu mensam secularem & aspicitur à Domino Hydropicus, & insidiæ præparantur iustis, & eorum imperfectiones minimæ excogitatæ taxantur. *Vbi damno comessationes, commessorumque secularium excessus, vitiorum illectamenta, quæ vt fugias, Iesum imitare.* n.26.p.254.

IV. Pharisæi improbi Dominum obseruabant, an aliquid diceret, faceretve, Vnde aduersus eum, accusationis materia sumeretur. *Vbi affero improborum esse, proximorum defectum obseruare, eisque detrahere.* n.32.p.255.

V. Ignorantiam simulans Christus edocet Pharisæos Sabbabato licere, ægrotanti apponere medicamen. *Sapientum enim est Magistrorum, ignorantiam aliquando prætendere, vt instruant ignorantes.* n.38.p.255.

VI. Dimittit Dominus sanatum Hydropycum, ne apud hydropicos pharisæos commorando, rursum hydrope corriperetur. *Moneo peccatores ad meliorem mentem conuersos, obstare quidem propositi perseuerantiæ iniquorum consortia.* n.43. p.256.

VII. Dimittitur Hydropicus sanatus ad templum vt actionem gereret gratiarum. *Ingratus quippe ille, cui beneficium acceptum non est impulsio, vt ad templum, acturus gratias, proficiscatur,* n.48.p.257.

PANEGYRICVS II.

Ex Iudæis confusis & edoctis.

Lib.9.sect.2.num.12.pag.260

OBSERV. I. DE luxuriei hydrope differens Dominus, aptè bouis ac asini exemplum attexuit. *Voluptatum etenim amatores brutalitate laborant.* n.12.p.260.

II. Domino requirenti, an liceret Sabbato curare, pharisæi iniqui respondere non potuerunt. *Stulta enim & elinguis iniquitas.* n.19.p.261.

III. Coram iniquissimis pharisæis de sola ambitione sanandam Dominus apposité disseruit. *Omnium etenim criminum ambitio est radix.* n.24. p.262.

Fructus Decimus.

FRVCTVS DECIMVS.

Mortui Suscitati.

PANEGYRICVS I.

Ex Domini ad Bethaniam aduentu.

Lib.10.sect.1.num.23.pag.272.

OBSERV. I. LAzarus peccatoris gerens personam, proprio Numine ægritudine afficitur. *Se etenim tunc hominis amicum Deus ostendit, cum delinquentem corripit: inimicum autem, cum nos impunè delinquere sinit,* n.23.p.272.

II. Quàm illustre Lazari elogium est, à Domino amicum appellari. *Vnde iustus cuius vel vocari seruum, eximia laus est, suam dignitatem agnoscat.* n.34.p.273.

III. Vt Lazarus valeat Christi amicus appellari, necessaria ne conditio est diuexari laboribus? *Vbi ostēdo Diuos cunctos Confessores licèt, Martyres esse quodammodo.* n.41. p.274.

IV. Lazarus laboribus præmissis, meruit Dei amicus à Domino appellari. *Vbi ostendo, frequenter nec per instantis interstitium cruciatus separari à iustitia.* n.44.p.275

V. Ex hospitij frequentis operibus, ex eleemosynæ frequentis obsequio Dominus Lazarum, & sorores amabat. *Frequens enim Eleemosyna licèt paruula, amoris diuini conciliatrix est.* n.48.p.276.

VI. Qui lapidare conabantur Dominum Iudæi iam, horâ transactâ, non curabunt lapidibus vulnerare *Mundialium enim conditio continuâ laborat varietate; vno quidem studio, & voto alterum aduersante.* n.52.p.277.

VII. Amicum verè Lazari agit Dominus, dùm eum à seductionis somno conatur excitare. *Ille enim verè amicus qui veritate obiectâ, circa cuncta, quæ ad amicum spectant numquam assentationi studet.* n.57.p.278.

VIII. Existimauit Thomas Dominum iustè sese lethali periculo ob leuandum amicum exponere: atque Domini amicos ad periculum idem attrahere. *Nil enim amico dignius, quam propter amicum aduersa pati.* n.62.p.278.

PANEGYRICVS II.

Ex Domini Colloquio cum sororibus Lazari

Lib.10.sect.2.n.28.pag.283.

OBSERV. I. VAna secularium consolatio circa proximi mortem est, curare vtique, vt à mente mortis memoriam omnino ablegent. *Quam imprudens, qui in alterius morte proprium non agnoscit interitum* n.28.p.283.

II. Lazarus vt Dei amicus, adolescens moritur, vt peccatoris imaginem refert ad viuos reuocatur. *Deo enim misericorde, & iustus moritur, vt afficiatur premio: & peccator viuit, vt pœnitentiam agat.* n.34.p.284.

III. Martha à Domini colloquutione recedit, vt sororem Mariam ad ipsum Dominum aduocaret. *Laudantur, qui à quiete, & securitate recedunt, vt proximorum saluti operam expendant.* n.38.p.285.

IV. Ad peccatoris inueterati excitationem Maria nominis materni baiula aduocatur. *Quia ad pœnitudinem inueterati peccatoris pectori immittendam, Deipara necessaria est intercessio.* n. 42. p. 285.

V. Plorans Dominus Mariæ Iudæorumque lacrymas commendauit. *Quam religiosè mortui pys lacrymis abluuntur.* n. 48. p. 286.

VI. Dominus se ad Lazari resurrectionem accingit, rogatus lacrymarum vocibus. *Vocales enim lacrymæ nunquam non à Domino exaudiuntur.* n. 55. p. 287.

VII. Plorat Christus, de morte Lazari amici exultans. *Mors etenim iusti exultatione est prosequenda.* n. 62. p. 288.

VIII. Vt celebret Dominus amici resurgentis trophæum, lacrymas profundit. *Nihil enim pius lacrymis iucundius.* n. 67. p. 289.

3. PANEGYRICVS III.

Ex Lazari resurrectione.

Lib. 10. sect. 3. num. 19. pag. 290.

OBSERV. I. VT Lazarum laboribus actum, & adhuc peccatoris personam gerentem ad vitam gratiæ reuocet Dominus, aceruat miracula. *Difficillimè enim se ad meliorem mentem peccator ille reuocat, qui actus calamitatibus, ad id obuenientibus vt pœniteat, minimè resipiscit.* n. 19. p. 290.

II. Lazarus quatriduanus fœtorem necessariò exhalat. *Diuturni etenim criminis comes infamia.* n. 23. p. 290.

III. Lapidis Lazarum claudentis pondus immensum ostendo. *Vnde miror, peccatorem, per se emere tam grauatũ pondere iniquitatis.* n. 27. p. 291.

IV. Qui fuerat mortuus, qui fuerat sepultus vincula peccatorum manifestauit. *Adnatum etenim iniquitati, protinus publicari, quia crimen nullum occultum.* n. 33. p. 292.

V. Lazarus viuus è sepulchro prosilit, adhuc à funereis vinculis non expeditus. *Praui enim habitus frequenti sacramentorum receptione sunt abolendi.* n. 39. p. 292.

VI. Extra sepulchrum Lazarus soluitur. *In occasione enim delinquendi constitutus quomodo potest absolutionis beneficio frui.* n. 46. p. 293.

VII. Lazaro resurgenti indicitur omnimoda à domo, vbi perierat recessio. *Nec enim perseuerans pœnitudo, si peccator criminis apud præcordia reliquias foueat.* n. 51. p. 294.

VIII. Lazarus recens natus quasi fasciatus egressus è cuna. *Vt spiritualem commendet infantiam.* n. 58. p. 295.

PARS SECVNDA.

Viduæ filius.

4. PANEGYRICVS IV.

Ex defuncti inuectione.

Lib. 10. sect. 4. num. 10. pag. 298.

OBSERV. I. AD Ciuitatis portam humandum cadauer. *Vt Ciuitatem ingressuris, inibique operaturis mors ante oculos obuersetur.* n. 10. p. 298.

II. Solatium est miseræ parenti viduæ vnico filio orbatæ, Iesus vnicus Filius Patris, & viduæ Matris morti horribili tradendus. *Contra querelas eorum parentum, qui filiorum immaturum interitum lamentantur.* n. 14. p. 299.

III. Dicens Viduam, omnibus tribulationibus fœminam innuit exactam. *Vbi quàm pium, viduis misereri.* n. 18. p. 300.

IV. Ex viduæ miseria Dominus mirum in modum commouetur. *Contra viduarum iniquos vexatores.* n. 26. p. 301.

V. Quum primum fœminæ lacrymas aspexit Dominus, illicò eas abstergere curauit. *Promptissima enim Dei misericordia erga afflictos lacrymas profundentes.* n. 31. p. 301.

VI. Videns Dominus fœminam iustè plorantem, vehementer afficitur, vt filium restituat. *Lacrymæ etenim ex corde profluentes, & animi resurrectionem, & qualibet cordis iusta desideria consequuntur.* n. 36. p. 302.

PANEGYRICVS V. 4.

Ex adolescentis resurrectione.

Lib. 10. sect. 5. num. 6. pag. 304.

OBSERV. I. TAngit Dominus feretrum, vt apptobet funereæ pompæ pia obsequia. n. 6. p. 304.

II. Defunctus adolescens defunctum exprimis peccatorem. *Lethaliter enim delinquens animus letho traditur.* n. 11 p. 305.

III. Adolescens, fauente Domino, resurgit priùs quàm sepulchro recluderetur. *Mortuus enim peccator consuetudinis praua pondere pressus, difficulter resurgit.* n. 17. p. 305.

IV. Manus Domini loculum tangens seu laboribus peccatorem conturbans, eum vitæ restituit. *Inflicta enim pœna nos à crimine reuocant.* n. 21. p. 306.

V. Cœpit loqui adolescens, vt de accepto resurrectionis beneficio, eloquio pio, gratias Deo exhiberet. *Cœlestia enim beneficia linguam nostram pium excitant ad eloquium.* n. 27. p. 307.

VI. Datur à Domino filius matri à morte liberatus, quia saluti spirituali vtriusque consultum est. *Contra parentes nimium querulos è filiorum immaturo fato.* n. 35. p. 308.

PARS TERTIA.

Reguli filius.

PANEGYRICVS VI. 6.

Ex Regulo postulante filij sanitatem.

Lib. 10. sect. 6. num. 14. pag. 312.

OBSERV. I. PVer Reguli tunc incipiebat mori, cùm incipiebat viuere. *Mundus etenim morientium quidem, non viuentium est Regio.* n. 14. p. 312.

II. Regulus ad Christum ex laborum filij ducatu magno ducitur beneficio. *Auersos enim à Deo attrahit tribulatio filiorum.* n. 18. p. 313.

III. Febri Filius Reguli laborabat. *Vbi concupiscentiæ lethalem describo agritudinem.* n. 23. pag. 313.

IV. Vt

IV. Vir ille Regulus appellatur, quia diem domini vidit,& gauiſus eſt. *Regnum enim eos ſequitur, qui ſocios ſeſe Saluatori committunt*.n.28.p.314.

V. Taxatur Regulus,quòd imminente filij morte, in eius conſpectu de temporariis rebus ſollicitus exhibeatur. *Mors enim aliorum nos omnino debet a ſæcularium cura præripere,vt ſoli inſtantis iudicij meditationi hæreamus*.n.32.p 315.

7. PANEGYRICVS VII.

Ex ipſo aſſerente ægrotantis valetudinem.

Lib.10.ſect.7.n.8.pag.317.

OBSERV.I. POſtulanti Regulo, vt Ieſus deſcenderet, Ieſus ei filij Impertit ſanitatem. *Plus enim largiri aſſolet, quàm petatur*. n.8 p.317.

II. Viuit Reguli filius,quem pius pater domino tradiderat. *Bona enim æterna & temporaria eis filiis præparantur, quos parentes Dei curæ, & protectioni committunt*.n.13.p.318.

III. Ante credulitatem.*Regulus*,poſt fidem *homo* vocitatur.*Plus enim homo ex virtutibus,quam ex dignitatibus eſt æſtimandus*.n.18.p.319.

IV. Petente Regulo,vt poſt deſcenſum in ſuam domum Ieſus filium donaret ſanitate, Chriſtum ſtatim contulit. *Dei enim in homines miſeros liberalitas prona moras minimè patitur*. n. 23. p. 319.

V. Statim ſerui fideles occurrunt, felix nuncium domino allaturi. *Homines enim fidi,ac recti gaudent felicia nuncia legare, horrent infelicia referre*. n. 28. p.320.

VI. Credente Regulo, filij & famuli in dominum crediderunt. *Actiones namque parentum ſchola ſunt, vbi filij edoceantur, quid gerendum*. n.33. p.321.

PARS QVARTA.

Archiſynagogi filia.

8. PANEGYRICVS VIII.

Ex Archiſynagogo dominum aduocante.

Lib.10.ſect.8.n.12.pag.325.

OBSERV.I. PRinceps Synagogæ filiæ vnicæ obeuntis tribulatione vulneratus,properauit ad Chriſtum. *Aduerſitas enim Principibus, Regibus,Equitibus, Primatibus terræ ſuadet,ad Ieſum reuocari*.n 12.p.325.

II Cuilibet homini anima filia vnica debet eſſe dilecta *Et quiſnam cordatus, vnicam non curet æternum cuſtodire*.n.20.p.326.

III. Quàm prudens Princeps ille, qui mortuam filiam quatriduanam eſſe non expectauit, ſed curauit illicò à Domino ad vitam reuocari. *Si peccato anima moriatur, non differenda cura reſurrectionis: ſed mox ei totum ſtudium impendendum*. num. 25. p.327.

IV. Mox poſt fidem Archiſynagogi expreſſam, Chriſtus miraculum patraturus, ad eius domum properat.*Fides enim feruens præproperam conſequitur votorum executionem*.n.30.p.328.

V. Quàm laudabiliter retro accedit pudore perfuſa, quæ tot annis fluxu ſanguinis laborauit.*Edoceat meretrices, omnéſque veneris alumnos erubeſcere*. n.35 p.329.

VI. Timens fœmina numen propitium,pacatum, munificum metuit adire. *Erubeſcentis peccatoris, dum pœnitentia dat operam, commendo humilitatem* n.40.p.329.

VII. Poſtquam hemorrhoiſſa ſanguineo liberata fuerat à profluuio,de nouo aſſeritur ab ipſo ſanata. *Quia animus à ſordibus quantumuis dilutus poſt tergum domini,quaſi omnino ſordidus,de nouóque diluendus deprehenditur, ſi a tergo Dei eleuetur ad faciem*. n.45.p.330.

PANEGYRICVS IX. 9.

Ex puella reſurgente.

Lib.10. ſect.9.num.7. pag. 333.

OBSERV.I. QVi curabat ſecretum miraculi claudi ſigillo, tres Diſcipulos tamen,ac patrem, & matrem puellæ ad clauſtrum admiſit. *Pudicitiæ enim Virginis conſulebat, quam non decebat cum viro aliàs ſanctiſſimo ſolam in cubiculo commorari;mordaci vulgo Chriſti Deitas reuelata non erat*.n.7.p.333.

II. Non ſolùm tres diſcipuli ad ſecretum reſurrectūræ puellæ admittuntur,& alibi non ſemel,ſed & puellæ parentes aduocantur, quaſi neceſſariò. *Nec enim poteſt viuere filia, quæ parentum præſentia non illigatur*.n.12.p.334.

III. Aptè puella duodecim annorum dormire, non mortua eſſe à Domino aſſeritur. *Quia virginitas neſcit occaſum*.n.17.p.334.

FRVCTVS XI. Fructus vndecimus.

Aqua in vinum.

PANEGYRICVS I. 1.

Ex Maria indicante meri defectum.

Lib.11.ſect.1.num.27.pag.341.

OBSERV.I. ILlæ nuptiæ,quæ inuitato Deo, colligantur,minimè diſſoluuntur. *Edocet fœminas coniugio illigandas præcedentem nuptias impudicitiam cauſam eſſe diuortij*.n 27.p.341.

II. Illicò apud nuptias vinum deficit.*Vbi de mundialium bonorum inanitate, mendacio*. n. 31.p.342.

III Deipara,vino deficiente lætificante,procurat coniugibus mirabilem vini conuerſionem, ſeu Euchariſtiæ frequentiam.*Ad innumera enim matrimonij incommoda ſubeunda, neceſſarium ſubſidium frequentia Communionis*.n.36.p.343.

IV. Cùm vinum non omnino euacuatum eſſet, aſſerit Deipara,illos vinum non habere.*Etenim vel mundialis deliciarum abundantia carentia deliciarum eſt*.41.p.344.

V. Monet Virgo miniſtros,vt ipſi propriam cauſam gerentes miraculum cum ipſa efflagitent: *Oratio etenim multorum in propria cauſa efficaciſſima eſt*.n.46.p.344.

VI. Miraculum dominus excitauit, precantene matre,an ipſa neceſſitate poſcente? *Aſſero,neceſſitatis preces à domino exauditas,quia ipſi labores orationis locum exeunt*.n.53.p.345.

VII. Licèt

VII. Licèt hora nondum aduenerit, tamen precibus dominus exoratur, vt ante tempus hora præſentetur. *Ea eſt enim vis orationis, vt non opportunè quodammodo exaudiatur*.n.57.p.346.

1. ## PANEGYRICVS I.

Ex miraculi patratione.

Lib. 11. ſect. 2. n. 30. pag. 350.

OBSERV. I. SEx hydriis dominus totidem cæleſtis doctrinæ documenta prælibat, quam quidem ſalutarem doctrinam miraculo intendit confirmare. *Vbi Euangelij miniſtri edocentur, cuncta opera in proximorum vtilitatē gerenda. Coniugati, dilectionis vinculo colligari. Virgines ſuum ſtatum coniugio præferendum. Sponſi, Chriſtum ad nuptias inuitare. Peccatores, Deipara neceſſariam protectionem. Chriſticolæ ex Gentibus mero gratia potari ex virtutum exercitamento*.n.30.p.350.

II. Non verbi externum ſonum, ſed internum præcipientis domini affectum obedientiæ magiſtra Maria exequitur. *Perfectus etenim obediens præcipientis paret ad nutum*.n.37.p.351.

III. Vilis aquæ commutatione, facili ſumptu magnum à domino conuiuæ munus acceperunt. *Si enim mundus magna commutatione vilia dona largitur. Deus commutatione nullà, nullo ſumptu (leuiſſimo vtique pretio) dona magna largitus eſt*. num.42. p.352.

IV. Chriſtus quodammodo nolens, à Mariæ precibus coactus eſt. *Ea enim vis orationis, vt Deum quodammodo nolentem ad effectum alliciat*. num.46. p.353.

V. Mundus primò bonum vinum apponit, in fine fæces: (ſi ſic vocitandi labores) Deus autem primùm fæces, in fine meri ſuauitatem. *Vnde cæleſtium, ac terreſtrium bonorum diſſidio obiecto, ad cæleſtia inuitamur*.n.50.p.354.

Fructus duodecimus.

FRVCTVS XII.

Transfiguratio.

1. ## PANEGYRICVS I.

Ex transfigurati ſpecie.

Lib. 12. ſect. 1. n. 1. pag. 356.

OBSERV. I. EGregios teſtes Chriſtus adducit, vt poſſint aſſerere Transfigurationis gloriam. *Laudes enim proximi difficilè creduntur, etiam poſt teſtium aſſertionem; cum opprobria, aut defectus ſine teſte credantur*.n.1.p.356.

II. Hi præcipuè ad Transfigurationis gloriam aſſumuntur amici, & propinqui Ieſu reliquis præſtanciores. *Nam ſi propinquus, & amicus celſioris meriti ſit, haud debet poſthaberi, quia propinquus, & amicus: ſed potius reliquis anteferri?* n.6.p.357.

III. Non omnes diſcipuli, ſed neceſſarij teſtes ad Chriſti gloriam intuendam aduocantur, vt Iudas ſine infamiæ nota poſſit abeſſe. *Ne videlicet cum excuſatione quodammodo delinqueret, ſi aſſictum à præſule ſuo infamia ſic fuiſſe operatum adfirmans*. n.11.p.358.

IV. A diſcipulis ſedentibus Petrus, Ioannes, & Iacobus ad montis ſuperandi laborem aſſumpti, non repugnant, dominum comitantes. *Qui enim videt Deum ſeu Præſulem laborum ſocium minimè de ſpecialibus tribulationibus, quas patitur (vel reliquis pace fruentibus) conqueritur*.n.17.p.358.

V. In conſpectu amicorum Dominus glorioſus apparet, ſine amicis conſortibus nolens externâ illâ felicitate frui. *Nec enim felicitatem appellarim, quæ amicis non communicatur*.n.22 p.359.

VI. Transfigurationis dies, inſtitutâ oratione, inchoatur. *Innuitur, lætitiam, felicitatem, diem bonum ex præmiſſa oratione auſpicandum*.n.27.p.360.

VII. Non ſolitarius Dominus transfiguratus eſt, ſed in diſcipulorum conſpectu. *Optat enim cæleſtis Dominus famulos gloriæ ſuæ ſocios adhiberi*. num. 32. p.361.

VIII. *Ante eos*, quia dura erant certamina poſtmodum toleraturi, aptè Dominus gloriæ obiicit imaginem. *Vt ſcilicet ſpe premij infallibilis, ac ineffabilis ad quæque ſubeunda roborarentur*.n.38 p.361.

IX. Cum Legiſlatore, & Propheta confert Dominus imminentis Paſſionis proceſſum. *Vt edoceat Principes res egregias geſturos, probos priùs adire conſiliarios*.n.45.p.363.

PANEGYRICVS II. 2.

Ex Patris commendatione.

Lib. 12. ſect. 2. n. 1. pag. 364.

OBSERV. I. SOlæ gloriæ à longè coruſcationes Petri animum videntur compleuiſſe. *Vbi de ineffabili prorſus cæleſtis beatitudinis præſtantia*.n.1.p.364.

II. Solis iuſtitiæ ſocij diſcipuli neceſſariò erant ſolari illuſtrandi fulgore. *Tanta vis bona, aut mala ſocietatis, vt accedens ad ſolem Ieſum illumineris: hærens tenebris impio offuſo, tenebroſus appareas*.num.7. p.365.

III. Transfigurati Ieſu gaudia imminentis paſſionis opprobriis interſecantur. *Sic Deus dulcia amaris immiſcet, ne filij (iuſti videlicet) ſuperbiâ diſtrahantur*. n.13.p.366.

IV. Pater æternus Chriſtum aſpiciens in miſerationibus prædiuitem, Solis in morem effulgentem, Filium ſuum eſſe inclamauit ſpecialiſſimè. *Ille enim à parente affirmandus eſt Filius, qui eius virtutes imitatur*.n.19.p.367.

V. Corruunt diſcipuli tantæ gloriæ pondus humeris comportantes. *Vt contemplari valeat, quale, ac quantum gloriæ cæleſtis pondus diſcipulo fideli præparatur*.n.24 p.368.

VI. Imperantur diſcipuli, nemini viſionem reſerare, ne condiſcipuli conquererentur. *Edocentur Præſides, ſic digniores ſubditos præmio afficere, vt reliqui fideles quidem famuli querelas non excitent*. n.29. p.369.

PANE

PANEGYRICORVM MORALIVM SYLLABVS.

LIGNI VITALIS CHRISTI CONSILIARII, seu persecutionibus acti, duodecim Fructus.

Fructus primus.

FRVCTVS PRIMVS.

Iesus à Leuitis tentatur in Ioanne.

1. PANEGYRICVS PRIMVS.

Ex periculo de Ioanne facto.

Lib. 1. sect. 1. num. 16. pag. 378.

OBSERVATIO I. IVdæi ab Ierosolymis, vbi medius illorum aderat Christus, nuncios immittunt, quæsituros illum, vbi non commorabatur. *Vt innotescat, quàm stultum sit, Deum intimè præsentem spernere; & peritura bona tot laboribus quæritare.* n. 16. p. 378.

II. Ierosolyma Israëlis metropolis iniquitatis exponit magisterium. *Ex Vrbibus etenim Regiis assolet insolentior procedere iniquitas.* n. 22. p. 379.

III. ad Ioannem Legati immittuntur, vt ei offerant Messiæ dignitatem. *Tanta enim procerum mundialium vanitas, vt vel Diuinitatem se posse elargiri præsumant.* n. 27. p. 380.

IV. Leuitæ inaniter rogant, quisnam Ioannes esset, cùm de seipsis, déque mundialium essentia periculum facere deberent: *Tu quis es? Vbi edocemur periculum facere de rebus caducis, ac æternis; vt sciamus, quænam sint exquirenda.* n. 32. p. 380.

V. Ioannes confitetur, se Christum non esse, & minimè negat, quod profitetur. *Multi enim factis abnegant, quod verbis profitentur.* n. 39. p. 381.

VI. Non otiosè Euangelista idem significantes particulas aceruauit. *Vt innuat, magno impetu, non segniter, tentationibus repugnandum, præcipuè ad superbiam attinentibus.* n. 44. p. 382.

VII. Ioannes non sua, sed quæ Iesu constanter exquirit. *Sponsi enim amicus in cunctis non propria quidem, sed dilecti commoda quærit.* n. 49. p. 383.

PANEGYRICVS II. 2.

Ex Ioanne voce in deserto.

Lib. 1. sect. 2. num. 11. pag. 385.

OBSERV. I. IOannes vox illustratur. *Vbi de sacri Verbi Præconibus verbo, & actionibus vtentibus ad Orbis reductionem.* n. 11. p. 385.

II. Qui in omnis Iordanis vrbibus inclamabat, se in deserto clamare affirmat. *Sic enim in vrbibus clamare debent Concionatores, ac si apud deserta clamitarent, & agricolis ignorantibus verba proferrent; ne ob nimis artificiosum sermonem Dei mysteria minimè calleantur.* n. 24. p. 386.

III. Sacerdotes & Leuitæ curantes Ioannis mores inuestigare, ad Pharisaicam iniquitatem pertinere dicuntur. *Vile etenim admodum, proximorum actiones curiosè requirere, crudele, iniquum.* n. 32. p. 388.

IV Edocet Ioannes dirigendam esse illam ipsam viam Domini, siue illam, quâ ad Dominum tendimus. *Per viam enim rectam incedentes plures gressus perficimus. Qui ad rectitudinem huius viæ spectare minimè videntur, ad secularia commoda properantes non proficiunt in via.* n. 38. p. 389.

V. Iam audent reprehendere, quem paulò antè Prophetam, seu Messiam reputabant. *Vt innuatur, quàm citò mundialis hominum fauor, seu gratia euanescat.* n. 43. p. 389.

VI. Baptismi sui Ioannes exprimit demortuam ablutionem, vt Dominici Baptismatis vitalitatem commendet. *Nostrum enim Baptisma parens spiritus vitæ fons.* n. 49. p. 390.

VII. Iesus Ioannem sibi proponit, quia Ioannes Christũ sibi proponendũ aperuit. *Iusta enim à Domino humilitatis retributio exaltatio est.* n. 55. p. 391.

FRVCTVS II. Fructus secundus.

Iesus in signum, cui contradicitur.

PANEGYRICVS I. 1.

Ex Simeonis vaticinio.

Lib. 2. sect. 1. n. 17. pag. 395.

OBSERV. I. LIcet Virgo dignosceret Filij Deitatẽ, adhuc miratur, eius huma-

humanitate contemplata, qua quodammodo Humanitas diuinitate admirabilior oſtenditur. *Vbi de admiranda prorſus Principum humilitate, ſiquidem honores animum extollere conſueuerunt.* num. 17. p.395.

II. Vbi Chriſtus collocatur, ibi appoſitus eſt in ſignum, aut ſcopum in quem perſecutionum iacula diriguntur. *Truncus vere Chriſtus noſter eſt, vbiſque commoratur, cum laboribus defatigamur.* n.22. p.396.

III. Deiparentis gladium paucis illuſtro. *Vbi Virginis Martyrium expono ex amore, ſcientiaque laborem addente.* n.27.p.397.

IV. Adhuc gladium doloris Virginei in Filij paſſione confirmo. *Vbi Deiparentis erga hominum ſalutem ardentiſſimum affectum contemplemur oportet.* n.33 p.398.

V. Iniquæ hominum cogitationes ſalubriter in interitum reuelantur. *Confeſſione etenim fideli grauata conſcientia ab onere expeditur.* n.41.p.399.

PANEGYRICVS II.

Ex Annæ proloquio.

Lib.2.ſect.2.n.7.pag.401.

OBSERV. I. ANnæ Propheteſſæ elogia præſtringuntur. *Vbi de illuſtri ornata virtutibus viduitate in viduarum documentum.* n. 7. p.401.

II. Senibus traditur recens natus Dominus, quia ſenectus diuino obſequio, dilectionique accommodatior. *Vbi illuſtro ætatis prouecta (ſancta quidem) aptitudinem ad perfectionis opera; ne ex ſenectutis infirmitate quis excuſationem gerat.* n.13.p.402.

III. Anna non voce ſolâ, ſed & ieiuniis exorabat. *Debilis enim oratio, quam recta opera non roborant,* n.19 p.403.

IV. Vtiliter Anna nocte deprecationibus ſeruiebat. *Efficaciſſima enim nocturno in tempore deprecatio eſt.* n.25.p.403

FRVCTVS III.

Fructus tertius.

Chriſtus à Diabolo tentatur.

I.

PANEGYRICVS I.

Ex eiuſdem ieiunio.

Lib.3.ſect.1.num.13.pag.408.

OBSERV. I. CHriſtus à ſpiritu ad tentamina adducitur; ſeptiformis enim Spiritus alumnos ſuos victuros quidem certamini addicit. *Vbi innuo periculosè ad tentamina procedere, qui virtutibus Spiritus ſancti munitus non eſt.* n. 13.p.408.

II. Satanas ex vrbe recedit Dominum in deſerto tentaturus. *Quia apud vrbem relinquit fœminas ſui vicarias, homines illectamentis alligaturus.* n. 17. p.409.

III. Vt à diabolo tentaretur, ad deſertum adducitur appoſitè. Ad aliorum hoſtium certamina non apta ſolitudo. *Nam ſi cum laſciuiâ pugnandum fuiſſet, deberet fortis vir fugere ſingularis certaminis ſolitudinem.* n.21.p.410.

IV. Chriſtus ſolitariam vitam ſuis commendauit victoribus. *Aptiſſima etenim ad hoſtes debellandos ſolitudo.* n.27.p.410.

V. Tentandus Dominus à diabolo appoſito ſe ieiunio, & ſiti ue muniuit. *Aduerſus enim tentamina ieiunium vires animo adiicit,* numer. 32. p.411.

VI. Chriſtus tempore primi veris Quadrageſimale ieiunium appoſitè inſtituit. *Tunc enim fortior hoſtis inſurgit, cum pabula abundant.* num.40. p.412.

VII. Inſtitutum eſt tempore veris Quadrageſimale ieiunium, ad carnem, hoſtem horribilem, ieiunio ſuperandam. *Deficit enim caro in abſtinentia conſpectu.* n.44.p.413.

VIII. Tempore veris Quadrageſima inſtituta animum efficit virtutibus vernare. *Ieiunij ſcilicet munimento virtutum parente.* n.50.p.413.

IX. Tempore verno Quadrageſimæ ieiunium corpori præparat medicamina. *Corporis enim exſiccandis humoribus ieiunium pharmacopolium eſt.* n.55.p.414.

X. Ieiunij Quadrageſimalis præceptum accuratiſſimè implendum, quia Quadrageſima à Domino nobis dedicata. *Vbi quam exitialiter Dei præcepta violentur.* n.60.p.415.

XI. Chriſtus diebus & noctibus ieiunauit. *Taxans eos, qui noctibus ieiunium ex ientaculi redundantia violant, poſtquam diebus ieiunarunt.* num.66. p.415.

XII. Vt Chriſtus perfecti ieiunij normam relinqueret, famem eſt paſſus. *Contra ieiunantium ſaturitatem, famis non tolerantium cruciatus.* n.70. p.416.

PANEGYRICVS II. 2.

Ex Domini cum Diabolo conflictu.

Lib.3. ſect. 2.num.42. pag. 422.

OBSERV. I. COlloquij Ieſu cum Satana ſingula verba moraliter expendo. *Vbi varia ingero ad exercitamenta virtutum animo documenta, præcipuè circa tentamina diaboli, & mundi vanitatem.* n.42.p.422.

II. Tentamina, tribulationes, labores non copulatim irruunt in fideles, ſed ſeparatim temporis ſucceſſione; præmia autem coniunctim. *Tentaminibus agi cupias, ſi ſtilla paulatim affluentis tentamenti, gloria pelago muneranda ſunt.* n.55.p.423.

III. Diabolus Chriſti eſurientis fami parat inſidias, vt illudat laborantem, addátque afflictionem afflicto. n.59.p.424.

IV. Chriſtum diabolus memorat Dei Filium adoptione, aut naturâ, vt à paterna eum remoueat dilectione, innuens famem illam, diſponente patre aggrauari. *Curat enim diabolus, inter Deum & homines ſeminare diſcordias, vt eos erga Deum ſeparet ab affectu.* n.70.p.425.

V. Et vulnera, & ruinam, & pondus diabolus offert obſequentibus. *Cuncta enim mundi bona verè mala eſſe comperiuntur.* n.75.p.426.

VI. Aſperis famem, non blandis cibis diabolus palpare curat. *Si enim hoſtis te poteſt fame ad Tartarum exturbare, haud plenum adducet.* numer. 81. p.427.

VII. Ieiu-

VII. Ieiunantem Dominum diabolus incitat ad superflua, quem Christus necessariæ retudit alimoniæ obiectu. *Vbi quam ingrata sit Deo superfluitas adnotatur, haud libera rapina.* numer. 85. p.428.

VIII. In pinnaculo constituto Domino consequens erat, diabolum suadere præcipitium. *Adeò enim lubricus fastigij locus est, vt casus sit illi adnatus.* n.92.p.418.

IX. Diabolus munera Domino promittit, vt faciat excidere. Et quando non hostium dona fallacia. n.97.p.429.

X. Diabolus post tentamina replicata, nihil proficiens, vt exigat difficilius, scilicet adorationem, accurrit ad munera. *Nil enim ad vincendum validius, quàm donum; in Iudicum eruditionem.* n. 104. p.430.

XI. Mundialia diabolus ac si sua essent, Domino videtur offerre. *Profectò tam mala Mundi sunt bona, vt quodammodo data sint Diabolo ob supplicium iniquitatis, vt cui voluerit possit distribuere.* n. 112.

XII. Diabolo tentatori Dominus mansuetissimè respondet fragili quidem hosti. *Solis enim hominibus nobilius impugnantibus acriter respondendum a Domino punituro.* n.118.p.432.

XIII. Sacræ scripturæ iaculis Dominus victor diabolum confixit. *Ostendens quidem aduersùs spirituales hostes nos fortissimis Scripturæ armis esse protegendos.* n.124.p.433.

XIV. Sciens Dominus, quòd omnia illa dedit ei Pater in manus, solum Patrem adorandum esse asseruit. *Accepisse enim à Domino cuncta, ratio potentissima est, ne animus datorem contemnat, alij libans adorationem.* n.129.p.434.

Fructus quartus.

FRVCTVS QVARTVS.

Iesus tentatur à Pharisæis ex Adulteræ iudicio.

1.

PANEGYRICVS I.

Ex Adulteræ adductione.

Lib.4.sect.1. num.11. pag.438.

OBSERV.I. CÆlestis Princeps hominum aptè apud Oliueti verticem frequenter commoratur. *Adnatum enim egregio Principi, fessis, actu persecutione, ac ægrotantibus subditis subuenire.* n.11.p.438.

II. Christus pergit ad Deum, recurrit ad homines, verè Dei & hominum mediator. *Edocens Sacerdotes Dei & hominum mediatores, vtrorumque participes fieri, quorum mediatores existunt.* numer.16. p.439.

III. Cùm iudicis gesturus est personam Dominus, pergit ad montem precaturus. *Iudices enim indigent orationis exercitamento, vt munus perfectè exequantur.* n.21.p.440.

IV. Deprehenditur in adulterio mulier. *Quia adnatum crimini luxuriei, illicò reuelari.* num.26. p.441.

V. Horror supplicij Adulterij ingentem innuit iniquitatem. *In adulteros inuectiuus exsurgo, adulterij malitiam parumper ostendens.* numero 34. p.442.

VI. Sola adultera ad tribunal adducitur, nulla de adultero viro facta mentione. *Certè viri adulterium æquè, imò sæpe magis criminosum lapidibus erat addicendum.* n.47.p.444.

VII. In ipso adulterio semper iniqua fœmina deprehenditur, & supplicio afficitur lapidibus obruta. *Quia illud ipsum adulterij noxâ contaminari, dilapidatio, imo gehenna fuit.* num. 54. p.445.

VIII. Adultera in ipso culpæ actu à diuino iudice deprehenditur. *Lasciuis enim sæpe diuina vltio repentè præparatur.* n.60.p.446.

PANEGYRICVS II. 2.

Ex Adulteræ liberatione.

Lib.4.sect.2.num.15.pag.449.

OBSERV.I. EGregius Iudex Christus non tam in vili fœmina corrigenda ex fragilitate quidem delinquente, aut egestate: quàm in nobilibus & potentioribus Scribis, & Pharisæis ostenditur. *Tunc enim rectè ius administratur, ac viuit Respublica, cùm potentibus insolenter delinquentibus frænum apponitur.* n.15.p.449.

II. Pharisæi, & Scribæ Adulteræ peccatum indicabant. Ideò Dominus Pharisæorum ac Scribarum indicat crimina. *Eorum enim peccata reuelantur, qui curant proximorum delicta aperiri.* n.20. p.450.

III. Edocet Dominus puniendam peccatricem, sed non à legis transgressoribus. *Interdicitur enim peccatori, de crimine, quo ipse fœdatur, proximum carpere.* n.27.p.451.

IV. Inclinat se Dominus, & digito scribit, vt vel peccatoribus insignibus etiam parcere videretur, & coactus eos carpere. *Vt doceat præsides, mansuetudinis melle aculeum reprehensionis condire.* n.35.p.452.

V. Recedentibus Pharisæis, improbis quidem medicis, solus Iesus adulteram lasciuientem donauit sanitate. *Vt Eucharistia efficaciam, ad luxuriei ignẽ extinguendum, innueret.* n.40.p.453.

VI. Homines accusatores fœminæ tandem parcunt, Deus ipse non condemnat eam, quæ non tam ex malitiosa affectatione, quàm ex fragilitate deliquit. *Quis homo non parcat humanæ fragilitati?* n.44. p.453.

VII. Non Dominus adulteram tradit lapidibus obruendam, sed sine legis pœna ei subeunda, absoluit. *Infamia enim locum gerebat lapidationis*, n. 50. p.454.

FRVCTVS V. Fructus quintus.

Iesum Iudæi extra ciuitatem deturbant.

PANEGYRICVS I. 1.

Ex inuidia conciuium à Domino taxata.

Lib.1.sect.1.num.10.pag.459.

OBSERV.I. PRouerbium hoc spirituales medicos taxat. *Hi quidem propria conscientiæ priùs debent medicamina adhibere, quam proximorum incumbant valetudini.* n.10.p.459.

II. Christus apud Nazareth miracula non operatur. At non quia patriam oderit, sed quia conciues increduli. *Alias enim patria honoranda extraneos postponeret; quia erga propinquos prima pietas exhibenda* n. 18. p. 460.

III. Maximo Christus patriam beneficio affecit, dum apud illam non primò miracula operatus est. *Non enim semper beneficia largiri, est pracipua signum dilectionis: nec documentum irati Numinis à muneribus abstinere.* n. 28. p. 461.

IV. Patriam miraculis, ac doctrina Dominus ideò non illustrauit, quia debità reuerentià apud conciues non recipiendum se, cognouerat. *Adnoto, necessariam auditorum æstimationem circa ministros Euangelij, vt doctrina salubriter emulgetur.* num. 39. pag. 463.

V. Apud conciues illustres quique minori pretio habentur, imo despiciuntur; quia virtutes non considerant, sed fragilem infantiam recordantur. *Monentur Concionatores, patria fines fugere, auditorum profectus studiosi.* n. 45. p. 464.

VI. Patriam Christus miraculis minimè illustrauerat, quia aspernator est inuidorum. *Vbi ostendo, adnatum ciuibus esse, ciuibus illustrioribus effectis inuidere.* n. 50. p. 465.

2. ## PANEGYRICVS II.

Ex viduæ Sarephtanæ, & Naamani exemplo.

Lib. 5. sect. 2. num. 7. pag. 467.

OBSERV. I. MVltæ viduæ in Israël, imo in vniuersa terra, dum fames, siue gratiæ penuria grassatur. *Quia actum criminum sequitur desolatio rerum.* n. 7. p. 467.

II. Quando cælum animo clauditur in laboribus constituto, tunc ei dies clarissimus elucescit. *Quia tribulatio lucem nobis præstat, qua miserum delinquendi statum dignoscamus.* n. 11. p. 468.

III. Relictis Israelis viduis contemnentibus, miseratio Dei in Elia pergit ad indigenas illam recipientes. *Caueant Religiosi, & Sacerdotes, ne contemnentibus ipsis familiarem sibi Dominum, & relictis: pergat Deus ad seculares reuerentius recepturos.* n. 16. p. 469.

IV. Extranei vocantur ad fidem, propriis dimissis, ob fidem egregiam Prophetis exhibitam. *Sapè enim peccatores pessimi donantur veniâ, & ad virtutis gremium adducuntur, quia apud eos quædam pietas, seu opus aliquod bonum moraliter residet.* n. 21. p. 470.

V. Israëlis leprosi mundati non sunt, quia non petiere salute donari: At Naaman postulans sanitatem, sanitate afficitur. *Lepra[illegible] criminis, præcipuè lasciuia, orationis exercita[illegible]is curanda est.* n. 24. p. 471.

VI. Dies Eliæ vocitantur illi, in quibus egregia fuit operatus facinora. *Immo, illos Præsulis, Regisue dies esse in quibus ciuium vtilitati vixit.* n. 28. p. 471.

VII. Elias à Domino immittitur ad regionem fame pressam inuisendam, vt videns calamitatem, misericordià afficiatur, pluuiamque petat. *Edocentur Principes, conferre ad subditorum inopiam subleuandam, miseros propriis oculis aspectare, Prouinciam percurrendo.* n. 36. p. 472.

PANEGYRICVS III

Ex Iudæorum iracundia.

Lib. 5. sect. 3. num. 11. pag. 475.

OBSERV. I. AVdientes Iudæi diuinæ misericordiæ erga Gentiles documenta, excitari ad pœnitudinem deberent. *Nam si Deus grauiori crimine infectis pepercit, parcet leniori peccato reis: si misericorditer sic excepit extraneos, quid non vberiori pietate domesticos excipiat, propinquis parcat? Hinc ad pœnitudinem allici debuissent.* n. 11. p. 475.

II. Voluit Dominus extra Nazareth deturbari, vt Iudæi intra Ciuitatem patriam non conarentur iustum interficere. *Cuius sanguine effuso torrheret.* n. 16. p. 476.

III. Christus vitæ ac mortis Dominus ibat, non cùm hostes conarentur: sed pro libito moriturus. *Vt vltrò sese morti pro te offerentem ardentissimo, debito quidem, amore prosequare.* n. 21. p. 477.

IV. Stultissimi Iudæi ex vrbe Saluatorem irà succensi deturbauerunt. *Aduata planè iracundia stultitia nos ad cuncta crimina pronos efficiens.* n. 30. pag. 478.

V. Cùm Christus trahi à persequutoribus videtur, planè pergit immunis. *Iusti enim vel dum illigantur impiorum funibus, seu tribulationum catenis, semper liberi, ac soluti incedunt.* n. 35. p. 479.

FRVCTVS SEXTVS.

Iudæi apprehendere tentant Saluatorem.

PANEGYRICVS I. 1.

Ex tentatorum repressione.

Lib. 6. sect. 1. n. 21. 484.

OBSERV. I. QVia Principes si non audeant accedere ob periculum imminens, subditos immittunt illo afficiendos incommodo. *At Principes probi scutum subditorum debent esse: improbi autem Principes subditos sibi scutum apponunt vulnerandum quidem, vt ipsi protegantur.* n. 21. p. 484.

II. Principes Sacerdotum, & Pharisæi obstinati in peccatis, non solùm non credunt, sed & apprehendere curant Saluatorem. *Seculi enim amatores cælestis doctrinæ præscripta recipere non valent.* n. 26. p. 485.

III. Hostes Christi eum non apprehendere decernentes, post eiusdem laudes auditas apprehendere curant, quia prauus affectus non erat omnino extinctus. *Vbi assero vera pœnitudinis documentum, si animus non facile priori accendatur affectu.* n. 31. p. 486.

IV. Deprehenduntur Sacerdotes Principum nomine gloriari. *Principi enim veraci adnatum, subditos Reipublicæ vtiles præmio afficere: ad iustitiam excitare, acceptáque à Deo potestate vti in iustitiæ protectionem.* n. 36. p. 487.

V. Iniqui hi Principes famulorum ministerio curant Dominum illigari. *O quanto facinore! Taxabiles enim ostenduntur Domini, famulis ad crimina*

ministris vtentes, & famulis ipsi ministerium huiusmodi exercentes aduati supplicio declarantur. n. 49. p.489.

VI. Piissimus Dominus reprimit ministros, ne illigationis perficiant actionem. *Misericors enim impios continet, ne iniquitati operam impendant: sicut iratus improbos in sui consilij manu relinquit, vt exequantur.* n.55. p.490.

VII. Diues in misericordiis Dominus peccatoribus hisce promittit vel modicum tempus. *Pretiosa etenim temporis particula, ad conuersionem; vt innuatur peccatoris stultitia, qui tam longa tempora disperdit.* n.62. p.491.

VIII. Cum ipsis crudelissimis persecutoribus se Dominus adhuc moraturum affirmat. *Vt Dei, ac peccatoris, contentionem meditere, dum peccator infensissimè despicit Deum, Deus impensissimè diligit peccatorem.* n.67. p.492.

IX. Contempsere Iudæi quærere opportuno tempore Saluatorem: quare dum quærere curant, non inueniunt. *Elapsa enim circa salutem occasionis supplicium est, non inuenire, quod requiritur.* n.74. p.493.

2. PANEGYRICVS II.

Ex Iesu sitientes inuitante.

Lib.6. sect. 2. num.9. pag.496.

OBSERV. I. SI quis mundialia sitit, nouissimi diei dominicæ festiuitatis exhauriat effectus, & ab huiusmodi siti liberabitur. *Passionis enim Dominicæ gustu obiecto cuncta felle mundialia condiuntur.* n.9. p.496.

II. Neminem Christus cælestium bonorum à fonte repellit, cunctos admittit. *Nec enim Principum mundi ingenio, dona reclusit, vt paucissimis patere possint.* n.14. p.497.

III. Qui sibi, & proximis spiritus aquam bibit, haurit quidem vndam, sed flumina proximis profundere videtur. *Spiritus enim eorum, qui proximorum saluti incumbunt, non solum non imminuitur, sed dum effunditur, mirum in modum increscit.* n.19 p.498.

IV. Post transactos septem Festiuitatis dies, Dominus sitientes agnouit homines, & ideo ad verum fontem aduocauit. *Quia gaudia terrena minimè præcordia valent implere.* n.24 p.499.

V. Qui cælestium bonorum è fonte potatur, venit ad Christum, è mundialium memoria omninò abstractus. *Quia participatio cælestis suauitatis mundi voluptatum animo ingerit obliuionem. Vbi de D. Ignatio P. N.* n.30. p.500.

VI. Qui Spiritum accipit Christi, curat externis operibus circa proximum ostentare. *Nec enim sufficit, te corde credere, nisi operibus rectis te fidelem ostendas.* n.37. p.501.

VII. Totus vbertatis Dominicæ fons ita singulariter vnius sitientis ori apponitur, ac si omnibus non pateret. *Vt vnius animæ ineffabile pretium expendatur: si sitit, sufficiens est ad excipiendum totum.* n.42. p.502.

VIII. Spiritus sanctus, qui *Flumina* appellatur, in præcordiis accipientium quasi pelagi capacitatem requirit. *Vbi de Spiritus sancti ditissimis donis, quæ non accipimus, quia incapaces ob iniquitatem reddimur.* num. 47. pagina 503.

FRVCTVS SEPTIMVS. Fructus septimus.

Querimoniæ Iudæorum de non lotis Discipulorum manibus.

PANEGYRICVS I. 1.

Ex Pharisæorum calumnia.

Lib.7. sect.1. n.9. pag.508.

OBSERV. I. INiquiores erant Pharisæi, & Scribæ Ierosolymitani, quia Metropolis Regiæ habitatores. *Vitia enim apud Vrbes Regias fronte perfricatiori diuagantur.* n. 9. pag.508.

II. Pharisæos nobilitate conspicuos despicit Dominus, quia Discipulorum defectus (falsò quidem excogitatos) aperuêre. *Vilissimos enim se ostendunt, qui aliorum maculas euulgare audent.* n. 14. pag.509.

III. Pharisæi mandata Dei iniquissimè transgredientes, taxant Discipulos, quòd seniorum præscripta non seruarent. *Pessimorum ingenium, in criminum suorum excusationem asserere, etiam in Angelis, seu perfectis viris reperiri prauitatem.* n.19. p.510.

IV. Magistrum taxant Pharisæi ob Discipulorum incuriam circa moniti seniorum obseruationem. *Nunquam non enim Magistro seu Præsuli defectus subditorum, aut discipulorum tribui assolent.* n.24. p.511.

V. Discipuli non materialiter, sed spiritu seniorum ablutiones accuratè gerebant. *Vbi de crebra, necessaria animi ablutione dissero, de mundiali enim puluere, vel religiosa corda sordescunt.* n.29. p.512.

VI. Negligunt Apostoli externam illam ablutionem, quæ possit cum cordis immunditia copulari. *Spirituales viri abluendo, ac exornando cordi operam impendunt* n.36. p.513.

VII. Aptè adnotat Euangelista Scribas, ac Pharisæos hosce omnium pessimos esse: vtpote qui Discipulorum defectum (confictum quidem) euulgauerunt. *Pessimorum enim proprium est, aliorum commissa reuelare.* n.43. p.514.

VIII. Apostolorum, Præsulum, ac principum Ecclesiæ quælibet leuis noxa patet cunctorum oculis, & strictè taxatur. *Subditorum enim oculi acutissimi ad Prælatorum leues næuos agnoscendos.* n.48. p.515.

IX. Discipuli egregiis virtutibus affecti, de paruulis piaculis reprehenduntur. *Vt edoceamur, quàm exacta debet esse magnorum (spiritualium speciatim) virorum innocentia, in quibus minutissima piacula displicent* n. 54. p 516.

X. Antiquorum sanctissimorum patrum querela in indignè Communicantes, qui non dilutis manibus, ad Altare accedunt, panem cælestem sumpturi. *Qui quidem crebrà præmissâ diligentissimâ ablutione accipiendus est.* n.60. p.517.

PANEGYRICVS II. 2.

Ex conuictis Pharisæis,

Lib.7. sect.2. n.12. pag.520.

OBSERV. I. CHristus pro Discipulis respondit, quia ipsi obticuere,

dum à Pharisæis accusarentur. *Deus namque vindicator exsurgit, dum fideles ictis iniuriis, patienter tolerant, parcúntque calumniatoribus.* n.12. p.520.

II. Defendit Magister discipulos hominum iussa, seu traditiones paruipendentes, vt Dei præcepta custodirent. *Vbi taxo illos, qui Dei mandata violare non verentur, vt statuta, seu consuetudines hominum tueantur* n.17.p.521

III. Sui, & Discipulorum taxatores Pharisæos Christus arguit clauo clauum extrahens. *Inuenis Sacerdotalem libertatem circa delinquentium correptionem.*n.21.p.522.

IV. Pharisæi leuem Discipulorum transgressionem aperiunt. Dominus autem ideò grauia Pharisæorum crimina manifestat. *Quonam putas, supplicio afficientur, qui grauia proximi peccata euulgant?* n.25.p.522.

V. Ostendit Dominus præceptorum Dei transgressores esse qui discipulorum imperfectionem confictam indicarunt. *Indicamentum enim exhibet, conscientia grauibus criminibus vulnerata, qui facilem se ad publicanda proximi piacula præbet.*n.32.p.523.

VI. Magnitudo studij Pharisæorum, circa præcepta hominum obseruanda præceptorum Dei læsione, à Domino taxatur. *Aulicos moneo, ne tantum Principum voluntati exequendæ studium impendant, vt Dei præcepta transgrediantur.*n.37. p.524.

VII. Æterna pœna indicitur iis, qui parentes seu, cognatos honore, seu necessariis ad vitam subsidiis priuauerint. *Eleemosyna quidem facta pauperi propinquo apprimè est salutaris, exitialis crudelitas in propinquos.*n.44.p.525.

VIII. Non dixit, *populus meus*, sed, *populus hic*, velut à se extraneum esse ostentans. *Deus enim morem solet gerere peccatori: accedenti adhæret, fugientem fugit.* n.50.p.526

IX Pharisæi hypocritæ non veram, ac simplicem virtutem, vt fideles Christicolæ; sed fucatam sectantur. *Hypocrisis enim aliud specie visibili indicat aliud animo gerit.* n.58.p.527.

3. PANEGYRICVS III.

Ex parabolæ expositione.

Lib.7. sect.3. num.9. p.530.

OBSERV. I. PEccatores bi Pharisæi, & Scribæ, qui non habent fundamentum Christum, eradicandi asseruntur. *Nullum enim fundamen in vita, aut felicitate peccatoris est, cùm diuturnitas vitæ ac felicitatis à conscientiæ puritate procedat. Vita æterna piè viuere, vita impiorum vel hic gehenna est.* n 9.530

II. Stulti Pharisæi, & Scribæ, qui cæci cùm essent, se putabant videntes plus aliis; vnde eis cæcitate laborantibus ducatum se præstare præsumebant. *In indoctum Magistrum cæco Discipulo ducatum ferentem, vt ambo in foueam incidant.* n.15.p.531.

III. Pharisæi, & Scribæ ex libidinis tenebris cæci à Domino appellantur. *Nullum enim vitium sic tenebras ingerit menti, quàm libido* n.20.p.532.

IV De corde prodeuntes prauæ cogitationes, verba & opera iniqua hominem commaculant. *Mala enim cogitatio, sermo iniustus, opus prauum impuritate exundat.*n.26.p.533.

V. Ex nobis contra nos prodit exercitus pugnaturus. *Vbi ostendo peccatorem sibi inimicum esse, aduersumque seipsum aciem producere.*n.37.p.534

VI. Petrum non taxat, qui pharisæos reprehenderat Dominus, hi enim inique de Discipulorum actionibus iudicabant, Petrus autem quod non intellexerat, minime blasphemauit. *Commendabiles exprimuntur, qui quod non intelligunt, benignè interpretantur: taxabiles admodum, qui quod ignorant, iniquâ interpretatione detorquent* n.44 p.535.

FRVCTVS OCTAVVS. Fructus octauus.

Murmur Iudæorum in Iesum Scenopegiæ solemni.

PANEGYRICVS I.

Ex Fratrum Christi hortatione.

Lib.8. sect.1. num.31. pag.544.

OBSERV. I. AGnoscens Iesus hostes in Iudæa ita aduersus eum corripiendos Iudæam non iniit, licet posset comprimere vulneratores. *Edocens vtique, nos curare, ne vlla licet inculpabiliter occasio delinquendi proximo exhibeatur.*n.31.p.544.

II. Caput nostrum Iesus fugit periculum non vt proprium, sed vt membrorum eius. *Se etenim fragilem, & querulum ostentat, vt ex fragilitate humana exortas querimonias fidelibus suis vitio nullus adscribat.*n 36.p.545.

III. Fratres Iesu quærentes inani gloriolà affici ex eius operibus inimis exitiale Domino consilium exhibent *Ex inani ex gloria exitium hominis assolet præparari.*n.42.p 546

IV. Christi cognati hortantes, vt in Iudæam Dominus ascendat, non studebant eius vtilitati, sed proprio commodo. *Hoc cognatorum ingenium, nihil aliud ex te, quam propriæ lucra quærere: ad alia quæque repellunt cognationis ius.* n 49.p 547

V. Fratres Domini eò quòd propinqui eius essent, credere in eum fastidiunt. *Acrior enim assolet propinquos inuidia pungere, dum iniquè ferunt, propinquum ipsis eminere.*n.55.p.548.

VI. Christi hostes curant, Iesum ad Iudæam migrare; vt à Iudæis quærentibus necaretur. Iudæi quippe studebant Christum occidi, quia in eos vberiora beneficia contulerat. *Id est enim iniquorum ingratorum ingenium, vt ex accepto vberiori beneficio concipiant vberius male faciendi incitamentum* n.60 p 549.

VII. Quodammodo Christus potestatem non habebat in Iudæa ambulanda. *Iniqui enim diuinæ potentiæ impedimento, ingratitudine, sunt, ne gratiæ cælestis flumina diffundantur.*n.68.p.550.

PANEGYRICVS II. 2.

Ex Christi ad cognatos Responsione

Lib.8. sect.2. num.16. pag.553.

OBSERV. I. AFfirmans Dominus ad proprium honorem tempus non dum aduenisse, asserit, ad honorem hominum, & gloriam semper tempus esse paratum. *Innuens, laudabile apud homines honoris desiderium si ad vitiorum*

rum fugam totiúmque acquisitionem dirigatur. n.16.p.553.

II. Si tempus ad glorificationem Christi non venit, nisi post humiliationem: quodammodo potest tempus gloriæ hominum Iesu fratrum præsens esse, quando humilitas non præcessit. *Vbi ostendo, debere nos per humiliationem incedere, si velimus ad Superos peruenire; via enim ad patriam humilitas.* n.20. p.554.

III. Tempus Christi, ad celebranda festa nondum aduenerat, nati quidem passioni, & pressuræ: tempus autem peccatorum semper adest, quia ex tẽporali festo ad tartari æternam ærumnā deturbandi. *Iustorum temporalis labor, gaudium æternum; peccatorum autem festum temporarium, labor æternus exponitur.* n.27. p.555.

IV. Despicit Christus temporarij festi iucunditatem, quia mente voluebat æternam cælestis beatitudinis felicitatem. *In conspectu enim cælestis gaudij assolet Mundi voluptas disparere.* n.34.p.556

V. Non ascendit Christus ad diem festum, in quo afferebant fratres ipsum honoribus afficiendum fore. *Cordatus enim minimè est honores quæsiturus, sed ab illis requirendus.* n.39.p.557.

VI. Licet fratres postularent enixè, vt ascenderet, ad festum, non obtemperauit, patris voluntati obsequium præstiturus. *Solum enim sequendi cognati, propinqui, amici, familiares, dum ad Deum tendentia præscripta indicere videntur.* n. 45. p.558.

3.

PANEGYRICVS III.

Ex eodem ad diem festum ascendente.

Lib.8.sect.3.n.10.pag.561.

OBSERV.I. QVi mansit in Galilæa, vt impetum hostium furentium vitaret: curans animorum salutem, securus ascendit. *Innuens, Euangely ministros tunc præcipuè securitate spirituali frui, cum inter deprauatos operam impendunt ministerij.* n.10.p.561.

II. Qui dixerat, se non ascensurum ad diem festum, postea ascendit: & tamen non ascendisse probatur, quia quasi occultus ascendit. *Id enim, quod in occulto geritur, quasi non factum potest affirmari.* n.16. p.562.

III. Cum fratribus noluit ascendere, ne videretur studiosus vanitatis; post fratres ascendit, ne festorum violator haberetur. *Innuens, fideles ab omni mali specie abstinere, ne scandali detur occasio.* n. 21. p.563.

IV. Christus non manifestus, sed quasi occultus, festiuitati adfuit, quia dies festus sibi non agebatur. *Iudæi enim murmure, iraque in ipsum insurgebant, minimè de piaculis pœnitentes. Ast sola pœnitentia, & deuotio diem festum Domino gerunt.* n.26.p.564.

V. Iudæi murmuratores, dum iudicare dominum audent, falsam de illo opinionem exponunt. *Innuo hinc soli Deo iudici, extremoque iudicio reseruandum dignoscere num quis bonus, aut malus sit.* num. 31. p.565.

VI. De Principibus Sacerdotum, & Pharisæis Euangelista fatur. *Propter metum Iudæorum.* Quos ideo Sacerdotes, aut Principes non appellauit, quia Iesum cutabant interficere. *Principis quidem, ac Sacerdotis vocabulum sonat hominum custodem, ædificatorem: non persecutorem, seu perditorem.* n. 36. p.566.

FRVCTVS IX. Fructus nonus.

Concilium Iudæorum.

PANEGYRICVS I. 1.

Ex consiliariorum suffragiis.

Lib.9.sect.1.n.12.pag.571.

OBSERV.I. COnsiliariorum cæcitas, ac improbitas ponderatur. *Vbi cuiusuis Cōsilij, à quo lex, aut mandata Dei ablegantur, exprimo exitium in Rempublicam.* n.12.p.571.

II. Pontificum horum, Pharisæorúmque collectione necessariò quodammodo contra Christum agitur. *Quia licèt cuiusuis peccatoru flagitium contra Deum perpetratur, improborum tamen collectio ad Deum dirigitur.* n.20.p.571.

III. Pontifices & Pharisæi non cogunt Concilium, vt, auditis vltrò citróque Senatorum suffragiis quid magis expediret, eligerent: sed vt Iesum occisioni addicerent. *Moneo Senatores, non debere ad Concilium accedere, vt resolutionem iam sumptam exequantur: sed vt, auditis sociis, quid sibi videatur, proferant, ad maiorem Reipublicæ vtilitatem.* num. 26. p.573.

IV. Pontifices, & Pharisæi prætextu diuini obsequij, ac vtilitatis Reipublicæ, propriæ vindictæ studuere. *De Republica actum, cum spirituales personæ, aut Ecclesiastici viri, prætextu, aut simulatione virtutis, proprij affectus studia sequuntur.* n.32.p.574.

V. Vnde debuere Pontifices, & Pharisæi Domini liberationem concludere, eius exitium concluserunt. *Ingrati enim immanis nequitia ex beneficiis Dei fit audacior ad maiora delicta.* n.37.p.575.

VI. Christus iniquè iudicatur à Pontificibus, & Pharisæis; quia ab illis homo vulgarissimus habebatur. *Apud iniqua enim tribunalia diues si ellatur, & absoluitur: pauper despicitur, & damnatur.* num 45. p.576.

VII. Eo ipso de plurali possint dicere, *Facimus, dimittimus*, iam de iusto, iam de Republica optimè merito actum est. *Nam si improbi colliguntur, necessariò innocentes coguntur deperire.* n.51.p.577.

VIII. Vt Romani non veniant, & locum ac gentem comminuant, Saluatorem curant de medio tollere, & ideò à Romanis gens, & locus dirutus est. *Cuncta enim comminuit iniquitas.* n.58.p 578.

IX. Prædicentibus ipsis qui Iesum occiderant, *Venient* Romani, illi quidem venerunt, facinus illud nequissimum vindicatori. *Peccatores enim ipsâ delicti formâ Deum quasi edocent, quonam modo sit puniturus.* n.65.p.579.

PANEGYRICVS II. 2.

Ex Caiphæ Vaticinio.

Lib.9.sect.2. num.15.pag.582

OBSERV.I. CAiphas qui socios ignorantes innuit, séque sapientem asserit, verè ignorans ostenditur, sophismate vsus ad errorem. *Ostendo sapientiam in impio omnino esse & illi, & Reipublicæ exitialem.* n.15.p.582.

II. Deus vnus moritur homo ad omnium salutem. *Vnde Christus hominum amantissimus socium*

nullum admisit ad redemptionem Orbis, in nostra tepiditatis correptionem n.21.p.583.

III. Imprudens,& temerarius Pontifex ostentatur, dum ex sententia propria asserit expedire, vt Christus è medio tollatur. *Nullatenus enim bonum, expediensque hominibus esse potest, Deum a se relegare, in eúmque delinquere.* n.38.p.584.

IV. Caïphas improbus, quia erat Pontifex prophetauit. *Præsules enim circa Reipublicæ, aut communitatis Religiosæ administrationem quasi prophetico donantur spiritu.* n.43.p.585.

IV. Caïphas sub communis boni prætextu (palliato iudicio) Christi sibi inuisi procurat exitium. *Quàm nefarium, quam Reipublicæ lethale est, prætexta iustæ administrationis muneris, vindictæ operam dare.* n.49.p.586.

VI. Nil absurdius, quàm insontem neci addici. Hoc autem expedire vel sapiens Pontifex affirmauit. *Prauus enim affectus cæcus omnino tenebras ponit lucem, mendacium exponit veritatem.* n.55. p. 587.

VII. Prophetat Caïphas moriturum Iesum, vt cunctos ad se trahat electos, sibi arctissimo vinculo illiget,& vniat. *Christi enim passio admodum valida, ad homines vinciendos, ipsisque colligandos.* num.62. p.588.

VIII. Caïphæ Pontificis verba Spiritus sanctus moderabatur, vt verissima essent, quę quidem Euangelista veneratur. *Edocens nos Prælatis licèt improbis promptè obedire.* n.67.p.588.

Fructus decimus.

FRVCTVS X.

Iudæ murmuratio in Deum.

1.

PANEGYRICVS I.

Ex Magdalenæ inunctione.

Lib.10.sect.1.num.17.pag.594.

OBSERV.I. TOtum Bethaniæ Oppidum commouetur,& instar officio, ex miraculo suscitati Lazari cunctis ciuibus affectis. *Vt taxent ingratos, qui post beneficia accepta non solum opera pia non exerunt, sed nec verba profundunt.* n.17. p.594.

II. Lazaro pœnitentis personam gerenti (sicut expresserat peccatoris) cum Domino locus in conuiuio datur. *Pœnitentia etenim peccatorum dignum efficit diuino conspectu, imo in nuptiali conuiuio eum vt virginem castam Christo exhibet.* n.22.p.595.

III. Rursum accedit Magdalena lacrymas profusura iuxta dominicos pedes affectu pœnitudinis. *Nec enim post peccata multa leui pœnitentiâ iustus faciatur affectus; sed curat multis lacrymis multa crimina oblitterare.* n.26.p.596.

IV. Martha non famulis ministerium committit; sed ipsa Christo pauperi impendit ministerium. *Commendo viros illustres, ac nobiles fœminas, quæ immediatè pauperibus impendunt obsequia.* n. 32.p. 597

V. Vocantur rursum Mariæ capilli ipsi, quos iam Domino dederat. Id enim veracius est meum minimè consumptum, quod Deo in pauperibus impendo. *Vbi eleemosyna inconsumptibilis gloriam illustro.* n.38.p.598.

VI. Odor vnguenti diffunditur, dum Magdalenæ Charitas superat reliquorum obsequia. *Quam perfectus ille, qui non solùm iniquos inter, sed inter iustos curat charitatis perfectione præstare.* num 44. p.599.

VII. Soli Maria Magdalena Iesu honorem impendit, accedens non vt ad hominem, sed vt ad Deũ, & ideò tam specialiter nominatur. *Nomina enim fœminarum assolent a Domino exprimi in egregiarum virtutum documentum.* n.48.p.600.

VIII. Maria, quæ vnguentis, capillis deliquerat, vnguentis & capillis placuit semel; & perfectior effecta adhuc vnguentis & capillis vtitur, ad placendum. *Edocemur, criminis instrumenta posse nos virtuti litare, ne omninò repentè abstracti ab indifferentibus, virtus forte horribilis appareat.* n.53.p. 600.

IX. Magdalena & lacrymas profudit,& vnguenta libauit: opus è lacrymis egregium. *Quia opera sine lacrymis quasi siccitate laborant, lacrymæ sine operibus inaniter profunduntur.* n.58.p.602.

PANEGYRICVS II. 2.

Ex Magdalenæ opere commendabili.

Lib.10.sect.2.n.13.pag.605.

OBSERV.I. EX inuidiæ affectu Iudas oblatrat, ideo non vidit, non agnouit gesti Magdalenæ præstantiam. *Inuidus enim cæcus est, vt proximi non videat gloriam, quam nullus non agnoscit: nihil iustum putat, aut pulchrum de proximo, cuncta iniqua, fœdaque esse arbitratur.* n.13.p.605.

II. Iudas ab inuidia possessus meritò à Patribus inconuertibilis appellatur. *Tam enim difficilis inuidi conuersio, vt pene impossibilis esse videatur; quia quo alij viuunt, ipse moritur.* n.20.p.606.

III. Iudam fæcem Dominus tolerauit Præsulum instructor prudentissimus. *Imprudentis Rectoris est, omnia subditorum piacula affectatè callere: prudentis autem multa dissimulare* n.27.p.607.

IV. Opus Magdalenæ ex charitatis, erga Iesum pauperem excitatum affectu, semper hominum seruabitur in memoria. *Illa nunquam obruuntur ædificia, quæ curandis pauperibus eriguntur: illi te nummi præsentem post obitum semper reddent, qui ad pauperes alendos fuerint à te repositi.* n.33.p.608.

V. Egregium fuit planè inunctionis opus, dignum quod æternùm laudibus efferatur. *Quia pietas circa defunctorum obsequia Deo gratissima est, cantabilis, celebranda.* n.37 p.609.

VI. Innuitur Iudas permissus fuisse tradere Dominum, quia sepulturæ eius honori, ac religioni detraxit. *Grauissimo enim supplicio afficitur, qui ius violat sepulturæ* n.44.p.610.

VII. Iudas mentitur, dum se ex pauperum sublevandorum affectu curat ostendere, vnguenti profusionem taxauisse: sed non ex auaritia. *Hæc planè alumnos suos mendaces exponit.* n. 50.p.611.

FRVCTVS XI. Fructus vndecimus.

Subit Iesus lapidationis periculum.

PANEGYRICVS I. 1.

Ex ipsius impeccabilitate, veritate.

Lib.11.sect.11.n.20.pag.619.

OBSERV.I. IVdæi impij Christum innocentem arguere non poterant: innocens ipse iniquos

iniquos valebat arguere. *Ad scholas enim argumentatura contra peccatores iniquitas non admittitur: vbi innocentia arguens. venia exhibetur.* n.19.p. 619.

II. Affirmat hîc Christus, se crimine nullo esse fœdatum, si enim crimen vllum haberet, proculdubiò de illo argueretur. *Comes enim inseparabilis criminis manifestatio est.* n.32 p.621.

III. Iudæi non credentes veritati, Deo non credebant. *Quia veritas quid diuinum halat.* num.40. p.622.

IV. Non credunt homines veritati, quia bonorum mundi mendacio fidem exhibent. *Vbi quàm difficile locum obtinet apud mundialium corda veritas.* n.47.p.623.

V. Qui ad Iesu pertinent ditionem, Dei verba libenter corde excipiunt. *Prædestinationis etenim documentum est, Dei verba affectu cordis exaudire.* n.54. p.624.

VI. Qui ad Dei ditionem non attinent, ingratum, inanem, & minimè ex corde impendunt auditum. *Reprobationis enim signum est, solis auribus corporis dominicum sermonem exaudire.* n.64.p.625.

VII. *Samaritanus* Christus vocatur a Iudæis eò quòd biduò apud Samaritanos mansit. *Vbi de improba societatis vi ad socios conuertendos.* n.70. p.626.

VIII. Dum iniustè iudicant Iudæi Christum Samaritanum esse, eum Dæmonium consequenter habere affirmant. *Quia quem temerariò iudicas Tartaro iudicij temerarij addicis.* n.77.p.627.

IX. Respondet, se dæmonium non habere, dum dissimulat calumniam circa Samaritani genus. *Quia oportet, virum egregium muneri publico incumbentem calumniam minimè dissimulare, quæ morum integritatem lædit.* n.82.p.628.

X. Sese Christus abnegat dæmoniacum, non negat Samaritanum, seu custodem: vt gloria inter calumnias innotescat. *Dum enim calumniis vulneratur innocentia, ipsius gloria assolet rutilare.* num.87. p.629.

XI. Christus, quia cum Samaritanis tempore exiguo degit, Samaritanus à Iudæis habitus est, ideóque odio habitus. *Cum peccatore enim societatem inieas, eius cogeris subire infamiam.* n.92.p. 630.

2. PANEGYRICVS II.

Ex Iudæorum confusione.

Lib.11.sect.2.n.18.pag.633.

OBSERV. I. IRatis, lapidatoribúsque Iudæis sese Christus liberè opponit, & exponit, acria dogmata enuncians, quia se liberum à crimine agnoscit. *Peccator enim solus timore perculsus, vocem efferre non audet.* n.18.p.633.

II. Dæmonium habere Christum asserunt hostes se cognoscere, cùm eum falsa loquutum esse suspicantur. *Mendacium enim Dei virum, scilicet iustum, maximè dedecet.* n.26.p.635.

III. Iesus proprias laudes negligit prædicare, gloriæ Patris producendæ operam impendit. *Dinóscque edocet, de solo Dei nomine laudibus efferendo curare. Vbi D.P.N Ignatij insigne commendo. Ad maiorem gloriam Dei.* n.34.p.635.

IV. Hostes Christus haud imbecilli voce, sed interrito animo mendaces appellat. *Verax enim vir bello aptissimus est, non nouit formidare vti mendax.* n 40.p.636.

V. Iudæorum illorum Deus verè non erat, cui corde nunquè cultum præstabant. *Deus in veritate more fieri corde obsequium impendo.* n. 44.p. 637.

VI. Mendaces, seu versipelles Christus Iudæos appellans, eos moribus profligatissimis asseruit. *Mendax enim plerumque deploratis moribus comperitur.* n.50 p.638.

PANEGYRICVS III. 3.

Ex Iudæis lapides arripientibus.

Lib.11.sect.3.n.9.pag.640.

OBSERV. I. IVdæorum iniquitas insignis exponitur, dum easdem manus exerunt ad Dominum vulnerandum, quas Dominus ab Ægyptiacæ seruitutis operibus exemerat. *Hostem profectò sibi conciliat, qui beneficia impendit ingrato.* n.9. p.640.

II. Quàm deplorati Iudæi, à quibus Dominus absconditur, & recedit! *Nihil enim peccatori periculosius, quàm sine Domino viuere, seu (verius) mori.* n. 15. p.641.

III. Prius Iudæi lapides accipiunt ad Dominum vulnerandum, quàm ipse fugam accipiat. *Neque enim recedit Dominus à peccatore, nisi delinquendo prius ipse à Domino discedas.* n.25.p.642.

IV. Ingratos Iudæos sptè ad lapides accurrisse asseritur. Semper enim ingratitudo se lapideam ostentat. n.33.p.642.

V. Iudæi proculdubiò furentes, qui in templo sacerrimo curant Dominum lapidibus vulnerare. *Genus enim amentiæ est, delubri sacra iura violare.* n.38.p.643.

FRVCTVS XII. Fructus duodecimus.

Lapidibus rursum Iudæi conantur Dominum impetere.

PANEGYRICVS I. 1.

Ex circundantibus Iudæis.

Lib.12.sect.1.n.13.pag.649.

OBSERV. I. REligiosè quidem templi, aut Altaris colitur innouatio. *Vt spiritus fidelium suadeat renouationem. Vbi Societatis Iesu morem spiritum innouandi bis singulis annis illustro.* n.13. p.649.

II. Quid si templum quod funditùs euersum est, rursum fuerit exædificatum? *Docebimur planè innouatione spiritûs non solùm robur adolescentis nouitatis adstrui, sed & vetustatem innouari, ruinam reparari posse.* n.22.p.650.

III. Ambulabat Iesus Encæniorum, seu renouationis die, vt edoceat, quonammodo spiritus innouandus sit. *Fit enim spiritûs innouatio, dum qui rectè graditur, ad vlteriora progreditur: qui autem errauit, rursum ad viæ rectæ initium recurrit.* n.26.p.651.

IV. Ambulabat Iesus renouationis templi die, alumnos edocens renouatione progressuros. *Renouatione etenim spiritûs non solùm vetusta innouantur, sed & noua perfectionis facinora geruntur.* num.34. p.652.

V. Ambulans Iesus in porticu seu atrio templi, in templo dicitur inambulare. *Vt innuatur, non solùm delubra, sed & atria templi decere reuerentiam.* n. 40. p.653.

VI. Adula

VI. Adulatione Iudæi tentant, quem lapidibus mox intendunt vulnerare. *Semper enim adulatio exitiales ſibi pariet effectus.* n.47.p.654.

VII. Iudæi perſequutores conqueruntur, Chriſtus perſequutione affectus, ac vulneratus obticet. *Qui enim proximo infert iniuriam, ipſe patitur, haud ille, cui irrogatur.* n.53.p.655.

2, PANEGYRICVS II.

Ex Ouium Domini parabola.

Lib.12.ſect.2.num.12.pag.658.

OBSERV. I. ADuerſus hoſtium circundantium tela Chriſtus vnico propitij Patris præſidio nitebatur. *Præſentiſſimum namque Dei auxilium ac protectio iis adeſt, qui in operibus vni addicuntur Conditori.* n.12. p.658.

II Interrogatur à Iudæis, num eſſet Chriſtus ſeu Rex? & reſpondet, ſe eſſe Paſtorem? *Vt innuat Regem, in morem Paſtorum totum ſeſe ad ſubditorum, ſeu omnium vtilitatem accommodare.* n.19, p.659.

III. Rogatus Dominus, an ſit Chriſtus reſpondet affirmatiuè, dum eos allicere curat ad frugem meliorem. *Nihil enim ſic Regium animum, ac nobilitatem ſanguinis exprimit, quam inimicos bonis operibus onerare.* n.25.p.660

IV. Operibus Chriſtus loquebatur, & aperiebat eſſe filium. *Efficacius enim opera, quàm ſermones aſſolent perſuadere.* n.31.p.661.

V. Chriſtus cæleſtis patris filius oſtenditur, quia virtutem, ſeu opera patris imitatur. *Dignoſcuntur etenim veri filij non tam ex ſanguinis propagatione, quàm in æmulatione paternæ pietatis.* n.38.p.662.

VI Oues Dominicæ paſtoris curam agnoſcentes, vix poſſunt illum non ſequi. *Quis enim benefactorem non ſequatur?* n.46.p.663.

VII. Chriſtus cognoſcit, ſeu intimè videt oues ſuas, & conſequenter vitam æternam, omnimodámque interea ſecuritatem impertitur. *Nec enim Dominus in morem temporarij Principis, ſcit reſpicere, & non bona largiri: Deus reſpiciendo miſeretur.* n.52.p.664.

PANEGYRICVS III. 3,

Ex Iudæis ad lapides accurrentibus.

Lib.12.ſect.3.num.12.pag.667.

OBSERV. I. SE Chriſtus aſſerit Iudæis vtiliſſimum extitiſſe, operibus diuinis exhibitis. *Vbi quam debitores Ieſu extiſtant, confirmatur.* n.12.p.667.

II. Arguit acriter Chriſtus Iudæorũ ingratitudinẽ ſolummodo beneficia à ſe eis exhibita enarrãdo. Ingrato enim magnum (ſi agnoſceret) ſupplicium, eum ingratitudinis incuſare. n.20.p.668.

III Tam patienter ſuſtinet Dominus lapidationis paratæ ſcelus ſine repercuſſione, quia illos aſpexit ingratos. *Et conſequenter agnouit ſupplicio affectos iam eſſe, quia ingratitudo ſui ipſius ſupplicium eſt.* n.28.p.669.

IV. Cùm Dominus aſſeruiſſet ſe multa bona opera geſſiſſe: illi affirmant, bonum vnicum opus accepiſſe à Domino. *Quia ingratitudinis mos, beneficia minuere ne de retributione tantâ curet.* n.34. p.670.

FORMA

FORMA SPECIOSI PRÆ FILIIS HOMINVM ET EX FORMA, VITÆ, ACTIONVMQVE SIMVLACRVM.

Diarium vitæ Iesu.

CECINIT Periander Græcus formam hominis esse quoddam vitæ, & actionum simulacrum: *pulchritudo* enim, *aut deformitas assolet præclara, aut obscura gesta indicare.* Quòd si fallax plerumque in alijs sententia exponatur, verissimam Christo in Domino recognosco. *Speciosus* ille *forma præ filijs hominum.* Profectò ex formæ specie, vitæ, actionumq; Domini pulchritudo mirabilis ostentatur. Vnde addidit Vates: *Specie tua, & pulchritudine tua intende, prospere procede, & regna.* Psal. 44. Id est, iuxta speciem & pulchritudinem tuam sit vitæ processus, formæ pulcherrimæ gesta augusta respondeant. Venerabili admodum Dominæ Marinæ de Escobar meæ Vallisoletanæ Vrbis decori, cui nexu sanguinis sum deuinctus fœliciter: Iesus se se hoc habitu ostendit aspectandum. Imaginis, precor, recognosce fulgorem. An non primo intuitu ex forma, ex pulchritudine totius vitæ, & actionum processum intelligis? Pulchritudo ineffabilis tot miraculis speciositatis exundans non te ad manuum miracula contemplanda excitat? Non Persecutionum indicat diritatem, si teste Ausonio, *pulchritudinem crudelis insectatur inuidia?* An non tanta formæ gratia *diffusa in labijs* ad colloquiorum suauitatem, ad sermonum efficaciam, ad Prophetiarum arcana, ad Parabolarum mysteria, aspicitur? Tota vultus mo-

Periand.

Psal. 44.

destia quid nisi cunctarum virturum effictio. Vidisti imaginem, viræ Saluaroris facilè Hieroglyphicum: operæpterium duxi si ad calcem commentariorum meorum (quorum argumentum vnicum virale lignum Christus) omnes eius actiones, quoque ordine, & tempore contigerinr exponerem, vt sit veluti expressæ Imaginis Iesu descriptio, Hieroglyphicæ eius pulchritudinis expositio, ac mea totius operis epilogatio.

CAPVT PRIMVM.

A Naralitio vsque ad annum trigesimum.

Mat. 1. *HRISTVS Dei Filius conceptus est octauo Kalendas Aprilis die Veneris in Vrbe Nazareth. Natus in Vrbe Bethleemitica octauo Kalendas*
Luc. 2. *proximi mensis Ianuarij die Dominica. Die octauo circuncisus, & vocatus Iesus, vti Deus Gabrielis ore præceperat. Die tertio decimo à*
Mat. 2. *Magis est adoratus. Quadragesimo, Templo sistitur. Indicitur Iosepho fuga in Ægy-*
Luc. 2. Mat. 2. *ptum eadem Purificationis probabiliter nocte. Herode obeunte, Christus, qui ob eius sæuitiam fuerat in Ægyptum delatus, inde rediit anno quinto, à discessu. Mat. 2.*

Luc. 2. *Anno duodecimo Paschę festo Puer Iesus insciis parentibus in Ierusalem mansit: vbi inuentus est post triduum in medio Doctorum. Vixit sine noxa, & cuiusquam querela, gratus Deo, hominibus admirabilis, obediens parentibus, Iosephi artem satis est verisimile exercuisse.*

CAPVT SECVNDVM.

Primus annus prædicationis Christi.

Mat. 3. *NAtus erat Dominus nouem & viginti annos, & dies omninò tredecim cum à Ioanne Baptista est dilutus in Iordane.*

Mat. 4. *Ieiunium Baptismum sequitur. Post ieiunium triplex diaboli tentatio indicitur esurienti. Victo diabolo in Galilęam reuersus, in Synagogis docendo aliquod tempus absumpsit.*

Ioan. 1. *Baptista baptizans trans Iordanem dealtum ad se honorem Messiæ ablegauit ad Christum. Eum ad se venientem digito demonstrauit. Coram duobus Discipulis die altera id ipsum repetiit. Illi Christum sequuti sunt: alterque eorum Andreas nomine Simonem fratrem suum ad Christum adduxit. Die postero Philippus à Christo vocatus, & ipse Nathanaeli persuasit, vt ad Christum veniret.*

CAPVT TERTIVM.

Secundus annus Dominicæ prædicationis.

Ioan. 2. *IN Cana Galilææ aquam vino mutauit in Nuptiis. Initium quidem signorum, quæ ad vitæ finem excitauit innumera. Inde Capharnaum, & paulo post ad Paschæ fe-*
stum

stum Ierosolymam profectus, è Templo primum expulit mercatores. Iudæi signum petunt, factum id sine auctoritate idonea putantes. Respondet, si Templum diruant, se intra triduum illud reædificaturum.

Digressus Christus ex ea Vrbe in Iudæa per suos Discipulos baptizabat. Quo tempore Ioannes Baptista in Ænon iuxta Salim idem gerebat. Concursus, qui ad Christum fiebat, Ioanni renunciatur. Ille in Christi laudes prorumpit. Ioan.2. Ioan.3.

Christus autem Pharisæos magis, quam Herodis sæuitiam Ioannem mittentis in carcerem, metuens, relicta Iudæa in Galilæam ire constituit. Erat iter per Samariam. Ad puteum Sichar cum fœmina Samaritana colloquitur. Erat quartus Mensis antè tempus messis, nempe Nouember. Ioan.4.

Samaria relicta, tertio post die Canam Galilææ profectus cuiusdam Reguli filium absentem à morte eripuit, morbo depulso. At Nazareth propinquæ ciues docentem in Synagoga è cliuo præcipitare voluerunt. Sed inter manus elapsus, Capharnaum iuit, ibique docebat. Ibi Simonem, & Andream secundo ad se vocauit, tum filios Zebedæi Iacobum ac Ioannem adduxit. Ioan.4. Luc.4. Mat.4.

Iis delectis, vt gentis concursum declinaret in vicinum montem secessit, vbi multa Discipulis docuit, scilicet Beatitudines, se legem non soluere, vxorem non temerè dimittendam, diligendos inimicos, formam orandi, orationem Dominicam, hypocrisim vitandam, multaque alia magno illo Sermone tradidit documenta. Mat.5.6.7.

E monte in planitiem demissus leprosum quendam donauit sanitate. Ad cuius rei famam tantus hominum ad eum est actus concursus, vt captare rursum solitudinem cogeretur. Inde Capharnaum reuersus in Synagoga dæmonem expulit. Centurionis famulum ægrotantem sanauit, Simonis socrum liberauit à febre. Imbi multos alios adlatos ægrotos reddidit sanitati. Mat.8. Mat.11. Luc.4. Mat.8.

Porro vt eam frequentiam vitaret, nocte in eremum abijt: Petroque, & aliis reuocantibus edixit, in alios pagos, & Ciuitates eundum. In ea peregrinatione hæc ordine contigere. Sabbatho in Synagoga quadam hominis arefactam manum pristino vigori restituit. Pharisæi, & Herodiani, quasi legem solueret in eius necem conspirant. Secedit in lacum, seu mare Tyberiadis, & de nauicula Petri edocet turbas. Post concionem Petrus Christi iussu iactis retibus, qui tota nihil ceperat nocte, piscium illigat multitudinem. Prope Vrbem Naim mortuum adolescentem ad vitam reuocat. Mat.1. Mat.3. Luc.5. Luc.7.

A Simone Pharisæo inuitati Iesu pedes mulier peccatrix lacrymis abluit, inungit vnguento.

CAPVT QVARTVM.

Prædicationis Iesu annus tertius.

Languido apud probaticam piscinam diù commoranti in Paschate vires restituit. Vt Iudæorum ex eo insidias vitaret, in Galilæam secedit, & Capharnaum tertiò adit. Cognati eius de potestate mentis exiisse putantes, eum vincere voluerunt. Pharisæi Beelzebub ope dæmonia pellere accusant. Matri, & fratribus eum alloqui valentibus, nec volentibus præ turba, respondet Discipulorum pietatem omni cognatione sibi existere potiorem. Ioan.5. Mat.3.

Ad mare, seu lacum egresso, & vlteriorem cogitanti transmittere in ripam, Scri- Mat.8.

ba quidam se offert, eum sequi paratus. Hunc fortasse fictum repellit. Contra Discipulo cuidam id expetenti, ne funus quidem patris curare permisit. Ne tertio quidem
Luc.9. *dedit, vt suis vale diceret, quod petebat. Dum traijcit, turbati pelagi fluctus componit. Ad fluctus Gerasenorum appulsus duobus hominibus dæmones pulsos abire per-*
Mat.8. *mittit in porcos, id concedi sibi postulantes. Conuersa retro nauigatione Capharnaum*
Luc.5. *quarto adijt. Ad eum, re vulgata, tantus fit concursus, vt paralyticum deportantes, cum ad Christum non valerent irrumpere, conscenso domus tecto, eum demittere curarint. Haud inanis conatus.*

Math.9. *Ad mare egressus Matthæum Publicanum ad se aduocat. Conuiuio ab eo excipitur. Pharisæi conuictum cum peccatoribus accusant. Dum cum illis disputat, eosque arguit, Iairus Synagogæ Princeps petit, vt filiam agentem animam ac ferè mortuam restituat valetudini, Christo annuente. Ex itinere fimbriæ contactus fœminam*
Luc.8. *nam multis annis fluentem sanguine sanat. Puellam Iajri filiam, quæ interim erat mortua vitæ restituit.*

Mat.9. *Illa ex domo Dominus egressus duobus visum cæcis restituit. Quo tempore Apostolos è Discipulorum numero selegit duodecim. Marcus cap.3. & Lucas 6. per anticipationem narrauere. Dat eis curandi, ac sanandi ægrotos, ac pellendi dæmones*
Mat.10. *potestatem. Monita adiungit, inter alia, se non venisse, vt pacem ferret, sed gladium, ac bellum indiceret. Comitatus Discipulis, pijsque mulieribus, quæ de suo ne-*
Mar.6. *cessaria suppeditabant, Vrbes, & Castella inuisebat. Nazareth secundò abit, sed propter eorum hominum incredulitatem pauca inter eos excitauit miracula.*

Mar.6. *Inde Apostolos per vicina dimisit Oppida binos, vt docerent, dæmones pellerent,*
Mat.11. *oleo vngerent ægrotantes. Exemplo efficaciter iubetur; ita ipse continuo est subsecutus Tunc Ioannes Baptista è vinculis duos è Discipulis mittit ad Christum rogatum, esset ne Messias in lege promissus. Ille operibus respondens, iubet, quæ audierant, & viderant, renunciare. Laudat subinde Ioannem, Ciuitatum aliquot incredulitatem increpat. Ibid. Nec multo post reor Ioannem occisum.*

Mat.12. *Post hæc per sata Sabbatho ibat, & Discipuli spicas cœperunt vellere, & manducare. Pharisæi accusabant, id fieri Sabbatho, Christus Discipulos Dauidis defendit exemplo. Capharnaum quintò abit. In Synagoga aridam hominis manum restituit Sabbathi solemni. Pharisæi legem violatam accusant, coniurant in Christum, cedens furori inde discedit, in itinere multos sanat ægrotos, Dæmoniaco cæco, & muto vocem restituit ac lumen. Pharisæi rursus Beelzebub ope fieri inclamant. Quidam ex his adhuc signum petunt, vnde multis Iudæorum perfidiam accusat. Mater ac fratres superueniunt, ipse autem manu in Discipulos intenta, eos Matrem, & fratres suos esse affirmat.*

Mat.13. *Porrò ipsa die domo ad lacum egressus turbis ad litus circumfusis multas parabolas proponit, nempe de seminante, de zizaniis, de grano sinapis, de fermento. Quibus exemplis tùm alia, tùm in Ecclesia bonis malos esse, ac fore permixtos ostendit.*
Mat.14. *Nazereth deinde tertio adit. Mirantur ciues tantam in fabri filio sapientiam. Ibid. Herodes Christum ex operum fama putat esse Ioannem à se occisum, qui à mortuis*
Ioan.6. *esset excitatus. At Dominus nece Ioannis audita, in desertum secessit sibi, ac Discipulis requiri aliquid præparans. Secutæ sunt hominum turbæ, quos ad quinque millia ex quinque panibus duobusque piscibus abunde refecit. Eo miraculo commoti hi homines eum (fugientem quidem) eum constituere sibi curarunt. Discipuli naui discesserunt. Christus pedibus noctu lacum ingressus, Petro vt se in eo mitteretur con-*
Mat.14. *cessit. Ad Genesareth tractum appulsus, Capharnaumque repetens ægrotos varios*
Ioan.6. *reddidit sanitati, Postero die turbæ mirantes, Christum sine naui traiecisse, conscen-*

sis

sis nauiculis Capharnaum eunt eum requirentes. Tunc multa de Eucharistiæ Sacramento, festo Paschatis iam proximo disseruit.

CAPVT QVINTVM.

Prædicationis Iesu annus quartus.

EXistimo, Dominum ad hoc Pascha minimè ascendisse, sed veritum Iudæorum
insidias substitisse in Galilæa. Quidam tamen Scribæ, & Pharisæi eò ex Vrbe
profecti, accusabant Discipulos, quod illotis manibus cibum absumerent. Calumnia Mat.15.
taxata, Tyri & Sidonis Iesus abiit in fines, vbi dæmonem Chananææ Gentilis expel-
lit ex filia. Retro conuersus ad Decapolim muto soluit linguam, ei surdo simul aperit
aures. Aliis sanatis ægris, quatuor millia hominum septem pauit panibus in deser- Mat.7.
to. Iis dimissis, naui abit Magedam. Vbi Pharisæi signum de cælo petunt, sa- Mar.8. Mat.15.
ne irrita prece. Ad Bethsaïdam cæco nato sputo & manuum impositione lumen insi-
nuat. Ea in peregrinatione propè Cæsaream Philippi ex Discipulis rogat, & au- Mar.8.
dit, quid de eo homines dictitarent, Petro egregium de Iesu Diuinitate elogium pro- Mat.16.
fundente.

Post dies sex apud Thabor Montem transfiguratur. Regressus inde, iuuenem (quod Mat.17.
Discipuli non potuerant,) patris ad preces, à dæmonis eripit vexatione. Haud multo
post per Galilæam iter faciens, quæ Ierosolyma passurus esset, renunciat Apostolis.
Illi non intelligentes, quæ dicebantur, & aliam Dominici Regni formam somnian- Luc.9.
tes, importunè disputant, quisnam maior eorum. Profectò Dominus, vt Apostolo- Math.17.
rum importunam de primatu quæstionem, facto dissolueret, septimo Capharnaum
abiens, censum, qui per familiarum capita exigebatur, vnà secum Petrum exoluere
iussit, statere in ore piscis inuento. Ne domi quidem ab illa abstinuere quæstione, & Mar.9.
rogati, quid in via tractassent, prius præ verecundia tacuerunt. At cum deinde, quis Mat.18.
maior esset, Christum rogassent, producto infante in medium, eum fore maiorem asse-
ruit, qui illum puerum modestia æmularetur.

Ioannes renunciat, quendam, qui de contubernio non erat, Christi inuocato nomi- Ioan. 9.
ne dæmones effugare. At Dominus vetat illi, vt ita faceret, prohiberi. Suadent Iesu Ioan. 7.
necessarij Tabernaculorum festo appetente, vt Ierosolymam ineat; recusat ille prius,
deinde eò occultus abit. Eo in itinere multa contigere. In Ciuitate quadam Samariæ Luc.10.
Christum recipere noluerunt. Ex omni Discipulorum numero alios septuaginta duos
assignat. Iordane transmisso, aliquandiu eo in tractu moratus est, turbæ sequuntur, Mat.19.
quas curauit. Pharisæi rogitant de libello repudij. Ad Mariam, & Martham in Be- Luc.10.
thaniam diuertit. Interea Iudæi multa de eo Ierosolymæ obloquebantur, dum ecce re- Ioan.7.
pente apparet in Templo.

Post concionem habitam in Templo, montem precaturus scandit, à Discipulo quo- Luc.11.
dam formam peccandi rogatus orationem Dominicam illi repetiit, At cum in Tem- Ioan.8.
plum rediisset, ei sistitur adultera fœmina, quam defendit. Egressus de Templo cęci Ioan.9.
nati oculos aperuit. Pharisęi Sabbatum violatum accusant. Ierosolyma profe- Luc.11.
ctus, & in Iudęa tamen consistens, dęmonem mutum expellit. Beelzebub ope qui-
dam de more calumniantur. Dum id refellit, beatum Mariæ ventrem & vbera mu-
lier exclamat.

A Pharisæo inuitatus, in eum ordinem inuectus, fore ait, vt sanguis Propheta-
rum ab eis repetatur à sanguine Abel, vsque ad sanguinem Zacharię. Monetque Disci- Luc.12.

Luc.13. pulos, vt Pharisæorum fermentum hypocrisim vitare curent. Illi Galilæorum cæde à Pilato Præside facta renunciatur. Quandam in Synagoga mulierem decem & octo annos ægrotam sanitati restituit. Grano sinapis, & fermento Regnum cælorum simile esse profatur. Obibat Ciuitates & vicos.

Ioan.10. Cum Ierosolymam ad Encæniorum peteret festum, quod mense Decembri celebratur, in Porticu Salomonis de sua innocentia dicentem Iudæi lapidibus voluerunt opprimere. Digressus inde quendam rogitantem essent ne pauci salutem consecuturi, monuit, vt per angustam portam intrare contenderet. Pharisæis monentibus, vt sibi ab Herode caueret, negauit expedire: esseque consentaneum, vt Propheta extra Ierosolymam moreretur. Mox ad Ierusalem, quoties, inquit, volui congregare filios tuos?

Luc.13.

Ioan.10. Luc.14. Luc.16. Abit deinde Bethaniam trans Iordanem. Quo loci à Pharisæo quodam inuitatus Sabbatho sanauit hydropicum, Iudæisque id accusantibus multa respondit. Lazari mendici, & diuitis vitam, & exitum explicuit.

Luc.17. Luc.18. Mat.19. A Lazari sororibus reuocatus, & quoniam Pascha proximum erat, in Iudæam redire constituens, ex itinere ad quoddam Castellum decem leprosos mundauit. Pueris oblatis manus salutares imponit. In eodem itinere iuueni opulento, & de salute solicito, vt diuitias abdicet, consilium dat, neque obtinet.

Mat.20. Luc.18. Luc.19. Mat.20. De morte agit, (Ierosolyma propinqua) quæ ipsi imminebat. Duo Zebedæi filij per matrem primos petunt honores. Prope Iericho cæci oculos aperit. Ad Zachæum in ea Vrbe diuertit, vbi parabolam de decem minis exposuit. Duobus cæcis, ex ea Vrbe egressus lumen impertitur.

Ioan.11. Ioan.12. Bethaniam progressus Lazarum suscitat. Iudæi re cognita, coacto concilio, Iesum occidendum decernunt. Ille Ephrem vltra Iordanem discedit. Inde sexto die ante Pascha redit Bethaniam. Tunc cœnantis cum Lazaro Christi pedes Maria soror Lazari magni pretij inungit vnguento, factum Iudas accusat, Dominus excusat, & laudat.

CAPVT SEXTVM.

Christi Mortis instantia.

Ioan.12. Mox sequenti die cum renunciatum esset in Vrbe, Iesum in Bethania morari, multitudo hominum eo vsque processit cum palmarum frondibus ingeminantes: Hosanna. Ex Bethania ipsoque monte Bethphage duos mittit Discipulos, vt asinam, & pullum eius adducerent; quibus insidens, & via vestibus & fronde constrata, ad Ierosolyma conspectum memoria excidij profudit lacrymas. Templum scandens, inde secundo expulit mercatores. Cæcos sanauit, & claudos. Iudæis, qui ex Græcia venerant, se vt cupiebant, adeundi facit potestatem. Vox de cælo amoris Paterni index auditur.

Mat.21.

Ioan.12.

Mat.11. Mat.21. Mat.11. Mat.21. Sub vesperam redit Bethaniam. Die proxima veniens Ierosolymam ficui maledicit. Quam arefactam videntes Discipuli die sequenti, mirantur. Fidei vires magnas esse profatur. In Templo Sacerdotes rogitant, qua potestate quæ faciebat, & à quo data faceret. Deludit eos, de doctrina Ioannis Baptistæ interrogatione. Parabolas illis de duobus filiis, de vinea agricolis locata proponit. Videbant illi, se hisce parabolis vulnerari, sed plebis timore se continebant.

Mat.22. Luc.20. Mat.23. Mat.12. Altera die tertia ante Pascha populo parabolam de Rege, qui Nuptias fecit filio proponit. Pharisæis autem, & Herodianis rogantibus liceret nè censum Cæsari exhibere, cautè respondet. Sadduceos de immortalitate dubitantes cohibet. In Scribas, & Pharisæos inuehitur. At eis parendum admonet. Viduæ minutum donum maioribus diuitum præfert oblationibus.

Porrò

Porro Domino egresso, vt Bethaniam repeteret, Discipuli Templi molem ostendunt. At Iesus & Templi excidium instans, & orbis annunciat vastitatem. Vt autem suos excitaret, parabolas exponit de furis aduentu, ficu germinante, vigili ianitore, decem virginibus, ac talentis simul iudicij formam describit extremi. Mat.24. Mat.25.

Biduo ante Pascha in Bethania apud Simonem leprosum Lazari soror cœnantis capiti optimi vim infudit vnguenti. Factum taxant Apostoli, Iesus defendit. Ipsa die Sacerdotes Christi necem decreuerant, tumultum tantum populi verebantur. Iudas autem id cogitantibus suam operam ad capiendum Dominum pretio vendit. Ille autem die Iouis Luna 14. Iesus ex legis præscriptione Pascha celebrat. Mat.26.

Iudæi ob suas traditiones in diem alterum distulerunt. Apud cœnaculum pedes diluit Discipulorum, testamentum confecit, longum habuit sermonem, hostijs veteribus abrogatis, nouam substituit illis quidem expressam. Ioan.13.

Iuda digresso, Apostoli disputant, quis eorum maior esset. Christus contentione sedata, longo eos sermone solatur. Ad mutuam hortatur charitatem, Petri prædicit abnegationem. Pro suis denique se sacrificium offerre profatur. Luc.22. Ioan.13. Ioan.17.

Hymno dicto ad gratias post cibum de more agendas, oliuarum recedit in montem. Relictis alijs Apostolis in villa Gethsemani cum Petro, Iacobo, ac Ioanne in vicinum hortum Patrem precaturus secessit. Math.26.

CAPVT SEPTIMVM.

Passio, & Mors Saluatoris.

IVdas cum militari eoborte accurrit ad montem, & osculo Saluatorem tradit. Comprehensum ad Annam primum deducunt, deinde ad Annæ generum Caïpham eius anni Pontificem. Ibi multa perpessum Petrus abnegauit. Cum luce vinctum ad Præsidem Pilatum immittunt. Iudas proditionis pertæsus acceptum retulit argentum. Mat.26. Ioan.18. Mat.26. Mat.27.

A Pilato Dominus mittitur ad Herodem. Ad se remissum liberare conatur. Id vt assequeretur, populo dat optionem Christum, an Barabbam dimitti mallent. Dein, vt populo satisfaceret, flagellis cæsum, & corona redimitum spinea, producit in publicum. Denique vt Cruci suffigeretur eum tradidit, Crucem prius ipso portante. Deinde post eum Simone Cyrenæo, qui fuit pater Alexandri, & Rufi. Luc.23. Mat.27. Ioan.19. Mat.15.

Suffigitur, sitit, conqueritur, Matrem Ioanni commendat, pro suffigentibus exorat, clamat, occumbit. Dominicum corpus ob instantem Paschatis celebritatem, concedente Pilato, Iosephus & Nicodemus è Cruce detractum in vicino, & nouo sepulchro recluserunt. At Iudæi, ne qua fraus esset, custodes adhibent, & ostio sigillum. Mat.27.

CAPVT OCTAVVM.

Domini Resurrectio, & Ascensio.

DIe Dominica antè lucem sanctæ mulieres cum aromatibus properant ad sepulchrum, vt sacerrimum cadauer inungerent. Nempè sepulchrum custodibus esse munitum nesciebant. Tunc Christo resurgente extitit terræmotus, quo territi custodes, mulieres quoque, vna dempta Maria Magdalena, aufugerunt. Mat.28.

Hæc

Ioan.20. *Hæc intrepida ad sepulchrum accedit, nondum orto Sole. Videt lapidem sublatum, neque corpus adesse. Currit ad Petrum, & Ioannem, corpus furto sublatum annunciat. Illi eo nuncio perciti accurrunt, ac præter linteamina nihil inueniunt.*

Mar.16. *Aliæ mulieres, metu sedato accurrunt ad sepulchrum orto iam sole, solicitæ quis lapidem remoueret, quo ostium claudebatur. Reuolutum lapidem inuenerunt, super eum sedente cœlicola. Tum à dextris intra sepulchrum alterum Angelum aspectarunt. Ab vtroque Christum surrexisse discunt, idque iubentur Discipulis, ac Petro nuntiare.*

Luc.24. *Nunciant illæ, sed somnia visa sunt detulisse. Petrus tamen, qui prius cum Ioanne ad vocem vnius iuerat Magdalenæ, nunc ad vocem aliarum mulierum solus properat ad sepulchrum, neque præter linteamina quicquam inuenit.*

Ioan.20. *Post Petri discessum sola Maria perstat plorans, curiosè sepulchrum inspiciens duos Angelos videt, quos viros rata, rogat, an ipsi corpus abstulissent; deinde retro conuerso capite Christum, quem non nouerat, idem interrogat. Agnitus demùm iubet vti Apostolis visa renunciet.*

Mat.28. *Cum iret, vt iussa gereret, alias mulieres obuias communicata lætitia, ad sepulchrum adducit. Duo Angeli prohibent eas viuentem cum mortuis requirere. Conuersæ Christum vident, & ad eius pedes prostratæ iubentur, Apostolis nunciare, vti in Galilæam eant, visuri Saluatorem. Porrò euntes interea milites in Ciuitatem, narrant, quod gestum erat: sed pecunia corrupti, spargunt in vulgus Christi corpus furto sublatum, ipsis dormientibus.*

Mar.16. Luc.24. *Eadem die Dominica se Christus in agro duobus Discipulis ostendit, sed neque illis Apostoli penitus credidere. Post meridiem Lucæ & Cleophæ Emaus euntibus apparet. Redeunt in Vrbem, narrant, Dominum in fractione panis agnouisse, Apostolis, iam quidem credentibus Dominum surrexisse, & à Simone visum esse.*

Ioan.20. Luc.24. *Ad Discipulos mox intra conclaue, clausis ianuis, ingreditur. Eos salutat. Turbatis iubet, manus, ac pedes contrectare. Cibum petit, ac comedit. Eos rursum iubet salutari, inspirat in eos, datque condonandi crimina potestatem. Aberat Thomas, neque visa renuntiantibus credit. Quem vt sanaret, rursus post dies octo cunctis Apostolis ostentatur: & ad Thomam conuersus, manus & latus iubet contrectare, & incredulitatem deponere.*

Mat.28. *Apostoli iuxta Christi præceptum in Galilæam profecti, in monte quodam tum ipsi, tum fratres alij plures quingentis Christum viderunt. Quo loco eos Euangelij præcones, & Ecclesiarum constituit Episcopos. Monet præterea, vt Ierosolymam redeuntes, ibi Spiritus sancti expectent illapsum.*

Ioan.21. *Ad lacum Tyberiadis Petrum, Zebedæi filios, & alios Discipulos piscantes alloquitur. Rete vbi iacerent edocet. Petrus Christum esse à Ioanne admonitus: vbi cognouit, ad eum natatu peruenit. Merces fidei, & dilectionis fuit ouium Christi summum Pastorem, & Ecclesiæ Principem constitui. Rogat ille, quid de Ioanne futurum, ambiguo responso.*

Reuersis inde Apostolis Ierosolymam, aliàs apparuisse, & Matrem inuisisse sæpius, etsi Euangelistæ sileant ratio, & pietas contestantur. Porro Iacobo esse visum Paulus affirmat.

1.Cor.15. Luc.24. Mar.16. *In Bethania tandem die à Resurrectione Quadragesimo, noua præcepta cum Apostolis dedisset recumbentibus, & eorum incredulitatem increpasset, ire iubet in orbem, instruitque potestate excitandi miracula. Mox circumfusa nube è monte Oliuarum ascendit ad superos. En opera Domini apprimè speciosissimæ imagini respondentia. Profectò hæc cuncta ex Maldonato, Barradio, Iansenio, Tyrino, Menochio, Toleto, Mariana, Saa, & aliis expressi.*

ANTONII

ANTONII DE ESCOBAR ET MENDOZA,

E SOCIETATE IESV,

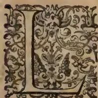
IN EVANGELIA TEMPORIS.

VOLVMEN PRIMVM.

Et ordine ſeptimum.

LIGNVM VITÆ, CHRISTI MIRACVLA.

DVODECIM FRVCTVS.

LIGNI vitalis Chriſti mirabiles expendo virtutes ad vitam hominum conſeruandam. Ambroſius ad Geneſ. 2. *Chriſtus eſt illud lignum, quod plantatum eſt ſecus decurſus aquarum, cuius folium non defluet, quia totus in eo vitalis fructus*, vel veſtimenti fimbria morbos ablegante. Cur arbor illa vitalis vo- Gen. 2.

Theod. citatur à Theodoretus, *Lignum vitæ dictum, quòd hominum vitam conferret, si mandatum Dei custodirent.* Augustius miraculum Dominici ligni est, vel hominibus transgressoribus mandatorum vitam impertiri. Certè vitæ lignum vitales effectus, & ex pabuli ope, & ex incommodorum ablegatione, & ex conseruatione vitæ. Dominica miraculosa arbore pabula hominibus præparantur; piscium captura insolita, aqua in vinum mutata; quinque, ac septem panum multiplicatione, Ablegantur incommoda, dum tempestas semel, ac iterum infrænatur, sanantur claudi, vapulantibus Templi prophanatoribus, (Chirurgia etenim ad valetudinem confert.) Cæcus natus dum videt, lepra vndecim hominum ablegatur, Paralyticus & apud piscinam, & Paralyticus emissus in lectulo medicamine donantur; socri Simonis febris extinguitur; surdus mutus audit, & loquitur; Hydropicus sanitati restituitur; Diabolus à misero pellitur. Mors denique fugatur, dum viduæ suscitatur filius, Lazarus resurgit, Archysynagogi filia lethali excitatur à somno, & Reguli Filius iam moriturus à fati eripitur potestate. An non hi mirabiles Dominicæ arboris effectus?

LIBER

LIBER PRIMVS.

MARIS PRODIGIA.

PARS PRIMA.

NAVICVLA.

Paraphrasis, Commentariíque literales ad Caput octauum Matthæi.

PANEGYRICI MORALES CIRCA *Literam in Iesum Pelago imperant.m.*

PROLVSIO.

AVICVLA, in qua Iesus erat, procũl à littore tempestate agitatur immiti. Desperata Discipulis salus, nullum nautis remedium. Christus aurem corpore sopitus, animo vigil Discipulis exoranribus ferr opem, eius imperio pelago obsequenre, cunctísque Iesu porenriam efferentibus. Ambrosius lib. 6. in Luc. cap. 2. *Tempestas oritur etiam Apostolis, quia sine tentatione esse nemo potest. At cur Christus, qui pernoctabat in oratione, nunc dormiebat in tempestate? Quia alijs timentibus non timet edoeens, qui heret Deo perire non posse.* Quid plura? *Excitemus ergo*, profusis precibus, *Saluatorem, quia nemini seruit, cui seruiunt omnia:* timentes solummodo, *cùm Christus nunc non dormiat corporali somno, ne nobis dormiat.* Fusæ equidem preces haud Dominum sinunt dormitare Israëlis custodem.

Vitalis ligni Christi Admirabilis, *sine miraeula gerentis*, FRVCTVS PRIMVS.

Ambros.

MATTHÆI CAP. VIII.

VERS. 23. ET ascendenre Iesu in nauiculam, sequuti sunt eum Discipuli eius.

24. Et ecce motus magnus factus est in mari, ita vt nauicula operiretur fluctibus: ipse verò dormiebat.

PARAPHRASIS.

23. *IESVS igitur dimissâ turbâ nauim comitantibus Discipulis ingressus est.*

24. *Inter nauigandum autem repentè tempestate coorta, sic commotus est lacus, vt fluctus nauim operirent, Iesu interea dormiente, capite innixo ceruicali.*

25. Et accesserunt ad eum Discipuli eius, & suscitauerunt eum, dicentes: Domine, salua nos, perimus.

25. Vndenam huiusmodi in periculis sit petendum auxilium Apostoli edocent, dum metu exanimati, Christum expergefaciunt, se perituros credentes, nisi Dominus laturus opem euigilaret.

26. Et dixit eis Iesus: Quid timidi estis, modicæ fidei? Tunc surgens, imperauit ventis, & mari, & facta est tranquillitas magna.

26. Curans Dominus Discipulos aduersùs cunctos malorum insultus reddere intrepidos, Quid, inquit, sic timêtis, exiguæ fiduciæ homines? quid clamatis? An vos vsquam Dei auxilium destituit, si fiducia minimè defecit? Tunc elementorum Dominus ventos ac mare increpat, continuóque procella conquiescit.

27. Porrò homines mirati sunt, dicentes: Qualis est hic, quia venti, & mare obediunt ei?

27. Profectò Discipuli, cæteríque qui erant in naui rem tam prodigiosam admirati, dixerunt: Maius homine ille, cuius non solùm morbi, ac dæmones; verum & venti ac pelagus iussis obtemperant?

SECTIO PRIMA.

Tempestas oborta.

TEXTVS.

VERS. 23. ET ascendente Iesu in Nauiculam, sequuti sunt eum Discipuli eius. 24. Et ecce motus magnus factus est in mari, ita vt Nauicula operiretur fluctibus: ipse verò dormiebat.

COMMENTARIVS LITERALIS.

§. I.

Quando ascenderit in Nauiculam?

1. *An Parabolas antè vel post fretationem recitat?*

ET *ascendente Iesu in nauiculam.* Marcus scribit, Dominum è naui parabolas docuisse; post parabolas autem descriptas, adiungit hæc verba: *Et ait illis in illa die, cum sero esset factum: Transeamus contra.* Asserit ergo Euangelista, in illa die, qua Parabolas loquutus est, Dominum transfretasse; Pelagique factam commotionem.

2. *Negatiuè respondeo.*

Assero Christum post recitatas Parabolas minimè transfretasse; quia post Parabolas (vt Matthæus scribit) Christus se domum recepit: ergo non transfretauit. *Tunc dimissis turbis,* (ad quas Parabolas dixerat) *venit in domum, & accesserunt ad eum Discipuli eius, dicentes: Edissere nobis Parabolam zizaniorum agri.* Matt. 13. (Matt. 13.) Præterea, vt liquet ex Marco, cùm Parabolas dixit, iam duodecim Apostolos elegerat: *Interrogauerunt eum, qui cum eo erant, duodecim Parabolam.* Mar. 4. (Mar. 4.) Iam ergo duodecim eum sequebantur Apostoli, Christus igitur ante expressas Parabolas sese recepit in nauiculam.

3. Quid Marco respondebimus Lucas dixit: *Factum est autem in vna dierum & ipse ascendit in nauiculam.* cap. 8. Quod Lucas dixit: *in vna dierum,* Marcus, inquit, *in illa die,* non certa aliqua, sed in vna quadam die, ac si diceret: *in illo tempore.* Sic exposuit Euthymius. *In illa die, idem est ac si dixisset Marcus: in vna dierum, sicut habet Lucas, neque enim illam innuit, in qua dixit Parabolas.* Et Chrysostomus hom. 25. in Matt. *Lucas,* inquit, *ne quis ab eo ordinem temporum quærat: Factum est in vna dierum & ipse ascendit in nauigium, & Discipuli eius. Marcus quoque similiter. Matthæus verò consequentiam quandam temporum obseruat.* Si Marcus similiter ac Lucas, idem est Marcum dixisse. *In illa die,* ac si dixisset: *in vna dierum.*

Marcum expono. — Euthy. — Chrys.

§. II.

De ascensu in Nauiculam.

4. *Euangelistarum varietas.*

ET *ascendente eo in nauiculam, sequuti sunt eum Discipuli eius.* Marcus, *Et ait illis: Transeamus contra. Et dimittentes turbam, assumunt eum ita vt erat in naui: & aliæ naues erant cum illo.* Lucas autem, *Et ipse ascendit in nauiculam, & Discipuli eius, & ait ad illos: Transfretemus*

fretemus trans stagnum, & ascenderunt. Significat ergo Lucas Christum Discipulis dixisse: *Transfretemus trans stagnum.* Postquam in nauiculam ascendit. Idem asserit Marcus: *Assumunt eum ita, vt erat in naui.* At Matthæus noster significat hoc dictum antequam ascenderet: *Videns turbas multas circum se, iussit ire transfretum.*

5\. *Conciliantur.* Respondeo bis verba illa: *Transfretemus*, seu *Transeamus contra*, à Domino expressa. Primò, longius à pelago, vt ait Matthæus: *Videns turbas, iussit ire trans fretum.* Secundò, cum ad mare accessit. Imo & tertiò, cum iam in nauiculam receptus esset, vt Lucas affirmat.

6\. *Difficultatem, aduersus parabolas post tempestatem dictas, soluo.* *Iansen. Caiet.* Insurgit contra §. 1. resolutionem difficultas ex illa Marci particula: *Assumunt eum ita vt erat in naui.* Iansenius enim arbitratur tunc Dominum e nauiculà turbas docuisse. *Discipuli autem dimittentes turbas, & è littore soluentes, assumunt Christum e littore in profundum pelagus ita vt erat in naui docens turbas.* Caietanus item, *Assumunt eum ita vt erat in naui, id est, antequam Christus in naui mutaret situm*, equo scilicet docuerat. Si ergo ita vt erat in naui docens assumitur Dominus, cùm Marcus hæc verba subiiciat post dictas è puppi parabolas, planè significabit post expressas parabolas Christum trans mare petiisse. Nec enim alterius doctrinæ eò loci gessit mentionem. Sic respondeo: Assumunt eum in pelagus ita vt erat in naui. Quomodo autem erat in naui exponit Euangelista. *Et erat ipse in puppi super ceruical dormiens.* Etenim Dominus fessus ambulando, & concionando se in puppim receperat, & super ceruical quiescebat. Hunc igitur situm Marcus indicat. In altum ducitur qui tunc iacebat capite hærente ceruicali, vt postea dormiret. Plures apud Barradium solutiones reperies.

7\. *Naues erant cum illo, simul nauigantes.* Addit Marcus, *Et aliæ naues erant cum illo.* Caietanus è Græco potiùs vertendum arbitratur: *Et aliæ naues erant cum illa*, scilicet cum nauicula, in quam Christus conscenderat. Nostra versio probatior. Erant enim cum Christo aliæ puppes, quæ illius nauiculam comitabantur. An simul nauigarint? Perspicuum non est. Nauigasse tamen, eandemque tempestatem subiisse existimo Matthæi verbis illis hærescens: *Porro homines mirati sunt*, &c. Homines hi erant, qui aliis cymbis vecti Christum comitabantur? Inferius patebit.

8\. *Quid ascendere?* *Sequuti sunt eum Discipuli eius.* Post ascensum Iesu, & Discipulorum in puppim, eas iussit ad vlteriorem ripam petere. *Qui ascenderunt*, ait Lucas. An significat τὸ *ascenderunt*, Discipulos ad nauiculam ascendisse? Minimè quidem; iam enim id dixerat; sed è portu soluisse, & nauigasse. Græcum enim verbum ἀνάγω, significat è portu soluere. Ideo vertit Pagninus, *Et soluerunt.* Biblia Regia, *Et prouecti sunt.* Dixerat Lucas Christum in nauiculam ascendisse comitantibus Discipulis: Christumque præcepisse, vt nauigarent. Iam edocet Magistri præcepto Discipulos paruisse. Et ascenderunt è littore in pelagus, è portu soluerunt.

Pagn.

§. III.

De Tempestate.

Et ecce motus magnus factus est in mari. Ita vt nauicula operiretur fluctibus. Matthæus 9. *De ventis.*
motum in ipso pelago effectum ait, Marcus & Lucas ventorum adiiciunt effrænationem. *Et facta (ille) est procella magna venti. Descendit (hic) procella venti in stagnum.* Ventus equidem tempestatis causa fuit commouens vndas.

An naturæ vi oborta procella? Nondubium 10. *A Domino excitata, miraculo, tempestas.* *Strab. Orige.*
quin viribus naturæ potuisset tempestas contingere. Probabile tamen puto à Christo fuisse effectam, excitato miraculo. Plures habet hæc sententia patronos. Strabus, inquit, Non ex se orta est tempestas, sed Christi imperio. Origenes hom. 6. in diuers. *Tempestas non ex se orta est, sed potestati paruit imperantis eius, qui educit ventos de thesauris suis.* Item, *Ingressus Dominus in nauiculam, fecit turbari mare, commouit ventos, concitauit fluctus. Corpore dormiebat, Diuinitate verò concitabat mare.* Beda, Carthus. & Abul. contestantur.

Quorsum ergò à Christo tempestas excitata? 11. *Cur Christus tempestatem excitauit?* *Strab. Theoph. Beda.*
Respondet Strabus, *Vt Discipuli magis timeant, & rogent, & rogantibus ostendat potentiam.* Theophylactus, *Permisit Dominus tempestatem oriri, vt Discipuli ad tentationes exercerentur: & vt per miraculum crederent.* At Beda ad Luc. 8. concitatam asserit procellam, quòd Iudas nauicula veheretur. *Discipuli cum Domino nauem conscendunt, mare adeunt, sed quia intererat & Iudas: & Dominus in puppi, quæ sedes erat gubernantis, dormisse, & ventus pontusque deseuiisse perhibentur. Nam etsi multa illic Discipulorum merita nauigabant, tamen adhuc eam perfidia proditoris agitabat: & qui suis meritis firmi fuere, turbabantur alienis.* Accepit ex Ambrosio profante Ambro.
Luc. 5. *Non turbatur nauis, quæ Petrum habet; turbatur illa, quæ Iudam habet. Et si multa illic Discipulorum merita nauigabant: tamen eam adhuc perfidia proditoris agitabat. In vtraque Petrus, sed qui suis meritis firmus est, turbatur alienis. Caueamus igitur perfidiam, caueamus proditorem; ne per vnum plurimi fluctuemus.* Affirmo tamen Iudam eo tempore probum, vnde illius improbitati procella minimè tribuenda, sed Discipulorum ex tentamine profectui, & ex miraculo sequenti eruditioni, cui Dominus semper studebat.

Quàm longi temporis rogas, nauigatio illa? 12. *Breuis illa nauigatio.* *Ioseph.*
Exigui planè. Nam in vlteriorem lacus Galilææ ripam vltra lacum, & Iordanem fluuium nauigarunt. Lacus verò latitudo (vt didici ex Iosepho) quadraginta stadiorum est, seu plusquam leucæ. Leucæ ergo plus, minus, nauigationem confecere.

§. IV.

De Christi Somno.

Ipse verò dormiebat. Marcus autem, *Et erat* 13. *Quonam in ceruicali recubuerit?*
ipse in puppi super ceruicali dormiens. Ingressus scapham Dominus, in extrema parte, id est, in

Deum continere, & dimittere. *populum istum, faciámque te in gentem magnam.* Exo. 32. Moses homo Deum aut tenet, aut dimittit? O humilitatis vis: Illam preme particulam: *Faciámque te in gentem magnam,* (Exod 32.) *rò quæ* respicit humilitatem Moysis, qua in gentis magnæ populum assumi fugiebat. Exod. 3. *Quis sum ego*, &c. Hic ergo Deum potest iratum comprimere, illigatum soluere. (Richard.) Richardus Victor. p. 1. de grad. char. cap. 1. *Audis. Dimitte, & Deum teneri non dubites nec aliunde, quam amoris fortitudine. Quæris cuius? Illius vtique serui fidelis, qui in populum maiorem maior fieri, & gloriosior renuit.* Sed ex humilitate quidem gloriosissimus ostentandus.

Observatio III.

Ad illa verba.

Ascendente Iesu in nauiculam, secuti sunt eum Discipuli eius.

Discipuli Dominum sequuti in mundiali mari versantur, sed de mari minimè viuunt.

Asseclæ enim Christi vtuntur hoc Mundo tanquam non vtantur, necessarys vtique contenti.

27\. Machar. MACHARIVS hom. 44. Apostolorum sic mysticam nauigationem expendit: *Sunt qui sunt in naui, non bibunt ex mari, neque ex eo victum sumunt, sed aliunde important in nauem: hoc modo Christianorum anima non à sæculo isto, sed desuper è cælo cibum cælestem capiunt.* In nauiculam cum Domino ascendisti, Mundi fluctibus superatis, ad gloriæ portum tendis? Pelagus mundiale tibi viam præbet, non cibum. Quid siti tuæ cum amarissimis æquoris aquis, minimè extinguendæ; cum fluctibus quid fami tuæ nunquam exsatiandæ? E cœlo pete nauigationis alimoniam.

28\. *Seculi aquæ potabiles mi[...] ad refe[...] [...]nem.* Psal. 22. David canebat: *Dominus regit me, & nihil mihi deerit, in loco pascua, ibi me collocauit. Super aquam refectionis educauit me.* Psalm. 22. *rò aqua refectionis* adnota. Est ne aqua quæ non reficiat. Ita planè. Nec enim æquoris vndæ potabiles. Mundialis refectioni inutiles voluptates. (Chrys.) Chrysostomus, *Magna ista refectionis aqua. Est & alia aqua, quæ non est aqua refectionis, sed aqua consumptionis.* Voluptates consumunt epotatores, non reficiunt; æquoris enim vnda est. Gillibertus serm. 4. in Cant. *Solus ille animæ refectio est, qui finis est omnium.* E cœlo tibi annona procuranda.

29\. *Biscoctum necessarium nauiganti [...] tibi Iesus, sem[...] [...]* (Bernard.) Tibi ergo mare descendenti in nauicula Iesus hærescat, nunquam sine Iesu pelagus tranandum subeas. Si vnum Iesum (vt Apostoli) tenueris, animi sortiri refectionem. Bernardus lib. de Pass. Dom. cap. 43. *Præterire non possumus, quod transituri mare panem bis coctum necessarium habent. Quicunque ergo se in hoc mari magno huius seculi esse cognouerit, si securus vult esse, habeat panem bis coctum fe[...]stinum le[...] in naui crucis, [...], quem comedat, quo reficiatur, quo consoletur, quo ab omnibus periculis e[...]tur.* Crux Christi [...] est [...] in [...] nauigationis [...] tibi [...] necessarium, spiritus qui [...] alim[...] ministrabit.

30\. Quid si bis coctum [...] expendas, qui crucem nauiculam ascendisti socius suffixi Saluatoris, tunc vbertim pot[...] alimonia tibi necessaria, cum mortificationis exercitio duplici operam impenderis. *Qui descendunt mare in nauibus facientes operationes in aquis multis.* Psal. 10[6]. (*Interna, externaque mortificationi stude.*) Nostra operatio sit adiuta eis, qui mare in naui Crucis descendunt. Biscocto vtimur, dum Christi passionem mortificationis studio referimus. (Psal. 106.) Aiebat Paulus, *Qui autem sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitiis, & concupiscentiys.* Gal. 5. (Gal. 5.) ad internam & externam mortificationis curam excitamur, si nauigantibus bis coctus panis sit exhibendus. Guarricus serm. 2. in Ram. (Guar.) *Nouerat vir multæ scientiæ, & experientiæ, multos esse, aut fore, qui crucifigerent concupiscentias carnis, & sinerent regnare vitia cordis. Multos è contrario, qui fiducia pacati cordis negligerent mortificationem corporis. Expropter vult Apostolus, vt, crucifixis tam vitiys interioribus, quam concupiscentiys exterioribus, mundemus nos ab omni inquinamento carnis, & spiritus.* Qui igitur sic externis pœnalitatis armis incumbit, vt simul cum animi passionibus confligat; sic his expugnendis insistit, vt externas duritiæ sibi in auxilium assumat, *panem bis coctum necessarium habet.*

Observatio IV.

Ad illa verba.

Et ecce motus magnus factus est in mari, ita vt nauicula operiretur fluctibus.

Amicissimis Ecclesiæ Proceribus grauiora tentamina à Domino præparantur.

Documentum est enim vberioris Dei erga nos dilectionis, si grauioribus certaminibus agitemur.

31\. A Domino excitatam vidimus tempestatem. An hominibus incredulis? An vulgari Discipulorum secularium cœtui: Certè Apostolis amicissimis. (Ambros.) Ambrosius lib. 6. in Luc. cap. 1. *Tempestas oritur etiam Apostolis; quia amicissimus sine tentatione esse non potest.*

32\. (*Toto mari feruntur nauicula dilectissimorum.*) *Bibite* (ait sponsus) *amici, & inebriamini charissimi.* Amicis communibus calix traditur epotandus: at charissimi hauriunt vsque ad ebrietatem. Vndarum flagella nauiculam Apostolorum vulner[an]tia V[ates] contemplatus, ait: *Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, torrente voluptatis*

luptatis tua potabis eos. Psalm. 35. Et cuinam felicissimo tanta voluptas præparatur? Hesychius in Cat. Græca. *Voluptatis torrente charissimos potat.* At voluptas illa superorum gaudia? Certè pelagi secularis deseuientis ita est. *Torrens voluptatis fuere Christi pœna. Voluptatis meritò dictum est, nam Christus in delicus erat, cùm pro nobis pateretur.* Si procellarum sustinentia Christi est voluptas, quid mirum charissimos huiusmodi à Domino voluptate donari? Vnde Chrysostomus apud Cat. Palac. *Ad alia miracula etiam turba admittuntur: ad signa terroris soli Discipuli* charissimi; Beneficium enim laborum amicissimis exponendum. En nauicula operta fluctibus, tribulationibus dilectum ebriatum.

33. De mundialium Regum amasiis aiebat Ecclesiastes, *super dolentium arma ambulabis*, Cap. 9. Lansenius hinc ostendit quot suspitia, quot ægritudines Regius fauor pariat. Palatius appositè, Ambulabis inter pilas, & gladios hostium iratorum frementium, & in cædem tuam ruentium. En Regalis effectus dilectionis. An sic qui à Regum Domino diliguntur? Respondeat Abraham. *Quem tentauit Deus* eo tentamine, (Gen. 22.) quo fortissimi quique nutarent. Iob tentatur, dum pereunt diuitiæ, dum corpus vlceribus affligitur: animo tamen seruato: *Verum tamen animam illius serua.* Attamen Abrahæ spiritus haud seruari iubetur, filio oblato. Quare amicissimus tanto dolore afficitur? Imo quia amicissimus est, turbato æquore, fluctibus vulneratur iratis. Basilius Seleu. orat. 7. *Natura fluctus in virum amicum sustollit; vt amicitia diuina nundinatorem mireris.* Ne putent homines Dei amicitiam gratis acquirendam, suæ Deus est amicitiæ nundinator. Vis diuina excipi dilectione? Cum fluctibus tibi dimicandum, æquore naturæ turbato, ventis horribiliter frementibus, carina fluctibus cooperta: *Ita vt nauicula operiretur fluctibus.*

Amicissimi Abraha animum operuit tempestas
Eccles 9.
Gen 22.
Iob 1.
Basil.

34. Fratres Ioseph tibi sint Apostoli Iesu Dominum ad nauiculam sequuti. Quemadmodum dilectis Christi à Domino fuit tempestas oborta: Ioseph fratribus procella præparatur, qua nauicula disturbaretur non furentium ventorum rabie, sed leui Cyphi sibilo. Gregorius hom. 21. in Ezech. *Cyphus in sacco iunioris fratris absconditur, furti post eos quæstio mouetur,* (seu tempestas excitatur.) *Mittitur, vt reducantur addicti; in seruitutem decernitur, apud quem Cyphus fuisset inuentus: in sacco vltimi fratris inuenitur. Tunc Benjamin reducitur, afflicti omnes fratres sequuntur.* Nauis fluctibus operitur, dum Cypho charissimi ebriantur. *O tormenta* (addit) *Misericordia! Cruciat, & amat.*

Velut Apostolis, tempestas Iosephi charissimis fratribus oborta est.
Gregor.

35. Porrò, si certa est dilectis tempestas, certissima est ad portum accessio; quia ea ipsa procella portus est paradisi: siue id ipsum sanguine pelagus rubricare patientem, est aditum ad portum aperiri. *Vidi* (ait Ioannes) *subtus altare animas interfectorum propter verbum Dei.* Apoc. 6. Aliæ inibi animæ; sed specialiter interfectorum Martyrum seu Apostolorum egit memoriam. Hi Christum sequuntur procellis actum, crucis baiulatorem, pelago immersum, sanguine vndas rubricantem. Quo fructu? Certè sanguis ipse portus æterni clauis est. Tertullianus lib. de anima. *Ioanni paradisi regio reuelata. Nullas alias animas apud se præter Martyrum ostendit; quia nullis romphea paradisi ianitrix cedit (facilius vtique) nisi qui in Christo decesserint: si crucem tuam tollas, & sequaris Dominum.* In nauiculam crucis authore Beda ascendentem.) *vt ipse præcepit, tota paradisi clauis sanguis tuus est.* Siue sanguinem ex procellæ sustinentia profundi idem est, ac portus cælestis aditum reserari.

Portum certissimum post tempestatem dilectissimi, quia ipse sanguis effusus clauis paradisi est.
Apoc. 6.
Tertull.
Beda.

Observatio V.

Ad illa verba:

Ipse verò dormiebat.

Obdormiente Domino, sæua Discipulis procella excitata est.

Quia Præsule soporato vitæ commodis, subditi obortis periculis flagellantur.

Liceat cuiusdam perpendere adnotationem. *Iesus dormiebat, quodam enigmate depingens, quantum immineat periculi rebus humanis, quoties y dormiunt huius Mundi commodis deliniti, qui vices Christi susceperunt.* Quàm sæua subditi tempestate iactantur Præsule sic obdormiente! 36.

Haud dissimili enigmate primum Mundi Præsulem Rex summus edocuit. Tempestas horribilis toti humano generi (Christum & Mariam si excipias) excitatur à diabolo, disturbatur nauicula, fluctibus operitur, gubernatore interim mysticè obdormiente. *Cùm audissent vocem Domini Dei ambulantis in paradiso ad auram post meridiem.* Gen. 3. Vbi Rupertus. *Indignum Deo videtur comparari homini, qui dormierat in meridie. Sed ne mireris, nam re vera tunc homini Deus nimiùm dormierat. Si enim tunc non dormisset is, de quo dicitur: Ecce non dormitabit, neque dormiet, qui custodit Israel, nequaquam tantum malum homini accidisset. Tum dormiisse toto meridie dicendus est, quando tantum malum vniuerso generi humano partum est.* Quodam enigmate appingebat Dominus, *Quantum immineat periculi rebus humanis*, quoties dormit custos. 37.

Quantum periculi rebus subditorum immineat, dormiente Præsule, Deus enigmate quodam ostendit.
Gen 3.
Rupet.

Capta olim Arca Dei Ophni, & Phinees Sacerdotes Domini, *in gladio ceciderunt.* Vndenam tanta strages? Dominus custos se obdormiisse ex ore Dauidico profitetur. *Excitatus est tanquam dormiens Dominus, tanquam potens crapulatus à vino.* Psal. 77. Præsule obdormiente, sæua subditis tempestas exoritur. Rupertus vbi sup. *Psalmista dicere licuit: Et excitatus est tanquam dormiens Dominus. (Capta quippe fuerat Arca Dei, & Sacerdotes eius in gladio ceciderunt Ophni, & Phinees. Tunc tanquam crapulatus à vino, dormiisse dicendus est, quando tantum malum partum est.* 38.

Quanta strages Israeli excitata, custode obdormiente.
Psal 77.
Rupet.

Pastor

Ioan.20. *Hæc intrepida ad sepulchrum accedit, nondum orto Sole. Videt lapidem sublatum, neque corpus adesse. Currit ad Petrum, & Ioannem, corpus furto sublatum annunciat. Illi eo nuncio perciti accurrunt, ac præter linteamina nihil inueniunt.*

Mat.26. *Aliæ mulieres, metu sedato accurrunt ad sepulchrum orto iam sole, solicitæ quis lapidem remoueret, quo ostium claudebatur. Reuolutum lapidem inuenerunt, super eum sedente cœlicola. Tum à dextris intra sepulchrum alterum Angelum aspectarunt. Ab vtroque Christum surrexisse ediscunt, idque iubentur Discipulis, ac Petro nuntiare.*

Luc.24. *Nunciant illæ, sed somnia visa sunt detulisse. Petrus tamen, qui prius cum Ioanne ad vocem vnius iuerat Magdalenæ, nunc ad vocem aliarum mulierum solus properat ad sepulchrum, neque præter linteamina quicquam inuenit.*

Ioan.20. *Post Petri discessum sola Maria persistat plorans, curiosè sepulchrum inspiciens duos Angelos videt, quos viros rata, rogat, an ipsi corpus abstulissent; deinde retro conuerso capite Christum, quem non nouerat, idem interrogat. Agnitus demùm iubet vti Apostolis visa renunciet.*

Mat.28. *Cum iret, vt iussa gereret, alias mulieres obuias communicata lætitia, ad sepulchrum adducit. Duo Angeli prohibent eas viuentem cum mortuis requirere. Conuersæ Christum vident, & ad eius pedes prostratæ iubentur, Apostolis nunciare, vti in Galilæam eant, visuri Saluatorem. Porrò euntes interea milites in Ciuitatem, narrant, quod gestum erat: sed pecunia corrupti, spargunt in vulgus Christi corpus furto sublatum, ipsis dormientibus.*

Mar.16. Luc.24. *Eadem die Dominica se Christus in agro duobus Discipulis ostendit, sed neque illis Apostoli penitus credidere. Post meridiem Lucæ & Cleophæ Emaus euntibus apparet. Redeunt in Vrbem, narrant, Dominum in fractione panis agnouisse, Apostolis, iam quidem credentibus Dominum surrexisse, & à Simone visum esse.*

Ioan.20. Luc.24. *Ad Discipulos mox intra conclaue, clausis ianuis, ingreditur. Eos salutat. Turbatis iubet, manus, ac pedes contrectare. Cibum petit, ac comedit. Eos rursum iubet salutari, inspirat in eos, datque condonandi crimina potestatem. Aberat Thomas, neque visa renuntiantibus credit. Quem vt sanaret, rursus post dies octo cunctis Apostolis ostentatur: & ad Thomam conuersus, manus & latus iubet contrectare, & incredulitatem deponere.*

Mat.28. *Apostoli iuxta Christi præceptum in Galilæam profecti, in monte quodam tum ipsi, tum fratres alij plures quingentis Christum viderunt. Quo loco eos Euangelij præcones, & Ecclesiarum constituit Episcopos. Monet præterea, vt Ierosolymam redeuntes, ibi Spiritus sancti expectent illapsum.*

Ioan.21. *Ad lacum Tyberiadis Petrum, Zebedæi filios, & alios Discipulos piscantes alloquitur. Rete vbi iacerent edocet. Petrus Christum esse à Ioanne admonitus: vbi cognouit, ad eum natatu peruenit. Merces fidei, & dilectionis fuit ouium Christi summum Pastorem, & Ecclesiæ Principem constitui. Rogat ille, quid de Ioanne futurum, ambiguo responso.*

Reuersis inde Apostolis Ierosolymam, aliàs apparuisse, & Matrem inuisisse sæpius, etsi Euangelistæ sileant ratio, & pietas contestantur. Porro Iacobo esse visum Paulus affirmat.

1.Cor.15. Luc.24. Mar.16. *In Bethania tandem die à Resurrectione Quadragesimo, noua præcepta cum Apostolis dedisset recumbentibus, & eorum incredulitatem increpasset, ire iubet in orbem, instruitque potestate excitandi miracula. Mox circumfusa nube è monte Oliuarum ascendit ad superos. En opera Domini apprimè speciosissimæ imagini respondentia. Profectò hæc cuncta ex Maldonato, Barradio, Iansenio, Tyrino, Menochio, Toleto, Mariana, Saa, & aliis expressi.*

ANTONII

ANTONII DE ESCOBAR ET MENDOZA,

E SOCIETATE IESV,

IN EVANGELIA TEMPORIS.

VOLVMEN PRIMVM.

Et ordine ſeptimum.

LIGNVM VITÆ, CHRISTI MIRACVLA.

DVODECIM FRVCTVS.

LIGNI vitalis Chriſti mirabiles expendo virtutes ad vitam hominum conſeruandam. Ambroſius ad Geneſ. 2. *Chriſtus eſt illud lignum, quod plantatum eſt ſecus decurſus aquarum, cuius folium non deſluet, quia totus in eo vitalis fructus*, vel veſtimenti fimbria morbos ablegante. Cur arbor illa vitalis vo- Gen. 2.

Theod. citatur à Theodoretus, *Lignum vitæ dictum, quòd hominum vitam conferret, si mandatum Dei custodirent.* Augustius miraculum Dominici ligni est, vel hominibus transgressoribus mandatorum vitam impertiri. Certè vitæ lignum vitales effectus, & ex pabuli ope, & ex incommodorum ablegatione, & ex conseruatione vitæ. Dominica miraculosa arbore pabula hominibus præparantur; piscium captura insolita, aqua in vinum mutata; quinque, ac septem panum multiplicatione, Ablegantur incommoda, dum tempestas semel, ac iterum infrænatur, sanantur claudi, vapulantibus Templi prophanatoribus, (Chirurgia etenim ad valetudinem confert.) Cæcus natus dum videt, lepra vndecim hominum ablegatur, Paralyticus & apud piscinam, & Paralyticus emissus in lectulo medicamine donantur; socri Simonis febris extinguitur; surdus mutus audit, & loquitur; Hydropicus sanitati restituitur; Diabolus à misero pellitur. Mors denique fugatur, dum viduæ suscitatur filius, Lazarus resurgit, Archysynagogi filia lethali excitatur à somno, & Reguli Filius iam moriturus à fati eripitur potestate. An non hi mirabiles Dominicæ arboris effectus?

LIBER

LIBER PRIMVS.

MARIS PRODIGIA.

PARS PRIMA.

NAVICVLA.

Paraphrasis, Commentariíque literales ad Caput octauum Matthæi.

PANEGYRICI MORALES CIRCA Literam in Iesum Pelago imperantem.

PROLVSIO.

NAVICVLA, in qua Iesus erat, procul à littore tempestate agitatur immiti. Desperata Discipulis salus, nullum nautis remedium. Christus autem corpore sopitus, animo vigil Discipulis exorantibus fert opem, eius imperio pelago obsequente, cunctisque Iesu potentiam efferentibus. Ambrosius lib. 6. in Luc. cap. 2. *Tempestas oritur etiam Apostolus, quia sine tentatione esse nemo potest. At cur Christus, qui pernoctabat in oratione, nunc dormiebat in tempestate? Quia alijs timentibus non timet edocens, qui hæret Deo perire non posse.* Quid plura? *Excitemus ergo*, profusis precibus, *Saluatorem, quia nemini seruit, cui seruiunt omnia:* timentes solummodo, *cùm Christus nunc non dormiat corporali somno, ne nobis dormiat.* Fusæ equidem preces haud Dominum sinunt dormitare Israëlis custodem.

Vitalis ligni Christi Admirabilis, siue miracula gerentis, FRVCTVS PRIMVS.

Ambros.

MATTHÆI CAP. VIII.

VERS. 23. ET ascendente Iesu in nauiculam, sequuti sunt eum Discipuli eius.

24. Et ecce motus magnus factus est in mari, ita vt nauicula operiretur fluctibus: ipse verò dormiebat.

PARAPHRASIS.

23. IESVS *igitur dimissâ turbâ nauim comitantibus Discipulis ingressus est.*

24. *Inter nauigandum autem repentè tempestate coorta, sic commotus est lacus, vt fluctus nauim operirent, Iesu interea dormiente, capite innixo ceruicali:*

25. Et accesserunt ad eum Discipuli eius, & suscitauerunt eum, dicentes: Domine, salua nos, perimus.

25. Vndenam huiusmodi in periculis sit petendum auxilium Apostoli edocent, dum metu exanimati, Christum expergefaciunt, se perituros credentes, nisi Dominus laturus opem euigilaret.

26. Et dixit eis Iesus: Quid timidi estis, modicæ fidei? Tunc surgens, imperauit ventis, & mari, & facta est tranquillitas magna.

26. Curans Dominus Discipulos aduersùs cunctos malorum insultus reddere intrepidos, Quid, inquit, sic timètis, exigua fiducia homines? quid clamatis? An vos vsquam Dei auxilium destituit, si fiducia minimè defecit? Tunc elementorum Dominus ventos ac mare increpat, continuóque procella conquiescit.

27. Porrò homines mirati sunt, dicentes: Qualis est hic, quia venti, & mare obediunt ei?

27. Profectò Discipuli, cæteríque qui erant in naui rem tam prodigiosam admirati, dixerunt: Maius homine ille, cuius non solùm morbi, ac dæmones; verùm & venti ac pelagus iussis obtemperant?

SECTIO PRIMA.

Tempestas oborta.

TEXTVS.

VERS. 23. ET ascendente Iesu in Nauiculam, sequuti sunt eum Discipuli eius. 24. Et ecce motus magnus factus est in mari, ita vt Nauicula operiretur fluctibus: ipse verò dormiebat.

COMMENTARIVS LITERALIS.

§. I.

Quando ascenderit in Nauiculam?

1. *An Parabolas ante trãsfreta ionem recitat?*

T *ascendente Iesu in nauiculam.* Marcus scribit, Dominum è naui parabolas docuisse; post parabolas autem descriptas, adiungit hæc verba: *Et ait illis in illa die, cum serò esset factum: Transeamus contra.* Asserit ergo Euangelista, in illa die, qua Parabolas loquutus est, Dominum transfretasse; Pelagique factam commotionem.

2. *Negatiuè respondeo.* Assero Christum post recitatas Parabolas minimè transfretasse; quia post Parabolas (vt Matthæus scribit) Christus se domum recepit: ergo non transfretauit. *Tunc dimissis turbis,* (ad quas Parabolas dixerat) *venit in domum, & accesserunt ad eum Discipuli eius, dicentes: Edissere nobis Parabolam zizaniorum agri.* Matt. 13. (Matt. 13.) Præterea, vt liquet ex Marco, cùm Parabolas dixit, iam duodecim Apostolos elegerat: *Interrogauerunt eum, qui cum eo erant, duodecim Parabolam.* Mar. 4. (Mar. 4.) Iam ergo duodecim eum sequebantur Apostoli, Christus igitur ante expressas Parabolas sese recepit in nauiculam.

3. Quid Marco respondebimus Lucas dixit: *Factum est autem in vna dierum & ipse ascendit in nauiculam.* cap. 8. Quod Lucas dixit: *in vna dierum*, Marcus, inquit, *in illa die*, non certa aliqua, sed in vna quadam die, ac si diceret: *in illo temporè.* Sic exposuit Euthymius. *In illa die, idem est ac si dixisset Marcus: in vna dierum, sicut habet Lucas, neque enim illam innuit, in qua dixit Parabolas.* Et Chrysostomus hom. 25. in Matt. *Lucas, inquit, ne quis ab eo ordinem temporum quærat: Factum est in vna dierum & ipse ascendit in nauigium, & Discipuli eius. Marcus quoque similiter. Matthæus verò consequentiam quandam temporum obseruat.* Si Marcus *similiter* ac Lucas, idem est Marcum dixisse. *In illa die*, ac si dixisset: *in vna dierum.*

Marcum expono. Euthy. Chrys.

§. II.

De ascensu in Nauiculam.

ET *ascendente eo in nauiculam, sequuti sunt eum Discipuli eius.* Marcus, *Et ait illis: Transeamus contra. Et dimittentes turbam, assumunt eum ita vt erat in naui: & alia naues erant cum illo.* Lucas autem, *Et ipse ascendit in nauiculam, & Discipuli eius, & ait ad illos: Transfretemus* 4. *Euangelistarum varietas.*

fretemus trans stagnum, & ascenderunt. Significat ergo Lucas Christum Discipulis dixisse: *Transfretemus trans stagnum.* Postquam in nauiculam ascendit. Idem asserit Marcus: *Assumunt eum ita, vt erat in naui.* At Matthæus noster significat hoc dictum antequam ascenderet: *Videns turbas multas circum se, iussit ire transfretum.*

5. *Conciliantur.* Respondeo bis verba illa: *Transfretemus,* seu, *Transeamus contra,* à Domino expressa. Primò, longius à pelago, vt ait Matthæus: *Videns turbas, iussit ire trans fretum.* Secundò, cum ad mare accessit. Imo & tertiò, cum iam in nauiculam receptus esset, vt Lucas affirmat.

6. *Difficultatem, aduersus parabolas post tempestatem dictas, soluo.* Iansen. Caiet. Insurgit contra §. 1. resolutionem difficultas ex illa Marci particula: *Assumunt eum ita vt erat in naui.* Iansenius enim arbitratur tunc Dominum è nauiculâ turbas docuisse. *Discipuli autem dimittentes turbas, & è littore soluentes, assumunt Christum è littore in profundum pelagus ita vt erat in naui docens turbas.* Caietanus item, *Assumunt eum ita vt erat in naui, id est, antequam Christus in naui mutaret situm,* equo scilicet docuerat. Si ergo ita vt erat in naui docens assumitur Dominus, cùm Marcus hæc verba subiciat post dictas è puppi parabolas, planè significabit post expressas parabolas Christum trans mare petiisse. Nec enim alterius doctrinæ eô loci gessit mentionem. Sic respondeo: Assumunt eum in pelagus ita vt erat in naui. Quomodo autem erat in naui exponit Euangelista. *Et erat ipse in puppi super ceruical dormiens.* Etenim Dominus fessus ambulando, & concionando se in puppim receperat, & super ceruical quiescebat. Hunc igitur situm Marcus indicat. In altum ducitur qui tunc iacebat capite hærente ceruicali, vt postea dormiret. Plures apud Barradium solutiones reperies.

7. *Naues erant cum illo, simul nauigantes.* Addit Marcus, *Et aliæ naues erant cum illo.* Caietanus è Græco potiùs vertendum arbitratur: *Et aliæ naues erant cum illa,* scilicet cum nauicula, in quam Christus conscenderat. Nostra versio probatior. Erant enim cum Christo aliæ puppes, quæ illius nauiculam comitabantur. An simul nauigarint? Perspicuum non est. Nauigasse tamen, eandemque tempestatem subiisse existimo Matthæi verbis illis hærescens: *Porro homines mirati sunt,* &c. Homines hi erant, qui aliis cymbis vecti Christum comitabantur? Inferius patebit.

8. *Quid ascenderunt?* *Sequuti sunt eum Discipuli eius.* Post ascensum Iesu, & Discipulorum in puppim, eas iussit ad vlteriorem ripam petere. *Qui ascenderunt,* ait Lucas. An significat τὸ *ascenderunt,* Discipulos ad nauiculam ascendisse? Minimè quidem; iam enim id dixerat; sed è portu soluisse, & nauigasse. Græcum enim verbum ἀνάγω, significat è portu soluere. Ideo vertit Pagninus, *Et soluerunt.* (Pagn.) Biblia Regia, *Et prouecti sunt.* Dixerat Lucas Christum in nauiculam ascendisse comitantibus Discipulis: Christumque præcepisse, vt nauigarent. Iam edocet Magistri præcepto Discipulos paruisse. Et ascenderunt è littore in pelagus, è portu soluerunt.

§. III.

De Tempestate.

9. *De ventis.* *Et ecce motus magnus factus est in mari. Ita vt nauicula operiretur fluctibus.* Matthæus motum in ipso pelago effectum ait, Marcus & Lucas ventorum adiiciunt effrenationem. *Et facta* (ille) *est procella magna venti. Descendit* (hic) *procella venti in stagnum.* Ventus equidem tempestatis causa fuit commouens vndas.

10. *A Domino excitata, miraculo, tempestas.* Strab. Orige. An naturæ vi oborta procella? Nondubium quin viribus naturæ potuisset tempestas contingere. Probabile tamen puto à Christo fuisse effectam, excitato miraculo. Plures habet hæc sententia patronos. Strabus, inquit, Non ex se orta est tempestas, sed Christi imperio. Origenes homil. 6. in diuers. *Tempestas non ex se orta est, sed potestati paruit imperantis eius, qui educit ventos de thesauris suis.* Item, *Ingressus Dominus in nauiculam, fecit turbari mare, commouit ventos, concitauit fluctus. Corpore dormiebat, Diuinitate vero concitabat mare.* Beda, Carthus. & Abul. contestantur.

11. *Cur Christus tempestatem excitauit?* Strab. Theoph. Beda. Quorsum ergò à Christo tempestas excitata? Respondet Strabus, *Vt Discipuli magis timeant, & rogent, & rogantibus ostendat potentiam.* Theophylactus, *Permisit Dominus tempestatem oriri, vt Discipuli ad tentationes exercerentur: & vt per miraculum crederent.* At Beda ad Luc. 8. concitatam asserit procellam, quòd Iudas nauicula veheretur. *Discipuli cum Domino nauem conscendunt, mare adeunt, sed quia interérat & Iudas: & Dominus in puppi, quæ sedes erat gubernantis, dormisse, & ventus pontusque deferuè sæuisse perhibentur. Nam etsi multa illic Discipulorum merita nauigabant, tamen adhuc eam perfidia proditoris agitabat: & qui suis meritis firmi fuere, turbabantur alienis.* Accepit ex Ambrosio profante (Ambr.) Luc. 5. *Non turbatur nauis, quæ Petrum habet; turbatur illa, quæ Iudam habet. Et si multa illic Discipulorum merita nauigabant: tamen eam adhuc perfidia proditoris agitabat. In vtraque Petrus, sed qui suis meritis firmus est, turbatur alienis. Caueamus igitur perfidiam, caueamus proditorem; ne per vnum plurimi fluctuemus.* Affirmo tamen Iudam eo tempore probum, vnde illius improbitati procella minimè tribuenda, sed Discipulorum ex tentamine profectui, & ex miraculo sequenti eruditioni, cui Dominus semper studebat.

12. *Breuis illa nauigatio.* Ioseph. Quam longi temporis rogas, nauigatio illa? Exigui planè. Nam in vlteriorem lacus Galilææ ripam vltra lacum, & Iordanem fluuium nauigarunt. Lacus verò latitudo (vt didici ex Iosepho) quadraginta stadiorum est, seu plusquam leucæ. Leucæ ergo plus, minus, nauigationem confecere.

§. IV.

De Christi Somno.

13. *Quonam in ceruicali recumberit?* *Ipse verò dormiebat.* Marcus autem, *Et erat ipse in puppi super ceruicali dormiens.* Ingressus scapham Dominus, in extrema parte, id est, in

puppi discubuit, somnúmque super ceruical cœpit. Euthy. Quod Euthymius ait ex ligno ipsa in puppi fuisse fabricatum. *Erat ce uical illud li-* Theoph. *gneum in puppi fabricatum.* Theophylactus, *super ceruical dormit, quod in naui erat, nimirum ligneum.* Certè nomen Græcum προσκεφάλαιον, à capite deriuatum, & Latinum ceruical à ceruice deductum puluinar significat, quod capiti, seu ceruici supponitur, & inibi casu ad nautarum vsum est repertum. Vndenam autem Græci illi Auctores ligneum fuisse habuerint, Barradius ignorat. Ego autem existimo ipsum puppis situm altius paulo reliquo spacio fabricatum probabilitor ab Euangelista ceruical appellatum ex metaphora ad puluinar, quia ceruici Dominicæ obtulit requiem. Qua mente ceruical ligneum eos vocitasse non dubito.

Cur dormiuit Dominus? Chrysostomus 14. hom. 29. in Matt. *Nam si vigilantem vidissent Christum, aut non adeo timuissent Discipuli, aut petere ab eo salutem, qui pericula eorum videret, neglexissent; aut non posse ipsum fluctus sedare putassent.* *Cur obdormierit?* Chrys. Lyranus autem. *Dormit Dominus, vt veritas humanæ naturæ in eo ostenderetur, & vt Discipuli in periculo positi ad ipsum recurrerent.* Lyran. Hieronymus mystice, *Huius signi typum in Iona legimus, quando, cæteris peri litantibus, ipse dormiebat securus: ita Christus Sacramento Passionis suæ liberat eos, qui naufragantur.* Dormit quidem, vt & timoris maior causa Discipulis daretur, & sensus eorum redderetur apertior ad miraculum.

IN IESVM PELAGO

IMPERANTEM

PANEGYRICVS MORALIS PRIMVS

circa literam.

EX TEMPESTATE OBORTA.

Observatio I.

Ad illa verba:

Ascendente Iesu in nauiculam, sequuti sunt eum Discipuli eius.

Iesum tempestate iactandum Discipuli non deseruerunt.

Ille enim verus amicus, qui in prosperis non solum, sed & in aduersis dilectum sequitur.

15. INGRESSVM Pelagus Dominum comitantur Discipuli. Amici etenim ingenium est non per terras solum, vitæ commoda, sed per tumentes maris fluctus, mediosque turbines, & procellas sequi dilectum.

Rebus in aduersis veri explorantur amici.

Didym. Didymus Cat. Græc. in Iob cap. 6. *Qui assimilata amicitia specie fallunt, hos temporis procella facit segnes.*

16. *Verus amicus omni tempore sequitur.* Dum mare placidum iter exhibet, dum parent vndæ, dum subsident æquora, non tempus amicitiæ; sed cum aquæ vndique tempestatis tempore commouentur. Eccli. 6. Sapiens aiebat, *Est amicus secundum tempus suum, & non permanebit in die tribulationis.* Eccli. 6. *Secundum tempus suum.* Id est, tempore æquoris placidi, non procellæ tempore instanti. Prou. 17. *Omni tempore diligit, qui amicus est.* Prou. 17. Et æquore pacato, & turbato non deserit. Isidorus lib. 3. de sum. bono, cap. 29. Isidor. *Amicitia certa nulla vi excluditur, nullo tempore abolетur: vbicumque tempus se verterit, firma est. Citò per aduersa fraudulentus patet amicus. In prosperitate incerta amicitia est; nescitur, vtrum persona, an fælicitas diligatur.*

17. Paulò antè turbata æquora, miracula munificentiæ signa ergà homines plura excitauit, ad quæ quidem turbas vidit: ad nauiculam, pelagi horribili procella agitandam solos amicissimos, fante Chrysostomo hom. 29. *Ideo Dominum ad miracula turba sequuntur, ad æquora turbanda Apostoli.* *Vbi miraculorum ostensio erat, plebem videt adesse. Vbi autem tentationum & timorum arreptio, athletas Orbis terrarum, quos excitaturus erat, hos solos assumit.* Siuè hos solos videt se minimè deseruisse de veræ amicitiæ conditione: *Vos estis qui permansistis mecum in tribulatione.*

18. Iudith bonis affluebat, Ruth autem summà premebatur inopià. An Iudith Deum secuta, dum prosperaretur tempus, oborta discessit tempestate? *Amicus in prosperis, & in aduersis æquè barosest amato.* Num Ruth semper experta procellarum rabiem Dominum dereliquit? sequuta certè illa tempore placido sequutura ad pelagus, si ferret occasio: hæc autem immemor placidi temporis, quasi nata labori procellarum, semper conditoris placidissimo sibi sinui adhæsit. Petrus Dam. lib. 8. epis. 14. Damia. *Vtraque, scilicet mente vna, licet diuersa fortuna vni Deo non immeritò placuit; quia neque aduersis illa succubuit, neque in prospera sui met obliuiscens, se illa deiecit. Sed illa tolerabat, quibus abundabat: ista fruebatur, quæ patiebatur.* Ac si diceret, Iudith prosperitas quasi tempestas erat, sic enim dilectissimum Numen in prosperis sequebatur, ac si in

si in aduersis sequeretur, parata quidem ad nauiculam ascendere ventorum rabie tentandam. Ast Ruth tempestas erat placido æquore frui Dominum semper sequuturæ.

19. *Abraham sequutus placidum filium, sequi curat turbandum procella.* Gen. 22. Ambro.
Isaac risus paternæ domui, exultatio exoritur, qua parens Abraham diu potitus est. Deus imperat è medio tolli risum, ablegata æquoris pace, crispatis vndis. Stringit gladium pater comitatus filium dilectum. An ad montem solummodo pergentem? Profectò ad necem properantem, solùm cupiens vnico vulnere deperire. Ambrosius lib. de fide resur. *Distrinxit super dilectum, gladium paternâ manu. Ne periret pœna, trepidauit,* Et quodnam dilectionis veræ documentum exhibebo, si risum excipiens sequutus per ridentia gramina, ac fontes filium, per æquora intumentia non persequor?

20. *Discipuli equi Domini eum pugnaturū sequuntur.* Iob, 38. Guillel.
Pende illud. *Ascendente eo in nauiculam, secuti sunt eum Discipuli eius.* Vates Iesu Discipulos equos ad pugnam paratos vocitauit. Caietanus ponderat Discipulorum promptitudinem ad sequendum Magistrum ad æquora, ac ad oppida. An equos fortissimos belli strepitus retardaret? De generoso equo Iob loquutus, ait: *Cum audierit buccinam, dicit: Vah.* cap. 38. Interiectio est *vah* animi gestientis. Guillelmus Paris. lib. de mor. trac. de spe. *Sicut gaudent equi, cum signum eminentis conflictus audierint, sic & Dei amici huiusmodi gaudio gaudent, cùm bellum tribulationis consurgere cognouerint.* Ascende Domine super equos tuos, communi tribulatione equus & ascensor vulnerentur. Nec enim *amici* veri equitem deserunt conflictaturum, quem triumphum agentem comitati fuere.

Observatio II.

Ad illa verba:

Ascendente Iesu in Nauiculam.

Non in nauem Dominus, sed in nauiculam dicitur ascendisse.

Quia humilis cordis curru inuehitur, cum salutem hominum operaturus incedit, & mira excitaturus.

21. Chrys.
IN nauiculam ascendisse Dominum, non in nauim adnotatur, vt signetur Dei Filium vehiculo humilitatis gradi. Ex Chrysostomo hom. 29. *Quod Discipulos Dominus dimissa turba in nauem receperit, honoris fuit. Ne ergo superbirent, in nauiculam ascendit, tempestate,* &c. Ac si diceret, vos mihi nauiculam, non nauem præparate, humilitatis ferculo terra, marique vehor.

22. *Christus ferculo Davidica humilitatis ad terras aduentauit.* Matt. 1. 2. Reg 7.
Matthæus de Domino nostra induendo humanitate venturo è cœlis ad lacrymarum vallem scribens, ait: *Filij Dauid, filij Abraham: Virum Mariæ, de qua natus est Iesus.* cap. 1. si Abrahamo facta promissio fuerat, cur Dauid Abrahæ filius priùs Christi parens nominatur? Certè, quia è cœlesti Regione Dominus discessurus, humilitatis ferculo indigebat. Deo sic Dauid loquitur ex Chrysostomi lectione: *Quis sum ego Domine mi, quòd talem gratiam inuenerim ante faciem tuam? Ego enim minimus fui in Tribu mea.* 2. Reg. 7. Regio fulges ô Dauid, apparatu & Pastoritij muneris recordari? Profectò futurus Christi Parens humilitatis ferculum venturo debuit præparare. Chrysostomus pulchrè, *Quod dixit: Minimus fui in Tribu mea, significat perfectam Domini humilitatem in Mundo venientis.* Ad Mundum si veniebat, quonam aliu curru esset inuehendus? Nunquam enim non Christus ferculo vehitur humilitatis. Chrys.

Saulum excidentem Dominus ferculum sibi 23. *Saulus in Paulum, seu modicum exhibuit per auerum salutare nomen.* Act. 9. August.
constituens, ait: *Vas electionis est mihi iste, vt portet nomen meum.* Act. 9. At Saulus nomen Regium à Saule deriuatum in Paulum illicò commutauit. Quid Paulus? Audi Augustinum ser. 93. in diuer. *Cum Saulus vocatus esset de cælo, vocatus, prostratus, mutatus: vbi cœpit Apostolus, mutauit sibi nomen, & dixit se Paulum. Et hoc quare elegit? Quia Paulus modicus est, & Paulus paruus est. Nos solemus sic loqui: Videbo & post paulum, id est, post modicum.* Illud pende: *Vbi cœpit Apostolus.* Quià scilicet incipiebat sese nomini salutari vehiculum exhibere. *Vas electionis est mihi iste, vt portet nomen meum.* Dominus enim semper in humilitati curru inuehitur, nunquam non in nauicula constitutus æquora versat.

Ad Angelum eductorem sic Loth: *Est Ci* 24. *Saluator modica Ciuitate vritur quasi curru, ad salutem hominum.* Gen 19.
uitas hæc iuxta, ad quam possum fugere, parua: & saluabor in ea. Nunquid non modica est, & viuet anima mea? Gen. 19. Cur ad Ciuitatem paruam, modicam confugit, qui è munitissima Ciuitatis potentissimæ arce poterat salutem veracius sperare? Portò Saluatorem ad salutis operationem aduenturum contemplatur ille, cui è cœlo salus promissa est. At Iesu vas, Saluatoris ferculum humilitas necessariò est. Vndè vt sibi salutem promittat, priùs de paruitate ferculi, de modicitate currus facit periculum. *Nunquid, non modica est, & viuet anima mea?* O Domine, *quadrigæ tuæ saluatio.* Humilitatis curru vectus, quomodo salutare non venias? Chrysostomus hom. 6. de humil. *Vnum ergò minimum de Sodomiticis Vrbibus oppidum, ad salutis refugium, sibi donari poscit à Domino.* In magnis periclitans, in exiguo salutem obtinet. Quia in Paulo Iesus graditur, in modico habitat salute homines donaturus. Chrys.

Adde Dominum operaturum mira, mari ac 25. *Apostoli preclara facturi humilitati hæreserunt.*
venti imperaturum: Discipulosque docturum, quonam modo admirabilia patranda præpararentur inire nauiculam, Discipulosque iubere inire, hoc est suam humilitatem imitari. Quæ quidem præmittenda ad egregias actiones procul dubio est. *Nolite timere* (Apostolis ait) *pusillus grex, quia complacuit Patri vestro dare vobis Regnum.* Luc. 12. Quid gregi pusillo cum Regni Majestate? Imo vt actionum Regiam Majestatem expenderet, necessarium fuit, profundissimam humilitatem præmittere. Chrisologus ser. 22. *Grex pusillus Mundo, magnus est Deo. Pusillus, quia gloriosos vocat eos quos instituit.* Ac si diceret: *Vocauit pusillos, quia vocauit gloriosos.* An pusillitas & gloria eodem vocabulo signantur. Ita planè. Præmissa enim humilitate, actionum gloria sequatur necesse est. Luc. 12. Chrysol.

Quàm gloriosus actione Moses, cui Domi- 26. *Moses humilis potuit*
nus: *Dimitte me, vt irascatur furor meus contra*

 populum

Deum continere, & dimittere. *populum istum, faciámque te in gentem magnam.* Exo. 32. Moses homo Deum aut tenet, aut dimittit. O humilitatis vis: Illam preme particulam: *Faciamque te in gentem magnam,* quæ respicit humilitatem Moysis, qua in gentis magnæ populum assumi fugiebat. Exod. 3. *Quis sum ego,* &c. Hic ergo Deum potest iratum comprimere, ligatum soluere.
Exod 32.
Richard. Richardus Victor. p. 1. de grad. char. cap. 1. *Audis. Dimitte, & Deum teneri non dubites. nec aliunde, quam amoris fortitudine. Quæris cuius? Illius vtique serui fidelis, qui in populum maiorem maior fieri, & gloriosior renuit.* Sed ex humilitate quidem gloriosissimus ostentandus.

OBSERVATIO III.

Ad illa verba.

Ascendente Iesu in naniculam, secuti sunt eum Discipuli eius.

Discipuli Dominum sequuti in mundiali mari versantur, sed de mari minimè viuunt.

Asseclæ enim Christi vtuntur hoc Mundo tanquam non vtantur, necessarys vtique contenti.

27.
Machar. MACHARIVS hom. 44. Apostolorum sic mysticam nauigationem expendit: *Sicut qui sunt in naui, non bibunt ex mari, neque ex eo victum sumunt, sed aliunde important in nauem: hoc modo Christianorum anima non à sæculo isto, sed desuper è cælo cibum cælestem capiunt.* In nauiculam cum Domino ascendisti, Mundi fluctibus superatis, ad gloriæ portum tendis. Pelagus mundiale tibi viam præbet, non cibum. Quid siti tuæ cum amarissimis æquoris aquis, minimè extinguendæ: cum fluctibus quid fami tuæ nunquam exsatiandæ? E cœlo pete nauigationis alimoniam.

28.
Seculi aqua potabiles minime ad refectionem. David canebat: *Dominus regit me, & nihil mihi deerit, in loco pascuæ, ibi me collocauit. Super aquam refectionis educauit me.* Psalm. 22. tò *aquâ refectionis* adnota. Est & aqua quæ non reficiat. Ita planè. Nec enim æquoris vndæ potabiles. Mundialis refectioni inutiles voluptates.
Psal 22.
Chrys. Chrysostomus, *Magna ista refectionis aqua. Est & alia aqua, quæ non est aqua refectionis, sed aqua consumptionis.* Voluptates consumunt epotatores, non reficiunt; æquoris enim vnda est. Gillibertus serm. 4. in Cant. *Solus ille animæ refectio est, qui finis est omnium.* E cœlo tibi annona procuranda.

29.
Biscocti necessarium nauigationi tibi Iesus, seu eius imitatio Tibi ergo mare descendenti in nauicula Iesus hæreścat, nunquam sine Iesu pelagus tranandum subeas. Si vnum Iesum (vt Apostoli) tenueris, animæ fortiris refectionem. Bernardus lib. de Pass. Dom. cap. 43. *Præterire non possumus, quod transitura mare panem bis coctum necessarium habent. Quicumque ergo se in hoc mari*
Bernard.

magno huius seculi esse cognouerit, si securus vult esse, habeat panem bis coctum fortissimum Iesum in naui crucis, &c. ... Crux Christi ... est. ... nauigationis ... rium, spiri...

30.
Interna, externaque mortificationi studio. Quid si ... expendas, qui crucem nauiculam ascendisti socius suffi... Saluatoris, tunc vber in poticiis alimonia tibi necessaria, cum mortificationis exercitio duplici operam impenderis. *Qui descendunt mare in nauibus facientes operationes in aquis multis.* Psal. 106. Nostra operatio sit adnata eis, qui mare in naui Crucis descendunt. Biscocto vtamur, dum Christi passionem mortificationis studio referimus. Aiebat Paulus, *Qui autem sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitiis, & concupiscentys.* Gal. 5. ad internam & externam mortificationis curam excitamur, si nauigantibus his coctus panis sit exhibendus.
Psal. 106.
Gal. 5.
Guar. Guarricus serm. 2. in Ram. *Nouerat vir multæ scientiæ, & experientiæ, multos esse, aut fore, qui crucifigerent concupiscentias carnis, & sinerent regnare vitia cordis. Multos è contrario, qui fiducia pacati cordis negligerent mortificationem corporis. Eapropter vult Apostolus, vt, crucifixis tam vitys interioribus, quam concupiscentys exterioribus, mundemus nos ab omni inquinamento carnis, & spiritus.* Qui igitur sic externis penalitatis armis incumbit, vt simul cum animi passionibus confligat, sic his expungendis insistit, vt externas duritics sibi in auxilium assumat, *panem bis coctum necessarium habet.*

OBSERVATIO IV.

Ad illa verba.

Et ecce motus magnus factus est in mari, ita vt nauicula operiretur fluctibus.

Amicissimis Ecclesiæ Proceribus grauiora tentamina à Domino præparantur.

Documentum est enim vberioris Dei erga nos dilectionis, si grauioribus certaminibus agitemur.

A Domino excitatam vidimus tempestatem. An hominibus incredulis? 31.
An vulgari ... ulorum secularium cœtui? Certe Apostolis amicissimis. Ambrosius lib. 6. in Luc. cap. 2. *Tempestas oritur etiam Apostolis; quia amicissimus sine tentatione esse non potest.* Ambros.

Bibite (ait sponsus) *amici, & inebriamini charissimi.* Amicis communibus aliæ traditur epotandus: at ch...issimi hauriunt vsque ad ebrietatem. Vndarum flagellis nauiculam Apostolorum vulnerans ... contemp...tus, ait: *Inebriabuntur ab vbertate domus tua, torrente voluptatis* 32. *Toto mari potatur nauicula dilectissimorum.*

luptatis tua potabis eos. Psalm. 35. Et cuinam felicissimo tanta voluptas præparatur? Hesychius in Cat. Græca. *Voluptatis torrente charissimos potat.* At voluptas illa superorum gaudia? Certè pelagi secularis desæuientis ita est. *Torrens voluptatis fuere Christi pœnæ. Voluptatis meritò dictum est, nam Christus in delicijs erat, cum pro nobis pateretur.* Si procellarum sustinentia Christi est voluptas, quid mirum charissimos huiusmodi à Domino voluptate donari? Vnde Chrysostomus apud Cat. Palac. *Ad alia miracula etiam turba admittuntur: ad signa terroris soli Discipuli* charissimi; Beneficium enim laborum amicissimis exponendum. En nauicula operta fluctibus, tribulationibus dilectum ebriatum.

33. *Amicissimi Abrahæ animam operuit tempestas.* Eccles. 9. De mundialium Regum amasiis aiebat Ecclesiastes. *super dolentium arma ambulabit.* Cap. 9. Iansenius hinc ostendit quot suspiria, quot ægritudines Regius fauor pariat. Palatius appositè, Ambulabis inter pilas, & gladios hostium iratorum frementium, & in cædem tuam ruentium. En Regalis effectus dilectionis. An sic qui à Regum Domino diliguntur? Respondeat Abraham. *Quem tentauit Deus* eo tentamine. (Gen. 22.) quo fortissimi quique nutarent. Iob tentatur, dum pereunt diuitiæ, dum corpus vlceribus affligitur: animo tamen seruato: *Verum tamen animam illius serua.* Attamen Abrahæ spiritus haud seruari iubetur, filio oblato. Quare amicissimus tanto dolore afficitur? Imo quia amicissimus est, turbato æquore, fluctibus vulneratur iratis. Basilius Seleu. orat. 7. *Natura fluctus in virum amicum sustollit; vt amicitiæ diuinæ nundinatorem mireris.* Ne putent homines Dei amicitiam gratis acquirendam, suæ Deus est amicitiæ nundinator. Vis diuina excipi dilectione? Cum fluctibus tibi dimicandum, æquore naturæ turbato, ventis horribiliter frementibus, carina fluctibus cooperta: *Ita vt nauicula operiretur fluctibus.*

Gen. 22. — Iob 1. — Basil.

34. *Velut Apostolis, tempestas Iosepho charissimus fratribus oborta est.* Fratres Ioseph tibi sint Apostoli Iesu Dominum ad nauiculam sequuti. Quemadmodum dilectis Christi à Domino fuit tempestas oborta: Ioseph fratribus procella præparatur, qua nauicula disturbaretur non furentium ventorum rabie, sed leui Cyphi sibilo. Gregorius hom. 21. in Ezech. *Cyphus in sacco iunioris fratris absconditur, furti post eos quæstio mouetur,* (seu tempestas excitatur.) *Mittitur, vt reducantur addicti; in seruitutem decernitur, apud quem Cyphus fuisses inuentus: in sacco vltimi fratris inuenitur. Tunc Benjamin reducitur, afflicti omnes fratres sequuntur.* Nauis fluctibus operitur, dum Cypho charissimi ebriantur. *O tormenta* (addit) *Misericordiæ! Cruciat, & amat.*

Gregor.

35. *Portus certissimus post tempestatem dilectissimus, quia ipse sanguis effusus clauis paradisi est.* Porrò, si certa est dilectis tempestas, certissima est ad portum accessio; quia ea ipsa procella portus est paradisi: siue id ipsum sanguine pelagus rubricare patientem, est aditum ad portum aperiri. *Vidi* (ait Ioannes) *subtus altare animas interfectorum propter verbum Dei.* Apoc. 6. Aliæ inibi animæ; sed specialiter interfectorum Martyrum seu Apostolorum egit memoriam. Hi Christum sequuntur procellis actum, crucis baiulatorem, pelago immersum, sanguine vndas rubricantem. Quo fructu? Certè sanguis ipse portus æterni clauis est. Tertullianus lib. de anima. *Ioanni paradisi regio reuelata. Nullas alias animas apud se præter Martyrum ostendit; quia nullis romphæa paradisi ianitrix cedit (facilius vtique) nisi qui in Christo decesserint: si crucem tuam tollas, & sequaris Dominum.* In nauiculam crucis authore Beda ascendentem.) *vt ipse præcepit, tota paradisi clauis sanguis tuus est.* Siue sanguinem ex procellæ sustinentia profundi idem est, ac portus cælestis aditum reserari.

Apoc. 6. — Tertull. — Beda.

OBSERVATIO V.

Ad illa verba:

Ipse verò dormiebat.

Obdormiente Domino, sæua Discipulis procella excitata est.

Quia Præsule soporato vitæ commodis, subditi obortis periculis flagellantur.

Liceat cuiusdam perpendere adnotationem. *Iesus dormiebat, quodam ænigmate depingens, quantum immineat periculi rebus humanis, quoties ij dormiunt huius Mundi commodis deliniti, qui vices Christi susceperunt.* Quàm sæua subditi tempestate iactantur Præsule sic obdormiente! 36.

37. *Quantum pericula rebus subditorum immineat, dormiente Præsule, Deus ænigmate quodam ostendit.* Haud dissimili ænigmate primum Mundi Præsulem Rex summus edocuit. Tempestas horribilis toti humano generi (Christum & Mariam si excipias) excitatur à diabolo, disturbatur nauicula, fluctibus operitur, gubernatore interim mysticè obdormiente. *Cum audissent vocem Domini Dei ambulantis in paradiso ad auram post meridiem.* Gen. 3. Vbi Rupertus. *Indignum Deo videtur comparari homini, qui dormierat in meridie. Sed ne mireris, nam re vera tunc homini Deus nimium dormierat. Si enim tunc non dormisset is, de quo dicitur: Ecce non dormitabit, neque dormiet, qui custodit Israel, nequaquam tantum malum homini accidisset: Tum dormiisse toto meridie dicendus est, quando tantum malum vniuerso generi humano partum est.* Quodam ænigmate appingebat Dominus, *Quantum immineat periculi rebus humanis,* quoties dormit custos.

Gen. 3. — Rupert.

38. *Quanta strages Israelitarum, custode obdormiente.* Capta olim Arca Dei Ophni, & Phinees Sacerdotes Domini, *in gladio ceciderunt.* Vndenam tanta strages? Dominus custos se obdormiisse ex ore Dauidico profitetur. *Excitatus est tanquam dormiens Dominus, tanquam potens crapulatus à vino.* Psal. 77. Præsule obdormiente, sæua subditis tempestas exoritur. Rupertus vbi sup. *Psalmista dicere licuit: Et excitatus est tanquam dormiens Dominus. (Capta quippe fuerat Arca Dei, & Sacerdotes eius in gladio ceciderunt Ophni, & Phinees. Tunc tanquam crapulatus à vino, dormiisse dicendus est, quando tantum malum partum est.*

Psal 77. — Rupert.

Pastor

39. *Lupus ouem centesimam absumpsit, dormiente Pastore.* Luc. 15. Rupert.

Pastor ille ouem centesimam requirens, quam humeris reuocat Deus est, quo obdormiente, lupus in gregem fecit impetum, miseram ouiculam, totum scilicet humanum genus deuorauit. Luc. 15. Rupertus. *Deo dormiente lupus ouem centesimam tulit.* Certè eo ænigmate depingebat, quantum immineat periculi subditis, ob desidiam Rectoris.

40. *Verè non obdormit verus gregis custos.* Cant. 2. Philo.

Ænigmate dixit; Verè etenim Dominus Præsul non obdormit. Indignum esset tanto gubernatori, apud puppim (vbi gubernaculum) obdormire desidem. Vidistis quàm facilè suscitatur, quàm agiliter vocatus exsurgit? Imo licet non vocaretur, subueniret; non enim mente obdormit Israëlis custos: *Non dormitabit, neque dormiet, qui custodit Israel. Ne suscitetis, nec euigilare faciatis Dilectam, donec ipsa velit.* Cant. 2. Philocarp. legit, *Ne euigilare faciatis Charitatem.* Nonne Deus Charitas est? Nonne Præsul omnium subditos dilectionis brachiis illigat? Haud igitur faciamus eum euigilare, quando videtur obdormire. Simulat somnium, sed non dormit custos, sponte surrecturus vt offerat opem. Ambrosius Præfat. ad Psal. 41. *Non est passus Deus se ab hominibus excitari, quia sponte properabat.* Nec enim decéret Israëlis dormire custodem. Ambro.

41. *Deo custodi non sicut mane; quia de more custodis humani, non decet eum dormire.* Isa. 21. Richar.

Apud Isaiam subditus Præsuli, ouicula custodi: *Custos, quid de nocte? Custos, quid de nocte?* cap. 21. Vbi Richardus Vict. lib. de Verb. incar. Vox hæc ouis dilectæ. Cui custos respondet. *Dixit custos: Venit manè, & nox.* Ouis nihil de matutina custodia curabat, sciens custodem manè surrecturum. De nocturna clamat; *Custos, quid de nocte?* Siue, quonammodo te geras circa gregem noctis instantia. Respondet aptè custos, venit manè, & nox. Ac si diceret: Ad me pariter nox & manè accedunt, quia ad vigiliam, ad custodiam manè mihi nox est: cum nox aduenerit, arbitror manè iam elucescere, vt custos nunquam dormiam; ne obdormiente custode Lupus oues disperdere aggrediatur. Custodes cuncti Dei vigilantissimi virgam imitemur: *Virgam vigilantem ego video.*

Observatio VI.

Ad illa verba:

Ipse verò dormiebat.

Christus in Crucis Nauicula obdormit.

Quia tanto amatori Passio somnus, Mortis tempestas requies est.

42. Beda.

BEDA lib. 3. in Luc. cap. 31. ait: Nauis Crux Christi est, quam cum Dominus ascendit, in ea dormiuit. Requies enim Domino crux, passio puluinar. Quam dulcem somnum captat, cum pro dilecto patitur.

43. Redeo ad somnum Conditoris. *Cùm audissent vocem Domini Dei ambulantis in paradiso ad auram post meridiem.* Gen. 3. E somno Dominum surgentem Rupertus descripsit, & vidimus. Porrò Procopius eundem e cruce prosilientem exponit. *Nunc illud tempus, quando in cruce expirauit Dominus. Etenim amaram passionem perpessus est illis ipsis horis, quibus Adamus edit.* Toto illo tempore, quo passus Dominus a Procopio dicitur, dormiens apte asseritur à Ruperto; quia Domino pati dormire est dulciter, molliter puluinari hærescere. *Toto eo Dominum tempore dormiet dulciter, quo patitur.* Gen. 3. Procop.

44. *Ipsa dies sexta Passionis Christo sabbatum requiei est.* Gen. 2. Ambro.

Propterea præmissum: *Compleuit Deus die septimo opus suum, quod fecerat: & requieuit die septimo ab vniuerso opere, quod patrarat.* Gen. 2. Requieuit equidem, & dormiuit. Quando? Cùm passionis tempestate irruente, intrauerunt aquæ vsque ad animam eius. Ambrosius Hexam. cap. 10. *Tunc iam futura Dominicæ Passionis præcessit mysterium, quo reuelatum est, quia requiesceret Christus, secundum quod ipse dixit: Ego dormiui, & requieui.* Iunilius autem magnum diem sabbati præsignari asserit, *in quo Dominus in sepulchro erat requieturus, completis ac perfectis in die sexto Passionis operibus suis.* Ambrosius diem ipsum Passionis sabbatum aptius appellauit. Quia Dominus non solùm post perfectam passionem requiescit, sed in ipso passionis instante pelago deseuiente in ceruicali obdormit. Pati enim amantis obdormire est, requiescit cum tribulationibus agitatur. Iunil.

45. *Christus passus sub arbore requiescens.* Gen. 18.

Angelis accedentibus Abraham dixit: *Domine, si inueni gratiam in oculis tuis, ne transeas seruum tuum; sed afferam pauxillum aquæ, & lauate pedes vestros, & requiescite sub arbore: ponámque buccellam panis,* &c. Gen. 18. Vbi Augustinus lib. 16. de Ciui. cap. 29. *Quidam existimant vnum in tribus fuisse Dominum Christum.* Ambrosius. *Vbi gratia largienda est, Christus adest.* Adest quidem passionis exceptus hospitio. Eucherius. *Sub arbore sedisse, Dominicæ Passionis erat signum.* Profectò Christi passio aptius in Abrahæ anno centesimo figuratur. *Hic annus* (ait Rupertus) *ætatis Abrahæ centesimus ad illam respicit plenitudinem temporis, de qua Apostolus: Vbi venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum, vt eos qui sub lege erant redimeret.* Aptius in vitulo innuitur, Origene fatte: *Apponitur vitulus bonus, tener; & quid tam tenerum, quid tam bonum, quam est ille, qui humiliauit se pro nobis vsque ad mortem?* Quid autem requiei cum passione? Profectò illud ipsum Dominum Cruci suffigi, durissimámque passionis procellam sustinere, idem est ac requiescere, & supra ceruical obdormire. *Quia scilicet animam suam* (addit Doctor) *ponit pro amicis suis.* Amanti nihil dulcius, quàm pro dilecto tribulationes sustinere. Euche. Rupe. Orige.

Observatio VII.

Ad illa verba.

Ecce motus magnus factus est in mari, ipse verò dormiebat.

Discipuli præsente Domino tempestate agitantur.

Laboribus enim exerceri, signum est, nos gratos existere Conditori: pacatum enim pelagus malitiam arguit.

46. *Tranquillitas secularis maris, malitiam signat nautæ.*

NON tentari procellis quid est, nisi pelagus mortuum tranare. Viuum enim mare à ventis agitatum vndas mittit ad auras. Tibi mortuum esse seculum, animi malitiæ est argumentum, non signum tranquillitatis. Ah à te Dominus proculdubio recedit. Seneca fatur Epist. 67. *Demetrius vitam securam, & sine vllis incursionibus mare mortuum vocat. Nihil habere, ad quod exciteris, ad quod te concites, cuius incursu firmitatem tui animi tentes: sed in otio inconcusso iacere non est tranquillitas, malitia est.* Te mortuum deserit huiusce pelagi concitator Dominus. *Senec.*

47. *Dei esse arguitur qui subit procellas.* *Psal. 90. Isai. 43. Luc. 8. Basil.*

Cum ipso, inquit, *sum in tribulatione.* Psal. 90. *Cùm transieris per aquas, tecum ero.* Isai. 43. Miser homo à Deo non vni, sed innumeris Dæmonibus permissus horribili ei oborta procella. *Quod tibi nomen?* rogat Dominus. *At* ille dixit: *Legio, quia multi sumus.* Luc. 8. Rem contemplatur Basilius Seleu. Orat. 8. Videns autem homuncionem tot procellis actum, & non penitus obrutum duo elicit documenta, vnum à Domino illum custodiri, alterum gratum esse conditori laboribus quidem virtutem probantibus, non malitiam punientibus. *Non in præcipitia proiecerunt, non membratim diuiserunt hominem tot Dæmones. Verùm occultiore virtute stetit, restititque contra excitatas à Dæmonibus procellas in ipsis etiam fluctibus custoditus.* Certè *occultiori virtute stetit.* Haud supplicium malitiæ, sed virtutis probatio, & præsente, & custodiente Domino.

48. *Pelagus mortuum Ionæ fugaci, eum nequitiam arguebat.* *Ion. 1. Ambros. Euthym.*

A cuius facie fugitans Propheta sese naui committit. *Facta est* autem *tempestas magna in mari, & nauis periclitabatur conteri. Et Ionas descendit ad interiora nauis, & dormiebat sopore graui.* Ion. 1. En seculare pelagus cunctis præparat tempestates. Ipsi gubernatores Ecclesiæ Apostoli conturbantur Ambrosius Luc. 8. *oeconomia seruatur in Apostolis, vt aduertas, sine tentatione neminem posse ex hac vita curriculo demigrare.* Euthymius, *Facta est tempestas, vt quasi Orbis athletæ periculo excitarentur ad timores, & tanquam Mundi gubernatores ad procellas tentationum.* Chrysologus serm. 20. *Gubernatoris peritiam probat procellosa tempestas; blandienti aura, nauem regit vltimus nauta.* In communi periculo, vbi Apostoli gubernatores agitantur vnum Ionam dormire, solique ei mare mortuum ostendi, *non est tranquillitas, malitia est.* Et à facie Domini fugiens obdormit, & iustorum probationibus non exercetur.

Iob proclamabat, *si peccauero, & ad horam pepercisti mihi.* Cap. 10. Profectò peccare, & illa hora non experiri fluctuum elationem, quasi consequens est. Dominus enim in peccati supplicium assolet pelagi sæcularis vndas infrænare, ne grauius vulneratum percutiant peccatorem. Hæc autem *non tranquillitas planè, sed malitia est.* Augustinus in cat. Græca. *si peccauero, custodis me.* Ac si diceret: si deliquero, me afficis grauissimo supplicio, dũ eruis me à procellarum agitatione. 49. *Ob crimina pelagus, instar mortui, quiescit.* *Iob 10.*

Observatio VIII.

Ad illa verba.

Ipse verò dormiebat.

Christus, furente seculari pelago, nihil timet Dei verè filius expositus.

Ille equidem se diuinum ostendit, qui persequutiones pacato excipit animo.

QVÆRIT Ambrosius lib. 6. in Luc. Cap. 2. *Cur Christus, qui pernoctabat in oratione Dei, nunc dormiat in tempestate?* Respondet, *scilicet, quia alijs timentibus, nihil ille timet.* Diuinitatis insigne est, vultu impauido tolerare sibilorum procellas, dulci somno solui, dum esset cum Discipulis inclamitandum: *Salua nos, perimus.* 50. *Ambros.*

51. *Iob se Iudicē viuorum, ac mortuorum ostentat post sibilorum procellas toleratas.* *Iob 19. Ambros.*

Patientissimus Iob sibilorum secularium vi procellas excitatas cum tolerauisset, inclamauit. *Vsquequò affligitis animam meam, & atteritis me sermonibus? Ecce clamabo vim patiens, & nemo audit: vociferabor, & non est qui iudicet.* Cap. 19. Cur Iudicem cœlestem abesse affirmauit? Ambrosius lib. 2. de interpel. cap. 3. *Nunc enim si clamat, nondum iudicium. Adhuc in agone erat, adhuc luctabatur, adhuc certamen supererat illi. Non enim exiuit corona. Debebatur illi certamen tertium. Amiserat omnia sua, patrimonium cum filys, patiebatur vulnera caro eius, manebat, vt tentationes verborum vinceret.* Profectò iam verborum tentamina superarat, qui dixerat: *Vsquequo atteritis me sermonibus?* Vnde ex aliorũ mente particulam illam: *Et non est, qui iudicet,* ad Iob gloriam ex verborũ procellæ secularis sibilorum furentium tolerãtia partam adfero. Ac si diceret: Cum me video sibilorum huiusmodi actum, & minimè victum, *non est, qui iudicet,* quia iam quodammodò ad diuinitatis fastigium elatus sum Iesu gerens imitatorem. Cùm Christus se Deum curabat ostendere, venturum Iudicem proclamabat: *Cùm venerit Filius hominis in sede maiestatis sua.* Mat. 25. Obdurmiens ergo Iob ad verborum sæcularium sibilos Christi imitator exurgit, se Iudicem quodammodo profitetur: *Et non est, qui iudicet.* *Matth. 25.*

Stepha

52. *Stephanus obdormiuit inter sibilorum rabiem se Christũ ostendit.* Act.7. August.

Stephanus instar nauiculæ scopulis addictæ in pelagi venerat altitudinem. At Iesu gerens morem, quasi hærens ceruicali, *Ne statuas*, inquit, *illis hoc peccatum. Et cùm hoc dixisset, obdormiuit.* (Non postquam dixit hoc; sed cum hoc dixisset, obdormiuit.) *in Domino*, Act. 7. Vbi Augustinus serm. 92. de Diuer. *O somnus pacis! Qui inter lapides inimicorum dormiuit, quomodo in suis cineribus vigilabit?* Ac si diceret, nunquam non viuit, immortalitate condecoratur, qui inter Pelagi tumultus obdormit, præcipuè cùm sermonum sibilis vulneratur. Pater æternus apparet, Filius ostenditur. *Video cælos apertos, & Iesum stantem à dextris virtutis Dei.* Ibid.cur non simul Spiritus sanctus obiicitur? An non quia obdormiens inter huiusmodi sibilos Stephanus tertiæ quodammodo Personæ Trinitatis vices exerit?

53. *Dormiens Ionas Christum exhibuit verborum probra tolerantem.* Ion.1.

Rursum memoro Ionæ naufragium. *Facta est tempestas magna in mari, & nauis periclitabatur conteri. Et Ionas descendit ad interiora nauis, & dormiebat.* Cap.1. An qui obdormit furentis Pelagi sibilis est ille fugax Propheta, quem Dominus pertinacem fluctibus flagellauit? Minimè verò, sed mysticus saluator obiiciebatur, ex quo capitè impauidus dormiebat. Rupertus. *Quo modo in tanta inquietudine dormire potuisset, nisi quia in figura contingebat illi, & Dei nutu agebatur, vt dormiret: Denique futurum erat, vt inter Iudaicas tempestates Dominus noster cùm esset fortissimus Deus valdè patienter sese haberet; quod dormire quo iam modo est.* Et quisnam potest inter furentes verborum sibilos. (*Qui destruit templum Dei, &c. Descendat nunc de cruce, &c.*) obdormire, nisi Deitate decoratus? Rupert.

54. *Anna sustinens opprobrium secessit Dina.* 1 Reg.1.

Audierat Anna Samuëlis mater ab Heli: *Vsque quò ebria eris? Digere paulisper vinum, quo mades.* Imperturbata fœmina respondit. *Nequaquam Domine mi. Nam mulier infelix omninò ego sum, &c.* Tunc Heli, *ait ei: vade in pace.* 1. Reg. 1. Augustinus, Deus pax est, pax Deitas est. Ergo vade in pace, vade in Deitate. Mulier infelix accessisti: sed obdormiens ventorum inter strepitus: *Vsquequo ebria eris?* redis quodammodo Deitate fulgens.

SECTIO SECVNDA,

Tempestas sedata.

T E X T V S.

VERS. 23. ET accesserunt ad eum Discipuli eius, & suscitauerunt eum dicentes: Domine, salua nos, perimus. 26. Et dicit eis Iesus. Quid timidi estis, modicæ fidei? Tunc surgens, imperauit ventis, & mari, & facta est tranquillitas magna. 27. Porrò homines mirati sunt dicentes: Qualis est hic, quia venti, & mare obediunt ei?

COMMENTARII LITERALES.

§. I.

De Discipulorum clamore.

1. *Euangelistarum diuersis verbis eadem sententia.*

T accesserunt ad eum Discipuli eius, & suscitauerunt eum dicentes: Cum mortem sibi ante oculos Discipuli obuersari viderent, dormientem excitant, obsecrantque, *Salua nos, perimus.* Marcus, *Magister, non ad te pertinet, quia perimus?* Lucas autem, *Præceptor, perimus.* Vna sententia est, fatente Augustino lib. 2. de Cons. cap. 24. *Illud, quod excitantes Christum Discipuli dixerunt, Matthæus sic: Domine, salua nos, perimus, Marcus, Magister, non ad te pertinet, quia perimus; & Lucas, Præceptor, perimus, vna, eademque sententia est excitantium Dominum, volentiumque saluari. Nec opus est, quærere, quid potius horum Christo dictum sit: siue enim aliquid horum trium dixerint, siue alia verba, quæ nullus Euangelistarum commemorauit, tantundem tamen valentia ad eandem sententiæ veritatem, quid ad rem interest?* Ego opinor fieri potuisse, vt pluribus eum simul excitantibus omnia hæc, aliud ab alio diceretur. Ad quæstiones similes deseruientem consulto totam Doctoris expressi sententiam obseruandam. August.

2. *Quando non hæc dictæ*

Et dicit eis Iesus: Quid timidi estis modicæ fidei? Quæstioni do, num dicta hæc fuerint à Domino post sedatam procellam, an ante? Matthæus namque annotat ante sedatam tempestatem expressa; Marcus vero, ac Lucas post pacatum Pelagus prolata indicant. Respondeo Marcum, & Lucam temporis ordinem non seruasse, dictáque verba esse antè æquoris compressionem, Matthæo ordinis temporis obseruatore. Chrysostomus hom. 29. *Antequam vndas aquarum Christus deprimeret, nimios animorum fluctus sedauit. Corripuit enim Discipulos, ac dixit: Quid timidi estis, modicæ fidei?* Barradius probabile existimat bis Discipulos à Domino correptos, semel antè, iterum post compressum pelagus. Ego autem non facilè mansuetissimi Domini iras sine necessitate duplicabo. Chrys. Barrad.

§. II.

§. II.

De Pelagi tranquillitate.

3. *Se ostendit Deum.* TVnc surgens imperauit ventis, & mari. Se pelagi, ventorumque Dominum ostentauit. Solus enim Deus potest imperare elementis, fante Psalmista: *Tu dominaris potestati maris, motum autem fluctuum eius tu mitigas.* Psal. 88. *Dixit, & stetit spiritus procellæ.* Psalm. 106. Portò Iesus vento vti seruo, *comminatus, dixit mari: Tace, obmutesce*, vt Marcus ait. Continuóque absq; tergiuersatione vlla iubenti obtemperarunt.

Psal 88. Psal. 106.

4. *Repentè aquora quieuerunt.* *Et facta est tranquillitas magna.* Post tempestatem scilicet magnam. Non enim paulatim sedati sunt fluctus, sed subitò ita conquieuere, vt ne vestigium quidem procellæ relinqueretur. Subitò Christus morbos depulit ex ægrotis, vt vis miraculi appareret. Ideo repentè procellam assero compressisse.

5. *Quinam hic homines appellentur.* *Porro homines mirati sunt, dicentes*: Quinam hîc homines appellantur? An Discipuli? an nautæ? Respondet Hieronymus. *Non Discipuli, sed nautæ, & cæteri, qui in naui erant, mirabantur.* Origenes. *Homines dicuntur habentes nauiculam, aut ei intendentes.* Beda, & Druthmarò consentientibus. Chrysostomus autem turbas homines existimat aduocari. Quomodo turbæ quæ non aderant? Euthymius ait, hæc verba dixisse turbas, quæ miraculum non viderunt, sed postea audierunt à Discipulis. Hugo Card. De iis qui in littore maris erant, exponit. Approbat Barradius; sed æquore turbato, ventis frementibus, quonammodo turbæ voces possent Domini mari ac ventis imperantis exaudire?

Hier. Orig. & alij. Chryf. Euth. Hug.

6. *Discipuli haud appellati homines.* Nos ergo primò asserimus, Discipulos minimè homines appellatos. Origenes. *Hic per homines non putes Apostolos significatos. Nusquam enim inuenimus præter honorem cognominari Domini Discipulos: sed semper aut Apostoli, aut Discipuli nominantur.* An non Discipulis satis Christi nota potentia? Num non ideo obdormientem Dominum excitarunt? Ergo non hi clamitare poterant: *Quis est hic?*

Orige.

7. *Prolata verba ab hominibus sequentibus in nauibus sequentibus.* Deinde affirmo, prolata illa verba ab hominibus, qui (vt sect. 1. adnotaui) aliis in nauiculis Christum sequebantur, qui quidem eidem subiacentes tempestati non longè dissiti imperantis Iesu comminationem audierunt, sedatáque procellam aspexere. Sic Iansenius, & alij. Addit non incongruè Titelmanus, non solum aliis nauigiis vectos, sed eos, qui in nauicula Christi aderant cum Discipulis *homines* appellatos.

Iansen. Titelm.

8. *Difficultas soluitur.* Insurgit ex Marco, & Luca difficultas. Hic enim ait: Dixit autem illis: Vbi est fides vestra? Qui timentes, mirati sunt, dicentes: Quis putas, est iste, quia & ventis, & mari imperat, & obediunt ei? Ille autem: *Et ait illis*: (nempe Discipulis clamantibus,) *quid timidi estis? necdum habetis fidem? Et timuerunt timore magno, & dicebant ad alterutrum: Quis putas est iste, quia & venti, & mare obediunt ei?* Hinc Caietanus colligit Discipulos homines vocitatos. *Procul dubio Discipuli modicæ fidei homines appellantur, non solum naturâ, sed defectu diuinæ fidei.* Et Hieronymus. *Si quis contentiosè voluerit eos, qui mirabantur, fuisse Discipulos, respondebimus, rectè homines appellatos, quia necdum nouerant potentiam Saluatoris.* Non abnego Discipulos simul cum nautis hæc protulisse verba: *Qualis est hic, quia mare, & venti obediunt ei?* (Quod concedit Barradius, & alij vi sententiarum ex Marco, & Luca adducti.) Sed Christum taxasse Discipulos, assero quod verba illa protulissent: *Salua nos, perimus.* Qui quidem turbis è nauibus clamantibus: *Quid putas hic est*, &c. etiam dixerint: *Qualis est hic*: Non tamen Euangelista homines illos vocitauit, sed prætereiens Apostolorum admirationem, homines solos turbatos, & miratos affirmat.

Caiet. Hier.

9. *Discipuli non possibile Dominum agnoscere.* *Qualis est hic, quia mare & venti obediunt ei?* Turbæ clamabant: *Quis est hic?* quia nullam de Christi habebant potentiæ cognitionem. At Discipuli non inquiunt Quis est? sed, *Qualis est?* Existimabamus potentissimum hominem esse, iam altiora suspicamur: An Deus? Chrysostomus hom. 29. *Illud declarabat, Discipulos de Christo conuenientem opinionem non habere.* Id est, nondum conspicuum diuinitate existimabant. Carthusianus appositè. *Discipuli nondum cognouerant hoc tempore Domini diuinitatem.* Vnde adiicit Lucas post sedatam tempestatem Discipulos magno timore correptos, scilicet reuerentiæ conceptæ ex noua opinione.

Chryf. Carth.

IN IESVM PELAGO IMPERANTEM.

Panegyricus moralis secundus circa literam.

EX TEMPESTATE SEDATA.

OBSERVATIO I.

Ad illa verba:

Et accesserunt ad eum Discipuli eius, & excitauerunt eum, dicentes, Domine, Salua nos, perimus. Et dicit eis: Quid timidi estis?

Escob. & Mend. in Euang. de Temp. T. I.

Merito à Domino taxantur, quòd timeant discipuli cum sint diui.

Bona enim conscientia quando nouit corripi formidine?

10. TImeant homines, turbæ fortasse scelere maculatæ timeant, vos sanctos non decet formido. Prosper. lib. 2. de vita cont. cap. 18. clamat. *O quantum securitatis ha-*

bent, qui ſibi benè ſunt conſcij.

11. *In omni tranquillitate conſcientia* Dan. 13. Horat. Hoc erat Suſannæ in illa horribili excitata procella puluinar. *Suſpexit in cœlum, erat enim cor eius fiduciam habens in Domino.* Dan. 13. Scilicet propter conſcientiæ tranquillitatem. De qua Horatius lib. 1. epiſt. 1.

Nil conſcire ſibi, nulla palleſcere culpa.

Ac ſi diceret, Haud pallet, minimè turbatur, qui nullius culpæ conſcius eſt.

12. *Iuſtus Leo abſque terrore.* Prou. 28. Greg. Sapiens fatur, *Iuſtus quaſi leo confidens abſque terrore erit.* Prou. 28. Cur Leo irruentibus beſtiis non trepidat? Quia ſe agnoſcit cunctis ſuperiorem. Haud aliter iuſtus ſcit nullo horrore ſuperandum ſe, ſi nulla fœdetur iniquitate. *Nulla ei nocebit aduerſitas, ſi nulla ei dominetur iniquitas* Gregorius ad Iob. 39. *In occurſu beſtiarum ideo Leo non trepidat, quia præualere ſe omnibus non ignorat. Vnde viri iuſti ſecuritas rectè Leoni comparatur, quia contra ſe cum quoslibet ſurgere conſpicit, ad mentis ſuæ confidentiam redit & ſcit, quia cunctos aduerſantes ſuperat, quia illum ſolum diligit, quem inuitus nullo modo amittit.*

13. *Iuſtorum cor nunquam pauet.* Pelus. Cur Daniel in lacu Leonum conſtitutus non timet? Cur Noë, properantibus ad arcam beſtiis horribilibus non pauet? Certè, quia conſcientia non accuſat. Peluſiota lib. 3. epiſt. 93. *Cum Noe iuſtitiam colendo, & amplectendo hanc Dei imaginem* (quam Adam delinquens fœdauerat) *repurgaſſet, feræ omnes ad intrepidum ſe contulerunt, veterem virtutem confitentes. Quinetiam Danielem Leones reueriti ſunt*, impauidum vtique ex conſcientiæ ſecuritate.

14. *Iuſto nulla cauſa timendi.* Procop. Paulus à vipera inuadente exterritus-ne fuit? Minimè plane. Nam etiam cum os eius apertum videret ad morſum infligendum, è conſcientiæ ſecuritate ſciebat nullatenus ſerpentem habere, vnde poſſet iuſtum vulnerare. Pulchrè Procopius. *Vipera quæ mordicus inuaſerat Pauli non pauentis manum, hanc deſerit. Non enim inueniebat vipera cauſam, ob quam morſum infigeret.* Et ideo Paulus non inueniebat, cur timeret.

15. *Malè conſcientia pauor, ſemper in procella verſantur.* Sap. 17. Seneca. Tull. O conſcientiam perturbatam nunquam non meditantem procellas! *Cum ſit timida nequitia, dat teſtimonium condemnationis. Semper enim præſumit ſæua perturbata conſcientia.* Sap. 17. Seneca profitetur epiſt. 97. *Tuta ſcelera eſſe poſſunt, ſecura non poſſunt. Ipſa nequitia tenebras timet. Proprium* eſt nocentium trepidare. Et Tullius in Piſo. *Nolite putare Patres conſcripti, vt in ſcena videtis homines conſceleratos impulſu Deorum terreri furiarum tædis ardentibus. ſua quemque fraus, ſuum facinus, ſuum ſcelus, ſua audacia de ſanitate, ac mente deturbat. Hæ ſunt impiorum furiæ hæ flammæ, hæ faces.* Pro Roſcio. *Sua quemque fraus, & ſuus error maximè vexat, ſuum quemque ſcelus agitat amentiáque afficit, ſuæ malæ cogitationes, amentiaque animi terrent. Hæ ſunt impiis domeſticæ, aſſiduæque furiæ.* Cecinit denique Iuuen. ſat. 13.

Iuuen.

Cur tamen hos tu
Euaſiſſe putes, quos diri conſcia facti
Mens habet attonitos, & ſurdo verbere cædit,
Occultum quatiente animo tortore flagellum;
Pœna autem vehemens, & multo ſæuior illis,
Quas & Cæditius grauis inuenit, & Rhadamanthus,
Nocte, dieque ſuum geſtare in pectore teſtem.

OBSERVATIO II.

Ad illa verba:

Quid timidi eſtis modicæ fidei?

Dominus taxat Eccleſiæ proceres, quòd procella agitati rupem non imitentur.

Decet etenim Euangelij miniſtros, Eccleſiaque Præſules conſtantia.

16. Ambr. MBROSIVS Luc. 8. contemplatus Dominum impauidum timidos Diſcipulos taxantem, ait: *Exprimitur ſecuritas poteſtatis, quod Dominus omnibus timentibus ſolus intrepidus quieſcebat.* Poteſtatis enim inſigne, non pauere. Ad ſui imitationem curat Dominus ſuos Diſcipulos futuros Mundi Præſules conformari. *Quid timidi eſtis*, ô viri, ô Præſules?

17. *Vir rupem debet imitari quiuis Præſul.* Nazianzenus Chriſtianum Procerem propoſiti tenacem rupem appellat procellis minimè cedentem. *Eorum* (inquit orat. 27.) *qui tentantur, alij mihi velut leuiſſima quædam corpora à mari abſtrahi, diſtrahique videbantur: ac ne tantillum quidem aduerſarum rerum impetum ſuſtinere. Alij petræ inſtar eſſe, quicumque nimirum philoſophica ratione vtuntur, ac ſupra vulgi humilitatem erecti, humana omnia immoto, & firmo animo ferunt.* Quam dulciter Lyricus lib. 3. Od. 3. Horat.

Iuſtum, & tenacem propoſiti Virum
Non ciuium ardor praua iubentium,
Non vultus inſtantis tyranni
Mente quatit ſolidâ: neque Auſter
Dux inquieti turbidus Adriæ,
Nec fulminantis magna Iouis manus;
Si fractus illabatur Orbis,
Impauidum ferient ruinæ.

18. *Regnum datum Iudæ Tribui, quia, in morem rupis, procellas deſpexit conſtantiſſima.* Gen. 49. 1 Par. 5. Hier. Si viros conſtantia decet cunctos, quid futuros Præſules? Hos ſeueritate & conſtantia poteſtatis fulgere oportet. Cur exiſtimas Tribui Iudæ Imperium fuiſſe præſignatum. Certè quia conſtantior, quia, rupis in morem, procelloſa æquora deſpexit. Ideo *Catulus Leonis Iuda*, qui pauere non nouit. Gen. 49. Iudas quidem *erat fortiſſimus inter fratres ſuos*. 1. Par. 5. Audi Hieronymũ ad Oſe. 11. ex Hebræorũ traditione. *Hæc omnium Tribuum prima, cæteris reſiſtantibus, ac renuentibus, mare Rubrum ingredi auſa. Vnde & meruit Principatum.* Decet enim Principes, rupis inſtar, frementis æquoris fluctus non timere.

19. *Dauid à Deo iuxta cor ſuum Princeps eligitur quia rupis in morem conſtans.* 2 Reg. 23. Angelom. Vis Principem deſcribam? *Hæc nomina fortium Dauid: ſedens in cathedra ſapientiſſimus inter tres, ipſe eſt quaſi teneriimus ligni vermiculus, qui octingentos interfecit impetu vno.* 2. Reg. 23. Cur conſtantiſſimus Rex obiicitur? Porrò quia tribus viris fortiſſimis, facto per hoſtes itinere, aquam illi optatiſſimam afferentibus, & offerentibus *noluit bibere, ſed libauit eam Domino.* Ibid. Vbi Angelomus apud Strabum. *Exemplum fortitudinis, & conſtantiæ militibus præbuit vincens naturam, ne biberet.* Facilius ille æquora turbata vinceret rupis ſoliditate, quam dulcis vndæ e fonte fluentẽ humorem calici appoſitum exhauriendum. Vnde Ambroſ. lib. 1. de Iacob & vita bea. c. 1. Dauidis facinus Ambr.

cinus super trium fortissimorum gestum meritò extollit. Quasi maioris fuerit fortitudinis appetitum vincere, quam Philisthinorum exercitum superare. Iustè huiusmodi Princeps à Domino quæritur, & Israeli regendo inuenitur, vt *securitate*, & constantia *potestatis* potiretur: *sedens in cathedra*. Ideo Dominus Petrum, reliquósque sessuros in cathedra Discipulos carpit, quod cum deberent cautibus, saxis, rupibus præscribere leges, arundinem sibilo agitatam imitarentur.

OBSERVATIO III.

Ad illa verba:

Quid timidi estis, modicæ fidei?

Carpuntur à Domino Discipuli, quòd Deo hærentes formidine afficiantur.

Nam qui secum Deum habet, inter procellas securitate fruitur.

20. Ambros.

CVR eos timentes modicæ esse fidei affirmauit? Respondet Ambrosius lib. 6. in Luc. cap. 2. *O modicæ fidei, qui hæret Christo, perire non potest.* Cur ergo timore corripimini? An non documentum exhibetis, vos non fide magna circa Christi Magistri præsentiam decorari? si Deum præsentem me crederetis, minimè pauore concuteremini. Nam *qui hæret Christo, perire non potest.*

21. *Dum naui refers Iesum Margaritam non timeas procellarum incursus.* Paulin.

Ad memoriam reuoca illum mercatorem, qui pretiosam quærebat Margaritam. Vndis ille sese tradat, vt ex Indis perquirat, inueniat, redeat, procellis crebro excitatis nauicula misera concutiatur: an peribit? an timebit? Certè si firmiter Margarito hærescat, si pectore Christi à se inuenti præsentiam foueat, non erit formidinis occasio. Paulinus epist. 4. *Ipse Iesus est Margarita, cui coemendæ si facultas nostra suffecerit, non deprimentem sarcinam, sed leuantem nos per hoc mare magnum, & spatiosum vehimus. Dormientem in nobis pro nostra segnitie Dominum (si vel dormientem vectare mereamur) excitare audebimus, vt increpans ventos, saluos nos faciat à pusillo animo, & tempestate.* Quàm immunis à tempestate, Domino non odormiète, si ipsum pondus alleuiatio est nauiculæ: dormiente autem, si facillime à nobis ventos increpaturus excitatur?

22. *Securus nauigat semen stelliferum Abrahæ socium adducens Iesum, arenam æquori frænū.* Gen. 22. 3 Reg. 4.

Post sedatam Abrahæ pectore tempestatem, quâ iam progenies pene mersa conspicitur, ad procellas huiusmodi superandum Deus Patriarchæ præscribit documentum. *Multiplicabo semen tuum sicut stellas cœli, & velut arenam, quæ est in littore maris.* Gen. 22. Quare semen Abrahæ cum stellis simul, & arenâ confertur? Quid stellis cum pelagi littoris arena? Certè increata sapientia Christus arenæ ab Spiritu sancto comparatur. *Dedit quoque Deus sapientiam Salomoni, & prudentiam multam nimis, quasi arenam, quæ est in littore maris.* 3. Reg. 4. Hoc in filio Salomonis Iesu verificatum esse Sapientia scilicet incarnata doctus notat Interpres. Christus itaque arenæ quæ in littore pelagi adest, comparatus est. Philo lib. de somn. *Progenies sapientiæ cum arena confertur, quia marinas vndas litoralis arena obiecta repercutit.* Vbi Iesus adest, ibi securitas, tranquillitas, cedentibus fluctibus, æquore ridente. Arena igitur progeniei Abrahæ stelliferæ datur, Iesus adducitur in conseruationem, in munimen. Non obruentur Stellæ, si adhæserint arenæ, si Iesu fugerint ad præsidium, cui semper procella subiicitur, pelagi obsequuntur errores.

Escob. & Mend. in Euang. de Temp. T. I.

23. *Filij Israel sociam virgam virtutis Domini, seu Dei Filium secuti in medio maris pedites incedūt.* Exod. 15. Orig.

An *hoc mare magnum, & spatiosum* manibus securè tranabimus, quod vel Iesu in nauicula commoranti nouit desæuire? Profectò Iesu socio quasi per siccum agrum cursum diriges. *Filij autem Israel ambulauerunt per siccum in medio maris.* Exod. 15. Quonam modo *in medio maris*, iter placidum, & amœnitate floridum Hebræis præparatur? Ex mente Origenis, quia Israelitæ virgam virtutis Domini, Christum scilicet Verbum incarnatum fugantem quidem æquora sequebantur. *Si fueris in medio nationis prauæ, & peruersæ Verbum vitæ continens, potest fieri, vt medio peccatorum incedentem te non infundat humor peccati. Potest fieri, vt transeunte te per hunc Mundum, nulla libidinis vnda respergat, nullus cupiditatis æstus euerberet.*

24. *Præter Iesum nihil à Deo volumus super terram, ac super mare.* Psal. 72. Ambros.

Cecinit Vates, *Quid mihi est in cœlo, & à te quid volui super terram?* Psalm. 72. Ex Hebræo. *Quis mihi in cœlo, & tecum non optaui in terra?* Quia si Christum socium habeo, nullo alio præsidio videor indigere. Chaldæus, *Tecum socium non volui.* In terra in pelago, in cœlo, in tartaro, sine te socio miser, pauper; te socio diues, felix existo. Ambrosius, epist. 1. *Hic est thesaurus noster, hic est vita nostra Vides quanta bona in vno bono. Hæc bona requirens Dauid ait: Quis ostendet nobis bona? Ipse Dominus Iesus summum bonum, qui nobis tanquam tranquillitas aduenit, vt nihil acerbum, nihil sit asperum.* Si Iesus nostra *tranquillitas* ô Domine, non solùm à te quid volui in cœlo, & *super terram*, sed quid volui super mare?

25. *Iosepho ac Mariæ pelagus tranantibus sese Angelus comitem non offert, quia sufficiebat illis Iesus ad quæque superanda.* Matth. 2. Chrys.

Admonet Angelus (oborta Herodianâ Dei familiæ tempestate) Iosephum Deiparæ sponsum, vt ad Ægyptum se recipiat: non tamen se eis comitem viæ offert. Si eis non solùm mysticum Herodianæ persecutionis pelagus tranandum, sed & materiale mare traiiciendum, (vt Tom. 3. vidimus) cur ad tot procellas superandas non se eis Gabriel comitem obtulit? Et quærit, & soluit Chysostomus hom. 8. in Math. fatus: *Cùm dicit Angelus: Fuge in Ægyptum, nequaquam se socium itineris futurum esse pollicitus est: neque illuc se euntibus, neque redeuntibus: proculdubio designans maximo ipsius, propter quem fugiebant, Paruuli esse munitos comitatu.* Si Iesum socium nacti sunt, à te ô Domine quid quærerent super æquora?

OBSERVATIO IV.

Ad illa verba.

Quid timidi estis modicæ fidei?

Reprehenduntur Diſcipuli à Domino, quòd videntes nauiculam fluctibus operiri, timerent.

Nam deſperatis rebus humanis certius cæleſte auxilium aſſolet præſentari.

26. SI nauicula iactata iam pene demergitur, imo iam merſa obiicitur, fluctibus ſuperantibus: *Ita, vt operiretur fluctibus*, quomodo Diſcipuli non timerent? Imo cur formidine vllâ tentarentur? An non ſcitis ô Diſcipuli Dei auxilium deſperatis rebus illuceſcere?

27. Dauid pelago immerſus canebat, *In verba tua ſuper ſperaui.* Pſal. 118. Pende τὸ *ſuper ſperaui.* Ambroſius *ſpem ſpei adiunxit.* Quænam Dauidi ſuper ſperandi occaſio? Anguſtiæ horribilis procellà quatiebatur, nauiculam fluctus operiebant: Vndique pontus. Hiſpanè explicarim: *No ſolo con el agua a la boca, ſino hundido en el agua.* Ambroſius ſerm. 19. *Concluditur vnuſquiſque tumeſcentibus viſceribus, interniſve faucibus, cum intercluſo ſpiritus commeatu ſpirandi commercia coarctantur. (ya en el golfo no podia reſpirar.)* Illa igitur deſperatio reſpirandi erat ſanctiſſimo Dauidi ſpei vberioris materia; ſciebat enim certius cœleſte auxilium illuceſcere, cum rerum deſperatio obiicitur. *Iuſtus ſemper ſperat,* (addit Pater) *& frequentibus afflictus ærumnis deſperare non nouit; ſed quò grauiora tolerauit, magis ſperat, & ſperandi ſumit profectum.*

Super ſperat iuſtus pelago immerſus, quia periculum increſcere, eſt certius Dei auxilium apparere. Pſal. 18. Ambroſ.

28. Ezechieli obiicitur currus ille, quo Dei gloria inuehitur. *Apparuit rota vna ſuper terram, & aſpectus rotarum, & opus earum quaſi viſio maris: & aſpectus earum, & opera quaſi ſit rota in medio rotæ.* Cap. 1. Nauis ſit tibi currus ille, cuius rotæ maris viſionem obiiciebant. Quid rota in medio rotæ? Iuſtinus quæſt. 34. *Oſtendit eis Propheta rotam in rotâ, eis enuncians Iudæorum in captiuitatem adductionem, & reductionem ad ſua.* Certe in rota vbi *viſio maris*, aptè tempeſtas captiuitatis exprimitur. Sed quonammodo in alia rota, cuius etiam *viſio maris* poterat reductionis tranquillitas indicari, & non potius procellæ incrementum: Profectò cùm ampliùs æquora intumeſcunt, cùm procella procellis adiicitur, aptè collegit Martyr Doctor reducendum populum ad ſua ſolutâ tempeſtate captiuitatis. Quia illud ipſum homines vberiori tempeſtate premi, nauicula vndis operta, idem eſt, ac tranquillitatem præſentari. Apollinarius appoſitè. *Rota ad rotam ſignificat tum iudicia, tum miſericordiam quæ à Deo quaſi per orbem ſuccedunt ſiue procedunt.* Si procedunt *ſucceſſiuè* vna rota iuſtitia erit, altera miſericordia. Non abnego. Quomodo miſericórdia, ſi adhuc eſt *viſio maris*, ſiue procella addita tempeſtati? Quia illud ipſum tempeſtatem augeri, vt nauicula fluctibus operiatur, idem eſt, ac æquora quieſcere, nauiculam portui præpræſentari. Quã verè cecinit ille li. 2. de Pon. El. 1.

Adde procellam procella eſt tranquillitatem præſentari. Ezech. 1. Iuſtin. Apoll.

Qui rapitur fatis, quid præter fata requirit?
Sæpè creat molles aſpera ſpina roſas.

Ac ſi diceret, (fideli ſenſu.) Qui fatorum, ſeu procellarum vulneratur ictibus, requirit a Deo vberiorem fatorum afflictionem, vt certior ſit miſericordia, quò vberior afflictio.

29. Ieremias proclamat, *Lapſa eſt in lacum vita mea, & poſuerunt lapidem ſuper me.* Thre. 3. An in puteum, an in carcerem, an in pelagus Propheta lapſus? Omne id ſignificat vox Hebraica *Bor.* Deſcendit ille, Pharaonis inſtar, *in profundum quaſi lapis?* Certè adeo pelagi erroribus agitatus obiicitur, vt quaſi in profundum ſe immiſſum proclamiter, addito lapide, ne poſſet ad ſuperiora conſcendere nauicula. O miſeram ſcapham fluctibus opertam! quænam tibi ſpes tranquillitatis? Appoſuit Ieremias huic verſui & ſuperiori, litteram *ſade*, quæ authore Paſchaſio idem eſt, ac *Conſolatio*, & *Iuſtitia.* Si Iuſtitiæ ſeueritas quonammodo miſerationis conſolatio? Certè, quia dum adeo Iuſtitia exereuit, vt nulla ad miſericordiam aperiri timula videatur, illud ipſum deſperari rebus, ſpes eſt iuſtorum, ſecura eſt conſolatio; adeſt enim præſentiſſimum Numinis auxilium. *Poſt lacrymarum diuiſiones, poſt graues torrentium fletus, poſt amaritudinem tanti doloris, poſt formidinem immenſi diſcriminis, poſt laqueos contritionis ſatis opportunè ſade littera, ſiue conſolatio anteceſſit.* Si anteceſſit conſolatio, quomodo ait: *poſt lacrymas &c.* ſi *ante*, quomodo *poſt*? Quia illud ipſum ingraueſcere tempeſtatem, addi procellas procellis. *Poſt lacrymas, poſt fletus, poſt amaritudines &c.* erat conſolatio, quæ nunquam non clariùs inter denſiores tenebras eluceſcit.

Grauari procellarum incurſus conſolatio eſt: quia deſperata tempeſtatė certa tranquillitas. Thre. 3. Paſch.

OBSERVATIO V.

Ad illa verba:

Et ſuſcitauerunt eum dicentes: Domine, Salua nos.

Excitatus Dominus à Diſcipulis æquora pacauit.

Quia rogari vult, amat preces à fidelibus profundi, ad beneficiorum largitionem.

SImon de Caſſia lib. 5. cap. 2. *Mare Mundus eſt, nauis eſt artificium aliquod Spiritus ſancti, quo inhorreſcens mare tranſimus: non enim eſt natura noſtra in mari natare, opus Dei eſt. Cùm verò malis agitamur in mundiali pelago clamamus ad Dominum. Clamauerunt enim Diſcipuli dum tribularentur, & de neceſſitatibus illorum liberauit eos.* 30.
Simon. de Caſ.

Excitemus ergo cum Diſcipulis Saluatorem. Author innominatus hom. 25. *Diſcipuli vero dicunt quod olim Dauid. Exurge, quare obdormis Domine?* Pſal. 43. Imo ideo obdormiſſe Dominum reor, vt Apoſtoli eum precibus excitarent. Marcus. *Non ad te pertinet, quod perimus?* Caſſia, *Imo ad ſolum eum pertinet, ſui enim ſumus, & illi perimus, ſi perire contingat. Iam excitatur, Dominus, & facile excitatur, quia voluntate dormit.* Seu dormientis vult ſpeciem 31.

Precibus excitemus Dominum. Pſal. 43. Innom. Caſſia.

præ

præsefetre Deus, vt curemus excitari. *Porrò excitatur oratione.*

32. *Vult Deus nos seruare, sed vult rogari, vt seruet.* 2. Reg. 24.

Si vult Dominus non perire Discipulos, quare eorum preces expectat? Quia & si vult seruare, vult etiam rogari: imo seruare rogatus satagit. *Immisit Dominus pestilentiam in Israel, & mortui sunt ex populo a Dan vsque ad Bersabee septuaginta millia virorum.* Dominus misertus dixit *Angelo percutienti populum: sufficit, nunc contine manum tuam. Dixitque Dauid ad Dominum cùm vidisset Angelum cadentem populum. Ego sum, qui peccaui, &c.* 2. Reg. 24. Mandauit itaque Dominus Angelo vt parceret, sed ipse adhuc populum vulnerabat. An Angelus nequam? *Erat Angelus Domini*, ait Textus. Tantane cœlestibus ira? Profectò adhuc Angelus percutiebat, quia Deus volebat ignoscere, sed à Dauidicis precibus excitatus. Pulchrè Ambrosius ad Psal. 37. *Si mandauerat Dominus Angelo vt parceret, quomodo feriebat adhuc Angelus? nisi quia Dominus & si vult ignoscere, vult rogari. Et vt rogetur, hortatur.* Ideo Dauid deprecatur: *Dixitque Dauid ad Dominum.* Postquam Deus Angelo præceperat à vulneribus abstinere.

33. *Iubet Dominus nos procellis tradi, vt eum precibus excitemus.* Mat. 18.

Testor illum, qui Domino mille talenta debebat. *Cùm autem non haberet vnde redderet, iussit eum Dominus eius venundari, & vxorem eius, & filios, & omnia, quæ habebat, & reddi.* Matth. 18. An id ex crudelitatis affectu? Certe ex ineffabili misericordia. Dormiebat pietas, vt ingrauescente periculo pelagi miser Dominum precibus excitaret. *Procidens autem seruus ille, orabat eum, dicens: Patientiam habe in me, & omnia reddam tibi.* Ibid. Ad quæ Chrysostomus.

Chrys.

Non ex crudelitate id fecit, sed ex incredibili in eum cura. Volebat enim illum huiusmodi terreri minis, quo ad sibi supplicandum ne venderetur, excitaret. Vt scilicet ipse excitatus à Domino ad preces effundendas, Dominus ad tranquillandum pelagus oratione excitaretur.

34. *Tradidit Deus Israelitas captiuitati, & non liberauit, donec eorū oratione saluator excitatus est.* Iud. 3.

Olim, *seruierunt filij Israel Eglon Regi Moab decem & octo annis.* Iud. 3. Hæc secunda Israelitarum seruitus priore grauior, ac diuturnior, vt qui Deo seruire neglexerant, homini seruire cogerentur. Cur tandiu Dominus tempestate agitato populo obdormiuit? Quia eum Israelitæ precibus minimè excitarunt. Liberare volebat Deus, sed rogari. Ideo rogatus tandem mox tranquillitate pelagus donauit. *Et postea clamauerunt ad Dominum, qui suscitauit eis Saluatorem.* Suscitatus Dominus Saluatorem suscitat. Quasi ideo obdormiret salus, quia miseri precibus Saluatorem minimè excitare satagebāt. Cyrillus lib. 3. in Ioa. cap. 34.

Cyril.

Dicimus conuenienter petitionem, clamorémque illorum expectatum fuisse. Si non occurrit Saluator, vestra tacentium desidia est. Expectat preces, vt illicò subueniat. Dominum excitate, & suscitabit vobis Saluatorem Iesum, qui ideo obdormit, vt excitetur: *Et Suscitauerunt eum dicentes: Domine, Salua nos.*

Observatio VI.

Ad illa verba:

Imperauit ventis: & facta est tranquillitas magna.

Magnâ Dominus tranquillitate tempestatem magnam compensari curat.

Post laborem enim grauem ingens consolatio succedit.

35. August.

Aiebat Augustinus ad Psal. 63. *Ipsa pericula nostra dulciorem nobis faciunt libertatem.* Faciunt inquam, dulciorem, dum ipsa pericula amariùs obueniunt, dum diutius intensantur, dulcedo increscit consolationis. Obortâ ideo tempestate, Dominus dormiebat, vt tempestas adeo intumesceret, vt fluctibus nauicula operiretur: & magnæ procellæ magna tranquillitas responderet.

36. *Magnam captiuitatem diuturna procellam sequuta est magna liberationis tranquillitas.* Iud. 3.

Rursum expendo Israelitarum diram captiuitatem sub Eglon Rege Moab. *Seruierunt filij Israel decem, & octo annis. Postea autem clamauerunt ad Dominum, qui suscitauit eis Saluatorem.* Iud. 3. Quæris, cur Deus citiùs non prouiderit Israeli, sed tandiu expectasse, vt immitteret eis Saluatorem? Existimo, quia tranquillitas maxima ex Saluatore suscitato illis operanda requirebat magnam tempestatem præcedere, vt magnitudo tranquillitatis tempestatis magnitudini responderet. Cyrillus lib. 3. in Ioan. cap. 34. *Dicimus conuenienter clamorem illorum diu expectatum fuisse. Tunc enim gratissimum beneficium obuenit, cum periculo maximo expectatur.* Gratissimum futurum est Dei beneficium, ingens tranquillitas? Maximū præcedat periculū tempestatis.

37. *Molliori Iesus gremio excipitur à Patre quia duriori iniuria fuit affectus.* Mat. 26.

Pontifici Dominus. *A modo videbitis filium hominis sedentem à dextris virtutis Dei.* Matt. 26. Cur tunc Dominus iudicandus tribunalis æterni, paternique sinus fecit mentionem? *Principes Sacerdotum, & omne concilium quærebant falsum testimonium contra Iesum, vt eum morti traderent. Nouissimè autem venerunt duo falsi testes, &c. Princeps tunc Sacerdotum ait illi: Nihil respondes ad ea, quæ isti aduersum te testificantur? Iesus autem tacebat.* Ibid. Tacebat vtique, vt durior accresceret hostiū impugnatio, & tunc dulcioris sinus Patris recordaretur: *Videbitis Filium hominis sedentem à dextris virtutis Dei.* Taceo, sustineo procellas, vt procedente duriore tempestate, mollior succedat tranquillitas. Bellè Ambrosius, Serm. 61.

Ambros.

Post iniurias Deus Pater recipit Filium, & occursu quodam pietatis ascendentem illum gremio molliore complectitur. In molliore gremio, proculdubio silentio illi Domini, è quo falsæ testificationis procella duriùs deseuiit respondere quis dubitet?

38. *Contumelia Crucis respondet Iudicis gloria: vt iudicatus iudicet.*

Addit Dominus. *Et venientem in nubibus cæli.* Mat. 26. Quisnam veniet in nubibus? Filius hominis: *Videbitis Filium hominis venientem.* Ex impio hoc iudicio Cruci contumeliosæ addicitur Filius hominis? Contumeliam iudicati iudicaturi gloria obruet, Cruci thronus succedet. Hilarius lib. 10. de Trin. *Contumeliosa ei esse Crux dicitur. Atqui per hanc hominis Filius sedere a dextris virtutis Dei videndus est. Ex partu Virginis homo natus in maiestate sua in cæli est nubibus reuersurus*, vt iudicatus iudicet.

39. *Dies hæres bonorum noctis constituitur; quia quidquid diei inest gloria id præcessit in tenebris: magna tranquillitate magna procella respondente.* Ierem. 33. Tertull.

Ieremiæ ex ore Deus, *Si irritum fieri potest pactum meum cum die, & pactum meum cum nocte, vt non sit dies, & nox in tempore suo,* Cap. 33. Singulis diebus singulæ noctes, & singulis noctibus vicissim singuli dies succedunt. Tertullianus in Apolog. Cap. 48. *Lux quotidie interfecta resplendet, & tenebræ pari vice decedendo succedunt, sydera defuncta viuescunt.* Vberius autem lib. de Resur. Cap. 12. *Dies moritur in noctem, & vsquequaque sepelitur, funestatur Mundi honor, omnis substantia denigratur, sordent, silent, stupent cuncta: ita lux amissa lugetur. Est tamen rursus cum suo cultu, cum dote, cum Sole eadem & integra, & tota vniverso Orbi reuiuiscit interficiens mortem suam, noctem, rescindens sepulturam suam, tenebras, hæres sibimet existens, donec nox reuiuiscat cum suo & illa suggestu.* Quid lucem seu diem hæredem esse noctis? Diei bona possunt à nocturna accipi malitia? Pulchrè dies hæres noctis appellatur: Nullo etenim dies bono fulget, quod non esset expressum in noctis tenebris: Æquat enim lucis præstantia fœditatis nocturnæ magnitudinem. *Sicut tenebræ eius ita & lumen eius.* Quod quidem non tam materiali, quàm spirituali diei & nocti accommodandum. Magna tribulationum tempestas? Magna succedit tranquillitas præmij.

Observatio VII.

Ad illa verba:

Imperauit ventis, & mari; & facta est tranquillitas.

Venti, ac pelagus iubenti Domino quasi intellectu præditi obsequuntur.

In confusionem quidem rationalis hominis brutescentis, ne cœlesti imperio subiaceat.

40. Hieronym.

HIERONYMVS, *Omnes creaturæ, quæ nobis insensibiles esse videntur, Deo sunt sensibiles, eique ad nutum obediunt.* Pacantur pelagus, obticent venti, fugiunt, Domino imperante. Insensibilia hominum sensibilitatem carpunt, irrationalia hominum taxant rationem, qui Conditori obsequium abnegant, cùm reliquæ creaturæ nutui parent Conditoris.

41. *Animantibus rationalitas quodammodo inest ad obediendum Deo: Homini brutalitas ad non obtemperandum.* Ezech. 1. Hieron.

Ezechielis animantia quatuor vultus ostentâsse describuntur. Leo, Bos, Aquila, simul Hominis obiiciebat speciem. Cap. 1. Quare? Quia obediendi eis ad præceptum Domini inest promptitudo. *Vbi erat impetus spiritus, illuc gradiebantur.* Irrationalia (Hieronymo adnotante) rationis vsu pollent, dum homo omni rationalitate exutus deprehenditur renuens imperanti Numini parere. Ideò homo ille currui Ezechielis alligatus faciebus Vituli, Leonis, & Aquilæ insignitur, vt qui fortè humanum animans, rationale vtique renueret obedire, è brutis ratione indutis edisceret obedientiæ perfectioné.

Sapiens ad hæc, *Propter hoc & tunc omnia transfigurata, omnium nutrici gratiæ tuæ deseruiebant.* Cap. 16. Illa particula: *Omnia transfigurata* pendatur. Ac si diceret Creaturæ omnes inanimatæ, animatæ, sensibiles, sine sensu non aliter Conditori obediebant, quam si a propriis naturis abstractæ essent. Transfiguratæ in sensibiles creaturæ ac bruta animantia in homines ratione pollentes. Iordanis aquas, quæ suapte naturæ impetu ferebantur in pelagus suspensas in aëre si videres, nonne diceres à propria natura in humanam mentem transfiguratas? Ignem Babylonicum si contempleris discernentem à vinculis pueros, hos seruantem, illa comburentem, necessariò fateberis apud eum lumen vigere rationis, in hominemque transfiguratum. 42. *Bruta, & insensibiles creaturæ in rationales quodammodo transfigurata ad obsequiū.* Sap 16.

Olim Iosuë, *Sol contra Gabaon ne mouearis, & Luna contra vallem Haialon. Steteruntque Sol & Luna, obediente Domino voci hominis.* Iosu. 10. Quis aspiceret Solem & Lunam stare, & non profiteretur in intellectualia animantia transfigurata fuisse? Dauid cecinit, *Qui fecit cælos in intellectu.* Psal. 135. Id est *cum intellectu*, iuxta vsitatissimam phrasim, qua *In* accipitur pro *Cum.* Ideo explicat Caietanus, *Qui fecit cælos intellectuales.* Intellectu enim pollere videntur, ad diuina imperia exequendum. Alibi Vates, *Omnia in sapientia fecisti.* Psal. 103. Vbi Cardinalis, *Omnia sapientia fecisti.* Ac si diceret, Fecisti insensibiles creaturas quasi pollere ratione, ad præstandum præcipienti numini obsequium. 43. *Cæli obedientes intellectuales vocitantur.* Iosu. 10. Psal. 135. Caiet. Psal. 103.

Iob Dominus, *Numquid mittes fulgura, & ibunt, & reuertentia dicent tibi: Adsumus?* Cap. 38. Non dicunt, *Adsumus*, cùm mittuntur, sed postquam Dei imperia perficiunt, & complent, ne aliquam moram interponere videantur. Gregorius lib. 30. Moral. cap. 2. *Reuertentia dicunt, Adsumus, quia quamuis per exteriora acta, parum quid deesse videantur: per ardorem tamen desiderij obsequentia Deo suam præsentiam ostendunt.* L X X. *Dicent tibi: Quid est?* Nicetas, *Quid est, quod optas facere?* Simul atque mittuntur iniunctum præceptum implent, & statim de nouo interrogant, parati exequi, quidquid vlteriùs ipsis fuerit imperatum. O fulgurum intellectus, a quo homines recessere, vt in bruta animantia, vt in insensibiles creaturas transfigurentur! *Omnes creaturæ,* (cum Hieronymo loquor) *quæ nobis insensibiles esse videntur, Deo sunt sensibiles*, quia *ei ad nutum obediunt.* Solus homo renuens obedire, pigritat obsequium præstare, irrationalis est, insensibilis est. 44. *Fulgurum discursus, & loquela, ex obedientia perfectione.* Iob. 38. Gregor. Nicet. Hieron.

Ideo post æquora pacata clamitant *illi homines: Qualis est hic, quia venti, & mare obediunt ei?* Vbi Simon de Cas. lib. 5. cap. 2. *Est incomprehensibilis ingenij hominum. Indocti illi credebant Christum esse qualem, cùm tamen Deus qualis non sit; nulla enim illi qualitas hæret, totus est substantia.* Ast pelagus, venti illum non *qualem* dignouere, sed *totum substantiam*, increatam obedientiam præstando, profitentur. O homines indocti, imo in irrationalia transfigurati, dum irrationalia induunt quodammodo intellectum! 45. *Homo vincitur à creaturis insensibilibus putans Deum qualem.* Cassia.

PARS

PARS SECVNDA.

IESVS AMBVLAT SVPRA MARE.

Paraphrasis, ac Commentarij literales ad Caput sextum Marci.

PANEGYRICI MORALES CIRCA Literam in Iesum super æquora ambulantem.

PROLVSIO.

TRADVCERET dum Dominus apud montanam solitudinem ad quartam vsque vigiliam, noctem, in summo erant discrimine Discipuli marinæ tempestatis, ventis præter modum sæuientibus, & nauim, quâ vehebantur, in diuersum agitantibus. Cúmque Iesus absens corpore, præsens Deitate, in vndis perinde atque in solidâ terra pedibus nocturno tempore deambularet, illi nouitate rei deterriti, quod viderant, inane spectrum esse putabant. Verùm Dominus præsentiâ suâ mœstos, & consternatos solatur, & confirmat. Petrus morem gerens Magistro fide in Christum super aquas ambulat, incredulitate mergitur. Ventus equidem illicò vt nauim Dominus ingressus est, conquieuit, in petitam traiecit ripam, vbi variis languoribus affectos collectos vndique vestis suæ contactu sanauit. Dum adest Iesus tranquillitas redit, sanitas præsentatur: ipso absente ægri vexantur, Discipuli procellâ quatiuntur. *Iure ergo Discipuli* (cum Hieronymo loquor) *inuiti discedunt à Iesu, ne naufragium patiantur. Tandiu enim venti surgunt, & periclitantur Apostoli,* aliique ægritudine diuexantur, *quandiu abest Iesus.*

MARCVS CAP. VI.

VERS. 47. ET cum serò esset, erat nauis in medio mari, & ipse solus in terra.

PARAPHRASIS.

47. *DVM crassa multitudo iam satura, de Regno Iesu deferendo cogitabat, compulit Discipulos Dominus, vt conscensa naui, transmissóque lacu Bethsaidam præcederent. Appetebat nox, & Iesu in terra commorante, Discipuli nauigabant, tempestate obortâ.*

48. Et videns eos laborantes in remigando (erat enim ventus contrarius eis) & circa quartam vigiliam noctis venit ad eos ambulans ſupra mare, & volebat præterire eos.

48. Quid ni nauis, in qua non erat Ieſus periclitaretur. Iam è monte deſcenderat, iam ſolus ſtabat in littore. Non viſus à Diſcipulis eos ipſe videbat laborantes in remigando, ventus enim erat aduerſus. Cùm ſic aliquandiu luctati eſſent, ſub diluculum venit ad eos Ieſus non vectus naui, ſed placidè ambulans ſuper vndas (ſuum elemento agnoſcente Conditorem) ac præferebat, quaſi vellet eos præterire. Patitur aliquando ſuos hærere in malis, quaſi negligat, cum illorum curam nunquam deponat.

49. At illi, vt viderunt eum ambulantem ſupra mare, putauerunt phantaſma eſſe, & exclamauerunt.

49. Apoſtoli credentes non poſſe fieri, ſolidum, ac graue hominis corpus liquido elemento ſuſtineri, ſuſpicati ſpectrum inane, quod oculos vanâ ſpecie deluderet, præ metu exclamauerunt. An poteſt agnoſci tot inter tenebras ſeculares Dominus, niſi ſeſe ipſe nobis inſinuet? His Deus formidabilis qui vltorem credunt, dum pergit ſalutaris.

50. Omnes enim viderunt eum, & conturbati ſunt: & ſtatim loquutus eſt cum eis, & dixit eis: Confidite, ego ſum, nolite timere.

50. Speciem quidem Ieſu videbant omnes, nec tamen Ieſum eſſe credebant. Nec paſſus Dominus ſuos diutiùs metu exanimari: ſed potiùs notâ voce profatur: Eſtote forti animo, ego ſum, nolite timere. Ad tempus videtur interdum deſtituere, vt rebus in aduerſis exerceat, & ad firmam de ſe fiduciam inſtituat.

51. Et aſcendit ad illos in nauim, & ceſſauit ventus. Et plus magis intra ſe ſtupebant.

51. Et ingreſſus nauim ſuis ſeſe Diſcipulis iunxit, ac illico procella conſedit. Iam pauori ſucceſſit admiratio, quomodo corpus humanum poſſet ſuper elementum fluidum ambulare.

52. Non enim intellexerunt de panibus; erat enim cor eorum obcæcatum.

52. Tanta enim Diſcipulorum tarditas, tantáque obliuio, vt non veniret illis in mentem vel illud miraculum, quod paulo ante viderant, tot millibus hominum cum tam exiguâ ſaturatis annonâ. Tarditas hæc permittitur in Proceribus, vt noſtram illi perferant tarditatem?

53. Et cum tranſiſſent, venerunt in terram Geneſareth, & applicauerunt.

53. Peruentum eſt ad littus diluculo, appellentibus in terram Geneſareth ad portum deſtinatum.

54. Cúmque egreſſi eſſent de naui, continuò cognouerunt eum.

54. Vix ingreſſus eſt in terram, & iam aderant qui Ieſum cognoſcerent. Obſeruabatur enim à multis, quocumque ſe conferret. Iam etiam de facie plurimis innotuerat.

55. Et percurrentes vniuerſam Regionem illam cœperunt in grabatis eos, qui ſe malè habebant, circumferre, vbi audiebant eum eſſe,

55. Porrò qui viderant, & agnouerant, perinde quaſi velut exploratores veniſſent, continuò relicto eo, percurrentes totam illam Regionem, adeſſe Dominum renunciarunt. Ad quem rumorem plurimi cœperunt ægrotos in grabatis circumferre.

56. Et

56. Et quocumque introibat in Vicos, vel in Villas, aut Ciuitates, in plateis ponebant infirmos, & deprecabantur eum, vt vel fimbriam vestimenti eius tangerent, & quotquot tangebant eum, salui fiebant.

56. Et quocumque se conferret Iesus, siue in Villas, siue in Vicos, siue in Ciuitates, aderat importuna turba magis sollicita de morbis corporis, quàm animorum ablegandis: ac miserandis varijs morbis laborantium in plateis spectacula exponebant, ac praetereuntem Iesum deprecabantur, vt vel fimbriam vestis eius liceret contingere. Quotquot contingebant Iesum sanabantur, quocumque genere morbi tenerentur. Deprecandus Iesus, vt contingere liceat fideliter; frustra enim tangit, quem non priùs Dominus contigit.

SECTIO SECVNDA.

Christo Pelagus solidatur.

TEXTVS.

VERS.47. ET cùm serò esset, erat nauis in medio mari, & ipse solus in terra. 48. Et videns eos laborantes in remigando. (erat enim ventus contrarius eis) & circa quartam vigiliam noctis venit ad eos ambulans supra mare, & volebat praeterire eos. 49. At illi vt viderunt eum ambulantem supra mare, putauerunt phantasma esse, & exclamauerunt. 50. Omnes enim viderunt eum, & conturbati sunt.

COMMENTARIVS LITERALIS.

§. I.

De Tempestate oborta, recedente Domino.

1. *Compelluntur Apostoli ascēdere nauiculam, agrè se vt Christo abstrahi.* Hieron.

ET *cum serò esset.* Postquam turbae Christus mirabiliter suppeditauit escas, Discipulos compulit cymbam conscendere, & rursum transfretum nauigare. *Compulit*, inquam; nolentes sine Magistro proficisci. Hieronymus, *Ostenditur, inuitos eos a Domino recessisse, dum amore Praeceptoris ne ad punctum quidem temporis ab eo volunt separari.* Chrysostomus (Chrys.), cum dicit Euangelista, *Compulit, declarat, quod magno sua amore praesentia Discipuli tenebantur.* Et Theophylactus (Theoph.), *Nolebant Discipuli à Christo diuelli, sed vi separabantur: partim ob amorem erga illum, partim quòd dubitabant, quonam modo ad ipsos rediret, cùm abesset nauis.* Coëgit autem Discipulos abire, & praecedere trans mare ad Bethsaidam. Nam in vlteriori maris parte nauem conscenderunt, inde in Bethsaidam iussi sunt nauigare, quae in parte aderat citeriore.

2. *Tempestas oboritur, absente Iesu.* Hieron.

Postquam à Christo abstracti Discipuli nauigare coeperunt, magna est exorta procella, quam, timentes, Apostolos aegrè à Domino separatos reor, fante Hieronymo; *Rectè quasi inuiti, & retractantes Discipuli à Domino recesserant, ne illo absente, naufragia sustinerent.* Quandonam seculare pelagus absente Domino, conquiescit? Voluit planè Dominus tempestate Apostolos agitari, vt pericula experti, accuratiùs futurum miraculum percallerent.

3. *Videt Dominus Apostolos procella agitatos.*

Cum igitur serò esset, erat nauis in medio mari, & ipse solus in terra. Et videns eos laborantes in remigando (erat enim ventus contrarius eis.) Videbat ex monte Christus (quem precaturus ascenderat) Discipulos aduersùs vndarum ventique contrarij vim magno cum labore remigantes. Habet lacus ille (authore Iosepho lib. 3. de Bel. Cap. 18.) centum stadiorum longitudinem, quadraginta latitudinem. Octo stadia milliare efficiunt. Cum ergo (adnotante Ioanne) quasi stadia viginti quinque, aut triginta remigâssent, laborantibus Dominus attulit opem. *De stadijs.* Ioseph.

§. II.

De Domini super vndas apparitione.

4. *De noctis vigilijs.*

ET *circa quartam vigiliam noctis, venit ad eos ambulans supra mare.* Nox quatuor in partes, militari vsu, intersecatur, quae quidem vigiliae quatuor appellantur, eo quòd quater vigiles mutarentur, aliique aliis succederent: tres verò horas quaeque vigilia continebat. Hieronymus (Hieron.) ad Mat. 14. *Stationes, & vigiliae militares in terna horarum spatia diuiduntur.* Quarta itaque, id est, vltimâ noctis vigiliâ prope auroram Christus ad Discipulos super pelagus

lagus ambulans, solidatis vndis, accessit.

5. *De phantasmate.* *Et volebat praeterire eos. At illi, vt viderunt eum ambulantem supra mare; putauerunt phantasma esse, & exclamauerunt. Omnes enim viderunt eum, & conturbati sunt.* Voluit Dominus cymbam praeterire. At Discipuli hominem super pelagus ambulantem cernentes, non Christum, non hominem, sed phantasma, hoc est hominis spectrum esse existimarunt, turbatique, ac exterriti spectri aspectu in clamorem erupere. Ne etenim incommodi aliquid ab illo paterentur formidabant.

6. *De Petro super vndas am-* Petrus tunc (addit Matthaeus) petiit à Christo super aquas venire, *quia feruentissima erat* (cum Theophylacto loquor) *erga Christum eius charitas, & desiderabat statim prope illum esse.* *bulante merso, & liberato* Theoph. At cùm ventum validum experitetur, horruit mergique coepit, opem implorati Domino porrigente manum. *O modicae fidei, quare dubitasti? Ardebat* (ait Hieronymus) *animi fides, sed humana fragilitas in profundum trahebat.* Hieron. Quà de re dubitarit? Non quidem de potentia Christi, sed num à vento valido, permittente Domino, esset demergendus? sed cur Petrus dubitare permissus? Respondet Hieronymus, *Vt augeatur Petri fides, & intelligat, se non facilitate postulationis, sed potentia Domini conseruatum.* Theophylactus. *Hoc factum, ne Petrus superbiret.*

IN IESVM PELAGO IMPERANTEM.

PANEGYRICVS MORALIS TERTIVS CIRCA LITERAM.

EX PELAGO AMBVLANTI ipsi solidato.

OBSERVATIO I.

Ad illa verba.

Erat nauis in medio mari, & ipse solus in terra.

Quàm difficilè Apostoli à Domino separantur.

Quia & dulcedine priuantur praesentiae eius, & imminentium malorum amaritudine potantur.

7. Cyrillus. EXPONENS Cyrillus lib. in Ioan, cap. 14. illum Domini à nauicula iactata procellis discessum, ait: *Mare magnum mundus est. Christus ascendens in montem, est ipse ascendens in coelum. Iactatur tunc Ecclesia.* Absente Domino procella oboritur? *Iustè ergo* (ait Hieronymus) *Discipuli inuiti discedunt à Iesu,* (compelluntur enim nauiculam, recessuro Domino, ascendere) *ne naufragium patiantur. Tam diu enim venti insurgunt, & periclitantur Discipuli, quamdiu abest Iesus.* Hieron.

8. *Breuis Iesu absentia longa hominibus in pelago constitutis.* Ioa. 6. Discipulis Dominus ad Patrem praeparans discessum ait: *Modicum & videbitis me, iterum modicum & non videbitis me, quia vado ad Patrem.* Ioa. 6. Modicum & te videmus. Quam verè. Praesentia etenim tua adeo afficimur voluptate, ac securitate donamur, vt vel mediis in vndis tranquillitate potiri, ac vnius instantis interstitio te frui videamur. At modicum & te non videbimus? Quomodo *modicum*, si tuo dulcissimo conspectu orbandi? Bernardus ser. 74. in Cant. Bernard. *O modicum longum! Pie Domine, modicum dicis, quod non videmus te? Saluum sit verbum Domini mei, longum est, & multum valdè nimis.* Dicebant ergo: *Quid est hoc, quod dicis: Modicum?* Dominus exposuit fatus: *De hoc quaeritis inter vos quia dixi: Modicum & non videbitis me. Amen dico vobis, quia plorabitis, & flebitis vos.* Ibid. Idem igitur te modicum non videre, ac plorare, & flere? Ita planè, quia *tandiu* (ait Hieronymus) *venti insurgunt, & periclitantur Discipuli, quandiu abest Iesus,* Hieron. Ergo *ô modicum longum, & multum valdè nimis!*

Sponsa Iesu clamat, *Reuertere, similis esto, Dilecte mi, capreae, hinnuloque ceruorum super montes Bethel.* Cant. 2. 10. *Mox post discessum Iesu sponsa lethalibus laborum vulneribus saucia lecto addicitur.* In Bethel montibus dilectum abeuntem lacrymis prosequuta est amatrix, reuocare curans. Quod cùm assequuta non fuisset, mox adiungit, *In lectulo meo per noctes quaesiui, quem diligit anima mea, quaesiui eum, & non inueni.* Cant. 3. Cant 2. Cant. 3. Cur non quaeris in monte, ô Regina, quem in monte discedentem videras? Magdalena apud sepulchrum cadauer Iesu amiserat, apud sepulchrum quaerens lamentatur. Vbi sponsum in montibus abscedentem aspexit, quem non potuit lacrymis reuocare, mox aegritudine lethali confecta sese lectulo addixit? Ita planè. Sciebat enim sapiens sponsa discedente Iesu, animum necessariò horribilibus malis implicandum, vnde Iobi in morem, ad luctum se recipit illico ad tumulum

transfe

Gillib.

transferenda. Gillibertus ser. 1. *Elapsus erat dilecta sua super montes quasi hinnulus vagus, & volitans; & ipsa ad se relapsa de montibus illis, in quibus mirabiliter erat illustrata visione Dilecti; De montibus, inquam, illa ad conuallem lacrymarum, ad lectum doloris relapsa. Quidni sic recidet ipsa, vbi sic recedit dilectus suus? Recedente ipso, illa recidit ad lectum doloris, & infirmitatis.*

10. *Acerbitatem sponsa præsagiebant illius recessum.* Cant. 5.

10. Alibi amatrix pia, *Dilectus meus misit manum suam per foramen, & venter meus intremuit ad tactum eius*. Cant. 5. Manus Iesu munificentiam sponsa commendat ex mente Philonis Carpat. Od idque cupida illius sponsa quasi dolendo narrat: *At ille abierat.* Ego autem querulam contemplor ex Dilecti secessu, quod absentia illius eam tradiderat plurium incommodorum potestati. Vnde priùs quàm cognosceret Iesum recessisse, fata: *Pessulum ostij mei aperui Dilecto meo, at ille declinauerat, atque transierat*: Se cognouit procellis agitatam, *Surrexi vt aperirem dilecto meo: manus meæ distillauerunt myrrham.* Ibid. Immersa amaritudine ex Dilecti absentia sepulchro meo vnguenta præparabam. Ignoraui, vndenam mihi mortis imagines cùm ad aperiendum Dilecto currebam. Heu! misera, dignoui luctum meum lethalem eius discessum præsagire: *Pessulum aperui dilecto meo, at ille declinauerat.*

11. *Discedente Iesu, dolebant parentes eius ob absentia adnata incommoda.* Luc. 2.

11. Particulam, *Modicum & non videbitis me*, accuratiùs expendo. *Remansit Iesus in Ierusalem*, quem secessum adeò parentes eius lamentati sunt, vt inuento dilecto inclamaret Maria: *Ecce pater tuus & ego dolentes quærebamus te.* Luc. 2. *Tò dolentes* doloris tribulationis Mariæ & Iosephi vim exaggerat. Et vndenam eis dolor & tribulatio? An ex incommodis famis, aut sitis, quibus Iesus posset agitari? Minimè, sed quia animus fidelis absente Iesu, non potest non omnium malorum (apprehensionis efficacia) congerie vexari. Aelredus hic. *O Domina, quid dolebas? Non famem, non sitim, non inediam timebas puero, quem Deum noueras: sed tantùm subtractum tibi vel ad modicum quærebaris.* Cunctas tribulationes seculares superat, *vel ad modicum* Iesum non videre.

Aelred.

Observatio II.

Ad illa verba:

Et videns eos laborantes in remigando: venit ad eos.

Videns Dominus Discipulos laborantes, non potuit contineri, nisi opem afferret. O luminibus Dei adnata pietas!

Edocemur peccatoribus misereri, dum aduersùs peccata insurgimus, Christo hic non tempestatem, sed actos procellis piè aspiciente.

Idens Dominus Discipulos laboribus actos, quomodo non illicò subueniret? Beda, *Prima Domini subuentio est, conceptum expellere timorem; secunda tempestatum furias compescere. Vbi verò Dominus viderit, in nauem cordis intrabit, vniuersa vitiorum, & malignorum spirituum bella quiescunt.* Quàm infallibiliter respectum Iesu luminum tranquillitas consequitur? Adnoto illam particulam: *Videns eos laborantes.* Non dixit: videns laborem illorum, (ii mysticè vniuersis vitiorum bellis agitabantur, iuxta Bedæ expositionem.) Sed, *videns eos.* Orandus Dominus vt nos respiciat, non peccata, dum ex conscientiæ iniquitate procella exoritur. At si laboribus iustus exagitaris, siue te Deus aspiciat, siue labores tuos, proculdubio videns illicò occurrit. 12.

Beda.

Ieremiæ Deus, *quid tu vides* Ieremia? Virgam, ait, vigilantem ego video. Mox olla succensa præparatur. *Ollam succensam ego video, & faciem eius a facie Aquilonis*, cap. 1. Tantáne ira ex Domini luminum respectu? Virgáne illa oculi Domini minaces? Ita planè. Aliter enim alij legunt: *Virgam oculatam ego video.* Si oculi Domini ad crimina terminantur, (*nam ab Aquilone pandetur omne malum*) non mirum diuerberare, dum venia expectaretur. Vnde Dauid, qui clamauerat: *Ne proiicias me a facie tua*, precatur: *Auerte faciem tuam à peccatis meis.* Psalm. 50. Dum modò peccata non videas, sed me miserum peccatorem procellâ agitatum, sufficit, vt misericordiæ, & liberalitatis tuæ diuitiæ in me confluant. Augustinus, *Peccatum vnde se Deus non auertit, aduertit: si aduertit, animaduertit.* Ideo Dauid: *Auerte faciem tuam a peccatis meis.* Attamen Domine, *ne proiicias me a facie tua.* Bruno, *id est, non permittas, vt ego proiiciar a rectitudine faciei tuæ, qua misericorditer, vt saluemur, aspicit.* 13.

Si Deus peccata respicit, punit: si peccatorem miseretur. Ierem. 1. Psalm. 50. August. Bruno.

Alibi Dauid, *Oculi Domini super iustos.* Psalm. 33. *Aspice in me, & miserere mei.* Psal. 118. Aduersatur Amos, *Oculi Domini super Regnum peccans, & conteram illum à facie terræ*, cap. 9. En Dei lumina plena misericordiæ, & exitialia. Profectò, si respiciat in crimina, animaduertit: si in homines miseros respiciat, ignoscit. Respice in me, & respectum tuum misericordia, meâ ablegatâ miseriâ, comitabitur. Cassiodorus, *Cùm dicit: Oculi Domini super homines, continuam gratiam Diuinitatis ostendit.* Hieronymus, *Oculi Domini super vniuersa sunt Regna peccantia, de quibus Apostolus, Non regnet peccatum in vestro mortali corpore.* 14

Aspiciens Dominus nos parcit: peccata autem videns destruit. Psal. 33. Psal. 118. Cassiod. Hieron.

Dominus igitur Apostolos laborantes vidit, & continuò procellam ablegauit. *Qui tetigerit vos, tangit pupillam oculi mei.* Zach. 2. Vbi Rupertus, *Apostoli sunt, & quippe similes illis, quos qui tetigerit, tangit pupillam oculi mei; non vt ego cæcus fiam, sed vt cæci ipsi sint, qui tetigerunt. Et ego abscondam faciem meam ab eis, quomodo abscondit, & auertit quis pupillam oculi sui, ictum vitans aduersarij insidiantis.* Ac si diceret, Deus videt Apostolos laboribus actos. *Oculi Domini super iustos.* At Dei oculos sequitur tranquillitas. Quia quidquid post aspicientem Dominum incommodi tentat Discipulos, quasi Dei luminum pupillam vulnerat. Porro auertit Deus pupillam luminum suorum ne vulnerentur, dum aspiciens, illicò suos à tentamine liberat. *Abscondam* 15.

Apostolos, non tempestatem videt Dominus, vt misereatur. Zach. 2. Rupert.

dam faciem meam ab eis ictum vitans, quia ictum minitantis hostis prohibebo, ne meos audeat Apostolos vulnerare. Apostolos, non tempestatem vidit.

16. Episcopos Christus delinquentes aspicit luminibus quidem flammas emittentibus: *Tanquam flammam ignis*. Apoc. 1. An vt delinquentes absumat aspiciendo? Certè Dominus non delicta, sed homines aspiciebat, ideo videns non absumit, sed illustrat. Richardus Vict. *Flamma ignis lucem, & calorem tribuit. Oculi igitur Domini veluti flamma ignis sunt, quia respiciens illustrat.* Luce quidem Episcopos donat, igne crimina exurit, minimè peccatores. Auertens enim faciem à peccatis, in illos respiciebat, eorúmque miserebatur.

Episcopos videns Iesus delinquentes, eos illuminat, crimina exurit.
Apoc. 1.
Richard. Victor.

17. Vidit Ezechiel rotas currûs illius oculatas. *Totum corpus rotarum oculis plenum*, cap. 1. Hæc Domini aspicientis lumina ex Interpretum placito. *Fili hominis* (Deus clamat) *mitto ego te ad filios Israel, ad Gentes apostatrices, quæ recesserunt a me, &c.* Num respicit Dominus ad interitum peccatoris? *Hæc dicit Dominus Deus: si fortè vel ipsi audiant.* Cap. 2. Quare tam effrænati delinquentis miseretur? Quia Prophéta ad illud immittitur, quod aspexerat Dominus. Mitto ego te ad filios Israël, quos respexi, non ad crimina, à quibus consultò auerti lumina, ne cogerer vindicare. Respice igitur, ô Domine, *in me, & miserere.* Cùm proximus in te deliquerit, edisce naturam à crimine separare. Ignosce delinquenti, si quando à te iuste fuerit iniquitas vulneranda.

Aspicit Deus ingratos, non ingratitudinem, vt eos ad se studeat adducere.
Ezec. 1. & 2.

Observatio III.

Ad illa verba.

Venit ad eos ambulans suprà mare.

Christus Discipulos actos procella comitatur, supra pelagus ambulat.

Nullus enim ad portum felicitatis pergens, sæcularis pelagi effugit iras.

18. PROCELLA Apostoli quatiuntur, à qua Dominus apud montem versans liber ostendebatur. At vt ostendat communem futuram procellarum, siue laborum sustinentiam eis, qui ad portum cœlestem properant, sese immittit ad pelagus. Nullo grauantis criminis pondere, non mergitur, sed tamen communis tempestatis (quo ad pœnam) non refugit vulnera.

19. Ioseph Mariæ sponsus è cœlesti monito, *accepit puerum, & Matrem eius, & secessit in Ægyptum, & erat ibi vsque in obitum Herodis; vt adimpleretur, quod dictum est à Domino per Prophetam dicentem: Ex Ægypto vocaui Filium meum* Matth. 2. Oseæ ex ore Dominus dixerat: *Puer Israel, & dilexi eum, & ex Ægypto vocaui Filium meum*, Cap. 11. Cur Dominus ascendit in Ægyptum? Certè, quia Israël ad Ægyptum ascenderat. Vt scilicet homo effectus Dei Filius communi humanitatis procellæ addiceretur. Rupertus, *Vt adimpleretur, quod dictum est a Domino per Prophetam dicentem: Ex Ægypto vocaui Filium meum. Id est, vt assimilaretur per omnia fratribus, & pro illorum similitudine per omnia tentaretur absque peccato* (non enim vnde mergatur pondus sustinet) *vt ad veram promissionis terram vocari, vel vocandi sint, oportuit illum in Ægyptum fugere, & illic peregrinari.*

Iesus properat ad Ægyptum, vt communem (excepto crimine) procellam sustineat.
Matth. 2.
Oseæ 11.
Rupert.

Cuncti homines ex Ægypto vocantur? Quis dubitet? Testor Dominum Moysi è rubo clamantem: *Vidi afflictionem populi mei in Ægypto, & clamorem eius audiui propter duritiam illorum qui præsunt operibus. Et sciens dolorem eius descendi, vt liberem eum.* Exod. 3. Porro in Israële cuncti homines, imo Protoparentes aduocantur ex Ægypto. An vllus homo ad terram promissionis properauit, qui vndis non quateretur? qui ex Ægypti procella non esset aduocatus? Audi Rupertũ vbi. su. *Quis filius est de cunctis fratribus Iesu, quem non de Ægypto vocauerit Deus? Cunctis filiis Dei Mundus iste Ægyptus est. Præter vniuersalem peregrinationem, quam vniuersi peregrinamur in Ægypto huius seculi propter præuaricationem Adæ; hoc plus habemus, quod in luto, & latere seruimus.* Num soli peccatores? Certe & ille, qui peccatum non fecit, seruit in luto, & latere, quia frater noster est. *Et quia debuit* (addit Pater) *Dei Vnigenitus per omnia fratribus assimilari, excepta dumtaxat participatione peccati, oportuit illum fugere, & in illa Ægypto peregrinari: & ita incipiendo, taliter peragere totum cursum vitæ præsentis in tentationibus.* Si filius es, ex Ægypto es aduocandus: *Quia filij sunt, quotidie ex Ægypto vocantur.* 20.

Nullus homo ex Ægypto tribulationis non aduocatur ad promissam terrã, si filius Dei sit.
Exod. 3.
Rupert.

Conformari Vnigenito laboranti procuremus, si fratribus cunctis Dei filiis necessariò tempestas exurgit. *Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram.* Gen. 1. Vndenam speciatim homo ad Conditoris similitudinem excitatus dicitur? An in homine nobilitatis aliquid reperiatur quo Angelica careat natura? Methodius apud Phot. *Quid sit quòd solus homo ex omnibus a Deo creatis rebus dicatur factus secundum imaginem Dei: Nihil enim in homine reperiat quis nobile, quo careat Angelica natura.* Num immortalitas? *Angelus immortalis.* Num liberum arbitrium? *Si Angeli, vt sentit Theologus, magis quam homines propendent in bonum, libero arbitrio augustiori hoc ex capite decorantur.* Num imperium? *Nec sic quidem Angelos ostendes esse diuersos, dominari enim plures Angelorum gentibus, & Nationibus singulatim ex Scriptura didicimus.* Quid ergo illud: *Faciamus hominem secundum similitudinem nostram?* Christus Dei Filius procellatum datus iræ, sustinuit labores, cuius imaginem præ se ferunt homines fratri optimo conformandi, quòd Angeli, a quibus ablegantur ærumnæ minimè assequuntur. Pulchrè adiicit Doctor, *Angeli quamuis virtutem habeant, non dicuntur per laborem partam habere. Homo verò multis ærumnis, & laboribus exantlatis hanc assequitur.* En Dei Vnigeniti imaginem. 21.

Procellas sustinens homo Deo spetialiter assimilari dicitur.
Gen. 1.
Method.

Dominus ad ostendentes denarium inquit: *Cuius est imago hæc, & superscriptio? Dicunt ei: Cæsaris. Tunc ait illis: Reddite ergo quæ sunt Cæsaris Cæsari: & quæ sunt Dei, Deo.* Matth. 22. Vbi 22.

Vt Iesu assimileris, moneta in morem, sustine labores.
Matth. 22.

Tertul

fuga perfectæ, quærit, quomodo reddam, quæ sunt in Deo? Respondet, *Vtique proinde monetam ipsius tu fer pro nomine eius.* Ac si diceret. Homo est imago Dei, quia moneta imitatur, ipse monetæ morem gerit. Quidnam tribulationibus, quæ agitur ac denarius, igne conflatur, ... malleis, cuditur, incarceratur, omnium manibus lassatur, creseit, minuitur, æstimatur, vilipenditur. O monetæ ærumnas! Ergo pulchre. Vnigeniti per omnia tentati absque peccato gerit imaginem. Belle addidit, *Quid ergo debeo, sicut denarium Cæsari, Deo, nisi sanguinem, quem pro me fudit Filius ipsius?* E filiis enim nec est nisi vulneratis sanguinis vnda profluit. *Quia filii sunt* Rupertus, *quotidie ex ... ypro vocantur.* Vndis graditur absque criminum pondere Christus, sed communi subiacet procellæ ad portum recipiendus: & putas te in nauicula ad mare immissum sine tempestate toleratâ ad portum felicitatis properaturum?

OBSERVATIO IV.

Ad illa verba.

At illi vt viderunt eum ambulantem supra mare putauerunt phantasma esse, & exclamauerunt.

Liberaturus Dominus Discipulos à procella, addit timorem, dum phantasmatis specie obiicitur.

Signum enim terminationis laborum instantis est, eos ingrauescere.

23. CVm Dominus Discipulos liberaturus ad nauiculam properat, me iudice, deberet facem, instar Solis ablegantis tenebras ostentare. At in horroris incrementum ambulantis phantasmatis ostentat speciem, Apostolis vociferantibus. Glossa ordin. *Cœperunt clamare. Indicium magni timoris est confusus clamor.* Qui non conclamauerunt æquore perturbato, conclamant phantasmate obiecto. Quorsum augetur tribulatio? Audi eis Doctor, *Statim Iesus liberat. Prope est enim*; scilicet liberatio, cum increscit procella. Apertius Chrysostomus hom. 51. in Mat. *Semper hoc Dominus facit, cum soluturus sit mala aliqua difficiliora & terribiliora inducit.*

Glossa.

Chrys.

24. Tentaminibus Deus Abrahæ fidem probaturus: eum è nido efficiens auolare paterno: *Egredere de terra tua, & de domo patris tui.* Proficiscitur in Ægyptum. Gen. 12. Redit inde in Chanaam Cap. 13. Inito certamine, ex hostium manibus Loth liberat. Cap. 14. Cum autem Dominus æquora donare tranquillitate disponeret, post acceptum ex promissione filium in holocaustum offerre imperatur. *Tolle filium, quem diligis Isaac, & offeres mihi in holocaustum* Gen. 22. Quare Dominus adeo inualescere curauit procellam, vt nouissima tribulatio cunctos prælapsos labores euinceret? Existimo, quia valebat terminare tempestatem. Cum enim Deus liberare molitur, assolet vulnera pergrauari. Pulchrè Chrysostomus, *Quia non est longo tempore tentari cum finiendi sunt agones iustorum, volens*

Cum à tempestate Abraham liberandus erat, ingrauatur procella nouo terrore.

Gen. 12. 13. & 14.

Escob. & Mend. in Euang. de Temp. T. 1.

amplius eos lucrari, auget eorū certamina. Quid in Abraham fecit? vlt... certamen, te tentationem ... ponens. An maius ... filij erat tamē Abraha? *Quis ... Profecto vltimū est.*

25. Futuram tempestatem Dominus Discipulis reuelare pelagi ... prædicens. *Cum audieritis prælia & seditiones, nolite terreri. Oportet primum hæc fieri, sed nondū statim finis.* Post paruum interstitium adiecit, *Erunt signa in Sole, & Luna, & Stellis, & in terris pressura gentium præ confusione sonitus maris, & fluctuū, arescentibus hominibus præ timore.* Luc. 21. Cum præliorum diram procellam prædicit, eos a timore repellit, cum grauissimā Orbis totius tempestatem describit, formidini laxat habenas: *Arescentibus hominibus præ timore.* Quare? Non vult primum ex rigore grauari procellam, *quia nondum statim finis.* At postmodum curat tempestatis labori addi horribilis formidinis vim, quia redēptio tribulationis finis appropinquabat: *Quoniam appropinquat redemptio vestra.* Lipomanus ad Cap. 2. Exo. *Tunc maxime animus affligitur, quando propinqua est salus.*

Non pergrauatur tempestas ex timore, nisi cum finienda est.

Luc. 21.

Lipom.

26. Testor à Pharaone Hebræorum populum agitatum. Moses Iesus alter venit ad eos ambulans super pelagus. At Israelitæ quasi viso phantasmate, conclamarunt. Præcepit enim Pharao in illa die præfectis operum, & exactoribus populi, dicens. *Nequaquam vltra dabitis paleas populo, ad conficiendos lateres, sicut prius, sed ipsi vadant, & colligant stipulas.* Exo. 5. Proh Deum immortalem! Potius videntur miseris intumescere æquora, quam pacari. Inde tam iam pacanda obniuntur, quia terminanda procella pergrauatur. Lipomanus in Cat. *Sic ergo tūc populus Dei maxime afflictus est, cum propinqua erat liberatio.* Cum ergò ò Regni Christi, tot præliorum procella iactamini adhuc ingrauescente ventorum horrore, existimate iam dulcissimam instare stabili pace, liberationem.

Cum pacanda erat Israelis tempestas, pergrauatur.

Lipom.

Exod. 5.

OBSERVATIO V.

Ad illa verba:

Putauerunt, phantasma esse, & clamauerunt.

Phantasmate obiecto, (vero Iesu) Apostolorum exterretur infantia.

Edisce huiusmodi confictis terroribus, vti vir, ... repugnare.

27. QVotiens incommodi facie salus obiicitur, procellæ dira specie tranquillitas præsentatur! Simulat sæpe patens obtecto vultu phantasma esse, vt exterreat infantem: diligens pueri mater est. Hugo Card. ad illud Dominicum; *Nolite timere*, ait: *Ne timeas à facie, ego enim sum.* Pater exterreo, vt arctius adstringam.

Mulichre est, terroribus vinci.

Hugo.

28. Seneca tyrones admonet huiusmodi phantasmata floccipendere. *Itaque res fictas & vanas habet adhuc fidem,* quia coarguntur; ... puteremus oculos intendere ... tam apparebit, quam breuia, quam incerta, quam tuta *timeantur.* Timetan pater, Deus? Quam tuta timentur. Epictetus apud

Muneremur, ut phantasmati ... fidem adhibeamus.

Seneca. Ep. 13.

 Arrian.

Arrian.lib.2.dissert.c.1. *Nos idem, quod ceruus facimus. qui quidem exterriti fugiunt volucrum infestationes, alio se vertunt, & quasi ad secura loca in ipsa retia concedunt, atque ita pereunt permutantes non timenda timendis.* Legi apud Plinium aues ceruũ insequi vt pediculis ipsius vescentes ipsum liberent a cruciatu. O miser animans, beneficam volucrem fugiens ex phantasmate terroris obiecto, laqueis implicaris!

29. *Mulierum est phantasmatibus fidē adhibere* Pulchre Sophonias post stragem ciuitatis expressam adhuc describens eius exitium, ait: *Accubabunt in medio eius greges, omnes bestiæ Gentium, & Onocrotalus, & Ericius in liminibus eius morabuntur.* cap.2. Ericium seu erinarium differre Soph.2. partum exitialiter legi. Quia cùm proles, qua grauidatur leuiculos habeat aculeos, animalculum primas illas punctiones ferre timens, partum in dies differt, donec leues aculei graniores effecti lethaliter vulnerant parientem. Non virorum, infirmitatis fœmineæ est phantasmatibus fidem exhibere.

30. *Viri videns aculeorum calamitatem obiectu, quasi phantasmatum apparitione.* Quàm aliter Paulus: *Quis nos separabit à charitate Christi? Tribulatio? an angustia? an fames? an nuditas? an periculum? an persequutio? an gladius. Sicut scriptum est, quia propter te mortificamur tota die, æstimati sumus sicut oues occisionis.* Rom.8. Rom.8. *ἐλογίσθημεν æstimati sumus sicut oues occisionis, vreme.* Tribulatione, angustia, fame, nuditate, periculo, persequutione, gladio vehementer vulneror. Sed tamen non verè occidi me video, sed æstimor exitialiter percuti. Æstimatio est, apprehensio, phantasma est. Hæc equidem mala cernũtur, apparent, sed sunt minime. Chrysost. hom.2.de Pauli Laud. *Sic despiciebat vniuersa, quæ cernimus. vt solet herba iam putrefacta contemni. Tyrannos verò ipsos, ac populos spirantes furorem, velut esse quosdam culices existimabat. Mortem verò & cruciatus, & mille supplicia quasi ludum esse putabat puerorum.* Particulæ: *Vniuersa quæ cernimus, Culices existimabat, quasi ludum putabat esse,* non excidant sine pondere. Vniuersa mala cernuntur quidem, non tamen sunt: exterrent voce, sed culices: ludi sunt puerorum, phantasmata contemptibilia viris reputantur.

Fortissimus vir Abraham vt è medio tolleret filium, quẽ diligebat, Isaac, *extendit manum suam, & arripuit gladium.* Gen.22. Ad quæ Zeno ser.1. de Abrah. *Ecce sub vinculis iacet filius adstrictus. Vbi sunt lacrymæ, vbi dolor, qui in humanis casibus versari consueuit? In tantis filij casibus lætatur, & gaudet?* Quid ni gauderet vir spectri obiectione? Animus virilis phantasmatibus minime deterrendus. Nazianzenus orat. de Machabæis, sic constantissimos viros profatos tyranno describit: *Multarum tu quidem rerum terrorem nobis incutere tentas: verum ad plura parati sumus. Quid cunctamini, carnifices? Quid moras nectitis? vbi gladij? vbi vincula? Festinationem requiro. Ignis accendatur maior, acriores bestiæ magisque atroces producantur: sint omnia Regia, & magnifica.* Ac si dicerent: Ignis hic non torquet, bestiæ non lacerant, phantasma est: vera tormenta præparentur. 31. *Abraham fortissimo non filij ludus erat, phantasmaque item Machabæis.* Gen.22. Zeno.

Vox est puerorum phantasmate obiecto: *Leo est foris, in medio platearũ occidendus sum.* Prou.22. Quid si diabolus sit Leo ille rugiens, quærẽsque quẽ possit deuorare: Viri formicam reputant, infantes Leonem. Quinam verè? Certè Leo cùm appareat, formica existit. Gregor.lib.5.mor.c.17. Diabolus formicis Leo est, volatilibus (id est viris strenuis) *formica. Quia nimirum antiquus hostis sicut contra consentientes fortis est, ita contra resistentes debilis. Si enim eius suggestionibus assensus præbetur, quasi leo tolerari nequaquam potest: si autem resistitur, quasi formica atteritur.* Sic Doctor. 32. *Puero formica sunt Leones.* Prou.22. Gregor.

SECTIO QVARTA.

Iesus mari, terráque salutaris.

TEXTVS.

VERS.50. ET statim locutus est cum eis, & dixit eis. Confidite, ego sum, nolite timere. 51. Et ascendit ad illos in nauim, & cessauit ventus. Et plus magis intra se stupebant. 52. Non enim intellexerunt de panibus; erat enim cor eorum obcæcatum. 53. Et cùm transfretassent, venerunt in terram Genesareth, & applicuerunt. 54. Cúmque egressi essent de naui, continuò cognouerunt eum. 55. Et percurrentes vniuersam Regionem illam, cœperunt in grabatis eos qui se malè habebant, circumferre, vbi audiebant eum esse. 56. Et quocumque introibat in Vicos, vel in Villas, aut Ciuitates, in plateis ponebant infirmos, & deprecabantur eum, vt vel fimbriam vestimenti eius tangerent, & quotquot tangebant eum, salui fiebant.

COMMENTARIVS LITERALIS.

§. I.

De ascensu Domini in nauiculam.

1. *An Dominus scapham ascenderit.* ET statim locutus est cum eis, & dixit eis: Confidite, ego sum, nolite timere. Et ascendit ad illos in nauim, & cessauit ventus. Ioannes inquit, *Voluerunt accipere eum in nauim, & statim nauis fuit ad terram, in quam ibat.* Si solummodo asserit Euangelista voluisse Discipulos Iesum ad nauem recipere, quonammodò Marcus, & Matthæus affirmant ad illos in scapham ascendisse? Hinc Chrysostomus ad 6. Ioan. bis Christum Chrys. à Discipulis conspectum supra vndas ambulantem edocet: Semel apud Matthæum, & Marcum, iterum apud Ioannem. Vnde apud Ioannem

nem nauem non ascendit; secus apud Matthæum, & Ma[illegible]m.

2. *Asseduus plane, suc a Ioanne expo-sito.* Idem miraculum eandem apparitionem fuisse reor. Voluerunt Discipuli Christum naui[illegible] excipere, ipse ver[illegible] tunc ingredi noluit, sed simul [illegible]um Petro super pelagus ambulans, po[illegible] demum nauim conscendit, & accurrit ad portum. Euth[illegible]mium sequor fantem: *Non statim nauim ascenderunt Christus, & Petrus, sed vento vehementer vrgente, longo adhuc spatio ambulauerunt: vt Petrus certior redderetur, [illegible] de sua exigua fiducia conuinceretur. dicit enim Ioannes quod voluerunt eum sumere in nauim, & [illegible] loco nauis appulit terra. Et inde manifestum est quod cum nauis terræ proxima esset, [illegible] tum demum in eam intrauerunt.*

3. *Aliter [illegible] ... respondeo.* Aliter probabiliter, & contextui conuenientius soluo. Discipuli voluerunt Christum cymba excipere, postquam dixit: *Ego sum, nolite timere*; illum vero ingredi noluisse, quod significat Marcus illis verbis: *Venit ad eos ambulans super mare, & volebat præterire eos.* Tum Petrus cum videret, Christum nolle cymbam intrare, *Domine*, inquit, *iube me ad te venire super aquas.* Venit, cumque cœpisset mergi, liberatus est. Postmodum autem cum aliquod maris spatium cum Domino (in vberiorem miraculi fidem) confecisset, nauicula est exceptus, felici scapha protinus ad ripam appellente. Chrysostomus hom. 51. in Mat. Cum terræ aplicaturus esset, in nauigium Christus ascendit. Ne (fortè alius, cum ne[illegible]sitas non vrgeret, nec vtilitas,) miraculum illud peruulgaretur, quod quidem ad Discipulorum confirmationem fuerat excitatum. Chrys.

§. II.

De stupore Discipulorum, & fide.

4. *Quid: de panibus non intellegere.* ET *plus magis intra se stupebant. Non enim intellexerunt de panibus: erat enim cor eorum obcæcatum.* Pro particula Plus magis stupebant Græcè est λίαν ἐκ περισσοῦ, id est, *Valde ex abundanti* vel *supra modum* intra se stupebant. *Redditur ratio* ratio stuporis: *Non enim intellexerunt de panibus.* Idest, non intellexerunt ex superiori miraculo, quo ex quinque panibus, ac duobus piscibus quinque hominum millia pauerat, Christo facillimum super vndas sicco incedere vestigio. Addit autem causam, cur ex panum miraculo haud perspicuum ad ambulationẽ super aquas adsumerent argumentum. *Erat enim inquit, cor eorum obcæcatum.* Sine vt ex Græco colligo, *erat cor velut callo obduratum.* Fortè quidem tẽpestatis formidine, ipsoque in ambulationis super vndas stupore.

5. *Difficultati sit satis. An Discipuli Christũ Dei Filium naturalem tunc professi.* Matthæus sic: *Qui autem in nauicula erant, venerunt, & adorauerunt eum dicentes: Verè filius Dei es.* Quonammodo igitur cor illorum obcæcatum de panibus non intelligebant? Respondeo Apostolos tunc Christum Deum esse credidisse pelago scilicet pacato, Domino[illegible]que in scapham recepto. Marcus enim noster significat [illegible]rum præcordia, illo tempore quo Christum super mare ambulantem viderunt, fuisse obcæcata tempestatis horrore, atque ideo non cogitasse eum, qui exigua tot homines annonâ refecerat, posse super pelagus agere iter. Hæc

Escob.& Mend. in Euang. de Temp. T. I.

Be[illegible]æ, Euth[illegible], Interlineal[illegible] G[illegible]ssæ, Abulensis, & al[illegible] [illegible] ve[illegible]a, qui asseruerunt Discipulos Christum tunc De[illegible] vere Filium, si licet naturalem non agnouisse. Profectò cognouerunt, licet non ad[illegible] co[illegible]stante[illegible] fateor quod non quando fluctibus quate[illegible]tur, præcipue cum de Christi passione gereretur. [illegible] [illegible]arthu-sianus expressit, fat[illegible]: *C[illegible]tum est quod Apostoli non habuerunt [illegible]rmam [illegible], [illegible] fidem de hoc (scilicet de Diuinitat[illegible] [illegible]ne post resurrectionem. Non enim credeba[illegible]t minora de Christo, vt quod esset passurus pro Mu[illegible]do. A[illegible] passio eis Diui[illegible]i repugnare videretur.*

§. III.

De exitu ad terram Genesareth.

ET *cum transfretassent, venerunt in terram Genesareth, & applicuerunt.* Opinatur cum Lyrano Mat. 14. Maldonatus terram Genesar Regionem esse Gera[illegible]orũ, ad quam Christus Mat. 8. naui[illegible]uit, quæque trans Galilææ mare iacebat. Ast eg[illegible] terram Genesar [illegible] appello Regionem, quæ citra mare Galilææ adest, in qua Bethsaida erat, & Capharnaum. Confirmo ex Iosepho lib. 3. de Bel. c. 18. profante. *Ad latum Genesar eiusdem nominis terra protenditur, natura sin[illegible] [illegible] pulchritudine admirabilis. Præter aeris lenitatem fonte irrigatur vberrimo, qui Capharnaum (ex vbi nomine) ab indigenis appellatur. Longitudo autem R[illegible]onis secundum littora cognominis lacus tr[illegible] [illegible]a stadia excedit, & latitudo viginti.* Ad hanc igitur G[illegible]esar, aut Genesareth Regionem, non ad Gerasenos Apostoli cum Domino accesserunt. 6. *An in Genesar vel in Genes ar Discipuli nunc venerint?* Maldon. Lyra. Ioseph.

Hinc illud nostri Euangelistæ amplius enubilatur: *Coegit Discipulos ascendere nauim, vt præcederent eum transfretum ad Bethsaidam*, c. 6. Cum enim Bethsaida in Regione Genesareth adesset, qui versus Bethsaidam nauigabat, ad terram Genesar accedebant. Ioannes addit Discipulos etiã Capharnaum venisse, quæ ciuitas eadem iacebat in ea. Meritò Iosephus Regionis commendat amœnitatem, è qua acceperat appellationem, Genesareth enim idem ac *Vallis florida.* 7. *Reuocatur expositio. Mat. 6.*

Cùmque egressi essent de naui, &c. Porrò incolæ Regionis Genesar, cum Christum adesse cognouissent, in omnem nunciós immisere Regionem, qui ad summum medicum aduocarent ægrotos. Sic Matthæus, *Percurrentes autem Regionem illã, cœperunt in grabatis eos, qui se malè habebant circumferre.* Hieronymus, *Vide quanta sit fides hominum Genesareth Vt non præsentium tantum salute contenti sint: sed mittant ad alias per circuitum ciuitates, quo omnes currant ad medicum.* O si nostra sola salute nõ contenti, aliorum spirituali commodo incumberemus: ægrotosque spiritu cœlestem afferamus ad medicum. 8. *Genesaretanum fides.* Hieronymus.

Et quocunque introibant in Vicos, vel in Villas, aut Ciuitates, &c. Cum vicos, aut ciuitates Dominus percurreret, ægroti obiiciebantur. Orabant, vt vel fimbriam vestis illos tangere sineret, quam salubritet contingebant. Chrysostomus. *Non vestis solum, sed corpus Christi nobis propositum est non vt tangamus solum, sed vt comedamus si fimbriam tangentes conualuerunt, quanto magis corroborabimur, si [illegible] tum ipsum nobis habebimus?* 9. *De fimbria contactu salutari.* Chrysost.

IN IESVM PELAGO IMPERANTEM,

PANEGYRICVS MORALIS QVARTVS CIRCA LITERAM.

EX EODEM IESV MARI, Terráque salutari.

OBSERVATIO I.

Ad illa verba.

Cúmque egressi essent de naui, continuò cognouerunt eum, &c.

Vbique Christus ab hominibus cognoscitur ex munificentiâ salutari.

Nostrâ desidia, hinc colligo, perire nos si paratum semper apud ægrotos Medicum aduocare pigritamur.

10. Cassian. VERBA illa: *Cognouerunt eum*. Simon de Cas. lib. 5. cap. 34. ad ipsos Apostolos allicit: *Cum* egressi essent cognouerunt eum; Res enim melius in pace, quàm in bello cognoscitur. Sentit enim vulnera miles, cum *pugna cessauit*. Ast, cùm iam receptum in nauim Christum Discipuli adorâssent, Deique Filium professi fuissent, existimo sententiam hanc ad Genesar incolas esse adducendam. Cognouerunt illi continuò Iesum ex fama, ex signis, éque conuersationis experimento, cunctósque monuere, vt ægrotos cœlestem ducerêt ad medicum proculdubio sanandos. Vbique, ô Domine, à cunctis malè se habentibus agnosceris ob tuam præsentiam semper salutarem. Nunquam non sol exciperis, cuius in pennis sanitas. Siue mare intumescat, siue terra lacrymarum vallis gemitum ex ægritudinum insolentia aggrauet, cùm adest Iesus, salutaris vtique præsentatur. Ascendit in nauiculam, descendit ad portum. Ascensus tibi præparatur eunti? Aderit Iesus, vt opem ferat laboranti. Descensus ad Iericho instat? Iesus medicus opportunè occurret vulnerato.

11. *Iacob vbique Iesum sociû itinerarii experitur, sursum ac deorsum Gen 28.* Pergenti Iacobo scala obiicitur, dum somnum captaret fessus ex itinere. *Et vidit Angelos Dei ascendentes & descendentes.* Gen. 28. Dominus equidem in superiori scalæ fastigio visus. Idem (ex Alcasaris mente) sub termino iuxta Patriarcham scalam tenens, ne excideret, obiectus est. Nec enim Angeli ascenderent, si Dominus supra non adesset: nec descenderent, si infra non conspiceretur. Augustinus serm. 41. de verb. Dom. illud Ioannis 1. *Angelos ascendentes, & descendentes super Filium hominis* sic exponit: *Non diceret, ascendentes ad Filium hominis, nisi sursum esset. Non diceret descendentes ad Filium hominis, nisi deorsum esset. Ipse sursum, ipse deorsum.* Ad nauem ascendis, timésque absorberi procella? sursum est Iesus liberaturus. Ad terram descendis vallis miseræ lacrymas profusurus ex ægritudinum molesto cruciatu? Deorsum adest Dominus in pennis offerens sanitatem. August.

Si verò pelagi iniuriis Diaboli superbissimi tentamina signentur, morbis autem Genesar profundi huiusce vallis miseria, qua impugnamur, adnotanda sit; vbicumque sit nobis cum huiusmodi hostibus dimicandum, adest Iesus opem allaturus. Achaz Regi ait Propheta: *Pete tibi signum a Domino Deo tuo, siue in profundum Inferni, siue in excelsum supra.* Non petis? *Propter quod ipse Dominus dabit vobis signum: Ecce Virgo concipiet, & pariet Filium, & vocabitur nomen eius Emanuel.* Isa. 6. Emanuel quid nisi *Nobiscum Deus?* Siue in excelso cum Diabolo confligendum sit tibi, siue in profundo cum ægritudinum cruciamentis, tecum Iesus. Ambrosius serm. 18 c. 8. *Hoc est magnum signum, quod altitudinis, & profundi tentamenta destruxit. Hoc signum proponitur Regi, vt pateat sibi remedium, per quod nec Regia potestatis extolleretur supercilio: (ventis ablegatis, æquore pacato) nec ærumna alicuius (apud Genesar) exceptione perturbaretur.* 12. *Vt diabolum in pelago vincas, & ærumnas in Genesar, adest Iesus.* Isai 6. Ambros.

Adnota Genesareth ciues mox adesse Dominum cognouisse: sed (ex Simonis de Cassia acumine) prius Iesus aderat ab ipsis ægritudinibus aduocatus, quam ciues cognoscerent aduenisse. Existimas, Deum apud cœli altitudinem commorari, longéque dissidere, cùm ab ærumnis lacrymosi seculi diuexaris. Non longè est ab vnoquoque nostrum, non solum quia in ipso viuimus, mouemur, & sumus; sed quia sine ipso miserè ægritudine diuexamur. Vbi adest ægrotus, Christus medicamina præscripturus existit. Immittitur Angelus si non ad Genesareth *vallem floridam*, ad Nazareth *floridam* ciuitatem nunciaturus Domini aduentum. *Missus est Angelus Gabriel a Deo in ciuitatem Nazareth ad Virginem. Et ingressus Angelus ad eam,* 13. *Adest Iesus vbi æger ingemiscit.* Cassia. Luc. 1.

cam, dixit: Aue gratia plena, Dominus tecum. Luc. 1. Vbi vulgaris illa Bernardi sententia non vulgariter argumentum illustrat. *Quem modo* (ait serm. 54. in Cant.) *reliquisti in cælo, nunc in utero reperio. Quonam modo? Volauit, & præuolauit super pennas ventorum. Victus es ô Archangele, transilijt te, qui præmisit te.* Vbi enim adest nostra ingemiscens infirmitas, ibi Dominum auxilium præstiturum necesse est commorari. Apud floridam Nazareth, & Genesareth ægri vociferantur? Monete ciues medicum aduentasse, imo inter vos morari quem non scitis opem laturum, si fuerit inuocatus, adductis ad ipsum malè habentibus. — Bernard.

Observatio II.

Ad illa verba:

Et ascendit ad illos in nauim, & cessauit ventus.

Christus Discipulos remigantes, seu laborantes in obsequium Ecclesiæ nauiculæ, seu in proximorum vtilitatem certius donat auxilio ne cadant, delinquentes benignius excipit.

Contra illos, qui casum extimentes, à proximorum salute abstinent.

14. Cyrill. — SI ex Cyrillo lib. 5. in Ioan. cap. 24. Ecclesia nauis est seculari pelago iactata, Apostoli laborantes in remigando Euangelici sunt ministri incolumitati Ecclesiæ studentes, proximorum saluti inuigilantes. Procellis hi tentationum obortis agitantur? Adest Dominus opem laturus: *Ascendit ad illos in nauim, & cessauit ventus.* Dum operam proximorum vtilitati impendo, (ais) puluere contracto, sordesco: satius mihi contemplationis hærescere voluptati, quàm ad Palestræ puluerem properare.

15. *Non benè excusatur sponsa, dum ex timore contrahendi pulueris nō egreditur ad proximos* Cant. 5. — Sponsam en lectulo contēplationis receptam, vt requie potiretur, quam tamen Dominus ad proximorum salutem inuitabat: *Aperi mihi sponsa mea, caput enim meum plenum est rore, & cincinni mei guttis noctium.* Cui amatrix. *Expoliaui me tunica mea, quomodo induar illa? Laui pedes meos, quomodo inquinabo illos?* Cant. 5. Non dixit: si fortè inquinaro; sed assertiuè, *inquinabo illos.* Esto contractis pulueris sordibus inquinentur. An advocatus ad proximorum curam, vt Deum foris quærat, lectulo contemplationis aliquandò relicto, ritè excusatur, dum non exit, ne leuis maculæ puluere defœdetur? Profectò huiusmodi maculæ & vnda leui abolentur, & quodammodo necessariò acquiruntur. Vnde Leo serm. 4. &c. Quadrag. aiebat, *Dum per varias actiones vitæ huius sollicitudo distenditur, necesse est de mundano puluere etiam religiosa corda sordescere.*

Escob. & Mend. in Euang. de Temp. T. I.

16. *Non minùs secundò Petrus in ministerij vndis, quam Ioannes in contemplationis lecto.* Ioan. 21. — Reuoca ad memoriam Ioannem dilectum Discipuli in lectulo inquam sponsam decumbentem: *Qui & recubuit supra pectus Domini.* Ioan. 21. Et Petrum e nauicula ad pelagus fidei feruore descendentem, Iesumque inter vndas seculares, siue in proximis quæritantem. Ioannes dormit, firmus persistit, Petrus titubat inter vndas, sed non absorbetur (ex graui delicto) à pelago. *Videns ventum validum timuit, & cum cœpisset mergi, clamauit. Et continuò Iesus extendens manum apprehendit eum, &c.* Matth. 14. Ad quæ Origenes hom. 2. in diuer. *Petrus in forma Actionis, & fidei ponitur; Ioannes autem Contemplationis, atque scientiæ typum imitatur. Vnus si quidem recumbebat supra pectus Domini, quod est Contemplationis sacramentum: alter sæpe titubabat, quasi trepidæ Actionis symbolum.* Preme hasce particulas: *Petrus in formâ Actionis, & fidei ponitur, & Alter sæpe titubabat*, scilicet Petrus. Si titubabat frequenter, quonámmodo in forma fidei ponitur? An non aptius Ioannes Contemplationis gerens simulacrum, fides non titubanti adscriberetur, quam Petro toties titubanti? Profectò Petro meritò adscribitur fides, quia qui proximis saluandis dat operam, si tentationibus ingruentibus sæpe titubat, sed non ab æquore absorbetur, Domino dexteram illicò porrigente. Leuia sunt commissa ipsa vnda abluenda, merito nimiùm, ex ministerio, crescente; cuius quidem fastigium dubito an Ioannes quiete fruens Contemplationis assequutus est. — Mat. 14. — Orig.

17. *Si fortè absorbearis, facilius emerges, quia in tempestate perysse.* — Quid si omnino aliquando ab vndis absorbear? An non ex graui commisso facilius exsurges, si cadis dum pro gloria Domini pugnas: Domino permittente casum ob occulti iudicij præscriptа. Quàm miserè Dauid excidens à mare absorbetur! quam facilè vidit ripæ felicitatem: *Dominus quoque* (ait Propheta) *transtulit peccatum tuum*, inclamante prius Rege: *Peccaui Domino.* 2. Reg. 12. Et vndénam è tanto flagitio tam celeriter, ignoscente Domino, peccator emergit? Puto, quia exciderat dum ministerio defensionis Dei populi operam exhibebat. *Eo tempore, quo solent Reges ad bella procedere, misit Dauid Ioab, & seruos suos cum eo, & vniuersum Israel, & vastauerunt filios Ammon, & obsederunt Rabba. Dum hæc agerentur, accidit vt surgeret Dauid de stratu suo, & deambularet in solario domus suæ, viditque mulierem lauantem, &c.* 2. Reg. 11. *Dum hæc agerentur.* Textus ait. Dum Rex Israëlis saluti prouideret, immissis ad ministerium militibus, factum est vt videret, & vinceretur. Quàm facilè exurget qui in bello victus est! Nathano Dominus ad Dauidem immisso ex ore Basilij Sel. Ora. 17. *Seruum meum noui, noui bellatorem meum, qui inimico terga non dedit, sed depræliaus vulneratus est. Non est ab euentu mente alienatus, nec ea res hominis propositum immutauit: astu, non vi prostratus est.* — 2. Reg. 12. — 2. Reg. 11. — Basil.

18. *Qui claustris recludi: ne vel obiurget ministrò à prælio reuertentem, licet vulnere affectum.* Ecc el. 24. — An Petrum è pelago rursum cum Domino ad nauem reuertentem poterat iuste Ioannes obiurgare: Te miserum è claustris ad pelagus delapsum. Audi Sapientem. *Melior est iniquitas viri, quam mulier benefaciens.* Eccles. 24. Contemplationi addicta anima tibi sit mulier filum ducens meditationis claustris addicta, ne è puluere palestræ sordescat. Vir autem minister Euangelij ad pelagus descendens, ad campum prosiliens decertaturus. Reuertitur hic vulneratus ad clau-

Bernard.

stra. An possit mulier eum iustè lacessere? Bernardus ser. 12. in Cant. *Temerariè obiurgat virum de prælio reuertentem mulier nens in domo. Si quis de claustro eum, qui versatur in populo interdum minus districtè, minúsve circumspectè sese agere deprehenderit: non ad iudicandum confestim prosilias, sed memineris scriptum: Melior est iniquitas viri, quàm benefaciens mulier. Nam tu quidem in tui custodiâ vigilans, benefacis: sed qui iuuat multos, & melius facit, & virilius. Quod si implere non sufficit absque aliqua iniquitate, hoc est, absque aliqua inequalitate vitæ: memento, quia charitas operit multitudinem peccatorum.* Igitur è nauicula ad pelagus, Domino aduocante, descende, aut à Domini dextera protegeris, ne mergaris: aut mersus (misero heu euentu) protinus eueris. Cecinit Ausonius:

Auson.

Insanum quamuis hyemet mare, crudáque tellus
Seminibus, bello nec satis apta manus:
Ne dubites, authore bono. Mortalia quærunt
Consilium, certus iussa capesse Dei.

Si iuberis è lectulo Contemplationis prosilire ad campum, aut ex nauicula ad pelagus, nullius hostis impetu verearis excidere. Quòd si in prælio vulneratus fueris, ad Genesar cum ægrotis ad cælestem medicum accurre.

Observatio III.

Ad illa verba:

Et dixit eis: Confidite, nolite timere, ego sum: & ascendit ad illos in nauim, & cessauit ventus.

Non vocatus Dominus ascendit in scapham, Discipulos liberaturus.

Ac si sibi ipsi in nobis nunquam non laboranti ferret opem. O si sic in proximo laboremus!

19. Licet Euangelista alius adnotârit Discipulos voluisse Dominum ad nauem recipere, nullus tamen meminit *laborantes in remigando* Domini opem implorasse: sed Dominum æquoris superantem fluctus ad scapham venisse, vltróque sese laborantibus ostentasse. Sponte venit, non vocatus accurrit, ac si laboranti sibi in Discipulis opem afferret.

20. Et quando patienti subdito Præsul cælestis non compatitur? Abel Domino obtulit agnum innocens ipse, imò se ipsum Pastori superno immaculatum ex Chrysopolitani Episcopi mente libauit. Gen. 4. An non in purissimi agni Abelis scilicet mortis præsagium? Cain enim aduersùs fratrem insurgit, eiúsque innocuum profundit cruorem. Iam Dominus clamat. *Ecce mitto ad vos Prophetas, & sapientes, & Scribas, & ex illis occidetis, & crucifigetis: Vt veniat super vos omnis sanguis iustus, qui effusus est super terram à sanguine Abel iusti vsque ad sanguinem Zachariæ filij Barachiæ, quem occidistis inter templum, & altare.* Matt. 23. Hinc triplici excogitatione argumentum confirmabo. In primis requiro, quare à Iudæorum generatione requirendus omnis sanguis effusus, cum requiritur ab eis sanguis sapientum, Scribarum, Diuorum? An non illi clamârunt. *Sanguis eius super nos, & super filios nostros?* Igitur dum ab eis requiritur sanguis Christi, consequenter requiretur omnis à constitutione Mundi sanguis effusus, quia agnis, ouibúsve Dominicis trucidatis, Pastor in illis cruciatus sustinebat. *A sanguine Abel*, id est, à primo cruore profuso. Bellè Origenes. *A sanguine Abel, id est, à sanguine Christi.* Quonammodo ab Abel sanguine, si à Christi cruore? Quia nunquam agnorum Domini profusus sit sanguis, quin Pastoris cruor effunderetur.

Cuncta Dei agnis occisis, Christus occisus est. Gen. 4.

Matt. 23.

Orig.

21. Deinde specialiter illud pondero: *A sanguine Abel.* Audisti Christum Agnum vocari, *qui occisus est ab origine Mundi*? Audiui planè. Quonam modo ab Orbis origine occidi potuit, qui post tot secula sanguinem profudit, nisi quia mactato agno Abele, Pastor ipse Agnus in illo patitur? Idcirco Abelis sanguis à Iudæis requiretur, qui Iesu sanguine immixtus est. Hilarius. *Ideò Abel sanguis in hanc eorum posteritatem venturus ostenditur, quia iam in hoc habitans Christus erat passus.*

Christus Pastor, mortuo Abele, oue, occiso.

Hilar.

22. Denique venio ad Zachariam *filium Barachiæ, quem occidistis,* inquit, *inter Templum & altare.* Ac si diceret: Vsque ad sanguinem Christi, quia quando Zacharias ouis occisus est, Christus Pastor de medio sublatus. Eusebius Emiss. *Dominus noster se ipsum Zachariam vocat.* Zacharias *Domini memoria* interpretatur; *Christus Iesus dicitur Verbum Domini, sermo Domini, virtus & sapientia Domini, sic & Memoria Domini.* Erat Zacharias Barachiæ filius, qui *Benedictus Domini* vocatus est. *Christus Principi Sacerdotum interroganti, an esset Christus filius Dei benedicti: respondit: Ego sum.* Zachariam Iudæi inter Templum & altare occiderunt. *Inter Templum & altare ipsi Christi mortem inter se consiliati sunt. Neque aliter Iudæi Christum occiderunt, nisi consiliando, accusando, & damnando. Vnde ipsi dicebant: Nobis non licet interficere quemquam.* Passio itaque Domini innouatur, quoties iustus occiditur. Ideo occumbente Zacharia, Domini benedicta ouicula, (cui Pastor clamaturus: *Venite benedicti, &c.*) Christus Pastor de medio tollitur; quia patiente iusto compassione afficitur. Quem quidem deberent imitari Pastores. Iugulatur ouicula? Verus Rector simul vulnerandus.

Nota affecto Zacharia, quasi alter, sine idem Zacharias vocatur Iesus.

Euseb. Emiss.

OBSERVATIO IV.

Ad illa verba.

Et quocumque introibat in Vicos, vel in Villas, aut Ciuitates in plateis ponebant infirmos, &c.

Ad Vicos, Villas, & Ciuitates Dominus sponte properat quæsiturus ægrotos, quos sanet.

Vt edoceat Euangelij ministros, non vocatos proximis succurrere: ipsæ enim ægritudines clamantes aduocant.

25. Cassian. SIMON de Cass. lib. 5. cap. 5. Illud premens: *Et quocunque introibat*, sic concludit: *Ergo prius ille ingreditur, quàm nos occurramus.* Non expectat Dominus vocantium clamorem; illud enim ipsum ægrotos iacere, erat inclamitare. Nec enim minister salutis semper vocatus accurrit ad homines sanandos. Seculare medicamen aduocatio præcedit. At crimine ægrotis spiritualis medicus haud vocatus occurrit.

24. *Trahuntur peccatores ad Iesum Iesu pergère ad ipsus, vt adducat.* Dixerat Dominus, *& ego, si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me ipsum.* Attamen fons insequutus homines vocatur a Paulo. *Bibebant de consequente eos petra, petra autem erat Christus.* Si monti Crux illigatur, Christus autem Cruci suffigitur, quonam modo Christus petra consequens appellatur? Veniant ad montem, qui aquis fontis satiari cupiunt: trahantur ad fontem. Certè ad se Dominus trahit, dum insequitur, ægram ouiculam quærens, vt reducat. Cur existimas è latere Saluatoris sanguinem, & aquam profluxisse? *Exiuit continuo sanguis, &*
Ioan. 19. *aqua.* Ioan. 19. Vt longè dissitos ægrotos quæreret, vt donaret sanitate: vt sitientibus potum ipse
Ambros. fons dulcissimum exhiberet. Ambrosius lib. 10. in Luc. cap. 23. *Ex illo autem incorrupto licet corpore, sed defuncto, omnium vita manabat. Aqua enim, & sanguis exiuit, illa, qua diluat, iste, qui redimat.* Ad fœdos homines quærendos pergit aqua, ad captiuitate pressos redempturus sanguis accurrit. Trahendi ad Cruci suffixum, quia requirendi.

25. *Quasi sitiens potum, fons ipse sitientes quærit.* Psal. 61. Ioan. 4. August. Hieron. Canit ore Dauidico, *Cucurri in siti.* Psalm. 61. An sitiens fons? Profectò fons viuus sitientes quærit sitientis affectu. Non sistit, donec inueniat fontem. *Iesus autem fatigatus ex itinere sedebat sic supra fontem.* Ioan. 4. Pergit, currit, donec fontem inueniat. An puteum Iacob? Minimè, sed Samaritidem illam, *quam* (authore Augustino ad Psal. 61.) *ipse sitiebat.* Hieronymus, *Currit Dominus in sancta sui, cucurrit de cælo, venit in vterum, ex vtero in præsepium.* Bibunt animantia, pastores compotantur. *Currit sitiens, venit ad fontem Iacob, Samaritana reficitur. In Cruce humani generis salutem sitiuit.* Non venit ad montem genus humanum? Fons prosiliet è monte.

26. Aderat latro, cui promiserat paradiso potiturum. An dispensatoriè Christianus sine Baptis- *Sanguis & aqua emittitur, vt requirant latronē baptizādum.*
matis lauacro? Certè fons emittet vndam salutatem quæ sponte requirat ægrotum in vitam diluendum. *Continuò exiuit sanguis, & aqua.* Ioan. 19. Obit Dominus ante latronem, vt de vulnerato latere sanguis & aqua effluerет ad latronis Baptismum. Chrysostomus hom. 6. de Cæco. Ioan. 19. Chrys. *Continuè, ait, exiuit sanguis, & aqua. Nec sic exierunt, vt simpliciter fluerent; sed cum impetu. Vt latronis corpus aspergerent, vt latronem aspersum baptizarent.* Postulet illigatus patibulo latro Euangelij ministrum ad se adduci. Quid requitenda ægroti aduocatio, si ipsa clamat infirmitas: Baptizandos require.

Prodigus adolescens ad Patris domum reuertebatur. Quem cum Parens à longè videret, *mi-* 27. *Pater ad filium longè dissitum currit, vt adducat, non vocatus sed misericordia impulsus.*
sericordia motus est, & accurrens cecidit super collum eius. Luc. 15. *Accurrit* (ait Chrysologus ser. 3.) *non gressu corporis, sed pietatis affectu.* Ac si puderet Patrem filium ad se venire, nisi ipsum præcurreret pietate. Hieronymus ad Psalm. 61. *Venit Christus parens ad peccatores filios. Quod in Parabola illa de filio prodigo liquet. Cùm enim adhuc longè esset, vidit illum Pater ipsius, & misericordia motus est, & accurrens cecidit super collum eius.* Luc. 15. Chrysost. Hieron. Longè à Domino peccatores recedere sufficit, vt non aduocatus, sed misericordiâ, ex miseria filij, motus ad illum adducendum accurras, si, à te paternum sit munus explendum.

OBSERVATIO V.

Ad illa verba:

Et deprecabantur eum, vt vel fimbriam vestimenti eius tangerent: & quotquot tangebant eum salui fiebant.

Si ex fimbriæ vestimenti Iesu contactu cuncti sanantur ægroti, quid ex totius corporis ad pectus immissione?

Profectò Eucharistia præsentissimum cunctis ægritudinibus medicamen est.

ROgabant, (Caietanus inquit,) *vt vel minimum vestis eius tangerent. Poterant sanari sine contactu vestis solo verbo.* Cur igitur vestes permisit contrectari? Existimo, vt accepturis hinc Eucharistiam exhiberet documentum: Tam efficax ad corporis morbos fimbriæ contactus? Quid ipsum spiritualibus ægritudinibus Corpus Dominicum? Chrysostomus hom. 51. *Si qui tangebant fimbriam, sanabantur. Sanabimur* (efficacius) *nos si mundè accedimus, cùm totum eum manducamus.* 28. Caiet. Chrys.

Cuncti ad Medicum adducantur ægroti. *Ecce homo quidam hydropicus erat ante illum.* Luc. 14. Vino ille, *in quo est luxuria*, præstabat obse- 29. *Ebrietatis hydropisis Eucharistico mero sanatur*

 quium.

quium. Quam difficilè è vino vulnerati sanitati restituuntur! Homerus Epigram. 2. cecinit Græcè, quod Latinè sonat:

Vinum, & balnea, & circa Venerem amor
Per velociorem mittit viam in infernum.

Quia scilicet effrænato impetu aguntur, qui mero vtrique præstant famulatum. Et Plautus
Plaut. Aul.

Nimis vinum vile, atque amor
Si ebrio, atque amanti impune facere, quod lubeat licet.

Corrupta planè ex vino natura, quodnam expectat medicamen? Propertius 2.

Vino forma perit, vino corrumpitur ætas.

Profectò ebrietatis ægroto Eucharisticus calix
Pelus. meracissimus medicamina præstat. Isidorus Pelus. lib. epist. 313. *Mentem, ac rationem bibendo ne absorbe. Verum illud in mente habe, quod diuinus Spiritus ex vini primitijs Christi sanguinem effecit.* Ac si diceret Medicus cœlestis: Ad ebrietatis hydropisim frænandam recipe è vino sanguinis salutaris.

30. *Eucharistia cibus epulones frenat.* Desperatus Epulo diues accedat, cui Abraham abnegat stillam, quia micam ipse inopi denegarat. An misero medicina paratur? Certè Eucharistica mensa potens mundialium epularum exitiales comprimere effectus. *Vnusquisque* (ait Paulus) *suam cœnam præsumit ad manducandum, & alius quidem esurit, alius autem ebrius est.* O quot diuites epulones! Adhibe morbo medicamina. *Ego accepi à Domino, quod & tradidi vobis, quoniam Dominus Iesus, in quâ nocte tradebatur, accepit panem, &c.*
1. Cor. 9. 1. Cor. 9. Quorsum ad epularum exitialium ablegationem cœlestis Eucharistici conuiuij memoria peragitur? Certè, quia lingua epulis assueta (stillam æternùm postulatura) ad sobrietatis amorem reuocabitur memor solummodo Eucharistici conuiuij! quid
Chrysost. cibo degustato? Chrysostomus, *Ne igitur hæc fiant, (id est crimini gulæ indulgeatis) linguam tuam, ac labia considera, quo pacto vestibulum Christi facta sunt, vt ingrediatur. Considera quo tempore accedes, & cum sensibilem mensam apponas ad illam mensam, & cœnam Dominicam animum dirige.* En ægros ex saturitate sanat.

Cum Baccho & Cerere Venus ardescit, quam 31. *Luxuriei paralysis Eucharistia ab legatur.*
quidem flammam vnda extinguit Eucharistica, Paralyticos huiusmodi sanitati piscina restituit. Sedenti Iesu supra fontem Sichar sistitur fœmina paralysi libidinis ægra, luxuriei igne penè consumpta, Christi fonte mergenda in flammæ exitialis extinctionem. *Erat ibi fons Iacob.* Ioan. 4. Quem ipsa puteum appellarat: *Et puteus* Ioan. 4.
altus est. Si puteus, vbi nam fons? Erat puteus siti corporis præparatus, sed aderat simul spiritualis fons, nempe Christus, cuius corpus sanctissimum fons est expositus accedentibus ægris in febris exitialis extinctionem, in paralysis medicamen. Ambrosius ad Psal. 45. *Dominus Iesus* Ambros.
sedebat ad puteum, erat autem ibi fons. Fons ibi est, vbi Christus est. Fons est, vt aquæ superefluant requirentibus: quò & vniuersa carnis vel flagitia diluantur, vel restinguantur incendia.

Accurrunt denique vel à mundiali Principe, 32. *Incidens in latrones, mundum, & Diabolum sola fimbria sanatur: quid si absumeret? Psal. 22.*
vel à Tartareo Rege vulnerati: incidens inquam in latrones curandus exponitur. Adest Samaritanus vinum & oleum infusurus. Dauid fatur, *Parasti in conspectu meo mensam aduersùs omnes, qui tribulant me.* Psalm. 22. Pende particulas: *Parasti, & Aduersùs omnes.* Cur non dixit, Parasti, vt epulemur, & satiati dimicemus aduersùs Principatus & potestates, aduersùs Principes tenebrarum harum? solùm præparari, præsentari, obiici mensam, victoria est contra Mundum, & Diabolum. Cyrillus Ierosol. Cath. 4. *Parasti mensam* Cyrill.
mysticam, & spiritualem aduersariam illi, quæ antea parabatur à Dæmonibus. Mensa mundialis apparatus inanis est, qui effugit veræ mensæ apparatu. Si fimbria, si solummodo sanat aspectus, quid Dominicum corpus absumptum?

PARS

PARS TERTIA.

PISCIVM CAPTVRA.

Paraphrasis, ac Commentarij literales ad Caput quintum Lucæ.

PANEGYRICI MORALES CIRCA Literam in Iesum Pelago imperantem.

PROLVSIO.

CVM opus Domino fuisset perpetuis quibusdam suorum mirabilium operum, ac doctrinæ testibus, & coadiutoribus, mox à prædicationis exordio, cum iuxta Galilææ pelagus adesset, è mari duo paria fratrum velut margaritas expiscatus est. Præmissum equidem, ad alliciendum, capturæ piscium copiosæ miraculum, cùm vano labore totam noctis absumpsissent instantiam, tanto labore, tanto fructu denique compensato. O quot in nocte rutilant cœlestis sapientiæ documenta! Per totam noctem laborantes nihil capiunt. *Nisi enim Dominus* (ait Beda *cor illustrauerit auditorum, Doctor in nocte laborat. Nisi in verbo gratiæ supernæ laxata fuerint instrumenta disputationum, frustra vocis suæ prædicator iaculum mittit. Quia fides populorum non sapientia verbi compositi, sed diuinæ vocationis munere prouenit.* Si illustret gratia, expiscatio proficit, captura redundat, piscium multitudini, ac magnitudini extrahendæ annuendi ministri.

LVCAS CAP. V.

VERS. 1. CVM turbæ irruerent in Iesum, vt audirent verbum Dei, & ipse stabat secus stagnum Genesareth.

2. Et vidit duas naues stantes secus stagnum: piscatores au-

PARAPHRASIS.

1. *TANTVM Iesu fama hominum affluxum concitarat, vt iam non satis esset sui copiam facere in Synagogis, in Vicis: verum etiam quocumque se subduceret Dominus, eò simul virorum, ac mulierum promiscua accurreret multitudo, Iesu apud littus Genesareth stante.*

2. *Videns Dominus locum esse parum Euangelico Concionatori commodum, hinc vrgente populi turba, hinc proximo lacu, subduxit*

tem descenderant, & lauabant retia.

subduxit sese in locum quietiorem. Commodæ se offerebant ad id munus duæ piscatorum scaphæ, quarum homines, egreßi retia abluebant, in proximam piscationem præparantes.

3. Ascendentes autem in vnam nauim, quæ erat Simonis, rogauit eum à terra reducere pusillum. Et sedens, docebat de nauiculà turbas.

3. *Has vbi vidit Iesus, in alteram ingressus, (in eam scilicet, quæ erat Simonis) rogauit illum, vt cymbam paululum à terra deflecteret. Ibi submotus a multitudinis compreßione, considens, de naui, velut de cathedra populum in littore stantem edocebat. Vt qui ad munus Euangelicum piscatores aduocare curabat, iam hoc ipsum, quòd ex naui agebat Iesus esset homines expiscari.*

4. Vt cessauit autem loqui, dixit ad Simonem. Duc in altum, & laxate retia vestra in capturam.

4. *Concione peractâ, nauiculæ moderatori (Ecclesiæ, futuro Præsuli) Dominus. Nauigium, inquit, longius à terra abducito, & in profundum proueche, atque ibi retia vestra ad piscandum laxate, vtili quidem iactu.*

5. Et respondens Simon, dixit illi, Præceptor, per totam noctem laborantes nihil cepimus: in verbo autem tuo laxabo rete.

5. *Cui Simon, A nobis, ô Præceptor, tota nocte in piscando est laboratum, neque quidquam cæpimus, vnde diffisi retia lauimus. Tamen ad tuũ iussum tuo fidens verbo, rete laxabo, obsequio meo, euentu tuo.*

6. Et cùm hoc fecisset, concluserunt piscium multitudinem copiosam: rumpebatur autem rete eorum.

6. *Obtemperatum Domini dictis, nauis in profundum lacus abducta, latè sparsum est rete, cui mox tanta piscium inuoluta multitudo, vt rete Discipulorum impar ponderi piscium abrumperetur, nec prædæ capiendæ nauis vna sufficeret.*

7. Et ànnuerunt sociis, qui erant in alia naui, vt venirent, & adiuuarent eos. Et venerunt, & impleuerunt ambas nauiculas, ita vt penè mergerentur.

7. *Erant altera in scapha socij Simonis, queis procul non voce, sed signis indicârunt, vt accederent, & in exonerando rete opitularentur. Venerunt, adiuuerunt, tantáque piscium vis reperta est, vt parum abesset, quin onere depressa scaphæ periclitarentur. En Doctoris Euangelici imaginem. Retia laxat è sacrorum voluminum præceptis quam plurimos fideles inuoluens, nec inuolutos elabi sinens.*

8. Quod cum videret Simon Petrus, procidit ad genua Iesu, dicens: Exi à me, quia homo peccator sum, Domine.

8. *Vbi vidisset Simon rem viribus humanis non geri, sed virtute Iesu diuinâ, ex magnitudine successus modestior effectus, procidit ad genua Iesu, eique totam huius facti gloriam transcribit. Domine, inquit, discede à me, sum enim tuo indignus consortio, nec impunis tecum commorabor.*

9. Stupor enim circumdederat eum, & omnes, qui cum illo erant, in capturâ piscium, quam cæperant.

9. *Expreßit hanc Petri vocem admiratio quædam vehemens, virtutis humanæ maioris. Nec aliter erant socij Simonis affecti. Cunctorum enim animos incredibilis quadam huius facti admiratio occupauerat.*

10. Simili

10. Similiter autem Iacobum, & Ioannem filios Zebedæi, qui erant socij Simonis.

10. Cùm autem admiratio eiusmodi sic omnes haberet attonitos, Iacobus & Ioannes Zebedæi filij sese Iesu adiungere non audebant. Quos omnes Dominus vno consolatur in Petro.

11. Et ait ad Simonem Iesus: Noli timere, ex hoc iam homines eris capiens. Et subductis ad terram nauibus, relictis omnibus, secuti sunt eum.

11. Fatur quidem: Non est, quod formides, Simon, tuam agnoscis imbecillitatem, & diuinam es expertus virtutem: hæc amanda, non formidanda est. Satis istius piscationis, post hæc dabis operam, non vt piscibus nauem impleas, sed vt Ecclesiam meam impleas Euangelicæ doctrinæ professoribus. Omnes illi sibi dictum intelligentes subductis in terram nauibus, retibus, piscibus, socij Iesu addicuntur.

SECTIO QVINTA.

Inutilis Piscatorum labor.

TEXTVS.

VERS. 1. FACTVM est autem cùm turbæ irruerent in Iesum, vt audirent verbum Dei, & ipse stabat secus stagnum Genesareth. 2. Et vidit duas naues stantes secus stagnum: piscatores autem descenderant, & lauabant retia. 3. Ascendens autem in vnam nauim, quæ erat Simonis, rogauit eum à terra reducere pusillum. Et sedens, docebat de nauicula turbas. 4. Vt cessauit autem loqui, dixit ad Simonem: Duc in altum, & laxate retia vestra in capturam. 5. Et respondens Simon, dixit illi: Præceptor, per totam noctem laborantes nihil cepimus: in verbo autem tuo laxabo rete.

COMMENTARIVS LITERALIS.

§. I.

De Christo è nauicula turbas docente.

1. *Cur Iesus in nauim ascenderit?* FACTVM *est autem, cùm turbæ irruerent in eum.* Christus, vt irruentem, comprimentémque vitaret turbam, in nauiculam Petri conscendit, dum ille cum Andrea fratre suo, reliquisque piscatoribus retia reficeret. Solebat id facere Saluator, vt patet Mar. 4. Vt è nauigio velut suggestu commodius sermonem profunderet. Cur autem Lucas Petri iactum, ingentémque piscium capturam commemorat? Non aliâ de causa, quam vt edoceat, quâ occasione, quo miraculo Petrus & Andreas, Iacobus & Ioannes fuerint aduocati.

Et ipse stabat secus stagnũ Genesareth. Stagnum hoc propter magnitudinem mare à Matthæo, & Marco vocitatur: vt Tom. 4. vidimus,

2. *Stagnum, seu mare.* *Et vidit duas naues stantes secus stagnum, piscatores autem descenderant, & lauabant retia.* Hi qui retia abluebant, alios fuisse, ab illis qui ex Matthæo, & Marco retiá in mare mittebant crediderim. Aderant enim multi, quorum alij causâ piscandi retia in mare iaciebant, alij lacerata, & soluta reficere curabant: alij abluebant.

3. *Varij piscatores varijs muneribus addicti.* *Ascendens autem in vnam nauim, quæ erat Simonis.* Cum multæ essent ibi scaphæ piscatorum in eam Christus ascendit, quæ erat Petri, curans piscatorem suâ ipsius naui, suis quodammodo retibus expiscari.

Rogauit eum à terra reducere pusillum. Qui posset iubere, Petrũ rogat. Theophylactus, *Christi mansuetudinem vide, quomodo obsecret Petrum, vt à terra abducat.* Et Bonauentura, *Nota humilitatem Domini, quia rogabat Petrum seruum suum, exemplum Prelatis relinquens, vt & ipsi rogent subditos. Vnde Apostolus 1. Thessal. 4 Rogamus vos, & obsecramus in Domino. Quia vt dicit Seneca. Generosus est animus hominis, & facilius ducitur quam trahitur.* 4. *Cur in nauim Simonis ascende.*

Quæ erat Simonis. Non casu accidit Christũ Petri nauem ascendisse turbas docturum. Innuit suggestum, ceu cathedram, è qua edocet Orbem, sedem esse Petri. Ad cymbam se recepit, vt reuerentiæ debitæ concionis consuleret. Nec ob irruentem turbam distulit concionari. Bonauentura, *Vehementi desiderio mouebantur turbæ, ideo irruebant, considerantes magis Domini bonitatem quam maiestatem.* 5. *Rogat modestiam, & humilitatem docens.* Theoph. Bonau.

Et sedens docebat de nauicula turbas. De doctrina Saluatoris Marcus. *Erat docens tanquam potestatem habens*, Cap. 1. Alij Doctores vt scribæ Iudæorum nõ tanquam legislatores, sed tanquam legis interpretes. Christus autem tanquam legislator. *Audisti, quia dictum est antiquis: Ego autem dico vobis: Diligite inimicos vestros.* Mat. 5. 6. *Desiderium audiendi, verbum Dei.*

sic

ſic Chryſoſtomus, & Theophylactus, Chriſtus ita loquebatur vt oſtenderet, nihil ſe niſi hominum ſalutem quærere. Quem Paulus Concionator egregius ſequutus aiebat: *Non quæro, quæ veſtra ſunt, ſed vos.* 1.Cor.12. At Scribæ & Phariſæi gratiam, opéſque aucupabantur. Chriſtus denique quod docebat, exequebatur. *Longum* (aiebat Seneca Epiſt.6. ad Lucil.) *iter eſt per præcepta: breue, & efficax per exempla* iter eſt. Sunt qui putent ſignificari poteſtatem, quâ cum doctrina miracula coniungebat, ſic in præſenti cum ſermone, quo erudit turbas, mirabilem expiſcationem copulauit. (Senec.)

§. II.

Ieſus iubet retia laxari.

8. *Cur reduci ſcaphem præceperit?* VT *ceſſauit autem loqui, dixit ad Simonem. Duc in altum, & laxate retia.* Ex Græco, *Reduc in profundum*, Siue *in altum mare nauiculam*, vt piſcationi operam impendas. *Reduc.* Iubet Chriſtus in altum mare, vnde venerat nauim reducere. Omnia diuino ſunt effecta conſilio, vt miraculi magnitudo magis innoteſceret. Et vt Petrus tota laborans nocte nihil caperet, vt intelligeret, fruſtra ſe ſine Chriſto laborare, & omnia humana ſtudia ſine diuinâ gratiâ irrita eſſe. Et vt in eundem locum nauim reducere videretur; ne ſi in alium locum rete emitteretur, non miraculo, ſed caſui factum poſſet attribui. Tanta (ac ſi profaretur) vis piſcium, quod hîc piſces fuiſſent, ibi minimè.

9. *De piſcium captura, ac Apoſtolorum retibus.* *Et laxate retia veſtra in capturam.* Ac ſi diceret: Nunc tempus eſt, cum me præſente, ac iubente, facitis: antea non erat, cùm non meâ voluntate, ſed veſtrâ gerebatis. Gregorius autem (Gregor.) lib.17. Mor.cap.1. Beda in præſenti, Auguſtinus lib.2. qq. Euang.q.2. ad myſtica alliciunt. *Quod dicit Petro:* (ait Auguſtinus) *Duc in altum, &c. ad remotiores gentes, quibus poſtea prædicatum eſt, pertinet, ſicut Iſaias dixit: Tolle ſignum in gentes, ad eas, quæ prope, & ad eas, quæ longè.* Cap.5. De retibus Ambroſius, *Quæ ſunt Apoſtolorum, quæ laxare iubeantur, retia niſi verborum complexiones, & quaſi quidam orationis ſinus, & diſputationum receſſus, qui eos, quos ceperint, non amittant. Et bene Apoſtolica inſtrumenta piſcandi retia ſunt, quæ non captos perimunt, ſed reſeruant, & de profundo* ad lumen extrahunt, & fluctuantes de inferius ad ſuperna perducunt. *Laxate.* Maldonatus, Emphaſim habet, quaſi dicat, *Quam maxime poteſtis extendite retia, tantum enim capietis piſcium quanta retis capacitas erit. Ad capturam.* Non ad fortunam, vt rete extrahatur forte inane, ſed ad certiſſimam piſcium multorum extractionem (Beda. Auguſt. Iſa.5. Ambroſ.)

10. *Quanam Petrus mente reſponderit.* *Et reſpondens Simon dixit illi: Præceptor, per totam noctem laborantes nihil cepimus. In verbo autem tuo laxabo rete. Præceptor*, Caietanus, *Pro Præfecte, quamuis non omnino ſonet Præfectum, ſed honorabiliori nomine, quam Præceptoris vſus eſt Petrus.* Ego exiſtimo aut magiſtrum, aut Dominũ ſonare. An deſperatione felicioris iactûs hoc dixit Petrus, aut quod Chriſto non credat, aut obedire nolit? Minimè, ſed vt maiorem in Chriſtum fidem declaret, quod cum tota nocte laborantes nihil prehendiſſent, tamen eius confidens verbis iterum retia laxaret. Miraculum quidem auget, quod noctu Petrus, cum plures piſces capi ſoleant, nullum ceperit: die verò, cùm pauciores ſoleant capi, innumeros extraxerit. Beda, *Quia nondum illi Sol iuſtitiæ ortus erat, in tenebris ambulabat. In verbo tuo laxabo rete,* Iuſſu tuo, aut verbo tuo confidens. (Caiet. Beda.)

IN IESVM PELAGO IMPERANTEM

PANEGYRICVS MORALIS QVINTVS CIRCA LITERAM.

EX INVTILI PISCATORVM LABORE.

OBSERVATIO I.

Ad illa verba:

Cùm turbæ irruerent in Ieſum, vt audirent Verbum Dei, &c.

Turbæ audiendi verbi deſiderio in Dominum irruunt, & comprimunt, auſu quidem pio, irreuerentia quodammodo fideli.

Vbi oſtendo non taxandos omnino eſſe fidelium ad ſacra obſequia confluxus, eò quòd fortaſſe aliqualis caſualiter irreuerentia proſilit.

11. Bonau. REvoco ad memoriam Bonauenturæ ſententiam prementis illam particulam: *Cùm turba irruerent in Ieſum. Vehementi, ait, deſiderio mouebantur turbæ, ideo irruebant, conſiderantes magis Domini bonitatem, quam maieſtatem.* Confluunt ciues ad Templum audiendi verbi, aut Diuo obſequium præſtandi, aut monumenti ſacra hebdomade inuiſendi cauſâ: caſualiter irreuerentia proſilit ex clamore, ex tumultu. An non quodammodo auſus pius, fidelis irreuerentia oſtenditur?

Amplius

12. *Piè irruunt turba in Iesum, irreuerentia quidē veniabili ex verbi audiendi affectu.* Maldon.

Ampliùs expendo Lucæ locum. *Cùm turba irruerent in eum.* Verbum *irruo* significat cum impetu in rem aliquam ferri. Vnde Latinus, *Equo admisso, in mediam aciem irruit. A meorum irruptio nulla facta est.* Maldonatus, *Lucas ait Christum, vt irruentem, comprimentémque turbam vitaret, in nauiculam ascendisse.* An piè in eum irruerent? Irruptio ne hostilis? Profectò ex verbi Dei audiendi auiditate qualiscumque casualis irreuerentia ex tumultu, ex clamore ex compressione ipsa oborta pia censenda est. Confirmo ex Bonauentura adiiciente pulchrè. *Vnde dicit quidam expositor: Desiderium verbi Dei meriti magni est apud Deum, quod ipsam quoque irreuerentiam turbæ irruentis in eum excuset.*

13. *Et si apud agrum deuotionis nascantur spinæ, non negligenda cultura eius.* Gen. 3. August.

Hominis deuotionem ad verbum sacrum audiendum Augustinus post communem præuaricationem agro comparauit, de quo Dominus: *Spinas, & tribulos germinabit tibi.* Gen. 3. Cura maxima adhibenda, ne deuotionis, piique affectus agro flores herbásque medicas germinante, simul spinæ aut clamoris immoderati, aut tumultus parumper immodesti, aut ociosi sermonis, aut aspectationis non omninò syncerae, (graui piaculo ablegato) exoriantur. Num quia timentur spinæ, ager est omninò dimittendus, negligenda cultura? Minimè planè. Colatur deuotionis ager, si appareant aliquando furtim spinæ leuium transgressionum, abstrahantur, pietatis suffocentur affectu, desiderij audiendi verbi flammis exurantur.

14. *Nō repugnat verbi Dei audiendi deuotioni exterius tumultus necessarius.* Chrys.

Audi Chrysostomum ad c.2.Gen. *Verba sacra attenta mente, & excussis curis secularibus, omnique sollicitudine adhibita audienda.* Quid si irreuerentiam excitet sollicitudo, populo confluente? silentium adsit mentis, non lædit reuerentiã necessaria ex hominum confluxu externa vociferatio. *Si cum Regis* (adiicit) *leguntur litteræ, vbique est silentium, omnium aures vel inter clamores multitudinis arriguntur, vt sciant quæ Regis literis manifestentur, & quisquis vel parum tumultuatus fuerit, in magno periculo est. Multo magis cum magno timore, & tremore adstandum, & altum habendum internum silentium, & pellendæ cogitationes è turbulentia, vt verbum Dei intelligere possimus.* Compone particulas hasce: *Vel inter clamores multitudinis, habendum internum silentium altum, pellendæ cogitationes è turbulentia.* An silentium cum clamore multitudinis, cum confluentium auidè fidelium tumultu, aut turbulentia potest copulari? Ita equidem, si mens alto silentio attendit, dum necessariò tumultus externæ voces excitantur.

15. *Ad verbum audiendum homines à Deo inuitantur tanquam ad irruptionē exercituum, nec id deuotioni repugnat.* Exod. 19. Raban.

Moysi Dominus, *Cùm clangere cœperit buccina, tunc ascendent in montem.* Exod. 19. In Hebræo habetur, cum protraxerit buccina vocem suam tunc ascendant. Id est, (exponente Caietano) *cùm prolixius buccina insonuerit.* Quid Domine? Ad audiendum verbum diuinum tanquam ad bellum inferendum aduocantur? An id humiliter ad montem audituros accedere, vel in Deum irruere? Irruant tanquam si ad aciem hostium deferrentur, exteriùs militum, prælij feruore, vociferatio necessaria excitetur, dum modo interior reuerentia custodiatur. Rabanus, *Humanam per hoc irreuerentiam compescit, & mentem erigit. Ad sonitum buccinæ ascendere oportet in montem, quia ad sacræ prædicationis vocem se erigere debet ad superna mens auditorum.* In vna etenim sede & externa confluentium, imo irruentium (in morem exercitus, personante buccinã) hominum vociferatio, & interna mentis attentio commorantur. Ideo *cùm turba irruerent in Iesum,* placido à Domino vultu excipiuntur, & edocentur.

Observatio II.

Ad illa verba:

Et vidit duas naues stantes secus stagnum.

Dominus miserias vitæ humanæ in nauibus & in pelago vidit.

Quid enim hominum vita nisi nauis, nisi mare est, quibus adnata procella?

DOMINVS videt scaphas, videt & pelagus. Certè humanæ (ex Carth.) vitæ contemplatur imaginem. Nihil cymba pelago immissa miserius, quia nihil pelago inconstantius. Viuit nauis in mari, & maris ipsius epotat conditiones, cum fluctibus ascendentibus euehitur, cum eisdem descendentibus demittitur. 16.

17. *Homo nauis operatur vt mare, & ipsi assimilatur.* Psal. 106. Nyssen.

Canebat, seu plorabat Dauid, *Qui descendunt mare in nauibus, facientes operationem in aquis multis.* Psal. 106. Quamnam, in aquis operationem gerunt? Qui degunt in mari cum maris erroribus operantur, ipsius morem proferentes. Velut mare operantur, quia quasi mare necessariò effecti sunt. Nyssenus tract. 1. in Psal. cap. 8. *Homines reiectâ stabili, & nulli tempestati expositâ vitâ, voluntate, & proposito quasi mare effecti sunt.* Qui, instar nauium, degentes in pelago operationem in aquis multis efficiunt, cùm ab vndis agitantur. Addit Pater, *Quasi mare effecti sunt, inquit enim: Qui descendunt mare in nauibus, facientes operationem in aquis multis.*

18. *Quam similis mari humana vita.* Nyssen. Iacob.

Alij naufragium ponderent cui nauis obnoxia. De quo Nyssenus, *loco paradisi, quem colebant, & in quo priùs viuebant, artem factitàrunt submersioni obnoxiam.* Si morte nauis mergitur, conquiescit: non procella adiicitur, sed proculdubio incommoda minuuntur. At cùm apud æquora misera defertur scapha continuâ tempestate iactatur, quia pelagi ipsius imitatur actiones. Quidni amaritudinem? Quasi mare effecti sunt. Cecinit Antolog. Sac. Iacob. Bill.

Vita mari est similis, namque vt mare vita procellas
Hac habet, & ventos, naufragiumque frequens.
Nil stabile in vita, nec in æquore cernitur vnquam,
Saxa habet, & conchas vt mare vita leues.
Qui prorsus grauitate carent, rebúsque sinistris
Franguntur, conchas hos ego iure voco.

Parum esset vitam æquori assimilari, si congregatio hæc aquarum non tota è lacrymis coalesceret.

ceret. Humana vita tota est amaritudinis collectio. Quam dulciter Anonymus ingeniose planè.

Anonym.

Nascimur in lacrymis, lacrymis quoque vita madescit,
Et vitam rursus linquimus in lacrymis.
O multas hominum lacrymas! &c.

En humanam cymbam in aquis multis facientem operationem in pelagus mutatam.

19 Si apud nauem degere tam obnoxium periculo: quid ipsum periculum esse? Aiebat Ionathæ Dauid, *Viuit Dominus, & viuit anima tua, quia vno tantum (vt ita dicam) gradu ego, morsque diuidimur.* 1. Reg. 20. Similis certè naui vita illa, quæ gradu vnico à morte diuiditur. Galfridus ad cap. 30. Prou. apud Tilm. *Nihil in rebus humanis terribilius, nihil periculosius est, quam inter flatus aeris, & fluctus maris, inter auras instabiles, & vndas mobiles ligno fragili credere vitam suam, & vix duobus digitis à morte distare?* Distare duobus à morte digitis periculosum est? Quantò periculosius nihil distare à pelago? Nauis sum. Quanto periculosius in ipsum conuerti periculum? Mare hominum vita. *Sic fluctuant, quos metus agitat, & vana sollicitudo conturbat, vt nullum inueniat spei anchora firmamentum, nullum prorsus aut scopulosum littus appareat.* Desperant naue vecti? Quid nauis speret, quid pelagus non timeat?

Vita humana non olùm periculo vicina, sed mare cum sit, ipsum periculum est.
1. Reg. 20.
Galfrid.

20 Dauid alibi professus. *Cor meum conturbatum est.* Psalm. 37. Vbi Hieronymus, *cor meum fluctuabat.* Si nauis vita hominum, necessaria fluctuatio, non solùm quia apud fluctus degit, sed quia fluctuum actiones imitatur. Menander appositè.

Nescio, quonam modo naui, & aequori, vita scilicet nostra prouideamus. Sed adest rupes Christus.
Psal. 37.
Hieron.
Menan.

Cape prouidentiam conuenientis vitæ,
Sed quomodo naui, & æquori prouideas?

Quid prouidentiæ cum erroribus pelagi? O vita, cuius molestiæ vitari non possunt, cuius non quimus obuenienti procellæ frænum adhibere; quia si ad nauis salutem anchora deseruit: cum simul sit mare necessaria tempestate iactatur. Vllane miserandæ scaphæ spes euasionis? Audi Iacobum Bill. postquam vitam nostram pelago comparauit, inquit:

Iacob.

At mihi sunt firmæ rupes, sunt saxa, mouere
Quos nequis vllis sana procella gradu.

Quàm misera hominum vita, si mare, in quod versa est, non rupem Christum suismet exponeret erroribus.

OBSERVATIO III.

Ad illa verba:

Cùm turbæ irruerent in eum vt audirent verbum Dei, &c.

Festina auiditas verbum Dei audiendi commendatur, nostri temporis taxabili pigritiâ.

Vbi ostendo necessariam huiusmodi verbi audiendi sollicitudinem, ad ipsum verbum salubriter excipiendum.

Irruendi vocabulo auiditas turbarum audiendi verbi expenditur, quæ cultores antiquos commendans, nostram vereor ne pigritiam taxet. Olim quidem *vniuersa terra desiderabat vultum Salomonis, vt audiret sapientiam eius.* 3. Reg. 10. *Certè ecce plusquam Salomon hic.* Vnde (ait Bartadius noster) vniuersa Galilæa vultum eius desiderabat, vt ipsam Dei sapientiam & videret, & audiret. *Discant auditores diuinum verbum cum auiditate audire iuxta illud: susceperunt verbum cum omni auiditate.* Act. 17. Irrue igitur, festina, propera ad cœlestis verbi præconem. 21.

3 Reg. 10.
Bartad.

Metaphora nauigij, videns Dominum turbas è naui docere, confirmabo. Chrysostomus hom. 2. in Epist. ad Thessal. fatur, *quod nauigiis sunt spirantes venti, hoc animis sunt verba. Quamdiu nauigia sub anchora detinentur, nec spirantibus ventis vela expandunt, nec proficiscuntur, nec nauigant, nec ex vno in alterum feruntur locum.* Ac si diceret, siquidem verbum est animi vita, vt spiritu vitali impleatur, anchora infrænante, ac retardante ablegata, expediatur nauigium, peruolet, properanti cursu ad captandas auras animus festinet. Nec enim nauis torpore infrænata potest spirante vento impleri, nec in vnum ex altero locum deferri, seu ad portum felicitatis adduci. 22.

Velocitas animi requiritur, vt animus spiraculo salutari repleatur.

Parabola talentorum hoc complet argumentum. *Oportuit, (ait Dominus pigro famulo) te committere pecuniam meam nummularijs, & veniens ego recepissem, quod meum est cum vsura.* Matt. 25. Vbi Chrysostomus hom. 41. in Gen. *Si diligenter parabolam intueamini, scitis, quod Doctores quidem debent dinumerare pecuniam, sed auditores non solùm seruare sollicitè, sed negotiari debetis.* Copulat sollicitudinem cum dinumeratione pecuniæ. Sollicitè accipite, sollicitè seruate, vt negotiemini. Qui enim huiusmodi sollicitudine, ac auiditate numeratam pecuniam non suscipit, proculdubio despicit lucra, ipsámque doctrinam terræ sepeliendam addicit. 23.

Non acquirit spiritualia lucra, qui sollicitè non excipere curat verbum sacrum.
Matth. 25.
Chrysost.

Adumbrauit Amos fatus, *Quomodo si eruat pastor de ore leonis duo crura, aut extremum auriculæ, sic eruentur filij Israel, qui habitant in Samaria.* Cap. 3. Ad quæ Hieronymus, *In crure vita ostenditur ad doctrinam, in aure sacramenta dictorum. Vnde ad credentes dicitur: Qui habet aures audiendi audiat.* Luc. 8. Crura igitur auriculæ copulantur, simúlque ex ore leonis extrahuntur. An innuitur ad animæ salutem æquè interesse & cursum velocem ad doctrinam audiendam, & aures audiendi? Profectò non assolet exaudire vt ab ore leonis tartarei euatur qui velociter, & auidè ad doctrinam non currit: *Duo crura aut extremum auriculæ.* 24.

Vt excipiatur verbum ex leonis ore eruantur crura currendi audiendi auribus adhærescant.
Amos 3.
Hieron.

Dominus apud Ioannem ait: *Videbitis Angelos ascendentes, & descendentes super Filium hominis.* Cap. 1. Augustinus lib. 12. cont. Faust. cap. 16. prædicatores in ascendentibus; ac descendentibus Angelis agnouit. Quia priùs interiori mentis affectu ascendendo superna doctrina replentur, vt descendentes edoceant auditores. Alij conuenientius argumento nostro in ascendentibus super Filium hominis ac descendentibus spiritibus ipsos auditores contemplantur. Si Christus sedens (super quem Angeli ascendunt & descendunt) edocet auditores, cur ipsi non simul consident excepturi sermonem? 25.

Sollicitudines spirituali imbuuntur auditores.
Ioan 1.
August.

An

An quia huiusmodi spiritus decet sollicitudo eos, qui ad sacrum verbum exaudiendum accedunt? Ita planè. Ex præfatis edisce necessatiam huiusmodi verbi excipiendi auditatem, vt verbum vtiliter ab auditoribus excipiatur. Vnde sollicitudo hæc & vitali spiraculo copulatur, & ad euasionem ex ore leonis præmittitur, & ad lucta spiritualia præparatur.

OBSERVATIO IV.

Ad illa verba.

Ascendens autem in vnam nauim, quæ erat Simonis, rogauit eum à terra reducere pusillum. Et sedens docebat de nauicula turbas.

Christus præcipit Petrum nauiculam pusillum à ripa reducere, vt doceat turbas.

Ipsos Concionatores, ac Doctores edocens, pro auditorum captu sermonem profundendum.

26. IVBET Dominus Petri nauim pusillum à terra educi, non tamen omnino in profundum admoueri, edocens doctrinam

Gregor. pro auditorum captu proferendam esse. Gregorius ad illud Iob: ligat aquas in *nubibus suis*, fatur. *Per nauim Petri quid aliud, quàm commissa Petro Ecclesia designatur? De qua vt Dominus prædicet, eam non in altum duci, & tamen à terra præcipit remoueri. Profectò significans, prædicatores suos rudibus debere populis nec alta nimis de cœle-*

August. *stibus, nec tamen terrena prædicare.* Et Augustinus lib.2.qq.Euang.q.2. *Quod ascendens in nauim Dominus, quæ erat Petri, rogat eum à terra reducere pusillum, significat, temperatè vtendum verbo ad turbas. Vt nec terrena eis præcipiantur, nec sic, à terrenis in profund ora sacramentorum recedatur, vt ea penitus non intelligant.*

27. *Aqua in Euangelium nubibus ligantur, ne semper effundat cum impetu. Iob 26. Gregor.* [illegible] Iob, *[illegible] ex aquæ* Metaphora [illegible] *suis, vt non erumpant* [illegible] ap.26. Ac si diceret, Deus in Concionatoribus suis doctrinam alligat, ne totam profundant, sed pro auditorum captu loquantur. Gregorius hic. *Aqua ligatur in nubibus, quia prædicatorum scientia infirmorum mentibus loquens, quantùm sentire valet, docere prohibetur.* Hieronymus contestatur.

28. *Nubes Paulus infrenatus fuit, ne cū impetu profunderet arcana verba. 1.Cor.3. Gregor.* Ideo Paulus Euangelica nubes profatur: *Non potui loqui vobis tanquam spiritualibus, sed quasi carnalibus: tanquam paruulis in Christo lac vobis potum dedi, non escam.* 1. Cor. 3. Ad quæ idem Doctor adiicit, *Religata intrinsecus scientia, ita vt non pariter deorsum erumperet, auditores suos distillatione verborum nutriens nubes illa loquebatur, Non potui loqui vobis, &c.* Raptus ille ad tertium cœlum vbi audiuit arcana verba, *quæ non licet homini loqui.* Cur non licet loqui? Quia ab auditoribus nequeunt vtiliter excipi. *Non licet loqui.* Ac si diceret: Nubes religatur. *Quis enim* (addit Pater) *ferre potuisset, si raptus ad tertium cœlum, raptus ad paradisum etiam arcana verba audiens, sua immensos supernæ scientiæ sinus aperiret? Aut cuius non virtutem auditoris opprimeret, si ea, quæ intrinsecùs audire poterat, in quantum carnis lingua sufficeret extrinsecùs inundans aquæ huius immensitas emanasset?*

Vnde lex. *Si quis aperuerit cisternam, & foderit, & non operuerit eam: cecideritque bos, vel asinus in eam, Dominus cisternæ reddet pretium iumentorum.* Exod.21. Quid cisternam aperire, nisi augusto intellectu Scripturæ arcana penetrare? Qui cisternam effodit, cooperiat, ne illuc bos, vel asinus ruat. Quisquis enim ad alta scientiæ fluenta perueniens apud bruta audientium corda discooperta ostentarit, pœnæ reus addicitur. Gregorius adhuc, *Operienda est cisterna, quia coram paruulis mentibus tegenda est alta scientia; ne vnde cor docentium ad superna attollitur, inde infirmitas auditorum ad ima delabatur.* Et concludit, *Dignum quippe est, vt qui prædicat, audientis modum consideret, quatenus ipsa prædicatio cum auditoris sui incrementis crescat. Sic quippe agere vnusquisque prædicator debet, sicut cum illo diuinitus agitur. Prædicare rudibus non debet, quantum cognoscit, quia & ipse de supernis mysteriis cognoscere non valet, quanta sunt.* 29. *Operienda Scriptura cisterna, ne excidant brutalitate laborantes. Exod.21. Gregor.*

Alibi Paulus (ne ex aquis discedamus, apud aquas Domino docente.) *Terra veniemem super se bibens imbrem, & generans herbam opportunam illis, à quibus colitur, accipit benedictionem à Deo.* Hebr.6. An ingens pluuia germinibus vtilior quam imber tenuiter decidens? Ingens pluuia simul excidens & deperditur, & sitiens terra post paruum interstitium æstu conficitur. Ipsa namque moles aquæ etiam illius humorem, cuius capax erat transiens cum impetu denegauit. Audi Nazianzenum Orat.in plag. grand. *Quemadmodum ingens pluuia nequaquam maiorem vtilitatem parit, quam ea, quæ minori copia labitur: quippe cum illa vehementia sua terram deuoluat, ac distrahat; hæc autem leniter, & tranquillè defluens, altissimè que illabens, pinguiorem terram efficit, & cultorem iuuat, spicamque ad maturum fructum nutrit. Eodem modo nec copiosa, verbisque ac mysteriis affluens, exiguâ oratione vtilior censenda est. Exigua enim mentem penetrat, dilatatamque os, & spiritum implet, nec in ipso ortu extinguitur, sed fructum ingentem paucis syllabis gignit.* Alibi plura. 30. *Imber tenuiter excidens vtilius excipitur à terra. Hebr.6.* Nazianz.

OBSERVATIO V.

Ad illa verba.

Rogauit eum à terra reducere pusillum.

Christus sapientissimus Præsul subditum Petrum rogat à terra scapham reducere.

Rogans enim Prælatus, ♥ mansuetudinis exhibet documenta, & cogit subditos obedire.

31. Theoph. HEOPHYLACTUS Præsulis supremi mansuetudinem, & prudentiam adnotauit. *Christi mansuetudinem, & prudentiam vide, quomodo obsecret Petrum subditum, vt à terra nauiculam abducat.* Prudens equidem Præsul mansuetudinem rogando præ se fert eo astu, vt facilius subditus ad imperium alliciatur.

32. *Rogat Præsul prudens, vt subditum efficaciùs alliciat ad obediendum.* Bonau. Apostolus Thessalonicensibus subditis profatur, *Rogamus vos, & obsecramus in Domino.* 1. Thes. 4. *In Domino* quidem, qui Prælatis hodie rogandi exhibuit exemplum, ad certiorem executionis effectum. Bonauentura apposite. *Nota humilitatem Domini, quia rogabat Petrum seruum suum: exemplum Prælatis relinquens, vt & ipsi rogent subditos. Vnde Apostolus 1. Thessal. 4. ait: Rogamus vos, & obsecramus in Domino. Quia, vt dicit Seneca, generosus est animus hominis, & faciliùs ducitur, quam trahitur.* Imo trahitur prece.

33. *Precibus homo non solum ducitur, sed trahitur.* Senec. Integrando Senecæ sententiam lib. 1. de Clement. cap. 24. *Natura contumax est humanus animus, & in contrarium atque arduum, nitens, sequitúrque faciliùs, quàm ducitur. Et vt generosi, ac nobiles equi meliùs facili fræno reguntur: ita clementiam voluntaria innocentia impetu suo sequitur.* Si in contrarium atque arduum natura prouehitur, qui eam adducit ad imperium suum, trahit equidem; quia à propria eam inclinatione abducit. Ergo mansuetudo subditum attrahit.

34. *Illustriores victorias per facile precis stimulum, quam imperio Aod.* Iudic. 3. Aod, & Sangar populi Duces, ille gladio pugnauit, hic vicit aratro. Iudic. 3. Quid singulare perfecit Aod? Gladio ancipiti Regem Eglon crassum nimis bello ineptum in æstiuo tabernaculo solitarium astu interfecit. Quòd si postea Moabitas extinxit, filiorum Israël armis gessit triumphum, non iam ancipiti gladio, quem in vulnerato reliquit. *Nec eduxit gladium, sed ita vt percusserat, reliquit in corpore:* si nomine sicæ gladius ille sit intelligendus. Porrò *Sangar percussit de Philisthym sexcentos viros vomere.* Ibid. Vbi Lyranus, ac Caietanus asserunt Sangar vnà cum aliis rusticis sexcentos illos occidisse. Minus certè probabiliter, cùm facinus vni Sangar Vulgatus adscribat. Iam requiro, cur Sangar vtens pro gladio vomere illustriorem triumphum egisset, quàm Aod ancipiti gladio munitus? Quia vomere pro gladio

Orige. vtebatur. Origenes, *Ecclesiæ Index non semper gladium proferat, non semper austeritate præcepti, sed aliquando etiam imitetur agricolam, animæ terram clementiæ commonitionis prece rescindens.* Precibus quidem aliquando dura faciliùs terra proscinditur, quam imperij austeritate. *Rogauit eum, à terra reducere pusillum. Commonitionis prece rescindens.*

35. *Christus mansuetudine imperij orbem debellauit.* Mat. 21. Imperf. De rebellibus Iudæis Dominus celeberrimum triumphum egit. An quando flagellis illos Templi affecit prophanatores? An quando Hypocritas appellauit? An quando duces cæcorum, malos, adulterósque nominauit Hebræos? Certè quando super asellum sedens illis *mansuetus*, non tam imperans, quàm rogans apparuit. Mat. 21. Vbi Imperfectus hom. 33. *Non vides in circuitu eius splendentes gladios, aut cætera ornamenta terribilium armorum. Sed quid? ramos frondentes testimonia pietatis. Venit ergo mansuetus, non vt propter potentiam timeretur, sed vt propter mansuetudinem amaretur.*

36. *Mansuetudo principis debellat imperia.* Ioëlis ore Dominus, *Clamate hoc in Gentibus, sanctificate bellum, suscitate robustos: accedant, ascendant omnes viri bellatores, Concidite aratra vestra in gladios, & ligones vestros in lanceas. Infirmus dicat: Quia fortis ego sum.* Ioël. 3. Loco illius particulæ: *Fortis ego sum,* LXX. legunt. *Mansuetus sit pugnator.* An mansuetudo fortitudo est? Ita planè. Tunc vel inermes agricolæ in gladios concidunt aratra, in lanceas ligones conuertunt, cùm pro fortitudine imperij precis vtantur mansuetudine. Mansuetus sit pugnator, validissimam enim pugnam mansuetudinem esse quis dubitet?

37. *Moyses quia non doctus rogare ad gentem magnam non immittitur, secus Discipuli qui rogare docerat.* Olim equidem *cùm leuaret Moyses manus vincebat Israel; Sin autem paululum remisisset superabat Amalech. Manus autem Moysi erant graues.* Exod. 17. Quid graues esse Moysi manus nisi subditos graui imperio compressos fuisse. Dum leuis manus, victoria perficitur: dum grauia imperia, subditi Amalechitarum triumphum imitantur. Apostolis Dominus, *Ite in Mundum vniuersum, prædicate Euangelium omni creaturæ.* Mar. vlt. Pollicitus quidem Moysi Dominus mittendum ipsum ad gentem magnam. *Dimitte me, vt irascatur furor meus contra illos, faciámque te in gentem magnam.* Exod. 32. Non autem Moses immittitur, sed Apostoli, noua quidem sponsa. Quare? Quia Moysis graues manus, non rogat, sed imperat. Bernardus serm. 30. in Cant. *Graues Moysi manus, grauè loquitur iugum. Pro huiusmodi non est missus in gentem magnam. Verùm tu Mater Ecclesia facilè in duplici gratia obtines ab vniuersis te recipi, & propter iugum suaue, & propter Regnum sublime ab vniuersitate exciperis. En suauitas precaria Regni, seu imperij est sublimitas.*

Exod. 17. Mat. vlt. Exo. 32. Bernard.

SECTIO SEXTA.

Piscium ex Iesu multitudo.

TEXTVS.

VERS. 6. T cùm hoc fecissent, concluserunt piscium multitudinem copiosam; rumpebatur autem rete eorum. 7. Et annuerunt sociis, qui erant in alia naui, vt venirent, & adiuuarent eos.

Et

Et venerunt, & impleuerunt ambas nauiculas, ita vt penè mergerentur. 8. Quod cùm videret Simon Petrus, procidit ad genua Iesu, dicens: Exi à me, quia homo peccator sum, Domine. 9. Stupor enim circumdederat eum, & omnes, qui cum illo erant in captura piscium, quam ceperant. 10. Similiter autem Iacobum, & Ioannem, filios Zebedæi, qui erant socij Simonis. 11. Et ait ad Simonem Iesus: Noli timere; ex hoc iam homines eris capiens. Et subductis ad terram nauibus, relictis omnibus, secuti sunt eum.

COMMENTARIVS LITERALIS.

§. I.

De Piscium capta multitudine.

1. *Iesu exequuti imperium, multitudinē piscium capiunt.*

T cùm hoc fecissent, concluserunt piscium multitudinem copiosam. Rumpebatur autem rete eorum. Cùm gessissent quod præceperat Dominus Simonis socij. Simon autem ipse quod promiserat, videlicet in Iesu nomine rete laxandum, tātam piscium conclusere multitudinem, vt eorum rete dirumperetur. *Eorum* quidem, non à Christo specialissimæ capturæ præparatum erat rete, sed fragile, communi pelagi excursui sufficiens. Piscium multitudo boni, & mali.

2. *Pisces multitudo bonorum & malorum. Ioa. 21. August.*

Post resurrectionem Dominus Discipulis piscantibus inquit: *Mittite in dexteram nauigij rete.* Ioan. 21. Quo iactu bonorum piscium captura signatur, Augustino fante de præsenti captura indiscriminatim imperata: *Iussit mitti retia, & non dixit, in quam partem, sed tantummodo, vt mitterentur præcepit. Miserunt Discipuli. Non dictum est, in dexteram, non dictum est, in sinistram. Pisces enim homines significabant. Si ergo diceretur, in dexteram, soli boni futuri erant: et si diceretur in sinistram, soli mali. Quia verò permixti futuri erant in Ecclesia & boni, & mali: sine differentia missa sunt retia, vt caperentur pisces, significantes mixturam bonorum, & malorum.*

3. *Rete rumpitur. August.*

Rumpebatur rete. Præ multitudine assolet disciplina communitatis lædi. Augustinus, *significatum est* hinc, quia per multitudinem, quam collectura erat Ecclesia, periclitatura erat disciplina.

4. *Heretici rūpentes. August.*

Præterea disruptis retibus schismata, & hæreses immittuntur. Idem Doctor serm. 5. sequenti adiicit, *Disruptis retibus, hereses, & schismata facta sunt. Retia per totum expanduntur: qui rumpunt autem, per loca rumpunt. Donatistæ ruperunt in Africa, Arriani ruperunt in Ægypto, Manichæi in Perside.* &c.

5. *Quare annuunt, & non loquuntur? Theoph. Euthy.*

Et annuunt socijs, qui erant in alia naui, vt venirent, & adiuuarent eos. Et venerunt, & impleuerunt ambas nauiculas, ita vt penè mergerentur. Annuerunt, id est, signis indicarunt, non verbis. Quare? Respondent Theophylactus, & Euthymius signis ideo, non verbis vsos, quia præ admiratione captorum piscium adeò obstupefacti erant, vt loqui non potuissent. Non probo, quia Petrus, qui potuit loqui cum Christo, cum visa iam multitudine piscium multo magis eum obstupefactum fuisse credendum sit: potuit etiam socios aduocare sermone.

6. *Authoris solutio probabilior. Maldo.*

Probabilius arbitror ideo annuisse, quia tam longè distabant, vt vox ab illis non posset exaudiri. Adnotat Maldonatus hoc ipsum ad miraculi magnitudinem pertinere, *quod cum alij socij in alia nauicula, eodem loco, (vt est verosimile) piscarentur, nihil tamen dicantur prehendisse; quia non in Christi verbo.*

7. *Præsules non sufficientes subditorum capturæ, aut extractioni, socios aduocent, qui Missionum muneri incumbant. Maldo.*

Annuunt socijs. Non sufficit Petrus Pontifex tantæ piscium colligendorum multitudini; socios aduocet, coadiutores requirat. Maldonatus pulchrè de more, cum ex litera ad mores aliquando transilit. *Debent Ecclesiæ Pastores, cùm ipsi per se aut imposito, aut suscepto oneri non sufficiunt, alios, a quibus iuuari possint, aduocare. multò magis oblatos admittere.* Cùm Regulares ex instituti proprij præscriptione adeunt Episcopos, vt sese rusticorum magistros offerant, debent eos gratissimis animis excipere. Nec enim facilè sermone quis disertus æquabit huiusmodi fructus ministerij; ad quod equidem Præsules zelo ouium accensi deberent Euangelicos ministros requirere non solum leuiter annuendo, sed importunis (oportunis certè) precibus reuocando.

§. II.

De Petri stupore, & prece; Domini autem prædictione.

8. *Quare Petrus procidit, &c.*

QVod cùm videret Simon Petrus, procidit ad genua Iesu, dicens: Exi à me Domine, quia homo peccator sum. Adorabundus simul, & precabundus in genua procidit. Cur autem à se vellet exire, exposuit: *Quia homo peccator sum.* Attamen ea ipsa causa postulare videbatur, vt eum potiùs apud se retineret, medicum scilicet ægrotus. Existimo humilitatis fuisse, quòd se tanto hospite iudicaret indignum. Centurionem eodem loquutum affectu super omnes Israëlitas Dominus collaudauit Matth. 8. Ambrosius, *Admirabatur Petrus dona diuina, & quò plus meruerat, hoc præsumebat minus. Dic & tu: Exi à me Domine, quia homo peccator sum: vt respondeat tibi Dominus: Noli timere indulgenti Domino peccatum fateri. Noli timere etiam quæ tua sunt Domino deferre, quia quæ sua sunt vobis ille concessit.* Ambro.

9. *Timuit aliquid simul mali Petrus.*

An simul Petrus timuerit, ne sibi aliquod malum contingeret, quod Christum, quem Deum aut virum certè sanctum, Prophetamque esse credebat, suum in nauiculam excepisset?

pisset? Euthymius asserit. Quod quidem approbârim, Sareptanæ illius Viduæ memor, quæ causam cur puer suus mortuus esset, fuisse putabat, quod parum dignè Prophetam excepisset
3. Reg. 17. Caietan. hospitio 3. Reg. 17. Caiet. *Times à propinquitate tam sancti viri.*

10. *Stupore omnes corripiuntur ex insolita piscium captione.* *Stupor enim circumdederat eum, & omnes, qui cum illo erant in captura piscium, quam ceperant.* Circumdederat eum stupor, totum inuaserat, totum impleuerat. An hoc dixit Euangelista, vt Petrum excusaret, quòd tantum à se bonum reiicere voluisset? Ita planè. Non quòd humilitas eius laudanda non fuerit, sed quod verosimile non sit eum dicturum fuisse Christo, vt à se abiret, si satis considerâsset, intellexissètque quanto sibi esset vtilius, eum retinere, quam ablegare. Ne autem videretur Petrus sine causa, magnique miraculi occasione obstupefactus, addit Euangelista, etiam omnes, qui cum eo erant, simili stupore fuisse correptos. Quàm insolita piscium captura, piscatores tot rapiens in admirationem! *In captura piscium.* Idest *propter capturam*, noto Hebraismo.

11. *Occasio vocationis filiorum Zebedæi.* *Similiter autem Iacobum, & Ioannem filios Zebedæi, qui erant socij Simonis.* De vocatione Iacobi & Ioannis egi Tom. 4. Solam hîc vocationis expono occasionem. Quæ quidem in hisce quatuor Apostolis Petro, Andreâ, Iacobo, & Ioanne fuit captorum piscium multitudo.

Et ait ad Simonem Iesus: Noli timere, ex hoc iam homines eris capiens. Et subductis ad terram nauibus, relictis omnibus secuti sunt eum. 12. *Christus respondet Petri cogitationi.* Cogitationibus Petri Christus respondet. Timuerat ille, ne propterea quod homo peccator Christum sanctum recepisset, aliquod sibi periculi eueniret? Asserit Christus tantùm abesse, vt quidquam propterea mali sit ei euenturum, vt maximum potius illi lucrum accessurum sit. Nam ex piscium captore, hominum sit expiscationi operam impensurus, Caietanus aut legit, aut exponit, *Ex hoc iam, pro ex hoc nunc: ac si dixisset: Posthac, homines eris capiens, pro viuos capiens. Et significanter Iesus vsus est vocabulo significante capturam viuorum: quoniam ad vitam, & libertatem, non ad mortem, & seruitutem capturus erat homines Petrus. Pisces enim capiuntur ad mortem, & homines in bello capiuntur ad seruitutem: Iesus autem misit Petrum ad capiendos viuos homines, hoc est ad liberam vitam. Rectè quidem.* Caietan. Sed nescio, vnde addiderit, aut suppleuerit particulam *Viuos*, quæ minimè necessaria est *Eris*, inquit, *homines capiens.* *Non probatur sententia hæc.* Qui capiendis rete piscibus muneri studebas, iam capiendi homines ministerio Ecclesiæ retibus incumbes. An Christus Petro dicens: *Venite post me*, &c. dixit simul omnibus, qui cum illo erant: vel primum Petro soli, deinde Zebedæi Filiis? alibi expendi.

IN IESVM PELAGO IMPERANTEM.

PANEGYRICVS MORALIS SEXTVS CIRCA LITERAM.

EX PISCIVM (E' CHRISTO) MVLTITVDINE.

Observatio I.

Ad illa verba:

Et cùm hoc fecissent, concluserunt piscium multitudinem copiosam: rumpebatur autem rete eorum.

Christi verbo Petrus nitens, piscium copiosam multitudinem extrahit.

Nunquam enim à sua cecidit spe, qui promissioni Dei, infallibili quidem, adhæsit.

Ecit Petrus, quod dixerat: *In verbo tuo*, seu nitens tua promissione, *laxabo*, expandam retia ad infallibilem capturam. Non quidem inaniter, ingenti extracta piscium multitudine. Qui Dei verbo nititur, à sua nunquam fiducia decidit. 13.

Paulus aiebat, *Neque tentemus Christum, sicut quidam eorum tentauerunt, & à serpentibus perierunt. Tentatio vos non apprehendat, nisi humana.* 1. Cor. 10. Vbi Augustinus lib. qq. noui Test. q. 52. *Tentatio hoc in loco idem est quod diffidentia*, hoc quidem sensu: Quando diffidendum vobis erit, de hominum promissione vestra diffidentia sit fallaci plerumque, quia *omnis homo mendax*: non de Christo, Deo & homine fidelissimo promissorum obseruatore. 14. *Diffidendū de hominum promissionibus, non de Dei veracissimè.* 1. Cor. 10. August.

Ideo Dauid cecinit, *Adorabo ad Templum sanctum tuum, & confitebor nomini tuo, super misericordia tua, & veritate tua; quoniam magnificâsti super omne Nomen sanctum tuum.* Psal. 137. 15. *Veritas Dei impletis promissis cum misericordia magnitudine comparatur.*

Psal. 137. Angel.

Psal. 137. Particulam, *Veritate tua* sic expendit Angellius, *Laudabo te de veritate, quòd eloquium tuum supra omne nomen magnificaueris, & euexeris. Id est, omnia alia tua nomina, & laudes, quæ tibi iure debentur, & tribuuntur extuleris. At de fide promissorum tuorum, quòd ea fidelissimè serues, magis quam de vllà alia laude celebrari volueris.* Copulauit Vates præcipuè misericordiam & veritatem: *Super misericordia tua & veritate tua*, vt ostendat, Dei promissorum fidelitatem mirum in modum extendi, si cum ineffabili misericordia (quæ super omnia Dei opera euulgatur augustiùs) sit colliganda.

16. *Deus promissionum videt executionem magis, quam verba exaudit.*

Promisit Deus mandatorum seruatores præmio afficiendos, supplicio autem feriendos transgressores. *Ego sum Dominus tuus fortis, zelotes, visitans iniquitatem patrum in filios in tertiam, & quartam generationem eorum, qui oderunt me: & faciens misericordiam in millia his, qui diligunt me, & custodiunt praecepta mea.* Perficiente autem sermonem Domino, Textus adiicit, *Cunctus populus videbat voces.* Exod. 20. Quid visui cum voce ad aures properante? Certè promissio Dei adeo fidelis est, vt dum exprimitur ore, iam populus videat quasi datam executioni. Philo lib. de Migrat. Abrah. *Cùm mortalium voces auditus sensu iudicentur, Dei promissa lucis modo videri ex diuinis oraculis discimus. Dicunt enim, quòd totus populus videbat vocem; quia non erat hic aer plectro linguæ percussus, sed splendor virtutis lucidissimus à rationali fonte nihil differens.* Inibi Dominus, *Vos vidistis, quòd de cælo locutus sum vobis.* Philo, *Non dixit, Audistis, sed, Vidistis propter eandem causam.* Promissionis enim diuinæ vox cum executionis opere iam copulatur ab iis, qui fidelissima Dei verba contemplantur.

Exo. 20. Philo.

17 *Ad Deum fidelissimum promissorum expletorem accurrimus, homines dum mendaces intuemur.* Iere. Bernar.

Cum Petro igitur in verbo Domini retia laxemus. *Bonus etenim Dominus sperantibus in eum, animæ quærenti illum.* Ier. In Deo plures sperare dixit, vnicum autem Deum quærere. Quare? Quia cùm homines videant reliquos homines mendaces, minimè promissis stantes: tot rebus egentes, ad Deum sperantes accurrunt, qui fallere non nouit. Bernardus serm. 9. in Psal. 90. *Si quæratur ratio, cur plures sint qui Deo fidentes, illi adhæreant sperando, & se totos illi credendo: quam qui eum toto animo quærant: mihi sanè ea videtur esse. Cùm enim Deus fidelis sit, & absque vlla iniquitate, homines verò fallaces, nullam illis fidem adhibentes, se totos fideli, ac vero Deo credunt.*

18. *Credere in Dei verbo, factum est, executio est.* Gen. 15. Philo.

Abraham quidem *credidit Deo, & reputatum est ei ad iustitiam.* Gen. 15. Vbi Philo lib. de Abrah. *Credidit Deo. Id, vt dictu est breuissimum, ita factu maximum. Cui enim præter eum credendum est? Solum certum, firmùmque bonum est fides, qua Deo creditur.* Illam particulam expende: *Ita factu maximum.* Quid fidei cum facto? Profectò fides verbo Dei nitens factum est: promissio possessio potest appellari. *Certum bonum est fides, quâ Deo creditur, vitæ solatium, bonæ spei supplementum, depulsiuum calamitatum, felicitatum conciliatiuum, superstitionis ablegatio, pietatis assertio, prosperitatis hæreditas, profectus in bonis omnibus.* Si Deus omnia hæc promisit, existima te hæc iam omnia possidere: *Factu maximum.*

Denique Dauid, *Vt ponant in Deo spem suam; ne fiant sicut patres eorum.* Psal. 77. Parentes seculi promissionibus hærentes perierunt? In Deo viuicè mea spes collocanda. Bernardus citat. *Tu es Domine, spes mea, hæc mihi vna omnium promissionum causa. Sperent in aliis alii, fortè hic in scientia literarum; hic in astutia seculi; ille in nobilitate; ille in dignitate, speret qui vult in incerto diuitiarum: in te ego sperabo. Vt quid, si hæc sapimus, cunctamur abiicere omninò spes miseras, vanas, inutiles, seductorias: & huic vni tam solida, tam perfecta, tam beata spei totâ deuotione animi, toto feruore spiritus inhærere?* 19. *Solius Domini verbis innitendum.* Psal. 77. Bernard.

Observatio II.

Ad illa verba:

Quod cùm videret Simon Petrus, procidit ad genua Iesu, &c. Et dixit Dominus ad Simonem: Ex hoc iam homines eris capiens.

Petrus humilitate egregius aptè ad Præsulatum à Domino aduocatur.

Debet enim Princeps non minoribus subditis, sed sibi quasi æqualibus leges, seu imperia præscribere.

EX hoc (inquit Dominus) *iam eris homines capiens.* Ex hoc videlicet actu submissionis, quo scis te hominem peccatorem profiteri: *Exi à me, Domine, quia homo peccator sum.* Quàm aptus ad regimen, qui se hominibus imperans agnoscit non Deum, sed hominem imperantem! 20.

Videbat Simon Deum, apud quem adest dominium, humiliari ad scapham ascendentem. Prouoluitur meritò ad pedes Iesu. Aptè autem Dominus illum ad præsulatum assumit, vt seculares, imo Ecclesiæ Principes taxet, qui habente Dominium Iesu humiliato, habentes ipsi ministerium superbè se gerunt. Ait Sapiens, *Rectorem te posuerunt? Noli extolli! esto in illis, quasi vnus ex ipsis.* Ecli. 32. Homo es homines regens vnus ex illis ministerium accipiens ab eo qui Dominium obtinet, esto Princeps. An non Dominus *humiliauit semetipsum formam serui accipiens?* Vt dominetur seruis, serui accipit formam. Augustinus ad Phil. 2. *Peruersitas est magna, quòd superbiat, qui solum habet ministerium, cum humiliari videat eum, qui habet Dominium.* 21. *Petrus videt Deum, (apud quem dominium) humiliari, submittitur, in Præsulem meritò assumendus.* Ecli. 32. August.

Hinc Dauid assumptus ad Regnum Israël. *Domine, non est exaltatum cor meum, neque elati sunt oculi mei.* Psalm. 130. Cor hominis adhuc gero, non est ad intelligentiarum mentem immutatum, aut Deitatis adductum ad 22. *Dauid ad Regnum assumptus humilitatis studebat affectui.*

Psal. 130. Iere. 1. verticem. Oculis humanis respiciò vigilantibus vtique, sed virgæ adhuc fragili hærentibus. *Virgam vigilantem ego video.* ferm. 1. Vnus igitur ex ipsis, quos mihi regendos tradidisti sum Domine. Gregor. *Consideremus assiduè,* (ait lib. 16. Mor.) *quòd sumus æqualiter cum cæteris conditi, non quod temporaliter cæteris prælati. Potestas enim quanto exteriùs eminet, tantò premi interiùs debet. Bene Dauid Regni potentiam regere nouerat, qui elationem eiusdem potentiæ, semetipsum premendo, vincebat dicens, Domine non est exaltatum cor meum, neque elati sunt oculi mei.* Alios recturus semetipsum priùs comprimat, id humiliando, quod ex humanæ naturæ fragilitate ad eleuatiorem naturam euolare præsenserit. Psal. 130. Gregor. Adiicit ideo Rex, *Neque ambulaui in magnis, nec in mirabilibus super me.* Ibid. *Adhuc subtilissima* (addit Doctor) *semetipsum inquisitione discutit, omnésque etiam cogitationes suas à fundo cordis exhaurit:* Homo sum. *Vicina esse superbia potentibus solet, & penè semper rebus affluentibus elatio sociatur. Mirum valdè est, cùm in cordibus sublimium regnat humilitas.*

23. *Hominibus subditis Rex homo æquiparatur.* Pergit Regius Vates, *Si non humiliter sentiebam, sed exaltaui animam meam.* Psal. 130. Alij legunt, *Si non æquiparaui, adæquaui,* seu, Si non æqualem me subditis reputaui, & exhibui. Psal. 130 Pastor eram in domo Esai; Pastor Israëlis thronum ascendi. Zeno. Elegans do Zenonis testimonium in præsenti, *Dauid humilis, abiectus, ignobilis, iacebat in domo patris sui oues semper pascendo. Placuit Deo vnctus in Regem, inspiratus in Vatem. Non insolescit in Regno, obumbraui neminem Propheta terrore, iniurias suas non exequitur Regiâ potestate, odientes se diligit, inimicis parcit, parricidalibus filijs ignoscit. Inuerso grauis officio Deo, Dei munus retinendo placiturus, Rex mansuetus, pater pius, Propheta modestus, magnis ac mirabilibus seculi non immutatur: mitem, humilémque retinet vbique Pastorem.*

24. *Eligitur Dauid in Regem, quia prouolus fuit.* Imò ideo à Domino, Populi est electus in Regem, proclamante Saule, *Nunc scio certissimè, quod regnaturus sis in Israel.* 1. Reg. 24. Quonam ad huiusmodi certitudinem niteris argumento? Te inunctum Regem humilita- 1 Reg. 24. tis aduerti cultorem. *Et egressus adorauit Regem prono vultu in terram.* Iacob à Deo electus in Principem, libenter fratri cessit, & ad seruiendum Labano Dominus properauit. Quàm meritò à Deo electus ad imperium: humilitas enim dominatûs insigne. Adnotauit Zeno. Zeno ad illud Gen. 28. ferm. de Patien. *Das Iacob iracundiæ locum securus, humilísque discedis, vt probet se meruisse, & non ambijsse. quod meruit.* Dominatio-ne, an ministerium Præsulatus? Certè est ministerium. Ergo supercilia demittenda. Seneca Tragi. in Thyes.

Principibus adnata submissio, quia non habet dominium, sed ministerium. Senec.

Vos, quibus Rector maris, atque terræ
Ius dedit magnum necis, atque vitæ,
Ponite inflatos, tumidósque vultus.
Quidquid à vobis minor extimescit,
Maior hoc vobis Dominus minatur.

Quid superbiat, qui ministerium potestatis accepit ab eo, penes quem Dominium potestatis, cui ratio reddenda muneris? *Ponite inflatos vultus.* Petrus procidit ad genua Iesu, se hominem profitetur? Ex hoc eris iam homines capiens. Nunc scio certissimè, quod regnaturus sis in Israel, quòd Ecclesiæ assumeris in Principem.

Observatio III.

Ad illa verba:

Exi à me, Domine, quia homo peccator sum.

Distulit Christus piscium capturam, vt dilata dona pluris æstimarentur, & grato exciperentur animo.

Desideria enim dilata animum reddunt cælestium munerum capaciorem.

Cvr Petrus totius noctis instantiâ laborans, nihil ceperat? Certè, quia quò amplius cœleste munus differebatur, eò capaciori corde erat recipiendum. Agnito enim mundiali inutili labore, constat Simoni Deum fontem bonorum, cui gratitudinis subderentur affectus. 25.

Lazari ægritudinem Christus agnoscens, post dies Discipulis profatur: *Lazarus amicus noster dormit.* Textus illam clausulam perpendo: *Diligebat autem Iesus Martham, & sororem eius Mariam, & Lazarum. Vt ergo audiuit, quia infirmabatur, tunc quidem mansit in eodem loco duobus diebus.* Ioan. 11. τὸ *Vt ergo audiuit,* preme. An apta consequentia promissa specialissimâ dilectione, duobus illum diebus fuisse commoratum, post agnitum dilecti languorem? Si diligit, cur moris vsus est? Parum erat tanto amatori dilectum donare valetudine ægrotum, nisi mortuum resurrectione donaret. Sororibus dilectis fratrem è mortuis resurgentem, augustiori beneficio, tradere curabat. Chrysologus serm. 63. *Christus, cui plus est mortem vincere, quàm remouere languorem, cuius amare illud est, non vt dilectum alleuet, sed ab inferis vt reducas: dilecto non languoris medicinam, sed resurrectionis gloriam mox parauit.* Vt igitur præstantissimum beneficium capaciori corde exciperetur, distulit effectum, desiderio quidem animum præparaturo. 26. *Differtur Iesu ad amicum Lazarum profectio, vt capaciores redderentur maioris muneris ex dilatione, sorores.* Ioa. 11. Chrysol.

Sepulchro amandato Saluatoris cadauere, *Maria stabat ad monumentum foris plorans, dum ergo fleret, inclinauit se, & prospexit in monumentum.* Porrò ante Petri, & Ioannis accessum iam Maria Domini corpus inuisgendum quæsierat. *Maria Magdalena venit manè, cùm adhuc tenebræ essent ad monumentum, & vidit lapidem sublatum à monumento.* Ioan. 20. Cur tot desideriis sese Dominus denegauit? An non vt desideria crescentia capacius redderent pectus ad tantum munus excipiendum? Ita planè. Si cadauer tradendum amanti fuisset, illicò inuentum esset. At quia 27. *Differtur Maria quærentis Iesu cadauer latitia, vt desideria dilata caperent munus præstantissimum.* Ioa. 20.

resurgens dilectus committendus erat amatæ, oportebat ex dilatione muneris capaciùs reddi cor ad exceptionem. Pulchre Gregorius hom. 25. in Euang. *Quæsiuit prius, & minime inuenit, perseuerauit, vt quæreret, vnde contigit, vt inueniret. Actúmque est, vt desideria dilata crescerent, & crescentia caperent, quod inuenissent.* (Gregor.)

28. *Differtur Deiparæ assumptio, vt merita cumularentur vberiorsque gloria, ex desiderijs, capax redderetur.* Amedæ.

Quæstionem excitat Amedæus hom. de Assumpt. Virg. *Cur ascendente in cœlos Domino, Mater eius, quæ tanto eum amplectebatur affectu, non statim secuta est?* Enoch in cordis munditia cum Deo ambulauit, & non apparuit quia transtulit illum Deus. Elias charitatis nimio igne succensus curru igneo, ac igneis equis præreptus traditur. *Maria verò excedens Enoch cordis munditiâ, & amoris prærogatiuâ maior Eliâ, quare cum illo, quem genuit, non illico in cœlum efferebatur?* Profectò gloria Virginis ex meritorum multiplicatione adeo debebat incræscere, vt tot desideriorum Deipara fouere affectus deberet, vt crescentia caperent, quod reciperent. Respondet sic Amedæo Laurentius Iustin. ser. de Assumpt. (Iustin.) *Satis* (ait Dominus) *vota tua distuli; satis te à Regno meo abesse permisi, non vt te negligerem, nec vt vota tua contemnerem: sed vt cumularem merita, & ad gloriam affectum accenderem.* Vt scilicet caperet, quod acciperet. Tanta piscium gerenda dante Christo, captura, tanta Præsuli summo committenda erat hominum expiscatio, vt oporteret illum totius secularis noctis instantia vacuum ostentari. Nihil ceperat Petrus diuturnâ piscatione, nihil suis in manibus diuitiarum inuenerat, vt tanta vacuitas præcordia ad exceptionem tanti muneris præpararet. (*Petro discursus aptatur.*)

Observatio IV.

Ad illa verba:

Exi à me Domine, quia homo peccator sum.

Iustè timet Petrus mali alicuius irruptionem se peccatorem agnoscens, in conspectu Domini sanctissimi commorantem.

Sæpe enim probi societas improbo est exitialis, ipsius planè nequitia.

29. Euth.

DIXIMVS ex Euthymio Petrum timuisse, se agnoscentem peccatorem, ne crimina eius in conspectu sanctissimi Domini fœdius apparerent, vnde graui incommodo afficeretur. Quod quidem argumentum per transenam probatum, Sarephtanæ Viduæ clamore vberius confirmabo.

30. *Ægypty exitio dantur ex Hebræorum societate fidelium.* Exod. 14.

Christi Domini ad scapham Simonis ascensus pelago Galilææ, me ad memoriam Rubri maris adducit, vbi Pharaonis currus periere, ad ripam properantibus Hebræis. *Persequentes Ægyptij ingressi sunt post eos, & omnis equitatus Pharaonis, currus eius, & equites per medium maris. Iamque aduenerat vigilia matutina, & ecce respiciens Dominus super castra Ægyptiorum per columnam ignis, & nubis, interfecit exercitum eorum, & subuertit rotas curruum, ferebanturque in profundum.* Exod. 14. Vtrumque agmen venter sicci pelagi excipiebat. Tunc Dominus *interfecit exercitum eorum.* Chaldæus, *conturbauit exercitus.* (Chald.) Non diu improbi colligati cum iustis fuere. Deus enim videns iniquos probis adhærescere, eos conturbauit, vt à iustis ablegarentur. Lipomanus, *curru implicati sunt, & qui super illos erant, excutiebantur.* (Lipom.) A iustis scilicet, relatis eorum criminibus ad aspectum ex fidelium societate. Apud Ægyptum quotnam flagellis miseri Gentiles vulnerati sunt, dum immixti probis degerent? Post abstractionem fidelis populi quieuere. At rursum Hebræis colligati intendentes, pristina crimina rememorantur in exitium. *Et qui super illos erant, excutiebantur.*

31. *Excutit Deus terram, vt separet paleas à tritico, improbos nempè à probis.* Iob 38. Philip.

An non Iob contestatur? *Tenuisti concutiens extrema terræ, & excussisti impios ex ea.* Cap. 38. Cribro triticum & paleas immitte, huc atque illuc conquatis, vt paleas à frumento diuidere possis, paleis vento traditis, vt euanescant. Vndenam paleis leuibus nocumentum? Certè quia frumento copulabantur. Deus igitur, vt liberet electorum triticum à palearum seu iniquorum societate exitiali, cribro committit, vt frumentum seruetur incolume palearum comminutione. Philippus Abbas inibi. *Præ magnitudine virtutis suæ Deus vtraque manu tenens margines terræ quasi cribro huc, atque illuc concutit, siue excutit: vt impios velut paleas, & lolium excutiat à frumento iustorum.*

32. *Incommoda zizaniorum è societate tritici: palearum ex ipsius commixtione.* Hieron.

Hieremiæ ex ore Dominus, *quid paleis ad triticum?* Cap. 23. Chaldæus, sicut paleam à tritico, sic separo iustos ab impiis, dicit Dominus. Vix zizaniorum germen inter triticum apparet, cùm agricolæ operam impendunt extirpationi: *Vis imus, & colligimus ea?* Et ni benignissimus Dominus ministros retardàsset, vt triticum improbâ societate exerceretur, penitus periissent, rursum agricolâ inclamante: *Ecce mandabo ego, & concutiam in omnibus Gentibus domum Israel, sicut triticum concutitur in cribro.* Amos 9. (Amos 9.) Ad quæ Hieronym. (Hieron.) *Deus, qui mensus est aquas manu, præ magnitudine sua vtraque manu tenens margines terræ, quasi cribrum huc, illucque concutiet, vt paleis, ac sordibus (peccatoribus) in terram cadentibus, purum frumentum remaneat, quod in horrea condatur.* Non igitur Petrus incongruè expauescit, se peccatorem agnoscens, dum propriâ nauiculâ sanctorum Dominus commoratur.

Observatio V.

Ad illa verba:

Ex hoc eris iam homines capiens.

Nauis Ecclesiæ Petro ad expiscationem hominum à Domino traditur.

Edocet Petrus Gubernator, quonammodo fidelis nauicula pelagi secularis pericula vitare valeat.

33. Alilææ stagnum relinque, ad mundiale pelagus, ô Petre, transitus agendus, vt omnium Ecclesiarum naues tegas, hominúmque des operam expiscationi, vtroque pelago immisso rete.

34. *Cuncta Ecclesiæ naues Petro tradita, vt ex vtroque pelago pisces extrahat.*

Duæ in præsenti Simoni traduntur nauiculæ piscibus implendæ. Nec enim vna Præsuli summo Ecclesia, sed cunctæ committuntur. Alij Apostoli vni aut alteri Ecclesiæ præficiuntur, Petrus autem omnibus: nec solùm a mundiali pelago viuos extrahit pisces, sed & à Purgatorij stagno ad æternæ felicitatis ripam Apostolico rete adducit. Ideo Dominus, *Quodcumque ligaueris super terram, erit ligatum & in cælis.* Quia *tibi dabo claues Regni cælorum.* Mat.16. *in cælis*, & *cælorum* preme. Cunctis Apostolis vnius Ecclesiæ clauis tradita, vnius cœli: Petro cœlorum, Ecclesiarum, seculi nempe vtriusque potens pisces è pelago extrahere. Origenes hom.6. in Matth. *Non modica differentia est, quòd Petro data sunt claues non vnius cæli, sed multorum cælorum: vt quæcumque ligauerit super terram, sciant ligata non tantùm in vno cælo, sed in omnibus cælis. Ad eos autem qui multi sunt ligatores* (aut piscatores) *& solutores in terra, sic dixit: vt soluant, vel alligent non in cælis sicut Petrus; sed in vno cælo, quia non sunt in tanta perfectione sicut Petrus, vt alligent, & soluant in omnibus cælis.*

Matth.16.

Orige.

35. *Extrahens Petrus v. am nauim Romã cunctas trahit scaphas, seu Vrbes.* Basil.

Cunctæ naues Petro subiiciuntur, quia Romanæ Ecclesiæ naui augustissimæ cunctæ parent scaphæ. Vidisti omnes mundi vrbes Romæ errores sequutas quemadmodum cymbas alligatas magna nauis attrahit? Aiebat Basilius orat. in D. Gordium. *Gordius, spretis omnibus, vrbanos fugit tumultus, fori clamorem, Magistratuum ambitionem, tribunalium fastum, quibus magnæ Vrbes repletæ sunt, multásque secum tanquam naues alligatas puppibus cymbas per æquora trahunt.* Roma equidem secum totius Orbis Vrbes attraxit ad errorem. At Petrus à Domino Romam secularem, Ethnicam accipiens Christianam effecit, vnaque et Vrbes omnes veluti cymbas alligatas ad veritatis cursum adduxit, daturus operam hominum capturæ.

36. *Edocet naues Petrus a magno onere atrox, seu ingluuie submergi.* Basil.

Naues cunctas Petrus summus Gubernator instruxit, ne æquore perirent, sed feliciter ad portum properarent. Nauiculæ hodie piscium multitudine plenæ penè mergebantur: Hæc philosophia Romam edocuit, reliquasque sibi naues commissas ab adnata ingluuie abstinere. Basilius ad cap.2. Isai. *Naues onere immodico degrauatæ ad portum multo cum negotio prouehuntur, ac facilè subeunt naufragium. Pari ratione corpora multa, ac redundanti alimonia in vnam voraginem perditionis natando immerguntur.* Bacchi cultus Petri studio facilè fuit ab Vrbe Orbéque ablegatus.

37. *Edocet mundialem gloriam nauem imitari.* Sap 5. Hildeb.

Edocuit præterea mundialis fastus gloriam nauis imitatricem. *Transierunt omnia illa tanquam vmbra, & tanquam nauis, quæ pertransit fluctuantem aquam, cuius cum præterierit, non est vestigium reperire.* Sap.5. Pristinæ Romæ felicitatis ethnicæ reliquum-ne vestigium? Quàm cunctæ mundiales gloriæ nauis cursui assimilantur! Hildebertus Epist. 56. *Bona vaga, bona pennata sunt hæc omnia. Eorum est, nusquam esse diutius, eorum statui nemini statum præfigere certiorem.* Quilibet certè Orbis status verbis fugacior, naui leuior.

38. *Edocet, non esse nauibus apud pelagus immorandũ.* Psal.103. Basil.

Petrus naues suscipit non vt apud pelagus constituat stabiles, sed vt ad portum pergentes adducat. *Hoc mare magnum, & spatiosum manibus, illic reptilia, quorum non est numerus. Animalia pusilla cum magnis, illic naues pertransibunt.* Psal. 103. Pertransibunt vtique illic naues, non morabuntur, non habitacula sortientur. Basilius citat. *Quæ mare permeant naues, non moram trahunt in eo, neque immerguntur vndarum æstu, vndique commendabiles sunt. Et qui in carne degunt calcantes huius vitæ æstuosos fluctus & vndas ipsi superiores effecti, faciunt operationes in aquis multis.* Dummodò planè haud moram in pelago trahant.

39. *Edocet, naues Christo habentes tempestatibus minimè subiacere.* Isai.26. Ambros.

Edocet denique Christum excipiens, cunctas naues esse Domini possessionem, vnde à procellis sunt liberandæ. Nunquam enim Dei possessio poterit deperire. Iuxta L X X. lectionem. *Domine Deus noster, posside nos.* cap.26. Posside inquam, vt à procellis liberemur. Ambrosius lib. 2. de Abel, cap. 3. *Ipse nos facit adhærere Deo, de ipso salutem sperare, fugere terrena negotia, in Dei possessione numerari. Ea est enim sola possessio, quæ nullis obnoxia tempestatibus perpetua gratia fructus ferat. Ipse nos facit,* &c. An Christus, vel Petrus quidem Vicarius Christi, cui cunctas naues commisit Ecclesiæ, nos edocet Domino hærescere ad procellarum ablegationem.

LIBER

LIBER SECVNDVS.

TEMPLI PROPHANATORES VAPVLANT, CLAVDI SANANTVR.

Paraphrasis, ac Commentarij literales ad Caput vigesimumprimum Matthæi.

PANEGYRICI MORALES CIRCA Literam in Iesum Templi propugnatorem.

PROLVSIO.

EMPLI Christus limina terens prophanatores vulnerat vapulantes quidem, sed minimè oblatrantes. Dum autem iustitia desæuit in hostes, cæcos & claudos conuenit miseratio, vtrobique Deitate mirabili. Hos sanat, quia illos percutit. Hieronymus, Non meruissent sanari cæci & claudi, nisi mensis nummulariorum subuersis: ac si quodammodo apud Delubra quorumdam iniquitas piis sit exitialis. Adiicit Matthæus, *Videntes autem Principes Sacerdotum, & Scribæ mirabilia, quæ fecit.* Quænam? Hieronymus, *Plerique dicunt, hæc mirabilia esse vitam Lazari, cæcorum illuminationem. Mihi verò inter omnia mirabilia hoc videtur mirabilius, quòd vnus homo, scribis sæuientibus, (vt qui viderent sibi sua lucra perire) ad vnius flagelli verbera tantam eijciat turbam, mensas euertat, cathedras deturbet, & alia, quæ vix vnus præstaret exercitus. Igneum quippe & sydereum in oculis eius radiabat, & Diuinitatis maiestas elucebat in facie.* Sic Doctot.

Vitalis ligni Christi Admirabilis, siue miracula gerentis, FRVCTVS SECVNDVS.

Hieron.

MATTHÆVS Cap. XXI.

VERS. 10. ET cùm intrasset IESVS Ierosoly-

PARAPHRASIS.

10. *NOVA pompa, scilicet iumento vectus cùm Iesus esset ingressus Ierosolymam, spectaculo*

... vniuers Ciuitas ... Quis est hic?

ctaculo insolito vniuersa Ciuitas commouetur, dicens vtique. Quisnam hic?

11. Populi autem dicebant: Hic est Iesus Propheta à Nazareth Galilææ.

11. *Turba autem, quæ illum comitabantur, respondebant: Hic est Iesus Propheta in Ciuitate Galilææ, Nazarethâ exortus.*

12. Et intrauit Iesus in Templum Dei, & eiiciebat omnes vendentes, & ementes in Templo, & mensas nummulariorum, & cathedras vendentium columbas euertit.

12. *Huiusmodi strepitu, seu acclamatione Iesus Templum ingressus est. Qui autem Regiam dignitatem ostentârat, Regium munus cœpit exercere Delubrò pius. Nam cùm vidisset in Templo mercatus, ac fori speciem: alios vendentes, alios ementes, assidentes nummularios: Iesus rei commotus indignitate, omnes vendentes, & ementes è Templo vnà cum mercibus exturbauit.*

13. Et dixit eis: scriptum est: Domus mea domus orationis vocabitur: vos autem fecistis illam speluncam latronum.

13. *Indignationis suæ iustam causam ex Isaia profert, qui sub persona Numinis ait: Domus mea domus precationis vocabitur, vos autem fecistis eam latronum specum. Tunc enim Templum immolandis Deo victimis sacratum vertitur in latronum speluncam, cum prætextu religionis populus spoliatur.*

14. Et accesserunt ad eum cæci, & claudi in Templo: & sanauit eos.

14. *Tunc ad Iesum cæci & claudi in Templo accesserunt, quos lex arcebat ab ingressu Delubri. At Templum Iesu omnes recipit, qui quæsituri properant sanitatem. cæci vident Iesum, claudi sequentes ipsum, ad Regnum accurrunt.*

15. Videntes autem Principes Sacerdotum, & Scribæ mirabilia, quæ fecit, & pueros clamantes in Templo, & dicentes: Hosanna filio Dauid; indignati sunt:

15. *Primores Sacerdotum, & Scribæ non, vt oportebat, resipiscunt; sed magis inuidiâ exardescunt, & dum vident tantis studys populum applaudentem: præsentem vim in claudis & cæcis sanandis, in eyciendis mercimonys authoritatem, pueros conclamantes: Hosanna filio Dauid, ferunt impatienter.*

16. Et dixerunt ei: Audis, quid isti dicunt? Iesus autem dixit eis: Vtique, nunquam legistis: Quia ex ore infantium, & lactentium perfecisti laudem?

16. *Submonent Dominum, vti eum compesceret clamorem. Irâ, ac inuidiâ temulenti profantur: Audis, quid isti dicunt? At Iesus sacra pagina testimonio illis os obturaturus, Nunquam, inquit, legistis, Ex ore infantium, & lactentium perfecisti laudem? Vultis occludam ora quæ Deus ad gloriam suam efferendam aperuit? Si isti obticerent, acclamarent Authorem lapides hi, quibus vos estis duriores.*

17. Et relictis illis, abiit foras extra Ciuitatem, in Bethaniam, ibique mansit.

17. *His igitur, ex liuore quasi salutis desperata, relictis, abyt Iesus, & egressus Ierosolymam, Bethaniam petyt, atque inibi commoratus est, exceptus quidem à pys cum irrideretur, qui cum Rex acclamabatur apud impios non inuenit hospitium.*

SECTIO

SECTIO PRIMA.

Templi vapulat contemptus.

TEXTVS.

VERS. 10. ET cùm intrasset Ierosolymam, commota est vniuersa Ciuitas, dicens: Quis est hic? 11. Populi autem dicebant: Hic est Iesus Propheta à Nazareth Galilææ. 12. Et intrauit Iesus in Templum Dei, & eiiciebat omnes vendentes, & ementes in Templo, & mensas nummulariorum, & cathedras vendentium columbas euertit. 13. Et dicit eis: Scriptum est: Domus mea domus orationis vocabitur; vos autem fecistis illam speluncam latronum.

COMMENTARIVS LITERALIS.

§. I.

De Ierosolymæ commotione.

1. *Quanam commotio & vndenam?* Hieron. ET *cùm intrásset Ierosolymam, commota est vniuersa Ciuitas.* Asello vectus Dominus turbæ plausu, & acclamatione Ierosolymam est ingressus, vniuersâ commotâ Ciuitate. Quænam illa commotio, & vndenam exorta est? Hieronymus existimat admiratione totam commotam Ciuitatem. *Tota Ciuitas commouetur, mirans frequentiam, nesciens veritatem.* D. Thomas, Caietanus, aliique plures contestantur. Lyranus putat Ciuitate Sacerdotum Principes, aliósque optimates significari: quæ quidem Ciuitas commota est indignatione, *Commoti sunt Principes Ciuitatis irâ, atque indignatione propter honorem Iesu exhibitum.* Hilarius autem, *Rerum omnium nouitas motum attonitis afferebat.*

Thom. Caiet. Iansen. Lyran. Hilar.

2. *Authoris sententia.* Assero totam commotam fuisse Ciuitatem, quia tota ad spectaculum omnium oculis dignissimum confluxit; quod celeberrima in pompa assolet euenire. Non abnego simul turbatam *illo tumultu acclamationum*; (vti notat Euthymius) nouus enim tumultus, repentina insolita acclamatio potuit metu ciues afficere. Miraberis Romanos milites non accurrisse, audientes Christum Israëlitas Regem appellari, faustisque à populo acclamationibus excipi. Sed Christi potentia hostes infrænabantur.

3. *An ex contemptu prolata verba?* Lyran. *Dicens: Quis est hic?* Quonam hæc expressa affectu interrogatio? Lyranus per contemptum dicta verba existimat. Simile illud: *Pauper locutus est: Quis est hic?* Eccli. 13. Aptiùs cum aliis absque contemptu affirmo esse prolata. Quis est hic, tanto honore exceptus? Ad spectaculum enim nondum videntes, & agnoscentes Dominum confluebant.

4. *Consequenter Prophetã appellãt, quẽ Messiam Regem appellarant.* Hieron. *Populi autem dicebant: Hic est Iesus Propheta à Nazareth Galilææ.* Regem appellauerant, & Messiam, nunc Prophetam etiam esse testantur, & ciuibus Ierosolymitanis indicant, turba cultioribus respondente. *Propheta* Græcè articulum habet. Vnde Hieronymus de Propheta illo Deuter. 18. promisso locum intellexit. Quare qui Messiam acclamarant Regémque Israëlis eum, consequenter Prophetam illum esse asserebant.

§. II.

De Ingressu in Templum.

ET *intrauit Iesus in Templum Dei.* Probat planè Iesus se Regem Israël ac Messiam dum in Templum Domum Dei venit, Regiáque authoritate Templi prophanatores flagellauit. Regium etenim Delubrorum immunitati prouidere. Caietanus, *Vbi terminauit celebritatem sui aduentus, & in Templum ingreditur*, &c. Regem me prædicatis, Regiæ adhuc dignitatis meæ egregius obiiciam documentum. 5. *Se Regem probat, Templi immunitati prouidens.* Caiet.

Quæritur, an illâ ipsâ die quâ vectus asello Ierosolymam est ingressus, è Templo negotiatores deturbârit, an alia? Dubitandi ratio ex Marco desumitur de die pompæ sic scribente; *Et introiuit Ierosolymam in Templum*, nihilque actum adiicit in Delubro. At de die alia hæc subiicit. *Et veniunt Ierosolymam, & cùm introisset in Templum, cæpit eiicere vendentes, & ementes in Templo.* At Matthæus eadem die eiectos Templi signat prophanatores, *Et intrauit Iesus in Templum Dei*, &c. Augustinus lib. 2. de Cons. cap. 68. respondet illâ ipsâ die, qua cum pompa Ciuitatem, & Templum esse ingressum, vbi violatores flagellauit. Sic Marco respondet, *Et veniunt Ierosolymam Per recapitulationem, & repetitionem. Veniunt inquam prima die, quæ nunc Dominica est; & cùm introisset in Templum cæpit eiicere vendentes.* Recapitulatione itaque Marcus vsus id quod primâ die factum fuerat postea scripsit. *Non enim* (ait ille) *admodum necessarius est ordo dierum in rebus gestis narrandis. subscribo.* 6. *Num illa ipsa die, qua ingressus in Vrbem, prophanatores punierit?* Mar. 11. August.

Iansenius autem è regione opinatur vendentes è Templo die secundâ deturbatos, vt docet Marcus, Matthæum vero anticipatione vsum. Caietanus denique verosimile arbitratur Christum bis expulisse ex templo nundinantes, semel 7. *Reiicinuntur alia expositiones.* Iansen. Caietan.

die prima, iterum ſecunda die. Melius autem Matthæum noſtrum exponens ait, *ſecundo nunc eiicit, quia non ſe correxerunt eiecti iterum biennio ante.* Non die proximè elapſo, *ſed biennio ante.* Bis quidem Dominus è Templo vendentes, & ementes expulit, ſemel poſt Baptiſmum, & miraculum aquæ in merum mutatæ, iterum paucis ante patibulum diebus.

8. *Chriſtus docet primùm ad Templum filijs noſtris accurrendum eſſe* Caiet. Hugo. Imperf.

Et intrauit Ieſus in Templum Dei. Caietanus. *Non iuit ad plateam, aut arcem, ſed ad Templum Dei terminat celebrem aduentum.* Vt Deo adſcribat celebritatem. Hugo Card. *Dedit formam Religioſis, vt priùs introeant Templum.* Imperfectus. *Hoc erat proprium boni filij, vt & veniens ad domum curreret Patris, & illi honorem redderet, qui genuit. Et tu imitator Chriſti factus, cùm aliquam ingreſſus fueris ciuitatem, primùm ante omnem actum ad Eccleſiam curre.*

9. *Atria Templum vocantur* Caiet.

In Templum Nundinatores illi in atriis Templi, quæ nomine etiam Templi ſignificabantur, vendidiſſe, & emiſſe Maldonatus, Barradius, & Cornelius admonent, Caietano fante: *Templi nomine intellige atria Templi, in qua licebat Iudæis non Sacerdotibus ingredi, in quibus morabantur orantes Deum. In ipſum enim Templum non erat fas ingredi niſi Sacerdotibus.*

§. III.

Templi Prophanatores flagellantur.

10. *Vndenam vendentes, ementes, & nummularii apud delubrum?* Hieron.

ET *eiiciebat omnes ementes, & vendentes in Templo.* Hieronymi ſententiam tranſcribens locum interpretabor. *Primo ſciendum, quod iuxta mandata legis, auguſtiſſimo in toto Orbe Domini Templo, & de cunctis penè Religionibus Iudæorum illuc populo confluente, innumerabiles immolabantur hoſtiæ maximè feſtis diebus, taurorum, arietum, hircorum: pauperibus, ne abſque ſacrificio eſſent, pullos columbarum, & turtures offerentibus: accidebat plerumque, vt qui de longe venerant, non haberent victimas: excogitauerunt itaque Sacerdotes, quomodo prædam de populo facerent, & omnia animalia quibus opus erat ad ſacrificia, vendebant: vt & venderent non habentibus, & ipſi rurſus empta ſuſciperent. Hanc ſtropham eorum crebra venientium inopia diſſipabat, qui indigebant ſumptibus, & non ſolum hoſtias non habebant, ſed ne vnde emerent equidem aues, & vilia munuſcula. Poſuerunt itaque & nummularios, qui mutuam ſub cautione darent pecuniam. Sed quia erat lege præceptum, vt nemo vſuras acciperet, & prodeſſe non poterat pecunia fœnerata, quæ commodi nihil haberet, & interdum ſortem perderet, excogitauerunt & aliam technam, vt pro nummulariis colybiſtas facerent, cuius verbi proprietatem latina lingua non exprimit. Colyba dicuntur apud eos, quæ nos appellamus tragemata, vel vilia munuſcula, verbi gratia frixi ciceris, vuarúmque paſſarum, & poma diuerſi generis. Igitur quia vſuras accipere non poterant colybiſtæ, qui pecuniam fœnerati erant, pro vſuris accipiebant varias ſpecies: vt quod nummo non licebat, in iis rebus exigerent, quæ nummis coemuntur.* Omnia approbo. Sed Doctoris tanti veniâ dubito, num illa fuerit conſuetudo à Sacerdotibus introducta? Potuit equidem ab ipſis offerentibus paulatim introduci, Sacerdotibus non repugnantibus.

11. *Contra inanimata ipſa auaritiæ inſtrumenta dæſæuit Dominus.* Caiet.

Eiiciebat omnes vendentes, & ementes in Templo, & menſas nummulariorum, & cathedras vendentium columbas euertit. De Templo, id eſt, de Templi atriis nundinatores deturbauit. *Nec ſolum* (ait Caietanus) *contra homines vendentes, & ementes, ſed & contra inanimatas res præparatas ibidem ad ſeruitium negotiorum vindictam exercet.*

12. *Quanam vendentium columbas cathedræ* Ambr.

Et cathedras vendentium columbas euertit. Ambroſius ad cap. 19. Luc. putat abſurdum columbarum venditores tanquam Doctores legis cathedras habuiſſe. Vnde ad myſticum accurrens ſenſum aſſerit venditores columbarum Epiſcopos eſſe, qui dona Spiritus ſancti pecunia vendunt. Hunc quidem Ambroſium reliquóſque antiquos ſecutus interpretes approbo, ſed literalem retinens ſenſum. Credo enim venditores columbarum in quibus ſederent, cathedras habuiſſe: non quales legis Doctores, ſed quales huiuſmodi rerum venditores in foro aſſoleant habere. In nummulariis etiam cathedras occupantibus non has, ſed menſas euerſas memorauit, quod præcipuum, & maius erat, ſuppreſſo, quod minus.

13. *Mirum maximum, auaros homines in Chriſtum non inſurrexiſſe.* Hieron.

Quonammodo nummularij, & reliquum hominum genus auariſſimum Chriſto non reſtitit? Reſpondet Hieronymus. *Mihi inter omnia ſigna quæ fecit, hoc videtur mirabilius eſſe, quòd vnus homo, & illo tempore contemptibilis, & in tantum vilis, vt poſtea crucifigeretur: Scribis, & Phariſæis contra ſe ſæuientibus, & videntibus lucra ſua deſpici, potuerit ad vnius flagelli verbera tantam eiicere multitudinem, menſaſque ſubuertere, & cathedras confringere, & alia facere, quæ infinitus non faceret exercitus.*

14. *Templum orationis locus.* Iſa. 56.

Scriptum eſt: (eis dixit) *Domus mea domus orationis vocabitur: vos autem feciſtis illam ſpeluncam latronum.* Scripſerat Iſaias: *Domus mea Domus orationis vocabitur cunctis populis.* Cap. 56. Et quidem Templum locus precum, quod illi ementes, & vendentes propter nundinas, auaritiam, & negotiationem latronum fecerant ſpeluncam. Theophylactus, *Propter negotiatores vendentes, & ementes, ſpeluncam latronum appellauit Chriſtus Templum. Auaritia enim, & lucrũ cupiditas latronum morbus eſt.* Illud ſimile Ieremiæ: *Nunquid ſpelunca latronum facta eſt domus iſta, in qua inuocatum eſt nomen meum in oculis veſtris?* Cap. 7. latronum ſpeluncam vocitat Lyranus. *Qui enim illuc conuenerant, ad excoriandum populum aderant.* Myſticè D. Thomas. *Qui in Eccleſia lucris temporalibus inhiant, eiiciuntur ab ea tanquam latrones.* Plura in Panegytico.

Theoph. Iere. Lyran. Thom.

IN

IN IESVM TEMPLI PROPVGNATOREM

PANEGYRICVS MORALIS PRIMVS.

EX VAPVLANTE CONTEMPTV.

OBSERVATIO I.

Ad illa verba:

Commota est vniuersa Ciuitas, dicens: Quis est hic? Populi autem dicebant: Hic est Iesus Propheta à Nazareth Galilææ.

A minimâ Nazaretha Dominus magnus Propheta exurgens proclamatur.

Ex fundamine etenim humilitatis augusta exædificatio consurgit.

15. Hugo. VGO Card. *Hic est Propheta à Nazareth, quem prædixerat Moyses.* Deut. 18. *Prophetam de gente tua, & de fratribus tuis sicut me suscitabit tibi Dominus Deus tuus.* Sicut me suscitauit apud desertum commorantem, ac greges pascentem, è paruula Nazarethæ Vrbe Messias magnus Propheta suscitabitur. Dei enim exædificatio exiguo nititur fundamine, vt consurgat eleuatissima.

16. *Vt Christus ad supremum verticem consurgat humilitatis fundamen supponere videtur.* Matth. 25. Hieron. Apud Matthæum Dominus, *sicut homo peregrè proficiscens vocauit seruos suos & tradidit illis bona sua.* Cap. 25. Vbi Hieronymus. *Homo iste Paterfamilias haud dubium, quin Christus sit, qui ad Patrem post resurrectionem victor ascendens, vocatis Apostolis doctrinam Euangelicam tradidit.* Si Christi ex ædificatio hodie consurgit ad suprema, cur *homo* Dominus, & non potiùs Rex appellatur? Imo quia ad eleuatissimum verticem machina exsurgit, Deo conditore, humilitatis humanæ supponitur fundamentum; *Homo peregrè proficiscens.* Imperf. Imperfectus hom. 53. asserit illa particula: *Homo*, Christi humilitatem adnotari. *Homo peregrè profectus Christus est post victoriam passionis ad Patrem iturus: voluntate misericordiæ homo, non necessitate naturæ.* Supponitur itaque Homo voluntate misericordiæ, fundamentum, vt eleuatissima exurgat exædificatio.

17. *Ad iudicandum venit, humilitatis fundamini adhuc ædificio hærente.* Quid si post ipsam ascensionem adhuc humilitatis fundamini machina innitatur? Certè cùm ascendit ad Superos, pedes Oliueti verticé addicebat: vnde non mirum se non ex capite au-

Escob. & Mend. in Euang. de Temp. T. I.

reo, sed ex luteis pedibus exposuisse: Homo peregrè proficiscens. Matth. 25. Ast è superis ad terram reuersurus expressiùs suam euulgat ex Nazarethâ terrena exiguitatem. *Cùm venerit Filius hominis in maiestate sua, & omnes Angeli cum eo, tunc sedebit super sedem maiestatis suæ.* Electis profaturus: *Quandiu fecistis vni ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis.* Mat. 25. Non solum se hominis Filium vocat, sed minimorum hominum fratrem profitetur tunc, quando præstantissima, homines & Angelos iudicaturus, iura Deitatis exercet. An non id ex humilitate exortum? Chrysostomus, *O* Chrysost. *humilitas Christi! Esto quandiu in corpore contemptibilis erat in Mundo, fuerat verisimilis ratio, vt propter similitudinem visionis fratres suos homines appellaret. Quid autem dicamus, quòd in illa gloria constitutus adhuc contentus est, eos dicere fratres, quibus sufficeret ad laudem, si bonos seruos vocaret.* Cur igitur tantæ humilitatis exhibuit documentum? *Meritò, quia veniens in iudicio gloriæ; non mutauit voluntatem priorem.* Quænam prior Domini voluntas, nisi fundamentum humilitatis, de quo aiebat Imperfectus: *Voluntate misericordia homo.* Non mutat ergo in gloria veniens humilitatis fundamen, quia tota gloriæ machina super illud innititur. Ac si quodammodo gloriæ corrueret ædificatio si non eidem fundamini hæresceret.

Deipara Filium imitata. Angelus inquit, *Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi, & quod nascetur ex te sanctum vocabitur Filius Dei.* Audiens Maria se infalli- 18. *Dei Mater futura Maria, se quasi necessariò profitetur ancillam.* biliter Matrem Dei futuram, ait: *Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum.* Luc. 1. Quid ancillæ cum Matre? si Maria Moysis in Luc. 1. morem renuere intenderet: Non fiat ô Domine, quia tanto impar honori, sese meritò appellaret ancillam. At cùm munus acceptat, seque Matrem offert Altissimo, *Fiat* exhibendo, quonammodo potuit se ancillam profiteri? Imo quia mater futura erat ad verticem ineffabilem consurgente ædificio, necessarium fuit humilitatis fundamina supponere. Guarricus Abbas Guarr. serm. 3. de Nat. *O Domine, tu matrem me dicis, ego ancillam profiteor. Ancilla Christi sum, & quidem Matrem me præstabo.* An posset se præstare Matrem nisi priùs, se profiteretur ancillam? Certè quàm necessarium exurgenti machinæ humile fundamentum, tam necessaria humilitas altitudini. *Ancilla sum iam, me Matrem præstabo.* Quàm ineptè sine fundamine submissionis celsitudinem curas extruere.

Observatio II.

Ad illa verba:

Et intrauit Iesus in Templum Dei, & eijciebat omnes ementes, & vendentes.

Rex à turbis Dominus appellatus, mox curat Templi immunitati, ac reuerentiæ prouidere.

Regius etenim est ergà Delubrorum reuerentiam zelus.

19. SENSI cum illis, qui asserunt eadem solemnis triumphi die, nempe Dominicâ Palmarum, Dominum zelo accensum nundinatores è Templo deturbâsse. Tunc igitur cùm Messias, cùm Israëlis Princeps, cùm Iudæorum Rex acclamatur, accurrit ad Templum vt Regiæ dignitati adnatam expendat actionem, nempè mox post acceptum Regni clauum Templorum reuerentiæ prouidere.

20. *Fideli Israeli inducitur Templorum cultus, cum primùm Regia præfulgeat potestate.* Deut. 7.

Israëli Dominus, *Cùm introduxerit te Dominus Deus tuus in terram, quam possessurus ingrederis, & deleuerit gentes multas coram te: tradideritque eas Dominus Deus tibi:* (scilicet cum Rex earum, ac Dominus exurgas) *lucos illorum subuertite, & confringite statuas.* Deut. 7. Idola comminuite, Delubra euertite, lucos succidite; vt veri Numinis Tabernaculo præstetur obsequium. Pende illa: *Cùm tradiderit Dominus,* &c. Id est, vbi potestatem acceperis, mox Dei cultui promouendo studium impende. Augustinus serm. 6. de verbis Dom. *Cum data, inquit, fuerit terra in potestatem. Prius ait in potestatem, & sic dixit quæ mox facienda sunt. Aras eorum destruetis, lucos comminuetis, cùm acceperitis potestatem.* Prima etenim actio Regis debet Templorum repurgationi impendi. Veneris apud Delubrum Dei adoratur statua adolescentum impudicitia: aut Saturni Sacerdotum auaritia, &c. Principis, Præsulis prima cura, simulacra è Templis deturbare.

August.

21. *Ozias impius in Templũ quodammodo Dominum sua maiestate exuerat: pio inducente Ioathan, mox accepto Regno.* Isa 6. Hiero.

Mortuo impio Rege Ozia, eius filiùs Ioathan successor obiicitur. Ille quidem Templi haud curans reuerentiam, se se Sacerdotum muneri ingessit lepræ plaga flagellatus. Ast Ioathan Templi iura seruauit. Profatur Isaias, *Anno, quo mortuus est Rex Ozias, vidi Dominum sedentem super solium excelsum, & eleuatum.* cap. 6. Vbi pulchrè Hieronymus, *Vt habitum Dominus regnantis ostenderet.* Cur Deus regnantis habitum ostentat mortuo Oziâ, Ioathan regnante? Quia quemadmodum impietate erga Dei cultum Oziæ, quasi obscurabatur Domini imperium: zelo Ioathan erga Templi cultum rursum effetebatur. Quàm commendabile Regnum Ioathan, qui vix clauum accepit, cùm à parentis iniuria Deo illata ipsum vindicare procurauit. *Ex quo animaduertimus,* (adiicit ille) *regnante leproso Rege* (nempe qui lepræ morbo ob irreuerentiam circa Templũ corripitur) *nos Dominum in sua maiestate regnantem videre non posse.* Permittitur à Præsule apud Delubra irreuerentia fidelium confluentium, siue potiùs infidelium Delubri contemptorum? Quonammodo preces Domino profundendæ, qui potest obiicere: Me impudentia hominum, procacitas fœminarum, Principe permittente Regia exuit maiestate: quem exoratis?

22. *Salomon cum Domino simul sedet, quia Rex regens illico Templi perficit fabricam.* 1. Par. 19. Carthus.

Quam pius Salomon, quam Patris circa Delubri cultum æmulator! *Sedit Salomon super solium Domini in Regem pro Dauid Patre suo.* 1. Paral. 29. Quare Regium solium Domini solium appellatur? Profectò, quia cùm primùm Salomon Regni clauum tenuit, operam impendit Templi cultui perficiendo. Carthusianus, *Quia fuit solium Regis fidelis, qui præsidendo fuit cultor Dei.* Idest, illico post sessionem curauit, vt semper Dei maiestas augustissima, ex Templi cultu, hominibus obiiceretur; vt *Dominum in sua maiestate regnantem* intuerentur.

23. *Salomon Domino regnat, quia mox curat Templi cultum promouere.* 1. Par 29. Abulens. Carthus.

De Salomonis inunctione Textus, *Vnxerunt autem eum Domino in Principem.* 1. Paral. 29. Particula illa: *Domino* premenda est. Cur Domino inungitur Salomon? Abulensis quæs. 25. *Quasi ad vtilitatem Dei.* Salomon solummodo ad Dei vtilitatem ad thronum ascendit. Exprimit Dionysius Carthus. *Vnxerunt Salomonem in Principem ad honorem Dei.* An non ad iura proferenda, & obseruanda? Ad improbos comprimendos, probósque afficiendos muneribus Regiis, Vrbesque protegendas? Certè adeo Salomon mox post assumptum Regnum Templi addicitur cultui; vt solummodo ad id munus electus in Principem videatur: *Vnxerunt eum in Principem ad honorem Dei.* Quem quidem, in felicissimum omen, Reges, Præsuléśque conentur imitari.

Observatio III.

Ad illa verba:

Et eijciebat omnes vendentes, & ementes in Templo.

Taxaturus Dominus Sacerdotum auaritiam, & irreuerentiam, percutit seculares.

Edocens concionatores, ne palam Sacerdotalis status, præcipuè Præsulum vitia carpant: sed prudenti astu in alijs corripiant.

24. Hieron.

ASSERVIMVS ex Hieronymo nundinatores illos apud Templi atria Sacerdotum mente commorari. Vulnerat Dominus vendentes, & ementes, nummularios deturbat, venditores columbarum ablegat. Cur non Sacerdotum sibi cognitam taxat auaritiam? cur non saltem verbo reprehendit? Euangelicos concionatores Magister edocet in secularium crimina desæuire, cum Sacerdotum curat comprimere excessus. Non illi palam taxandi ob Sacerdotalis dignitatis reuerẽtiam, sed crimen illorum sic in secularibus reprehendendum, vt ipsi intelligant ex eleuatissimo statu transgressores.

Magistri

15. Magistri quidem secularium Sacerdotes sunt, qui quidem minimè sunt taxandi delinquentes nisi secularis prætextu reprehensionis. Hispanè explico : *Sean reprehendidos en caueza de los seglares*. Matth. nostri expendo clausulam illam: *Et cathedras vendentium columbas euertit*. Cap.21. Ambrosius asserit vendentes columbas esse sacerdotes auaritiæ vitio maculatos, qui cathedris addicuntur secularium magistri. Dominus autem vendentium secularium cathedras subuertit. Cur non Magistrorum Ecclesiæ? Certè ob reuerentiam status debitam. Sed tamen secularibus ita vulnera infligit, vt quasi Magistrorum cathedras vulnerare videatur. Eucherius lib.2.in lib.Reg. *Magna cautela subditorum est non indicare vitam regentium. Neque enim frustra Dominus cathedras vendentium columbas euertit, significans, quia per Magistros vita indicatur plebium*. Si Christus indices & Magistros immediatè, ac passim carperet, discipuli, ac subditi seculares eorum dignitatem contemnerent. Corripit ergo latenti astu Sacerdotum, Magistrorum cathedram, dum secularium cathedram manifestè deturbat. Audiens enim Ecclesiasticus hominem secularem auaritiam dedecere, colliget quàm indecentior sit macula Sacerdoti.

Cathedras Magistrorum euertit Dominus, secularium vendentium cathedras euerrens. Matth.21. Ambrof. Eucher.

26. Christus apud hortum *ad eos, qui venerant ad se Principes, Sacerdotum, & Magistratus Templi, & seniores : quasi ad latronem existis cum gladijs, & fustibus*. Luc.22. Vbi quæritur, quonammodo Dominus hæc dixerit Sacerdotum Principibus, qui venerant ad se? Respondet Caietanus, *Tanta erat istorum cæcitas, vt incredibile non sit, ex quolibet ordine Primorum scilicet Sacerdotum & Magistratus Templi aliquem personaliter aduenisse*. Existimo tamen minimè illos aduentâsse. Quonammodo autem Christus loquitur ad *Principes Sacerdotum, qui venerant*? Venerant quidem in ministris à se immissis. Hos autem ita Dominus corripit ac si ipsos Sacerdotum Principes vulneraret. Caietanus addit, *Quamuis esse potuerit, quod aliqui eorum affuerint illic, rationabilius tamen intelligitur, istos non per se ipsos, sed in ministris affuisse*. Vnde in præsenti negotiatores à Sacerdotibus apud atria Templi collocatos vulnerans Dominus, Sacerdotes ipsos reuerenter compunxit. Alibi plura.

Taxat Iesus Principes Sacerdotum, carpens ministros ab ipsis immissos. Luc.22. Caietan.

Observatio IV.

Ad illa verba:

Et eiiciebat omnes vendentes, & ementes in Templo, & mensas nummulariorum euertit.

In Templo lucris studentes meritò à Domino flagellantur.

Iram etenim Dei subeunt quicumque ex Ecclesiasticá dignitate, aut munere ditescere curant.

Escob.& Mend.in Euang.de Temp.T.I.

ANGELICVS Doctor mysticè sic locum interpretatur, *Qui in Ecclesia lu-* 27.
cris temporalibus inhiant, eijcientur ab ea. Quam horribile supplicium te ab Ecclesiæ dignitate deturbari, exutum verè Sacerdotali stolà, seculari datum amictui!

Thom.

In seruum Giezi sic Propheta inuectiuus 28.
exurgit: *Accepisti argentum, & accepisti vestes, vt emas olineta, & vineas, & oues, & boues, & seruos, & ancillas. Sed & lepra Naaman adhærebit tibi*. 4.Reg.5. Ad quæ Cassianus lib.7. cap.14. *Giezi ea, quæ nec antea possederat, volens acquirere, æterna leprà, Elisæi* maledictione perfunditur. Sacerdotum taxat auaritiam, qui ex penu seculari non habentes quod colligant, ad Sacerdotale seu Ecclesiasticum munus accurrunt, vt ex eo recipiant, & custodiant quæ ex seculo minimè potuissent. Hi meritò plaga seculi corripiuntur.

Sacerdos curans acquirere ex ministerio, quod secularis non compararet, punitur seculari plaga. 4.Reg.5.

Quàm acris illa vox : *Domus mea domus ora-* 29.
tionis vocabitur : vos autem fecistis eam speluncam latronum. Matt.21 *Vos autem*. Quinam? Vereor ne Sacerdotibus sint verba accommodanda. Apud Ieremiam Deus. *Venistis, & stetistis coram me in domo hac* (Templo videlicet) *in qua inuocatum est Nomen meum*; (quia domus orationis est) *& dixistis : liberati sumus, eò quòd fecerimus omnes abominationes istas*. Sacerdotum astu negotiatores ad Dei domum accurrunt, vt Sacerdotes auari lucris studium impendant. *Numquid ergo spelunca latronum facta est domus ista, in qua inuocatum est Nomen meum?* Cap.7. legit Chrysostomus hom. 13. in Matth. *Numquid spelunca hyenæ facta est domus mea mihi?* Et adiicit: *Hyæna bestia est sanguiuora, bestia, quæ corporibus delectatur: bestia quæ non delectatur nisi cadaueribus mortuorum. Hoc autem dicitur de Sacerdotibus Iudæorum*. An non Sacerdotibus Christicolis illis, qui ex Sacerdotali munere solùm lucra aspiciunt (vnde cadaueribus delectantur humandis) hæc potest sententia accommodari? Hi quidem Deo ipsi hyæna sunt effecti: *Spelunca hyæna facta est domus mea mihi*. Væ illis tanquam latronibus puniendis. An non latro lethaliter plectendus sacerdotali expoliatur amictu & seculari addicitur potestati? An non ex spelunca abstracta lapidibus obruitur hyæna? *Proiiciam vos* (Deus ait) *a facie mea sicut proieci omnes fratres vestros vniuersum semen Ephraim*. Ibid. Et quodnam horribilius supplicium Sacerdoti lucris ex munere studenti, quàm à facie Domini, seculari turbæ addicendo deturbari?

Sacerdotes auari hyænæ corporum defunctorũ amatores ob lucrũ animarum minimè. Acriter puniendi. Iere.7. Chrysost.

Olim Dominus ad Aaron Sacerdotum Præ- 30.
sulem: *In terra eorum nihil possidebitis, nec habebitis partem inter eos: ego pars, & hæreditas tua in medio filiorum Israel*. Num.18. Nec partem Dominus Sacerdotibus in terra concedit, totos sibi curat colligari, ipso Domino illius partis, quæ è terra erat comparante, vices gerente: *Ego pars*. Pharao Sacerdotibus suis solis permisit terræ possessiones, reliquis omnibus suas pro frumento vendentibus. Gen.47. Audi Origenem hom. 19. *Pharao terras concessit Sacerdotibus, Dominus autem Sacerdotibus suis partem non concedit in terra, sed dicit eis: Ego sum pars vestra. Videte Domini Sacerdotes, quæ sit differentia; ne fortè qui partem habent in terra, & terrenis studiis vacant, non tam Domini, quam Pharaonis Sacerdotes esse videantur*. Quid si te non suum, sed Pharaonis

Auari Sacerdotes Pharaoni, nō Deo deseruiunt. Num.18. Orig.

Sacerdotem Dominus esse comperiat? Profectò te ad Pharaonis idolorum cultum deturbabit. An non auaritia *seruitus idolorum*? Ergo idolis seruiat, qui idolis mancipatur. Non te pudet Sacerdotem Regem cum secularibus mancipiis miserè colligari? Redeo ad Chrysostomum.

31. *Pharaonis Sacerdos est, qui cadaueribus humanis delectatur, non animos instruendos suscipit.*

Hyæna bestia est, quæ corporibus delectatur. Ex hominibus sibi commissis inferiorem, & viliorem portionem curandam accipiunt Sacerdotes, minimè superiorem. Totus homo Sacerdoti traditur, animus instruendus, ad spiritualia promouendus, à terrenis auocandus; corpus autem egens reficiendum Ecclesiæ annona redundanti, cadauer sacræ addicendum sepulturæ. Porrò illi animi omnino cura neglecta, corpus suscipiunt tuendum non viuum, sed cadauer humandum, si lucri spes. An non id, munus exequi Sacerdotis Pharaonis? De his pulchrè addit

Orig.

Origenes, *Pharao vult Sacerdotes suas habere possessiones corporum, & non animæ.* O crudeles hyænæ! quæ cadaueribus delectamini!

Observatio V.

Ad illa verba:

Et eiiciebat omnes vendentes, & ementes in Templo.

Inflicto vulnere Christus auaros è Templo deturbauit.

Auaritia etenim homines immutat in bestias diuerberandas, percutiendas.

32. Mirum, mitissimum Dominum, qui sese mansuetudinis exposuit exemplum: *Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde,* non iam verbis homines, sed verberibus vulnerarit. Profectò si Christus homines percussisset, me in admirationem raperet. Non homines, sed bestias vulnerat, qui punit auaros; auaritia enim homines commutat in bestias.

33. *Auaro nullus intellectus. Equus quidem & mulus fustibus percutiendus.* Iud. 6. Ambr. Luc 6.

Hebræis Propheta à Domino immissus, *Ego Dominus Deus vester, ne timeatis Deos Amorrhæorum, in quorum terra habitatis. Et noluistis audire vocem meam.* Iud. 6. Ambrosius mysticè asserit Hebræis idolis seruientibus signari eos, qui auaritiæ libant, idolorum quidem seruituti. Hi non audiunt, qui humanitate ipsa exuti, auribus audiendi expoliantur. Clamat Christus: (inquit ad Psal. 118.) *Thesaurum vobis condite in cælo. Hoc diuites audire non possunt. Clausas habent aures, & sono æris obtusas. Nummi magis illis resonãt, quam verba diuina.* Vnde Lucas, *Audiebant hæc omnia Pharisæi qui auari erant, & deridebant eum,* cap. 6. Qui igitur humanitate expoliantur, ad bruta diuertentes sine rationis vsu, sine æstimatione non verbis admonendi, sed afficiendi plagis. Theodoretus quæst. 36. ad cap. 28. Deuter. *Hi improbi non tam mouentur promissionibus, quam plagarum inflictionibus.*

Theod.

34. *Asino stultior est verberandus equidem, doctus ab asina.* Num. 22.

Balaam auaritiam Deus per iumentum coërcet, hominem in brutum mutatum significans. *Cernens Angelum asina stantem in via euaginato gladio, auertit se de itinere, quam cum verberaret Balaam, & vellet ad semitam reducere, asina iunxit se parieti, & attriuit sedentis pedem.* Num. 22. Verberata asina reuerberat percussorem. Ac si diceret: Dignior tu verberibus asinâ, qui obcæcatus auaritia Dei prohibitionem transgredi conaris, quam ego terrore Angeli non transgredior. Augustinus quæst. 48. *Hoc ipso confundens illam dementiam, quod prohibitionem Domini per Angelum factam transgredi asina non auderet, quam ille cupiditate transgredi conaretur.*

August.

35. *Homines auaritia redduntur bestiis sine ratione similes.* Ezech. 33.

Vis Iudæ metamorphosim contemplemur? Ezechieli Dominus, *Audiunt sermones tuos, & non faciunt eos, qui in canticum oris sui vertunt eos, & auaritiam sequitur cor illorum.* Cap. 33. Vbi auaritiæ se committunt, tanta illos capit dementia, vt (in morem bestiarum) non cum eis sit verbis agendum, sed funibus. Verbis, ac benignitatis actionibus curauit Dominus Iudam auaritiæ morbo correptum à barathro reuocare. *Maligno autem cordi.* (loquor cum Leone serm. 11. de Pas.) *nunc furtis fraudum dedito nihil vnquam misericordiæ Saluatoris insederat: nec piis acceperat auribus Domini verba dicentis: Non veni vocare iustos sed peccatores.* Quid plura? *Proiectis argenteis in Templo, abyt, & laqueo se suspendit.* Matth. 27. Fune vulneratur, qui verbis non feritur. Brutescens enim animus fustibus est agendus.

Leo.

36. *En auaritia homines mutantur in feras.* Gen. 37.

Conueniunt fratres Ioseph vt adolescens venundaretur, è cisterna extractus. *Prætereuntibus Madianitis negotiatoribus extrahentes eum de cisterna vendiderunt Ismaelitis viginti argenteis.* Genes. 37. Mox post auaritiam mente admissam, *tulerunt tunicam eius, & in sanguine hœdi, quem occiderant tinxerunt.* Hanc cum missam agnouisset Pater ait: *Fera pessima comedit eum, bestia deuorauit Ioseph.* Ibid. Hœdum illi occiderunt, non fratrem. *Fera pessima comedit eum.* Opus hoc auaritiæ necessariò perfectum à bestia. Auari enim omnem exuunt humanitatem. Chrysologus ser. 29. *Sic auaritia siccauit mentes, sic corda depressit, sic quod in eis fuerat humani sensus ferinam in rabiem commutauit: vt non offensam Dei, non sancti patris dolorem, non proprij sanguinis sensum meminisse permiserit. Intuere quid auro grauius, quod cum mores hominum perdit, perdit & naturam.* An non verè profatur genitor? *Bestia deuorauit Ioseph.*

Chrysol.

37. *Asinus auarus contra quem fera cuncta.* Chrys.

Quod si loco Prouerbij circumferebatur? *Contra asinum fera:* In stultissimum auarum ipse auaritia cunctarum ferarum gerens personam crudelis exurgit. Chrysostomus hom. *Quod nemo læditur, &c.* profatus est: *Amor pecuniæ vt fera quædam omnium corda possidet. Et cum lupis, vrsis, leonibus ferocius saniat: suauis tamen videtur hominibus.* Quid dementius? *Volutari in cœno eius tanquam asini delectantur. Tales omnes qui auaritiæ huic manus dederunt, turpiores etiam sunt isto animanti.*

38. *Quam asinus qui diues esurit.* Horat.

Vis huius asini stoliditatem describam? Horatius lib. 1. epist. 2. *Semper auarus eget.* Non solum quia crescentem sequitur cura pecuniam, Maiorúmque *fames;* (vt cecinit idem lib. 3. Carm. Od. 16.) Sed auaro *desunt multa,* imo omnia quæ possidet, minimè in domini cedunt vtilitatem. Semper eget, esurit, sicco ventre, solummodo marsupio satiato. An non homo huiusmodi cum asinis est annumerãdus. Audi Textorem Emb. 85.

Textor.

Septi

Sepititus populos inter diuissimus omnes
Arua senex nullus quo magis ampla tenet.
Defraudans genium que suum, mensasque paratas,
Nil præter betas, duráque rapa vorat.
Cui similem dicam hunc, inopem quem copia reddit.
Anne asino? sic est, instar hic eius habet.
Namque asinus dorso pretiosa obsonia gestat,
Séque rubo, aut dura carice pauper alit.
Num non cum asino fustibus agendum?

Observatio VI.

Ad illa verba:

Et eiiciebat omnes vendentes, & ementes in Templo.

Ipse Dominus Sacerdotes percussit auaros.

Nec enim secularis potestas in Christos Domini debet insurgere, aut aduersùs eos sublatrare; sed taxandos Deo, aut eius Vicario relinquere.

39. Pius.

Existimat Pius I. epist. 1. Christum non aduersùs seculares, sed aduersùs Sacerdotes in Templo negotiatores deseuiisse, illósque flagello vulnerasse. Quod si requiras rursum cur mansuetissimus, qui calamum quassatum non frangit, cedrorum quatiat verticem? respondebit Pontifex Christum ad puniendos Ecclesiæ ministros vsum non fuisse Petri, aut cuiusuis Discipuli manu, quia tunc seculares cuncti non decenter corriperent Sacerdotes. Ediscant seculares in Christos Domini non audere exurgere, non aduersus eos obmurmurare, eorum delicta non corripere, à solo Domino, aut eius Vicario punienda.

40. *Ad Deum Deorum pertinet Deos punire, seu Sacerdotes carpere.* Psalm. Anacl.

Dauid cecinit, *Deus stetit in Synagoga Deorum, in medio autem Deos diiudicat.* Psalm. Ad ipsum immediatè pertinet Christos Domini corripere, & vulnerare. Anacletus Pap. epist. ad Episc. Ital. fatur, *liquet quod Sacerdotes à Deo sunt iudicandi, non ab hominibus lacerandi; sed potius ab hominibus fidelibus portandi*, (homines seculares appellat) *ipso Domino exemplum dante, quando per se ipsum, & non per alium vendentes, & ementes eiecit de Templo, & mensas nummulariorum, & cathedras vendentium proprio euertit flagello, & eiecit de Templo, & sicut alibi ait: Deus stetit in synagoga Deorum, in medio autem Deos decernit.*

41. *Solus Deus potest Sacerdotes seruos diuerberare.* Rom. 14. Anacle.

Horribile supplicium diuerberatio, seruus verbere afficitur. An ô secularis, existimas Sacerdotem tibi seruire, qui eum aut verbo, aut actione vulnerasti? *Tu quis es,* (ait Paulus) *qui iudicas alienum seruum? Domino suo stat, aut cadit.* Rom. 14. Sacerdos Dei seruus solius, Deo soli delinquit, ab ipso solo corripiendus. Anacletus citat. *Nullus, vt reor, inuenitur inter nos, qui velit, suum seruum ab alio, quam à se iudicari. Quod si præsumptum fuerit, aut multa ipse indignatione irascitur, aut potius vltionem quærit super eum. Si vero hoc inter homines agitur, quid putatis faciet Deus Deorum, & Dominus dominantium, qui vltionem suorum promisit non differre seruorum?*

Cum secularis quocumque prætextu vulnerat Sacerdotem, ipsum Dominum percutit, imo oculorum eius pupillam audet lacerare. *Qui vos tangit, tangit pupillam oculi mei.* Zach. 2. Et quodnam supplicium huiuscemodi delinquenti paratur? Subiicit Anacletus, *si aliquis nunc oculos alicuius Principis in malum incipit tractare, manifestè reus Maiestatis iudicatur, & infamis efficitur, aut potius capitali sententia subiacet.* Solus Deus potes tangere Sacerdotes, quin eius oculi vulnerentur. Quid, secularis, contra Sacerdotem desæuis ipsius Dei lumina vulneraturus læsæ reus Maiestatis? *Quapropter oportet omnes ab his cauere, & non solùm non facere, sed nec facientibus consentire. Quia non solùm qui faciunt damnantur, sed qui consentiunt facientibus.* 42. *Sacerdotem secularis vulnerans Dei lumina percutit.* Zach. 2. Anacl.

Pudeat te à Gentili accipere documentum. Dum Dei Filius ad Pilati tribunal sisteretur, & veritatis efficeret mentionem: *Ego ad hoc veni in Mundum, vt testimonium perhibeam veritati:* Præses interrogauit, *Quid est veritas? Et cùm hoc dixisset, iterum exiuit ad Iudæos.* Ioan. 18. Cur Pilatus quæstionis suæ non expectauit solutionem? Respondet Lyranus. *Quia erat de Regno spirituali, vt visum est, ipse autem non habebat se intromittere nisi de temporalibus: Ideo hoc aduertens iterum exiuit ad Iudæos.* Exiuit planè vt curaret loco solutionis quæstionis illius, ipsius vincti solutionem. Asserit Lyra. veritatem sonuisse Pilato *participationem veritatis diuinæ.* Hic reus haud secularis est, Propheta est, Sacerdos est veritatis diuinæ præco, emittatur à carcere, seculari potentiâ non lædatur, ipsa somniatrice fœmina inclamante: *Nihil tibi & iusto illi,* quia secundùm ordinem Melchisedech *Sacerdos in æternum.* 43. *Pilatus arbitratus Iesum Ecclesiastici esse iuris, se curauit à causa expedire.* Ioan. 18. Lyran.

Quid si secularis audeat Sacerdotes vulnerare? Ipse Dominus flagellatores flagellabit. Augustinus aiebat, *Flagellandus ab eis eos ipse flagellabit.* Dixerim Doctoris veniâ, *Flagellatus ab eis eos ipse flagellauit.* Nec enim Dominus ante commissam nequitiam in homines insurgit. Quandonam ergo Christum seculares illi flagellauerant, nisi cum Sacerdotibus (Doctore adnotante) apud Templi atria negotiationem exercentes propriam auaritiam tribuebant? Flagellis famam Sacerdotum seculares afficitis? Vos acriter flagellabo. Nec enim felices degunt, qui Sacerdotali statui aut verbis, aut actionibus vulnera infligunt: Secus qui Christos Domini contingere non audet. Sybaritis barbaris hominibus à Diis hoc datum oraculum authore Athenæo lib. 12. cap. 6. 44. *Christus flagellatores Sacerdotum seculares flagellat.* August. Ath.

Semper eris felix venerans gens numina Diuûm
Donec plus superis fueris venerata virum quem
Intima seditio tunc, & tibi prælia surgent.

Vereor, ne ob irreuerentes, aduersùs Diuos Sacerdotes, ausus prœliis diris Christiana Regna perturbentur, comminuantur.

Psal. 130. Iere. 1.

verticem. Oculis humanis respicio vigilantibus vtique, sed virgæ adhuc fragili lucentibus: *Virgam vigilantem ego video.* serm. 1. Vnus igitur ex ipsis, quos mihi regendos tradidisti sum Domine.

Gregor.

Consideremus assiduè, (ait lib. 16. Mor.) *quòd sumus æqualiter cum cæteris conditi, non quòd temporaliter cæteris prælati. Potestas enim quanto exterius eminet, tantò premi interius debet Bene Dauid Regni potentiam regere nouerat, qui elationem eiusdem potentiæ, semetipsum premendo, vincebat dicens, Domine non est exaltatum cor meum, neque elati sunt oculi mei.* Alios recturus semetipsum priùs comprimat, id humiliando, quod ex humanæ naturæ fragilitate ad eleuatiorem naturam auolare præsenserit.

Psal. 130. Gregor.

Adiicit ideo Rex, *Neque ambulaui in magnis, nec in mirabilibus super me.* Ibid. *Adhuc subtilissima* (addit Doctor) *semetipsum inquisitione discutit, omnésque etiam cogitationes suas à fundo cordis exhaurit:* Homo sum. *Vicina esse superbia potentibus solet, & penè semper rebus affluentibus elatio sociatur. Mirum valdè est, cùm in cordibus sublimium regnat humilitas.*

Hominibus subditis Rex homo æquiparatur. Psal. 130 Zeno.

23. Pergit Regius Vates, *Si non humiliter sentiebam, sed exaltaui animam meam.* Psal. 130. Alij legunt, *Si non æquiparaui, adæquaui,* seu, Si non æqualem me subditis reputaui, & exhibui. Pastor eram in domo Esai; Pastor Israelis thronum ascendi. Elegans do Zenonis testimonium in præsenti, *Dauid humilis, abiectus, ignobilis, iacebat in domo patris sui oues semper pascendo. Placuit Deo vultus in Regem, inspiratus in Vatem. Non insolescit in Regno, obumbrauit neminem Propheta terrore, iniurias suas non exequitur Regiâ potestate, odientes se diligit, inimicis parcit, parricidalibus filijs ignoscit. Inuerso gratus officio Deo, Dei munus retinendo placiturus, Rex mansuetus, pater pius, Propheta modestus, magnis ac mirabilibus seculi non immutatur: mitem, humilémque retinet vbique Pastorem.*

Eligitur Dauid in Regem, quia promolius fuit. 2 Reg. 24.

24. Imò ideo à Domino, Populi est electus in Regem, proclamante Saule, *Nunc scio certissimè, quòd regnaturus sis in Israel.* 2. Reg. 24. Quonam ad huiusmodi certitudinem niteris argumento? Te inunctum Regem humilitatis aduerti cultorem. *Et egressus adorauit Regem prono vultu in terram.* Iacob à Deo electus in Principem, libenter fratri cessit, & ad seruiendum Labano Dominus properauit. Quàm meritò à Deo electus ad imperium: humilitas enim dominatus insigne.

Zeno.

Adnotauit Zeno ad illud Gen. 28. serm. de Patien. *Dat Iacob iracundiæ locum securus, humilisque discedit, vt probet se meruisse, & non ambijsse, quod meruit.* Dominatio-ne, an ministerium Præsulatus? Certè est ministerium. Ergo supercilia demittenda. Seneca Tragi. in Thyes.

Principibus adnata submissio, quia non habet dominium, sed ministerium. Senec.

Vos, quibus Rector maris, atque terræ
Ius dedit magnum necis, atque vitæ,
Ponite inflatos, tumidósque vultus.
Quidquid à vobis minor extimescit,
Maior hoc vobis Dominus minatur.

Quid superbiat, qui ministerium potestatis accepit ab eo, penes quem Dominium potestatis, cui ratio reddenda muneris? *Ponite inflatos vultus.* Petrus procidit ad genua Iesu, se hominem profitetur. Ex hoc eris iam homines capiens. Nunc scio certissime, quòd regnaturus sis in Israël, quòd Ecclesiæ assumeris in Principem.

OBSERVATIO III.

Ad illa verba:

Exi à me, Domine, quia homo peccator sum.

Distulit Christus piscium capturam, vt dilata dona pluris æstimarentur, & grato exciperentur animo.

Desideria enim dilata animum reddunt cælestium munerum capaciorem.

V R Petrus totius noctis instantiâ laborans, nihil ceperat? Certè, quia quò ampliùs cœleste munus differebatur, eò capaciori corde erat recipiendum. Agnito enim mundiali inutili labore, constat Simoni Deum fontem bonorum, cui gratitudinis subderentur affectus. 25.

26. *Differtur Iesu ad amicū Lazarum profectio, vt capaciores redderentur maioris muneris ex dilatione, sorores.* Ioa. 11.

Lazari ægritudinem Christus agnoscens, post dies Discipulis profatur: *Lazarus amicus noster dormit.* Textus illam clausulam perpendo: *Diligebat autem Iesus Martham, & sororem eius Mariam, & Lazarum. Vt ergo audiuit, quia infirmabatur, tunc quidem mansit in eodem loco duobus diebus.* Ioan. 11. τὸ *Vt ergo audiuit*, preme. An apta consequentia promissa specialissimâ dilectione, duobus illum diebus fuisse commoratum, post agnitum dilecti languorem? Si diligit, cur moris visus est? Parum erat tanto amatori dilectum donare valetudine ægrotum, nisi mortuum resurrectione donaret. Sororibus dilectis fratrem è mortuis resurgentem, augustiori beneficio, tradere curabat.

Chrysol.

Chrysologus serm. 63. *Christus, cui plus est mortem vincere, quàm remouere languorem, cuius amare illud est, non vt dilectum alleuet, sed ab inferis vt reducas: dilecto non languoris medicinam, sed resurrectionis gloriam mox parauit.* Vt igitur præstantissimum beneficium capaciori corde exciperetur, distulit effectum, desiderio quidem animum præparaturo.

27. *Differtur Mariæ quærentis Iesu cadauer lætitia, vt desideria dilata caperent munus præstantissimum.* Ioa. 20.

Sepulchro amandato Saluatoris cadauere, *Maria stabat ad monumentum foris plorans, dum ergo fleret, inclinauit se, & prospexit in monumentum.* Porrò ante Petri, & Ioannis accessum iam Maria Domini corpus inungendum quæsierat. *Maria Magdalena venit manè, cùm adhuc tenebræ essent, ad monumentum, & vidit lapidem sublatum à monumento.* Ioan. 20. Cur tot desideriis sese Dominus denegauit? An non vt desideria crescentia capacius redderent pectus ad tantum munus excipiendum? Ita plane. Si cadauer tradendum amanti fuisset, illicò inuentum esset. At quia resurgens

resurgens dilectus committendus erat amatæ, oportebat ex dilatione muneris capaciùs reddi cor ad exceptionem. Pulchrè Gregorius hom. 25. in Euang. *Quæsiuit prius, & minime inuenit, perseuerauit, vt quæreret; vnde contigit, vt inueniret. Actúmque est, vt desideria dilata crescerent, & crescentia caperent, quod inuenissent.* [Gregor.]

28. Quæstionem excitat Amedæus hom. de Assumpt. Virg. *Cur ascendente in cælos Domino, Mater eius, quæ tanto eum amplectebatur affectu, non statim sequuta est?* Enoch in cordis munditia cum Deo ambulauit, & non apparuit quia transtulit illum Deus. Elias charitatis nimio igne succensus curru igneo, ac igneis equis præreptus traditur. *Maria verò excedens Enoch cordis munditiâ, & amoris prærogatiuâ maior Eliâ, quare cum illo, quem genuit, non illico in cælum efferebatur?* Profectò gloria Virginis ex meritorum multiplicatione adeo debebat increscere, vt tot desideriorum Deipara fouere affectus deberet, vt crescentia caperent, quod reciperent. Respondet sic Amedæo Laurentius Iustin. ser. de Assumpt. *Satis (ait Dominus) vota tua distuli; satis te a Regno meo abesse permisi, non vt te negligerem, nec vt vota tua contemnerem: sed vt cumularem merita, & ad gloriam affectum accenderem.* Vt scilicet caperet, quod acciperet. Tanta piscium gerenda dante Christo, captura, tanta Præsuli summo committenda erat hominum expiscatio, vt oporteret illum totius secularis noctis instantia vacuum ostentari. Nihil ceperat Petrus diuturnâ piscatione, nihil suis in manibus diuitiarum inuenerat, vt tanta vacuitas præcordia ad exceptionem tanti muneris præpararet.

[*Differtur Deiparæ assumptio, vt merita cumularentur vberiorisque gloriæ, ex desiderijs, capax redderetur.* Amedæ. Iustin. *Petro discursus aptatur.*]

Observatio IV.

Ad illa verba:

Exi à me Domine, quia homo peccator sum.

Iustè timet Petrus mali alicuius irruptionem se peccatorem agnoscens, in conspectu Domini sanctissimi commorantem.

Sæpe enim probi societas improbo est exitialis, ipsius planè nequitia.

29. Diximus ex Euthymio Petrum timuisse, se agnoscentem peccatorem, ne crimina eius in conspectu sanctissimi Domini fœdius apparerent, vnde graui incommodo afficeretur. Quod quidem argumentum per transenam probatum, Sarephtanæ Viduæ clamore vberius confirmabo. [Euth.]

30. Christi Domini ad scapham Simonis ascensus pelago Galilææ, me ad memoriam Rubri maris adducit, vbi Pharaonis currus periere, ad ripam properantibus Hebræis. *Persequentes Ægyptij ingressi sunt post eos, & omnis equitatus Pharaonis, currus eius, & equites per medium maris. Iamque aduenerat vigilia matutina, & ecce respiciens Dominus super castra Ægyptiorum per columnam ignis, & nubis, interfecit exercitum eorum, & subuertit rotas curruum, ferebanturque in profundum.* Exod. 14. Vtrumque agmen venter sicci pelagi excipiebat. Tunc Dominus *interfecit exercitum eorum.* Chaldæus, *conturbauit exercitus.* Non diu improbi colligati cum iustis fuere. Deus enim videns iniquos probis adhærescere, eos conturbauit, vt à iustis ablegarentur. Lipomanus, *currus impliciti sunt, & qui super illos erant, excutiebantur.* A iustis scilicet, relatis eorum criminibus ad aspectum ex fidelium societate. Apud Ægyptum quonam flagellis miseri Gentiles vulnerati sunt, dum immixti probis degerent? Post abstractionem fidelis populi quieuere At rursum Hebræis colligati intendentes, pristina crimina rememorantur in exitium. *Et qui super illos erant, excutiebantur.*

[*Ægyptij exitio dantur ex Hebræorum societate fidelium.* Exod. 14. Chald. Lipom.]

31. An non Iob contestatur? *Tenuisti concutiens extrema terræ, & excussisti impios ex ea.* Cap. 38. Cribro triticum & paleas immitte, huc atque illuc concutis, vt paleas a frumento diuidere possis, paleis vento traditis, vt euanescant. Vndenam paleis leuibus nocumentum? Certè quia frumento copulabantur. Deus igitur, vt liberet electorum triticum à palearum seu iniquorum societate exitiali, cribro committit, vt frumentum seruetur incolume palearum comminutione. Philippus Abbas inibi. *Præ magnitudine virtutis suæ Deus vtraque manu tenens margines terræ quasi cribro huc, atque illuc concutit, siue excutit: vt impios velut paleas, & lolium excutiat à frumento iustorum.*

[*Excutit Deus terram, vt separet paleas à tritico, improbos nempè à probis.* Iob 38. Philip.]

32. Hieremiæ ex ore Dominus, *quid paleis ad triticum?* Cap. 23. Chaldæus, sicut paleam à tritico, sic separo iustos ab impiis, dicit Dominus. Vix zizaniorum germen inter triticum apparet, cùm agricolæ operam impendunt extirpationi: *Vis imus, & colligimus ea?* Et ni benignissimus Dominus ministros retardâsset, vt triticum improbâ societate exerceretur, penitus periissent, rursum agricolâ inclamante: *Ecce mandabo ego, & concutiam in omnibus Gentibus domum Israel, sicut triticum concutitur in cribro.* Amos 9. Ad quæ Hieronym. *Deus, qui mensus est aquas manu, pro magnitudine sua vtraque manu tenens margines terræ, quasi cribrum huc, illucque concutiet, vt paleis, ac sordibus (peccatoribus) in terram cadentibus, purum frumentum remaneat, quod in horrea condatur.* Non igitur Petrus incongruè expauescit, se peccatorem agnoscens, dum propriâ nauiculâ sanctorum Dominus commoratur.

[*Incommoda zizaniorum à societate tritici: palearum ex ipsius commixtione.* Hieron. Amos 9. Hieron.]

Observatio V.

Ad illa verba:

Ex hoc eris iam homines capiens.

Nauis Ecclesiæ Petro ad expiscationem hominum à Domino traditur.

Edocet Petrus Gubernator, quonammodo fidelis nauicula pelagi secularis pericula vitare valeat.

33. ALILÆÆ stagnum relinque, ad mundiale pelagus, ò Petre, transinis agendus, vt omnium Ecclesiarum naues regas, hominúmque des operam expiscationi, vtroque pelago immisso rete.

34. *Cuncta Ecclesia naues Petro tradita, vt ex vtroque pelago pisces extrahat.* Duæ in præsenti Simoni traduntur nauiculæ piscibus implendæ. Nec enim vna Præsuli summo Ecclesia, sed cunctæ committuntur. Alij Apostoli vni aut alteri Ecclesiæ præficiuntur, Petrus autem omnibus; nec solùm à mundiali pelago viuos extrahit pisces, sed & à Purgatorij stagno ad æternæ felicitatis ripam Apostolico rete adducit. Ideo Dominus, *Quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in cælis. Quia tibi dabo claues Regni cælorum.* Math. 16. Mat. 16. *in cælis*, & *cælorum* preme. Cunctis Apostolis vnius Ecclesiæ clauis tradita, vnius cœli: Petro cœlorum, Ecclesiarum, seculi nempe vtriusque potens pisces è pelago extrahere. Orige. Origenes hom. 6. in Matth. *Non modica differentia est, quòd Petro data sunt claues non vnius cœli, sed multorum cælorum: vt quæcumque ligauerit super terram, sciant ligata non tantùm in vno cælo, sed in omnibus cælis. Ad eos autem qui multi sunt ligatores* (aut piscatores) *& solutores in terra, sic dixit: vt soluant, vel alligent non in cælis sicut Petrus; sed in vno cælo, quia non sunt in tanta perfectione sicut Petrus, vt alligent, & soluant in omnibus cælis.*

35. *Extrahens Petrus vi am nauim Romã cunctas trahens scaphas, seu Vrbes. Basil.* Cunctæ naues Petro subiiciuntur, quia Romanæ Ecclesiæ naui augustissimæ cunctæ parent scaphæ. Vidisti omnes mundi vrbes Romæ errores sequutas quemadmodum cymbas alligatas magna nauis attrahit? Aiebat Basilius orat. in D. Gordium. *Gordius, spretis omnibus, vrbanos fugit tumultus, fori clamorem, Magistratuum ambitionem, tribunalium fastum, quibus magna Vrbes repleta sunt, multósque secum tanquam naues alligatas puppibus cymbas per æquora trahunt.* Roma equidem secum totius Orbis Vrbes attraxit ad errorem. At Petrus à Domino Romam secularem, Ethnicam accipiens Christianam effecit, vnaque ei Vrbes omnes veluti cymbas alligatas ad veritatis cursum adduxit, daturus operam hominum capturæ.

Naues cunctas Petrus summus Gubernator instruxit, ne æquore perirent, sed feliciter ad portum properarent. Nauiculæ hodie piscium multitudine plenæ penè mergebantur: Hæc philosophia Romam edocuit, reliquasque sibi naues commissas ab adnata ingluuie abstinere. Basilius ad cap. 2. Isai. *Naues onere immodico degrauata ad portum multo cum negotio proueuntur, ac facilè subeunt naufragium. Parili ratione corpora multa, ac redundanti alimonia in imam voraginem perditionis natando immerguntur.* Bacchi cultus Petri studio facilè fuit ab Vrbe Orbéque ablegatus. 36. *Edocet naues Petrus omnes ab ingluuie, seu gluttonia submergi.* Basil.

Edocuit præterea mundialis fastus gloriam nauis imitatricem. *Transierunt omnia illa tanquam vmbra, & tanquam nauis, quæ pertransit fluctuantem aquam, cuius cum præterierit, non est vestigium reperire.* Sap. 5. Pristinæ Romæ felicitatis ethnicæ reliquum-ne vestigium? Quàm cunctæ mundiales gloriæ nauis cursui assimilantur! Hildebertus Epist. 56. *Bona vaga, bona pennata sunt hæc omnia. Eorum est, nusquam esse diutius, eorum statui nemini statum præfigere certiorem.* Quilibet certè Orbis status verbis fugacior, naui leuior. 37. *Edocet mundialem gloriam nauium in cursu.* Sap. 5. Hildeb.

Petrus naues suscipit non vt apud pelagus constituat stabiles, sed vt ad portum pergentes adducat. *Hoc mare magnum, & spatiosum manibus, illic reptilia, quorum non est numerus. Animalia pusilla cum magnis, illic naues pertransibunt.* Psal. 103. Pertransibunt vtique illic naues, non morabuntur, non habitacula sortientur. Basilius citat. *Quæ mare permeant naues, non moram trahunt in eo, neque immerguntur vndarum æstu, vndique commendabiles sunt. Et qui in carne degunt calcantes huius vitæ æstuosos fluctus & vndis ipsi superiores effecti, faciunt operationes in aquis multis.* Dummodò planè haud moram in pelago trahant. 38. *Edocet, non esse nauibus apud pelagus immorandũ.* Psal. 103. Basil.

Edocet denique Christum excipiens, cunctas naues esse Domini possessionem, vnde à procellis sunt liberandæ. Nunquam enim Dei possessio poterit deperire. Iuxta L X X. lectionem. *Domine Deus noster, posside nos.* cap. 26. Posside inquam, vt à procellis liberemur. Ambrosius lib. 2. de Abel, cap. 3. *Ipse nos facit adhærere Deo, de ipso salutem sperare, fugere terrena negotia, in Dei possessione numerari. Ea est enim sola possessio, quæ nullis obnoxia tempestatibus perpetua gratia fructus ferat.* Ipse *nos facit*, &c. An Christus, vel Petrus quidem Vicarius Christi, cui cunctas naues commisit Ecclesiæ, nos edocet Domino hærescere ad procellarum ablegationem. 39. *Edocet, naues Christo hærentes tempestatibus minimè subiacere.* Isai. 26. Ambros.

LIBER

LIBER SECVNDVS.

TEMPLI PROPHANATORES VAPVLANT, CLAVDI SANANTVR.

Paraphrasis, ac Commentarij literales ad Caput vigesimumprimum Matthæi.

PANEGYRICI MORALES, CIRCA Literam in Iesum Templi propugnatorem.

PROLVSIO.

TEMPLI Christus limina terens prophanatores vulnerat vapulantes quidem, sed minimè oblatrantes. Dum autem iustitia desæuit in hostes, cæcos & claudos conuenit miseratio, vtrobique Deitate mirabili. Hos sanat, quia illos percutit. Hieronymus, Non meruissent sanari cæci & claudi, nisi mensis nummulariorum subuersis: ac si quodammodo apud Delubra quorumdam iniquitas piis sit exitialis. Adiicit Matthæus, *Videntes autem Principes Sacerdotum, & Scribæ mirabilia, quæ fecit.* Quænam? Hieronymus, *Plerique dicunt, hæc mirabilia esse vitam Lazari, cæcorum illuminationem. Mihi verò inter omnia mirabilia hoc videtur mirabilius; quòd vnus homo, scribis seuientibus, (vt qui viderent sibi sua lucra perire) ad vnius flagelli verbera tantam eijciat turbam, mensas euertat, cathedras deturbet, & alia, quæ vix vnus præstaret exercitus. Igneum quippe & sydereum in oculis eius radiabat, & Diuinitatis maiestas elucebat in facie.* Sic Doctor.

Vitalis ligni Christi Admirabilis, siue miracula gerentis, FRVCTVS SECVNDVS.

Hieron.

MATTHÆVS Cap. XXI.

VERS. 10. ET cùm intrasset IESVS Ierosoly-

PARAPHRASIS.

10. *NOVA pompa, scilicet iumento vectus cùm Iesus esset ingressus Ierosolymam, spectaculo*

mam, commota est vniuersa Ciuitas, dicens: Quis est hic?

ctaculo insolito vniuersa Ciuitas commouetur, dicens vtique. Quisnam hic?

11. Populi autem dicebant: Hic est Iesus Propheta à Nazareth Galilææ.

11. *Turba autem, quæ illum comitabantur, respondebant: Hic est Iesus Propheta in Ciuitate Galilææ, Nazareth à exortus.*

12. Et intrauit Iesus in Templum Dei, & eiiciebat omnes vendentes, & ementes in Templo, & mensas nummulariorum, & cathedras vendentium columbas euertit.

12. *Huiusmodi strepitu, seu acclamatione Iesus Templum ingressus est. Qui autem Regiam dignitatem ostentárat, Regium munus cœpit exercere Delubrò pius. Nam cùm vidisset in Templo mercatus, ac fori speciem: alios vendentes, alios ementes, assidentes nummularios: Iesus rei commotus indignitate, omnes vendentes, & ementes è Templo vnà cum mercibus exturbauit.*

13. Et dixit eis: scriptum est: Domus mea domus orationis vocabitur: vos autem fecistis illam speluncam latronum.

13. *Indignationis suæ iustam caussam ex Isaia profert, qui sub persona Numinis ait: Domus mea domus precationis vocabitur, vos autem fecistis eam latronum specum. Tunc enim Templum immolandis Deo victimis sacratum vertitur in latronum speluncam, cum prætextu religionis populus spoliatur.*

14. Et accesserunt ad eum cæci, & claudi in Templo: & sanauit eos.

14. *Tunc ad Iesum cæci & claudi in Templo accesserunt, quos lex arcebat ab ingressu Delubri. At Templum Iesu omnes recipit, qui quæsituri properant sanitatem. cæci vident Iesum, claudi sequentes ipsum, ad Regnum accurrunt.*

15. Videntes autem Principes Sacerdotum, & Scribæ mirabilia, quæ fecit, & pueros clamantes in Templo, & dicentes: Hosanna filio Dauid: indignati sunt:

15. *Primores Sacerdotum, & Scribæ non, vt oportebat, resipiscunt; sed magis inuidiâ exardescunt, & dum vident tantis studijs populum applaudentem: præsentem vim in claudis & cæcis sanandis, in eijciendis mercimonijs authoritatem, pueros conclamantes: Hosanna filio Dauid, ferunt impatienter.*

16. Et dixerunt ei: Audis, quid isti dicunt? Iesus autem dixit eis: Vtique, nunquam legistis: Quia ex ore infantium, & lactentium perfecisti laudem?

16. *Submonent Dominum, vti eum compesceret clamorem. Irâ, ac inuidiâ temulenti profantur: Audis, quid isti dicunt? At Iesus sacra pagina testimonio illis os obturaturus, Nunquam, inquit, legistis, Ex ore infantium, & lactentium perfecisti laudem? Vultis occludam ora quæ Deus ad gloriam suam efferendam aperuit? Si isti obticeerent, acclamarent Authorem lapides hi, quibus vos estis duriores.*

17. Et relictis illis, abiit foras extra Ciuitatem, in Bethaniam, ibique mansit.

17. *His igitur, ex liuore quasi salutis desperata, relictis, abijt Iesus, & egressus Ierosolymam, Bethaniam petijt, atque inibi commoratus est, exceptus quidem à pijs cum irrideretur, qui cum Rex acclamabatur apud impios non inuenit hospitium.*

SECTIO PRIMA.

Templi vapulat contemptus.

TEXTVS.

VERS. 10. ET cùm intrasset Ierosolymam, commota est vniuersa Ciuitas, dicens: Quis est hic? 11. Populi autem dicebant: Hic est Iesus Propheta à Nazareth Galilææ. 12. Et intrauit Iesus in Templum Dei, & eiiciebat omnes vendentes, & ementes in Templo, & mensas nummulariorum, & cathedras vendentium columbas euertit. 13. Et dicit eis: scriptum est; Domus mea domus orationis vocabitur; vos autem fecistis illam speluncam latronum.

COMMENTARIVS LITERALIS.

§. I.

De Ierosolymæ commotione.

1. *Quænam commotio & vndenam?* Hieron. ET cùm intrasset Ierosolymam, *commota est vniuersa Ciuitas.* Asello vectus Dominus turbæ plausu, & acclamatione Ierosolymam est ingressus, vniuersâ commotâ Ciuitate. Quænam illa commotio, & vndenam exorta est? Hieronymus existimat admiratione totam commotam Ciuitatem. *Tota Ciuitas commouetur, mirans frequentiam, nesciens veritatem.* Thom. Caiet. Iansen. Lyran. D. Thomas, Caietanus, aliique plures contestantur. Lyranus putat Ciuitate Sacerdotum Principes, aliósque optimates significari: quæ quidem Ciuitas commota est indignatione, *Commoti sunt Principes Ciuitatis ira, atque indignatione propter honorem Iesu exhibitum.* Hilar. Hilarius autem, *Rerum omnium nouitas motum attonitis afferebat.*

2. *Authoris sententia.* Assero totam commotam fuisse Ciuitatem, quia tota ad spectaculum omnium oculis dignissimum confluxit; quod celeberrima in pompa assolet euenire. Non abnego simul turbatam *illo tumultu acclamationum*; (vti notat Euthymius) nouus enim tumultus, repentina insolita acclamatio potuit metu ciues afficere. Miraberis Romanos milites non accurrisse, audientes Christum Israelitas Regem appellari, faustisque à populo acclamationibus excipi. Sed Christi potentia hostes iufrænabantur.

3. *An in contemptu prolata verba?* Lyran. *Dicens: Quis est hic?* Quonam hæc expressa affectu interrogatio? Lyranus per contemptum dicta verba existimat. Simile illud: *Pauper loquutus est: Quis est hic?* Eccli. 13. Aptiùs cum aliis absque contemptu affirmo esse prolata. Quis est hic, tanto honore exceptus? Ad spectaculum enim nondum videntes, & agnoscentes Dominum confluebant.

4. *Consequenter Prophetã appellãt, quẽ Messiam Regem appellarant.* Hieron. *Populi autem dicebant: Hic est Iesus Propheta à Nazareth Galilææ.* Regem appellauerant, & Messiam, nunc Prophetam etiam esse testantur, & ciuibus Ierosolymitanis indicant, turba cultioribus respondente, *Propheta* Græcè articulum habet. Vnde Hieronymus de Propheta illo Deuter. 18. promisso locum intellexit. Quare qui Messiam acclamarant Regémque Israelis eum, consequenter Prophetam illum esse asserebant.

§. II.

De Ingressu in Templum.

5. *Se Regem probat, Templi immunitati prouidens.* ET *intrauit Iesus in Templum Dei.* Probat planè Iesus se Regem Israel ac Messiam dum in Templum Domum Dei venit, Regiáque authoritate Templi prophanatores flagellauit. Regium etenim Delubrorum immunitati prouidere. Caiet. Caietanus, *Vbi terminauit celebritatem sui aduentus, & in Templum ingreditur*, &c. Regem me prædicatis, Regiæ adhuc dignitatis meæ egregius obiiciam documentum.

6. *Num illa ipsa die, qua ingressus in Vrbem, prophanatores punierit?* Quæritur, an illâ ipsâ die quâ vectus asello Ierosolymam est ingressus, è Templo negotiatores deturbârit, an alia? Dubitandi ratio ex Marco desumitur de die pompæ sic scribente: Mar. 11. *Et introiuit Ierosolymam in Templum*, nihilque actum adiicit in Delubro. At de die alia hæc subiicit. *Et veniunt Ierosolymam, & cùm introisset in Templum, cœpit eycere vendentes, & ementes in Templo.* At Matthæus eadem die eiectos Templi signat prophanatores, *Et intrauit Iesus in Templum Dei*, &c. August. Augustinus lib. 2. de Cons. cap. 68. respondet illâ ipsâ die, qua cum pompa Ciuitatem, & Templum esse ingressum, vbi violatores flagellauit. Sic Marco respondet, *Et veniunt Ierosolymam Per recapitulationem, & repetitionem. Veniunt vnquam prima die, qua nunc Dominica est; & cùm introisset in Templum cœpit eycere vendentes.* Recapitulatione itaque Marcus vsus id quod primâ die factum fuerat postea scripsit. *Non enim* (ait ille) *admodum necessarius est ordo dierum in rebus gestis narrandis. subscribo.*

7. *Reyciuntur aliæ expositiones.* Iansen. Caietan. Iansenius autem è regione opinatur vendentes è Templo die secundâ deturbatos, vt docet Marcus, Matthæum vero anticipatione vsum. Caietanus denique verosimile arbitratur Christum bis expulisse ex templo nundinantes, semel

die prima, iterum secunda die. Melius autem Matthæum nostrum exponens ait, *secundo nunc eiicit, quia non se correxerunt eiecti iterum bien-nio ante.* Non die proximè elapso, *sed biennio ante.* Bis quidem Dominus è Templo vendentes, & ementes expulit, semel post Baptismum, & miraculum aquæ in merum mutatæ, iterum paucis ante patibulum diebus.

8. *Christus edocet primùm ad Templum filijs nobis accurrendum esse* Caiet. Hugo. Imperf.

Et intrauit Iesus in Templum Dei. Caietanus. *Non iuit ad plateam, aut arcem, sed ad Templum Dei terminat celebrem aduentum.* Vt Deo adscribat celebritatem. Hugo Card. *Dedit formam Religiosis, vt priùs introeant Templum.* Imperfectus. *Hoc erat proprium boni filij, vt & veniens ad domum curreret Patris, & illi honorem redderet, qui genuit. Et tu imitator Christi factus, cùm aliquam ingressus fueris ciuitatem, primùm ante omnem actum ad Ecclesiam curre.*

9. *Atria Templum vocantur* Caiet.

In Templum Nundinatores illi in atriis Templi, quæ nomine etiam Templi significabantur, vendidisse, & emisse Maldonatus, Barradius, & Cornelius admonent, Caietano fante: *Templi nomine intellige atria Templi, in qua licebat Iudæis non sacerdotibus ingredi, in quibus morabantur orantes Deum. In ipsum enim Templum non erat fas ingredi nisi Sacerdotibus.*

§. III.

Templi Prophanatores flagellantur.

10. *Vendentes, ementes, & nummularios eiicit delubrum* Hieron.

ET *eiiciebat omnes ementes, & vendentes in Templo.* Hieronymi sententiam transcribens locum interpretabor. *Primo sciendum, quod iuxta mandata legis, augustissimo in toto Orbe Domini Templo, & de cunctis penè Religionibus Iudæorum illuc populo confluente, innumerabiles immolabantur hostiæ maximè festis diebus, taurorum, arietum, hircorum: pauperibus, ne absque sacrificio essent, pullos columbarum, & turtures offerentibus: accidebat plerumque, vt qui de longè venerant, non haberent victimas: excogitauerunt itaque Sacerdotes, quomodo prædam de populo facerent, & omnia animalia quibus opus erat ad sacrificia, vendebant: vt & venderent non habentibus, & ipsi rursus empta susciperent. Hanc strophan eorum crebra venientium inopia dissipabat, qui indigebant sumptibus, & non solum hostias non habebant, sed ne quae emerent equidem aues, & vilia munuscula. Posuerunt itaque & nummularios, qui mutuam sub cautione darent pecuniam. Sed quia erat lege præceptum, vt nemo vsuras acciperet, & prodesse non poterat pecunia fœnerata, quæ commodi nihil haberet, & interdum sortem perderet, excogitauerunt & aliam technam, vt pro nummulariis colybistas facerent, cuius verbi proprietatem latina lingua non exprimit. Colyba dicuntur apud eos, quæ nos appellamus tragemata, vel vilia munuscula, verbi gratia frixi ciceris, vuarúmque passarum, & poma diuersi generis. Igitur quia vsuras accipere non poterant colybistæ, qui pecuniam fœnerati erant, pro vsuris accipiebant varias species: vt quod nummo non licebat, in iis rebus exigerent, quæ nummis coemuntur.* Omnia approbo. Sed Doctoris tanti veniâ dubito, num illa fuerit consuetudo à Sacerdotibus introducta? Potuit equidem ab ipsis offerentibus paulatim introduci, Sacerdotibus non repugnantibus.

Eiiciebat omnes vendentes, & ementes in Templo, & mensas nummulariorum, & cathedras vendentium columbas euertit. De Templo, id est, de Templi atriis nundinatores deturbauit. *Nec solum* (ait Caietanus) *contra homines vendentes, & ementes, sed & contra inanimatas res præparatas ibidem ad seruitium negotiorum vindictam exercet.* 11. *Contra inanimata ij a auaritia instrumenta desæuit Dominus.* Caiet.

Et cathedras vendentium columbas euertit. Ambrosius ad cap. 19. Luc. putat absurdum columbarum venditores tanquam Doctores legis cathedras habuisse. Vnde ad mysticum accurrens sensum asserit venditores columbarum Episcopos esse, qui dona Spiritus sancti pecunia vendunt. Hunc quidem Ambrosium reliquósque antiquos secutus interpretes approbo, sed literalem retinens sensum. Credo enim venditores columbarum in quibus sederent, cathedras habuisse: non quales legis Doctores, sed quales huiusmodi rerum venditores in foro assolent habere. In nummulariis etiam cathedras occupantibus non has, sed mensas euersas memorauit, quod præcipuum, & maius erat, suppresso, quod minus. 12. *Quanam vendentium columbas cathedras* Ambr.

Quonammodo nummularij, & reliquum hominum genus auarissimum Christo non restitit? Respondet Hieronymus. *Mihi inter omnia signa quæ fecit, hoc videtur mirabilius esse, quod vnus homo, & illo tempore contemptibilis, & in tantum vilis, vt postea crucifigeretur: Scribis, & Pharisæis contra se sæuientibus, & videntibus lucra sua despici, potuerit ad vnius flagelli verbera tantam eiicere multitudinem, mensasque subuertere, & cathedras confringere, & alia facere, quæ infinitus non faceret exercitus.* 13. *Mirum maximum, auaros homines in Christum non insurrexisse.* Hieron.

Scriptum est: (eis dixit) *Domus mea domus orationis vocabitur: vos autem fecistis illam speluncam latronum.* Scripserat Isaias: *Domus mea Domus orationis vocabitur cunctis populis.* Cap. 56. Et quidem Templum locus precum, quod illi ementes, & vendentes propter nundinas, auaritiam, & negotiationem latronum fecerant speluncam. Theophylactus, *Propter negotiatores vendentes, & ementes, speluncam latronum appellauit Christus Templum. Auaritia enim, & lucri cupiditas latronum morbus est.* Illud simile Ieremiæ: *Nunquid spelunca latronum facta est domus ista, in qua inuocatum est nomen meum in oculis vestris?* Cap. 7. latronum speluncam vocitat Lyranus. *Qui enim illuc conuenerant, ad excoriandum populum aderant.* Mysticè D. Thomas. 14. *Templum orationis locus.* Isa. 56. Theoph. Iere. Lyran. Thom.

Qui in Ecclesia lucris temporalibus inhiant, eiiciuntur ab ea tanquam latrones. Plura in Panegyrico.

IN IESVM TEMPLI PROPVGNATOREM

PANEGYRICVS MORALIS PRIMVS.

EX VAPVLANTE CONTEMPTV.

Observatio I.

Ad illa verba:

Commota est vniuersa Ciuitas, dicens: Quis est hic? Populi autem dicebant: Hic est Iesus Propheta à Nazareth Galileæ.

A minimâ Nazaretha Dominus magnus Prophera exurgens proclamatur.

Ex fundamine etenim humilitatis augusta exædificatio consurgit.

15. Hugo.

HVGO Card. *Hic est Propheta à Nazareth, quem prædixerat Moyses.* Deut. 18. *Prophetam de gente tua, & de fratribus tuis sicut me suscitabit tibi Dominus Deus tuus.* Sicut me suscitauit apud desertum commorantem, ac greges pascentem, è paruula Nazarethæ Vrbe Messias magnus Propheta suscitabitur. Dei enim exædificatio exiguo nititur fundamine, vt consurgat eleuatissima.

16. *Vt Christus ad supremum verticem cõsurgat humilitatis fundamen supponere videtur.* Matth. 25. Hieron.

Apud Matthæum Dominus, *sicut homo peregrè proficiscens vocauit seruos suos & tradidit illis bona sua.* Cap. 25. Vbi Hieronymus. *Homo iste Paterfamilias haud dubium, quin Christus sit, qui ad Patrem post resurrectionem victor ascendens, vocatis Apostolis doctrinam Euangelicam tradidit.* Si Christi exædificatio hodie consurgit ad suprema, cur *homo* Dominus, & non potiùs Rex appellatur? Imo quia ad eleuatissimum verticem machina exsurgit, Deo conditore, humilitatis humanæ supponitur fundamentum; *Homo peregrè proficiscens.* Imperfectus hom. 53. asserit illa particula: *Homo,* Christi humilitatem adnotari. *Homo peregrè profectus Christus est post victoriam passionis ad Patrem iturus: voluntate misericordiæ homo, non necessitate naturæ.* Supponitur itaque Homo voluntate misericordiæ, fundamentum, vt eleuatissima exurgat exædificatio. (Imperf.)

17. *At iudicandum veniet, humilitatis fundamini adhuc ædificio hærente.*

Quid si post ipsam ascensionem adhuc humilitatis fundamini machina innitatur? Certè cùm ascendit ad Superos, pedes Oliueti verticæ addicebat: vnde non mirum se non ex capite aureo, sed ex luteis pedibus exposuisse: Homo peregrè proficiscens. Ast è superis ad terram reuersurus expressiùs suam euulgat ex Nazarethâ terrena exiguitatem. *Cùm venerit Filius hominis in maiestate sua, & omnes Angeli cum eo, tunc sedebit super sedem maiestatis suæ.* Electis profaturus: *Quandiu fecistis vni ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis.* Mat. 25. Non solum se hominis Filium vocat, sed minimorum hominum fratrem profitetur tunc, quando præstantissima, homines & Angelos iudicaturus, iura Deitatis exercet. An non id ex humilitate exortum? Chrysostomus, *O humilitas Christi! Esto quandiu in corpore contemptibilis erat in Mundo, fuerat verisimilis ratio, vt propter similitudinem visionis fratres suos homines appellaret. Quid autem dicamus, quòd in illa gloria constitutus adhuc contentus est eos dicere fratres, quibus sufficeret ad laudem, si bonos seruos vocaret.* Cur igitur tantæ humilitatis exhibuit documentum? *Meritò, quia veniens in iudicio gloriæ, non mutauit voluntatem priorem.* Quænam prior Domini voluntas, nisi fundamentum humilitatis, de quo aiebat Imperfectus: *Voluntate misericordiæ homo.* Non mutat ergo in gloria veniens humilitatis fundamen, quia tota gloriæ machina super illud innititur. Ac si quodammodo gloriæ corrueret ædificatio si non eidem fundamini hæresceret. (Matth. 25. — Chrysost.)

18. *Dei Mater futura Maria, se quasi necessariò profitetur ancillam.* Luc. 1.

Deipara Filium imitata. Angelus inquit, *Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi. & quod nascetur ex te sanctũ vocabitur Filius Dei.* Audiens Maria se infallibiliter Matrem Dei futuram, ait: *Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum.* Luc. 1. Quid ancillæ cum Matre? si Maria Moysis in morem renuere intenderet: Non fiat ô Domine, quia tanto impar honori, sese meritò appellaret ancillam. At cùm munus acceptat, seque Matrem offert Altissimo, *Fiat* exhibendo, quonammodo potuit se ancillam profiteri? Imo quia mater futura erat ad verticem ineffabilem consurgente ædificio, necessarium fuit humilitatis fundamina supponere. Guarricus Abbas serm. 3. de Nat. *O Domine, tu matrem me dicis, ego ancillam profiteor. Ancilla Christi sum, & quidem Matrem me præstabo.* An posset se præstare Matrem nisi priùs, se profiteretur ancillam? Certè quàm necessarium exurgenti machinæ humile fundamentum, tam necessaria humilitas altitudini. *Ancilla sum iam, me Matrem præstabo.* Quàm ineptè sine fundamine submissionis celsitudinem cuias extruct(?). (Guarr.)

Observatio II.

Ad illa verba:

Et intrauit Iesus in Templum Dei, & eijciebat omnes ementes, & vendentes.

Rex à turbis Dominus appellatus, mox curat Templi immunitati, ac reuerentiæ prouidere.

Regius etenim est ergà Delubrorum reuerentiam zelus.

19. Sensi cum illis, qui asserunt eadem solemnis triumphi die, nempe Dominicâ Palmarum, Dominum zelo accensum nundinatores è Templo deturbâsse. Tunc igitur cùm Messias, cùm Israëlis Princeps, cùm Iudæorum Rex acclamatur, accurrit ad Templum vt Regiæ dignitati adnatam expendat actionem, nempè mox post acceptum Regni clauum Templorum reuerentiæ prouidere.

20. *Fideli Israeli indicitur Templorum cultus, cum primùm Regia præfulgeat potestate.* Deut. 7.

Israëli Dominus, *Cùm introduxerit te Dominus Deus tuus in terram, quam possessurus ingrederis, & deleueris gentes multas coram te: tradideritque eas Dominus Deus tibi:* (scilicet cum Rex earum, ac Dominus exurgas) *lucos illorum subuertite, & confringite statuas.* Deut. 7. Idola comminuite, Delubra euertite, lucos succidite; vt veri Numinis Tabernaculo præstetur obsequium. Pende illa: *Cùm tradiderit Dominus,* &c. Id est, vbi potestatem acceperis, mox Dei cultui promouendo studium impende. Augustinus serm. 6. de verbis Dom. *Cum data, inquit, fuerit terra in potestatem. Prius ait in potestatem, & sic dixit quæ mox facienda sunt. Aras eorum destruetis, lucos comminuetis, cùm acceperitis potestatem.* Prima etenim actio Regis debet Templorum repurgationi impendi. Veneris apud Delubrum Dei adoratur statua adolescentum impudicitia: aut Saturni Sacerdotum auaritia, &c. Principis, Præsulis primæcura, simulacra è Templis deturbare.

August.

21. *Ozias impius in Templũ quodammodo Dominum sua maiestate exuerat: pio inducente Ioathan, mox accepto Regno.* Isa 6. Hiero.

Mortuo impio Rege Ozia, eius filius Ioathan successor obiicitur. Ille quidem Templi haud curans reuerentiam, se se Sacerdotum muneri ingessit lepræ plaga flagellatus. Ast Ioathan Templi iura seruauit. Profatur Isaias, *Anno, quo mortuus est Rex Ozias, vidi Dominum sedentem super solium excelsum, & eleuatum.* cap. 6. Vbi pulchrè Hieronymus, *Vt habitum Dominus regnantis ostenderet.* Cur Deus regnantis habitum ostentat mortuo Oziâ, Ioathan regnante? Quia quemadmodum impietate erga Dei cultum Oziæ, quasi obscurabatur Domini imperium: zelo Ioathan erga Templi cultum rursum efferebatur. Quàm commendabile Regnum Ioathan, qui vix clauum accepit, cum à parentis iniuria Deo illata ipsum vindicare procurauit. *Ex quo animaduertimus,* (adiicit ille) *regnante leproso Rege* (nempe qui lepræ morbo ob irreuerentiam circa Templũ corripitur) *nos Dominum in sua maiestate regnantem videre non posse.* Permittitur à Præsule apud Delubra irreuerentia fidelium confluentium, siue potiùs infidelium Delubri contemptorum? Quonammodo preces Domino profundendæ, qui potest obiicere: Me impudentia hominum, procacitas fœminarum, Principe permittente Regia exuit maiestate: quem exoratis?

22. *Salomon cum Domino simul sedet, quia Rex ingens illico Templi perficit fabricam.* 1. Par. 19. Carthus.

Quàm pius Salomon, quam Patris circa Delubri cultum æmulator! *Sedit Salomon super solium Domini in Regem pro Dauid Patre suo.* 1. Paral. 29. Quare Regium solium Domini solium appellatur? Profectò, quia cùm primùm Salomon Regni clauum tenuit, operam impendit Templi cultui perficiendo. Carthusianus, *Quia fuit solium Regis fidelis, qui præsidendo fuit cultor Dei.* Idest, illico post sessionem curauit, vt semper Dei maiestas augustissima, ex Templi cultu, hominibus obiiceretur; vt *Dominum in sua maiestate regnantem* intuerentur.

23. *Salomon Domino regnat, quia mox curat Templi cultum promouere.* 1. Par. 29. Abulens. Carthus.

De Salomonis inunctione Textus, *Vnxerunt autem eum Domino in Principem.* 1. Paral. 19. Particula illa: *Domino* premenda est. Cur Domino inungitur Salomon? Abulensis quæs. 25. *Quasi ad vtilitatem Dei.* Salomon solummodo ad Dei vtilitatem ad thronum ascendit. Exprimit Dionysius Carthus. *Vnxerunt Salomonem in Principem ad honorem Dei.* An non ad iura proferenda, & obseruanda? Ad improbos comprimendos, probósque afficiendos muneribus Regiis, Vrbesque protegendas? Certè adeo Salomon mox post assumptum Regnum Templi addicitur cultui; vt solummodo ad id munus electus in Principem videatur: *Vnxerunt eum in Principem ad honorem Dei.* Quem quidem, in felicissimum omen, Reges, Præsuléśque conentur imitari.

Observatio III.

Ad illa verba:

Et eijciebat omnes vendentes, & ementes in Templo.

Taxaturus Dominus Sacerdotum auaritiam, & irreuerentiam, percutit seculares.

Edocens concionatores, ne palam Sacerdotalis status, præcipuè Præsulum vitia carpant: sed prudenti astu in alijs corripiant.

Asseruimus ex Hieronymo nundinatores illos apud Templi atria Sacerdotum mente commorari. Vulnerat Dominus vendentes, & ementes, nummularios deturbat, venditores columbarum ablegat. Cur non Sacerdotum sibi cognitam taxat auaritiam? cur non saltem verbo reprehendit? Euangelicos concionatores Magister edocet in secularium crimina desæuire, cum Sacerdotum curat comprimere excessus. Non illi palam taxandi ob Sacerdotalis dignitatis reuerẽtiam, sed crimen illorum sic in secularibus reprehendendum, vt ipsi intelligant ex eleuatissimo statu transgressores. 24. Hieron.

Magistri

25. Magistri quidem secularium Sacerdotes sunt, qui quidem minimè sunt taxandi delinquentes nisi secularis prætextu reprehensionis. Hispanè explico: *Sean reprehendidos en caueza de los seglares.* Matth. nostri expendo clausulam illam: *Et cathedras vendentium columbas euertit.* Cap.21. Ambrosius asseruit vendentes columbas esse sacerdotes auaritiæ vitio maculatos, qui cathedris addicuntur secularium magistri. Dominus autem vendentium secularium cathedras subuertit. Cur non Magistrorum Ecclesiæ? Certè ob reuerentiam statui debitam. Sed tamen secularibus ita vulnera infligit, vt quasi Magistrorum cathedras vulnerare videatur. Eucherius lib.2.in lib. Reg. *Magna cautela subditorum est non iudicare vitam regentium. Neque enim frustra Dominus cathedras vendentium columbas euertit, significans, quia per Magistros vita iudicatur plebium.* Si Christus iudices & Magistros immediatè, ac palàm carperet, discipuli, ac subditi seculares eorum dignitatem contemnerent. Corripit ergo latenti astu Sacerdotum, Magistrorum cathedram, dum secularium cathedram manifestè deturbat. Audiens enim Ecclesiasticus hominem secularem auaritiam dedecere, colliget quàm indecentior sit macula Sacerdoti.

Cathedras Magistrorum euertit Dominus, secularium vendentium cathedras euertens. Matth. 21. Ambros. Eucher.

26. Christus apud hortum *ad eos, qui venerant ad se Principes, Sacerdotum, & Magistratus Templi, & seniores: quasi ad latronem existis cum gladijs, & fustibus.* Luc.22. Vbi quæritur, quonammodo Dominus hæc dixerit Sacerdotum Principibus, qui venerant ad se? Respondet Caietanus, *Tanta erat istorum cæcitas, vt incredibile non sit, ex quolibet ordine Primorum scilicet Sacerdotum & Magistratus Templi aliquem personaliter aduenisse.* Existimo tamen minimè illos aduentâsse. Quonammodo autem Christus loquitur ad *Principes Sacerdotum, qui venerant*? Venerant quidem in ministris à se immissis. Hos autem ita Dominus corripit ac si ipsos Sacerdotum Principes vulneraret. Caietanus addit, *Quamuis esse potuerit, quod aliqui eorum affuerint illic, rationabilius tamen intelligitur, istos non per se ipsos, sed in ministris affuisse.* Vnde in præsenti negotiatores à Sacerdotibus apud atria Templi collocatos vulnerans Dominus, Sacerdotes ipsos reuerenter compunxit. Alibi plura.

Taxat Iesus Principes Sacerdotum, carpens ministros ab ipsis immissos. Luc. 22. Caietan.

Observatio IV.

Ad illa verba:

Et eiiciebat omnes vendentes, & ementes in Templo, & mensas nummulariorum euertit.

In Templo lucris studentes meritò à Domino flagellantur.

Iram etenim Dei subeunt quicumque ex Ecclesiastica dignitate, aut munere ditescere curant.

Escob.& Mend.in Euang.de Temp.T.I.

Angelicus Doctor mysticè sic locum interpretatur, *Qui in Ecclesia lucris temporalibus inhiant, eijciuntur ab ea.* Quàm horribile supplicium te ab Ecclesiæ dignitate deturbari, exutum verè Sacerdotali stolà, seculari datum amictui! 27.

Thom.

In seruum Giezi sic Propheta inuectiuus exurgit: *Accepisti argentum, & accepisti vestes, vt emas olineta, & vineas, & oues, & boues, & seruos, & ancillas. Sed & lepra Naaman adhærebit tibi.* 4.Reg.5. Ad quæ Cassianus lib.7. cap.14. *Giezi ea, quæ nec antea possederat, volens acquirere, æterna lepra, Elisæi* maledictione perfunditur. Sacerdotum taxat auaritiam, qui ex penu seculari non habentes quod colligant, ad Sacerdotale seu Ecclesiasticum munus accurrunt, vt ex eo recipiant, & custodiant quæ ex seculo minimè potuissent. Hi meritò plaga seculi corripiuntur. 28.

Sacerdos curans acquirere ex ministerio, quod secularis non compararet, punitur seculari plaga. 4.Reg.5.

Quàm acris illa vox: *Domus mea domus orationis vocabitur: vos autem fecistis eam speluncam latronum.* Matt.21 *Vos autem.* Quinam? Vereor ne Sacerdotibus sint verba accommodanda. Apud Ieremiam Deus. *Venistis, & stetistis coram me in domo hac* (Templo videlicet) *in qua inuocatum est Nomen meum;* quia domus orationis est) *& dixistis: liberati sumus, eò quòd fecerimus omnes abominationes istas.* Sacerdotum astu negotiatores ad Dei domum accurrunt, vt Sacerdotes auari lucris studium impendant. *Numquid ergo spelunca latronum facta est domus ista, in qua inuocatum est Nomen meum?* Cap.7. legit Chrysostomus hom. 13.in Matth. *Numquid spelunca hyenæ facta est domus mea mihi?* Et adicit: *Hyæna bestia est sanguinera, bestia, quæ corporibus delectatur: bestia quæ non delectatur nisi cadaueribus mortuorum. Hoc autem dicitur de Sacerdotibus Iudæorum.* An non Sacerdotibus Christicolis illis, qui ex Sacerdotali munere solùm lucra aspiciunt (vnde cadaueribus delectantur humandis) hæc potest sententia accommodari? Hi quidem Deo ipsi hyæna sunt effecti: *Spelunca hyæna facta est domus mea mihi.* Væ illis tanquam latronibus puniendis. An non latro lethaliter plectendus sacerdotali expoliatur amictu & seculari addicitur potestati? An non ex spelunca abstracta lapidibus obruitur hyæna? *Proiiciam vos* (Deus ait) *a facie mea sicut proieci omnes fratres vestros vniuersum semen Ephraim.* Ibid. Et quodnam horribilius supplicium Sacerdoti lucris ex munere studenti, quàm à facie Domini, seculari turbæ addicendo deturbari? 29.

Sacerdotes auari hyæna corporum defunctorũ amatores ob lucrũ animarum minimè. Acriter puniendi. Iere.7. Chrysost.

Olim Dominus ad Aaron Sacerdotum Præsulem: *In terra eorum nihil possidebitis, nec habebitis partem inter eos: ego pars, & hereditas tua in medio filiorum Israel.* Num.18. Nec partem Dominus Sacerdotibus in terra concedit, totos sibi curat colligari, ipso Domino illius partis, quæ è terra erat comparante, vices gerente: *Ego pars.* Pharao Sacerdotibus suis solis permisit terræ possessiones, reliquis omnibus suas pro frumento vendentibus. Gen.47. Audi Origenem hom. 19. *Pharao terras concessit Sacerdotibus, Dominus autem Sacerdotibus suis partem non concedit in terra, sed dicit eis: Ego sum pars vestra. Videte Domini Sacerdotes, quæ sit differentia; ne fortè qui partem habent in terra, & terrenis studiis vacant, non tam Domini, quam Pharaonis Sacerdotes esse videantur.* Quid si te non suum, sed Pharaonis 30.

Auari Sacerdotes Pharaoni, nõ Deo deseruiunt. Num. 18. Orig.

Sacerdotem Dominus esse comperiat? Profectò te ad Pharaonis idolorum cultum deturbabit. An non auaritia *seruitus idolorum*? Ergo idolis seruiat, qui idolis mancipatur. Non te pudet Sacerdotem Regem cum secularibus mancipiis miserè colligari? Redeo ad Chrysostomum.

31. *Pharaonis Sacerdos est, qui cadaueribus humandis delectatur, non animos instruendos suscipit.* *Hyæna bestia est, quæ corporibus delectatur.* Ex hominibus sibi commissis inferiorem, & viliorem portionem curandam accipiunt Sacerdotes, minimè superiorem. Totus homo Sacerdoti traditur, animus instruendus, ad spiritualia promouendus, à terrenis auocandus; corpus autem egens reficiendum Ecclesiæ annona redundanti, cadauer sacræ addicendum sepulturæ. Porrò illi animi omnino cura neglecta, corpus suscipiunt tutandum non viuum, sed cadauer humandum, si lucri spes. An non id, munus exequi Sacerdotis Pharaonis? De his pulchrè addit Origenes (Orig.), *Pharao vult Sacerdotes suos habere possessiones corporum, & non animæ.* O crudeles hyænæ! quæ cadaueribus delectamini!

Observatio V.

Ad illa verba:

Et eiiciebat omnes vendentes, & ementes in Templo.

Inflicto vulnere Christus auaros è Templo deturbauit.

Auaritia etenim homines immutat in bestias diuerberandas, percutiendas.

32. Mirum, mitissimum Dominum, qui sese mansuetudinis exposuit exemplum: *Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde*, non iam verbis homines, sed verberibus vulnerarit. Profectò si Christus homines percussisset, me in admirationem raperet. Non homines, sed bestias vulnerat, qui punit auaros; auaritia enim homines commutat in bestias.

33. *Auarorum nullius intellectus. Equus quidē & mulus fustibus percutiendus.* Hebræis Propheta à Domino immissus, *Ego Dominus Deus vester, ne timeatis Deos Amorrhæorum, in quorum terra habitatis. Et noluistis audire vocem meam.* Iud. 6. Ambrosius (Ambr.) mysticè asserit Hebræis idolis seruientibus signari eos, qui auaritiæ libant, idolorum quidem seruituti. Hi non audiunt, qui humanitate ipsa exuti, auribus audiendi expoliantur. Clamat Christus: (inquit ad Psal. 118.) *Thesaurum vobis condite in cælo. Hoc diuites audire non possunt. Clausas habent aures, & sono æris obensas. Nummi magis illis resonāt, quam verba diuina.* Vnde Lucas (Luc 6.), *Audiebant hæc omnia Pharisæi qui auari erant, & deridebant eum*, cap. 6. Qui igitur humanitate expoliantur, ad bruta diuertentes sine rationis vsu, sine æstimatione non verbis admonendi, sed afficiendi plagis. Theodoretus (Theod.) quæst. 36. ad cap. 28. Deuter. *Hi improbi non tam mouentur promissionibus, quam plagarum inflictionibus.*

34. *Asin. stultior est verberandus equidem. docetur ab asina.* Balaam auaritiam Deus per iumentum coërcet, hominem in brutum mutatum significans. *Cernens Angelum asina stantem in via euaginato gladio, auertit se de itinere, quam cum verberaret Balaam, & vellet ad semitam reducere, asina iunxit se parieti, & attriuit sedentis pedem.* Num. 22. Verberata asina reuerberat percussorem. Ac si diceret: Dignior tu verberibus asina, qui obcæcatus auaritia Dei prohibitionem transgredi conaris, quam ego terrore Angeli non transgredior. Augustinus (August.) quæst. 48. *Hoc ipso confundens illam dementiam, quod prohibitionem Domini per Angelum factam transgredi asina non auderet, quam ille cupiditate transgredi conaretur.*

35. *Homines auaritia redditi bestiæ sine ratione similes.* Vis Iudæ metamorphosim contemplemur? Ezechieli Dominus, *Audiunt sermones tuos, & non faciunt eos, qui in canticum oris sui vertunt eos, & auaritiam sequitur cor illorum.* Cap. 33. (Ezech. 33.) Vbi auaritiæ se committunt, tanta illos capit dementia, vt (in morem bestiarum) non cum eis sit verbis agendum, sed funibus. Verbis, ac benignitatis actionibus curauit Dominus Iudam auaritiæ morbo correptum à barathro reuocare. *Maligno autem cordi.* (loquor cum Leone serm. 11. de Pas.) (Leo.) *nunc furtis fraudum dedito nihil vnquam misericordiæ Saluatoris insederat: nec piis acceperat auribus Domini verba dicentis: Non veni vocare iustos sed peccatores.* Quid plura? *Proiectis argenteis in Templo, abyt, & laqueo se suspendit.* Matth. 27. Fune vulneratur, qui verbis non feritur. Brutescens enim animus fustibus est agendus.

36. *Ex auaritia homines mutantur in feras.* Conueniunt fratres Ioseph vt adolescens venundaretur, è cisterna extractus. *Prætereuntibus Madianitis negotiatoribus extrahentes eum de cisterna vendiderunt Ismaëlitis viginti argenteis.* Genes. 37. (Gen. 37.) Mox post auaritiam mente admissam, *tulerunt tunicam eius, & in sanguine hœdi, quem occiderant tinxerunt.* Hanc cum missam agnouisset Pater ait: *Fera pessima comedit eum, bestia deuorauit Ioseph.* Ibid. Hœdum illi occiderunt, non fratrem. *Fera pessima comedit eum.* Opus hoc auaritiæ necessariò perfectum à bestia. Auari enim omnem exuunt humanitatem. Chrysologus (Chrysol.) ser. 29. *Sic auaritia siccauit mentes, sic corda depressit, sic quod in eis fuerat humani sensus ferinam in rabiem commutauit: vt non offensam Dei, non sancti patris dolorem, non proprij sanguinis sensum meminisse permiserit. Intuere quid auro grauius, quod cum mores hominum perdis, perdit & naturam.* An non verè profatur genitor? *Bestia deuorauit Ioseph.*

37. *Asinus auarus contra quem fera cuncta.* Quod si loco Prouerbij circumferebatur? *Contra asinum fera*: In stultissimum auarum ipse auaritia cunctarum ferarum gerens personam crudelis exurgit. Chrysostomus (Chrys.) hom. *Quod nemo læditur, &c.* profatus est: *Amor pecuniæ vt fera quædam omnium corda possidet. Et cùm lupis, vrsis, leonibus ferocius sæuiat: suauis tamen videtur hominibus.* Quid dementius? *Volutari in cœno eius tanquam asini delectantur. Tales omnes qui auaritiæ huic manus dederunt, turpiores etiam sunt isto animanti.*

38. *Quam asinus qui diues esurit.* Vis huius asini stoliditatem describam? Horatius (Horat.) lib. 1. epist. 2. *Semper auarus eget.* Non solum quia crescentem sequitur cura pecuniam, Maiorúmque *fames*; (vt cecinit idem lib. 3. Carm. Od. 16.) Sed auaro *desunt multa*, imo omnia quæ possidet, minimè in domini cedunt vtilitatem. Semper eget, esurit, sicco ventre, solummodo marsupio satiato. An non homo huiusmodi cum asinis est annumerādus. Audi Textorem (Textor.) Emb. 85.

Septi

Sepiitius populos inter ditissimus omnes
Arua senex nullus quo magis ampla tenet.
Defraudans geniumque suum, mensasque paratas,
Nil præter betas, duráque rapa vorat.
Cui similem dicam hunc, inopem quem copia reddit,
Anne asino? sic est, instar hic eius habet.
Namque asinus dorso pretiosa obsonia gestat,
Séque rubo, aut dura carice pauper alit.
Num non cum asino fustibus agendum?

Observatio VI.

Ad illa verba:

Et eiiciebat omnes vendentes, & ementes in Templo.

Ipse Dominus Sacerdotes percussit auaros.

Nec enim secularis potestas in Christos Domini debet insurgere, aut aduersùs eos sublatrare; sed taxandos Deo, aut eius Vicario relinquere.

39. Pius. EXISTIMAT Pius I. epist. 1. Christum non aduersùs seculares, sed aduersùs Sacerdotes in Templo negotiatores desæuiisse, illósque flagello vulnerasse. Quod si requiras rursum cur mansuetissimus, qui calamum quassatum non frangit, cedrorum quatiat verticem? respondebit Pontifex Christum ad puniendos Ecclesiæ ministros vsum non fuisse Petri, aut cuiusuis Discipuli manu, quia tunc seculares cuncti non decenter corriperent Sacerdotes. Ediscant seculares in Christos Domini non audere exurgere, non aduersus eos obmurmurare, eorum delicta non corripere, à solo Domino, aut eius Vicario punienda.

40. *Ad Deum Deorum pertinet Deos punire, seu Sacerdotes carpere.* Psalm. Anacl. David cecinit, *Deus stetit in Synagoga Deorum, in medio autem Deos dijudicat.* Psalm. Ad ipsum immediatè pertinet Christos Domini corripere, & vulnerare. Anacletus Pap. epist. ad Episc. Ital. fatur, *liquet quod Sacerdotes à Deo sunt iudicandi, non ab hominibus lacerandi; sed potius ab hominibus fidelibus portandi*, (homines seculares appellat) *ipso Domino exemplum dante, quando per se ipsum, & non per alium vendentes, & ementes eiecit de Templo, & mensas nummulariorum, & cathedras vendentium proprio euertit flagello, & eiecit de Templo, & sicut alibi ait: Deus stetit in synagoga Deorum, in medio autem Deos decernit.*

41. *Solus Deus potest Sacerdotes seruos diuerberare.* Rom. 14. Anaclc. Horribile supplicium diuerberatio, seruus verbere afficitur. An ô secularis, existimas Sacerdotem tibi seruire, qui eum aut verbo, aut actione vulnerasti? *Tu quis es*, (ait Paulus) *qui iudicas alienum seruum? Domino suo stat, aut cadit.* Rom. 14. Sacerdos Dei seruus solius, Deo soli delinquit, ab ipso solo corripiendus. Anacletus citat. *Nullus, vt reor, inuenitur inter nos, qui velit, suum seruum ab alio, quam a se iudicari. Quod si præsumptum fueris, aut multa ipse indignatione irascitur, aut potius vltionem quærit super eum. Si vero hoc inter homines agitur, quid putatis faciet Deus Deorum, & Dominus dominantium, qui vltionem suorum promisit non differre seruorum?*

Cum secularis quocumque prætextu vulnerat Sacerdotem, ipsum Dominum percutit, imo oculorum eius pupillam audet lacerare. *Qui vos tangit, tangit pupillam oculi mei.* Zach. 2. Et quodnam supplicium huiuscemodi delinquenti paratur? Subiicit Anacletus, *si aliquis nunc oculos alicuius Principis in malum incipit tractare, manifestè reus Maiestatis iudicatur, & infamis efficitur, aut potius capitali sententia subiacet.* Solus Deus potes tangere Sacerdotes, quin eius oculi vulnerentur. Quid, secularis, contra Sacerdotem desæuis ipsius Dei lumina vulneraturus læsæ reus Maiestatis? *Quapropter oportet omnes ab his cauere, & non solum non facere, sed nec facientibus consentire. Quia non solùm qui faciunt damnantur, sed qui consentiunt facientibus.* 42. *Sacerdotem secularis vulnerans Dei lumina percutit.* Zach. 2. Anacl.

Pudeat te à Gentili accipere documentum. Dum Dei Filius ad Pilati tribunal sisteretur, & veritatis efficeret mentionem: *Ego ad hoc veni in Mundum, vt testimonium perhibeam veritati:* Præses interrogauit, *Quid est veritas? Et cùm hoc dixisset, iterum exiuit ad Iudæos.* Ioan. 18. Cur Pilatus quæstionis suæ non expectauit solutionem? Respondet Lyranus. *Quia erat de Regno spirituali, vt visum est, ipse autem non habebat se intromittere nisi de temporalibus: Ideo hoc aduertens iterum exiuit ad Iudæos.* Exiuit planè vt curaret loco solutionis quæstionis illius, ipsius vincti solutionem. Asserit Lyra. veritatem sonuisse Pilato *participationem veritatis diuinæ.* Hic reus haud secularis est, Propheta est, Sacerdos est veritatis diuinæ præco, emittatur à carcere, seculari potentiâ non lædatur, ipsa somniatrice fœmina inclamante: *Nihil tibi & iusto illi*, quia secundùm ordinem Melchisedech *Sacerdos in æternum.* 43. *Pilatus arbitratus Iesum Ecclesiastici esse iuris, se curauit à causa expedire.* Ioan. 18. Lyran.

Quid si secularis audeat Sacerdotes vulnerare? Ipse Dominus flagellatores flagellabit. Augustinus aiebat, *Flagellandus ab eis eos ipse flagellabit.* Dixerim Doctoris veniâ, *Flagellatus ab eis eos ipse flagellauit.* Nec enim Dominus ante commissam nequitiam in homines insurgit. Quandonam ergo Christum seculares illi flagellauerant, nisi cum Sacerdotibus (Doctore adnotante) apud Templi atria negotiationem exercentes propriam auaritiam tribuebant? Flagellis famam Sacerdotum seculares afficitis? Vos acriter flagellabo. Nec enim felices degunt, qui Sacerdotali statui aut verbis, aut actionibus vulnera infligunt: Secus qui Christos Domini contingere non audet. Sybaritis barbaris hominibus à Diis hoc datum oraculum authore Athenæo lib. 12. cap. 6. 44. *Christus flagellatores Sacerdotum seculares flagellat.* August. Ath.

Semper eris felix venerans gens numina Diuûm
Donec plus superis fueris venerata virum quem
Intima seditio tunc, & tibi prælia surgent.

Vereor, ne ob irreuerentes, aduersùs Diuos Sacerdotes, ausus præliis diris Christiana Regna perturbentur, comminuantur.

Observatio VII.

Ad illa verba.

Et eiiciebat omnes vendentes, & ementes in Templo.

Vendentes ad sacrificia boues, oues, columbas, & ementes ad sacrificandum Dominus è Templo, flagellis inflictis, deturbauit.

Acriter enim puniendi, qui deuotionis, aut sacrificij pretextu, crimini alicui studium impendunt.

45. QVID illi nisi quæ ad sacrificium erant necessaria, vendebant, oues, boues, columbas? Quid illi emebant, nisi quæ ad sacrificium offerendum deseruirent? An non id licitum, & honestum? Cur ergo noluit Dominus tolerare? Profectò quia religionis prætextu auaritiæ incrementis studebant. Venditores auari sub occasione sacrificij puniantur, emptores annuentes sacrificium macula vel leui fœdantes acriter vulnerentur. Caietanus asserit non solum bis biennio, sed vna ac altera sequenti die bis Dominum puniisse Templi contemptores. Quam iustè, si occasione, vel prætextu sacrificij crimina perpetrantur, libido effrænatur, verba immodesta commiscentur.

46. *Tax intur Templorum latibula, vbi immodicis voluptatis studium impenditur.* Iud. 6. Pineda, Philo.

Ad Gedeonem Dominus, *Tolle taurum patris tui, & alterum taurum annorum septem, destruesque aram Baal; quæ est patris tui, & nemus, quod circa aram est, succide* Iud. 6. Erige altare, vbi boues possint immolari. At lucum mox succide. Quare nemus à loco altaris ablegandum? An non defessis gratam offeret vmbram? An non sacrificium oblaturos gramine ac follis excipiet? Solebant Gentes quas impij Israëlitæ imitabantur, circa aras plantare lucos, in quibus voluptati, atque deliciis indulgentes nefaria sacra celebrarent. authore Pineda lib. 7. de reb. Salom. Cap. 10. Iubet igitur Deus lucos ab altaris conspectu deturbari, ne quis nefarius prætextu sacrificij offerendi ad latibula nemorum diuertat voluptati studium impensurus. Philo lib. 2. de Monarch. *Verum Dei Templum non amœnitates postulat, sed seuer am . asfimoniam.* Quis dubitet? Ergo nemora succidenda, quia ex latebris offerunt latrocinantibus securitatem. Adiicit pulchrè, *Condensa syluarum maleficis conuenium, ex latebris securitatem, & insidiarum occasionem quærentibus.* Qui noctis instantia occasione precis pro defunctis profundendæ Templi reserat ostia, vereor ne maleficis, id est, malefactoribus nemora plantet, latibula tenebricosa præstet ad insidias, ad latrocinia.

47. *Vno solummodo latrocinante apud*

Dominus ait, *Non plantabis lucum, & omnem arborem iuxta altare Domini Dei tui.* Deuter. 6. Vbi Hieronymus ad cap. 4. Oseæ: *In lege præceptum est, vt iuxta altare lucos, & arbores non plantarentur. Ne scilicet passiua, & voluptuosa religio vnius, austeritatem veræ religionis auertat.* Suppone vnum solummodo visitum voluptuosâ religione, hoc est, sub prætextu deuotionis, precum, sacrificij, operam daturum voluptati sermone impudicè commixto. Sufficientissima ratio est nemora succidendi, ostia Templi obserandi. Dum tempore diurno vrget sacrificij necessitas, cum ex pia institutione Monumenta inuisuntur, & si accidentaliter praui vsus licentia immisceatur, non ideo Templa recludenda. At nocturna instantia, vel vno illicitè latrocinante, delubra omninò prohibenda sunt.

Templum sine impudico, id efficit speluncam omnino commacandam. Deut. 6. Hieron.

48. *Christus cornuus, serpentes à latibulis Templorum deturbauit.* Cant. 2. Theod.

Domus (inquit Christus) *mea domus orationis vocabitur; vos autem fecistis eam speluncam latronum.* Ne igitur lateat latrocinium, nemora succidantur. Id præstitit Dominus non solùm negotiatores, sed & mensas, & cathedras euertens, miraculo quidem excitato. Celebrat sponsa, *similis est Dilectus meus capræ hinnuloque ceruorum super montes Bethel.* Cant. 2. Ceruus serpentibus nemorum cauernis latitantibus exitialis ostenditur? Christus succidens nemora, cauernas serpentibus euacuauit, expurgauit delubra. Theodoretus, *Docet hic sponsa internecionem idololatriæ,* (seu auaritiæ, quæ est idolorum seruitus) *illatam ab sponso suo. Montes enim & colles vocat lucos delubrorum; super quæ verborum sapientia (Domus mea domus orationis vocabitur & miraculi virtute* (vt aiebat Hieronymus) *saliens, atque transiliens penitus euertit atque destruxit.* Vtinam ô Domine, apud sancta Delubra nullus iam lucus, nulla cauerna latrociniis apta, nulla serpentum latibula reperiantur à te comminuenda.

49. *Contemptor Delubri latibula quæritans ad liuidinem, vel hic gehenna addicitur.* Matth. 10. Abul.

Profectò me ad Templorum reuerentiam allicit & supplicij horror, & præmij magnitudo. Tam acriter à Domino puniuntur Delubri contemptores, vt illud ipsum impudicè apud Templum se gerere, sit quodammodo in gehennam deturbari. Vnde eiici de Templo negotiatores tibi sit Tartaro addici. Aiebat Discipulis Dominus, *Timete eum, qui potest & animam, & corpus perdere in gehennam.* Matth. 10. *Einsmodi fuit vallis illa, quam Christus Dominus gehennam vocat* (vt ait *Hieronymus Matth. 10.*) *irrigua, ac nemorosa in qua lucus Templo consecratus.* Sic Abulensis in cap. 7. Deuter. quæst. 3. Gehenna, in Templo vbi lucus est? Ita planè: Idem enim est apud Templum ad latibula pergere deuotionis prætextu, vt rei iniquæ studium expendatur: ac gehennæ amandari delinquentem. Existima iam de salute tua actum, cum te videris Templi contemptorem.

50. *Obsequium Templo præstantes vel hic gloria potiuntur.* Exod. 3. Theod.

Secùs Delubris obsequium præstantes, qui quidem Templo fideles quodammodo iam beatitudine potiuntur. Vnde illud ipsum te fideliter erga Templum gerere, idem sit ac felicitate æterna donari. Præcepit Deus tribus anni temporibus Israëlitas ad festa celebranda in Templum conuenirent. Exod. 13. Vbi Theodoretus quæst. 54. *Vt eiusmodi festa celebrarent sacris Dæmonum non delectentur; sed in Templo Creatoris omnia bona suppeditantis festiuâ fruantur beatitudine.* Hac quidem fruuntur fideles, dum apud Delubrum nullum Diabolo libamen offerunt, nullum Veneri ad speluncas confugientes, ad nemorum latibula properantes sacrificium præsentant.

Observatio VIII.

Ad illa verba:

Et eiiciebat omnes vendentes, &c. Domus mea domus orationis vocabitur: vos autem fecistis eam speluncam latronum.

Orationis domus augusta corruens in specum latronum conuertitur.

Qui enim ex perfectionis gradu eleuatiori excidunt, inferiori baratro addicuntur.

51\. *De vino optimo optimum acetum. De spirituali viro orationi dedito latro flagitiosus.* Orig.

IRABAR profectò primum signum Iesu misericordiæ, cùm aqua mutaretur in vinum: nullaque stilla humoris frigidi remaneret vndâ in vndam omnino mutatâ. Nostræ iam mirabor iniquitatis conuersionem, vini, inquam, in acetum, quando orationis domus adeo in latronis conuertitur speluncam, vt nec priùs nomen remaneret. Mysticè interpretor. Sacerdotalis suprema dignitas, spirituales viri vertice sanctitudinis collocati, merum vtique pretiosissimum adeò in acetum declinauit, vt nulla vini particula remaneret. Vulgarissimum illud proloquium? *Del mejor vino mejor vinagre.* Origenem præmitto in cap.2.Ioan. *Sola orationis domo neglectâ latrones etiam recipit.* Spiritualis vir negligit orationis exercitamenta? Quàm miserè diuertet ad latronem! Cum secularibus iniquis legis transgressoribus computabitur.

52\. *Ex gigante spirituali carnalis gigas oritur.* Psal.18. Gen 6. Bachiar.

Qui *exultauit vt gigas ad currendam viam, à summo cœlo egressio eius, & occursus eius vsque ad summum eius.* Psal.18. Egressioni respondebit occursus, celsitudini humiliatio. Vt Sol emicabat cœlis superioribus hærescens gigas vtique: tota gigantea statura obtenebrabitur; vt qui gigas spiritu fuit gigas sit & iniquitate. Exemplum subiicio. *Videntes filij Dei filias hominum, quòd essent pulchræ, acceperunt sibi vxores ex omnibus, quas elegerant; gigantes autem erant super terram.* Gen.6. Exponit mysticè Bachiarius Epist. de recip.laps. Gigantes erant super terram postquam Dei filij sese luxuriâ contaminârant, quia qui gigantea staturâ spirituali erant, gigantes etiam crimine carnali ostentantur. *Mox vt concupierunt filij Dei filias hominum, nati sunt in terra gigantes. Quod enormis nimium, & vltra staturam peccantium gigantis forma est.* Concipientes illæ animæ miseræ dolorem, iniquitatem pepererunt eiusdem staturæ; vt sit giganteæ altitudinis peccator qui augustæ magnitudinis Dei filius extiterat.

53\. *Ex spirituali Iuda nebulo.* Ierem.7. Batab.

Iudas Dei filius auaritiæ hominum filiæ, illigatur amore. Illicò ex orationis domo in latronum specum deturbatur, factus dux peccatorum. *Amice, ad quid venisti!* Ad quàm profundum iniquitatis barathrum deturbatus es. Clamat Dominus cum Propheta, *Numquid spelunca latronum facta est domus ista?* Ierem.7. Vatablus ex Hebræo vertit, *Num spelunca nebulonum facinorosorum domus hæc?* Ex Angelo orationis exercitamentis addicto, ex spirituali viro, non communis statura peccator, sed latro, sed nebulo facinorosus exurgit Iudas: Amice, ad quid venisti? Quis crederet ex tanta spiritûs eleuatione tantum monstrum, tam procerum gigantem educendum?

54\. *Spiritualis vir, præcipuè Sacerdos, subuertitur totus à summo in summum.* Ierem.7. Chrys.

Chrysostomus autem hom.13. in Marc. legit: *Numquid spelunca hyænæ facta est domus mea tibi?* Quid hyæna? *Hyæna hanc dicitur habere naturam,* (aducit Doctor) *quia spinam vnicam habet, quæ flecti non possit. Denique, si vertere se voluerit, tota conuertitur.* Si secularis delinquit, non omnino (sæpe) ad iniquitatem conuertitur, non audet ad Sacramenta indignè accedere, sacrorum iura seruat, &c. At Sacerdos, aut Religiosus delinquens (si non, de regulari more, mox surgit velociùs) tam miserè prolabitur, vt à summo conuertatur in summum: nec vereatur ad Sacramenta indignus accedere, nec sacrorum iura seruet, nec aliquid apud præcordia eius de verecundia Discipuli relinquatur.

55\. *Iudæi ex rubo floribus virtutum ornato, se conuertunt in aridū lignum aptum solum incendio.* Dan.3. Titus.

De Iudæis. Dominus, *Si in viridi ligno hoc faciunt, in arido quid fiet?* Luc.23. An non Iudæi orationis olim rore perfusi flammas Babylonicas extinxere? Dum illis inerat ros fidei, ac precum, flammas patebat vt Babylonis pueris, quibus *Angelus Domini fecit medium fornacis quasi ventum roris flantem.* Dan.3. Postea verò illo carentes rore, & siccos flamma comburit. Titus Bostr. *Quid ergo aliud restat, quàm vt vos tanquam aridum, & inutile lignum comburant?* Per rubum ardentem sine læsione signatos Iudæorum Proceres sanctitudine olim fulgidos asseruit quidam grauis noster Iudicum interpres. Qui ergo rore precum muniri à flammis liberantur, sicci incendio dant materiam. An è rubo florenti, Dei throno, lignum vile solum apto conflagrationi? Nonne potest alij ministerio deseruire? Minimè planè. Rubus graciles rami viris morem gerunt, dum præcissi soli dant incendio ministerium. Vt scilicet ex vino optimo fortissimum linquatur acetum: *Si vertere se voluerit tota conuertitur.*

56\. *Qui Deus est dum virtutis quasi immensitate crescit: iniquus est, tatur quodammodo immensus.* Psal.81. Bruno. Orig.

Dauidem testor præcinentem. *Deus stetit in synagoga Deorum in medio autem Deos diiudicat. Vsquequo iudicatis iniquitatem.* Psal.81. Ex mente Brunonis, vsquequo iudicatis iniquitatem vestram esse propagandam? Vsquequo increscet vestra iniquitas? Dij estis, & si sanctitas de more Deifico quodammodo ad infinitudinem exurgebat: de more Deitatis vestra quasi in infinitū, aut immensum producetur iniquitas. *Vsque ad quem modum iudicabitis iniquitatem?* Deum ipsum occideris. Origenes hom.9. in Iosue, *sicut magnus est profectus, ita & discessus terribilis.* Addit horribiliter. *Atque irremediabilis penè lapsus.* O quàm difficilè spiritualis viri lapsus reparatur? Vidisti acetum ad merū recurrere? Non vidi. Nescio, an affirmare possis, te vidisse Religiosum iniquū, qui ad pristinum sanctitatis verticē rursum ascenderet. Ego autē aliquando aspexi, sed potentissimæ manus Dei opus sum contēplatus. Dum scilicet huiusmodi delinquentis facies cōfusione suffunditur, vt laboribus excitatus in morem Prodigi adolescentis, ad domum paternam reuertatur.

Pene irremediabilis horum lapsus.

SECTIO

SECTIO SECVNDA.

Claudi sanantur.

TEXTVS.

VERS. 14. ET accesserunt ad eum cæci, & claudi in Templo, & sanauit eos.
15. Videntes autem Principes Sacerdotum, & Scribæ mirabilia, quæ fecit, & pueros clamantes in Templo, & dicentes:
Hosanna filio Dauid: indignati sunt, & dixerunt ei: Audis quid isti dicunt?
Iesus autem dixit eis: Vtique nunquam legistis: Quia ex ore infantium, & lactentium perfecisti laudem? Et relictis illis, abiit foras extra Ciuitatem in Bethaniam, ibique mansit.

COMMENTARIVS LITERALIS.

§. I.

De miraculis in Templo editis.

1. *Miraculis sequentibus primum confirmat.* ET *accesserunt ad eum cæci, & claudi in Templo, & sanauit eos.* Vt scilicet miraculum primum vno & altero sequentibus confirmaret, ostenderétque quanam potentiâ Templi prophanatores vulneraret, cæcos miserè, dum cæci accedentes illuminantur. His certè miraculis in Templo editis, & honorem exhibentes ipsi confirmantur, & contemptores confunduntur. *Caietan.* Caietanus, *Miraculorum testimonio, tunc fidem honorantium Templum confirmauit, & aduersantes confutauit. Splendidos radios Sol* (Barradius ait) *ad occasum properans emittebat.* Et moribus appositè suggerit: *Si claudus, si cæcus animo es cum Templum adis, ad Christum accede.* Quam cæcus, qui templi iura non seruat! ô si *in Templo* Dominus cæcos commorantes non ablegaret iratus, sed misericors lumine donaret!

2. *Videntes autem Principes sacerdotum, & Scribæ mirabilia, quæ fecit, & pueros clamantes in Templo: Hosanna filio Dauid, indignati sunt.* Inuidi oculi flagrantium radiorum non poterant ferre fulgorem: & dum deberent collaudare tot mirabilium excitatorem, non solùm non laudant, sed & indignatione afficiuntur. *Caiet.* Caietanus, *Principes, & Doctores non solùm abstinent à laudando Iesum visis etiam miraculis, sed indignantur, impotentes occultare venenum internum.* Nam *Menand.* vti Menander adnotauit in Duce prophano, *Nequit fortior frænum liuori inferre.*

§. II.

Inuidis Saluator respondet.

3. *Liuoris effectus.* ET *dixerunt ei: Audis quid isti dicunt?* Dum admiranda Christi opera fidem, & commendationem Procerum postularent, Principibus sacerdotum non fidem, non laudem, sed indignationem pepererunt. *Horat.* Bellè Horatius epist. *Sincerum est nisi vas, quodcunque infundis acescit.* Si inuidia eorum opplebantur præcordia, quodcunque Christus infunderet metum dulcissimum acri liuore corrumperetur. Eleganti similitudine Imperfectus expendit: *Quemadmodum columna in Templo si steterit recta, accepto pondere, amplius confirmatur: si autem obliqua fuerit, amplius ad latus vadit. Sic & cor hominis, si rectum fuerit, videns opera alicuius viri iusti, aut audiens, per doctrinam sapientia eius magis confirmatur. Si autem fuerit peruersum cor, non confirmatur, sed magis ad inuidiam excitatur, & magis peruertitur.* O antiqui Templi columnæ tanto miraculorum pondere minimè confirmatæ, sed propter liuorem euersæ delubro ruinam afferentes!

Audis, quid isti dicunt? Scilicet, pueri in Templo clamantes, & dicentes: *Hosanna filio Dauid.* 4. *Calumnia Iudæorum.* Si audis, cur pateris? Cur non illos infrænas? Cur silere non efficis pueros, qui id tibi tribuunt, quod tuum non est, nempe Messiæ dignitatem? *Interrogant* (ait Caietanus) *Iesum, si audit, vt* *Caiet.* *crimen aut læsæ maiestatis, aut vsurpantis Messiæ nomen in ipsum Iesum retorqueant, tanquam ipse se acclamari Messiam procuret.*

Iesus autem dixit eis: Vtique. Græcè ναὶ, quod 5. *Affirmatiuè respondet Dominus.* est aduerbium affirmantis, & concedentis. Ac si diceret, *Fateor me audire.* Caietanus confutatiuam asserit fuisse responsionem, *monstrando cau-* *Caiet.* *sam puerilis dicti non esse hominem aliquem procurantem, & excitantem, sed Deum implentem sic antiquas prophetias.*

Christo potiùs congruebat interrogatio hæc, vt obseruat Chrysostomus hom. 68. qui dicere *Chrys.* *Euth.* potuisset: *Non audistis, quid isti dicunt?* Et Euthymius. *Æquum potius erat, vt diceret eis Christus: Auditis, quid dicunt hi filii vestri, qui nunquam me viderunt?* Cur igitur indignatione corripimini?

§. III.

De respectu ad Psalmum Dauidicum.

NVnquam legistis: Quia ex ore infantium, & 6. *lactentium perfecisti laudem?* Vos Sacerdo- *Carminis Dauidici expositio.* tum Principes, & Scribæ. Legis periti, in Scri- *Psal. 8.* pturarum lectione versati nunquam legistis Psalmum octauum? An non in illo Deus asseritur suum

ſuam laudem ex ore infantium, & lactentium perfeciſſe? Ex ore infantium, (Dauid cecinit,) *& lactentium perfeciſti laudem propter inimicos suos, vt deſtruas inimicum, & vltorem.* Pſal. 8. Id nunc præſtat Dominus, ex ore infantili ſuas laudes perficiens. Non ſunt igitur Dei proclamantis organa comprimenda. (Thom.) D. Thomas ad Pſalm.8. *Spiritus ſancti inſtinctu laudabant.* Theophylactus hîc, *Idcirco dicit Dauid: Ex ore infantium, innuens, quòd ea verba non ab illorum mente procederent, ſed quòd os ſolum diuinâ gratiâ mouebatur.* Os ſolum, nam puerilis mens tantæ erat expers laudationis. (Chryſ.) Chryſoſtomus, Quàm *rectiſſime, ex ore, dictum eſt. Non enim ex mente illorum illa verba procedebant; ſed virtute Dei tenera illorum lingua, ad formanda hæc verba, ducebatur.*

7\. (*Quid laudem perficere, & c.* Caietan.) *Perfeciſti laudem.* Hebraicè, *iaſadtha hhoz,* id eſt, *Fundaſti fortitudinem.* Ex ore imbecillium infantum diuinam Meſſiæ fortitudinem Deus fundauit, & ex infirmo firmauit eloquio. *Vt deſtruas inimicum,* & vltorem. Hebraicè, *lehaſchbit oieb vmithnachem*, id eſt, *Vt ceſſare facias inimicum, & vlciſcentem ſe.* Seu vt confundas, & compeſcas, tandemque inimicos illius Phariſæos, Sacerdotum Principes qui ſe ſe cupiebant vlciſci, euertas. *Ex his ſcriptis in Pſalmo octauo* (cum (Caiet.) Caietano loquor) *verbis confutati ſunt Sacerdotes, & doctores; & firmata eſt fides credentium, audiendo etiam teſtimonia Prophetarum in vocibus puerorum impleri.*

8\. (*Num miraculo lactantes locuti?*) *Infantium, & lactantium.* An hi ſugentes vbera? Affirmat Euthymius. *Stupore pleniſſimum eſt hoc miraculum. Tunc enim chorus puerorum lactentium clare loquutus eſt.* (Euthy. Baſil. Chryſ.) Chryſoſtomus & Baſilius conteſtantur, aſſerentes Deum ſuam maximè potentiam excitato à Chriſto miraculo oſtendiſſe, *quod vires* (ait Chryſoſtomus) *imbelles mouerit, & linguam balbutientem expeditam fecerit.*

At Caietanus exiſtimat pueros lactentes annorum fuiſſe plus minus trium, quâ ætate iam ambulant, & fari incipiunt. Porrò vſque ad tertium annum ab Hebræis fœminis lactatos infantes illud matris Machabæorum ad filium confirmat. *Te in vtero nouem menſibus portaui, & lac triennio dedi.* 2. Mach. 7. Imperfectus aſſerit infantes, & lactentes turbas acclamantes vocitari. *Hoſanna infantes dicebant, infantes non ætate, ſed ſimplicitate.* Anſelmus, D. Thomas, & Carthuſianus idem affirmant. 9. (*Aliorum expoſitio.* Caiet. 2. Mach. 7. Imperf. Anſelm. & alij.)

Ego autem arbitror de pueris grandiuſculis, 10. (*Authoris ſententia.*)
qui fari iam ſcirent ſermonem procedere. Ideo noſter Matthæus, *Videntes Principes Sacerdotum pueros clamantes in Templo.* Non appellat *infantes,* ſed *παῖδας,* id eſt, *pueros,* quia grandiuſculi erant, inter eos forſan aliquibus trium annorum lactentibus commixtis. Addo Sacerdotes non mirari, quod loquantur infantes, miraculum non calumniari: ſed *Audis,* inquiunt, *quod pueri dicunt?* Si miraculum viderent tacuiſſent, nec illud Domino veluti digito indicaſſent. Quid Dauidi? Reſpondeo, in Pſalmo nomen infantium, & lactentium latiùs pro pueris grandiuſculis vſurpari, quorum fortaſſe aliqui lac ſugebant. *Relictis illis, abiit foras, &c.* Vide num. 33.

IN IESVM TEMPLI PROPVGNATOREM

PANEGYRICVS MORALIS SECVNDVS CIRCA LITERAM.

EX CÆCO SANATO.

Observatio I.

Ad illa verba:

Et acceſſerunt ad eum cæci in Templo, & ſanauit eos.

Aptè à Domino poſt contemptores Templi vulneratos, illicò cæci ſanitati reſtituuntur.

Cæcitate enim laborant, qui apud delubrum ſe irreuerenter gerunt.

11\. (Barrad.) ARRADIVS noſter ſapientiâ, & ſanctitudine dignus, qui doctorum cathalogum producat, ſic de miraculo: *Si cæco animo es cum Templum adis, Chriſtum accede, poſtula reuerentiam mentis ſanitatem.* Quàm inſanus qui ſe apud Templum ſanctiſſimum irreuerenter gerit?

12\. (*Se cæcum mente Iacobus profitetur, dum aduertit apud Templum nõ reuerenter vigilaſſe, ſed ſomno correptum fuiſſe.* Geneſ. 28. Bernard.) Mentis cæcitatem arguit vel inuoluntaria circa Templum irreuerentia. Poſt ſomnum Iacobus euigilans ſcalæ imaginem mente voluendo clamat: *Verè Dominus eſt in loco iſto, & ego neſciebam. Pauénſque ait: Quàm terribilis eſt locus iſte! Non eſt hic aliud niſi domus Dei, & porta cœli.* Gen. 28. Vbi Bernardus ſerm. 8. Dedicat. *Miratur Iacob gratiam, & dignationem expaueſcit. Terribilis planè locus, & dignus omni reuerentia, quem fideles viri inhabitant, quem Angeli ſancti frequentant, quem ſua quoque præſentiâ Dominus ipſe dignatur ornare. Verè, inquit, Dominus eſt in loco iſto, & ego neſciebam.* O quàm cæcus in conſpectu Domini apparuit! *Et ego neſciebam.* Apud delubri oſtium iacui, ſomno indulſi, dum deberem procidens adorare, & cœleſtia meditari arcana? *Et ego neſciebam,* mentis procul dubio cæcitate laboro.

Quanta

13. *Accedens ad Templum magno visus vi pollere debet.* Chryſ.

Quanta viſus interni vi pollere debet, qui ad medicam Templi accedit officinam! Chryſoſtomus hom. 7. in epiſt. ad Eph. *Qui ſe conferunt in medicorum officinam, illis non eo ſimpliciter eundum eſt, ſed aperiendi oculi, vt diſcant, quomodo cureatur, ac pharmacis vtantur. Ita & nobis qui in Templum conuenimus, non hoc tantummodo agendum, ſed diſcendum, quid ad ſalutem proſit.* Signum perſpicuum te oculos captos lumine prætendere, cum mente non perpendis quæ ad ſalutem ſunt neceſſaria, & aliis aſpicientibus verè, tu cæcam exhibes irreuerentiam.

14. *Quam cæcus, qui ſe in Templo irreuerêter gerit.* Chryſ.

Stat Sacerdos (pergit Pater hom. 15. ad Hebr. *Dei orationem offerens cunctorum: tu autem rides nihil timens, non contremiſcens, non colligens te ipſum. Et in aulam quidem Regiam intraturus oculis componis te ipſum: hîc autem ingreſſurus, vbi eſt aula Regis & talis, qualis cœleſtis eſt, rides?* Non te ipſum *oculis componis*, lumine captus cum cæco extra Templum à Domino ſanaturus accurre: *Ieſu fili Dauid, miſerere mei.*

15. *Cæco carpitur verò igne qui apud Templum ad fœminas lumina admonet.* Cyrill.

An non illi cum cæcis computandi, qui in conſpectu Domini ad fœminas impudica lumina admouent? Quàm cæcus, qui apud Delubrum cæco carpitur igne! ſe omninò mente obtenebratâ laborare oſtentans. Cyrillus Ieroſol. Præfat. Cathecheſ. *Ne imiteris cæcus illos, qui nulli vacant meditationi; ac reuerentiam adhibe* in Templo, vbi aderunt *viri cum viris, mulieres cum mulieribus.* Apud Noëmi Arcam erat & vxor eius, & vxores filiorum eius, vtique à Noë & filiis licèt maritis ſeparatæ. Quia Arca illa Templi imaginem referebat. Cyrillus, *ſiquidem Arca erat vna, & oſtium clauſum, in ea erat vxor Noe, & vxores filiorum eius. Sed quid hæc ſignificabant? ſi concluſa eſt Eccleſia, & vos omnes intus, hæc tamen ſeparantur: viri vt ſint cum viris, mulieres cum mulieribus; ne ſtudium ſalutis ſit* cæcis *perditionis occaſio. Procul ſint affectiones.* Cæcitas mentis ablegetur, dum adeſt terribilitatis loci meditatio: *Quam terribilis eſt locus iſte!* Rupertus, non dubium quin eſt locus Templum Dei in quo terribilia Dei opera Iacob miratus expauit.

Observatio II.

Ad illa verba.

Et acceſſerunt ad eum Claudi in Templo, & ſanauit eos.

A Domino ſanantur & Claudi Delubri contemptores.

Claudicant enim qui Templorum reuerentiam lædunt.

16. *Irreuerentia erga Templa ſapit infidelitatem.* Barrad.

PERGIT Barradius, *Si Claudus es cum Templum adis, accede ad Chriſtum, poſtula reuerentiam.* Sine qua qui pergit ad Templum fide obiicitur claudicare. Deum ore profitetur, quem irreuerentis cordis operibus abnegat.

17. *Fide claudicat, qui credere ſe indicans Deum eſſe in Templo, irreuerenter operibus abnegat.* Matth. Bernar.

Virgines illæ, *Domine, Domine*, (inclamitabant) *aperi nobis.* Quibus ſponſus Eccleſiæ Domo obſeratâ, reſpondit: *Neſcio vos.* Matth. 25. Cur à Templo Domini deturbantur quæ ad oleum comparandum properabant? Profectò quæ integro greſſu feſtinare videbantur, verè claudæ obiiciuntur ſponſo, quia clamantes, *Domine, Domine*, haud opere impendebant obſequium. Apud Templum Domine, Domine voce proferimus, quem abeſſe operibus irreuerenter affirmamus. Quam clauda fides! Bernardus, *in loco iſto* in Templo (ait ſerm. 6. de Temp. Dedic.) *verè Dominus eſt; ſi tamen ſeruiamus ei in ſpiritu, & veritate. Non enim Dominus erat apud eos, quibus dicebat: Quid vocatis me Domine, Domine, & non facitis quæ dicitis? Cum quanta ergo reuerentia hic eſſe debemus, & ſtare in loco iſto, vbi Deus eſt operans?* Ac ſi diceret. Si Deus apud Templum non ſolùm adeſt, ſed operatur tibi munera exhibens: tu apud Delubrum non ſolùm voce exprimas, *Domine, Domine*, ſed internâ reuerentiâ affectus infrænando te immaculatum Numini præſenta.

18. *Qui ad Delubrum accedit quaſi fugiens veniat, ut intelligat, neceſſariam ſibi pedum ſanitatem.* Exod. 21. Lipom.

Tibi ad Templum acceſſuro ſanitas pedum eſt neceſſaria. Templum enim locus refugij eſt. De quo Dominus, *Conſtituam tibi locum, quo fugere debeas*, Exod. 21. Vbi Lipomanus aſſerit Templa noſtra locis illis refugij expreſſa fuiſſe. *Ex quo colligitur, quod priuilegia, quibus Eccleſiæ ad aſyla publicè deputantur ſuncta ſunt, & bona, ac in diuina ordinatione fundata, quæ inſons ab iniuſta, & illegitima violentia defendatur. Quare hæc priuilegia non ſunt temerè abroganda, ſed tanquam Reipublicæ neceſſaria, & tanquam boni ordinatio conſeruanda.* Ergo Templa noſtrâ Ciuitates refugij ſunt. Iam premo particulam illam: *Quo fugere debeas.* Fugientis habitum præ te debes ferre, quicumque ad Delubrum accedis. An non ad fugam neceſſaria pedum eſt ſanitas? An Claudus fide poterit inſtante periculo, arreptâ fugâ ad refugij locum accedere? Quomodo igitur claudi habitum geris, dum *Domine, Domine*, mendaciter proclamas, & Dei præſentiam, auguſtámque maieſtatem impudicis actionibus abnegare non vereris?

19. *Claudicant fides eorum, qui ore profitentur Dei præſentiam in Templo, & putant eorum irreuerêtiam oculis Numinis nõ patere.* Iere 7. Galfr.

Audi Ieremiam. *Nolite confidere in verbis mendacij dicentes: Templum Domini, Templum Domini eſt*, cap. 7. Quærit Galfridus, *quæ ſunt iſta verba mendacij, in quibus nos Propheta confidere prohibet? Si propter repetitionem verba dicuntur, quomodo verba mendacij? Nonne enim Templum Domini eſt Eccleſia Chriſti? Templum Domini etiam illud, quod Salomon ædificauit ſuo tempore, fuit?* Reſpondet appoſitè. *Ideo verba mendacij erant, quia fecerant illud ſpeluncam latronum. Timeamus & nos, & cogitemus, quomodo nos oporteat conuerſari in domo Dei. Vane & perniciosè confidit in verba mendacij, qui ſic dicit: Templum Domini, Templum Domini eſt.* O fidei claudicatio! *Ac ſi ob ipſius gratiam Templi ſua prauitas aut non appareat Deo, vel non diſpliceat, vel ab eo puniri non debeat: cuius oculis cum omnia nuda ſint, & aperta, quod in Templo ſuo, in Sanctuario ſuo committitur ignorabit?* Sic ille noſtram claudicationem fidei expreſſit.

20. *Angeli ambulantes edocent claudum fide à Templo deturbandum, ſi à Domino non ſanatur.* Iſai. 6. Gen. 28.

Quo habitu nos oporteat in Templo commorari Angeli Iacobum docuerunt. *Et vidit Iacob Angelos aſcendentes, & deſcendentes.* Gen. 28. Cuncti ſpiritus, qui alibi ſtantes obiiciuntur ante Thronum iuxta illud Prophetæ: *Seraphim ſtabant ſuper illud.* Iſai. 6. hic aut deſcendunt, aut

aſcen

ascendunt, nullus sistit. Vt scilicet ostendant coram Numine in Templo commorante hominibus pedes necessarios esse ad ascensum, & descensum. Bernardus illo serm. 6. *Vidit Iacob Angelos ascendentes, & descendentes, & hic* (in Templo) *sunt etiam Angeli ascendentes, & descendentes. Cum quantâ ergo reuerentiâ hic esse debemus, & operari in loco isto, vbi Deus est operans, & Angeli ascendentes, & descendentes?* Tu solus vtroque pede claudus procumbes, cùm apud Templum nullus non minister currit ad obsequium? *Accede ergo ad Christum, postula reuerentiam,* te Claudis sanitate hodie donandis immisce. Alibi plura.

Bernard.

Observatio III.

Ad illa verba:

Videntes Principes Sacerdotum, & Scribæ mirabilia, quæ fecit, & pueros clamantes.

Frementibus Sacerdotum Principibus, & scribis in Dominum, infantium vox exaudiebatur.

Ea est enim Veritatis vox, quæ, nulla vociferante calumnia, valeat confundi.

21. Euth.

AFFIRMABAT Euthymius, magno Christi excitato miraculo, lactentes infantes fuisse loquutos. Ego equidem non minori quodammodo prodigio factum asseruerim, quod vociferante contra Dominum iniquitate, frementibus Sacerdotum Principibus, murmurantibus scribis, populi turbâ excitante clamorem, & plausum: gracilis puerorum vox audiretur, verba exprimerentur proferentia: *Hosanna filio Dauid.* Profectò me ab admiratione Gentilis Comicus reuocauit.

Menan.

Licet fœminea gracilis Veritatis vox
Calumniatorum crepitu non confunditur.

22. *Iob ægra voce veritatem profundens, fortior personat cunctis vociferantibus.* Ambr.

Sint tibi Principes Iudæorum, & Scribæ cuncti illi, qui aduersùm Iob patientissimum insurrexére. Calumniatur Sathan, vxor stultis clamoribus aera verberat, maritum simul curans vulnerare. Æger ille stercori addicitur, voce gracili mysteria peruulgat. An ægra vox à tumultuante clamore confunditur? Audi Ambrosium, cap. 2. Enar. in Iob. *Iob in stercore mysteria loquitur, fortioresque erant sermones ægri hominis, quam illorum, qui non ægrotabant.* Gracilis enim veritatis vox licet *fœminea, calumniatorum* tumultu *non confunditur.*

23. *Semper veritatis vox calumniantiũ clamorem confundit.* Matth. 10. Hilar.

Discipulis futuris veritatis peruulgatoribus Dominus inquit: *Quod dico vobis in tenebris dicite in lumine, & quod in aure auditis prædicate super tecta.* Matth. 10. Vbi Hilarius Can. 10. *Id, quod à se dictum est, cum libertate fidei, & confessionis vult esse loquendum. Idcircò quæ in tenebris dicta sunt, prædicari iussit in lumine, & quæ secreto aurium commissa* sunt, super tecta, id est, super ex-

celsa loquentium, *præconia audiantur.* Ac si diceret, Fidei mysteria, ac Dei præconia super excelsa loquentium audienda sunt. Quonam modo audientur, si excelsa mundus voce, tumultuanti clamore Apostolos loquentes confundit? Nunquam non vestra vox super eorum clamorem exaudietur; quia veritatis accentus confundi non potest.

Ad prælia, ad seditionum horribilem tumultum Præcones Euangelici aduocantur. *Cùm audieritis prælia, & seditiones, nolite terreri.* O Domine me gracili voce, quomodo Pharao exaudiet, tot clamoribus turbæ aduersum vnum concitatis? Dic mihi, quando milites vociferantur, tubæ strepitus assolet exaudiri? Ita planè. Gracilis veritatis vox tubæ clangorem imitatur, fante Ioanne. *Audiui post me vocem magnam tanquam tubæ dicentis, &c.* Apoc. 1. Quare vox *tanquam tubæ* exaudita? Rupertus. *Quia veritas palam omni Mundo loquitur, rectè non per qualemcumque vocem, sed per vocem tubæ magnam, id quod dictum est, significari decebat.* 24. *Veritas tuba est clamantium strepitũ vincens.* Ap. c. 1. Rupert.

Sapientia quidem appositâ mensâ, *misit ancillas suas, vt vocarent ad arcem, & ad mœnia Ciuitatis.* Prou. 9. Aliter, *puellas suas.* Ambrosius ad Psalm. 118. *Sapientia cum altissimâ prædicatione conuocat ad craterem dicens: Relinquite infantiam.* An prædicatio altissima à puellis in medio exercitus irruituri tumultu? Certè ea est veritatis vox, vt nulla possit eleuata calumniatorum voce superari: *Altissima* est prædicatio, si alta calumnia est. 25. *Veritatis prædicatio semper est altissima, calumniatores vociferantes confundens.* Prou. 9. Ambr.

Senes impudici aduersùs Susannam conclamabant, seductus populus tumultu æthera percutiebat. Tunc fœmina mortis instantis metu perculsa, famæ vulnere ægra vocem emittit; de qua Textus. *Et exclamauit voce magnâ Susanna, clamauerunt autem & senes aduersùs eam.* Dan. 13. Et cur non simul, senes voce magnâ clamitasse asseruntur? An senes victores victæ puellæ sauciæ, confusæ, ægræ voce confunduntur? Addit Hieronymus difficultatem, ac simul indicat solutionem. *Magna vox erat, non aeris percussione, & clamore faucium, sed veritatis pudicitia magnitudine, per quam clamabat. Vnde & sancta Scriptura in exclamatione seniorum non apposuit magnam vocem.* Quantumuis enim eleuatus clamor calumniatorum, à gracili admodum puellari veritatis voce vincendus est. En *fœminea veritatis vox calumniatorum crepitu non confunditur.* Ambrosius lib. 1. de fuga Secu. cap. 9. *Denique cùm morte damnaretur mulier exclamauit quasi iudex reorum arbitra calumniantium: non timore mortis percita, sed arguentis censura potestate præcelsâ.* Cuius vocem nullus poterit calumniantium tumultus superare. 26. *Senum tumultuosus clamor à gracili ægra voce fœminæ veracis confunditur.* Dan. 13. Hieron. Ambr.

OBSERVATIO IV.

Ad illa verba,

Et accesserunt ad eum cæci, & claudi in Templo, & sanauit eos.

Qui Templi contemptores solummodo à Templo deturbauit, Iudex, qui iustè posset capite plectere: Misericors cæcos, & claudos sanat.

Vincitur enim à Dei Misericordia effectus iustitia expressio.

27. IVDICEM hodie Dominus seuerum, & Misericordem patrem agit. Putabam æquali lance iustitiam, & misericordiam fuisse librandam: vt qui cæcos & claudos sanat, Templi saltem contemptores excæcaret, contereret. Digni morte, solummodò exilio damnantur, dum cælestis medicus & cæcis lucem, & claudis dat ambulationem. Profectò ea est Misericordia, vt æqualis cum sit iustitiæ eam tamen specie visibili vincere videatur. Seuerissimus Iudex è Templo contemptores sacrilegos deturbat, omnes cæcos, & claudos donat sanitate.

28. Quàm aptè Dauid de Christo simul medico & Iudice! *Oculi eius in pauperem respiciunt, palpebra eius interrogant filios hominum.* Psalm. 10. Oculi Dei cœlestis medici pauperes ægrotantes cæcos, claudos aspiciunt, dum Misericors medicus apparet. At, dum Iudex delinquentes puniturus ostenditur, non oculis, sed quasi palpebris, quibus lumina clauduntur, periculum facit; vt scilicet crimina non videat, quæ punire cogatur. Origenes in Cat. Græc. *Dei potentia inspectrices, & custodes oculi ipsius dicuntur, quæ pauperi adiuncta illæsum, & indemnem illum custodiunt. His circuij sunt adhibitæ palpebra oculorum Dei exquirunt facta, & mentes hominum. Hinc clementia Iudicis innotescit. Nam si oculis, non palpebris exquireret, intolerabile eius iudicium esset: sed cùm eorum facta palpebris suis exquirat, non omnia eorum, qui iudicantur delicta, nec quali magnitudine sint, exquirit.*

Medicus Iesus oculis sanat, Iudex palpebris delinquentes interrogat.
Psal. 10.
Orig.

29. Certè cæcis illis, & claudis, vt vidimus mysticè signabantur illi ipsi, qui Templi contemptores deturbati à Delubro, humiles ad postulandam cæcitatis & claudicationis fidei sanitatem rediere. Hos quidem percussit Dominus vt sanaret, ventilauit, vt ad cœlum emitteret. Moses è vita discessurus sic de Iosepho Christi imaginem referente. *Quasi primogeniti tauri pulchritudo eius, cornua Rhinocerotis cornua illius, in ipsis ventilabit gentes vsque ad terminos terræ.* Deut. 23. Vbi Tertullianus lib. aduer. Iudæos, cap. 11. *Non vtique Rhinoceros destinabatur vnicornis, vel Minotaurus bicornis, sed Christus in illo significabatur Taurus ob vtramque dispositionem alijs ferus vt Iudex: alijs mansuetus, vt saluator. Cuius cornua essent Crucis extima.* Pende illud: *Aliis ferus vt Iudex, aliis mansuetus vt Saluator.* Non vnicornis, sed bicornis Christus exprimitur, Taurus, inquam, quia Iudicem simul, & Saluatorem agit. Iudex homines sacrilegos cæcos, claudos fide deturbat a Templo, Saluator cæcos & claudos excipit reuertentes, sanat. O Domine, te potius vnicornem, quam taurum vocitarem, quandoquidem ipsa seueritas iustitiæ tota est miseratio, sapiénsque dulcedinem Crucis, potiùs homines vngit quàm ventilat: cornu est olei, non rigoris instrumentum. Ventilat planè. Sed vt à terra homines immittat ad cœlum. *Hoc more* (adijcit Tertullianus) *cornutus gentes nunc ventilat per fidem, auferens de terra in cœlum.*

Iudex & saluator ostenditur Dominus hodie, duplici cornu vsus in peccatorum medicamen: eos ventilans ad superos.
Deut. 23.
Tertul.

Profectò tota hodierna actio Domini ad misericordiæ ditionem spectat, si quidem Templum Dei locum suum ingressus est. *Et intrauit Iesus in Templum Dei, & eiiciebat, &c.* Si non esset eiectio illa quasi ventilatio ad homines cœlo inferendos post cæcitatis ablegationem, non diceretur in Templum intrâsse, sed egressum esse. Audi Michæam. *Egredietur Dominus de loco sancto suo. Et descendet; & calcabit super excelsa terræ, & consumentur montes,* cap. 1. Vt omnia conterat, & in puluerem redigat, de loco sancto suo, siue de Templo egreditur. Nam cum proprium sit Deo misereri, præcipue apud Delubri habitaculum; cum peccatores conatur euertere, de loco sancto suo molitur egressionem. Lyranus, *Proprium est Dei parcere in Templo, & ideo hic locus eius dicitur misericordia.* (Quia propitius maximè in loco sancto suo.) *A quo videtur egredi, quando punit secundum rigorem iustitia. Et talis egressus non est per motum localem, sed quia causa efficiens similitudinariè videtur egredi in effectum, quando ipsum producit.* Ergo intrans in Templum totus diffluet misericordiâ. Punit Delubri contemptores, sed vt cæci & claudi recurrant ad medicum. Tunc etenim Dominus delinquentibus maximè miseretur, cum exerens cornu eos vulnerat, ad superos simul ventilandos. 30.

Templum ingressus, locum scilicet suum, totus Iesus misericors, qui quasi egreditur à loco suo cum punit.
Mich. 1.
Lyran.

Id quod ex vtraque apparebit actione. Puniturus Delubri contemptores in Templum intrauit, & flagellum è funiculis efformans, (iuxta plurium sententiam confundentium duplex simile miraculum) iam negotiatores vulnerat, iam mensas nummulariorum euertit, iam cathedras vendentium columbas comminuit, iam sermone profundit facinoris mirandi rationem: *Domus mea domus orationis vocabitur, vos autem fecistis eam speluncam latronum.* Quam segniter iustitia desæuiit! At repentè, vnico temporis instanti cæcos, & claudos sanitate donat: *Et accesserunt ad eum cæci, & Claudi in Templo, & sanauit eos.* Dauid adnotauit, *Ascendit super Cherubim, & volauit, volauit super pennas ventorum.* Ps. 17. Vndenam tanta pernicitate fertur? Quia benefacturus proficiscitur. *Iustitia ante eum ambulabit, & ponet in via gressus suos.* Psal. 84. Quare non pernix incedit, seu aduolat, sed lentè graditur? Quia puniturus accedit. Appositè Ambrosius ad Psal. 37. *Cùm irascitur in reum, differt: cum miseretur, properat, vt absoluat.* 31.

Segniter iustitia sæuit, properat misericordia.
Psal. 17.
Psal. 84.
Ambr.

David ipse deliquerat adulterio, & homicidio maculatus. Quam tardo Deus cursu incessit ad vindictam! Inter adulterium, & Vriæ interitum plures dies prolapsi: post mortem Vriæ vsque ad Nathami 32.

Tardus ad Dauidem puniendum, velocissimus ad eundē venit donandum.
2. Reg. 12.

Nathani accessum ad Regem, non paruum excessit temporis interuallum. Post tam productas moras, *misit Dominus Nathan ad Dauid*, qui parabolâ obiectâ, Regia crimina exprimeret. Certè pœnitente Dauide, & clamante: *Peccaui Domino*, illicò profatur Propheta: *Dominus quoque transtulit peccatum tuum, non morieris*, 2. Reg. 12. Quàm tardus ad puniendum, quàm velox vt excitaret Regem ad pœnitudinem, & eum veniâ donaret! Chrysostomus hom. 5. de Pœnit. *Dicenti Dauid: Peccaui, statim Nathan respondit: Dominus quoque transtulit peccatum tuum a te, & antea non statim post lapsum puniuit eum. Cernis Deum frater tardum ad pœnam, velocem ad veniam.* Templi contemptores sacrilegos tardo impetu punit, cæcos, & claudos (ipsos mysticè) velocissima penna, in qua sanitas, donat valetudine.

Chrys.

Observatio V.

Ad illa verba.

Ex ore infantium, & lactentium perfecisti laudem.

Christi perfecta laus inuidis Iudæis cedebat in ruinam.

Inuidia etenim suimet est supplicium.

33. Perfecisti (inquit Dauid) *laudem propter inimicos tuos, vt destruas inimicum.* Psalm. 8. Curauit Dominus omnem calumniandi occasionem à Pontificibus tollere. Vndè post gesta apud Templum, *relictis illis abijt foras extra Ciuitatem in Bethaniam, ibique mansit.* Caietanus locum commentatur, (cuius in Commentario distuli sententiam, ne rursum transcribere cogerer) hisce verbis: *Bethania Castellum quasi stadijs quindecim distabat à Ierusalem. Ibi Dominus diuersatus est. Significauit namque per hoc Euangelista, quòd post tantum honorem in Ierusalem diuersorium ibi non habuit: proculdubio, quia noluit. Et hoc, vt omnis calumniandi occasio tolleretur Pontificibus. Completo siquidem mysterio solemnis aduentus, redijt Iesus ad solitum ambulandi modum cum Discipulis suis, & ad solitum officium prædicandi.* Vndenam igitur Pontifices calumniatores insurgebant? Profectò inuidiæ flammis vrebantur. Cur ergo, ô Domine, aduersus illos flagellum non admoues, vt cum Templi vapulent contemptoribus qui verum Dei Templum curabant euertere? An non sufficit inuido flamma sua? Ipso crudelissimè liuore torquetur. Laus Domini ab infantibus, & pueris emissa inuidorum est flagellatio: *Vt destruas inimicum.*

Cur Dominus à Templo egressus profectus fuerit in Bethaniam, nec apud Ierosolymam exceptus hospitio? Caiet.

34. De Iosepho Christi imagine Iacob præfatur, *Filius accrescens Ioseph, filius accrescens: Inuiderúntque illi habentes iacula.* Gen. 49. Preme illam particulam: *Habentes iacula.* An iacula habebunt vt iaciant, vt in alium, id est, Ioseph accrescentem contorqueant? An vt ipsi suismet iaculis vulnerentur? Profectò iacula habent, non emittunt, quia dum Iosepho inuident Saluatori, ipsi suomet liuore vulnerantur. Ambrosius, *Quis est ampliandus nisi Christus, cuius gratia semper augetur, & finem processus sui non habet gloria? Quia ergo videbant eum crescere fratres Pontifices Sacerdotum, &c. Inuidere cœperunt; vnde & dicebant: Nescimus, vnde sit. Ille curabat eos, (Accesserunt ad eum cæci & claudi, & sanabat eos) & illi negabant eum. Sed vanum consilium spiritus vestri, ait Isaias. Conuitia enim, quæ quasi iaculantes sagittas dirigebant in eum, soluit omnia, contriuit eorum potentiam.* Adnota illud: *Quasi iaculantes sagittas.* Non enim emittebant. Sed quasi emittere conabantur in Dominum, & verè habebant iaculorum effectus: *Habentes iacula.* Sic planè *contriuit eorum potentiam*, non vulnere inflicto à Domino, sed illis ipsis sese vulnerantibus ex gloriæ Dominicæ concepto liuore.

Inuidi fratres Ioseph, Christum vulnerare intendunt, sed sese vulnerarunt. Gen. 49.

Ambr.

35. Dominus sub hoc sensu Moysi aiebat: *Ego indurabo cor Pharaonis.* Exod. 4. Quonammodo Deus Regis, obdurabit præcordia? Porrò tot in Hebræos congerens beneficia, vt inuidus Princeps suomet liuore distorqueatur, & induretur. Pulchrè sic Rupertus exposuit. *Pharao oderat filios Israel, & ipsum illius odium surrexerat ex inuidiâ. Ecce populus filiorum Israel multus, & fortior nobis.* Exod. 1. *Est autem inuidiæ proprium, vt quantò eis, quibus inuidetur, maiora conferuntur beneficia: tantò magis ipsa inuidia confirmetur. Igitur dum dicit Deus: Ego indurabo cor Pharaonis, subaudiendum est: Non eum corrumpendo, sed filios Israel, quibus ipse inuidet, visitando charitate. Hoc ego quidem facio intentione charitatis; sed illi inuidenti ad duritiam cordis, ad incrementum cruciatus.*

Ex obiectione alieni boni, cor inuidi obduratur, discerpitur. Exod. 4. Rupert. Exod. 1.

36. Inclamat Isaias, *Quare fecisti nos, Domine, errare à viis tuis? Et quare cor nostrum indurasti, ne timeremus te?* cap. 63. Respondet Dominus, *Quæsierunt me, qui antea non interrogabant: inuenerunt me, qui non quæsierunt.* Ibid. dum à Gentibus laudor, dum quæror, dum meum dilatatur Imperium, vos ex inuidiæ affectu induramini, & discerpimini. Rupertus ad Exod. 4. *In hoc feci vos ô Iudæi à viis meis errare, & in hoc cor vestrum indurani, quod à non quærentibus me Gentibus inueniri volui. Vos propter odium indurati estis*, & crescente nequitiâ, & flagellorum vulnere desperatiori reddito.

Torquentur inuidi Iudæi Christo celebrato: Hosanna. Isai. 63. Rupert.

37. O inuidiæ malignitas sine vlla compensatione voluptatis tota iniqui supplicium! Torquet luxuria, sed post breuem voluptatem. Discerpit latrocinium, sed post lucri aliqualis reditum. Inuidia autem nunquam non torquet alumnum. Chrysostomus hom. 41. in Matt. *Tale est malum inuidia, quæ nulla vnquam malignitas peior inuenitur. Nam adulterii inquinati, voluptatis saltem iniqua fructum, vt putant, aliquem capiunt. Inuidi autem, & multo ante seipsos, quàm eos, quibus inuident, perturbant, & cruciant.*

Inuidia sine voluptatis particula tota est suimet supplicium. Chrysost.

38. Quàm appositè nullum in inuidos iaculum intorquetur delinquentes, si liuor ipse sui ipsius supplicium est! Cecinit Græcus Periander,

Nemini inuideas.

Quemadmodum rubigo propria est frumenti ægritudo: sic inuidia inuidi est infirmitas.

Quemadmodum ærugo ferrum: sic inuidia animam illius, in quo inest, consumit.

Inuidus seipsum punit crudelissimè. Periand.

Describit Ouidius Metap. lib. 2.

Pallor in ore sedet, macies in corpore toto,
Nusquam recta acies, liuent rubigine dentes,
Pectora felle virent, lingua est suffusa veneno,
Risus abest, nisi quem visi fecere dolores,
Nec fruitur somno, vigilantibus excita curis.
Sed videt ingratos, intabescitque videndo.
Successus hominum carpitque, & carpitur vnà.
Suppliciùmque suum est.

Et grauissimum planè supplicium. Nam si dari hominem Leoni discerpendum horribilis flagitij vindicta: quid ad omnium ferarum inuidiam colligationem hominem miserum inuniti? *Anacharsis* (ait meus Antonius Paduensis ser. 62.) *percontatus*, cur homines subinde tristentur, & horribilibus doloribus afficiantur? respondit, *Quia non solùm propria mala eis molesta sunt, sed etiam inuidis aliena bona.* O dirum vulnus, quod non solum proprij aceto mali, sed & alieni oleo boni exasperatur!

LIBER

LIBER TERTIVS.

CÆCVS NATVS.

Paraphrasis, ac Commentarij literales ad Caput nonum Ioannis.

PANEGYRICI MORALES CIRCA Literam in Iesum cæcos illuminantem.

PROLVSIO.

RÆTERIENS, non euentu fortuito, sed meditatâ prouidentiâ, Dominus cæco nato videndi facultatem donauit in Sabbato vsus luto pro oleo, ex vndæ Siloe ministerio. Vt scilicet, ex Richardi Laurentini mente, curatio tota Mariæ Sabbati Dei, & Siloe fontis vbi quiescit (quo potatur ipse) saperet pietatem. *Donauit Dominus sanitatem,* (ait Ambros. lib. 1. epist. 25.) *non medicinam exercuit, Iudæi interrogant: Hic peccauit, an parentes? debilitates corporum referentes ad merita delictorum; Ideo Dominus ait: Neque hic peccauit, neque parentes eius; sed vt manifestentur opera Dei in illo. Quod enim naturæ defuit, Creatori competit reformare, qui author naturæ est. Vnde addidit: Cùm in hoc Mundo sum, lux sum huius Mundi. Hoc est, omnes possum videre, si me lumen requirunt. Accedite & vos, & illuminamini.* Quomodo audebit iniquus accedere? Sabbatum est, (ait Richardus) adest Siloë fons, Mariæ te manuducit patrocinium.

Vitalis ligni Christi Admirabilis, siue miracula gerentis, FRVCTVS TERTIVS.

IOANNES Cap. IX.

VERS. 1. PRÆTERIENS Iesus, vidit hominem cæcum à natiuitate.

2. Et interrogauerunt eum Discipuli eius: Rabbi, quis peccauit, hic, aut parentes eius, vt cæcus nasceretur?

PARAPHRASIS.

1. *A Cæcis mente discedens Dominus, vidit hominem mente videntem corporis oculis captum, idque à natalitio, vt medicis esset malum insanabile.*

2. *Suspicantes Discipuli omne corporis vitium ex animi vitio nasci, de cæco interrogant Saluatorem: cuius vitio accidisset, vt cæcus nasceretur? Rabbi, vnde huic tantum malum? Ex ipsius ne peccato, an parentum?*

3. Respondit Iesus: Neque hic peccauit, neque parentes eius: Sed vt manifestentur opera Dei in illo.

3. *Respondit Dominus, Noc hic suo peccato commeruit, vt cæcus oriretur, qui cum nondum esset peccare non potuit; nec parentes eius: nam enim punit Deus liberos ob parentum flagitia, ni filij exsurgant eorum imitatores. In hoc prohibita non est infelicitas, vt per eum hodie hominibus Dei potentia, ac bonitas innotescat, cui Iudæi cæcitas reclamat.*

4. Me oportet operari opera eius, qui misit me, donec dies est: Venit nox, quando nemo potest operari.

4. *Ego in hoc missus sum in Mundum, vt gloriam Dei factis huiusmodi procurem. Hoc mandatum mihi exequendum gnauiter, quandiu dies est; nam luce solent homines operari. Dum præsens dies operanti præbet facultatem, quæ ad salutem æternam pertinent præparentur.*

5. Quàndiu sum in Mundo, lux sum Mundi.

5. *Ego Mundi lux breui sum extinguendus, tunc frustra desiderabunt lucem, qui nunc operari noluerunt.*

6. Hæc cum dixisset, expuit in terram, & fecit lutum ex sputo, & liniuit lutum super oculos eius.

6. *Iam verò miraculum expectantibus Discipulis, Iesus expuit in terram, ac sputo commixto pulueri, fecit lutum, id illeuit oculos cæci, Paternum ac suum referens opificium, quo primum hominem ex puluere humore macerato finxerat. Eiusdem authoris erat, restituere, quod perierat, qui condiderat, quod non erat.*

7. Et dixit ei: Vade, laua in natatoria Siloe (quod interpretatur *Missus.*) Abiit ergo, & lauit: & venit videns.

7. *Ad piscinam Siloë cæcus immittitur, euntem magna vis populi non sine risu comitatur hic cæcum ad piscinam solum* Missus *nomine nobilem. Vbi ventum est ad aquas abluit ille lutum ab oculis, ac domum rediit apertis oculis duplici pulsa cæcitate. Vnicè est missus à Patre, qui solus hominum mentes illuminat.*

8. Itaque vicini, & qui viderant eum priùs, quia mendicus erat, dicebant: Nonne hic est, qui sedebat & mendicabat? Alij dicebant: Quia hic est.

8. *Itaque vicini, cæterique, qui eum publicè mendicum agnouerant, oculos autem mutatos aspicerent, dicebant: Nónne hic est ille, quem ante Templum sedentem iuxta viam, ac mendicantem vidimus? Nonnulli dicebant, Is ipse est.*

9. Alij autem: Nequaquam, sed similis est ei. Ille verò dicebat: Quia ego sum.

9. *Alij contra, Non est ille, sed est alius illi similis. Dissentientibus illis inter se cæcus ipse dicebat, sum idem ille mendicus à natalitio cæcus.*

10. Dicebant ergo ei: Quomodo aperti sunt tibi oculi?

10. *Atqui, inquiunt, nos te vidimus cæcum, nunc apertis cernentem oculis videmus. Vnde accidit, vt priùs tibi clausi, nunc aperti sint oculi?*

11. Respondit: Ille homo, qui dicitur Iesus, lutum fecit, & vnxit

11. *Homo ille, ait, qui dicitur Iesus, lutum fecit, eóque oculos meos inunxit, quo facto, dixit: Abi ad piscinam Siloë, atque*

oculos meos, & dixit mihi: Vade ad natatoria Siloe, & laua: & abij, laui, & video.

atque illic laua oculos. Abij, laui, & video. Tunc illi occasionem calumniandi Iesum quærentes, quòd tēperato luto & oculis inuncto nonnihil operis fecisset in Sabbato.

12. Et dixerunt ei: Vbi est ille? Ait: Nescio.

12. *Rogant, vbinam esset ille, qui hoc fecisset. Qui respondit, se nescire, quis esset. Iesum ille de nomine quidem, de facie autem non nouerat.*

13. Adducunt eum ad Pharisæos qui cæcus fuerat.

13. *Adducunt eum ad Pharisæos, vt apud hos re simpliciter narratâ, Iesum proderet, quod Sabbatum violasset.*

14. Erat autem Sabbatum, quando lutum fecit Iesus, & aperuit oculos eius.

14. *Nam Sabbatum erat, quum Iesus cæci oculos, commixto oris humore pulueri, aperuisset.*

15. Iterum ergo interrogabant eum Pharisæi, quomodo vidisset. Ille autem dixit eis: lutum posuit mihi super oculos, & laui, & video.

15. *Rursus igitur Pharisæi hominem percontantur, quomodo ex cæco videns esset effectus. Ille nil metuens, (quia assertor veritatis) simpliciter rem narrans, lutum, inquit, temperatum saliua oculis meis inunxit, tussúsque in Siloe laui, deinde video.*

16. Dicebant ergo ex Pharisæis quidam: Non est hic homo à Deo, qui Sabbatum non custodit. Alij autem dicebant: Quomodo potest homo peccator hæc signa facere? & schisma erat inter eos.

16. *Hoc audito, quidam ex Pharisæis dicebant, Non est hic Iesus à Deo, tametsi Patrem Deum habet in ore. Nam si Deum haberet authorem, haud huiusmodi facto violaret Sabbatum, quod Deus iussit obseruari. Rursus alij sanabiliores, si hic non esset, inquiunt, Deo gratus, sed ob violatum Sabbatum esset nefarius, quomodo posset hæc patrare miracula. Ad hunc modum de Iesu inter illos sententijs variatum est.*

17. Dicunt ergo cæco iterum: Tu quid dicis de illo, qui aperuit oculos tuos? Ille autem dixit: Quia Propheta est.

17. *Porrò Pharisæi, qui vndecunque ansam captabant calumniandi, rursus appellant eum, qui cæcus fuerat. Tu, aiunt, quid sentis de illo, qui tibi aperuit oculos? Mendicus autem simpliciter & intrepidè suam mentem aperuit. Mihi videtur esse Propheta; magnum quempiam, & insignem virum hoc titulo significans, cuius famam acceperat.*

18. Non crediderunt ergo Iudæi de illo, quia cæcus fuisset, & vidisset, donec vocauerunt parentes eius, qui viderat.

18. *Erant equidem permulti Iudæi, quibus persuaderi non poterat, hunc esse eundem illum, qui mendicans, nuper Templi sedisset ad fores à natalitio cæcus. Vocati sunt igitur parentes, qui peculiaribus etiam indicijs filium suum noscere poterant.*

19. Et interrogauerunt eos

19. *Dicunt parentibus, Numquid est iste vester filius, quem vos dicere soletis*

 cæcum

dicentes : Hic est filius vester, quem dicitis, quia cæcus natus est: Quomodo ergo nunc videt?

cæcum fuisse natum? Et quid, dicitote, accidit, vt nunc videat? Illi sentientes Pharisæos ansam venari calumniæ, cautè respondent.

10. Responderunt eis parentes eius, & dixerunt: scimus, quia hic est filius noster, & quia cæcus natus est;

10. *Hoc, quod habemus indubitatum testari possumus. Scimus hunc filium nostrum cæcum fuisse natum.*

21. Quomodo autem nunc videat, nescimus; aut quis eius aperuit oculos, nos nescimus: ipsum interrogate, ætatem habet, ipse de se loquatur.

21. *Nescimus autem redditi visûs modum, & authorem. Habet ætatem, ex ipso magis percontari oportet; ipse de se quod nouit, proloquatur.*

22. Hæc dixerunt parentes eius, quoniam timebant Iudæos: iam enim conspirauerant Iudæi, vt si quis eum confiteretur esse Christum, extra Synagogam fieret.

22. *Hæc parentes, non quod nescirent, quid filio accidisset; sed maluerunt filium vnum venire in periculum, quàm cum illo communi in periculo inuolui. Iam enim Iudæi conspirauerant, vt si quis Iesum auderet Messiam profiteri, è Synagoga deturbaretur, quod apud Iudæos opprobrij magni loco ducebatur.*

23. Propterea parentes eius dixerunt: Quia ætatem habet, ipsum interrogate.

23. *Hoc metuentes parentes, inuidiam testimonij reijciebant in filium. Ætatem habet, inquiunt, ex ipso sciscitemini.*

24. Vocauerunt ergo rursum hominem, qui fuerat cæcus, & dixerunt ei: Da gloriam Deo, nos scimus, quia hic homo peccator est.

24. *Reuocatur is, qui fuerat cæcus, vt sibi testis esset, & patronus, simúlque gloriæ Christi præco. Quod ex cæco, aiunt, factus es videns, noli Iesu adscribere, cui nihil debes: sed gloriam istius beneficij Deo tribue. Nos enim certum habemus, quòd hic Iesus homo sit scelerosus, cui cum Deo nihil est commercij.*

25. Dixit ergo eis ille: si peccator est, nescio: vnum scio quia cæcus cùm essem, modò video.

26. *Ad hæc cæcus circunspectè respondens, An, inquit, homo scelerosus sit, alij viderint, de hoc non est meum iudicare. Vnum illud testari possum, me priùs fuisse cæcum, & nunc videre.*

26. Dixerunt ergo illi: Quid fecit tibi? Quomodo aperuit tibi oculos?

26. *Quid, instant, fecit tibi, aut quibus modis tibi oculos aperuit? Vt inuenire possent, vnde Iesu illam gloriam non adscriberent.*

27. Respondit eis: Dixi vobis iam, & audistis, quid iterum vultis audire? Nunquid & vos vultis Discipuli eius fieri?

27. *Modò, ait mendicus, dilucidè sicut res habet, narraui: exaudistis semel, quorsum attinet eadem repetere? An ideo tam diligenter scrutamini facti modum, vt re exactè cognitâ vos quoque ad tam diuina scholæ pergatis magisterium?*

28. Male

28. Maledixerunt ergo ei, & dixerunt: Tu Discipulus illius sis. Nos auté Moysis Discipuli sumus.

28. *Pharisæi irritati non responsum reddunt, sed conuitium ingerunt, id homini velut summum malum imprecantes, quo solo ipsi quoque poterant esse felices. Tu huius sis Discipulus, nos Moysi discipuli talem Magistrum abominamur.*

29. Nos scimus, quia Moysi loquutus est Deus: hunc autem nescimus, vnde sit.

29. *An non certissimum, Moysi Deum fuisse locutum? Hominem autem istum cur audiamus, qui vnde profectus sit, nescimus? Vult illi credamus? suam nobis probet authoritatem.*

30. Respondit ille homo, & dixit eis: In hoc enim mirabile est, quia vos nescitis, vnde sit, & aperuit oculos meos.

30. *Admiror (rursum cæcus) profiteri vos nescire vnde sit Iesus, cum illud negari non possit, per eum mihi oculos esse apertos, quos natus etiam habebam clausos.*

31. Scimus autem, quia peccatores Deus non audit: sed si quis Dei cultor est, & voluntatem eius facit, hunc exaudit.

31. *Illud extra controuersiam, (vos testor) Deum vota peccatorum non exaudire. Verum si quis illum piè colit, & eius quem colit religione, voluntati obtemperat, hunc audit. Præcipua, fateor, Deo gloria tribuitur, tamen pius Dei cultor, & amicus Deo sit oportet, ad cuius vota tam insigne mihi præstitit beneficium.*

32. A sæculo non est auditum, quia quis aperuit oculos cæci nati.

32. *An vulgare miraculum, quod in me videtis excitatum? Multa prodigia memorantur, quæ Deus olim per maiores nostros gessit: sed sanctos, non peccatis contaminatos.*

33. Nisi esset hic à Deo, non poterat facere quidquam.

33. *Quod nisi Iesus iste profectus esset à Deo, nisi illi Dei virtus adesset, ex se nihil omnino posset efficere.*

34. Responderunt, & dixerunt ei; In peccatis natus es totus, & tu doces nos? Et eiecerunt eum foras.

34. *Tu (respondent exprobrantes ei pristinam cæcitatem) in peccatis natus es totus, & nos doces, qui Religiònis arcem, & legis tenemus professionem? Eiecerunt igitur hominem è Synagogâ velut impij Magistri impium alumnum.*

35. Audiuit Iesus, quia eiecerunt eum foras, & cum inuenisset eum, dixit ei: Tu credis in Filium Dei?

35. *Porrò ab impiorum communione secludi, iungi est Saluatori. Renunciatum Iesu de sua gloriæ præcone, nactus est illum obuium. Heus tu, inquit, credis ne in Filiũ Dei?*

36. Respondit ille, & dixit: Quis est Domine, vt credam in eum?

36. *At ille, cùm Iesum de facie nondum nosset, magno tamen affectu sic nosse cupiens eum, Quis est, ait, ille, Domine, vt si norim, credam in illum? Haud hæc vox diffidentis, sed ardentis videre tanti beneficij authorem.*

37. Et dixit ei Iesus: Et vidisti eũ, & qui loquitur tecum ipse est.

37. *Quem videre, Iesus, inquit, cupis, iam vidisti: & qui nunc loquitur tecum, ipse est, in quem credere oportet.*

38. At ille ait: Credo Domine. Et procidens adorauit eum.

38. *Nihil ille cunctatus, magnâ professus est alacritate, se credere. simúlque cum dicto ad Iesu genua accidit, & adorauit eum; re nimirum ipsâ declarans, quid de illo sentiret.*

SECTIO

SECTIO PRIMA.

Cæcus illuminatur.

TEXTVS.

VERS. 1. PRÆTERIENS Iesus vidit hominem cæcum à natiuitate. 2.
Et interrogauerunt eum Discipuli eius: Rabbi, quis peccauit,
hic, an parentes eius, vt cæcus nasceretur? 3. Respondet Iesus:
Neque hic Peccauit, nec parentes eius: sed vt manifestentur opera Dei in illo. 4.
Me oportet operari opera eius, qui misit me, donec dies est: venit nox, quando nemo potest operari. 5. Quandiu sum in Mundo, lux sum Mundi. 6. Hæc
cum dixisset, expuit in terram, & fecit lutum ex sputo, & liniuit lutum super
oculos eius. 7. Et dixit ei: Vade, laua in natatoria Siloë (quod interpretatur)
Missus. Abiit ergo, & lauit, & venit videns.

COMMENTARIVS LITERALIS.

§. I.

De Discipulorum Quæstione circa cæcum natum.

1. *An egressus è Templo mox cæcum illuminarit?* Caiet.

PRÆTERIENS *Iesus*. An Christus mox, vt è Templo (ad quod confugerat, vt lapidum impetum vitaret) exiuit, cæcum illuminarit? Caietanus, quem Iansenius imitatur, non liquere affirmat, in negantémque partem diuertisse videtur. Probat, quia quando Christus Cæcum lumine donauit, Discipuli aderant: cùm verò è Templo exiit vbi absconditus solus aderat, non comitabantur. Asséro statim atque Templo exiuit, cæcum illuminasse. Ita Chrysostomus hom. 55. Euthymius, Theophylactus, & alij ex antiquis, & modernis. Caietani, argumentum non multum habet ponderis. Cum è Templo exiit Dominus, non aderant Discipuli. At exeunti occurrerunt, adfueruntque miraculo.

Chryſ. Euthy. Theoph.

2. *Attentè Iesus cæcum aspexit.* Chryſ.

Vidit hominem. Vidit planè oculos admouens tam attentè, vt Discipuli adnotantes illam proferrent quæstionem: *Peccauit hic, &c.* Chrysostomus, *Tam diligenter cæcum intuitus est Christus, vt Discipulos ad interrogandum conuerteret.*

3. *Quonam in loco viderit.*

Quonam loco viderit cæcum? Chrysostomus hom. 56. putat, illum ad ianuam Templi sedisse, & mendicâsse. Vnde illud infra: *Nonne hic est, qui sedebat, & mendicabat? Non ostiatim (ait) cæcus hic mendicabat, sed sedebat ad Templi ianuam.* Itaque è Delubro egressus Dominus, cæcum circa ianuam aspexit.

4. *A natiuitate cæcus cur dicatur.* Ambr.

Cæcum à natiuitate. A natiuitate cæcus dicitur, vt miraculi magnitudo ostendatur. Ambrosius epist. 75. *Non otiosè hoc est positum. Est enim cæcitas, quæ plerùmque vi ægritudinis aciem obducit oculorum, eademque temporis spacio mitigatur. Est cæcitas, quæ humoris infusione generatur. Ea quoque, vitio plerumque sublato, medicinæ arte depellitur. Vt cognoscas, quia quod iste sanatur, qui à generatione sua cæcus est, non artis est, sed potestatis. Hos enim sanauit Dominus Iesus, quos nemo curaret.*

5. *De Discipulorum mente.* Chryſ.

Et interrogauerunt eum Discipuli eius. Rabbi, quis peccauit, hic, aut parentes eius, vt cæcus nasceretur? An existimant hominem posse peccatum committere, antequam nascatur? Chrysostomus. *Absurda interrogatio: quomodo enim peccauit, antequam natus esset?* Refert Iansenius nonnullos intelligentes Discipulos iuxta vulgarem Iudæorum errorem credidisse animas in multa corpora migrare, pœnásque in ipso corpore luere, si antè aliquo se obstringerent crimine. Legendus Philo lib. de somniis ad illud: Vidit Iacob scalam. Error hic Origeni tribuitur. De cuius refutatione Cyrillus lib. 1. in Ioan. Cap. 9. Assero in Discipulorum vel imperitam mentem huiusmodi errorem non venisse: nec propterea Dominum rogasse. Quis enim abneget à Christo fuisse veritatem edoctos?

Philo. Orig. Cyril.

6. *Simpliciter Discipuli interrogant, &c.* Dionyſ. Carthuſ.

Cur igitur quæsierunt? Puto non intellexisse, quid ex interrogatione sequeretur? Dionysius Carth. *Cum essent Discipuli simplices, simpliciter quæsierunt.* Præterea potuerunt de peccato, aut originali, aut consequenti loqui. Ac si dicerent: Natus-ne est cæcus propter præuisum à Deo peccatum, quod post natiuitatem commisit? an propter peccatum originatium? an propter peccata parentum? Profectò propter parentum crimina puniri filios exaudierant. Cyrillus. *Quoniam in Propheticis libris scribitur, quod peccata parentum filiis Deus tribuit, hac de causa cæcum natum hominem illum Apostoli arbitrabantur.* Quare filij nonnunquam ob parentum crimina puniantur, docet Doctor Angel. 1. 2. p. q. 87. a. 8. & 2. 2. q. 18. a. 4.

Cyrill. Thom.

§. II.

De Christi solutione.

7. *Peccatum nō erat causa propinqua illius cæcitatis.*

R*Espondit Iesus. Neque hic peccauit, nec parentes eius.* Certè cæcus ille eiusque parentes

rentes tum originali macula fuére contaminati, tum alia postea peccata saltem venialia cõmiserunt. At peccata quæ cæcus contraxit & commisit, & quæ illius parentes commiserunt, haud causa huius cæcitatis extitere. Chrysostomus. (Chrys.) *Non simpliciter dixit Christus: Neque hic peccauit, nec parentes eius: sed addidit: vt cæcus nasceretur. Peccauit namque hic, & parentes eius; sed non propterea cæcus est.* Scio peccatum originale causam fuisse illius cæcitatis generalem, & remotam, & sine qua non. Si enim filij Protoparentis labe non inficeremur, cæcitate, aut morbis non grauati fuissemus. At Christus de causa propria, ac propinqua loquutus.

8. *Particula, vt expenditur.* *Sed vt manifestentur opera Dei in illo.* Theophilact. *Hoc loco non causa, sed euentus designatur.* Si euentum, non causam significet particula, *vt* sensus erit, hominem illum oculis fuisse captum, euenisse autem, vt opera Dei in illo manifestarentur. Causam potius significare reor: Non est homo hic priuatus oculorum lumine, quod vel ipse, vel parentes peccauerint, sed vt miraculum in eo diuina operaretur potentia, voluit Deus sic illum nasci. (Lyran.) Lyranus, *Licet parentes pro peccatis suis aliquomodo puniantur in filiis monstrosis, in quantum talia monstra ex diuina iustitia nascuntur; tamen frequentius fit sine peccato, scilicet propter indispositionem materiæ, vel debilitatem virtutis, quæ est in semine. Verumtamen quamuis talia sunt à casu respectu naturæ creatæ, sunt tamen ordinata respectu diuinæ prouidentiæ. Et aliquando ordinantur ad declarationem diuinæ virtutis in operibus miraculosis, & sic erat de isto cæco.*

9. *Augustini expositio, & aliorum.* *Me oportet operari opera eius, qui misit me, donec dies est. Venit nox, quando nemo potest operari.* Augustinus, Me oportet operari miracula, donec mundum meis radiis illustro. Quandiu enim sum in mundo lux sum mundi, diémque efficio. Venit nox impiis scilicet per iudicium, in qua nemo poterit operari salutis opera, in qua nec miracula in mundo fient, neque fides erit, aut iustificatio. (Chrys.) Chrysostomus, *Donec dies est, dum licet hominibus in me credere, dum hæc vita durat, laborandum est. Venit nox, hoc est, futurum tempus, quando nemo poterit operari; id est, quando non est amplius fides, neque labores, neque pœnitentia.* (Theoph. & alij.) Theoph. Euth. & Rupertus contestãtur.

10. *Authoris sententia.* Aliter probabilius interpretor. Christus tempus vitæ suæ diem, discessum autem suum noctem appellauit hoc sensu: Volo cæco huic videndi facultatem mirabiliter impertiri. Etenim me oportet *opera Patris mei*, hoc est miracula operari, *donec dies est*, siue quandiu hoc in orbe vitam gero; quandiu enim viuo, *dies est*, quia quandiu sum in mundo *lux sum mundi. Venit nox*, in qua homines minimè operantur: sic etiam *venit nox*, id est meus occasus, meus è mundo discessus ad superos: tunc autem non operabor miracula agens inter homines vitam, quemadmodum nunc operor. Volo igitur cæco huic nunc oculorum lumen largiri. (Iansen. & alij.) Sequor Iansenium, Salmeronem, Toletum, Maldonatum, Lyranum, Titelmanum, Barradium, & alios.

11. *Redditur causa, cur velit cæcum illuminare.* *Quandiu sum in mundo, lux sum mundi.* Me oportet operari nunc miracula, homínésque docere, donec dies est; est autem dies quandiu sum in mundo; quoniam ego lux sum, & sol mundi: siue redditur causa, cur velit cæcum illuminare, videlicet, quod lux sit mundi. Quasi dicat: Quandiu sum in mundo, lux sum, & sol mundi; ideoq; cæco, qui in tenebris degit lucem exhibere lubet

§. III.

De luto adhibito, & cæco lauante, & vidente.

HÆc cum dixisset, expuit in terram, & fecit lutum ex sputo, & liniuit lutum super oculos 12. *An oculos ipsos inunxerit luto?*
eius. Collyrium admirandum! An inunxerit palpebras, an ipsosmet oculos, qui intra palpebras continentur? Respondeo ipsos oculos inunxisse. Quare lutum adhibitum? Existimo, vt oculorum esset materia. (*Lutum oculorum materia.*) Etenim cæcus oculos integros non habuisse videtur: sed fractos, comminutos, & humoribus ab exortu vacuos. Christus verò è terra veluti materia nouos Adami filio oculos efformauit. Obiicis iussisse Christum oculos ablui, atque adeo lutum ablegari. Respondeo, cum cæcus abluit oculos, non fuisse lutum ab oculis reiectum, sed in oculos transformatum. Irenæus, lib. 5. cap. 15. (Irenæ.) *Ex qua terra Deus formauit cæco oculos, ex hac plasmatus est homo.* Chrysologus serm. 176. (Chrys.) *Christus imponit lutum, vt creante manu inde suppleret homini lumina, vnde hominem fecerat totum.* Et Theophylactus (Theoph.) huius sententiæ memor, ait: *Quidam dicunt, quod lutum sit in oculos efformatum.*

Vade, laua in natatoria Siloe. (quod interpretatur Missus.) 13. Siloë à verbo Hebræo שלח *Salach*, (*De Siloe fonte.*) id est *mittere*. Erat enim Christi à Patre immissi aqua illa simulacrum. Quidam asserunt Siloë nomen esse piscinæ, siue natatoriæ, non autem fontis. Fontem esse Iosephus affirmat lib. 6. de (Ioseph.) Bello cap. 8. *Siloe fons est dulcis, ac plurimus.* Hieronymus, Isai. 8. (Hieron.) *Siloam fontem esse ad radices montis Sion, qui non iugibus aquis, sed incertis horis, diebusque ebulliat, & per terrarum concaua, & antra saxi durissimi cum magno sonitu veniat, dubitare non possumus, nos præsertim, qui in hac habitamus Prouincia.* Et Adrichomius in descrip. Ie- (Adrich.) rus. num. 20. *Siloe* (inquit) *fons cui piscina, siue natatoria Siloe, quæ & piscina inferior nuncupatur, coniuncta est in Occidentali latere vallis Iosaphat, è radice montis Sion scaturit. Aqua eius dulcis, clara, & vberrima cum silentio fluit in torrentem Cedron.*

Cur natatoria dicitur? 14. (*Cur Natatoria dicatur.*) Quemadmodum Probatica piscina dicitur non propter pisces: sic Siloe dicitur natatoria non propter natationem, sed quia stagnum erat, quod ad illum natandi vsum posset deseruire, quemadmodum piscina ad piscium habitaculum. De Siloe sic Epiphanius de (Epiph.) vita Proph. cap. 7. (*Vndenam sit Missus vocitatur?*) Fontem Siloam causa *Prophetæ (Isaiæ) Deus effecit: quoniam prius quam moreretur, pusillùm precatus est, vt vndas illinc erumpere dignaretur, & confestim dimisit illi cœlitus aquam viuentem. Vnde sortitus est locus ille appellationem Siloam, quod sonat Dimissum.* Fons igitur hic Isaiæ precibus è cœlo missus Christi mittendi præferebat imaginem

Abiit ergo, & lauit, & venit videns. 15. (*An cæco Christus prius fuerit locutus?*) Christi iussui cæcus obtemperat, petit stagnũ, oculos lauat, protinus optatissimum lumen oculi recepere. Adnotat Barradius (Barrad.) Christum cæco prius plura verba fecisse: quis esset? an luce donari vellet? fidem demũ excitasse. Nec aliter cæcus tulisse oculos suos luto cõpleri. Quæ quidẽ Euangelista prætermisit.

IN IESVM CÆCOS ILLVSTRANTEM

PANEGYRICVS PRIMVS MORALIS CIRCA LITERAM.

EX DATO LVMINE.

OBSERVATIO I.

Ad illa verba:

Præteriens Iesus, vidit hominem cæcum à natiuitate.

Cum Dominus lapidibus impeteretur, & fugeret, videt iuxta Templi ostium cæcum, cui impertit lumina.

Augustissimi etenim Præsulis est proprio periculo subditorum calamitatibus prouidere.

16. *Tuxamine Præsules non per se subditos inuisentes.*

CAPITIS octaui fine Ioannes ait: *Tulerunt ergo lapides, vt iacerent in eum: Iesus autem abscondit se, & exiuit de Templo.* Pergit Capitis noni initio. *Et præteriens Iesus vidit hominem cæcum.* Id est cùm fugeret aduersarios è Templo exit, vt videat miserum, vt lumine donet: de nostra planè incolumitate magis, quam de propria sollicitus.

17. *Verus saluator exit, & præterit; vt miseriam videat subditorum.* Iudi. 3.

Othoniel populi Israëlis Saluator Christi gessit imaginem. De illo Textus, *Fuitque in eo Spiritus Domini, & iudicauit Israel: egressúsque est ad pugnam.* Iudic. 3. En boni Saluatoris partes, non in claustris, atque iu Templi adytis desidere, vbi hostium impetus in eum ob Delubri religionem comprimantur: sed in Solem ac puluerem, seu arenam desilire: in mediisque periculis miseris subditis salutem impendere. Si in Iesu Spiritus Domini, (*Fuitque in eo Spiritus Domini*, iuxta illud Isaiæ. *Et requiescet super eum Spiritus sapientiæ*, &c.) non poterat non proprio periculo procedere ad campum, vt subditis prouideret. Chrysostomus hom. 34. ad Hebr. *Spiritum sanctum in animam mollem pati non potest, vt permaneat.* (Chrys.) Sunt qui Præsulatus munus intrà claustra curant exercere, vbi subditorum sine proprio incommodo saluti prouideant. Qui quidem prætereuntes non vident miserorum egestatem. Prætereat Præses, & videat inopes errantes, queis succurrat.

18. *Iesus in salutem sui populi egressus est.*

De Christo Propheta, *Egressus est in salutem populi sui.* Habac. 3. An non abundè muneri satisfaceret, si throno hærescens subditorum commodis prouideret? Quare ad populi salutem egreditur? Si lapidatur? Si trucidatur? Si suffigitur? Lapidetur, trucidetur, suffigatur, dum Præsulis augustissimi implet obligationem. (Habac 4.) Ambrosius lib. de Iacob & vita beat. Cap. 6. de Patre æterno loquutus, *Proprio Filio non pepercit. Quasi moriturus Filij suscepit periculum, quasi orbitatis hausit dolorem, ne tibi periret fructus redemptionis. Tantum fuit Domino studium tuæ salutis, vt propemodum de suo periclitaretur, dum te lucraretur.* (Ambro.) Et ideo *egressus in salutem populi sui.* Prætereat vt videat, etiam cum lapidibus impetitur. De suo periclitetur, dum subditos lucratur.

19. *Quos cæcos in Templo quærentes se videt, sanat, quærit eos, qui extra domum versantur.* Mat. 21. Hieron.

Si cæci, & claudi intrant ad Templum à Domino apud Templum commorante excipiuntur, sanantur. *Accesserunt ad eum cæci, & claudi in Templo, & sanauit eos.* Matth. 21. At si cæcus extra Templum mendicat, Templum Præsul hominum deserat, è Throno Rex egrediatur, vt præteriens aspiciat, & sanet. Pulchrè Hieronymus ad Habac. *Egressus in salutem populi sui. Quia hi, qui indigebant salute, ad eum intrare noluerunt, ipse egressus est de maiestate sua, & de loco suo; vt eos, qui foris erant, duceret in terram mansuetorum, regionémque viuentium.* Ad iratorum, ad lapidantium terram lapidibus vulnerandus egreditur Dominus, vt cæcum ad mansuetorum terram adducat.

20. *Properat proprio incommodo, vt misero subdito prouideat.* Chrysost.

Pondera Christi ad cæcum requirendum properationem. Exit fugientis habitu, tanquam qui in labores irrueret, & miserum subleuaret. Præsulis etenim proprium est simili sollicitudine subditorum calamitatibus prouidere. Chrysostomus Paulum ex huiusmodi irruptione commendat hom. 8. de eius laud. *Irruit Ozias*, (ad honorem apud Templum) *sed leprà commaculante punitus est. Irruit Paulus, sed Apostolatûs gloria coronatus est. Non enim in Sacerdotium, nec in honorem: sed in ministerium irruit, atque labores.* Quam solliciti ad Præsulatum ambiendum plurimi, quanta velocitate exeunt, vt venentur honores: quos cum possideant, proprio commodo indulgentes vix semel exeunt ad ouiculam erroneam requirendam. Prætereant, vt videant: *Præteriens* enim *Iesus, vidit cæcum.*

OBSER

OBSERVATIO II.

Ad illa verba:

Præteriens Iesus, vidit hominem cæcum, &c.

Videtur-ne casu miser ille? casu ne lumine donatur à Domino?

Quàm miseri, quorum salus æterna, aut mors ab incerto dependet euentu.

21. VIDIMVS ex sententia quorumdam casu cæcum à Domino aspectatum dum transiret. Certè licet cœlesti prouidentiâ factum, vt Christus transiret, & videret: respectu desidiæ cæci nati casu respectus est. Nec enim ille Dominum rogauit, vt visu donaretur, quemadmodum cæcus alter inclamans: *Iesu fili Dauid miserere mei.* Casu videtur præterire Iesus? casu homo lumine donatur? Æterna salus, aut æterna mors ab incerto casu dependeat? Proh hominum carpendam desidiam!

Cæca Samaritana casu venit ad medicum iuxta propriam desidiam. Ioan. 4.

22. Christo iuxta fontem Sichar sedente, Samaritana accessit fœmina. *Venit autem mulier de Samaria haurire aquam.* Ioan. 4. An casu cæca illa spiritu obtenebrato lumine donata est? Certè si Domini pietatem contempleris, non casu salus perfecta est; ipse etenim miserandam peccatricem cæco succensum igne requisiuit. At si fœminæ desidia sit aspicienda, casu accessit ad medicum. O damnabilis desidia meretricis! Tot nubibus lumina suffunduntur, & casu ad Siloë verè Missum fontem properasti? Ambrosius ad illa verba: *Erat autem ibi fons Iacob*, ait; *Ibi fons est, vbi Christus est.* Ipsa medici pietas te ignorantem adduxit: tota est pietas illuminatio tua, quam deberes anxio spiritûs affectu procurare. Quantùm in re periculosè euentui subiacebas. Chrysologus serm. 93. *Illa intrauit exhibita, non præsumens. Ipse sic fecit sisti sibi, qui illam cælesti sententia fecit absolui.* Non præsumens venisti, sed exhibita? Ergo tota est iudicis pietas absolutio, quam debuisses præmissa sollicitudine quæritare. O misera felix! Si Iesus ex itinere fatigatus non sederet sic supra fontem? si non te pietas adduceret? Æterna salus, aut mors aleæ tradenda?

Ambr.

Chrys.

Non casu Domino, sed casu Magis, & pastoribus lux exhibetur. Ambr.

23. Nascitur Dominus Mundi salus dum medium silentium tenerent omnia, dum homines somno soporarentur? Nullus ex cæco hominum genere noctis habitatore lucem quærit cælestem. At Sol ipse ad pastores pergit illuminandos, Gentiles Proceres cæcos idololatriâ luce donat. Ambrosius lib. 2. in Luc. *Quòd si ætas carnis ignara operis fuit, profectò Deus erat, qui diuinitatis operibus exercebat carnis ætatem, qui pastores faciebat in illa regione* (Regésque in alia) *vigilare*, siue oculos aperire. Opus totum erat Diuinitatis, facinus miserationis cœlestis. Et pastores & Magi tenebris offunduntur, cæci minimè pergunt ad medicum. Quid si cum Herode soporaremini? Quid si medicus non Sol eluceſceret, cuius in pennis sanitas? Casui respectu desidiæ vestræ salus æterna committenda est! ô dementia!

Simonem Magum imitantur, qui casui, aut euentui suam salutem, aut mortem æternam committunt. Act. 8. Chrys. Demost.

24. Magum Simonem imitamini, qui Apostolis se taxantibus, quòd pecunia conatus esset paracleti diuitias comparare, dixit: *Orate pro me ad Dominum, vt nihil horum, quæ dixistis eueniat in me.* Act. 8. τὸ *eueniat* adnotandum. Certè verbum hoc à casu suam sortitur significationem. Magus de propriâ salute minime curat, sed relinquit euentui. Orate vos, ne mihi eueniat damnatio. Et cur non anxiè preces effundis, ne salus, aut mors æterna relinquatur euentui? Chrysostomus homil. 18. in Act. *Oportebat, illum toto corde pœnitentiam agere, oportebat plorare. Ille autem obiter hoc faciebat.* Pende particulam *Obiter.* Ad itineris casum cæcitatis remittebat ablegationem. Si Iesus præterit, sanabor. O dementia, quot hominum millia millium ad Tartarum deturbasti! Demosthenes 2. Olynth. aiebat, *Incredibile est, alicui tantam ignauiam esse insitam, vt salutem suam negligat.* Pudeat tam visibile expositi ille Christianum, quod Gentilis incredibile arbitratur.

OBSERVATIO III.

Ad illa verba:

Præteriens Iesus, vidit hominem cæcum à natiuitate.

Mirum fuisset, si videns cæcum, non illuminaret.

Deum enim respicere, idem est, ac hominum misereri.

VIDIT cæcum, & lumine donauit. Nec enim Dei oculi vident, quos salute non sint donaturi. Vident homines hominum ærumnas, & prætereunt. Videt Leuita à latronibus vlneratum, & transit. O Samaritani Iesu pietas! Videt & quasi necessariò miseretur, olei & vini infusione. 25.

26. Laborante Israële, tenebris tribulationum obruta, Gedeon affatur cœlicolæ. *Obsecro mi Domine, si Dominus nobiscum est, cur apprehenderunt nos hæc omnia? Vbi sunt misericordiæ eius, quas narrauerunt patres nostri. Nunc autem dereliquit nos Dominus, & tradidit in manu Madiam. Respexitque ad eum Dominus, & ait: Vade in hac fortitudine tua, & liberabis Israel de manu Madiam.* Iudic. 6. In quanam ô Domine, vadam *fortitudine*? In *hac* quidem, quâ donaris, dum à Domino respiceris. Nec enim scit Deus hominem aspicere, nisi simul miserendo, & sanando. *Liberabis Israel.* Vbi sunt quæris, Dei *misericordiæ?* Palpebris luminum absconduntur. Lumina admoueantur, adest misericordia. Blesensis, *Facies Domini misericordia eius est.*

Israël cæcus aspectu Domini illuminatur. Iud. 6. Blesen.

G Luget

27. *Ad tenebras depellendas ærumnarum solum Dauid faciem Domini requirit.* Psal 79. Ambr.

Luget Dauid populi ærumnas, dum canit: *Ostende faciem tuam, & salui erimus. Quoadvsque irasceris super orationem serui tui? Cibabis nos pane lacrymarum, & potum dabis nobis in lacrymis in mensura? Posuisti nos in contradictionem vicinis nostris, & inimici nostri subsannauerunt nos. Deus virtutum conuerte nos, & ostende faciem tuam, & salui erimus.* Desperata pene Israëlis salus, lethalis ægritudo: sed aspice. Nec enim potest ô Domine respectus tuus à nostra salute separari. Ambrosius, *Aspectus Dei salus nostra est, atque in eius vultu nostrum est adiutorium.*

28. *Iustos aspiciens, confirmat: peccatores conuertit.* Salu. Habac. 3. August.

Aspicit quidem iustos, vt reddat stabiles; peccatores respicit vt conuertat. Saluianus de iustis à Domino aspectatis inquit: *Ecce cur aspicere Deus homines iustos dicitur, vt conseruet, vt protegat. Aspectus enim Diuinitatis propitiæ munus est cōseruationis humanæ.* De peccatoribus autē qui ex Domini pœnitentes aspectu, seu videntes Propheta, *Aspexit, & dissoluit gentes.* Habac. 3. An vt comminueret? Certè vt conuerteret. Augustinus lib. 18. de Ciuit. cap. 32. *Aspexit, hoc est, misertus est, & fecit pœnitentes.*

29. *Petrus cæcus illuminatur Domino respiciente.* Matth. 26. Hieron.

Quàm captus Petrus lumine, cum Saluatorem Solem abnegauit! Tot nubibus lumina suffunduntur quot ille & negationes & abiurationes multiplicat. Quis eum à tanta cæcitate liberabit? *Conuersus Dominus respexit Petrum, ille autem continuò egressus foras, fleuit amarè.* Matt. 26. Fleuit equidem, vt dissolutis nubibus lumina apparerent. Certè ex aspectu Solis cæcus illuminatur. Hieronymus, *Nec enim fieri poterat, vt in negationis tenebris permaneret, quem lux respexerat Mundi.* Fieri-ne potest vt respiciente te ô Domine, tenebris offundamur! Minimè. Nec enim Sol & tenebræ simul morari possunt. Ergo *respice, & salui erimus.*

Observatio IV.

Ad illa verba.

Vidit hominem cæcum à natiuitate, &c.

Quælibet animi cæcitas luti massa, seu collyrio sanatur.

Vbi assero, superbiæ, auaritiæ, luxuriéique tenebras humanæ fragilitatis, seu mortalitatis memoriâ ablegari.

30. *Cæcitas superbiæ, auaritiæ, & luxuriei.* Iud. 16. August.

Hominis à natalitio concupiscentiæ stimulo agitati, superbiæ, auaritiæ, ac luxuriei tenebris pressi miserè obcæcantur. Traditur homo hisce Philisthæis, vt in Sampsonem conuertatur. *Quem cùm apprehendissent Philisthiim statim eruerunt oculos eius.* Iudic. 16. Sua quemque Dalila excæcat. Tibi aut superbia, aut auaritia, aut luxuries est Dalila, Philisthiim est. Augustinus ad Psal. 57. *Parua-ne pœna est excæcatio cordis, obscuratio mentis?* Et serm. 38. de verb. Dom. *Qui se auertit à lumine vero,* (Deo scilicet ob peccatum) *iam cæcus efficitur.* Me miserum. *Quale gaudium mihi erit, qui in tenebris sedeo, & lumen cæli non video?* O cæce nate, *forti animo esto, in proximo est, vt à Deo cureris.* Hirundinum stercore oculis immisso offusus es, seu vitiorum vilitate obiectâ lumen amisisti, è felle amaritudinis peccati pulueribúsque mundialis felicitatis perituræ collyrium conficiendum. A cælesti medico oculis lutum apponitur. *Expuit in terram, & fecit lutum ex sputo, & liniuit lutum super oculos eius.* Quis lutum ad oculos venire cerneret, & non sibi cæcitatis incrementum timeret? Certè in oculorum perniciem pulueres assolent excitari. Attamen puluis, siue humanæ miseriæ ac mortalitatis memoria præsentissimum est nostræ cæcitatis medicamen. Paucis confirmo.

Caput Primum.

Superbiæ cæcitas luto humanæ terminationis exterminatur.

Superbiæ venti nubes excitent oculis mentis humanæ. Quàm facilè ex pulueris obiectu disperguntur. *Et misit serpens ex ore suo post mulierem aquam tanquam flumen, & terra adiuuit mulierem, & absorbuit flumen.* Apoc. 12. Quam superbus obiicitur Draco, cum fluminis tumentis in morem hausturus pelagus decurrens describitur? Porrò tota illa superbia Angelos cæcatura leuis terræ contactu dissoluitur: *Terra adiuuit mulierem.* Andreas Cæsariens. *Terra iuuit illam. Iuuit summissione eorum, qui dicere solent: Ego sum cinis, & terra, omnes superbi Diaboli vires eneruans.* 31. *Adiuuamur à terra contra superbissimi Draconis potestatem.* Apoc. 12. Andr. Cæs.

Extra paradisum Adamus est conditus. Quare? Profectò ex peccati præscientia id à Domino præstitum. Nam cum propter peccatum homo à paradiso erat deturbandus, difficilè à cæcitate superbiæ recederet, si non haberet præsentissimum originalis terræ remedium. Ideo extrà paradisum efformatur ex puluere, vt ad patriam propriam ablegatus, possit recurrere ad sui originis miseriam, è qua massa fiat oculis obtenebratis apponenda, collyrium. Glossa confirmans, ait: *Ideo non fuit conditus homo in paradiso, quia Deus præsciebat Adamum peccaturum, & inde pellendum ad hanc terram, vbi eum condiderat.* 32. *Adamus supercilium demittat relegatus in puluerem natalis sui.* Gen. 2. Strab.

Vidisti pelagus horribiliter infremens, cùm vndis tumescentibus videtur rupium verticem deleturum? Circa ripæ arenam tota eius superbia submittitur. Superbissimo affectui obiicere procura propriæ infirmitatis arenam: protinus mansuescent horrores. Eusebius Galican. serm. 1. de Epiph. *Qualibet vitiorum irruptio, aut tribulatio ita ab humilitate vincitur, sicut in planis littoribus sine aliquo fragore vnda consumitur.* Humilitas hic sit tibi humanæ infirmitatis lutum. Quemadmodum ergo in planis littoribus sine aliquo fragore vnda consumitur, quia arena supercilia depressit ventorum: haud aliter superbia ex obiectu terrenæ fragilitatis humanæ deprimitur. En nebulæ superbiæ excæcantes mentem apposito ablegantur ex luto. 33. *Pectus tumens, instar pelagi, arena fragili obiectu submittitur.* Euseb. Gal.

Capvt

Capvt Secvndvm.

Cæcitas auaritiæ tollitur, ex puluere facto collyrio.

Iob puluere oculis addicto, excussit cæcitatē auaritiæ. — Iob. 1. — Chrysost.

34. O Quam facilè auaritiæ tenebræ in pulueris humani conspectu, disperguntur! Cum Iob temporalibus bonis spoliatur, auaritiæ increscunt (mysticè) appetitus. *Tunc surrexit Iob, & scidit vestimenta sua, & tonso capite, corruens in terram adorauit, & dixit: Nudus egressus sum de vtero matris meæ, & nudus reuertar illuc.* cap. 1. Cuiusnam vteri meminit? Chrysostomus apud Comit. in Cat. asserit qualemcumque ortum suum excogitâsse, sed particulam primi illius opificij meminisse, quo ab vtero terræ, & limo parente *coagmentatus est.* Et quare Iob ad puluerem originis confugiebat? Certè vt facile ex mentis oculis obcæcantem diuitiarum amorem depelleret. An diligam diuitias simul cum domino perituras?

Iudæi semper diuitias diligunt, quia collyrium ex puluere sepulturæ non conficiunt. — 2. Cor. 3. — Deut. 34. — Drogo.

35. Cur existimas Iudæos numquam non captos lumine adhuc perituras sic amare diuitias, vt per mare, per terras, per saxa, per ignes nullum non moueant lapidem, vt bona comparent peritura? Mortalitatis collyrio non vtuntur. Paulus ait, *Vsque in hodiernum diem dum legitur Moyses, velamen positum est super cor illorum.* 2. Cor. 3. Nunquam non obcæcantibus nubibus suffunduntur: *Velamen positum est super cor illorum.* Semper cæci acquirendis diuitiis studium impendunt. Cur lumen oculorum non receperunt? *Mortuus est Moyses, & non cognouit homo sepulchrum eius vsque in præsentem diem.* Deut. 34. Copulentur duæ particulæ: *Vsque in hodiernum diem. Vsque in præsentem diem.* Profectò vsque in hodiernum diem Iudæi cæci sunt diuitiarum amatores, quia vsque in præsentem diem sepulchri Mosis terram oculis non adhibuerunt, cæcitatis quidem præsentissimum medicamen. Drogo de Sacram. Passio. *Propterea vsque hodie diuitiarum amatores* (de Iudaico ingenio) *velatam habent faciem, quia ab homine mortalè sepulchrum non inuenitur.* Si cæci in foueam sepulchri, feliciter planè, caderent, à cæcitate amoris diuitiarum liberarentur.

Abrahā præparato oculis collyrio pulueris, cæcitatis auaritiæ tenebras ablegabat, ne horrescerent. — Gen 18. — Gregor.

36. Abraham diuitiis affluens, earum minimè cæcabatur affectu. Quare: Quia collyrio è puluere humanitatis confecto oculos inungebat. *Loquar* (inquit) *ad Dominum, cum sim puluis, & cinis.* Gen. 18. Ad quæ Gregorius, *Quid diuitias suas æstimabat, qui seipsum cinerem, puluerémque putabat?* Ac si diceret: Lumina clarissima modiis in diuitiis ostentabat qui pulueris & cineris collyrio frequenter vtebatur.

Appositè oculus sepulchri, perspicaciter videbat ex pulueris ope, ne diuitijs intumeret. — Gen. 3.

37. Alibi Patriarcha: *Aduena sum, & peregrinus apud vos: date mihi ius sepulchri vobiscum.* Gen. 23. Illam pende particulam, *Ius sepulchri.* An non aptius dixisset: Date mihi diuitiis iura, siquidem diuitiis cuncta obe-

Escob. & Mend. in Euang. de Temp. T. I.

diunt? Certè vir sanctissimus & ditissimus sic diuitias possidebat, ac si solummodo ius haberet ad sepulchrum. Colligo hinc, quam liberū cor Abrahæ a cæcitatis suffusione. Chrysostomus, *Qui solo intuitu mortis terram possidebat, parum illi viuendo adhærebat.* τὸ *Intuitu mortis*, preme. Intuitus plane, siue visus hominis ex mortis puluere conseruatur, ne auaritiæ tenebris possit offundi.

Capvt Tertivm.

Nubes luxuriei haud insident luminibus, collyrio pulueris præparatis.

Cinæi luto oculis obiecto, voluptatum fugitantes fuere. — Iudic. 4. — Exod. 33. — Hebr. 11. — 2. Pet. 1. — Isa. 38.

38. PRofectò à cataractis voluptatum nos facilè expediemus, nubésque volitantes vt luminibus insideant ablegabimus quicumque ad præsentissimum pulueris medicamen confugerimus, luti antidotum quærere curabimus. De Haber Cinæo sic Textus: *Haber autem Cinæus recesserat quondam à ceteris Cinæis fratribus suis.* Iudic. 4. Filij Cinæi ascenderunt de Ciuitate Palmarum cum filiis Iudæ in desertum sortis eius: Inde Haber tabernacula transtulit, tetenditque in valle iuxta Cades, vt à suis fratribus procul recederet homo turbæ fugitans, solitudinis amans. Vnde Moyses, *Tollens tabernaculum tetendit extra castra procul.* Exod. 33. Vbi Procopius ad Cap. 7. Isai. *Humanis enim se rebus eripiens, tentorium suum fixit extra castra: id est, vitam suam firmam, & perturbationibus vacuam reddidit.* Cinæi itaque in tabernaculis habitabant, vt ostenderent se à luto compactos. Paulus hinc: *Cogitantes citò ex hac vita exeundum, neque hîc diutius permanendum.* Hebr. 11. Vnde per tabernaculum in sacris vita lutea assolet significari. *Velox est depositio tabernaculi mei.* 2. Pet. 1. *Generatio mea ablata est, & conuulsa est à me quasi tabernaculum pastorum.* Isai. 38. Quare ergo Cinæi, seu Rechabitæ Regularium pristinum simulacrum nunquam non apud luteum tabernaculum habitabant? Vt mortis instantis memoriâ (inquit grauis Societatis interpres) à vitæ voluptatibus euocarentur. Lutum etenim nostræ fragilitatis nullam relinquit voluptatis cæcitatem oculis insidere. Vel Gentilis cecinit Lucretius 3. — Lucr.

Et metus ille foras præceps Acherontis agendus
Funditus humanam qui vitam turbat, & imo
Omnia suffundens mortis nigrore, nec vllam
Esse voluptatem liquidam, purámque relinquit.

Si vel liquidæ ac puræ voluptatis lutum frænat affectus: quid impuri amoris non tenebras ableget? Nos Christianus ille Poeta Iacob. Bill. Anthol. sac. collyrium nos edocet, ad oculos ab huiusce nubibus liberandos. — Iacob. Bill.

Cum te turpe aliquid tentat, fac illico mentis
Se se mors oculis offerat atra tuis.
Flante velut valido nubes Aquilone fugantur,
Sic meditata scelus mors procul omne fugat.

39. *Præ foribus vrbium sepulchra, in florum voluptatis antidotum.* Chrysost.

Antiqui antè portas Ciuitatis sepulturas statuebant velut scholas vtique, quibus homines delitias contemnere edocerentur. Chrysostomus serm. de fide, & lege nat. *Vt contendens intrare in Ciuitatem, quæ floret, prius quam videat, quod secum concipit, videat primum quod sit, ante portas sunt sepulchra. Vbique ante oculos est nostræ humilitatis schola: & docemur, in quid desinemus tandem.* An te rosis, aut floribus coronabis antequā marcescant, Ciuitatem florentem ingressus, si oculis excæcandis florum pulchritudine lutum mortalitatis obieceris? O tempora! Non apud nostrates extra Ciuitates ingressuris sepulchra ædificantur: sed ædificatarum domorum ruinæ vbique ante oculos est nostræ humilitatis schola.

40. *Dignus Agnum sequi ex puritatis affectu erit, qui lutum oculis opposuerit.* Matth. 16.

Virginitate fulgidi viri ac fœminæ *Agnum sine macula sequuntur* quocunque *ierit; quoniam virgines sunt.* Quòd si virginitatis, flante luxuriei vento, siue sæuiente flamma deperiit viror, vt sis Agno dignus sequendo puritatis efficit affectus. Vndenam puritatis amore conflagrabo, nubibus luminum ablegatis? Docet Dominus, *Qui non accipit crucem suam, & sequitur me, non est me dignus.* Matth. 16. Dum Crucem tollas, Christum sequendi dignus efficeris quicumque Christianæ das nomen militiæ. Et quænam Crux humeris asportanda? Chrysostomus hom. 5. ad Popul. *Hoc dicebat* Dominus, *non vt lignum super humeros feramus, sed vt mortem semper ante oculos habeamus.* Oculis enim massa ex luto mortalitatis apposita ab excæcantis eos liberat libidinis suffusione. Alibi persequor argumentum.

Chrys.

Observatio V.

Ad illa verba:

Peccauit hic, an parentes eius, vt cæcus nasceretur?

Quæritant à Domino Apostoli, an ex aliquo peccato commisso census, aut redditus sit cæcitas illa?

Peccati etenim assolet Deus censum persoluere, donec à pænitudine redimatur.

41. VM peccauerit cæcus Apostoli meritò interrogarunt, cum videntes cæcitate laborare. Assolet enim Deus peccatum ab homine commissum apud iræ suæ thesaurum custodire, vt censum tribulationum peccatori persoluat, donec ille pœnitudine census redemptioni operam impendat. Nec enim hîc census redimitur à soluente, nisi ex accipientis pœnitudine. Curas non accipere necessarium Dei soluentis redditum tribulationis? Da operam, vt ex pœnitentiâ tua census redimatur. Nisi enim Deus redimat, tribulationis census est persoluendus.

Paralyticus delinquens à Deo accepit criminis censum ægritudinem, soluente quidem Deo per triginta & octo annorum spatium. Petit ille a paralysi solui. At Dominus ait. *Remittuntur tibi peccata tua.* Matth. 9. Domine, prius miserū homuncionem à corporis ægritudine libera. Proh Medici peritia, imò Dei soluentis infallibilis cura! Ægritudo illa census erat ex crimine. Ideo Dominus curat priùs redimi delictum, ex quo census languoris: vt à solutionis obligatione (fari sic liceat) liberetur. Hieronymi sententia confirmo. *Remittuntur tibi peccata tua. Datur nobis intelligentia, propter peccata euenire nobis pleráſque corporis debilitates: Et idcirco remittuntur priùs peccata; vt causis debilitatis ablatis, sanitas restituatur.* Liceat mihi vulgari idiumate exprimere. *Redimese primero el principal, para que los redditos, o censo, no se paguen.* 42.

Redemptionē capitalis, seu peccati curā Deus impendit, vt paralysis census non reddatur. Matth. 9. Hieron.

Acutè Tertullianus lib. de Pudic. cap. 3. Peccatum census caput vocauit. Peccati census. *Cabeza, o principal de censo, o renta.* Donec caput redimatur ex pœnitudine, censum tribulationum, & laborum Deus fidelissimus retributor persoluet in mille generationes ob peccata parētum fortasse filiis tribulatis, perpetuo quidem censu. *Ego* (inquit Dominus) *visitans peccata parentum in filios vsque ad tertiam, & quartam generationem.* Exod. 20. *Visitans*, siue *reddens*. Iam ô Domine, renuncio tuus census, mortuo filio, vxore ægrotante, diuitiis pereuntibus reddituum capitalis satis accepi. Stude ô miser peccati redemptioni; nec enim cessabit solutio donec capitale criminum redimatur. Hæc enim (Tertulliano authore) obligatio *census peccati est.* 43.

Reddit Deus capitalis, seu peccati parentum non redempti censum perpetuū filiis. Exod. 20. Tertull.

Hinc assero cunctas hominum calamitates, mortemque ipsam censum esse, aut redditus peccati pœnitudine non redempti. Paulus, *stipendia peccati mors.* Rom. 6. Mors certè, omniaque ipsius administrantia mala huius capitalis lucrum est. Ambrosius legit. *Quæstus peccati mors.* Vulgariter si dixeris: *Redito, y lucros del peccado.* Protoparentes peccatum iræ Dei thesaurō statuerūt, ex quo homines filij cunctarum calamitatum censum, redditus annuos, (quotidianos inquam) accipiunt. Tertullianus ad Iudæos cap. 2. *Adam, & Eua, si se diligerent, in semetipsos homicidium non commisissent.* Imò in omnes filios (Christum & Deiparam si demas.) Omnes morimur, reliquisque communibus malis exercemur boni, & mali. Nec enim capitale quoad communia huiusmodi incommoda redimitur. Hildeb. Epist. 56. *Attende miserias, hominis intuere cineres, vectigalia peccati sunt.* Originarij criminis communia hæc mala sunt census peculiaria supplicia singulorum hominum specialis actualis peccati lucrum, & stipendium. 44.

Cuncta calamitates redditus sunt peccati. Rom. 6. Ambr. Tertul. Hild.

OBSERVATIO VI.

Ad illa verba:

Quis peccauit, hic, an parentes eius, vt cæcus nasceretur?

Contemplati Apostoli homuncionem in tenebris ambulantem, illico congruè peccati recordantur.

Peccator enim nunquam non versatur in tenebris.

45. ILLÆ tenebræ ô Domine, criminis suspitionem videntur tuis Discipulis ingessisse. In tenebris ambulat? *Quis peccauit, hic, an parentes eius?* Nec enim tenebræ aliunde assolent educere exortum. Tenebrarum, cæcitatis humanæ iniquitas parens est.

46. Primorum parentum primaria crimina contemplere. Post peccatum Dei vocem audiunt, *ambulantis in paradiso ad auram post meridiem.* Gen. 3. LXX. legunt, *Ambulantis ad vesperam.* Miror in paradiso Orientali plaga consito tenebras reperiri adeo graues, vt ipse Deus quodammodo obcæcatus incedat: *Ambulantis ad vesperam.* Reum aduocat ad tribunal. *Adam vbi es?* Vndenam tam horribiles tenebræ peruolarunt? Profectò ex hominum delicto. Nec enim abesse potest cæcitas, vbi adest iniquitas. Quàm pertinax tenebra, quæ paradisi lumina suffocauit. Ambrosius ad Psal. 89. *Denique in paradiso, vbi semper matutinus erat dies, vesper est factus. Quoniam omnia peccata tenebrosa sunt.*

Peccatum primum paradisum ipsum orienti barbarum tenebris obcæcauit. Gen. 3. Ambr.

47. Qui sine indumento nuptiali Regium conuiuium iniuit in tenebras mittitur, Rege iubente: *Ligatis manibus, & pedibus, mittite eum in tenebras exteriores.* Matth. 22. Cur *exteriores*, & non interiores, aut absolutè *in tenebras* dixit? Respondet Hilarius hom. 1. de Ascens. *Ligatis inquit, manibus, & pedibus, id est, damnatis operibus eiicite eum & in exteriores tenebras.* Ac si diceret: Qui in internis versatur iam, horribilioribus inferno, cæcitatis mentalis tenebris, & in externas tartareas emittatur, leuiores vtique.

Peccator internis tenebris obrutus inferno horribilioribus Matth. 22. Hilar.

48. Dominus in peccatores cæcitate mentis percutiendos, ait: *Vbinam sunt? Cessare faciam ex hominibus memoriam illorum.* Deut. 33. Preme illud: *Vbinam sunt?* Ac si diceret, *Adam vbi es?* Peccati enim tenebris absconditur. Iuxta Hebræum. *Faciam ambulare eos, id est in angulis, latebrisque abscondi.* Caietanus. *Ita vt non audeant comparere. Sed in tenebris morentur.* Nam cùm semper in tenebris peccator commoretur, semper pauore concutitur. Lucretius 3.

Vel ipse Deus non effusum tenebris peccatorem quæritat, quasi non videat. Deut. 33. Caiet. Lucr.

At mens sibi conscia facti
Præmetuens, adhibet stimulos, terrétque tenebris.
Nec videt interea, qui terminus esse malorum
Possit, nec qui sit pœnarum denique finis.

Quid peccati tenebræ nisi horrores valeant parturire?

OBSERVATIO VII.

Ad illa verba:

Peccauit hic, an parentes eius, vt cæcus nasceretur?

Incidentes Apostoli in peccatum cæci illius, mox ad parentum memoranda peccata perrexere.

Plerumque enim filiorum crimina assolent à parentum iniquitate deriuari.

49. SVperfluere quis excogitabit illam particulam: *An parentes eius*, postquam Apostoli quæsitârant: *Peccauit hic?* Peccata enim filiorum assolent plerumque à parentum iniquitate profluere. Vnde videns filium impudentem non assero à parentibus criminosis profluere: sed vereor saltem, ne parentes iniquitatem filios edocuerint.

50. Aduentantibus Magis post Iesu natalitium, *turbatus est Herodes Rex, & omnis Ierosolyma cum illo.* Matth. 2. Quid mirum tyrannum Herodem nato vero Iudæorum Principe disturbari, si Regno priuari timeret? At nunquam satis mirabor Israelitas afficiendos lætitiâ ex Messiæ aduentu, turbatione vulnerari. Vndenam subditi tanta ingratitudine de optatissimo dolent aduentu? A parentibus ingratis huiusmodi filiorum deriuatur ingenium. Illi post liberationem à captiuitate, eiusdem captiuitatis amore afficiebantur: *Quando sedebamus super ollas carnium.* Hi autem in conspectu liberatoris rursum seruitutis videntur affici desiderio. Chrysostomus hom. 6. in Matth. *Ierosolyma quam habuit causam timoris, cum certè illum audierit esse, quem Saluatorem eius, atque beneficum, & liberatorem Prophetæ ante prædixerant? Quanam igitur ratione Iudæi turbati sunt? De ipsa nimirum prauitate sententia, qua priùs auersabantur patres eorū Dominum beneficia conferentem.* Filij parentum beneficia contemnentium, despiciendo adnati beneficio: ingratorum parentum ingrati hæredes.

Turbantur Iudæi Christo liberatore nato, quia filij ingratorum Matth. 2. Chrys.

51. Dauid præcinit: *Eructauit cor meum Verbum bonum.* Psal. 44. Si cor voluntatis appellatur domicilium, sedes amoris, quonam modo verbum diuinum ex intellectu procedens, ex corde amoris sede dicitur exortum? Ambr. *Christus est, quem Pater genuit ante luciferum, vt æternū, ex vtero generauit vt Filium; ex corde eructauit vt verbū.* An non repughat ex corde vt Verbum eructari. Cur non potiùs ex intellectu? Rupertus respondet. *Eructauit cor meum verbum, id est, protulit secreta essentia mea verbum bonum. Ego ex me ipso essentialiter genui Filium bonus bonum: bonum inquam, sicut ego bonus sum.* Ac si diceret. Quia filius similitudinem, & imaginem patris gerit, meo ex corde verbum, meam perfectè imaginem, imo me ipsum referens essentialiter dicitur exortum. Ex corde bonitas, aut malitia procedit, fante Domino: *De corde exeunt cogitationes malæ, furta, homicidia.* Matth. 15. Similiter cogitationum bonarum

Vix potest ex bono parente malus filius nasci: & bonus de improbo Psal. 44. Ambr.

Necessariò quodam modo à bono parente bonus filius, & à contra.

Necessariò quodam modo à bono patre bonus filius, & è contra.

Bernard.

bonarum, ac virtutum officina est. Filius igitur vndequaque probus è Dei corde dicitur appositè profluxisse. *Ego ex me ipso essentialiter genui Filium bonus bonum* Nec potuit Pater bonus malum Filium generare. Vnde vsus Vates verbo *eructauit*, quod necessitatem productionis huiusmodi indicat. Bernardus, *Eructatio non modo cùm non vis, sed cum nescis erumpit.* Quemadmodum igitur in diuinis necessariò ex bono Patre bonus Filius procedit: in humanis quodammodo ex bono parente bonus filius necessariò exurgit: ex improbo malus.

52\. *Vt arceretur Samson vinũ & siceram non hausturus, matri prohibetur. Iud. 13.*

Samsonis parenti Angelus profatur: *Sterilis es, sed concipies, & paries filium. Caue ergo, ne bibas vinum, & siceram, nec immundum quidquam comedas, Quia concipies, & paries filium, cuius non tanget caput nouacula: erit enim Nazaræus.* Iud. 13. Quia filius Nazaræus abstinebit à vino, mater iubetur abstinere: Quid parens mero potetur? An non filius à lege sibi prohibito liquore recedet? *Caue ergo.* Lex Nazaræorum matri indicitur, non quia Nazaræa ipsa, sed quia Nazaræum paritura est. *vi ergo* ponderandum. Mater quasi ex necessitate consequentiæ tenetur obseruare quidquid filius fuerit obseruaturus. Sic Hieronymus.

53\. *Anna abstinet à mero filium Nazaræum paritura.* 1.Reg.1. Hieron.

Anna Samuelis futura parens, *loquebatur in corde suo, tantumque labia illius mouebantur. Æstimauit ergo eam Heli temulentam*, & profatur: *Vsque quo ebria eris?* At illa: *Vinum, & omne, quod inebriare potest non bibi.* 1.Reg. 1. An non hoc felix auspicium natalitij Samuelis? Hieronymus lib. 2. cont. Iouin. cap. 10. *Samuel vinum, & siceram non bibit; erat enim filius repromissionis, & per abstinentiam ab ea conceptus.* Anna per abstinentiam concipit eum, qui debebat à vino, & sicera abstinere. Nec enim temulentia pareret sobrietatem. Quàm dulciter Marullus cecinit!

Marul.

Scilicet est olim vis rerum in semine certa,
Et referunt animos singula quæque patrum.
Nec leporē canis Æmatius, timidámue columbam
Notus Hyperboreo falco sub axe creat.

Et Seneca in Hipol.

Redit ad authores genus,
Stirpemque primum degener sanguis refert.

OBSERVATIO VIII.

Ad illa verba:

Nec peccauit hic, nec parentes eius, sed vt, &c.

Licèt deliquisset cæcus, & eius parentes, Christus curat eorum excessus dissimulari.

Quàm Deificum proximorum excessus operire!

54\. *Cum narratio facti in aliquod abstinet à non necessaria proximi criminis mentione.*

ON dubium quin & filius & parentes in Adamo peccauerint, & saltem leuia actualia peccata admiserint. At Dominus videtur absolutè eos à crimine liberare quod ad cæcitatem illam eius cognitio non pertineret. Dei proprium, eorúmque qui Dei vestigia sequuntur sic dare operam relationi rei cuiuslibet, vt peccata proximi dissimulari valeant.

55\. *Sanctam Matthæus Ierosolymam Deicidam appellat, quia ad narrationem non erat necessaria delicti memoria.* Matth. 27. Paschas.

De Ierosolyma illud à Domino ex ore Euangelistæ: *Et exeuntes de monumentis post Resurrectionem eius venerunt in sanctam Ciuitatem, & apparuerunt multis.* Matth. 27. Sanctam ô Euangelista Ierosolymam tot peccatis laceram, nece Saluatoris sauciam, maximo maculatam crimine appellas? An non verius cum Domino inclamares: *Ierusalem, Ierusalem, quæ occidis Prophetas, & lapidas eos. &c?* Vnde nam sancta Ciuitas criminosa? Paschasius. *Sancta ideo vocatur vel propter Templum, seu propter Sancta sanctorum, vel ideo quia prius sancta fuerat.* Profectò, quia ad narrationis defunctorum surgentium veritatem non spectabat criminis Ierosolymæ memoriam gerere, Euangelista abstinet à mentione delicti, Ciuitatemque sanctam de antiqua iustitia, aut de Templi religione appellat.

56\. *Ioseph abstinet à delicto fratrũ (vt dicto ionarrãdo) quia eius mentio necessaria non erat ad salutis prouidentiã, quia Deus Iosephum ad Ægyptum adduxit.* Gen. 45. Ambr.

Fratribus venditoribus Ioseph. *Nolite pauere, neque durum esse vobis videatur, quod vendidistis me in his Regionibus. Pro salute autem vestrâ misit me Deus ante vos in Ægyptum.* Gen. 45. Ac si diceret, Me non vendidistis, sed Deus me ad multorum salutem in Ægyptum immisit. Non venditio illa, missio fuit: non crimen, sed mysterium. Ambrosius, *Non durum vobis videatur, quoniam huc me vendidistis. Ad vitam enim vestram me misit Deus.* Venditio hæc opus Dei fuit, non malitia vestra. *Nec hic peccauit, nec parentes eius: sed vt manifestentur opera Dei in illo.* Cæcitas vestra ad operum Dei manifestationem quasi necessariò præmissa est: *Non durum esse vobis videatur, quod me vendidistis. Pro salute vestra misit me Deus.* Hìc solum modo Dei prouidentia obiiciatur, de crimine autem cuius memoria non pertinet ad narrationem, *in cubilibus vestris compungimini.*

57\. *Moyses mortuus, ne quod peccaret, sed vt opera Dei in illo manifestarentur.* Deut. 34. Ambr.

Mors Moysi describitur. *Mortuus est ibi Moyses seruus Domini, iubente Domino.* Deut. 34. An non Moyses mortuus cœlesti supplicio, quia lapidem vulnerarat, fante Domino, *Non introduces populos.* Cur ergo & seruus vocatur Domini, & mortuus Domino iubente dicitur? Vt constet hominibus ex narratione solùm mortuum illum fuisse: nec sine necessitate criminis prælapsi mentio peragatur. Ambrosius, *Mortuus est per verbum Dei. Verbo autem Dei cœli firmati sunt. Per verbum autem Dei non lapsus hominis, sed firmamentum est.* En cæci historia. *Non peccauit hic, vt cæcus nasceretur, sed vt manifestentur opera Dei in illo* Mors Moysis firmamentum est sanctitudinis, haud criminis supplicium, opus Dei est firmamenti ædificatio. Mors Prophetæ Dei opera egregia manifestat.

58\. *Narrans necessario Textus Mariã lepram eboriam, supprimit Aaronis sacerdotis crimen, quod æquè reprehendit, quia haud necessarium narrationi.* Num. 12. Abul. Theod.

Aliquando quidem *locuta est Maria, & Aaron contra Moysem.* Num. 12. Vbi Abulensis. *Nolebat Deus fatuitatem Aaron in hoc facto coram populo ostendere, & hac ratione non percussus est lepra cum Maria.* Cur ô Domine crimen fœminæ manifestas, Aaronis autem omnino dissimulas? Theodoretus. *Aaron autem radix erat Sacerdotum.* Vnde Dominus quasi affectat innuere reprehensionem fuisse illam, non murmurationem. Id quod circa delictum sororis non præstitit; quia profundiori silentio sacerdotum crimina obruenda sunt, quam secularium ob

scandalum excitandum. Tacuit ait ille Aaronis crimen *ob scandalum vitandum.* Postea autem Sacerdotis Dominus crimen taxauit. *Egredimini* (Deus ait) *tantum tres ad Tabernaculum fœderis.* Ibid. Ad quæ Oleaster, *Discant hinc omnes, qualiter arguere debent alios. Non in conspectu multitudinis eos arguit, ne eorum peccata vulgo traderentur.* Spiritu Dei proximorum excessus enarratio supprimitur, cùm necessariò non sit aperienda: Diaboli autem euulgatur, de quo alibi.

Num. 12. Oleas.

Observatio IX.

Ad illa verba.

Expuit in terram, & fecit lutum ex sputo, & liniuit super oculos eius.

Luto facto, apposito oculis, lucem Dominus cæco restituit.

Per viliora etenim instrumenta Deus gloriosiorem gerit triumphum.

59. QVID luto vilius? quid luce celsius? lux à luto exoritur? Oculi luto inunguntur ad lumina succendenda? Puluis tenuis officit visui, & luti massa mater est illuminationis? O Dei potentia instrumento viliori augustiora gesta perficiens!

60. De Samgar Israëlis Saluatore ait Textus: *Post hunc fuit Samgar filius Anath, qui percussit de Philisthiim sexcentos vamere.* Iudic. 3. Alij, ex Hebræo, *Docmento bouis.* Id est, vt alij vertunt, *Baculo aculeo, seu stimulo bouis.* Quo quidem lanceæ, seu gladij loco sexcentos occidit. Caietanus asserit vnà cum aliis rusticis eorum genere armorum vsis tantum facinus perfecisse. Sed soli Samgar Vulgatus factam tribuit stragem. Ita Samson *arreptâ mandibula interfecit mille viros.* Iudic. 15. Ita Dauid qui quasi tenerrimus ligni vermiculus dicitur *octingentos interfecit impetu vno.* 2. Reg. 23. Proh Deus immortalis! Quonam modo tam fragilibus instrumentis tam augustæ victoriæ comparantur? Respondeo ex Ruperto ad Reg. locum, Deus qui in iudicibus & Rege pugnabat, *per humiliora instrumenta, gloriosius triumphabat.*

Samgar stimulo, Samson mandibula, Dauid ore vermiculo egregia facinora (Deo operante) perfecerunt.
Iud. 3.
Iud. 15.
2. Reg. 23.
Rupert.

61. Quid si non viris fortissimis Deus ad huiusmodi victorias perficiendas tam vili, ac fragili vtatur instrumento: sed fœmineæ teneritudine? *Benedicta inter mulieres Iahel, & benedicatur in tabernaculo suo.* Iudic. 5. Proxima verba expendo: *Benedicatur in tabernaculo suo.* Commendatur Iahel, quòd necans Sisaram in tabernaculo suo manserit, neque extra domus limen pedem extulerit. Domi Iahel victoriam peperit, quam fortissimus virorum exercitus reportare non potuit. Abulensis quæst. 9. *Benedicitur in Tabernaculo suo, quia tantum ipsa egit in tabernaculo, sicut bellatores in pugna, scilicet quia in domo sua occidit Sisaram.* An non Deus pugnauit in fœmina, qui instrumento viliori augustiores perficit victorias?

Fragilis fœmina manu Deus augustissimum agit triumphum.
Iud. 5.
Abulen.

Dauid cecinit tam admirabilem Dei triumphum. *Et speciei domûs diuidere spolia.* Psalm. 67. 62.
Aliqui explicant, *speciei domûs, id est, mulieri, fœminæ, vxori.* Caietanus ex Hebræo, *Habitatrix domus diuidet spolia.* De viro autem fortissimæ huiuscemodi mulieris dicitur in Prouerbiis. *Spolys non indigebit.* Cap. 31. Quia vxor, quæ domum curat, plura spolia domi refert ex colo & fuso, quàm viri potentissimi ex gladio, & lanceà, Domino videlicet fragili instrumento mirabilem triumphum agente.

Deus fœminarum colo pro gladio vtitur.
Psalm. 67.
Caiet.
Prou. 31.

Confirmo ex Saluiano lib. de Gubernat. c. 7. 63.
profante: *Quando euidenter intelligi Deus voluit, magna opera a se patrari, aut per paucos, aut per infirmos acta res est, ne opus cœlestis dexteræ virtuti assignaretur humanæ. Ideo quidem & Dux Sisara, quem Hebræus timebat exercitus, à muliere prostratus est.* Textu celebrante: *Tulit itaque Iahel clauum tabernaculi, assumens pariter & malleum.* Iudic. 4. Clauo, malleo, manu fœminea Dux perimitur, cui totus Israëlis exercitus riuulus eius in conspectu apparebat? O Dominici brachij potentia! Tuam videns fragilitatem, hostiúmque potentiam haud excidas animo, Deus enim te potest efficere horribili tartareo exercitui superiorem, qui instrumento viliori augustiores triumphos assolet perficere.

Cum vili instrumento victoria egregia comparantur, apparere, Deum pugnare.
Salu.

Observatio X.

Ad illa verba:

Expuit in terram, & fecit lutum ex sputo, & liniuit super oculos eius.

Ex mundialis fœlicitatis puluere reliquo conficitur à Domino curandæ cæcitati medicamen.

Quis enim non videat, tenebris ablegatis, dum earumdem rerum, quas diligit terminum contemplatur?

EX luto Dominus cæco illuminando medicamen confecit. Vt edoceat visu 64.
donari, cæcitate ablegata, illum, qui videt pulueres reliquos rei terrenæ quam diligit adeò, vt ipso obcæcatus obiiciatur amore. An cæco carperis igne diligens fœminam, cuius pulchritudo tenues dissoluetur in pulueres? Mundialem amabis fœlicitatem protinus in cinerem commutandam?

Regem Niniuitarum fastus ac deliciæ obcæ- 65.
cauerant, nec non ciuium oculis nubes immiserant. At *si cæcus cæcum ducit, non ne ambo in foueam cadunt?* Exurgit Propheta concionaturus: *Adhuc quadraginta dies, & Niniue subuertetur.* Ion. 4. Cur ô Vates, minimè obuenturam post dies paucos Vrbis potentissimæ annuncias subuersionem? Porrò cæcitas illa puluere fœlicitatis humanæ reliquo erat ablegand a. *Indutus est Rex sacco, & sedit in cinere.* Ibid. Rex ille, qui

Rex Niniue ex luto videt, suósque cæcos illuminat, Christū solum imitatus.
Ion. 4.

mundiali puluere non vtebatur ad oculorum medicamen, sed putabat Ciuitatem æternùm duraturam: contemplatur eam reductam ad pulueres: *Nimine subuertetur*, & addictus pulueri, & cineri è fælicitate mundiali reliquo visum recuperat, ablegat cæcitatem. Ambrosius enar. 1. *Mira res! Dum se Regem hominum esse meminit Rex incipit esse Solus iustitia.* Ac si diceret, Apponens oculis cæcitate pressis massæ fragilis lutum, tantâ visûs perspicacitate donatus est, vt Solis iustitiæ (siue Christi) in morem, possit cæcis subditis oculorum lumen impertiri, fatus: *Dum sum in mundo lux*, siue Sol, *sum Mundi.*

Ambr.

66. Ambrosius idem ex aqua & puluere pedum Petri, quem abluit, contemplatur luti massam commiscuisse Dominum, vt venena serpentis propulsaret. *Lauat pedes*, (ait lib. 3. de Sacram. cap. 1.) *vt lauet venena serpentis.* Adamus contemplatur serpentem & oculis, & pedibus mulieris venenum profudisse, vt cæca pomi ementitam videret pulchritudinem, & à recta via, cæci in morem in foueam incidens declinaret. Dominus igitur luti massam contra venenum serpentis conficit. Oculos oblineas ad videndum, pedes ad incessus rectitudinem. Menander pulchrè.

Venenum serpentis ex oculis pellendum obiecto luto, vnde in foueam non excidemus. Ambr.

Menan.

O quàm ruina splendida vitæ cita
Cuius memoria videt quis cursus viam.

Ruina etenim mundialis splendoris lutum est, puluis est, quò inuncti oculi cæcorum hominum vident, quò tendant, sine foueæ periculo. Concinit Christianus ille Poëta Iacob. Bill. Anthol. Sac.

Iac. Bil.

Stultus vt est leuibus ventis qui fidit, & vmbræ,
Et noctu placida somnia certa putat,
Scribere quique in aquis molitur: sic quoque figit
Qui spes in Mundi prosperitate suas.
Atque ideo in terris firmi nil prorsus vt esset,
Constituit superâ qui manet arce Pater
Scilicet vt firmi nihil hîc, stabilisque videntes
Tendamus celeri semper ad astra pede.

Videre nihil hîc esse stabile, sed omnia mundialia contemplari caduca, oculos est aperire admoto luto. Vnde firmo pede (veneno nempe iam ex oculis, & pedibus ablegato) valemus à fouea recedentes ad superos properare.

67. Profectò mirum esset, si cæcitas hominum permaneret, oculis dum lutum admouetur: vt aspicias il'icitè, & tendas exitialiter. Clamat Propheta, *Væ pastoribus Israel, lac comedebatis, & lanis operiebamini, & quod crassum erat, occidebatis.* Ezech. 34. Vix potest Israelis cæcitas verbis æquari, quæ tot collyrij infusionibus ablegata non est. Vos ex ouium vberibus lac mulgebatis humanæ fragilitatis simulacrum: *Sicut lac* (aiebat Iob) *mulsisti me.* Vos arietes gladio è medio auferebatis, vt carnibus crassioribus vesceremini: nec tot cadauerum præsentatione felicitatis mundialis terminum videbatis. Vos denique lanis extractis ab ouibus induebamini. Sinesio authore, tot sunt cadauera, quot vellerum fila. O cæcitas tanto luto minimè ablegata! Augustinus lib. de Pastor. cap. 3. Quid ergo ibi increpantur? Est vnusquisque homo infirmus, carnem portat, mortalis est, moriturus est. Nec tanta luti massa oculis adhibita non videtis, adhuc cæci mundialem felicitatem diligitis? O dementia!

Mirum erit, si cæcus sit oculo luto apposito. Ezech. 34.

68. Discipulis Dominus. *Vos estis lux Mundi,* Beati, qui communi cæcitate non laboratis. Vndenam lumina acuuntur? *Vos estis sal terræ*, quæ facillimè humore dissoluitur, Mundi fluentis simulacrum. Solem vincitis splendore quicunque vos labiles contemplamini, luteos aspicitis. Tertullianus lib. de cultu fœm. cap. 23. *Quid nos Dominus lumen terræ vocauit, si non relucemus inter tenebras, & extamus inter demersos.* Ineffabilis planè hominum cæcitas, qui inter demersos, inter hominum cadauera demergendi vtique commoramur, haud in morem Solis videmus, cæcitate qualibet ablegata ex fragilitatis obiectu.

Lux conseruatur inter lutum. Tertul.

Observatio XI.

Ad illa verba.

Expuit in terram, & fecit lutum, & liniuit super oculos eius.

Christus lutum super oculos cæci apponit, vt aspiciat qualitatem bonorum quæ amauit.

Vbi innuo, præsentissimum medicamen esse, ad cæcitatem mentis ablegandam, amatæ voluptatis, aut boni vilitatem meditari.

69. CVm cæci laboramus, vt possimus fragile bonum (potiùs malum) acquirere, apprehendimus falsò tanto labore dignam esse salutem. At cum luteorum bonorum Deus oculis nostris apponit imaginem, cognoscimus non esse tanto labore dignam ægritudinem. Vilis enim voluptas, quæ tanto tribulationum pretio comparatur.

Non bene pro toto libertas venditur auro,

70. Et pro vilissima voluptate libertatem ipsam vendidisti? Quid libertas ad voluptates captandas nisi vera captiuitas? Cùm ouicula illa contentissima discessit à grege, Pastor bonus curauit illam è luti laborum appositione nubes ex oculis ablegare. Tota lutosæ voluptatis baratro immergitur, Pastor autem oculis eius ipsius voluptatis lutum apposuit, vt faciliùs reuocaret impositam *super humeros.* Luc. 15. Ad quæ Tertullianus lib. de Pœnit. cap. 8. *Erat & vna Pastoris ouicula, sed grex vna charior non erat, vna pro omnibus desideratur, tandem inuenitur, & humeris refertur; multùm enim errando laborauerat.* Pastor enim cœlestis charissimæ ouiculæ oculis lutum vilitatis tanti coëmptæ apponit, vt videat.

Videntes lutea voluptatis vilitatem tanti empti, tenebras ablegamus. Luc. 15.

71. Pharao obcæcatur pertinaciter quidem tenebris horribilibus, quæ manu possint apprehendi. Lutum ergo eius oculis apponatur, vt videat. Aquæ fluminis mutantur in sanguinem. Adorabat (adnotante Abulensi) flumen: Videat deliciarum suarum putridam vilitatem. Decem plagarum, queis (Petro Dam. auctore) contra decem præcepta exprimuntur crimina, flagellis Ægy-

Ægyptiis lutum apponitur, vt videant.

piij

pij non vident, efficacius adhuc medicamen oculis apponatur, suum videant iam interitum, qui ex obiectione interitûs deliciarum oculos non aperuerunt, Rupertus lib.2. in Exod. cap.3. *Recte percussori traduntur Angelo postquam subijci noluerunt per se metipsum Domino corripienti, & decem plagis ad pœnitentiam inuitanti.* Si obiectâ lutosæ voluptatis massâ non vidisti, desperata est salus, Angelo percutienti tradendus relinqueris. — Rupert.

72. *Luto apposito, Israëlitæ viderunt.* Prudentiores Israëlitæ, an feliciores? qui apposito à Domino oculis eorum tribulationum luto tandem illuminantur, tenebris ablegatis. Opprimuntur Hebræi *operibus duris luti.* Mox addit Moyses, *Et ingemiscentes filij Israel propter opera* luti, *vociferati sunt: ascenditque clamor eorum ad Deum ab operibus.* Exod. 3. Illam premo particulam: *Et ingemiscentes filij Israel propter opera.* Ac si diceret, lutum oculis appositum eos fecit illacrymari, quemadmodum cum in oculos pulueres prolabuntur. Tam prolixus fletus, vt læsa pupilla purgaret humorem, pœnitudinisque clamor excitaretur *ab operibus* luti: lutum enim laborum fecit eos agnoscere ipsius voluptatis vilitatem. Glossa ordin. *Non cognoscis, te opprimi seruitute, & operibus duris luti?* Tanta cæcitate teneris, vt nec deliciarum luteâ vilitate lumen accipias: Postquam Deus lutum huiusmodi super tuos oculos liniuit ac si ouis esses charissima Israël electa Tribus; vereor te adhuc cæcum cum Pharaone Angelo tradendum percussori. — Exod. — Gloss.

SECTIO SECVNDA.

Excæcantur Iudæi.

TEXTVS.

VERS. 8. ITAQVE vicini, & qui viderant eum priùs, quia mendicus erat, dicebant: Nonne hic est, qui sedebat, & mendicabat? Alij dicebant: Quia hic est. 9. Alij nequaquam, sed similis est ei. Ille verò dicebat: Quia ego sum. 10. Dicebant ergo ei: Quomodo aperti sunt tibi oculi? 11. Respondit: Ille homo, qui dicitur Iesus, lutum fecit, & vnxit oculos meos, & dixit mihi: Vade ad natatoria Siloë, & laua. Et abij, laui, & video. 12. Et dixerunt ei: Vbi est ille? Ait: Nescio. 13. Adducunt eum ad Pharisæos, qui cæcus fuerat. 14. Erat autem Sabbatum, quando lutum fecit Iesus, & aperuit oculos eius. 15. Iterum ergo interrogabant eum Pharisæi, quomodo vidisset? Ille autem dixit eis: Lutum mihi posuit super oculos, & laui, & video. 16. Dicebant ergo ad Pharisæos quidam: Non est hic homo à Deo, qui Sabbatum non custodit. Alij autem dicebant: Quomodo potest homo peccator hæc signa facere? Et schisma erat inter eos. 17. Dicunt ergo cæco iterum: Tu quid dicis de illo, qui aperuit oculos tuos? Ille autem dixit: Quia Propheta est. 18. Non crediderunt ergo Iudæi de illo, quia cæcus fuisset, & vidisset, donec vocauerunt parentes eius, qui viderat. 19. Et interrogauerunt eos dicentes: Hic est filius vester, quem vos dicitis, quia cæcus natus est? Quomodo ergo nunc videt? 20. Responderunt eis parentes eius, & dixerunt. Scimus, quia hic est filius noster, & quia cæcus natus est. 21. Quomodo autem nunc videat, nescimus: aut quis eius aperuit oculos nos nescimus: ipsum interrogate: ætatem habet, ipse de se loquatur. 22. Hæc dixerunt parentes eius, quoniam timebant Iudæos; iam enim conspirauerant Iudæi, vt si quis eum confiteretur esse Christum extra Synagogam fieret. 23. Propterea parentes eius dixerunt: Quia ætatem habet, ipsum interrogate. 24. Vocauerunt ergò rursum hominem, qui fuerat cæcus, & dixerunt ei: Da gloriam Deo; nos scimus, quia hic homo peccator est. 25. Dixit ergo eis ille: Si peccator est, nescio: vnum scio, quia cæcus cùm essem, modò video. 26. Dixerunt ergo illi: Quid fecit tibi? quomodo aperuit tibi oculos? 27. Respondit eis: Dixi vobis iam, & audistis: quid iterum vultis audire? Nunquid & vos vultis Discipuli eius fieri? 28. Maledixerunt ergo ei, & dixerunt: Tu Discipulus eius sis, nos autem Moysi discipuli sumus. 29. Nos scimus, quia Moysi locutus est Deus: hunc autem nescimus, vndè sit. 30. Respondit ille homo, & dixit eis: In hoc enim mirabile est, quia vos nescitis, vnde sit, & aperuit oculos meos. 31. Scimus autem, quia peccatores Deus non audit; sed si quis Dei cultor est, & voluntatem eius facit, hunc exaudit. 32. A seculo non est auditum, quia quis aperuit oculos cæci nati. 33. Nisi esset hic à Deo, non posset facere quidquam.

quam. 34. Responderunt, & dixerunt ei : In peccatis natus es totus, & tu doces nos? Et eiecerunt eum foras. 35. Audiuit Iesus, quia eiecerunt eum foras: & cùm inuenisset eum, dixit ei: Tu credis in Filium Dei? 36. Respondit ille, & dixit : Quis est Domine, vt credam in eum? 37. Et dixit ei Iesus : Et vidisti eum, & qui loquitur tecum, ipse est. 38. At ille ait : Credo Domine. Et procidens adorauit eum.

COMMENTARIVS LITERALIS.

§. I.

De cæci videntis ad Pharisæos adductione.

1. *Cum immutatio corporea, & spiritualis.* Synai.

ITAQVE *vicini, & qui viderant eum prius,* &c. Qui cæcum agnouerunt, videntem non agnoscebant : mutatio oculorum agnitionem mutabat. Nec enim eundem credo videntem hodie proximum, quem heri cæcum ad voluptates properantem vidi. Anastasius Synaita. *O quomodo in momento res commutata sunt!* Itaque *vicini, & qui viderant eum prius, quia,* id est, *quod* mendicus erat, dicebant : An non hic cæcus ille ? Quidam esse affirmabant, alij inficias ibant, ipso vidente se illum cæcum esse affirmante : *Quia ego sum,* Profectò si de spiritus cæcitate ageretur, responderet aptiùs : *Quia ego non sum,* homine vetere in nouum mutato. Ambrosius lib. 2. de Pœnit. cap. 10. *Seipsum homo abneget, & totus mutetur. Sicut quendam adolescentem fabula ferunt post amores meretritios peregrè profectum, & abolito amore regressum, postea veteri occurrisse dilecta, qua ab ipso non interpellata, mirata, putaueratque se non recognitam : rursus occurrens dixerit. Ego sum; responderit ille : sed ego non sum ego.* (Ambros.)

2. *Cur Sabbatum esse Ioannes adnotauit?*

Adducunt ad Pharisæos, eum qui cæcus fuerat. Erat autem Sabbatum, quando lutum fecit Iesus. Cùm audissent Iudæi die Sabbato medicinam cæci oculis adhibitam, imo ex sputo de puluere admotione manus confectam, ad Pharisæos legis zelatores cæcum adducunt, vt disquirerent, num Sabbatum fuisset violatum. Vnde Euangelista adnotat Sabbatum esse, vt adductionis cæci ad Pharisæos occasionem, aut prætextum aperiat.

3. *Ad Pharisæos ducitur cæcus post Baptismum tentandus.*

Iterum ergò interrogabant eum Pharisæi : Quomodo vidisset. A Pharisæis rogatus cæcus videns ingenuè professus quonammodo cernendi esset adeptus facultatem. Quo audito ex Pharisæis quidam inuidiâ saucij, in hæc verba prorumpunt : *Non est hic homo à Deo missus, qui Sabbatum non custodit.* O cæcos homines, qui tanti miraculi splendorem non viderunt, & tantilli luti effectione Sabbati sanctitatem lædi affirmauerunt ! Porro alij, quorum mentem tam crassa caligo non obtexerat, iis aduersati profantur : *Quomodo potest homo peccator hæc signa facere ? Et schisma erat inter eos.* Orta enim inter Pharisæos altercatio, & dissensio his in vnam; aliis alteram in partem disputantibus : cæco autem tumentibus exagitato fluctibus. An non tribulatio hæc in istorum euenit mysterium ? Theophylactus, *Oportet in* (Theoph.) *Siloem ire, fontem Baptismatis. Verùm vbi baptizatus quis fuerit, tunc & tentationibus subiacebit. Adducetur enim ad Reges propter Christum, qui sanauit illum. Oportet igitur firmiter se gerere, & stare in eius confessione constanter, nec propter metum pauere.*

4. *Pharisæorum schisma.* 1. Cor. 11. 1 Cor. 1. Psal. 65.

Schisma erat. Græcè σχίσμα, quod scissionem, & dissidium significat. Paulus, *Audio scissuras esse inter vos.* 1. Cor. 11. Græcè, *Audio σχίσματα esse inter vos. Non sine inter vos schismata.* 1. Cor. 1. Id est, *dissensiones.* Apposite Dauid, *Quam terribilia sunt opera tua Domine, in multitudine virtutis tuæ mentientur tibi inimici tui.* Psal. 65. Terribile seu stupendum opus Dominus gessit, depulsit dum è cæco nato tenebras. At in multitudine tantæ virtutis, admirabilisque potentiæ Pharisæi, inimici Sabbatum violari, a Deóque non esse miraculi excitatorem mentiti sunt. Rupertus, *Tibi Christe, in multitudine virtutis tuæ mentientur inimici tui dicentes. Non est hic homo à Deo, qui Sabbatum non custodit.* (Rupert.)

5. *An rogauerint inimici Iesu, an eius causæ propugnatores?* Caiet. Chrys.

Tu quid dicis de illo, qui aperuit oculos tuos? Respondit : *Quia Propheta est,* Caietanus, *Quod Propheta est,* ac proinde a Deo immissus, ac conspicuus sanctitate. An qui cæcum ipsum interrogarunt, fuerunt ex iis, qui auersabantur, an ex iis, qui causam agebant Saluatoris ? Respondet Chrysostomus, *Non sunt, hi, qui dicebant : Hic non est à Deo; sed qui dissentiebant, dicentes : Homo peccator non potest hæc signa facere.* Id quidem ipsa eorum sententia videtur indicare. Nec enim dixerunt: *Tu quid dicis de illo,* qui Sabbatum non custodit? sed, *Tu quid dicis de illo, qui aperuit oculos tuos ?* An inimici, ad ipsum qui beneficium acceperat iam certe virtutis Dominicæ oculatum testem proculdubio laudatorum medici artem, testimonium requirerent? Minime planè. Attamen Rupertus inimicis hanc tribuit quæstionem. *Nitebantur in consortium suæ blasphemia hominem pertrahere, & causam suam illius sententia tueri.* Assero cum Iansenio & aliis, omnium fuisse quæstionem, vt quisque ex responsione id arriperet, quod suæ sententiæ fauere videretur. (Rupert.)

§. II.

De Parentum aduocatione & examine.

6. *Cur parentes cæci aduocantur?*

VOcauerunt *parentes eius.* Cæco honorificè proferenti quamnam de Christo concepisset opinionem non est habita fides ab hostibus. Vnde parentes aduocant ab eis sciscitaturi, vera-ne essent, quæ filius profitebatur ? illi

autem

autem prioribus quæstionibus responderunt; & filium esse suum, & a natiuitate luce orbatum apparuisse: tertiæ verò quæstioni (Quo modo videret, aut quisnam eius oculos aperuerit?) noluerunt respondere cauentes sibi, suosque formidantes. Ipsum, inquiunt rogate, satis habet ætatis ad respondendum.

7 *Redditur ratio, cur parentes cæci liberè non loquantur, quod nouerint.* *Iam enim conspirauerant Iudæi, &c.* Reddit Ioannes rationem cur parentes cæci hominis liberè quod nouerant, minimè peruulgarint. Ne scilicet *a synagoga*, seu publicis conuentibus pellerentur. Iam enim qui Reipublicæ clauum tenebant *conspirauerant*, siue *ex communi sententia* constituerant, (vti ex Græco colligo) vt quicumque Iesum Christum esse, id est, Messiam, profiteretur, extra synagogam fieret. Græcè *Aposynagogus*, siue è *synagoga pulsus.* Alibi Ioannes, *Ioan. 6.* *Absque synagogis faciens vos.* Cap. 16. *Aposynagogos vos facient*, id est excommunicatos. *Rupert.* Rupertus. *Hac conspiratione sua Iudæi omnem Dei gratiam expirauerunt. Et dum extra synagogam eos faciunt, qui confitentur Christum, separant se ipsos ab omni synagoga, id est, antiqua Ecclesia Patriarcharum; & Prophetarum, omniúmque iustorum, qui expectauerunt, & ipsa expectatione sua Christum confessi sunt. Et ita ipsi priùs extra synagogam Dei facti, & intra synagogam Satanæ conclusi sunt.*

§. III.

Iterum, atque iterum cæcus examinatur.

8 *Quid, Deo gloriam dare? Chrys.* DA *gloriã Deo, nos scimus quia hic homo peccator est.* Chrysostomus, *expectabant à parentibus cæci vt miraculum negarent.* Quiescere tamen non possunt, sed miraculo, & illius effectori Christo tenebras conantur offundere, ac lumen oculorum cæco datum nituntur extinguere. Vnde iterum videntem vocant, vt ad suam sententiam adducant. *Da gloriam Deo.* *August.* Augustinus sic. *Nega, quod accepisti.* *Chrys.* Chrysostomus, *Confitere, Christum nihil in te operatum.* *Gregor.* Gregorius lib. 1. Reg. cap. 2. *Quid est dicere da gloriam Deo, nisi non huic curationis tuæ laudem tribuas, quia Deus non est. Et quia peccator asseritur, non solùm Deus esse negatur, sed etiam homo iustus.* *Iansen.* Iansenius existimat hæc verba: *Da gloriam Deo*, modum fuisse obtestandi hominem, ad extorquendam veritatem. Ac si diceretur: *Confitere omnem veritatem.* Nam qui veritatem confitetur, gloriam Deo reddit. *Mald. Tolet.* Contestantur Maldonatus, & Toletus. Et libro Iosue confirmant, *Iosu. 7.* fante Iosue ad Achan: *Da gloriam Domino Deo Israel, & confitere, atque indica mihi, quid feceris, ne abscondas.* cap. 7.

9 *Authoris expositio,* Faciliùs expono. *Da gloriam Deo.* Siue Deo tribue gloriam tuæ curationis. Nos enim scimus, quoniam hic homo peccator est. Quam ob rem oculos tuos non potuit aperire. Concedunt iam Pharisæi fuisse mendicum illum cæcum, lumen accepisse, non tamen à Iesu, quem peccatorem proferebant. *Caiet.* Caietanus sic: *Non valentes Pharisæi inficiari factum, procurant, vt illuminatus non adhæreat Iesu, nec publicet miraculum in laudem Iesu: & hoc sub specie diuinæ gloriæ. Intendunt enim dicere, quod gloria miraculorum danda est Deo, non homini peccatori.* Loci autem ex Iosue sensum huuc profero: Deus te crimen admisisse indicauit, da igitur ei gloriam, crimen aperiens tuum. Dabis quidem ei gloriam, quia ostendes Deum omnia cognoscere, veréque ostendisse te criminis esse patratorem. At tuâ eundem negatione mendacem efficies. Porrò Pharisæi nihil de confessione adiungunt, tantùm profantes: Da gloriam Deo.

Si peccator est, nescio, &c. Rupertus, *Peccatorem non esse scio. Quasi diceret: Nescio si, id est, quod peccator est.* Improbo expositionem omnino improbabilem. Chrysostomus autem, *Si peccator est, nescio. Id est, nihil de hoc in præsentia dico, nihil pronuncio. Hoc vnum scio, quia cùm essem cæcus, modò video.* Quidquid sit de peccatis, ille lucem meis oculis attulit. At ipsi oculi mei illius iustitiam palam profitentur. 10. *Quid, si peccator est nescio? Chrys.*

Quomodo aperuit tibi oculos? Caietanus, *Dixerunt ergo ei. Deest (rursus, & interrogant) si forte variaret narrando factum.* Apprimè Chrys. *Ad priora Pharisæi reuertuntur, modúmque curationis diligentius percontantur, more canum venatione sibi propositâ, nunc huc nunc illuc discurrentes, & ad eundem redeuntes locum. Vt assiduâ percontatione, eum ad suam traherent voluntatem.* 11. *Quare rursus interrogant. Caiet. Chrys.*

Quid iterum vultis audire? Nunquid & vos vultis Discipuli eius fieri? Audacter illis respondit agnita sibi, euulgatâ cunctis veritate fultus. Vnde Chrysostomus, *Tam valida est veritas, tam imbecille mendacium. Veritas enim etiam imbecilles corroborat: mendacium etiam fortes debilitat.* Mendax titubat, hæret, pugnantia profatur, verax sibi semper constat. Adnoto particulam illam: *Nunquid & vos vultis Discipuli eius fieri?* Vbi τὸ, *&* innuit se cæcum inter Iesu iam Discipulos numerare. Chrysostomus, *Nunquid &, id est, etiam vos quemadmodum ego sum, vultis Discipuli eius esse?* At verosimilius arbitror de aliis Discipulis, non de se, hoc sensu loquutum: Nunquid etiam vos, quemadmodum multi alij sunt, vultis inter eius Discipulos adnumerari? Hic enim mendicus nondum viderat Christum, neque agnouerat, ac proinde nondum eius Discipulus erat. Addo incredibile voluisse coram Pharisæis asserere se Christi Discipulum, licet id haberet in votis. 12. *Cæci audacia pia. Veritatis vis Chrys.*

§. IV.

De cæco Pharisæos erudiente.

MAle *dixerunt ergo ei, & dixerunt: Tu Discipulus illius sis.* Maledicentes illi benedicebant. Augustinus Tract. 44. *Tale maledictum super nos sit, & super filios nostros. Maledictum enim est, si cor discutias, non si verba perpendas.* Vtinam omnes simus Discipuli Christi illustres sanctitate. *Tu Discipulus eius sis.* Maldonatus, *Esto tu, tu es Discipulus eius, nos Discipuli sumus Moysis.* Sic nos interpretamur: Tu ad illius Discipulos, si vis, te aggrega: tu illum sequere, si libet; nos autem non illum, sed Moysem magistrum habemus. 13. *Maledictio benedictio erat August.*

Nos scimus quia Moysi loquutus est Deus, hunc autem nescimus, vnde sit. Rationem reddunt, cur Moysem non Christum magistrum habere velint. Ex Scriptura sacra scimus, quod Moysem 14. *Ratio redditur Pharisæorum sententia.*

Deus

Deus edocuerit; in quanam autem Academiâ Christus didicerit, ignoramus. Post tanta miracula, ô cæco nato ante acceptionem luminis magis cæci, Christum à Deo immissum, apud eiusque scholam edoctum ignoratis? Ipse miratus cæcus adiicit,

15. *Cæcus respondet.* *In hoc enim mirabile est, quòd vos nescitis, vnde sit, & aperuit oculos meos.* Ostendit cæcus mirabilem esse Pharisæorum cæcitatem, quod videntes cæcum natum vidisse, non cognoscant Christum à Deo immissum. Particula, *enim*, hoc loco pro sanè, seu *Profectò* vsurpatur. Profectò admirabilis est hæc vestra ignorantia, tanto in lucem edito miraculo.

16. *Libertas loquendi mendici.* Theoph. Theophylactus in mendico & libertatem loquendi, & veritatis vim adnotauit. *Vide, quomodo veritas mendico nullius momenti, conferat libertatem dicendi, & redarguendi eos, qui apud Iudæos magni, & honorati erant. Ita magna veritatis virtus. Sicut & mendacium libertatis carentia, & humiliatus sermo sequitur.*

17. *Argumentum mendici validum contra Pharisæos.* *Scimus, quia peccatores Deus non audit.* Probat mendicus è patrato miraculo Iudæos agnoscere potuisse Christum venisse a Deo. Deus, inquit, peccatores non audit, sed eos, à quibus sanctè colitur, quique eius voluntati obsequuntur: Audiuit autem hunc Prophetam ad miraculum tale patrandum, quale à sæculo non est auditum: Ergo ille sanctè Deum colit, illiusque voluntati obsequitur: à Deoque esse monstratur.

18. *Fides & opera virum iustum exornant.* Theoph. An sufficeret fides, sine Dei voluntatis impletione ad probum virum ornandum? Minimè. Cultum Dei, & voluntatis diuinæ obedientiã necessariam mendicus ostendit. *Si quis Dei cultor est, & voluntatem eius facit.* Theophylactus, *oportet adesse vtraque, Dei cultum, & voluntatis diuinæ adimpletionem, hoc est, fidem, & opera.*

19. *Duplex propositio exponitur à Patribus.* Basil. Matth. 2. August. *Scimus quia peccatores Deus non audit.* Duplex clausula sermonis mendici difficilis obiicitur. Vna, *Deus peccatores* non audit. Altera, *Nisi esset hic à Deo, non posset facere quidquam.* Deus enim etiam exaudit peccatores, vt Augustinus, Basilius, aliique fatentur Doctores, & viri improbi nonnunquam miracula possunt excitare, fante Domino: *Multi dicent mihi in illa die: Nonne in nomine tuo dæmonia eiecimus & virtutes multas fecimus?* Matth. 7. Quid igitur? Num propositiones veræ? Respondeo parum docti clausulas esse, neque omni ex parte veras? Peccatores enim miracula (rarissime tunc) edere possunt, cùm fidei confirmandæ sint necessaria. Præterea Deus peccatores exaudit; quorsum enim precarentur, si Deus non exaudiret? Vnde Augustinus lib. 50. hom. 43. *Incumbite orationibus peccatores, confitemini peccata vestra: orate, vt depellantur.* Loquitur ergo mendicus parum edoctus, nondum Saluatoris discipulus? Fatur Doctor egregius Tract. 44. *Adhuc inunctus loquitur; nam & peccatores exaudit Deus, &c.*

20. *Approbo vtramque cæci propositionem verã planè in præsenti.* Euth. Fateor tamen mendici proloquium posse hoc sensu verificari: Peccatores Deus non audit, ad miracula perpetranda, quã de re sermo erat. Quòd si peccatores aliquando miracula edant, id rarò accidit. Propositio verò de re intelligitur, quæ frequenter, & ferè semper euenit. Præterea poterit peccator miraculum facere, vt testetur fidem esse veram; sed vt testetur se esse iustum fieri nequit, vt faciat. At Iesus miracula faciebat, quæ testabantur illum esse Messiam, Dei Filium, verumque Deum. Est omninò certa illuminati cæci propositio in miraculis Christi hoc sensu: *Peccatores Deus non audit*, ad miracula edenda, quæ edentis sanctitatem testentur. Profectò de auditione ad miracula excitanda Euthymius interpretatur, *Peccatores Deus non audit in huiusmodi viaeli et miraculis*; quæ quidem non ad confirmationem fidei, sed ad sanctitudinis testificationem (qualia Christi miracula) petuntur.

21. *Cur totus cæcus in peccatis natus appellatur.* Chrysost. Theoph. Thom. Caiet. *In peccatis natus es totus, & tu doces nos?* Ad conuitia se recipiunt correpti à mendico Pharisæi causæ diffidentes. Cur totum in peccatis inquiunt exortum? Existimo, quia cæcus esset natus, ipsam exprobrantes cæcitatem peccati pœnam, & stigma. Chrysostomus, *Exprobrant illi cæcitatem. Ac si dicant: A prima ætate in peccatis es; quasi ideo fuisset cæcus.* Theophylactus, *insipienter ei cæcitatem obiiciunt Pharisæi existimantes, quòd quasi maledictus, & ante natiuitatem condemnatus esset, vt cæcus nasceretur; id quod ratione carebat. Totum dicunt in peccatis natum* (ait D. Thomas) *vt ostendant, tam animâ, quam corpore in peccatis natum. Si quidem in corpore peccatorum vestigium, id est, cæcitas fuerat:* Et Caietanus, *Ex Dauide didicerant, omnes secundùm animam nasci in peccato: Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum.* Psalm. 50. *Sed quia iste etiam in corpore cum pœnâ peccati natus fuerat, ideo dicunt: In peccatis natus es totus: hoc est, secundùm animam, & corpus.* Faciliùs respondeo particulam *Totus* appositam exaggerationis causâ. Approbo tamen Caietani expositionem. Adnota, precor, quàm hominum iudicium à Dei diuersum iudicio sit, cum hi cæcitatem peccato tribuerint, Christo clamante, è peccato minimè exortam.

22. *An è Synagoga eiectus.* Lyran. & alij. Chrys. *Et eiecerunt eum foras.* Rupertus, *Eiecerunt eum extra Synagogam, id est, anathematizauerunt eum,* Sic Lyranus, Caietanus, Toletus. Verosimilius iudico non esse effectum aposynagogum siue excommunicatum. Non enim ait Euangelista. *Eiecerunt eum* extrà Synagogam, sed tantum: *Eiecerunt eum foras.* Foras, inquã, id est, ex domo, in qua erant. Chrysostomus hom. 58. ex Templo ait deturbatum. Sed non constat, an in Templo hæc gesta fuerint.

23. *A Christo recipitur.* Theoph. *Audiuit Iesus, quia eiecerunt eum foras.* Sciebat Dominus omnia, quæ cæco contigerant, sed ab aliquo etiam narrante audiuit. At cæcum à se requisitum inueniens, ait: *Tu credis* in Filium Dei? Mendicus autem, qui Christum nec viderat, nec agnouerat cæcus, fideli, humilique animo videns, quisnam esset Dei Filius rogauit, vt in eum crederet. Dominus modestè tertia vsus persona respondit: *Et vidisti eum, & qui loquitur tecum ipse est.* Demum illuminatus mendicus, *Credo*, inquit, *Domine*, in te Filium Dei; procidénsque debitam persoluit adorationem. Theophylactus putans apud Templum adesse Pharisæos, ait: Eiectus est ex Templo mendicus, & statim inuenit eum Dominus Templi. Contemptus fuit propter Christum, & honoratus est agnitione Filij Dei.

IN IESVM CÆCOS ILLVMINANTEM

PANEGYRICVS MORALIS SECVNDVS CIRCA LITERAM.

EX IVDÆORVM CÆCITATE.

Observatio I.

Ad illa verba:

Ille homo, qui dicitur Iesus lutum fecit, & vnxit oculos meos: & dixit mihi, &c.

Quàm apposite cæcus referens oculorum illuminationem, Nominis Iesu memoriam gessit.

E Nomine enim Iesu salus omnium exoritur, cunctarum ægritudinum medicamine.

24. T mendicus exprimeret, quonammodo vidisset, apposite gerit Iesu nominis memoriam, à quo salus cunctis hominibus, quod quidem collyrium cæcitati ablegandæ, omniúmque ægritudinum medicamen est.

25. *Cæcus Saulus Iesu nominis oleo inunctus videns exurgit.* Act. 9. Beda. Gregor.

Paulus in terram prostratus, cæcus equidem à Christo quærit: *Quis es, Domine?* Cui Saluator respondit: *Ego sum Iesus, quem tu persequeris.* Act. 9. Vbi Beda, *Non Deum, vel Dei Filium se vocat; sed Iesum.* Gregor. *Non ei à Domino respõdetur: Ego sum Vnigenitus Patris, ego Principium, ego Verbum: sed ego sum Iesus.* Quare se Iesum Dominus appellauit? Existimo, quia cæco Saulo medicina parabatur. Vnde inungendo, vt videret, Iesu nomen infunditur tam intimè mentis tenebris ablegandis, vt ipse vas olei cælestis efficiatur: *Vas electionis est mihi iste, vt portet nomen meum.* An non cæco lumen erat impertiendum? Congruè ergo (ait Bernardus) Dominus ait: *Ego sum Iesus, seu Saluator, quem tu persequendo petis.* Impetu quidem cæci vitali. Bernard.

26. *Nomen Iesu nos cæcos à Principe tenebrarũ liberat.* Isa 8. Hierõn.

Clamabat Isaias, *Voca nomen eius, Accelera, spolia detrahere.* Cap. 8. An non Christi nomen Iesus? Quid ergo Iesu cum acceleratione, & spoliorum detractione? Quia nomine Iesu sole quidem iustitiæ adueniente necessariò è cæcis hominibus tenebræ ablegantur. Hieronymus, *Vt puer natus velociter spolia detrahat, vt citò prædetur, hoc est, ne vltra patiatur regnare Principem tenebrarum. Nec mittat Angelos, neque Prophetas; sed ad saluandas*, ac illuminandas *creaturas suas ipse descendat.* Nomen etenim eius Sol est, ac simul cæcitatis nostræ collyrium. Vnde tenebrarum Princeps ablegabitur, cæco vidente.

27. *Iudæi cæci Iesu nominis medicamine viderunt, Creatore salutem creaturæ curante.* Act. 3.

Quàm dignum Deo suæ creaturæ curare salutem, tenebras ex oculis pellere! Claudum Petrus sanauit, *& vidit omnis populus eum ambulantem.* Cæca Ciuitas vidit. Vndenam tanta illuminatio, quæ claudum pedibus, Iudæos autem visu donauit? Petrus ait: *Nos quid intuemini, quasi nostra virtute fecerimus hunc ambulare? In fide nominis eius hunc quem vos vidistis, confirmauit nomen eius: & fides, quæ per eum est dedit integram sanitatem. Et nunc fratres scio, quia per ignorantiam fecistis.* Cæcitate olim laborâstis, iam ablegatis è lucidissimo Iesu nomine tenebris, videtis. Porro quinque millia fuere à tenebrarum Principe hominum illorum erepta. O Iesu nominis mirabilis potentia! Abulensis ad Exod. 20. quæst. 7. *Quia nomen Iesus est solum nomen, in quo saluamur, vt patet Act. 3.* Valetudini tot cæci fuere restituti? Ergo è Iesu nomine illuminantur. Quàm dignum hoc, inquam, Creatore! Hieronymus ad Rom. 1. *Nihil dignius Creatore, quam creaturæ suæ curare salutem.* Plura alibi. Abul. Hieron.

Observatio II.

Ad illa verba:

Dixit mihi: Vade ad natatoria Siloë, & laua: & abij, laui, & video.

Non solùm cæcus è fonte Siloë videt, sed & totus abluitur, pulcher exurgens.

E fonte etenim Pœnitentiæ animi pulchritudo.

28. *Fons Siloë Baptismum & Pœnitentiã exprimit. Lacrymarum commendatio.*

X sententia Augustini, & aliorum Siloë fons Baptismi, ac Pœnitentiæ lauacrum signauit. Significat Siloë *Missum*, quia Baptismi, ac Pœnitentiæ Sacramentum *Missi*, id est, Christi est, à Christo institutum, Christi meritis cri-

Gen. 49. Nazian. Nicet.

mina debens. Iacob dixit: *Donec veniat*, qui mittendus est. Gen. 49. Hebraicè, *hhad chi iabo schiloh* (*vsque quo veniat schiloh*. Olim mittendus Missus iam est schiloh vtique, siue Siloë crimina hominum saluberrimis aquis ablutuus. Hinc, Nazianzeno authore, Baptismus, & Pœnitentia illuminatio dicitur, quia splendor est, & claritas. Nicetas exponit. *Baptismum* (& æquo iure Pœnitentiam) *illuminationem appellamus, quia per eum sanctam illam lucem intuemur: atque ad diuinum Numen intuendum oculorum acie pollemus.* Imo digni cœlestis sponsi Nuptiis, comparata ex aquis pulchritudine, addicimur. Sit igitur Siloë fons lacrymarum vnda, è quâ mundatur stola, animique pulchritudo recuperatur.

29. *Procedit sponsa de fonte lacrymarum valdè pulchra.* Psal. 44. Nouat.

De exurgente ex pœnitentiæ lauacro sponsa Dauid cecinit, *Specie tua, & pulchritudine tua intende prospere, procede, & regna.* Psalm. 44. Cùm processu pulchritudo colligatur: Pulchritudine tuâ procede, quicumque Siloë lacrymis stolam diluisti, veni videns sponsi Nuptiis excipiendus. Laurentius Nouar. hom. de Eleem. *Et qua est ista species nisi virtus animæ, & in ea plenitudo? Quave est pulchritudo nisi lacryma oculorum?* Hac pulchritudine procedit ad thalamum anima, quæ ad Siloë immittitur.

30. *Totus natus in peccatis totam conscientiam abluit, ad pulchritudinem comparandam.* Num. 24. Orig. Abb. Cell.

Quàm fœdus mendicus ille facie luto spurcatâ Domino apparuit! Profectò ad Siloë fontem, ad vndas pœnitudinis missus sine maculâ, sine ruga redit sponsa. *Quam pulchra tabernacula tua, Iacob, & tentoria tua Israel! Vt valles nemorosa, vt horti iuxta fluuios irrigui, quasi cedri prope aquas.* Num. 24. Origenes hom. 17. illud: *Vt horti iuxta flumina*, sic transfert: *Vt paradisi super flumina.* Quàm apud paradisum stolâ innocentiæ ornata sese post ablutionem lacrymarum ostentat sponsa! Abbas Cellens. lib. de Panib. cap. 12. *Aqua hæc paradisum rigat, Ecclesiam, vt sit sine macula, lauat. Cùm enim profusione lacrymarum tota irrigatur conscientia, ligna producuntur fructum vitæ facientia.* Profectò non facies sola abluenda est cæci, qui in peccato natus est totus, sed *tota* diluenda *conscientia*. Ideo cæcus ad Siloë natatoriam immittitur potiùs mergendus, quàm faciem solam lauaturus. Omnia enim lethalia crimina profitenda.

31. *Ex fonte confessionis, & lacrymarum pulchritudo Dauidica.* Psal. 95. Bernard.

Dauid, qui lacrymarum profluuio totus sæpe fuerat immersus, expertus canebat: *Confessio & pulchritudo in conspectu eius.* Psal. 95. Vbi fons pœnitentiæ, ibi est animi pulchritudo, maculis ablegatis. Bernardus epist. 113. *Reuera vbi confessio, ibi pulchritudo, ibi decor. Si peccata sunt, in Confessione lauantur.* Quàm verius de Dauide pœnitente possumus inclamare, quod de adolescente Textus adnotarat, *Quod erat pulcher aspectu.* 1. Reg. 16. Vbi Rupertus cap. 26. *Pulcher erat aspectu, & facie decorâ, non ea pulchritudine, qua lasciuos prouocat, sed quæ conditorem pudicè delectat, dum lucet in vultu ipsa, quæ spirat in mente gratia.* Postquam scilicet per singulas noctes lectum lacrymis diluerat; rigarat stratum.

1. Reg. 26. Rupert.

Observatio III.

Ad illa verba.

Vade ad natatoria Siloë, & laua, & abij, & laui, & vidi.

Dominus cæcum ad salutarem fontem immittit: cæcus autem ipse abiit, lauit, & vidit.

Propria etenim salutis negotium alteri committendum non est.

Potuisset Dominus ponderans, quàm difficile cæcus poterat ad fontem pergere, discipulum immittere, qui ex Siloë vndam afferret, quâ oculi mendici diluerentur: quâ scilicet actione & cæcus videret, & Discipulus afferens aquam charitatis exereret actionem. At cæcum ipsum ad fontem remisit sanaturus. Vt scilicet edoceret propriæ salutis nullam particulam alieno ministerio relinquendam, negotij æterni curam suscipiendam omnino ab eo, cui vel vita æterna, vel interminabilis mors præparatur. Laudat Chrysostomus mendici obedientiam hom. 65. *Intuere cæci animum in omnibus obtemperantem. Præbuit vultum, nihil sollicitus, an lutum esset, an sputum, & quid sibi Siloë opus esset. Non cur lutum liniret super oculos, aut cur lauare præceperit. Nihil tale reputauit, illud duntaxat curauit, vt obtemperaret.* Ego autem commendabo hominis ad salutis negotium sollicitudinem. Haud enim iniunctum opus alteri præstandum commisit mittendo scilicet qui Siloë aquam afferret: nec liquet verum alicuius ducatu perrexerit. Ipse prudentissimus propriæ salutis negotium procurauit. 32.

Chrys. *Cæci obedientia.*

Ait lex, *Tollat vnusquisque agnum per familias, & domos suas.* Exod. 12. An non sufficit per famulum, aut filium, aut fratrem præparari agnum? Prouideat qui saluandus est, tollat agnum ille ipse, cuius salus geritur. Nec enim alieno ministerio propriæ studium præferes valetudini. Non filio restitutionem, aut solutionem committas, tuis salutem tuam manibus exere. Nazianzenus Orat. 2. de Pasc. *Tollat vnusquisque agnum. Optimum enim est, sibi vnumquemque ad perfectionem sufficere: seque hostiam sanctum, viuamque vocanti Deo offerre.* 33.

Agnus ad salutem proprio ministerio quærendus, & præparandus. Exod. 12. Nazian.

Vbi Dominum Abrahamus in peregrini excepit hospitio, *ipse ad armentum cucurrit, & tulit inde vitulum. Tulit quoque butyrum, & lac & vitulum, quem coxerat, & posuit coram eis.* Gen. 18. At agens de vxore filio quærenda, famulum immittit. *Non accipias filio meo vxorem de filiabus Chananæorum.* Gen. 24. Vbi Chrysostomus, *Cùm Abraham peregrinos vellet excipere, per se hoc officium præstitat; cùm autem Nuptias facturus fuit, seruum adhibuit.* Quare tantum ministerium quærendi vxorem dilectissimo filio, è quo Messias excitandus, famulo committit, nec per se exequi 34.

Nuptias committit Abraham famulo, hospitalitatem ad salutis negotium attinentem per se exequitur. Gen. 18. Gen. 24. Chrysost.

exequitur: ministerium autem, quòd facilè soli vxori, ac famulis remitteret, propriæ curæ addixit? Certè peregrinorum exceptio ad æternam salutem attinebat iuxta illud Iudicis: *Hospes eram, & collegistis me.* Porrò salutis negotium haud alieno ministerio committendum. Proh dolor! *Si* vel Principes *cum aurifice agere velint* (addit Pater) *nullo pudore prohibentur; sed per se exeunt*; ius autem hospitalitatis, cunctàque salutis negotia seu famulis, seu hæredibus imponunt.

35. *Non semper admittit Deus alienū ministeriū satisfactionem, aut restitutionem.* An tibi semper sufficiet ad vitam committere aliis ministerium satisfactionis? Lazarus obit sororum curæ remittens (mysticè) satisfactionem lacrymarum peragendam. Fletu Maria & Martha soluuntur, queis Dominus, *Vbi posuistis eum?* Ioan. 11. Et cur ô Domine non aduocas è tumulo Lazarum? Quia peccatoris lacrymas requiro. Iam sorores agentes fratris personam satisfacere lacrymis profusis student. Non sufficit alienum ministerium, ipse Lazarus ploret, & satisfaciet *Vbi posuistis eum?* Pulchrè Ambrosius lib. 2. de Pœnit. *Veniet ad monumentum Christus, etsi viderit flere pro te Martham bonæ fœminam ministery, & flere Mariam, quæ attentè audiebat verbum Dei, mouebitur misericordia, cum viderit in tuo obitu lacrymas plurimorum, & dicet: Vbi posuistis eum? Hoc est, in quo reorum statu est, in quo pœnitentium ordine? Videam quem fletis, vt lacrymis suis me moueat.* Sit tibi Lazarus ægrotus diem acturus, qui & spiritualium in Maria signatorum precantium virorum, aut mulierum curæ committit pro offensis satisfacere: aut ministris seu hæredibus relinquit satisfactionem gerere. An vitâ cœlesti donabitur? Certè ægroti status, & conscientia requiritur, propriæ pœnitudinis, ac satisfactionis lacrymæ expectantur, vt resurrectioni addicatur æternæ: *Videam, quem fletis, vt lacrymis suis ipse me moueat.* Sæpe alibi recurrit argumentum.

Ioan. 11.

Ambr.

Observatio IV.

Ad illa verba:

Et dixit mihi: Vade ad natatoria Siloë, & laua, & abij, & laui, & vidi, &c.

Nullius momenti mendicus se magnæ æstimationis virum ostentat, ex nudâ veritatis prolatione.

Homo enim verax Rex est, imo cæleste Numen.

36. Theoph.

IRATVR Theophylactus, quòd *Veritas mendico nullius momenti conferret libertatem dicendi, & redarguendi eos, qui apud Iudæos magni, & honorati* Escob. & Mend. in Euang. de Temp. T. I. *erant.* Sæpe eum Pharisæi de miraculo interrogârunt, ille autem nudam protulit veritatem: *Abij, laui, & vidi.* Homo verax liberè potest Dynastas increpare. *In hoc mirabile est, quòd vos nescitis vnde sit.* Veritas enim homuncionem nullius momenti, efficit virum augustâ fulgidum dignitate: imo Deum Deos diiudicantem.

37. *Daniel reiicit Regium amictum, quia veritatis præco Rex augustior.* Promisit Rex Balthasar Danieli, si scripturam interpretaretur, torquem ac purpuram. *Purpura vestieris, & torquem aureum circa collum tuum habebis.* Dan. 15. Daniel autem Regia contemnens ornamenta profatur. *Rex, munera tua alteri da.* Quare renunciauit? Quia cum veritatis præco esset futurus, nuda veritatis professio futura illi erat Regium ornamentum in Regem maximum conuertendo. Chrysostomus ad Psal. 95. *Daniel pro nihilo ducens eorum munera, sed super omnia veritatem honorans, ait: Rex, munera tua alteri da. Ego scripturam narrabo. Et quod erit interpretationis præmium? Hoc ipsum mihi veritatis præmium erit interpretari veritatem.* An non oporteret te Regio ornari amictu, vt magni momenti vir habitus credaris? Profectò illud ipsum nudè veritatem profiteri idem est, ac Rex maximus ostentari.

Dan. 15.

Chrys.

38. *Despectos homines veritas pretiosè circumdat amictu.* Vir probus licèt nullius speciei momenti, clarus, ac egregius obiicitur è veritatis amictu. Ioannes Electæ, *Gauisus sum valde, quoniam inueni de filijs tuis ambulantes in veritate.* Epist. 2. Nec exigua commendatio eorum fuit in veritate ambulare, seu veraces & verbis, & actionibus. De se etenim superiùs locutus, ait: *Senior Electæ dominæ & filijs eius, quos ego diligo in veritate. Et non ego solus, sed omnes, qui cognouerunt veritatem, propter veritatem, quæ permanet in nobis, & nobiscum erit in æternum.* Ibid. Iam premo verbum illud: *Inueni de filijs tuis ambulantes in veritate.* D. Thomas apud Lorinum, quasi rarum quid, & exquisitum; ditat enim, ornat adeò virum vel despectum, vt possit pro æterno felicitatis amictu deseruire: Nobiscum erit in æternum. Angelicus Doctor, *Veritas etiam despectos claros facit.* Ergo nullius momenti mendicus ex veritatis amictu clarus Pharisæos poterat increpare.

Ioan. Epist. 2.

Thom.

39. *Verax homo, non Rex terrenus, sed cælestis ostenditur.* Parum esset viros veraces mendicos in Reges clarissimos commutari reprehendendi Iudæos muneri idoneos, si Dij esse obiiciuntur. *Ego dixi in excessu meo: Omnis homo mendax.* Psal. 115. Igitur qui verax est, homo non est, supra hominem præsentatur. D. Remigius sic: *In eo, quod non sumus mendaces, non homines sumus, sed Dij.* Pythagoras apud Hieron. cont. Rufin. *Veritatem post Deum colendam esse, vtpotè quæ homines Deo proximos facit.* Ergo stet homo nullius momenti mendicus, sed tamen verax in Synagoga Deorum, Pharisæorum, Sacerdotum in medióque Deos poterit diiudicare.

***

Psal. 115. Remig.

Hieron.

H 4 OBSER

Observatio V.

Ad illa verba:

Da gloriam Deo: nos ſcimus, quia hic homo peccator eſt. Dixit ergo eis ille: Si peccator eſt, neſcio; vnum ſcio, quia cæcus cum eſſem, modò video.

Mendicus non reſpicit, an Chriſtus ſanctus ſit, necne: ſolummodo ſe beneficium accepiſſe recordatur.

Proprium etenim grati animi eſt, in benefactore nihil aſpicere, quod offendat, omnia commendabilia reputare.

40. PHARISÆI curabant mendicum à Domini benefactoris cultu reuocare confingentes illum criminibus maculatum. At cæcus verè iam videns aſſerit (iuxta expoſitionem illam quam in Comment. innuimus) ſe ſcite minimè peccatorem. Vndenam Chriſtum omnimodò iuſtum recognouit? Profectò animus gratus beneficio affectus à quolibet benefactoris defectu aſpectum auertit, ſolummodò memor, quòd beneficio fuerit donatus. Poterant-ne lumina accepta à Domino in ipſo dante, ſeu accendente peccatorum tenebras contemplari?

41. *Moyſes apud Ægyptios nihil videt iniquum, quia ab Ægyptia educatus.* Exod. 4. Nicet.

Moyſes a Domino ad Ægyptum immittitur, repugnante ipſo, à Deóque, ne mitteretur, deprecante. Exod. 4. Quidnam Moyſem terreret? An Pharaonis durities? An Ægyptiorum iniquitas? Nicetas ad Orat. 2. Nazianz. in Paſchate, affirmat Moyſem ex Iudæorum ingratitudine territum. *Periculum fecerat Iudæorum ingratitudinis, quippe qui beneficio quoque affecti ipſum fugâ Ægyptum relinquere coegiſſent.* Proh oculi lyncei ad maculas comperiendum! Et qui ingratitudinis vnam vnius, aut alterius Hebræi notulam aſpicit, quomodo Pharaonis effrænatam in Hebræos rabiem, duritiem iugi fugitantem, Ægyptiorum horribilia crimina, & adiratas non videt inſidias? An quia ab Ægyptia filia Pharaonis exceptus è fluuio fuerit regio educatus apparatu, filius filiæ Regis appellatus? O Moyſi ingratitudinis oſoris gratitudinem! Tam illigatus adetat animus prælapſo beneficio, vt apud totam Ægyptum cuncta proſpera, & commendabilia contemplaretur, ſolùm Hebræorum compunctus ingratitudine.

42. *Grati Hebræi beneficium acceptum à Raab videntes, criminum eius obliuiſcuntur: ſolum beneficij recordantur.* Ioſ. 2.

Ad Raab meretricem, à qua excepti fuerant hoſpitio ſic Iſraëlitæ: *Innoxij erimus a iuramento hoc, quo adiuraſti nos, ſi ingredientibus nobis terram, ſignum fuerit funiculus iſte coccineus, & ligaueris eum in feneſtra, per quam demiſiſti nos.* Ioſ. 2. Quæris, cur funiculus in illa ipſa feneſtra, per quam dimiſſi fuerant exploratores, alligaretur? Apponatur in porta. Quàm apte in feneſtra! Porta meretricis excipit exploratores fortaſſe iniquos. Quòd ſi non ipſos excepit luxurie maculandos, plures alios exceperat. Quòd ſi iniquitas meretriculæ venia non digna obiiceretur, dum porta patens impudicis obiicitur, funiculus è feneſtra, è qua prolapſi exploratores, appenditur; vt aſpicientes Iſraëlitæ beneficium, grati quidem omninò mulierculæ maculas obliuiſcantur. Nec enim dum feneſtra grato animo oſtentat beneficium, poteſt ille oculos ad portam criminis admouere: ſancta eſt, digna quæ cum iuſtis Hebræis incolumis recipiatur. *Si peccator eſt neſcio*, imo *ſcio non eſſe peccatorem.*

43. *Iſaac gratus beneficij paſtorum, non iniuriarum memor eſt.* Gen. 26.

Iſaac foderat puteum, aquâ viuâ repertâ. *Sed ibi iurgium fuit paſtorum Geraræ aduerſus paſtores Iſaac dicentium: Noſtra eſt aqua. Foderunt autem & alium, & pro illo quoque rixati ſunt, appellauitque eum, inimicitias. Profectus inde fodit alium puteum, pro quo non contenderunt, itaque vocauit nomen eius, latitudo, dicens: Nunc dilatauit nos Dominus.* Gen. 26. Gratias geſſiſſe non ſolum Deo, ſed & paſtoribus Geraræ, quod permiſiſſent aquarum eductionem, aſſeruit Chryſoſtomus. Et cur non meminit iurgiorum? Gratus animus ſolùm reſpicit beneficium, nec putat, apud benefactorem aliquid eſſe potuiſſe, quod offenderet. *Vidiſti*, (ait hom. 52.) *piam mentem, quomodo non facta mentione tam atrocium difficultatum quæ obſtiterant, boni tantum meminit, & pro illo gratiam offert.* Chryſoſt. Apud paſtores illos nihil reperio, quod offendat, cunctæ actiones virtutis ſunt egregiæ documenta, ſiquidem permiſére puteum gregibus aperiri: *Si peccator eſt, neſcio.* Scio vtique non eſſe peccatorem. Hinc arguendus ingratitudinis, qui de benefactore vitiū euulgat.

Observatio VI.

Ad illa verba:

Scimus, quia Deus peccatores non audit.

Mendicus fallitur, aſſerens à Deo peccatores non exaudiri.

Audit enim & cum veniam peccatorum petunt, & quidquid attinens ad animum poſtulant.

44. PROPOSITIO hæc indocti fuit mendici nondum mente à Domino illuminati, vt aſſerebat Auguſtinus. Confirmat Origenes hom. 5. in Iſai. Beda, & alij. Audit Deus peccatores non ſolùm cum veniam peccatorum poſtulant, ſed etiam cùm alia petunt, quæ non ad corpus, ſed ad animum videantur attinere. Auguſt. Beda.

45. *Vtiliter orabat Publicanus.* Lucæ 18. Auguſt.

Publicanus clamabat: *Domine, propitius eſto mihi peccatori.* Luc. 18. An inutiliter? Profectò clamitauit vtiliter, qui exceptus à Domino prædicatur. Auguſtinus Tract. 44. in Ioan. *Si Deus peccatores non audiret, fruſtra ille Publicanus oculos in terram dimittens, & pectus ſuum percutiens, diceret: Deus, propitius eſto mihi peccatori.* Fateor conſcientiæ puritatem & orationis vocem dulcem commendari ab ſponſo, *Vox tua dulcis, & facies tua decora.* Cant. 2. Eâ enim voce orationis, quę à pulchrà & deuotà anima procedit Dominus Cant. 2.

delecta

delectatur. Sed tam dulcis semper vox orationis Deo est, vt inter tenebras peccatori fœdo modulanti attendens, à facie oculos auertat, aures carmini adhibeat.

Ipsi diabolo petenti munera exhibenda ad salutem. Luc. 6. Tertull.

46. Christus Discipulis, *Omni petenti te tribue.* Luc. 6. Omni petenti, Domine? Si petat iniquus? Concede: Si Diabolus ipse? Tribue. Tertullianus Apol. 24. *Porrigat manum Iupiter, & accipiat.* Ille ipse Idololatriæ author si petat, (minimè postulabit induratus) exaudiendus est. Nec enim Christi munificentia à peccatorum malitia pendet. Exaudiatur, accipiat iniquus, quò ab iniquitate recedat.

Impœnitentes dæmones audit Deus? quid non exaudiet hominem postulantem ignosci? Mat. 5. Basil.

47. Imo non conuertendum impium Diabolum exaudiuit postulantem: *Mitte nos in porcos. Et concessit statim Iesus.* Mat. 5. Vbi Basilius Seleu. Orat. 23. *Cur ergo, ô Domine, dæmonibus potestatem facis? Cur eorum nequitia gnarus verbis persuaderi te siuisti?* Certè vt peccatores conuertendos, ad preces inuitaret. Si diabolus non recessurus à crimine petens exauditur, quid homo flagitans à porcinis voluptatibus relegari, extrahi?

48. Postulanti illi nocte intempesta tres sibi panes exhiberi respondet cubiculo clausus, *Non possum surgere, & dare tibi.* Pertinax instat; & addit Dominus: *Dico enim vobis: Et si non dabit illi surgens, eò quòd amicus eius sit: propter improbitatem tamen eius dabit illi quotquot habet necessarios.* Luc. 11. Se postulans curabat iniuste amicum Domini ostentare. Petit panes saluti necessarios. Abnegat Deus, quia amicus non est? Certè non concedit propter amicitiam, quæ non erat; sed propter improbitatem, quæ aderat, à quâque miser ille petebat liberari. *Omnis* ergò (rursum Dominus) *qui petit, accipit.* Luc. 11. *Omnis* quidem nullus excluditur, si necessaria postulet ad salutem. Iniquus est, improbus est? Propter improbitatem audiendus, vt ab ipsâ extrahatur.

Necessariam ad salutem alimoniam concedit Deus petenti, vel ipsius proteruæ iniquitati. Luc. 11.

LIBER QVARTVS.

LEPROSI MVNDATI.

PARS PRIMA.

LEPROSVS ADORANS.

Paraphrasis, ac Commentarij literales ad Caput octauum Matthæi.

PANEGYRICI MORALES CIRCA Literam in Iesum Leprosos mundantem.

PROLVSIO.

Vitalis ligni Christi Admirabilis, *siue miracula gerentis*, FRVCTVS QVARTVS.

ESCENDENTI de monte Domino Leprosus profatur : *Domine, si vis, potes me mundare.* Non patua fides ægri, qui mundationis effectum penes Iesu credidit voluntatem. Profectò cum de monte aut Mariano, ex Richardi Laur. sententiâ, aut cælesti cum descendentem intuitus est, non solùm debuit Domini potestatem profiteri, seu etiam de medici voluntate præsumere. Pro Leproso Ambrosius lib. 5. in Luc. *In voluntate Domini tribuit potestatem : si vis, potes me mundare. De voluntate autem Domini non quasi pietatis incredulus addubitauit ; sed quasi colluuionis suæ conscius, non præsumpsit.* Excusationem adhuc non admittó. Dum enim Dominus se siue ex vtero Mariæ thalamo sponsi procedentem videt, seu è cælorum culmine descendentem ad miseros contemplatur ; fœdiori lepræ abundantiori pietate exhibet medicamen.

MATTH.

MATTÆVS Cap. VIII.

VERS. 1. CVM descendisset IESVS de monte, sequutæ sunt eum multæ turbæ.

2. Et ecce leprosus veniens adorabat eum, dicens: Domine, si vis potes me mundare.

3. Et extendens Iesus manum, tetigit eum, dicens: Volo, mundare: & confestim mundata est lepra eius.

4. Et ait illi Iesus: Vide, nemini dixeris; sed vade ostende te Sacerdoti, & offer munus, quod præcepit Moyses in testimonium illis. *De Centurione, vide Volum. 9. lib. 11.*

PARAPHRASIS.

1. *CVM Iesus, relicto monte, vbi sublimia fuerat loquutus, in planiciem venisset, hinc, atque hinc varia hominum cateruæ ad illum confluebant, quo miracula patranda plures testes haberent.*

2. *Ecce prodit quidam miraculi præbiturus occasionem leprâ corpus habens infectum. Cúmque prouolutus ad genua, Iesum adorâsset, Domine, inquit, si vis, potes me mundare.*

3. *Iesus autem boni Pastoris exponens imaginem, delectatus hominis fide cum tanta modestiâ coniunctâ, qui non ausus sit petere, vt mundaretur, nisi vellet ipse, qui nouit, quid cuique expediat. Quandoquidem (ait) credis, me posse, si velim: volo, mundus esto. Simúlque cum dicto, mutatâ cute, morbus eum populo teste dereliquit.*

4. *Iesus verò adimens Sacerdotibus ansam calumniandi, quòd sibi authoritatem iudicandi de lepra vendicaret. Neque tuum, ait, est de te ipso iudicare, nec ego mihi sumo, quod Sacerdotum est. Prius igitur adito Sacerdotem, illique temet ostende: etsi te pronunciauerit esse leprosum, tum offeres munus quod Moses iussit afferri, quo accepto, minimè poterunt calumniari.*

SECTIO PRIMA.

Leprosus mundatur.

TEXTVS.

VERS. 1. CVM descendisset IESVS de monte sequuti sunt eum turbæ multæ. 2. Et ecce leprosus adorabat eum, dicens: Domine, si vis, potes me mundare. 3. Et extendens Iesus manum, tetigit eum, dicens: Volo, mundare: & confestim mundata est lepra eius.

COMMENTARIVS LITERALIS.

§. I.

De Christi Descensu.

1. *Cur Matthæus Christi à monte de-*

CVM *autem descendisset de monte.* Chrysostomus hom. 26. Author Imperf. hom. 21. & Hieronymus asserunt omnia, quæ tribus superioribus Capitibus Mattheus scripsit, in monte fuisse à Domino tradita. Id non ita accidisse cum Maldonato supponens, interpretor Euangelistam dicere Christum, *cùm descendisset de monte*, turbas comitatas esse, non quòd omnia superiora in monte dixisset: sed quod cum cap. 5. scripsisset, eum, vt turbam hominum fugeret,

scensum admoteri. Chrys. Imperf. Hieron.

geret, in montem ascendisse, ibique ad Apostolos habuisse concionem; atque eius concionis occasione alias quoque eius conciones recitasset: volens nunc exponere, quid postea sequentibus iterum, fecisset turbis, necesse habuit affirmare, eum de monte descendisse. Nec enim eum turbæ nisi in campo sequi poterant.

2. *Cur, cum retulit concionem, non asserit Iesum descendisse de monte, & turbas sequutas.*

Quæris, cur cum cap. 6. & 7. eas conciones retulit, quas ad easdem turbas Christus habuerat, non dixit Euangelista, de monte descendisse, neque turbas eum sequutas esse? Respondeo non fuisse necessarium eius de monte descensum exprimere, nisi vt redderetur causa, cur eum turbæ sequutæ essent. Nec fuit necessarium dicere, turbas eum concionantem sequutas esse; quia non referebat, quos auditores, aut doctrinæ suæ testes, cùm concionaretur, habuisset, dignoscere. Referebat autem scire quot suorum habuisset testes miraculorum; ne quis supprimere, aut obscurare vellet.

3. *Mysterium descensus.* Salm. Hieron.

Vt ergo Dominus (loquor cum Salmerone nostro tom. 6. tract. 21.) in monte fuit Iesus concionando, ita descendens de monte Iesus esse voluit operando salutem non tantùm animorum, sed etiam corporum in ordine ad animos. Et si salus in monte data maior fuit, non minor tamen videtur in descensu. Imo maximè splendent eius humilitas, & charitas, quibus nostræ se infirmitati attemperans, minimos etiam nostros defectus tanquam chirurgus noster tollere, & supplere dignatus est. Hieronymus, *Rectè post sermonem miraculum fit, vt verbum miraculo confirmetur.*

4. *Turba Dominum mysticè sequuntur.* Hieron. Innomin.

Sequuta sunt eum turbæ. Vbi Hieronymus, *Descendenti Domino de monte occurrerunt turbæ, quia ad altiora ascendere non valuerunt, & in primis leprosus; nondum enim cum lepra ascendere poterat, & tam multiplicem Domini audire sermonem.* Auctor innomin. apud Palae. in Cat. *Ascendentem* (ait hom. 21.) *turbæ Christum non sequuntur: sed sequuntur descendentem; quia curis obruuntur. Et Dominus de monte descendit, vt sanet leprosum; quia de cælo descendit, vt lepram animæ sanet. Cur verò leprosus in montem non ascendit? Quia quis ascendit in montem Domini nisi innocens manibus, & mundo corde?* Doctor Angelicus, (Thom.) *Cùm descendisset de cælo, qui dicitur mons pinguis: aut de altitudine doctrinæ, de qua dicitur: iustitia tua sicut montes Dei: tunc sequuta sunt eum turbæ, quia carnalibus non poterat spiritualia loqui.* Et Hugo Card. (Hugo.) *Turbæ sequuntur, non Principes, qui per totum Euangelium relinquuntur.*

§. II.

De leproso accedente.

5. *Lepra descriptio.* Salmer.

ET ecce leprosus veniens. Leprosi extra vrbes aderant, infamem, afflictamque vitam gerentes. Nec poterant Christum ad alia proficiscentem loca sequi, ne illa inficerent: nec aliorum ægrotantium more in grabatis baiulari. Ideo palam, vt turbæ caverent, Christo non longè transeunti occurrebant. *Et hi* (ait Salmeron) *qui extra fastum omnem, & pompam, lasciviam, & divitias agunt, citò Iesum inveniant.* Qui sic leprosum describit: *Lepra morbus quidam est cutim, & pilos albos reddens, & carnem, in qua est, humiliorem reliquâ carne: adeo contagiosa, vt non solùm tabida corpuscula a leproso corpore soluta inficere possint alios homines, sed etiam vestes ipsas; quas vel ex parte, vel omnino oportebat comburere: imo etiam ipsam domum a leproso inhabitatam vel ex parte, vel omnino oportebat destrui, & saxa, lignáve ad locum deferri inhabitabilem, vt habet in Levit.*

6. *An lepra naturalis.*

Porrò licèt lepra quandoque Iudæis miraculo fuerit inflicta, vt manui Moysi, faciei Mariæ, & fronti Oziæ Regis, corpori Giezi, & Iob, qui opera dæmonis pessimo vlcere fuit percussus, & licèt aliis Dei flagello eueniret, quod ipse comminatur: tamen quandoque morbus erat naturaliter ex corruptis humoribus profluens. Hinc Naaman Gentilis lepra erat affectus. Quæ quidem à Græcis dicta est ἐλεφαντία, aut *mala scabies.* Dicitur autem à decorticando carnem: quia Græcis λέπω est *decortico.* Aliqui asserunt supernaturalem esse lepram, quod in nostris non videnr vel vestem, vel domum leprosam. At illa propriè leprosa non erant, nec talis morbi capacia; sed per metonymiam dicebantur leprosa, id est, lepram efficientia: *vt pallida mors* apud Horatium lib. 1. Carm. Od. 4. & Virgilium Georg. 1. quia pallidos efficit. Frigus pigrum, quod pigros reddat. Et segetes lætæ, quod lætos efficiant possessores. Haud aliter vestes induentes, aut domos intrantes leprosos efficiebant. Lepra profectò morbus incurabilis. Vnde Regis Syriæ epistolas accipiens Israël Rex, dixit: *Numquid Deus ego sum, vt occidere possim, & vivificare; quia iste misit ad me, vt curem hominem à lepra sua?* 4. Regum 4.

7. *Statim ac descendis à monte Iesus, hoc miraculum fecit.* Maldon.

Et ecce leprosus. Marcus cap. 1. & Lucas 5. alia prius quædam miracula narrant. Vnde incertum mihi, num hoc post illa: an post hoc illa fuerint excitata. Attamen Matthæus dicens: *Ecce leprosus*, videtur significare hoc statim, vt Christus de monte descendit, factum esse. Hanc enim vim habere particulam illam *& ecce* Maldonatus affirmat. Admonet Leontius ideo, dum in monte esset Dominus, ægrotos ei oblatos non fuisse, ne eius conciones, quas in monte habebat impedirentur.

8. *Adorat vt Deum.*

Adorabat eum. Ex Græco, *Flectebat genua, provoluebat se ad eius pedes.* Multi Hebraismum esse interpretantur, significantem vrbanitatem Christo tanquam Prophetæ, aut viro sancto exhibitam. Ego existimo religionem fuisse, dum video Euangelistas tam speciali studio hanc circunstantiam exprimere voluisse, vt eius fidem commendarent: quæ minima fuisset, si Christum nihil supra Prophetam, aut virum sanctum existimâsset. Deum ergo credidit. An homini non Deo, dicere potuit. *Domine, si vis, potes me mundare?* Si hominem solum credidisset, dicere deberet: si Patrem oraueris. *Si vis* dixit, signans Iesum æqualem cum Patre potestatem habere, vt Chrysostomus hom. 26. Theophylactus, & Euthymius obseruârunt. Profectò orandi ratio singularis, quæ nihil petens, solam ostendit necessitatem largitori. Chrysost. & alij.

§. III.

Mundatur Æger.

9. *Cur manum extendit vt*

ET extendens Iesus manum, tetigit eum dicens. Cur Dominus leprosum tetigit, cuius contactus

tangere contra legis præceptum. Cyrill.

tactus veteri in lege habebatur immundus? An vt ostenderet etiam carnem suam propter coniunctionem cum Diuinitate vim saluiferam, & viuificam habere? Sic Cyrillus Alex. An vt humanæ naturæ, quam habebat probaret veritatem? Sic Ambrosius lib. 5. in Luc. An vt ostenderet, se lege veteri non teneri, quæ leprosum tangere prohibebat; sed tanquam legislatorem superiorem esse lege? Sic Chrysostomus hom. 21. Theophylactus, & Euthymius. An vt ostenderet, se esse, non alium qui curauisset, cùm ipse non alius tetigisset? sic D. Thomas ex Chrysost.

Ambr. Chrys. & alij. Thom.

10. *Authoris sententia* Tertul.

Existimo tamen leprosum tetigisse, vt doceret legem, quæ lepræ contactum prohibebat, ne contingens contaminaretur, in se non habere locum, qui nec contaminari poterat; & leprosum non contaminandi, sed curandi causâ tetigisset. Ita Tertullianus lib. adu. Marci. 4. Quemadmodum Euangelica Ecclesiastica lex prohibet nos cùm hæreticis agere. At non prohibemur cum illis agere, vt conuertamus: sed ne nos ipsi peruertamur; quia *malitia eorum sicut cancer serpit.* Qui ergo Christus est, seu qui illius gerit personam sine peruersionis periculo potens conuertere huiusmodi tangat peccatores: reliqui abstineant à contactu, seu assiduâ consuetudine, ne peruersionis periculo subiaceant.

11. *An duplex oratio.*

Volo, mundare. Caietanus, *Respondet ad id, quod dixerat: si vis.* Vt scilicet eius fidem effectus confirmet, asserentibus Ambrosio lib. 5. in Luc. & Chrysostomo hom. 21. ex variis Mat. *Mundare.* Est ne eadem oratio infinitiui actiua? Assero aliam esse imperatiui passiuam orationem. Caietanus, *Altera oratio est imperatiui passiua.* Idem Chrysostomus, ac Hieronymus monuerunt. Hinc Christi diuinitas elucescit, quòd propria, non aliena vses potestate, volendo, imperandóque curauerit. Sic Iustinus in expos. fidei. Tertullianus lib. 4. cont. Marc. At Ambrosius, Chrysostomus, & alij hinc Diuinitatem simul & humanitatem probauerunt. *Volo* (ait Ambrosius) *ergo dixit propter Photinum; imperat propter Arium; tangit propter Manichæum.*

Caiet. Ambr. Chrys. Caiet. Hieron. Chrys. *Hinc Christi diuinitas, & humanitas.* Iustin. & alij Ambr.

Et confestim mundata est lepra eius. Simon de Cass. lib. 5. Cap. 21. *Lepra sanari nequit, sed leprosus mundatur à lepra,* Deo medicamen adhibente. Ideo tangit, quia Deus. *Tetigit* (addit) *quia vt homo leprosum non abhorrebat, quem vt Deus ipse creauerat.* 12.

Tangit ut sanat. Cassian.

Allegoricè Hugo Vict. lib. 2. Alleg. in Mat. Cap. 21. *Leprosus hic est genus humanum varijs pollutum erroribus & vitijs. Tagit verò leprosum Dominus, cùm Deitatem humanitati viniuit: ac simul lepra mundatur, Domino mundo manente. Miraculum verò istud quotidie facit Dominus in animabus leprosis, id est vitiosis.* Contactu scilicet sacramentorum, vti adnotat D. Thomas, *ostenditur virtus sacramentorum, quæ in verbis, & tactu perficiuntur.* 13.

Leprosi allegoria Hugo Vict. Thom.

IN IESVM LEPROSOS MVNDANTEM.

PANEGYRICVS MORALIS PRIMVS CIRCA LITERAM.

EX LEPROSI ADORANTIS SANITATE.

OBSERVATIO I.

Ad illa verba:

Cùm descendisset Iesus de monte, sequutæ sunt eum turbæ.

Christum de cælesti solio descendentem turbæ sequuntur.

Præsulem enim humilem, subditorúmque præseferentem fragilitatem illi consequuntur velocissimè.

14 Hieron.

ESCENDENTEM *Dominum de monte* (loquor cum Hieronymo) *sequuntur turba*, quæ in solio commorantem minimè quæsierunt. E solio ad terram properantem, humilem vtique corde subditi suum Præsulem imitantur, & in odorem vnguentorum currunt.

Salomon ait, *Oleum effusum nomen tuum; propterea adolescentula dilexerunt te.* Cant. 1. Ambrosius, *Oleum exinanitum*, alij, *euacuatum* transtulerunt. Vbi Bernardus serm. 15. *Quid mirum, si sponsi effusum sit nomen, cùm ipse quoque effusus sit? Nam semetipsum exinaniuit formam serui accipiens.* Quonam fructu è solio descendit? *Propterea adolescentula dilexerunt te.* Diligunt, & percipientes odorem vnguenti currunt sequutæ Saluatorem: *In odorem vnguentorum tuorum currimus.* Pulchrè Ambrosius lib. 3. de Virg. *Exinanitum est, vt spiraret tibi.* Spiraret vtique tibi, vt in odorem curreres. Audi Origenem hom. 1. ex quatuor in Cant. *Vnigenitus Dei Filius, cùm in forma Dei esset, exinaniuit semetipsum, & formam* 15.

Se exinanitum Dominum ostentat, vt descendentem subditi sequuntur. Cant. 1. Ambr. Orig.

mam serui accepit. Exinaniuit autem de plenitudine sine dubio, in quâ erat. Illi ergo, qui dicunt, quia de plenitudine eius nos omnes accepimus, ipsi sunt adolescentulæ, quæ de ea plenitudine, ex qua ille se exinaniuit, & factum est vnguentum exinanitum nomen eius, percipientes dicunt: Post te in odorem vnguentorum tuorum curremus.

16. *Eius inopia ditescimus, humilitate eleuamur, currentes post ipsum.* 2. Cor. Ambro.

Paulus contestatur, *Scitis gratiam Domini nostri Iesu Christi, quoniam propter vos egenus factus est cùm esset diues. Vt illius inopiâ vos diuites essetis.* 2. Cor. 8. Non dixit, vt illius diuitiis diuites essetis, sed *illius inopia.* An possunt inopes ex inopia locupletari? Profectò cuncta hominum incrementa in Dei descensu sunt collocata. Ambrosius lib. 2. in Luc. *Ille paruulus, ille infantulus fuit, vt tu vir posses esse perfectus; ille inuolutus in pannis, vt mortis laqueis sis absolutus; ille in præsepibus, vt tu in altaribus, ille in terris, vt tu in cœlis.* Descendentem enim turbæ sequuntur adeo, vt in ipsum ad superos cum ipso reuersuræ conuertantur. Bernardus serm. 3. de Annunc. *Ille prædiues exinanitus, excelsus humiliatus, immensus abbreuiatus, & ab Angelis minoratus est. Quo fructu? Nempe vt omnes eius paupertate locupletemur, eius humilitate subleuemur, eius minoratione magnificemur, eius Incarnatione adhærentes Deo,* (siue Deum sequuti) *incipiamus vnus spiritus esse cum eo.*

Bernard.

17. *Descendens pedes nostros perficit, vt sequamur vestigia eius.* Ioan. 13. Rupert.

Post augustissimæ doctrinæ documenta, post agni esum, Dominus *Surgit à cœna, & ponit vestimenta sua: & cùm accepisset linteum, præcinxit se. Deinde mittit aquam in peluim, & cœpit lauare pedes Discipulorum suorum.* Ioan. 13. Ad quæ Rupertus lib. 5. de Diu. Offic. cap. 20. *Surrexit Dominus à cœna, id est, à conuiuio paternæ gloriæ, & posuit vestimenta sua. Et carne nostra quasi linteo, cuius vtique materia nascitur è terra, præcinctus: sanguinem suum profudit velut aquam in peluim; atque inde quotidie lauat pedes nostros.* Quare fructus specialissimus descensus Dominici è throno Deitatis in pedum nostrorum ablutione signatur? Quia è descensu Domini turbæ hominum eum erant sequuturæ, vnde pedes à Christo abluuntur, vt ad sequendum Dominum reformentur. Addit bellè Abbas, *Per hæc diuinæ efficimur consortes naturæ, fugientes eius, quæ in Mundo est, concupiscentiæ corruptionem.* Nazianzenus Oratio. 4. de Theol. exprimit fructum fuisse Dominici descensus homines ad se, sequuturos vtique arripere. *Quatenus in serui forma est, conseruis sese accommodat, totum me vna cum meis in se ipso gerens, vt quemadmodum vel ignis ceram, vel terræ vaporem Sol, sic quod in me vilius est, in se ipso consumat.* Homines igitur vaporis in morem ad Christum alliciuntur & terreno pondere ablegato, aligeri efficiuntur ad sequelam. An non è cælo emicans Sol nos ad se abriperet? Certè qui è cœlis non attraxit, descendit ad terras, eúmque descendentem turbæ consequuntur. Quàm velociter Præsulem eandem infirmitatem præ se ferentem subditi sequentes imitantur, eiúsque sese voluntati accommodant!

Nazian.

***

OBSERVATIO II.

Ad illa verba.

Cùm descendisset de Monte, secutæ sunt eum turbæ.

Quem montanum siue austerum turbæ sequutæ non sunt, descendentem, seu humanum, ac benignum properè consequuntur.

Præsulis enim comitas, & affabilitas subditos arripit ad eius imperiis obsequendum.

PVLCHRE Doctor Angelicus, *Descendit Christus de monte, id est, de altitudine doctrinæ,* aut imperij, *de quo dicitur: institia tua sicut montes Dei. Tunc sequutæ sunt eum turbæ.* Dum montanus Dominus, dum iustitiæ, aut seueritatis exhibet documenta, subditi aufugientes terrenis curam, & studium impendunt. At cum Dominus è monte descendit, vrbanéque, ac humaniter cum subditis agit, clamantes illi: *Meliora sunt vbera tua vino*, Dominum sequuturæ, eiúsque impleturæ imperia præstantur. 18. Thom.

19. *Dubitabat leprosus de Domini voluntate, quia nondum cognoscebat eius comitatem.* Matth. 8. Cassian.

Id quod ex nostra leprosi historiâ ostendo. Accedit leprosus adorans, & profatus: *Domine, si vis, potes me mundare.* Matth. 8. Laudo ægroti fidem, sed non possum non dubitationem illam improbare: *Si vis.* Vndénam ò bone, dubitasti posse Dominum velle, aut non velle? Profectò qui iam è monte descenderat, qui tam benigniter ad te ægrotum aduentârat, quodammodo necessariò volet te salute donare. Bellè Simon de Cas. lib. 5. Cap. 11. *Leprosus venit adorans, & omnipotentiam confitens: in hoc solo dubitans, an velit mundare. Quod non dubitâsset, si eius nouisset amorem, & in nostram humilitatem descensum.* Non omninò leprosus cognouit Præsulem è monte descendisse, nondum eius comitatem, vrbanitatem, ac pietatem expertus est. Cum comperiat Domini benignitatem, ad eum sine cunctatione, aut hæsitatione curret sanitate donandus.

20. *Generosus equus facili fræno adducitur.* Senec.

Seneca lib. 1. de Clement. cap. 24. asserit Præsules è fastigio imperiosi Dominij descendentes attrahere subditos humanitate. Id quod eleganti similitudine exponit. *Remissius imperanti melius paretur. Naturâ contumax est humanus animus, & in contrarium, atque arduum nitens, sequitúrque facilius, quàm ducitur. Et vt generosi, ac nobiles equi melius facili fræno reguntur: ita clementiam voluntaria innocentia impetu suo sequitur, & dignam putat ciuitas, quam seruet sibi, plus itaque hac viâ proficitur.* Facili itaque fræno nobiles equi, generosi subditi imperium equitantis Domini consequuntur.

21. *Dum Domini sagittam*

Isaias proclamat, *Posuit os meum* (Verbum fatetur) *quasi gladium acutum, in vmbra manus suæ protexit*

[...]ipsi tradit, ut eius ferens vincit ex manu mundi me. Isai.49.

protexit me, & posuit me sicut sagittam electam, in pharetra sua abscondit me. Cap. 49. Biblia Complutensis legit, *in pharetra tua*, pro *in pharetra sua.* Non sagitta in Dei pharetra recipitur ad hominum corda vulneranda, sed in ipsius hominis pharetra collocatur. Vt homines ad Deum obsequentes traherentur, non aptius apud Dei pharetram sagitta resideret, inde in arcum transferenda vt ad homines rebelles dirigeretur? Quare ipsis hostibus sagitta traditur? Quia vt illi resipiscant, vt obediant, vt Conditorem diligant, & quodammodo trahantur ad obsequium prudentissimo astu Deus ipsis inimicis sagittam tradidit, siue (vt vulgariter expendam) *Rindiò las armas a sus enemigos.* Quonam effectu rogas? Quasi è sagitta potētis acuta vulnerati homines ad Conditorem currunt, properant præstituri obsequiam. Chrysostomus hom. de Turt. & Ecclesi. tom.5. fatur, *Istu sic sagittu vulneratus Petrus, dicebat: Domine, tu nosti, quoniam diligo te. Ista sagitta vulneratus Paulus, dicebat: Quis nos separabit à charitate Christi? Istu sagitta vulnerata omnis castu Ecclesia, dicebat: Vulnerata charitate ego sum.* Si sagitta apud pharetram Dei resideret, Petrúsque abnegans, aut Saulus persequutioni studens, aut Ecclesia dormiens, & cubiculum non aperiens dirè vulnerentur, saucij conquererentur sagittariique seueritatem fugitarent. At effectum fuisse cor eorum pharetram sagittæ, idem fuit ac salubriter esse vulnere affectos.

Chrys.

22\. Monebat Ecclesiasticus, *Rectorem te posuerunt, esto in omnibus sicut vnus ex illis.* Cap.32. Rector hominum ad homines habitu vt homo inueniaris, qui Angelorum Præsul spiritus (quemadmodum illi) apud Superos residebas. Vnde Christus diluitur, hominem se imaginem peccati gerentem exhibet, vt subditorum animos ad se abripiat. Pantaleon Diaconus serm. de Sanct. Lumin. tom.7. Bibliot. *Qui Dominus est vniuersi Christus, ad captiuum ducendum Satanam delapsus, tectu per humanam speciem diuinitatis suæ Maiestate, cum populo Iudaico cohabitat, & Baptismi se vsui submittit, cum ipse sit baptizantis Baptisma, & sit sicus foris apparet hominum vnus. Regum est sequutus consuetudinem, qui dum prædæ insidiantur deposità Regia Maiestate militari se habitu amiciunt.* Vulgariter explico: *Vistense del color de la caça.* Captiuam sic Christus ad superos captiuitatem ducit, subditos ad imperia exequenda velocissimos voluntarios trahit.

Christus apparens hominum vnus omnes arripit ad obsequiū. Eccli. 32. Pantal.

Observatio III.

Ad illa verba:

Et ecce leprosus adorabat eum, dicens: Domine si vis potes me mundare.

Non aptè leprosus de voluntate Domini dubitat, qui sanandi potentiam profitetur.

Quidquid enim erga homines Deus potest, vult exequi, si vasa oleo decurrenti apponantur.

23\. PREMO Simonis de Cassia citari sententiam: *Leprosus venit etiam adorans, & omnipotentiam confitens, in hoc solo dubitans, an velit mundare.* Inconsequenter planè leprosus profitetur potentiam Christi, & dubitat de voluntate. Potest mundare? Ergo vult, si ab homine obstaculum non fuerit appositum. Cassian.

24\. Philo lib. de Migrat. Abra. *Liquet esse apud Deum potentiam, quæ ad opem nobis ferendam excubat.* Duplicem preme particulam, *Potentiam*, & *excubat.* Si apud Dominum subueniendi potentia est, liquet voluntatem consequenter futuram. Vnde excubat paratus ad homines miseros excipiendos adorantes, & lepram criminum exuere studentes. *Si misero pestilentiam in populum meum, conuersus autem populus meus deprecatus me fuerit, & exquisierit faciem meam, & egerit pœnitentiam à viis suis pessimis, & ego sanabo, oculi mei erunt aperti, &c.* Inquit Dominus 2.Par.7. Indefessas agit excubias ad ferendam opem, quia potentissimus est homini clamanti subuenire. Ad te homo, solùm attinet inclamare: *Si populus meus deprecatus me fuerit.*

Potentia Dei excubat vt occurrat homini postulanti, quia vult semper. Philo. 2.Par 7.

25\. Seneca lib.4. de Benef. cap.26. eleganter promptam Dei voluntatem ad benefaciendum descripsit. *Æquali tenore bona sua per gentes, populosque distribuit, vnam sortitus potentiam, Prodesse.* Cur vna solummodo potentia apud Dominum adesse adstruitur? Quia tam addictus est, vt semper hominibus prodesse velit, vt quodammodo non adsit potentia vt contrariam exerat voluntatem. Patri Verbum. *Deus meus volui.* Hominibus inquam, quos dedisti mihi prodesse: imo cunctis etiam damnandis, quia Deus vult cunctos homines saluos fieri.

Potentia est voluntas sanandi, imo ipsa sanitas. Senec.

26\. Hinc paulus, *Scio cui credidi, & certus sum, quia potens est depositum meum seruare in illum diem iustus Iudex.* 2.Tim.1. Quodnam depositum Paulus à Domino seruandum asseruit? Ambrosius, *Propriam salutem*, Anselmus, *Bona opera cum spe æternæ retributionis facta.* Chrysostomus, *ipsos fideles.* Iam requiro, cur non dixerit, potens est seruare depositum, & vult seruare, & seruabit? Solius potentiæ meminit? An non potens ad seruandum, & non seruandum? An non Deo libertas à quo hominum liberum arbitrium emanauit? Dic ergo: scio, cui fidem adhibui, cui me toto corde commisi, & certus sum, quia potens est in salutem me seruare æternam, & vult me salute donari. Profectò Apostolus vtrumque expressit, dum asseruit Potentiam Saluatoris: posse enim idem est ac velle, si hominum non obstet pertinacia. Velit peccator, Christus semper potens & volens salutem impertiri.

Paulus de potentia Dei ad saluandū confidens, de voluntate certus est consequenter. 2 Tim.1. Ambr. Chrysost.

27\. Alibi Apostolus, *Vt ambuletis dignè Deo in omni virtute, confortati secundum potentiam claritatis eius.* Colo.1. Illud preme: *Confortati secundum potentiam.* An non efficacius confortarentur secundum ipsam Dei gratiam à diuina voluntate emanantem: aut secundum beneficij munificentiam? Certè ipsa potentia quasi voluntas est, imo ipsa munificentia. Vnde Lyranus, *Confortati secundum potentiam. Hoc addit ad ostendendum, quod non loquitur de virtutibus politicis, sed infusis, quæ dantur à Deo cum gratia, & per eum similiter augmentantur.* Igitur claritatis Dei potentia effectus est voluntatis Dei fideles adducentis ad salutem. Non itaque congruè leprosus petens sanari professus potentiam Do-

Christum posse idem ac velle, si peccator disponatur, imo effectus ipsa est. Colos.1. Lyran.

mini,

mini, de illius voluntate dubitauit. Homines possunt pauperi subuenire, sed plerumque nolunt; at Deus paratus semper id velle quod potest secundùm hominum capacitatem, & dispositionem.

Observatio IV.

Ad illa verba.

Et extendens Iesus manum tetigit eum dicens: Volo, &c.

Tangit Dominus leprosum, vt ostendat suæ viuificæ carnis vim ad salutem impertiendum.

Vbi de vitali Eucharistia contactu.

28. Cyril.

IDIMVS in Comment. ex Cyrillo Alex. Christum leprosum manu contigisse, vt adstrueret carnis suæ viuificam ad salutem impertiendum, virtutem. Ille ergo, cuius verbo *cœli* firmati sunt; *ipse* enim *mandauit, & creata sunt* omnia, in reddenda queisdam ægrotis sanitate, præsertim in vita defunctis restituenda, non verbo solùm, sed manus etiam tactu vti solitus fuit. Certè conabatur adstruere non aliter nos, aut aliunde vitam habere, quam à Christi carne, quæ animi viuificatrix est, è lepra criminis haurire posse.

29. *Leprosus peccator cum mortuis computatur, vt de contactu Christi in Eucharistia sanetur, seu viuat.* Cyrill.

Subiicio integram Cyrilli sententiam lib. 4. in Ioan. cap. 14. *Quoniam Saluatoris caro Verbo Dei, quod naturaliter vita est coniuncta, viuifica facta est: quando eam comedimus, tunc vitam habemus in nobis illi coniuncti, quæ vita effecta est. Et subiicit. Hac de causa ac suscitandis mortuis non solùm modo verbo, atque imperio, vt Deus, vtebatur: verum etiam carnem suam quasi cooperatricem nonnunquam adhibebat; vt reipsa ostenderet carnem quoque suam, quoniam sibi coniuncta est, viuificam esse.* Leprosum Christus, quia peccatoris gerebat imaginem, cum mortuis exæquat, & extensâ manu tangit ad sanitatem. Innuitur vnicam peccatorum medicinam in Eucharistiæ dignâ susceptione præparari. Preces, ieiunia, eleemosynæ (fateor) conferunt ad peccati medelam. At tam præsens aduersùs peccatorum venena Eucharistia antidotum, & contra iam haustum medicamen, vt vnica quodammodo medicina possit appellari: quasi alia non adsit efficax prauorum habituum expulsio.

30. *Valde pernecessaria obeuntibus Eucharistia; quia Ecclesia potentissimum aduersus crimina, eorumque habitus, & reliquias medicamen piissima prouidet in necessitate.* Paschal.

Infantibus è vita decedentibus Eucharistiæ viaticum non confertur, quia nunquam delinquentes tam efficaci non indigent medicamine. Ast adultis necessarius cibus, quia licèt alia Sacramenta, scilicet Pœnitentia, & Inunctio extrema vim habent aduersùs delicta, eorumque reliquias, in nouissimâ necessitate Ecclesia efficacissimum criminum medicamen prouidit. Paschasius lib. de corp. & sang. Dom. cap. 19. *Ideo non obesse credimus infantes viaticum non accepisse huius Sacramenti ad vitam in via, quia in nullo post perceptam vitam declinauerunt à via, sed permanserunt in vita, quæ Christus est. Cæterùm quantisper hic remanentibus* (siue adultis) *valde pernecessarius est ad vitam ille cibus cœlestis, vt alantur spiritaliter ad perpetuam vitam ne deficiant in viâ.* Obserua illud: *Valde pernecessarius est.* Si ex Pœnitentia crimina obeunti remittuntur, cur valde pernecessariam Eucharistiæ vocitat receptionem? Quia Mater Ecclesia in discessu filiis potentissimum aduersùs criminum venena prouidit medicamen adeo, vt qui non recipiat dum possit, grauiter delinquat: quia sese fortissimo aduersus hostes inuisibiles munimine priuauit.

31. *Meliora sunt vbera vino, id est efficacius Eucharistia medicamen ad crimina precibus, ieiuniis, &c.* Cant. 1. Sinai. Orig.

Preces, ieiunia, eleemosynas dixi ad peccati conferre medelam; sed prætuli meritò Eucharistiæ susceptionem, sponsâ profante. *Meliora sunt vbera tua vino.* Cant. 1. *Vbera tua.* An sponsæ? sponsi planè. Anastasius Syna. lib. 9. exa. *Christus & genitor, & vir suæ sponsæ est.* Imo genitrix. Igitur *vbera vino* (vti ait Origenes) *comparat sponsa: sed ita comparat, vt præferat.* In cuius expositionem requiram: Quid vinum? quid vbera? Origenes idem hom. 1. *Vinum intelligenda sunt dogmata, & doctrinæ, quæ per legem, & Prophetas ante aduentum sponsi sponsa sumere consueuerat.* Dogmata inquam siue ablutiones, sacrificia, preces, ad conscientiæ expiationem. Theodoretus, *Per vbera illa admiranda, & vino præstantiora cogita ineffabiles illos Altaris fontes, ex quibus nos alumni nutrimur.* Bonæ itaque preces, sacrificia, eleemosynæ reliquáque excogitata contra crimen medicamina; sed Eucharistia præstantissimum est.

32. *Desperata salus illius, qui Eucharistia medicamine à lepra non mundatur.* Amos 9. Dionys. Chrys.

Hinc Dominus postquam hominibus huiusmodi augustissimum prouidit medicamen, iustè conqueritur. *Numquid non vt filij Æthiopum vos estis mihi filij Israel?* Amos 9. Vndenam è Patre seu matre vos vberibus donante, imo pariente filij Æthiopum obiicimini, qui nitidiores lacte post Eucharistiam acceptam exurgere debueratis? An non (Dionysio Areop. authore de Eccles. hierarch cap. 3.) *Diuinissimi vnius, eiusdémque panis, atque poculi pacifica communicatio diuinam illis velut conuictoribus morum coniunctionem sancit?* Vndenam ergo eisdem ac antea obnoxij peccatis permanetis? Chrysostomus hom 83. in Matth. *Quanam igitur erit nobis excusatio, cum talibus pasti, talia peccemus? Cùm lupi sumus, Agnum comedentes, cùm tanquam oues pasti more luporum diripiamus?* Desperata ei salus, cui potentissimum medicamen à Deo excogitatum, nullum indit immutationis documentum.

Observatio V.

Ad illa verba.

Et extendens Iesus manum tetigit eum, dicens: Volo, mundare.

Diuina Iesu natura innotescit, dum tangens leprosum, non inficitur.

Diuinum

Dominum planè, inter improbos versari, & eorum non infici conuersatione.

33. Maldon.

MALDONATVS adnotat solum Deum hominem potuisse cum leproso (hæretico scilicet vitando ex lege) conuersari sine periculo infectionis. Miror certè Christum subditum voluntariè legi contrà prohibitionem legis leprosum tangere. Vnde (vt vidimus) cogor profiteri se supra legem Dominum, Deúmque ostendere voluisse. Solus enim Deus, at homo speciali munimine cœlesti fultus potest sine periculo infectionis cum leproso, siue corrupto peccatore communicare.

34. *Deus solus non potest improborum societate infici: quis liber homo parum potest.* Num. 5. Leuit. 13.

Quàm accurata lex circa leprosum vitandum! *Loquutus est Dominus ad Moysem: Præcipe filiis Israel, vt eiiciant de castris omnem leprosum, ne contaminent ea.* Num. 5. *Quicumque maculatus fuerit leprâ, & separatus est ad arbitrium Sacerdotis, habebit vestimenta dissuta, caput nudum, os veste contectum: contaminatum, ac sordidum se clamabit.* Leuit. 13. Vt omnes fugerent, ne ex illius attactu immunditiam contraherent. Cur ergo Dominus tam strictæ legi non paruit? Vt ostendat solummodo à Deo posse leprosum, seu insignem peccatorem contrectari, sine periculo infectionis. Tertullianus lib. 4. cont. Marc. cap. 9. *Volens Dominus altiùs intelligi legem per carnalia spiritualia significantem, & hoc nomine non destruens, sed magis extruens, quàm pertinentius volebat agnosci: tetigit leprosum, à quo homo etsi inquinari potuisset, Deus vtique non contaminaretur; incontaminabilis scilicet.*

35. *Fidelissimus est, & beatus vir, qui non corrumpitur societate improborum.* Psalm. 1.

Solus Deus contaminari non potest: homo autem potest infici contagione: *Homo inquinari potuisset.* Prohibuit Deus Hebræis cum Chananæis commercium, quorum societate, ac moribus velut contagione quadam nouerat corrumpendos. Profectò homini tam adnatum est infici corruptorum morum contagione, vt signum sit fidelissimi, ac sanctissimi vel hic beati, si pestilentia huiusmodi inter improbos degens infectus non est. *Beatus vir, qui non abiit in consilio impiorum, & in via peccatorum non stetit, & in cathedrâ pestilentiæ non sedit.* Psalm. 1. Tam mirabilis ille, vt degens cum impiis eorum corrupto consilio non contaminatur. *Beatus vir.*

36. *Sed quis est hic vir mirabilis.* Psalm. 1. Hebr.

Aptiùs expono cum Hebraicâ lectione. *In societate derisorum, id est, pestilentium non habitauit.* Vndenam putas beatum illum appellandum? Quia vitauit impiorum consortium, ac simul eorum pestilentiam non contraxit. An non præcelsior esset beatitudo, si degens cum impiis non contaminaretur? Ita planè; sed quis est hic, & laudabimus eum? fecit enim mirabilia in vita sua. Hominibus enim adnatum prauorum infici societate.

37. *Isaias ipse se clamat pollutum ex improborum sociorum attactu.* Isai. 6. Hieron.

Sanctissimus Isaias clamat, *Væ mihi, quia tacui; in medio populi polluta labia habentis habito.* Cap. 6. Et cur obticet piissimus Vates? *Quia vir pollutus labiis ego sum.* Vndenam autem colligis, te huiusmodi infectione fœdari? Quia mirum esset, si homo in medio populi polluta labia habentis, non infectus fuissem contagione. Hieronymus, *Plangit se Propheta, quia non fuit dignus laudare Dominum Sabbaoth cum Seraphim. Non fuit autem ausus laudare Dominum, quia labia habebat immunda. Et propterea labia habebat immunda, quia cum peccatoribus simul versabatur.*

Eicob. & Mend. in Euang. do Temp. T. h.

38. *Verè querebatur, ideò à Seraphino mundatus est.* Isa. 6. Hieron.

An sanctissimus vir ex humilitatis affectu loquitur, quo purissimus quisque putat se immundum, vt Dei laudes possit diuulgare? Certè ex populi labia immunda habentis consortio nescio quid Isaias contagij contraxerat, vt verè posset inclamare: Væ mihi, quia tacui, &c. Vnde Seraphim immittitur, qui sacro carbone linguæ aliàs aureæ rubiginem ablegaret. Idem Hieronymus, *Mittitur vnus de Seraphim, qui non manu, sed forcipe, & carbone tangat os eius, & iniquitates auferat.* Quis crederet malorum societatem adeò exitialem sanctissimo futuram, vt macula illa purgatorio igni traderetur? Imo non aliud credet, qui animo perpenderit solum Deum lepræ contactu minimè posse contaminari: hominem autem posse, & mirabiliter non infici.

39. *Ipsum Sanctuarium à leprosis non inficitur.* Leu. 16. Caiet.

Quid si lepra ipsum inficiat Sanctuarium? Deus quotannis Sanctuarium iubebat expiari. *Expiet Sanctuarium ab immunditiis filiorum Israel.* Leu. 16. Verè Dei domus infici non poterat maculis peccatorum. Sed videns Deus homines improbos apud Sanctuarium commorantes, quasi pollutum reputat ex contagione Sanctuarium, seu domum Dei. Caietanus ad hæc: *Tanquam pollutum non solum ab immunditiis legalibus, sed à grauioribus peccatis reputat Deus Sanctuarium suum, ex hoc, quod est in medio eorum: tanquam immunditia, & peccata filiorum Israel redundauerint in domum Dei.* Adeò malorum commercium Sanctum omne prophanat. Ego equidem Dei Tabernaculum, aut Sanctuarium cum Paulo Sanctos homines exposuerim, quos Dominus ex malorum societate infectos esse proclamat.

40. *Patriarcharum cadauera in Ægypto non relinquuntur, ne contaminentur ab iniquis ossibus.* Act. 7. Raba. Beda.

Patriarchæ olim curarunt impenso studio, ne eorum ossa apud Ægyptios remanerent: sed ad terram promissam deferrentur. *Translati sunt illi* (Patres Iacob, & Ioseph) *in Sichem, & positi in sepulchro, quod emit Abraham.* Actor. 7. Patriarcharum quidem omnium, qui obierunt post ingressum in Ægyptum, cadauera ex Ægypto extracta Beda affirmat. Scio Scripturam de solius Iosephi cadauere commemorare; vnde Rabanus, *Synecdoche pro solo Ioseph dicuntur translati, cui Iacob dixit: Dedi tibi Sichimam, &c.* Sed cum Beda aptius locum interpretor plura cadauera translata fuisse. *De solo Ioseph* (ait ille) *Scriptura testatur, quòd ossa eius de Ægypto translata in Sichem tumulata sunt. Sed ex verbis Stephani, & scriptis Hieronymi constat cæteros etiam Patriarchas ibidem esse sepultos; quamuis memoria Ioseph celebrior sit, qui hoc de ossibus suis mandauit, ad cuius Tribum ciuitas illa pertinuit.* Iam requiro, cur cunctorum Patrum cadauera ab Ægypto abstracta fuerint, & ad Sichimam asportata? Respondet Lorinus noster, *Ne cadauera ipsa idololatrarum quodam quasi commercio profanarentur: Sed immaculata in resurrectionem seruanda sancto recluderentur in tumulo.* Adeò malorum commercium Sanctos cunctos commaculat.

41. *Ozias leprosus sanctam Vrbem contagione infecit.* 2. Par. 26.

E Sanctuario impius Ozias egredi iussus, 2. Paral. 26. Quare? Ne illud suâ præsentiâ contaminaret. Leprosus Rex debebat extra castra deturbari. At Regiâ immunitate vsus, noluit legi obtemperare? vnde totam Vrbem contagione

Procop.

deturpauit. Procopius ad Isai.6. *Quamquam legis precepto extra castra leprosus tanquam impurus pelli iuberetur, Ierosolyma tamen recedere recusans, totam Vrbem præsentiâ suâ pollutam, impuràmque reddidit.* Et addit, *Inde est, quòd Dominus tacuit Prophetas suos, alioquin minimè dedignatus, sed eorum doctrinâ indignos arbitratus, qui eandem cum homine impuro Ciuitatem incolerent.* Prohibentur Prophetæ, ne ingressi Vrbem et contagione leprosi Regis polluerentur. Vnus Isaias apud populum polluta labia habentem habitauit? Quam non indemniter, si necessario vsus carbonis ministerio. Fugiat homo prauorum consortium, à quo, miraculo edito, non inficitur.

Observatio VI.

Ad illa verba:

Volo, mundare, & confestim sanata est lepra eius.

Quàm sine molestia, sine sumptu leprosus fuit à Domino mundatus.

Hoc enim cælestia munera habent, quòd sine accipientis recipiantur incommodo; mundialia secus.

42. NVLLAM Dominus ab ægroto commutationem hodie petiit, nec saltem particula *Confide, fili*, præmissâ confestim eum à lepra mundauit. Cœlesti etenim muneri adnatum est, tam gratis conferri, vt sine sumptu accipientis impendatur. O mundialia hominum munuscula quanti pretij commutatione eritis recipienda!

43. *Euangelij munus accipitur gratis.* Mat. vlt.

Discipulis ascensurus Dominus profatur: *Prædicate Euangelium omni creaturæ. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit.* Marc. vlt. Euangelium equidem cœleste est margaritum, quod omnium diuitiarum commutatione esset comportandum, nisi gratis à Domino impenderetur. Prædicate Euangelium. Hispanè explico: *Pregonad el Euangelio.* An vendibilis Euangelica gratia? Absit. Cùm res mundiales voces præconis euulgantur, emptores aduocantur ad merces pretio redempturi. At Euangelium euulgari, audiri est; atque adeò sine pretio recipitur, sine sumptu possidetur. Theophylactus appositè ad cap. 1. Matth. *Nunciat quod facilè, & gratis hæc accepimus, neque nostro labore assecuti sumus hæc dona, neque ea ex nostris acceperimus bonis operibus; sed gratiâ, & misericordia Dei talia bona consequuti sumus.*

Theoph.

44. *Augustissimum Maternitatis Dei munus sine vllo sumptu Maria recepit.* Luc. 1. Procl.

Id pondero in augustissimo à Deo Deiparæ munere exhibito. Angelus Mariæ: *Ecce concipies in vtero, & paries filium, & vocabis nomen eius Iesum, hic erit magnus, & Filius Altissimi vocabitur.* Tantum ne munus quanta acquirendum commutatione? An pretij loco virginitas deperire cogetur? An partus voluptas doloris vsura comparabitur? Beatissima Virgo, *Spiritus sanctus superueniet in te, &c.* Luc. 1. Cuncta cœlestia bona tibi gratis impenduntur, virginitate integrâ, dolore recedente, siue non accedente. Quare tantum munus Maria recipit sine pretio? Quia hoc cœlestia munera differunt ab humanis, quòd sine accipientis sumptu conferuntur. Vnde Maria in morem Euangelij Verbum recepit gratis, vt ipsum euulgari, recipi fuisset sine commutatione. Proclus hom. de Christ. Nat. in Conc. Ephes. tom. . cap. 7. *Natura portas reserauit Emanuel vt homo, sed virginitatis claustra non violauit, nec prærupit vt Deus. Ita enim ex vtero est egressus, sicut per aurem ingressus. Qui impatibiliter fuerat illapsus, impatibiliter est elapsus.* Ipsum nomen *Emanuel* muneris indicat qualitatem. Id est, quod confestim exhibeatur sine hominis accipientis sumptu. *Nobiscum Deus* repentè, *confestim* leprosus Orbis sanitate donabitur.

45. *Hebræis Deus libertatem sine pensione, gratis omnino exhibuit.* Exod. 3. Theod.

Rubus sine læsione ardens. Israëlis erant laboribus vndique velut spinis Tribus circumdatæ. At salus tam gratis cœlesti munere præparatur, vt minimè læ datur à luce. Hoc etenim sibi vendicant munera descendentia à Patre luminum, quod sine accipientis impendantur sumptu. Theodoretus apud Lipo. *Rubus qui ardebat, nec tamen comburebatur, Dei personam, dantisque benignitatem declarat; quod videlicet ignis rubum, qui facilè cremari solet, non consumeret.* Quàm benignè dat Dominus, nullam beneficij accipiendi requirit vsuram! Mundiales autem quam crudeliter, quorum munuscula potius sunt carbones desolatorij, quàm beneficij effectus.

46. *Adamum forti donauit vxore, (pretiosissimo munere) sine sumptu doloris, &c.* Genes. 2. Chrysost.

Non dubito, quin fortis mulier marito sit munus à Domino maximum, *procul, & de vltimis finibus pretium eius.* Prou. 31. At quis fortem inueniet vxorem? Quantis sumptibus erit comparanda! Profectò si ex cœlestis largitoris manu est accipienda, gratis impendetur. Dormiente Adamo Deus costam sustulit in fœminam mutandam, ædificandam in vxorem, *& repleuit carnem pro ea.* Gen. 2. Cur è dormiente costa abstrahitur, & carne vacuitas oppletur? Ne scilicet cœleste beneficium sumptum aliquem ab homine exigeret: aut doloris, aut vacuitatis. Chrysostomus, *Accepit vnam costarum illius, & impleuit carnem pro illa; vt non posset discusso somno, quod factum erat, ex vacuitate sentire. Nam quamuis eo tempore, quo auferebatur, ignorauit, postea tamen cogniturus erat. Itaque vt ne illum in auferendo, dolore, neque ob ablationem tristitia afficeret, vtraque sic dispensauit, vt citra cruciatum illius auferret, & impleto eo loco, vnde abstulerat, factorum sensum percipere non sineret.* Sine pensione etenim cœlestia munera dispensantur.

47. *Diabolus mundialis Princeps munuscula dat grauissimo sumptu accipientis: imo non accipientis, quia non sunt.* Matth. 4. Ioan. 14.

An sic mundiales Principes? Eorum Regem (si tenebrarum Principes illi sint, & non lucis) Diabolum audiamus. Tentaturus Dominum lapides offert illustri miraculo excitato, in panem conuertendos. Cuncta Regna Mundi in momento temporis transeuntia minimè permanentia obtulit. *Hæc omnia tibi dabo,* Matth. 4. An traduntur Christo Regna possidenda? Lyranus, *Princeps hominum mundanorum per seductionem, venit ad Christum ipsum tentando in deserto.* Quid ille? *Hæc omnia tibi dabo.* An Christus accepit? Minimè. *Venit, ait, Princeps huius Mundi, & in me non habet quidquam.* Ioan. 14. Non habet in me, quod vendat adorationis pretio, & quod tam citò auferat, vt illud ipsum dare sit recipere.

Et

Lyra.

Et in me (ait Lyranus) *non habet quidquam. Quia noluit Dominus habere quod perderet: pauper venit, ne haberet diabolus, quod auferret.* Munusculum illud apparens, quod tam citò erat auferendum offertur Dei Filio adorationis pretio: *Hæc omnia tibi dabo, si procidens adoraueris me.* O quanto pretio emis damnationem! An non ipsa salus alicui haud tanto labore condigna videretur?

Observatio VII.

Ad illa verba.

Volo, mundare, & confestim mundata est lepra.

Crporis ægritudinem facillimè Dominus ablegauit, confestim sanauit leprosum.

O animi lepra quanto labore cælestis medici ablata es!

48. Dominicæ manus extensione confestim lepra horribilis corporis morbus (vt vidimus) ablegatur. Vt autem spirituali lepræ medicamen adhiceretur, Dominus extendit quidem manus, sed patibulo suffigendas. Cuncti corporis labores facillimo negotio tolluntur, peccati maculæ magno labore medici abradendæ.

49. Isaias & Ieremias labiorum ægritudine afficiebantur. Ille conqueritur, *Væ mihi, quia tacui:* hic inclamat, *A, a, a, Domine Deus, nescio loqui.* Medicus cælestis apposita præparat medicamina, Isaiam igne torquet, forcipe prunam ex altari auferens: hic labor, hic opus. At Ieremiæ labia leniter Dominus tetigit. *Extendit Dominus manum suam ad me, & tetigit os meum.* Quare Isaias igne & ferro afficitur, Ieremias autem solummodo manus medici curatur attactu? Profectò Isaias de culpa conqueritur: *Vir pollutus labiis ego sum, & in medio populi polluta labia habentis ego habito.* Cap. 6. Verùm Ieremias corporis prætendit, impedimentum ad loquendum, materiam offert ægritudinem. *A, a, a, Domine Deus nescio loqui.* Cap. 1. Ex vtero enim fuerat ab originalis criminis leprâ mundatus. Pulchrè Origenes hom. 1. *Ieremia, quia sanctificatus fuerat in vulua, non forceps mittitur, neque de altari carbo succensus; nihil quippe habebat igne dignum: sed ipsa manus Domini tetigit eum.* Non sanatur lepra peccati sine altaris igne, sine sacrificij respectu, sine Agni immaculati suffixione, sine manuum extensione, non vt tangant leuiter, sed vt grauiter vulnerent.

Quanto labore Medici cælestis macula leuis ab Isaia tollitur? Quam facile ægritudo corporea ablegatur!
Isai. 7.
Iere. 1.
Origenes.

50. Passionem, ac mortem suam Dominus Baptismum sæpe vocitauit. *Baptismo habeo baptizari, &c. Baptismo* (ait Discipulis) *quo ego baptizor, baptizabimini.* Mar. 10. Vbi Theophylactus, *Baptismum Crucem nominat, tanquam emundationem nostrorum facientem peccatorum.* Quid tibi ô homo Baptismo leuius, quo dilueris ad stolæ puritatem. An Medici solummodo leui manuum extensione mundatur stola, maculæ tuorum criminum absterguntur? Profectò Baptismus hic medico Crux est, vbi extensæ manus Domini suffiguntur.

Extendit Christus manus Cruci illigandas, vt dilueret Ecclesiam.
Marc. 10.
Theophyl.

51. Oseæ vociferatur ore Dominus, *Facti sunt Principes Iuda quasi assumentes terminum, super eos effundam quasi aquam iram meam.* Cap. 5. Peccatoribus-ne supplicia proferuntur, an medicamina præparantur? Profectò captiuitas indicitur in conscientiæ leprosæ macularum abstersionem. Rupertus, *Captiuitas Iuda fuit peccatis debita. Sed sicut aqua mundat sordes, sic illa captiuitas mundauit populi peccata.* Num facili Medici scriptione? Certè Medicus ipse captiuitatis addictus angustiis ex Oleastri expositione, obiicitur, Redimitur enim populus, *& Deus eorum*, qui quidem vt eos curaret à crimine, manus vinculis illigandas extendit. O quanto Medici incommodo tam facilè à Christicolis graues maculæ contrahuntur! *Si laueris te nitro, & multiplicaueris tibi herbam borith, maculata es in iniquitate tua coram me dicit Dominus.* Ierem. 2. Labor enim ægrotí sine labore Medici cælestis prorsus inutilis. *Peccata grauia* (ait Hieronymus) *grauioribus tormentis* (Medici inquam) *indigent*, & ægroti.

Vt Deus à captiuitate vera maceriarum vinculo populum liberaret, eidem captiuitatis pœna addicitur.
Ose. 5.
Rupertus.
Quanto Medici incommodo ægritudo hæc contrahitur.
Iere. 2.
Hieron.

SECTIO SECVNDA.

Sacerdoti Leprosus sistitur.

TEXTVS.

VERS. 4. **E**T ait illi Iesus : Vide, nemini dixeris ; sed vade, ostende te Sacerdoti, & offer munus, quod præcepit Moyses in testimonium illis.

COMMENTARIVS LITERALIS.

§. I.

Leproso Dominus secretum indicit.

1 *Cur prohibet Dominus nemini miraculum euulgari?*

T ait illi Iesus : Vide nemini dixeris. Cur tantum beneficium Dominus prohibuit publicari? An Christus hominem permittet ingratum? Qui non potest sicut Naaman Syrus auri, & argenti munera offerre, offerat gratitudinis exultationem beneficium euulgans. Et qui aurum, & argentum minimè oblatum acciperet, recipiat saltē verba confessionis. Respondet Hilarius (Hilar.) id Dominum iussisse, ne miraculum hoc quasi iussu Iesu iactari videretur. *Vade alij ægroti ad Christum venirent curationem quærentes : & fidei meritum amitterent, si non sponte, sed miraculo impulsi venirent.* Ambrosius contestatur. (Ambr.) Hieronymus (Hieron.), Quia necessarium non erat, *vt sermone iactaret, quod toto corpore præferebat.* At Chrysostomus hom. 26. Beda, Euthymius & Theophylactus (Chrisost. & alij.), *Ne gloriam suam quærere videretur.*

2 *Authoris sententia.* Existimo, Christum non omnino, prohibuisse, ne quid vnquam diceret; sed ne diceret, antequam se Sacerdotibus ostenderet. Ne scilicet si Sacerdotes, vulgatâ famâ, factum cognouissent, calumniarentur non esse verè mundatum, cuius munditiem sicut Lex Leu. 14. præcipiebat, nō esset ipsorum iudicio comprobata. *Non dixit, Nemini dixeris : sed, Nemini dixeris, antequam Sacerdoti offeras, ne odio te alij prosequantur, si sciunt te velle videri sanum sine Sacerdotis præiudicio.* Sic Auctor Imperf. (Imperf.) hom. 21.

§. II.

Leproso imperat, coram Sacerdote apparere.

3 *Cur leprosum sisti Sacerdoti Dominus iusserit?* **S**Ed vade, ostende te Sacerdoti. Disputatur ab Interpretibus, quare Dominus iusserit, leprosum coram Sacerdote sisti? Tertullianus lib. 4. Cont. Marc. Chrysostomus hom. 26. Hieronymus, & Euthymius (Tertul. & alij.). *Ideo præcepit, vt ostenderet se legem seruare* Theophylactus (Theoph.), Ne si se Sacerdoti non ostendisset, extra ciuitatem secundùm legem manere cogeretur, nec accepto posset beneficio frui quia curatis à lepra redire non licebat in Ciuitatem, priusquam à summo Sacerdote de eorum esset curatione iudicatum. Hieronymus, vt humilitatem suam doceret. (Hieron.) Beda vt inexcusabiles essent Sacerdotes, (Beda.) si in ipsum non crederent, cuius miracula probâssent. Ab Hieronymo hanc rationem approbari video. Maldonatus subscribi Hoc enim (Maldon.) est, quod statim addit : *In testimonium illis;* quod non solum oblationem muneris, sed etiam ostensionem spectat. Obseruat Euthymius. (Euthym.) *Partim legem soluit leprosum tangens, vt viam aperiret Christianæ fidei, quam, lege cessante, erat necesse vigere : partim verò legem seruat, iubens, leprosum stare iudicio Sacerdotum, ne eos offenderet,* Bonauentura (Bonau.) denique ad cap. 5. Lucæ, *Mirum est, quod lex leprosi examen commisit Sacerdotibus, & non potiùs Medicis. Certè significabatur lepra peccati à Sacerdotibus in nouo Testamento examinanda.*

Existimo tamen præferendam Euthymij expositionem. 4 *Sententia Authoris.* Nam eum tangens ægrotum visus fuerat legis transgressor, ad Sacerdotem sanatum immittit, vt eiusdem legis cultor ostendatur, Chrysostomus, (Chrysost.) *Fecit ne legi videretur aduersus.* Addo voluisse Dominum dona sua cum Sacerdotibus communicari, vt erroris periculū euitari possit, vti ex Simone de Cass. dabimus.

Et offer munus, quod præcepit Moyses in testimonium illis. 5 *Patrum expositio.* Imperfecti Author in nomin. (Imperf.) hom 21. Offer illis munus, ne si non obtuleris, curationem tuam calumnientur; & vt muneris acceptio in perpetuum cōtra illos veræ curationis tuæ testimonium sit. Hilarius, (Hilar.) Offer munus tuum, quod præcipit Moyses vt esset in testimonium illis, curationem non ex Sacerdotibus, aut omninò ex omnibus : sed ex Deo profectā esse.

Assero Dominum rationem reddere, non solùm cur munus illud offerre iubeat, sed etiā cur 6 *Sententia verisimilior.* ad Sacerdotes & cur ad Sacerdotes mittat. & cur quidquam priùs dicere prohibeat. Vt si sensus: *Nemini quidquam dixeris, sed ostende te Sacerdoti, & offer munus tuum, quod præcepit Moyses,* vt illi ipsi, qui maximè mihi aduersantur, primi meorum testes miraculorum sint, & proprio eorum testimonio ipsorum incredulitas arguatur. Quale munus offerendum, Leuit. 14. scribitur.

IN IESVM LEPROSOS MVNDANTEM.

PANEGYRICVS MORALIS SECVNDVS CIRCA LITERAM.

EX LEPROSI MVNERE.

OBSERVATIO I.

Ad illa verba:

Et ait illi Iesus : Vide nemini dixeris.

Curat Dominus miraculum silentio operiri, ne gloriam suam quærere videatur.

Virtus enim, quæ in absconditò rutilat, dum profertur in publicum, tenebratur; abscondendi autem studium eam efficit exteriùs micare.

7. Theoph.

IEBAT Theophylactus Dominum præcepisse, vt Leprosus mundatus miraculum peruulgari non efficeret, *ne gloriam suam quærere videretur.* Virtus celata conseruat splendorem, euulgata autem tenebris offunditur.

8. *Virtus, quæ ab hominum oculis separatur glorificari expectat.* Chrys.

Chrysologus serm. 9. *Iustitia quæ per se sibi abundat ad gloriam, spectaculum populi, vulgi laudes, fauores hominum, mundi gloriam non requirit.* Quare in publicum attrahi refugit? *Quia à Deo solo, vt glorificetur, expectat.* Dum, sola, ab hominum oculis separatur, expectat glorificari; ad publicum enim productam scit minimè posse claritate donari, si ipsius virtutis ingenium spectetur.

9. *Virtutum grana in abscondito rutilant, in publico amittunt splendorem, nisi cum homo studet ea abscondi.* Cant. 4. Philo.

Sponsus sic dilectæ genas descripsit, & labia. *Sicut vitta coccinea labia tua, sicut fragmen mali punici ita gena tua, absque eo, quod intrinsecùs latet.* Cant. 4. Silentio obfirmari sponsæ labia Christus studet, dum silentium indicit: Nemini ô dilecta meam erga te aperias dilectionem. Virtus enim abscondita rutilat, euulgata obtenebratur. Dum grana mali punici cortice clauduntur pulcherrima Conditori apparent: fragmen autem mali punici efficit, vt, granis oculis hominum iam patentibus, fulgor ille internus depereat. Vnde fragmẽ apparet *absque eo, quod latebat intrinsecùs.* Roboro ex Philone Carpat. expositionem. *Sextus intra malum punicum multitudinem granorum contineri. Horum persimiles bonorum operum fructus esse dicuntur, & latentis animi,*

Elcob.& Mend.in Euang.de Temp.T.I.

conscientiæque bene cogitata, ac facta, quæ soli sponso perspecta sunt, & cognita. Et ideo inquit, sicut cortex mali punici sic gena tua. Can. 5. Preme particulas: *Sicut fragmen, sicut cortex.* Dum virtutum grana cortice obuelantur, Deoque soli obiiciuntur, pulcherrima esse quis dubitet? At dum cortex frangitur, granáque hominum oculis patescunt, fulgore illo interno spoliantur: *Absque eo, quod intrinsecùs latet.* Planè id accidit quando labiorum vitta rumpitur singularis; cùm autem profundo silentio curat quis suas virtutes celari, earum fulgor omnibus reseratur. Præcipimur igitur operum fulgorem abscondere, vt augustius Dominus ipse efficiat emicare. Cant. 5.

Discipulis Dominus, *Attendite, ne iustitiam faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis.* Matth. 5. Ibidem adiicit, *Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt glorificent Patrem vestrum.* Si præcipiuntur iustitiam ab oculis hominum abscondere, quonammodo de fulgore virtutum in conspectu hominum illa subtexuit? An quia illud ipsum à nobis egregiorum operum fulgorem abscondi, idem est ac cœlestis lucis incrementis manifestari? Ita Paschasius lib. 4. in Mat. *Notanda in omnibus verborum proprietas. Illinc dictum est: Sic luceat, istinc: Cauete, ne faciatis opera vestra coram hominibus. Non prohibet, ne luceant; sed tantùm ne fiant, vt videantur; quia si virtutes sunt, lucebunt.* Imo ideo lucebunt, quia ne fiant coram hominibus, cauemus. 10. *Celantes Discipuli iustitias coram hominibus, efficiunt, vt cunctis lucidissimè manifestentur.* Matth. 5. Pasch.

Lucas fatur, *Cùm autem Sol occidisset, omnes, qui habebant infirmos varijs languoribus, ducebant illos ad eum, at ille singulis manus imponens, curabat eos.* Luc. 4. Et cur Medicus Solis expectat occasum ad ægritudines curandas, si matutinum tempus assolet à temporariis Medicis expectari? Quia curabat opera egregia sua tenebris abscondi. An non cœlesti munificentissimo Medico, qui omnium cupit ægritudines sanari, accommodatius opera mira peruulgare dum mediis in Solis radiis gererentur? Cupiebat certè omnes donari sanitate, & ideo curat egregia opera, virtutem cœlestem abscondi. Tunc enim Deus curat ipsa opera plus euulgari, & elucere augustius. Abscondi studet Dominus? Illud ipsum abscondi, peruulgari est, vnde cuncti cognoscent, cuncti ad sanitatem accipiendam properabunt. Pondera id quod Lucas adiicit: *Factà autem die egressus ibat in desertum locum, & turba requirebant eum.* Ad quid requirebant? Ad sanitatem recipiendam. Vndenam dignoscunt Christum 11. *Curante Domino in tenebris sua opera gesta, vt plaus m vi**terur, magis lucent & publicantur.* Luc. 4.

manuum extensione ægrotos curare, si in tenebris gesta sunt opera? Quia illud ipsum, Dominum egregias curationes tenebris abscondisse, idem fuit ac si præconis voce peruulgásset. Ambros. Vnico verbo Ambrosius lib. 3. de Virgin. *In quo ille docet, à perfecto debere abesse iactantiam; non enim sanandorum copiam, sed iactantiam declinabat.* Quia scilicet declinando iactantiam, ea ipsa opera adeò elucescerent, vt omnibus cognita ægrotis, sanandorum copiam adducerent.

OBSERVATIO II.

Ad illa verba:

Vide, nemini dixeris, sed vade ostende te Sacerdoti.

Dominus monet leprosum mundatum, sanitatem suam soli Deo in Sacerdote reuelare.

Opera enim bona debent quidem hominibus manifestari; sed eo affectu, vt tantum Deo præstare intendamus obsequium.

12. *Eleemosyna sine tuba publicè facta.*
ON dubium, quin Dominus voluerit leprosi mundati miraculum hominibus publicari, in incrementum fidei Discipulorum, & inimicorum confusionem, vt vidimus. Cur ergo soli Sacerdoti reuelari curat? Vt ostendat eo tendere nostrum debere studium, vt Deus, cuius personam Sacerdos gerebat, agnoscat, hoc est, vt fiant opera nostra, vt legi pareamus, vt præcepta seruemus: nihil autem de hominum curemus cognitione.

13. *Publica eleemosyna sine tuba, cũ largitor soli Deo placere studet.* Matth. 5.
Magistri cœlestis documentum: *Cùm facis eleemosynam, noli tubâ canere ante te sicut hypocritæ faciunt in Synagogis, & vicis.* Matth. 5. Ergo contra Domini monitum eleemosynæ publicæ impenduntur. Claudantur ostia egenis, non reserentur monasteriorum claustra. Profectò non patiar, id à Domino imperatum. Quid ergo? Non curat Dominus eleemosynarum elargitionem abscondi, quam oportet hominibus manifestari, *vt videant opera nostra bona, & glorificent Patrem, qui in cælis est.* At prohibet ante nos tubâ canere, vt hominibus eleemosyna manifestetur: sed solùm vult nos studere, eleemosynam in conspectu Domini apparere, & soli eius obsequio præsentari. Chrys. Chrysologus serm. 9. *Ergo in conuentu, in plateis, in triuijs neganda est misericordia? non prebendus est victus? Planè & in omni loco, & in omni tempore facienda est misericordia, prebendus est victus, nuditas est tegenda. Sed sic vt misericordia non terra sit nota, sed cælo: non hominibus insinuata, sed Deo.*

De spirituali illa munificentissima fœmina Dominus Salomonis ex ore. *Quæsiuit lanam, & linum, & operata est consilio manuum suarum.* Prou. 31. Ac si diceret, eleemosynas pauperibus elargita est. Strabus, *Hæc sancta facit secundum illud Isaiæ: Cum videris nudum operi eum, & carnem tuam ne despexeris.* Cap. 58. *Operatur autem non inconsultè, sed consilio, vt à viro suo Christo mereatur in iudicio audire: Nudus fui, &c.* Aliter tamen particulam illam: *Operata est consilio manuum suarum,* expendo. Sic cum dispersit, & dedit pauperibus, quod necessariò ab hominibus dignoscitur, quia dispergi, euulgari est: curat Deo soli placere, vt vtatur aliorum manibus ad eleemosynarum elargitionem. Tribuantur illis opes, soli ego Deo intendo mea opera præsentari. Pulchrè idem Strabus, *Operata est consilio manuum suarum. Id est, earum personarum per quas eleemosynas pauperibus tribuit,* sic vtitur ministerio, *vt cum dispergit, det pauperibus, non vt ab hominibus laudetur ad tempus, sed vt iustitia eius maneat in seculum seculi,* curans soli placere sponso. 14

Fœmina fortis publicè dat, sed soli sponso præstat obsequium. Prou. 31. Strab. Isai. 58. Strab.

Adiicit Salomon, *Facta est quasi nauis institoris de longe portans panem suum.* Prou. 31. Quid eleemosynarum largitrici cum institoris naui? An triticum portans famescenti Regioni exhibendum fœminæ illius describit ingenium. Ita planè, si addideris nauem ei muneri studentem sic intendit pauperum refectioni, vt soli Deo placere procuret. Nauis etenim dum pelagus tranat, solum gubernatoris ministerio Arctoum sydus aspicit. Adhuc Glossæ Magister, *Sancta anima quasi nauis institoris transit fluctus seculi, sola, quæ in cœlis, meditatur æterna.* Regionis pauperes exatiantur, fœminæ Thabitarum parentis commendatur sollicitudo, munificentiam inopes peruulgant, exaltant. Attamen *sancta anima sola, quæ in cœlis, meditatur æterna,* soli curat sponso sua egregia opera præsentari. 15

Nauis in mororto, omnes tritico impleat, sed ipsa solius syderis radiis aspexit. Prou. 31. Glossa ord.

OBSERVATIO III.

Ad illa verba.

Vide, nemini dixeris: sed vade, ostende te Sacerdoti, & offer munus.

Dum curat Dominus, leprosum lepram præteritam abscondere, iubet, illum se se Sacerdoti manifestare.

Illud enim ipsum homines peccata confiteri, tacere est, nemini est dicere.

IDIMVS ex Bonauentura in dicta à Domino Leprosi coram Sacerdote manifestatione indicari Sacramentum pœnitentiæ, quo homines sua sic peccata profiten 16.

Confessionis secretum. Bonau.

profitentur, vt nemini dicant: humano terreno: solummodo Deo, & homini cœlesti manifestent. Simon de Cass. lib. 5. cap. 11. *Nemini dixeris, dixeris Sacerdoti.* Si Sacerdoti dicit, an non dicit alicui? *Nemini* planè. Vnde nunquam existima peccata tua magis abscondita esse, quàm dum Sacerdoti exposueris. Præceptum enim nemini dicendi, tunc perfectè impletur, cum Sacerdoti sese ostendit ægrotus, & illi sua præterita crimina manifestat. Vnde, vt Bonauenturæ sententiam illustremus, sanitas leproso à Domino exhibita, sit tibi gratia ex contritionis actu, qua iustificaris, sed cum voto vtique Confessionis. Post sanitatem itaque ad Confessionem propera Sacerdoti crimina præterita ostende, lepram è qua cœlesti munere mundatus es, manifestari cura. At te nemini dixisse, compertum habeas. Nemini enim dicuntur, non euulgantur, potiùs operiuntur, quæ crimina Sacerdoti manifestantur.

Cas.

17\. Post peccatum Adamus audiens *vocem Dei ambulantis in paradiso,* se abscondit, fugiens ad foliorum latibula. At Deus clamat: *Adam vbi es?* Gen. 3. Ignarusne Dominus requirit Adamum? Eucherius acutè, *Non tanquam ignarus Deus interrogat, sed cum esset misericors, prabet pœnitendi occasionem, & confitendi.* Quænam confitendi occasio? Illud ipsum, Adamum ad latibula fugere, procurans ipsi Deo operiri nuditatem. Ac si diceret Deus, vis ita tuum crimen operiri, vt vel ego te nudum ignorem? Confitere delictum: te Sacerdoti ostende, & nemini dices iniquitatem. Vnde verè potero inclamare quasi ignarus delicti, (quod post Confessionem non erit:) *Adam vbi es?* Tam abscondita est nuditas tua, vt quodammodo ignorem an vnquam foliis indigueris.

Vt ipsi Deo absconderetur peccatum, imo vt non sit quod possit cognosci, Adamus ad confessionem allicitur. Gen. 3. Euch.

18\. Profectò nudus homo respondet, *Vocem tuam audiui, & abscondi me, quia nudus eram.* Gen. 3. Cur non protinus delictum manifestat? Vt non proferatur ad Numinis cognitionem, ad Angelorum notitiam. Imo quia confessus non est, Deus ipse delictum euulgauit: *Quis indicauit tibi, quòd nudus esses, nisi quòd ex ligno, de quo tibi praceperam, ne comederes, comedisti?* Ibid. Ad quæ Rupertus, *Quia sua nuditatis causam homo tacuit, idcirco Deum loqui, & eandem in homine causam arguere oportuit.* Debuit rogatus, *Vbi es?* ingenuè profiteri, Nudus sum, quia præceptum transgressus fui, & abscondor. At quia causam non confitetur nuditatis, Deus euulganit; eam autem silentio inuolueret, si priùs ille profiteretur. *Est autem* (adiicit) *hac regula diuina aquitatis, vt homo si argui non velit* (ex delicti manifestatione) *se ipsum accuset, iustus enim in principio accusator est sui. Si autem, homine tardante, priorem Deum oporteat loqui, & narrare, quid homo feceris, tunc districtius arguit: Quis indicauit tibi, quod nudus esses, nisi quia ex ligno prohibito comedisti? Vtinam qui peccauerat, diceret: Comedi!* Quo fructu dixisset? Proculdubio Dominus crimen non peruulgaret.

Quia confessus non est, delictum coram cunctis hominibus euulgatur ab ipso Deo. Gen. 3. Rupert.

19\. Clamat Dauid: *Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata.* Psalm. 31. Quinam huiusmodi donatus est beatitudine, quòd eius peccata tegantur? Profectò qui Sacerdoti euulgat. Nec enim ea crimina, quæ pœnitentes profitemur, nobis à Domino vlterius imputantur, & quasi non fuerint, haud amplius apparent. Gregorius ad hunc Psalm. *Imputare sibi peccatum suum Adam noluit, & quia se confiteri culpabilem renuit, mortifera damnationis sententiam ad posteros misit.* Misit, inquam, ad posteros, posteri homines dignouerunt parentis delictum ex sententiæ tenore, quòd si professus fuisset, non tam vulgari infamia esset euulgatum. Peccatum enim à peccatore expressum, eo ipso visum operculo celari, ne oculis pateat humanis, quod in Iudicis cœlestis conspectu iam non adest, quia venia dilutum. *Quod si nosmetipsos* (adiicit) *iudicaremus, non vtique diiudicaremur. Si peccata nostra nobis imputaremus confessione, non ea nobis imputaret Deus.*

Teguntur peccata, cum confessione proferuntur. Psal. 31. Gregor.

Reus Cain ad examen vocatur, torturæ addicitur, vt fratricidij crimen profiteatur: *Vbi est Abel frater tuus. Qui dixit. Nescio.* Gen. 4. Cur ô miser abnegas in tortura? Ne si confitear delictum, neci adiiciar. Proh hominum dementiam! Si confitereris, peccatum minimè euulgaretur, quia confessione crimen aperitur. At quia negâsti, publicatum est; quia quod abnegatur crimen, necesse est manifestari. Ambrosius, *Interrogat Deus Cain de fratre, vt moneret eum ad confessionem. Apud forensia tribunalia tandiu quisque torquetur quandiu non confitetur crimen.* Quid si confiteatur? An non capitali sententiæ subiacet? Quare subiacet capitali sententiæ post confessionem? Quia iam crimen scitur, iam euulgatur iniquitas. Porrò post confessionem peccati coram Sacerdote cœlestis Iudicis personam gerente, absoluetur reus, quia adeò peccatum tegitur, vt nulla possit exquiri tortura, quod iam verè non adest post confessionem quidem diluta stola. Ex Ambrosij sententia excogitaui. Sæpe alibi redit argumentum. 20.

Coram tribunali Dei qui confitetur, quasi negat, vnde absoluitur, siue se purga el tormento.

Observatio IV.

Ad illa verba:

Vade, ostende te Sacerdoti, & offer munus tuum.

Leprosum cœlesti munere affectum ad Sacerdotem Dominus immittit.

Edocens, è Sacerdotum, seu spiritualium Parentum consilio, quæ ad spiritum pertinent gerenda.

SIMON de Cassia illo lib. 5. cap. 11. Sic de immisso ad Sacerdotem leproso sanato: *Zelatur Dominus Ecclesiam suam, & Sacerdotium firmat, vultque dona sua cum Sacerdotibus conuenire, & eorum testimonio firmari. Si quidem Sacerdotium antiquum noui signum erat.* Accipit quis à Domino munus aliquod descendens quidem à Patre luminum, quod ad mirabilem animi sanitatem spectat? Sacerdotis, seu spiritualis parentis iudicio monet exponi, ne errandi periculo subiaceat. 21.

Cassian.

Olim Deus electum populum ex Ægypto educens in manu potenti *non duxit per viam* 22.

Populus electus cœlesto

 terra

munus recipiens, Sacerdotis exquirit, ad via spiritus directionem, consilium. Exod. 13. August.

terra Philisthym; sed circum duxit per viam deserti. Exod. 13. Vbi Augustinus quæst. 68. premit illam particulam: *Duxit*, & quærit, quonammodo populus à Domino duceretur & respondet populum Sacerdotem, ac Magistratum adire, vt Dei voluntas aperiretur. An non electo populo sufficeret, se electum, ac plurimis beneficiis donatum agnoscere? Certè, quia se specialissimè electum contemplabatur, quantò maiora dona recognoscebat, tantò accuratiùs de Sacerdotali consilio, ac directione studio accendebatur. *Hic ostenditur*, (addit Doctor) *omnia fieri debere consilio* (Præsulis seu Sacerdotis, &c.) *ad cuitanda, quæ aduersa sunt, cùm Deus apertissimè adiutor est.* Augustiora etenim beneficia strictius exigunt Sacerdotis, seu confessarij directionem.

13. *Moyses, quia ad Dei colloquium eleuatus vel Sacerdotis gentilis directionem sequutus est.* Exod. 18.

Quis Mose sapientior? An non cum Domino facie loquebatur ad faciem? Nonne immenso populo Præfectus à Numine eligitur? Huic ad terram promissam properanti socer Iethro Sacerdos alienigena inquit: *Audi verba mea, atque consilia, & erit Dominus tecum.* Exod. 18. Paruit Moses, Gentilis monita impleuit. O humilitas Moysi! Imo ô prudentia amico Dei specialissimo necessaria. Quia se specialissimo munere à Deo donatum videt, contemplatur se egere consilio. Vnde Iethro Sacerdoti licet alienigenæ subiicitur, quia socer, seu pater erat. Vt scilicet edoceat homines præcelsioribus muneribus obæratos, facie ad faciem cum Deo loquentes accuratius debere Sacerdotum parere consiliis. Ioannes Abbas Cæsarius appositè. *Sæpè paruo cuilibet Sacerdoti Dominus ostendit, quod alicui magno, & multis donis repleto videre nequaquam concedit. Sicut Moysi sancto facie ad faciem cum Deo loquenti Iethro alienigena consilium dedit.* Certe periculosè Deum excipit ex speciali munere, cum illoque facie ad faciem loquitur, qui Sacerdoti illam animi non ostendere curat puritatem: *Ostende te Sacerdoti licet*, tepiditate laboranti, licet improbitate saucio. *Et enim* (quia Sacerdos est) *paruo Dominus ostendit, quod magno, & multis donis repleto nequaquam concedit.*

Ioannes Abbas.

24. *Fecit Moses quæ Sacerdos monuit, non solum humilis, sed prudens, ne erraret in via.* Exod. 18. Orig.

Pergit textus, *Quibus auditis Moyses, fecit omnia, quæ illi suggesserat Iethro.* Exod. 18. Quæ bellè Origenes ad nostrum accommodat argumentum. *Cum perspicio, quod Moyses Propheta Deo plenus, cui Dominus facie ad faciem loquebatur, consilium accepit à Iethro Sacerdote Madian, admiratione nimiâ, stuporem mentis incurro. Non dixit Moyses: Mihi Deus loquitur, & quid agere debeam cœlesti ad me sermone defertur: & quomodo consilia ab homine Sacerdote gentili recipiam alieno à populo Dei? Sed audit vocem eius, & facit omnia, quæ dicit; & non quis Sacerdos dicat, sed quid dicat auscultat.* O quoties Dei ad te sermo defertur, & vult Dominus te ad Sacerdotem (sæpe improbum) accedere, vt te possit de spiritualibus salubriter quidem adnere. *Quis autem hodie* (adiicit) *eorum, cui aliqua à Deo reuelata sunt, si in legis scientia aliquid meriti habeat, consilium dignatur inferioris saltem Sacerdotis accipere?* Alibi plura.

Pauci illustrationes, aut reuelationes ad Sacerdotem deferunt, si de propria scientia præsumunt.

PARS

PARS SECVNDA.

DECEM LEPROSI.

Paraphrasis, Commentariíque litterales ad Caput decimumseptimum Lucæ.

PANEGYRICI MORALES CIRCA Literam in Iesum Leprosos mundantem.

PROLVSIO.

LICET persecutionum tenebræ peruolarent, Sol Iesus non cessat benefaciendo, Samariam percurrere: decem leprosi à longè existentes sanitatem deprecantur, quod iam non longè sit à leprosis peccatoribus salus, Medicus Sol, cuius in pennis sanitas ostendit. Ægros medicamine adhibito ad Sacerdotes immittit, euntes se sanos agnoscunt, vnico Samaritano, vt gratias redderet, redeunte. O genus ingratum! *Decem mundati sunt, & nouem vbi sunt?* Bernardus ser. cont. vitium ingrat. *Non sine causa in nouenario inuenti sunt, qui non redeunt ad Saluatorem. In quo nimirum numero quaternario quinarius iungitur, Sic volumus quatuor Euangelijs obedire, vt quinque corporis sensus pariter oblectare velimus. Fælix autem Samaritanus ille, qui cognouit se nihil habere, quod non accepisset: idcircò seruauit depositum, & cum gratiarum actione ad Dominum est reuersus. Fælix qui ad singula dona gratiæ redit ad eum, in quo est plenitudo omnium gratiarum. Cui dum nos pro acceptis non ingratos exhibemus, locum in nobis facimus gratiæ, vt maiora adhuc accipere mereamur.* Sic Pater.

LVCAS Cap. XVII.

VERS. 11. CVM iret IESVS in Hierusalem, transibat per mediam Samariam, & Galilæam.

PARAPHRASIS.

11. *CVM Dominus peteret Ierosolymam, accidit, vt iter faceret per Samariam, & Galilæam. Gaudet enim frequenter Samariam attingere, vt Ierosolymitis exprobret suam incredulitatem, qui Samaritanos peius quam Ethnicos abominarentur.*

12. Et

12. Et cùm ingrederetur quoddam castellum, occurrerunt ei decem viri leprosi, qui steterunt à longè.

12. Cum autem ingrederetur viculum quendam, illi occurrerunt decem viri leprosi. Agnouerunt morbum suum, & ideo propiùs non accedunt, sed procul stantes voce sublatâ Domino acclamant.

13. Et leuauerunt vocem, dicentes: Iesu præceptor miserere nostri.

13. Iesu præceptor, miserere nostri. Felix clamor, Dominum qui fecit attentum: felix instinctus qui prouocat misericordiam.

14. Quos vt vidit, dixit: ite, ostendite vos Sacerdotibus. Et factum est dum irent, mundati sunt.

14. Audit clamorem Iesus fiducia testem & oculis aduertit. Nihil autem aliud respondit, quàm vt abirent, séque Sacerdotibus ostentarent; nam penes hos erat authoritas discernendi leprosum à mundo. Parent illi, atque inter eundum sunt subditò mundati.

15. Vnus autem ex illis, vt vidit, quia mundatus est, regressus est cum magna voce magnificans eum:

15. Par fortè omnibus fiducia, attamen dispar gratitudo. Solus enim Samaritanus, vbi sensit se plenè liberatum à morbo, non clam habuit diuinam ergà se munificentiam: sed illico reuersus ad Iesum clara voce clarificat Deum.

16. Et cecidit in faciem ante pedes eius, gratias agens: & hic erat Samaritanus.

16. Ac prostratus in faciem suam accidit ad Iesu pedes, adorans eum, & gratias agens. Tanta Samaritano pietas.

17. Respondens autem Iesus dixit: Non-ne decem mandati sunt? & nouem vbi sunt?

17. At Iesus non ignarus, beneficium ad omnes decem peruenisse, sed illorum ingratitudinem volens taxare, Non-ne, ait, decem mundati sunt? & nouem vbinam? Non patitur Deus sua beneficia celari. Et conuersus Dominus ad circumstantes, adiecit:

18. Non est inuentus, qui rediret, & daret gloriam Deo, nisi hic alienigena.

18. Et decem nullus repertus est, qui rediret, & Deum glorificaret; præter hunc vnum alienigenam. Atqui magis hoc decuit alios facere qui cum Iudæi sint iactant se Dei cultores, victi à Samaritano.

19. Et ait illi: Surge, vade; quia fides tua te saluum fecit.

19. Samaritano denique humi prostrato, surge, inquit, & abi, certus hoc meum beneficium tibi fore perpetuum, quod tua tibi fiducia impetrauit, & confirmauit gratitudo.

SECTIO

SECTIO TERTIA.

Decem Leprosi mundati.

TEXTVS.

VERS. 11. VM iret IESVS in Hierusalem, transibat per mediam Samariam, & Galilæam. 12. Et cum ingrederetur quoddam Castellum, occurrerunt ei decem viri leprosi, qui steterunt à longè. 13. Et leuauerunt vocem dicentes: Iesu præceptor, miserere nostri. 14. Quos vt vidit, dixit: Ite, ostendite vos Sacerdotibus. Et factum est, dum irent, mundati sunt.

COMMENTARIVS LITERALIS.

§. I.

De itinere Domini, & Castello.

1. *Incertū, quo id tempore acciderit.*

T factum est dum iret in Ierusalem. Cum sæpe Christus à Galilæa in Ierusalem, & contra profectus fuerit, & remeàrit: cúmque solus Lucas huiusce miraculi gerat memoriam, incertum mihi, quandonam id acciderit. Existimo planè à Luca historiam suo in loco narratam non esse, cùm inter eam, & quæ præcesserunt, nullum vinculum apparere videatur, licet Ambrosius conatur reperire. (Ambr.)

2. *An Singulariter Lucas hanc historiā scripserit.*

Rogas, oum historia hæc sit singulariter à Luca expressa? Dixi singulariter à Luca narratam, etiamsi legerim Epiphanium, asserentem historiam hanc eandem esse cum illa, quam ex Matthæo parte 1. exposuimus. (Epiph.) Id quod Patrem existimo ex lapsu memoriæ (vt cum Maldonato loquar) scripsisse. Cum hic decem, illic vnus tantum fuerit Leprosus, de quo Lucas Cap. 5. etiam gessit mentionem. (Irenæ.) Videtur Irenæus simili memoriæ lapsu laboràsse, dum lib. 3. Cap. 14. recitans, quæ solus Euangelistarum Lucas tradidisset, nullam fecit decem Leprosorum memoriam.

3. *Cur per Samariam trāsierit?*

Transiuit per mediam Samariam, & Galilaeam. Recta via à Galilæa in Ierosolymam per Samariam ducitur. Vnde id notauit Euangelista, curans ostendere, vndè, quò, & quà Christus profectus esset. Quo fructu tam specialem adhibet descriptionem? Quia paulo post asserturus erat, ex decem Leprosis nouem esse Iudæos, vnum Samaritanum. Credibilius autem obiiciebatur, dum asseruit Iesum pergentem in Ierosolymam, per mediam Samariam transiisse.

4. *Quandonam Leprosi accesserint?*

Et cùm ingrederetur quoddam Castellum. τὸ *Ingrederetur* anceps est. Potest enim significare iam Christum ingressum, cùm operam exhibuit Leprosorum sanitati. Et potest innuere iam ingredi curanti Castellum Domino decem Leprosos occurrisse. Assero ante ingressum, cùm propè Castellum esset iam ingressurus. Apertè id ostendo, quia ex legis præscripto Num. 5. Leprosi non poterant intra Castellum habitare, aut commorari, aut ingredi. Vnde extra Castellum, seu oppidum Domino decem occurrerunt Leprosi.

§. II.

Leprosi Domino præsentantur.

5. *Num casu occurrerint*

Occurrerunt ei decem viri Leprosi. An casu occurrerint, aut studio sanitatis? Credo sanitatis studio ab eo petendæ occurrisse, cùm aduentantis famam audierint. Nec enim, licet Leprosi extra oppida habitarent, non facilè repentè ex casu aggregarentur decem, nec tam citò vno ore clamarent.

6. *Quodnā mysterium innuat numerus denarius August.*

Plura Authores numeri denarij huiusce mysterium obseruantes. At cum Augustino lib. 2. quæst. cap. 40. non requiro de numero, *quod sibi velit, quòd decem sint, & quòd vnus gratias egit. Hac enim liberè quæruntur, vt etiam non inuestigata vel nihil, vel non multum impediant intentionem legentis.* Nec in denario, & vnitate aliud mysterium recognosco, quàm quòd Christus faciendo, docendoque, & Euangelista factum narrando, voluerit significari, multos vocatos, paucos electos esse: multos à Deo accipere beneficia, paucos gratitudinem exhibere. Scio denarium numerum magnam multitudinem obiicere, vnitatem magnam paucitatem prætendere. Iacob olim, vt exprimeret se sæpissimè à Laban iniuriâ affectum, ait: *Mutauit mercedem meam decem vicibus.* Gen. 31. (Gen. 31.) Vt autem exprimeretur paucos milites plurimos hostes comminuisse, Textus fatur. *Et quomodo persequebatur vnus mille.* Deuteron. 32. (Deut. 32.)

7. *Hæretici in Leprosis significantur.*

Non prætereundum, hæreticos in Leprosis esse significatos, Isidoro lib. Allegor. sub fine, adnotante, *Decem Leprosi, qui mundantur à Domino, hæreticos significant, qui in varietate colorum diuersitatem habent schismatum. Quique*

que ideo ad Sacerdotes mittuntur, vt det ersa omni varietate errorum, vnitatis percipiant sacramentum. Et Gregorius lib. 5. Mor. cap. 31. *Hæreticos bene in Euangelio illa decem leprosorum mundatio designat. In leprâ quippe & pars cutis in fulgorem ducitur, & pars in colore sano retinetur. Leprosi itaque hæreticos exprimunt, qui dum rectis praua permiscent, colorem sanum maculis aspergunt. Vnde bene vt saluentur, clamant: Iesu præceptor. Quia enim in eius verbis se errasse significant, hunc saluandi Præceptorem humiliter vocant: cúmque ad cognitionem Præceptoris redeunt, mox ad formam salutis recurrunt.*

Gregor.

8. *Qui steterunt à longè.* Cur à longè clamant? Non licebat leprosis cum sanis versari, quia lex prohibebat, Theophylactus, & Euthymius obseruarunt. Quid si sese peccatores simul agnoscerent animo exitiali leprâ infecto? Aptè stat longè peccator, cùm ad Deum venit, non iudicans se dignum esse vt propiùs accedat. Publicanus ille *a longè stans, nolebat oculos ad cœlum leuare.* Luc. 18. O quam Dei oculis grata humilitas quam sanitas infallibiliter sequuta est!

Cur à longè clamarent?

Lucæ 18.

9. *Et leuauerunt vocem dicentes: Iesu Præceptor miserere nostri.* Cur clamoribus vtebantur? An quia longè aberant? An quia affectus clamare cogebat? Vtrúmque cum Maldonato affirmo. ille enim affectus, qui fecit illos ad Iesum non audere appropinquare, vocem excitauit, clamorem fecit vno ore proferri.

Cur clamâst

10. *Miserere nostri.* Num decem vnâ sententiâ vsi fuerint? Affirmatiuè respondeo, vt vnâ voce vtentes vnam omnium causam efficerent. Nec enim pro se quisque ait: *Miserere mei.* Sed cuncti pro sociis: *Miserere nostri.* An ex industriâ fecerint? Probabile est ex consilio egisse. *Quo magis ex numero, & communi causâ, quasi coniunctis viribus, factâque velut conspiratione quadam Christum ad misericordiam commouerent.* Sic pulchrè Maldonatus. Non dubium quin oratio efficacior reddatur ex precum multiplicatione, & ex communitatis causâ à cunctis assumpta.

Vna sententia vtuntur, communem, & publicam orationem commendantes.

Maldon.

§. III.

Dum ad Sacerdotes leprosi pergerent, mundantur.

11. QVos vt vidit Iesus, dixit: *Ite, ostendite vos Sacerdotibus.* Vbi Caietanus, *Iuxta præceptum legis Leuit. 14. Sacerdotum erat iudicare de verâ mundatione à lepra: & propterea Iesus non mundatos, sed mundandos mittit ad Sacerdotes censores veræ mundationis.* Porrò (vti de Epiphanio diximus) lapsus memoria Cardinalis est, si re verâ voluit, hos leprosos non mundatos, sed mundandos in obseruantiam legis coram Sacerdotibus extitisse. Viderat enim apud Matth. 8. Leprosum adorantem mundatum à lepra priùs quàm ad Sacerdotem immitteretur. Immissus ille planè non erat nisi vt sanatus appareret, & Sacerdos de verâ munditie iudicaret. Vnde & decem leprosi *dum irent sanati sunt*, & non mundandi, sed mundati in præsentia Sacerdotum apparuere.

Caietanus impugnatur.

12. Mirum tamen eos Christum non illicò mundasse, prius quam ad Sacerdotes mitteret, vt apud Matth. fecerat. An voluit Dominus eorum fidem experiri, quæ si magna non fuisset, facilè in missis nondum sanatis potuit vacillare? An aliquod eis remedium exhibebat, quod ipsi ignorarent, quodque non iam ante (probabiliter) adhibuissent? An non potuere cum Naamano clamitare: *Putabam, quod egrederetur ad me, & stans inuocaret nomen Dei sui, & tangeret manu sua locum lepræ, & curaret me, &c.* 4. Reg. 5. Non dubitarunt, nec ista apud se submurmurauerunt, propterea sanati, fante Domino Samaritæ: *Fides tua te saluum fecit.* Vera hæc Caietanus, *Nota fidem leprosorum confidentium in verbis Iesu, quod inueniendi essent mundi coram Sacerdote. Dicendo enim: Ite, ostendite vos Sacerdotibus, mundatos futuros promittit; vt clarè patet ex eo, quòd dum irent, mundati sunt.*

Cur Dominus non illicò mũdauit leprosos.

4. Reg. 5.

Caietan.

Assero tamen Dominum, qui apud Matth. vnum leprosum iam sanatum ad Sacerdotem misit, hic decem antequam curarentur ad Sacerdotes emisisse: illum quidem vt Sacerdotis summi testimonio constaret, verè esse mundatum, & sacrificium à lege Leu. 14. præscriptum in gratiarum actionem offerret. Hos autem, vt Sacerdotum testimonio constaret, veram esse, quâ infecti erant, lepram, verúmque miraculum approbarent. Obiicis, cur autem non leprâ adhuc infecti Sacerdotibus præsentantur? Quia adeo fidei increuit affectus, vt mox Dominus eos donaret sanitate quasi morarum impatiente misericordia. 13.

Ambo sanati tamen a circa præcedit.

Rogas, quare leprosus adorans ad Sacerdotem, decem autem leprosi ad Sacerdotes immitterentur? Pluralis numerus pro singulari ponitur. Quemadmodum Iacobus iubet, ægrotante fideli, vocare *Presbyteros Ecclesiæ.* Cap. 5. An non satis est vnum aduocari? Ægroto à nobis remedium petenti dicere solemus: *Ito ad medicos.* Profectò non ad multos, sed ad vnum multorum immittimus. 14.

Cur ad Sacerdotes immissi decem leprosi, & vt ad Sacerdotem?

Iaco. 5.

Et factum est, dum irent, curati sunt. Factum, inquam, Christi prouidentia, atque virtute. Nec enim ea phrasi casus semper significatur, vt Maldonatus adnotat. Certè particula *Factum est*, respectu leprosorum casum innuit. Accidit enim præter illorum opinionem, qui existimabant, coram Sacerdote, ad quem missi fuerant, salute donandos. Ideo Gentilis Samaritanus simul perrexit. Nec enim si antequam ad Sacerdotem accederet mundandus esset, iret ipse ad Sacerdotem, vti Lucas ait: Dum irent, scilicet ad Sacerdotes ex Christi præcepto: sanati igitur sunt *dum irent*, vt intelligerent, se non à Sacerdote, sed à Christo, qui ipsos ad Sacerdotem miserat, fuisse sanatos. Porro circa Samaritani immissionem scio Caietanum asserere *genere* illum *Samaritanum, non fide, vt patet ex eo quod ibat, vt ostenderet se Sacerdoti; erat siquidem proselytus.* 15.

An casu hoc & cur dum irent, sanati?

Caiet.

IN

IN IESVM LEPROSOS MVNDANTEM.

PANEGYRICVS MORALIS TERTIVS CIRCA LITERAM.

EX DECEM LEPROSIS MVNDATIS.

Observatio I.

Ad illa verba:

Et cùm ingrederetur quoddam Castellum, occurrerunt ei decem viri Leprosi.

Quàm multi Domino occurrunt Leprosi; quam pauci vera salute donantur!

Vbi increpo desidiam illius Religiosi, seu Sacerdotis, qui postquam felix Domino occurrit, infelix æternâ salute priuatur.

16. IDIMVS in denario numero multitudinem designari hominum salute donandorum, in vnitate autem prædestinatorum paucitatem. Occurrunt decem, innumeri vocantur ad Regnum, quàm pauci consequuntur! E decem Leprosis salutari medicamine affectis, seu Baptismo dilutis, vnus gratus ostenditur cui Dominus: *Fides tua te saluum fecit*: reliqui incredulitate periere? Profectò illorum sine operibus mortua fides taxatur.

17. *Miser, qui postquam occurrit Saluatori, & encurrit, demũ brauium non accepit.* 1. Cor. 9.

Paulus aiebat, *Nescitis, quoniam hi, qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed vnus accipit brauium? Sic currite, vt comprehendatis.* 1. Cor. 9. Ex Christicolis ad stadium vocatis, omnes currunt, siue omnes occurrunt Saluatori à lepra criminum emundandi, æternâ donandi salute. Vnus fortasse alienigena despectus salutem recipit, ex gratitudine exhibita. O miseri, qui postquam occurrerunt, postquam sunt vndâ sacrâ diluti, suo vitio periere. Si non occurrisses, si ad Gentilium cœtum pertineres, quam miser: sed postquam occurristi, & brauio potuisti donari, sicut fide donatus fueras, cunctis hominibus te miserrimum prædica, vti ipse inclamabat Apostolus: *Miserabiliores essemus cunctis hominibus.*

Escob. & Mend. in Euang. de Temp. T. I.

Quid si non solùm fide, sed Regulari sis instituto donatus, si Dei domesticus, si non extra Castellum degas ex lege, sed legis præscripto recipiaris in claustris? O ineffabilis miseria! D. Thomas emphaticè, *Hic vnus accipit brauium, vbi omnes accipere possunt.* Et quænam maior infelicitas, aut vberior iniquitas, valet excogitari, quàm ibi salute donari vnum, vbi omnes tam facilè eam consequi potuerint?

18. *Te potuisse facillimè accipere brauiũ socio arripiente, nónne mi errimum!*

Esto quòd vnus præcurrat, sociúmque euincat velocitate, felicior accedit ad brauium capiendum, qui cucurrit properantius; sed tamen socius non amisit. Cunctis enim occurrentibus Domino, cuncti possunt salute donari, si desidiâ non amittant. Nuncio resurrectionis accepto cucurrerunt duo Discipuli occurrere resurgenti. *Currebant autem duo simul, & ille alius Discipulus* (Ioannes) *præcucurrit citius Petro, & venit primus. Venit ergo Petrus sequens eum.* Ioa. 20. Felicius Ioannes præcucurrit, sed cucurrit & Petrus, socius ad brauium tandem accipiendum accessit. Origenes, *Intrant Petrus & Ioannes, ambo currunt, ambo intrant.* Quid si Ioanne præcurrente, Petrus minimè intraret, cum domesticus esset, cùm Apostolorum Princeps, cum Prælatus? O miseriarum maxima, brauium perdere, quod omnes accipere potuissent!

Ioan. 20.

Orig.

19. *Proh dolor quot Religiosi in incertum currunt!*

Miseriùs profectò virgines illæ ad Nuptias vocatæ, donatæ accensis ex fide lampadibus, imo Agni domesticæ inclamarent: *Domine, Domine, aperi nobis*, dum audirent, *Nescio vos*, alienigena intrauit, brauium accepit, deturbato domestico. Vndenam illæ periere? *Dum irent emere, venit sponsus, & quæ paratæ erant, intrauerunt cum eo ad Nuptias.* Mat. 25. Ibant illæ, cùm deberent arrepto cursu properare, vt occurrerent sponso. Ideo Paulus, *Ego igitur sic curro non quasi in incertum.* 1. Corinth. 9. Quid in incertum currere? Iis moris vti, quæ possint seculari alicui dare occasionem brauij consequendi. Curramus ergo desideriorum & operum gressibus ne occurrat simul fortasse præcurrens secularis, & domestico segniter accedente, extraneus currens velociter brauio potiatur. Et parabolam & Pauli testimonium Bernardus serm. 1. de Nat. memorans, inquit: *Ergo quia paratæ sunt Nuptiæ, & omnis nos Curia cœlestis frequentia desiderat, & expectat, curramus, non*

Mat. 25.

1. Cor. 9.

Bernard.

quasi in incertum, curramus desiderijs, & profectu virtutum. Sic Doctor.

Observatio II.

Ad illa verba:

Occurrerunt ei decem viri Leprosi, qui steterunt à longè.

Se Leprosi aspicientes grauissimè infectos, humilitatis causâ ad Dominum non accesserunt.

Quàm gratus oculis Numinis, qui post magna crimina magnam ostentat humilitatem.

20. EX confusionis, & humilitatis affectu à longè clamasse Leprosos haud audentes ad Christum accedere Publicani illius imitatores, vidimus. Quàm placeat cælestibus oculis qui post magna crimina magna exhibet humilitatis documenta ostendit Iesus, qui illicò sine extensione manuum, eos ad Sacerdotes misit de eorum munditie iudicaturos.

21. *Magi studens peccatorum pondus humilitatis pondere æquare.* Luca. Matth. 2.

Nato Domino Pastores obuiàm procedunt, Angelico monito, occurrunt & Magi. De illis Lucas, *Transeamus*, inquiunt, *vsque Bethleem, & videamus hoc verbum: Et venerunt festinantes, & inuenerunt Mariam, & Ioseph, & infantem positum in præsepio: Et reuersi sunt Pastores glorificantes, & laudantes Deum.* Cap. 2. De his Matthæus. *Intrantes domum, inuenerunt Puerum cum Maria Matre eius, & procidentes adorauerunt eum.* Cap. 2. Reges procidunt, & adorant, Pastores ingrediuntur, nec procidisse notantur. An quia Principibus humilitas augustior adnata est? Profectò Pastores conscientia minimè vulnerati haud de præstantia humilitatis curant. At Magi grauissimis idololatriæ criminibus saucij maiori humilitati studium impendunt Magdalenam quidem imitati, *quæ stans retrò, lacrymis cœpit rigare pedes eius.* Augustinus serm. 64. *Illi Deum ex eo, quod Christum viderant, laudauerunt, isti autem visum Christum etiam adorauerunt. In illis gratia prior, in istis humilitas amplior. Fortasse ergo illi Pastores minus rei de salute alacriùs exultabant; isti autem Magi multis onerati delictis submissiùs indulgentiam requirebant.*

August.

22. *Dauid repletione humilitatis æquat oppletionem criminum.*

Iam vidisti Dauidem iniquitate oppletum luxurie effrænatâ, sæuitiâ in Vriam irruente. Vnde Dominus triplex supplicium excogitauit criminibus consonum, vt scilicet bello, & morte necem Vriæ vindicaret, & fame saturitatem luxuriei, imo Dauidis oppletionem criminum puniret. Profectò pœnitudinis affectu Princeps humilitatis affectibus studium impendit. In cinere & cilitio versatur, lacrymis diluit stratum, rebellem filium sustinet. Oportebat enim vt cor humilitate oppletum criminum repletionem exæquaret. Vilis homuncio puluerem & maledicta emittit in Regem. O Princeps Israël cur pateris à vilissimo despici? Oportet, vt peccatorum repletionem oppletio humilitatis exæquet, vt Numini placeam. *Dimitte illum*, ait, *vt male dicat; quoniam Dominus dixit illi, vt videat humilitatem meam*, 2. Reg. 16. Ad quidnam ille visurus est humilitatem Regis? Vt recognoscat, num magna humilitas criminum adæquet magnitudinem: siue repletio hæc illam referat oppletionem. Dei minister est, periculum facit humilitatis. Pulchrè Ambrosius Psal. 118. Octon. 10. *Dimitte illum, vt maledicat: quoniam Dominus dixit illi, vt videat humilitatem meam. Cum enim repleta fuerit humilitas, peccatum soluitur.* Ac si diceret, cùm humilitatis repletio criminum adæquauerit repletionem, Numine placato, resurgam. Videat igitur Semei, & expertus Deo deferat testimonium.

2. Reg. 16. *Semei recognoscat, num humilitas Dauid iniquitatē exæquet.*

Ambr.

23. *Consolatione afficiaris, dū videris humilitatem tuam peccatum exæquare, & repleri sicut illa oppleta fuit.*

Hùc refero Isaiæ testimonium. *Consolamini, consolamini, Popule meus, dicit Deus vester. Loquimini ad cor Ierusalem, & aduocate eam: quoniam completa est malitia eius, dimissa est iniquitas illius.* c. 40. Vbi LXX. transferunt, *Consolamini Populum meum, dixit Dominus, loquimini ad cor Ierusalem, consolamini eam: quia repleta est humilitas eius, solutum est peccatum eius.* Tunc quidem de peccati remissione consolationem potes sperare, cum humilitatis tuæ repletio criminum repletionem exæquauerit. Lyranus, *Quoniam repleta est humilitas, hoc est, terminata.* Haud ampliùs increscet, quia criminum iam repletionem imitatur. *Consolamini eam*, iam venia donatam. Illicò enim placatur Numen, amicitiæque strictum ius instauratur, cùm te aspexerit humilitatis præstantiâ morem gerere magnitudinis delictorum.

Isai. 40.

Lyran.

Observatio III.

Ad illa verba:

Et leuauerunt vocem suam, dicentes: Iesu Præceptor, miserere nostri.

Cuncti ægroti vnâ voce precantur, & illicò donantur optatis.

Efficax enim oratio est, quæ à pluribus simul excitatur.

24. *Preces publicè ab Vrbianis cunctis inco-lis factas cō-mendo, tribulationis instantia.*

PARTICVLAM: *Miserere nostri* premo. Non clamat singulariter vnusquisque: *Miserere mei*: sed, *Miserere nostri.* Dominus autem eos ad Sacerdotes immittens illico sanauit in via, vt innuat gratam, & efficacem admodum orationem, quæ à pluribus simul excitatur.

25. *Orantibus simul Niniuitis, placatur Deus. Ioan. 3.* Ciuibus Niniuitis Rex ait; *Operiantur saccis homines, & iumenta, & clament ad Dominum in fortitudine.c.3.* Vbi *in fortitudine* non tam refero ad precum clamorem eleuatum, quam ad vim Domino precibus illis inferendam. Vnde Deus ipse proclamat, *Ego non parcam Niniue Ciuitati meæ magnæ, in qua sunt plures centum viginti millia hominum?* cap.4. Imo quia tot sunt hominum iniquorum millia, parcere non deberes. Recordor Dominum aliquando paucos iustos ab Abrahamo requisiisse apud Sodomam commorantes, vt illis Vrbibus ignosceret, quæ ex defectu iustorum miserè periere. Quonammodo igitur tot millibus iniquorum parcit nullius Diui socij protectione suffultis? Profectò, quia simul orantes in fortitudine clamabant, vt Dei iram debellarēt. Apposite Chrysostomus hom.3. de incompreh. Dei nat. *Non sine re amplum populi numerum ibi proposuit; sed vt intelligas, plurimum eam pollere orationem, quæ cum consensu agitur, & iugi concordia plurium hominum.* Cum belli, aut famis, aut pestilentiæ, aut alius cuiuslibet calamitatis instantia cunctus populus in prece consentit, oratio facta plurium concordia, & ex ore communi: *Miserere nostri,* efficacissima planè est, plerumque fructu respondente. *Chrysost.*

26. *[...]rrimi victoria fructus [...]moni oratio[...] respon[...]* Post ingentem hostium confluxum obiectum Populo, *Congregatus est conuentus vt essent parati in prælium, & vt orarent, & peterent misericordiam, & miserationes.* 1.Mach. 3. Vbi adnoto in primis simul exercitum colligi ad pugnandum, & ad orandum conuentum; quia quotiens ad orandum confluunt ciues cuncti, victoribus eadem corona præparatur. Deinde duplicem particulam expendo: Peterent *misericordiam, & miserationes.* Cur sine necessitate misericordiæ miserationes adiecit? Profectò vt orationis simul a pluribus profusæ virtutem exaggeret. Non solum orantibus communiter pro cunctorum salute misericordia impenditur, sed exuberantia munera adscribuntur publicæ precationis effectus. Chrysostomus citat. *Cur quoties ad cælestem Imperatorem placandum ire pergitur, vt eius ira eximatis vniuersos peccatores* Regni, *foris sedetis, & non omnes concurritis, & Ecclesiam penetratis; vt Deus vestram reueritus concordiam, pœnam dimittat, peccata absoluat?* Quàm prudenter à Regibus bellorum instantia publicæ processiones, preces communiter profusæ procurantur. *1.Mach. 3.* *Chrys.*

27. *Rex orat belli instantia, sed [...] communita[...] preces pro[...]dantur, [...]rabiliter [...] hostibus supe[...]ndis. 2.Par. 20.* Regis quidem bello disturbati, afflicti, iusti valida singularis deprecatio. At publica omnium ciuium efficacissima planè est. *Vertit Dominus* (Iosaphat pugnante) *insidias eorum in semetipsos: filiorum scilicet Amon, & Moab, & montis Seir, qui egressi fuerant, vt pugnarent contra Iudam, & percussi sunt.* Quæritur, cuiusnam viribus tam illustris ac mirabilis victoria tribuenda? Existimo orationi Regiæ. Sanctus enim Iosaphat clamabat: *Domine, Deus patrum nostrorum, tu es Deus in cælo, &c.* Addit textus, *Omnis verò Iuda stabat cum vxoribus & liberis suis coram Domino.* 2. Par. 20. Fortis oratio Regis ad superandas hostium insidias, ad copias delendas, sed ex publicarum precum adminiculo. Theodoretus, *Hæc cum ageerentur a Rege, tota stabat multitudo cum* *Theod.*

clamore Deo supplicans. Deus autem misericors soluit metum bonorum promissione. Mihi credite, cùm multitudo clamans Domino præsentatur, adeò soluitur metus, vt sit promissio victoriæ illud ipsum publicè ciues ante Dominum inclamare.

OBSERVATIO IV.

Ad illa verba.

Et leuauerunt vocem suam dicentes: Iesu Præceptor, miserere nostri.

Iudæi & Gentiles colligantur quasi factâ manu, vt Deum ipsum debellare valeant.

Persequor orationis in communitate institutæ efficaciam.

IAM adnoto decem Leprosorum cultum; nouem enim Iudæi vero Numini præstabant obsequium, vnus autem Gentilis iam proselytus (ex Caietani sententia) nouem Iudæis colligari curabat. An non diuersæ nationis milites manum efficiunt colligati, vt Christum Imperatorem debellare valeant, ad sanitatem eis conferendam? In cuius robur doctissimi Maldonati nostri pulchram præmitto sententiam. *Cuncti pro cunctis precantur: Miserere nostri. Quod est vero simile ex industriâ fecisse, quo magis & numero, & communi causâ, quasi coniunctis viribus, factâque velut conspiratione quadam, Christum ad misericordiam commouerent.* 28. *Oratio communis Deum ipsum debellat, vt petitioni annuat.* *Maldon.*

Adiicit apposite, *Atque eadem fortasse factum est causa, vt cùm nouem Iudæi, vnus Samaritanus esset, inter quas gentes consuetudo nulla erat, in vnam tamen societatem coissent. Non solum conciliante eos, atque cogente communi morbo;* (vt Theophylactus, & Euthymius obseruarunt) *sed studio etiam coniungente; vt quasi factâ manu, expugnarent.* Et concludit, *Potest leprosorum exemplum documento nobis esse, vt cùm impetrare aliquid à Deo magni volumus, non contenti priuatis orationibus, publicas etiam adhibeamus, & quasi instructâ acie armatis affectibus preces offeramus Deo.* 29. *Iudæi, & Gentiles manum faciunt, vt Christū euincant* *Maldon. Euthy Theoph.*

Rursum Machabæorum expendo testimonium. *Et congregatus est conuentus, vt essent parati in prælium, & vt orarent, & peterent misericordiam.* 2.lib.cap.3. Quid oraturis cum pugnæ præparatione, vt idem esset conuentum parari in prælium, ac preces profundere? Certè Conuentus communi prece vsus Deum ipsum debellat, vt profundat misericordiam vi quidem quodammodo illatâ. De quâ vi Tertullianus apud Maldonat. hîc, *Hæc vis Deo grata est.* Integram do Doctoris sententiam Apol. c.39. *Coimus in cœtum, & congregationem, vt Deum quasi manu factâ precationibus ambiamus orantes.* 30. *Deum, quasi manu factâ, cōmuni oratione debellamus.* *2.Mach.3.* *Tertull.*

Vnus certè singulariter orans aciem instruit, vt Dominum vincat. Dauid, *Manè astabo tibi.* Psal.5.

feruit, plures orantes vires adijciunt exercitibus pluribus colligatos. Psal. 5. Iob. 33. Lucæ 18.

In Hebræo, *Ordinabo, vel disponam quasi aciem precem scilicet matutinam.* Deus ipse ad Iob. *Aduersum faciem meam consiste.* Cap. 33. Ex Hebræo, *Ordina, instrue* orationem. Alij apud Pinedam. *Acie directâ mecum congredere.* Audisti singulariter orantem Publicanum. *Domine, propitius esto mihi peccatori.* Lucæ 18. An non vim Domino inferebat? Nonne instruebat aciem? Hieronymus ad Damas. *Deus ipse, qui nullis contra se virtutibus superari potest, Publicani precibus vincitur.* Si vnius oratio adeo potens, quid cum vires coniunguntur, & fit conspiratio? siue, *Quando hazen liga?*

Hieron.

32\. Paulus ait, *Adiuuantibus & vobis in oratione pro nobis.* 2. Cor. 1. Ac si diceret, si Deo vis inferenda, si victoria sit reportanda, vires coniungantur, conspiratio fiat, plures simul oremus. Chrysostomus, *Persæpe Deus quasi pudore commouetur, cum multitudinem ad precationem concordem, atque conspirantem cernit.* Illud: *Quasi pudore commouetur.* Si scilicet pluribus precantibus non illico se victum profiteatur. Ideo precante Salome, Iacobo, & Ioanne, Regnique petentibus simul sedilia augustissima, Christus respondit: *Sedere autem ad dexteram meam, vel sinistram, non est meum dare vobis.* Matth. 20. se etenim ab adnata sibi sedium cœlestium largitione quodammodo exemit, quia pudore quasi commouebatur, dum plurium simul rogantium prece non vinceretur, vt Chrysostomus idem obseruauit. Quàm efficax populi deprecatio publica, oratio communis ad hostes homines comminuendos, si vel Deum ipsum videtur debellare!

Paulus ideo auxilium à fratribus exorantibus implorat. 2. Cor. 1. Chrys. Matth. 20. Chrys.

OBSERVATIO V.

Ad illa verba:

Et leuauerunt vocem suam dicentes: Iesu Præceptor, miserere nostri.

Non aptè leprosi post quam Christum Iesum Præceptorem appellarunt, addiderunt quod eorum misereretur.

Iuxta nomen etenim quod Deo tribuimus, debemus (in huiusce nominis gloriam) munera adnata postulare.

33\. QVAM stultè Christum Iesum Præceptorem esse profitemini, & temporariæ sanitatis assequutioni impenditis studium. Si Iesum solummodo appellaretis, sperare possetis nominis effectu esse donandos: dum autem præceptorem curare solum eius documenta salutaria audire; ideo non illico sanat, sed ad Sacerdotes immittit. Præceptor enim salutaria documenta præscribit, non curat impertiri sanitatem corpoream, quod ad Medicum spectare quis dubitet?

Ad Christum Magdalena cucurrit animo saucia, pedibúsque Præceptoris adhæsit quærens planè rectè incedendi documenta. Ambrosius, *Quæ diu malè ambulauerat, vestigia recta quærebat.* Non curat adstantium respectum, vni intenta Præceptori. Lazarus frater vitam cum morte commutauit, Christus accedit, Maria autem Ierosolimæ Principibus circumsepta, salutato nemine egreditur foras Dominum exceptura, *& cecidit ad pedes eius.* Ioan. 11. Occurrerat & Martha, quæ quidem de resurrectione fratris sollicita inclamauit: *Nunc scio, quia quidquid popósceris à Deo, dabit tibi Deus.* Ibid. Cur Maria etiam coniunctis viribus, non simul clamarit: *Nunc scio, quia quidquid poposceris a Deo, dabit tibi Deus?* Cur de resurrectione Lazari sollicita non est? Quia Christum solùmmodo Præceptorem requirens ad recta vestigia, solùm curat sæpe sæpius Christi Præceptoris pedibus prouolui, vt salutaris incessus documenta ediscat. Basilius Seleu. serm. 2. de Lazar. *Præceptore præsente, humana omnia post habuit, totáque in vnum hoc incubuit.* Ad pedes cecidit, incedendi documenta requirit, temporaria commoda ablegauit à mente. Præceptore enim Iesu sola præcepta, seu monita requirenda. Martha, quæ Christum medicum quæsiuit, de fratris agat resurrectione. 34.

Magdalena Iesum Præceptorem requirens, nihil ab eo petit, quod Præceptorem non sapiat. Ambr. Ioan. 11. Basil. Seleu.

Iuxta nomen, quo à te Deus insignitur, petitiones tuæ sunt attemperandæ. Pastorem appellas? De refectione curam age postulanda. Dominum potentissimum vocas? Regnum cœleste à te efflagitandum. Patrem nominas? Quæcunque ad paternam curam pertinent, petenda sunt. Christus edocuit. *Pater noster, qui es in cœlis sanctificetur nomen tuum.* Matth. 6. *sanctificetur nomen*, id est, honore afficiatur, dum adnata nomini postulamus. In cœlis es? *Adueniat Regnum tuum*, ô Domine. Pater es? *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie, & dimitte nobis debita nostra*, quæ quidem ad paternam curam haud dubium pertinere. Si à Deo Domino in cœlis regnante solum panem, & non Regnum peteres, Dei profectò nomen parum sanctificares. 35.

A Deo Domino, & Patre petendum est Regnum, & refectio, iuxta nominis scilicet munia. Matth. 6.

David, *Vnam petij à Domino, hanc requiram.* A Domino ô Rex, quid postulasti? An ab hostibus reportare victoriam? An consequi à persecutoribus vindictam? An opes, an dierum longitudinem, an valetudinis incolumitatem? Parua cuncta, nec apprimè Domini nomini conuenientia. Quid igitur? *Vt inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ.* Psal. 21. Hoc petij, hoc requiro, Regno cœlesti à Domino, à Rege donari. Salomon se precibus obtulit munera à Deo accepturus, & Domino sanxi: *Pete tibi, quod vis, vt dem tibi,* ait: *Dabis*, ô Domine, *seruo tuo cor docile, vt populum tuum iudicare possit.* Præmiserat Textus: *Apparuit autem Dominus Salomoni*: Errâsti, ô sapientissime, errasti. A Domino scientiam petis? si Præceptor Deus apparuisset, congruè donari scientiâ postulares; à Domino autem cœleste Regnum efflagitandum erat. Rupertus lib. 4. de vict. cap. 24. *Cum Dominus dixisset illi: Pete, quod vis, vt dem tibi, & tanta sibi oblata gratia possit æternitatem gloriæ cœlestis vnâ petitione adipisci, à Domino temporali illa gloria* 36. 37.

David à Domino Regnum cœleste postulauit. Psal. 21. *Salomon à Deo Domino petiit, quod à Præceptore postulare deberet.* 1. Reg. 3. Rupert.

gloriâ delectatus, & apud homines volens haberi gloriosus, leue, seu mediocre bonum petiuit. Dabis, inquiens, seruo tuo cor docile vt iudicare possit populum tuum. O bone! cor docile à Præceptore Deo quærendum erat, a Domino autem Regni cælestis fruitionem te oportebat efflagitâsse. *Sed cur non dixit, sicut dixerat David: Vnam petij à Domino, hanc requiram, vt inhabitem in domo Domini? Videlicet, quia cor eius non erat perfectum cum Domino Deo. Non erat,* inquit, *perfectum cum Domino Deo.* Siue non perfecte excogitabat, quæ à Domino postulari decebat. Non igitur congruè leprosi Iesum Præceptorem appellantes de Medici munere postulant sanitatem, cum rectè ambulandi deberent petere documenta.

Observatio VI.

Ad illa verba.

Quos vt vidit, dixit: Ite, ostendite vos Sacerdotibus.

Quos leprosos Dominus ab hominum cœtu prohibuit, ne alij contaminarentur, ad Sacerdotes immittit.

Solus enim Sacerdos suo muneri incumbens, à lepra infici non potest.

38. SI tam pestilens lepra vt halitu homines, vestimenta ac domos inficiebat & tactu, atque ideo necessariò à lege præscriptum ab hominibus, imo ab ipsa Ciuitate leprosi arcebantur: cur non & Sacerdotum incolumitati prouidetur? Sacerdotes teneantur (ait Deus) expectare leprosos, vt de illorum immunditiâ, aut sanitate ferant iudicium. Dixerit aliquis conuenienter Sacerdotes subire debere quodcumque periculum cum proximi salute coniunctum. Ast ego crediderim id Sacerdotibus à Domino priuilegium, vt dum muneri incumbunt, haud possint affici infectione.

39. Optabat Paulus *anathema esse pro fratribus.* An periculum salutis subire studebat? Certè sciebat nullum periculum Sacerdoti, qui cognoscendæ lepræ muneri incumbit. *Ego autem libentissimè impendam, & superimpendar ipse pro animabus vestris.* 2.Cor.12. Ac si diceret, Non solùm impendam pro vestris animabus vitam meam, sed etiam me ipsum, id est, (authore docto) meam vitam & corporis, & animæ. Chrysostomus hom.28. *Quod dicit impendam insinuantis est.* An solùm insinuat, solùm promittit, quod implere non intendit? Certè implere non intendit, quod minimè possibile reputabat. Solum *est insinuantis*; quia sciebat Apostolus Sacerdotem suo muneri incumbentem inter pericula innumera non posse perire, Domino infallibiliter protectore.

Se'e Paulus periculo salutis æternæ addicit, dum saluti proximorum animum impendendum offert! Minimè. 1.Cor.11. Chrysost.

40. Quot calamitates in Iacobum irruerunt validissimæ quidem eum è viuis deturbare! Audi Patriarcham, *Ego damnum omne reddebam, quidquid furtim peribat, à me exigebas, die, noctùque æstu vrgebar, & gelu, fugiebátque somnus ab oculis meis.* Gen.31. Miror pastorem tantâ aëris intemperie non infici, tam improba cura non spiritu solui. Abbas Cel. lib.3. epist.1 *Vbi Iacob, vbi Abbas tam sedulus exortator, tam feruidus redargutor; tam cautus promissor; tam contra rabiem luporum potens; tam contra morbos impassibilis; tam ad aëris intemperiem patiens; tam ad latronum insidias prudens; tam perseuerans in seruitio?* Vbinam talis sit Pastor quæris? Profectò perseuerans in seruitio quicumque Sacerdos contra cunctos morbos est impassibilis, & ad aëris vel corrupti, ac pestilentis intemperiem patiens. Quia Sacerdos suo muneri incumbens *impassibilis* omnino reputatur, non inficitur leprâ, nulli subiacet periculo, nulli spirituali cedit incommodo.

Pastor animarum impassibilis est, nec potest infici, dum ministerio incumbit. Gen. 31. Abb. Cel.

Post Regis Oziæ ausum, *orta est lepra in fronte eius coram Sacerdotibus in domo Domini super altare thymiamatis. Cúmque respexisset eum Azarias Pontifex, & omnes reliqui Sacerdotes, viderunt lepram in fronte eius, & festinatò expulerunt eum. Et ipse perterritus accelerauit egredi, eò quod sensisset illicò plagam Domini. Fuit igitur Ozias Rex leprosus vsque ad diem mortis suæ, & habitauit in domo separatâ plenus leprâ.* 2. Par.26. Vbi illas premo particulas: *Festinatò expulerunt eum: Accelerauit egredi: Habitauit in domo separatâ.* Cur tam accurata properatio ad egressum, ad recessum leprosi Regis, nisi ne homines aut halitu, aut contactu inficerentur? At tam efficax pestilens morbus fuit, vt adnotet Procopius ad cap.6. Isai. *Ierosolymâ Ozias secedere recusans totam Vrbem præsentiâ suâ pollutam, impurámque reddidit.* An etiam Sacerdotes pellentes leprosum immundi remansere? *Festinatò* expulerunt, non solum verbo, sed iuxtà alicuius sententiam manuum extensione: nec tamen contaminati sunt, pollutâ Ierosolymâ. Quare? Quia muneri suo Sacerdotali incumbebant. Datum enim Sacerdotibus solis de lepra iudicare. Fugiant alij leprosi peccatoris consortium, ne infectione afficiantur: soli Sacerdotes inter flagitiosos, inter meretrices possunt sine infectionis periculo (dum munus exercent Sacerdotale) commorari. 41.

Lepra Oziæ tota inficitur Ierosolyma, solum incolumi Sacerdotio, quia muneri studebat. 2. Par.29. Procop.

Observatio VII.

Ad illa verba.

Et factum est, dum irent, mundati sunt.

Leprosi repentè præter Domini præscriptum, & eorum opinionem mundantur.

Is enim est Deus, vt circa misericordiæ elargitionem nulla quodammodò præscripta seruet, nullas moras patiatur.

NIXI Dominum leprosis promisisse coram Sacerdote proculdubio mundandos, vt ipsis constaret Ecclesiæ pro- 42

ceribus de lepræ fœditate vt miraculi facilius agnoſcerent præſtantiam. Factum autem, vt euntes leproſi, ante quàm Sacerdotibus ſiſterentur, præter ipſorum opinionem, imo præter Domini præſcriptum repentè mundarentur. Cur ò Domine tuis non ſtas promiſſis. Ad Sacerdotes accedant ægroti, coram ipſis color immutetur, mala ablegetur ſcabies. O miſericordiæ Dominicæ impatientia ad morarum tolerantiam! Vltra præſcriptionem illico impendit miſero ſanitatem. Decreuerat tandiu grauari leproſos ægritudine, quandiu Sacerdotibus non ſiſterentur. At dum irent, ante impletum laboris ſubeundi tempus illos donauit ſanitate.

43. *Poſtquam præſcripſit Deus tribus diebus peſte populum affligi, iuſſit, ante tempus præſcriptum plagam ceſſare.*

Gad Propheta Dauidi. *Aut ſeptem annis veniet tibi fames in terra tua; aut tribus menſibus fugies aduerſarios tuos, & illi te perſequentur: aut certè tribus diebus erit peſtilentia in terra tua.* Quod cum tres peſtilentiæ dies Rex elegiſſet, *emiſit Dominus peſtilentiam in Iſrael a manè vſque ad tempus conſtitutum.* Id eſt Angelum percutientem immiſit vt vſque ad tempus conſtitutum in Iſraelem deſæuiret impletis vtique tribus contagionis diebus. At miſericordiarum diues Angelum à vulneratione reuocat, prius quàm trium dierum præſcriptio terminaretur. *Miſertus eſt Dominus ſuper afflictionem, & ait Angelo percutienti populum: ſufficit.* 2. Reg. 24. Quare ò Domine præter, ſeu contra præſcriptum tempus plagæ, iubes afflictionem terminari? Ambroſius in Pſal. 37. *Domini vide gratiam, quòd & ipſe à propoſita conditione deflexit.* Si puniendorum peccatorum cauſa geritur, haud quodammodo promiſſis ſtabit. Nec enim illa promiſſio eſt, ſed potius comminatio. *Nunquid aliquod miſerationis eſt crimen, quia plus minatur, minus exigit, qui in remuneratione præmiorum ſua promiſſa cuſtodit, in exactione pœnarum præſcriptum remordet?* Miſericordia Dei præſcripta non ſeruat circa plagarum inflictionem. Vnde ante impletos tres comminationis dies plaga finitur, quemadmodum ante perfectum leproſorum ad Sacerdotes iter ſanatur ſcabies.

2. Reg. 24.
Ambr.

44. *Poſt præſcriptionem dierum ſupplicij miſericordia partem detrahit.*
Pſal. 74.

Teſtatur Dauid, *Calix in manu Domini vini meri plenus mixto, & inclinauit ex hoc in hoc; verumtamen fæx eius non eſt exinanita.* Pſal. 74. Mihi Deus fuerat comminatus trium dierum ſpatio morti populum fore tradendum, fæce illius indignationis calix oppletus eſt, hauſi partem fæcis, totum calicem quidem iuxta Dei præſcriptionem epotaturus. *Verum tamen fæx non eſt exinanita*, Quia Deus iuſſit Angelum a vulnere ante trium dierum perfectionem abſtinere. Pulchrè ſic Ambroſius, *Ad terrendum plenus eſt calix, ad feriendum non exinanitus. Plenus erat calix, cùm mors per triduum mandaretur: ſed occurrit miſericordia Dei, tenuit manum Angeli prius quàm calicem exinaniret.*

Ambroſ.

45. *Etiam iure iurando illigatur Deus, ne ex præſcripto tempore detrahat puniturus.*
3. Reg. 17.

Hanc Dei conditionem callens Propheta, & curans vſque ad prædifinitum tempus iram protrahi, Deum quodammodo iure iurando adegit, ne in via leproſi homines ſanarentur. *Viuit Dominus Deus Iſrael, in cuius conſpectu ſto, ſi erit annis his ros, & pluuia niſi iuxta oris mei verba.* 3. Reg. 17. Ea eſt Dei miſericordia, vt poſt præſcriptos dies ſupplicij ſanet in via ante dierum perfectionem ante exinanitionem fæcis. Quid ergo geram vt cuncti horroris & ſupplicii dies impleantur, fæciſque calix euacuetur, nec Deus lacrymis peccatorum ab ira recedat? Deum adſtringam iuramento, qui eius ago vicarium. Chryſoſtomus ſer. in Eliam. *Volens eos punitum iri, cogitabat, quidnam aduerſum diuinæ bonitati opponeret (quæ paruis lacrymis ſtatim mouetur vt iram ponat.) Decreuit tandem, vt ad conceptam contra eos pœnam Deum iuramento adſtringat, quo ligatus, ſententiam contra eos non facilè ſolueret.*

Chryſ.

46. *Poſt ius iurandum rationem Deus inuenit ſe à iuramento expediendi.*
3. Reg 18.

An nihilominus præſcriptum tempus iræ impletur? profecit Deum iure iurando adigi? Certè ipſe Dominus modum inuenit, quo ſine periurio, mutata ſententia, leproſi ſanentur in via. Ipſe enim apud ſeruum vicarium iurantem, de miſericordia agit interceſſorem. Eliæ Dominus, vade, & oſtende te Achab, vt dem pluuiam *ſuper faciem terræ.* Cur ô Domine, iure iurando adſtrictus de ratione agis abſolutionis? Ait Textus, *Poſt dies multos factum eſt verbum Domini ad Eliam in anno tertio.* 3. Reg. 18. O calamitatis æterna duratio! An duo anni, Domine, (in cuius conſpectu mille anni tanquam dies vna ſunt) tam longi, vt poſſit illa particula (quæ innuit inſignem temporis longitudinem) verificari: *Poſt dies multos, factum eſt?* Ita planè viſus ſibi Deus per æternorum ſeculorum ſpatium percuſſiſſe homines ſiccitate, & inedia: modum quærit, quo ſe a iuramento expediat, & leproſi ante præſcriptum tempus ſanentur in via: *Vade, & oſtende te Achab.* Chryſoſtomus, *Verba legationis Dei ſunt. Deus ipſe per ſemetipſum de miſericordia apud ſeruum legationis munus obit, & intercedit.*

Chryſ.

47. *Videtur Deus non poſſe non miſereri etiã poſt ſupplicij præſcriptionem.*
Iſai. 49.

Cur ô Princeps præſcriptũ tempus non perfici permittis? Quia impoſſibile quodammodo eſt, me moras expectare, & non ante tempus præſcriptum miſereri: Ipſum audite. *Numquid obliuiſci poteſt mulier infantem ſuum, vt non miſereatur filij vteri ſui? Et ſi illa oblita fuerit, ego tamen non obliuiſcar tui.* Iſa. 49. Illud expende: *Numquid obliuiſci poteſt.* Miſericordia matris in filios quaſi non eſt opus liberæ voluntatis. Ergo Deo vincenti in miſericordia cunctas matres, liberum quodammodo miſerendi opus non erit. Opus enim quodammodo voluntatis eſt, ſed naturæ parentis, ſante Paulo, *Pater miſericordiarum.* Anſelmus, *Quia ex viſceribus eius proueniunt in nos miſericordiæ eius.* Dum ibunt ſanabuntur, Deo morarum impatiente, ac ſi vulgariter inclamaret: *No puedo dejar de perdonar preſto.* Hoc mihi ad natum; punitio autem quodammodo inuoluntaria actione geritur.

Anſel.

SECTIO QVARTA.

Vnius alienigenæ gratitudo.

TEXTVS.

Vers. 15. VNvs autem ex illis, vt vidit, quia mundatus est, regressus
est cum magnâ voce magnificans Deum. 16. Et cecidit in fa-
ciem antè pedes eius, gratias agens: Et hic erat Samaritanus.
17. Respondens autem Iesus, dixit: Nonne decem mundati sunt? & nouem
vbi sunt? 18. Non est inuentus, qui rediret, & daret gloriam Deo, nisi hic alie-
nigena. 19. Et ait illi: surge, vade, quia fides tua te saluum fecit.

COMMENTARIVS LITERALIS.

§. I.

De grato alienigena.

1. *Mos Samaritani.* VNvs *autem ex illis, vt vidit, quia mundatus est, regressus est cum magna voce magnificans Deum.* Quemnam Deum magnificaret? Existimo ipsum Christum, à quo licet absente vidit se sanitate donatum iuxta promissionem. Maldonatus, (Maldon.) *Quem enim vocabat Deum, aut quem glorificabat, nisi eum, à quo se curatum sentiebat, & ad quem gratias agendi causâ reuertebatur?* Qui videt se beneficio affectum, videt.

2. *Cur solus hic redierit?* Cur hic redierit, alij minimè redirent ad Christum? Perspicuum, Samaritanum vt gratias Christo ageret, rediisse. Vnde colligo alios ingratos fuisse beneficio, ideóque non rediisse, Christo confirmante: *Non est inuentus, qui rediret, & daret gloriam Deo nisi hic alienigena.* Profectò incredibile pene tam ingratos esse tam egregio recenti munere potuisse. Existimo nouem se curatos à Christo cognoscentes ad Sacerdotes illicò properâsse, quia missi à Christo erant, & quia ex legis præscripto Sacerdos de curata lepra erat iudicaturus. At Samaritanus non existimauit sibi esse necessarium Sacerdotes adire iam sanatus, qui ad Sacerdotes ibat non iudicandus, sed inibi sanandus, (si non erat proselytus) & qui non alium quàm summum Sacerdotem agnoscebat. Porrò aliqua ex parte nouem illorum culpam eluit, sed non omnino ab ingratitudinis maculâ abstergit. Priùs enim ad Christum receptæ sanitatis authorem redire acturi gratias, quam iudicem sanitatis adire debuissent: vel saltem mox post Sacerdotis sententiam ad Christum recurrere, quod minimè constat, an gesserint.

3. *Accedit ad Iesum.* *Et cecidit in faciem antè pedes eius.* Qui antequam curatus esset ab infectione, procul consistens clamitabat: *Iesu Præceptor, miserere nostri,* ne execrando morbo Christum, & Discipulos contaminaret: postquam sanatus est, ad pedes vsque Saluatoris accessit. Theophylactus, & Euthymius adnotarunt. (Theoph. Euthy.)

4. *Cur Samaritanum esse adnotetur.* *Et hic erat Samaritanus.* Quare Euangelista Samaritanum esse animaduertit? Quia inferius scripturus erat dixisse Dominum non nisi vnum, cúmque alienigenam fuisse repertum, qui reuerteretur, & gloriam Deo daret.

§. II.

Nouem ingratitudo corripitur.

5. *Respondet Iesus.* REspondens autem Iesus dixit: *Nonne decem mundati sunt? Et nouem vbi sunt? Respondens*, id est, loqui aggressus. *Nonne.* Quasi dubitans per interrogationem emphaticè loquitur. Nouem vbi sunt? quomodo non redierunt?

6. *Confirmatur Samaritani fides.* *Non est inuentus, qui rediret, & daret gloriam Deo nisi hic alienigena.* Mirum, in tanto numero solum alienigenam rediisse, *vt daret gloriam Deo*, seu qui gratias Deo ageret. Significat non quocumque modo recognoscere acceptum à Deo beneficium: sed à Christo tanquam à Deo acceptum; aut per Christum, cuius qui confitebatur potentiam, gloriam Deo dare dicebatur. Hoc phrasis significat, *Fili mi*, (ait Iosue ad Acham) *da gloriam Domino Deo Israel.* Ios. 7. (Ios. 7.) Id est, eius potentiam confitere. Ideo adiicit, *Et confitere, atque indica mihi, quid feceris.*

7. *Vincunt Iudæos Samaritanorum iniquitatem.* *Nisi hic alienigena.* Eorum, qui non redierunt, culpa augetur ex personarum conditione. Iudæi maximè grati Deo esse debuerunt, vt ipso suo nomine monebantur. At maximè ingrati. Non vos pudet præferendum vobis Samaritanum, quem tanquam peccatorem execramini? Quàm aptè, & verè Ezechiel. (Ezech.) *Samaria dimidium peccatorum tuorum non peccauit, sed vicisti eam sceleribus tuis, & iustificasti sorores tuas in omnibus abominationibus tuis, quas operata es.* Cap. 16.

8. *Specialiter commendatur fides Samaritani, quia cum opere coniuncta.* *Et ait illi: Surge, & vade, quia fides tua te saluum fecit.* Reliquos fides saluos etiam fecerat, quos sine fide curatos non fuisse reor. Vnde qui missi ad Sacerdotes fuerant, vt eorum fides ampliùs exploraretur, dum irent sanantur, quia discedentes à Iesu vberiori affectu feruntur ad fidem. Profectò cum post taxatam illorum nouem ingratitudinem, Christus Samaritani fidem laudat, puto non sic reliquos ex fide commendabiles extitisse. Quid igitur speciale in alienigenæ fide rutilaret? Certè quod cum operibus, & gratia accepta coniungeretur. Samaritanus corpore, & animo sanatus est, Iudæi nouem credentes qui-

 dem,

dem, sed ingrati, sed fortasse crimine graui fœdati solo corpore sanati sunt. Vnde Samaritano dixit, *Fides* tua te saluum fecit, quasi alios sanâsset à lepra, saluos autem non fecisset.

9. *Confirmo expositionem.* Quod si ex Doctorum plurimi sententiâ animo etiam, juxta Domini consuetudinem, nouem Iudæi curati sunt, nihil speciale continet sententia Dominica, *Fides tua te saluum fecit.* Affirmat enim eum fide sanatum, alios eadem fide sanatos non negat. Idem aliis (aiunt huius sententiæ Doctores) dixisset, si cum illis fuisset loquutus. Vnde voluit Samaritanum in fide confirmatum dimittere. At qui post taxatam nouem Iudæorum ingratitudinem sententiam illam protulit, *Vade, fides tua te saluum fecit*, specialem fidei præstantiam effectúmque eius in alienigena commendauit: Tua præstantior fides, quæ cum operibus coniuncta est; sanus, & saluus, siue gratia donatus exurge, salute probabiliter, (nec enim gratus perit) potiturus.

10. *Quid mystici & morales Patres?* Plura mysticè Patres. Augustinus hæreticos in Leprosis signari asserens, adnotat à longè clamare, quia *tam vitandi sunt, vt longius remoti Christum interpellent.* Nouem adicit ingratos esse, siue in nouenario numero designari, quia *imperfecti* admodum. Titus Bostr. commendans alienigenæ reditum, ait: *Promptiores, propensioresque fuerunt Gentiles ad fidem amplectendam, quam ingrati Iudæi.* Theophyl. *Hinc dicere quis potest, quod nihil vnquam obest, vt Deo placeat, etiamsi maledictis generis sit, modo bonam voluntatem habeat. Vt nullus Gentilis desperet, & nullus de sanctis parentibus glorietur.* Immissione ad Sacerdotes confessionem signari affirmat Augustinus lib. 2. de visit. infir. cap. 4. *Ergo cicatricum tuarum arbiter Dei vice adhibeatur Presbyter.*

August. *Titus.* *Theoph.* *August.*

IN IESVM LEPROSOS MVNDANTEM.

PANEGYRICVS MORALIS QVARTVS CIRCA LITERAM.

EX VNIVS ALIENIGENÆ GRATITVDINE.

OBSERVATIO I.

Ad illa verba:

Vnus autem ex illis videns, quia mundatus est, regressus est cum magnâ voce magnificans Deum, &c.

Queritur Iesus, quòd cum decem sanati fuerint, non cuncti decem referant de munere gratias.

Taxatur communitas, quæ postulans communiter, de beneficio accepto haud communiter gratias referre curauit.

11.
EX decem mundatis vnus redit gratias acturus, nouem desiderantur. Decem petunt communi voce, accipiunt, vnus singulariter gratus ostenditur. Deberet communitas quæ postulatura venit, & accepit, donata redire ad gratias ferendas largitori. Pluuiam petit communitas anxia, accipit. An non oporteret rursum instaurari processionem ad referendas gratias. *Et nouem vbi sunt?* Domi, ais, sese gratos ostendunt. Certè non communiter Deum glorificare pro munere accepto, quoddam est ingratitudinis documentum.

12. *Quam pulchra oculis Dei communitatis gratiarum actio post acceptum communiter efflagitatum beneficium.* Plutarchus apud D. Maximum serm. 8. de beneficent. inquit, *Gratia tanquam Luna, cum plena est, & perfecta, tunc pulchra videtur.* David cecinit, *Thronus eius sicut Sol, & sicut Luna perfecta in aeternum testis in cælo fidelis.* Psal. 88. Luna, imo & Sol fidelis in cœlo testis beneficiorum Dei communitati hominum factorum. Vnde sub mundi terminatione *erunt signa in Sole, & Luna*, vt ingrati deterreantur, vt alibi exprimo. Luna perfecta ac plena, beneficia sunt communitati exhibita: Gratia, seu actio gratiarum debet esse plena, vt pulchra cœlestis Regis oculis præsentetur. Non adeo pulchræ gratiarum actiones, quæ singulariter, aut per partes fiũt. Communitas munere donata, quæ vacua petiit communiter, plena gratias communiter referat.

Plutarch. *Psal. 88.*

13. *Tres Hebræi communiter petentes & donati, communiter redeunt ad Dominum gratias acturi.* Tres adolescentes Hebræi igni fornacis addicuntur, flammis autem mutatis in auram, non tetigit eos omnino ignis. Tunc hi tres tanquam *vno ore laudabant & glorificabant, & benedicebant Deum.* Adnoto ignem vincula comminuisse solutósque incedere in fornace, Deumque iubi à Rege conspectum: *Ecce ego video quatuor viros solutos, & ambulantes, & quartus similis Filio Dei.* Dan. 3. & 4. Vbi Lyranus asserit *tres simul pueros Deum laudare*, gratitudinis ergo. Quam aptè vincula comminuuntur, vt ambulare possint, vt communiter donati tanto munere, communiter redeant ad Dei Filium gratias acturi. *Vno ore laudabãt*, quia simul beneficio fuerant affecti.

Dan. 3. & 4.

14 *Sponsa sola desiit culpã, in communi das gratias, quia communiter petens, accepit beneficium.* Sponsam video apud cubile commorantem, solitariè gementem, vt turtur assolet. Rursum eandem aspicio communitatis ducem ad Dominum properare. *Curremus in odorem vnguentorũ tuorum.* Cant. 1. Cur non gemit comitata, aut cur sola non requirit sponsum? Pulchrè Bernardus solam

contempla

contemplatur vt peccata fletibus diluat; in communi autem profectum ad Dominum, cum de beneficiis acceptis reddit gratiam. *Neque qui peccatorum recordantur*, (ait serm.12.) *in vnum habitant, cum quisque peccata propria lugeat, atque deploret. Qui verò in gratiarum actione versantur, Deum intuentur, & cogitant, atque per hoc ipsi verè habitant in vnum.* Quare in vnum? Quia in vnum coëuntes inclamarunt: *Osculetur me osculo oris sui, quia meliora sunt vbera tua vino fragrātia vnguentis optimis.* Cant.1. Vbi tota efflagitat Ecclesia Saluatoris aduentū. Eadem igitur in cōmuni donata, in cōmuni redditura gratias accurrit.

15. Post diluuium Noë *ædificauit altare Domino, & tollens de cunctis pecoribus, ac volucribus mundis obtulit holocausta super altare.* Gen.8. Cur obtulit de cunctis pecoribus, & volucribus? Certè, quia sacrificium actionis gratiarum erat, vnde oportebat cuncta pecora, cuncta volatilia seruata, quasi vno ore communiter ad gerendas gratias redirent. Rupertus, lib.4. cap.17. *Holocausta, quæ obtulit Noe Domino gratiarum actiones fuerunt. Et quia non solum hominem, sed propter hominem iumentorum quoque reliquias in eadem arca seruauerat, meritò illi de cunctis pecoribus, & volucribus super altare offeruntur holocausta.*

Cuncta creatura donata incolumis tota confluunt ad gratias reddendas post diluuium. Gen. 8. Rupert.

16. Post populi Israëlitici liberationem *cecinit Moyses, & filij Israel carmen hoc Domino, & dixerunt: Cantemus Domino.* Vbi Augustinus de Mirabil. cap.21. *Cuncti senes pariter cum pueris, & omnes ætates eodem inspirati flamine vno quasi ex ore easdem concinentes litteras, conspirarunt in vnum.* Exod.15. Cur tantum miraculum excitatur, si sufficeret Moysem cantu præcedere, omnes sequi eiusdem carminis repetitione? Profectò cùm carmen hoc prima fuit gratiarum actio, debuit beneficio accepto respondere. Cùm enim Pharaone aduentante, se oppressos Israëlitæ viderent, vno ore *clamauerunt ad Dominum.* Exod. 14. Qui ergo communiter clamantes acceperunt, communiter donati redeant ad gratias exhibendas tantâ concinnitate, vt vno ore, vnam sententiam simul effundant. Communitas enim munere donata cōmuni, communiter gratias redditura redeat, si petitura communiter accessit.

Vno ore agit gratias Israel (excitato miraculo) quia vno ore petierat, & communiter acceperat. Exod.15. August. Exod.14.

Observatio II.

Ad illa verba:

Et nouem vbi sunt?

De Iudæorum ingratitudine speciali iure conqueritur Dominus.

Taxabilior enim ingratitudo, quæ Dei maiorem notitiam comitatur.

17. SI redirent nouem Iudæi, alienigenâ non redeunte, nouem Iudæorum fidem laudaret Dominus, nec tam acriter alienigenæ ingratitudinem taxaret; qui quidem à maioribus non didicerat, nec ex fide veri Numinis alliceretur. Iustè queritur de Iudæis electis, vt taxabiles admodum Religiosi, aut Sacerdotes obiiciantur, qui post beneficia accepta ingrati obiiciuntur, eis Ethnico præferendo.

18. Cinæi maximo semper habiti ab Hebræis in honore propter proauum eorum Iethro seu Cin, (a quo Cinæi) qui circa Israëlitici populi gubernationem salutare Moysi dederat consilium. Exod.18. Huius beneficij memor Saul, cum bellum in Amalech pararet, dixit Cinæo. *Abite, recedite, atque descendite ab Amalech, ne fortè inuoluam te cum eo. Tu enim fecisti misericordiam cum omnibus filiis Israel, cum ascenderent de Ægypto.* 1.Reg.15. Abulensis quæst.15. *Dicuntur Cinæi fecisse misericordiam, quia proaui eorum fecerint, siue Iethro.* Adnoto Regis gratitudinem, de qua Caietanus, *Saul gratus beneficiis receptis monet, vt recedendo se saluet.* Quàm adnatum eis, qui Domini specialem fouent cognitionem virtute gratitudinis decorati, populo electo adnata.

Saulis Regi specialem Dei cognitionem habentis adnata gratitudo. Exod 18. 1 Reg 15. Abul. Caiet.

19. Hanc Deus Hebræos edocuit, cùm prohibens in perpetuum communicare cum Ammonitis, & Moabitis; cum Idumæo & Ægyptiis iubet communicare: *Non abominaberis Idumæum, quia frater tuus est, nec Ægyptium, quia aduena fuisti in terra eius* Deut.23. Cur Dominus Hebræos iubet ab Ammonitis, & Moabitis recedere, nisi quia exitialibus ac pestilentibus moribus possent Israëlis filios contaminare. An non ex nequissimorum Idumæorum & Ægyptiorum communione eidem Israel periculo subiaceret? Certè gratitudinis lex præferenda videtur, Theodoreto fante quæst.26. *Vrgente fame patres nostri acceperunt ab Idumæis alimenta. Lex igitur docet nos antiqui beneficij non obliuisci.* Lex docet. Quàm exlex, qui beneficij immemor gratiarum non studet actioni.

Exlex est, qui beneficij memoriam non recolit, vt gratias referat. Deut.23. Theod.

20. De domo Ioseph dicitur in Iudicum Catalogo, *Domus quoque Ioseph ascendit in Bethel, fuitque Dominus cum eis.* Ostendens autem, vndenam colligeretur Dominum cum eis fuisse, addit: *Nam cum obsiderent Vrbem, quæ prius Luza vocabatur, viderunt hominem egredientem de Ciuitate, dixeruntque ad eum: Ostende nobis introitum Ciuitatis. Qui cùm ostendisset eis, percusserunt Vrbem in ore gladij, hominem autem illum, & omnem cognationem eius dimiserunt, &c.* Iudic.1. Hebræi apud Serar. asserunt Lucæum istum nec verbo, neque præitione, sed solo nutu locum ingrediendi in Vrbem ostendisse. O gratitudinis eorum, queis cum Dominus commoratur, documentum! Tantulum beneficium totius familiæ vita, libertatéque remunerat is, quo cum Dominus specialiter commoratur: *Fuit Dominus cum eis, nam cum obsiderent, &c.*

Ostenditur Dominum cum domo Ioseph fuisse, ex eo, quod gratitudinis virtute decorata fuit. Iud.1. Serar.

21. Qui speciali iure Dei sumus, de beneficiis gratitudinem referre iubemur. Discipulis Dominus, *Colligite*, (post mirabilem satietatem) *quæ superauerunt fragmenta, ne pereant.* Ioan.6. Cur Discipulis indicta reliquiarum collectio, non turbis? Bernardus serm. 51. in Cant. *Iubentur Discipuli colligere fragmenta, id est, nec minima beneficia obliuisci.* Quàm seculare est, quámque Ethnicum, beneficia ingratitudine prosequi. Dei filios, Christi Discipulos ingratitudo dedecet.

Quam Discipulus Iesu qui gratitudinem fouet? Ioan. 6. Bernard.

Observatio III.

Ad illa verba:

Non est inuentus, qui rediret; & daret gloriam Deo nisi hic alienigena?

Miratur Dominus nobilitate conspicuos Iudæos ingratos ostendi, vili alienigenâ redeunte.

Nobilium etenim ingenio adnatum, gratitudinis virtute decorari.

22. PLANE mirabile est, Iudæum nobilitate conspicuum ingratum ostentari, vilémque Samaritanum gratias exhibere, si adnatum nobilitati gratitudinis virtute decorari.

23. *Vrbani quique beneficia Dei mirantur, vt gratias referant.* Deut. 15. *Mirabilis Deus in sanctis suis, mirabilis in Maiestate.* Deuter. 15. Quidam Doctus Interpres particulam, *in sanctis suis* cum particula, *in maiestate* copulat. Asseritque sanctos seu iustos illos, qui nobilitatis maiestate splendent, Dei opera aspicere, vt gratitudinis elogiis glorificent, extollant. *Vrbani*, atque ciuiles antiqua Dei beneficia mirari solent, atque rimari: vt gratiarum studeant actioni.

24. *Ionathas se nobilem ostentat grati filii inter ingratos.* 1. Reg 14. Gregor. Olim *factum est miraculum in castris per agros.* Ascendit namque *Ionathas manibus, & pedibus reptans, & armiger eius post eum. Itaque alij cadedant ante Ionatham, alios armiger eius interficiebat sequens eum.* 1. Reg 14. Particulam *Per agros* expende. Adest Ionathas filius Regis nobilissimi & gratissimi, vt vidimus. Adsunt cunctæ hostium cateruæ, quæ agrestium nomine notantur. Cur Ionathas Vrbanus, ac nobilis inter agrestes? Respondet Gregorius, quia Ionathas Dei opera obseruabat, vt gratitudinis exhiberet obsequium, reliqui autem, gratitudinis non præstabant affectum. *In comparatione sancti filij Regis velut agrestes homines sunt, qui tot Conditoris opera mirari* grato animo *nesciunt.*

25. *Dauidis Regis gratitudo.* Aliter nobilissimus Rex Dauid, *Cogitaui dies antiquos, & annos æternos in mente habui.* Psal. 76. Exponit Genebrardus, *Ea, quæ olim Deus beneficia maioribus præstitit* recolo: quid ipsi Regi à Domino collata?

26. *Reges Magi, quia Regiæ adnata gratitudo.* Matth. 2. Chrys. Magi post visam in Oriente stellam Ierosolymam veniunt infantem adoraturi. *Vidimus,* aiunt, *stellam eius, & venimus adorare eum.* Matt. 2. Vbi Chrysologus serm. 156. asserit Magum à Domino stellæ obiectu tenebris ereptum grato animo adoraturum properare. Redierunt *vt darent gloriam Deo.* An Reges Magi illi? Non constat omnino Reges esse. Ego autem affirmarim Regiâ nobilitate fulgidos eos, qui mox post acceptam animi sanitatem veniunt beneficij anthorem quæsituri, vt gratias valeant profundere. Sermo recurret.

OBSERVATIO IV.

Ad illa verba.

Surge, vade, quia fides tua te saluum fecit.

Gratias agenti pro beneficio accepto, salus æterna à Domino donatur.

Signum enim prædestinationis est, beneficiis Dei gratum animum exhibere.

SVNT, qui asserant singulariter salute donatum alienigenam redeuntem, vt gratias exhiberet, ingratis nouem solummodo corporeâ donatis sanitate. Nec miror qui gratitudinem prædestinationis signum esse profiteor. 27.

Id quod de se proclamat sponsa. *Dilectus meus mihi, & ego illi.* Cant. 2. Sum æterno thalamo deputata, cum virginibus quidem prudentibus Agnum sequutura. Vndenam spem, o felix Spiritus, concepisti? Quia me ingratam minimè agnosco. Bernardus serm. 68. *Ille mihi, quia benignus, & misericors est: ego illi, quia non sum ingrata. Ille mihi gratia ex gratia, ego illi gratia pro gratia.* Et quomodo non tam vber gratia, tam multiplicatæ gratiarum actiones gloria æterna munerabuntur? 28. *Sponsa in mortem, Nuptiis cælestibus deputatur animum gratum.* Cant. 2. Bernard.

Coram æterni Iudicis tribunali duo nequissimi statuantur, vnus, qui ingratitudinis vitio non contaminetur; alter, qui animo ingrato excipiat beneficia. Illorum vnus adsumendus ad superos, altero Tartaro emancipando. Quinam saluabitur? An minori iniquitate pressus? Ausus fuerim asserere assumendum eum, qui ingratitudinis vitio non fœdatur. Sit tibi Dauid (cuius cor Dei refert ingenium) huius arbiter causæ. Adstat Saul nequissimus, sed qui (vt vidimus) Cinæum eripuit à clade, quia nepos Sacerdotis Madian Iethro, saluberrimum Israeli consilium exhibentis. Adstat & stultus Nabal non adeo crimine maculatus, sed tamen ingratitudinis vitio pressus. In quennam, putas Dauidem irruiturum, in nequissimum-ne, an in ingratum? In Saulem certe, qui cædem Dauidi ipsi moliebatur, ne manum ausus extendere. In Nabalem autem, à quo verbo tantum fuerat violatus, ensem distrinxit. 1. Reg. 25. Quare Theodoretus quæst. 54. *Quamobrem is, qui in Saulem tantam ostendit lenitatem, & patientiam, Nabalem tentat occidere? Iste multis beneficiis sæpe fuerat affectus. Reddidit mihi (ait Dauid) malum pro bono. Recordatus ergo Dauid horum beneficiorum, & auditis conuitiis, magno impetu venit armatus.* Sic Dominus plerumque in ingratum insurgit, fortasse iniquissimo leproso mundato, vt æternâ ornetur stola. 29. *Ingratus sæpe deturbatur à gloria licet minus improbus, nequissimo misericorditer assumpto.* 1. Reg. 25. Theod.

Gratitudinis etenim virtute præditus tandem ab iniquitate recedit. Memor beneficij, à peccato curat abstinere. Cum Ioseph ad crimen tentaretur, oculos in Domini beneficia contulit. *Ecce Dominus meus, omnibus mihi traditis, ignorat quod habet in domo sua.* Gen. 39. Vbi Gregorius lib. 30. Mor. cap. 9. *Quia bona, quæ assequutus fuerat, repentè memoria intulit, & malum, quod pulsabat, eiicit. Et quia perceptæ gratiæ meminit, vim culpæ imminentis confregit.* 30. *Gratus abstinet à delicto.* Gen. 39. Gregor.

Quid si ipsius Dei in nos beneficia collata recolamus? Addidit Ioseph. *Quomodo possum hoc malum facere, & peccare in Deum meum?* Gen. 39. An non mariti tui in me collata munera, Dei mei beneficia sunt? Ergo impossibile mihi, benefactoris iura despicere. LXX. *Quomodo faciam verbum, malum hoc, & peccabo coram Deo?* Ambrosius lib. de Iacob, cap. 12. *Pulchra ratio, quod neque beneficij Domini esse posset ingratus.* Huiusmodi igitur homines ingenio præditi, facilè ad meliorem se frugem recipiunt, vnde salutem assequantur. 31. *Quasi impeccabilis redditur.* Genes. 39. Ambr.

LIBER

LIBER QVINTVS.

PARALYTICI SANATI

PARS PRIMA.

PARALYTICVS PISCINÆ.

Paraphrasis, ac Commentarij literales ad Caput quintum Ioannis.

PANEGYRICI MORALES CIRCA Literam in Iesum Paralyticos sanantem.

PROLVSIO.

VM Dominus Pascha celebraturus è Galilæa sese Ierosolymam contulisset, ad Probaticam Piscinam, quæ Bethsaïda vocabatur, expositum, & excubantem duodequadraginta annorum languidum hominem non habentem Deus, homo sanum fecit, grabatúmque suum tollere iubet, à quo latus. Sabbato id accidisse memoratur. Quá apposité! Solus Iesus in Sabbato; Christus homo ex Virgine ægros potest desperatos valetudini restituere! Ambrosius. Lib. de iis, qui myster. init. Cap. 4. *Denique Paralyticus ille expectat hominem. Quem, nisi illum Dominum Iesum natum ex Virgine, cuius aduentu iam non vmbra sanaret singulos, sed veritas vniuersos?* Sic Doctor.

Vitalis liquor Christi Admirabilis, siue miracula genuinus FRVCTVS QVINTVS.

IOANNES Cap. V.

VERS. I. ERAT dies Festus Iudæorum, & ascendit Iesus Ierosolymam.

PARAPHRASIS.

1. *POSTQVAM Dominus apud Samaritanos, & Galilæos fidei suæ prima semina sparsit, rursum se confert Ierosolymam, plurium confluentium religione celebrem.*

2. Est

2. Eſt autem Ieroſolymis Probatica Piſcina, quæ cognominatur Hebraicè Bethſaida, quinque porticus habens.

2. *Erat Ieroſolymæ lacus quidam Græcis* Probatica *dicitur quia iuxta portam ſita erat gregibus introducendis Ieroſolymam deputatam. Hebræis* Bethſaida, *quaſi domum diceres pecualem. Lacus hic habet ſibi quinque porticus imminentes.*

3. In his iacebat multitudo magna languentium, cæcorum, claudorum, aridorum expectantium aquæ motum.

3. *In his magna vis hominum varijs corporum morbis laborantium decumbebat. Præterea cæcorum, claudorum, mancorum vis ingens, qui motum aquæ expectarent.*

4. Angelus autem Domini deſcendebat ſecundùm tempus in Piſcinam, & mouebatur aqua. Et qui prior deſcendiſſet in Piſcinam, poſt motionem aquæ, ſanus fiebat à quacumque detinebatur infirmitate.

4. *Nam ſtatis temporibus, Angelus Domini pacatam deſcendebat in piſcinam, ſimúlque aqua excitabantur. Profectò poſt aquam ab Angelo motam, qui primus in piſcinam deſcenderet, is à morbo liberabatur, quocumque teneretur: vt ſacræ vndæ Baptiſmatis diluentis crimina præſentaret imaginem: niſi quod ex turba non ſanabatur quiſquàm præter vnum; cui contigiſſet primum in aquam deſcendere, Baptiſmate cunctis ſimul conferente ſanitatem.*

5. Erat autem quidam homo ibi triginta & octo annos habens in infirmitate ſua.

5. *Vnius hominis calamitas miraculi magnitudini aduata obycitur. Siquidem triginta iam annos rem habebat cum paralyſi.*

6. Hunc cum vidiſſet Ieſus iacentem, & cognouiſſet, quia iam multum tempus haberet, dicit ei: Vis ſanus fieri?

6. *Hunc ergò paralyticum deploratum cùm miſericordiſſimus Ieſus conſpicatus eſſet ſolutis morbo membris iacentem: & cognouiſſet, malum hoc eſſe deploratum, quod iam triginta & octo annos miſerum detinuiſſet: miſericordiâ tactus ait illi, Vis-ne ſaluus fieri?*

7. Reſpondit ei Languidus: Domine, hominem non habeo, vt cùm turbata fuerit aqua, mittat me in Piſcinam. Dum venio enim ego, alius antè me deſcendit.

7. *At Paralyticus oſtendit ſibi non deeſſe voluntatem, nec ſe diffidere ob morbi magnitudinem ac vetuſtatem, quin delatus in piſcinam ſanari poſſet: ſed ait ſibi deeſſe baiuli hominis opem, per quem maturè in piſcinam turbatam deportaretur. Vbi (heu) alij ſentiunt, moueri piſcinam, pro ſe quiſque properat, vt primus ingreſſus ſalutis beneficium ſolus auferat: ego autem morbo tardus, ac baiulo deſtitutus, fruſtra ad lacum propero ſegnis, cum alius prior velox deſcendiſſet.*

8. Dicit ei Ieſus: Surge, tolle grabatum tuum, & ambula.

8. *Delectatus Dominus hominis tolerantiâ, & delectatus tam pertinaci ſpe ſalutis adipiſcendæ: ſurge, inquit, tolle grabatum tuum, & ambula.*

9. Et ſtatim ſanus factus eſt

9. *Simul cum dicto ſanatus eſt homo, vt non ſolùm liber eſſet à morbo, alioqui*

homo ille: & ſuſtulit grabatum ſuum, & ambulabat. Erat autem Sabbatum in die illo.

languidus, & imbecillis, quemadmodum ſolent, qui Medicorum arte ſanantur: ſed vt abſque hominis adminiculo ſubrigeret ſe ſe in pedes, lectulum ſuum in humeros ſuſtolleret, atque ita robuſtius lecti ſui baiulus ambularet. Erat autem Sabbatum, cum hæc gereret Paralyticus.

10. Dicebant ergo Iudæi illi, qui ſanatus fuerat: Sabbatum eſt, non licet tibi tollere grabatum tuum.

10. *Inde calumniæ ſeminarium Iudæis. Sabbati dies eſt, inquiunt, cui otium debetur. Tuum nefas tibi tollere grabatum. Sabbato ſuſtuliſſe grabatum, impium videri volebant: non erat eis culpa, inuidere miſeræ ſanitatem. O nequiſſimi cæcicas affectus!*

11. Reſpondit eis: Qui me ſanum fecit, ille mihi dixit: Tolle grabatum tuum, & ambula.

11. *Ille non diſſimulans beneficium acceptum, & Ieſu authoritate criminis à ſe depellens inuidiam: Is, qui me ſimplici (reſpondet) verba ſanum effecit, iuſſit, vt, grabato ſublato, ambularem. Hoc audito, non ſolùm inuidebant ſanato, verùm etiam reſtitutæ ſanitatis authori inſidias moliuntur.*

12. Interrogauerunt ergo eum: Quis eſt ille homo, qui dixit tibi, Tolle grabatum tuum, & ambula?

12. *Quis eſt, aiunt, iſte hamo, qui dixit tibi, Tolle grabatum tuum, & ambula. Volebant violati Sabbati crimen in eum impingere, quod & alias nan ſemel fecerunt.*

13. Is autem, qui ſanus fuerat effectus neſciebat, quis eſſet. Ieſus enim declinauit à turba conſtituta in loco.

13. *Qui ſanatus fuerat Ieſum de nomine non agnouerat, de facie tantùm paterat, quia ſtatim Ieſus ſe à turbâ ſubduxit, poſtquam Paralytico locutus eſt: ne Iudæorum irritaret inuidiam.*

14. Poſtea inuenit eum Ieſus in Templo, & dixit illi: Ecce ſanus factus es: iam noli peccare, ne deteriùs tibi aliquid contingat.

14. *Profectò cognito miraculo, Ieſus authorem quoque cognitum eſſe volens, cùm obuium habuiſſet eum in Delubro. En, inquit, ſanitatem es aſſecutus depulſo corporis morbo, qui tibi ex animi morbo fuerat natus: vtrumque malum ſuſtuli. Caue, ne in priſtina recidens, aliquod tibi malum grauius accerſas.*

15. Abiit ille homo, & nunciauit Iudæis, quia Ieſus eſſet, qui fecit eum ſanum.

15. *Poſt cognitum beneficij authorem grata anima proditurus affectum, abijt ad Iudæos calumniatores, eis indicans, Ieſum eſſe, cui ſuam deberet ſanitatem. Nec vulgaris actio gratiarum, acceptum vulgare beneficium.*

SECTIO PRIMA.

Piscina salutaris.

TEXTVS.

VERS. 1. ERat dies Festus Iudæorum, & ascendit Iesus Ierosolymam. 2. Est autem Ierosolymis Probatica Piscina quæ cognominatur Hebraicè Bethsaida, quinque Porticus habens. 3. In his iacebat multitudo magna languentium, cæcorum, claudorum, aridorum expectantium aquæ motum. 4. Angelus autem Domini descendebat secundùm tempus in Piscinam, & mouebatur aqua. Et qui prior descendisset in Piscinam post motionem aquæ, sanus fiebat à quacumque detinebatur infirmitate.

COMMENTARIVS LITERALIS.

§. I.

De Iudæorum Festo.

1. *De quonam festo die loquatur.* Cyrill. & alij.

POST *hac erat dies Festus Iudæorum.* Festorũ multitudo apud Iudæos excitat ambiguitatem. De quonam Festo agit Euangelista? An Pentecostes solemnitas? Cyrillus lib. 2. cap. 123. Chrysostomus hom. 35. asserunt, quia proximum Festum hoc Paschati illi, quando è Templo Dominus vendentes deturbauit. Nõ probo, quia post flagellatos Templi prophanatores celebratum est colloquium illud cum Nicodemo. Post id egressus est Dominus in Iudæam terram, & baptizabat, & ibi dicitur commoratus. Nec commoratus diceretur, nisi multis ibi diebus mansisset. Præterea Dominus è Iudæa propter Pharisæorum furorem in Galilæam recessit. An non verosimile est, aliquot diebus abesse voluisse, Quòd si Cyrillus admittendus, decem, aut duodecim dierum spatium solum esset, quod certè nõ erat furori eorũ locum dare.

2. *Expono de Paschate festorum primo, & celeberrimo.*

Existimo cũ Irenæo de Paschate sequenti post vendentium in Templo turbationem Ioannem locutum. Quare autem nõ explicuit Euangelista? Respondet Toletus, quia cùm loquutus fuisset de præcedenti Paschate, & multa narrauerit, & dixerit, quæ non nisi longi temporis spatio fieri poterant, satis se explicuisse arbitrabatur, si diceret. Erat dies Festus *Iudæorum.* Ego autem explicuisse Euangelistam reor. Nam cùm anthonomasticè Paschi Festus dies Iudæorum vocitaretur, quia omnium primum, & celeberrimum, dicens: Erat dies Festus Iudæorum, primum, & celeberrimum illud Festum adesse affirmauit. *Post hac* igitur, quæ in superiore capite dicta sunt, dies Festus Iudęorũ, id est, Pascha omnium celeberrimũ aderat.

3. *Ascendit Dominus Ierosolymam.*

Et ascendit Iesus Ierosolymam. Dominus, qui in Galilæa tunc erat, Ierosolymam ascendit, ad hoc Festum celebrandum. Tribus enim anni temporibus vndique Iudæi Ierosolymam ascendebant in Templo adoraturi, quorum vnum Pascha. Cur dicatur ascendisse? Quia è Galilæa in Iudæam ratione sitùs eminentioris dicebatur ascensus. Tempus igitur erat Pascha, locus Ierosolyma.

§. II.

De Piscina Probatica.

ESt autem Ierosolymis Probatica Piscina. Locum determinatum miraculi ostendit. Recentiores illud: *Probatica,* non cum Piscina coniungunt, sed sic per se legunt: Est Ierosolymis apud Probaticam, seu in Probatica quædam Piscina. Et exponunt Piscinam fuisse apud Probaticum, id est, forum pecuarium, aut domum, & receptaculũ, in quo oues, & pecudes in sacrificium custodiebantur. Antiquiores legunt in recto: *Probatica Piscina.* Sic Cyrillus, Chrysostomus, Hieronymus, Theophylactus. In vtraque lectione sensum reor eumdem. Piscina enim hæc Probatica dicitur, quia apud Probaticum seu forum, seu receptaculum aderat. Attamen asseruerim Probaticam dictam, nõ quia in ipsa carnes abluerentur, (vt sentit Hieronymus) nec quia propè forum, aut receptaculum ouium erat: sed quia iuxta Portam quæ pecudum vocitata. Vna enim Portarum Ierosolymis, per quam solam greges introducebantur, & dicebatur *Porta gregis,* seu *ouis.* Vnde Piscina *Probatica* dicta, quia ad Portam ouis sita erat. 4. *Cur Probatica Piscina vocaretur.* Cyrillus. & alij. Hieron.

Quæ cognominatur Hebraicè Bethsaida. Sic legunt Cyrillus, & Chrysostomus. Hieronymus autem legit, *Bethesda,* quod negat Euthymius. Varia significatio apud Hebræos. *Bethesda* enim significat *domum effusionis.* Dicta ergo Piscina domus effusionis, seu locus decursûs aquarum, quia aquæ pluuiales in eam cõfluebant; siue (vt aliqui volunt) quia aquę Templi ad sacrificiorum vsum per canales è Templo hunc in locum elabebantur. *Bethsaida* autem aliis sonat *domus misericordiæ,* quia in ea Domini misericordia in sanando exercebatur. Aliis autem *Domus venationis,* seu *piscationis,* vt placet Euthymio. 5. *Piscina Bethsaida vocitata.* Cyrillus. & alij.

Ego equidem & lego *Bethsaidam,* & idem significare ac Bethesdam existimo. Scribitur enim cum ס samech, & significat *domum effusionis;* nam deducitur etiam ab אשד quod significat effusionem: tamen amittitur א vt fieri sæpe solet, & propter Gręcam pronuntiationem sumitur illud Iod, & pronunciamus Bethsaida; in conuersione enim Hebraicorum nominum propriorum, litte- 6. *Lego Bethsaida, & idē significare ac Bethesdam censeo.*

ræ

tæ sæpe amittuntur, & aliæ assumuntur, vt idiomati accommodentur alieno.

7. *Cur Piscina appellatur?*

Piscina ne appellatur, quia pisces habuerit? Minimè, nam etiam si non haberent Piscinæ dicebantur. Græcè *κολυμβήθρα* quasi *natatorius locus*.

8. *De quinque Porticibus.* Caiet.

Quinque Porticus habens, Aderant circumcirca Porticus quinque propter pauperũ, & infirmorum commoditatem, qui gratia sanitatis consequendæ illuc se recipiebant. Expositionem totam confirmo ex Caietano, *Est Ierosolymis Probatica, Latinè Pecualis, & significat locũ enium pro sacrificio manentium, Piscina, id est natatorium. Cognominatur Hebraicè Bethsaida pro Bethesda, quod non est cognomen Probatica, sed Piscina. Bethesda significat domum desluxionis, eò quòd desluentes pluuiales aquæ ibi colligantur. Et domus nomen ratione Porticuum quinque sonat.*

§. III.

Salutaris Piscinæ conditiones.

9. *Languentium multitudo.*

IN his iacebat multitudo magna languentium, cæcorum, claudorum, aridorum expectantium aquæ motum. Eorum, qui ad Piscinam confluebant gratia sanitatis quatuor genera describit. Languidi erant, seu ægroti, qui febribus, aut morbo huiusmodi laborabant. Aderant cæci, claudi, aridi, id est, qui manum, aut membrum aliquod virtute destitutum haberent. Matthæi sic cap. 12. *Habens manum aridam*, id est, virtute destitutam. Denique omnis infirmitas corporalis seu membrorum defectus, etiam quibus ars aut natura non poterat subuenire, hac in Piscina sanabantur, diuinâ virtute excitante miraculum. Matth. 12.

10. *De Angelo descendente.*

Angelus autem Domini secundum tempus descendebat in Piscinam, & mouebatur aqua. Græcè non habetur *autem*, sed particula causalis *enim*, vt causa reddatur, cur tot confluxerint ægroti. *Multitudo* (ac si diceret) *magna infirmorum illuc aderat, quia Angelus descendebat, & aquam excitabat, vt primus ingrediens sanaretur.* Sic Toletus. Tolet.

11. *An perpetua sanandi vis?* Cyril.

Secũdum tempus. Non erat illa vis sanandi perpetua, sed certo tempore haud cognito hominibus, Angelus descendebat. An semel in anno aquæ Piscinæ mouerentur, aut sæpe? Cyrillus Lib. 2. Cap. 125. existimat semel in anno, idque in Festo Pentecostes effectum, quod Toletus probabilius putat. Quod quidem improbàrim, quia si semel in anno aquæ illæ salubres haud credibile hominem inibi triginta & octo annos continuos egisse. Nam si non habebat hominem, vt eum ad turbatam aquam afferret, quis credat non habuisse, vt eum è Piscina post annuum sanatum ægrotum, in habitaculum transferret, anno sequenti Pentecostes instantia rediturum. Affirmo igitur sæpe per annum tempore incerto disturbatam ab Angelo Piscinam. Ideo Paralyticus hominem non habebat, qui attentè supra aquarum motionem repentinam inuigilaret: quod tam difficile non fuisset, si semel in anno statuto tempore turbarentur. *Authoris placitum.*

12. *Vnus sanabatur vnus ac idem Angelus descendebat.*

Et qui primus descendisset in Piscinam, sanus fiebat à quacumque detinebatur infirmitate. Siue cæcitate, siue membri alicuius contractione, aut siccitate, siue multis simul complicatis ægritudinibus laboraret, mox ac in aquam Piscinæ descendebat, donabatur sanitate, reliquis manentibus ægrotis. Cyrillus citatus plures videtur Angelos affirmare solitos descendere, & aquam mouere. Intelligo non plures Angelos ad motionem vnam descendisse: sed de pluribus motionibus loquutum Angelos pluraliter appellasse; quia non semper vnum, & eundem ad hoc munus missum esse existimat. Incertum quidem, sed Euangelistæ verbis conuenientibus assero vnum, & eundẽ fuisse, qui quibusdam illis temporibus descendebat vndas excitaturus. Cyril.

13. *Vndenam virtutem medicam Piscina sortita?*

Quæris, vndenam Piscina virtutem sortita fuerit sanitatis? An Angelus descendens aquæ motæ sanandi virtutem tribuisset? Sic Chrysostomus hom. 35. Existimo planè Angelum diuinâ virtute per aquas illas, tanquam per quoddam diuinæ virtutis instrumentum sanauisse. Num aquæ Iordanis sanandi virtutem à lepra per Elisæum tanquam ministrum accepere? Ita & aquæ Piscinæ virtutem habuere instrumentalem, per quam Angelus sanitate donabat ægrotos. Rectè Ambrosius lib. 1. de Spirit. cap. 7. ait Angelum hunc per aquas sanantem figuram, Spiritus sancti per aquas Baptismi animæ sanitatem conferentis, extitisse. 4. Reg. 5. Ambros.

14. *Refellitur opinio de ligno, & victimis.*

Hinc refello opinionem recentiorum affirmantium à ligno iacente in fundo Piscinæ è quo postea Crux fabricata, huiusmodi aquæ virtutem inditam. Idem fero iudicium de asserentibus à victimis & hostiis sacris, quæ ibi lauabantur vim sanitatis ortam. Moueor, quia si vtrumque verum, perpetua adesset aquis sanandi virtus, & non certis temporibus à descensu Angeli independenter. Adde nec ipsas apud Templum hostias talem virtutem habuisse, nec credibile, ligno illi ante Christi suffixionem tantam adiici reuerentiam.

15. *Cur tantùm vnus illa in Piscina sanaretur.*

Requiris denique, quare vnus tantùm illa in Piscina sanaretur? Respondeo Christi Domini, (vt notauit Ambrosius lib. 2. de sacram. cap. 2.) aduentum in Piscinæ miraculo figuratum. Ipse Testamenti Angelus descendens, & mouens Piscinam aquarum, quia in Mundum passurus venit, & per passionem suam, & mortem humanum infirmum genus sanaturus. Ideo vnicus sanabatur. Nam in vno homine infirmo melius totum humanum genus repræsentatur, quàm in multis, ad mortis vniuersitatem, & vnitatem exprimendam. Ideo in illa Parabola de eo, qui in latrones incidit, vnus tantum homo, non plures præsentantur. Luc. 9. Ad vnicum viduæ filium suscitandum Elias mittitur. 3. Reg. 17. Vnus ab Elisæo Naaman sanatur. 4. Reg. 5. Hæc omnia ad futurorum instructionem gerebantur. Ambrosius alteram causam assignauit, scilicet, vt ostenderetur, quanto maior futura Baptismi gratia supra vetus Testamentum. In eo enim vnus, in hoc omnes sanantur. Sed quare & Christus vnum solum donauit sanitate? Vt, significaret, se esse ipsum eundem Deum, qui priùs sanauerat, & eum, qui tali miraculo præfiguratus erat, & qui humanum genus de cœlo sanare veniebat. Ambr. Luc. 9. 3. Reg. 17. 4. Reg. 5. Ambros.

IN IESVM LEPROSOS SANANTEM PANEGYRICVS MORALIS PRIMVS CIRCA LITERAM.

EX PISCINA SALVTARI.

OBSERVATIO I.

Ad illa verba.

Erat dies Festus Iudæorum.

Potiùs Iesu Festus dies poterat vocitari, quo Paralyticus donatur sanitate.

Nullus enim Deo solemnior dies, quàm cùm peccator à nequitia recedit.

16. Dies Festus Iudæorum aderat, Iesus autem, qui aliquando dixit: *Non ascendam ad diem Festũ istum,* Ierosolymam petit, & ante Templi vestibulum diei Festi solemnitate potitur. Deo etenim festiua admodum dies, cùm peccator sese ad meliorem recipit mentem. Celebrant Iudæi festiuitatem suam, dum Paralyticus diem festum agit Saluatori.

17. *Dei requies conuersio nostra.* Post sanatum Paralyticum Euangelista adnotat: *Erat autem Sabbatum in die illo.* Quam verè Sabbatum in die! Non dixit: Sabbatum erat dies ille, sed Sabbatum erat in illo. In illo enim die, quo peccator mundatur verè Sabbatum Dei requies est. Domin' Israëlitis, ait: *In hac die expiatio erit vestri, atque mundatio ab omnibus peccatis vestris. Sabbatũ enim requietionis est, & affligetis animas vestras.* Leu. 16. Sabbatum requietionis Dei est afflictio, & pœnitudo nostra. Origen. hom. 23. in Num. exclamat, *O mira festiuitas! Dies festus vocatur afflictio animæ. Hic enim, inquit, dies est propitiationis. Vide ergo, si vis diem festum agere, si vis vt lætetur Deus super te, affligo animam tuam, & humilia eam.* (Leu. 16. Orig.)

18. *Dum peccatores venia donantur, diẽ festum agit Dominus.* Ad pœnitudinẽ Deus Populum excitat Naum ex ore. *De domo Dei tui interficiã sculptile, & conflatile, ponam sepulchrũ tuum, quia inhonoratus es. Ecce super montes pedes euangelizantis, & annunciantis pacẽ: celebra Iuda, festiuitates tuas, & redde vota tua; quia non adijciet vltra, vt transeat in te Belial.* c. 1. (Naum 1.) Quisnam pacem euangelizans, & annuncians nisi Dominus peccata destructurus. *Celebra,* ô miser triginta & octo annos habens in infirmitate tua, *festiuitates tuas,* dum te ad mentem recipis meliorem. Hieronymus ad cap. 45. Ezech. *Clariores habeamus festiuitates, in quibus nobis omnia peccata donantur.* (Hieron.)

19. *Dei festa conuersiones peccatorum festiuitates.* Dominus Mosi, *Præcipe filijs Israël, & dices ad eos. Oblationem meam, & panes, & incensum odoris suauissimi offerte per tempora sua.* Num. 28. LXX. *Hostias meas in odorẽ suauitatis obseruate, vt offeratis mihi in diebus festis meis* Copula duas particulas, illã Naum: *Celebra Iuda, festiuitates tuas,* & hãc Numerorũ: *In diebus festis meis.* (Num. 28.) Profectò dies solemnis peccatoris conuersi dies est Deo solemnissima. Origen. *Habet Deus Dies festos suos? Habet; est enim ei magna festiuitas, humana salus. Ego puto, quòd per singulos quoque credentium, qui conuertantur ad Deum festiuitas oritur Domini.* (Orig.)

20. *Deus sacrificium augustissimũ præparat, vt festum conuersionis peccatorum celebret.* Prodigũ testor redeuntem, ad cuius receptionẽ Pater Deus conuiuiũ præparauit, insonante symphoniã. *Epulari* (ait) *& gaudere oportebat; quia frater tuus hic mortuus erat, & reuixit: perierat, & inuentus est.* Luc. 15. Profectò tanta Deo solemnitas debuit grandi conuiuio celebrari. *Adducite* (clamat) *vitulum saginatum.* Ad quæ Ambros. *Hos est, pro reconciliato offerre imperat gratissimum sacrificium, quod esset acceptum & cœlo, & exercitibus Angelorum.* Augustissima ergo Deo est solemnitas peccatorum conuersio, si ad illam celebrandam augustissimum præparat sacrificium. (Luc. 15. Ambros.)

OBSERVATIO II.

Ad illa verba:

Est autem Ierosolymis Probatica Piscina, quinque Porticus habens.

Commendat Euangelista Porticuum erectionem ad ægrotantium commoditatem.

Vbi pietas extruentiũ Xenodochia ad exceptionem pauperum infirmorum laudatur.

 Notat Ioannes Piscinam quinque Porticibus circumcludi, apud quos multitudo magna languentium commorabatur. O pietas extruentium ægrotantibus hospitium, quorum fama Piscinæ augustissimum nomen comitabatur! Hinc commendabilia opera exurgunt illorum, qui pauperibus ægrotis excipiendis, curandis Xenodochia ædificarunt. Rupertus, *Porticus istas Piscina habebat, ne multitudo languentium ad cælestis remedij opificem Piscinam excubans tectum non haberet, ne opem supernam expectare non liceret æstu vrente, vel turbine, aut pluuiá vrgente.* (Rupert.) Quam commendabilis extructura domorum, quibus possint pauperes ægroti ablegatis inopiæ molestiis opem supernam expectare. 21.

22. *Extruentes domum ægrotantibus pauperibus excipiendis, calestis domo recipiuntur.* Psalm. octogesimussextus *Filijs Core,* seu caluis, nudis, egenis dedicatur. *Fundamenta eius in montibus sanctis, diligit Dominus portas Sion super omnia tabernacula Iacob. Memor ero Rahab, & Babylonis scientium me. Ecce alienigenæ, & Tyrus, & populus Æthiopum hi fuerunt illic.* Psal. 86. Vbi ex mente Cassiodori domus extructa ad alienigenas excipiendos hospitio ex memoria piæ Rahab excipientis exploratores commendatur. (Psal. 86. Cassiod.) Lyranus ex Hebræis refert Vrbis Ierosolymæ & Templi à Salomone extructi hîc recoli memoriam, quod improbat; *quia cùm dicatur, Gloriosa dicta sunt de te Ciuitas Dei, vt Hebræo dicitur,* Cela, *quod significat perpetuitatem à parte post:* (Lyran.)

Ciuitas autem, & Templum, quod ædificauit Salomon, non durauit in perpetuum. Quænam autem domus illa, quæ in perpetuum duratura prædicatur, nisi Xenodochia, aut hospitalia, (asserente Chrysostomo) quæ nunquam delebit obliuio. Alienigenę, Tyrij, Æthiopes despecti excipiuntur in domo? O structores, domo cœlesti proculdubio excipiendi! Bruno sic: *Gloriosa sunt hec, quæ iustis, & peccatoribus magnam spem dare possunt & immensam ferre lætitiam. Vis in Sion cœlesti suscipi? Illos imitare quorum opere, & auxilio Domus illa ædificata est.*

Bruno.

23. *Innumeris bonis cumulatur Iacob erigēs lapidem, seu addens Porticibus pauperes excipientibus lapidem vnum. Quid integrum Hospitale ædificantibus?* Gen. 28.

Egenus, Iacob Christi imitator, à lapide excipitur, qui quidem Domus Domini Porticus, & porta cœli. Surgit è somno, *Tulit lapidem: quem supposuerat capiti suo, & erexit in titulum. Appellauitque nomen Vrbis Bethel, quæ prius Luza vocabatur.* Gen. 28. *Luza* idem ac *Vla*, aut *vla*, id est, *Porticus*. Innuitur Iacobum Porticibus receptum extra Vrbem, vt adnotant Interpretes. Erectio igitur illa lapidis, à quo fuerat velut lecto exceptus significauit Porticuum, aut Hospitalium ad excipiendos pauperes, & peregrinos extructionem. *Erexit in titulum.* Siue in ius ad innumera à Domino beneficia excipienda. Quo titulo existimas Iacobū factum fœminarum egregiarum maritum, liberorum illustrium parentem, ingentis familiæ dominum, tot pecoribus ditatum, tot diuitiis refertum? Quia Porticibus extructis extra Vrbem ad peregrinos excipiendos, addidit lapidem, apud quem inunctio ægrotantibus (mysticè) pararetur. Deus ipse munerator professus, ait: *Ego sum Deus Bethel, vbi vnxisti lapidem. Nunc ergo surge.* Gen. 31. Cūcta tibi prospera, qui lapidem extructioni Porticuum addidisti, qui inunctionis vulneratorum locum præparasti.

Gen. 31.

24. *Caremus, vt in Hospitalibus, Dei ægrotantis in egeno Tabernaculis, ipso aliquid nostrum inueniat.* Exod. 25. Periand. Mat. 25.

Tabernaculo extruendo, & ornando, *omnes viri, & mulieres mente deuota obtulerunt donaria, vt fierent opera, quæ iusserat Dominus.* Exod. 25. In cuius expositionem liceat Periandri carmen subiicere ex Græco:

Diuorum cathedra inibi præparantur,
Vbi gemitus, vbi ægrotorum medicamen est.

Excipiuntur ægroti gementes, vt curentur xenodochiis fidelium sumptibus extructis? Inibi Tabernaculum cœlestis Regis statuitur, qui inuisentibus ægrotantes dicet: *Infirmus eram, & visitastis me.* Matth. 25. Fœlix igitur, qui extructioni domus huiusmodi ægrotis curandis præparatæ aliquid consecrat diuitiarum, è quo à Domino ægrotante in ægroto possit commendari, ac præmio affici præstantissimo. Chrysostomus laudibus effert Hospitalium extructores, queis Domus cœlestis præparata est. Origenes profatur, hom. 13. in Exod. *Iustum est enim, vt in Tabernaculo Domini inueniatur vnusquisque habere portionem suam. Non enim latet Deum* (qui ait: *Infirmus eram, & visitastis me*) *quid vnusquisque ei offerat. Quàm gloriosum tibi est, si dicatur in Tabernaculo Domini* (in pauperum ægrotantium, aut peregrinorum hospitio) *Aurum istud illius est, argentum illius est, annui reditus* ad pauperum victum, & medicinam illius est, ipsa ipsius domus qua ægrotantium excipitur multitudo. *Quámque indecorum, quàm miserum erit, si Dominus veniens requirere ædificium,* (vtpote ægrotans in paupere) *nihil muneris tui inueniat in eo, nihil à te cognoscat oblatum.* Quàm pulchrè.

Chrys.

Orig.

Escob. & Mend. in Euang. de Temp. T. I.

Observatio III.

Ad illa verba.

Et ibi erat multitudo languentium, cæcorum, claudorum, aridorum expectantium aquæ motum.

Ex laboribus ægroti illi didicerant solius Dei niti præsidio.

Labores enim homines reformant, ad pœnitudinémque gerendam adducunt.

25. ÆGRITVDINIBVS vexati illi, ad piscinæ aquas confluxere, medicamina inde accepturi. Innuimus piscinam ex Agni sanguine medicam trahens (ex aliquorum opinione) virtutem Pœnitentiæ Sacramentum figurare. Vexati ægritudinibus, laboribus, & tribulationibus homines agitati ad pœnitudinis adducuntur affectum.

26. *Confitentur peccatores Domino, cum fulmina contorquentur.* Isai. 12.

Euangelicus Propheta clamauit, *Et dicet in illa die: Confitebor tibi Domine, quoniam iratus es mihi.* Cap. 12. Cùm iratum Numen ostenditur, fulmina contorquentur, gladius vulnerat, & flagellum. Tunc ne confiteris? Ita planè. Proficiunt enim ad confessionem, ad pœnitentiam mihi vulnera laborum, quemadmodum medicæ potiones ægrotanti. Apud Porticus quinque multitudo magna languentium ostentatur, qui eisdem laboribus potantur ad salutem. Oleaster. *Vix reperies, qui gratus sit bonis acceptis, isti verò pro malis gratias agunt: Confitebor tibi Domine, Sed pro quibus? Quoniam iratus es contra me. Nouerat, Dominum non minus benefacere iratum, quàm mansuetum; ideo prius cantat irato quam mansueto. Si expenderemus punitiones Domini, cognosceremus, vera esse bona, non mala: quemadmodum salutifera potiones.*

Oleast.

27. *Angelus curat aliquādo homines non liberari à laboribus, in eorum medicamen.* Dan. 10.

Cur existimas Angelum tardò aut (ex aliquorum sententia) semel in anno turbaturus piscinam descendisse? Vt perseuerante dolorum torturà persisteret affectus confessionis. Expletis septuaginta captiuitatis annis à Deo præscriptis, Danieli pro liberatione populi deprecanti sic Gabriel Archangelus: *Noli metuere, Daniel, quia ex die primo, quo posuisti cor tuum, ad intelligendum, vt te affligeres in conspectu Dei, exaudita sunt verba tua, & ego veni propter sermones tuos. Princeps autem Persarum restitit mihi viginti, & vno diebus.* Cap. 10. Angelus Persarum restitit Hebræorum studeri liberationi? An ex Angeli ingenio captiuitatis molestia producitur? Chrysostomus, *Restitit non pugnando, sed ista dicendo: Quæ reditus festinatio? Propriam habitare Patriam Israel rebus secundis sæpe ad idololatriam effecit vt conuerteretur. Nunc autem vbi viuit Regionem alienam inhabitans.* Vnde lubens distuli descendere, vt piscinæ vndas disturbarem.

Chrysost.

liberando, qui spectans a quæ motum ad Deum conuersus pollet pietate.

28. Prodigus & fruges, filij Patris familias ex Hieronymi mente Iudaicum, & Gentilicum Populum figurabant. Prodigi Gentilici Pater celebrabat aduentum, cùm frugi Iudæo conquerenti fatur: *Fili, tu semper mecum es.* Luc. 15. Difficilis redditur ex Hieronymi sententiâ expositio. Quonam modo enim Deo hærescens, *semper cum ipso est*, qui à Deo sæpè recesserat? Certè quia quotiens iniquus populus a Domino recedebat, illatis laborum supplicijs tam propere illum reducebat ad gremium, vt quodammodo posset affirmari, semper cum Domino esse commoratum. *Mecum es semper*, (inquit Doctor) *non quia præcepta mea compleueris, sed quod te in longam Regionem abire non passus sum Mecum es secundùm illud, quod locutus sum: Visitabo in virga iniquitates eorum, misericordiam autem meam non auferam ab eis.* Non aufertur misericordia, quia mox post delictum puniuntur iniqui, ac tam properanti gressu reuertuntur ad Patrem, vt quodammodo non recessisse videantur: *Tu semper mecum es.*

A Deo peccatores tam velociter adducuntur laboribus ad ipsũ, vt videantur nunquam recessisse.
Luc. 15.
Hieron.

29. Diluuij communis instantiâ, *multiplicata sunt aquæ, & eleuauerunt Arcam in sublime à terra.* Gen. 7. Tribulationis aquæ quidnam in Arca, id est, Ecclesia operatæ sunt? An eam baratro addixere? Profectò pœnitudinis affectu ad æternum portum eleuarunt. Sic mysticè Anselmus ad cap. 14. Lucæ. *Scriptum est de aquis diluuij: Vehementer inundauerunt, & leuauerunt Arcam in sublime à terra. Quid per aquas nisi tribulationes, & quid per Arcam nisi Ecclesia figuratur? Aquis inundantibus eleuatur Ecclesia à terra, quoniam aduersis irruentibus separatur à terrenis cupiditatibus.* O tribulationes nos ad Porticus afferentes, vt pœnitentiæ vndis immergamur!

Eueh untur ad superos, vt semper hæreant Deo, peccatores tribulationum vndis.
Gen. 7.
Ansel.

OBSERVATIO IV.

Ad illa verba:

Angelus autem Domini descendebat secundùm tempus in piscinam, & mouebatur aqua.

Quàm appositè Angelus sanandi ægrotos ministerio deputatur.

Angeli enim misera hominum natura benefici semper ostentantur.

30. E i erga homines dilectioné laudibus effero, dum video Angelos ægrotorum medicamini deputari. Quæsiui, vndenam Piscinæ vndis vis medica profluxerit? & probaui Angeli ministerio operatam hominum sanitatem. O quàm Angelis adnatum, Medicorum munere fungi, si hominum natura ægrotans iuxta Probaticam expectat!

31. Desperata Sodomitarum salus ægritudinis nequitiâ. A Deo Angeli punituri immittuntur, qui quidem priùs ad Abrahæ tabernaculum sunt profecti *in ipso feruore diei*, Gen. 18. tandem *venerunt Sodomã vesperi*, Gen. 19. Cur non immissi ad puniendum non illicò Sodomam properarunt. Certè Angeli libentissimè ad sanitatem peccatorum accurrentes, quasi trahuntur ad vindictam. Vnde expectant, vt videant, si forte Dominus Abrahæ precibus placaretur, medicinaque vulneri tanto posset eorum manibus adhiberi. Abulensis, *Totum diem expectârunt, vtrùm Deus parceret Ciuitatibus propter Abraham.*

Angeli desperatorũ Sodomitarum adhuc curabant salutẽ prætendere.
Gen. 19.
Abul.

32. Aiebat Sophocles, *Iudicium Medici maledictio est.* Quodnam iudicium? Tali vel tali horâ interdictio mortis. Certè Deus optimũ agit medicum in vitam quidem, minimè in interitum ferens iudicium, quod maledictio est. Vnde vel ipsis reprobis desperatis ægrotis æternæ mortis maledictionem nõ pronunciat. Probis ait ex ore Dominico: *Venite benedicti Patris mei, percipite Regnum.* Improbis autem, *Discedite maledicti*, nec addidit, *Patris mei.* Mat. 25. Quare? Respondet Orig. hom. 34. *Nam benedictionis quidem ministrator est Pater, non maledictionis.* Huiusmodi Medici cœlestis benignitatem Angeli Medici imitantur, dum iudicij maledictionem ferre dedignentur. *Michael Archangelus cum Diabolo disputans cũ altercaretur de Moysi corpore, non est ausus iudiciũ inferre blasphemiæ*, id est, maledictum. Iudæ 1. Vbi Hieronymus, *Merebatur diabolus maledictum, sed per Angelum exire nõ debuit.* Qui aduersùs diabolum iudicij maledictione non vtitur, quomodo ægrotos homines vulnerabit, æternæ mortis sententiã indicens? *A tal hora morirà*, vt vulgariter exponam; lethali abstinent à prognostico.

Angeli Medici nullatenus ægrotis iudicẽs extrema; seu pronostica lethale ferũt; Proœmedici sui Iesu referentes pietatem.

33. Diabolus mundum circuens nullum non mouet lapidem, vt homines ægritudine distexentur. At interea Angelus egregij Medici in morem, nos curat à morbis excitatâ Piscinâ liberare. Describo spiritus exitialis ingenium ac cœlestis nostri Medici proprietates, quas cecinit Christianus Poëta apud Mirabel. Hym. de Angelis.

Ille funestus agitatus ira
Inuidens Christo fore tam minatur
Iordanis totas sitiens vt alis
Sorbeat vndas.
Circuit mundum, fremit hic. & illic,
Fascinat mentes, variéque sudat
Vt pios cultus abolere possit
Omnia turbat.
Dissipat leges, serit inter Vrbes,
Inter agnatos fera bella Reges,
Omne grassatur scelus imperatis
Mentibus instat.

Quam validè Medicus Angelus aduersus diabolum inferentem ægritudines pugnat, vt retundat eruentum.
Mirabel.

En Angelus nequam turbantem mundialis pelagi vndas, vt ægritudinum plagæ hominibus excitentur. *Omnia turbat, &c.* Ast Angelus fælix de more Medici Piscinam mouet, aquam turbat in ægrorum leuamen.

Non minus Mundum peragrant & ipsi,
Et truces claudunt aditum Draconi,
Asserunt veros, retinéntque pugna
Vindice cultus.
Conferunt pacem, cohibéntque lites,
Prouehunt leges, sacra iura firmant,
Amouent morbos, referúntque Christo,
Vota piorum.
Liberant pressos, reprimunt tyrannos,
Ad latus nobis habitant, & adsunt
Ad caput semper vigiles, piisque
Cuncta ministrant.

Sic

Sic Medici benignissimi munera exerunt.

34. *Æstuanti Agar puerulo Medicus Angelus occurrit.* Genes. 21. Theodor.

Æstu Agaris puerulus deperire ab ipsa parente desperatus proiicitur. Vidit medicus Angelus, eúmque curauit in Piscinam immitti, dum portatur in fontem. *Vocauit Angelus Dei Agar de cælo dicens: Quid agis Agar? noli timere; exaudiuit enim Deus vocem pueri.* Gen. 21. Vbi Theodoretus quæst. 2. *Aptissimè profectò Deus per Angelum, qui ad puerum curandum pertinebant, effatus est.* Non iam semel in anno, non tempore statuto, sed sæpe sæpius descendet in die medicus noster, si homines accedant ad Piscinam, valetudini restituendi.

Observatio V.

Ad illa verba.

Angelus autem Domini descendebat secundùm tempus in Piscinam, & mouebatur aqua, & qui prior descendebat in Piscinam sanus fiebat.

Certis temporis momentis homini incognitis Piscinæ salutaris vndæ mouebantur.

Vt euigilet, qui ignorat, è quonam instanti salutaris, aut exitialis dependeat æternitas?

35. PARTICVLA illa: *secundùm tempus* Græcè est, *Opportunis momentis temporis.* An hominibus ægrotantibus, ac expectantibus certis? Minime, ad illud enim solummodo temporis instans pararentur infirmi, desides planè post motionis salutaris instantiam. Certis igitur momentis temporis Deo præcipienti, & Angelo ministranti cognitis, Piscinæ vndæ mouebantur, vti omnes sollicitè aquæ turbationem salutarem sibi futuram expectarent, nec propriæ salutis negotio obdormirent.

36. *Vigilet ægrotus, cuius sanitas (quasi à sorte) pendet ab instanti.* Psal. 30. August.

Dauid explicat sortis metaphorâ. *In manibus tuis sortes meæ.* Psalm. 30. O quoties qui longæ vitæ interstitio plures aduersùs animi hostes victorias reportauit, victus tandem cogitatione improbæ voluptatis maculatur: quo temporis articulo delinquens miser à morte corripitur. Econtra qui diu malè degit vno nouissimi temporis puncto compunctus est, & æternâ salute donatur. *O momentum, à quo æternitas!* Quàm appositè sortis vocabulo salutis causa exponitur! Augustinus lib. 1. de Prædest. cap. 14. *Quare aliis concedatur, vt ex huius vitæ periculis, dum iusti sunt, auferantur: alij verò iusti donec à Iustitia cadant, in eisdem periculis vitâ productiori teneantur? Quis cognouit sensum Domini, in cuius manibus sortes meæ?* Vigilet ergo toto animo ægrotus, cuius sanitas vnico incognito pendet ab instanti.

37. *Salus filiorum Noë, & exitium cunctorum omnium ab instanti incognito pependit.* Matt. 24. Gen. 7.

Dominus Discipulis aiebat, *Sicut in diebus Noë, ita erit aduentus Filij hominis.* Matth. 24. Noë temporibus innumeri homines periere, paucis asseruatis, quorum exitium, & salus ab vnico incognito pependit tẽporis articulo, fante Mose: *In articulo diei illius ingressus est Noe, & filij eius in arcam.* Gen. 7. Quam felix sors, tibi articulum fuisse salutarem! Gregorius hom. 12. in Euang. *Aptè generalis ad Discipulos exhortatio subinfertur, cùm dicitur: Vigilate itaque, quia nescitis diem, neque horam. Nam qui pœnitenti veniam spopondit peccati, diem crastinum non promisit. Semper ergo extremum tempus,* (seu nouissimum temporis articulum) *debemus metuere, quem nunquam possumus prouidere.*

38. *Vno momento exitium, aut salus è Babylon contemiscatt.* Apoc. 18. Plaut.

An aures tuæ illo horribili clamore vnquam exterritæ? *Væ, væ Ciuitas illa magna Babylon, Ciuitas illa fortis, quoniam vna hora venit iudicium tuum.* Apoc. 18. O hora, seu verius ò momentum Deo statutum, delinquenti Ciuitati incognitum, è quo tam augustæ Vrbis pendet interitus, aut salus! *Repentinus tibi superueniet interitus, & poma desiderij tui discesserunt à te.* Aretas, *Poma, id est, opportunitas discessit à te.* Cur apud Piscinam degens non attendisti? quare non vigilasti? Tantali in morem æternùm discruciaberis pomis fugientibus, opportunitate non apprehensa. O Piscina, ò salutaris aqua, quam non hausi dum potui, siti corripiendus æterna! O poma, quæ absumere potui feliciter, ne æterna consumerer inedia! *Poma desiderij tui discesserunt à te.* Plautus in Rudente. *Miserum istud verbum, & pessimum habuisse.* Quàm miserum habuisse ad salutem opportunitatem, & ex desidiâ illam prætermisisse!

Observatio VI.

Ad illa verba:

Et qui primus descendisset in Piscinam, sanus fiebat à quacumque detinebatur infirmitate:

Ex ægrotantium multitudine vnicus languidus sanabatur.

Vt exprimeretur Prædestinatorum paucitas, Reproborum multitudo.

CVM præmisisset Euangelista apud Porticus quinque iacere *multitudinem magnam languentium, cæcorum, claudorum, aridorum expectantium aquæ motum,* vnum solummodo post spem longissimam sanari affirmat. Certè in hominum expectantium iuxta Piscinam aut Baptismi, aut aptiùs Pœnitentiæ, multitudine, quis non videat Christicolas signari, quorum (heu) vereor ne pauci Prædestinatorum libro scribantur, magna multitudine exitio addicenda. Licèt enim spem diuina misericordia firmat, Christianorum nominalium (seu, qui solo nomine nituntur) mores an non exitium sapiunt æternum? 39.

40. *Pauca nomina scribenda.*

Ioanni Dominus, *Habes pauca nomina in Sardis, quæ non inquinauerunt vestimenta sua.* Apoc. 3. Id est pauci, quorum nomina vitali libro exarentur,

Christianorū in vitali libro respectu damnatorum. Apocal. 3. Psalm. 16. Bellar.

tur, quia solo Christiano nomini, sine operibus innituntur. *Pauci* enim iusti in sacris vocitantur. *Domine, a paucis de terra diuide eos.* Psalm. 16. Chaldæus. *A iustis*, aut *Prædestinatis*. Bellarminus, *Mortui Mundo pauci sunt respectu amatorum Mundi.* Alludit ad Hebræam lectionem: *A mortuus Mundo diuide eos.* Qui potituri sunt cœlesti vitâ, Mundo necessariò debent mortui ostentari.

Pauci in pœnitentiæ Piscina purgantur. Carthus. Virgil.

Monebat Ecclesiasticus, *De negligentia tua purga te cum paucis.* Cap. 7. Id est, pœnitudinis in Piscina dealbari cura, id enim ad salutem post iniquitatem lethalem animi morbum est necessarium. Id autem *cum paucis* age. Cum paucis? Nonne multitudo magna languentum iuxta Piscinam aqua salutari diluenda? Non abnego, sed è tanta turba expectantium aquæ motum, vnum video sanitate donari, quia reliquos diligentiâ vicit. Carthusianus Dionysius ait: *De peccatis te munda, quod faciunt pauci.* Vel Virgilius Gentilis lib. 6. Æneid.

Pauci, quos æquus amauit Iupiter.

41. *Numerabiles Prædestinati Christicolæ, innumerabiles reprobi,* Psal. 138.

Veriori Dauid carmine, *Dinumerabo eos, & super arenam multiplicabuntur.* Psalm. 138. Vbi Albinus particulam illam: *Dinumerabo eos* de prædestinatis exponit, facta enim superius de vitali libro memoria, *In libro tuo omnes scribentur.* Malos autem illa clausula intelligit: *Super arenam multiplicabuntur.* Ac si Prædestinatorum sit numerabilis multitudo, reproborum autem innumerabilis turba obiiciatur. Ideo præmiserat Vates, *In libro tuo omnes scribentur, dies formabuntur, & nemo in eis.* Omnes scripti in vitali libro quem numerum explent? Dies formabuntur, id est Sancti menti Dei obiicientur (ex Anselmi mente) & nemo in eis, siue pauci adeò scribendi reperiuntur, vt *neminis* vocabulo valeant designari, si cum innumerabili reproborum turba conferantur.

Prædestinati quasi Nemo.

42. *Prædestinati numerantur stellæ, reprobi innumerabilis arena.* Gen. 15. Gen. 13. Psal. 146. Rupert.

Abrahamo Deus, *Numera stellas, si potes, sic erit semen tuum.* Genes. 15. Alibi Dominus, *Et faciam semen tuum sicut puluerem terræ.* Gen. 13. An stellæ terræ pulueres exæquabunt? Minimè. Sic locum expono. Tota Abrahæ progenies, seu Christi prosapia, tota Christicolarum multitudo repræsentatur, quorum quidam stellæ, quidam pulueris, seu arenæ grana. Stellæ quidem, id est, Prædestinati cœlo micantia sydera collocandi, numerabiles sunt. Deus enim *numerat multitudinem stellarum, & eis nomina vocat.* Psalm. 146. Ast reproborum innumerabilis prorsus caterua. Vnde Rupertus lib. 5. in Gen. cap. 10. *Bene pulueri terræ comparati sunt, quem dinumerari nobis quidem impossibile. Deo autem iudicetur superfluum, apud quem soli electi noti sunt.* Si tam pauci ex ipsis Christicolis piscinâ immerguntur, quàm miser qui post triginta super octo annos iuxta Piscinam residens haud est dilutus vndâ!

Observatio VII.

Ad illa verba:

Et qui primus descendisset in Piscinam sanus fiebat à quacumque detinebatur infirmitate.

Omnium properantium ad Piscinam post turbationem, vnus sanitatem recipit.

Quia ex ijs, qui nouißimum tempus ad pœnitudinem expectant, vix vnus aut alter verè abluitur.

Marosivs asserit Angelum Christum qui ad piscinam pœnitentiæ peccatorum lauacrum descendit homines sanaturus *secundum tempus, quod ad horam nouissimam seruabatur.* Accedit languentum multitudo horâ nouissimâ, cùm aquæ disturbantur, cùm properè & fœliciter currendum, & vnus verè abluitur pœnitudinis vndâ, & sanatur. Quia scilicet pauci saluantur ex iis, qui ad nouissimam horam differunt medicinam. Ratio est, quòd ad piscinam ea temporis instantia turbatam oporteret properanti cursu se ad aquas immittere; at ægritudo desidiam excitat iacenti, ipsáque piscinæ turbatio, seu Sacramentorum recipiendorum obiectio ægroto ipsi ingerit turbationem. 43. Ambros.

44. *Pharao se misit in Piscinam, nec ablutus, quia fere curanis angustiis mortis disturbatus pœnitere.* Exod. 14. Alcimus.

Pharao sit tibi paralyticus ad piscinam Rubri pelagi Christi sanguine rubricati properans, *Fugientibúsque Ægyptiis, occurrerunt aquæ, & inuoluit eos Dominus in medijs fluctibus. Reuersæque sunt aquæ, & operuerunt currus, & equites cuncti exercitus Pharaonis, &c.* Exod. 14. Vbi D. Alcimus opinatur Pharaonem Dei supplicium apertè dignouisse, curasséque pœnitudinis affectu veræ piscinæ immergi. At miserè periit, quia turbatâ piscinâ, pelagi commotis fluctibus non eâ sensus acuitate pœnitudini studuit, quæ ad tantum negotium erat necessaria. Vnde coram Angelo turbatore, imo coram Domino Iudice post immersionem non sanatur, quia non verè pœnitens immergitur. Hinc appositè Alcimus lib. 5. de transf. mar. Rub. cecinit:

O si compunctas humana superbia mentes
Antè obitum mutare, nec expectare suprema
Fata velit, quanto infelix fœlicior esset!
Pœnitet ambiguè, quem serò pœnitet.

Illas preme particulas: *Ante obitum, nec expectare suprema fata.* Qui enim suprema fata siue mortis instantiam vult expectare ad pœnitudini studendum, tantumdem est ac si post obitum vellet pœnitere. Instantia enim ipsa obitûs quasi obitus est; vnde qui cupit *antè obitum* pœnitentiâ ablui, minimè nouissimam horam expectet, quando vix vnus verè abluitur, licèt innumeri ad piscinam properâsse videantur.

45. *Nabuchodonosor æquis*

Porticibus recipitur Nabuchodonosor cæcorum addens numerum ambiens diuinos honores

inuigilatur, & ei promittitur dubia spes, quia in mortis periculo euigilabat.

res. Hic in morem Arboris iuxta Piscinæ decursus, de quo Vigil inclamat: *Succidite arborem, & præcidite ramos eius. Verumtamē germen radicū eius in terra sinite, & rore cœli tingatur.* Dan. 4. An arboris germini proficiet intinctio? An Piscinæ rore dilutus salute donabitur? Audi Danielem, *Quamobrem, ô Rex, consilium meum placeat tibi, & peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordijs pauperum, forsitan ignoscet delictis tuis Deus.* Proh Deum immortalem! Post pœnitudinis, & eleemosynarum profluuiū, quod *extinguit peccatum*, adhuc *forsitan*, & non proculdubio Rex diluetur? Saluianus lib. 1. ad Eccles. *Hoc ipsum, quod dicitur: Forsitan, opem indicat, non fiduciam pollicetur.* Et cur non Piscinæ salutaris absolutè ablutio promittitur? Quia succisio arboris germine radicum reseruato, significat (ipso authore) hominem ægritudine pressum, viribus destitutum vix pene vitalem. Ea huiusmodi ægrorum assolet esse circa lauacrum pœnitentiæ, ac satisfactionis desidia, vt non audeat Propheta asserere immersum Piscinâ sanandum. *Ex quo* (adiicit) *intelligi potest, quàm difficilè iam in extremis constituti peccatores qualibet munificentiâ ad perfectam indulgentiam peruenire possint: quando Propheta ipse, qui suadet propitiationem Dei inquirendam, promittere non ausus est promerendam. Dat consilium de actu, & tamen dubitat de effectu.*

Dan. 4.

Saluian.

46. Iudas denique & Ephrain cum aridis phthisicis coniaceat in porticu, hominem minime habens qui eum salutarem mittat in Piscinam, vnde tandem cogitur Ephrain, sese ad hominem Deum recipere sanandus. Fatur Oseas, *Et vidit Ephraim languorem suum, & Iudas vinculum suum, & abijt Ephraim in Assur, & misit ad Regem vltorem; & ipse non poterit sanare eos.* Cap. 5. Vbi Strabus, *Quidam per Regem vltorem significant Christum, ad quem in morte clamabunt: Domine, Domine, aperi nobis. Sed eorum prohibente merito, non poterunt liberari.* Certè non miror eos ad Assur hominem confugientes liberari ab ægritudine non potuisse, quia solius hominis qui simul sit Deus, est ægrotis medicamina vitaliter exhibere. At mirum mihi, accurrentes eos ad Christum Deum & hominē, & clamantes: Domine, Domine aperi, haud fuisse sanatos. Nō poterit sanare eos: Quare? Quia in morte clamabunt, qui quidē clamor assolet non recto corde excitari, sed ficto. Consonans Hieron. fatur, *Quod sanare non possit Dominus, nequaquam sua imbecillitate, sed eorum merito, qui serò (siue in mortis instantia) auxilium postulauerunt.*

Apud Piscinam Ephrain ipsum Dominū hominem Deū nactus, non potuit sanari, quia in mortis clamauit non toto (ex corde) articulo.

Ose. 5.

Strab.

Hieron.

SECTIO SECVNDA.

Paralytici sanitas.

TEXTVS.

VERS. 5. ERAT autem quidam homo ibi triginta & octo annos habens in infirmitate sua. 6. Hunc cùm vidisset Iesus iacentem, & cognouisset, quia iam multum tempus haberet, dicit ei: Vis sanus fieri? 7. Respondet languidus: Domine, hominem non habeo, vt cùm turbata fuerit aqua, mittat me in Piscinam: dum venio enim ego, alius ante me descendit. 8. Dicit ei Iesus: Surge, tolle grabatum tuum, & ambula. 9. Et statim sanus factus est homo ille: & sustulit grabatum suum, & ambulabat. Erat autem Sabbatum in die illlo.

COMMENTARIVS LITERALIS.

§. I.

De Paralytici ægritudine diuturna.

1. *Longa patientia, & spes Paralytici.*

ERAT *autem qaidam homo ibi triginta & octo annos habens in infirmitate sua.* Inter alios multos, qui sanitatis recipiendæ gratia apud Piscinam expectabant, vnus erat triginta octo annorum laborans ægritudine. Miratur Chrysostomus hom. 35. Languidi tolerantiam, *qui totum hoc tempus expectabat: & cum incredibilis esset multitudo, & se posteriorem esset expertus relictum, tamen à spe futuri præteritis non territus est.* Iudæorum dura corda taxo, qui hominem auxilio destitutum per tot annos, aliquem, qui eum vt in Piscinam descenderet citius, iuuaret, non adhibuerunt: & languidi summam pauperiem recognosco, qui nec pecuniam, quâ hominem in adiutorem per breue tempus conduceret, haberet. Toletus, *Rectè in hoc homine totum humanum genus post peccatum figuratur, quod diuturno peccati morbo laborans, neminem, qui ad sanandum adiuuaret, suo pretio potuit comparare, sed infirmus & inops tandiu iacuerit, donec sine pretio vllo dato Filius Dei homo factus venit, qui eum sanauit.*

Chrysost.

Tolet.

Hunc cùm vidisset Iesus iacentem, & cognouisset, quia iam multum tempus haberet, dicit ei: 2. *Quia vidit Iesus, sanauit.*

ei: Vidit Iesus oculis corporeis, & interiori misericordiæ lumine iacentem infirmum, cognouit, quem nihil latet, tempus infirmitatis esse diuturnum, & ad eum sanandum se accinxit. Toletus particulam. *Cum*, sic exponit: *Quia vidit iacentem sine ope vllà, & infirmitate antiquà laborantem, & virtute destitutum, propterea dicit ei.* Tolet.

3. *Quare infirmum interrogauit, num vellet sanitatem recipere?*

Vis sanus fieri. Quare infirmum interrogauit? Non quia de eius dubitaret voluntate, sed vt eius aliquo modo excitaret arbitrium, & ad tantum beneficium recipiendum disponeret. Significat Dominus se arbitrio hominis libero vti in salute conferenda. Saluat, & iustificat homines impotentes, sed volentes. Cur non dixit: Vis, vt te sanem? Quia nondum de Christo tantam ille opinionem conceperat! Sic Chrysostomus hom. 35. Vbi adiicit aliam Dominicæ interrogationis causam, nempe interrogâsse propter nos, vt ex responsione infirmi eius tolerantiam cognosceremus, qui tot annis ibi perseuerabat. Respondeo tamen propter nos dictum id esse, fateor. At non vt sola languentis tolerantia cognoscatur, sed vt ex ipsius ore impotentia, & infirmitatis grauitas, antiquitásque ostendatur: vt vberior notitia magnitudinis miraculi resultaret, & fides magis confirmaretur. Ita ferè Cyrillus lib. 2. cap. 124. Chrys. *Authoris sententia.*

§. II.

De prudenti languidi responsione.

4. *Respondet apte languidus ad quæstionem Iesu.*

RESpondit ei languidus: *Domine, hominem non habeo, vt cùm turbata fuerit aqua, mittat me in Piscinam. Dum enim venio ego, alius ante me descendit.* Nouit languidus Dominum non interrogâsse, an sanari vellet, quod de notissima eius voluntate dubitaret, ideo non dicit: Volo Domine. Visa est quidem ei interrogatio ex quadam animi commiseratione procedere. Solemus enim ex animi variis affectibus varias interrogationes efformare, non vt interrogantes sciamus manifesta, sed vt illos animi exprimamus affectus. *Adam, vbi es?* Gen. 3. *Vbi est Abel frater tuus?* Gen. 4. *Vbi sunt dij eorum, in quibus habebant fiduciam?* Deut. 32. His interrogationibus vsus Deus, vt indignationem contra Adamum, & Cainum manifestaret, & exprobrationem in idololatras exprimeret: *Vis sanus fieri?* Ac si diceret: sæpe ad aquas venisti, cur non sanitate fuisti donatus? Intellexit languidus expressum interrogatione affectum, & respondit: *Hominem non habeo.* Causam mihi videris interrogare, cur tanto tempore non sim sanitatem consequutus: scito eam esse, quia hominem non habeo, qui mihi sit auxilio; solus enim ad Piscinam alios præcedere non valui: O Domine, cuius pietatem tetigit tanti laboris commiseratio, te fæliciter nactus sum, si me turbatis vndis digneris immittere in Piscinam. Cyrillus, *Ex hac interrogatione languidus spem concepit, futurum sibi Christum vtilem, vt in Piscinam citiùs alio descenderet.* Gen. 3. Gen. 4. Deut. 32. Cyril.

5. *Non defuêre omninò vires languido.*

Dum ego venio alius ante me descendit. Languido planè vires omninò non defuêre, si poterat sine homine venire, & gradi: non tamen valebat illo tardo motu citiùs aliis peruenire; vnde numquam potuit consequi sanitatem. An non tale hominis in peccato arbitrium? Non est omnino extinctum, aut debilitatum adeò, vt nullum bonum facere sine gratia possit: nam morale aliquod bonum potest operari; tamen non tale, vt valeat ad salutem, & liberationem à peccato peruenire, nisi adiuuante, & sanante diuinà gratiâ. Lege Origenem tract. 35. in Matth. Orig.

§. III.

De languidi sanitate mirabili.

DIcit ei Iesus: *Surge, tolle grabatum tuum, & ambula.* In cuius expositionem præmitto verba Christi non fuisse humana tantùm, sed diuina simul; quia homo simul & Deus erat. Vt hominis erant, mentis ipsius exprimebant conceptum, quod nostris est commune loquutionibus. Vt erant Dei, virtutem efficiendi, quod significabant, habebant, quando placitum Saluatori. 6. *Verba Christi humana, & diuina.*

Igitur si tantùm ad verborum significationem respiciamus, quid difficilius, quàm Paralytico, qui ad Piscinam propinquam vix valebat accedere, præcipere: *Tolle grabatum tuum, & ambula*? Potiùs visus esset misero illudere infirmo. Si autem verbi diuini contemplemur efficaciam, facillimum extitit; dum enim iubet surgere, ipsum omninò sanat, vt surgere, & tollere grabatum, & ambulare posset. Simile in Ezechiele Gregorius adnotauit hom. 9. *Iacenti Propheta Deus iussit, vt surgeret; sed omnino surgere non posset, nisi in hunc Omnipotentis spiritus intrasset.* 7. *Quid vt humana? quid vt deus* [illegible] Greg.

Et statim sanus factus est homo ille, & sustulit grabatum suum, & ambulabat. Efficaciam ad sanandum, & ad operandum, præceptum verba Domini continebant. *Statim sanus factus est*, ex quà parte verba effectiua erant. Languidus etiam sanitate donatus in omnibus, quæ ei sunt præcepta, obediuit; surrexit enim, tulit grabatum suum, & ambulauit. Cur grabatum tollere iubetur? Vt constaret perfectè sanatum. Caietanus, *Perfectio sanitatis significatur: vt ita sanus effectus esset, vt qui non posset vsque ad natatorium descendere, tolleret lectulum suum.* Quare addidit: *Et ambula*: Idem Cardinalis respondet, *Non solum vires, ad surgendum, & tollendum grabatum, sed ad ambulandum portando onus, collatæ sint.* Nec timuit languidus Iudæorum calumnias, nec se legem transgredi, dum in Sabbato portat onus, arbitratus est, tanti auctoris præcepto securus. 8. *Efficacia, & præceptum verborum Domini.* Caiet.

Erat autem Sabbatum in die illo. Adnotat Ioannes Sabbati religionem in die illa coli, vt exprimat vndenam Iudæi calumniandi ansam, arripuerint Quid Sabbatum? Lactantius lib. 7. cap. 14. Quasi *dies septenus* ex Hebræo vocabulo, quod *septem* sonat. Sed existimo id assertum ex Hebraici idiomatis ignorantia; nam שֶׁבַע, quod *septem* significat, scribitur cum *Ain*, *Sabbatum* autem cum *Taph*. Plutarchus in Simposiacis opinatur nomen Sabbati à verbo Græco σαββατίζω, quod tripudiare more bacchantium significat: eo quod eo die Iudæi ad largius bibendum se inuitarent. Ast mihi vera etymologia est à verbo שָׁבַת, quod quiescere significat deriuari: eo quòd die septima Deus ab opere mundialis opificij 9. *De Sabbato.* Lactan. Plutarch.

Exod. 20. ficij vacauit, quieuit; & Iudæis eadem die ab omni seruili opere vacare præcepit. *Memento,* (inquit Deus,) *vt diem sabbati sanctifices, sex diebus operaberis, septimâ autem die sabbatum Domini Dei tui est; sex enim diebus fecit Deus cœlum, & terram: & requieuit in die septimâ.* Exod. 20. Hinc Apionis de inguinum vlcere figmentum refello, de quo Iosephus lib. 2. cont. ipsum. Ioseph.

IN IESVM PARALYTICOS SANANTEM.

PANEGYRICVS MORALIS SECVNDVS CIRCA LITERAM.

EX PARALYTICI SANITATE.

Observatio I.

Ad illa verba:

Erat autem quidam homo ibi triginta & octo annos habens in infirmitate sua.

Vt hominem tam diu infirmitate pressum sanaret Christus, suæ misericordiæ mirabilis Piscinam excitauit.

Media enim extra ordinem seu miraculosa requiruntur, vt inueteratus dierum malorum conuertatur.

11. *Peccator inueteratus, qui se à vocatu paucu medus communibus confessionis & expediebat, multiplicando vincula, miraculo indiget.* Prou. 22. Ioan. 11. August.

EX diuturnâ in crimine persistentiâ ægritudine diuturnâ vexatum fuisse languidum infra sect. 3. patebit. Triginta & octo anniorum peccator, inueteratus dierum malorum aquis confessionis annuæ sanandus, vt reliqui, non facilè intingitur: tantæ ægritudinis pertinaciæ miraculosæ Dei miserationis est turbanda piscina, medio aliquo extra ordinem adhibito medicamen adhibendum.

Peccator quidem *funibus peccatorum suorum constringitur.* Prou. 22. Filis adiectis funes contexuntur, quorum singula facilè frangi possunt; at tot fila ad vnum redigentur, vt minimè valeas constrictus te ab eis expedire; quia iam non filum sed funis est. Lazarus prodit *ligatus manus, & pedes institis, & facies eius sudario erat circumligata.* Ioan. 11. Vbi Augustinus lib. 4. Confess. cap. 5. *Ligatus voluntate ferrea,* seu pertinacia impœnitentiæ. Vndenam ferrea voluntas mystico peccatori? Quia non vnico filo, seu criminis stamine illigatur, capitis, manuum, pedum multiplicata vincula eum adeo constringunt, vt necessum sit à Domino Deo homine, instar Paralytici à lecto excitari, miraculo augustissimo. Quàm verè audistis. Funiculus triplex difficilè rumpitur. Vnum comminuis facilè, duplicem rumpendo desudasti, triplicem non potes nisi vberiores vires à Sampsone vero acceperis Saluatore.

Christi persecutores criminibus inueterati *signum quærebant ab eo. Volumus,* inquiunt, *à te signum videre.* Matth. 12 Sol stet, Luna sine terræ oppositione deficiat, sanguine purpuretur, æthera milinum compleant exercitus, vt huiusmodi peccatorum præcordia mente meliori afficiantur. An non media ordinaria sufficient? Christus illos malam, adulteráque generationem vocitauit: *Generatio mala, & adultera signum quærit, & signum non dabitur ei nisi signum Ionæ.* Alibi ostendi adulteram vocari generationem illam, quia ab antiquo Lamech adulterio nondum fuerat expiata. Diuturna ergo ægritudo miraculoso medicamine curanda est, & non alio quàm passionis miraculo excitando, quum Alcuino authore, Iudaicæ gentis adulterij macula sanguine salutari, vera Piscina, diluenda. Gregorius, *Graue pondus peccati deponi non potest nisi austeritate magnæ compunctionis. Ergo vt ad pœnitentiæ fructum sic peccans prouocetur, per mirabilem motum aeris debet excitari.* Eget miraculoso medio ablegari tanti temporis ægritudo. 12. *Inueteratum Iudæorum adulterium debebat mirabiliter Agni sanguinis effusione sanari.* Matth. 12. Alcui. Greg.

Prodigo recedente à Domino in Regionem longinquam, Petrus non tam longè recedit, verum abnegat Saluatorem. *Conuersus Dominus respexit Petrum,* qui illicò *fleuit amarè.* Matth. 26. Porro prodigum famis calamitate seruitutis labore excitatum redeuntem tandem egressus excipit, *cecidit super collum eius, & osculatus est eum.* Luc. 15. Vbi Bernardus serm. 16. in Cant. *Os ori applicat, iterato inspirans in faciem eius spiraculum vitæ.* Cur respiciens Petrum curauit, sanauit: at sanaturus prodigum occurrit, osculatur, ac rursum dat quodammodo operam creationi mirabili? Quia Petrus tyro delinquens communibus medijs subiacet, solo Iesu aspectu compungitur. At inueteratus dierum malorum indiget quodammodo creatione nouâ, siue tali eget reformatione, vt noua spiritus informatio videatur. Nisi enim huiusmodi delinquentes signa, & prodigia viderint, non credunt. 13. *Peccator inueteratus quodammodo creatur rursum, vt sanetur.* Matt. 26. Luc. 15. Bernard.

Sampson ille Dalilæ pressus seruitute, comâ priuatus & fortitudine, peccatorum suorum funibus constringitur, à quibus nunquam liberabitur nisi excitato miraculo adiuuetur à Numine. Dorothæus de abren. doct. 1. *Dans potestatem, quâ operari bonum possemus, ne pertrahi ad peccatum nolentes (vt ita dicam) possemus vllâ vi. Aggrauatur, & trahitur, qui peccato seruit, & funibus* 14. *Sampson post diuturnas voluptates indiget liberatore (ex miraculo)* Dor. Doroth.

peccatorum

peccatorum suorum constringitur. Hi quodammodo volentes liberari, minimè possunt, nisi Sampsonis liberator vincula constringentia comminuat.

15. Ad veram Piscinam mulier diuturnâ pressa ægritudine accurrit. *Ecce mulier, quæ habebat spiritum infirmitatis annis decem & octo, & erat inclinata, nec omnino poterat sursum respicere. Quam cùm videret Iesus, vocauit eam ad se, & ait illi: Mulier dimissa es ab infirmitate tua, & imposuit illi manus, & confestim erecta est.* Luc. 13. En peccatoris inueterati imago. Sunt qui tam assiduè ex consuetudine delinquunt, vt spiritum videantur infirmitatis habere. Huiusmodi peccatori Deus, *Mulier,* inquit, *dimissa es ab infirmitate tua.* Si iam mulier hoc efficaci verbo sanata, quomodo necessum fuit adhiberi manuum Iesu contactum, vt sanaretur? *Et imposuit illi manus, & confestim erecta est.* Acutè Gregorius contemplatur verbo illo: *Dimissa es ab infirmitate tua,* signari media ordinaria, quibus si velit æger ab infirmitate dimissus constringente, possit liberari. At communi medicamine inueterata anima minimè erecta indiget mirabili medici cœlestis contactu: *Imposuit illi manus.* Vidi sæpe viros, aut fœminas diu voluptatibus indulgentes, nec recedentes ab improbitate, nisi Dei manu mirabiliter contingente, fortiter flagellante. Manuum illi impositione conuertuntur, seu (vt vulgariter exponam) *Conuiertense, porque Dios les assentò la mano.* Gregorius, *Vsitata culpa obligat mentem, vt nequaquam verbo surgere possit ad rectitudinem,* vnde manuum accedit attactus.

Mulier ægra post tot annos non sanatur communibus medijs, nisi Dei fortiter manu contingente. Luc. 13.

Greg.

Observatio II.

Ad illa verba:

Hunc cùm cognouisset Iesus, quia iam multum tempus haberet: dixit illi: : vis sanus fieri?

Cognoscens Iesus inueteratæ infirmitatis ægrotum, rogat aptè, num sanari velit?

Inueterata enim voluptatis, seu auaritiæ peccatores volunt sanari, & non volunt sanari.

16. ANNONÔ Domine, satis nota languidi voluntas? Quid ergo rogasti, num vellet donari sanitate? Certè cum video homines pluribus annis voluntariè comprimi paralysi, voluptatis lecto coniacere, licèt eos iuxta Piscinam contempler Ecclesiæ, compertum mihi minimè eos velle ab ægritudine liberari. Quid mirum Christum, qui præcordia hominis lustrabat, de illius voluntate dubitâsse, imo certò cognouisse illum non efficaciter voluisse sanari, qui tantâ desidiâ tam longo tempore circa sanitatis media laborâsset. Volebat ille, sed non volebat. An implicatoria propositio?

Salomon inquit de iniquo, *Vult, & non vult piger.* Prou. 13. Sunt peccatores qui velle simul & non velle circa conuersionem videantur. Vult Adamus immortalitatem à vetitu cibo abstinendo tueri, sed non vult sponsam dilectam contristare. Vult auarus epulo refrigerij vndâ donari, sed non vult manum ad fontem admouere. Vult impudicus ornari rursum stola puritatis, sed non vult veterem exui hominem, sed superuestiri. Vult peccator Nuptiis regalibus interesse, sed non vult de Nuptiali indumento curare. Vult Dina virginitate florere, sed non vult à periculoso adolescentum confluxu separari. *Vult, & non vult piger.* Optimè Strabus, *Vult peccator regnare cum Domino, sed non vult pati pro eo. Delectant præmia, terrent certamina. De quo Iacobus, Vir duplici animo inconstans est in omnibus.* Cap. 1. *Et Iesus Sirach, Væ peccatori terram duabus viis ingredienti.* Eccl. 2. Duabus viis ingredi curat peccator, qui vult per viam mandatorum incedere, & non vult à via recedere iniquitatis. Qui complicato morbo laborat, quàm difficile redditur sanitati!

17. *Peccator vult, & non vult, & ideo interrogando, an velit.* Prou. 13.

Strab. Iac. 1. Eccl 2.

Pilato Dominus, *Ego ad hoc natus sum, & ad hoc veni in Mundum, vt testimonium perhibeam veritati.* Cui Præses, Quid *est veritas?* Addit Euangelista, *Et cum hoc dixisset iterum exiuit ad Iudæos.* Ioan. 20. Quò tendis Iudex? Cur non quæstionis expectas solutionem? Alcuinus, *Non expectauit audire responsum.* Quærit Pilatus veritatis definitionem, quia vult sibi eius pulchritudinem innotescere, sed non vult tantæ amaritudinis calice potari.

18. *Pilatus vult, & non vult veritatem audire.* Ioan 20. Alcui.

Memorati epulonis recolo sententiam. *Mitte,* inquit, *Lazarum, qui intingat digitum in aquam, & refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma.* Cùm autem persistere precando debuisset, adiicit: *Rogo, vt mittas eum ad domum patris mei.* Luc. 16. Si ad te mittendus, vt linguam refrigeret, quomodo simul ad domum patris immittendus est? Quia miser luxuriei igne vexatus volebat addici refrigerio; sed cæcitate adhuc captus non volebat. Chrysologus serm. 66. *Iam depone dolos.* Vis enim, & non vis, qui curas Lazarum tui imitatorem terram duabus viis ingredi, eodémque motu & ad tuum refrigerium venire, & à tuo conspectu deturbari. Addit pulchrè Pater, *Quia tu Lazarum non potes videre, scitur: quia plus te felicitas Lazari, quàm gehenna torquet incendium.* Aduocas, vt inimico reconciliari possis, precaris ad domum parentis immitti, vt à te omnino recedat, quia videre non vis quem odio prosequeris. Sæpe pœnitentiâ ductus vis inimico proximo reconciliari, sed remis occursum, quia eum videre non potes: Vis, & non vis.

19. *Epulo vult, & non vult aqua tingi.* Luc. 16.

Chrysol.

Vereor, miserè perituros contrariarum viarum cursores. Ex Arca Noë coruus egrediebatur vt experimentum de recedentibus aquis sumeretur. *Dimisit Noë coruum, qui egrediebatur, & non reuertebatur.* Gen. 8. Vbi asserit Caietanus sæpe coruum ad Arcam parâsse volatum, & illico cadaueribus illectum illum conatum reformâsse, tandémque egrediendo & redeundo, siue reuertendo, & non reuertendo, miserè periisse. Vis, & non vis, sæpe conaris ad Arcã reuerti, & contrariis viis incedere paras? Misero interitu obrueris.

20. *Perit tandem contrariarum viarum cursor.* Gen. 8. Caiet.

Quàm

21. *Iustus vult, & vult.* Ambros.

Quàm secus iustus vult, & vult; quia perseueranter salutis consequutioni insudat. Chananæa accessit ad Christum filiæ efflagitatura liberationem. Cui cum Dominus profatetur, *Non est bonum sumere panem filiorum, & dare canibus*, petitioni insistit: *Etiam Domine, nam & catelli comedunt de micis, quæ cadunt de mensa dominorum suorum.* Tandem Magister, *Fiat tibi sicut vis.* Matth. 15. Particulam *vis* adnoto. Sicut *vis*, quia perseueranti voluntati insistis petens, ac repetens. Ambrosius lib. 5. in Luc. *Verè hac Regnum coegit pertinax.* Quia scilicet voluit, & voluit. — Matth. 15.

22. *Non vult sanari qui circa salutem desidia laborat.* Iacob.

Non mihi persuadere possum velle sanari, qui non efficaciter surgit à grabato; qui enim vult volentis habitum præ se ferre procurat. Audi pium Anthol. Sac. Iacobi Bill. carmen aptandum argumento.

In vitijs animum quisquis sine fronte volutat
Omnibus, & latum carpere gaudet iter:
Hic si iudicium extremum se credere dicat,
Credere tu fugias, verba dat ille tibi.
Quisquis enim credit, metuit: quis namque tribunal
Iudicis ætherei cogitet absque metu?
Quod si se rursum dicat, iuretque timere,
Verba dat hic iterum, qui timet, ille cauet.

Qui se velle sanari affirmat post tot annos euolutos præcipuè si ad ripam Piscinæ (vti Regulari, aut Sacerdoti accidit) resideat, licet iureiurando asserat, minimè credulitate excipiendus, verba dat, nam qui vult, curat ad sacramentorum Piscinam properare, hominem Deum requirit adiutorem. Sicut ille credit & non credit: ita hic vult, & non vult; vnde appositè rogitandus: *Vis sanus fieri?*

OBSERVATIO III.

Ad illa verba.

Vis sanus fieri?

Rogat Dominus, vtrum sanari velit, quem vidit addictum grabato.

Sunt enim quibus animi ægritudo, id est, peccatum siue mors ipsa commoditatem pariat: hi viuunt veneno, captiuitate regnant.

23. Cassia.

ACVTE' adnotauit Simon de Cassia lib. 5. cap. 27. Languidum illum commoditate frui visum sibi, dum grabato addicebatur, si quidem Dominus interrogat: an sanari vellet. *Placétne tibi sanitas? Ergo infirmitas*, quæ tibi placet, *displiceat.* Cuinam non displiceat ægritudo? Proh dolor! Sic homines voluptatis tyrannidi præstant obsequium, vt redemptorem arbitrentur tyrannum, ægritudinem reputent valetudinem, animi enim lumine capiuntur.

24. *Peccatores Ægyptiaca ipsa captiuitate delectâtur, quia diuturna.* Num. 11. Exod. 3.

Dominus inquit Moysi, *Ego vos audiui dicere: Bene nobis erat in Ægypto.* Num. 11. Bene in Ægypto? Dominum testor in rubo spinis vulneratum laborantis in Ægypto populi imaginem præferentem. Quid Mosi profatur? *Vidi afflictionem populi mei in Ægypto. Sciens dolorem eius descendi, vt liberem eum.* Exod. 3. An non ingemiscentes *filij Israel propter opera vociferati sunt, ascendítque clamor eorum ad Deum ab operibus?* Exod. 2. Quonam modo igitur vobis *benè erat in Ægypto?* Addici miseræ seruituti, reddere palearum penuria consuetum numerum laterum bene vobis? Præmiserat textus, *Post multum verò temporis.* Diuturnitas seruitutis nescio quam cæcis commoditatem ingesserat. — Exod 2.

25. *Quodammodo Patribus in limbo constitutis longa captiuitas erat in delitys.* Ephes. 4. Caietan.

De Christi Domini ascensu sic Paulus ex Dauide. *Ascendens Christus in altum captiuam duxit captiuitatem.* Ephes. 4. Quænam illa captiuitas, quæ à triũphante Domino ducitur illigata? An mors? Minimè, quia non datum morti ad terram viuentium deportari; an peccatum? Minimè, quia nec victa cœlum valet iniquitas penetrare, postquam fuit cum Angelis deturbata. An inferni tyrannis? Minimè prosopopœia cælo conueniens. Caietanus, *Christus ascendens in altum, hoc est, in cælum, captiuam duxit captiuitatem, pro quanto Sanctos, qui captiui erant in limbo duxit in cælum, quod est, tanquam de captiuitate in captiuitatem ducere.* Preme proxima verba: *De captiuitate in captiuitatem*, id est, de limbo in cælum. Cur cælum *captiuitatem* appellauit? An quia adeo homines diuturnæ solent captiuitati addici, vt difficilè velint separari? An ideo Dominus eis indicit à captiuitate illa diuturnâ in captiuitatem esse ducendos, vt faciliùs gaudeant limbi relinquere captiuitatẽ? Ægyptum dimittemus? Ægypti ascenditis ad Regiones. Vincula captiuitatis comminuentur? Ad captiuitatis cælestis vincula aurea pergitis, vbi vincti spei vincti eritis charitatis nunquam ab aureis catenis discessuri. Hac exaggeratione exprimit Cardinalis, quàm grata soleant esse diuturnæ vincula seruitutis.

27. *Miseram duplicem seruitutem eorum, qui cum possint tam crudelem dominatum vitiorum effugere, non præstant, describo.* Ambr. Augustin. Hieron. Tull.

Ioseph ille, qui venditus, & seruus fuerat domus Putiphar constitutus in dominum, cùm vidisset dominæ insidias, vt ad voluptatis eum traheret seruitutem, prudens aufugit (vt Ambrosius ait) *crudelem dominam*; sciebat enim veraci illigari seruitute, qui voluptatibus præstabat obsequium. Video plurimos vitiorum parere dominatui. Ambrosius idem lib. 2. de Iacob, *seruit quicumque delectatione irretitur, vel cupiditatibus ducitur, vel indignatione exasperatur; seruilis enim est omnis passio.* Augustinus lib. 4. de Ciuit. *Bonus etiamsi seruiat, liber est: malus autem si regnat, seruus est, nec vnius hominis, sed quod grauius est, tot dominorum, quot vitiorum.* Hieronymus epist. ad Simplici. *Peccator seruit proprys passionibus, seruit suis cupiditatibus, quarum dominatio nec nocte, nec die fugari potest, quia intra se dominos habet, intra se seruitium patitur intolerabile.* Quàm eleganter vel Gentilis Tullius Parad. *Quis neget omnes leues, omnes cupidos, omnes denique improbos esse seruos? An ille mihi liber videtur, cui mulier imperat, cui leges imponit, præscribit, vetat iubet quod videtur, qui nihil imperanti negare potest, nihil recusare audet? Si poscit, dandum est: si vocat, veniendum: si eycit, abeundum: si minatur, extimescendum. Ego verò non istum modo seruum, sed nequissimum seruum, etiamsi in amplissimâ familia natus sit, appellandum*

puto. Cur nequissimus appellatur seruus? Quia cùm possit crudelem fugere dominam, vltroneè se addicit seruituti interminabili, quod supprema est seruitutis miseria. Plutarchus in Apot. *Idathyrsus Scytharum Rex, in quem arma mouit Darius, suasit Ionum Regibus, vt Histrici pontis iuncturâ solutâ, fugientes se se in libertatem vindicarent. Qui, cùm id facere recusâssent, ne violarent fidem, quâ Dario erant obstricti, vocauit eos mancipia mancipia; quia nolle tyrannicam seruitutem commutare libertate, si detur opportunitas, animi bis seruilis est.* Ao non te mancipium mancipium, siue bis seruum appellabo, qui sustinens crudelis dominæ intolerabile imperium, adhuc cùm possis, solutâ obligatione, tyrannicam seruitutem libertate felici commutare, nolis? Quàm aptè ei, qui seruitute delectatur Dominus inquit: Vis sanus fieri? Signum est, te nolle fugere crudelem dominatum, si post tam diuturnam tyrannidem non curris ad Piscinam.

Observatio IV.

Ad illa verba,

Hunc cùm vidisset Iesus iacentem, & cognouisset, quia iam multum tempus haberet, dixit &c.

Paralyticum benignissimè Dominus sanauit, eò quòd cognouisset, multum tempus habere ægritudinis.

Tam mirabilia etenim misericordiæ opera sunt, vt amplius te deliquisse, quodammodo vberioris meritum pietatis.

27. CVM Christi pietas verax Piscina vni solummodo restituere patat sanitatem, relictis minus ægris, & peccatoribus: eum eligit, qui & ægritudine, & probabiliter iniquitate plures superabat. Plane mysticè Patres Paralytico diuturno peccatorem magna prelium inueterata iniquitate afferunt figurari. Cur igitur sanitate hunc donauit, quia vidit iacentem, & cognouit grauiori diuturnæ iniquitatis morbo laborare? Certè ea est Dei pietas, vt quasi meritum sit, ad vberiorem veniam consequendam grauius deliquisse.

28. Apud Matthæum Dominus duplicem sanauit ægrotum. *Confide fili, remittuntur tibi peccata tua.* Cap. 9. *Vidit hominem sedentem in teloneo, & dixit illi: sequere me.* Ibid. Hoc intererat inter vtrum, & alterum, quòd (Chrysologo asserente) *deterius sedebat in teloneo Publicanus, quàm Paralyticus iacebat in lecto. Ille carnis patiebatur paralysim, iste mentis: Ille iacebat captus carne, sedebat animo, & corpore iste captiuus. ille doloribus succumbebat inuitus, iste vitiis voluntarius seruiebat, ille se cognoscebat inter vulnera peccatorem, iste sibi innocens auaritia videbatur in crimine: ille dolorum gemitibus peccata dolebat, iste lucrorum cumulabat peccata.* Iam quærit Pater, *Quare* igitur *Publicanus, qui maior videtur in crimine maior habetur in munere?* Paralyticus minor peccator sanitate donatur, & veniâ. Matthæus autem maior delinquens veniâ, & Apostolatu. An plus deliquisse fuit quodammodo meritum ad veniam vberiorem, ad augustiora munera titulus? *Vis nôsse, quare plus consequutus sit Publicanus? Quia, iuxta Apostolum, vbi abundauit peccatum, superabundauit & gratia.*

Matthæus maior peccator benignius à Deo exceptus est. Matth. 9. Chrys.

29. In vituli conflatione Aaron grauius deliquit secularibus; quia cum vitulo nomen illud Deitatis singularitati repugnans *Hi sunt dij tui*, indidissent, Aaron præconis voce idolum ineffabili nomine decorauit. Exod. 32. Porrò post tantum facinus electurus Dominus Pontificem summum, Aaronem grauius delinquentem assumit, relictis reliquis, qui non tam grauiter peccauerunt. Cur ita? An plus deliquisse apud pijssimum Dominum fuit electionis quodammodo meritum? Caietanus inquit, *Non meretur tanta blasphemia Aaron excusationem. Insaniuit enim ipse multo magis quàm alij, Nam alij nomina communia Dei idolo attribuerunt, ipse incommunicabile, & ineffabile nomen Tetragrammaton, nullo instigante, & voce publicâ.* Adiicit appositè, *scriptum autem est hoc ad commendationem diuinæ gratiæ, quæ post tantum scelus Aaron assumit* potius *ad Pontificatum.* Hoc in veteri Testamento.

Aaron in Pontificem summum eligitur, quia inexcusabilius deliquit? Exod. 32. Caiet.

30. In nouo autem Petrum Ecclesiæ assignauit in Præsulem, cùm præferendus videretur aut Ioannes præcipuè dilectus, aut Iacobus consobrinus egregiâ decoratus sanctitate, aut Andreas Christicola primus, aut Paulus illustrissimus operariorum Euangelicorum Magister. Cur ita? Recolens Christi comprehensionem apud hortum, video Apostolos aufugisse, Petrum autem ter Magistrum optimum abnegâsse. Aude bone asserere, ideo Petrum è reliquis assumptum in Præsulem quia copiosiorem misericordiæ Dei, grauius delinquendo materiem ministrauit? Audiendus Cardinalis citat. *Scriptum est peccatum Petri ad commendationem diuinæ gratiæ, quæ post tantum scelus Petrum in nouo Testamento assumit ad Pontificatum.*

Petrus Ecclesiæ ne electus Præsul, quia grauius deliquit? Matt. 26. Caiet.

31. Apud desertum Moyses, *vidit, quòd rubus arderet, & non combureretur.* Exod. 3. Vbi Augustinus, *In rubo significata est synagoga Iudæorum, siue contra Dei gratiam rebelles.* Christus ergo, qui iuxta Patrum expositionem figuratur in Angelo aduentu suo à supplicij flammis rebelles liberat peccatores. O Domine, cur spinas insignium delinquentium, rebellium peccatorum ab igne Tartareo defendis? Relinque obstinatos Iudæos à quibus spinis coronandus, suffigendus ligno, protege Gentiles à flammis. Ea est Dei misericordia, vt grauioribus criminibus subiacere, quasi titulus sit recipiendæ pietatis. Theodoretus quæst. 6. Rubus qui ardebat nec comburebatur, Dei potentiam, benignitatemque declarat, quòd videlicet ignis rubum, quem facilius cremare posset, non consumeret. Quidam Rubus? Isidorus apud *Gloss. Rubus spina Iudæorum.* Igitur Iudæorum iniquitas, aptius quæ igni posset exhibere alimentum, incolumis seruatur ab igne misericordiæ & potentiæ. Quis non pietatis Dominicæ diuitias admiretur, recedensque à Iudaicâ ingratitudine tanto Regi, tam benigno Imperatori præstet obsequium?

Liberat Deus Hebræos à flammis, quorum spinæ sunt Christi caput compungentes? Meritum ne ad vberiorem pietatem vberior iniquitas? Exod. 3. August. 168.

Obser.

OBSERVATIO V.

Ad illa verba.

Domine, hominem non habeo.

Tunc Deus homo Paralyticum visitat, & sanat, cùm se verè derelictum ab homine profitetur.

Nec enim cælesti fruitur aspectu, qui hominum nititur præsidio.

32.

Ix miser ille iam verè felix se omnino ab homine derelictum professus est, cum medicus cælestis illius dat operam sanitati. Angelus sæpe ad Piscinam descenderat, venturum (vt vidimus) referens Saluatorem, nec tamen Paralyticus recepit sanitatem; quia hominum præsidio niteretur. Profitetur se omnino ab homine derelictum? Deus homo medicus præsentatur.

33. Deus Moysi oues Iethro pascenti; *Vade* (inquit) *& congrega seniores Israel, & dices ad eos: Dominus Deus Patrum vestrorum apparuit mihi, Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob.* Exod. 3. Achila transfert, *& visus sum ab Abraham, & ab Isaac, & ab Iacob in Deo satis multo.* Id est, satis multo Deo ex pietatis, & munificentiæ ostensione. Vulgarites exponere liceat: *Mostroseles muy Dios en la piedad, y largueza.* Quandonam ergo Moysi Deus tam satis multus? Profectò cùm ouium alienarum pastor ab hominibus omnino recesserat. Id quod in commoratione apud deserta ostendebatur. Gregorius lib. 23. Mor. cap. 20. *Moyses admixtus Ægyptijs, quasi vigilabat Mundo, ideo Dominum non videbat. Sed extincto homine postquam in desertum fugit, diuinam vocem percepit.* O si nobis omninò homo extingueretur, soliúsque Dei hominis niteremur iuuamine, quam certò fulciremur auxilio!

Moyses Deum suauissimum experitur omninò ab hominum præsidio abstractus.
Exod. 3.
Greg.

34. Dum languidus fidebat hominibus Angelus turbat aquam, sed non Dominus ei præstat auxilium: ab homine derelictum Deus homo protexit. Protoparentibus Dominus sub hominis formâ apparuisse, vt ægritudini mederetur humanæ Eusebius Cæsar. asseruit. Moyse autem *ingresso Tabernaculum fœderis, descendebat columna nubis, & stabat ad ostium, loquebatúrque cum Moyse, cernentibus vniuersis.* Exod. 33. Cur non Dominus humanâ apparet specie, sed Angelus sub formâ nubis apparet? Respondet Eusebius, quia hominibus Moyses nitebatur, populumque adeo diligebat, vt Moysi populus vocaretur à Domino: *Vade ascende de loco isto tu, & populus tuus.* Ibid. *Quis loquebatur Moysi? Columna nubis, cum antea Dominus Patribus in hominis formâ apparuisset. Sic ostendebatur Moysi propter populum.* Adamum autem & Euam omninò solitarios Deus specie hominis inuisit, eos & Piscina & ope donaturus: *Ipsa conteret caput tuum, &c.* Gen. 3.

Cum hominum cingeris præsentia, & illis addictus est, Deum ita suauem non experitur.
Exod. 33.
Eusch. Cæsar.

35. Clamabat Isaias. *Emitte Agnum Domine, Dominatorem terræ de petra deserti.* cap. 16. Legit Tyrus, *Mitte Filium Dominatoris terræ:* Christus homo descendat homines ægrotantes sanaturus. Cur *de petrà deserti?* Quia ex Virgine exortus habente (vt cum Ruperto loquar.) *animum valdè solitarium.* Solitarium accedit ad montem filiæ Sion solius Dei hominis requirens auxilium.

Christus Agnus de de, exto hominum ope desertus iustis opem adfert.
Isai 16.

36. Abrahã vnico homine puro nitebatur, vt speraret Dei hominis aduentum ad Piscinam ægrorum descensuri. Vt autem verè Domino Iesu donaretur à Patre, vnici filij Deus mortem indicit. Se curabat Patriarcha ab vnico illo homine expedire cùm clamat Cœlicola: *Abraham, Abraham, ne extendas manum super puerum.* Mox autem aries inter vepres seu Deus homo apparuit immolandus. Gen. 22. Quærit Chrysostomus hom. de Iob, & Abrah. *Quare non dixit: super filium, sed super puerum? Et respondet, Opus erat, non puero, vel seruo, sed filio.* Ac si diceret, Opus erat ei Filio Dei ex progenie sanctâ nascituro; vt autem huiusmodi Filium à Domino acciperet, opus erat ei se omni homine seruo affectu spoliare, vnde Deus cuauit Abrahamum hominem illum seruum immolasse animi promptitudine, vt verè hominem non habens purum, seruum vtique, Deum hominem Christum immolandum haberet.

Abrahamum Deus donaturus homine Deo Filio, eū omnino ab humano præsidio separat.
Gen. 22.
Chrys.

OBSERVATIO VI.

Ad illa verba:

Domine, hominem non habeo.

Languidus ille, quia seruiebat hominibus, hominem subleuatorem non habebat.

Vbi inter seruire Deo, aut hominibus maximè distare ostendo.

Vi ex hominibus auxilium expectabat, miserè sub grabati iugo gemebat querelas suscitans de tyrannide. Quàm feliciter ad Dei iugum suauissimum transiit è baratro, vt magno suo bono discrimen seruitutis experiretur. Triginta supra octo annorum seruitus potuit miserum hanc edocere distantiam. 37.

Roboam, ac Iuda Principes delinquentes Deus in manus Sesac Regis Ægypti tradidit. Quonam consilio? *seruient*, inquit, *ei, vt sciant distantiam seruitutis meæ, & seruitutis Regni terrarum.* 2. Par. 12. Quàm suauis Dei hominis seruitus, quàm hominum dura tyrannis! Lyranus, *Quia seruitus Dei suauis est, & consolabilis.* Laboribus sancti cruciantur, sed consolatione donati patiuntur. *Seruitus autem hu-*

Seruitus Christi suauis, cōsolabilis. hominum seruitus dura sine solatio est.
2 Reg. 12.
Lyran.

38. *mana dura, & quasi importabilis.* Non enim premens humeros, addicit vnde patiens consolari possit.

Iugum a suauitate iugi Dominici est his tarum valde, atum suauitate comparata, quidem leuissimum iugum est.

Matth. 11. Bernard.

Ipsum Dominum audiamus. *Iugum meum suaue est, & onus meum leue.* Matth. 11 Particula *Meum* iugi exprimit suauitatem. Obiicias menti, quæ suauissima voluptatis, diuitiarum, dignitatum tibi videris comportare iuga, licito planè affectu sine criminis admixti tyrannide. Eorum dulcedo pene erit amaritudo, sicum iugi cœlestis (laboribus quidem prementibus) suauitate componatur; quia scilicet Dei suauissimi iugum est hoc, illa autem hominum. Bernardus, *Quantò benignior, & dulcior est diuina clementia quolibet homine, tantò suauius certum est esse iugum eius cæteris omnibus.* Iugi Dei laboribus humeros sanctorum prementis, & hominum iugi mundiali licitâ suauitate pleni suauitas componatur. Infinitè suauius hoc illud, quia Dominus ipse infinitè suauior est homine suaui, O Iugi Dei infinita penèsuauitas cum premis, cû affligis!

39. *Vnicum est Christi iugum, multiplex humanum.*

Alteram premo particulam, *Iugum meum*, Vnicum est Christi iugum licèt sit omnium laborum, queis torquetur iustus, colligatio. At hominum iugum (de licitis loquor voluptatibus, sensuumque oblectationibus) multiplex planè est. Inuitatus ille ad cœnam magnam loco excusationis hæc verba profatur: *Iuga boum emi quinque, vade probare illa, rogo te habe me excusatum.* Luc. 14. Probet ille iugi suauitatem, sensibus quinque oblectatione sua fruentibus. An non iuga sunt multiplicia? Bernardus ad hæc. *Cùm sine iugo esse homines non possimus, quale hoc ipsum est? Elegere potius quinque quàm vnum. Quis enim potest seruire quinque Dominis ne dum quinque tyrannis, quinque prædonibus.* Si licita sensuum oblectamenta tyrannide expressa deprædantur: quid si iniquitatis pondus adiiciatur?

Luc. 14. Bernard.

40. *Iugum Christi gratis offertur, iuga hominum magno pretio acquirunt.*

Luc. 4. Bernard.

Adhuc verbum illud expendo: *Iugum suaue, & onus leue.* Suaue fateor, & leue; sed summo pretio comparatur. Falleris profectò. Iugum enim suaue gratis accipitur, cùm mundialis suauitas pretij summi acquiratur commutatione. *Iuga (ait ille) boum emi.* O miser, qui suauissimum gratis datum iugum renunciat, & durissima pretio redempta iuga admittit, imo anxietate nimià præmissa requirit! Addit Abbas. *Quid enim iuga emit, & iuga boum, cui iugum suaue gratis offertur? Nam iugum Christi, iugum hominis Dei, (siquidem & Christus Deus homo) neque modo gratis tribuitur, sed etiam copiosa his, qui tulerint illud remuneratio est: vt à nemine non dico emi, sed gratis sustineri queat.*

41. *Prodigus sub multiplici hominum iugo gemens, sub iugo Christi Rex sui & quasi legislator, diu legibus subiectum est.*

Expertus hominum iuga molestissima Prodigus adolescens, ad iugum Christi hominis Dei sustinendum accurrit, fatus: *Fac me sicut vnum de mercenariis tuis.* Lucæ 15. Fruitus sum seruiente libertate, quæro ô Domine, dominantem seruitutem. Sic Chrysologus serm. 2. *Hoc petit, quia qui penes extraneum seruam senserat libertatem penes Patrem credidit, sibi futuram liberam seruitutem.* Ergo qui seruit voluptatibus infernum est mancipium: qui autem Christo præstat obsequium omnia continet intra Rex sui: ille pluribus iniquis legibus plurium vtique dominorum, hic vnico subiicitur charitatis imperio. Cecinit Claudianus.

Claud.

Si metuis, si praua cupis, si duceris irà,
Seruitij patiere iugum, tolerabis iniquas
Interius leges: tunc omnia iura tenebis.
Si poteris Rex esse tui, &c.

Cum seruus Mundi, cum hominum mancipium Prodigus, subiugo gemebat plurium dominorum legibus duris parens: cum Rex sui Christi properauit ad iugum, omnia tenuit iura, omnium Dominium vnitatus. Dum enim legibus suauissimi Iesu iugi subiicitur, quasi continet omnia iura omnium legislator: quia sub tali iugo seruire, regnare proculdubio est.

Observatio VII.

Ad illa verba:

Tolle grabatum tuum, & ambula.

Iubet Dominus Paralyticum sanum, grabatum portare, & abire.

Vt omnino eum à loco, vbi æger iacuerat, cogat ablegari.

42. *Fugienda occasio delinquendi.*

SANITATE donato languido iubet Dominus & portare grabatum, & abire. Cur præcepit discedere? Quia cum peccatoris gereret imaginem, à loco, vbi ægritudine fuerat correptus, discedere oportebat. Abstrahatur à porticu languidus. Sed humeris grabati pondus non adiiciat. *Tolle*, inquit, *grabatum*; ne scilicet rursum veniendi ad porticum sit occasio, dum curas grabatum ad domum referre. Delinquendi enim illectamentum omnino fugiendum nobis est, præcipuè si ægrotauimus aliquando.

43. *Alter Paralyticus onere lectuli imposito ad domû remittitur, ne ad Piscinæ porticum reuertatur.*

Matth. 9.

Alterum Paralyticum Christus peccatorum à morbo liberauit. *Fili, remittuntur tibi peccata tua.* Murmurantibus autem Pharisæis, adiicit: *Quia cogitatis mala in cordibus vestris? Quid enim est facilius dicere: Remittuntur tibi peccata tua; an dicere, surge, & ambula. Vt autem sciatis, quia Filius hominis habet potestatem dimittendi peccata, dicit Paralytico: surge, tolle lectum tuum, & vade in domum tuam. Et surrexit, & abiit in domum suam.* Matth. 9. Vbi particulam illam adnoto: *Tolle lectum, & vade in domum tuam.* Quare in domum iubet abire? Respondet Chrysologus serm. 50. *Ne Christiana fide curatus, in viis Iudaicæ peruersitatis iam moreris.* Quare autem præcipit lectum illico comportare? Quia non omninò ablegaretur à periculo, qui morandi apud illos haberet occasionem. Ne cubandi causâ quæsiturus lectum, redeat ad porticum, mox ad domum referat grabatum.

Chrysol.

44. *Noluit Deus Isaac vxorê ducere de Chaldæorum Regione, ne reuerteretur occasione vxoris ad ignis periculum.*

Exierat Isaac de Vr Chaldæorum exeunte Parente. At cùm famulum quæsiturum filio vxorem immitteret Patriarcha ait Eliazerio: *Caue, ne quando reducas illuc filium meum.* Gen. 24. Vbi Mariana noster, *Quia Hur interpretatur ignis, & tota illa Regio erat ignis diuersis peccatis inflammata:*

Gen 24. Marian.

mata : & ideo nolebat, quod Isaac illuc reduceretur, nec etiam prope locum illum. Replicat Eliazer, *si noluerit mulier* (terræ ac cognationis tuæ) *venire mecum in terram hanc, nunc quid reducere debeo filium tuum ad locum, de quo tu egressus es?* Iam requiro si mulier erat ad Isaaci ac Abrahæ domum afferenda, quonam modo Isaac reducendus erat ad locum de quo Parens fuerat egressus, licèt ex Regione illa mulier sponsa acciperetur? Certè, quia occasione rei connubialis posset dari instantia, quâ teneretur Isaac ad Vr Chaldæorum accedere, quod tantundem quodammodo erat reduci; quia qui perfectè ab igne non abstinet (ex Marianæ sententia) facilè sese pereundi periculo exponit. Vis non reduci ad Vr Chaldæorum, ad ignem luxuriei, seu auaritiæ? omnem ingressus, egressúsque viam quocumque ex prætextu cura præscindi. Vulgariter expendo: *Euita las causas de entrar, y salir.*

45. *David effugit recidendi occasiones.* Psal. 13. Basil.

Ideo canit Dauid: *Obseruabo me ab iniquitate mea.* Psal. 13. Id est, postquam ab iniquitate mea me mundum contemplor, instat cura me ab illa obseruandi. Non solùm rursum ad domum ægritudinis accedam, sed & oculos studebo demitti, ne porticum Piscinæ, vbi iacui ægrotus possint aspectare. Basil. Consti. Monast. cap. 4. *Non elaborandum in moderandis animi motionibus, & corporis affectionibus tantum: sed quo ad fieri possit, ab earum etiam rerum congressu longissimè fugiendum est.*

46. *Immo de paradiso Adamus nec reuersionis deturbatur.* Gen. 3. Senec.

Deliquit Adamus, *& emisit eum Dominus Deus de paradiso voluptatis, vt operaretur terram, de qua sumptus est. Eiecitque Adam, & collocauit ante paradisum voluptatis Cherubim.* Gen. 3. Verba illa: *Emisit, eiecit, collocauit.* indicant specialem Dei curam circa Adami è paradiso ablegationem, à quo inuitus abstrahebatur, vt particula, *eiecit* subindicat. Seneca epist. 54. *Eiici est inde expelli, vnde inuitus recedas.* Cur igitur & Adamus eiicitur à paradiso, & Cherubim flammeum gladium tenens custos additus est? Ne homo rursum ineat locum (licèt paradisum) vbi deliquerat, vbi vetito fructu Infectus est.

47. *Apponitur custodia, ne occasione ligni vitalis, recurrat ad ad vetitum.* Gen. 3.

Textus addit apposité. *Et flammeum gladium, atque versatilem, ad custodiendam viam ligni vitæ.* Gen. 3. Cur non dixit. Ad custodiendam etiam viam ligni scientiæ boni, & mali? Certè vt omnino amputaretur recidendi occasio. Ad paradisum vbi deliqui, vbi adest lignum vetitum recurro non vt comedam ex vetito fructu, sed vt vitali cibo reficiar. Meretricis domum inire curo, non vt peream, sed vt eleemosynam possim inopi exhibere. Peribis miserè, non enim solùm apponenda custodia viæ ligni vetiti, sed & ligni vitalis, si intra eandem domum existat vtrumque. Ioannes Climac. de fuga inan. vitæ Grad. 3. *Solent diu sopita vitia reuiuiscere. Eua & Adam à paradiso inuiti exulant: rursus enim ad concupiscendum inobedientia lignum pertracti fuissent.*

Clima.

48. *Nec vrbanitatis causa ad amasæ fœminæ domum accedas.* Ouid.

Ad domum, inquis, fœminæ, quam amaui, accedo, causa solummodo vrbanitatis. O imprudens! stupa igni apposita illicò conflagrabit. Bene Naso libro secundo de Remediis.

Vt pene extinctum cinerem si sulfure tangas,
Viuet, & ex minimo maximus ignis erit:
Sic nisi vitabis quidquid renouabit amorem,
Flamma recardescet, quomodo nulla fuit.

Escob. & Mend. in Euang. de Temp. T. I.

49. *Vt nos perdat diabolus, expetit nobiscum cõuersari apud domum, è qua recedimus, ipsum deturbantes.* Luc. 11.

E cæco surdo diabolus ablegatur, qui anxiè procurat ad eandem domum reuerti. *Et cum exierit ab homine ambulat per loca arida.* (Alios nitens perdere peccatores) *quærens requiem, & non inueniens, dicens: Reuertar in domum meam, vnde exiui.* Luc. 11. Apud domum vnde exierat diabolus, cum exiit qui inibi delinquebat, præcipuè est potens ad perdendum. Vnde loca in aquosa, seu corruptas peccatorum vias, plateasque vrbium deserit, inibique sperat penitus hominem illum è domo illa exeuntem perditurum, vbi diu commorantem viderat in peccato. Toletus, *Perpende conatum, & studium dæmonis ad nocendum hominibus, quantum sibi promittat in eis, quos semel, & diu subiecit.* Hoc autem sibi promittit dum eos tentare aggreditur, non in locis inaquosis siue secularibus cœtibus, foris, aut plateis; sed in ipsa domo, è qua pœnitens fugerat; ibi enim hostis validiori vtitur fortitudine. Tolet.

50. *Portat stratum, vt lacrymis abluat.* Psal. 5.

Obiicies languidum è porticu quidem recessisse, sed stratum, aut grabatum secum deportasse. Non ergo omninò discessit à delinquendi illectamento. Deportauit sanè lectum & iussus, vt lacrymis posset diluere maculas memor excubationis, affectu Dauidico, *Lauabo per singulas noctes lectum meum, & lacrymis meis stratum meum rigabo.* Psal. 6. Hebraicè lectum, aut stratum *mitenth*, id est, *idolum*; & *rigabo*, *sechach mergere.* Idolum à me adoratum quondam te nauis in morem continuis lacrymis obrui curabo. Nyssenus *Lacrymarum flumine eluam ex peccato constratum lectum meum*, quod ideo in domum reportare iubeor. Nicen.

Observatio VIII.

Ad illa verba:

Tolle grabatum tuum, & ambula.

Languidus pœnitens aptè iubetur grabatum, quo iacuerat, deportare.

Vt scilicet animus, qui à corpore fuerat ad vitia portatus, corpus portet ad mandatorum obseruationem.

51. *Vera pœnitentia indicium est te in alium conuerti.*

CVR præcipit Dominus Languidum referre grabatum? An vt vitium receptarum obiiciat documentum? An vt facilior reddatur egressio, secum deferens captiuitatis instrumenta? Profectò referre iubetur lectulum, vt mutationis vitæ præsentetur imago. Animus miser diu ad voluptates, ad vitiorum illectamenta corporis ferculo deportatus fuit: mutatis vicibus iam animus sit ferculum corporis illud ad mandatorum Dei præscripta deportaturum.

52. *Lectus, id est, corpus ab animo portatur ad præcepti impletionem, mutatis vicibus.* Matth. 9. Chrysost.

Alterius Paralytici memor historiæ, audio Dominum imperantem, *Surge tolle lectum tuum, & vade in domum tuam.* At ille, *Surrexit, & abiit in domum suam.* Matth. 9. lectum pœnitens ille portat, à quo fuerat deportatus. Pulchrè Chrysologus serm. 50. *Tolle lectum tuum, hoc est, porta portantem: omnes muta vices; vt quod est infirmitatis testimonium, sit probatio sanitatis.* Documentum enim sanitatis est te portantem portare, ad præcepti Dominici executionem ferte corpus, quod ad transgressionem tuum animum concito potatu deportarat.

53. *Rachel ab idolis, id est, corporis voluptatibus mysticè portata olim, iã portat idola ad exitium, ad comminutionem.* Gen. 31. Gregor.

Rachel olim idolorum cultrix affecta pœnitudine, abripuit, vt quæ portata fuerat ab eis, ea portare posset ad combustionem, ad comminutionem, quâ ab eis afficienda ducta est. Quòd cum Laban recuperaturus idola aduentaret, *Rachel abscondit subter stramentum Cameli, & sedit desuper.* Gen. 31. Vbi Gregorius mysticè ait animum pœnitudine affectum figurari. *Idola* (inquit lib. 30. Mor. cap. 31.) *quæ apud Iacob Laban non inuenit, ea Rachel sedendo cooperuit. Sancta Ecclesia Christum sequens terrena concupiscentiæ vitia per humilitatem pœnitentia texit.* Ex qua sententiâ solùm adnoto ex furto Rachelis animi pœnitudinem figurari. Iam requiro quare Rachel *subter stramentum Cameli* absconderet? Recurro ad illud Dauidis carmen. *Lacrymis meis stratum meum rigabo.* Psal 6. (Psal. 6.) Stratum Hebraicè *mittath*, seu *idolum*. Idolum meum, voluptas carnis meæ fuerat olim stratum meum, ferculum, & grabatum? Iam idolum, seu stratum illud ab alio stramento, seu ferculo deportatur. Quia *vniuersum stratum meum*, ô Domine, versâsti in infirmitate mea, dum tollo grabatum, & ambulo; vt me portantem portare videar.

54. *Non verè pœnitens qui adhuc à corporis lecto, aut ferculo deportatur.* Amos 6. Hieron.

Non verè pœnitens, qui adhuc à lectulo corporis deportatur. Amos ait, *Qui dormitis in lectulis eburneis*, Cap. 6. Vbi Hieronymus pœnitentiæ fictæ hîc asserit obiici imaginem. Videnam pœnitudinis fictio colligitur? Quia lectulus corporis ab animo non tollitur, sed adhuc animus miser corporis lectulo, aut ferculo deportatur ad vitia. *Qui delitiis vacant, atque luxuria, dormiunt in lectis, seu immundis hærent ossibus.* Cùm ossa immunda, seu corporis lectus vice versa fuerit ab animo portatus pœnitudinis veritas apparebit.

OBSERVATIO IX.

Ad illa verba.

Tolle grabatum tuum, & ambula.

Grabatum portare iubetur, vt vitiorum grauissimum pondus expertus, rursum non implicetur ægritudine.

Ex obiectione enim laborum, quos sustinuimus dum vitiis præstaremus obsequium, velocius viam inimus salutarem.

AIEBAT Chrysologus serm. 50. Paralytici lectum impositum humeris fuisse, vt viam iniret salutarem, à Iudaicæ peruersitatis recedens itinere. An non ineptè profecturo velociter (qui enim segniter viam mandatorum instituit reprehenditur) pondus lectuli adiicitur? Lazarus à vinculis expeditur vt abire sinatur: *Soluite eum, & sinite abire.* Cur non & à Paralytico viam salutis arrepturo pondus auferetur? Profectò potiùs profecturo velocissimè calcaria apponuntur, dum humeris onus iniunctum est; currit enim ad præcepta seruanda properantior qui retinet humeris peccatorum ponderis memoriam. O quàm graue mihi extitit onus iniquitas! Ergò non præstat rursum animam deliciis implicari. 55.

56. *Voluntariè trahimur ad salutarem viam, memores itineris exitiales spinarum.* August.

Ministro Paterfamilias iussit, *Exi in vias, & sepes, & compelle eos intrare.*

An ad salutem ineundam vi sunt cogendi peccatores? Quonam modo hominis libertas tueatur? Non sine libertate trahuntur. Ipsi namque memores spinarum, vulnerati à sepium spinis vi voluntaria properant ad salutarem viam percurrendam. Augustinus, *Abstrahantur à sepibus, auellantur ab spinis. Voluntate, inquiunt, nostrâ intremus.* Si abstrahuntur, si auelluntur, quomodo suâ intrant voluntate? Quia spinarum pungentium, seu vitiorum exitialium recordari, huiusmodi memoriæ pondere cogente, voluntariè feruntur ad viam mandatorum ineundam.

57. *Ionas vna die iter trium dierum confecit, portans humeris grabatum.* Ion. 3. Strab.

Immissus Ionas in Niniuem ab imperij cœlestis via recessit, absorbetur à pelago inobediens, orat, obediens à ceto in littora emittitur. Quid plura? *Surrexit Ionas, & abiit in Niniuem. Niniue erat Ciuitas magna itinere trium dierum, & cœpit Ionas introire Ciuitatem itinere vnius diei.* Cap. 3. Difficultas insurgit cum Iona surgente, Quonammodo vir marcidus ex hospitio ventris ceti, debilis inediâ potuit vnâ die dierum trium triginta plus, minusve conficere leucas? Respondeo languidum Prophetam lectulum, seu grabatum in humeris portare, dum memor præteritæ calamitatis, laborumque, quos passus est propriæ voluntatis cultor, ad cœlestis voluntatis terminum properauit. Strabus pulchrè, *Memor naufragij iter trium dierum festinatione vnius diei compleuit.* Me miserum! præcepti Dominici violator pelagi subij iras, à pisce absumptus iam iam suffocandus oraui; satius mihi currere ad diuini præcepti executionem, ne cogar huiusmodi periculis rursum implicari: *Ne mihi deterius aliquid contingat.*

58. *Apponitur terra onus, memoria scilicet diluuij, vt rectè gradiatur.* Genes. 8. Alcui.

Post diluuium Deus, *Arcum meum ponam in nubibus.* Genes. 8. Quærit Alcuinus, *Cur illud signum diuersi coloris datur hominibus?* Et respondet, *In arcu idem color aquæ, & ignis ostenditur ex parte cæruleus, ex parte rubicundus. Est vtriusque testis iudicij vnius facti, & alterius faciendi.* Profectò cornua arcus terræ humeros aggrauant, *propter timorem*, addit Doctor. Quare vtriusque iudicij memoria terra grauatur? Certè vt diluuij aquei recordata sic sese diuinis præceptis attemperet, vt salubriter, non exitialiter ignis futuri expectet incendia. Vis rursum minimè voluptatibus implicari? Recole ipsius molestias voluptatis. Dominæ molestæ dic castus Ioseph, cum Nasone lib. 1. Amor. Eleg. 8.

Memoria voluptatis exitialis calcaria ad salutarem viam. Ouid.

Impia sub dulci melle venena latent.

Vel cum Horatio lib. 1. epist. 12.

Sperne

Sperne voluptates, nocet empta dolore voluptas.

An non voluptas stimulis hominem furentem impellebat ad vetitum? Audi Boëtium lib. 3. [Boët. 3]

Habet omnis hoc voluptas
Stimulis agit furentes.

Sit igitur stimulus persistens in homine. Furentem stimulis egit cordarum, eisdem stimulis exitialis voluptatis memoriæ agat, vt viâ salutari incedat. Quænam sunt spolia voluptatis? Pergit ille:

Apiumque par volantum
Vbi grata mella fudit,
Fugit, & nimis tenaci
Ferit icta corda morsu.

Voluptatis ergò pungentis memoria tibi sit ad viam salutarem stimulus. Quis tam segnis, qui tot vulneribus præteritæ voluptatis non (vti calcaribus addictis) velocissimè currat ad brauium?

Observatio X.

Ad illa verba:

Surge, tolle grabatum tuum, & ambula.

Languido insigni sanato, reliqui probabiliter sanitate donati fuére.

Ex improbi etenim societate sæpè laboribus afficimur, à quibus abstracti ab impio liberamur.

59. *Exitialis improborum societas.* August.

MIRVM, quòd benignissimus Dominus ad Piscinam primò ingressus non omnes donâsset ægrotos sanitate. Nonne ex Augustini mente vidimus salutem ex Christo omnibus præparari? Certè pulchrè Doctor adiecit: *Tot iacebant, & vnus curatus est, cum posset vno verbo omnes erigere. Sed vnus sanabatur, significans Ecclesiæ vnitatem.* Sed tamen Antonius Ghislandus probabile putat, cunctos fuisse sanatos, Iesu exuberante medicamine.

60. *Discipuli, Petrum peccaturum, timêre ex eius societate deriuanda incômoda.*

Cur igitur, si Ghislando suspitio vera est, adeo ingens miraculum noster Euangelista subticuit? Quia vt reliqui sanarentur, solum Dominus improbum languidum inueteratum sanauit peccatorem eum iubens cum grabato deserere Porticus. At improbo recedente à reliquorum societate, omnes illi sanitatem recipiunt, quâ priuati fuerant probabiliter ex improbi insignis societate. An non peccatoris societas hominibus exitialis est? Nonne in socios vnius iniqui redundant incommoda? Christus soli Petro profatur, *Non cantabit gallus, donec ter me neges.* Disturbantur Discipuli, quibus Dominus, *Non turbetur cor vestrum, neque formidet.* Ioan. 14. Petrus meritò turbatione affici debet, vos autem ô Discipuli cur disturbamini? Cum vidissent Discipuli socium Petrum ter Dominum negaturum, consequentérque suppliciis luiturum pœnas, timent [Ioan 14.] appositè; quia flagellato improbo cuncti eius socij assolent flagellari. Augustinus, *Etiam sibi metuebant Discipuli, cum Petro socio dictum esset: Non cantabis gallus, donec ter me neges.* [August.]

Eisdem profatur Dominus Discipulis: *Si peccauerit in te frater tuus, corripe eum inter te, & ipsum solum.* Matth. 18. Videtur speciem vindictæ documentum inuoluere. Si peccat in me, ab alio corripiatur. Profectò sermo est, de quolibet crimine perpetrato à fratre, licèt non sit mea iniuria specialiter commissum. Frater (ex. gr.) dat operam adulterio, aut furto. Quare igitur non dixit, si peccauerit in Deum, aut in proximum frater tuus. Sed *si peccauerit in te?* Quia si peccat frater meus in me peccat, cùm in me peccati reliquiæ, flagella scilicet supplicij ex societatis illigatione debeant redundare. Bellè Paschasius lib. 8. in Mat. *Nihil est, in quo proximus peccare possit, quod nos lædere non debeat.* Ob delictum socij eius messis à grandine tangitur: an spicæ nostræ immixtæ eidem calamitati subiacebunt? 61. *In me peccat frater, quia eius peccati in me mala redundant.* Match. 18. [Paschas.]

Hæreditatis Domino agricolæ profantes, *Nonne bonum semen seminâsti in agro tuo, vnde ergo habet zizania? Vis imus, & colligimus ea?* Respondet Dominus. *Non, ne colligentes zizania, eradicetis simul & triticum.* Mat. 13. Si potiùs serui expurgare triticum ex zizaniorum ablegatione conabantur, cur Paterfamilias tritico timet incommoda. Quia cùm zizania supplicio afficiuntur exilio addicta, necessum erat, etiam socium triticum eiusdem exilij pœna ab hæreditate ablegari: *Eradicetis simul & triticum.* Vnde Augustinus asserit Dominum ex Parabolæ huiusce sensu mystico patientissimos reddere probos, qui *vsque ad messem* improborum societate admiscentur; cunctæ enim calamitates obuenturæ improbis in supplicium, molestiam sunt probis sociis illaturæ. 62. *Triticum necessario affligitur, dum puniuntur zizania, ex societate.* Matt. 13. [August.]

Serpenti antiquo Dominus, *Maledictus es inter omnia animantia, & bestias terræ.* Genes. 3. Cùm Diaboli improbitate homines periissent, quid serpens assumptâ vi à Diabolo peccati commisit, vt debeat tanto supplicio subiacere? Chrysost. hom. 17. *Cùm Diabolus malum attulit consilium, cur bestia illi pœna infligitur?* Respondet acutè. *Dæmoni pœna perpetua intenta est.* Ac si diceret, quia Diabolo pœna æterna indicta est, consequenter serpens socius licèt non communicaret in culpa, communicat in pœnâ. Vnde interminabili supplicio Diabolo afficiendo, serpens socius perpetuò terram comedit. A te cura seruum iniquum ablegari, ab improbo socio recede, ne communi supplicio subiacere cogaris. 63. *Serpens innocens interminabili supplicio afficitur socio Diabolo æternùm damnato, scilicet pœna accidentaria inflicta.* Gen 3. Chrysost.

* * *

SECTIO TERTIA.

Iudæorum inuidia.

TEXTVS.

VERS. 10. DICEBANT ergo Iudæi illi qui sanatus fuerat: Sabbatum est, non licet tibi tollere grabatum tuum. 11. Respondit eis: Qui me sanum fecit, ille mihi dixit: Tolle grabatum tuum, & ambula. 12. Interrogauerunt ergò eum, Quis est ille homo, qui dixit tibi: Tolle grabatum tuum, & ambula? 13. Is autem, qui sanus fuerat effectus, nesciebat, quis esset, Iesus enim declinauit à turba constituta in loco. 14. Postea inuenit eum Iesus in Templo, & dixit illi: Ecce sanus factus es, iam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat. 15. Abiit ille homo, & nunciauit Iudæis, quia Iesus esset, qui fecit eum sanum.

COMMENTARIVS LITERALIS.

§. I.

De sanato languido Iudæi faciunt periculum.

1\. *Arguitur de transgressione Sabbati.*

DICEBANT *ergo Iudæi illi, qui sanatus fuerat: Sabbatum est, non licet tibi tollere grabatum tuum.* Particula *ergo* ex præcedenti sententiâ adfert illationem. Sabbatum erat, propterea Iudæi hominem illum insimulabant, dicentes: Sabbati solemni haud licet tibi grabatum, nec onus tollere. Non absolutè dicunt: Non licet tibi grabatum portare, sed causam, cur non liceat, exprimunt: Sabbatum est, & propterea non licet tibi hoc, eum transgressionis mandati diuini accusantes; erat enim magna apud eos Sabbati ex diuino mandato obseruantia.

2\. *Prudens, sapiens que Languidi responsio.*

Respondit eis: Qui me sanum fecit, ille mihi dixit: Tolle grabatum tuum, & ambula. Ego (ac si diceret) non sponte, ac propria voluntate motus hoc gero, sed iussus ab eo, qui me sanum fecit, & qui tantam habuit virtutem, vt me tam inueterato, & incurabili morbo laborantem celerrimè, & perfectè sanaret, visus mihi dignus, cui in omnibus obedirem. *Tolet.* Toletus, *Vt diuinâ virtute sanauit, credidit, diuinâ etiam virtute hoc præcepisse: & sicut sanitatem, ita & mandatum tanquam à Deo accepit.* *Cyril.* Et Cyrillus lib. 2. cap. 128. in hunc morem exposuit: *A quo sanitatem recepi, hoc mihi iniunctum est; potiúsque ei obedire debui, quam Sabbatum seruare. Non ille, nisi Deus esset, hanc sanitatem non dedisset.* Non placet, quia nondum languidus diuinitatis Iesu fidem habebat, imo an Christus is esset minimè cognouerat; nec per opus illud Sabbati religio soluebatur. *August.* Augustinus verò Tract. 19. sic: *A quo tantum accepi beneficium, debui eius seruare præceptum.* Non approbo; quia nec propter beneficium maximum diuinum est negligendum præceptum.

3\.

Existimo hominem hunc sese hâc ratione defendere. Vt cùm virtute diuina sit opus effectum, iure optimo existimauerit eadem virtute sibi tale factum præceptum. *Authoris sententia.* Non quòd Deum esse crediderit, sed quòd diuina virtute vtrumque fecerit. Et re verâ quod diuina virtute præcipitur, non est contra præceptum. Diuinum præceptum est, *Non occides*; at si diuinâ virtute præciperetur alicui, vt alium occideret contra præceptum minimè ageretur. An languidus iustâ causâ nititur, vt existimaret sibi virtute diuinâ talia præcipi? Ita planè, quia per illum mandata sunt, cuius diuinam in sanitate receptâ virtutem, & potestatem experiebatur.

4\. *Iniquitas Iudæorum.*

Interrogauerunt ergo eum; Quis est ille homo, qui dixit tibi: Tolle grabatum tuum, & ambula. Non potuit Iudæorum iniquitas contineri, sed foras erupit. Languidus dixerat: *Qui me sanum fecit*, non, Homo qui me sanum fecit; non ausus determinare, an homo esset appellandus, qui tanta virtute polleret: at inuidi Iudæi, quod eis non constabat affirmârunt dicentes: *Quis est ille homo?* Crescit iniquitas, nam cùm abnegare non possent Languidum à Iesu sanitate donatum, de sanitate tacent, de præcepto tollendi grabatum interrogant: *Quis est ille homo, qui dixit, Tolle grabatum tuum*; vt sine gloriæ in operatorem miraculi redundantis pensione, possent efformare transgrediendi Sabbati religionem calumniam.

5\. *Nesciebat Languidus Christum.*

Is autem, qui sanus fuerat effectus, nesciebat, quis esset; Iesus enim declinauit à turbâ constituta in loco. Insinuat Ioannes Languidum respondisse Iudæis se nescire hominem miraculi patratorem. Nesciebat autem ille Dominum, quia cùm primum miraculo patrando operam dedit, à loco illo, vbi aderat multitudo, se subduxit. *Cur Christus aufugerat. Cyrillus.* Cur aufugit Dominus? Respondet Cyrillus, *Vt interim Iudæorum feruor efferuesceret.* *Tolet.* Toletus autem, *Tempus non concessit, vt agnosci posset, ne propter gloriam hominum id fecisse videretur.* Existimo discessisse, vt locum daret Iudæis periculum faciendi de miraculo, in illustriorem eius ad Dei gloriam, ac Discipulorum fidem, cognitionem.

§. II

§. II.

Admonitio Christi ad Languidum sanatum.

6.
In Templo languidus à Domino inuenitur, laudabiliter plane.

POstea inuenit eum Iesus in Templo. Verbum *Inuenit* innuit, non casu illum repertum à Domino, quem nec casu inter multos ad sanandum elegerat. Porro ex animi proposito eum conuenit, vt ipsius spirituali consulat sanitati. Laudo Languidum, qui tanto beneficio accepto ad Dei Templum redditurus gratias accurrerat, nos edocens munere cælesti donatos Templi inuisere penetralia. Voluit Christus apud Templum manifestare se esse, qui illum donaret sanitate; vt ostenderet Dei virtute, cuius illud Delubrum, se gessisse miraculum. *Et dixit illi:*

7.
Primum tuendæ valetudinis documentum, beneficij memoria custodire.

Ecce sanus factus es, iam noli peccare; ne deterius tibi aliquid contingat. Christus vno hoc verbo: *Ecce sanus factus es*, multa iam sano subindicat, quibus in posterum receptam possit tueri sanitatem. Nam & beneficium acceptum in memoriam reducit, *sanus factus es*: & magnitudinem miraculi, & modum particula *Ecce* declarat. Cur non dixit, *Ego te sanum feci?* Chrysostomus hom. 37. *Ne exprobrare beneficium videretur*; sed tacitè insinuat, ecce factus es sanus, non tu sanitatem fecisti, nec procurasti, nec merito tuo consequutus es; tu scis, tu vidisti, à quo eam acceperis.

Chrysost.

8.
Secundum non amplius delinquere.

Alterum tuendæ valetudinis documentum tradit præcipuum quidem, *Iam noli peccare.* Causam quippe morbi aperit præcedentis. Peccatum causa fuit ægritudinis. Caue ergo ne rursum peccato fœderis. *Quod præstabis*, (inquit Toletus) *si memoriâ semper retinueris, quâ ratione factus sis sanus & a quanta miseria, quam propter peccatum contraxisti, sis liberatus.*

Tolet.

Iam noli peccare. Particula, Iam significat hunc hominem non solùm peccâsse, sed peccatum continuasse, in eoque perstitisse: propterea & infirmitatem contraxit, & tandiu fouit ægritudinem. Huc vsque (ac si diceret) peccâsti, *iam*, siue deinceps, postquam es sanitatem adeptus, te ad vitæ immutationem conuerte. 9.

Vis particulæ Iam.

Tertium denique documentum præseruationis est: Si iterum deliqueris, scito non morbum priorem, sed multo peiorem te contracturum. *Ne tibi contingat.* Licèt non statim veniret, tamen quando minus expectaueris, quando magis tibi tutus videberis, hoc accidet peius delicti supplicium. Sic Basilius lib. 11. moral. regim. cap. 1. *Solet Deus in suis peccatis perseuerantes punire, dum minus timent.* 10.

Tertium documentū pœna timor.

Basil.

Ne deterius tibi aliquid contingat. Insinuatur, si peccatum repetierit, grauius tale futurum. Non enim aliter deterius contingeret; grauior enim pœna culpæ grauiori debetur, vt Basilius citatus adnotauit. An non peccatum sequens cæteris paribus grauius est propter maiorem ingrati animi erga Deum significationem? Num non multo grauius est, si præcedentis peccati obtinuerat homo remissionem, & iterum delinquat? Nonne grauissimum, si admonitus & correptus à Deo non resipuit; nam & ipsa correptio Dei est beneficium? 11.

Quid deterius contingeret?

Abijt ille homo, & nunciauit Iudæis, quia Iesus esset, qui fecit eum sanum. An malo id animo? Minimè, sed voluntate dextra, vt Cyrillus lib. ... c. 131. Chrysostomus hom. 37. & Augustinus tract. 17. asseruere. Quid ergo intendit? Cyrillus, *Medicum ostendere.* Si quis illorum sanitate indiguisset. Chrysostomus, *Tanquam gratus authorem beneficij profiteri.* Ideo annunciat non eum qui iussit eum lectum tollere, sed qui *fecerat sanum*, vt author tanti miraculi non lateret. 12.

Quo animo abierit languidus ad Iudæos?

Cyril.
Chrys.
August.

IN IESVM PARALYTICOS SANANTEM.

PANEGYRICVS MORALIS TERTIVS CIRCA LITERAM.

EX IVDÆORVM INVIDIA.

OBSERVATIO I.

Ad illa verba:

Ecce iam sanus factus es, iam noli peccare; ne tibi deterius aliquid contingat.

Iam sanus iam peccare nolit, quia iam sano peccanti ira cælestis vberior imminet.

Exitialis omninò est post veniam in peccata recidentia.

Is particulam *Iam* posuit Dominus: *Iam sanus factus es, Iam noli peccare.* Ac si diceret, dictionibus copulatis: Quia sanus iam factus es, specialiter fuge criminis recidentiā; ne deterius contingat, ne supplicio grauiori afficiaris, scilicet damnationis pœnā. Qui enim, postquam veniā plurimorum criminū assequuti sunt, rursum ad delicta prolabuntur miserè assolent addici damnationi. Pende illam primā particulam *Iam sanus factus es*, scilicet post diuturnā ægritudinem, tandem à Domino tot criminibus prouocato donatus es veniā. *Iam* igitur *noli peccare*; nam qui post diuturnitatem criminum Deo misericorde admodum pœnitent, & tamen rursum prolabuntur, grauiori vindictæ nempe damnationis subiacebunt. 13.

Olças

Qui post diuturnitatem vita iniquo veniam accipiens, rursum delinquit, terminos transferens, sine termino punitur. Ose. 5. Theop.

14\. Oseas audiendus, *Facti sunt Principes Iuda quasi assumentes terminum, super eos effundam quasi aquam iram meam.* Cap. 5. LXX. *Facti sunt quasi transferentes terminos.* Dilatata fuit Principum peccatorum Iudá iniquitas, Moyse canente: *Incrassatus est Dilectus, & recalcitrauit, incrassatus, impinguatus, dilatatus.* Deut. 32. Post supplicia innumera terminum iniquitati dante Domino, posuerunt. At ingrati iam facti sunt post veniam quasi *transferentes terminos*, sicut solet agricola vltrà terminos alienam terram aratro propriæ hæreditati addicere, siue terminos ipsos, aut lapides terminantes amouere, vt hæreditas valeat dilatari. Significatur post plurium criminum acceptam veniam in vnicum crimen nouum relapsio. Hæc certè tam inuisa Domino, vt se ad vnius delicti vindictam horribilem, damnatione indictà, accingat. *Super eos effundam quasi aquam iram meam.* Theophylactus, *Quando quisque Princeps Iuda existens confessus fuerit, ac promiserit, se non eisdem prauis studiis admoturum mentem, idque secum decreuerit, & interim transmouerit tales fines, ac reuersus fuerit ad proprium vomitum; ira Dei super talem prorsus effunditur.*

Pharaonis exẽplo probo.

15\. Id in Pharaone expressum obiicio. Post tantam duritiem, post triginta octo annorum paralysim, tandem terminum posuit, mirabiliter misericorde Domino, iniquitati Hebræorum populum dimittens, siue animum captiuum à vinculis abstrahens. Porrò Princeps ille factus est quasi transferens *terminos* profectus, vt Hebræos miserum referret ad carcerem. Quam iustè super canem ad proprium vomitum reuersum ira Dei velut aqua diffunditur, descendente Pharaone instar lapidis in abyssum? *Descendit in profundum quasi lapis.* Theophylactus, *Ira Dei* meritò *super talem prorsus effunditur perinde ac rubri maris aqua super Pharaonem, quia fuit mentitus.* (Theoph.)

Saulis iniquitate confirmo. 1. Reg. 19.

16\. Quàm sine termino Saul Dauidem iustum persequutus est! Ionathas parenti, *Ne pecces Rex, in seruum tuum David, quia non peccauit tibi, & opera eius bona sunt tibi valde: Quod cum audisset Saul placatus voce Ionathæ iurauit: Viuit Dominus, quòd non occidetur.* Terminum posuit Saul iniquitati, Dauid reuersus *fuit antè eum sicut heri & nudius tertius.* Profectò instigante inuidià Princeps terminos transtulit, *Nisus est Saul configere David lanceà in pariete.* 1. Reg. 19. Effusa profectò quasi aqua ira Domini super principem reuersum ad vomitum, ad iniquitatis & desperationis æternæ barathrum prolabi permittitur. Lyranus, *Per hoc apparet Dei misericordia retrahens peccatores a malo, & hominum malitia, qui contempta tali retractione citò reuertuntur ad vitia consueta.* Super Saulem ergo *effundam quasi aquam iram meam.* (Lyran.)

Receptus Iesus à Gentilitate à Iudæis non recipitur post veniam recidentibus. Sulp.

17\. Salutem circa piscinam innumeri Iudæi expectabant, venit Christus, vnus sanatur, reliquis ægrotis remanentibus. Interpres quidam asserit hic Gentilitatem, ac Synagogam designari, vt Gentilitas sanitate donetur, Synagoga non recipiens Christum ægritudine conficiatur. Cur Dominus à Iudæis receptus non est, sed miseri illi æternùm periere? Existimo quia postquam sæpe terminum peccatis imposuerant, tandem terminos, post repetitam veniam, transgressi reperiuntur. Gentilitas autem, instar paralytici, semel terminos ponit post diuturnam tot annorum (seculorum dixeris) infirmitatem. Seuerus Sulpit. lib. 1. Hist. *Reputare animo soleo populum tot beneficiis obligatum, tot cladibus, cum peccaret coercitum, expertúmque misericordiam Dei, nequaquam emendatum, & cùm semper veniam erroris acciperet, semper peccásse post veniam. Nihil mirum videri potest Christum ab iis non esse receptum.* O quàm timenda in peccatis recidentia?

Observatio II.

Ad illa verba:

Iam noli peccare, ne tibi deterius aliquid contingat.

Iam sanum factum docet Dominus peccare rursum non debere, ne grauiori supplicio afficiatur.

Ægritudines etenim, reliquáque corporis incommoda à peccatu habent exortum.

NDICAT Dominus, (vt vidimus) ex iniquitate ægritudinem profluxisse, adeóque sociam infirmitatem extitisse nequitiæ, vt quæ antè veniam corpus affligebat, reuerteretur ad domum, vnde instar Diaboli, exierat, si rursum languidus sanus crimine implicaretur. Nec dubium, quin iniquitas sit incommodi corporei omnis scaturigo. 18

David post peccatum à cunctis hostibus impetitur. 2. Reg. 12. Cyrill. Chrys.

19\. Dauid iustus de cunctis calamitatibus victoriam reportauit mediis in hostibus securus. At postquam contaminatus est crimine, vniuersa aduersum se mala concitauit famem, bellum, pestem, filiorum impugnationem, & qui iustus Saulis derisit inuidiam, post crimen adolescentis filij expauit audaciam. Ipsi Natham causam aperuit. *Blasphemare fecisti inimicos Domini.* 2. Reg. 12. Legit Cyrillus Ierosol. Cat. 2. *Irritasti inimicos Domini.* Adiicit appositè, *Multos propter iustitiam hostes habebas, sed custodiebat te temperantia. Traditis autem his armis, promptos habebis stantes contra te.* Chrysostomus autem, *David propter nefarium coniugium a filio suo Absalon bello impetitur.*

Semei audet Regi post peccatum insultare. 2. Reg. 16.

20\. Parum erat à filio disturbari peccatorem? An non grauius supplicium non Principem exercitu copioso cinctum, sed hominem singulariter accedentem ausum fuisse Regi insultare. *Ecce egrediebatur vir de cognatione Saul domus, nomine Semei, & maledicebat, mittebatque lapides contra David: Egredere, egredere vir sanguinum, & vir Belial.* 2. Reg. 16. Vndenam ausus singularis ille contra Dauidem cinctum exercitu insurgere? (ait enim Textus, *Vniuersi bellatores a dextro, & à sinistro latere Regis incedebant.*) Quisnam superbum Philisthæum singulare impulit in certamen? Profectò videns ille Regem potentissimum

adul

adulterio maculatum prudenter coniicit facillimè à quolibet incommodo superandum. Saluianus lib. 1. de Gubern. *David ita Dei iudicio à se alter effectus est, vt ei, quem timuerat forsitam totus Orbis, vnus in faciem insultaret inimicus.* Saluian.

21. *Creatura cuncta in delinquentem ruunt.* Ierem. 15. Hieron.

Populo delinquenti iratus Deus. *Visitabo* (inquit) *super eos quatuor species: gladium ad occisionem, & canes ad lacerandum, & volatilia cæli, & bestias terræ ad deuorandum, & dissipandum.* Ierem. 15. Vnde exorta fames cunctos Hebræos conficiat consequenti ægritudine. Vndenam tot incommoda? Ex iniquitate, Hieronymus, *Neque enim fieri poterat, vt, Creatore neglecto, non vniuersa creatura consurgeret in peccatores.*

22. *Ægyptios cuncta creatura premebant delinquentes.* August. Sap. 5.

Testor decem Ægyptios plagas vulnerantes, cunctorum elementorum conspiratione. De qui Anthor mirab. sac. Scrip. quæst. 19. *Istarum modus plagarum vndique, hoc est, de terra, aquis, animantibus, aere, igne, nubibus, cælo, & Angelis coa-uenerat. Vt ostenderetur, quòd contra Deo rebelles & contumaces sese pariter vniuersus Orbis armat.* Sapiente inclamante, *Armauit creaturam ad vltionem inimicorum.* Cap. 5. Sæpe argumentum recurret.

OBSERVATIO III.

Ad illa verba:

Iam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat.

Deterius contingit, cùm, peccatore recidente, Deus eum permittit in grauiora crimina prolabi.

Deterrimum enim contingens est supplicium, cùm graue delictum grauius sequitur.

23. *Vnum peccatum grauius alterius est supplicium horribile.*

PECCANTI post sanitatem languido contingeret aliquid deterius, dum permitteretur in alia peccata grauiora incidere. Horribile etenim vnius peccati commissi supplicium est, si delinquens permittatur alio sese grauiori piaculo contaminare.

24. *Qui post Dei cognitionem delinquit, traditur voluntati suæ, vt grauius delinquat, Numine vindicante irato.* Rom. 1.

Paulus ad hæc, *Cùm cognouissent* Hebræi *Deum, non sicut Deum glorificauerunt. Et mutauerunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis.* Rom. 1. Hebræi ergo post Dei cognitionem idololatriæ crimine maculantur. Quodnam à Domino tanto crimini supplicium præparatum est? An contra insensatos vniuersa armatur creatura? Certè grauiori supplicio sunt ingrati afficiendi. Addit Paulus, *Propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum in immunditiam. Fœminæ eorum immutauerunt naturalem vsum: similiter autem & masculi.* An non ô Domine, aptiùs punirentur ægritudini dati, traditi gladio, igni commissi? Proh supplicij horribilitas! D. Thomas, *Inducit homines in desideria cordis eorum, sicut in manum Dominorum crudelium.* Et quonam modo est crudelitas ostentata à diris dominis? Apostolus adhibet, *Tradidit illos Deus in reprobum sensum* (en vnum dominum eorum.) Quamnam igitur Dominus is crudelitatem exerit? *Vt faciant ea, quæ non conueniunt, repletos omni iniquitate, malitiâ, fornicatione, auaritiâ, nequitiâ, plenos inuidiâ, homicidio, contentione, dolo, malignitate, susurrones, detractores, Deo odibiles, contumeliosos, superbos, elatos, inuentores malorum.* O tyrannum dominatorem! si vnus Dominus sic torquet iniquum, quid misset homuntio tot dominorum manibus crudelibus si tradatur? Thom.

Vnius vitij tyranni crudelitas expenditur.

25. *Horribilior morte pœna permissio peccati ad puniendum peccatum est.* Rom. 1. Ansel.

An non horribilior sententia fuisset, si à Domino morte damnarentur? Postquam Apostolus vniuersa ex vnico domino reprobo scilicet sensu tot cruciamenta recensuit, adiecit: *Qui cùm iustitiam Dei cognouissent, non intellexerunt, quoniam qui talia agunt, digni sunt morte.* Rom. 1. Si digni morte sunt peccatores, mortis supplicio afficiantur. Profectò horribiliori pœnâ puniuntur. Malitiam sequitur *fornicatio* punitura malitiam, fornicationem torquet *auaritia*, auaritia punitur nequitiæ vulnere, *nequitia* ab auaritia vulneratur. O supplicij grauitas! Anselmus, *Vt culpis culpæ feriantur, quatenus supplicia fiant peccantium etiam incrementa vitiorum.* Digni igitur morte, mortis supplicio puniuntur, dum exitialibus aliis grauioribus criminibus implicantur.

26. *Væ qui ex peccati pœna recepit alteram iniquitatem.* Isa. 3. Hier.

Peccatorum miseram vicem Isaias piissimus deplorauit, *Væ animæ eorum!* Cap. 3. Quodnam accidit incommodum? Cuinam fuère carnifici traditi? An mortis pœnæ addicti? An flammis commissi Babylonicis? Addit Vates, *Qui sua scelera receperunt.* Scilicet pro pœnâ delicti. Hieronymus, *Væ illis, qui sua scelera receperunt! Quasi dicat: Nullam aliam illis optes crudeliorem, quam sua scelera, carnificinam.*

27. *Nulla crudelitas tã horribilem lanienam excogitauit.* Theod.

Tyrannis Imperatorum potentissima horribilia supplicia excogitauit, quibus Martyrum constantia frangeretur. Certè mitissima omnis crudelitas, si cum peccati torturâ comparetur. Vnde cùm post vnum peccatum commissum se quis alio crimine illigat, se diriori pœnâ affecit, quam durissimus tyrannus posset illi infligere. Theodoretus ad cap. 1. Rom. *Quæ nullus vnquam hostis in eos perpetrauit, ea libentissimè, & promptissimè amplectuntur, & quod nullus vnquam index in eos supplicium statuerit, id illud in se ipsos attrahunt.*

28. *Summa ira accensus Deus vt puniat peccata grauissima, nos in manus alterius permissæ iniquitatis tradit.* Isai. 69.

Profectò grauiora de se peccator, quàm Deus de illo supplicia sumit. Vnde Dominus horribiliter puniturus homines non eos bestiis tradit, non vndis, non igni, non gladio committit, sed vni permissæ dat iniquitati. Ruere etenim nos in crimen alterum grauissimum est peccandi supplicium. Isaias, *Facti sumus vt immundus omnes nos, & quasi pannus menstruatæ vniuersæ iustitiæ nostræ. Et decidimus quasi folium vniuersi, & iniquitates nostræ quasi ventus abstulerunt nos.* Proh iniquitatis magnitudo! Quonam supplicio horribili tam insignis iniquitas afficienda? *Abscondisti faciem tuam à nobis, & allisisti nos in manu iniquitatis nostræ.* Isai. 64. LXX. pro *allisisti*, transferunt, *Tradidisti nos.* An manus habet iniquitas? Habet planè crudelissimas manus, vt teneat, & torqueat. Hieronymus, *Ex quo discimus, quòd iniquitas manus habet, quæ nos fortiter strictas tenere desiderant.* Græcus Comicus,

Aliquando peccat vir etiam ſapientior,
Peccare idem bis haud viri ſapientis eſt,
Qui tantam vult ſumere ſuâ manu vindictam.

Mirum planè tale à te ipſo propria ſententia ſupplicium ſumere, quali hoſtis teterrimus te afficere non poſſit.

Observatio IV.

Ad illa verba.

Iam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat.

Delinquenti poſt ſanitatem deterius contingit, aſſerente Domino.

Maius enim piaculum, poſt accepta beneficia, delinquere.

29. Tolet. Toletvs ait, *Si languidus peccatum repetiiſſet, grauiſſimum fuiſſet, quia à Deo expectatus, correctus, ſanatus peccatum commiſiſſet.* Poſt beneficia enim delinquere maius eſt piaculum. Vnde deterius ſupplicium (vt vidimus) deteriori homini præpararetur.

30. *Additur criminis malitia, cum poſt beneficium acceptum delinquitur.* Iud. 3. Thom. Suar. Olim *quieuit terra* (poſt diuturni belli diſturbationem) *quadraginta annis. Addiderunt autem filij Iſrael facere malum in conſpectu Domini.* Iudic. 3. Particula illa: *Addiderunt* emphaticè appoſita, vt innuatur peccato idololatriæ additam eſſe ingratitudinem. Addiderunt idololatriæ operam dantes poſt acceptum pacis beneficium. Porro peccare poſt beneficia Dei ingentius eſt piaculum, docente D. Thoma 3. p q. 78. art. 2. & 3. Suario diſp. 13. ſect. 3.

31. *Soli Deo peccant ingrati.* Pſalm. 50. Dauid clamauit, *Tibi ſoli peccaui, & malum coram te feci.* Pſal. 50. Particula, *Tibi ſoli*, ponderanda eſt. An non ſemper Deo ſoli peccamus? Certè addidit *ſoli* vt flagitij grauitas innuatur: in Spiritum ſanctum deliqui. Siue aliunde grauitas innoteſcit, dum apponitur *Tibi ſoli*. Nam *ſi peccauerit vir in virum, placari ei poteſt Deus: ſi autem peccauerit vir in Deum, quis orabit pro eo?* In ſolum Deum deliqui, quis orabit? Iam requiro, vndenam huic piaculo tanta grauitas? Quia Dauid poſt accepta à Domino beneficia deliquit. Chryſ. Chryſoſtomus, *Multa, & ampla beneficia a te accepi, contrariis autem rebus vicem tibi rependi.*

32. *Ingratus ſine vlla excuſatione peccat.* Pſalm. 50. Scio ô Domine, à te figmentum meum cognitum eſſe. *Ecce enim in iniquitatibus conceptus ſum, & in peccatis concepit me mater mea.* Hoc ex capite veniabilis appareo. At Domine, *incerta, & occulta ſapientia tuæ manifeſtaſti mihi.* Pſalm. 50. Qui natus ſum lapſui affinis, ex beneficio familiaritatis tuæ deberem adeo impeccabilis reddi, vt nullo hoſtis impetu perturbarer. Vnde qui ante accepta beneficia valebam ex adnata nequitia, & ad malum inclinatione excuſari quodammodo, poſt beneficia accepta omnino inexcuſabilis obiiciar. Pulchrè addit Chryſoſtomus, Chryſoſt. *Ego quidem qui poſt beneficia ingrati animi vitio laboraui, nulla venia* dignum me eſſe ſentio.

Commune Redemptionis beneficium Cæſarius contemplatus aiebat hom 4. de Paſc. *Grauiori damnatione iterantur crimina, poſtquam Christi ſanguine ſunt redempta. Inexcuſabile malum eſt, poſt mortem Redemptoris noſtri Domini ſeruum maculari peccatis.* Si cuilibet Chriſticolæ poſt Redemptionis beneficium commune tam grauis damnatio imminet, quid mihi poſt Regularis inſtituti munus, poſt Sacerdotis donum, poſt veniam toties replicatam? Totis meritò artubus contremiſco. 33. *Quam grauis damnatio imminet ei, qui poſt ſingularia beneficia delinquit.* Cæſ.

Quid ſi ex ipsâ veniæ iteratione audeam miſericordiæ vbertate fultus, rurſum peccatis ſtudium impendere? Neceſſum planè Tartarum imperij ditionem dilatare, flammáſque ſpecialiſſimo Dei ferueſcere afflatu. Ad hæc Gregorius lib. 30. Moral. cap. 9. *Iram contra nos ſuperni Iudicis inextinguibiliter accendimus, ſi contra benignitatem illius, ex ipſa ſua largitate pugnamus.* 34. *Grauiſſima illi, qui miſericordia arma in Deum conuertit.* Greg.

Pono ab amico te non nihil, ſiue exiguum quid muneris accepiſſe, quod tu vilipendens irriſionis gratia calumniatorum auribus exponere curâſti. Exiſtimas piaculum veniale commiſiſſe? leuiter planè deliquiſti, ſi leuiter lædendi intentio adfuit. Profectò vel Gentilis contemplatus te piaculum illud leuè contra benefactorem commiſiſſe, ſic exaggerat. *Quæ eſt lex tanta iniuſtitia, & inhumanitatis plena, vt eum, qui de ſuo nonnihil donauit, & rem humanam, vrbanámque fecit, gratiâ priues, & in calumniatorum manus coniicias.* Sic Demoſthenes Orat. de Coro. Sic venialis culpa ex ingratitudinis poſt beneficium acceptum circumſtantia videtur increſcere. 35. *Vel culpa venialis ex circumſtantia ingratitudinis poſt beneficium nimium increſcere videtur.* Demoſt.

Observatio V.

Ad illa verba:

Abiit ille homo, & nunciauit Iudæis, quia Ieſus eſſet, qui fecit eum ſanum.

Chriſti Diuinitatem languidus Iudæis pergit manifeſtare.

Ex beneficentiâ enim in homuncionem collegit Paralyticus Chriſtum eſſe Diuinitate conſpicuum.

Qui Ieſum non cognouerat cùm eum donauit ſanitate, videns in Templo Dei adoratorem pergit manifeſtare Iudæis illum eſſe Meſſiam Mundi Saluatorem: Ieſus eſt, Saluator ille eſt. Profectò (vt vidimus) dubitauerat languidus de Diuinitate Domini, cùm iuſſit: *Tolle grabatum tuum, & ambula.* Ideo rogatus à Iudæis, quiſnam eum ſanâſſet, inquit: *Qui me ſanum fecit, &c.* Non auſus eum hominem appellare, quemadmodum inuidi dicentes: *Quis eſt ille homo, qui dixit tibi, &c.* Tunc non audet Chriſtum hominem appellare, nunc illum Ieſum Saluatorem profitetur. Quare? Multiplicatis beneficiis, opinio multiplicata eſt. Qui priùs ſanauerat corpus, 36. *Diuinitas ex beneficentia innoteſcit.*

prius sanauerat corpus, iam (vt Toletus adnotat) sanitati spiritûs operam expendit. Ex primo igitur beneficio accepto non audet Christum hominem appellare, dubitans, an esset Deus, ex multiplicata autem beneficentiâ in hominem Deum omninò dignouisse fatetur, beneficentiâ quidem diuinitatem manifestante.

37. Iob profitetur, *Si vidi Solem cum fulgeret, & Lunam incedentem clarè.* Cap. 31. Ac si diceret, Haud numerandus sum cum stultis illis, qui Soli, ac Lunæ diuinos honores tribuerunt, quia nec Solis, nec Lunæ claritatem solam aspexi. Sol micat iucundè, sed ardet molestè; Luna claritate circumdata incedit, sed caput hominis serena tentat in nocte. Qui Solem, & Lunam diuos profitentur, fulgorem quidem aspiciunt, immemores influxûs ad humanam valetudinem exitialis. Ego autem luminaria pulcherrima vacua diuinitate deprehendo, quia aliquid fouent incommoditatem hominibus afferens. Hinc autem Conditoris Diuinitas mihi datur aspicienda, dum Deum scio Solis vehementissimos radios mitigare, ne hominibus pariant exitium, ne *æstus* veniat super *caput* nostrum (vti accidit illi) & moriamur. Theodoretus lib. 3. de diis, & Angelis, *Deus ab eodem Sole, ne vehementiores radij nonnunquam intenderentur, instituit, qui hominum corporibus permolesti essent. Nullamque aliam ob rem ita instituit, nisi ne Solem vitæ causam esse, authorem ve opinemur.* An potest esse Deus, qui sic fulget, vt hominum corpora æstu comminuat? An non Deus, qui sic Solis æstum temperauit, vt lucens, non possit hominum corpora comminuere?

Cognoscitur Deus, dum prohibet, ne Sol, & Luna hominibus noceant. Nocentes autem illi deprehenduntur Dij non esse.

Iob 31.

Theod.

38. Iobum sanctissimum Deus satanæ tradidit dilacerandum, torquendum atrociter. *Egressúsque est satan à facie Domini.* c. 1. Vbi Didimus in Cat. illam à facie Domini egressionem mysticè explicat, ac si omninò contrarius diuinis motibus aufugisset. Egressus est Diabolus, vt opera penitus diuinis operibus contraria exprimeret. Quænam illa? Profectò homini infensus ostentari. *Nisi extra Deum fuisset diabolus, contra Iobum is nihil molitus fuisset.* Curauerat ille Dominum aduersus Iobum manum admouere: *sed extende paululum manum tuam.* Dominus autem illi: *Ecce vniuersa, quæ habet in manu tua sunt; tantum in eum ne extendas manum tuam.* Rursum Diabolus, *Mitte manum tuam, & tange os eius, & carnem.* Deus autem, *Ecce in manu tua est veruntamen eius animam serua.* Cap. 2. Nescit Dei manus aduersum hominem amoueri. Hinc ô Domine diabolum, qui toties se Solem obiecit, ac diuinitatem affectauit minimè Deum esse deprehendo, quia homines conatur exuri. Dominúmque Deum profiteor, quem video Solis radios ne exitiales existant, moderantem: *Tantum in eum ne extendas manum tuam, Veruntamen eius animam serua.* En Solis & Lunæ noxios frænat influxus.

Frænat Diaboli (Lunæ mutabilis ob sinistra) nocumenta aduersus Iobum insurgentis, vnde Deus innotescit.

Iob. 1.

Didim.

Iob 2.

39. Experientia edocti Israelitæ cognouerunt illum solummodo esse Conditorem, qui erga homines munificus, ac benignus ostendebatur. At ingrati *obliti sunt Deum, qui saluauit eos, qui fecit magnalia in Ægypto, mirabilia in terra Cham, terribilia in mari Rubro. Et dixit vt disperderet eos, si non Moyses electus eius stetisset in confractione in conspectu eius.* Psal. 105. Hi profectò mutauerunt gloriam suam *in similitudinem vituli comedentis fœnum.* Quàm iniqui, qui obliti Deum illum esse posse solummodo, qui erga homines benignitate pollet, vitulum eos comedentem (quia *omnis caro fœnum*) comminuentem, vulnerantem Deum esse profitentur! *Hi sunt dij tui.* Porrò cùm Dominus ità accensus idololatras pararet extinguere, Moysi precibus placatus obiicitur, vt ex munificentiâ in homines verum se numen esse manifestaret. Cyrillus Ierosolym. Cate. 4. Vitulum populus fabricauerat, sed non destitit Dominus à suâ benignitate. Negauerunt Deum homines, sed Deus se ipsum *non negauit.* Imo se professus, apertè ostendit suam, ex munificentia erga homines, Deitatem. Temperat enim naturæ in homines ex crimine obortas feritates. Sic Boetius Lib. 1. cecinit expressam Conditoris Deitatem.

Diuinitas innotuit, dum ingratis Hebræis ipsam contemnentibus veniam impendit.

Psalm. 105.

O stelliferi Conditor Orbis,
Qui perpetuo nixus solio
Rapido Cœlum turbine versat,
Legémque pati sydera cogis,
Tu frondifera frigore brumæ
Stringis lucem breuiore morâ.
Tu eum feruida venerit æstas,
Agiles noctis diuidis horas.
Tua vis varium temperat annum
Vt quas Boreæ spiritus aufert,
Referat mitis Zephyrus frondes:
Quæque Arcturus semina vidit.
Sirius altas vrat segetes.
Omnia certo fine gubernas.

Certo inquam *fine*; vt scilicet hominum natura non modò incommodis afficiatur, verum ex ipsa Astrorum, elementorúmque impugnatione à Deitate temperata nostra incolumitas tueatur. Hinc te ô Domine, stelliferi Orbis Conditorem profiteor.

Conditor ostenditur, dû stellarum, ac elementorum téperat in homines conspirationem.

Boet.

PARS SECVNDA.

PARALYTICVS IN LECTO.

Paraphrasis, ac Commentarij literales ad Caput nonum Matthæi.

PANEGYRICI MORALES CIRCA Literam in Iesum Paralyticos sanantem.

PROLVSIO.

EMBRA addicti lecto, lecto dicari hominis Dominus sanaturus, priùs animi commissa remittit, vt securis ad ægritudinis radicem apponeretur. Ad præceptum Domini eleuatur vt aquila, qui diu in lecto testudo iacuerat. Quàm vtile misero Iesum suam ad Ciuitatem appulisse! *Ascendit in nauiculam, & transfretauit, & venit in Ciuitatem suam.* Chrysologus ser.50. *Creator rerum, Orbis Dominus postea quàm se propter nos nostrâ angustauit in carne, cœpit habere humanam patriam, parentes habere cœpit, parentum ipse parens.* Ciuitas equidem Christi eius est Parens, Deiparæ ciuis adscribitur; Paralytici accedite, diues enim in misericordiis sua se Christus exhibebit in patriâ: *Cõfide, fili, remittuntur tibi peccata tua.* Nec poterit planè gratiæ nõ esse copia, vbi adest gratiæ redundans plenitudo.

MATTHÆI Cap. IX.

VERS. 1. ET ascendens IESVS in nauiculam, transfretauit, & venit in Ciuitatem suam.

2. Et ecce offerebant ei Paralyticum iacentem in lecto. Et videns Iesus fidem illorum, dixit Paralytico: Confide, fili, remittuntur tibi peccata tua.

PARAPHRASIS.

1. *POST missos in porcos dæmones, (minimè obiectas margaritas) naui conscensâ, rursus Iesus lacum traiecit, ac in suam Ciuitatem Capharnaum reuersus est; hic enim id tẽporis habebat domicilium.*

2. *Cùm autem tanta vis hominũ conflueret, vt iam domus esset angusta, ac ne vestibulum quidem capax esset immensæ multitudinis: quidam adducebant quendam tam vehementi paralysi detentum, vt à quatuor baiulis vnà cum lecto deportaretur cadauer hominis veriùs, quàm homo. Cum præ turba aditus non daretur, conscendunt tectum, ac submotis tegulis, ante pedes Iesu funibus grabatum vnà cum Paralytico demiserunt. Cui Dominus approbans baiulorum fidem, Bono, inquit, animo, fili; remittuntur tibi peccata.*

3. Et ecce quidam de Scribis dixerunt intra se : Hic blasphemat.

3. *Cùm autem in tanta frequentia fauentium canes Scribæ non auderent oblatrare, apud sese loquebantur : Hic blasphemus est in Deum, qui cùm homo sit, Dei sibi vendicat potestatem.*

4. Et cùm vidisset Iesus cogitationes eorum, dixit: Vt quid cogitatis mala in cordibus vestris?

4. *Respondens Iesus ad ea, quæ illi tacitâ secum cogitatione loquebantur, ait, Cur inuidentes benefactis, malè vestris in cordibus iudicatis? An quia morbus animi oculis corporeis non cernitur, suspicamini, me falsò mihi sumere, quod præstare nequeam?*

5. Quid est facilius dicere: dimittuntur tibi peccata tua, an dicere : Surge, & ambula?

5. *Vtrum vobis videtur facilius, dicere peccatis obnoxio, quod modò dixi. Remittuntur tibi peccata: an dicere Paralytico, quem totum videtis morbo constrictum: Surge, & ambula?*

6. Vt autem sciatis, quia Filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata, tunc ait Paralytico : Surge, tolle lectum tuum, & vade in domum tuam.

6. *Vt ergo ex his, quæ videtis, credatis & illa vera, quæ non videtis : & Filio hominis vtrumque esse procliue, & morbos dicto tollere, & peccata condonare, signum omnium sensibus conspicuum exhibebo. Si videritis verba à me proferenda inania non esse, nolite dubitare Filio hominis esse in terris potestatem, vel dicto peccata redimendi. Simúlque conuersus ad Paralyticum, dixit : Surge, tolle grabatum tuum, atque abi in domum tuam.*

7. Et surrexit, & abiit in domum suam.

7. *Nec mora, illicò vocem est res consequuta. Surgit Paralyticus, & sublato in humeros lectulo, abijt in domum suam longè alia pompâ, quàm ante fuerat asportatus.*

8. Videntes autem turbæ timuerunt, & glorificauerunt Deum, qui dedit potestatem talem hominibus.

8. *Hoc euidens miraculum cùm vidissent turbæ, planéque intelligerent rem non esse humanæ, sed diuinæ potestatis, Deum glorificauerunt, qui talem in terris dedisset hominibus potestatem. Scribis autem sic erat indictum ab inuidia silentium, vt exacerbatione magis compungerentur.*

SECTIO QVARTA.

Paralytico Iesus peccata dimittit.

TEXTVS.

VERS. 1. ET ascendens IESVS in nauiculam, transfretauit, & venit in Ciuitatem suam. 2. Et ecce offerebant ei paralyticum iacentem in lecto. Et videns Iesus fidem illorum, dixit paralytico: Confide, fili, remittuntur tibi peccata tua. 3. Et ecce quidam de scribis dixerunt intra se: Hic blasphemat. 4. Et cùm vidisset Iesus cogitationes eorum, dixit: Vt quid cogitatis mala in cordibus vestris? 5. Quid est facilius dicere: Dimittuntur tibi peccata tua, an dicere: Surge, & ambula?

COMMENTARIVS LITERALIS.

§. I.

Apud Ciuitatem, Iesu Paralyticus offertur sanandus.

1. *Quando hæc gesta?*

T ascendens in nauiculam, transfretauit. Marcus cap. 2. & Lucas cap. 5. hæc priùs narrantes, quàm quæ superiori Capite à Matthæo scripta sunt, confirmant se temporis ordinem non seruâsse, quemadmodum Matthæus, qui illam hîc coniunctionem (*Et*) apposuit vt filum duceret narrationis. *Et* post gregis porcorum destructionem ascendens scapham in suam appulit ciuitatem.

2. *Quænam Iesu Ciuitas?* Sedul.

In Ciuitatem suam. Quænam Ciuitas Saluatoris? An Bethleem? Asseruit Sedulius lib. 3. Carm.

Intrauit natale solum, quo corpore nasci
Se voluit, patriámque sibi pater ipse dicauit.

Imbique Paralyticum putat esse sanatum. Id quod à vero longè distare affirmo, & propter Capite superiori narrata, & propter adiectam mox post Paralytici curationem Matthæi vocationis historiam. An Nazareth? Credit Hieronymus, nec improbat Augustinus lib. de Cons. cap. 25. (Hieron. August.) Moneo tamen hanc opinionem non improbabilem sequentes, dicendum eis esse, Christum primùm iuisse in Nazareth Ciuitatem suam, deinde ex Nazareth ad Capharnaum, vbi hæc quæ sequuntur acciderunt, rediisse.

3. *Authorum placitum.*

Probabilius existimo Ciuitatem Christi Capharnaum vocari. Omnes enim tres Euangelistæ ita loquuntur, vt apertè significent, rectâ eum viâ venisse, & statim ea, quæ de Paralytico narrant, consequuta. Sequor Chrysostomum, Bedam, Strabum, Hugonem, Lyranum, Maldonatum, imo eundem Augustinum: (Chrysost. & alij.) qui, si non reprobat sententiam alteram, approbat nostram.

4. *Cur Capharnaum Christi Ciuitas appellatur?*

Quare autem Capharnaum Christi Ciuitas appellatur? Num quia Galilææ Metropolis erat, cui subiecta Nazareth Ciuitas Christi, sicut Romanus appellatur non solùm qui in ipsa Vrbe Romá, sed etiam qui in oppidis, quæ sub eius iurisdictione sunt, aut habitat, aut ortus est? Sic Augustinus, Beda, Strabus, Hugo, Lyranus, & alij. (August. & alij.)

5. *Authorum opinio.* Chrysost. & alij.

Crediderim tamen ideo Capharnaum Iesu Ciuitatem appellari, quòd ea in Vrbe Christus frequenter habitaret. Sic Chrysostomus, Theophylactus, Euthymius, & alij ex antiquis, & modernis. Tres Dominus Ciuitates habuit: Bethleem, in qua exortus: Nazareth, in qua educatus: Capharnaum, in qua frequentius commoratus est.

6. *Circumstantia à Matthæo prætermissa.*

Et ecce offerebant ei Paralyticum iacentem in lecto. Marcus & Lucas circumstantiam prætermissam à Matthæo expressère, mirum in modum offerentium fidem declarantem. Tanta enim in domum, vbi Christus aderat hominum multitudo confluxit, vt nemo ingredi posset. Ideóque in tectum ij, qui Paralyticum gestabant, ascenderunt, eoque aperto, Paralyticum ad conspectum Domini dimisere. Ideo Dominus fidem tantam approbans, & munerans, ait: *Paralytice, Confide, fili.*

§. II.

De veniá Paralytico à Domino impensa.

7. *Fides ne portitorū solum, an etiam ægroti?* Euthy.

ET *videns Iesus fidem illorum.* An à Domino visa fides tam eorum qui portabant ægrotum, quàm Languidi ipsius. Affirmat Euthymius. Probat, quia si Paralyticus fidem non habuisset, neque se efferri passus esset in tectum, neque peccata illi Christus remisisset.

8. *Existimo solam portitorum fidē commendari.*

Profectò etsi non incongruè possem Paralytici accedentis fidem abnegare, siquidem postquam illorum fidem Dominus vidit, Paralytico dixit: Confide, fili: attamen non dubito quin magnam Paralyticus fidem habuerit, sed assero Dominum hîc non ægroti, sed offerentium

tium fidem commendâsse solummodo, ita omnibus Euangelistis scribentibus, vt minimè id possit dubitari. Nec repugnat ob eorum fidem solam curatum Paralyticum, cum Centurionis ob fidem eius etiam paralyticus seruus fuit sanitate donatus, Matth.8. Fauent Cyrillus Ierosolym. catec. 5. Ambrosius lib.5. in Luc. Hieronymus hîc, & Chrysostomus hom.30. Cyril. & alij.

9. *Quid verbum, confide? Maldon.* *Dixit Paralytico, Confide fili.* Maldonatus exponit, *Bono animo esto, plus enim quàm petis, impetrabis.* Non enim æger ad fidem, quam habebat, alliciebatur; sed ad fidei, aut fiduciæ excitabatur dilatationem. Petis corporis, impetrabis etiam animi sanitatem. *Verbi varietas.* Pro *filio* Marcus & Lucas *hominem* posuere. Leuis est immutatio, vocabuli, non sensûs. Nam (vt sæpe aliàs) alij verba, alij sensum retulerunt. Certè magis benignitati medici ægritudinem curaturi congruit filij, quàm hominis vocabulum. Hæmorroïssæ dixit, *Confide filia* hîc vers. 22.

10. *Sanaturus corpus Dominus, cur peccata dimittit?* *Remittuntur tibi peccata tua.* Græcè, *Remissa sunt.* Melius noster interpres per præsens reddidit Hebraici styli gerens morem. Sed quare ô Domine, petenti corporis sanitatem, peccata dimittis? An vt paralysis originem significares? Hieron. & alij. Hieronymus, Euthymius, Theophylactus, *Voluit Dominus (inquiunt) morbi originem indicare, & prius, quam morbum ipsum, tollere.* Solent profectò plerumque morbi fructus, & pœna esse delicti. Probo Chrysost. etiam Chrysostomi mentem putantis Christum occasionem calumniandi Scribis præbere voluisse, vt ipse quoque ex eorum calumniâ occasionem sumeret suam probandi Deitatem. Maldon. Nec non approbo Maldonati notationem existimantis, eâ ratione Christum docere voluisse, quid primo loco Paralyticus petere debuisset. Iam enim dixerat, *Primum quærite Regnum Dei, & iustitiam eius, & hæc omnia adijcientur vobis.* Matth. 6. Matth.9.

§. III.

De scribarum iudicio.

11. *Quinam Scribæ?* **E***T ecce quidam de scribis dicebant intra se.* Scribæ erant publici notarij, quorum officium non solùm publica instrumenta conficere, sed etiam sacras scripturas incorruptas seruare, earúmque interpretari sensum, vt constat 4. Reg. 22. ver. 8. 9. 10. & 1. Esd. 7. v.10. 11. & 1. Cor.1. ver.20. Idem legis periti vocantur Luc.7. ver.30. & 11. ver. 46. Non autem legislatores, vt alij putant, horum enim maior dignitas. Lege Maldonatum ad cap.2.Mat. Maldon

12. *Quid, intra se dicere?* *Dicebant intra se.* Quidam exponunt, *Inter se*, quasi alij cum alijs de Christi facto submurmurarent. Sed omnino improbabilis sententia, cum ex ver.4. *Cum vidisset cogitationes eorum.* non dixit, cum audisset, aut cognouisset sermones, sed *vidisset cogitationes.* Et non addit Dominus, quid murmuratis? *sed quid cogitatis mala in cordibus vestris?* Dicere intra se Hebraicâ phrasis, *Dicere* (ac si diceretur) *in corde suo, dicere, aut cogitare in medio sui.*

13. *Cur Dominum blasphemare dicunt?* *Hic blasphemat.* Dicunt Dominum blasphemare, quia sibi attribueret, quod Dei erat proprium, nempe peccata dimittere. Legerant enim quod Isaias dixerat, *Ego sum, ego sum ipse, qui deleo iniquitates tuas.* cap. 43. O Isa.43. stulti, qui non simul legeratis quod idem Euangelicus Vates scripsit, *Posuit Dominus in eo iniquitatem omnium nostrûm.* cap.53. Alij Euan- Isa.53. gelistæ causam, quam afferebant, blasphemiæ, expresserunt, *Quis potest dimittere peccata nisi solus Deus?* Mar.2. Luc.5. Mar 2. Luc.5.

14. *Christus vidit cogitationes.* *Et cùm vidisset Iesus cogitationes eorum.* Marcus expressius, *Quo statim cognito, Iesus spiritu suo, quia sic cogitarent intra se, dicit illis: Quid ista cogitatis in cordibus vestris?* Mar 2. Rectè ex hoc loco veteres Theologi Christi diuinitatem probauerunt. Solus enim Deus hominum corda, cogitationésque cognoscit. Tota Scriptura testatur. 1. Par. 28. ver.9 & Par. 6.ver.30. Ierem.17. ver. 10. Rom.8. ver.27. & 1. Cor.2.ver.10.

15. *An æquè difficile remittere peccata, ac sanare corpus?* *Quid est facilius dicere: Dimittuntur tibi peccata tua, an dicere: Surge, & ambula?* Nonnulli Interpretes affirmârunt corpus propriâ, & non alienâ authoritate sanare, æquè esse difficile, ac remittere peccata. Hi minimè audiendi, Augustino tract.72. in Ioan. asserente, August. *difficilius esse hominem iustificare, quàm cælum, & terram creare.*

16. *Authoris expositio.* Certè *τὸ dicere* nec pro solis verbis, nec pro solis rebus positum est. Nam si verba solùm spectes, æque est difficile dicere, *Remittuntur tibi peccata tua*, & dicere, *Surge, & ambula.* Si res, multo est difficilius peccata dimittere, quàm dissoluta paralytici membra curare. Ponitur igitur pro verbis externâ effectus probatione coniunctis. Hoc enim modo difficilius est dicere, *Surge, & ambula*, quàm *Remittuntur tibi peccata tua.* Quia an peccata verè remittantur, qui audiunt, videre non possunt: an autem Paralyticus surgat & ambulet, non possunt non videre.

IN IESVM PARALYTICOS SANANTEM.

PANEGYRICVS MORALIS QVARTVS CIRCA LITERAM.

EX PECCATI PARALYTICI Remißione.

OBSERVATIO I.

Ad illa verba:

Et ecce offerebant ei Paralyticum iacentem in lecto.

Dum adhibetur portitorum diligentia, pene desperato ægroto salutis patet aditus.

Nullus enim tam deprauatus animi habitus, nulla tam desperata consuetudo, quæ non sanetur, si hominis adsit pœnitentis diligentia.

17. *Praui habitus abolendi ratio.* Beda.

EDA sic mysticè locum interpretatur, *Turba obstans, ne infirmus coram Domino ponatur, prisca consuetudines intelliguntur. Quid tunc fiet? Ascende per tectum*, specialissimam adhibe diligentiam, (*Paralyticus enim significat eum, qui diu tacuit in inertia illecebra carnalis.*) *& legem Domini meditando & patefaciendo tectum, id est, velamina scripturarum.* Marci circumstantiam à Matthæo prætermissam Doctor contemplatur: *Qui cùm non possent offerre eum illi præ turbâ, nudauerunt tectum, vbi erat, & patefacientes submiserunt grabatum, in quo iacebat Paralyticus.* Cap. 2. Misero interclusum salutis aditum ex prauorum habituum obiectione videbatur. Sed tamen animosâ resolutione contra obstacula militat, orationisque, lectionis, aliorúmque exercitamentorum implorato auxilio, nullum non mouet lapidem (cum tegulas remouet) vt salutem adipiscatur. O diligentia potentissima! Nullum ope tuâ flagitium insanabile.

18. *Occiditur Amalecitres occisor Saulis, quia afferuit nõ posse vul-* Saul ab Amalecite illo lanceâ transfossus inuentus est, ab eodémque interemptus. Quod cum Dauid requireret, quonammodo ausus fuisset Christum Domini vulnerare, respondit homicida: *Stans super eum occidi illum; sciebam enim quod viuere non poterat post ruinam.* 2. Reg. 1. Profectò nequissimus Amalecites meritò iussu Regio interemptus est. Cur occisus qui rogatus à vulnerato Rege visus sibi debuisse eius imperio subiacere? Non dubito, quin si respondisset: Stans super eum occidi illum, putaui enim, quod teneret præcipientis imperio subiacere: fortasse à benignissimo Rege veniâ donaretur. Vnde occisum fuisse reor, quia de vulnerati vitâ, & salute post ruinam desperauit. O stulte, nullus peccator adeo desperationi addictus, qui non possit, si adsit diligentia, sese à lethali periculo expedire. Bachiarius lib. de recip. lapsis. *Illum Dauid statim morte damnauit, cum percussum ab hoste desperâsset esse victurum, & eum sublatâ spei fiduciâ iugulâsset.* Diligentia adhibeatur, nullum tam graue vulnus, quod (viuente homine) curari non valeat. Aptè statim improuiso exitio occisor abripitur, qui de proximi pœnitudine desperauit. An Saul impendit assequendæ studium liberationi? Minimè planè, cùm tam segniter mors (expectante Domino, vt opportunitatem pœnitudini impenderet) ad vulneratum lethaliter accederet, vt ipse Saul Amalecitem ad perficiendum excitaret exitium.

neratum viuere. Viuere quidem si adhiberet diligentiam. 2. Reg. 1.

Bachiar.

19. *Niniuitæ adhibita diligentia orationum, & ieiuniy, turbam obturantem ingressum (seu prauorum habituum pecora) abliguriunt, vt à Domino sanarentur.* Ion. 2.

Quàm aliter Niniuitæ, de quorum exitio Dominus: *Adhuc quadraginta dies, & Niniue subuertetur.* Ion. 2. Post nouissimi exitij indictionem Rex, ciuésque nullam non impendunt curam, nullum non studium exprimunt, vt ad Numinis aspectum auersum recipiantur. Quid illi gessere? *Homines,* (inquit Rex) *& iumenta, & boues non gustent quidquam, nec pascantur, & aquam non bibant. Et operiantur saccis homines, & iumenta, & clament ad Deum in fortitudine, & conuertatur vir a viâ sua malâ, & ab iniquitate, quæ est in manibus eorum. Quis scit, si conuertatur, & ignoscat Deus, & reuertatur à furore iræ suæ, & non peribimus?* Ibid. Etiam-ne inflictâ sententiâ locus datur procurandæ saluti? Ita planè; diligentia enim animi curantis iumenta ac boues prauorum habituum (ex Cellensis Abbatis sententiâ) impedientia vtique separare, reserat ingressum, Christo medico iam pacato. Basilius orat. 4. de Pœnit. *Talis erat diligens illa Niniuitarum pœnitentia, & sapiens, ac coaternata illa tribulatio, quæ nec bruta quidem animalia supplicij expertia esse voluit.* A Niniuitarum diligentia victa quatuor diligentia portitorum; hic enim à tecto tegulis detractis ad Dominum emittunt

Cellens.

Basil.

tunt ægrotum, illi autem & à tecto in fortitudine ad Dominum clamauerunt, & turbam impedientem, id est, brutalem consuetudinem abstergeri curarunt. Vulgariter liceat exponere: Diligentissimi illi nihil prætermisere conferens ad salutem, *ni de tejas arriua*, (tegulis tecti amotis) *ni de tejas anajo*(, turbâ obstante semotâ.) Vicit animi diligentia.

20. *Non leuis cura, aut ieiuniorum adhibendum, ad aditum veniæ comparandū ex praua consuetudine ægrotū. Sed solus minimè desperata.* Ion.

Fateor non leuem curam impendendam esse ad salutis assequutionem, cùm praui habitus obturant ingressum. Necessaria profectò orationis ac ieiunij exercitamenta, validus clamor excitandus, ieiunia sæpe instituenda &c. Pondera Niniuitarum prudentiam, pecora, ac iumenta inediâ torquentium, ac simul eleuato clamore Dominum emollientium. *Iumenta, & boues, & pecora non gustent quidquam, nec pascantur, & operiantur saccis homines, & clament ad Deum in fortitudine.* Ion. 2. Quid proderunt cuncta, si post tantam diligentiam præmissam adhuc dubia veniæ consecutio? *Quis scit, si conuertatur, & ignoscat Deus.* Certè dubiam proponit miserationem, vt ad orationes, & ieiunia validius adducat, Strabus, *Ideo ambiguè profert, vt dubij de salute fortius agant.* Diligentiæ fortitudini (mihi credite) facilis veniæ consequutio. Deses peris licet cum Iuda pœnitentia ductus, ad pietatis fontem videatur accedere.

Strab.

Observatio II.

Ad illa verba:

Et ecce offerebant ei Paralyticum iacentem in lecto.

Ingenium quatuor portitorum Paralytici ad salutem proximi procurandam commendatur.

Vbi de Doctoribus, seu Euangelij operariis, qui ingeniosa curâ proximorum saluti incumbunt.

21. *Ignatij, ac Xauerij, sociorumque Iesu astus fidelis, ad proximorum salutem procurandam.* Beda.

DE quatuor ægroti portitoribus Beda lib. 2. in cap. 5. Lucæ. *Paralyticus significat eum qui diu iacuit in inertia illecebra carnalis. Hac curatio fit per Doctores, qui quatuor esse debent: quia omnis prædicantium virtus in quatuor Euangeliis firmatur. Igitur Doctores patefaciant tectum.* Videntes portitores communes vias Paralytico occlusas, nouam ingeniosè excogitarunt, tegulas amouent, vt tectum concedat ingressum quem ostium abnegarat. O Iesuitarum charitas ingeniosa, tot quotidie adinuentiones exprimés, vt ministeriis tuis inertem inueteratúmque peccatorem ad salutem adducas! Non audet delinquens peccata horrilia confessario aperire? D. Ignatius sua illi grauia adolescentiæ secularis crimina aperit, vt eum valeat ad animosam confessionem allicere. Christiani apud Indos plurium concubinarum amore seu paralysi illigantur? Meus Xauerius paulatim ableget meretrices, hodie vnam, cras alteram, donec retentâ præstantiore, quæ grauius amanté sauciauerat, ei matrimonio adstringitur. Bacchanalia Gentilica tres dies Christiani referebant? Societas Iesu Iubilæi, Quadraginta horarum solemnia curet institui, vt epulo sacerrimo exitialia pabula eminuantur. Effrænatur adolescentia, quæ quidem in custodiendo Dei sermones corrigitur: Scholarum Societatis aperiantur gymnasia, instituantur Virginis sodalitia, vbi iuniores anni sanctam effloreant in senectam. Quàm commendabile portitorum ingenium!

22. *Societas Iesu Micholis ingenium æmulata, Iesum protexit, & ab impetu Bacchanalium vindicauit.* 1. Reg 19.

Saulis inuidia Dauidis exitium anxiè procurauit. Quod cum Michol agnouisset astu ingenioso milites delusit occisores. *Michol tulit statuam, & posuit eam super lectum, & pellem pilosam caprarum posuit ad caput eius, & operuit vestimentis. Misit autem Saul apparitores, qui raperent Dauid; & responsum est, quod ægrotaret.* 1. Reg. 19. Iesu vero Dauidi à Saule diabolo præparétur insidiæ fidem maculaturæ Bacchanalium reliquiis. Iesum ergo Societas nostra (ingenium Micholis imitata) pilosis caprarum exuuiis, siue musicæ concentu, epularum apparatu induit; vt diuino cibo, ac potu vitali profani cibi, exitialis potus reliquiæ abolerentur: suorúmque armorum imagine (edendi scilicet, ac bibendi) Saul diabolus cæderetur. Laudandum prorsus Iesu alumnæ Societatis ingenium. Basilius Seleu. Orat. 16 *Sic Michol em commendauit. Quâ solertia, qua charitate mulier in virum fuerit. Persuasit quoque lectulo, vt in valetudinis simulationem adiuuaret.* An non Societatis ingenium persuasit quoque conuiuio, vt in valetudinis simulationem adiuuaret? Quid lecto cum valetudine? quid cum conuiuio sobrietati? Quam ingeniosè conuiuij lautissimi apparatus fuit non solùm valetudinis fidelium simulatio, sed & medicamen ægritudinis, suo gladio hoste percusso.

Basil.

23. *Insurque fœmina alterius prudentissima ægrotantem, siu famescentem mundum vel inuitum ad Eucharistia epulum adduxit.* 1. Reg. 28.

Saul impiè idololatriæ limina terit, dum Domino, & Prophetis eius minimè respondentibus ad spiritum Pithonicum consulendum (vt Samuel suscitaretur) habitu simulato perrexit. Fides Saulis exaruit, quia oblitus est suum panem comedere. Porro cùm exitium Principi esset à Propheta indictum, *cecidit porrectus in terram, & robur non erat in eo; quia non comederat panem.* An tam desperato ægroto ostio obserato, aditus salutaris præparabitur? Mulier prudens accedit, quæ suscitans Samuelem minas in Regem excitarat. *Nunc (ait) audi tu vocem ancillæ tuæ, & ponam coram te buccellam panis, vt comedens conualescas, & possis iter agere. Qui renuit, & ait: Non comedam. Coegerunt autem eum serui sui, & mulier. Mulier autem illa habebat vitulum pascualem in domo, & festinauit, & occidit eum, tollensque farinam, miscuit eam, & coxit azyma, & posuit ante Saul, & ante seruos eius, qui cum comedissent surrexerunt & ambulauerunt per totam noctem illam.* 1. Reg. 28. En ingeniosa Iesu Societas vel renuentem Mundum idololatriæ reliquiis maculatum sacratissimo epulo ad viam ineundam salutis studet roborari: saginato vitulo, azymo pane prodigus, qui diabolo seruierat, vescitur, redit fidelis, fortiter pugnaturus. An non visus Petrus Dami. Societatem nostram (prudentissimam inuentricem) sibi obiecisse, cum ep. 34.

Damia.

fatur: *Hæc prudens, & ingenua mulier rhetoricatur, & oratorum orationibus vtitur, vt inimicus eius, dum respuit, ad edulium prouocetur.* Eò etenim tendunt crebræ trium dierum declamationes, vt Dei inimici ad edulium vitalissimum prouocentur fideles charissimi recessuri. Nunquam non Doctorum huiusmodi ægroti portitorum ingenium laudatione efferendum.

Observatio III.

Ad illa verba.

Et videns Iesus fidem illorum, dixit Paralytico: Confide, fili.

Ob fidem portantium Paralyticum, eum Dominus sanitate donauit.

Vbi quàm sæpe Deus ob fidem Catholici Principis totum Regnum penè è paralysi desperatum afficit valetudine.

24. Hugo.

HVGO Cardinalis. *Offerebant Paralyticum, scilicet Reges, aut Prælati subditos suos exemplo Ieremiæ clamantis: Recordare Domine, quid acciderit nobis: & Danielis dicentis: Audi, Domine.* Pone subditum non clamare, pone eius fidem à Deo visam non esse; pone luxuriei Paralysi (sic Card. exponit) aut septem peccatorum (vt idem exponit) totum Regnum illigari. Certè Principi Catholici fide, ergaque cœlestem cultum pietate sæpe vidi excitari miracula, (si opus sit) vt populus ab ægritudine liberetur. Videns igitur Dominus Principum portitorum fidem, Regno subdito ait: *Confide fili.* Nec enim me tuum abnegabo parentem, qui te velut filium bellorum flagellis vulneraui, vt te ad meliorem mentem pœnitudine reuocarem.

25. De Abrahami fide sic Paulus: *Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam. Ei autem, qui operatur, merces non imputatur secundùm gratiam, sed secundùm debitum.* Rom. 4. In cuius expositionem adnoto τὸ *Iustitiam* idem esse ac *gratiam.* Componit enim Apostolus ea munera, quæ Abraham ex gratiâ recepit, cum illis quæ alius ex debito impenduntur. Ac si diceret, Aliis ex operum debito munera dantur æqualia quidem operibus. At Abrahæ ex fidei gratiâ, sine respectu (sic loqui liceat) ad opera vlla, sine mensura beneficia impenduntur. Theodulus, *Operanti merces secundùm opera tribuitur, credenti verò iustitia,* seu gratia *imputatur: innumeras autem merces hæc iustitia,* siue gratia *continet.* Vndenam putas Israelis filios iniquè operantes, sed gementes ex flagellorum vulnere fuisse toties ab hostibus in potentissimâ manu liberatos? Ex Abrahami Principis fide. *Hæc dices ad filios Israel, Dominus Deus Abraham misit me ad vos.* Exod. 3.

Ex fide Principis Abrahami Israelem Deus ab hostibus sæpe liberauit.

Rom. 4.

Theod.

Exod. 3.

26. Mortuo impio Rege Ozia, qui Templi thuribulum prophanarat, Regni clauum tenuit filius eius Ioathan pius quidem fidei propugnator. Illico Deus Isaiæ victoriis specie apparuit. *Anno,* (inquit) *quo mortuus est Rex Ozias, vidi Dominum sedentem super solium excelsum, & eleuatum.* Isa. Cap. 6. Vbi Hieronymus. *Vt habitum regnantis ostenderet.* Tunc enim Dominus regnare dicitur, cùm fidele Imperium hostibus superatis, throno potitur: tunc autem quasi victi & seruientis habitum præsefert, cum Regnum fidele ab hostibus superatur, Regnante igitur impio Ozia quasi seruiebat Deus, Regno vtique ab hostibus superato, obnubilato pristino fulgore. Ioatham Rector exurgit, ob pietatémque tam catholici Principis adeo res immutantur, vt vincente iam Imperio, fulgore pristino restituto sua & Deus purpurea vincentis indumenta ostentet. Doctor adiecit, Ex quo animaduertimus, regnante in nobis leproso Rege, nos Dominum in sua Maiestate regnantem *videre non posse.* Quia speciem regnantis non ostentat nisi quando regnat fidelium populus. At abiectus hic cùm Regi leproso, id est, catholicæ pietatis contemptori subiicitur: quemadmodum illustri lauro cingitur, cum à Catholico Principe gubernatur, è cuius fide hostes superantur.

Ex fide Ioathan Deus populum pace donauit.

Isa.

Hieron.

Post Dauidis obitum, *sedit Salomon super solium Domini in Regem.* 1. Par. 29. Vbi asserit Carthusianus pacificum Salomonem sopitis bellis sedisse, vt cum Domino simul consedente regnaret. Vndenam ingrato, & iniquo toties populo tanta pax? Dauide potentissimo Imperatore extincto, quonam modo hostes Israelitarum non illico impugnaturi insurrexere? Profectò fidei ac pietati Catholici Regis pax illa vel ingrati populi debebatur. *Quia fuit solium Regis fidelis, qui præsidendo, ac iudicando fuit vicarius Dei, & cultor ipsius.* 28.

Ex fide ac pietate Dauid, Salomon pacificus imperauit.

1. Reg. 29.

Carthus.

Equidem Salomon si *pacificus*, Christum Dominum *pacis* Principem figurabat. Populus Dei, imo Orbis vniuersus pace fruebatur in Euangelij pacis præparationem. *Dabit ei Dominus Deus* (inquit Angelus) *sedem Dauid patris eius, & regnabit in domo Iacob in æternum.* Luc. 1. Cur in Domo Iacob & Dauid, non autem in domo Isaac & Abraham Saluator dicitur regnaturus? Salmeron. *Non in domo Abraham* (ait to. 3. tract. 6.) *in quâ Ismael pugnat cum Isaac, nec in domo Isaac, vbi Esau persequitur Iacob: sed in domo Iacob quæ sanctior cæteris; sicut sedes Dauid iustior reliquis.* Ac si diceret, Nullum ingruet bellum, Saluatoris imperium, pace æternâ subditi potientur adeo, vt apud Regnum eius nullus adsit Esau iurgia excitans, nullus Ismael rixas commouens, sedebit Dominus cum Dauide, & Iacobo pacificus; quia vni & alteri piissimo & fidelissimo Principi stabilimentum pacis æternæ debebatur. Mihi credite Regis Catholici non peribit Imperium, subditorum enim iniquitati, Deus sæpe in misericordiis diues ignoscit ob Catholici Principis pietatem. 28.

Orbis terrarum pace fruitur ... fidelissimi Dauidis, & Iacob.

Luc. 1.

Salmer.

Obser

OBSERVATIO IV.

Ad illa verba:

Confide, fili, remittuntur tibi peccata tua.

Priùs Dominus ægrotum liberauit à crimine quàm à languore eriperet.

Augustius namque Dei est beneficium, nos à peccato eripere, quàm à cunctis corporeis tribulationibus abstrahere.

29. *Laboribus animus praecogitur, ne peccatis fundari valeat.*

REQVIREBAT languidus à cœlesti medico sanitatem corporis, à grabato expetens liberari, de animo non curans paralytico. At Dominus quasi negligens corporis sanitatem curando animo solùm modò tunc curam impendit. Quàm benignè! Nihili enim ducenda corporis valetudo, si cum animi salute componatur. Languor increscat, membris compedes adiiciantur, feliciter tibi continget Christi accessus, si increscente corporis ægritudine, spiritus conualescat.

30. *Diui nihili ducebant cunctis poenis affici, dummodo non delinquerent.* Dan. 3. Chrys.

Hinc Diui nihili ducebant corpoream incolumitatem, vni innocentiæ tuendæ addicti. Tres illi Hebræi sic Tyranno: *Deus noster, quem colimus, potest eripere nos de camino ignis ardentis, & de manibus tuis, ô Rex, liberare. Quòd si noluerit, notum sit tibi Rex, quia Deos tuos non colimus, & statuam auream, quam erexisti, non adoramus.* Dan. 3. Ponderandæ particulæ: *Quod si noluerit: Notum sit tibi, &c.* Ac si dicerent: siue liberet à nece, siue Dominus non defendat à flammâ, nihil nostra interest; parum ex eo aut commodi, aut incommodi resultabit. Quod oportet, quod maximi beneficij loco accepimus, notum sit tibi, quia Deos tuos non colimus, quia criminis flammis non exurimur. Desæuiat ignis, dummodo pietas non lædatur. Chrysostomus hom. 18. in 1. ad Corinth. *Quòd si noluerit, inquiunt, Deos tuos non colimus. Habemus enim hanc remunerationem, quòd digni videamur, qui ab impietate liberemur, & idcirco exuri corpora nostra eligimus.*

31. *Quàm benignitur Deus abscondit iustis dulcedinem, ut non delinquant? Id dulcissimum plane dignoscentibus.* Psal. 37. Orig.

Accidentalis tibi sit quæcumque tribulatio, nihil inferat præcordi fideli molestiæ, dum mente perpendis, sic te à crimine præseruari. Ideo enim Dominus assolet in corpora desæuire, vt fulgor animi tueatur. Dauid aiebat: *Quam magna multitudo dulcedinis tuæ Deus, quam abscondisti timentibus te!* Psalm. 37. τὸ *Abscondisti* premendum. Si abscondit dulcedinem iusto timenti quid commendabile de eius multitudine prædicatur? Profectò iustis Dominus dulcedinem abscondit, vt flagellorum vulnere virtuti ac iustitiæ præparet habitaculum. Origenes in Epist. ad Rom. 9. *Quid causæ dicemus, cur iram Deus manifestet hominibus, & dulcedinem celet? scit sine dubio fragile esse hominum genus, & ad lapsum procliue per negligentiam, quibus expediat magis esse sub metu iræ, quam spe benignitatis Dei relaxari.*

32. *Benignius Deus pueros Sodomorum flammis addixit, quam Niniuitarum infantes seruauit.* Ionæ 3. Alcuin.

Obrutis Sodomæ Vrbibus, flammæ traditis ciuibus impudicis an innocentes fuere reseruati? Memini Dominum apud Niniuem inclamantem, *Et ego non parcam Niniue Ciuitati magnæ, in quâ sunt plus quam centum viginti millia hominum, qui nesciunt, quid sit inter dexteram, & sinistram suam?* Ion. 3. Si innocentes Niniuitarum asseruantur, nec Deus nocentes delere voluit tantâ infantium strage: cur Sodomorum pueros flammis addixit, nec eorum innocentia pessimis parentibus pepercit. Respondet Alcuinus, *Nonne prouisum est illis, ne diu viuentes exempla sequerentur patrum?* Seruantur pueri patrum Niniuitarum sese ex pœnitudine ad meliorem frugem recipientium, quos cum imitati fuerint felicius obibunt. At filij incorrigibilium parentum (ingenium enim illo immundissimo vitio obcæcatum difficillimè corrigitur) quid nisi impudicitiam edocerentur? Flammis feliciùs addicantur, quàm delinquendi exponantur periculo.

33. *Iustos afficit Deus terroribus, ut non delinquant.* Isai. 13. Hier.

Isaias aduentum Domini ex tribulationum irruptione ad iustos sic describit: *Ecce dies Domini venit crudelis, indignationis plenus, & iræ.* Cap. 13. Putarem ego aduersum iniquos Dominum illaturus supplicia aduentare. Irruit in iustos. An benigniter? Profectò benignissimè, vt eos terrore laborum in virtute efficiat contineri. Hieronymus, *Ergo absconditur multa Dei misericordia ab iis, qui adhuc in timore sunt positi vt dum crudelem audiunt diem Domini, & insanabilem, & indignationis, furorisque plenum, peccare non audeant.* Absconditur, inquam multa Dei misericordia, non tollitur; quia illud ipsum Sanctos tribulatione afficere, idem est, ac ineffabili misericordià donari, dum eos scilicet ab incurrendo liberat criminis exitio.

OBSERVATIO V.

Ad illa verba:

Confide, fili, remittuntur tibi peccata tua.

Corpus ab ægritudine liberaturus Dominus, priùs animum sanare donat.

Iniquitas enim animi, fons assolet laborum existere.

34. *Ex ipsa radice peccati mala cuncta corporis oriuntur. Nam per quæ quis peccat, &c.*

RVRSVM quæritat Doctor Angelicus, *Cur sanaturus corpus, tollit peccata prius?* Et respondet: *Certè quia tollit causam: quia propter iniquitates eorum, multiplicatæ sunt infirmitates eorum.* Psalm. 15. Quidam hinc Gentilis apud Mirabel. aiebat, *Radicantibus peccatis, inde absque alio initio germinauit seruitus, & impiorum asperitas.* Cuncta mala in corpus miserum

rum inuentia ab infectâ criminis radice germinârunt. Pondera, quæso, particulam illam: Radicantibus peccatis inde absque alio initio. Ac si radix illa non virgam, aut ramum, seu arborem emittat, cuius fructus sint labores cuncti: sed ex ipsa immediatè radice absque alio initio mala oriantur.

35. *E radice superbia orta est Absalonis tortura.* 1 Reg. 18. Chryſ.

35. Quercui adhæsit capite Absalon. *Adhæsit caput eius quercui.* 1. Reg. 18. Vbi Chrysostomus ad Psalm 3. *Vinctus erat à ramo ramus, qui erat à paterna affectione abruptus, & capite tenebatur, qui genitoris caput auferre contendebat, & tanquam fructus pendebat ab arbore, qui naturâ agricolam volebat abscindere.* Vbi illud expendo: *A ramo ramus.* Absalon ramus appellatur, cuius radix capilli erant. Graui dolore afficitur ipsum caput à capillorum radice, adeò quidem immediatè, vt vbi est radix capillorum, inibi adsit capitis tortura. Quare? Quia in comâ, quam Absalonis superbia curabat diademate cingere, aderat criminis simulacrum. Vbi igitur peccata radicantur (vti aiebat prudens ille) *inde absque alio initio*, germinauit capitis tortura crudelis.

36. *Serpentini capitis superbi à radice supplicium germinauit.* Genes. 3. Barzeph.

36. Confirmo ex Serpentis superbia, & supplicio. Deus profatur, *Inimicitias ponam inter te & mulierem, ipsa conteret caput tuum.* Gen. 3. Ibi Moyses Barzepha, *Quia per superbiam elatum fuit caput tuum, & improba locutum est, qui ex fœmina nascetur conculcabit caput tuum.* Vulnus cur in corpore non infligitur sed in capite? An non quia corpus est arbor, cum autem supplicij pœna debeat ex ipsa radice germinare *absque alio initio*, ideo immediatè capiti vulnus adhæsit? *Sic Deus* (addit) *confringet capita inimicorum suorum, verticem capilli perambulantium in delictis suis.* Psal. 67. Verticem capilli, siue radicis summitatem, vt ex radice immediatè criminis malorum germina producantur.

37. *A radice frontis Oziæ lepra immediatè processit.* 2. Par. 26. Rupert.

37. Huc reuoco Oziæ Regis superbissimi supplicium. *Orta est lepra in fronte eius.* 2. Paral. 26. Cur non in manibus sicut in Patriarcha? Quia germen illud ægritudinis ab ipsâ radice absque alio initio debuit oriri: *Orta est lepra in fronte*, vbi superbiæ sacrilegum ausum radices immisit. Bellè Rupertus, *Vbi enim, ne est impudentia, ibi est vltio.*

38. *E concupiscentia radice orta est cæcitas Samsonis.* Iudich. 16. Brixia.

38. Samson denique oculis priuatus horribiliter est. *Eruerunt oculos eius.* Iudic. 16. Cur non potiùs manus tot stragium hostis operatrices abscinderunt? Sine manibus nec valens, seu comâ crescente, poterit mandibulam asini admouere tot Philisthæos vulneraturam, nec vulpes apprehendere ad messium destructionem, nec Gazæ portas è limine abducere. Profectò oculi eruti à Iudice, quia concupiscentiæ fuerat crimine maculatus. Brixianus, *Samson oculis fuit priuatus, quod à concupiscentia oculorum sibi non temperasset.* Si concupiscentia oculorum radix emittitur ab ipsa concupiscentia *absque alio initio* debebat pœnæ exitiale germen exoriri. Vt igitur Dominus pœnam, paralysim scilicet tollat è corpore, radicem exsiccare curauit, criminum ablegatione; quia nulla misero *nocebit aduersitas, si nulla ei dominetur iniquitas.*

OBSERVATIO VI.

Ad illa verba.

Quid est facilius dicere: Dimittuntur tibi peccata tua, an dicere: Surge & ambula?

Dictione facilius fari: *Dimittuntur tibi peccata tua*, quam, *Surge, & ambula*; at opere difficilius hoc illud.

Facilius enim est, Mundum extruere, cunctaque miracula excitare, quam vnicum veniâ donare peccatorem.

AD hæc D. Thomas, *Mentiendo* (inquit) *facilius est dicere: Dimittuntur tibi peccata; quàm, surge, & ambula. Sed in opere maius est dimittere.* Idem est (fateor) *in potestate*, vt idem Angelicus Doctor aduertit. O quàm facile opus multiplicem orbem moliri, innumera mirabilia patrare, si cum remissionis criminis opere comparetur! 39. Thom.

40. *Maius miraculum Magos conuerti, quam stellam nouam apparere, & ideo turbatur Ierosolyma.* Matt. 2.

40. Nato Domino, noua stella Orientalibus apparuit Proceribus: aduentantes illi Ierosolymam ingredionmr, *Turbatus est Herodes Rex, & omnis Ierosolyma cum illo.* Matth. 2. Vbi requiro, cur non dixit Euangelista Magos retulisse: *Vidimus stellam eius in Oriente*, & turbati sumus ex miraculosâ luminaris apparitione: aut quare saltem tunc audientes non turbantur? Non turbantur Magi, nec eorum Vrbes commouentur rei nouitate, solummodo ex aduentu Regum disturbatur Herodes, & omnis Ierosolyma commota est. Liceat mihi mentem meam exponere Comici Gentilis sententia.

Quæ plus insolita, plus commouent animos.

Plus (me Hercle) insolitum Magos humiles aduentare puero recèns nato obsequium præstiturus, quàm nouam stellam apparere; quia difficilius opus est peccatorem conuerti, quam quælibet miracula excitare. Chrysologus serm. 156. *Plus cæleste de Magis, quàm de stella signum est, quòd Iudæa Regem, quòd legis authorem Magus scit.* Vnde ipsi Ierosolymæ ciues, Herodes ipse ex relatione apparentis stellæ minimè commouetur, qui ad Magorum obsequium conturbantur. Chrysol.

41. *Excitatis signis adhuc peccatorum conuersioni verbum sacrum incumbit, quia difficilior peccatorum reductio, quam signorum patratio.*

41. Cùm Dominus Discipulos ad Orbem concionaturos, hominésque conuersuros immittit, profatur: *Signa autem eos*, qui crediderint, hæc sequentur: linguis loquentur nouis, serpentes tollent, & si quid mortiferum biberint, non eis nocebit, super ægros manus imponent *& bene habebunt.* An huiusmodi signa patrantur ad infallibilem peccatorum conuersionem? Addit Textus, *Illi autem prædicauerunt vbique Domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis.* Mar. vlt. Dominus cooperatur vt Euangelicus

sermo

ſermo confirmetur ad efficaciam. An non confirmato ſermone miraculorum vi homines conuertuntur? Non quidem ſemper, nec cuncti. Cur qui miracula excitare potuerunt, non ſimul poterant hominum auerſa corda ad Deum reuocare? Quia præſtantioris opus potentiæ eſt, peccatorem conuerti, quàm cuncta miracula patrati, ſi poſtquam miracula ſequuntur, & ſermo confirmatur, adhuc non eſt infallibilis verbi victoria.

41. *Num Deus potens tot ſignorum excitare portenta, potuerit Pharaonem conuertere?* Exod. 7.

Exaggero excogitationem. Quid ſi Deus potentiſſimus miracula excitare, impotens quodammodo aliquando peccatorem obduratum conuertere? Vt Pharaonem ad meliorem mentem Deus reuocaret, Ægyptum decem plagis percuſsit. *Multiplicabo* (inquit) *ſigna & oſtenta mea in terra Ægypti, & non audiet vos*. Exod. 7. Cælum, terra, pelagus miraculis replentur, non autem præcordia Regis immutantur. Abbas Cellenſ. lib. de Pan. cap. 17. *Laborat manus Omnipotentis eripere, nec liberat; verbis præmonet, & verberibus vrget, nec tamen de fouea ſua beſtiam ſanientem extrahere poteſt.* Qui potuit tot excitare miracula, non potuit ea operandi efficacitate Regis animum conuertere? Non potuit equidem ea ſola vi, qua miracula fecit, efficaciter Pharaonem ad pœnitudinem adducere; quia maior potentia requiritur ad hominis conuerſionem, de qua Dauid; *Dextera Domini fecit virtutem; dextera Domini exaltauit me; non moriar, ſed viuam*. Pſal. 117. Vt vnus homo ſpiritualiter viuat, præſtantiſſima potentia requiritur. Hæc mutatio eſt dexteræ Excelſi. Homo conuertitur, alter efficitur? O dexteræ Excelſi mirabilis mutatio! Euſebius Galican. hom. 2. de Epiph. *Ecce vera miracula, ſtupendas mutationes, quas quotidie in nobis operatur Redemptor, quando de peſſimis bonos facit, caſtos de luxurioſis, humiles de ſuperbis, de ſectatoribus ſeculi amicos Dei. Quæ poteſt maiora exercere miracula?* Aliæ ex digito, hæc ex dextera Dei tota mutatio perfecta eſt.

Cellens.

23 *Opus dexteræ Dei hominis conuerſio, in qua miracula recapitulantur.* Pſalm 117. Euſeb.

SECTIO QVINTA.

Languidum Chriſtus corpus ſanat.

TEXTVS.

VERS. 6. VT autem ſciatis, quia Filius hominis habet poteſtatem in terrâ dimittendi peccata, tunc ait Paralytico: Surge, tolle lectũ tuum, & vade in domum tuam. 7. Et ſurrexit, & abiit in domum ſuam. 8. Videntes autem turbæ timuerunt, & glorificauerunt Deum, qui dedit poteſtatem talem hominibus.

COMMENTARIVS LITERALIS.

§. I.

De poteſtate Chriſti hominis ad peccatorum remiſſionem.

1. *An ſint hæc verba Chriſti?*

VT *autem ſciatis, quia Filius hominis habet poteſtatem in terra, &c.* Sunt, qui putent hæc verba Euangeliſtæ eſſe. Quod minimè approbandum, cùm quia ſententia ipſa poſtulat, vt Scribis Chriſtus hoc dixerit, vt probaret ſe poteſtatem habere, peccata remittendi: tum quod Marcus, & Ioannes eadem verba apponunt; quod non feciſſent, ſi ipſorum eſſent verba, non Chriſti.

2. *Quidnam Chriſtus hic probare intendat?*

Quia Filius hominis habet poteſtatem in terra dimittendi peccata. Quidnam Chriſtus probare intendit? Plerique interpretes exiſtimant, probare voluiſſe, ſe eſſe Deum, ac propterea non blaſphemare, cum dicit ſe dimittere peccata. Aptè quidem, ſed tantorum Doctorum veniâ hærens illi particulæ *Filius hominis*, arbitror Chriſtum oſtendere intendiſſe, ſe non ſolùm vt Deus eſt, ſed etiam vt homo, poteſtatem habere peccata remittendi. Moueor, quia exiſtimo Dominum contrarium eius, quod Scribæ putabant, probare voluiſſe. At illi putabant ſolum Deum poſſe peccata remittere, & Chriſtum vtique non eſſe Deum. Chriſtus igitur probat ſe Deum eſſe, & etiam vt hominem peccata remittere; non vt qualécunque hominem, ſed vt hominem Deum.

3. *Quonammodo probet ſe eſſe Deum, & vt hominem, remittere peccata?*

Quonammodo probat ſe eſſe Deum? Certè non tam argumentando, quàm experientiâ ipsâ demonſtrat, dum illis, quid cogitarent, expoſuit. Quomodo autem ſe vt hominem remittere peccata oſtendit? Hanc vim duæ particulæ, *Filius hominis, & ſuper terram*, habent. Non enim dixit: Vt ſciatis Filium Dei habere poteſtatẽ, ſed *Filium hominis*: & non dixit, In cœlo, ſed *ſuper terram*. Eſt homo Deus? ergo vtrumque perfecit.

4. *obiectioni ſit ſatis.*

Aduerſùm totum Domini argumentum obiectio non leuis inſurgit. Quomodo Chriſtus, quod probandum erat, concludat. Nam ſi remittere peccata erat reuerà difficilius, dum experientia curati Paralytici docet, ſe, quod re ipsâ facilius eſt, poſſe facere, non bene probat, & ſe peccata remittere, quod difficilius erat. Reſpondeo cum Maldonato Chriſtum tantùm probare voluiſſe, ſibi eſſe credendum, quod bene probat ab eo cuius probatio erat difficilior. Quaſi dicat, ſi non fallo, dum dico Paralytico, *ſurge, & ambula*, vbi difficilius eſt probare, me verum dicere, cur creditis me fallere, cum dico, *Remittuntur tibi peccata tua.*

§. II.

§. II.

De Paralytico donato sanitate.

5. *Cur iubeat surgere, & lectum tollere?* Chrysol.

TVnc ait *Paralytico, surge, tolle lectum tuum, & vade in domum tuam.* Hæc tria verba ad euidentem curationis probationem Christus adiecit. Nec enim videri poterat simulata aut imperfecta curatio, quà Paralyticus surrexisset, & lectum suum debilis priùs, sustulisset in humeros, & in domum reportâsset. Chrysologus serm. 50. *Scrutator animarum prauenis mentium maligna consilia, & Deitatis suæ potentiam operis attestatione mõstrauit, dũ dissipati corporis membra componit, neruos stringit, iungit ossa, complet viscera, & gressus ad cursum suscitat in vivo cadauere iam sepultos. Tolle lectum tuum, vt lectus doloris tui sit meæ curationis indicium, vt recepta fortitudinis magnitudinem ponderis afferas magnitudo.* Contestatur Chrysostomus. Chrys.

6. *Timor pro admiratione ponitur.*

Videntes autem turbæ timuerunt, & glorificauerunt Deum, qui dedit potestatem talem hominibus. Pro *timuerunt* est Græcè, ἐθαύμασαν, siue *admirati sunt.* Interpres noster sensum, non verba respexit. Et quamuis Græcum vocabulum propriè sit *admirari*, aptè hic positum pro *timere*, est enim admiratio quædam quæ ex gaudio, alia
3 Reg. 3. quæ ex timore proficiscitur. Vnde Lucas quod Matthæus admirationem vocat, stuporem appellat, & vehementem timorem interpretatur. *Et stupor apprehendit omnes, & magnificabant Deum, & repleti sunt timore.* Quonam timore replerentur? An illo, qui ex odio? Minimè, sed illo, qui ex magnâ alicuius opinione, & reuerentiâ solet oriri: An non cum populus in illo iudicio inter duas meretrices Salomonis sapientiam perspexisset, timuisse dicitur Salomonem. 3.Reg. 3. Quemadmodum ergo illic timere pro admirari; ita hîc admirari pro timere positum est.

7. *Cur glorificauit Deum? & de quanâ potestate hominibus data?* Beda. Hilar.

Et glorificauerunt Deum, qui dedit potestatem talem hominibus. Beda, *Merito damnata blasphemia voce glorificant.* Proximum iratus, aut seductus verbo vulnerâsti? Pacatus eundem verbis procura demulcere. An glorificauerint Deum, quod Christo dederit talem potestatem? Respondet Hilarius Can.8. Non glorificauerunt, quod Deus dederit Christo talem potestatem: quid enim non habeat Christus? sed glorificauerunt, quòd Deus dederit hominibus, id est, Discipulis potestatem dimittendi peccata, resuscitandi infirmum, & reducendi *eum in cœlum per verbum Dei.* Ast, tanti Patris venia, haud illi huiusmodi potestatem penes Discipulos futuram sciebant. Vnde existimo Deum glorificauisse, quod Filio hominis talem impendisset potestatem, de qua ipse: *Vt autem sciatis, quia Filius hominis in terra habet potestatem dimittendi peccata, &c.*

8. *Paralyticus mysticus.*

Mysticè Isidorus. Paralyticus iacens in lecto anima est vitiis desolata in corpore suo. Resurgit & lectum carnis, in quo debilis antè iacebat, ad domum virtutum reportat, vt se intrà conscientiæ *suæ secreta constringat.* Legendus Bernardus, serm. 4. de mod. orandi.

IN IESVM PARALYTICOS SANANTEM.

PANEGYRICVS MORALIS QVINTVS CIRCA LITERAM.

EX LANGVIDO CORPORE SANATO.

OBSERVATIO I.

Ad illa verba:

Surge, Tolle lectum tuum, & vade in domum tuam.

Paralytico sanato iubet Dominus, lectum abluendum lacrymis in domum deferre,

Pænitens enim nunquam debet circa crimina præterita securitate frui, ampliùs curet abluere.

9. *Habitus praui abolendi ratio.*

IMPERIO Dominico patens languidus, *surrexit, & abiit in domum suam.* Non solùm se potens lectũ portare ostendit, sed ad domum adduxit. Audiendus Bernardus serm. 4. de mod. oran. *Si iam surgis desiderio supernorum, si tollis lectum, id est, corpus tuum à carnalibus voluptatibus, vt iam non te corpus regat, sed tu corpus; si iam ambulas, quæ retrò sunt obliuiscens, ad anteriora te extendens: iam curatus es à tuo languore. Neque enim aliter surgere poteras, aut corpus tuum regere, aut in feruore ambulare, nisi peccatorum mole detracta.* Lectus igitur corpus est olim voluptatibus illicitis maculatum. Detractum est ab humeris onus peccati grauissimum, onus corporis succedit non mox deponendum, sed ad domum referendum: *Et vade in domum tuam.* Quare? Vt operibus pœnitentiæ, scilicet lacrymis, asperitate ieiunij, cilicij, &c. lectus ampliùs mundetur, prauique habitus omnino aboleantur.

10. *Post pœnitentia confessionem, post gratiam recepta.*

Ad domum itaque referte lectum, corpus adducite, *in cubilibus vestris compungimini*, lectum ampliùs abluite; ne rursum, excidente ex humeris hoc onere leui, peccatorum immenso pondere pergrauemini. Aiebat Dauid, *Lauabo per singulas*

adhuc reliqua in corpore praui habitus voluptas diluenda lacrymis. Psal. 6. Cassio.

singulas noctes lectum meum, lacrymis meis stratum meum rigabo. Psal. 6. Cassiodorus, *lectus est delectatio corporis, in quâ homo resoluitur, stratum sensualitatis.* An post pœnitudinem, ac peccati remissionem reliqua in corpore voluptas: Profectò tibi residet habitus ad voluptatem alliciens. Ideo Dauid postquam beneficio cœlestis medici, paralysi abolitâ, surrexit è lecto, ipsumque corpus regendum portauit, ad cubile adduxit, vt continuo lacrymarum profluuio habitum libidinis extinguere posset.

11. *Remisso Dauidis peccato libidinis, id transfert Deus in humeros eius, vt lectum in domum referat, & amplius abluat.* 2. Reg. 12.

Natham ad Dauidem nondum pœnitentem immittitur. At ex ouiculæ parabolâ è somno euigilans, fatur: *Peccaui Domino.* Natham autem adiecit: *Dominus quoque transtulit peccatum tuum.* 2. Reg. 12. Cur non dixit: Dominus dimisit peccatum, sed transtulit. Profectò corpus mundauit, paralysim voluptatis ablegauit è membris, lectum omninò à pondere ægrotantis animi liberauit. Sed transtulit quidem lectum in domum, in cubile, vt inibi habitus praui reliquiæ vberiùs abluantur. Hoc enim pœnitenti onus imposuit, vt asperitate pœnarum curaret lectum corporis omnimodâ puritate nitere. Lectulus transfertur ad domum, vt per singulas noctes diluatur. Basilius Seleu. Ora. 17. *David, acceptâ per confessionem gratia, non quieuit; sed quod pœnitentiæ stadium capessiuerat, mordicus tenuit. Medicamentum nequidem post curationem abiecit. At flens per omnem vitam, clamabat: lauabo per singulas noctes lectum meum.* Cuinam vulneri medicamen adhibetur post curationem, post sanitatem? Porrò habitus praui reliquiis pœnalibus operibus abolendis.

Basil. Seleu.

12. *Publicanus descendit à confessione in domum, vt habitum criminis opere pœnali detergeret.* Luc. 18.

Audisti Pharisæum iactitantem: Non sum sicut cæteri homines, ieiuno bis in sabbato, &c. Et Publicanum humili, ac pœnitenti affectu clamantem: *Deus, propitius esto mihi peccatori.* Quàm iustè addit Dominus, *Descendit hic iustificatus ab illo in domum suam.* Luc. 18. Apud nostræ Societatis ingeniosum modernum legi particulæ illius: *Ab illo* ponderationem. Non dicitur absolute, & simpliciter iustificatus descendisse: sed solùm dicitur iustificatus descendisse *ab illo*, hoc est, præ illo Pharisæo. Iustificatus equidem dici poterat, si cum Pharisæo compararetur: sed non absolutè iustificatus dicitur, quia requirebatur pœnitentiæ diutinæ susceptum iugum. Aptè quidem. Sed argumento accommodatius, pondero non particulam: *Ab illo,* sed, *In domum suam.* Descendit hic *iustificatus ab illo in domum suam.* Apud Templum ex pœnitudinis veræ affectu ex professione criminum iustificatus est, *sed in domum suam* lectum portauit: *Abiit in domum suam*, vt pœnalibus operibus prauos habitus aboleret. Ephren. de pœnit. *Salutis initia dantur publicano. (Descendit enim iustificatus) nec perfectè ipsum debitis liberarunt.* Si iustificatus abscessit, quomodo non perfectè liberatus est? Quia pro onere peccati, portat onus lectuli, quem pœnalibus operibus ampliùs ablui est curaturus.

Ephrem.

13. *Si Niniuitæ verò pœnitentes, procul dubio lectum in domum asportauerunt, vt habitus prauos ablegarent.* Ion. 3. Basil. Seleu.

Post indictum Niniuitarum exitium Rex ac ciues se se ad meliorem mentem receperunt. *Et vidit Deus opera eorum, quia conuersi sunt de viâ suâ malâ: & misertus est Deus super malitiam, quam locutus fuerat, vt faceret eis, & non fecit.* Ioan. 3. Vbi Basilius Seleu. Orat. 12. *Niniuita soluto in eos edito decreto, pœnitentiam salutis sociam non reliquerunt.* Quid in eos editum decretum solutum esse, nisi misertum fuisse Dominum super malitiam, *quam loquutus fuerat, vt faceret eis?* Vndenam autem tibi constat ô Doctor, Niniuitas pœnitentiam salutis sociam (scriptura tacente) non dereliquisse? Quia verò pœnitenti consequens est lecti asportatio. Socia salutis pœnitentia est asportatio illa lecti in domum, vt habitus praui frequentibus lacrymis tandem valeant aboleri: *surge, & tolle lectum tuum*, ne ex consuetudine facilè corpus eadem ægritudine corripiatur.

OBSERVATIO II.

Ad illa verba:

Surge, & tolle lectum tuum, & vade in domum tuam.

Præcipit Dominus, Paralyticum lectum portare, vt rectâ viâ in habitaculum tendat.

Studens scilicet, opus illud egregium ab oculis hominum occultari, inanemque gloriam parui pendens.

14. *Vana gloria opera egregia disperdit.*

ON solùm Dominus iubet Paralyticum in domum abire, sed & lectum humeris comportare. Quare mittit in domum? Credo, vt videatur non circumducere hominem ciuibus ostentandum, sed curare potiùs, ne opus egregium plausu excipiatur. Cur autem addidit lecti asportationem? Certè vt rectâ viâ languidus iam salute donatus pergeret in domum, nec enim pondere grauis adeo facilè circumferretur. Sic viri sanctissimi curant egregia opera occultari.

15. *Formica opera sua egregia intra claustra gerit, minimè disperdenda.* Prou. 6.

Salomon id edocet, fatus; *Vade ad formicam, ô piger.* Prou. 6. Cur pigrum ad formicam immittit, & non potius eam iubet expectare, quæ tam sollicitè ad hyemalem famem quæritat escas? Certè mirabilis planè animalculi illius intra domum prouidentia & seruantis granum, & rodentis ne nascatur, & ægrotantes socias leuantis, & cadauera sepelientis. Quæ quidem omnia apud foraminis claustra peraguntur. Quis crederet in tam exiguo corpusculo tam egregia prouidentiæ contineri spectacula? O piger tam parua gesta curans publice exponi, vt gloriam hominum possis aucupari, vade ad formicæ domum vbi tot egregia Conditori soli exponuntur. Confirmo excogitationem ex L X X. lectione, *Vade ad apem, ô piger.* Ad apiculam, inquam mellis conditricem, quæ domo recepta tot mirabilia opera exequitur. Appositè Antiochus hom. 43. *Vir intelligens ingeniosam, & solertem imitatur apiculam. Quos externè selegerit flores, defert in aluearium, interne mellificium, fauumque operosius conficit. Ne labores tuos humanæ isti gloriolæ deturpandos exponas.*

Idem de apicula docetur. Septuag. Antio.

16. Etenim graui periculo exponuntur pereundi, aut

Extra domũ diuagãtia grex (id est, opera illustria) à lupis diripitur. Ioan. 10. Ansel.

aut maculas contrahendi opera exposita plausui, extra domum diuagantia. De Pastore mercenario sic Dominus: *Mercenarius autem, cuius non sunt oues propriæ, dimittit oues, & fugit, & lupus rapit, & dispergit oues.* Ioa. 10. Vbi Anselmus mercenarium vocitat hominem inanis gloriolæ sectatorem, qui opera sua circumducit oculis hominum exponenda, nec ad domûs claustra curat adducere. Huius quidem oues propriæ non sunt, siue circa opera sua sic se gerit, ac si propria non essent, si quidem ea exponit pereundi periculo. Publicè enim exposita gesta quantumuis egregia aut disperguntur, aut lacerantur. *Huius* (ait Pater) *non sunt oues propriæ, quia virtutes, quas in se ipso custodire videtur, ab eo sunt alienæ.* Non recipiuntur præcordiorum domo, diuagantur, miserè à lupis circuentibus absumuntur. Vndenam tanta incommoda? *Eas* (ait) *ob transitoriam gloriam seruat.* Ad agros adducit è stabulo extractas ouiculas, non curat de reductione, solummodo adductioni, ac circumductioni studens. Quid mirum opera periisse?

Virtus inimicorum manibus additur diripienda, dum à Tabernaculo procedit aspectanda. Psal. 77. Eucher.

17. Dauid cecinit, *Et repulit Tabernaculum Silo, Tabernaculum suum, vbi habitauit cum hominibus. Et tradidit in captiuitatem virtutem eorum, & pulchritudinem eorum in manus inimici.* Psal. 77. Vbi quætito, Quænam virtus, ac pulchritudo ab inimici manibus fuerit direpta? Respondet Eucherius ad Reg. 4. *Virtus, & pulchritudo arrogantium inimici manibus traditur.* Vndenam tanta inimico licentia, vt posset animum prædiuitem denudare? *Et repulit* (inquit Vates) *Tabernaculum, Tabernaculum suum, vbi habitauit cum hominibus.* Apud Tabernaculum opera illa custodiebantur, denudata sunt opera, Tabernaculo repulso, inimici, ex gloriolà mundiali, diripuere. Addit pulchrè Doctor, *Hostes namque ad rapinam prouocant, qui suas eorum notitia diuitias denudant.*

Petrus curauit egregia sanctitatis domi recludi: (ipso diuagante) ne gloria inanitate perirent. Act. 12.

18. Miror Petri sanctitudinem, dum eum video ab Angelo tam mirabiliter a carcere liberatum. Sed plus me in admirationem rapit Petri modestia, quà curauit egregium hoc sanctitatis documentum domo recludi, non huc ac illuc diuagari. *Venit ad domum Mariæ matris Ioannis, vbi erant multi congregati, & orantes.* Pulsat, ingreditur, *Annuens autem eis manu, vt tacerent, narrauit, quomodo Dominus eduxisset eum de carcere; dixitque, Nunciate Iacobo, & fratribus hæc; & egressus, abijt in alium locum.* Act. 12. Si reuersurus erat illicò Petrus, cur ad domum Marci progressus est, & semel ac iterum pulsans iostitit vt aperiretur ostium? An vt narraret suam è carcere liberationem? Nónne custodes carceris diuulgarent vinctum aufugisse? Certè narraturus Petrus liberationem illam mirabilem, vnde illustrissima eius sanctitas deberet agnosci, ad domum properat, voce tenui explicat, silentium indicit, iubet Iacobo, ac fratribus (qui fortasse tunc somno inibi contemplationis indulgebant) referri. O vir vere Pastor oues virtutum haud exponens luporum direptioni! Chrysostomus hom. 27. ponderat illud verbum: *Nunciate Iacobo, & fratribus. Non dixit, Vbique manifesta facite hæc. sed fratribus.*

Chrys.

Si opera custodienda, non circumferenda vbique, sed intra domus claustra sunt reponenda. *Et abscessit in alium locum.* Ego aufugiens periculi instantiam huc, illuc diuagabor securus à lupo. At sanctitatis hæc documenta in Dei gloriam sanctis exponenda in domo custodiantur.

Observatio III.

Ad illa verba.

Surge, tolle lectum tuum, & vade in domum tuam: & surrexit, & abijt in domum suam.

Oneratum lecto Languidum Dominus iubet in domum abire. At dicit Matthæus abiisse domum, non lectum deportasse.

Innuitur, suauißimum esse pænitentiæ onus.

19. IMPERAVIT Dominus Paralyticum lectum in domum deportare. At Languidus properasse scribitur in domum, non autem lectum deportasse. Nónne dicendum fuisset: *Et surrexit, & lectum portauit, & abijt in domum suam.* Cur igitur de asportatione lecti memoria non agitur? Num portare neglexit? Minimè, sed id est equidem pœnitentiæ ónus, quod non possit humeros pergrauare. Vnde nulla fit ponderis sublati mentio, quia quasi vacuus onere Languidus procedebat. O suaue iugum, ô sarcina leuis!

Pœnitentiæ fructus charitas, & gaudium, onus quippe suauissimum. Matth. 3. Gal. 5.

20. Ioannes Baptista prædicabat, *Facite fructus dignos pœnitentiæ.* Matth. 3. Quinam, quæso, pœnitentiæ fructus? Certe ieiunia, lacrymæ, flagella, cilitium, humi cubatio, reliquæque corporis asperitates. O grauissimum lectum pœnitentis humeris imponendum! Imo ô pondus omninò ab humeris deturbandum! Paulus sic humeris apponendum lectum describit: *Fructus autem spiritus est charitas, gaudium, pax, &c.* Gal. 5. En pœnitentiæ fructus, quod vos Ioannes gerendos edocet: *Facite fructus dignos pœnitentiæ,* lectulos tollite, ad domum accurrite, Portamus sine molestià iugum, onus sine onere sustinemus. Thomas Angelicus, *Fructus pœnitentiæ sunt charitas, gaudium, pax, &c. quia habent in se suauitatem, & dulcedinem.* An dulcedo & suauitas possunt premere collum, humeros aggrauare?

Thom.

Sarcina dulcissima est debilitorum Lamentatio. Mat. 8. Periand.

21. Ideo Dominus pœnitentes beatos vocitauit, *Beati qui lugent.* Matth. 8. Aiebat Gentilis describens meretriculam è domo amantis inopem deturbatam, solummodò *lacrymarum sarcinam* deportasse. Non dubito quin grauis sit sarcina lacrymarum profluvio, onus vtique pœnitentis. Ideo Petrus *egressus foras, fleuit*

Matt.26. *fleuit amarè.* Matth.26. Amaritudo enim onus plorantis est, sarcina lacrymarum. Cur ergo Dominus lugentes beatos appellauit? Quia onus illud sine onere prorsus: tota illa suauis est amaritudo. Apollinaris, *Valde suauis est delictorum lamentatio.* At Augustinus lib. de Catechis. *Citò sentias* (quicumque deportare lectum imperaris) *dulciores esse iustitiæ fructus, quàm iniquitatis. Et veriùs, atque iucundius gaudere hominem de bonâ conscientiâ, inter molestias, quàm de mala inter delicias.* In pondere peccati, quod ex humeris pœnitens proiecisti, tota molestia adest, libera omnino ab onere properat pœnitudo. Quia scilicet pœnarum asperitas bonæ conscientiæ suauitate alleuiatur.

Apolin. August.

22. Isaias sic alloquitur pœnitentes: *Obliuiscentur tribulationis suæ primæ, & non ascendet super cor eorum.* Cap.65. Si dominus imperat super humeros lectum ascendere: *Tolle lectum tuum*, quomodo tribulatio non ascendet? *Sed gaudium*, (adiicit) *& exultationem inuenient in ea.* Humeros fortasse pœnitentiæ opera premunt, sed non corda; quia exultatione & gaudio præcordium hominis repletur, vt pondus asperitatis valeat indulcari. Abbas Cellen.lib.de Pan. cap.7. *Nomen languoris, nomen doloris nec nominatur apud vos. Quid autem? Vita, iucunditas, exultatio.* Quam leue pœnitentium onus (verius dixerim) quàm non onus est!

Onus pœnitentia non grauat corda. Isai.65.

Abbas Cellen.

Observatio IV.

Ad illa verba:

Et surrexit, & abijt in domum suam.

Languidus in domum fortitudinis, tutissimam arcem à Domino immittitur.

Pœnitentia enim fortitudinis domus, arx tutissima est, ad hominis protectionem.

23. Hieron. DIvus Hieronymus mysticè asserit hominem pœnitentem ad domum virtutum adduci, vt ibi munitus, à nullis valeat hostibus expugnari. *Anima roborata pergit ad domum virtutis.*

24. Olim filij Israël *fecerunt malum in conspectu Domini, qui tradidit illos in manus Madian septem annis, & oppressi sunt valdè ab eis. Feceruntque sibi antra, & speluncas in montibus, & munitissima ad repugnandum loca* Iudic. 6. Quam infirma ineunt peccatores habitacula! Vis ó miser, munitissimam domum inuenire, vbi munitissimus valeas contemptis hostibus commorari? *Vade in domum tuam*, te in pœnitudinem recipe, vbi ab hostibus abscondaris. Gregorius 4. Mor. cap. 16. *Solus ab illo locum fugæ inuenit, qui post perpetratam culpam, se in pœnitentiam abscondit.* Reliqui quique sine propugnaculo iaculis hostium exponentur.

Peccator debere se ad pœnitentiæ munitissimam domum, recipere protegendus. Iudic 6.

Greg.

25. Dauid delinquens perfugij domum quæritabat. *Quò ibo à spiritu tuo, & quò à facie tua fugiam? Si ascendero in cælum, tu illic es: si descendero in infernum, ades: si sumpsero pennas meas diluculò, & habitauero in extremis maris; etenim illuc manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua.* Psal. 138. An inuenisti refugij, ac protectionis domum? Ita planè, cum dixi: *Peccaui Domino.* Augustinus ad Ioan.3. *Si vis ab illo fugere, ad ipsum fuge confitendo, non ab ipso latendo.* Confessionis pœnitentia domus refugij est.

Quærens Dauid domũ refugij, pœnitentiam instituere curauit. Psal.138.

Augustin.

26. An apud paradisum cœlestem tutus eris ab hoste? Christus Latroni, *Hodie mecum eris in paradiso.* Luc. 23. Vt omnimodam promitteret securitatem, eum asserit in domo paradisi recipiendum, vt aliquis grauis cogitauit interpres. Qui igitur pœnitentiæ studet affectui, effectuíque operam impendit in securissimâ paradisi domo recipitur. Ambrosius lib. 5. in Luc. de Paralytico nostro, *Nec solum (ait) iubetur leuari corpus, sed in domum repeti, id est, in paradisum. Ea enim nostra domus est, quæ prima hominem suscepit: non iure amissa, sed fraude.* Pœnitentia tibi munitio paradisi est, Salomone fante, *Et munitio sancti timor Domini.* Prou. 10. iuxta Septuaginta.

Pœnitens in domo paradisi protegitur. Luc.23.

Ambros.

27. Te igitur in domo tuâ receptum nullus oppugnabit hostis, quia nec te Dominus exercituum expugnare contendet, qui potius tui protectio futurus est. *Non faciam* (inquit) *furorem iræ meæ: non conuertar, vt disperdam Ephraim: quoniam Deus ego: in medio tui sanctus, & non ingrediar.* Ose. 11. Quisnam *sanctus ille*? Dominum ipsum, qui loquitur, expono. Me ipsum protegentem pœnitentem obiiciam, murum contemplabor. Cyrillus, *Hoc est, murum habebo Deum, securitatem, & tutamen, & spem in ipsum mihi faciam* An Deus se ipsum oppugnans vulnerabit? Bene Cellensis Abbas lib.de Pan. cap.12. *Pœnitentia vincit inuincibilem, ligat Omnipotentem.* Quàm munita commoratur in domo, qui pœnitentiæ armatur affectu!

Nec Deus oppugnauit pœnitentem in domo sua, quia ipse Dominus murus est. Ose.11.

Cyrill.

Abbas Cellen.

LIBER SEXTVS.

SOCRVS SIMONIS.

Paraphrasis, Commentariíque literales ad Caput quartum Lucæ.

PANEGYRICI MORALES CIRCA Literam in Iesum Febrim extinguentem.

PROLVSIO.

Vitalis ligni Christi Admirabilis, *siue miracula gerentis*, FRVCTVS SEXTVS. Hilar.

SIMONIS socrum exitialis febris vrgebat, quam rogatus Dominus tactu salutifero extinxit, exurgenre muliere, vt in morem Marthæ medico cælesti grata equidem ministraret. Siue sit Petri socrus concupiscenriæ caro inflammata à gehenna, vt Beda affirmat; siue omnis infideliratis affectio vitiosa, vti asserit Hilarius Can.7. siue Synagoga laborans febri inuidiæ, D.Thomâ adnotante; siue quælibet anima Christiana, quæ spiritum amittit, nisi curetur, Ruperto contemplatore lib.7. siue fides magnis febribus, seu magnis dubiis agitata, Simone Cassiano expositore: rogatus Dominus exhibet sanitatem. (Cass.) *Ibi* (ait Cassia.) *rogatus sanat, quia preces aliorum valent.* Si aliorum valent preces, quantum valebit intercessio illius, quæ (Laurentino Richardo authore) alia non est, sed eadem cum Iesu? (August.) *Eandem* enim *cum Domino quantum ad carnem attinet* (asserente Augustino) *habet essentiam.*

LVCAS Cap. IV.

VERS.38. SVRGENS autem Iesus de Synagoga, introiuit in domum Simonis. Socrus autem Simonis tenebatur magnis febribus: & rogauerunt illum pro ea.

39. Et stans super illam imperauit febri: & dimisit illam. Et continuò surgens ministrabat illis.

PARAPHRASIS.

38. *POST spiritum nequam ab homine ablegatum, reliquit Dominus Synagogam, & ingressus est domum Simonis, cui nomen additum Petrus. Huius socrus vehementi febri tenebatur. Affines autem, & cognati Iesum rogauerunt, vt qui non rogatus à viro dæmonium expulerat, amicorum precibus fæminam Discipuli affinem febri leuaret.*

39. *Iesus autem, vt ostenderet, se se erga notos & ignotos, erga omnem ætatem ac sexum esse beneficum, imminens mulieri, interminatus est febri, vt abiret. Simul equidem ad Domini iussum morbus aufugit, repentè succedente omni vigore, omni alacritate fit: vt surgens è lecto pararet cœnam Iesu, ac Discipulis, & discumbentibus ministraret.*

40. Cùm

40. Cùm autem Sol occidisset, omnes, qui habebant infirmos variis languoribus, ducebant illos ad eum. At ille singulis manus imponens, curabat eos.

40. *Tanta erat promptitudo Domini ad benefaciendum omnibus, vt nec tempori importunitatem excusaret. Etenim vel post Solis occasum quotquot habebant domi agrotos varijs morbis obnoxios ad fores adium, in quibus Iesus versabatur, adducebant. At ille nec noctem rebus gerendis intempestiuam excusans, eos manuum impositione cunctis liberabat à morbis.*

41. Exibant autem dæmonia à multis clamantia, & dicentia: Quia tu es Filius Dei: & increpans, non sinebat ea loqui: quia sciebant illum esse Christum.

41. *Nec morbi solùm ad iussum vocis, & manuum contactum fugiebant: verùm etiam damonia diuinam Iesu virtutem non ferentia, vltrò ex infelicium corporibus fugiebant, clamantia quidem, Tu es Filius Dei. Iesus autem compescuit illorum clamores, ac minis additis silentium indixit. Sentiebant enim admirabilem ab eo proficisci virtutem, & hinc eum esse Messiam Dei Filium suspicabantur.*

42. Factâ autem die, egressus ibat in desertum locum, & turbæ requirebant eum, & venerunt vsque ad ipsum: & detinebant illum, ne discederet ab eis.

42. *Porrò cùm iam dies esset, denuo magna vis promiscua multitudinis ob pridie gestorum magnitudinem, confluxit. Diluculò autem Iesus relictâ Capharnaum, fugitans popularem laudem, secessit in desertum. Vbi autem turba cognouere Iesum abesse, consecuta sunt illum, repertúmque conati sunt remorari, ne ipsorum Ciuitatem relinqueret, sed illic sedem sibi perpetuam assignaret.*

43. Quibus ille ait: Quia & aliis Ciuitatibus oportet, me euangelizare Regnum Dei; quia ideo missus sum.

43. *Reuocantibus denique placidè respondit, Quod gratis in vos collatum est beneficium boni consulite. Vestrum haud hospitium aspernor, sed oportet vt mihi Regnum Dei annuncianti alia Ciuitates impendant hospitium. Si quidem in hoc missus à Patre, vt omnes Vrbes ad societatem Regni cælestis inuitem.*

44. Et erat prædicans in Synagogis Galilææ.

44. *Placatis hac excusatione Capharnaitis, Iesus vicos, & Ciuitates Galilaa perambulans in Synagogis eorum iuxta suum morem pradicabat.*

SECTIO PRIMA.

Febris extinguitur.

TEXTVS.

VERS. 38. SVRGENS Iesus de Synagogâ, introiuit in domum Simonis. Socrus autem Simonis tenebatur magnis febribus: & rogauerunt illum pro ea. 39. Et stans super illam, imperauit febri; & dimisit illam. Et continuò surgens ministrabat illis.

COMMENTARIVS LITERALIS,

§. I.

De Petri Domo.

1. *Quandonam hæc gesta?*

VRGENS *autem Iesus de Synagoga.* Quandonam hæc quæ narrare aggreditur Lucas acciderint? simul atque Christus in Synagoga Capharnaum illam concionem habuisset, propter quam turbæ miratæ sunt: & postquam illud eiecisset Dæmonium, de quo Marcus Cap. 1. Lucas hoc Capite scripsere, de quo Matthæus, & Ioannes mentionem non fecerunt. Describitur historia distinctius a Marco, vt Chrysostomus hom. 28. & Augustinus lib. 4. de cons. Cap. 21. adnotârunt, è quo (si quid apud nostrum Lucam obscurius apponitur) elucidabitur. *Iatroiuit in domum Simonis.* Si Petrus omnia iam reliquerat, quonammodo tunc domum haberet? Non miror Interpretes hæreticos respondere omnino Apostolos omnia sua reliquisse, sed curam, administrationémque suorum bonorum, quam Christum sequentes, & Euangelio seruientes, gerere non poterant: solitos tamen ad sua redire, cum Euangelij prædicatio non impediebat. *Quia similes* (ait Maldonatus) *Apostolus fieri nolunt, volunt sibi Apostolos similes facere.* Miror autem nonnullos Catholicos Expositores in eundem adductos errorem, dum eorum scripta cautè non legerint. Respondendum igitur, Petrum domum non habuisse. Nec enim mentitus dixit: *Ecce nos reliquimus omnia, & sequuti sumus te.* Mat. 19. Reliquimus non solum curam, sed proprietatem ea quidem perfectione, quam Dominus adolescentem docuerat *Si vis perfectus esse vade, vende vniuersa, quæ habes, & da pauperibus.* Matth. 8.

2. *Quonammodo tunc Petrus domum haberet.* (margin at "cidabitur. *Iatroiuit…*")

Maldon. — Matth. 19. — Matth. 8.

3. *Cur appellatur domus Petri?* Quare igitur Domus Petri appellatur? Quia aliquando Petri domus fuerat, quam credibile est, vxori, ac socrui suæ, quia pauperes erant, reliquisse. Nisi ipsarum fortasse erat, & Petri vocabatur, quia Petrus in ea, antequam Apostolus esset, habitabat. Marcus Cap. 1. asserit domum fuisse domum Simonis & Andreæ, quæ probabiliter neutrius fuit, sed patris eorum; dicitur autem eorum domus, quia parentum domus domus filiorum aptè vocitatur. Marc. 1.

4. *Quomodo Bethsaidæ ciuis in Capharnaū domum haberet?* Quod si instes, quonammodo Petrus Bethsaidæ ciuis domum in Capharnaum haberet? Respondeo hanc Petri domum, non in Capharnaum fuisse, sed Bethsaidæ, quæ vicinissima erat, ita vt, Christus exiens ex Synagoga Capharnaitarum Bethsaidam pransum, aut cœnatum ire potuerit.

5. *Quorsum Christus domum Simonis venerit?* Quorsum autem Dominus domum Simonis venerit? Respondet Euthimius, *Ingressus est, cibi sumendi causâ vocante iam horâ.* Chrysostomus, *Mihi videtur Christum domum Petri petiisse, vt cibum sumeret.* Petrus, cum prandij tempus instaret, Dominum post concionem probabiliter inuitauit. Libenter autem ille in domum Petri diuertit Discipuli charissimi. Euthym.

Quippe quæ (addit Barradius) *Ecclesiam adumbraret.* Prandisse autem asserit Lucas, cùm ait, socrum Petri sanitate donatam illis ministrâsse scilicet prandentibus. Barra.

§. II.

De Simonis socru.

SOcrus autem Simonis. Colligitur apertè Petrum vxorem habuisse. Quæ quidem Simeone Metaph. authore in vita Petri, filia fuit Aristobuli fratris Barnabæ Apostoli. Martyrem Clemens Alex. lib. 7. Strom. asserit. *Aiunt*, inquit, *beatum Petrum cùm vidisset vxorem suam duci ad mortem, lætatum quidem esse propter vocationem. Valde autem exortando, & consolando proprio nomine eam consolatum dixisse: Heus tu, memento Domini. Tale erat beatorum matrimonium.* 6. *Petrus habuit vxorem.* Metaph. Clemens Alex.

Quæris, num reliqui Apostoli vxores habuerint? Affirmat Ignatius Epist. 9. ad Philadel. *Petrus, & Paulus, & omnes alij Apostoli nuptijs operam dederunt.* Ambrosius 2. Cor. 11. *Omnes Apostoli, excepto Ioanne, & Paulo vxores habuerunt.* Clemens Alex. lib. 3. strom. *Petrus, & Philippus filios procreârunt. Et Paulus quidem non veretur in Epistolâ quadam suam appellare coniugem, quam non circumferebat, quod non magno ei opus esset ministerio.* Dicit 1. Cor. 9. *Non habemus potestatem mulierem sororem circumducendi sicut & reliqui Apostoli?* Et Abulensis ad Matth. 19. q. 147. *Christus vocauit ad perfectionem Apostolos, & omnes illi, aut plurimi erant coniugati, quando vocati sunt ab eo.* 7. *Num reliqui Apostoli vxores habuerint.* Ignat. Ambros. Clemens. Abul.

Assero tamen præter Petrum nullum Apostolorum vxorem duxisse. Ioannes quidem perpetuam coluit virginitatem, vt docet Ecclesia. De Iacobo maiore eius fratre idem testatur Epiphanius hære. 58. *Ioannes & Iacobus filij Zebedei manserunt in virginitate, neque nuptias contraxerunt.* De minori Iacobo hoc ipsum affirmat hære. 78. & Hieronymus lib. 1. adu. Iouin. Cap. 24. Andreas præterea vitam coniugij degit expertem de sententia Metaphrastæ in Petri vita. Addit Hieronymus, Cap. 14. *Excepto Petro Apostolo, non est manifestè relatum de alijs Apostolis, quòd vxores habuerint. Et cùm de vno scriptum sit, ac de cæteris tacitum, intelligere debemus, sine vxoribus eos fuisse, de quibus nihil tale Scriptura significet.* Tertullianus lib. de Monogam. Cap. 18. contestatur, *Petrum solum inuenio maritum per socrum. Cæteros cùm maritos non inueneo, aut spadones intelligam necesse est, aut continentes.* 8. *Assero non habuisse.* Epiph. Hieron. Metaph. Hieron. Tertull.

Quid de Pauli sententia? Respondet Tertullianus citatus, cap. 9. *Non demonstrat Paulus vxores ab Apostolis circumductas, sed simpliciter mulieres, quæ illis eodem instituto, quo & Dominum comitantes ministrabant.* Non itaque interpretor de vxoribus, sed de fœminis piis prouectæ ætatis, quas Apostoli circumducebant, 9. *Pauli testimonium expono.* Tertull.

Caiet. cebant, vt quæ corpori opus erant, ministrarent vel ex opibus suis, vel ex iis, quæ ab aliis donabantur. Caietanus 1. Cor. 9. *Cùm Apostoli discurrerent prædicando, ducebant mulierem aliquam ministrantem eis sumptus necessarios, exemplo Christi, quem comitabantur mulieres ministrantes de facultatibus suis. Nec intelligo circunduci mulierem de propriis facultatibus ministrantem: cum hoc extra Regionem Iudæorum difficile fuerit, sed mulierem, cui facilè à diuitibus mulieribus dabantur pecunia pro sumptibus necessariis Apostolis & in ciuitate, & præcipuè in itinere.*

§. III.

Febris extincta est, Apostolorum precibus.

10. *Preces Apostolorum pro febricitante.* TEnebatur magnis febribus, & rogauerunt illum pro ea. Cùm domum Petri Christus venisset, nonnulli eum fuere deprecati vt fœminæ febricitanti sanitatem afferret. Verosimile Petrum simul exorasse, vt socrui honorem, & obsequium impenderet. Annuit Iesus precibus, ad lectum accedit, fœminæ manum tetigit, vt scribit Matthæus, & vt Marcus ait, eleuauit eam sanitati, ac viribus restitutam.

11. *Medicina ca-* *Et stans super illam, imperauit febri, & dimisit illam.* Illud: *stans super illam* ex Marco exponitur fante. *Accedens eleuauit eam, apprehensa manu eius.* Possunt medici febrim pellere, sed medicamentis, non imperio. Christus verò ardentissimam febrim non medicamine, sed abegit imperio: *Imperauit febri, & dimisit eam.* *lestis sanat imperio.* Mar. 1.

12. *Perfectæ valetudini ægra restituitur.* Dimisit omnino, ita vt perfectæ sanitati fœmina redderetur. Medici adhibitis medicamentis corpus febri liberant, imbecillitate subitò liberare non possunt. At Christus & febrem simul, & imbecillitatem expulit, corporis illico robore reducto. Hieronymus, *Natura hominum istiusmodi est, vt post febrim magis lassescant corpora, & incipiente sanitate ægrotationis mala sentiant. Verum sanitas, quæ confertur à Domino totum simul reddit.* Hieron. Et Chrysostomus. *Non febrium tantùm ardores Christus extinxit; verum etiam pristinas corporis vires recuperare illicò fecit. Vt quando facilis curatu ægrotatio videbatur, curandi modo virtus curantis ostenderetur.* Chrys.

13. *Ministrabat prandentibus gratitudinis ergo.* *Et continuò surgens ministrabat illis.* Ministerium asseruit perfectam redditam sanitatem, siquidem surgens grata ministrat prandenti Seruatori. Receptam à Deo valetudinem non vitiis, sed virtuti stude libare. Simon de Cass. lib. 5. cap. 9. *Optimum in moribus est acceptæ gratiæ cooperari: & omne, quod à Deo accepimus, in dedicationem conuertere Creatoris. Sicut socrus Petri sanitatem acceptam in obsequium statuit largitoris.*

IN IESVM FEBRIM extinguentem.

PANEGYRICVS MORALIS PRIMVS CIRCA LITERAM.

EX ÆGROTANTIS FOEMINÆ CVRATIONE.

OBSERVATIO I.

Ad illa verba:

Intrauit Iesus in domum Simonis, socrus autem Simonis tenebatur magnis febribus.

Dominus non rogatus diuertit ad domum, vbi de socru laborante gener sollicitudine afficitur.

Arguitur enim, domum Dei esse illam, vbi socrum & generum schismata non diuidunt.

14. SOcrvs domus generi domus appellatur? Inibi aut viuente vxore, aut non superstite, gener frequenter sortitur domicilium? Non miror Dominum non inuitatum (probabiliter) ad domum illam properasse reficiendus; quia propria Dei est domus vbi socrus & gener pacis vinculo colligantur.

15. *Non rogauit Petrus pro socru, quia vbi gener & socrus pacis vinculo colligantur, ad lesum attinet munera conferre ipsis tacentibus.* Ambr. Quæritur an Petrus pro laborante socru Christum fuerit deprecatus? *Et rogauerunt illum pro ea.* Ambrosius asserit Petrum non rogasse. Cur tam deses Simon circa socrus valetudinem? An ex prauo generi affectu tacuit? Minimè verò. Abulensis tacuisse existimat, *quia Petrus sciret languere socrum suam, noluit vexare Dominum, neque impedire eum à prædicatione, & miraculorum operatione. Ab exordio enim erudiebatur, quæ aliorum erant, sibi ipsi præponere.* Pondera particulam: *Quæ aliorum erant.* Causa hæc erat propria Simonis, quia socrus erat, qua cum stricto charitatis vinculo illigabatur. Vnde nec ni-

mis de proprio commodo sollicitus esse videretur, propriam causam alienæ supposuit. Addo non petiisse, quia sciebat non a se rogatum Dominum ægrotantem fœminam sanaturum; quia vbi socrus & gener vniuntur, documentum præbent, domum illam ad Dei ditionem pertinere, vt non rogatus, nec excitatus studeat munerum collationi.

16. *Quodammodo non potoeat Deus socrum Petri non sanare, vt reuerentio merita praemiis afficeret.* Athan. Pasch.

Etenim adeo Christus afficeretur, vt socrum huiusmodi valetudini restitueret, quòd quasi necessitate adstrictus id præstaret, nec se quodammodo posset ab hoc munere expedire. Bellè Athanasius orat. 4. cont. Arrian. *Necessitas requirebat, vt Dominus socrum Petri febricitantem excitaret.* Cur requireret necessitas? An vt hospitio excepto Domino, adesset qui posset ministrare? Paschasius, *Non erat in domo Petri vernacula, non minister aliquis, non familiaris, non propinquus certè, vel vxor, quæ matris obsequia iunior præueniret; sed anus sola dia vexata febribus hoc faceret Magistro, quod Discipulus, cuius domus fuisse dicitur, facere debuerat.* Si Petrus debuerat facere, & si necessitas cogeret, proculdubio fecisset, non ea necessitas miraculum tantum requisiuit. A quanam igitur necessitate miraculum hoc requisitum est? *Necessitas requirebat.* Certè à socrus ac generi vnione, quæ adeo Dominum ad munus excitabat, vt quodammodo necessitate compulsus valetudini perfectè restitueret ægrotam.

17. *Ruth ob pietatem in socrum suam, Moabita cum esset, fuit Christi electa in parentem.* Ruth 1. Ruth. 2. Ambr.

Mihi credite, pietas, & charitas aut generi, aut nurus erga socrum Dominum cogunt ad muneta præstantissima exhibenda. An non ineffabile munus pauperculam fœminam eligi à Domino Messiæ seruatoris in parentem? Id præstitit Ruth in socrum pietas decantata. Socru in Bethleem proficiscenti hæc nurus profatur: *Hæc faciat mihi Deus, & hæc addat, si non sola mors me, & te separauerit.* Cap. 1. Hæc ad Booz nobilissimi aures peruenere. *Nunciata sunt mihi* (ait) *omnia, quæ feceris socrui tuæ post mortem viri tui.* Cap. 2. Et quamnam possum aptiorem, ac fideliorem mihi iungere sponsam, quam eam, cuius erga virum fides ex reuerentia, ac pietate erga socrum, (vel post viri obitum) tam apertè fulgurabat? Ambrosius. *Vtique Ruth, quæ deffinitionem legis excessit, & intrauit in Ecclesiam, & facta est Israelitis, & meruit inter maiores Dominici generis computari.* Vndenam hæc pauperculæ à populo fideli separatæ? Addit Pater, *Atque hanc sanctitatem erga socrum cum cognouisset Booz proauus David, eam sibi elegit vxorē.* Quàm erga maritum fidelem fidelis exsurget, qui priorem coniugem diligens respectu eius socrum putauit diligendam? Nurum enim à socru dissidentem quis non videat documentum exhibere, se non cum sponso arctissimo amoris vinculo colligari. Mariti enim parentem diligeret, quæ perfectè maritum amaret.

Pia in socrum maritum diligit.

18. *Deus reuelauit Booz Ruth dignā, quæ duceretur vxor, ob pietatem in socrum.* Ruth. 2. Chald.

Pondero adhuc Booz sententiam. *Nunciata sunt mihi, quæ feceris socrui tuæ post mortem viri tui.* Ruth. 2. Paraphrastes Chald. *Per prophetiam nunciatum est mihi fore, vt proueniant ex te Reges, & Propheta propter bonitatem, quā affuisti erga socrum tuam, quam, marito tuo demortuo, aluisti.* τὸ *Per prophetiam nunciatum est mihi*, Innuit Deum speciali prouidentiā curauisse tanto munere donare nurum ob reuerentiam erga socrum.

19. *Isaias qui oriturum Christum prophetauit, quasi asseruit è nuru pia in socrum nasciturum.* Isa 11. Chald. Hieron.

Promiserat iam Propheta; *Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet.* Cap. 11. Promissum-ne prophetico vaticinio Messiam è Iesse radice prodit urum? Igitur huic radici ingerere oportet hanc fœminam socrus honoratricem. Cuinam enim nisi nurui piæ erga socrum Dominus tantam maternitatis gloriam exhibebit? *Per prophetiam nunciatum est mihi fore, vt proueniant ex te Reges*; quia si Messias est è fœminā nasciturus, è quanam precor nisi ex sanctissimā, quæ sciat socrui reuerentiam exhibere? Hieronymus, *Promittitur per Prophetam de radice Iesse virga pro nostra salute preditura. Hic tamen Iesse auiam non Israeliticam habuit, sed Moabitam, cui tantum peregrina conceditur, quantum nulla de Patriarcharum germine promeretur, vt suo vtero destinatæ benedictionis semen accipiat. Vnde istud, oro, promeruerit? Credo, quia dixit socrui suæ: Populus tuus populus meus, &c.*

20. *Reuerentia huiusmodi, amorque soceri in nurus contulit hominum à diluuio liberationi.* Alchim.

Iam vulgare à Deo munus est totum Mundum a diluuio seruari, quod ex soceri ac nurum colligatione pia aliqualiter profluxisse ostendam. Celebrat Alchimus Arch. Vien. lib. 4. in Gen. cap. 6. Noe virtutem, & cordis animositatem eo quòd in vniuersali diluuij clade nuribus consuluerit, eisque eo amore, quo filiis saluandis incubuerit.

Sed non tamen illud
Segnius admirer sancti quod tempore Noe
Vnias ob meritum natis, nuribúsque tuendis
Orbis in exitio adlatam nouêre salutem.

Iam scio, cur Domino à foris claudendum Arcæ ostium relinquatur, non Noe curæ commissum fuerit? Tenetur quodammodo Deus illam protegere domum, vbi nurus ac filij pari affectu excipiuntur à socero. Et sicut *necessitas* (vt dicebamus) *requirebat, vt Dominus socrum Petri febricitantem excitaret*, quasi necessitas requirebat, vt Deus socerum & nurus pace illigatos protectione firmaret.

21. *Iacob specialissimo munere à Domino donatur, quia generi necem fleuit.* Genes. 35.

Postquam Iacobi filij Simeon & Leui stuprum Dinæ sororis Principis morte delere curarunt, Iacob à Domino benignius exceptus illà promissione beatissima rursum donatus est: *Non vocaberis vltra Iacob, sed Israel erit nomen tuum. Cresce, & multiplicare, Reges de lumbis tuis egredientur.* Gen. 35. Vndenam tam benignus Dominus? Existimo quia se sanctissimum in generi nece ostentauit. Ambrosius libr. de fide Resurrec. *Sanctus Patriarcha Israel profugus Patriâ, fratre, parentibus, domum mutauit exilio, generi necem fleuit.* O sanctissimam animam, dignam prorsus, quæ supremo munere à Domino afficia-

ri.

OBSER

OBSERVATIO II.

Ad illa verba:

Socrus autem Simonis tenebatur magnis febribus.

Indecorum esset Petro Christi amantissimo, pro socrûs valetudine sollicitudine non commoueri.

Inuisa etenim Domino in socrum aut socerum generi, aut nurûs impietas, quam grauissimo supplicio assolet vindicare.

22. *Petrus pro febricitante socru rogauit.* Ambr.

PROCVRAVIT Ambrosius Petrum omninò ab impietatis erga socrum calumniâ liberare. Vnde asserit proculdubio non solùm sociorum intercessione petiisse, sed propriis precibus inclamâsse. Sic exponit illud Marci. *Et protinus egredientes de Synagogâ, venerunt in domum Simonis, & Andrea cum Iacobo, & Ioanne, decumbebat autem socrus Simonis febricitantis, & statim dicunt ei de illa.* Cap. 1. Quinam *dicunt statim?* Profectò Simon Andreas, & Zebedæi filij. Petrus enim (adnotante Doctore) sociis visus est indiguisse, vt nulla adesset impetrandi dubitatio. Eo in socrus commodum ferebatur affectu. Quàm aptè Ambrosius curat Petrum à qualibet circa pietatem in socrum notulâ liberare. Dedecebat enim virum tam arctò amoris vinculo Domino illigatum illa pietate non fulgere, cuius defectum tam seuerè Dominus sæpe vulnerauit, qui redundãtiam tanto præmio donarit.

23. *Leuita non acquiescens soceri cõsilio, dilectissima orbatur vxore.* Ioseph.

Ille Leuita, cuius vxor (authore Iosepho lib. 5. Antiq. cap. 6.) zelotypiæ schismate diu grauata ad parentes fugiens virum se receperat, pergit in Bethleem. *Quod cum audisset socer eius, occurrit ei lætus, & amplexatus est hominem, mansitque gener in domo soceri tribus diebus, comedens cum eo, & bibens familiariter. Die autem quarto consurgens proficisci voluit. Quem tenuit socer, & dixit ad eum: Gusta priùs panxillum panis &c.* Semel & iterum non solùm die illa, sed & alterâ generum domi continere curauit. *Noluit igitur acquiescere sermonibus eius, sed statim perrexit.* Iudic. 19. Vbi Abulensis, *Molestum sibi videbatur, tam diu permanere apud socerum.* Profectò impio in socerum genero grauissima incommoda (quia remanere noluerit) obuenere. Apud Gabaa enim effrænatis adolescentibus Leuitam ipsum opprimere libidine curantibus miser maritus dilectissimam exhibuit vxorem pudicam planè, si videns se deturpatam mortua fuerit, & non ex adolescentum impudentissimorum nimiâ oppressione. Quam meritò tanta incommoda marito excitantur, qui gener noluerit soceri salutari consilio submitti.

Iud. 19. Abul.

24. *Loth generi igne perierũt, nõ audientes soceri consiliũ.*

Soceri alius consilium à generis non receptum audite. *Egressus est Loth, & loquutus est ad generos suos qui ac cepturi erant filias eius, & dixit: surgite, & egredimini de loco isto, quia delebit Dominus Ciuitatem hanc. Et visus est eis, quasi ludens loqui.* At, conflagrante Vrbe, illi pariter perierunt. Gen. 19. Sic erga soceros inobedientiam Dominus assolet vulnerare. Chrysostomus hom. 44. *Cum audirent generi à iusto terribiles illas minas, quasi subsannabant, & putabant deliramenta esse, quæ dicebantur. Veruntamen iustus, quod suum erat, faciebat. Et quia semel illis filias desponsârat, voluit eripere eos à plagâ. At illi noluerunt, & re ipsa didicerunt, quod magno suo damno consilium iusti reiecerunt.* Pondera illud: *Veruntamen iustus* socer *quod suum erat, faciebat.* Si quod tuum est socer aut gener efficis, socrus aut nurus præstas, non in te, sed in necessitudinis supplicium recidet contemptorem.

Gen. 19. Chrysost.

25. *Reprobatio Synagogæ nõne ex impietate socrus in generum, aut in nurum?* Euseb. Emiss.

Quodnam, dic mihi, grauius supplicium, quam Synagogæ reprobatio? Hoc quidem ex odio socrus in nurum processisse quis abneget. Synagoga quidem socrus Ecclesiæ, cuius sponsus Dominus Seruator. Eusebius Emiss. *Vxor Petri Ecclesia est, quoniam ei à Domino sponso* charissimo *tradita est* Vicario. *Eius socrus est Synagoga, quia ipsa est mater Ecclesiæ. Vnde eidem in Canticis Dominus ait: Sub arbore malo suscitaui te, ibi corrupta est mater tua, ibi violata est genitrix tua.* Quid plura? *Hæc autem Synagoga mater* (adiicit pulchrè Chrysologus serm. 146.) *vbi Ecclesiam vidit è Gentibus aduenisse, occidit scelesta filium sponsum, nurus consortium ne videret: Occidit Christum, si vel sic amorem nurus furibunda valeret extinguere.* Ex Emisseno & Chrysologo Synagoga socrus est, nisi quod ille Ecclesiæ, hic autem Christi matrem esse affirmauit. Siue igitur Synagoga socrus filium in odium nurus, siue generum interemerit, tam graui à Domino supplicio est affecta, vt magnis febribus nunquam non ægrota coniaceat. *Hæc autem iacet,* (addit Emissenus) *& febricitat, quoniam vsque hodie inter Christianos in domo Petri Synagoga infirma moratur, & habitat vbicumque est Ecclesia.* O flagitium socrus circa generum aut circa nurum horribile, è quo tandiu febricitans coniacebit! Mirabilis ô pietas generi occisi, qui *socrus manum circa finem Mundi tanget, & tunc febre fugatâ, surget, & ministrabit Domino!* Sic Eusebius.

Chrys. Emiss.

OBSERVATIO III.

Ad illa verba.

Socrus autem Simonis tenebatur magnis febribus.

Petri ægrotans socrus non habebat febres, sed ab ipsis vtique habebatur.

Innuit Euangelista, à cupiditatibus animum tenere, non ipsum tenere cupiditates.

26. Ambros.

SI (Ambrosio authore) mysticè in socru Petri *varus criminum febribus, caro nostra languebat, & diuersarum cupiditatum immodicis,*

modicis æstuabat illecebris: aptè Euangelista scripserit: *Tenebatur magnis febribus.* Cupiditates enim nos tenent, nobis dominantur. Quare de eadem febre Lucas, *Et dimisit illam*, Domino imperante. Dimisit planè, quia eam febris habebat, non ab illa habebatur, *tenebatur*.

27. *Tenetur à cupiditate, qui ipsi præstat obsequium.* Ierem. 16.

Tenetur certè à cupiditate, quicumque illi præstat obsequium. Ex Ieremiæ ore Dominus, *Seruietis diis alienis die, ac nocte, qui non dabunt vobis requiem.* Cap. 16. Ac si diceret, Adeo vos tenebunt, ac compriment, vt nihil vestrum in vestram recidat possessionem. Pende illud: *Diis alienis.* Alieni vocantur, quia omnino immisericorditer nos subditos opprimunt. L X X. pro particula: *Qui non dabunt vobis requiem*, transferunt, Qui non dabunt vobis misericordiam. Vos enim vt proprios tenebunt, vt alienos vulnerabunt. De Tito Vinio Galbæ Imperatoris familiari in Romam desæuiente Tacitus lib. 1. Histor. *Minore auaritià grassaretur Titus Vinius, si ipse imperasset. Nunc & subiectos nos tenet, tanquam suos: & viles, vt alienos.* Quàm tyrannicè tenemur, possidemur à vitiis, qui tanquam suos habentes, tanquam alienos vulnerant! (Tacit.)

28. *Tenet nos cupiditates vt suos, torquent vt alienos.* Bernard.

Vis obiiciam, quàm nos strictos vanitas, & voluptas teneant, vt suos: quàm, vt alienos, viles alligent? Bernardum lege in declamat. *Huius sanguisuga duæ sunt insatiabiles filiæ clamantes: Affer, affer. Si quidem nec animus vanitate, nec voluptate corpus aliquando satiatur.* Si noster animus vanitatem insatiabiliter absumit, si nostrum corpus voluptatem haurit, proculdubio animus & corpus cupiditatem tenebit, quemadmodum venter tenet cibum, quem sumimus. O tyrannidem cupiditatum! Cùm animus vanitatem, corpus voluptatem tenere videtur, vice versâ à cupiditatibus absumptis ipsi tenentur. Adiicit Abbas, *Fuge sanguisugam hanc, & omnia reliquisti. Hæc enim omnia trahit ad se.* Putabas à te teneri vanitatem & voluptatem? Teneris ab illis, traheris à cupiditatibus. *Non est Dominus crudelis ad illam, non est tyrannus tam impius, & inhumanus sic vrgens seruulum, & non parcens fatigatum magis instigat.*

29. *Tenemur quasi in carcere cupiditatum tyrannide.* Tacit. Ambr.

Tacitus de miseris voluptatis febricitantibus mancipiis. *Quorum corda si recludantur, inspici valeant laniatus, & ictus, quando vt corpora verberibus, ita sæuitia, libidine malis consultis animus dilaceretur.* Ambrosius lib. 1. Offic. cap. 12. *Peccator quamuis foris abundet, & deliciis diffluat, odoribus fragret, in amaritudine animi vitam exigit. Intueris lætitiam eius, opes, abundantiam: introspice vulnera & vibices animæ eius, cordisque mæstitudinem.* Bellè dixit; *Introspice.* A cupiditatibus etenim homo tenetur, & recluditur, ne facilè possit à carcere aufugere.

30. *Non habemus voluptates, sed ab illis habemur.* Senec.

Ex pulchra Senecæ sententia confirmo epist. 8. *Quisquis nostrum tutam agere vitam volet, quantum plurimum potest, ista visciata beneficia deuitet, in quibus hoc quoque miserrimi fallimur, quod habere nos putamus, habemur.* Et epist. 119. *Sic diuitias habent, quomodo habere dicimus febrem, cùm illa nos habeat, e contrario dicere debemus: Febris illum tenet. Eodem modo dicendum est: Diuitiæ illum tenent.* An aptius potuisset scribere, si Lucæ legisset sententiam: *Socrus autem Simonis tenebatur magnis febribus?* Te igitur à tyrannis cura eximere voluptatibus: non te teneant, quas fugacissimas tenere non possis.

OBSERVATIO IV.

Ad illa verba:

Et rogauerunt illum pro ea.

Petrus curat de socrus sanitate, postquam omnes alij à Domino curantur ægroti.

Princeps enim Ecclesiæ futurus propria commoda debebat communi supponere vtilitati.

31. Chrys.

DIVUS Chrysostomus hom. 28. in Matt. fatur, *Expectauit Petrus, quousque Dominus prædicationem absolueret: ceterósque omnes, qui tunc ad eum confugerant, curâsset. Et tunc demum cum intrasset, pro ipsa iacente rogauit. Sic enim ab ipsis statim initiis aliorum commoda suis vt præponeret, institutus erat.* Princeps futurus Ecclesiæ debuit quidem communem vtilitatem proprio commodo præponere.

32. *Affectum matris Præsul debet supponere subditorum affectui.* Chrys.

Vti matrem Petrus socrum diligebat, sed proximorum sobditorum salus adeò ab Apostolo præponebatur, vt vinceret totius cognationis affectum. Petri spiritu informatus Chrysostomus idem hom. 11. tom. 5. cum aiebat. *Ego millies pro vobis immolari paratus sum. Quid enim non patiar pro vobis? Vos mihi fratres, vos mihi filij, vos mihi mater, membra, corpus, lux.* An gratis id subditis impendebat? *Et nec gratia mihi in hoc est, sed debitum reddo*; bonus enim Pastor propria commoda debet subditorum saluti submittere. Priùs Petrus socrui requiem post omnes procurauit, quia causa propria in socrus valetudine gerebatur. Quàm appositè Plinius de Traiano in eius Panegyr. *Quid? cum ægris opem ferres? Non tibi moris tua inire tentoria nisi commilitonum antè lustrâsses, nec requiem corpori nisi post alios dare.* Domum propriam non iniuit Petrus Dominum sequutus, donec ægrotantium valetudini prouideretur, nec requiem sibi, socru refrigeratâ, dedit, nisi post subditos requie donatos. Quod aiebat Chrysostomus, *Expectauit quousque Dominus ceteros omnes, qui tunc ad eum confugerant, curasset: & tunc demum pro ipsa iacente rogauit.* (Plin. Chrys.)

33. *Moyses se futurum Principem videns (si ei fuit reuelatum) dixit maternū*

Dignissimus Moses, qui inter egregios Principes adscriberetur. Quonam, quæso, virtutis documento? Paulus ait, *Moyses grandis factus, negauit se filium filiæ Pharaonis, magis eligens affligi cum populo Dei.* Hebr. 11. Ac si diceret, Cum se grandem Moyses agnouit, siue

Principem

affectum post ponere subditorum saluti. Hebr. 11.

Principem eligendum, Numine fortasse reuelante, vidit, suam quasi matrem abnégauit, abnegans Pharaonis filiam, à qua fuerat educatus è flumine exceptus, vt subditorum saluti prouideret. Chrysostomus adhuc hom. 15. in 2. ad Cor. *Etenim Moyses propter subditos tantas diuitias, & ineffabiles thesauros dereliquit, eligens magis affligi cum populo Dei. Propterea insipientissimè dicebat ad eum Hebræus quidam. Quis te constituit Principem, & Iudicem super nos? Quid dicis? Opera vides, & de nomine controuertis?* O Principis futuri opus egregium, subditorum commoda procurare ipsius matris abnegatione! quàm iustè synagogæ eligeris in Præsulem! Petrus vt ægrotis miseris Dominus salutem impendat, abnegat se filium esse socrus febricitantis, nec postulat eius leuári infirmitatem, nisi post cunctos subditos sanitate donatos? Meritò Princeps, ac Iudex Ecclesiæ constituendus est.

34\. *Moyses vel matris causam non gereret, nisi priùs subditorum salutem procuraret. Sic Petrus socrus ægræ causam post subditos saluti restituendos.* Exo 12. Bernard.

Princeps ille videns Deum suo populo infensum, sic preces effudit: *si dimittis, dimitte: sin autem, dele me de libro tuo, quem scripsisti.* Exod. 32. Nulli peculiari commodo studeo, subditorum commoda mea causa est. Si delentur subditi, me necessum simul à vitali codice deturbari; pereuntibus enim commodis subditorum Prælati probi commoda periere. Exclamat Bernardus sermo 12. in Cant. *O verè hominem vinctum vnctione misericordiæ! loquitur parentis affectu, quem nulla potest delectare felicitas, exortibus, quos parturiuit. Si diues quispiam mulieri paupercula dicat: Ingredere tu ad prandium, sed, quem gestas infantem, relinque foris. Numquid faciet? Nonne magis eligeret ieiunare, quàm exposito pignore charo sola prandere cum diuite? Ita nec Moysi sedit, solum se introduci in gaudium Domini sui, foris scilicet remanente populo, cui licet ingrato, vice pariter, & affectione matris inhæret.* Non sederet Petro ipsi priùs socrui procurare salutem, vbi propria causa gerebatur, si non priùs filiis subditis prouideret.

Observatio V.

Ad illa verba:

Et stans super illam imperauit febri.

Christus febricitantis fœminæ febrem increpat.

Quia egregij Præsulis, Patris, Concionatoris est, non peccatores, sed peccata increpare.

35\. Euth.

VTHYMIVS pro particula, Imperauit, legit, *Increpuit.* Quid febri & increpationi: Toletus ait, *Christum increpâsse febrim, vt significaret hominibus audientibus, huiusmodi mala, atque infirmitates culpa hominis emanâsse. Non enim sic Deus hominem à principio fecit, sed ille talem se reddidit peccato suo. Increpatio igitur febris culpam, & causam respexit.* Gerat itaque vetula febricitans veteris Protoplasti è culpa ægrotantis imaginem. Rogo autem, cur non ipsa Petri socrus, sed febris illius increpatur? Profectò, quia egregij Præsidis, Patris, Concionatoris est, non peccatores, sed peccata increpare, naturam humanam tueri, crimina vulnerare.

36\. Paulus audiendus, *Euodiam rogo, & Syntychem deprecor, id ipsum sapere in Domino.* Phil. 4. In cuius expositionem præmitto Brunonem. *Hæ duæ matronæ erant, quæ ministrauerant Apostolo, & Discipulis in prædicatione. Sed per muliebrem leuitatem, quod fecerant Apostolo, idem faciebant illis Pseudo-Apostolis, putantes se bene agere, & super hoc redarguuntur à Paulo.* Cur ergo rogat, & deprecatur, & non potiùs acriter reprehendit? Certè rogat Euodiam, Syntychem deprecatur, inungit humanam naturam; sed simul acuit aduersùs leuitatem, culpámque ferri aciem. Quàm bellè D. Basilius Seleu. Orat. 17. *Aciem sermonum suorum tegit, & narratu ferrum celat. Sub lingua medicamentum gerit, & sensum fallit, vt sensum excitet.* Medicamine suauissimo rogans scilicet, & deprecans inungit naturam, febricitantem fouet, vt ferrum interea possit aduersùm ægritudinem desæuire.

Paulus inungens naturam ferrum præparat iniquitati. Phil. 4. Brun. Basil. Seleu.

37\. Regij Vatis iudicio is inter alios Dei Tabernaculo potiturus perhibetur, qui *nec fecit proximo suo malum, & opprobrium non accepit aduersùs proximos suos.* Psalm. 14. Certè priuatus quilibet, qui Præsidatus munus non gerit, aut concionatoris, magistriue curam non suscipit, potest proximo malum non inferre, opprobriáque minime iactare. At cum Dei Tabernaculum præcipuè Apostolis, Præsulibus, ac Concionatoribus præparetur iuxta Dominicum illud: *sedebitis & vos super sedes duodecim, &c.* Quonammodo beatitudini addicentur si nec malum inferunt, id est, supplicium: nec iactant reprehensionis opprobrium? Porrò Dauid non asserit Præsules non malum illaturos, iactaturos opprobria: sed in proximos minimè inferenda, aut opprobrium iactandum, sed in peccata. Hilar. *Non est opprobrium aduersus proximos inerendum. Sed si quid in iis incuriosum, si quid petulans, si quid incontinens deprehenditur sine, exprobrationis amaritudine, blandimento dictionis est corrigendum.*

Præsul, ac Concionator egregius opprobrium non accipit aduersùs proximum, sed aduersùs crimina. Psal. 14. Hilar.

38\. Asserit Pineda ad cap. 9. Iobi, Magistratus olim virgis, Reges sceptris vti, in eam speciem efformatis vt ex earum summitatibus rosæ pullularent. *Pro his, qui commutabuntur*, inscribitur Psalmus quadragesimus quartus. Alij, *Pro rosis.* Chaldæus, *Pro Assessoribus Senedrin ipsius Moysis.* Respicit Iudices septuaginta à Moyse institutos, Lorino authore. Cur rosas vocitauit? Quia peccatorum subditorum naturæ clementiæ suauitatem aspirant, peccatis verò aculeos seueritatis intentant.

Sint illi rosæ, suauitatem naturæ, aculeos criminà hominum exhibentes. Psal. 44. Pined. Lorin.

39\. Corinthiis Paulus seueritatem minitatur. *Quid vultis? in virga veniam ad vos, an in charitate, & spiritu mansuetudinis?* 1. Cor. 34. Vbi Chrysostomus adnotat, *Non dixit Apostolus, In spiritu virgæ, quemadmodum dicit, In spiritu mansuetudinis.* Quare? Vt adnotet quicúm sit dimicandum. Cùm homine ne spiritu rationali informato pugnabit virga? Minimè, sed mansuetudinis spiritus totum hominem spiritum fouentem amplectetur. At virga sine spiritu aduersùs mortua opera, nequitiam scilicet dimicabit.

Paulus ad homines spiritum mansuetudinis, aduersus crimina virgam exerit. 1. Cor. 34. Chrys.

Perficit

40. *Cum culpa non adest, virgam omninò Paulus proiicit.* 2. Cor. 2. 2.

Perficit Apostolus Caput primum Epistolæ secundæ ad Corinth. fatus, *Adiutores sumus gaudij vestri: nam fide statis.* Mox Caput tertium sic instituit: *statui autem hoc ipsum apud me, ne iterum in tristitia venirem ad vos. In tristitia* quid nisi in *virga* venire? Ergo virgam proiicit, ac solum spiritum mansuetudinis fouit. Ambrosius Epist. 8. *Abiecit virgam, & affectum charitatis assumpsit.* Cur ita? Certè quia ablegatâ à Corinthiis iniquitate sola natura erat charitatis demulcenda inunctione, virgâ quidem ablegatâ à Præsule, cum iniquitas corripienda non adesset.

OBSERVATIO VI.

Ad illa verba:

Et continuò surgens ministrabat illis.

Manus vetulæ piæ, qua ex contactu Domini salus ad corporis membra pertransierat, obsequij ministerio consecratur.

Nec enim manus tanto munere donata, debuit exeri, nisi ad obsequium Domino impendendum.

41. *Egregia gratitudinis ratio, id, quo acceptum est beneficium æterno benefactori obsequio mancipari.* Hieron.

DIVVS Hieronymus particulam *continuò* sic premit: *Illa manus continuò ministrabat, quæ & tacta fuerat, & sanata.* Christus febricitantis anûs manum tetigerat, vt ad præcordia salus proficisceretur. At fœmina surgens, continuò curauit eadem manu beneficio donatâ Domino ministrare: nec alia visa est sibi primum actio decens, nisi priùs manus benefactori particulam benignitatis exolueret. Illa igitur manus quæ tacta fuerat, & sanata aptè addicitur ministerio gratitudinis.

42. *Manus Sponsæ, quæ recipit à Iesu cibum, Iesu cibum porrigit.* Cant. 2. Bernard.

Profabatur Sponsa, *Dilectus meus mihi, & ego illi, qui pascitur inter lilia.* Cant. 2. Aliter, *Qui pascit inter lilia.* Meam ille manum pane suauissimo impleuit pascens ouiculam. Ego autem cœlesti pane ditata curo manum plenam virtutum pabulo Domino Agno præbere. Bernardus serm. 68. *Ille mihi benignus, & misericors est: ego illi non sum ingrata. Ille mihi gratia ex gratiâ: ego illi gratiam pro gratiâ. Pascit, & pascitur.* Nec enim deceret manum tot beneficiis obæratam à ministerio huiusmodi abstinere. Nam si Sponsa manum suam aperuit inopi Iesu vt ab ipso acciperet cibum cœlestem, debuit manum ipsam extendere ad pauperem obsequio excipiendum.

43. *Exaggerare conant Chaldæi Hebræorum ingratitudinē, quia manu à Rege munerata, eius imperiū disturbarent.* Dan. 3. Chrys.

Acceperant à Babylonis Rege Hebræi pueri virgam, quam manu gestarent operum administratores. Quam quidem manum cum Regis cœlestis obsequio consecrauissent Chaldæi, vt crimen aduersus Regem magis ingrauarent, aiebant: *Sunt viri Iudæi, quos constituisti super opera Regionis Babylonis.* Dan. 3. Vbi Chrysostomus hom. 4. ad Popu. *Non simpliciter gentem commemorauerunt, sed etiam honorem in memoriam reuocarunt; vt Regis iram accenderent.* Quales putas ô Rex, Hebræos adolescentes? Tam ingrati, vt manus ipsæ quæ potestatis insigne à te acceptum gestabant, aduersum imperium tuum exercebant actiones.

44. *Dauid ensem stringit in Nabalem, nō in Saulem, quia à Saule acceperat ipse, ab ipso autem Nabal acceperat.* 1. Reg. 25.

Dauid mansuetissimus ensem distrinxit in Nabalem. *Tollam ergo* (ait Nabal) *panes meos, & aquas meas, & carnes pecorum, quæ occidi tonsoribus meis, & dabo viris, quos nescio, vnde sint?* At Dauid (cui *pueri nunciauerunt omnia verba, quæ dixerat*) dixit: *Accingatur vnusquisque gladio suo. Et accincti sunt singuli gladiis suis, accinctusque est & Dauid ense suo.* 1. Reg. 25. Miror Dauidem, qui in Saulem, qui cædem ipsi moliebatur ne manum quidem extendere ausus esset, in Nabalem, à quo tantum fuit verbo lacessitus ensem distrinxit. Certè Nabal multis fuerat à Dauide beneficiis affectus. Nam cùm Dauid pueros immitteret ad Nabal, verè illud profari potuit: *Audiui, quod tonderent pastores tui, qui erant nobiscum in deserto: nunquam eis molesti fuimus, nec aliquando defuit quidquam eis de grege omni tempore, quo fuerunt nobiscum in Carmelo.* Ibid. Manus igitur illa, quæ tot munera acceperat, ad obsequium debitum contracta est; vnde meritò manus Dauid quæ munera fuerat elargita aduersùs ingratissimum gladium strinxit. Theodoretus, *Quamobrem* (inquit quæst. 54) *is, qui in Saulem tantam ostendit lenitatem, & patientiam, Nabalem tentat occidere? Iste multis beneficiis sæpe fuerat affectus. Reddidit mihi* (inquit Dauid) *malum pro bono. Recordatus ergo Dauid horum beneficiorum, & auditis conuitiis, magno impetu vadit armatus.* Porrò ipse in Saulem ausus non fuit nec manum extendere, memor planè eam ipsam manum, Saulis beneficio, extensam, vt Micholem filiam Regis vxorem acciperet. Et quali supplicio subiacebis qui valetudinem à Deo acceptam, potestatem, diuitias aduersùs eundem armas largitorem? Theod.

45. *Quam fœdè benefactores vulnerare eadem manu, qua accepisti.* Menand. Plutar.

Sic Menander Epigram. 1. Græcus, carpit ingratos:

Lupum ex propriis mammis nutrio inuita.
Sed me cogit pastoris stultitia.
Auctus enim a me contra me feraerit.
Ore qui acceperat ore mordet.

Quàm feræ similis, qui os, aut manum admouet in illum, qui suauiter pauit sacro epulo, largiter bonis munerauit. Themistocles (Plutarcho in Apot. auctore) Atheniensibus ipsum contumeliâ afficientibus, inquit: *Quid tumultuamini aduersùs eos, à quibus sæpe numero fuistis affecti commodis? Aiebat autem se similem platanis, sub quarum vmbra accurrunt homines afflicti tempestate, & easdem simul vt rediit serenitas, vellunt.* O ingrati manum aduersùs platanum admouetis, quæ brachiorum suorum ei ministeria præparauerat?

OBSER

OBSERVATIO VII.

Ad illa verba:

Et continuò surgens ministrabat illis.

Fœminæ prius febricitantes manus Christo excipiendo hospitio impendunt ministeria.

Exemplar exhibent pœnitentiæ perfectæ, quando membra, quæ seruierant iniquitati, seruiunt iustitiæ.

46 CONTINVO fœmina, quæ febricitarat, exurgit, vt eisdem manibus, imo toto corpore ministraret excipiendo Domino, quod seruierat ægritudini. Beda, *Membra, quæ seruierant immunditiæ ad iniquitatem, vt fructificarent morti: seruiant iustitiæ in vitam æternam.* (Beda.)

47 Apostolis post parabolam Dominus, *Dico vobis, quòd ita gaudium erit in cœlo super vno peccatore pœnitentiam agente, quam supra nonaginta nouem iustis, qui non indigent pœnitentia.* Luc. [illegible]. Et cur adeò super peccatoris conuersione gaudium increscit? Profectò, qui non indiget pœnitentiâ, sæpe deses coniacet, nec ad opera egregia exerit manus. Qui autem se criminibus maculatum agnouit feruentissimè (si pœnitentia commendabilis) curat membra quæ seruierant iniquitati, iustitiæ deseruire. Gregorius hom. 34. in Euang. *Considerandum nobis est, cur Deus plus de conuersis peccatoribus, quàm de stantibus iustis in cælo gaudium esse fateatur? Quia plerumque hi, qui nullis se oppressos peccatorum molibus sciunt, stant quidem in via iustitiæ, nulla illicita perpetrant: sed tamen ad cælestem patriam anxiè non anhelant: At contra nonnunquam hi, qui se aliqua illicita fecisse meminerunt, ex ipso suo dolore compuncti, inardescunt in amorem Dei, seséque in magnis virtutibus exercent, cuncta difficilia sancti certaminis appetunt, omnia Mundi derelinquunt: & quia se errâsse à Deo considerant, damna præcedentia lucris sequentibus recompensant.*

(Pœnitens plus sollicitus circa Dei obsequium esse debet. Luc. 15. — Gregor.)

48 *Continuò* illa *surgens* Domino, ac Apostolis ministrauit tempus vtique redimens, quo ægrotans mysticè delicto seruierat. Paulus adhæc. *Eratis enim aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino. Videte itaque, fratres, quomodo cautè ambuletis, non quasi insipientes, sed vt sapientes: redimentes tempus.* Ephes. 5. Quid hîc tempus redimere? Si tenebræ aliquando eratis, nunc lux sitis in Domino, procurantes scilicet, vt quantò priùs malis studuistis, tantò nunc bonis operibus operam impendatis. D. Thomas, *Contigit quandoque, vt aliquis per magnum tempus vitæ viuit in peccato, & hoc est tempus perditum. Sed quomodo redimet? Dicendum est, quòd tantò magis debet vacare operibus bonis, quantò prius insistit malis.* Quàm laudabilis pœnitens, qui *nihil ex suo tempore delibauit* (cum Seneca loquor lib. de breu. vitæ) *nihil inde incultum, otiosúmque iacuit, nihil sub alio fuit.*

(Sic tempus redimitur datum iniustitiæ. Ephes. 5. — Thom. — Senec.)

49 Fugerat Ionas à facie Domini vectus nauigio. At post naufragium properans ad obsequium, velocissimis gressibus visus est. *Et Niniue erat Ciuitas magna itinere trium dierum, & cœpit Ionas introire in Ciuitatem itinere diei vnius.* cap. 3. Sub alio prætextu ex mente Strabi locum supra euolui: nunc requiro, quonammodo potuerit debilis ex pelagi iniuriis tanta ferri velocitate, vt tam longam viam tam exiguo tempore conficeret? Respondet pulchrè Hieronymus, *At ille præcepti, & naufragij superioris memor, viam trium dierum vnius diei festinatione compleuit.* Si delinquens vt Dominum fugeret festinarat, apposite vt ad Dominum reuertatur redimens tempus festinatione vtitur eisdem membris virtuti sacratis, quæ seruierant fugæ. Id expendit Gregorius adnotans Magdalenæ obsequia. *Lacrymis cœpit rigare pedes eius, & capillis capitis sui tergebat.* Luc. 7. Vt quæ oculis & comâ deliquerat, oculis & comâ seruiret membris iis virtuti obsequentibus, quæ seruierant prius iniquitati. Ait Philostratus in sophist. *Cum Isæus primos suæ pueritiæ annos in voluptatibus contriuisset, vir factus in melius vitam instituit. Cùm igitur fortè cum amico deambulâsset, qui ei formosam ostenderet puellam interrogâssétque, vtrum formosa videretur, respondit Isæus: Nihil hic iudico quandoquidem desij, & iam non possim laborare oculis.* Non poterat verè pœnitens rursum laborare qui totum cæcitatis tempus redimere debuisset.

(Ionas properat post pœnitudinem, vt tempus redimat. Ion. 3. — Hieron. — Greg. Luc. 7. — Philostr.)

SECTIO SECVNDA.

Plura Christi miracula.

TEXTVS.

VERS. 40. CVM autem Sol occidisset, omnes qui habebant infirmos variis languoribus, ducebant illos ad eum. At ille singulis manus imponens, curabat eos. 41 Exibant autem dæmonia à multis clamantia, & dicentia: Quia tu es filius Dei: & increpans, non sinebat ea

loqui; quia sciebant illum esse Christum. 42. Factâ autem die egressus ibat in desertum locum, & turbæ requirebant eum, & venerunt vsque ad ipsum: & detinebant illum, ne discederet ab eis. 43. Quibus ille ait: Quia & aliis Ciuitatibus oportet me euangelizare Regnum Dei: quia ideo missus sum. 44. Et erat prædicans in Synagogis Galilææ.

COMMENTARIVS LITERALIS.

§. I.

De infirmis sanitate donatis.

1. *Post prandium curat ægrotos.*

VM autem Sol occidisset, omnes, qui habebant infirmos varijs languoribus, ducebant illos ad eum. Post prandium Christi sub Solis occasu ægroti multi ad illum fuerunt adducti, omni Ciuitate Capharnaum ad Petri ianuam confluente. *Erat* (inquit Marcus) *omnis Ciuitas congregata ad ianuam,* Potentissimus itaque Medicus cunctos ægrotos sanitate donauit, salutari manuum admotione.

2. *Cur post Solis occasum ægroti sanantur.* Cur post Solis decubitum ægroti sunt ad Christum adlati? Quia dies illa Sabbatum erat, quo ad occasum Solis vsque minimè licebat operari. Nam Iudæi à vesperâ præcedentis diei vsque ad vesperam sequentis festos diès agere solebant iuxta illud: *A vespera vsque ad vesperam celebrabitis Sabbata vestra.* Leuit. 23. (Leuit. 23.) Post vesperam ergo Sabbati, & post occasum Solis ad consueta opera redire fas erat, ideòque tunc ad Christum attulerunt ægrotos. Theophylactus ad Mar. 1. (Theoph.) *Non absque causa addit Euangelista, cùm occidisset Sol: sed quia putabant, non licere cuipiam sanare die Sabbati, & eius gratiâ expectabant vsque ad Solis occasum, & tunc afferebant curandos.* D. Hieronymus (Hieron.) Solis occasum mysticè exponens, ait: *Omnes non manè, non meridie, sed ad vesperam curantur, quando Sol occubiturus est, quando granum frumenti in terra moritur, vt multos in terra fructus ferat.*

§. II.

De Dæmoniacis clamantibus.

3. *An dæmones Dominum agnouerint Messiam.* Exibant autem dæmonia à multis clamantia, & dicentia: Quia tu es Filius Dei. Dominus autem *increpans non sinebat ea loqui, quia sciebant ipsum esse Christum.* Celebris voluitur disputatio, an dæmones Dominum agnouerint esse Messiam? Negauit Dionysius Carth. (Dionys. Cart. & alij.) *Dæmones Iesum esse Christum, id est, Messiam, non sciebant certitudine absoluta, stabili, quemadmodum nec Iudæi.* Contestantur Molina 1. part. q. 57. art. 5. disput. 1. Bannes eodem quæst. art. 3. Bonauentura (Bonau.) sic explicat dæmonis verba illa: *scio quis sis, Sanctus Dei. Hic* scilicet, de quo Dan. 9. dicitur: *Vngetur Sanctus sanctorum. Hoc autem non sciebat certâ scientia Dæmon; cùm dicatur 1. Cor. 2. Si cognouissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent. Sed cognoscebant coniecturando.* Sic Iansenius, & Caietanus. (Iansen. Caiet.)

4. *Dæmones assero Christum Messiam dignouisse.* Assero dæmones Deum esse Messiam dignouisse. D. Thomas 3. p. quæst. 47. art. 5. (Thom.) *Maiores Iudæorum sicut & dæmones cognouerunt eum esse Christum.* Lyranus Mat. 1. (Lyran.) Auth. qq. veteris & nou. Test. tom. 4. August. q. 66. (August.) Ambrosius 1. Cor. 2. (Ambr.) *Sciebant dæmones ipsum esse, qui in lege promissus erat.* Euthymius Mar. 1. *Loquebantur dæmonia de eo, quoniam nouerant ipsum esse Christum.* Beda, (Beda.) *Dæmonia sciebant ipsum esse Christum.* Gregorius lib. 33. Mor. cap. 10. (Greg.) Glossa ordin. 1. Cor. 2. Augustinus lib. 9. de Ciu. cap. 21. & alij moderni. Ex Lucæ nostri testimonio confirmo.

5. *Confirmatur ex Lucæ testimonio.* *Non sinebat ea loqui, quia sciebant eum esse Christum.* Id est, non permittebat dæmonia loqui, ne id hominibus aperirent, quod nouerant, videlicet ipsum esse Messiam. Sic Beda, (Beda.) *Dæmonia, Euangelista attestante, sciebant ipsum esse Christum.* Exponunt sic Ambrosius 1. Cor. 2. (Ambros. & alij.) D. Thomas 3. p. q. 44. art. 1. Euthymius, Lyranus, & alij, Dæmonis perspicacia, & vis intelligendi facilè ex Scripturis, miraculis, ac operibus Christi cognoscere ipsum esse Messiam. Si potuere Iudæi, multò magis dæmones potuerunt. An non dæmon audiuit Christum affirmantem se esse Messiam? *Ego sum qui loquor tecum.* Ioa. 4. (Io. 4.) An non Petri confessio eum potuit hanc edocere veritatem? *Tu es Christus.* Mat. 16. (Mat. 16.)

6. *An cognouerint, ... esse ... Hieronym. & alij.* Cognouerunt-ne tunc dæmones Christum Deum esse? Negat Hieronymus Mat. 8. *Tam dæmones, quam diabolus, id est, Princeps dæmonum suspicari magis Filium Dei, quàm nosse intelligendi sunt.* Quem sequuntur D. Thomas 3. part. q. 44. art. 1. Serabus 1. Cor. 2. Gregorius ad Iob. 2. *Commouisti me aduersus eum.* Eusebius lib. 8. de demonstrat. Euang. Cap. 2. & lib. 10. cap. 8. Chrysostomus hom. 5. in Mat. Ambrosius 1. Cor. 1. Leo de Pass. serm. 18. August. Antonin. Isidor. & alij. At alij affirmant. (*... affirmant.*) Nazianzenus orat. 42. (Naz. ... & alij.) Euthymius hîc, Tertullianus lib. adu. Praxe. cap. 26. & 4. cont. Marc. cap. 7. & 8. Bonauentur. 3. sent. distinct. 13. q. 3. (Bonau.) *Quia dæmones videbant miram Christi virtutem in suis effectibus, cui nullatenus poterant resistere, cognoscebant ipsum non purum hominem, sed etiam Deum esse.* Et Simon de Cass. (Cas.) lib. 5. cap. 10. *Quoniam dæmones sciebant, quis esset Christus, scilicet Dei Filius, increpabat Dominus illos, vt tacerent.*

7. *Secunda hæc opinio.* Huic hæreo sententiæ, asserens morali quadam certitudine hoc dæmones nouisse. Audierunt è cælo delapsam sententiam: *Hic est Filius meus dilectus,* Petri confessionem à Domino

approba

approbatam: *Tu es Christus Filius Dei viui.* Sciebant Deum Filium naturalem habere, & hunc naturam humanam assumpturum; ergo facile e Christi operibus poterant Christum Deum incarnatum esse dignoscere, Apollinis Pythij responso Augusto reddito confirmante, quod refert Nicephorus lib. 1. cap. 17. Niceph.

Me puer Hebraus diuos Deus ipse gubernans,
Cedere sede iubet, tristémque redire sub Orcum.

Christum Puerum Deum appellat, ergo Deum esse nouerat. Addo illud nostri Lucæ: *Exibant dæmonia à multis clamantia, & dicentia: Quia Tu es Filius Dei.* Cum verò Euangelista non scribat illos ignorâsse, quod dicebant, id sciuisse dæmones videtur innuere.

8. *Obiectioni satisfacit.* Obiicis, si Dæmones nouissent Dominum Messiam Deum, nouissent homines redempturum, atque adeò in necem illius Iudæorum animos non inflammassent. Respondeo dæmones Christum Deum Seruatorem mundi cognouisse, hostem, & euersorem dæmonum, vt asserit Gregorius lib. 33. Mor. cap. 7. ignorasse tamen redemptionem hominum, dæmonúmque euersionem per mortem, ac sanguinem Christi esse perficiendam. Inflammârunt quidem animos Iudæorum in Christi necem, quoniam ignorabant Christi sanguine homines redimendos, & dæmonum Principatum profligandum. Vnde Beda, *Non ideo dæmon Iudæis Christum cruci gere persuasit, quia Messiam, id est, Dei Filium non esse putauit, sed quia se morte illius non præuidit esse damnandum.* Gregor. Beda.

§. III.

De Dæmoniaca in desertum locum profectione.

9. *Primo diluculo ad orandum perrexit, orationē matutinam commendans.* FActa die egressus ibat in desertum locum. Apud Petri domum Dominus noctem illam egit, & factâ iam die surrexit, nondum quidem orto Sole, cùm tenebræ discussæ non essent, sed summo mane diei factæ, seu in ipso tenebroso diei crepusculo: abiitque in locum desertum, vt orationis exercitamento operam daret. Edocemur ad orandum diluculò surgere. *Cor suum tradet ad vigilandum diluculò ad Dominum, qui fecit illum: & in conspectu Altissimi deprecabitur.* Eccli. 39. *Exurge* (ait Vates) *gloria mea, exurge Psalterium, & cithara: exurgam diluculò.* Psal. 56. Chaldæus, Expergiscar ad orationem matutinam. D. Cyprianus lib. de orat. Dom. *Manè orandum est, vt Resurrectio Domini matutinâ oratione celebretur.* Eccli. 39. Psal. 56. Chald. Cypr.

10. *De turbis requirentibus Iesum.* *Et turbæ requirebant eum,* &c. Prosequutus est Dominum Petrus simul cum aliis. Cúmque in solitudine orantem reperissent, ab omnibus quæri, ac desiderari renunciârunt. Requisitus piis inuenitur à turbis eum detinere curantibus. Queis ille: Sinite me abire, aliis enim Ciuitatibus Regnum Dei euangelizare oportet. A Capharnaum ergo, siue à deserto propè Capharnaum loco in alia Galilææ Oppida ad Regnum Dei euágelizandum profectus est. Hunc ordinem sequitur August. lib. 2. de Cons. c. 22. Abul. Mat. 9. Baron. in Annal. Iansen. Beauxam. & Adrichom. August. & alij.

IN IESVM FEBRIM extinguentem.

PANEGYRICVS SECVNDVS MORALIS CIRCA LITERAM.

EX PLVRIBVS CIRCA ÆGROTOS MIRACVLIS.

OBSERVATIO I.

Ad illa verba:

Cùm autem Sol occidisset, omnes qui habebant infirmos varijs languoribus ducebant illos ad eum. At ille singulis manus imponens, curabat eos.

Occidente Sole iustitiæ, cuncti sanantur ægroti.

Vbi ostendo, Christum Præsulem optimum nece fuisse ouibus præcipuè salutarem, quem Pastores quique imitari debent. Escob. & Mend. in Euang. de Temp. T. I.

11. Beda. MYstico sensu sic clausulam illam Beda expendit: *Solis occubitus passionem, mortémque significat illius, qui dixit: Quamdiu in Mundo sum, lux sum Mundi. Et Sole occidente plures dæmoniaci, quam antè, plus sanantur ægroti.* Ac si diceret: Dum superstes eram Mundum miraculorum fulgore complebam, nec tamen salute donabam peccatorum plane iniquitate. At me Sole occidente totum Orbem salute donaui. Non dubium quin Princeps subditos faciliùs vincat, & sibi hærere faciat, dum pro illorum sanitate vitam periculis non grauatur obiicere.

12. *Christus Ionas, cuius morte Ecclesia magis salutaris, potius, quam vita.* Ionas nauis æquoris tumore iam perituris clamat: *Tollite me, & mittite in mare à vobis.* c. 1. Vbi D. Maximus hom. 1. de Pasch. *Nisi Ionas profunderetur, naufraga nauis periculis non se tueretur; & non liberatur Ecclesia nisi Christi morte saluetur.* Dum Christus sepulchro reconditur, in Ion. 1. Maxi.

 ventre

ventre ceti expreſſo (è Domini ſententi : *Sicut fuit Ionas in ventre ceti tribus dieb s*, &c. Eccleſia reſurgit. Idem Propheta confirmauit, cum liberatus à morte quaſi rurſum morte preueniretur Eccleſia, profatur. *Tolle igitur Domine animam meam, quia melior eſt mihi mors, quam vita.*

Ion. 4. cap. 4. Quare melior mors? Quia ſi viuente me ex ſpe mortis nautæ pauci ſaluantur: occumbente Sole, me moriente, tota Niniue viuet, vniuerſa

Maxi. ſaluabitur Eccleſia. Maximus addit; *Dixit itaque Ionas in oratione ſua: Tolle igitur, Domine, animam meam, quia melior eſt mihi mors quam vita. Id eſt, viuens*, moriturus quidem, *vnam Iudæorum gentem omnino ſanare non potui*; (quia ſcilicet noluit efficaciter) *moriar, vt Mundus vniuerſus vnà mortе ſaluetur.* Melior itaque mihi Principi egregio mors, ſi moriendo totum Orbem acquiram.

13. *Viuens Chriſtus quaſi ſcribit nomina hominum ſaluationis libro, moriens ſaluat.* Baſil.

Adamus animantibus nomina imponens, & Noë in Arca animantia recludens, ne diluuio obruerentur, Chriſtum Dominum expreſsere, authore D. Baſilio Seleu. orat. 6. Vbi Deum cum Noe loquentem inducit. *Ad te ducam animalia, vt olim ad Protoplaſtum. Tu verò pro paradiſo eis arcam pande. Eſto honoratior animantium Dominus, quàm Adamus; dedit ille nomen: tu ſalutem confer.* Viuentem Dominum Præſul cum Adamo, morientem verò cum Noë confert. Viuens Chriſtus nomina contulit, ſiue prædeſtinatos vitali libro adſcripſit: moriens autem ab æterno exitio liberauit.

14. *Chriſtus bonus Paſtor viuens cuſtodit oues, moriens ſaluat.* Ioa. 10. Gen. 31. Damaſ. Nazian.

Aiebat Dominus, *Ego ſum Paſtor bonus. Bonus Paſtor animam ſuam dat pro ouibus ſuis.* Ioa. 10. An non viuens ouibus ſalutaris? Profectò Dominum viuentem paſtorem expreſſit Iacob, qui dicebat: *Die, noctùque æſtu vrebar, & gelu, fugiebátque ſomnus ab oculis meis.* Gen. 31. Quàm accuratius Chriſti circa Dei ouium cuſtodiam ſtudium. *Nam ſi ſic laboras, & vigilat*, (loquor cum Damaſo epiſt. 4) *qui paſcit oues Laban, quanto labore, quantiſque vigiliis debet intendere, qui paſcit oues Dei.* Cuncti paſtores à ſupremo ouium Dei Præſide victi. Hic ouium vtilitati, non propriæ prouidit, quemadmodum illi paſtores, de quibus Nazianzenus, *Magnâ temporis parte quercus ipſis, & vmbra, & fiſtula curæ erunt, & in commodo herbæ loco corpus ſternere, amatorium quidpiam cantillare, ac oues, vel boues aſtari, eorumque etiam pinguiſſimum quodque comedere, ac pretio addicere.* Haud ſic Paſtor Ieſus totus ouium vtilitati addictus. Attamen viuus puſillum gregem cuſtodiuit à lupo, ſed à diſperſione non liberauit iuxta illud: *Percutiam Paſtorem, & diſpergentur oues gregis.* Moritur Paſtor diſperſæ congregantur ouiculæ, lupus comminuitur, ouis cent ima cœleſtem Paſtoris humeris reuocatur ad gregem.

15. *Boni Præſules Chriſti imitatores moriendo gregi ſalutares.* 2. Cor. 12. Chryſ.

An vnicè Dominus Paſtor eſt vitalis ouibus dum occiditur? Certè quilibet bonus paſtor nece ouibus exiſtit ſalutaris. Paulus aiebat, *Ego libentiſſimè impendar, & ſuperimpendar ipſe pro animabus veſtris.* 2. Cor. 12. Chryſoſtomus hom. 11. *Ego millies pro vobis immolari paratus ſum. Non enim propter diuitias veſtras Mundi inſidias patior, ſed propter charitatem, quam erga vos habeo; quia omnia ago, vt vos proficiatis.* Sic ouibus imitator Pauli ſe morti præparatum oſtendit. Igitur bonus Præſul futurus gregi ſalutaris potiùs mortes, quàm dignitatem debet contemplari ad Præſulatûs verticem aſſumptus. Iſidorus Peluſ. lib. 3. epiſt. 216. *Si quis Epiſcopatum deſiderat, labores intueatur, pericula conſpiciat, mortes contempletur, non delicias; vigilias & curas conſpiciat, non in voluptates, animique remiſſionem oculos coniiciat. Illud ſat, quod ſi quis ad hunc thronum euehatur, idcirco inſtituitur, vt legitimè certet, non autem vt citra periculum in luxu, ac deliciis verſetur.* Quemadmodum enim Dominus iuſtitiæ Sol occaſu ouibus vitalis oſtenditur ſic Præſules Chriſti imitatores. Iſid. Peluſ.

Observatio II.

Ad illa verba:

Factâ autem die, egreſſus ibat in deſertum locum.

Primo diluculo Dominus deſertum init oraturus.

Edocens, primo manè orationi vacare, vberrimo quidem fructu.

16. *Ieſuitarum maximam antelucanam orationē commendt.*

MARCVS pro particula *Factâ autem die* ſcribit, *Diluculò valdè ſurgens egreſſus eſt in deſertum locum, ibique orabat.* Vt edoceat orationem primo manè reliquis ſuccedentibus occupationibus præmittendam, præcipuè ab eis, qui proximorum ſaluti vacant. Vnde Ieſus, inſtruens Ieſuitas) turbæ ne impedimento eſſent acceſſuræ, orationem valde diluculò inſtituendam curauit.

17. *Rex ... ſubditorum negotijs diſtra... debet ... præuenire, ... ante Solis ortum.* Iſa ... 8.

Orationis ſuæ Dauid opportunum tempus expreſſit, fatus: *Præueni in maturitate, & clamaui.* Pſal. 118. verſ. 147. Qui præuenit immaturus accedit: qui in maturitate opportunus, & ſuo tempore, non præuenit, ſed ſtatis horis aduenit. Quomodo igitur & Dauid ad clamandum præuenit, & in maturitate, ſeu ſtatâ hora exorauit? Certè, quia illud, ipſum ſurgere præuenientem, eſt ſuo tempore orare. Rex enim tot ſubditorum negotiis diſtrahendus debet præuenire ad orandum, quod quidem huiuſmodi orationis proprium tempus eſt. Vnde loco illius particulæ: *In maturitate*, alij legunt, *In immaturitate.* Alij, *Cùm adhuc tenebræ eſſent.* Præueni valde diluculò, vt orarem, cum adhuc tenebræ peruolarent, curaui preces meas cuncta externa negotia præcedere.

17. *Roga pernoctando, vt eramus.* Luc 6.

Certè tam antelucanæ orationis exercitamentum Euangeliſta expreſſit fatus: *Et erat pernoctans in oratione Dei.* Luc. 6. Non ſolùm orandum, nobis Chriſtus curat perſuadere, ſed quo tempore preces ſint profundendæ. Eccleſ. *Tempus omni rei ſub cælo.* Cap. 3. Orationis tempus ante Solis exortum. Erat pernoctans in oratione, antequam turbæ accederent edocendæ.

cendæ. D. Ambrosius serm.19. ad Psalm. 118. *Pernoctabat in oratione Dominus Iesus, non indigens precationis auxilio, sed statuens tibi imitationis exemplum. Ille pro te rogans pernoctabat, vt tu disceres, quomodo pro te rogares. Redde igitur ei, quod pro te tulit.* Quid reddendum? Orare his, aut illis verbis, hoc aut illo cordis affectu? Nihil adnotat horum Euangelista, sed *quomodo*, aut quo tempore orârit: *Erat pernoctans in oratione.* Reddimus itaque, quod pro nobis detulit hoc ex capite Dominus, dum antelucanæ orationi studium impendimus. Adiicit Pater, *Audi supra dicentem Prophetam, Nocte surgebam ad confitendum tibi. Et tu surge nocte, vt dum nocte oras, veri Solis pectori tuo splendor irradiet.* Ensorationis antelucanæ fructus præcordia Solis iustitiæ fulgore irradiari ad cuncta opera gerenda.

Orans nocte, Solis iustitia fulgore irradiatur Ambr.

19\. Ministeria (mihi credite) omnia orationis antelucanæ sapient feruorem. Postquam Ambrosius asseruerit debere nos cum Psalte præuenire, vt ante tenebras preces fundamus, adnotat cuncta Dei ministeria orationis præmissæ affectum, & feruorem referre. *Siue manducamus,* (ait illo serm.19.) *siue bibimus Christum cogitamus, Christum* (proximorum ministerio incumbentes) *loquimur: in corde nostro semper, in ore semper nostro est Christus.*

Ministeria diei sapiunt antelucanæ orationis feruorem. Ambr.

20\. Vide Chrysologus serm. 43. affirmat necessarium nobis preces matutinas præmittere ad omnium operum custodiam. Quasi pereunt enim insipida si non fuerint orationis sale condita. *Sed nos, qui ad incerta consurgimus, qui inter insidias diem ducimus, qui horarum varietates, momentorum motus, verborum lapsus, actuum pericula sustinemus, quid est, quòd Ecclesiam manè nolumus intrare? Quid est, quod matutinâ prece totius diei custodiam nolumus postulare. Quid est quòd homini adstare toto tempore libet, & Deo assistere nec puncto libet?* O Iesuita, quonam modo sine operum dispendio auderes toto tempore diei proximis assistere, non curans priùs Domino vnicâ saltem hora adstare? Quonam modo totius diei operibus custodiam prouideres?

Necessaria huiusmodi oratio ad operum custodiam. Chrys.

21\. Discipulos monebat Dominus orationi nocturnæ operam expendere præuenturos planè hostium aduentum: *Orate, vt non intretis in tentationem.* Matth.26. Vbi Chrysologus citatus, *Audiamus vocem Domini monentem: Orate, ne intretis in tentationem. In tentationem vadit, qui ad orationem non vadit.* Aptè quidem, sed aliter expendo conuenientius argumento; Orate, ô Discipuli, haud somno corripiamini, ne tentamina futura iam iam instantia vos orationis præsidio non munitos inueniant. O Petre, cum Iudæis peruersis sermonem texturus deberes præuenire. O Iesuita, quonam modo audes ad proximorum deprauatorum consortia necessaria properare, antelucanâ oratione non præmissa?

Monet Dominus, ne inueniat Iesuitas ministerium, è quo tentari possint orationis præsidio non munitos. Matth.26.

Estob & Mend.in Euang.de Temp.T.I.

Observatio III.

Ad illa verba.

Aliis Ciuitatibus oportet me Euangelizare.

Non vult Dominus illa in vrbe commorari, aliis Vrbibus Euangelium euulgaturus.

Edocens Euangelicos ministros, communes esse, non partiales, verbi euulgatores.

Curabant pij Ciues Dominum detinere, solem Vrbe recludere æternum sibi salutarem, fluuium claudere sub signaculo. At Sol Orbi natus, Orbem illuminaturus progreditur, fluuius autem properat epotandus vbique, qui omnem terram, vt circuiret è Mariano paradiso profluxit. Decet equidem Euangelij ministrum communem, non partialem ostendi. 22.

Matthæus audiendus, *Relictâ Ciuitate Nazareth, venit, & habitauit in Ciuitate Capharnaum maritimâ, in finibus Zabulon, & Nephtali. Vt adimpleretur, quod dictum est per Esaiam Prophetã. Terra Zabulon, & terra Nephtali, via maris trans Iordanem Galilæa Gentium. Populus, qui ambulabat in tenebris vidit lucem magnam.* Cap 4. Vbi Hieronymus, *Hi primi audiuere Dominum prædicantem.* Quinam? *Terra Zabulon, & Nephtali, & via maris trans Iordanem Galilæa Gentium.* Simul-ne cunctæ vrbes Iudæorum, ac Gentilium Dei verbum audierint? Profectò tam curat Dominus communem omnibus Orbis Ciuitatibus ostendi, vt vni prædicans, quasi cunctis verbum euulgare videatur: Iudæos edocens, simul & Gentiles videtur informare. Particula, *Galilæa* idem ac *Rota*. Dum apud Galilæam Dominus concionatur, quasi rotatus sermo totum Orbem illustrat. Ideo adiicit Isaias: *Populus, qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam.* Nam in morem Solis, cunctos Dominus populos illustrauit, sicut ille plures regiones.

23\. *Quasi totum Christus simul orbem edocuit instituta quidem Sol simul plures illuminans Regiones.* Mat.4. Hieron.

De Euangelij ministris Isaias præfatur. *Simul prædabuntur filios Orientis. Idumæa, & Moab præceptum manus eorum.* Cap 11. Vbi Strabus ad Apostolos accommodat. *Apostoli (de quibus: Qui sunt isti, qui vt nubes volant.) volabunt. Sæpe enim nauigio insulas adierunt, inter quas, & Philisthinorum, quibus verbum vitæ annuntiauerunt. Idumæa, & Moab præceptum manuum eorum, quia opere docent, & verbo.* Volant itaque vt nubes rorem vbique sparsuræ, *simul* cunctis Orientis filiis salutares. Cur *filiis orientis*, & non incolis? vt spiritualis parentis in cunctos filios innuatur æqualitas. Quam omnibus debitor exhibet, qui non successiuè, sed *simul* quodammodo vbique, Solis in morem radios spargit?

24\. *Apostoli simul pluribus populis salutares, vt Sol.* Isa 11. Strab.

25. *Vox Apostolorũ ideo fulgori in manibus, non in ore comparatur.* Luc. 12.

Euangelica vox lucernæ à Domino assimilatur. *Et lucernæ ardentes in manibus vestris.* Luc. 12. Si vox prædicationis lucernam refert, cur potiùs in manibus quam in ore statuenda est? Dominicum vidi facis lucentis gestatorem? Profectò in manibus, non in ore lucernæ prædicationis collocantur, vt innueretur Apostolos morem gerere Solis; qui communiter omnibus videndus obiicitur. Vocis namque vis non tantùm assolet dilatari, quantùm fulgoris virtus. Apostolorum igitur vox in morem Solis omnibus simul est obiicienda. Ideo vox Apostolica in omnem exiit Orbem, Prophetá canente: *In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines Orbis terræ verba eorum.* Porrò in omnem terram exiuit prædicatio, quia Solis gerens imaginem simul omnibus hominibus præsentatur. D. Basilius Seleu. orat. 29. *Huius vocis hæreditatem obtinuit Apostolorum cœtus; hanc in manibus lucernam habentes, non in inflatâ tubâ, cælum omnibus hominibus peruium reddiderunt: terras integras peruasit ea vox.* Dominum minimè imitatur, qui apud Vrbes illustres verbum curat profundere ambiens hominum plausum, loco, vt Apollo Delphicus, addictus: non vt Phœbus accinctus interminabili profectioni, vt omni fiat creaturæ salutaris. (Basil.)

OBSERVATIO IV.

Ad illa verba:

Et turbæ requirebant eum, & venerunt vsque ad ipsum, & detinebant eum, ne discederet ab eis.

Quàm piè, ac salubriter illi incolæ Christum requirunt, & conantur detinere!

Cogendus etenim affectuoso studio Dominus, ne discedat ab homine, postquam constanter est requisitus.

26.

Ix Sol fulgorem sparserat cùm turbæ ad desertum properant Christum constantissimè quæsituræ. Inueniunt certè eum qui sese inuentu facillimum offert: quem curant tenaciter apud Vrbem retinere. Disce Deum ob crimen amissum affectuosè quærere, inuentum constanter retinere, ne rursus abscedat.

27. *Quærendus Deus, inuentúsque apprehendẽdus est.* Psal. 2.

Psaltes clamat, *Apprehendite disciplinam, ne quando irascatur Dominus, & pereatis.* Psal. 2. τὸ *Apprehendite* innuit rem aliquam anxiè quæsitam, inuentam totis viribus, omni conatu apprehensam, ne è manibus elabatur. Disciplina autem virtus est, quæ à nobis Christo reperitur inuento. Quærite virtutem feruenti mentis affectu, & inuentam vigili custodia tenete, ne sese fugæ committat. Hilarius, *Apprehendenda* (Hilar.) *disciplina, & inuadenda est quodam amplexu, & vinculo corporali, ne elabatur.* Euthymius, *summo studio contendite, vt perfectam virtutem consequamini. Dictum est autem hoc ex metaphora eorum, qui pugno aliquid constanter tenent.*

28. *Christum curare, & quærere, & apprehendere, sicut ab ipso quæsitus, & apprehensus fuisti.* Phil. 3. Hilar.

Contestatur Paulus, *Sequor, si quomodo comprehendam, in quo & comprehensus sum à Christo.* Phil. 3. Christus hominem è cælo descendens perditam centesimam ouem requisiuit, apprehendit adeò inuentam, vt quam humeris semel assumpsit, nunquam dimiserit. Quemadmodum ergo à Christo comprehensus sum, curo & requirere, & Dominum apprehendere. Hilarius citat. *Sic Beatus Paulus currit, vt apprehendat, dicens: Sequor autem, vt apprehendam, in quo & apprehensus sum. Non lento gradu properat, neque otioso sequitur processu; apprehensurus enim sequitur. Et satis quidem dixisse videretur, si consequuturus sequeretur: sed vim & ipse afferre optat, & apprehendere properat, & modo exempli corporalis inuadere.*

29. *Segnities requirentium taxatur, & non apprehẽdentium.* 1. Tim. 6. Chrys.

Alibi Apostolus, *Certa bonum certamen fidei, apprehende vitam æternam.* 1. Timoth. 6. Duplex edocemur documentum. Vnum quidem more strenuè dimicantis militis Deum esse requirendum. Chrysostomus hom. 23. in Mat. *Non instanter ad Deum accedimus, non interpellamus assiduè, non rogamus quemadmodum pro tanta est dignum causa rogare. Sed etsi eum adeamus aliquando, ita facimus hoc, quasi non desideremus accipere.* Alterum autem Deum, siue vitam æternam apprehendendam esse: *Apprehende vitam æternam.* Quod enim difficilè post multos exanthlatos labores acquiritur, constantiori adhibitâ curâ conseruatur. Euthymius dictum hoc ex metaphorâ eorum, qui pugno aliquid constanter tenent. Imò pugnis, siue vtraque manu, quod prouerbij loco circumfertur. Vulgariter expono: *Tener à Dios hallado con dos manos.* Quod aiebat sponsa, Tenui eum, neque dimittam.

30. *Tene, quod habes: apprehende Dominum, quem inuenisti.* Apocal. 3. Antio.

Dominus ad hæc: *Ecce venio citò: tene, quod habes, vt nemo accipiat coronam tuam.* Apoc. 3. Quicumque me requisitum inuenisti cura tenere, apprehensum custodi, duplici manu illiga, ne elabatur, ne auferatur, qui pectoris tui carcere amat recludi. Christus quidem Regnum cælorum est diripiendum. Antiochus hom. 130. tom. 2. Biblior. *Sancti omnes ad mortem vsque strenuè decertarunt, quo vel tandem Regno perfruerentur cælorum. Regnum siquidem cæleste vim patitur, illud enim piè rapuerunt.* Tenentes scilicet inuentum in Christo, ne elaberetur, vtraque manu apprehendentes. Plato in sophist. *Quod dici solet, nequaquam altera apprehendendum manu: quin magis ambabus.* (Plato.)

LIBER

LIBER SEPTIMVS.

MVTI, ET SVRDI.

PARS PRIMA.

DIABOLVS MVTVS.

Paraphrasis, ac Commentarij literales ad Caput vndecimum Lucæ.

PANEGYRICI MORALES CIRCA Literam in Iesum sensuum reformatorem.

PROLVSIO.

MVTVS dæmoniacus, immundo spiritu à Domini potentia ablegato, loquitur, turbam non mediocri rei admiratione capiente. Verum dona Dei non agnoscentes Pharisæi, Beelzebub dæmoniorum Principi opera Christi accepta referunt. Quàm fœlix muliercula, quæ Iudæorum inuidentem clamorem potuit piâ confessione perturbare: *Beatus venter, qui te portauit!* Quàm opportunè Deiparæ memoria peragitur! Tria (ait Hieronymus Matth. 12.) signa simul in vno homine perpetrata sunt, cæcus videt, mutus loquitur, possessus à dæmone liberatur. Quod & tunc quidem carnaliter factum est: sed & quotidie completur in conuersione credentium, vt expulso dæmone, primum fidei lumen aspiciant, deinde in laudes Dei tacentia priùs ora laxentur. Christus itaque respondet clamanti mulieri: *Beati qui audiunt verbum Dei, & custodiunt illud.* Vbi acutè Titus Bost. *Conuenienti planè, opportunóque tempore hoc ab eo dictum est.* Mariæ etenim respectus peccatoribus adeo opitulatur, vt mutus adhuc, iam laudis proferat confessionem.

Vitales ligni Christi Admirabilis, siue miracula gerentis, FRVCTVS SEPTIMVS.

Hieron.

Titus.

LVCAS *Cap. XI.* — PARAPHRASIS.

VERS. 14. ERAT IESVS eiiciens dæmonium, & illud erat mutum. Et cùm eiecisset dæmonium, loquutus est mutus, & admiratæ sunt turbæ.

ADDVCTVS *est ad Iesum quidam dæmonio obnoxius. Id erat non simplex, sed simul & mutum, & cæcum, vt Iesum nec posset aspicere, nec appellare. Iesus autem vltro calamitati, vocali quidem, misertus, iussit exire dæmonium, & exijt, mirantibus turbis.*

15. Quidam autem ex eis dixerunt: In Beelzebub Principe dæmoniorum eiicit dæmonia.

15. *Aderant Iudæi quidam, quorum animos periculosius Satanæ spiritus possidebat. Quorum alij calumniabantur, à dæmonio miraculum effectum, dicentes, quòd hæc faceret non virtute diuinâ, sed Beelzebub, Principis dæmoniorum præsidio.*

16. Et alij tentantes, signum de cælo quærebant ab eo.

16. *Alij adhuc post conspecta miracula diffidentes, ab eo signum aliquod insigne de cælo postulabant. Quo planè constaret illum cum Deo, qui in cælis habitat, commercium habere: & non cum spiritibus immundis Tartari habitatoribus.*

17. Ipse autem, vt vidit cogitationes eorum, dixit eis: Omne Regnum in se ipsum diuisum desolabitur, & domus supra domum cadet.

17. *Iesus autem, vt vidit impias illorum cogitationes, Qui consistit, ait, calumnia vestra? Videmus enim nullum regnum posse consistere, si intestinis dissidys disturbetur. Si secum pugnet, necesse est, vt desoletur omninò, & publica ruina domus concidat supra domum.*

18. Si autem & Satanas in se ipsum diuisus est, quomodò stabit Regnum eius, quia dicitis, in Beelzebub me eiicere dæmonia?

18. *Quòd si verum est id, quod cogitatis, me Beelzebub Principis dæmoniorum præsidio dæmones noxios eijcere, qui nimirum illius sodales sunt, & satellites: consequitur, malos spiritus inter sese discordes pugnare, & alios ab alijs profligari. Iam si Satanas pugnat aduersùs Satanam, quomodo illius regnum consistet? An Beelzebub solet hominum saluti consulere?*

19. Si autem ego in Beelzebub eiicio dæmonia: filij vestri in quo eiiciunt? Ideo iudices vestri erunt.

19. *Quòd si hoc vobis odium mei persuadet, me præsidio Beelzebub eijcere dæmonia, hi iuuenes filij vestri, quos idem facientes vidistis, cuius præsidio dæmonia profligant? Simplices sunt, artes Magorum maleficas nesciunt, & tamen isti meo in nomine eijciunt. Solâ fiduciâ erga Deum efficiunt, quod præstant.*

20. Porrò si in digito Dei eiicio dæmonia, profectò peruenit in vos Regnum Dei.

20. *Quòd si palam est, me Dei virtute peragere, quæ videtis, dubium non est, quin in vos Dei regnum peruenerit, quod Ioannes instare prædicabat.*

21. Cùm

21. Cùm fortis armatus cuſtodit atrium ſuum, in pace ſunt ea, quæ poſſidet.

21. Non poteſtis vtriuſque Regni eſſe conſortes. Futurum planè, quod inter duos Reges ſolet accidere. Cùm potens armatus cuſtodit arcem ſuam, in tranquillo ſunt ea, quæ poſſidet.

22. Si autem fortior ſuperueniens vicerit eum, vniuerſa arma eius auferet, in quibus confidebat, & ſpolia eius diſtribuet.

22. Quòd ſi quis fortior eo illum adoriatur, & armis armatum deuicerit, nullum cum eo conſortium inibit: ſed domum, ipſo profligato, occupabit. Arma quibus confidebat, eripiet, diſtribuet ſpolia militibus. Nunc veſtrùm eſt diſpicere, ab vtro ſtare malitis: à Deo potentiore, an à ſatana mox Mundo expellendo, quem à miſero homuncione deturbaui.

23. Qui non eſt mecum, contra me eſt: & qui non colligit mecum, diſpergit.

23. Si cum Satana pax eſt, cum Deo eſt ſimultas. Si cum Deo pax eſt, nihil conuenit cum Satana. Qui non eſt in parte mea, aduerſarius eſt mihi: & qui non colligit mecum diſpergit ſpicas.

24. Cùm immundus ſpiritus exierit de homine, ambulat per loca inaquoſa, quærens requiem: & non inueniens, dicit: Reuertar in domum meam, vnde exiui.

24. Id parabolâ expendit. Cum immundus ſpiritus exierit ab homine Dei virtute depulſus, quoniam illi voluntas pertinax eſt nocendi, ambulat per loca ſterilia aridáque requiem quæritans. Eam cum nuſquam inueniret, apud ſe fatur, Reuertar in domum meam, vnde exiui.

25. Et cùm venerit, inuenit eam ſcopis mundatam, & ornatam.

25. Ad hanc igitur veniens reperit eam ſcopis quidem mundatam, ſed vacuam.

26. Tunc vadit, & aſſumit ſeptem alios ſpiritus ſecum nequiores ſe, & ingreſſi habitant ibi. Et fiunt nouiſſima hominis illius peiora prioribus.

26. Hoc vbi videns, abit, & adiungit ſibi ſeptem alios ſpiritus ſceleratiores, quàm eſſet ipſe, eumque tali ſodalitio commigrat in domum, purgatam quidem, ſed incuſtoditam, nulliſque Euangelicarum virtutum armatam præſidijs. Occaſio hinc homini maioris impietatis, qui purgatus ab vno dæmone, fit ſeptem peioribus obnoxius.

27. Factum eſt autem, cum hæc diceret: extollens vocem quædam mulier de turba dixit illi: Beatus venter, qui te portauit, & vbera, quæ ſuxiſti.

27. Cùm hæc, aliaque multa loqueretur Ieſus, promiſcuæ multitudini, mulier quædam ſermones tam ſapientes, tam efficaces admirans, ſuſtulit vocem è mediâ turba, & dixit: Beatus venter illius Mulieris, quæ te portauit, & beata nutricis vbera, quæ ſuxiſti.

28. At ille dixit: Quinimò; beati qui audiunt verbum Dei, & cuſtodiunt illud.

28. Ieſus non renuit, ſed perfecit fœminæ piæ prædicationem, fatus; Sanè beati ſunt, qui ſermonem audiunt, & illud in animo ſeruant, ne effluat; vt aliquando fructum ſalutis æternæ producat.

SECTIO PRIMA.

Diabolus pellitur.

TEXTVS.

VERS. 14. ERAT *Iesus* eiiciens Dæmonium, & illud erat mutum. Et cùm eiecisset Dæmonium, locutus est mutus, & admiratæ sunt turbæ.

COMMENTARIVS LITERALIS.

§. I.

De muto Homine.

1. *Quādonam hæc gesta fuerint?* ERAT *Iesus eiiciens Dæmonium.* Non semper (vt alibi asseruimus) Euangelistæ tempora in narrandis Christi gestis obseruârunt. Matthæus scribit Historiam, sed cum præcedentibus temporis ordine non seruato. Nam vt ex Marci cap. 3. colligo, hæc gesta sunt ante vtramque Apostolorum missionem. Vnde Marcum solum hac in parte ordinem recte obseruasse.

2. *Ordinem temporis Lucas non seruat in præsenti.* Transit igitur Euangelista ad miraculum narrandum, quod quantum ad temporis ordinem cum præcedentibus connexionem non habet. Quod significat Lucas, dum non vtitur particula aliqua tempus indicante, sed absolute continuat sermonem. *Erat* itaque Christus *eiiciens dæmonium.* à quodam homine obsesso. *Cur vsus verbo imperfecto. Tolet.* Cur vsus imperfecto. *Erat eiiciens?* Toletus, *Notat Pharisæos protulisse verba sequentia contra Christum tunc, quando Christus dæmonium hoc eiecit.*

3. *Cur id mutum nocum ... Chry. Euthym.* *Et illud erat mutum.* Cur dæmon mutus appellatur? Chrysostomus hom. 41. in Matth. & Euthymius hic asserunt, hunc hominem non natura, sed dæmonij malitia mutum fuisse. Id Euangelista significat affirmans dæmonium fuisse mutum, quia scilicet dæmonium mutum hominem effecerit. Matthæus non solum mutum *Erat ... Tertull. & alij* dæmonem fuisse, sed & cæcum. *Oblatus est ei dæmonium habens, cæcus, & mutus.* Tertullianus lib. 4. cont. Marc. Chrysostomus hom. 41. Bostrensis, & Euthymius adnotant fuisse surdum. Quod deduxisse existimo Patres ex vocis Græcæ significatione; nam κωφὸς mutum, & surdum significat; idque videtur factum, quia qui naturâ muti sunt, etiam euent auditu. Hinc August. *August. ... simul muta ... sanandi ... surdos & ... simul esse.* lib. de verâ & falsâ pœnit. cap. 9. *Sunt pueri, quos pœnitet peccasse, sed non omnino, reseruantes sibi quædam, in quibus delectentur: non animaduertentes, Dominum simul surdum, & mutum a dæmonio liberasse, per hoc docens nos nunquam nisi de omnibus mari.*

4. *Auctoris sententia asserit surdum non esse.* Existimo tamen surdum illum non esse, qui non naturâ, sed iniquitate dæmonis mutus extiterat: Lucamque vocabuli κωφὸς ambiguitatem, & multiplicitatem fugisse satum: *loquutus est mutus.* Si enim nomen præcedens pro muto, & surdo accepisset, dixisset planè: *loquutus est, & audiuit.* At non quia accidenti aliquo mu-ti fiunt auditûs facultate non priuantur? Obiicis Zachariam non solùm mutum, sed & surdum redditum. Fateor, sed quia Scriptura asserit, dum dicit: *Innuebant patri eius.* Luc. 1. Quasi verbum percipi non posset auditu. De nostro autem muto potiùs Scriptura videtur abnegare. Hieronymus, & Beda post eum: *Trinasigna in vno homine perpetrata sunt, cæcus videt, mutus loquitur, possessus a Dæmone liberatur.* Augustinus lib. 1. qq. Euang. cap. 3. hunc cæcum, & mutum significare putat eum, qui non credit corde, nec ore confitetur, quæ duo ad salutem necessaria Paulus asserit, *Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem.* Rom. 10. *Luc. 1. Hieron. Beda. August.*

§. II.

De dæmonis expulsione.

5. ET *cùm eiecisset dæmonium, loquutus est mutus.* Cùm homo ille non naturâ, sed extrinseco dæmonis obstaculo mutus esset, ad dæmonis expulsionem, soluta vi fandi, loquutus est. Porrò Matthæus qui cæcum simul scripserat, loquutum eum affirmat, & vidisse: *Curauit eum ita, vt loqueretur, & videret.* An verbum *curauit* innuit Christum aliquid vltra dæmonis eiectionem gessisse? Respondeo curandi verbum ad liberationem à dæmone extendi, ita vt qui ab eius vexatione ereptus est, curatus dicatur. *Obtulerunt ei omnes malè habentes, varijs languoribus, & tormentis comprehensos, & qui dæmonia habebant, & lunaticos, & paralyticos, & curauit omnes.* Matth. 4. Ecce dæmoniaci ob dæmonis expulsionem dicuntur curati. *Loquutus, & cæcus videt. Matth. 4.*

6. *Loquutus est mutus.* Vt loquutio eius circumstantibus liberationis à dæmone manifestū esset argumentum. Quidnam fuerit loquutus. Euangelista non exponit. Approbo Toletum fatentem. *Probabile est loquutum fuisse verba laudis & encomium illius, qui eum à tanto malo liberauerat.* Beneficium quodlibet vox gratiarum debet comitari. *Admonitio gratiarum ... effudit. Tolet.*

7. *Et admiratæ sunt turbæ.* Matthæus exponit, *Et stupebant omnes turbæ, & dicebant Nunquid hic est filius Dauid?* Admiratio tanti miraculi turbas induxit in suspitionem, & inquisitionem, an esset Messias, quem Iudæi fere per excellentiam Dauid filium appellare. Simplices ergo turbæ, quæ nullo inuidiæ, aut odij contra Dominū tenebantur affectu, tam insignem, & insolitū effectum cernentes, admirantur, nondum enim eum esse Dei filium crediderant, & ideo affectæ admiratione. *De turbarum admiratione.*

N

IN IESVM SENSVVM reformatorem.

PANEGYRICVS MORALIS PRIMVS CIRCA LITERAM.

EX DIABOLI PVLSIONE.

OBSERVATIO I.

Ad illa verba.

Erat Iesus eiiciens dæmonium.

Quasi validè repugnantem Christi potentissimum brachium erat eiiciens è corpore dæmonem.

Adeò enim difficilè inueterati animi consuetudo ablegatur, vt vel ipsi Deo hic labor, hoc opus esse videatur.

8. DEST homo cæcus, surdus, & mutus, quem miserum diabolus inueteratum (mysticè expendo) teneret in crimine, quod verè dæmonium erat Saluator eiiciens. *erat*, imperfecti temporis diuturnam asserit durationem actionis. *Erat eiiciens.* Vulgariter expendo. *Estauale lanzando muy despacio.* An non potentissimo Domino fante: *Fiat lux*, lux est è nihilo excitata? Cur ergo vt Luciferum à pectore expellat, tot moris vsus est? Quia inueteratæ consuetudinis dæmoniacus quodammodo ipsi potentiæ diuinæ videtur apponere obstaculum. Auribus namque audiendi non audit, cæcus legem iudicat consuetudinem, mutus culpam minimè profitetur. Quàm difficilis sanitas!

9. *Quasi characterem imprimunt peccata consuetudinis.* Genes. 4.

Profectò consuetudinis crimina quasi characterem imprimere videntur, quæ vix possint aboleri. Cain ex iniquitate in grauiora crimina pergens, postquam in præcordia radices immiserant, concludit: *Maior est iniquitas mea, quàm vt veniam merear.* Gen. 4. O Domine, tanta mei cordis iniquitas, vt quodammodo vel à te potentissimo expelli non valeat, si retinenda consuetudinis conditio, quæ characterem videatur imprimere, Philone profante, *Inibi characteres malitiæ.* Vts materna lingua exponam: *Anda en el impresso character la malicia.*

Philo.

10. *Qui ex consuetudine peccat, sibi videtur lege peccare.* Basil. Seleu.

Quid si huiusmodi delinquens sibi videatur ex lege peccare, quam abstinens à crimine transgrediatur? Describit Moses inueteratam iniquitatem Cain filiorum, consuetudinem delinquendi, quæ sic increuerit, vt dicat D. Basilius Seleu. orat. 5. *Quæ legum prauitas non apud eos pro lege statuebatur?* Si putabant legem præscribere iniquitatem, planè crederent non peccare, legis esse transgressionem. Eusebius Emis. Exhort. ad pleb. *Tunc putas peccat, quando peccare cessauerit.* Quàm iustè Dominus curat delere imaginem. *Pœnituit Deum, quod homines fecisset in terra: delebo inquit, hominem.* Gen. 6. An non faciliùs reformare imaginem, quàm delere, vt rursum efformes? Consuetudo imaginem deturpans abolearur. O consuetudinis ablegandæ difficultas, passibilitatis quodammodo transiliens terminos!

Emis.

Gen. 6.

11. *Christus Patri remittit inuidorum ex consuetudine sanitatem.*

Tam inueterata Iudæorum inuidia, vt iam quasi innatam illis tam facilè exercerent, quam reliquas corporis actiones; curauit sæpe Christus eos donare sanitate: at desperatos velut ægrotos Cruci illigatus Patri omnipotenti sanandos addicit. *Pater, ignosce illis, quia nesciunt, quid faciunt.* Matth. 27. Vbi Arnoldus Card. *Vsque adeò enim in hoc malo voluntarij sunt, vt voluntas consuetudinem, & consuetudo faceret necessitatem* (seu difficultatem) *necessitas verò vsque ad illam vecordiam erumperet, vt nesciret, quid faceret.* Ex inueteratâ enim inuidiâ putabant se legem implere, cum Dominum horribilem adferebant ad mortem.

Matt. 267. Arnold.

12. *Inueteratam consuetudinem vt Deus deleat, delet naturam.* Gen. 6. Philo.

Redeo ad Geneseos locum. *Delebo* (inquit Deus) *hominem quem formaueram.* Genes. 6. Quare non reformauit hominem, culpam solummodo ex consuetudine delendo, naturam conseruando? Quia scilicet consuetudo conuersa fuerit quodammodo in naturam. Vnde vt ablegaretur consuetudo praua, necessum naturam ablegari? Philo libr. de Abrah. *Inueterata consuetudo tantùm potest, quantùm natura. Cum natura autem pugnare est difficile.* Adeo sanè, vt naturæ Author quasi facilius putet efformare, quàm reformare. O quam difficilè è consuetudine crimina abolentur!

13. *Difficultas pellendorum ex consuetudine criminum.* Tertul. Senec.

Audi ex Gentilium ore. Tullius 2. ad Herén. *Consuetudo peccandi maleficij suscipiendi remouet dubitationem.* Quia si non dubitas manum, aut pedem admouere, quia adnatæ homini actiones: quasi adnata crimina ex consuetudine. Scitè Seneca epist. 28. *Tunc consummata est infelicitas, vbi turpia non solum delectant, sed etiam placent: & desinit esse remedio locus vbi quæ fuerant vitia, mores sunt.* Et epist. 58. *Diu in vitiis istis iacuimus, euelli difficile est. Non enim inquinati sumus, sed infecti.* Cur existimas ex consuetudine delinquentes minimè disturbari, bibere sicut aquam iniquitatem, nunquam affici mœrore? An manum ad actionem domesticam admouendo tristitia corriperis? Non sanè. Puta iniquis

perpetrare

perpetrare delicta iam esse manum ad ministerium adhibere. Si primum crimen patraretur, doleret iniquus, sed consuetudine delinquens non dolet, quia miseriis obtorpuisse videtur. Pulchrè ille apud Euripid. Eurip.

Si mihi nunc tristis primum illuxisset dies,
Nec tam ærumnoso nauigassem salo.
Esset dolendi causa, vt iniecto equulei
Freno, recente tactu exagitantur nouo.
Sed iam subiectus miseriis obtorpui.

Alibi plura.

Observatio II.

Ad illa verba:

Erat Iesus eiiciens dæmonium.

Cœlestis Medicus non per transennam, diuturno ministerio, ægrotantis incumbit curationi.

Contra spirituales Medicos peccatorum inueteratam ægritudinem in instanti aboleri existimantes.

14. Erat Iesus dæmoniacum curans, nec leui actione applicans medicamina, sed insudans ministerio eum restitui sanitati. Sunt spirituales medici, qui lethaliter vulneratum non tam seriò curandum excipiunt, quàm ipsa exceptione sanatum sinunt abire. O repentina curatio medicorum! vestra properatione ô Patres, vinum & oleum non immittentes, vulnera ampliùs exasperantur. An sufficit

15. *Non sufficit sagittam extrahi, vulnus curetur.*

ægroto criminis languorem profiteri non mutum, & verbo absolutionis beneficio afficere? Fomentis vulnus demulcendum. Chrysostomus hom. 80. ad Popul. *Nec enim ad sanitatem nobis satis est, sagittam tantum extraxisse: verum & medicamenta vulneri sunt imponenda.* Confessione, fateor, sagitta extrahitur, sed vulneris cicatrices, siue praui habitus fomentis abolendi, te gerente Chirurgi prudentis maturum ministerium. Chrys.

16. *Samaritanus Iesus curatū tradit nobis Confessariis ægrotum, vt valetudini remedia adhibeamus.* Luc. 10.

Obiicias menti Samaritanum illum Medicum, qui suscipiens vulneratum à latronibus, medicamina præparauit. *Infundens vinum, & oleum, & alligauit vulnera eius.* Luc. 10. An non, post curationem stabulario traditur, vt eius curam gereret? Tibi à Domino, de quo verè illi: *Nonne benediximus nos, quia Samaritanus es tu?* (*Custos* enim hominum est) Post vini & olei, seu virtutis sanguinis salutaris infusionem ægrotus traditur, vt illius curam geras, donec habitu prauo ablegato, perfectè restituatur valetudini. Bernardus tract. de vita solit. *Cura eget, & non medica non inquinata, sed infecta natura.* De qua Seneca profabatur: *Diu in vitiis iacuimus, non enim inquinati sumus, sed infecti.* Epist. 58. Sta- Bernard. Senec. Bernard.

bularius igitur seu Confessarius medicus *incumbat* (cum Abbate Cl. eua. loquor) *valetudinario suo* (*sic enim solent appellare medici valetudinum curandarum officinam,*) *& remedij prosequatur vsum vsque ad sanitatis experimentum.* Vbi duplicem particulam premo. Vna est, *Valetudinum curandarum officinam.* Non solùm curatur ægritudo, sed & valetudo curanda est. Ideo Xenodochia illustria valetudinibus curandis officina est. Liceat vulgariter exponere. *Ai sala para conualecientes.* Qui quidem minime ablegantur, donec perfectæ sanitatis exhibeant documentum. Altera autem, *Et remedij prosequatur vsum vsque ad sanitatis experimentum.* Samaritanus Dominus vulneratum vini & olei, seu Eucharistiæ infusione curauit? Quemadmodum igitur curata est Sacramentorum vsu ægritudo, frequentiâ Sacramentorum valetudo curanda. Ideo stabulario traditur ægrotus iam valens, vt valetudo ab illo eadem vini & olei infusione curetur. *Officina valetudinis curandæ.* *Sacramentorum vsu valetudo curatur.*

17. *Post curatam ægritudinem, valetudini Deus diuturnum præparat medicamen.*

Pulchrè Oseas, *Venite, reuertamur ad Dominum, quia ipse cœpit, & sanabit nos: percutiet, & curabit nos, viuificabit nos post duos dies, in die tertia suscitabit nos.* Cap. 6. Non primâ die omnino perfecta donatos valetudine dimittit, curat ægritudinem die primâ, secundâ & tertia valetudini medicamina apponit. Hieronymus, *artis medicorum est, grauia vulnera longo curare tempore, & per dolorem reddere sanitatem.* Perpende illud: *Cœpit, & curabit nos.* Si absolutione perfecta curatur ægrotus, illud ipsum incipere, erit absoluere. Cur igitur curatus dicitur de futuro curandus? Quia post curatam ægritudinem, restat vtique curanda valetudo, quæ longius requirit temporis interstitium. *Et curabit nos.* Aliter *Linteola apponet.* Hieronymus, *Pro eo quod dicimus, curabit, omnes transtulerunt, Linteola apponet,* quæ inseruntur vulneribus vt putridas carnes comedant, & extrahant purulentias.] Hispanè *Hilas* appellantur ex attrito linteo extrahendæ. Quam medicus huic valetudini diuturnum præparat medicamen! Ose. 6. Hieron.

Observatio III.

Ad illa verba:

Et illud erat mutum.

Stupendum miraculum, priùs dæmonem ablegatum esse, quàm mutus loquutus fuisset.

Assolet enim diabolus, cunctaque tribulationes à nobis ablegari, Deum inuocantibus, quæ apud mutos diu commorantur.

18. *Precibus sanctæ orationi omnia inconuenienda subiiciuntur.*

Dum mutus fit homo, non mirum diabolum præcordiis recludi, quia hic dæmon recedere solet, nec tribulationibus ablegari, homine tacito, nec Dei opem efflagitante. Illud mihi mira[illegible] sus, diabolum è corpore discessisse, pri[illegible] quàm [illegible] mutus

mutus loqueretur. *Et cum eiecisset dæmonium loquutus est mutus.* Cur non dixit: Et cùm loqueretur mutus, eiectum est dæmonium? Si mutus loqueretur opem precibus diuinam efflagitans, quid mirum Diabolum recessisse? Id mirabile planè, quòd, homine muto, dæmoniaco non orante, dæmon fuerit à Domino ablegatus. Quàm insipiens qui orationis ope aduersùs cuncta incommoda non vtitur!

Muto Elisæo aquæ non diuiduntur, ssecus loquenti. 4. Reg. 2.

19\. Pallij magistri appositione silens Elizæus curauit fluctus fluminis huc illuc recedere, nec consequutus est. *Et dixit, Vbi est Deus Eliæ? Percussitque aquas, & diuisæ sunt.* 4. Reg. 2. Cùm tacet, cùm mutus obiicitur imperator, aquæ non diuiduntur: loquitur mutus, & recedunt. Theodoretus quæst. 10. (Theod.) *Pelle ouinâ percussit aquam, nihil dicens. Postquam autem non obedit natura aquarum, vocauit Deum Magistri sui, & diuisæ sunt aquæ.* Dum mutus es, dum nihil dicis, fluctus tumentes non recedunt, impossibile tibi ad ripam vlteriorem transmeare: dic & protinus recedent incommoda.

Loquente Iob, vincitur diabolus. Iob. 1.

20\. Quod si diabolus vincendus sit, potiori iure mutus est loquuturus vt absterreri possit. Iob à dæmone inpugnatur post tot strages victoriam reportaturus. *Tunc surrexit Iob, & scidit vestimenta sua, & tonso capite corruens in terram adorauit.* Cap. 1. Vbi Origenes (Orig.) Lib. 1. *Prostrauit se in terram, & orauit ad Dominum.* Illicò loquente muto, diabolus ablegatus est. *Quem cùm prostratum videret diabolus gauisus est; cùm autem orantem audiuit, obstupuit, atque expauit.*

Apostolis linguæ dantur ab Spiritu sãcto, ut loquenti, precibus effusis, diabolũ valeant superare. Actor. 2. Cyrillus.

21\. Ideo Pentecostes solemni vt Apostoli contra diabolum armarentur, illustrissimásque victorias reportarent, linguas igneas recipiunt, queis tela ignita Tartari comminuerent. *Et apparuerunt illis dispertitæ linguæ tanquam ignis, & repleti sunt Spiritu sancto, & cœperunt loqui.* Actor. 2. Loqui cœperunt? Ergo diaboli potentia comminuitur, iam victoribus coronæ præparantur, Tartaro superato. Cyrillus Ierosol. Cat. 17. *In specie linguarum ignearum sedit suprà singulos Paracletus, vt nouæ coronæ spirituales per linguas igneas imponantur capiti illorum.* Sic Iob loquutus diabolum superauit. Origenes citat. (Orig.) *Iob in primâ tentatione, quam per peculium, & filios victoriam de aduersario acquisiuit, ad orationem se prostrauit, vt perfectas tolerantiæ suæ à Deo acciperet coronas.* Paracletus itaque Apostolis cum diabolo vbique terrarum conflictaturis validissima arma prouidit, dum eos linguis donat ad proferenda precum modulamina, queis Dauidicum carmen à Saule Satanam ablegauit.

***

Observatio IV.

Ad illa verba:

Et illud erat mutum.

Diabolus fecerat hominem obmutescere, tyrannide linguam vsurpans, vt in miseri exitium inflammaret.

Vbi ostendo, linguam iniquam Vniuersitatem esse iniquitatis, cuius Diabolus Rector.

VOCATVM mutum dæmonem vidimus, quia hominem effecerat obmutescere. Linguam vsurpauit dæmonium, vt inflammaret in gehennâ, & posset exitij existere occasio. Vis ostendam, qualis à diabolo possessa lingua postmodum exeratur? 22.

Lingua nequam est vniuersitas iniquitatis, cuius diabolus Rector.

Iacobus ostendit, *Lingua ignis est, vniuersitas iniquitatis.* cap. 3. Syria. *Mundus peccati.* Si lingua vniuersitas est iniquitatis, quid mirum sibi diabolum hominis illius linguam arripuisse adeo vt & mutus esset ipse, & loqueretur, si diabolus *Rector tenebrarum* Vniuersitatem huiusmodi moderatur: *Et illud erat mutum.* 23.

Baptizatur lingua, vt diabolus pellatur illius Rector.

Siue ergò mutus sis ad confessionem, ac laudis hymnodiam, siue iniquè in proximum conuitia iactes, diabolus & mutus, & loquax est. Discipulis Dominus, *Ipse vos baptizabit in Spiritu sancto, & igne.* Mat. 3. Vbi D. Hieronymus, *Quia ignis est Spiritus sanctus, quo descendente, sedit quasi ignis super linguas credentium.* Lauacro ignis linguæ abluuntur, baptizantur. Quare? Vt ab eis diabolus Rector vniuersitatis possit ablegari, quemadmodum ab animo Baptismatis sacramento pellitur. Cunctis fidelibus Baptisma. 24.

Vna in lingua totus ignis tartareus, quia ibi vniuersitas iniquitatis.

Clamabat Epulo, *Mitte Lazarum, ô Pater Abraham, vt intingat digitum in aquam, & refrigeret linguam meam.* Luc. 16. Chrysologus ser. 66. *Quasi reliquum corporis ab incendio haberet immune.* En tibi in vnicâ linguâ quasi vniuersa incendij flamma commotabatur. Cur ita? An non quia cùm in lingua iniquitatis adsit Vniuersitas, inibi diabolus Rector illius assistit cogens totum Tartari incendium quodammodo ad vnius iniquæ linguæ domicilium? Sanè. 25.

Lingua hominis mendax diabolo accommodata. Basil.

Curans diabolus Mundum perdere, serpentem iuit, quem fecit humanæ linguæ exprimere modulos. Orbis perit, Dei Filius suffigendus exoritur. Basilius Select. orat. 2. *Serpens linguam diabolo accommodauit.* Quonammodo dæmoni accommodauit linguam? Porrò hominis vocem referendo mendacis, hæc diaboli vox, & lingua est: *Linguam diabolo accommodauit.* 26.

Observatio V.

Ad illa verba:

Et illud erat mutum.

Dum dæmoniacus tacet, signum euidens obiicit, se dæmonium habere.

Illud enim ipsum, te obticere delicta, idem est, ac praeconis voce euulgare, quæ operis confitendo.

Dissimulatio adeò delicta exaggerat, vt tacentem non hominem dæmoniacum, sed ipsum dæmonium reputemus. Tertull.

26. INNVITVR è Patrum sententia peccator mutus, qui obticere curat, ne peccata valeant manifestari. At ideo euulgantur, quia conatur operire. Vnde cùm mutus erat homo, Euangelista ait: *Et illud dæmonium erat mutum.* Vt constaret dæmonium misero in animo commorari, quando homo nitebatur crimina silentij velamine operiri. Tertullianus aiebat: *Tantum releuat confessio delictum, quantum dissimulatio exaggerat.* Si non dissimularet homo ille ægritudinem, omnes dæmoniacum eum hominem appellarent. At dissimulante, obmutescente, non eum hominem dæmoniacum, sed ipsum dæmonium reputamus, *& illud erat mutum*; dissimulatio enim delictum exaggerat.

Cain tacentis publicatur delictum, Dauidis loquentis operitur.

27. Dum Cain obticet, eius delictum vociferabatur, Domino affirmante, *Vox sanguinis fratris tui Abel clamat ad me de terra.* Genes. 4. Quid exaggeratius? Fratris sanguis innoxius delictum manifestat. Dauid proclamat, *Peccaui Domino*, cui Propheta, *Dominus quoque transtulit peccatum tuum.* Ab oculis auertit, ne aspiceretur, ad suum authorem diabolum remisit iniquitatem tuam. Cur Caini delictum præsentatur, Dauidis operitur, aut transfertur iniquitas? Mutus erat Cain, Dauid autem professus est, *Loquutus est mutus.*

Pharisæi operientis delicta manifestantur, Publicani aperientis operiuntur. Luc. 18. Augustin.

28. Iniquissimus Pharisæus aiebat, *Non sum sicut cæteri homines*, iniquitatem cordis dissimulare curans: dum Publicanus iniquitatem decantare satagebat: *Domine, propitius esto mihi peccatori.* Luc. 18. Quam contrarius euentus! Ascendit hic iustificatus ab illo. Vbi Augustinus, *Sana Pharisæus membra ostendebat, vulnera tegebat.* Publicanus è contra tegebat sanitatem, (si fortè aliquod bonum opus morale foueret) vulnera proferebat. At qui vulnus detegit ab illo loco ascendit ad superos; Pharisæus autem descendit ad Tartara. Locum commutauerunt, qui crimina operire curauit, aperuit, qui peccata aperire studuit, operuit omninò, haud apud illum crimen, tota iustitia est: *Ascendit iustificatus.*

Dauid tacet, clamat, clamando, tacet. Psal. Augu.

29. Ad hæc Dauid, *Quoniam tacui inueterauerunt ossa mea, dum clamarem tota die.* Psal.... Augustinus requirit, *Quid est hoc, quòd acclamando sic tacet? Inueterauerunt ossa acclamando tota die.* Clamando tacet, tacendo clamat. Quia dum curat peccator delicta obticendo operire, præconis voce manifestat. At satagens declamare, ac manifestari, eo ipso videtur obticere: Clamando tacet, tacendo clamat.

Dum manifestas medico vulnera alligantur, ne aspiciantur. Psal 31. Greg.

30. Alibi Vates, *Beati, quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata.* Psal. 31. Quonammodo peccata teguntur? An obticendo? Prorsus manifestantur, *Dum clamarem totâ die.* Certè tunc peccata teguntur, cùm medico proferuntur medicamine afficienda. Ipse enim alligat, ne ab hominibus aspiciantur. D. Gregorius. *Tegit medicus vulnus sanando medicamine. Tegit Deus peccatum. Si quis peccata sua tecta esse desiderat, Deo per vocem confessionis ostendat.* Samaritano medico cælesti vulnera aperire, alligari est: operire autem ossa est computrescere, vnde contagium necessariò peruulgetur.

Confessio peccati ala est corpora operiens deformia. Ezech. 1. Damia.

31. Sex alas Cherubini expandebant, quarum *duæ tegebant corpora eorum.* Ezech. 1. Vbi D. Petrus Dami. Ser. de Michae. *Prima hominis ala reuertentis ad Deum amaritudo cordis est. Sed quia corde creditur ad iustitiam, ore autem fit confessio ad salutem, sequitur secunda penna, Confessio videlicet oris. Istæ siquidem virtutes sunt, quæ multiplicem cumulum scelerum nostrorum antè Dei oculos abscondunt.* Confessio igitur signatur in ala. Quare? Quia corpora fœda contegit, dum confessio denudat. Illud enim ipsum manifestare crimina, tegere est: *Duæ tegebant corpora.*

Observatio VI.

Ad illa verba:

Et cùm eiecisset dæmonium, loquutus est mutus.

Non loquitur mutus, donec Diabolus egrediatur.

Nisi enim priùs è pectore tuo delinquendi occasio ablegetur, haud confessioni salutari operam dabis.

32. SANANDVS miser ille dum ad proferenda crimina salutarem vocem emitteret, quod quidem præstare non poterat, nisi priùs è pectore diabolum ablegaret. Dum domo retuditur dæmon mutus est homo; nec enim dignè confitetur, qui occasionem delinquendi fouere curat. Pellitur è domo criminis illectamentum, mox mutus loquitur, ac salubriter confitetur.

Lazarus à diabolo dimittitur prius quam absoluatur, vt dignè confiteatur. Ioa. 11. Psal 6.

33. Mysticus peccator Lazarus apud sepulchrum, Tartarum vtique (ex Chrysologi sententiâ) cum diabolo simul morabatur. Vt autem dignè peccata manifestaturus loqueretur, Christus clamat, *Lazare, veni foras. Et prodijt, qui fuerat mortuus*, &c. Ioa. 11. An non potuisset in sepulchro, siue Tartarea domo profiteri delicta? Respondet Dauid. *In inferno quis confitebitur tibi?* Psal. 6. Necessariò diuidendi, aut pellatur è domo diabolus, aut homo

Greg.

mo pellatur à diaboli domicilio, vt confiteri possit. D. Gregorius lib. 22. Mor. cap. 13. *Mortuo Lazaro nequaquam dicitur, Reuiuisce: sed veni foras. Signatur, qualiter nos resuscitemur in corde.* Nec enim licet ore confiteamur, corde ad resurrectionem confitemur, & soluimur, (*soluite eum*) dum occasio delinquendi vna nobiscum commoratur.

34\. *Nec umbra assit occasionis delicti praeteriti, si recta curat confessionem Aud. dum expendere.* Exod. 14. Rabanus.

Pergebant Hebræi à captiuitate liberi, è tyranni domo abstracti, vt confessioni criminum & sacrificio Agni referentis Eucharistiam operam impenderent. *Cùmque appropinquasset Pharao, leuantes filij Israel oculos timuerunt valde.* Exod. 14. Vbi Rabanus, *Iuxtà altiorem sensum filij Israel viderunt Pharaonem, & Ægyptios post se, quando auditores Euangelij iam illuminatos oculos cordis habentes respiciunt præteritos errores, in quibus fuerunt. Timuerunt valde.* Ingenti enim timore corripitur qui dignam confessionem gerere curat ad Agnum Eucharisticum recipiendum, cùm præteritæ captiuitatis vel vmbram aspicit. Nec enim in vna sede morari possunt digna cõfessio, & tyrannus cui miserè seruiebas.

35\. *Expellatur uxor aliena, si est pænitentia dignè gerenda.* Esdr. 10.

Esdras ad hæc, *Nos præuaricati sumus in Deum nostrum, & duximus vxores alienigenas de populis terræ. Et nunc, (si est pœnitentia in Israel) super hoc percutiamus fœdus cum Domino Deo nostro, vt projiciamus vniuersas vxores.* 1. Esdr. 10. Preme illam clausulam: *Si est pœnitentia in Israel, percutiamus fœdus, vt projiciamus vxores.* Nec enim vera potest adesse pœnitudo nisi priùs exitiales alienæ vxores è domo pellantur. Diabolus tibi aliena vxor est? Eiiciatur diabolus, vt mutus loqui possit, *si est pœnitentia in Israel,* si gerenda delictorum digna confessio. Strabus, *si populum hunc peccati perfectè pœnitet, primùm conuersi ad Dominum pœnitentiam promittamus. Deinde ad nos reuersi omnem peccati radicem extirpemus, & fruticem, eiectis scilicet vxoribus cum omni sobole.* Proximam particulam preme: *Cum omni sobole.* Sunt qui pœnitudine ducti è domo diabolum pellunt, fœminam eiiciunt, sed sobolem curant retinere. Haud veræ exhibet pœnitudinis documentum (speciatim Sacerdotes admoneo) qui non sese omninò exuuijs criminis expediuit. Filij, ait, sunt. Non te ex huiusmodi sobolis retentione grauiter reum esse affirmo, sed vicem tuam doleo, qui verè poteris inclamare: *Et peccatum meum contra me est semper.* Psal. 50.

Strab.

Non solum è domo fœmina exturbanda, sed & soboles.

36\. *Christus à socrum Petri primo febrim pellit, quàm mensæ illa ministret.* Luc. 4. Beda.

Christus Dominus Petri socrum donauit valetudine, vt mensæ ministraret. *Surgens Iesus de Synagogâ, introiuit in domum Simonis; Socrus autem Simonis tenebatur magnis febribus, & imperauit febri, & dimisit illam, & continuò surgens ministrabat illis.* Luc. 4. Beda fœminæ huiusce sanitatem peccatoris conuersionis esse asseruit imaginem. Surgit illa vt munda a crimine Eucharisticæ mensæ ministraret. Quando? Postquam ab illa Dominus febrim seu diabolum expulit: *Imperauit febri, & dimisit illam.* Nec enim diabolo apud præcordia permanente posset vera pœnitudine ad Eucharisticum cibum præparari.

37\. *Iacob studens conscientiæ expiationi, intrat primò à domo idola deturbare.* Gen. 35. Chrysost.

Rachel olim parentis idola furata est, vt de idololatriâ triumphum ageret. Cùm autem[*] Iacob studeret purificationi, ac conscientiæ expiationi, dixit: *Abijcite Deos alienos, qui in medio vestri sunt, & mundamini, ac mutate vestimenta vestra.* Genes. 35. Vbi Chrysostomus apud Lipom. *Significans Deos Laban, quos Rachel substraxerat, dixit hoc: Auferte, si quæ sunt in vobis idola, vt purificemini.* Expiatio conscientiæ, ô Rachel, & idolorum in domo retentio non benè conueniunt. Idola, ô sponse, minimè adoro, sed apud me aurum, quod alijs ministerijs potest deseruire conseruo. Pelle omninò si verè conscientiæ expiationi studere procuras. Profectò licèt pretiosa tibi aut domus gubernationi, aut valetudinis ministerio fœmina, quæ delictis extitit occasio, domi non est retinenda. Seruituram retineo. An scis, si ex occasione rursum dominabitur? Polybius Hist. lib. 9. *Dominatur occasio in cunctis rebus humanis.* Addidit, *Maximè verò in bellicis.* Aptius dixerit, *Maximè verò in amatorijs.* Polyb.

38\. *Miraculum, vel licitò pellicem apud te commorari, & nō rursum implicari delictis.*

Domi retinetur pellex, donec adsit decentis egressionis ratio. O quàm miraculosè non te rursùm voluptatibus implicabis, si captiuitatis foues illectamenta! Egressus Lazarus è sepulchro viuus, sed vincula signa captiuitatis præferens. *Prodijt qui fuerat mortuus, ligatus manus & pedes institis.* Ioa. 11. D. Gregorius ad illud verbum: *Lazare, veni foras,* ait: *Vt nimirum homo in peccato mortuus qui intra conscientiam suam absconsus iacet per nequitiam, à se ipso foras exeat per confessionem.* Itaque egredi confiteri est. Quonammodo igitur funerea vincula cum liberatione copulantur? Expectandum opportunum tempus, vt sine notâ infamiæ è domo pellatur. O miraculum stupendum te posse dignè confiteri & pellicem licitè retinere domi, & simul cum illa commorari! Ponderat huiusmodi prodigium Augustinus ad Psal. 101. Conc. 1. fatus: *Christus de sepulchro voce Lazarum suscitauit. Processit ille vinctus; non ergo pedibus proprijs, sed virtute producentis fit hoc in corde pœnitentis.* O quàm illustre diuinæ potentiæ documentum vel paruo temporis interstitio hominem viuere vinculis illigatum, seu huiusmodi retinendi pellicem vinculum obligatione! Adnota, quàm exiguâ temporis particulâ viuit alligatus. *Soluite,* inquit, *eum, & sinite abire.* Ibid. Ad quæ Basilius Seleuc. orat. 42. *Ne res eiusmodi putetur esse spectrum, iubet eum solui.* Liceat mihi vulgariter excogitationem expendere. *Hombre que teniendo el diablo en casa, se confiessa? Pensaran que es phantasma.* Quàm cæcus, qui sibi persuadet in vnâ sede morari diabolum, & veram confessionem.

Ioa. 11. Gregor. August. *Exiguo tempore hoc durauit prodigium.* Basil. Seleuc.

[*] *Escob. & Mend. in Euang. de Temp. Tol.*

OBSERVATIO VII.

Ad illa verba:

Loquutus est mutus.

Pulso dæmone, videt cæcus, audit surdus, mutus loquitur.

Nec sufficit verè confitenti, cuncta peccata aperire, nisi simul studeat, à prauæ consuetudinis cæcitate omnino liberari, ab ambre delicti perfectè eripi.

39. Euthym.

EVTHYMIVS asseruit simul cæcum videre, & mutum loqui, quia qui verè confitetur, non solùm cuncta grauia delicta debet exponere, sed & totis viribus procurare, vt omnino à cæcitate liberetur, ab affectu quolibet noxio recedens. Effectus praui è pectore pulsi, & affectus delinquendi; sed adhuc affectio naturalis quædam erga complicem criminis perseuerat. Haud perfectam reor valetudinem, quæ excidendi in morbum periculo subiacet.

40. *Non solum crimine cordis exuere debes, sed te à quolibet affectu excoriare.* Cant. 5. Thadæ. Ambr.

Sub imagine peccatoris clamabat sponsa, *Expoliaui me tunica mea, quomodo induar illa? laui pedes meos, quomodo inquinabo illos?* Cant. 5. Thadæus Can. ver. 25. *Odientes & eam, quæ carnalis est, maculatam tunicam.* En tunicam Adami, de qua Ambrosius, *Exuit sponsa tunicam pelliceam, quam acceperunt Adam, & Eua post culpam, tunicam corruptela, tunicam passionum.* Nondum mentem expendi. Hebraicè pro *Expoliaui* est *Passat*, siue excotiaui. *Desollè* (vt materno idiomate exponam) *no solo trasquile*, vellus omnino extraxi. Confessio perfecta nos debet non solùm à vinculis, sed à voluptatum affectu quolibet licèt naturali, (vt expendi) amouere. Bernardus serm. 9. in Cant. *De* quibusdam dicitur: *Operti sunt iniquitate, vt non facilè explicare ab illa se possint. & vt amplius dicam, quasi cute quadam, sic aliquâ paruâ sunt operti consuetudine vitiorum, vt illam dediscere, non tam expoliari sit, quam excoriari.* Quàm pulchrè! Paruam consuetudinem appello affectum illum innatum ad amatam olim exitialiter fœminam. Non magnum animi incommodum aut exitium, sed magno studio à corde extrahendum, ne nos efficiat rursùm voluptate implicari.

Bernard.

41. *Totis viribus incumbendum, vt radices voluptatis per fectè extrahantur.* Eccli. 7.

Ecclesiasticus monebat, *Honora Deum ex tota animâ tuâ, & honorifica Sacerdotes, & propurga te cum brachijs. Da illis partem sicut mandatum est tibi, primitiarum, & purgationis, & de negligentia tua purga te cum paucis.* cap. 7. Cur te cum paucis propurgare monet? Quia cum brachijs te propurgandum asseruit. An non cum digitis sufficit purgationi operam gerere? Vt perfectè cum paucis propurgari valeas, necessum est totis viribus perfectæ purgationi addici. Non solùm peccata confitendo, verum quemlibet affectum à corde deturbando. Nazianzenus orat. 40. *Porrò non fucanda est purgatio, sed imprimenda: tibique hoc agendum, vt plenè, ac perfectè splendescas, non vt leniter, ac in superficie. Vt gratia non tantum peccata obducas, sed ab ijs omnibus omnino te vindices.*

Nazian.

42. *Vt omnimodè, si quis criminis obligetur, cor nouum requiratur.* Psal. 50.

Tam difficile id præstatur, vt post pœnitudinem Dauid inclamitaret: *Amplius laua me ab iniquitate mea; & à peccato meo munda me. Quoniam iniquitatem meam ego cognosco, & peccatum meum contra me est semper.* Psal. 50. Cupio me à radicato illo affectu omnino expedire, vt nec permissâ dilectione criminis deferar in exuuias, nempe prolem, &c. Quonammodo id consequi valeam? *Cor mundum crea in me Deus.* De nouo creatum cor pectori apponatur à Numine. Seneca epist. 51. *Satis diu cum Bais litigauimus, nunquam satis cum vitiis, quæ oro te mi Lucili, persequere sine modo, sine fine. Nam illis quoque nec finis est, nec modus. Proijce quæcumque cor tuum laniant. Quæ si aliter extrahi nequirent, cor ipsum cum illis reuellendum erat.* Quod aiebat Dauid, *Cor mundum crea in me Deus*, vt pristinum cum reliquiis vitiorum reuellatur.

Senec.

43. *Vt que ad puluerem voluptates comminuenda, vt dispergantur.* Psal. 17. Augustin.

Alibi Vates, *Persequar inimicos meos, & comprehendam, & non conuertar, donec deficiant. Confringam illos, nec poterunt stare, cadent subtus pedes meos. Comminuam eos vt puluerem ante faciem venti.* Psal. 17. Donec in pulueres reducam voluptates, vt possint arripi, & dispergi à vento, non quiescam. Augustinus, *Persequar affectus carnales meos, ne ab eis comprehendar; comprehendam illos, donec absumantur.*

44. *Facilè reaccenditur fax fumans.* Gen. 10. Susan.

Quàm aptè, *Ne ab eis comprehendar.* Facilè enim ignis accenditur, si fumans lignum non extinguitur. *Thare olim reduxit familiam de terra Chaldæorum.* Gen. 10. Susann. Reduxit affectus suos omninò, quia Chaldæa ignis est. *Quoniam candela semel accensa, & extincta citius reaccenditur, si adhuc fumat.*

OBSERVATIO VIII.

Ad illa verba:

Loquutus est mutus.

Simul loquitur mutus, & cæcus videt, ac dæmoniacus à diabolo liberatur.

Quia ergà eum, qui delicta confitetur, Dominus sese munificentissimum exhibet.

45

BEDA profatur, *Tria signa in vno homine perpetrata sunt, cæcus videt, mutus loquitur, possessus à dæmone liberatur.* Confessionem etenim criminum, bonorum quidem, munifico Domino, sequitur abundantia.

Isaias

44. *Totum seruat à Domino cõfitenti peccatori.* Isa 45. Isaias docebat, *Narra, si quid habes, vt iustificeris.* cap. 43. L X X. *Dic tu iniquitates tuas, vt iustificeris.* Proxima hæc particula *iustificeris* vberrimam Dei erga pœnitentem munificentiam innuit. Qui enim ritè confitetur vltra rou... m acceptam gratiam pristinis meritis à Domino donatur. Apte Chrysostomus ad Psal. 135. *Dic, inquit Deus, & nihil quaero amplius confitere, & totum fero.* Totum, quod abstuleram; totum, quod apud cælestem thesaurum abscondo tibi tradituc confitenti. Chrys.

45. *Quasi debitor Deus nunquid reddat præmium ... reddere beneficia confiteri.* Iudic. 10. Peccatores ingenuè profitentur, *Peccauimus, sed redde tu nobis.* Iud. 10. Quid reddendum peccatoribus? Num supplicium? Porro beneficia cælestia. Quonam titulo præparari intendis? *Peccauimus.* Proh stulti! Imo ô prudentissimi! Particula illa, *Peccauimus* vox est pœnitentis, quemadmodum illa Dauidis: *Peccaui Domino.* Qui peccatum ingenuè profitetur Deum acquirit adeo debitorem cælestium munerum, vt illum excitet ad debiti solutionem: *Redde tu nobis.* Theodoretus quæst. 17. *Vbi sua iniquitates confessi sunt, beneficia eius perfenserunt.* Nec enim expectauit Dominus, vt exigerent, sed illico eos muneribus cumulauit. Cur ergo proclamant adhuc, *sed redde tu nobis?* Quia adeo Dominum confitenti munificus ostenditur, vt postquam plura munera exhibuit, (quasi ex censùs natura) ad præstanda maiora præparetur. Theod.

46. *Panis omnium bonorum abundantia repleberis vera confessione præmissa.* Panis omnium bonorum exprimit abundantiam, Patribus admonentibus. Aiebat Propheta, *Et tu Bethleem terra Iuda, nequaquam minima es.* Mat. 2. Vbi Bernardus serm. 2. de Nat. Mar. *Bethleem domus panis, Iuda sonat confessionem.* Confitere ergo, & Bethleem domus panis efficieris, id est, omni oppleberis abundantiâ. *Bethleem factus est dignus susceptione diuinâ.* (quia ex abundantiâ dissimum Deo domicilium) *si tamen confessio non defuerit.* An non Dominus confitenti pane Eucharistico donat? Quid panis ille nisi cunctorum bonorum colligatio?

47. *Cõfessus excipiens prodigum copiosam ad veniam.* Luc 15. Gil. lib. Reuerso per confessionis viam prodigo Pater cælestis *stolam primam* fiue merita demortua iam reminiscentia reddi imperat: addit annulum, calceamenta, vitulum saginatum omnis collegium abundantiæ. Luc. 15. Gillibertus ser. 33. in Cant. *Reuolue Euangelium, vbique Iesum inuenies copiosum ad veniam.* Veniam enim confitenti impendit omnium bonorum copia comitatam. Querulo fratri frugi respondet, *Gaudere oportebat quia frater tuus mortuus erat, & reuixit.* Apponitur mensa, cibaria præparantur, ornatur inuitatus, symphonia insonat. O Domine, non sufficerêt Prodigum recipi à parente? Profectò cum Deus pœnitentem excipit, necessariò quodammodo cuncta in eum congerit beneficia. *Vide* (ait Pater *prosin tin Domini Iesu gratiam.*

48. *Q... munificus cum Ezechia pœnitente Deus!* Isa. 38. Postulanti Ezechiæ vitam fine mysticè veniam, Propheta ait, *Hæc dicit Dominus, Vidi lacrymas tuas. Ecce ego adyciam super dies tuos quindecim annos, & de manu Regis Assyriorum eruam te, & Ciuitatem istam, & protegam eam.* Isa. 38. Solummodo Rex vitâ donari petit, fine primæ gratiæ resurgere: at benignissimus Dominus quasi nescit gratiam largiri quin simul cuncta bona homini cumulando impendat. Cyrillus Alex. lib. 3. in Isai. tract. 4. *Vbi semel Deus vitam annuit, & morbum iussit tollere, & de manu Regis Assyriorum liberari,* & annos addici, &c. Cyrill.

Escob. & Mend. in Euang. de Temp. T. I.

OBSERVATIO IX.

Ad illa verba:

Loquutus est mutus.

Exitialiter ille mutus erat, salubriter ac vitaliter loquutus est.

Viuit enim animus, dum lingua crimina profitetur; moritur dum obticere curat. Vnde in linguæ manibus vita, ac mors statuitur.

QVAM verè sapiens, *Mors & vita in manibus linguæ.* Prou. 1... Mutus ille diaboli tyrannidi addicebatur: loquutus autem liberatur à Dæmone, vitâ æternâ donatur. 49.

Dum mutus Dauid crimina non profitetur, morti addictus quasi occisionis ouis obiicitur: profitetur crimina fatus, *Peccaui,* & ore Prophetico audiuit, *Dominus quoque transtulit peccatum tuum, non morieris.* 2. Reg. 12. Si enim mutus fueras moriturus, loquutus sà morte liberalis. D. Augustinus hom. 41. *Tantum valent tres syllaba. Tres syllaba sunt, Pec ca ui: sed in his tribus syllabis flamma sacrificij coram Domino ascendit in celum.* Vita in lingua. 50. *Lingua confitetur ad Dauidis vitam.* 2. Reg 12. August.

Vidit Rex hominem illum *non vestitum veste nuptiali,* & requisiuit, *Quomodo huc intrasti non vestitus veste nuptiali? At ille obmutuit.* O linguam sagitta præcordia miseri hominis transfodientem! *Tunc dixit Rex, ligatis manibus, & pedibus mittite eum in tenebras exteriores.* Mat. 22. Galfridus, *Tunc dixit Rex.* Quando? An cùm illum fine nuptiali aspexit stola? An cùm eius deprehendit audaciam? An cùm verbis defendit, quod operibus deliquit? Minimè, sed *tunc tunc videlicet, non vbi ille sine nuptiali veste introijt, sed postquam admonitus silens, interrogatus obmutuit, & noluit confiteri.* In lingua mors. 51. *Lingua obmutescit, ad inuitati ad nuptias exitium.* Matth. 22. Galfri.

Adam peccauit, Cain deliquit. Adamo Dominus, *Adam, vbi es?* Caino autem, *Vbi est Abel frater tuus?* Profitetur Adam, *Mulier dedit mihi de ligno & comedi.* Abnegauit Cain, *Numquid ego custos sum fratris mei?* Gen. 3. & 4. O etenim dissimiles! Parens viuit beneficio confessionis. Domino peccatori propitio: filius moritur delictum operiens. Deus terram ob Adami peccatum maledictione afficit, ipsum Cain non terram maledicit: *Maledicta terra in opere tuo. Maledictus eris super terram.* Tertullianus in Marcio. *Ideo nec maledixit ipsum Adam, nec Euam, vt confessione releuatos: Cain verò maledixit & cupidum morte.* 52. *Lingua Adamo vitalis, lethalis Caino.* Gen. 3. Gen. 4. Tertull.

luere delictum, mors interim vetuit. Infelicius enim à morte eripiebatur peccati morte diu corripiendus, & distorquendus tartaro iniquitatis, Quam verè, *Mors, & vita in manibus linguæ.*

52. *Salutaris confessionis vox, abnegatio exitialis aternum.* Admonet Sapiens, *Ne retineas verbum in tempore salutis.* Eccli.4. Tigurina, *Saluiferam occasionem nactus, ne comprimas sermonem.* Linguæ enim in manu vita, aut mors. Oseas, *Arastis impietatem, iniquitatem messuistis.* cap. 10. LXX. *Quid reticuistis impietatem, & iniquitates messuistis?* Seminastis culpas reticere? Nouam ex sacrilegio additam flagitiis, quæ operuistis, iniquitatem messuistis. Ad hæc D. Pacianus Paren. de pœnit. *Rogo ergo vos per illum Dominum, quem occulta non fallunt, desinite vulneratam tegere conscientiam. Peccator timebit? Peccator erubescet? Perpetuam vitam præsentis timore mercabitur? Et offerenti manus Domino vulnera male secta subducet?* De Confessione sæpe alibi.

Eccli 4. Ose. 10. Pacian.

OBSERVATIO X.

Ad illa verba:

Et cùm eiecisset dæmonium, loquutus est mutus.

Mutus verba profert, vt benefactorem encomiis efferret.

Acceptis enim beneficiis laudis actio debetur.

53. Tolet. QVÆRIT Tolenis, quidnam mutus loquutus fuerit? & respondet, *Probabile est, fuisse verba laudis, & encomium illius, qui eum à tanto malo liberauerat.* Beneficij vox laudis comes adiici debet, ne ingratitudinis incusemur.

54. *Debora sanctique plures laudis carmina, beneficiis acceptis protulerunt.* Debboræ imperio stante, *humiliauit Deus in die illo Iabin Regem Chanaan coram filiis Israel. Qui crescebant quotidie, & forti manu opprimebant Iabin Regem Chanaan, donec delerent eum.* Iudi.4. Mox additur, *Cecinerúntque Debbora & Barach in illo die: dicentes: Qui sponte obtulistis de Israel animas vestras ad periculum, benedicite Domino.* Cap 5. Quid dicentes, nisi vocem laudis proferent, vt victoriæ authorem collaudarent. Carthusianus. *Solebant viri sancti acceptis à Deo beneficiis in laudes prorumpere.* Submerguntur Pharao Cecinit Moses. Exod. 15. Lex promulgatur In tonat hymnum. Deut. 32. Filij Israel viso puteo, laudant. Num. 21. Samuel nato, Anna canit. 1. Reg. 2. Trucidato Holopherne Iudith modulatur. cap. 16. Dauid, Ezechias, Hebræi Adolescentes, Ionas, Zacharias, Simeon, beneficiis acceptis, laudis voces protulere. Chrysostomus ad cap. 5. Isai. *Debbora, ero lo illo admirabili tropbæo, partáque præter omnium opinionem victoria, pertexuit triumphale Canticum, laudem totius vni Deo adscribens.*

Iudi. 4. Iudi. 5. Carthus. Exo 15. Deut. 32. Num. 21. 1. Reg. 2. Iudith 16. Chrys.

55. *Trophæum statuit, Dei laudes post victoriam proferre.* An non, parta victoria, trophæum erigitur arcu triumphali obiectum? Laudes tuæ locum exerant arcus, vbi Dei gloria triumphet. Id Debbora præstitit, Chrysostomo adnotante ad Psal. 95. *Debbora prostratis in bello hostibus, pro maximo quopiam tropbæo erexit hymnum victorialem.* Deum enim laudare in tuam gloriam redundare quis dubitet Debboræ erat trophæum hymnus, quo Dominus efferebatur. Chrysost.

56. *Laudatur, qui post illigationem a [illegible] liberatus dat verba in liberatoris laudem.* Aiebat Vates Iacob, *Nephtali ceruus emissus, & dans eloquia pulchritudinis.* Genes. 49. Quidam apud Abulensem asserunt laudari hic Barach è Tribu Nephtali, quia, instar emissi cerui ad bellum contra Sisaram processisset, donatus victoria Deo cecinit laudes. Lyranus mauult præcoces terræ Nephtali fructus efferri, quibus acceptis Deus author collaudandus. Mysticè interpretor ceruum emissum Nephtali miserum illum hominem cæcum & mutum a dæmone illigatum. A Domino immittitur, dum à vinculis liberatur. Hic loquutus mox dat pulchritudinis verba beneficij extollens authorem.

Gen 49. Abul. Lyran.

57. *Ægrotat Ezechias, [illegible]* Caue ne mutus, rursum à dæmone torquearis. Ezechias fuerat à Domino egregiis muneribus donatus. Promisit Deus victoriam, exercitus Sennacherib ab Angelo occiditur *At ægrotauit Ezechias vsque ad mortem.* 4. Reg. 20 An ex hostibus trucidandis ab ægritudine Regem ô Domine, reseruasti? Ægrotauit plane, quia donatus victoria vocem laudis minimè protulit. Hieronymus, *Tradunt Hebræi, ideo ægrotasse Ezechiam, quod post auditam victoriam Iudæorum non cecinerit laudes Domino, quas cecinit Moyses Pharaone submerso.*

4. Reg. 20. Hieron.

SECTIO SECVNDA.

Reprimit Iesus hostium calumniam.

TEXTVS.

VERS. 15 QVIDAM autem ex eis dixerunt: In Beelzebub Principe dæmoniorum eiicit dæmonia. 16. Et alij tentantes signum de cælo quærebant ab eo. 17. Ipse autem vt vidit cogitationes eorum, dixit eis: Omne Regnum in seipsum diuisum desolabitur, & domus supra domum cadet. Si autem & Satanas in se ipsum diuisus est, quomodo stabit Regnum eius, quia dicitis,

citis, in Beelzebub me eiicere dæmonia? 19. Si autem ego in Beelzebub eiicio dæmonia, filij vestri in quo eiiciunt? Ideo ipsi iudices vestri erunt. 20. Porrò si in digito Dei eiicio dæmonia, profectò peruenit in vos Regnum Dei. 21. Cùm fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt ea, quæ possidet. 22. Si autem fortior eo superueniens vicerit eum vniuersa arma eius auferet, in quibus confidebat, & spolia eius distribuet. 23. Qui non est mecum, contra me est, & qui non colligit mecum, dispergit. 24. Cùm immundus spiritus exierit de homine, ambulat per loca inaquosa, quærens requiem: & non inueniens dicit, Reuertar in domum meam, vnde exiui. 25. Et cùm venerit, inuenit eam scopis mundatam. 26. Tunc vadit, & assumit septem alios spiritus secum nequiores se, & ingressi habitant ibi. Et fiunt nouissima hominis illius peiora prioribus. 27. Factum est autem, cùm hæc diceret, extollens vocem quædam mulier de turba, dixit illi: Beatus venter, qui te portauit, & vbera, quæ suxisti. 28. At ille dixit, Quin imo, beati qui audiunt verbum Dei, & custodiunt illud.

COMMENTARIVS LITERALIS.

§. I.

Iudæorum circa miraculum iudicia.

1. Iudæorum in dicendum temeraria improbitas.

VIDAM autem ex eis dixerunt: In Beelzebub Principe dæmoniorum eiicit dæmonia. Qui inuidiâ, & odio Iesum prosequebantur, tanto viso miraculo, non in suspicionem, aut disceptationem; an esset Messias, inducti sunt: sed Christum vi Beelzebub dæmonis cuiusdam superioris dæmonia pellere affirmarunt. *Principe dæmoniorum.* Sunt enim dæmonia superiora, & inferiora, vno alterum superante. Athanasius peiores in hoc Iudæos Magis Pharaonis adnotat; nam Magi signa Moysi videntes, dixerunt: Digitus Dei est hic: At Pharisæi maiora Christi opera experti fatentur. *In Beelzebub eiicit dæmonia.*

2. Quinam Beelzebub Princeps. 4 Reg. 1.

Quinam Dæmoniorum Princeps Beelzebub? Nomen fuit idoli Acharon, quæ est Ciuitas Palestinæ. 4. Reg. 1. Dicebatur Baal, seu Beel: at Hebræi, vt testatur Hieronymus Mat. 9. nomine spurcissimo illud nominabant, id est idolum, seu Deum muscarum: *musca enim spurcum est animal*, vt ait Hieronymus, *quæ exterminat olei suauitatem.* Porro Iudæi existimabant dæmonia Palestinæ fortiora iis quæ in Iudæâ diuagabantur: ideo Principem dæmoniorum Beel appellabant.

3. An quisquam possit in Dæmoniorum vnius virtute alium pellere. Orig.

Origenes Hom. 23. in Num. requirit, an quisquam possit in dæmoniorum Principe dæmonia pellere? & affirmatiuè respondet; quia *Sicut inter homines vnus alio potentior est, maioribusque viribus præditus potest ab aliquo loco alterum expellere, id etiam dæmones inter se valent efficere.* Porrò potest vnus alterum expellere, aut vi, quia potentior est: aut pacto aliquo, quia vt homines delinquere faciant ac perdant, conueniunt inter se, vt ad imperium vnius alter abscedat. De priori modo Iudæos reor fuisse locutos, idcirco Principi dæmoniorum potentiori aliis adscripserunt.

4. Tentantur.

Et alij tentantes, signum de cælo quærebant ab eo. Calumniati non sunt miraculum, sed quasi id non sufficeret, augustiora miracula exegerunt, nempe de cælo, aut descendente igne, aut consistente Sole. Id autem petunt Christum tentantes, eius curantes confusionem, non fidei auxiliam expetentes. Sic Euthymius, Aptiùs puto, ideo tentasse dictos esse, quia eius virtutem volebant experiri, pondum certi, an id facere posset: siue ob fidem, siue ob curiositatem gererent. At arguendi, & taxandi inquit Hieronymus Mat. 12.) Quia sic petunt noua signa, quasi facta priùs signa non fuissent. Chrysostomus hom. 44. in Mat. *Petunt signa quasi nulla facta fuissent.*

petentes signa de cælo. Euthym. Hieron. Chrysost.

5. Quodnam de cælo signum requirebant. Euthym. Hieron. Beda.

De cælo. Vberius expono. Euthymius cælum interpretatur ipsos cælestes orbes ac si signum circa cælestia peterent luminaria. At Hieronymus & Beda aërem explicant, qui in Scriptura sæpe cælum vocitatur. *Petebant de cælo,* (ait ille) *signa, siue quia in morem Eliæ ignem de sublimi venire cupiebant, vel in similitudinem Samuelis tempore æstiuo contra naturam loci mugire tonitrua, coruscare fulgura, ruere imbres.* Vtrumque complector, quia vtraque miracula per Prophetas tam de aëre, quàm de Orbe cœlesti legerant excitata. Iosuë enim Solem stare fecit, & Elias ex aëris superiori regione ignem ad hostium supplicia traxerat.

§. II.

Christus confundit calumniatores probans se diaboli vi minimè vsum ad dæmonij deturbationem.

IPse autem vt vidit cogitationes eorum. Significat Euangelista Iudæos hosce non tantum cogitatione, sed & sermone protulisse calumniam; verbum enim *Dixerunt*, loquelam indicat exteriorem. Cur igitur Dominus ad illorum cogitationem [illegible] Chrysostomus hom. 24. in Mat. [illegible] inter se voce protulisse adeò [illegible] Christo exaudiri non posse. [illegible] cogitationem vt vidit Dominus [illegible] *cordium ipsorum, quæque inter se [illegible] tabant, profert.*

Cur dicitur ad cogitationes respondisse, si voce expressæ? Chrys.

7. *Expendo locum.*
Respondet me expositore Dominus ad eorum cogitationes, quia quamuis quidam eorum verbo calumniam protulere, alij tamen siue ab us seducti, siue propriâ malitiâ excitati, eandem calumniam solo corde conceperunt, quam mente retinebant. Ad omnes igitur respondens ideo cogitationes vidisse dicitur. Quod si Chrysostomi interpretatio placeat, assero apte dictum cogitationes eorum à Domino visas, quia qui non poterat submissam illorum calumniantium vocem audire, vt videns eorum cogitationem respondebat.

8. *Mansuetudo Domini probat e non vi uno vi diaboli ad dæmonium pellendum.* Marc. 3. Chrys.
Dixit eis. Refert Marcus cap. 3. Christum calumniatores aduocasse, vt conuinceret. *Conuocatis eis, in parabolis dicebat illis.* Parabolas appellat quæ sequuntur similitudines. Chrysostomus hom. 42. in Matth. annotat Christum non solum cogitationum notitia, sed & ineffabili hac mansuetudine se vi diaboli dæmonia non pellere ostendisse. *Non est dæmonis, tanta clementia, mansuetudine, humanitatéque vti.* Addit, *Docet nos etiam Christus tota nos mites erga inimicos esse, vt quamuis aduersùm nos ea dicant, quæ nullâ ratione nitantur, quorúmque ipsi nequaquam conscij sumus: non conturbemur tamen, neque commoueamur: sed æquo animo ipsis rationem referamus.*

9. *Argumenti propositio.*
Omne regnum in se ipsum diuisum desolabitur, & domus supra domum cadet. Particulæ *domus* apponendum participium *diuisa*, nempe domus aduersum se diuisa cadet. Haud domus multæ vna contra alteram, sed contra se diuisa. More autem Hebræo loco relatiui ponitur idem antecedens, *domus supra domum.* Probat itaque Dominus se in Beelzebub virtute dæmonia non pellere. Sic autem propositionem argumenti statuit: Regnum in se siue aduersùm se diuisum discordiâ, & mutuâ contentione non stabit diu, sed desolabitur: domus etiam supra domum, id est, contra seipsam diuisa cadet; si enim domus partes non cohærent, citò domus corruit. En argumenti & syllogismi propositio.

10. *Perficit syllogismum.*
Si autem satanas in semetipsum diuisus est, quomodo stabit regnum eius? quia dicitis, in Beelzebub me eiicere dæmonia. Perficit syllogismum assumptâ secundâ propositione, & factâ illatione sic: satanas diuisus est in semetipsum, id est, Regnum satanæ & dæmoniorum in se diuisum est; igitur Regnum eius stare, & perdurare non potest. Totus hic est syllogismus: *Omne Regnum in se diuisum desolabitur; Regnum satanæ est in se diuisum; ergo eius Regnum desolabitur.*
Totus syllogismus, & eius vis.
Porrò secundam propositionem seu minorem probat ex ipsorum Pharisæorum dictis: *Quia*, inquit, *vos dicitis me in Beelzebub eiicere dæmonia.* Ac si diceret, si verum est, quod dicitis, me eiicere dæmonia in Beelzebub, consequitur Regnum eius in se ipsum esse diuisum, & sic non potest diu permanere. Argumento supplendum: At cùm notum sit Regnum satanæ diu permansisse, & permanere: necessariò sequitur non esse diuisum, & consequenter, me in Beelzebub dæmonia non pellere.

11. *Quid significet vocabulũ, satanas.* Iren. Iust.
Quid satanas? Irenæus lib. 5. cap. 21. asserit idem significare, quod apud nos *Apostatam*, seu desertorem, à verbo Hebræo שטה quod significat *præuaricari auertere, declinare.* Inde שטן *satan*, seu *satanas*, quasi *declinator, auersor*, seu *desertor*; apud Græcos *Apostata.* Iustinus in dial. cum Triph. conuenit ex parte, & ex parte differt; putat enim compositum a *sata* à verbo שטו quod significat deserere apud Hebræos, & a *nas*, quod significat serpentem. נחש *nachas* idem ac *serpens*, eoque Gen. 3. nomine appellatur: ab vtroque nomine *satanas* compositus. Hieronymus Matth. 16. & Origenes tract. 1. in Matth. *Aduersarium*, seu *contrarium* interpretantur. Hieron. Orig.

12. *Quodnam satanæ Regnum.*
Quodnam satanæ Regnum? A Deo in homines dæmonibus permissa potestas, qua eos tentant, & ad crimina inducunt. Ab hac potestate *Princeps huius Mundi* dicitur. Ioan. 14. & Princeps potestatis aeris huius, *Spiritus qui operatur in filios diffidentiæ.* Eph. 2. Ioan. 14. Eph. 2.

13. *De quo exorcistis Iudæorum filiis loquatur.*
Si autem in Beelzebub ego eiicio dæmonia, filij vestri in quo eiiciunt. Erant apud Iudæos multi exorcistæ, qui Dei inuocatione adiurabant dæmonia, & expellabant. Vnum, ó Pharisæi, (ad hominem arguit) & idem opus in illis probatis, quia filij vestri sunt, in me autem damnatis. Non igitur rem, sed personam respicitis, cùm & illi multo sint me in hoc ipso præstando opere inferiores. Chrysostomus particulam *Filij vestri* Apostolos, ac Discipulos Domini interpretatur, qui iam eo tempore dæmonia pellebant. Hieronymus autem de exorcistis aptius exposuit, Hilario, & Athanasio consentientibus. Chrys. Hieron. Hil. Athan.

14. *Quem in sensu iudices.* Hier.
Ideo ipsi iudices vestri erunt. Quomodo hi futuri iudices calumniatores dicantur. Hieronymus Matth. 12. duplicem interpretationem exhibet. Vna est, vt dicantur iudices, non quod ipsi proferant iudicium, sed quod erunt quasi & causa & ratio, ex quâ sumetur iusti iudicij argumentum, & damnationis calumniatorum. Cui hæret Chrysostomus. Altera autem, vt dicantur iudices, quia ipsi iudicabunt, sicut dictum est de Apostolis: *Sedebitis super sedes iudicantes duodecim Tribus Israel.* Contestatur Hilarius cant. 12. in Matth.

15. *Amplectimur primam.*
Nos autem primam expositionem imitamur, Hi filij vestri eiicientes dæmonia futuri argumentum iudicij, & damnationis calumniatorum, non quod ipsi iudicabunt eos quasi iudices, sed quod argumentum & ratio iustæ damnationis ab illis excipietur. Iustè enim damnantur isti calumniatores, quia dæmoniorum expulsionem per Christum Beelzebub adscripserunt, & eandem per exorcistas filios suos factam Deo tribuerunt, cùm hi & Christo inferiores multò essent, nec tã mirabiliter ea expulerint, imo eorũ multi in Iesu nomine abiegerint. Sic Matth. 12. dicitur de Niniuitis, & Austri Regina surrecturos in iudicio, & condemnaturos Iudæorum nationem, non quod sententiam damnationis proferent, sed quod ab illorum pœnitentia, & operè iusta damnatio Iudæorum apparebit. Matth. 12.

16. *Probat Dominum se dæmonia in Spiritu sancto pellere.*
Porrò si in digito Dei eiicio dæmonia, profectò peruenit in vos Regnum Dei. Cùm igitur non eiiciam dæmonia in Beelzebub, consequitur me in Spiritu Sancto eiicere: & Messiam promissum esse, cuius aduentu Regnum Dei, id est gratiæ, & iustitiæ, ac sanctitatis futurum est. Quasi diceret, expelletur Regnum diaboli, quod in homine exercuit; regnabit Deus in hominibus. *Si enim* (ait Toletus) *virtus Dei est, quæ dæmonia eiicit, Regnúmque eius destruit, consequitur aduenisse Regnum Dei desolans dæmonij Regnum, non enim hoc nisi per illud potuit desolari.* Particula *Porrò* loco *Autem* posita est, vt ex Græco no- Tolet.

mine

Quod principio hæc consequentia nitatur? Chrys.

mine constat. Quonam, ais, principio nitatur hæc consequentia: *Si in digito Dei eiicio dæmonia, peruenit in vos Regnum Dei.* Nonne ante aduentum Christi dæmonia ab exorcistis eiiciebantur: Respondeo cum Chrysostomo hom. 41. in Matth. idcirco dixisse, quia prædictum fuit per Prophetas hæc futura aduentus Christi tempore, ideo rectè deduci, si eiiciebantur dæmonia, Regnum Dei, id est Christum aduenisse. Non tamen Toleto quadrat solutio, & meritò, quia hoc signum Dominici aduentus expressè haud legimus in Prophetis. sic ipse: *Christus dæmonia eiecit, sicut & alia signa faciebat, nimirum in suæ prædicationis veritatem, & testimonium, quo se missum à Patre probabat, seque esse Messiam ostendebat. Si autem id ita non esset, non vtique in digito Dei dæmonia expulisset; non enim miracula virtute diuinâ fiunt in falsitatis testimonium.*

Tolet.

17\. *Quare Spiritus sanctus digitus appelletur?* Hieron. Ambros. Chrysost. Augustin.

Apud Matthæ. legitur, *si in Spiritu Dei eiicio dæmonia.* Lucas noster, *si in digito.* Hieronymus, Ambrosius, Chrysostomus, & alij, *Idem digitus, ac Spiritus sanctus.* Cur autem Spiritus sanctus Dei digitus appelletur? Respondet Augustinus lib. 2. qq. Euang. cap. 17. *Propter partitionem donorum, quæ in eo dantur, vnicuique propria siue hominum, siue Angelorum; in nullis enim membris nostris magis apparet partitio, quàm in digitis.* Porrò sicut Spiritum sanctum Scriptura digitum, sic Filium brachium appellat: Brachium Domini, cui reuelatum est. Isa 53. sicut ergo brachium à corpore, digitus autem ex brachio, & corpore: ita filius à Patre, & Spiritus sanctus à Patre & Filio procedunt. Vnde infert Hieronymus, sicut corpus, brachium, & digitus vna sunt substantia, ita etiam Pater, Filius, & Spiritus sanctus. Nec attendenda inæqualitas membrorum, quia omnes personæ æquales sunt, sed vnitas potius corporis, & substantiæ.

Authoris expositio.

§. III.

Idem argumentum confirmat similitudine.

18\. *Cur Princeps dæmoniorum cum forti armato comparetur?* Chrys. August.

CVM *fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt ea, quæ possidet, si autem fortior illo superueniens vicerit eum, vniuersa arma eius auferet, in quibus confidebat, & spolia eius distribuet.* Tertio argumento calumniam refellit. In cuius expositionem in primis requiro, cur dæmoniorum Princeps cum forti armato comparetur? Chrysostomus enim hom. 41. in Matth. Augustinus lib. 1. qq. Euang. cap 4. ex ipsóquemet contextu liquet Beelzebub dæmoniorum Principem esse eum qui forti armato atrium suum custodienti comparatur: Respondeo igitur ex Irenæo lib. 3. cap. 8. fortem dici diabolum respectu nostri, quia fortior est nobis iuxta illud: *Redemit Dominus Iacob, & eripuit eum de manu fortiorum eius.* Iere. 31 Quænam hæc fortitudo? Augustinus citat. Quia tenebat homines in peccato, ne se ab illo possent viribus suis eripere; gratiâ autem per Christum facti sumus illo fortiores, & vt a peccato liberemur, & vt tentationibus illius resistamus. Porrò armatus dicitur appositè; habet enim arma offensiua, quibus nocet, & quibus se defendit, ne à nobis lædatur. Proponit delectabilia (vt cum Basilio loquor) vtilia, & apparentia huius seculi bona, vt ad verè malum scilicet peccatum alliciat: aut deterrendo sub specie apparentium malorum, vt à vero bono retrahat. Testor diabolum Christo panes offerentem, & Mundi gloriam ostentantem. Vnde Sapiens, *Creaturæ Dei in odium factæ sunt, & in tentationem animabus hominum, & in muscipulam pedibus insipientium.* Cap. 14. Deinde inquiram, quænam sit domus fortis, de qua Matthæus, & Marcus: Hieronymus, *Mundus iste sensibilis.* Irenæus, *Homines, qui erant in apostasia.* Respondeo domum Principis & Mundum sensibilem esse, in quo suis cum ministris versabatur, & homines etiam, in quibus modo particulari per peccatum inhabitat.

Iren. Iere. 31. August. Sap 14.

19\. *Quænam domus fortis?* Hier. Irenæ.

20\. *Quodnam atrium?* Tolet.

Quodnam fortis atrium? Est atrium locus apertus, & vacuus ante ædes ipsas expositus, vbi custodiæ ante ipsam portam domus assolent apponi. *Atrium dæmonis* (vt asserit Toletus) *ignorantia, & tenebræ, quibus totus fere Mundus inuoluebatur, notitiâ veri Dei, & eorum, quæ ad salutem necessaria erant, exclusâ.* Hoc atrium conabatur diabolus custodire, & conseruare, ne cælestis lux intrare valeret. De tenebrarum atrio dictum: *Ecce tenebræ operient terram, & caligo populos.* Isa. 60. Isa. 60.

21\. *Quænam vasa?* Iren. Chrys. Augu. Euthym. Druth.

Quænam dæmonis vasa. Irenæus, *Homines.* Chrysostomus hom. 41. in Matth. *Dæmones inferiores, vel mali homines.* Augustinus lib. 1. qq. cap. 5. *Infideles.* Euthymius. *Arma.* Christianus Druthm. *Homines à diabolo decepti.* Arbitror vasa dæmonis non dici quoscumque malos, sed quosdam per quos tanquam per instrumenta suum principatum conseruabat, & promouebat: eos nimirum, qui alios decipiebant, ac falsam eius religionem tuebantur, puta Philosophos Gentium, qui pernitiosos seminarunt errores: & Principes terrenos, qui idololatriam tuebantur. Vasa hic profecto iniquitatis, queis congruit illud Geneseos: *Simeon, & Leui vasa iniquitatis.* Cap. 49. Quia scilicet multa in Sichem homicidia commiserant aliis nocentia.

22\. *Quænam spolia dæmonis?*

Quæ sint dæmonis spolia? Quæ priùs sub dæmonis erant potestate, & postea sunt ab eo per Christum ablata. Patres nempe in limbo olim illigati: homines mali, infideles, idololatræ conuersi ad fidem spolia dæmonis: loca, Templa, Prouinciæ, in quibus diabolus colebatur, ab eo iam erepta vocantur spolia.

23\. *Vis argumenti exeritur.*

Iam locum expendo, vim exerens argumenti, quo ostendit Dominus, se non in Beezebub, sed in digito, ac virtute Dei dæmonia pellere. Ego Beelzebub alligo, eius arma, in quibus confidebat, aufero, spólia distribuo: Ergo ego fortior sum. Probat hanc consequentiam similitudine, Quia cùm fortis armatus custodit atrium, defendit, conseruatque quæ habet. At si fortior eum inuadit, & vicit, eius arma aufert, spolia distribuit: nec ea efficeret, nisi eo fortior esset, Igitur in virtute, ac in digito Dei eiicio dæmonia, non humanâ, quæ inferior est virtute dæmonis: nec in eius virtute, quia ipse vincitur, ligatur, & spoliatur; vnde consequitur Messiæ Regnum aduenisse. Fortior Diabolo Christus, qui inuadens eum, & vincens abstulit arma; Agnus enim est, qui abstulit peccata Mundi, in quibus dæmon confidebat, se victoriam consequi

qui

perpetrare delicta iam esse manum ad ministerium adhibere. Si primum crimen patratetur, doleret iniquus, sed consuetudine delinquens non dolet, quia miseriis obtorpuisse videtur. Pulchrè ille apud Euripid.

Eurip.

Si mihi nunc tristis primum illuxisset dies,
Nec tam ærumnoso nauigassem salo.
E[...] dolendi causa, vt iniecto equulei
Freno, repente tactu exagitantur nouo.
Sed iam subiectus miseriis obtorpui.

Alibi plura.

OBSERVATIO II.

Ad illa verba:

Erat Iesus eiiciens dæmonium.

Coelestis Medicus non per transe[...]uam, diuturno ministerio, ægrotantis incumbit curationi.

Contra spirituales Medicos peccatorum inueteratam ægritudinem in instanti aboleri existimantes.

14. ERAT Iesus dæmoniacum curans, nec leui actione applicans medicamina, sed insudans ministerio eum restitui sanitati. Sunt spirituales medici, qui lethaliter vulneratum non tam seriò curandum excipiunt, quàm ipsa exceptione sanatum sinunt abire. O repentina curatio medicorum! vestra properatione ó Patres, vinum & oleum non immittentes, vulnera ampliùs exasperantur. An sufficit

15. *Non sufficit sagittam extrahi, vulnus curetur.*

ægroto criminis languorem profiteri non mutum, & vocem absolutionis beneficio afficere? Fomentis vulnus demulcendum. Chrysostomus hom. 80. ad Popul. *Nec enim ad sanitatem nobis satis est, sagittam tantùm extraxisse: verùm & medicamenta vulneri sunt imponenda.* Confessione, fateor, sagitta extrahitur, sed vulneris cicatrices, siue praui habitus fomentis abolendi, te gerente Chirurgi prudentis maturum ministerium.

Chrys.

16. Obiicias menti Samaritanum illum Medicum, qui suscipiens vulneratum à latronibus, medicamina præparauit: *Infundens vinum, & oleum, & alligauit vulnera eius.* Luc. 10. Annon, post curationem stabulario traditur, vt eius curam gereret. Tibi ô Domino, de quo verè illi: *Nonne benedicimus nos, quia Samaritanus es tu?* (*Custos* enim hominum est.) Post vini & olei, seu virtutis sanguini salutaris infusionem ægrotus traditur, vt illius curam geras, donec habitu prauo ablegato, perfectè restituatur valetudini. Bernardus tract. de vita solit. *Cura eget, & non medica non inquinata, sed infecta natura.* De qua Seneca profabatur: *Diu in vitiis iacuimus, non enim inquinati sumus, sed infecti.* Epist. 58. Stabularius igitur seu Confessarius medicus *incumbat* (cum Abbate Cl[...] loquor) *valetudinario suo* (*sic enim solent appellare medici valetudinum curandarum officinam,*) *& remedij prosequatur vsum vsque ad sanitatis experimentum.* Vbi duplicem particulam premo. Vna est, *Valetudinum curandarum officinam.* Non solùm curatur ægritudo, sed & valetudo curanda est. Ideo Xenodochia illustria valetudinibus curandis officina est. Liceat vulgariter exponere. *Ai sala para conualecientes.* Qui quidem minimè ablegantur, donec perfectæ sanitatis exhibeant documentum. Altera autem, *Et remedij prosequatur vsum vsque ad sanitatis experimentum.* Samaritanus Dominus vulneratum vini & olei, seu Eucharistiæ infusione curauit? Quemadmodum igitur curata est Sacramentorum vsu ægritudo, frequentia Sacramentorum valetudo curanda. Ideo stabulario traditur ægrotus iam valens, vt valetudo ab illo eadem vini & olei infusione curetur.

Samaritanus Iesus curatū tradit nobis Confessariis ægrotum, vt valetudini remedia adhibeamus. Luc. 10.

Bernard.

Senec.

Bernard.

Officina valetudinis curanda.

Sacramentorum vsu valetudo curatur.

Pulchrè Oseas, *Venite, reuertamur ad Dominum, quia ipse cœpit, & sanabit nos: percutiet, & curabit nos, viuificabit nos post duos dies, in die tertia suscitabit nos.* Cap. 6. Non primâ die omnino perfecta donatos valetudine dimittit, curat ægritudinem die primâ, secundâ & tertiâ valetudini medicamina apponit. Hieronymus, *Artis medicorum est, grauia vulnera longo curare tempore, & per dolorem reddere sanitatem.* Pende illud: *Cœpit, & curabit nos.* Si absolutione perfecta curatur ægrotus, illud ipsum incipere, erit absoluere. Cur igitur curatus dicitur de futuro curandus? Quia post curatam ægritudinem, restat vtique curanda valetudo, quæ longius requirit temporis interstitium. *Et curabit nos.* Aliter *Linteola apponet.* Hieronymus, *Pro eo quod dicimus, curabit, omnes transtulerunt, Linteola apponet,* quæ inseruntur vulneribus vt putridas carnes comedant, & extrahant purulentias.] Hispanè *Hilas* appellantur ex attrito linteo extrahendæ. Quam medicus huic valetudini diuturnum præparat medicamen! 17.

Post curatam ægritudinem, valetudini Deus diuturnum præparat medicamen.

Ose. 6.

Hieron.

OBSERVATIO III.

Ad illa verba:

Et illud erat mutum.

Stupendum miraculum, priùs dæmonem ablegatum esse, quàm mutus loquutus fuisset.

Assolet enim diabolus, cunctæque tribulationes à nobis ablegari, Deum inuocantibus, quæ apud mutos diu commorantur.

CVM mutus sit homo, non mirum diabolum præcordiis recludi, quia nec dæmon recedere solet, nec tribulationibus ablegari, homine muto, nec Dei opem efflagitante. Illud mihi mirabile prorsus, diabolum e corpore dussisse, prius quam mutus 18.

Precibus seu oratione omnia incommoda subiiciuntur.

mutus loqueretur. *Et cum eiecisset dæmonium loquutus est mutus.* Cur non dixit: Et cùm loqueretur mutus, eiectum est dæmonium? Si mutus loqueretur opem precibus diuinam efflagitans, quid mirum Diabolum recessisse? Id mirabile planè, quòd, homine muto, dæmoniaco non orante, dæmon fuerit à Domino ablegatus. Quàm insipiens qui orationis ope aduersùs cuncta incommoda non vtitur!

19. *Tacente Eliseo aquæ non diuiduntur, recedunt loquente.* 4.Reg.2. Pallij magistri appositione silens Elizæus curauit fluctus fluminis huc illuc recedere, nec consequutus est. *Et dixit, Vbi est Deus Eliæ? Percussitque aquas, & diuisæ sunt.* 4. Reg. 2. Cùm taces, cùm mutus obiicitur imperator, aquæ non diuiduntur: loquitur mutus, & recedunt. Theod. Theodoretus quæst. 10. *Pelle ouinâ percussit aquam, nihil dicens. Postquam autem non obedit natura aquarum, vocauit Deum Magistri sui, & diuisa sunt aquæ.* Dum mutus es, dum nihil dicis, fluctus tumentes non recedunt, impossibile tibi ad ripam vlteriorem transmeare: dic & protinus recedent incommoda.

20. *Loquente Iob, recedit diabolus.* Iob. 1. Orig. Quod si diabolus vincendus sit, potiori iure mutus est loquuturus vt absterreri possit. Iob à dæmone inpugnatur post tot strages victoriam reportaturus. *Tunc surrexit Iob, & scidit vestimenta sua, & tonso capite corruens in terram adorauit.* Cap. 1. Vbi Origenes Lib. 1. *Prostrauit se in terram, & orauit ad Dominum.* Illicò loquente muto, diabolus ablegatus est. *Quem cùm prostratum videret diabolus gauisus est; cùm autem orantem audiuit, obstupuit, atque expauit.*

21. *Apostolis linguæ donantur ab Spiritu sancto, vt loquenti, precibus effusis, diabolũ valeant superare.* Actor. 2. Cyrillus. Ideo Pentecostes solemni vt Apostoli contra diabolum armarentur, illustrissimasque victorias reportarent, linguas igneas recipiunt, queis tela ignita Tartari comminuerent. *Et apparuerunt illis dispertitæ linguæ tanquam ignis, & repleti sunt Spiritu sancto, & cœperunt loqui.* Actor. 2. Loqui cœperunt? Ergo diaboli potentia comminuitur, iam victoribus coronæ præparantur, Tartaro superato. Cyrillus Ierosol. Cat. 17. *In specie linguarum ignearum sedit suprà singulos Paracletus, vt noua corona spiritualis per linguas igneas imponantur capiti illorum.* Sic Iob loquutus diabolum superauit. Orig. Origenes citat. *Iob in primâ tentatione, quam per peculium, & filios victoriam de aduersario acquisiuit, ad orationem se prostrauit, vt perfectas tolerantiæ suæ à Deo acciperet coronas.* Paracletus itaque Apostolis cum diabolo vbique terrarum conflictaturis validissima arma prouidit, dum eos linguis donat ad proferenda precum modulamina, queis Dauidicum carmen à Saule Satanam ablegauit.

***

Observatio IV.

Ad illa verba:

Et illud erat mutum.

Diabolus fecerat hominem obmutescere, tyrannide linguam vsurpans, vt in miseri exitium inflammaret.

Vbi ostendo, linguam iniquam Vniuersitatem esse iniquitatis, cuius Diabolus Rector.

VOCATVM mutum dæmonem vidimus, quia hominem effecerat obmutescere. Linguam vsurpauit dæmonium, vt inflammaret in gehennâ, & posset exitij existere occasio. Vis ostendam, qualis à diabolo possessa lingua postmodum exeratur? 22.

Iacobus ostendit, *Lingua ignis est, vniuersitas iniquitatis.* cap. 3. Syria. *Mundus peccati.* Si lingua vniuersitas est iniquitatis, quid mirum sibi diabolum hominis illius linguam arripuisse adeo vt & mutus esset ipse, & loqueretur, si diabolus *Rector tenebrarum* Vniuersitatem huiusmodi moderatur: *Et illud erat mutum.* 23. *Lingua nequam est vniuersitas iniquitatis, cuius diabolus Rector.*

Siue ergò mutus sis ad confessionem, ac laudis hymnodiam, siue iniquè in proximum conuiria iactes, diabolus & mutus, & loquax est. Discipulis Dominus, *Ipse vos baptizabit in Spiritu sancto, & igne.* Mat. 3. Vbi D. Hieronymus, *Quia ignis est Spiritus sanctus, quo descendente, sedit quasi ignis super linguas credentium.* Lauacro ignis linguæ abluuntur, baptizantur. Quare? Vt ab eis diabolus Rector vniuersitatis possit ablegari, quemadmodum ab animo Baptismatis sacramento pellitur. Cunctis fidelibus Baptisma. 24. *Baptizatur lingua, vt diabolus pellatur illius Rector.*

Clamabat Epulo, *Mitte Lazarum*, ô Pater Abraham, *vt immittat digitum in aquam, & refrigeret linguam meam.* Luc. 16. Chrysologus ser. 66. *Quasi reliquum corporis ab incendio haberet immune.* En tibi in vnicâ linguâ quasi vniuersa incendij flamma commotabatur. Cur ita? An non quia cùm in lingua iniquitatis adsit Vniuersitas, inibi diabolus Rector illius assistit cogens totum Tartari incendium quodammodo ad vnius iniquæ linguæ domicilium? Sanè. 25. *Vna in lingua totus ignis tartareus, quia ibi vniuersitas iniquitatis.*

Curans diabolus Mundum perdere, serpentem init, quem fecit humanæ linguæ exprimere modulos. Orbis perit, Dei Filius suffigendus exoritur. Basilius Selenc. orat. 2. *Serpens linguam diabolo accommodauit.* Quonammodo dæmoni accommodauit linguam? Porrò hominis vocem referendo mendacis, hæc diaboli vox, & lingua est: *Linguam diabolo accommodauit.* 26. *Lingua hominis mendax diabolo accommodata.* Basil.

Observatio V.

Ad illa verba:

Et illud erat mutum.

Dum dæmoniacus tacet, signum euidens obiicit, se dæmonium habere.

Illud enim ipsum, te obticere delicta, idem est, ac præconis voce euulgare, quæ operis confitendo.

26. *Dissimulatio adeò delicta exaggerat, vt tacentem non hominem dæmoniacum, sed ipsum dæmonium reputemus.* Tertull.

INNVITVR è Patrum sententia peccator mutus, qui obticere curat, ne peccata valeant manifestari. At ideo euulgantur, quia conatur operire. Vnde cùm mutus erat homo, Euangelista ait: *Et illud dæmonium erat mutum.* Vt constaret dæmonium misero in animo commorari, quando homo nitebatur crimina silentij velamine operiri. Tertullianus aiebat: *Tantum releuat confessio delictum, quantum dissimulatio exaggerat.* Si non dissimularet homo ille ægritudinem, omnes dæmoniacum eum hominem appellarent. At dissimulante, obmutescente, non eum hominem dæmoniacum, sed ipsum dæmonium reputamus, *& illud erat mutum*; dissimulatio enim delictum exaggerat.

27. *Cain tacentis publicatur delictum, Dauidis loquentis operitur.*

Dum Cain obticet, eius delictum vociferabatur, Domino affirmante, *Vox sanguinis fratris tui Abel clamat ad me de terra.* Genes. 4. Quid exaggeratius? Fratris sanguis innoxius delictum manifestat. Dauid proclamat, *Peccaui Domino,* cui Propheta, *Dominus quoque transtulit peccatum tuum.* Ab oculis auertit, ne aspiceretur, ad suum authorem diabolum remisit iniquitatem tuam. Cur Caini delictum præsentatur, Dauidis operitur, aut transfertur iniquitas? Mutus erat Cain, Dauid autem professus est, *Loquutus est mutus.*

28. *Pharisæi operientis delicta manifestantur, Publicani aperientis operiuntur.* Luc. 18. Augustin.

Iniquissimus Pharisæus aiebat, *Non sum sicut cæteri homines*, iniquitatem cordis dissimulare curans: dum Publicanus iniquitatem decantare satagebat: *Domine, propitius esto mihi peccatori.* Luc. 18. Quàm contrarius euentus! Ascendit hic iustificatus ab illo. Vbi Augustinus, *Sana Pharisæus membra ostendebat, vulnera tegebat.* Publicanus è contrà tegebat sanitatem, (si fortè aliquod bonum opus mortale foueret) vulnera proferebat. At qui vulnus detegit ab illo loco ascendit ad superos; Pharisæus autem descendit ad Tartara. Locum commutauerunt, qui crimina operire curauit, aperuit, qui peccata aperire studuit, operuit omninò, haud apud illum crimen, tota iustitia est: *Ascendit iustificatus.*

29. *Dauid tacet, clamat, clamando, tacet.* Psal. August.

Ad hæc Dauid, *Quoniam tacui inueterauerunt ossa mea, dum clamarem tota die.* Psal.... Augustinus requirit, *Quid est hoc, quod acclamando sic tacet? Inueterauerunt ossa acclamando tota die.* Clamando tacet, tacendo clamat. Quia dum curat peccator delicta obticendo operire, præconis voce manifestat. At satagens declamare, ac manifestari, eo ipso videtur obticere: Clamando tacet, tacendo clamat.

Alibi Vates, *Beati, quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata* Psal. 31. Quonammodo peccata teguntur? An obticendo? Prorsus manifestantur, *Dum clamarem totâ die.* Certè tunc peccata teguntur, cùm medico proferuntur medicamine afficienda. Ipse enim alligat, ne ab hominibus aspiciantur. D. Gregorius. *Tegit medicus vulnus sanando medicamine. Tegit Deus peccatum. Si quis peccata sua tecta esse desiderat, Deo per vocem confessionis ostendat.* Samaritano medico cælesti vulnera aperire, alligari est: operire autem ossa est computrescere, vnde contagium necessariò peruulgetur. 30. *Dum manifestas medico vulnera alligantur, ni apparent.* Psal. 31. Greg.

Sex alas Cherubini expandebant, quarum *duæ tegebant corpora eorum.* Ezech. 1. Vbi D. Petrus Dami. Ser. de Michae. *Prima hominis ala reuertentis ad Deum amaritudo cordis est. Sed quia corde creditur ad iustitiam, ore autem fit confessio ad salutem, sequitur secunda penna, Confessio videlicet oris. Istæ siquidem virtutes sunt, quæ multiplicem cumulum scelerum nostrorum antè Dei oculos abscondunt.* Confessio igitur signatur in ala. Quare? Quia corpora fœda contegit, dum confessio denudat. Illud enim ipsum manifestare crimina, tegere est: *Duo tegebant corpora.* 31. *Confessio peccati ala est corpora operiens defœdata.* Ezech. 1. Damia.

Observatio VI.

Ad illa verba:

Et cùm eiecisset dæmonium, loquutus est mutus.

Non loquitur mutus, donec Diabolus egrediatur.

Nisi enim priùs è pectore tuo delinquendi occasio ablegetur, haud confessioni salutari operam dabis.

SANANDVS miser ille dum ad proferenda crimina salutarem vocem emitteret, quod quidem præstare non poterat, nisi priùs è pectore diabolum ablegaret. Dum domo recluditur dæmon mutus est homo; nec enim dignè confitetur, qui occasionem delinquendi fouere curat. Pellitur è domo criminis illectamentum, mox mutus loquitur, ac salubriter confitetur. 32.

Mysticus peccator Lazarus apud sepulchrum, Tartarum vtique (ex Chrysologi sententiâ) cum diabolo simul morabatur. Vt autem dignè peccata manifestaturus loqueretur, Christus clamat, *Lazare, veni foras. Et prodijt, qui fuerat mortuus,* &c. Ioa. 11. An non potuisset in sepulchro, siue Tartarea domo profiteri delicta? Respondet Dauid. *In infernò quis confitebitur tibi?* Psal. 6. Necessariò diuidendi, aut pellatur è domo diabolus, aut homo 33. *Lazarus à diabolo diuiditur pulso, priusquam absoluatur, vt dignè confiteretur.* Ioa. 11. Psal. 6.

mo pellatur à diaboli domicilio, vt confiteri possit. D. Gregorius lib. 22. Mor. cap. 13. *Mortuo Lazaro nequaquam dicitur, Reuiuisce: sed, veni foras. Signatur, qualiter nos resuscitemur in corde.* Nec enim licet ore confiteamur, corde ad resurrectionem consitemur, & soluimur, (*soluite eum*) dum occasio delinquendi vna nobiscum commoratur. — *Greg.*

34. *Nec vmbra est vicaßeum delicti praeteriti, si recta curat confessione Agnum expendere.* Exod. 14. Rabanus.

Pergebant Hebræi a captiuitate liberi, è tyranni domo abstracti, vt confessioni criminum & sacrificio Agni referendi Eucharistiam operam impenderent. *Cùmque appropinquasset Pharao, leuantes filij Israel oculos timuerunt valde.* Exod. 14. Vbi Rabanus, *Iuxtà alteriorem sensum filij Israel viderunt Pharaonem, & Ægyptios post se, quando auditores Euangelij iam illuminatos oculos cordis habentes respiciunt præteritos errores, in quibus fuerunt. Timuerunt valde.* Ingenti enim timore corripitur qui dignam confessionem gerere curat ad Agnum Eucharisticum recipiendum, cùm præteritæ captiuitatis vel vmbram aspicit. Nec enim in vna sede morari possunt digna cõfessio, & tyrannus cui miserè seruiebas.

35. *Expellatur vxor aliena, si est pænitentia dignè gerenda.* Esdr. 10.

Esdras ad hæc, *Nos præuaricati sumus in Deum nostrum, & duximus vxores alienigenas de populis terræ. Et nunc, (si est pænitentia in Israel) super hoc percutiamus fœdus cum Domino Deo nostro, vt proyciamus vniuersas vxores.* 1. Esdr. 10. Preme illam clausulam: *Si est pœnitentia in Israel, percutiamus fœdus, vt proyciamus vxores.* Nec enim vera potest adesse pœnitudo nisi priùs exitiales alienæ vxores è domo pellantur. Diabolus tibi aliena vxor est? Eiiciatur diabolus, vt mutus loqui possit, *si est pœnitentia in Israel,* si gerenda delictorum digna confessio. Strabus, *si populum hunc peccati perfectè pœnitet, primum conuersi ad Dominum pœnitentiam promittamus. Deinde ad nos reuersi omnem peccati radicem extirpemus, & fruticem, euectis scilicet vxoribus cum omni sobole.* Proximam particulam preme: *Cum omni sobole.* Sunt qui pœnitudine ducti è domo diabolum pellunt, fœminam eiiciunt, sed sobolem curant retinere. Haud veræ exhibet pœnitudinis documentum (speciatim Sacerdotes admoneo) qui non sese omninò exuuiis criminis expediuit. Filij, ait, sunt. Non te ex huiusmodi sobolis retentione grauiter reum esse affirmo, sed vicem tuam doleo, qui verè poteris inclamare: *Et peccatum meum contra me est semper.* Psal. 50. — *Strab.* — *Non solum è domo fœmina exturbanda, sed & soboles.*

36. *Christus socrum Petri priùs febrem pellit, quàm in mensa illa ministret.* Luc. 4. Beda.

Christus Dominus Petri socrum donauit valetudine, vt mensæ ministraret. *Surgens Iesus de Synagogâ, intrauit in domum Simonis; Socrus autem Simonis tenebatur magnis febribus, & imperauit febri, & dimisit illam, & continuo surgens ministrabat illis.* Luc. 4. Beda fœminæ huiusce sanitatem peccatoris conuersionis esse asseruit imaginem. Surgit illa vt munda a crimine Eucharisticæ mensæ ministraret. Quando? Postquam ab illa Dominus febrim seu diabolum expulit: *Imperauit febri, & dimisit illam.* Nec enim diabolo apud præcordia permanente posset vera pœnitudine ad Eucharisticum cibum præparari.

37. *Iacob studens conscientiæ expiationi, curat primò è domo idola deturbare.* Gen. 35. Chrysost.

Rachel olim parentis idola furata est, vt de idololatriâ triumphum ageret. Cùm autem

Escob. & Mend. in Euang. de Temp. To. I.

Iacob studeret purificationi, ac conscientiæ expiationi, dixit: *Abycite Deos alienos, qui in medio vestri sunt, & mundamini, ac mutate vestimenta vestra.* Genes. 35. Vbi Chrysostomus apud Lipom. *Significans Deos Laban, quos Rachel substraxerat, dixit hoc: Auferte, si qua sunt in vobis idola, vt purificemini.* Expiatio conscientiæ, ô Rachel, & idolorum in domo retentio non bene conueniunt. Idola, ô sponse, minimè adoro, sed apud me aurum, quod aliis ministeriis potest deseruire conseruo. Pelle omninò si vere conscientiæ expiationi studere procuras. Profectò licet pretiosa tibi aut domus gubernationi, aut valetudinis ministerio fœmina, quæ delictis extitit occasio, domi non est retinenda. Seruituram retineo. An scis, si ex occasione rursum dominabitur? Polybius Hist. lib. 9. *Dominatur occasio in cunctis rebus humanis.* Addidit, *Maximè verò in bellicis.* Aptius dixeris, *Maximè verò in amatorys.* — *Polyb.*

38. *Miraculum, vel licitè pellicem apud te commorari, & nõ rursum implicare delictis.* Ioa. 11. Gregor.

Domi retinetur pellex, donec adsit decentis egressionis ratio. O quam miraculosè non te rursùm voluptatibus implicabis, si captiuitatis foues illectamenta! Egressus Lazarus è sepulchro viuus, sed vincula signa captiuitatis præferens. *Prodyt qui fuerat mortuus, ligatus manus & pedes institis.* Ioa. 11. D. Gregorius ad illud verbum: *Lazare, veni foras,* ait: *Vt nimirum homo in peccato mortuus qui intra conscientiam suam absconsus tacet per nequitiam, à se ipso foris exeat per confessionem.* Itaque egredi confiteri est. Quonammodo igitur funerea vincula cum liberatione copulantur? Expectandum opportunum tempus, vt sine notâ infamiæ è domo pellatur. O miraculum stupendum te posse dignè confiteri & pellicem licitè retinere domi, & simul cum illa commorari! Ponderat huiusmodi prodigium Augustinus ad Psal. 101. Conc. 1. fatus: *Christus de sepulchro voce Lazarum suscitauit. Processit ille vinctus; non ergo pedibus proprys, sed virtute producentis fit hoc in corde pœnitentis.* O quàm illustre diuinæ potentiæ documentum vel paruo temporis interstitio hominem viuere vinculis illigatum, seu huiusmodi retinendi pellicem vinculum obligatione! Adnota, quàm exiguâ temporis particulâ viuit alligatus. *Soluite,* inquit, *eum, & sinite abire.* Ibid. Ad quæ Basilius Seleuc. orat. 42. *Ne res einsmodi putetur esse spectrum, iubet eum solui.* Liceat mihi vulgariter excogitationem expendere. *Hombre que teniendo el diablo en casa, se confiessa? Pensaran que es phantasma.* Quam cæcus, qui sibi persuadet in vnâ sede morari diabolum, & veram confessionem. — *August.* — *Exiguo tempore hoc durauit prodigium.* Basil. Seleuc.

Observatio VII.

Ad illa verba:

Loquutus est mutus.

Pulso dæmone, videt cæcus, audit surdus, mutus loquitur.

Nec sufficit verè confitenti, cuncta peccata aperire, nisi simul studeat, à praua consuetudinis cæcitate omnino liberari, ab amore delicti perfectè eripi.

39. Euthym.

VTHYMIVS asseruit simul cæcum videre, & mutum loqui, quia qui verè confitetur, non solùm cuncta grauia delicta debet exponere, sed & totis viribus procurare, vt omnino à cæcitate liberetur, ab affectu quolibet noxio recedens. Effectus praui è pectore pulsi, & affectus delinquendi; sed adhuc affectio naturalis quædam erga complicem criminis perseuerat. Haud perfectam reor valetudinem, quæ excidendi in morbum periculo subiacet.

40. *Non solum crimina cordis exuere debes, sed te à quolibet affectu exuoriare.* Cant. 5. Thadæ. Ambr.

Sub imagine peccatoris clamabat sponsa, *Expoliaui me tunica mea, quomodo induar illâ? laui pedes meos, quomodo inquinabo illos?* Cant. 5. Thadæus Can. ver. 25. *Odientes & eam, quæ carnalis est, maculatam tunicam.* En tunicam Adami, de qua Ambrosius, *Exuit sponsa tunicam pelliceam, quam acceperunt Adam, & Eua post culpam, tunicam corruptela, tunicam passionum.* Nondum mentem expendi. Hebraicè pro *Expoliaui* est *Passat*, siue excoriaui. *Desollè* (vt materno idiomate exponam) *no solo trasquile*, vellus omnino extraxi. Confessio perfecta nos debet non solùm à vinculis, sed à voluptatum affectu quolibet licèt naturali, (vt expendi) amouere. Bernardus serm. 9. in Cant. *De* quibusdam dicitur: *Operti sunt iniquitate, vt non facile explicare ab illa se possint: & vt amplius dicam, quasi cute quadam, sic aliqui paruâ sunt operti consuetudine vitiorum, vt illam dediscere, non tam expoliari sit, quam excoriari.* Quàm pulchrè! Paruam consuetudinem appello affectum illum innatum ad amatam olim exitialiter fœminam. Non magnum animi incommodum aut exitium, sed magno studio à corde extrahendum, ne nos efficiat rursùm voluptate implicari. (Bernard.)

41. *Totis viribus incumbendum, vt radices voluptatis perfectè extrahantur.* Eccli. 7.

Ecclesiasticus monebat, *Honora Deum ex tota animâ tuâ, & honorifica Sacerdotes, & propurga te cum brachiis. Da illis partem sicut mandatum est tibi, primitiarum, & purgationis, & de negligentiâ tua purga te cum paucis.* cap. 7. Cur te cum paucis propurgare monet? Quia cum brachiis te propurgandum asseruit. An non cum digitis sufficit purgationi operam gerere? Vt perfectè cum paucis propurgari valeas, necessum est totis viribus perfectæ purgationi addici. Non solùm peccata confitendo, verum quemlibet affectum à corde deturbando. Nazianzenus orat. 40. *Porro non fucanda est purgatio, sed imprimenda: tibique hoc agendum, vt plenè, ac perfectè splendescas, non vt leuiter, ac in superficie. Vt gratia non tantum peccata obducat, sed ab iis omnibus omnino te vindicet.* (Nazian.)

42. *Vt omnino reliquia criminis ablegentur, cor nouum requiritur.* Psal. 50.

Tam difficile id præstatur, vt post pœnitudinem Dauid inclamitaret: *Amplius laua me ab iniquitate mea; & à peccato meo munda me. Quoniam iniquitatem meam ego cognosco, & peccatum meum contra me est semper.* Psal. 50. Cupio me à radicato illo affectu omnino expedire, vt nec permissa dilectione criminis deferar in exuuias, nempe prolem, &c. Quonammodo id consequi valeam? *Cor mundum crea in me Deus.* De nouo creatum cor pectori apponatur à Numine. Seneca epist. 51. *Satis diu cum Baiis litigauimus, nunquam satis cum vitiis, quæ oro te mi Lucili, persequere sine modo, sine fine. Nam illis quoque nec finis est, nec modus. Proiice quæcumque cor tuum laniant. Quæ si aliter extrahi nequirent, cor ipsum cum illis reuellendum erat.* Quod aiebat Dauid, *Cor mundum crea in me Deus*, vt pristinum cum reliquiis vitiorum reuellatur. (Senec.)

43. *Vt quæ ad pulueres voluptates comminuenda, vt dispergantur.* Psal. 17. Augustin.

Alibi Vates, *Persequar inimicos meos, & comprehendam, & non conuertar, donec deficiant. Confringam illos, nec poterunt stare, cadent subtus pedes meos. Comminuam eos vt puluerem ante faciem venti.* Psal. 17. Donec in pulueres reducam voluptates, vt possint arripi, & dispergi a vento, non quiescam. Augustinus, *Persequar affectus carnales meos, ne ab eis comprehendar; comprehendam illos, donec absumantur.*

44. *Facilè reaccenditur fax fumans.* Gen. 10. Susan.

Quàm aptè, *Ne ab eis comprehendar.* Facilè enim ignis accenditur, si fumans lignum non extinguitur. *Thare* olim *reduxit* familiam *de terra Chaldæorum.* Gen. 10. Susann. Reduxit affectus suos omninò, quia Chaldæa ignis est. *Quoniam candela semel accensa, & extincta citius reaccenditur, si adhuc fumat.*

Observatio VIII.

Ad illa verba:

Loquutus est mutus.

Simul loquitur mutus, & cæcus videt, ac dæmoniacus a diabolo liberatur.

Quia ergà eum, qui delicta confitetur, Dominus sese munificentissimum exhibet.

BEDA profatur, *Tria signa in vno homine perpetrata sunt, cæcus videt, mutus loquitur, possessus a dæmone liberatur.* Confessionem etenim criminum, bonorum quidem, munifico Domino, sequitur abundantia. 45.

Isaias

44\. *Totum seruatur à Domino confitenti peccatori.* Isa. 43. Chrys.

Isaias docebat *Narra, si quid habes, vt iustificeris.* cap. 43. LXX. *Dic tu iniquitates tuas, vt iustificeris.* Pro vna hæc particula *iustificeris* vberrimam Dei erga pœnitentem munificentiam innuit. Qui enim ritè confitetur vltra nouiter acceptam gratiam pristinis meritis à Domino donatur. Apte Chrysostomus ad Psal. 135. *Dic inquit Deus, & nihil quæro amplius confitere, & totum fero.* Totum, quod abstuleram; totum, quod apud cælestem thesaurum abscondo tibi traditur confitenti.

45\. *Quasi debitor Deus quod debet pœnitentem donis implere.* Iudic. 10. Theod.

Peccatore ingenue profitentur, *Peccauimus, sed redde tu nobis.* Iud. 10. Quid reddendum peccatoribus? Num supplicium? Porro beneficia cælestia. Quonam titulo præparari intendis? *Peccauimus.* Proh stulti! Imo ô prudentissimi! Particula illa, *Peccauimus* vox est pœnitentis, quemadmodum illa Dauidis: *Peccaui Domino.* Qui peccatum ingenuè profitetur Deum acquirit adeo debitorem cælestium munerum, vt illum excitet ad debiti solutionem: *Redde tu nobis.* Theodoretus quæst. 17. *Vbi suas iniquitates confessi sunt, beneficia eius persenserunt.* Nec enim expectauit Dominus, vt exigerent, sed illico eos muneribus cumulauit. Cur ergo proclamant adhuc, *sed redde tu nobis?* Quia adeo Dominum confitenti munificus ostenditur, vt postquam plura munera exhibuit, (quasi ex censûs natura) ad præstanda maiora præparetur.

46\. *Panis, id est, omnium bonorum abundantia repleberis vera confessione prædita.*

Panis omnium bonorum exprimit abundantiam, Patribus adnotantibus. Aiebat Propheta, *Et tu Bethleem terra Iuda, nequaquam minima es.* Mat. 2. Vbi Bernardus serm. 2. de Nat. Mar. *Bethleem domus panis, Iuda sonat confessionem.* Confitere ergo, & Bethleem domus panis efficieris, id est, omni oppleberis abundantiâ. *Bethleem factus est dignus susceptione diuinâ* (quia ex abundantiâ ditissimum Deo domicilium) *si tamen confessio non defuerit.* An non Dominus confitenti pane Eucharistico donat. Quid panis ille nisi cunctorum bonorum colligatio?

47\. *Confessus excipitur prodigus conceditur ad veniam.* Luc. 15. Gilub.

Reuerso per confessionis viam prodigo Pater cœlestis *stolam primam* siue merita demortua iam reuiuiscentia reddi imperat: addit annulum, calceamenta, vitulum saginatum omnis collegium abundantiæ. Luc. 15. Gillibertus ser. 33. in Cant. *Reuolue Euangelium, vbique Iesum inuenies copiosum ad veniam.* Veniam enim confitenti impendit omnium bonorum copia comitatam. Querulo fratri frugi respondet, *Gaudere oportebat quia frater tuus mortuus erat, & reuixit.* Apponitur mensa, cibaria præparantur, ornatur inuitatus, symphonia insonat. O Domine, non sufficeret Prodigum recipi à parente? Profectò cum Deus pœnitentem excipit, necessariò quodammodo cuncta in eum congerit beneficia. *Vide* (ait Pater) *profluum Domini Iesu gratiam.*

48\. *Quam magnificum Ezechiæ pœnitenti Deus!* Isa. 38.

Postulanti Ezechiæ vitam, siue mysticè veniam, Propheta ait, *Hæc dicit Dominus, Vidi lacrymas tuas. Ecce ego adiciam super dies tuos quindecim annos, & de manu Regis Assyriorum eruam te, & Ciuitatem istam, & protegam eam.* Isa. 38. Solummodo Rex vitâ donari petit, siue primæ gratiæ resurgere: at benignissimus Dominus quasi nesciit gratiam [illegible] quin simul cuncta bona homini cumulando impendat. Cyrillus Alex. lib. 3. in Isai. tract. 4. *Vbi semel Deus vitam annuit, & morbum iussit tollere, & de manu Regis Assyriorum liberari, & annos addici, &c.* Cyrill.

Escob. & Mend. in Euang. de Temp. T. I.

OBSERVATIO IX.

Ad illa verba:

Loquutus est mutus.

Exitialiter ille mutus erat, salubriter ac vitaliter loquutus est.

Viuit enim animus, dum lingua crimina profitetur; moritur dum obticere curat. Vnde in linguæ manibus vita, ac mors statuitur.

QVAM verè sapiens, *Mors & vita in manibus linguæ.* Prou. 18. Mutus ille diaboli tyrannidi addicebatur: loquutus autem liberatur à Dæmone, vitâ æternâ donatur. 49.

50\. *Lingua confitetur ad Dauidis vitam.* 2. Reg. 12. August.

Dum mutus Dauid crimina non profitetur, morti addictus quasi occisionis ouis obiicitur: profitetur crimina fatus, *Peccaui*, & ore Prophetico audiuit, *Dominus quoque transtulit peccatum tuum, non morieris.* 2. Reg. 12. Si enim mutus fuerat moriturus, loquutus iâ morte liberatus. D. Augustinus hom. 41. *Tantum valent tres syllabæ. Tres syllabæ sunt, Pec ca ui: sed in his tribus syllabis flamma sacrificij coram Domino ascendit in cælum.* Vita in lingua.

51\. *Lingua obmutescit, ad mutari ad nuptias eximium.* Matth. 22. Galfri.

Vidit Rex *hominem* illum *non vestitum veste nuptiali*, & requisiuit, *Quomodo huc intrâsti non vestitus veste nuptiali? At ille obmutuit.* O linguam sagitta præcordia miseri hominis transfodientem! *Tunc dixit Rex, ligatis manibus, & pedibus mittite eum in tenebras exteriores.* Mat. 22. Galfridus, *Tunc dixit Rex.* Quando? An cùm illum sine nuptiali aspexit stolâ? An cùm eius deprehendit audaciam? An cùm verbis defendit, quod operibus deliquit? Minimè, sed *tunc tunc videlicet, non vbi ille sine nuptiali veste introijt, sed postquam admonitus siluit, interrogatus obmutuit, & noluit confiteri.* In lingua mors.

52\. *Lingua Adamo vitalis, lethalis Caino.* Gen. 3. Gen. 4. Tertull.

Adam peccauit, Cain deliquit. Adamo Dominus, *Adam, vbi es?* Caino autem, *Vbi est Abel frater tuus?* Profitetur Adam, *Mulier dedit mihi de ligno & comedi.* Abnegauit Cain, *Numquid ego custos sum fratris mei?* Gen. 3. & 4. O euentus dissimiles! Parens viuit beneficio confessionis. Domino peccatori propitio: filius moritur delictum operiens. Deus terram ob Adami peccatum maledictione afficit, ipsum Cain non terram maledicit: *Maledicta terra in opere tuo. Maledictus eris super terram.* Tertullianus in Marcio. *Ideo nec maledixit ipsum Adam, nec Euam, vt confessione redintegrator: Cain verò maledixit & cupidum morte*

lnere delictum mors interim vetuit. Infelicius enim a morte eripiebatur peccati morte diu corripiendus, & distorquendus tartaro iniquitatis, Quam verè, *Mors, & vita in manibus linguæ.*

52. *Salutaris confessionis vox, abnegatio exitialis ætornum.* Eccli 4. Ose. 10.

Admonet Sapiens, *Ne retineas verbum in tempore salutis.* Eccli.4. Tigurina, *Salutiferam occasionem nactus, ne comprimas sermonem.* Linguæ enim in manu vita, aut mors. Oseas, *Arastis impietatem, iniquitatem messuistis.* cap.10. LXX. *Quid reticuistis impietatem, & iniquitates messuistis?* Seminastis culpas reticere? Nouam ex sacrilegio additam flagitiis, quæ operuistis, iniquitatem messuistis. Ad hæc D.Patianus Paren. de pœnit. *Rogo ergo vos per illum Dominum, quem occulta non fallunt, desinite vulneratam tegere conscientiam. Peccator timebit? Peccator erubescet? Perpetuam vitam præsenti timore mercabitur? Et offerenti manus Domino vulnera male tecta subducet?* De Confessione sæpe alibi. (Patian.)

OBSERVATIO X.

Ad illa verba:

Et cùm eiecisset dæmonium, loquutus est mutus.

Mutus verba profert, vt benefactorem encomiis efferret.

Acceptis enim beneficijs laudis actio debetur.

53. Tolet.

QVÆRIT Toletus, quidnam mutus loquutus fuerit: & respondet, *Probabile est, fuisse verba laudis, & encomium illius, qui eum à tanto malo liberauerat.* Beneficij vox laudis comes adiici debet, ne ingratitudinis incusemur.

54. *Debbora sanctique plures laudis carmina, beneficijs acceptis protulerunt.*

Debboræ imperio stante, *humiliauit Deus in die illo Iabin Regem Chanaan coram filijs Israel. Qui crescebant quotidie, & forti manu opprimebant Iabin Regem Chanaan, donec delerent eum.* Iudi.4. Mox additur, *Cecineruntque Debbora & Barach in illo die: dicentes: Qui sponte obtulistis de Israel animas vestras ad periculum, benedicite Domino.* Cap. 5. Quid dicentes, nisi vocem laudis proferrent, vt victorix authorem collaudarent Caruth... Solebant viri sancti acceptis a Deo beneficijs in laudes prorumpere. Submergitur Pharao: Cecinit Moses. Exod. 15. Lex promulgatur? Intonat hymnum. Deut. 32. Filij Israel viso puteo, laudant. Num. 21. Samuele nato Anna canit. 1. Reg. 2. Trucidato Holopherne Iudith modulatur. cap. 16. Dauid, Ezechias, Hebræi Adolescentes, Ionas, Zacharias, Simeon, beneficiis acceptis, laudis voces protulere. Chrysostomus ad cap. 5. Isai. *Debbora, erecto illo admirabili trophæo, partaque præter communem opinionem victoriâ, pratexuit triumphale Canticum, laudem totius rei Deo adscribens.* (Iudic 4. Iudi, 5. Carthus. Exod 15. Deut. 32. Num. 21. 1. Reg. 2. Iudit. 16. Chrys.)

55. *Trophæum triumphi, Dei laudes post victoriam proferre.* Chrysost.

An non, parta victoria, trophæum erigitur arcu triumphali obiectum? Laudes tuæ locum exerant arcus, vbi Dei gloria triumphet. Id Debbora præstitit, Chrysostomo adnotante ad Psal.95. *Debbora prostratis in bello hostibus, pro maximo quopiam trophæo erexit hymnum victorialem.* Deum enim laudare in suam gloriam redundare quis dubitet? Debboræ erat trophæum hymnus, quo Dominus efferebatur.

56. *Laudatur, qui post illigationem à vinculis liberatur, dat verba in liberatoris laudem.* Gen 49. Abul. Lyran.

Aiebat Vates Iacob, *Nephtali ceruus emissus, & dans eloquia pulchritudinis.* Genes.49. Quidam apud Abulensem asserunt laudari hic Barach è Tribu Nephtali, quia, instar emissi cerui ad bellum contra Sisaram processisset, donatus victoria Deo cecinit laudes. Lyranus mauult præcoces terræ Nephtali fructus efferri, quibus acceptis Deus author collaudandus. Mysticè interpretor ceruum emissum Nephtali miserum illum hominem cæcum & mutum à dæmone illigatum. A Domino immittitur, dum à vinculis liberatur. Hic loquutus mox dat pulchritudinis verba beneficij extollens authorem.

57. *Ægrotat Ezechias, quia post beneficium acceptum vocem laudis non effudit.* 4 Reg 20. Hieron.

Caue ne mutus, rursum à dæmone torquearis. Ezechias fuerat à Domino egregiis muneribus donatus. Promisit Deus victoriam, exercitus Sennacherib ab Angelo occiditur *At ægrotauit Ezechias vsque ad mortem.* 4. Reg. 20. An ex hostibus trucidandis ab ægritudine Regem ô Domine, reseruasti? Ægrotauit planè, quia donatus victoria vocem laudis minimè protulit. Hieronymus, *Tradunt Hebræi, ideo ægrotasse Ezechiam, quod post auditam victoriam Iudæorum non cecinerit laudes Domino, quas cecinit Moyses Pharaone submerso.*

SECTIO SECVNDA.

Reprimit Iesus hostium calumniam.

TEXTVS.

VERS.15. QVIDAM autem ex eis dixerunt: In Beelzebub Principe dæmo-
niorum eiicit dæmonia. 16. Et alij tentantes signum de cælo
quærebant ab eo. 17. Ipse autem vt vidit cogitationes eorum, dixit eis: Omne
Regnum in seipsum diuisum desolabitur, & domus supra domum cadet. 18. Si
autem & Satanas in se ipsum diuisus est: quomodo stabit Regnum eius? quia dicitis,

citis, in Beelzebub me eiicere dæmonia? 19. Si autem ego in Beelzebub eiicio dæmonia, filij vestri in quo eiiciunt? Ideo ipsi iudices vestri erunt. 20. Porrò si in digito Dei eiicio dæmonia, profectò peruenit in vos Regnum Dei. 21. Cùm fortis armatos custodit atrium suum, in pace sunt ea, quæ possidet. 22. Si autem fortior eo superueniens vicerit eum vniuersa arma eius auferet, in quibus confidebat, & spolia eius distribuet. 23. Qui non est mecum, contra me est, & qui non colligit mecum, dispergit. 24. Cùm immundus spiritus exierit de homine, ambulat per loca inaquosa, quærens requiem: & non inueniens dicit, Reuertar in domum meam, vnde exiui. 25. Et cùm venerit, inuenit eam scopis mundatam. 26. Tunc vadit, & assumit septem alios spiritus secum nequiores se, & ingressi habitant ibi. Et fiunt nouissima hominis illius peiora prioribus. 27. Factum est autem, cùm hæc diceret, extollens vocem quædam mulier de turba, dixit illi: Beatus venter, qui te portauit, & vbera, quæ suxisti. 28. At ille dixit, Quin imo, beati qui audiunt verbum Dei, & custodiunt illud.

COMMENTARIVS LITERALIS.

§. I.

Iudæorum circa miraculum iudicia.

1. *Iudæorum in dicamentum temerarie improbatur.*

VIDAM *autem ex eis dixerunt: In Beelzebub Principe dæmoniorum eiicit dæmonia.* Qui inuidiâ, & odio Iesum prosequebantur, tanto viso miraculo, non in suspicionem, aut disceptationem; an esset Messias, inducti sunt: sed Christum vi Beelzebub dæmonis cuiusdam superioris dæmonia pellere affirmarunt. *Principe dæmoniorum.* Sunt enim dæmonia superiora, & inferiora, vno alterum superante. Athanasius peiores in hoc Iudæos Magis Pharaonis adnotat; nam Magi signa Moysi videntes, dixerunt: Digitus Dei est hic: At Pharisæi maiora Christi opera experti fatentur. *In Beelzebub eiicit dæmonia.*

2. *Quis nam Beelzebub Princeps.* *4 Reg. 1.*

Quinam Dæmoniorum Princeps Beelzebub? Nomen fuit idoli Acharon, quæ est Ciuitas Palestinæ. 4. Reg. 1. Dicebatur Baal, seu Beel: at Hebræi, vt testatur Hieronymus Mat. 9. nomine spurcissimo illud nominabant, id est idolum, seu Deum muscarum: *musca enim spurcum est animal*, vt ait Hieronymus, *quæ exterminat olei suauitatem.* Porrò Iudæi existimabant dæmonia Palestinæ fortiora iis quæ in Iudæa diuagabantur: ideo Principem dæmoniorum Beel appellabant.

3. *An quisquam possit in dæmoniorum virtute aliud pellere.* *Orig.*

Origenes Hom. 23. in Num. requirit, an quisquam possit in dæmoniorum Principe dæmonia pellere? & affirmatiuo respondet, quia *Sicut inter homines vnus alio potentior est, maioribusque viribus præditus potest ab aliquo loco alterum expellere: id etiam dæmones inter se valent efficere.* Porrò potest vnus alterum expellere, aut vi, quia potentior est: aut pacto aliquo, quia vt homines delinquere faciant, ac perdant, conueniunt inter se, vt ad imperium vnius alter abscedat. De priori modo Iudæos reor fuisse locutos, idcirco Principi dæmoniorum potentiori aliis adscripserunt.

4. *Taxantur*

Et alij tentantes, signum de cælo quærebant ab eo. Calumniati non sunt miraculum, sed quasi id non sufficeret, augustiora miracula exegerunt, nempe de cælo, aut descendente igne, aut consistente Sole. Id autem petunt Christum tentantes, eius curantes confusionem, non fidei ansam expetentes. Sic Euthymius. Aptiùs puto ideo tentasse dictos esse, quia eius virtutem volebant experiri, nondum certi, an id facere posset: siue ob fidem, siue ob curiositatem gererent. At arguendi, & taxandi inquit Hieronymus Mat. 12.) Quia sic petunt noua signa, quasi facta priùs signa non fuissent. Chrysostomus hom. 44. in Mat. *Petunt signa quasi nulla facta fuissent.*

petentes signa de cælo.

Euthym.

Hieron.

Chrysost.

De cælo. Vberius expono. Euthymius cælum interpretatur ipsos cælestes orbes ac si signum circa cælestia peterent luminaria. At Hieronymus & Beda aërem explicant, qui in Scriptura sæpe cælum vocitatur. *Petebant de cælo,* (ait ille) *signa, siue quia in morem Eliæ ignem de sublimi venire cupiebant, vel in similitudinem Samuelis tempore æstiuo contra naturam loci mugire tonitrua, corruscare fulgura, ruere imbres.* Vtrumque complector, quia vtraque miracula per Prophetas tam de aëre, quàm de Orbe cælesti legerant excitata. Iosuë enim Solem stare fecit, & Elias ex aëris superiori regione ignem ad hostium supplicia traxerat.

5. *Quodnam de cælo signum requirebant.* *Euthym.* *Hieron.* *Beda.*

§. II.

Christus confundit calumniatores probans se diaboli vi minimè vsum ad dæmonij deturbationem.

IPse *autem vt vidit cogitationes eorum.* Significat Euangelista Iudæos hoc non tam tum cogitatione, sed & sermone [illegible] calumniam; verbum enim *Dixerunt* loquelam indicat exteriorem. Cur igitur Dominus ad illorum cogitationem [illegible] Chrysostomus hom. 24. in Mat. [illegible] inter se voce promulisse adeò [illegible] à Christo exaudiri non posse. Hu[illegible] tationem vt vidit Dominus [illegible] *cordium ipsorum, quæque inter eos [illegible] tabant, profert.*

Cur dicitur ad cogitationes respondisse [illegible]

Chrys.

7. *Expendo locum.* Respondet me expositore Dominus ad eorum cogitationes, quia quamuis quidam eorum verbo calumniam protulere, alij tamen siue ab iis seducti, siue propria malitia excitati, eandem calumniam solo corde conceperunt, quam mente retinebant. Ad omnes igitur respondens ideo cogitationes vidisse dicitur. Quod si Chrysostomi interpretatio placeat, assero aptè dictum cogitationes eorum à Domino visas, quia qui non poterat submissam illorum calumniantium vocem audire, vt videns eorum cogitationem respondebat.

8. *Mansuetudo Domini probat non vi diaboli ad dæmonum pellendum.* Marc. 3. Chrys. *Dixit eis.* Refert Marcus cap. 3. Christum calumniatores aduocasse, vt conuinceret. *Conuocatis eis, in parabolis dicebat illis.* Parabolas appellat quæ sequuntur similitudines. Chrysostomus hom. 42. in Matth. annotat Christum non solum cogitationum notitiâ, sed & ineffabili hac mansuetudine se vi diaboli dæmonia non pellere ostendisse. *Non est dæmonis, tanta clementia, mansuetudine, humanitateque vti.* Addit, *Docet nos etiam Christus tota nos mites erga inimicos esse, vt quamuis aduersum nos ea dicant, quæ nullâ ratione nituntur, quorumque ipsi nequaquam conscij sumus: non conturbemur tamen, neque commoueamur: sed æquo animo ipsis rationem referamus.*

9. *Argumenti propositio.* *Omne regnum in se ipsum diuisum desolabitur, & domus supra domum cadet.* Particulæ *domus* apponendum participium *diuisa*, nempe domus aduersum se diuisa cadet. Haud domus multæ vna contra alteram, sed contra se diuisa. More autem Hebræo loco relatiui ponitur idem antecedens, *domus supra domum.* Probat itaque Dominus se in Beelzebub virtute dæmonia non pellere. Sic autem propositionem argumenti statuit: Regnum in se siue aduersùm se diuisum discordiâ, & mutuâ contentione non stabit diu, sed desolabitur: domus etiam supra domum, id est, contra se ipsam diuisa cadet; si enim domus partes non cohærent, citò domus corruit. En argumenti & syllogismi propositio.

10. *Perficit syllogismum.* *Si autem satanas in semetipsum diuisus est, quomodo stabit regnum eius? quia dicitis, in Beelzebub me eiicere dæmonia.* Perficit syllogismum assumptâ secundâ propositione, & factâ illatione sic: satanas diuisus est in semetipsum, id est, Regnum satanæ & dæmoniorum in se diuisum est; igitur Regnum eius stare, & perdurare non potest. Totus hic est syllogismus. *Totus syllogismus & eius vis.* *Omne Regnum in se diuisum desolabitur, Regnum satanæ est in se diuisum; ergo eius Regnum desolabitur.* Porrò secundam propositionem seu minorem probat ex ipsorum Pharisæorum dictis: *Quia*, inquit, *vos dicitis me in Beelzebub eiicere dæmonia.* Ac si diceret, si verum est, quod dicitis, me eiicere dæmonia in Beelzebub, consequitur Regnum eius in se ipsum esse diuisum, & sic non potest diu permanere. Argumento supplendum: At cùm notum sit Regnum satanæ diu permansisse, & permanere: necessariò sequitur non esse diuisum, & consequenter, me in Beelzebub dæmonia non pellere.

11. *Quid significet vocabulum satanas.* Iren. Iust. Quid satanas? Irenæus lib. 5. cap. 21. asserit idem significare, quod apud nos *Apostatam*, seu desertorem, à verbo Hebræo סטה quod significat *præuaricari auertere, declinare.* Inde שטן *satan*, seu *satanas*, quasi *declinator, auersor*, seu *desertor*; apud Græcos *Apostata.* Iustinus in dial. cum Triph. conuenit ex parte, & ex parte differt; putat enim compositum a *sata* à verbo סטה quod significat desciscere apud Hebræos, & a *nas*, quod significat serpentem. נחש *nachas* idem ac *serpens*, eoque Gen. 3. nomine appellatur: ab vtroque nomine *satanas* compositus. Hieronymus Matth. 16. & Origenes tract. 1. in Matth. *Aduersarium*, seu *contrarium* interpretantur. Hieron. Orig.

12. *Quodnam satanæ Regnum.* Quodnam satanæ Regnum? A Deo in homines dæmonibus permissa potestas, qua eos tentant, & ad crimina inducunt. Ab hac potestate *Princeps huius Mundi* dicitur. Ioan. 14. & Princeps potestatis aeris huius, *Spiritus qui operatur in filios diffidentiæ.* Eph. 2. Ioan. 14. Eph. 2.

13. *De quibus exorcistis Iudæorum Christus loquatur.* *Si autem in Beelzebub ego eiicio dæmonia, filij vestri in quo eiiciunt?* Erant apud Iudæos multi exorcistæ, qui Dei inuocatione adiurabant dæmonia, & expellebant. Vnum, ô Pharisæi, (ad hominem arguit) & idem opus in illis probatis, quia filij vestri sunt, in me autem damnatis. Non igitur rem, sed personam respicitis, cùm & illi multo sint me in hoc ipso præstando opere inferiores. Chrysostomus particulam *Filij vestri* Apostolos, ac Discipulos Domini interpretatur, qui iam eo tempore dæmonia pellebant. Hieronymus autem de exorcistis aptius exposuit, Hilario, & Athanasio consentientibus. Chrys. Hieron. Hilar. Athan.

14. *Quomodo ipsi iudices.* Hier. *Ideo ipsi iudices vestri erunt.* Quomodo illi futuri iudices calumniatores dicantur? Hieronymus Matth. 12. duplicem interpretationem exhibet. Vna est, vt dicantur iudices, non quod ipsi proferant iudicium, sed quod erunt quasi & causa & ratio, ex quâ sumetur iusti iudicij argumentum, & damnationis calumniatorum. Cui hæret Chrysostomus. Altera autem, vt dicantur iudices, quia ipsi iudicabunt; sicut dictum est de Apostolis. *Sedebitis super sedes iudicantes duodecim Tribus Israel.* Contestatur Hilarius canit. 12. in Matth.

15. *Auctoris explicatio.* Nos autem primam expositionem imitamur, Hi filij vestri eiicientes dæmonia futuri argumentum iudicij, & damnationis calumniatorum, non quod ipsi iudicabunt eos quasi iudices, sed quod argumentum & ratio iustæ damnationis ab illis excipietur. Iustè enim damnantur isti calumniatores, quia dæmoniorum expulsionem per Christum Beelzebub adscripserunt, & eandem per exorcistas filios suos factam Deo tribuerunt, cùm hi & Christo inferiores multò essent, nec tã mirabiliter ea expulerint, imo eorũ multi in Iesu nomine ablegarint. Sic Matth. 12. dicitur de Niniuitis, & Austri Regina surrecturos in iudicio, & condemnaturos Iudæorum nationem, non quod sententiam damnationis proferent, sed quod ab illorum pœnitentia, & opere iusta damnatio Iudæorum apparebit. Matth. 12.

16. *Probat Dominus se dæmonia virtute Spiritus sancti pellere.* *Porro si in digito Dei eiicio dæmonia, profectò peruenit in vos Regnum Dei.* Cùm igitur non eiiciam dæmonia in Beelzebub, consequitur me in Spiritu Sancto eiicere: & Messiam promissum esse, cuius aduentu Regnum Dei (id est gratiæ, & iustitiæ, ac sanctitatis) futurum est. Quasi diceret, expelletur Regnum diaboli, quod in homine exercuit; regnabit Deus in hominibus. *Si enim* (ait Toletus) *virtus Dei est, quæ dæmonia eiicit, Regnumque eius destruit, consequitur aduenisse Regnum Dei desolans dæmonij Regnum; non enim hoc nisi per illud potuit desolari.* Particula *Porro* loco *Autem* posita est, vt ex Græco nomine Tolet.

Quonam principio hæc consequentia nitatur? Chrys.

mine constat. Quonam, ais, principio nitatur hæc consequentia: *Si in digito Dei eiicio dæmonia, peruenit in vos Regnum Dei.* Nonne ante aduentum Christi dæmonia ab exorcistis eiiciebantur? Respondeo cum Chrysostomo hom. 41. in Matth. idcirco dixisse, quia prædictum fuit per Prophetas hæc futura aduentus Christi tempore, ideo rectè deduci, si eiiciebantur dæmonia, Regnum Dei, id est Christum aduenisse. Non tamen Toleto quadrat solutio, & meritò, quia hoc signum Dominici aduentus expressè haud legimus in Prophetis. sic ipse: *Christus dæmonia eiecit, sicut & alia signa faciebat, nimirum in suæ prædicationis veritatem, & testimonium, quo se missum a Patre probabat, seque esse Messiam ostendebat. Si autem id ita non esset, non vtique in digito Dei dæmonia expulisset, non enim miracula virtute diuinâ fiunt in falsitatis testimonium.*

Tolet.

17\. *Quare Spiritus sanctus digitus appelletur?* Hieron. Ambrof. Chrysost. Augustin.

Apud Matthæ. legitur, *si in Spiritu Dei eiicio dæmonia.* Lucas noster, *si in digito.* Hieronymus, Ambrosius, Chrysostomus, & alij, *Idem digitus, ac Spiritus sanctus.* Cur autem Spiritus sanctus Dei digitus appelletur: Respondet Augustinus lib. 2. qq. Euang. cap. 17. *Propter partitionem donorum, quæ in eo dantur, vnicuique propria siue hominum, siue Angelorum; in nullis enim membris nostris magis apparet partitio, quàm in digitis.* Porrò sicut Spiritum sanctum Scriptura digitum, sic Filium brachium appellat: Brachium Domini, cui reuelatum est. Isa 53. sicut ergo brachium à corpore, digitus autem ex brachio, & corpore: ita filius à Patre, & Spiritus sanctus à Patre & Filio procedunt. Vnde infert Hieronymus, sicut corpus, brachium, & digitus vna sunt substantia, ita etiam Pater, Filius, & Spiritus sanctus. Nec attendenda inæqualitas membrorum, quia omnes personæ æquales sunt, sed vnitas potius corporis, & substantiæ.

Authoris expositio.

§. III.

Idem argumentum confirmat similitudine.

18\. *Cur Princeps dæmoniorum cum forti armato comparetur?* Chrys. August.

CVM *fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt ea, quæ possidet, si autem fortior illo superueniens vicerit eum, vniuersa arma eius auferet, in quibus confidebat, & spolia eius distribuet.* Tertio argumento calumniam refellit. In cuius expositionem in primis requiro, cur dæmoniorum Princeps cum forti armato comparetur? Chrysostomus enim hom. 41. in Matth. Augustinus lib. 1. qq. Euang. cap 4. ex ipsoquemet contextu liquet Beelzebub dæmoniorum Principem esse eum qui forti armato atrium suum custodienti compararur: Respondeo igitur ex Irenæo lib. 3. cap. 8. fortem dici diabolum respectu nostri, quia fortior est nobis iuxta illud: *Redemit Dominus Iacob, & eripuit eum de manu fortiorum eius.* Iere. 31 Quænam hæc fortitudo? Augustinus citat. Quia tenebat homines in peccato, ne se ab illo possent viribus suis eripere; gratiâ autem per Christum facti sumus illo fortiores, & vt a peccato liberemur, & vt tentationibus illius resistamus. Porrò armatus dicitur appositè; habet enim arma offensiua, quibus nocet, & quibus se defendit, ne à nobis lædatur. Proponit delectabilia, (vt cum Basilio loquor) vtilia, & apparentia huius seculi bona, vt ad verè malum scilicet peccatum alliciat: aut deterrendo sub specie apparentium malorum, vt à vero bono retrahat. Testor diabolum Christo panes offerentem, & Mundi gloriam ostentantem. Vnde Sapiens, *Creaturæ Dei in odium factæ sunt, & in tentationem animabus hominum, & in muscipulam pedibus insipientium.* Cap. 14. Deinde inquiram, quænam sit domus fortis, de qua Matthæus, & Marcus? Hieronymus, *Mundus iste sensibilis.* Irenæus, *Homines, qui erant in apostasia.* Respondeo domum Principis & Mundum sensibilem esse, in quo suis cum ministris versabatur, & homines etiam, in quibus modo particulari per peccatum inhabitat.

Iren.

Iere. 31.

August.

Sap 14.

19\. *Quænam domus fortis?* Hier. Irenæ.

Quodnam fortis atrium? Est atrium locus apertus, & vacuus ante ædes ipsas expositus, vbi custodiæ ante ipsam portam domus assolent apponi. *Atrium dæmonis* (vt asserit Toletus) *ignorantia, & tenebræ, quibus totus fere Mundus inuoluebatur, notitiâ veri Dei, & eorum, quæ ad salutem necessaria erant, exclusâ.* Hoc atrium conabatur diabolus custodire, & conseruare, ne cœlestis lux intrare valeret. De tenebrarum atrio dictum: *Ecce tenebræ operient terram, & caligo populos.* Isa. 60. 20. *Quodnam atrium?* Tolet. Isai. 60.

Quænam dæmonis vasa? Irenæus, *Homines.* Chrysostomus hom. 41. in Matth. *Dæmones inferiores, vel mali homines.* Augustinus lib. 1. qq. cap. 5. *Infideles.* Euthymius. *Arma.* Christianus Druthm. *Homines à diabolo capti.* Arbitror vasa dæmonis non dici quoscumque malos, sed quosdam per quos tanquam per instrumenta suum principatum conseruabat, & promouebat: eos nimirum, qui alios decipiebant, ac falsam eius religionem tuebantur, puta Philosophos Gentium, qui perniciosos seminarunt errores: & Principes terrenos, qui idololatriam tuebantur. Vasa hic profectò iniquitatis, queis congruit illud Geneseos: *Simeon, & Leui vasa iniquitatis.* Cap. 49. Quia scilicet multa in Sichem homicidia commiserant aliis nocentia. 21. *Quænam vasa?* Iren. Chrys. Augu. Euthym. Druth.

Quæ sint dæmonis spolia? Quæ priùs sub dæmonis erant potestate, & postea sunt ab eo per Christum ablata. Patres nempe in limbo olim illigati: homines mali, infideles, idololatræ conuersi ad fidem spolia dæmonis: loca, Templa, Prouinciæ, in quibus diabolus colebatur, ab eo iam erepta vocantur spolia. 22. *Quænam spolia dæmonis?*

Iam locum expendo, vim exerens argumenti, quo ostendit Dominus, se non in Beezebub, sed in digito, ac virtute Dei dæmonia pellere. Ego Beelzebub alligo, eius arma, in quibus confidebat, aufero, spolia distribuo: Ergo ego fortior sum. Probat hanc consequentiam similitudine, Quia cùm fortis armatus custodit atrium, defendit, conseruatque quæ habet. At si fortior eum inuadit, & vicit, eius arma aufert, spolia distribuit: nec ea efficeret, nisi eo fortior esset. Igitur in virtute, ac in digito Dei eiicio dæmonia, non humanâ, quæ inferior est virtute dæmonis: nec in eius virtute, quia ipse vincitur, ligatur, & spoliatur; vnde consequitur Messiæ Regnum aduenisse. Fortior Diabolo Christus, qui inuadens eum, & vincens abstulit arma; Agnus enim est, qui abstulit peccata Mundi, in quibus dæmon confidebat, se victoriam consequi 23. *Vis argumenti exeritur.*

qui

qui contra hominem: ſpolia eius diſtribuit, magnam enim hominum partem, quæ illius vincta tenebatur imperio, liberauit, eos qui in limbo detinebantur educendo, & plurimos, qui in terrâ illius partem ſequebantur, ad ſe conuertendo, & variis gratiæ, ac Spiritus ſancti donis implendo munifice, ſequutus Toletum, Maldonatum, Barradium, Cornelium, Ianſenium, & alios ſic locum expoſui.

Tolet. Maldon. & alij.

§. IV.

Quartum argumentum, quo confutat calumniatores.

23\. *Quartum argumentum idem probans intentum.* Chryſ.

CHryſoſtomus hom. 42. in Matth. exiſtimat hanc ſententiam: *Qui non eſt mecum, contra me eſt; qui non colligit mecum, diſpergit*, quartum eſſe argumentum, quo Dominus vſus contra calumniatores. Quid ego quæro, aut quid volo, Dominus inquit? Vniuerſos ad Deum reducere, vera ipſis virtutum tradere documenta, Regnum cœlorum cunctis annunciare. Quid autem dæmones quærunt? Quippe, quæ eis oppoſita ſunt. Quomodo igitur qui mecum non colligit, neque mecum omnino eſt, ſuâ me operatione iuuat? Cur non iuuare ipſum dixi ſolum, qui etiam ſpargere, atque diſſipare mea deſiderat? Quoniam qui non iungit ſolum, ſed etiam cuncta mea diſpergit, quomodo mihi adeo aſſentiret, vt mecum vellet dæmonia eiicere? Conteſtatur Hieronymus. His hæreo ſic argumenti vim expediens: Quorum opera ſunt contraria, non ſunt concordes: at opera mea, & opera Beelzebub contraria ſunt valde: ergo non poteſt eſſe mihi cum illo concordia. Qui non eſt mecum, ſeu qui meis operibus diſſentit, & aduerſatur, contra me eſt, nec vllam mecum habet concordiam. At Princeps dæmoniorum cum ſuis meis operibus aduerſantur; quomodo ergo poſſum cum illo concordiâ colligari?

Hieron. 24. *Auth. eius expoſitio.*

§. V.

Parabola Chriſtus poſt argumenta Iudæos vulnerat.

25\. *Puniendos Iudæos Dominus prædicit.*

CVm immundus ſpiritus exierit de homine, perambulat per loca inaquoſa, quærens requiem, & non inueniens, dicit: Reuertar in domum meam, vnde exiui.* Poſt argumenta expoſita, calumniatorum, reliquorúmque infidelium punitionem prædicit. Cùm ego dæmonia a vobis expellam ingratis adeò, vt me in virtute Beelzebub pellere calumniemini, prædico vobis euenturum, vt à dæmonibus pluribus agitemini peioribus quàm ante: nec erit qui vos ab eorum tyrannide eripiat. Huius argumenti prius ponit exemplum hominis à dæmonio vexati, qui cùm ab eo eſſet liberatus, nec diligentiam vllam adhibuerit; ſed otio vacauerit, peiùs eſt à dæmonio vexatus, quàm ante. Lucas prætermiſit applicationem, Matthæo adnotante.

26\. *Quid loca arida?*

Per loca inaquoſa. Matthæus, *arida*. Quænam illa? Hieronymus, *Gentilium populos*. Gregorius lib. 33. Mor. cap. 3. *Corda iuſtorum, quæ per diſciplinæ fortitudinem ab omni carnalis concupiſcentiæ humore ſiccantur*. Spiritualia] hæc. Accedens ad literam Origenes hom. 9. in Leu. Infernum ipſum, in quod dæmonium ab homine eiectum detruditur, loca arida interpretatur. Aptiùs puto loca inaquoſa eſſe loca ſolitaria, & deſerta, à communione hominum abſtracta. Hæc [illegible], *ſolitudines*, ad quas ſolent ij, qui virtute diuinâ dæmonia expellunt, ea abigere, vt neque hominibus, nec eorum rebus nocere valeant. Angelus dæmonium in Ægypti deſerto relegauit. Tob. 8. In his locis dæmon requiem non inuenit, quia deſiderium eius hominibus nocere: vbi autem non inuenit, cui noceat, requiem non habet: non quòd dæmonia vera requie fruantur, ſed requies eorum eſt maioris faſtidij, & tormenti priuatio: ſicut inuidus in proximi incommodo requiem habere dicitur, quando bono illius non grauius diſtorquetur. Cum igitur requiem non habeat; vbi non nocet, prematúrq; vehementi nocendi appetitu, tentat reuerti ad hominem quem prius diuexabat: *Reuertar in domum meam, vnde exiui*. Non quod liberum ſit illi reuerti, ſed quòd tentat, & conatur, & Domino permittente id præſtat. Cur non tentat in aliam diuertere domum; Quia expertus eſt iam, ſe in eum præualuiſſe: & ſperat denuo poſſe, quod priùs iam potuerat. Contemplare *ſtudium dæmonis* (cum Toleto loquor) *ad nocendum hominibus, & quantum ſibi promittat in eos, quos ſemel ſubiecit.*

Gregor. Hieron. Orig. — Tob. — Tolet.

Et cùm venerit, inuenit eam ſcopis mundatam. 27.
Venit dæmon ad hominem illum, à quo eiectus erat, ac non ſtatim ingredi audet, ſed ſtatum eius conſiderat, inuenit autem eum quaſi domum ſcopis mundatam, id eſt, præparatam ſuæ habitationi, nempe virtutibus, ac donis Spiritus ſancti carentem, vitiiſque incumbentem abſque vllâ vitæ emendatione. *Nota* (inquit Toletus) *non priùs dæmonium tentare ingredi in hominem, niſi negligentem, ac vitiis incumbentem viderit. Hæc ſunt, quæ præparant diabolo ingreſſum, & ipſum animoſum faciunt ad introeundum.*

In negligentem diabolus intrat. — Tolet.

Tunc vadit, & aſſumit ſeptem alios ſpiritus ſecum nequiores ſe, & ingreſſi habitant ibi: & fiunt nouiſſima hominis illius peiora prioribus. 28.
Præmitto tripliciter aliquem poſſe à dæmone poſſideri. Primò, ſpiritualiter ob crimen lethale. Secundò, corporaliter tantùm, vt in energumenis, ſeu exercitatis; queis vexatio data in exercitium, aut probationem: quia (vt adnotat Auguſtinus lib. 21. ciu. cap. 14.) non ſemper qui à dæmoniis vexantur in peccato ſunt, ſi nonnulli baptizati infantes huiuſmodi ſubiere vexationem. Tertiò, corporaliter & ſpiritualiter ſimul, quando homo in peccato eſt, & propter ipſum corporaliter dæmoni traditus. Fornicarium Paulus tradidit ſatanæ corporaliter vexandum, vt ſpiritus ſaluus fieret. 1. Cor. 5. Præmitto deinde cum Orige. hom. 8. in Exod. dæmones mutuò ſe iuuare ad nocendum hominibus: imo pluribus dæmoniis ſimul hominé poſſideri Lucas teſtatur, aſſerens a Maria ſeptem dæmonia eiecta, & legimus, à quodam integram legionem expulſam. Denique adnoto huius hominis grauiorem fuiſſe culpam, quam erat priùs, cùm poſt liberationis beneficiú adhuc criminí incubuerit.

Tria ad loci expoſitionem præmitto. — 1. Cor. 5.

Quibus præmiſſis ſententiam expono conclusionem parabolæ. Videns dæmonium priùs eiectum 29.

Locus expenditur.

ciectum dispositionem hominis, à quo fuerat pulsus prauam, accommodatamque sibi, alia dæmonia septem se nequiora secum inuitat, vt secum in illum hominem ingrediantur: ne ita facilè rursum eiiciatur, sicut prius fuerat eiectum. Quæ dæmonia ad nocendum paratissima consentiunt, veniuntque cum illo, &, Deo permittente, in hominem simul ingrediuntur. Vnde fit, vt multò peius se habeat miser ille, quàm priùs antè liberationem se habebat. Nam qui ab vno dæmonio possidebatur, & torquebatur, nunc ab octo, usque septem nequioribus possidetur, & distorquetur. Profectò dæmonia ideo nequiora dicuntur, non solùm quia sceleratiora, sed etiam quia fortiora, & promptiora erant ad nocendum, ad torquendum, ac ad peccata prouocandum; vt homo ille grauius nocumentum & animo, & corpore pateretur.

§. VI.

De fœmina vterum, ac vbera Deiparæ commendante.

30. *Mulier laudans.* FActum est autem, cum hæc diceret: extollens vocem quadam mulier de turba, dixit illi: De mediâ plebe in Pharisæorum calumniantium damnationem simplex fœmina commendatrix exsurgit. Hæc enim elatâ voce non erubuit, ac timuit inter primores Iudæorum verba proferre, & Christum extollere, & quem dæmoniacum illi prædicabant, hæc non solùm beatum, sed & vterum quo fuerat deportatus, vberaque quæ suxerat, beata profiteri. At Dominus. *Quin imo, beati qui audiunt verbum Dei, & custodiunt illud.*

Augustinus asserit non vnius mulieris, sed multorum vocem extitisse. *Cum Dominus* (ait tract. 10. in Ioan.) *in turba admirabilis videretur, faciens signa, & prodigia, & ostendens, quid lateret in carne, admirata quædam anima dixerunt, Felix venter, qui te portauit, & vbera, quæ suxisti.* 31. *An vnius fuerit laudatoria sententia* August.

An Dominus hisce verbis, *Quin imo*, &c. negarit Matrem suam beatam ex qua parte eum genuit, & lactauit? Assero non esse verba negatiua, sed comparatiua. Beata quidem Mater mea est. Sed si hoc tantùm consideratur, quod Mater est, maior est beatitudo, & beatiores sunt, qui audiunt verbum Dei, & custodiunt illud. *Qui audiunt verbum.* Augustinus, id est, ipsum Dei Filium, de quo dictum, Et Verbum càro factum est. Violentam reputo expositionem; nam de Christi doctrinâ sermonem esse minimè dubitatur. Denique illi dicuntur audire, qui credunt: illi autem custodiunt, qui quod credunt, opere complent. Plura tom. 4. de sanct. in Dedic. ad Niues. 32. *Quid asseruerit Dominus* August.

IN IESVM SENSVVM

REFORMATOREM.

PANEGYRICVS SECVNDVS MORALIS

CIRCA LITERAM.

EX CALVMNIATORVM IVDICII REPRESSIONE.

Observatio I.

Ad illa verba.

Omne Regnum in se ipsum diuisum desolabitur, & domus supra domum cadet.

Edocet Dominus, ex ciuium discordia Regna, ac domos corruere, omninóque deperire.

Assolet enim fidelium charitas, ciuiúmque pax mœnia esse Reipublicæ.

33. T probet Dominus se in virtute dæmonis dæmonem minimè pepulisse, asserit omne Regnum in se ipsum diuisum necessariò corruere. Muro cingente Ciuitas spoliatur? Corruat necesse est. Profectò ciuium concordia murus est vrbi appositus, cuius expugnatione vrbem necessum corruere, & deleri.

Antistenes (authore Laertio lib. 6. c. 1.) *fratrum inter se concordiam dixit quouis muro firmius munimentum. Id dictum*, ait, *& ad ciuium concordiam accommodari potest.* Isæus sophista *Lacedemonijs cùm periclitarentur*, (ait Philostratus in sophis.) *ac de Ciuitate mœnibus cingenda consultarent, Homericum carmen recitauit.* 34. *Concordia Ciuium vrbis mœnia, sine quibus corruet.* Laert. Philost.

Scutum basis scuto, galea galea, atque viro vir. Et adiecit, sic mihi state Lacedemonij, & muris cincti sumus. Belle Plutarchus in Lac. apoph. *Agesilaus a quodam percontatus, quam ob causam Spartha mœnibus non cingeretur? ostendit ciues vnanimes. Hi, inquit, sunt Spartha Ciuitatis mœnia, significans Respublicas nullo munimento tutiores esse, quam virtute ciuium consentientium.* Plutar.

Salomon apposité, *Frater, qui adiuuatur à fratre quasi Ciuitas firma.* Prou. 18. Hoc enim cinctâ muro nunquam non verticem attollet augustum. *Filij Salma corona domus Ioab, & dimidium requietionis Sarai.* 1. Paral. 2. Et cur Salma filij domus Ioab coronæ vocitâtur? Hieronymus 35. *Fratres duo concordes domus paternæ murus.* Prou. 18. 1. Par. 2.

pro

pro *corona muri* apponendum duxit. Vndenã ergo Bethleh, & Nethophati muri domus Ioab? Credo, quia concordia illigarentur. *Propter societatem* (ait Pater) *quâ mutuo in praliis vtebantur, corona, seu muri dicuntur. Frater enim, qui adiunatur a fratre quasi ciuitas firma.*

56\. *Apostoli vituli, aut agni sese ve muri custodiunt à Leonis incursu, dum concordia illigantur.* Ioa. 15. Theodor.

Immissurus Dominus Discipulos *sicut oues in medio luporum*, eos circundari prius muro curauit, siue ipsos gerere murum disposuit. *Hac mando vobis, vt diligatis inuicem.* Ioan. 15. Oues cùm sitis, proculdubio à lupo diripiemini, si muro non custodiamini. Concordia vestra murus est. Theodoretus à Maldonato citatus, *Si vultis Mundo resistere, qui odio vos habiturus est, hac mando vobis, vt mutuam habeatis charitatem.* Mundus, lupus, leo, vos oues, agnos, vitulos habiturus est. Si frater non recedat à fratre quasi muro custodiemini. Etenim vel vituli, aut agni minimè à concordiâ abstracti muri exerunt locum. Liceat fabellâ à Ioachimo Camer. lib. Fab. expressâ mentem expendere. *Pascebantur*, inquit, *vna tres boues opimi in maxima concordia, itaque facilè ab omni incursione ferarum tuti erant: ac ne leones quidem aggredi illos audebant. Tandem dissidio inter illos nato, & solutâ amicitiâ, singuli validioribus bestiis direptioni, & prada fuere.* Adiicit Author, *Fabula docet tantum inesse mali in dissensione, quantùm boni in concordiâ reperiatur.* O vituli duodecim mare æneum humeris comportantes: simul agni inermès, oues lupo expositæ! vestra concordiâ diabolo leoni rapaci murus est, pascamini vnà, facilè ab omni incursione ferarum tuti eritis.

Camer.

57\. *Diuisus ab Abram vitulo vitulus Loth direptus fuit à lupis Regibus: qui cum vnà pascerentur, vnum commorabatur.* Gen. 13. Gen. 14.

Abramus & Lothus vnà velut vituli, pascebantur, domo eadem vnanimiter commorantes, mansuetissimi quidem naturam ouilem imitati. Diuisus est Loth ab Abraham, nam *elegit sibi Loth regionem circa Iordanem, & recessit ab Oriente, diuisique sunt alterutrum à fratre suo.* Gen. 13. Quid plura? Quatuor *Reges tulerunt omnem substantiam Sodomorum, & Gomorrhaeorum: nec non & Loth, & substantiam eius filium fratris Abram, qui habitabat in Sodomis.* c. 14. Ponderanda particula proxima: *Qui habitabat in Sodomis*, scilicet à fratris domo abstractus, vbi cùm *vnà* pascerentur, à nullo hostium incursu disturbantur: cùm autem pastores ad diuersa gramina deferuntur, vitulus perit. Chrysostomus pulchrè. *Quantò melius erat, cum Patriarcha viuere, & omnia ferre, vt nec concordia solueretur: quam separatum in tanta repentè pericula incidere.* Omnia sufferenda, vt concordiæ murus stabilis perseueret, nec excidente ipso domus supra domum cadat.

Chrysost.

Observatio II.

Ad illa verba:

Omne Regnum in seipsum diuisum desolabitur, & domus supra domum cadet.

Diuisionem Regni eiusdem desolatio sequitur.

Excidium enim fatale ibi, vbi animorum diuisio reperitur.

Particula, *In seipsum diuisum*, ponderanda. Ipsum planè Regnum dissidens à se corruit, & domus a se abstracta supra se excidere cogitur. Id hominibus, quos vnicam essentiam charitas effecit, solet accidere. In se ipsam diuisa vnanimitate, eius imperium desolabitur. Excidium etenim fatale inibi grassatur, vbi animorum diuisio reperitur. 38.

Olim *Duces Issachar fuere cum Debora; diuiso contra se Ruben magnanimorum reperta est contentio.* Iud. 5. Vbi Lyranus, *Erant enim in illâ Tribu dissensiones intestina.* Illam particulam preme: *Diuiso contra se Ruben.* Id est, *Ruben in se ipsum diuiso*, Tribus pereundi periculo exposita, tam obnoxia desolationi. Abulensis ex Hebræo legit, *In partibus Ruben magni inquisitores corde, id est, viri nimis inquirentes iurgia, quia erant duri corde*, Cor vnum, & anima vna in se ipsam diuisa est? proculdubio interitui subiacebunt. Vbi enim diuisio, inibi necessum reperiri excidium. 39.

Ruben Tribus in seipsâ diuisa desolationi exposita. Iud. 5. Abul.

Oseas profatur, *Diuisum est cor eorum, nunc interibunt.* Cap. 10. τὸ *Nunc* expende: Nunc, illicò post diuisionem cordis ciues miseri corruent, domus supra domum excidet. Hieronymus exponit, *Cor eorum, id est, Regis, & populi* (imo populi in se ipsum) *diuisum est, & nulla excusatione remanente, nunc interibunt, & tradentur aterna captiuitati, statim enim vt populus dissensit a Rege, venit interitus.* 40.

Illico post diuisionem cordis, corruit exadificatio. Ose. 10. Hieron.

Contestatur Isaias, *Irruet populus vir ad virum, & vnusquisque ad proximum suum.* Cap. 3. Tradit Iosephus, cùm Iudæi à Romanis expugnarentur, fuisse Ierosolymam in tres partes diuisam, & tunc captam, cum diuisam asseritur. *Leo Byzantius sophista venit Athenas:* (loquor cum Plutarcho in præc. polit.) *populo dissidiis tumultuanti concordiam suasurus. Vbi prodijt in suggestum corpore admodum pusillo, omnium risus obortus est. Ille fortuitam occasionem vertens in proœmium: Quid, inquit, ô viri Athenienses, si conspiceretis vxorem meam? qua tam pusilla est, vt vix pertingat ad genua mea. Ad hanc vocem cùm maior etiam populi risus sublatus esset, subiecit: At nos tam pusillos, si quando dissidemus, vix ciuitas Byzantinorum stare potest*, an ex vnius coniugij dissidio totæ ruina ciuitati? Ita planè. 41.

Si vir irruit in virum, si in se ipsum populus diuidatur, dissolui tum vix stare potens viro vno ac coniuge dissidente. Isa. 3. Ioseph. Plutarch.

Core, Datham, & Abiron ab vniuerso pene innumerabili populo dissidentes diuisi sunt. Et 42.

Duces tria vix stare po-

aperitus

aperiens terra os suum deuorauit illos cum tabernaculis suis, & vniuersâ substantiâ eorum. Descenderúntque viui in infernum operti humo & perierunt de medio multitudinis. At verò omnis Israel, qui stabat per gyrum fugit à clamore pereuntium, dicens, Ne fortè & nos terra deglutiat. Sed & ignis egressus à Domino interfecit ducentos quinquaginta viros, qui offerebant incensum. Num. 16. Mirabaris ex duorum dissidio Ciuitatem vnam vix dandam desolationi? En trium dissidentium iniquitate vix vniuersum Israëlis populum interitui addicendum: *Omnis Israel, qui stabat per gyrum, fugit, dicens, Ne fortè, & nos terra deglutiat.* Sacrilegis Niniuitis minitatus fuerat Dominus, *Adhuc quadraginta dies, & Niniue subuertetur.* Ion.3. Optatus Mileui. lib.1. comparans Schisma Core, Datham, & Abiron cum Niniuitarum sacrilegio, ait: *Quod in sacrilegos non fecerat Deus, in Schismaticos fecit.* Quomodo fecit, si dixerat, Ciuitatem Niniuem esse delendam, Israëliticus autem populus, pereuntibus seditionis authoribus, non periit? Profectò qui vix post trium dissidium stetit, ideo periisse Doctor affirmauit. Ion.3. Optatus.

OBSERVATIO III.

Ad illa verba:

Iesus autem vt vidit cogitationes eorum dixit: Omne Regnum, &c.

Respondet Dominus potiùs ad cogitationem calumniatorum, quàm ad verba.

Quia in prauis, aut rectis gestis intentio, & affectus præcipuè à Domino aspectatur.

43. DIXIMUS Pharisæos, & cogitatiune, & opere deliquisse, námque cogitabant iniquè, impudenter inuicem murmurantes proferebant. Cur autem Dominus non ad verba iniqua, sed ad prauum respondit affectum? Syriaca lectio, *Iesus qui sciebat cogitationes eorum.* Opus fuit planè ad cogitationes recurrere calumniatorum; quia non planè cognoscitur, penditúrque flagitium, nisi priùs dignoscatur delinquentis affectus. Sæpe enim verba ex [illegible] ino affectu procedentia speciem [illegible] iustitiæ, quæ à Domino vidente cogitationes commendantur. Secus taxantur opera, aut verba speciem virtutis proferentia, quia ex iniqua intentione visa à Domino exoriri.

44. Maria Magdalena caput Domini inunxit morituri. *Videntes autem Discipuli, indignati sunt dicentes: Vt quid perditio hæc? Potuit enim istud venundari multo, & dari pauperibus.* Matth.26. Porrò Ioannes, *Dixit vnus ex Discipulis eius Iudas Iscariotes, qui erat eum traditurus: Quare hoc vnguentum, non venijt* *Solus Iudas taxabiliter asseritur in Magdalenam loquutus, quia solus praua intentione loquutus est.*

Escob.& Mend.in Euang.de Temp.T.I.

trecentis denarys, & datum est egenis? Dixit (addit Euangelista) *autem hoc, non quia de egenis pertinebat ad eum, sed quia fur erat,* &c. cap.12. Cur ergo cunctis Discipulis conclamantibus, solus Iudas criminis arguitur? An quia Iudas dux criminationis aliorum extiterit? Alibi id asseram. In præsenti autem existimo excusatis Discipulis reliquis Iudam solummodo condemnati, quòd illi bono animo ex pauperum amore; hic verò ex furandi studio factum criminaretur. Vnde Euangelista cogitationi magis, quàm verbis respondere videtur. Paschasius, *Apostoli verè nescientes adhuc sacramenta Dei, propter pauperes indignati sunt, Iudas autem solummodò propter lucra. Vnde mussitatio eius ab Euangelista cum crimine ponitur, quòd non curam pauperum habuerit: sed quia fur erat, & latro.* Matth.27. Ioa.17. Pasch.

45. Acceptâ filij promissione à Deo, Abraham risit. *Cecidit Abraham in faciem suam, & risit in corde suo dicens: Putas-ne centenario nascetur filius, & Sara nonagenaria pariet?* Gen.17. Porrò cum Angeli rursum profarentur. *Reuertens veniam ad te tempore isto, vitâ comite, & habebit filium Sara vxor tua. Quo audito, Sara risit post ostium tabernaculi. Dixit autem Dominus ad Abraham: Quare risit Sara vxor tua dicens: Num verè paritura sum anus?* Gen.18. Quare ridentem Saram, & non ridentem Abrahamum Dominus reprehendit? Profectò quemadmodum ad intentionem Pharisæorum calumniantium Christus, non ad verba respondet, tunc Dominus non ad sensibilem sonitum risus, sed ad intentionem, seu affectum respondebat. Nam Abrahamus fideliter, Sara autem dubitans risum excitauit. Augustinus quæst. 36. in Genes. *Quæritur; quare istam redarguit Dominus, cùm & Abraham riserit: nisi quia illius risus admirationis, & lætitiæ fuit; Sara autem dubitationis? Et ab illo diiudicari potuit, qui corda hominum nouit.* *Deus respondit ad mētem Abraha, & Sara, non ad risum externum.* Gen.17. Gen.18. August.

46. Apud Lacedæmonios (Athenæo authore) ex præscripto Lycurgi solummodo exigui pretij munera poterant sacrificio addici. Quare? Ne hominis in Deum obsequium ex victimæ præstantiâ, sed ex intentione, & animo ponderaretur. An non videtur è sacris desumpsisse? *Hæc sunt,* (Dominus ait) *quæ accipere debetis, aurum & argentum, & hyacyntum & purpuram, coccúmque bis tinctum, & byssum, pilos caprarum, & pelles arietum.* Exod. 25. Quonammodo aurum, & argentum cum pilis, id est, augustissima munera cum minutissimis copulantur? Profectò vt ostendatur, Dominum acceptaturum non aurum, & purpuram, si iniquâ intentione offerantur: sed caprarum pilos vilissimos, si recto studio præsententur. Nazianzenus Orat. ad Iulian. *Illud pulcherrimum, humanissimúmque censendum est, quod Deus munificentiam non oblata rei pretio & dignitate, sed offerentis affectu metitur.* Semper enim Deus non externæ operæ, sed intentioni respondet: *Vt vidit cogitationes eorum, dixit.* *Aspicit affectum, nō munera.* Athen. Exod.25. Nazianz.

OBSERVATIO IV.

Ad illa verba.

Cum immundus spiritus exierit, ambulat per loca inaquosa, quærens requiem, & non inuenit.

Corda fidelium explorat diabolus, si gressûs figendi locum inueniat.

At viri prudentes nullam paruulæ imperfectionis dæmoni rimulam relinquunt, quâ possit intrare.

47. *De peccatis venialibus fugiendis.* Raban. Bernard. *Sic fugiam minora vitia vt maiora!*

YSTICE Rabanus, *Corda fidelium à mollicie fluxa cogitationis expugnata callidus insidiator explorat, si quos gressus ibi figere possit.* Quàm prudenter sancti sic obturare aditum curant, vt nec per leuem transgressionem, rimula pateat ingressuto! Bernardus tract. de ord. vitæ, *Mens Deo dicata sic caueat minora vitia vt maiora; quia à minimis incipiunt, qui in maxima corruunt.* O mens inaquosa, vbi dæmon haud potest requiem reperire. *Qui in maxima corruunt*, incipiunt à minimis. Vnde idem est quodammodo minora peccata committere, ac maiora crimina perpetrare. Quare rimam inuenire ad ingressionem idem est ac requiem inuenire, quod est grauis delicti consummatio.

48. *Si nulla adsit humectationis stilla non erit diabolo ingrediendi locus.* Isai 11. Bernard.

De aridis hisce locis Isaias fatur, *Et replebit eum spiritus timoris Domini.* Cap. 11. si locus omnis siccitate donatus, si nullam iniquitatis admittat stillam, non aderit locus dæmonis ingressioni. Pulchre Bernardus serm. 54. in Cant. *Qui sic timet, nihil negligit. Vnde namque negligentia intret in plenitudinem? Alioquin quod capere adhuc aliquid potest, plenum non est.*

49. *Qualis erat Israel, quam mutatus populus, quia stillâ aqua admisit, totus periturus siccitate.* Isai. 16.

De electo populo sanctissimo Dominus, *Et vestiui te discoloribus, & calceaui te hiacinthino, & cinxi te bysso, & indui te subtilibus, & ornaui te ornamento: & decora facta es vehementer, & creuisti in Regnum.* Sed paulo post ostendit Populi casum ab illo statu felicissimo, *Fornicata es in nomine tuo, & exposuisti fornicationem tuam omni transeunti, vt eius fieres.* Isai 16. O Populi miseriam!

Chrysost.

Hei mihi qualis erat, quantum mutatus ab illo! Et vndenam tam subita mutatio, si nemo repentè fit summus? Chrysostomus hom. 87. tom. 7. *Nemo repentè ad extremam improbitatem insiliit.*

Ose. 4. *Venialia ad lethale disponunt.*

Rimulam diabolo requiem quærenti exhibuere leuis maculæ rei: vndè quodammodo idem fuit, ac grauissimis delictis illigari. Audi Oseam. *Audite,* ait, *verbum Domini filij Israël, quia iudicium Domini cum habitatoribus terræ. Maledictum, & mendacium, & homicidium & furtum inundauerunt.* Cap. 4. Siccitate fruens Israel nullam aquæ stillam admittebat, vnde requiem diabolo offerret. sed cum leuia delicta admisisset, nempe *maledictum & mendacium* veniale, quodammodo simul homicidij & furti diluuium inundauit, tota facta aquosa, vt diabolo requiem stabiliret.

50. *Totus populus inaquosus aqua iniquitatis madens, quia stillam admisit.* Ose 5. Gregor.

Alibi Vates, *Facti sunt Principes Iuda quasi assumentes terminum: super eos effundam quasi aquam iram meam.* Cap. 5. Rimula ingressuro diabolo datur, dum in morem eorum, qui contra ius alienos terminos transferunt, vt paruulam terræ alienæ propriæ hæreditati addicant portionem: totus electus populus olim inaquosus, fit aquâ plenus iniquitate: *super eos effundam quasi aquam iram meam.* Tunc enim singulariter ità Deus succenditur, cùm permittit nos graui crimine inquinari. Quis crederet ex paruis commissis paulatim animum deprauandum? Gregorius 3. p. Pastor. Admon. 34. *Qui enim minima peccata deuitare negligit, à statu iustitiæ partibus totus cadit.*

51. *Dauid totus aquosus effectus, quia stillam admisit, iam exiguam vndam bibere non vult, ne siccitate saturari priuetur.* Chrys.

Inaquosus Dauid aquæ ex fœminâ lauante aspectatâ iniquam admisit stillam. Nec enim repentè adulterium & homicidium inundauerunt. Diabolus ad locum inaquosum accedens quærens requiem inuenit ex rimulâ, totusque aquosus efficitur qui aridus omnino Domino præparauerat habitaculum. Fit ex pœnitudine rursum inaquosus. Cùm autem hauriendi aquam Bethleemeticæ cisternæ desiderio flagrâsset, adlatam à Ducibus fortissimis *noluit bibere.* 2. Reg. 23. Vbi Chrysostomus, *Vides, quomodo castigatus de priori concupiscentiâ post modum cautior est factus, & qui corpus adamauerat, & ruerat, aquam desideratam, & sitiens bibere noluit victor sui factus. Timuit latentes insidias, horruit appetitum etiam habitu, & specie vera necessitatis, ne incurreret in deceptionem.* Totus aridus perseuerat, ne stila vlterà necessitatem è siti diffusa rimulam ambulanti per loca arida diabolo offerret, quâ ad præcordia ingressus totum aquosum redderet hominem.

52. *Iustus non dat introitū aquæ iniquitatis, nec stillam permittit, vt inaquosus perseueret.* Eccli 25. Del-Rio.

Monebat Ecclesiast. *Ne des aquæ tuæ exitum.* Cap. 25. Dixerim. *Ne des aquæ iniquæ ingressum.* Nam aperta rimulâ, qua guttula animum fertur ad siccum, bibis miser sicut aquam iniquitatem. Del-Rio noster, *Monemur, nequitiæ omnes rimas obstruere, sicut aquæ nulla rima permittenda.* Tota incolumitas nauis apud pelagus, nullam rimulam peruadentibus vndis exhibere, sit inaquosa, sicca, despiciet fluctus: aquæ ingressuræ ostiolum aperiat, profundo recludetur abyssi. Sæpe alibi sermo recurrit.

OBSER.

OBSERVATIO V.

Ad illa verba:

Beatus venter qui te portauit, & vbera quæ suxisti.

Mulier laudans Pharisæos confundit, Christo ex fœmina Matre commendato.

Vt per infirma fortia quæque confundere Dominus ostendatur.

53. CONTRA Pharisæos calumniatores Deus non Angelos armat, non Philistinorum (vt olim) & Romanorum (vt postea) exercitum ducit; sed inermem fœminam assumit laudatricem alterius fœminæ, nempe Deiparæ vterum, & vbera commendantem. Quam adnatum Deo per infirma fortia quæque confundere?

54. *Dum colo & fuso fœmina triumphat constat Deũ pugnare.* *Prou. 31.*

Constat profectò Dei esse victoriam, cùm infirmo milite fortissimi hostis potentia frangitur. De forti Muliere Dominus, *Manum suam misit ad fortia, & digiti eius apprehenderunt fusum.* Prou. 31. Quid cum manu quæ ex colo fila ducit, vt fuso innectantur, horribile bellum? An ad fortia debellanda assumetur fœmina nens? Certè Deus vt fortia confundat muliercula imbellis vtitur ministerio. Aliter legitur, *Digiti eius apprehenderunt fusum, & manus eius sustentauerunt colum.* Vt manus ipsa colum sustentans, quasi hastam aduersùs fortia quæque teneat. Strabus, *Manum eam misit ad fortia, opera scilicet perfecta, quæ exercet Ecclesia.* Certissimum sane documentum est, Deum in fœmina infirma pugnare, dum colo & fuso victoria perficitur. Ecclesia pugnat Deo duce. *Strab.*

55. *Sisara ligneo clauo à fœmina vulneratus à Domino plane victus ostenditur.* *Iud. 4.* *Saluia.*

Aduersùs Sisaram olim, si non fuso, ligneo clauo interemit, (vt exponunt Origenes & Augustinus) fœmina inermis. *Tulit itaque Iahel clauum Tabernaculi, assumens pariter & malleum*, admouénsque tempori Sisaræ dormientis mallei impetu addito terræ affixit Iudi. 4. Saluianus ponderat Dominum pugnauisse, quando tam debili milite tanta exeritur victoria. *Quando euidenter* (ait de Gubern. cap. 7.) *intelligi Deus voluit, magna opera à se patrari, aut per paucos, aut per infirmos acta res est, ne opus celestis dexteræ virtuti assignaretur humanæ. Ideo quidem Dux Sisara, quem Hebræus timebat exercitus, à muliere prostratus est.* Cum videris caput Ducis clauo ligneo vulneratum à fœmina Deum pugnatorem recognosce: Cùm autem contempletis Pharisæorum iudicia fœminæ voce vulnerata, Dominum exercituum pugnam instituisse crede.

56. *Cum muliere pugnante fortes viri vincuntur, Deum ipsum exercitũ duxisse constat.* *Psal. 82.*

Cecinit Dauid huiusmodi trophæa Dei potentiam mirificè explicantia. *Fac illis sicut Madian & Sisara, sicut Iabin in torrente Cisson.* Psal. 82. Precatur Dauid hostes Domini potentissima dexterâ superari gloriosissimè, & ideo postulat mulierculatum colo & fuso addictarum perfici impugnationem. *Fac illis sicut Madiam*, &c. Cur non *Fiat illis*, sed *Fac?* Quia dum tam fragili pugnatore tam illustris victoria exeritur, manifestè Dei elucet operatio. Hieronymus, *Quoniam superbia ipsorum vsque ad te eleuata est, propterea te deprecor, vt ad ignominiam suam non à viro vincantur, sed à muliere.* Ad te eleuata est superbia, à te Domine, comprimatur, vulneretur: tunc autem constabit à te hostes fuisse expugnatos cùm ab inermibus fœminis fuerint vulnerati. *Hieron.*

57. *Deus ipse hostes subuertere apparet eũ ministerio fœminarum communis.* *Iudi. 5.* *Carthus.* *Damia.*

Noua bella (ait textus) *elegit Dominus, & portas hostium ipse subuertit.* Iudi. 5. Quænam illa noua bella? Carthusianus, quia per fœminam triumphauit. Hæc bella inusitata, & mirabilia. Petrus Damianus. *Quamquam mirabilis sit Deus in viris, mirabilius tamen, & gloriosius triumphat in fœminis.* Vnde si viri triumphum gerant, Deo non semper immediatè pugnanti solet attribui: at fœmina vincente, immediatæ Dei fortitudini pugnanti datur victoria. Ideo addit post *noua electa bella, & portas hostium ipse subuertit.*

58. *Maria confundit Pharisæos, siue Christus in ipsa.* *Gen. 3.* *Abul.* *Bernard.*

Quòd si fœmina pia vocem extollens, vt Saluatorem laudans Pharisæos confunderet. Mariæ vterum, ac vbera commendat, vt ex memoria Deiparæ hostes comminuerentur: Maria inermis vincit, siue potiùs Dominus in ipsa triumphat. Iam inde à principio Dominus serpenti, *Inimicitias ponam inter te, & mulierem, inter semen tuum & semen illius, ipsa conteret caput tuum.* Gen. 3. Vbi Abulensis, *Hæc magna pœna diaboli, quia superbus est. Superbi autem valde dolent, quando aggrediuntur, & vincuntur maximè à sexu fragili.* Loco illius particulæ: *Ipsa conteret caput tuum*, alij legunt, *Ipse*, vt ad fœminæ semen, Christum scilicet referatur. Iesus igitur in Maria triumphat, dum semen diaboli superbi, Pharisæorum scilicet capita, seu iudicia confundit, custodiendo scilicet verbum auditum, quod Pharisæi minimè gerebant. Bernardus hom. sup. Missus. *Cui hæc seruata victoria est, nisi Mariæ? Vt qui vicerat per fœminam, vinceretur per ipsam.* Vnde apertè constat eo Domini manum fecisse virtutem. Dum te inermem, imbellem aspexeris, noli desperare de triumpho, aderit Dominus exercituum in te infirmitate laborante gloriosius victurus.

PARS ALTERA.

SVRDVS, ET MVTVS.

Paraphrasis, Commentariúsque literalis ad Caput septimum Marci.

PANEGYRICI MORALES CIRCA Literam in Iesum sensuum reformatorem.

PROLVSIO.

SISTITVR Domino iuxta Galilææ pelagus homo miser, qui lingua illigatâ, & obturatis auribus nec sua dare, nec aliena poterat excipere verba. At Dominus manus ministerio aures aperuit, vt vox Iesu ingressa per auditum, per linguam reformatam egrederetur. *Dixit, vnáque cum verbo* (aiebat Victor Antioch.) *miraculum in opus abijt. Statim namque apertæ sunt aures eius, & locutus est rectè. Quomodo ergo non rectè loqueretur, rectéque audiret, cùm naturæ Opifex id expleret, quod naturæ deerat?* Addiderim: & cùm apud Sydonicum pelagus moraretur, quod quidem (authore Richardo Laurent.) Deiparæ matris in miseros exundantis referebat imaginem. An hominis sine Mariæ respectu sensus Dominus reformaret, qui sine ipsâ noluit totius hominis reformationi operam expendere?

MARCI Cap. VII.

VERS. 31. ET iterum exiens IESVS de finibus Tyri, venit per Sidonem ad mare Galilææ, inter medios fines Decapoleos.

32. Et adducunt ei surdum, &

PARAPHRASIS.

31. *EVANGELII semine seu furtim iacto apud Tyrios, Sidonios, & Chananæos, Dominus relegit iter rursus ad lacum Galilææ per Sidonem, & itinere facto prater regionem Decapoleos, vbi priùs sanarat dæmoniacum.*

32. *Huc vbi venisset, illi miserabile spectaculum adducunt, hominem videlicet, & sur*

mutum: & deprecabantur eum, vt imponat illi manum.

& surdum, & mutum. Mutus enim fit oportet, qui surdus naturâ est. Interpellant baiuli Iesu clementiam, vt illi dignetur imponere manum. O clementia! Pietas aliena peccatoribus opitulatur?

33. Et apprehendens eum de turbâ seorsum, misit digitos suos in auriculas eius: & expuens tetigit linguam eius.

33. Apprehensum hominem seducit à turbâ, saluus est quemcumque Dominus apprehenderit, quem ab huius Mundi tumultu semouerit. Misit digitos in auriculas eius, saliuâque suâ linguam illius iunxit. In proximo est salus, vbi Iesus virtute sui spiritus, qui digitus est Dei, mentis contigit aures: saliua cælestis sapientia animi linguam dignatur attingere.

34. Et suspiciens in cælum, ingemuit: & ait illi, Ephpheta, quod est, adaperire.

34. Oculos præterea in cælum Iesus sustulit, & ingemuit; non diffidens quidem, sed humanam deplorans calamitatem. Ait autem Iesus Ephpheta, quod Hebrais sonat, adaperire.

35. Et statim apertæ sunt aures eius: & solutum est vinculum linguæ eius, & loquebatur rectè.

35. Vocem illicò secuta vis est. Mox enim aperta sunt aures eius, & vinculum linguæ eius solutum, & expeditè loquebatur. Omnes nouerant surdum, & mutum. Nunc audiebat, & loquebatur Iesu prædicans beneficium.

36. Et præcepit illis, ne cui dicerent. Quantò autem eis præcipiebat, tantò magis plus prædicabant.

36. Hæc facta sunt seorsum à turba, non enim oportet profanam multitudinē Euangelicæ fieri testem imitationis. Iesus itaque præcipiebat, ne cui dicerent. Sed quod Iesus interdixit eis, ne cui dicerent, hoc ipsum magis prouocauit, vt apud omnes prædicarent.

37. Et eo ampliùs admirabantur, dicentes, Bene omnia fecit: & surdos fecit audire, & mutos loqui.

37. Atque hoc vehementiùs Iesu magnitudinem suspiciebant, qui cùm talia posset, ac præstaret, nec gloriola præmium exigebat. Bene, inclamitant, omnia fecit, & surdis auditum, & mutis vocem reddidit.

SECTIO TERTIA.

Surdo ac muto Iesus adhibet medicamen.

TEXTVS.

VERS. 31. ET iterum exiens IESVS de finibus Tyri, venit per Sidonem ad mare Galilææ inter medios fines Decapoleos: 32. Et adducunt ei surdum, & mutum: & deprecabantur eum, vt imponat illi manum. 33. Et apprehendens eum de turbâ seorsum, misit digitos suos in auriculas eius: & expuens tetigit linguam eius. 34. Et suspiciens in cælum ingemuit: & ait illi, Ephpheta, quod est, adaperire.

COMMENTARIVS LITERALIS.

§. I.

De itinere à Domino iterum profecto in Galilææ mare.

1. *Lectionis diuersitas.* ET *iterum exiens* Iesus *de finibus Tyri, venit per Sidonem ad mare Galilææ.* Postquam à Chananææ filiâ Dominus dæmonem exturbauit, haud diu est in illa moratus regione: sed per Sidonem ad mare Tyberiadis seu Galilææ reuersus est. Syriaci codices, & Græci plures sic habent: *Iterum exiens è finibus Tyri, & Sidonis.* Ianseniusque (Iansen.) miratur Latinos codices transtulisse, *Exiens de finibus Tyri venit per Sidonem.* Attamen veriorem hanc reputo lectionem in Bibliis iussu Pontificis summi correctis probatam, Græcis nonnullis codicibus consentientibus. Christus igitur venit ex finibus Tyri per Sidonem ad mare Galilææ.

2. *Obiectioni fit satis. Iansen.* Obiicis cum Iansenio, quonammodo Christus per Sidonem viam duxisset, qui Apostolis ingredi Gentilium Ciuitates prohibuerat? præcipuè cùm volenti è finibus Tyri ad mare Galilææ pergere, haud sit iter ducendum per Sidonem: sed contra potiùs per fines Tyri è Sidone in Galilææ pelagus pergendum erat. Respondeo Christum per Sidonem solummodo transitum egisse, nec in Ciuitate illâ concionatum esse: vel potiùs per Sidonem venisse, id est. per loca propinqua Sidoni, neq; ingressum ipsam Ciuitaté. Quid si ingressus fuisset? Potuit Apostolorum Dominus, sciens vtique quid facto opus esset. Fateor Sidonem magis septentrionalẽ esse, quam Tyrus, sed tamen occasione aliquâ ab Euangelista prætermissâ, voluisse Dominum per Sidonem in Galilææ mare iter facere affirmo.

3. *De Decapoleos regione.* *Inter medios fines Decapoleos.* Græcè ἀνὰ μέσον ὁρίων Δεκαπόλεως, id est, *Per medium finium Decapoleos.* Ac si diceret, Venit per Sidonem, & venit inter medios, seu per medios fines regionis Decapoleos ad mare Galilææ. Decapolis regio à numero decem Ciuitatum, hoc est appellata nomine. *Δέκα*, enim *decem* significat, πόλις, verò vrbem; de illâ Brochardus pag. 1. cap. 6. §. 6. (Brochar.) *Scias*, ait, *ad vrbem Tiberiadem terminari regionem dictam Decapolim. Nam Dominus Iacobus de Vitriaco Ierosolymitanus Patriarcha & Romanæ Sedis Legatus in libro, quem de conquestu Terræ sanctæ edidit, sic dicit: Regionis Decapoleos fines sunt mare Galilææ ab Oriente; & Sidon magna ab Occidente, & hæc est latitudo eius. In longitudine verò protenditur à Tyberiade, & toto littore Aquilonari maris Galilææ vsque ad Damascum. Dicta autem est Decapolis quasi decem Vrbium regio, quæ & præcipuè in ea continentur. Sunt autem Tyberias, Sephet, Cedes, Nephtalim, Asor, Cæsarea Philippi, Capharnaum, Bethsaida, Corozaim, & Bethsan, quæ & Scythopolis dicta est: sunt in ea plures aliæ, sed hæ sunt celebriores Vrbes.* (Vitriac.) Hieronymus lib. de loc. Hebr. Decapolim trans-Iordanem collocat. (Hieron.) *Est Decapolis regio decem Vrbium trans Iordanem circa Hippum, & Pellem, & Gadaram.* Beda, & Haymon contestantur. Ioseph. lib. 3. de Bel. c. 16. maximam Decapoleos Ciuitatem ait esse Scythopolim, & Tyberiadi vicinam.

Inter medios fines. Beda docet Christum Decapoleos fines non intrâsse, sed potiùs ad mare 4. *Num tetigerit fines. Beda.*
vsque venisse, atque ad ipsum peruenisse locum, qui medios fines Decapoleos trans-mare vltra Iordanem positos respiciebat. Attamen assero per ipsosmet fines transisse, ipsosque intrâsse, vt Euangelistæ verba manifestant.

§. II.

Surdum mutum ad se adductum sanitate donaturus Dominus, ei applicat saliuæ, verbi, ac digitorum medicamina.

ET *adducunt ei surdum & mutum.* Græcè μογιλάλος, id est, *Vix loquens.* Vnde existimo 5. *Non erat omnino mutus.*
mutum

mutum sumi pro homine pene muto, vixque verba proferente. Post miraculum perfectum ait Marcus. *Et loquebatur rectè.* Si omnino mutus, haud opus fuisset surdum adnotare, quia huiusmodi ægroti vtroque sensu simul orbantur. Asserit ergo surdum vt non omnino mutum manifestet, sed alio ex capite surditie laborare. Mecum Caietanus.

6. *Ex morbo mutus.* An surdus & mutus ex morbo, vel ex dæmone? Theophylactus ex dæmone putat morbum profectum. Ego ex morbo ortam surditiem, ac linguæ titubantis impedimentum, non ex dæmone, credo, cùm nullam mentionem Euangelista fecerit diaboli, quod non assolet prætetite, quemadmodum priore parte vidimus in Diabolo mutum faciente. Omnino mutum dæmon reddidisset.

7. *Quinam deprecati?* *Et deprecabantur eum, vt imponat illi manum.* Illi qui ægrum ad Dominum adduxerunt, precabantur, vt sanitatem illi tactu manus conferret. Multis hunc ceremoniis adhibitis Christus restituit sanitati.

8. *Cur hominem abstrahit?* Euthym. Theoph. *Et apprehendens eum de turbâ seorsum.* Puto Dominum, qui solo verbo sanare potuisset, vsum tot ceremoniis, vt Ecclesiæ suæ ceremonias commendaret. A turbâ in primis illum semouit. Quare? Respondet Euthymius, *Ne miracula videretur populo exponere.* Et Theophylactus, *Ideo factum, quòd Christus non erat arrogantia sectator.* Atqui video à Domino miraculum in omnium conspectu perfectum, existimo potius à turbâ seorsum hominem apprehendisse, ne à turbâ premeretur, & expeditior esset.

9. *De digitorum in auricula immissione* Caiet. *Misit digitos suos in auriculas eius.* Digitum dexteræ manus in vnam intulit aurem, digitum verò sinistræ in alteram: illâ vtique ceremoniâ ostendens obturatas aures se quasi digitis perforare. Caietanus, *In Græco habetur sic: Misit digitos suos expuens in aures eius.* Non admitto lectionem; nam Euangelista specialiter adnotans linguam saliuâ inunctam, idem de auriculis adseruisset.

10. *De saliua linguæ adhibita.* Theop. *Et expuens tetigit linguam eius.* Indicans sanè sputum illud diuinum, præsentissimum esse medicamentum. Theophylactus, *Cùm expuisset, tetigit Christus linguam, vt ostenderet, omnes partes carnis sua sanctas, ac diuinas esse adeo, vt sputum solueret linguæ vinculum, tametsi superfluitas sit omne sputum. Sed in Domino admirabilia erant, & diuina omnia.* Auribus aperiendis accommodata ceremonia, digitos in illas immittere; linguæ vero maximè congruit saliua, quâ lingua assolet humectari, vt ad loquendum expeditior reddatur.

11. *Cur in cælũ suspexit* Beda. *Et suspiciens in cælum.* Indicat cœlum munerum fontem, medicaminum pharmacopolium. Addo in cælum oculos eleuâsse, vt Patrem exoraret. Beda, *Suspexit in cælum, vt inde mutis loquelam, surdis auditum, cunctis infirmitatibus medelam doceret precibus esse quærendam.*

12. *Cur ingemuit?* Theoph. *Ingemuit.* Orationem cum gemitu extitisse illam in cælum oculorum eleuationem sic affirmat Theophylactus: *Vt suspexit in cælum Christus, ingemuit, fortassis orans Patrem, quò misericordiâ dignaretur hominem,* &c. At Euthymius ingemuisse adnotat hominis commotum afflictionibus. *Ingemuit hominis motus afflictionibus, ac humana misertus natura, quæ tum à dæmonibus tum ab infirmitatibus adeò impetitur propter peccati transgressionem.* Gemere à Domino edoceamur. Gregorius hom.10. in Ezech. *Suspiciens in cælum Christus ingemuit, non quòd ipse necessarium gemitum haberet, qui dabat, quod postulabat: sed nos ad eum gemere qui cælo præsidet, docuit: vt & aures nostra per donum Spiritus sancti aperiri, & lingua per saliuam oris, id est, per scientiam diuinæ loquutionis solui debeat ad verba prædicationes.* Bernardus autem serm. 38. in Cant. de miseriis fletu prosequendis sic: *Donec in carne est anima, inter spinas profectò versatur, & necesse est, vt patiatur inquietudines tentationum, tribulationúmque aculeos.* Edocemur denique Patriam edito gemitu aspectare, eodem Abbate auctore serm. de obedi. *Concupiscamus in atria Domini, crebro suspiremus illuc. Patria nostra ipsa est, adoremus saltem; & a longè salutemus eam.* Euthym. Gregor. Bernard.

13. *Quid Ephphetha?* *Et ait illi Ephphetha quod est, Adaperire.* Chaldaicus, & Syriacus imperatiuus est. Græcè legitur ἐφφαθά. In Syriaco Euangelio אתפתח, *ethpatthach.* Eundem ferè in modum Chaldaicè, חפתח, *ephpatah.* Sed vt obseruat Guido Fabricius amouetur ח diciturque אפתח *epathach.* Fortè hic imperatiuus est in Niphal, sed mutatis punctis. Non enim Galilæi adeò puncta grammatica obseruabant. Aspiratio in fine à Græcis non scribitur. Quemadmodum igitur leproso dixit, *Mundare*, hoc est, mundus esto: sic surdo ait, *Adaperire*, hoc est, apertus esto, audi, & loquere. Adaperire, inquam, tum auribus, tum lingua, & ore. Lingua enim aperiri etiam dicitur, *Tunc aures surdorum patebunt, & aperta erit lingua mutorum.* Isa. 35. Isai.35. Et de Ioannis Bapt. parente, *Apertum est illicò os eius, & lingua eius, & loquebatur.* Luc.1. Luc.1. Caietanus ad hæc. *Inter speciales modos, quibus quandoque vsus est Iesus ad curandum, admiratione dignus est iste, cum tot circumstantiis nullà necessitate, sed sola voluntate adhibitis. Nam ducit illum seorsum, tangit loca ægritudinum, vtitur sputo, in vtrisque adhibet gemitum, eleuat oculos in cælum, ad supplendum, quæ deerant ex parte aliorum, ad efficaciam ordinariæ potestatis.* *Cur ceremoniis vsus Dominus?* Caiet.

***

IN IESVM SENSVVM reformatorem

PANEGYRICVS MORALIS TERTIVS CIRCA LITERAM.

EX MEDICAMINE ADHIBITO ÆGROTO.

OBSERVATIO I.

Ad illa verba.

Adducunt ei surdum & mutum, & deprecabantur eum, vt imponat illi manum.

Non precantur, vt sanet ægrotum, sed vt ei manum dignetur imponere.

Nam apud Dominicas manus tota adest miserationum colligatio.

14. *Manus Domini munificentissima commendantur.* Caiet.

CAIETANVS hominum adducentium ad Christum surdum illum de fidei defectu taxat, *Nihil de huius surdi fide, aut deuotione apparet. Offerentium autem illum minor fides significatur, cum describuntur precantes, vt imponat illi manus. Vndique ergo deficientes fide supplet Iesus gemitu, suspectione in calum, & applicatione propria carnis, & sputi, tanquam sancta instrumenta adhibendo: nam sancta erant omnia, quæ Iesu erant.* Profectò si fidelius, ex mente Cardinalis, illi cum Centurione clamitarent, *sed tantùm dic verbo*: non arbitror infideliter, sed piè manuum petiisse actionem, cùm quia videret Dominum manuum impositione ægritudines ablegâsse, tum quia surdi auditum, muti solutioné, & ex sententia Theophylacti, dęmones petentes vberrimam manuum Domini munificentiam requirebant. Dei enim manus erga homines munificentissimæ obiiciuntur. (Theoph.)

15. *Aperta Dei manus cunctos benedictione replet.* Psalm 144. Basil.

David expertus concinit, *Oculi omnium in te sperant, Domine, & tu das escam illorum in tempore opportuno. Aperis tu manum tuam, & imples omne animal benedictione.* Psal. 144. Manum Dei sequitur abundantia. Interlinealis, aperis manum tuam & imples omne, quia omnia in tua potestate. Basilius, *Manuum operationem, & virtutem suppeditandi dicit. Non simpliciter cibum, sed vnicuique proprium commodum vtile largitur: nec largitur modò, sed ita cumulat, vt nulla sit penuria.* Manum enim Dei aperiri, idem est, ac nos omnibus bonis cumulari.

16. *Immissione manus Iesu Ecclesia iustificatur.* Cant. 5.

Præstantissimum Dominicæ manûs munus cuncta alia complectens, hominis est iustificatio, humanique generis ad sponsum conuersio. Pulsauerat Christus, sponsâ repellente: *Spoliaui me tunica mea, quomodo induar illa,* &c. *Misit* ille *manum suam per foramen*. Cant. 5. Vbi Lyranus existimat illam manus Domini immissionem idem esse, ac hominem non aperientem fuisse horribiliter supplicio affectum. (Lyran.) Vnde manum immisit, vt baculo vulneraret. Aptius Strabus asserit fuisse donum conuersionis. (Strab.) Mox enim assurgit è lectulo sponsa, Dominum requirit, eique post toleratos labores feliciter hærescit. Nunquam enim manus Dei aperitur, nisi ad augusti muneris elargitionem. Theodulus epist. ad Rom. cap. 4. aiebat. *Vbi Dei manus donat, omnia magna donat.* (Theodu.)

17. *Cum Iesu manus in cruce extenditur, Spiritu sancto nos donauit.* Ioa. 17.

Magi olim videntes beneficia, queis Hebræi fuerant affecti, hostibus vulneratis, aiunt: *Digitus Dei est hic.* At cum manus Domini extenditur augustissimis muneribus donamur. Quandonam Christi manus extensa est, nisi cùm manus cruci illigantur? Tunc extensionis huiusmodi fructus Spiritus sancti largitio fuit. *Qui credit in me* (ait Dominus) *flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Hoc autem dicebat de spiritu, quem accepturi erant credentes in eum. Non enim erat spiritus datus, quia Iesus nondum erat glorificatus* Ioa. 17. Id est, non acceperat Ecclesia Spiritum sanctum munus augustissimum, quia Christus illigandas Cruci manus non extenderat. Augustinus tract. 52. *Non sine Spiritu sancto futura prænunciauere Prophetæ, Simeon, Anna, Elisabeth, qui tanta per Spiritum sanctum prædixerunt. Sed Spiritus nondum erat datus, id est, illa abundantia spiritualis.* (August.) Munus autem hoc abundantis Spiritus accepti è Dominicis manibus extensis accepimus; saluteque ac redemptione dilectissima donatur Ecclesia.

18. *David in Dei vel irati manus voluit incidere, quia fons misericordia.*

Ideo David in Dei manus incidere curauit, putans meritò è munerum fonte sibi misericordiæ stillam pro fluxuram. *Melius mihi est, vt incidam*

incidam in manus Domini, quia multæ sunt miserationes eius. 2.Par.21. Ambrosius ad Psal.37. *Elegit non quòd à flagello esset immune, sed quod moderatius iudicaruit, vt Dei lenitati magis, qui nouit ignoscere, quàm hominum se committere potestati. Miseretur itaque qui nescit errare.* Aptius argumento dixerim, manus Dei elegisse, quia extensam Dei manum omnino hominibus fuisse ad salutatem credidit, quippe quæ nesciat ad supplicium inferendum aperiri. *Hoc* quidem non minus malum *mihi*, sed absolutè *melius*.

2.Par.21. Ambros.

19. Id ostendo in supplicio illo homini sacrilego illato, qui Regias nuptias sordido deturpauit amictu. *Ligate*, inquit, *illius pedes & manus, & mittite in tenebras exteriores.* Matth.22. Et cur non ab ipso Domino irato illigatus in tenebras immittitur? An Regis vel irati, manus extendenda ad illigandum hominem, & non potiùs ad soluendum? Chrysostomus hom. 43. in Act. *Vide illic seruos, qui ministrant, vbi* illigatur miser. *Quando beneficijs opus est, ipsa manus Domini benedicit, Venite benedicti Patris mei. Quando loquendum cum Abraham, ipse adest. Quando in Sodomam, seruos mittit. Et iterum: Euge serue bone, supra multa te, manu extensa, constituam. Et hunc quidem ipse benedicit, illum autem malum non ipse, sed serui ligant.* Nec enim deceret manum Domini extendi nisi ad beneficiorum elargitionem. Ideo igitur Dauid in Dei manus curauit incidere.

Manus Domini vel irato ligare nesciunt. Matth.22.

Chrys.

Observatio II.

Ad illa verba:

Et adducunt ei surdum, & mutum, & deprecabantur ei, vt imponat illi manum.

Commendabiles illi, qui miserum hominem adduxerunt ad Christum, & pro illo deprecati sunt; quidquid enim in illis fuit, pro salute proximi gesserunt.

Edocentur Præsules, Patres familias, Concionatores, Magistri, eorum munus esse solum dirigere, & precari, ad Deum autem vim directioni addicere pertinere, ad directi reductionem.

ERITO laudentur ij, qui surdum ad Dominum adduxere. Nam *eum qui pro se Dominum orare non poterat*, verbis vtor nostri Seruij de la Haye in Quinq. *fideles, pro illius salute solliciti, & illius calamitatem miserati, ad Dominum ducunt, ac pro illo deprecantur.* Porrò ministerio suo fecere satis surdum adducendo, qui quidem haud poterat aures audiendi habere, nisi dante Domino. Ad te Præsulem, Concionatorem, Patrem-familias solummodò spectat adducere subditum, inclam re, surdum vocibus excitare. Quòd si non audierit, precibus effusis, à Domino efflagita, vt misertus surdi, aures aperiat. O medice, tuum est inungere ægrotum, Dei autem sanitati restituere, dum proficit adhibitum medicamen, ipso largitore.

2. *Præsulum ac Concionatorū munus est curare, non sanare.* S[...]

21. Quam aptè medicus Ieremias post ægrotantem Babylonem medicamine affectam, ait: *Subitò cecidit Babylon, & contrita est, vlulate super eam, tollite resinam ad dolorem eius, si fortè sanetur. Curauimus Babylonem, & non est sanata, derelinquamus eam, & eamus vnusquisque in terram suam.* cap.51. Cur non adijcis o Præsul, ó Concionator, ó medice, vlulemus super nos, quia sanata non est Babylon? Profectò quia postquàm resinam vulneri adhibemus, ministerium nostrum implemus. *Argue obsecra, increpa, ministerium tuum imple.* Paulus aiebat. Nam perfecto argumento sermonis, & adhibitis precibus, aut obsecrationibus, vti Deus aures aperiat, nostrum expleuimus ministerium. Non culpa Medici, sed ægroti vulnus insanatum obijcitur. Chrysostomus hom 1. in Gen. *Sicut qui corporali morbo laborant, quamuis sexcenties Medicus remedia afferat, & valetudinarius curam respuit & medicus imponens pharmacum, infirmus impatiens doloris illud reijciat, nulla inde vtilitate susceptâ. Ita nihil potest efficere Ecclesiastes, nisi obtemperent auditores.* Vnde post pharmaci impositionem, accidentale est Medico, quod valeat, aut non valeat ægrotus. Imponens enim medicamina suum expleuit ministerium. Et hom.13. *Nemo prudens arguerit medicum, qui suum egit officium. Ita concionator medicamentum ex spirituali doctrinâ confectum imponit: auditorum posthac erit, curam adhibere, vt emendemur.* A Domino vtique auriculis reformatis, & audiendi effectis.

Ieremias Babylonem curatam ab egregio medico asserit, non tamē sanatam. Iere 51.

Si arguis & obsecras, id est, adducis surdum, & deprecaris pro illo ministerium implesti. Chrys.

22. Piæ illæ fœminæ ad cadauer Domini properaturæ aromata acquirere curarunt. *Emerunt aromata, vt venientes vngerent Iesum.* Mar.16. Vbi Bernardus Præsules, Concionatores contemplatur, dum resurgendo subdito operam impendunt? An illæ corpus exanime excitârunt? Minimè, sed solummodo inungere curârunt. *Ecce igitur* (ait serm. 2. de Resur.) *Christus in sepulchro, fides mortua est in animo. Quid faciemus ei? Quid fecerunt sanctæ mulieres, quæ sola ex omnibus suis ampliori tenebantur affectu. Emerunt aromata, vt venientes vngerent Iesum. Numquid vt suscitarent? Et nos scimus fratres, quia suscitare nostrum non est, sed vngere nobis incumbit.* Dei est sanare.

Præsul, & concionator solūmodo inungunt, non suscitant. Mar.16. Bernard.

23. Ad parabolam ægroti illius, qui in manus latronum inciderat recurre. Postquam Samaritanus Christus vinum, & oleum infudit, tradidit ægrum stabulario. *Curam*, inquit, *illius habe.* Luc.10. An dixit Dominus, *sana illum?* Minimè, sed curam age, me scilicet imitatus, qui curaui quidem medicamina adhibens, & alligans vulnera; agens enim Præsulem & concionatorem hominum video ad me solummodo curationem pertinere, ad Patrem æternum sanationem. Bernardus lib.4. de Consid. *Noli diffidere, curam præstare exigeris, non curationem.*

Curam gerimus ægroti, Deus sanat. Luc 10. Bernard.

Demque

Denique audisti, curam illius habe : & non: Cura & sana illum. An medici opprobrium non sanare? Absit, quia salutem haud manu gerit, sed artem curationis. Chrysostomus ad 7. Matth. *Si medico opprobrium non est, qui nec alterius habet sanitatem in manu, nec suam si velit alios curare, & debilis sit, siue non possit sanitati restituere. Quomodo Doctori sit opprobrium alios velle eruere à peccato*, & non posse? ille solummodo habet in manu sanitatem cuius ab adducentibus surdum mutum manus requirebatur : *Et deprecabantur ei, vt imponat illi manum.*

Chrysost.

OBSERVATIO III.

Ad illa verba :

Apprehendens eum de turbâ seorsum, misit digitos suos in auriculas eius, & expuens, &c.

Vt surdi auriculas aperiret, mutíque linguam ad loquendum exereret Dominus, nullam non operam impendit.

Solius enim Iesu laboribus acti facinus est, surdum peccatorem ad confessionem criminum excitare.

24. *Vt mutus peccator confiteatur tota Christi Passio medicamen adhibetur.*

DDVCITVR ad Dominum surdus & mutus, seu peccator audire negligens Dei verbum, & ideo mutus ad confessionem. Hoc Dei opus, hic labor est. Apprehendit de turbâ seorsum, mittit digitos in auriculas eius, puto linguam inungit, in cœlum suspicit, & clamat. En Dominum manus ad crucem extendentem, ad Patrem inclamantem, electos è damnatorum turbâ seorsum apprehendentem, inungentem sanguine. An tanto Dei labore digna hominis salus? Profectò vt surdus verba Dei non percipiens, audiat vt loquatur, seu vt crimina aperiat, necessum fuit tot, tantisque laboribus Dominum fatigari.

25. *Vt surdus & mutus Adam peccata confiteatur, à Domino apprehenditur seorsum ad crucem.* Gen. 3. Ambr.

Audiuit Adam post transgressionem *vocem Domini ambulantis in Paradiso.* At auribus non audiendi percipiens accentum, surdus ad latibula properauit. Surditiem sequitur illigatio linguæ, dum curat munis peccata operiri, nec fideli sermone manifestari. *Cúmque cognouissent se esse nudos, consuerunt folia ficus.* Gen. 3. Vbi Ambrosius lib. de Para. cap. 3. *Velamen peccator intexit, vt pudenda sua contegat. Iacit enim supra se folia, qui culpam velare desiderat.* Christus igitur, vt surdum & mutum sanaret, ad arborem post meridiem properat, siue ligno illigandus ostenditur. Manus admouet, dum illigatur cruci, vt apprehensi seorsum surdi auriculas aperiat, & soluta lingua sanguinis inunctione peccata ille, quæ operiri curauerat, manifestet. Et quidem ligno illo, ad quod Adamus se se recepit, crucis agere simulacrum, asserit Rupertus mox dandus.

26. *Profert homo quantas habeat iniquitates tam non surdus, nec mutus, quia Christus cruci illigatus est* Iob. 13. Rupert.

Clamat Iob, *Voca me, & ego respondebo tibi.* Surdus etenim tuam vocem non audio, nec linguâ potens peccata profiteor. *Et tu responde mihi: Quantas habeo iniquitates, & peccata.* cap. 13. Ad quæ Rupertus, *Dixit Iob, voca me, & ego respondebo tibi, & continuo bonam propositionem sapientissime in melius corrigens: Aut certe, inquit, loquar, & tu responde mihi, quantas habeo iniquitates, & peccata. Cæterum præoccupare faciem Dei, & vltroneâ confessione loqui, sapiens consilium, quo nullus homo melius peccator reperire possit.* Et vndenam, precor, tanto munere affectus peccator, vt audiens (apertis auriculis, & lingua soluta) loqueretur ad peccatorum congruam manifestationem? Profectò Dominus manus extendit, expuit, clamauit, siue crucis patibulo addictus est. Belle Abbas adiecit, *Ecce per Christum, qui longè ab eo dissimilis qui absconditus, etiam cum vocaretur, mutus quidquam non respondit*, & surdus. *Astitit palam in medio ligni crucis, & vltrò causam nostram perorauit. Ecce, inquam, per illum edocti locuti sumus, quantas habemus iniquitates, & peccata, & respondet Deus, ecce iam nulla.* Venia enim confessionem sequitur delictorum.

27. *Passionis Christi soluit labia muta Ecclesia, vt peccata aperiret.* Cant. 4. Iosue 2. Theod.

Sponsæ Dominus, *sicut vitta coccinea labia tua.* Cant. 4. In cuius expositionem menti redde Rahab meretricis salutem ex funiculo obiecto. *Innoxij erimus* (aiunt exploratores) *à iuramento hoc, quo adiurasti nos, si ingredientibus nobis terram signum fuerit funiculus iste coccineus, & ligaueris eum in fenestrâ.* Ios. 2. Vbi Theodoretus ad Cant. 4. *Per funiculum coccineum sponsa redigit in memoriam Rahab meretricem, quæ figuram eius gerebat in veteri Testamento. Habuit illa salutis signum funiculum coccineum: signum hoc sponsus in ore sponsæ tanquam in fenestrâ collocatum intuetur.* Quare igitur funiculus coccineus sanguinis salutaris labiis sponsæ illigatur? Profectò, quæ vnica vitta labia clausa habebat, minimè posset verba proferre, nisi virtus sanguinis Christi suffixi adhiberetur. Muta loquitur vi sanguinis salutaris. Petrus Dam. ser. 57. *Sola domus Rahab meretricis euasit, quam funiculus coccineus in fenestrâ discreuit. Domus autem illa vnam figurabat Ecclesiam, quæ purificata est à turpitudine fornicationis in sanguine remissionis per fenestram confessionis.* O surdi peccatoris ad conuersionem difficultas! Quasi soli tibi, vt confitearis tota Christi Domini passio præparatur.

Dam.

OBSERVATIO IV.

Ad illa verba.

Et suspiciens in cælum ingemuit.

Aspiciens Dominus miseri hominis calamitates, condolens ingemiscit.

Quid enim mirum, gemitum edi ab eo, qui cum ægrotante patiebatur: illius laborantis socius?

GEMITVM dolorem indicare asserebat Euthymius. Et cur dolebat Dominus? Condolebat plane de ægritudine surdi & muti. 28. Euthym.

O pie

O pietas Saluatoris, qui dum homines patiuntur, quasi eisdem laboribus affici dignatur.

19. *In Abele ac Zacharia Dominus passus est.* Matt. 23.

Pharisæis & scribis Dominus inquit, *Ecce ego mitto ad vos Prophetas, & sapientes, & scribas, & ex illis occidetis, & crucifigetis, & ex eis flagellabitis in Synagogis vestris, & persequemini de Ciuitate in Ciuitatem, vt veniat super vos omnis sanguis iustus, qui effusus est super terram à sanguine Abel iusti vsque ad sanguinem Zacharia.* Mat. 23. Et cur à Iudæis illis omnis sanguis effusus erat exigendus, qui solummodo inclamant: *sanguis eius super nos?* Profectò passionis, & necis Domini Iudæi procul dubio rei reputantur. Vnde quoties Dominus sanguinem profudit recolitur. Exigetur a vobis Christi interfectoribus, ac eius sanguinis profusoribus sanguis Abel, & sanguis Zachariæ, & sanguis omnium iustorum, qui profusus est; quia patientibus hominibus Christus vtique compatitur. D. Hilarius, *Idcirco sanguis Abel, & Zacharia in hanc eorum posteritatem venturus ostenditur, quia iam in his habitans Christus, erat passus.*

Hilar.

30. *Scit Dominus nostrum dolorem, quia expertus est.* Exo 3. Isa. 53. Oleast.

Mosi oues pascenti Deus, *sciens dolorem eius, descendi vt liberem eum de manibus Ægyptiorum.* Exod. 3. Vndenam Dominus tribulationem Hebræorum cognouerit? An quia *Anima afflicta Deo vicina est*: vt Petrus inquit? Certè quia quasi expertus loquebatur, *sciens dolorem eius.* Sic apud Isaiam, *Et scientem infirmitatem.* cap. 53. Oleaster. *Gaudet Dominus se se ijs, qui patiuntur mala, immiscere, vt leuiora faciat.* Siue vt condolens, compassus, citius eos eruat à cruciatu.

31. *Retribuit Dominus mala, qua in hominibus patientibus accepit.* Deut. 32. Ansel. Act. 9.

Mihi (ait Dominus) *vindicta, & ego retribuam.* Deut. 32. Ac si diceret, Retribuam vindicando, quod tribuitis. Iniuriis enim eisdem me afficitis, quas homines à vobis accepere. Anselmus ad hæc verba à Paulo citata Rom. 12. *Idest, omnia mala, quæ vobis irrogantur, mihi fiunt, licèt sim impassibilis.* Ideo Saulo ipsi Christicolarum persequutori è cœlo Dominus, *Cur me persequeris?* Act. 9.

32. *Quasi extra nos Deus, nobis laborantibus laborat, & ideo cum tribus pueris numeratur.* Dan. 3.

An quia iustus ad Christi Ecclesiæ capitis corpus pertinet? An quia per identitatem patitur, cum iusti patiuntur? Profectò non solùm nobis patientibus patitur ob identitatem illam, quæ ex dilectione coalescit: sed quodammodo extra nos laborat, cùm laboramus, & numerum laborantium constituit. Cùm pueri tres Hebræi ad ignem fornacis immissi fuere, visi sont à Rege soluti, & quatuor. *Et species quarti similis Filio Dei.* Dan. 3. Rogas quinam quartus? Respondeo Dominum cum hominibus laborantibus laborantem. Cur autem cum tribus non penetratur vt sit Deus cum singulis, sed numerum, addito indiuiduo, auxit? Credo, quia non solùm pati dicitur, quia identificatus est cum hominibus præcipuè cum iustis: sed vt ostendat quasi in se ipso licet impassibili pati cum homines patiuntur. Chrysostomus de trib. Puer. *Patitur se Deus cum tribus pueris in supplicio numerari.*

Chrys.

33. Non solùm vna est cum hominibus essentia Deus, qui essendi fons, sed eorum est socius; constituunt enim numerum Deus & Christicolæ laborantes. De Domino cum Iosepho descendente in carcerem Sapiens inquit, *Descenditque cum illo in foueam, & in vinculis non dereliquit illum* c. 10. Non dixit in illo sed cum illo, vt ostendatur Deum non solùm identificatum cum illo. (*quia in ipso viuimus &c.*) sed socium illius & quasi extra ipsum in carcerem esse detrusum, vt simul pateretur. Nazianzenus, *Probris quis impetitur? Et Christi quoque afflictionis societate ornabitur.*

Sapient. 10.

Nazia.

Dicturus aliquando Dominus. *Venite benedicti Patris mei, percipite Regnum, quod vobis paratum est à constitutione Mundi: esuriui enim, & dedistis mihi manducare: sitiui, & dedistis mihi bibere.* Rogantibus autem quando eum esurientem aut sitientem pauissent, aut potâssent, respondet, *Quod vni ex minimis meis fecistis, & mihi fecistis.* Matth. 25. In suis enim accepit refectionem. At non videtur in suis pati, sed cum suis, vt innuatur extra illos specialiter quodammodo pati. Pulchram audi Saluiani lib. 4. de Eccles. sententiam. *Nullus seruorum suorum exulat, nullus frigore, ac nuditate torquetur, cum quo ille non algeat, solus cum esurientibus esurit; solus cum sitientibus sitit, solus tantum modò Christus est qui in omnium pauperum vniuersitate mendicat.* Illas particulas preme. *Cum*, & *In*. Cum hominibus alget, esurit, sitit: in hominibus autem pauperibus mendicat. Quare non dixit, cum pauperum vniuersitate mendicat, sicut dixerat, *Cum quo ille non algeat, &c.* Quia cum refectio mendicanti accipienda est ab eis quibus dicendum, *dedistis mihi manducare, dedistis mihi bibere*, Deus in hominibus accipit, quia in illis adesse necessum conditori. At cum hominibus laborantibus, algentibus vtique, esurientibus, & sitientibus patitur, quia specialissimâ tortura quasi abstractus ab illis, numerúmque augens afficitur.

34. *In suis accepit subsidia, sed cum suis patitur.* Matth. 25.

Salu.

Observatio V.

Ad illa verba:

Et suspiciens in cælum ingemuit.

Ingemiscit Dominus, dum videt hominem cœlestis patriæ filium tot in terra ærumnis disturbari.

Hominis enim dies mali adeò, vt sint omnium miseriarum colligatio.

Aprosiæ Dominus (Euthymio authore) gemitibus æthera complet postquam viso homine surdo & muto cælum aspicit: dolens vtique vicem nostram, qui nati cælesti patriæ, apud terræ exilium tot ærumnis affligimur, præcipuè si ad prædestinatorum numerum referamur. Existimet prædestinatus rem sibi cum omnium laborum colligatione futuram, vt ad cælestem obtinendam patriam possit auolare. Vnde in cælum suspiciens ingemit Saluator. O (ac si diceret) quot mihi, vobis labores subeundi vt glorioso throno potiamini!

35. *Prædestinatum decent ærumnarum turbines, dies mali, siue noctes interminabiles.* Euthym.

Prædestinatorum dies turbidi omninò, si Sol felicitatis secularis appareat, haud dies electorum, qui tempore omnino nubilo fruuntur. Exeuntibus de Ægypto Hebræis Dominus,

36. *Dum prædestinati instituunt gemitum, diem*

Mensit

natalem instituunt. Exod. 12. *Mensis iste vobis principiũ mensium.* Ex. 12. Quare tot transacti anni Israelitis non computantur: sed quasi eorum tempus tunc accepit exordium? Quia exeuntes ex Ægypto seculari labore, instituentes prædestinatorum vitam, gemitus decebat, & luctus. Peccatoribus dies varij illucescunt, iam ridendi, iam plorandi instantia: & voluptatis occasio, & mœroris articulus orbe rotantur. Ast prædestinatorum dies nubili, nimborum rabie perturbati. Gaud. D. Gaudentius in Exod. serm. 1. *Non sunt imputati Israelitis dies illi, quos consumpserunt in Ægypto: sed quando ingemuerunt ad Dominum conuersi ab operibus duris, tunc audierunt, Mensis hic vobis initium mensium, primus iste vobis in mensibus anni.* Hodie viuere incipitis cùm prolatis gemitibus, horribilia vulnera sustinetis.

37. *Vita prædestinati tota nox.* Cant. 3. Porrò primi huius diei aspectum totius anni dies imitabuntur. Diem appellaui, quem interminabilem noctem vocitare potuissem, audiens electam ad æthereum thalamum Sponsam. *In lectulo meo per noctes quæsiui quem diligit anima mea.* Cant. 3. Scio me tabernaculo cælesti addicendam esse, vnde pro meæ futuræ felicitatis conditione scio interminabili nocte ploraturam, non diebus, noctibus numeratis. Gillib. Gillibertus Abbas ser. 1. *Quare per singulas noctes dilectum tuum. Quid dico, per singulas noctes? totas noctes in hoc opus continua.* Qui audiret particulam *singulas noctes*, proculdubio putaret sucedente luce tenebras intersecari. At verò tota est continuata nox, tenebræ hìc interminabiles, vt ad interminabilem diem præparemur.

38. *Dies Iob vera nox.* Iob. 3. An non Iob inclamauit? *Pereat dies, in qua natus sum.* Cap. 32. Si dies Iobo Dei amico illucescunt, vbinam nox segni gressu procedens? Profectò dies mentis errore vocitantur, nox verius nominandi, Olimpiodorus, *Quod quemquam delectat, id diem putat suum: ita errore animi decipitur. Quare hanc diem iustus cupit deleri, vt qua solo nomine vicinitatem lucis imitetur.* Siquidem omnino à delectamentis abstrahor, & ærumnis implicor, dies mei ad noctium catalogum iudico pertinere. Nec enim communi disturbor errore, delectationis tempus diem appellans, si, de prædestinati conditione, interminabilibus tenebris implicor.

39. *Prædestinati lætantur in noctibus, ex cælestis patriæ respectu.* Psal. 32. Enim verò *sicut tenebræ eius, ita & lumen eius.* Diei etenim, filij vocantur, qui longâ hac lætantur in nocte. *Exultauimus, & delectati sumus in omnibus diebus nostris.* Psal. 89. In omnibus diebus vestris? Ergo non est interminabilis nox. Certè nox ipsa ærumnarum omnium colligatio ex prædestinationis memoria dies est. *Lætati sumus in diebus, quibus nos humiliasti, annis, quibus vidimus mala.* Vndenam lætitia, *si dies mali sunt?* Edocet Dominus ab ærumnis oculos in cælum eleuare, vt ex obiectu throni dulcis laborum sustinentia reddatur. *Suspiciens in cælum.* Chrys. D. Chrysostomus hom. 24. de diuer. *Quòd si nautis minaces illi pelagi fluctus; si tempestates, atque hyemes agricolis; si vulnera, cædesque militibus; si grauissimi illi ictus, plagaque pugilibus leues videntur, atque tolerabiles propter spem temporalium, ac pereuntium commodorum: Multo magis, cum cælum proponatur in præmium, & ineffabilia illa bona, atque perpetua, nihil ex præsentibus his aduersitatibus sentietur.* Sic Pater.

OBSERVATIO VI.

Ad illa verba:

Misit digitos suos in auriculas eius, & expuens tetigit linguam eius. Et ait illi: Ephpheta, quod est, adaperire.

Vt mutus loqueretur rectè, non solum Dominus linguæ frænum sustulit, sed & specialissimè oris sui reliquiis inunxit.

Tota enim adnata linguæ iniquitas est.

ALIQVANDO probabam illam sententiam Caietani fantis, *Inter speciales modos, quibus vsus est Iesus ad curandum, admiratione dignus est iste. Cùm nulla necessitate tangit loca ægritudinum, sputo vtitur, &c.* Sed linguæ perpendens malitiam, medici sollicitudinem quodammodo necessariam recognosco. Non solùm vinculum abstrahatur, sed & sputo diuino oris inungatur Domini, vt rectè loquatur. D. Valerianus hom. 5. *Non difficile est medico vlcera quamuis tumentia in oculis posita herbarum beneficio castigata mollire. Habet & vis veneni remedium suum, quod antequam in vltimâ viscerum sede dominetur, salutaris tamen poculi vnda perquiritur. Lingua verò insanabilis plaga est.* Non ergo otiosa saliuæ salutaris inunctio. — 40. *Lingua iniquitas quam difficile sanatur.* Valer.

Vnde aiebat Sapiens, *Beatus vir, qui non est lapsus in linguâ suâ* Eccli. 14. Quonam modo vir in lingua labitur? Isidorus Pelusi. lib. 1. Epist. 459. *Optabilior est enim è pauimento lapsus, quam à linguâ. Multi quippe cum cecidissent, surrexerunt: ob prolatum autem sermonem interierunt.* Rectè quidem, sed particula (in) altiorem adhuc vim existimo prætendere. Non dixit, *qui non est lapsus à linguâ*, sed *in linguâ*. Cadere enim hominem à linguâ iniquâ emissum, impetu lethaliter ruere est: at in linguâ cadere horribilius omnino; quia qui cadit à linguâ abstractus ab illâ & sine illa comminuitur ab illa vtique vulneratus; sed qui cadit in linguâ, quasi viuus decidit in Infernum. Quid aliud, *Descendant in Infernum viuentes*; si lingua iniqua Iacobo testante *inflammata à gehenna*? Vnde sicut beatus est, qui non cadit in linguâ; quasi damnatus est, qui in lingua cadit, quia in inferno collocatur. — 41. *Lingua tartarus in quã damnati cadunt, vel cum quo, aut in quo labũtur: vt secum gehennam ferant.* Eccli. 14. Pelus.

Id apertè ostendam, si memor parabolæ Epulonis verba illa exaudietis: *Pater Abraham, mitte Lazarum, qui intingat extremum digiti sui in aquã, & refrigeret linguam meam, quia crucior in hâc flammâ.* Luc. 16. In quâ flammâ ô miser discruciaris? *In hâc*, ad cuius extinctionem postulo refrigerium. In linguâ crucior, quia lingua iniqua (Chrysostomus author) tota mihi gehenna est: si ergo Epulo, vel ante extremam damnationem (vt contemplatur Chrysologus) quasi — 42. *Epulo in lingua quasi in gehenna patiebatur.* Luc. 16. Chrysost. Chrysol.

Tartaro

quasi Tartaro addicitur, [illegible] linguâ commoratur velut in gehenna, *be[illegible], qui non est lapsus in lingua suâ*: cadere enim [illegible] lingua, in gehennam cadere est: *Quia crucior in hac flamma.* Beatus ne qui non est lapsus in flamma: *Beatus, qui non est lapsus in lingua.*

43. Quid gehenna? Existimo omnium esse malorum co[illegible]gationem. Profectò lingua iniqua cunctorum malorum copulatio est. *Si mordeat serpens in silentio, nihil eo minus habet, qui occulte detrahit.* Eccles. 10. Detractor serpens. P[illegible] dixit, audi lectionum varietatem. Pro detractore Chaldæus, *Nihil eo minus fraudulentus.* Syriacus, *Maleficus*, Biblia Veneta, *L[illegible]quus.* Tigurina, *Maledicus.* Vatablus, *Blatero.* C[illegible]pensis, *Delator.* Alij, *Abiens lingua, Conuitiator.* At Hieronymus ex Hebræo transfert, *Nihil eo minus habens linguam.* Eo ipso [illegible] linguam iniquam habeas apud te eundem omnium malorum epilogationem habe[illegible] ex[illegible]tima, fraudulenti, linguosi, malefici, [illegible] blaterones [illegible], conuitiatores, damna[illegible] in quidem [illegible] tecum torquendi, ceu fasciculi [illegible] ligantur. Nec serpens Tartareus abest a linguâ, siquidem ipsa mordens est serpens. [illegible] *mordeat serpens in silentio.* Pharisæus aiebat, *Non sum sicut cæteri hominum, raptores, adulteri.* Luc. 18. Vbi Zeno ad Psal. 130. *Lingua caret nunquam veneno serpentis.*

Lingua [illegible] in [illegible] omnium [illegible] ga[illegible] Eccl. 10. — Hieron. — *Nec abest diabolus ab inferno linguæ.* Luc. 18. Zeno.

44. Diabolus quidnam aliud curat nisi homines cunctos præcipitare in Tartarum? Ecclesiastes id munus linguæ iniquæ esse manifestat. *Labia insipientis præcipitabunt eum.* cap. 10. Non solum curat præcipitare cunctos, sed præcipitat. Biblia Complut. ex Chaldæo. *Labia viri stulti plena sunt increpationibus; propterea consumitur omne seculum.* Costus autem ex eodem Chaldæo *Labia insipientis hominis increpationem inuehunt, atque adeo vniuerso Orbi interitum.* Æternum ne: Epulo linguæ traditur immortali interitui nunquam non apud linguæ gehennam cremandus. Si ex mente Chrysologi, *non erat illud æternum, quod illum expectabat incendium*, quonammodo æternum interitum vocitas. Brusonius lib. 3. *Marcus Cato dicere solebat eum nequaquam quiescere posse, quem semel morbus loquendi teneret.* Plura sæpe.

Lingua est diabolus cunctos homines præcipitare in tartarum. Eccles. 10.

45. *Æternitas gehenna linguæ.* Luc. 16. Chrys. Bruson.

SECTIO QVARTA.

Surdus & mutus audit, & loquitur.

TEXTVS.

V[illegible]. 35. ET statim apertæ sunt aures eius, & solutum est vinculum linguæ eius, & loquebatur rectè. 36. Et præcepit illis, ne cui dicerent. Quanto autem eis præcipiebat, tanto magis plus prædicabant. 37. Et eo ampliùs admirabantur dicentes: Benè omnia fecit, & surdos fecit audire, & mutos loqui.

COMMENTARIVS LITERALIS.

§. I.

Sanatur ægrotus.

1. *Ægrotus unicus, obediens naturæ.* Caiet.

ET *statim apertæ sunt aures eius, & solutum est vinculum linguæ eius.* Dixerat Dominus, *Adaperire*, dirigendo *sermonem* (ait Caietanus) *non ad aures, aut linguam, sed ad hominem, cui dicitur, Fiat apertus.* Docente naturâ, vincula comminuuntur, su[illegible], mutus loquitur.

Mystice D. Gregorius hom. 10. in Ezech adnotat eum ad loquendum vt doceat linguâ donari, cuius aures priùs ad obediendum diuinis mandatis aperiuntur, *Cui aures cordis ad audiendum apertæ fuerint, ex subsequenti proculdubio etiam linguæ eius vinculum soluitur.* [illegible] *bona, quæ ipse fecerit, etiam facienda alijs loquatur.*

[illegible] loquebatur rectè. Hinc non esse omnino mutum [illegible], confirmatur. Particula enim *Rectè* denotat prius non rectè loqui. Caietanus, *Hinc confirmatur, quod non erat mutus. Non enim dixit, & loquebatur: sed dixit, & [illegible] rectè.* Addit Cardinalis, *Vnde etiam consequenter habetur, quod non erat surdus à natiuitate. Surdi enim a natiuitate neque rectè nec non rectè sciunt loqui.* Gregorius suam confirmans mortalitatem adiicit, *Vbi bene additur, Et loquebatur rectè. Ille enim rectè loquitur, qui prius obediendo fecerit, quæ loquendo admonet esse facienda.*

Gregor.

§. II.

Nemini euulgare miraculum præcipiuntur, qui altius ideo proclamarunt.

4. ET *præcepit illis, ne cui dicerent.* Quare prohibet Dominus miraculum proferri? Caietanus: *Humilitatis affectu. Vide* (addit) *quàm crebro vtitur Iesus humilitatis affectu.* Theophylactus, *Docemur, quòd quando benefacimus non plausus, vel celebritates ex beneficijs quæramus.* Oportebat miraculum peruulgari, sed adeò Dominus humilitatis studiosus, vt modestius prævaleret affectus. *Quantò autem eis* præcipie-

Cur præcipit, miraculum silentio inuolui? Caiet. Chrys.

[illegible] mutus erat [illegible]. Ca[illegible]

5. *Gloria sequitur fugientem.* *præcipiebat, tantò magis plus prædicabant.* Non enim erat serium præceptum, quod obligationem induceret vel credentibus, sed affectus humilitatis. Fugiebat Christus gloriam, sed illa sequebatur. Barradius, *sciebat Christus se- [Barrad.] quuturam, sed vt exemplum vobis praberet, illam fugiebat.* Adnotat Augustinus lib. & cap. 4. de [August.] Cons. *Pigris volebat ostendere Dominus, quanto feruentius eum prædicare debeant, quibus iubet, vt prædicent: quando illi, qui prohibebantur, tacere non poterant.*

Et eo amplius admirabantur dicentes Bene omnia fecit, & surdos [illegible] audire, & mutos loqui. Caietanus, *Græca dictio non [illegible] significat mutos, sed elingues, & non potentes loqui. Directè enim respondet hoc ei, quod in præ[illegible] dictum est, surdum impeditæ linguæ.* Cum surdum vnum audire fecerit, & mutum vnum loqui, cur numero vtuntur multitudinis? sumitur numerus pluralis pro singulari. Caietanus, *Numerus pluralis pro singulari sæpe vsurpatur.* Idem asserit Barradius, & alij. 6. *Græca dictio notatur, & [illegible]* Caiet. Barrad.

IN IESVM SENSVVM REFORMATOREM.

PANEGYRICVS MORALIS. QVARTVS CIRCA LITERAM.

EX SVRDO MVTO AVDIENTE, ET LOQVENTE.

OBSERVATIO I.

Ad illa verba.

Solutum est vinculum linguæ eius, & loquebatur rectè.

Post ligatam diù linguam, ipsa soluta, Mutus rectè loquitur.

Nec enim rectè loqui sciet, qui non sciuit tacere.

7. QVAM appositè Euangelista adnotat locutum rectè, qui diu obticuisse affirmauerat. Qui enim sciuit tacere, loqui rectè proculdubio sciet. D. Gregorius, *Ille* [Gregor.] *scit rectè dicere, qui & ordinatè nouit tacere.*

8. Arcanum hoc vel Gentilibus reuelatum. Comicus cecinit. *Bene loqui rectè, qui diu tacuit.* Menand.

Satius tacere, quam loqui, quæ non decet,
Et in loco tacere, & in loco loqui.
Hoc est, prius tacere, & loqui postea.

Vt scilicet post silentij tempus locus opportunus recto sermoni exhibeatur. Seneca in Prou. *Ta-* [Senec.] *citurnitas stulto homini pro sapientia est: tacere qui nescit, nescit loqui.* Et Pittacus, *Loqui rectè ignorabit, qui tacere nesciuit. Aristoteles dicere solitus est:* (apud Stob.) *Qui silere non nouit, is neque loqui admodum scit.* Et Brusonius lib. 9. cap. 6. [Stob. Brus.] ex Plutarch. *Quum Catoni, qui post dictus est Vticensis etiamnum puero vitio daretur taciturnitas* (nec enim cum pueris exercebatur, nec à quoquam audiri volebat. [illegible] *Tum demum abrumpam hoc meum silentium, cum ea loqui potero, quæ sunt indigna [illegible].* Qualis [illegible] loquendum silentio non indigna, dum [illegible] necessarias fuisset sermoni [illegible].

9. Sic assolent egregiè præparari sermones. Ioannes Baptista vox ipsius Verbi vocatur à Patribus, Euangelij tuba. *Hic venit in testimonium, vt testimonium perhiberet de lumine.* Ioan. 1. Quonammodo fuerit tam præcelsa præparata vox contemplere. Zacharias tacet, Angelo indicente. *Ecce eris tacens, & non poteris loqui.* Luc. 1. Vbi acutè Chrysologus ser. 92. *Pater tacet ex pœna. O quanto silentio vox nascitur! O quantâ taciturnitate tuba [illegible] acclamatura generatur!* Illud, *Pater tacet ex pœna,* sic euoluas, precor. Pater tacet ex [illegible] tæ vocis necessaria præparatione. *Vox egregia [illegible]* Ioan. 1. Luc. 1. Chrysol.

10. Ecclesiastes [illegible] bat, *Tempus tacendi & tempus loquendi.* cap. 3. Cur non dixit, *Tempus loquendi, & tempus tacendi,* post laborem enim assolet quies præparari. Ideo adijcit, *Tempus belli, & tempus pacis,* quia prius labor præmittendus est, vt quies opportunior sequatur. [illegible] fectò necessariò præmittitur tempus tacendi, quasi non possit loquendi rectè tempus aduentare, nisi è silentio ipso [illegible] acceptatur. Pulchrè Nyssenus hom. 8. *Priori loco collocatum est tempus tacendi, & post istud dedit tempus loquendi.* Ipsum silentium dedit tempus rectæ loquutionis. Eccl. 3. Nyssen.

11. *Dedit,* inquit, non ipse sermo quasi sponte prodiit, quemadmodum [illegible] bus custodibus rupto carcere fugit. Vnde Dauid, *Pone, Domine custodiam ori meo [illegible] labijs meis. Ne declines cor meum in verba malitiæ.* Psal. 140. Vbi Chrys[illegible]. *Et portam [illegible] circa labia mea.* Vt atten[illegible] dien[illegible] ahia det copi[illegible] vel[illegible]. *[illegible] post* [illegible] Nyssenus [illegible] pr[illegible]. *Verba, quæ à silentio [illegible] dantur rupto carcere [illegible].* 410.

OB[illegible]

Observatio II.

Ad illa verba.

Et præcepit illis, ne cui dicerent. Quantò autem eis præcipiebat, tantò magis plus prædicabant.

Curante Domino, ne miraculum gloriosè proferretur, ampliùs euulgatur.

Quia honor sequitur fugientes.

12. Caiet. Theoph.

VIDIMVS, ex Caietano, & Theophylacto Dominum humilitatis affectu imperasse, ne mirum opus proferretur. At videntes plus ex Christi humilitate afficiuntur, vt elatioribus vocibus peruulgarent. Gloria sequitur fugientes, vt ex Barradio adnotauimus. (Barrad.)

13. *David fugiens honorem ab honore apprehensus est.* Psal. 88. Chrys. Caiet.

David in Regem Israelis eligitur, quem inuentum à se Dominus proclamauit. *Inueni Dauid seruum meum, oleo sancto meo vnxi eum.* Psal. 88. Vbi Chrysostomus hom. de Dau. tom. 1. *Cum enim examinaret cunctos, plurimósque prauideret, è quorum numero eligeret Regem, inueni, inquit, David seruum meum.* Ego autem assero Dauidem à Domino inuentum, postquam illum quæsiuit non inter cunctos viros quasi expectantem electionem, sed singulariter eam fugientem. Ac si diceret, *David vbi es?* Caietanus ad 1. Reg. 13. *Deus ad similitudinem quærentis inter tot Israelitas elegit Dauidem.* Vbi nam ille, qui fugit honores? qui se illatebrat, ne ipsum quærentes inueniant? Denique fugientem honor, & gloria comprehendit, & è latibulo tugurij extraxit. Ambrosius ad Psal. 118. *Qui à Sacerdote quæsitus, & accersitus a pascuis prærogatiuam regiæ vnctionis* merito *accepit.* Debetur gloria fugienti.

14. *Absconditus [...] inueniri ad Ecclesiæ ornatum, quia honor sequitur fugientem.* 1. Reg. 13. Gregor.

Vnde Samuel, *Quæsiuit Dominus sibi virum iuxta cor suum.* 1. Reg. 13. Absconditur fugiens David, & ab vnctione quæritur. Persequitur quippe gloria fugientes. Gregorius ad 1. Reg. 16. *Quæras qui ordinare, imo ornare Ecclesiæ caput cupit, occultos thesauros. Christi sponsam ornare gestit, sed non potest, nisi occultos sponsi thesauros producat, & non desistat, donec latentes inueniat.* Thesauri absconditi sunt temporariæ gloriæ, siue honoris contemptores, qui fugiunt Præsulatum. Tunc autem ipsis ab honoribus quæruntur, ad Ecclesiæ supremum ornamentum.

15. *Gloria inseparabilis comes Moysi fugientis eam.* Exod. 32. Caiet. Num. 27. Oleast.

Fugit Moyses Præsulatus gloriam cùm ait: *Dele me de libro tuo.* Exod. 32. Caietanus, *Id est, de libro Principatus in Mundo. Significans per hoc, quòd nolit esse Princeps.* Porrò qui fugit gloriam sic ab insequente gloriâ inuentus est, ac tenaciter apprehensus, vt sit quasi Principum seminarium deiectióque illa æternùm gloriæ agglutinetur. Hinc Dominus cum eligendus esset Princeps alter socius Imperatoris, ait, *Dabis ei partem gloriæ tuæ.* Num. 27. Quidam apud Olea-

Escob. & Mend. in Euang. de Temp. T. I.

strum legunt, *Dabis ei de deiectione, vel proiectione tua.* Iam enim illa tua fuga, proiectio, deiectio tam est apprehensa à gloria, vt nunquam dimittatur.

16. *Iesus à gloria gloriam fugiens apprehensus est.* Matth. 21. Caiet.

Fugerat Dominus Regni gloriam, cùm post satiatas in deserto turbas perrexit in montem, ne in Regem assumeretur. Fugientem gloria sic persistenter insequitur, vt vel Discipulorum ministerio vsa Christum demum apprehendat. Vnde *adduxerunt* Apostoli *asinam, & pullum, & imposuerunt super eos vestimenta sua, & eum desuper sedere fecerunt.* Matth. 21. Caietanus ad Luc. 19. *Inter tot honores sedens super asinum flet, non extollitur, non magnifacit honores, qui fletum non continet.* Affectat adhuc fugere cum faciunt Discipuli eum sedere; sed tunc fugientem sic insequitur honor, vt cuncti conclament: *Hosanna Filio David, Benedictus qui venit in nomine Domini.* Ibid.

17. *Necessario fugientem gloria sequitur.* Liu. Erasm.

Aiebat Liuius Dec. 1. lib. 4. *Gratia atque honos opportuniora interdum fugientibus sunt.* Erasmus lib. 6. Apoph. ex Plutar. scripsit, *Marcus Varro Pauli collega, quoniam ex Cannensi pugnâ, quæ Romanis fuerat infelicissima, superfuit, honores à populo delatos recusauit, dicens, felicioribus Magistratibus opus esse Reipublicæ. Quum animum gerens inculpatum fortunæ suæ Reipublicæ vltrò pœnas dare voluit, sed non valuit vir ob hoc ipsum summis dignus honoribus.* Necessariò etenim gloria sequitur fugientem: tanta quidem pertinacia, vt infallibiliter apprehendat. Plutarchum in Apoph. audite. (Plut.) *Cùm in Lybiam aduersùs Domitium Pompeius transisset, cúmque ingenti prælio superasset, militibus ipsum Imperatoris titulo consalutantibus negauit,* (fugiens) *secum honorem admissurum, quandiu hostium vallum staret erectum. Hoc audito milites, licèt ingens obstaret pluuia, impetu facto, hostium castra adorti expugnarunt.* Vndenam illud? Addit opportunè, *Recusauit honorem.* Ac si diceret, Tam pertinaciter honor sequitur recusantem, & fugientem, vt ad apprehendendum refugam, mira opera, egregia facinora efficiat excitari.

Observatio III.

Ad illa verba:

Et loquebatur rectè: Et eò amplius admirabantur dicentes: Benè omnia fecit, & surdos fecit audire, & mutos loqui.

Rectè & mutus, & socij loquuntur, dum gratis vocibus efferunt curationem.

Vox enim laudis insequi debet beneficÿ acceptationem.

RECTE loquutus Surdus mutus sanitate donatus, rectè socij sermonem profundere, si gratiarum carmina concinunt. Benè omnia fecit. Ingratum te puta- 18.

dum actionis gratiarum vices non gerit vox commendatrix beneficij mox post receptionem.

19. *Lingua non proferens vocem laudis pro beneficiis, præscindenda.* Aristoph.

Celebre Prouerbium illud: *lingua seorsum incidatur.* Ac si diceres, lingua quæ non sequitur beneficium, sed seorsum incedit, incidenda est. Aristophanus interpres admonet allusum esse ad prouerbiale dictum apud Græcos, *Lingua præconi. Qui rectè videbimur*, ait, *vsuri, cum præmij non nihil significabimus deberi ei, qui in conficiendo negotio pro sua virili in partem adiumento fuit.* Lingua igitur, quæ in benefactoris decantandas laudes non exeritur præscindenda est.

20. *Voce & actione dic, laudans benefactorem.* Nisse.

Accipis beneficium? sequatur oratio laudatoria. Dicit quis rethorico apparatu, non solùm vocibus vtitur, sed & vocalibus actionibus sermonis efficaciam manifestat. Gregorius Nyssen. lib. de opif. hom. *Manus*, inquit, *datæ sunt homini, vt meliùs loqueretur, sunt enim hominis manus, quæ pro ipso respondent, & rationem de illo cum voce reddunt. Et dum bruta pedibus respondent calces impingendo benefactori suo, homo extollendo manus in sancta, Domino vere respondet.* Post beneficium acceptum efformanda & vocibus & actionibus laudatoria in Dominum Panegyris.

21. *Ingratus canis mutus ne canis latrare. Et lis. camus ex brutis, gratias voce referre.* Ambros. Isai. 56.

Cum canes audio excubias sollicitas gerentes lattatu crebro nocturnum silentium violare, gratitudinis imaginem recognosco. Illi lattant, vt Domini pascentis iura custodiant. Ambrosius lib. 6. Hexam. cap. 4. *Quid de canibus loquar, quibus consitum est natura, quandam referre gratiam, & sollicitas excubias pro Dominorum salute prætendere?* Isaias appositè, *Canes muti nescientes latrare.* Cap. 56. Te pudeat canem mutum esse post acceptum solutæ linguæ beneficium. *Ad immemores beneficij* (addit Doctor) *clamat Scriptura, canes muti nescientes latrare. Quis non erubescat gratiam bene de se merentibus non referre, cùm videat etiam bestias refugere nomen ingrati? Et illæ impertitu alimonia seruant memoriam, tu non seruas salutis acceptæ? Quid nos dignum nostro referimus Creatori, cuius cibo vescimur?* Canis cibum lattatu compensat, & nos labiis sanguine Christi rubricatis saltem non proferamus beneficij commendationem?

22. *Ingratus malè loquitur, gratus rectè profatur.* Psal. 10. Nebien 1. Reg. 25.

Dauid, *Dixit insipiens in corde suo: Non est Deus.* Psal. 10. Nebiensis legit, *Dixit ingratus.* Hebraice, *Dixit Nabal*, siue ingratus stultus, maxima etenim stultitia est, post accepta beneficia non rectè loqui, id est, non profundere vocem in muneratoris commendationem. An sic Nabal? *Quis est Dauid, & quis est filius Isai?* Non sic grata vxor Abigail memor beneficiorum, quæ ex pastorum incolumitate acceperant. *Ei dixit, Ne ponat Dominus Rex cor suum super virum istum iniquum Nabal, quoniam secundùm nomen suum stultus est.* 1. Reg. 25. Quam stultè loqueris non rectè de benefactore! quam prudenter vocem commendationi eius, à quo beneficium accepisti libare studes!

23. *Retribuimus Deo pro omnibus, dum vocem laudis proferimus.* Psal. 102. Psal. 115.

Alibi Vates, *Benedic anima mea Domino, & noli obliuisci omnes retributiones eius.* Psal. 102. An possumus Domino cuncta nobis tribuenti aliquid retribuere? Imò omnes possumus quodammodo retributiones in Deum conferre, si laudis voces protulerimus. Vnde in Vaticano codice alij transtulerunt, *Et noli obliuisci omnes laudes eius.* Idem enim est Dominum laudare, ac ei retribuere. *Quid retribuam Domino pro omnibus, quæ retribuit mihi.* Quid? *Calicem salutaris accipiam, & nomen Domini inuocabo* Ps. 115. Addit Ecclesia, *laudans inuocabo Dominum.* Si post acceptum beneficium, vocem laudis profudisti, puta te benefactori retribuisse acceptum.

24. *Iudæorum mal post beneficium loquentium ingrat. iude.* Chrys.

A Iudæis fuit Dominus acriter vulneratus, quos tunc diues in misericordiis Cruci illigatus redimebat. Chrysostomus exaggerare studens Iudæorum nequitiam, vulnerum oblitus, solummodo memorat eos non rectè loquutos fuisse, cum beneficium augustissimum accipiebant: sed de ipso beneficio Crucis verba taxantia excogitârunt qui elogiis decantandis studium impendere debuissent. *Considera* (inquit hom. 2. de Cruce, & latro. tom. 3.) *vocem filiorum diaboli, quomodo imitantur vocem paternam Diabolus dicebat, si Filius Dei es, mitte te deorsum; & Iudæi dicunt si Filius Dei est, descendat nunc de Cruce. Dicit Pilatus, Regem vestrum crucifigam? At illi dicebant, Non habemus Regem nisi Cæsarem.* Hæccine reddis, *popule stulte & insipiens.* Cum vox laudis deberet crucifixum extollere, & Regem potentissimum inclamare: si quidem à ligno hominum salus: vocibus profusis Dominum è cruce deturbatis? sic reddit Domino qui labiis sanguine Dei rubricatis aut nomen sacratissimum violat, aut aduersus proximos conuitia iactat.

25. *Dum non possumus in Deum gratitudinis opera digna conferre, saltem cantemus beneficia accepta.* Psal. 118. Bernard.

Defectio ô Domine, *tenuit me*, pro huiusmodi peccatoribus derelinquentibus laudes tuas. *Cantabiles enim mihi erant iustificationes tuæ.* Ps. 118. Vbi Bernardus serm. 1. in Cant. *Quoties tentatio superatur, aut vitium subiugatur, aut imminens periculum declinatur, aut laqueus insidiantis deprehenditur, aut annosa, & inueterata quæque animi passio semel perfecteque sanatur, aut multùm, diuque cupita, & sæpiùs petita virtus tandem aliquando Dei munere obtinetur: toties personare iubet actio & vox laudis*, (ac si voce & actione sit dicendum.) *Debet ad singula beneficia benedici Deus in donis suis, alioquin ingratus reputabitur, cùm discussio venerit, qui non potest dicere Deo, cantabiles mihi erant iustificationes tuæ in loco peregrinationis meæ.* Dum apud peregrinationis patriam o Domine, commorabor, tua recolens beneficia non tacebo; &, vt loquar cum prophano, cum sanctis sentiam:

Semper inoblitâ repetam tua munera mente, Ouid. in Ibi.
Et mea me tellus audiet esse tuum.

Opera digna non possumus in benefactorem conferre? saltem beneficia dulci voce cantemus: *cantabiles mihi erant iustificationes tuæ.*

LIBER

LIBER OCTAVVS.

PANIS MVLTIPLICATIO.

PARS PRIMA.

QVINQVE PANES.

Paraphrasis, ac Commentarij literales ad Caput sextum Ioannis.

PANEGYRICI MORALES CIRCA Literam in Iesum naturæ Dominum.

PROLVSIO.

XIGVÆ alimoniæ sic naturæ Dominus fecit excrescere quantitatem apud Thebaïdæ desertum, vt quinque panibus distributis totidem virorum millibus epulas præpararet. Post satiatos tot viros, post expletam mulierum ac paruulorum immensurabilem multitudinem, implendis duodecim cophinis fragmentorum materia superauit. An Deipara miraculo interfuerit, Ioannes non indicat, sed mysticam eius præsentiam Andreas Cretens. affirmauit, dum scribit Mariam mensam apud desertum extitisse, vbi spirituales nobis epulæ ministrantur. *Proponuntur nobis in mensa Mariæ hæ veræ, ac mysticæ epulæ, quarum quia plena est mensa, accedamus conuenienter dignitati spiritus.* Nec enim sine respectu ad Virginem homines satiarentur, nec Christus tam abundantem, tam salubrem offerret annonam.

Vitalis ligni Christi, Admirabilis, *siue miracula gerentis*, FRVCTVS OCTAVVS.

Andreas Cret.

IOANNIS Cap. VI.

VERS. 1. POST hæc abiit Iesus trans mare Galilææ, quod est Tiberiadis.

PARAPHRASIS.

1. *A Simulatæ religionis opinione, & imperitia legis peritia tumidis hominibus se subducens Dominus, sese simplicioribus reddit, denuo proficiscens in Galilæam illam, quæ est vltra lacum Tiberiadis à Tiberio.*

2. Et ſequebatur eum multitudo magna, quia videbant ſigna, quæ faciebat ſuper his, qui infirmabantur.

2. Hunc proficiſcentem ingens hominum ſecuta eſt multitudo, partim allecta miraculorum cupiditate, quia eum viderant virtute inſolitâ morbos hominum depellentem: partim vt ab eo ſanarentur, qui morbis immedicabilibus tenebantur: partim illius inhiantes doctrinæ.

3. Subiit ergo in montem Ieſus: & ibi ſedebat cum Diſcipulis ſuis.

3. Ieſus ergo ſe ſe in montem ſubducit vnà cum Diſcipulis. Hi ſoli Dominum comitantur, & cum ipſo ſedent in monte; quòd Epiſcopos à ſordidis temporalium rerum curis vacuos eſſe oporteat.

4. Erat autem proximum Paſcha dies feſtus Iudæorum.

4. Profectò cum hæc in Galilæa gererentur, proximè Paſcha dies inſtabat Iudæis cum primis religioſus. An magis tam conueniret, illum verſari Ieroſolymis, ſi religionis opinionem ſibi voluiſſet conciliare? Patris præſcriptum ſequitur.

5. Cùm ſubleuaſſet ergo oculos Ieſus, & vidiſſet, quia multitudo maxima venit ad eum, dicit ad Philippum, Vnde ememus panes, vt manducent hi?

5. Cùm ergo Ieſus, apertis oculis in populum, vidiſſet numeroſam multitudinem aduentâſſe, ſic præparat Diſcipulorum animos ad certam miraculi fidem, vt primum velit eis notam eſſe ciborum penuriam. Vnde, inquit, mercabimur panes, vt iſti tam numeroſæ multitudini refectio poſſit exhiberi?

6. Hoc autem dicebat tentans eum; ipſe enim ſciebat, quid eſſet facturus.

6. Hoc requirit Dominus, non quòd ipſe neſciret, quantùm panis, aut obſony, ſed partim vt Apoſtolos redderet attentiores ad miraculum: partim vt omnes diſcerent, quàm non ſolliciti fuerint Diſcipuli Ieſum ſequentes de commeatu; quámque plebeio, vilique cibo contenti eſſent.

7. Reſpondit ei Philippus, Ducentorum denariorum panes non ſufficiunt eis, vt vnuſquiſque modicum quid accipiat.

7. Philippus autem tametſi viderat in Cana vinum ex aquâ effectum, non expectans miraculum, exiguum pecuniæ ſubſidium cum ingenti hominum multitudine conferens, inquit: Etiam ſi ducentis denarijs emamus panes vix ſuffecerint: non dicam ad ſaturandos iſtos, ſed vel paululum guſtantes ſinguli famis periculum effugiant.

8. Dicit ei vnus ex Diſcipulis eius Andreas, frater Simonis Petri.

8. Hæc vbi Philippus dictitâſſet, Andreas frater Simonis Petri aliquantò prudentior, iam vtcumque ad ſpem miraculi animum arrexerat: ſed nondum plenâ fiduciâ, fatur.

9. Eſt puer vnus hîc, qui habet quinque panes hordeaceos, & duos piſces: ſed hæc quid ſunt inter tantos?

9. Eſt hic puer quidam, qui habet quinque panes hordeaceos, ac piſces duos. Sed quid tantulum ad tantam multitudinem famelicam? Non omnino diffidit panes poſſe creſcere, ſed ad moderatam portionem: ſic vt ex paucioribus minus, ex pluribus plus accreſceret.

10. Dicit

10. Dicit ergo Iesus, Facite homines discumbere. Erat autem fœnum multum in loco. Discubuerunt ergo viri numero quasi quinque millia.

10. Iesus autẽ vt vidit illis non ignotam ciborum inopiam, & animaduersam immensam multitudinem, mandauit Apostolis curare, vt populus in gramine discumberet, cuius inibi magna copia. Erant autem ferè quinque millia viri, qui discubuerunt.

11. Accepit Iesus panes: & cùm gratias egisset, distribuit discumbentibus; similiter & ex piscibus, quantùm volebant.

11. Christus itaque quinque panes hordeaceos acceptos, postquam ex suo more Patri gratias egisset, fregit, tradiditque Discipulis, vt distribuerent populo: iam tum illos fingens vt imagine corporali pastores agere consuescerent. Quod autem fecerat de quinque panibus, idem de duobus fecit piscibus; atque inter distribuentis manus ipsius arbitratu crescebat obsonium, quantum sciebat omnibus saturandis suffecturum.

12. Vt autem impleti sunt, dixit Discipulis suis, Colligite, quæ superauerunt fragmenta, ne pereant.

12. Profectò cùm multitudo illa iam esset cibo expleta, cælestium bonorum expressurus redundantiam, Colligite, inquit conuiuy reliquias, ne quid pereat doni cælestis. In tantam copiam Iesu benignitas exilem auxerat paucorum panum commeatum.

13. Collegerunt ergo, & impleuerunt duodecim cophinos fragmentorum ex quinque panibus hordeaceis, & duobus piscibus, quæ superfuerunt his, qui manducauerant.

13. Tantum ergo reliquiarum compertum est saturis omnibus superfuisse, vt ex his impleti sint cophini duodecim. Obiter edocèt Dominus non oportere parcam esse in pauperes beneficentiam, quæ tot incrementis donata redit: eum qui pascendi gregis Dominici curam suscepit, largiter oportere suppeditare ex diuite Scripturæ penu quidquid ad erudiendos, consolandos, animandos pertinet, qui huiusmodi indigent cibo.

14. Illi ergo homines, cùm vidissent, quod fecerat signum, dicebant, Quia hic est verè Propheta, qui venturus est in Mundum.

14. Illi ergo satiati homines testes oculati mirabilium, cœperunt de Iesu magnificè prædicare professi: Hic est verè Propheta ille, iam diu expectatus, qui venturus erat in Orbem. Hoc plebis ingenium, citiùs ventris, quàm mentis sentit beneficium. Viderant maiora miracula, nec tamen vnquam tam magnificum illi tribuerunt elogium. Saturitas hanc potuit vocem extorquere.

15. Iesus ergò cùm cognouisset, quia venturi essent: vt raperent eum, & facerent eum Regem, fugit iterum in montem ipse solus.

15. Porro, vt erant rudes adhuc, Messiam in hoc expectantes, vt Regnum mundanum sibi vendicaret: consultárunt inter se se, vt Iesum raperent, sibique Regem constituerent. At Iesus, qui longè aliud Regnum ambiebat nempe Crucis, quique in hoc venerat, vt nos doceret gloriam Mundi contemnere, non ignarus, quid agitarent, se se solum subduxit in montem, vnde descenderet.

SECTIO PRIMA.

Conuiuarum fames.

TEXTVS.

VERS. 1. POst hæc abiit Iesus trans mare Galilææ, quod est Tiberiadis.
2. Et sequebatur eum multitudo magna, quia videbant signa, quæ
faciebat super his, qui infirmabantur. 3. Subiit ergo in mon-
tem Iesus, & ibi sedebat cum Discipulis suis. 4. Erat autem proximum Pascha
dies festus Iudæorum. 5. Cùm subleuâsset ergo oculos Iesus, & vidisset, quia
multitudo maxima venit ad eum, dixit ad Philippum: Vndè ememus panes, vt
manducent hi? 6. Hoc autem dicebat tentans eum; ipse enim sciebat, quid
esset facturus. 7. Respondit ei Philippus: Ducentorum denariorum panes
non sufficiunt eis, vt vnusquisque modicum quid accipiat. 8. Dicit ei vnus
ex Discipulis eius Andreas frater Simonis Petri. 9. Est puer vnus hic, qui habet
quinque panes hordeaceos, & duos pisces: sed hæc quid sunt inter tantos?

COMMENTARIVS LITERALIS.

§. I.

De secessu Domini, comitatu, Paschatis instantiâ.

1. *Vndenam mare Tiberiadis appellatum!*

ABIIT *Iesus trans mare Galilaea, quod est Tiberiadis.* Vberiorem & literalem, & mysticam explanationem mea in Caput 6. Ioannis exhibent Commentaria. Mare hoc Tiberiadis appellatur à Ciuitate Tiberiade lacui vicinâ. Hanc quidem Ciuitatem ex duabus maximis Galilææ fuisse, Galilææque Metropolim Iosephus lib. de vitâ sua testatur. (Ioseph.) A Tetrarchâ Herode exædificata, dictâque Tiberias in gratiam Tiberij Cæsaris Romanorum Imperatoris, in cuius amicitiam fuerat Herodes receptus, si eidem Iosepho lib. 18. Antiq. Cap. 3. danda fides.

2. *Prope Tiberiadem miraculum accidit.*

Abiit Iesus, &c. Abiisse Iesum trans mare Tiberiadis Ioannes ait, quoniam fortè prope Tiberiadem nauigauit. Et quidem ex Nicephoro colligo locum miraculi propè hanc Vrbem extitisse. (Niceph.) *Helena* (ait lib. 8. cap. 30.) *Tiberiadem venit, vbi duodecim thronorum Templum statuit, quo loco Christus quinque hominum millia pauit.* Et Adrichomius in Descr. Tribus Nephtal. num. 69. (Adricho.) *Nonnulli miraculum hoc iuxtà Tiberiadem Ciuitatem contigisse autumant.*

3. *In deserto Bethsaidæ accidit loco.*

Attamen ex Lucâ constat in deserto loco Bethsaidæ miraculum fuisse patratum. Quia autem Helenæ illud factum authoritate mouet, assero desertum illum locum Bethsaidæ fuisse, id est, ad Bethsaidæ possessiones pertinuisse, quamuis Tiberiadi propinquus esset. Quod si verum est, potuit turba illa pedestris per pontem Tiberiadis in vlteriorem lacûs ripam transire.

4. *Quare multitudo illa magna secuta Saluatorem!*

Et sequebatur eum multitudo magna, quia videbant signa, & prodigia super his, qui infirmabantur. Miraculum Euangelista narraturus, quo magna hominum multitudo quinque panibus fuerit exsatiata, & vnde conuenerit, præmittit; ne si nulla mentio fuerit, vnde hæc tanta multitudo in deserto comparuerit, aliquis hæsitaret. Simul etiam causam adiungit, quæ tantam multitudinem in desertum locum Christum sequi permouerit. Ex oppidis ergo circumiacentibus multi ad eum confluebant; pars vt à suis infirmitatibus sanaretur; pars vt infirmos & ægrotos ipsos deferret; pars vt videret mira opera Christi. *Vtilitate corporis magis* (ait Toletus) *quàm animæ ista multitudo concurrebat.* (Tolet.)

5. *Scandit Iesus in montem.*

Subijt ergo in montem Iesus, & ibi sedebat cum Discipulis suis. Exeuntem ex scapha Christum hominum illam multitudinem edocuisse, multisque contulisse sanitatem ex alijs Euangelistis comperio. Postea tandem cum Discipulis in montem conscendit quietis gratiâ, ibique ad vespertinum vsque tempus mansit. Vesperi, vt Matthæus adnotat, seu, Lucâ scriptore, die declinare incipiente, Discipuli turbam vt dimitteret, suggesserunt, ad escas emendas.

6. *Miraculi tempus.*

Erat autem proximum Pascha dies festus Iudaeorum. Existimat D. Augustinus serm. 11. de Epiph. factum miraculum eo die, quo in Nuptiis aqua est in vinum conuersa, alio tamen anno. At Nuptiarum miraculum sextâ Ianuarij die editum longè ante Pascha fuit: hoc autem propè Pascha est patratum; ergo non eadem die.

§. II.

§. II.

Quærit Dominus, vndenam turbæ refici possent.

7. *Christi interrogatio.*

CVm subleuasset ergo oculos Iesus, & vidisset, quia multitudo venit ad eum, dixit ad Philippum: Vnde ememus panes, vt manducent hi?* Oculos Christus in multitudinem illam hominum; fœminarumque coniiciens, Philippum interrogat, vnde emeret panes? Ille iuxta responsum ab aliis Discipulis redditum, inquit.

8. *Philippi responsio. An Discipuli hanc pecuniæ summam habuerint?*

Ducentorum denariorum panes non sufficiunt eis, vt vnusquisque modicum quid accipiat. Ducenti denarij aureorum viginti summã efficiunt. Quæris, num Apostoli pecuniæ hanc tunc summam habuerint? Si non haberent illi summam huiusmodi, (nonnulli opinantur) cur tum alij, tum Philippus ducentorum tantum denariorum mentionem facerent? Illa Marci verba confirmant: *Euntes emamus ducentis denarijs panes & dabimus illis manducare.* cap. 6. Ac si dicerent, ducentos in loculis denarios habemus, his panes turbæ comparabimus. Aliàs equidem aliam multo maiorem pecuniæ summam, qua tot hominibus cibus emi posset, protulissent: videlicet centum denariorum millia.

9. *Probabile.*

Credibile Apostolos habuisse tunc temporis ducentos denarios, eósque, vt turbas pascerent, in panes impendere voluisse. Philippus verò cum videret, pecuniam sufficientem non esse, respondit: Ducentos habemus denarios, sed ducentis denariis empti panes minimè possunt tót hominibus pascendis sufficere.

10. *Pro[illegible]. Thom. & [illegible]. C[illegible].*

Credibilius tamen mihi hærenti D. Thomæ, Lyrano, Iansenio, Carthusiano, Caietano, Maldonato, Barradio, & aliis Apostolos du[illegible] illos non habuisse denarios. Cyrillus, *V[n]de ememus panes dixit Christus, vt paupertatem Discipulorum ostenderet, qui iampridem colligendi æris abiecto studio, vnde emerent, non habebant.* Carebant Discipuli pecunia, [illegible]mabántque tantæ hominum multitudini [cib]um minimè posse suppeditari. Id exprimunt illa sententia: *Euntes emamus denarijs ducentis panes, & dabimus illis manducare.* Quasi per ironiam de re, quam impossibilem arbitrabantur, dictitâssent. Maiorem autem argenti summam proferre opus non fuit, quoniam ea illis pauperibus magna visa est.

11. *Quonam illa [illegible] Philippi.*

Hoc autem dicebat tentans eum; ipse enim sciebat, quid esset facturus. Duplex tentandi genus, vnum ad malum, quod dæmonis est: alterum ad probandam virtutem, quod est Dei. Sic Abrahamum, & Philippum tentauit.

August.

Legendus Augustinus tract. 4[2]. in Ioan. Oportuit equidem Philippum respondere: Domine, haud emptis panibus indiges, potens cibos toti Orbi suppeditare. Rogas, vndenam panes habere possis? Ex nihilo facere poteris, tibi pecunia augustior tua erit omnipotentia. Longè secus respondit: *Ducentorum denariorum,* &c.

12. *Cur potius Philippus interrogatur.* *Cyril.*

Cur Philippum potiùs, quam ex Apostolis alium interrogarit? Respondet Cyrillus, *Libenter Philippus discebat, quærebátque sæpiùs. Sed non erat adeo acutus, vt altiora posset intelligere. Quod inde patet, quia magno tempore Saluatorem secutus, & varia Deitatis eius signa in dies aspiciens, & tam verbis, quàm rebus ad cognitionem attractus, quasi nihil adhuc didicerit, in vltimo fere dispensationis tempore dicit ad Iesum: Domine, ostende nobis Patrem, & sufficit nobis. Vt ergo rudiorem ad sublimiora ingenio consequenda, & ad fidem vocans, & roborans, rogat.* Et Theophylactus, *Non alium interrogat Christus, quam Philippum, ipse enim maiore indigebat eruditione.* Vera hæc. *Theoph.*

13. *Auctoris sententia.*

Existimo tamen, non ideo specialiter Philippum interrogatum, sed quòd eius Patria Bethsaida esset, & loca illa haberet explorata, vnde cibus comparari posset: vel quia in cibo comparando erat peritior.

14. *De puero habente panes.*

Dixit vnus ex Discipulis eius Andreas, &c. *Est puer vnus hic, qui habet quinque panes hordeaceos, & duos pisces,* &c. Puer in sacris famulum significat. *Et ait Herodes pueris suis.* Id est, famulis. Matth. 14. Abulensis puerum *seruum* est interpretatus, iuxta illud *Laudate pueri Dominum.* Psal. 112. Id est, serui Dei laudate Deum. Ac si diceret (inquit Matth. 14. q. 83.) *est puer vnus hic, id est, seruus tuus, videlicet ex Apostolis aliquis, qui panes quinque habet, & duos pisces.* Christus planc pueros Apostolos appellauit, *Pueri, numquid pulmentarium habetis?* Ioa. 21. Satiùs existimo puerum aliquem in ea turbà fuisse, qui hos panes, & pisces haberet. *Matth. 14. Psal. 112. Abul. Ioan. 21.*

15. *Num venales panes?*

An panes venales à puero haberentur, vel ex penu Apostolorum fuissent? Euthymius venales sentit. Ego autem verosimilius duco puerum illum alicuius Apostoli fuisse consanguineum, & comitem, qui panes illos & pisces in cibum Apostolorum ferret. Probo ex illis Marci: *Quot panes habetis? ite, & videte: & cùm cognouissent, dicunt: Quinque, & duos pisces.* Et ex illis Matthæi: *Non habemus hic nisi quinque panes, & duos pisces.* Manifestiùs Lucas, *Non sunt nobis plusquam quinque panes, & duo pisces. Nisi fortè nos eamus, & emamus in omnem hanc turbam escas.* cap. 9. Habebant ergo Apostoli quinque panes iam quos non esset opus emere. Andreas igitur nomine reliquorum Apostolorum locutus, vt Ioannes scribit. Reliqui verò Euangelistæ, omisso puero, scripsere, Apostolos respondisse: *Non habemus nisi quinque panes,* quia id Andreas dixerat nomine aliorum. *Luc. 9.*

IN

IN IESVM TVRBAS REFICIENTEM.

PANEGYRICVS MORALIS PRIMVS CIRCA LITERAM.

EX CONVIVARVM FAME.

OBSERVATIO I.

Ad illa verba.

Abijt Iesus trans mare Galilææ, & sequebatur eum multitudo magna.

Cupientes turbæ Christum habere, eum sequebantur.

Ad Christum enim non perueniet, qui non sequitur ipsum.

16. BIT Iesus, relinquit turbas, turbæ autem abeuntem sequuntur, vt possidere valeant. Fugit sponsus? arripienda via, vt sequaris; nec enim qui non sequitur, diuinâ præsentiâ donatur.

17. *Quærere sponsum idem est, ac ipsum possidere. Qui quærit possidet, secus qui non requirit.* Cant. 3. Gillib.

Clamabat Sponsa, *In lectulo meo per noctes quæsiui quem diligit anima mea.* Cant. 3. Vbi Gillibertus serm. 1. *Noctes eius frequenter interpellantur absentiâ sponsi. cùm adest, lux est; cùm abest, nox est. Ideo multæ sunt noctes sponsæ, quia multi sunt elapsus sponsi. Beata planè quæ adhæret sponso tota die.* Si multi sunt sponsi elapsus, quonammodo sponsæ tota dies est, nihil noctis adest? Semper discedente sponso fruitur, ac si minimè discessisset, quia nunquam non quærit. *Per noctes quæsiui.* Bellè Abbas, *Adhæret sponso totâ die, & quærit illum totis noctibus.* Ac si diceret, Ideo sponsæ totum tempus dies est, quo adhæret sponso; quia tota nocte quærit: quærere autem idem prorsus ac dulcissimum sponsum possidere. Qui quærit, ergo possidet, secus qui minimè requirit.

18. *Trahi post Iesũ, siue illum sequi, idem est, ac eo frui.* Cant. 1. Bernard.

Alibi pia amatrix. *Trahe me post te.* Cant. 1. Et cur non *ante te?* An dulcius aliquid sponsæ, quàm optatissimo amantis amatique potiri conspectu? Profectò sciebat illa minimè posse sponsum videre, ac possidere, nisi post illum sequuta decurreret: ipsúmque sequi idem esse ac illius conspectu frui. Bernardus serm. 21. *Scio, inquit sponsa, me nequaquam posse peruenire ad te, nisi gradiendo post te: ideóque precor, vt trahas me post te.* Post te quærens trahor: sed simul necessariò tuo conspectu fungi. *Quàm pauci post te, ô bone Iesu, ire volunt, cùm tamen ad te peruenire nemo sit qui nolit. Non curant quærere, quem tamen desiderant inuenire.* Credite mihi, non videbitis, si non sequamini, illud enim sequi quasi videre est.

19. *Sequela ipsi Iesu optatus aspectus copulatur.* Exod. 33.

Cupiebat Moses Domini faciem beatissimam intueri. *Ostende mihi*, ait, *faciem tuam.* Cui Deus, *Ego ostendam tibi omne bonum. ponam te in foramine petræ, & cùm pertransierit gloria, posteriora mea videbis.* Exod. 33. Faciem, in qua gloriæ fulgores, cupit Moyses videre, non tergum. Imo quia gloriam faciei conatur aspicere, ad terga aspectanda inuitatur. Qui enim Deum sequitur, qui post Deum currit, necessariò faciei gloriâ potitur. Nyssenus hom. 12. in Cant. *Quibus verbis docemur, eum, qui videre Deum cupit, desiderij compotem fieri semper sequendo.* Preme hoc: *Desiderij compotem semper.* Si semper desiderat videre, quandonam dabitur fruitio, ac consequutio? An non vides quia illud ipsum sequi Iesum, iam est ipso potiri? Ideo addit, *Sequendo.* Quia sequelæ ipse optatus aspectus copulatur. Nyssen.

OBSERVATIO II.

Ad illa verba:

Et sequebatur eum multitudo magna, quia videbat signa, quæ faciebat.

Christum præeuntem ad deserta turbæ sequuntur imitatrices.

Exemplum enim verbo est efficacius.

BEVNTEM Iesum trans mare turbæ sequuntur suauissima quidem tractione, quia exemplum Ducis, seu Præsulis verbo efficacius reperitur. Difficile imperium, pelagus tranare, in deserto consistere, tolerare famis molestiam? Præcurrat Præsul, oculis præsenter actiones verbis quælibet efficacissimas. 20.

Post

21 Post occisum Regem M[illegible]abitarum [illegible] Aod Israelis liberator [illegible] & [illegible] *Sequimini me* [illegible] *tradidit enim Dominus inimicos nostros Moabitas in manus vestras. Descenderúntque post eum, & [illegible] vada Iordanis, [illegible] non dimiserunt transire quemquam* [illegible] *percusserunt Moabitas,* &c. Iudic. [illegible] Sese Ducem [illegible] ad [illegible]dum, videndumque [illegible] [illegible]olum, [illegible] opere ipso efficacius persuaderet. D. Bernardus serm. de S. Benedicto. *Sermo* [illegible] *[illegible]uus, & [illegible] efficax exemplum operis est, plurimum faciens suadibile quod dicitur, dum monstrat factibile, quod suadetur.* Iesus si non occupat vadi I[illegible], abit [illegible] mare Galilææ lassatum itinere, [illegible] fatigatus, quem quidem alac[illegible] [illegible] ac [illegible] sequerentur. Ac [illegible] Dux verus Aod saluator: *Sequimini me.*

Aod aliud [illegible] Israel [illegible] Is[illegible] [illegible] Iordanis.

[illegible] Lucam audiamus, *Exibant dæmonia à multis clamantia, & dicentia; Quia tu es Filius Dei: & increpans non sinebat ea loqui. Facta autem die, egressus ibat in desertum locum, & turbæ requirebant eum, & venerunt vsque ad ipsum.* Cap. 4. Vbi quæsieris, cur Dominus dæmones clamantes compresserit [illegible] Ambrosius ad Psal. 118. *Dæmonibus confitentibus Dei Filium, imperabat tacere, ne operibus magis, quam sermonibus [illegible] agnosceretur.* [illegible] sermoni[illegible] [illegible] [illegible]es seque[illegible] [illegible] [illegible] *[illegible] in desertum locum, [illegible] requirebant eum.* Vt [illegible] qui [illegible], vt ad [illegible], efficacior [illegible] præcessit [illegible] exhortatio. Sic [illegible] molestiis [illegible] in [illegible] pergunt alacriter Domino præeunte.

[illegible] *[illegible] præ-*

2[illegible] [illegible] Dominus [illegible] admodum expectationem [illegible], fatus: *Venite post me, faciam vos fieri piscatores hominum.* At illi, *[illegible] retibus [illegible] eum.* Matth. 4. Cun[illegible] quidem ab [illegible] bus piscatoribus di[illegible] vt deser[illegible]um incommoditatibus [illegible] meatur. An fragilitas humana patiens [illegible] labori committ[illegible]: Ite [illegible], dum Christus præcedit ad deserta. Non ait, Ite, sed *[illegible] post me.* D. Anselmus, *Primo ponit se nobis in exemplum, & postea inuitat ad veniendum post [illegible]. Venientes autem ad se vocat, vt reficiat, ne deficiant.* Audisti Dominum profantem, *Misereor turbæ, quia sustinet me, & si dimisero eos ieiunos deficient in via.* En sequendi Domini [illegible]modum famis ac itineris molestia toleratur Christo præeunte, & [illegible]ndem refectione lassitudo [illegible].

Quam [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Mat. [illegible]

24 Sponsus proclamat, *Ego flos campi, & lilium conuallium.* Cant. [illegible] Vos ad campum aduoco, [illegible] Ait [illegible] flos sum hortorum, [illegible] [illegible]tecon[illegible] [illegible] [illegible] Bernar[illegible] 4[illegible]. *Ille [illegible] ad campum, ad exercitium [illegible]. Nec [illegible] putat quidquam persuasibilius [illegible] ad ineundum certamen* [illegible] campi [illegible] *[illegible] si se ipsum [illegible]*, aut [illegible] in [illegible] [illegible]plum [illegible]

[illegible] Cant. [illegible] [illegible]

OBSERVATIO III.

Ad illa verba:

Et sequebatur eum multitudo magna.

Non imperatæ turbæ, non tractæ, sed voluntariæ & vltroneæ celeriter, & alacriter veniunt ad Christum.

Voluntarios enim Dominus expetit sectatores.

NVLLO præmisso imperio, turbæ Dominum sequebantur. Ideo ait, *Cum vidisset, quia multitudo magna venit ad eum.* Vnde operam earum sibi leuandæ impendere curat [illegible] voluntarios enim magni ducis Domini sectatores, alacre benigniter excipit obsequium. 25.

Voluntarium obsequium, [illegible] amulorum perseuerantius.

Non dubium, [illegible] Dominus Discipulorum, quos vocare [illegible] [illegible] grato animo exciperet obsequium. *Venite ait post me.* Illi *autem continuò, relictis retibus secuti sunt eum.* Mat. 4. Ad quæ Cyrillus, *Celeres erant Discipuli, & valde alacriter ad credendum Christo prosiluerunt: nam continuò, relictis retibus, & patre, secuti sunt.* A[illegible] existimo [illegible]se Petrum gratiorem præbuisse, dum ad Christum accedit, eumque sequitur, nullo imperio præmisso. *Inuenit Andreas Fratrem suum Simonem, & dicit ei: Inuenimus Messiam, quod est interpretatum Christus, & adduxit eum ad Iesum. Intuitus autem eum Iesus,* &c. Ioa. 1. Cur Andreas [illegible] Petrus Christi præceptum non expectant, vt sequantur? Certè vt reliquis daretur perseuerantiæ d[illegible]entum. Chrysostomus, *Cum vltro sequi eligerent, firmi, & constantes permanent.* Nonne turbæ patientissime Christum sustinuerunt? Vltroneæ progressæ [illegible]imperiuntur. 26.

Grata [illegible] Iesu voluntaria sequela. Matth. 4. Cyrillus. Ioa. 1. Chrysost.

Petrus firmissimum aduersus Tartari rabies saxum futurum, præfante Domino: *Tu es Simon filius Ioanna, tu vocaberis Cephas quod interpretatur Petrus.* Ioa. 1. siue, *Tu es Petrus, & super hanc petram,* &c. Matth. 16. Petri perseuerantia laudatur, totiusque Ecclesiæ persistentia & firmitas [illegible] fundata [illegible] super eum, qui vltro sequutus est Saluatorem. Bellè Chrysostomus ad illud Ioannis 1. *In crastinum voluit exire in Galilæam. Nam si nemine suâ sponte prosequente, ipse aliquos vocasset, de eorum perseuerantia potuisset dubitare.* At de Apostolorum, Discipulorum, totius Ecclesiæ vocatæ ad se persistentia non dubitat, quia super Petri vltro accedentis, [illegible] sequentis [illegible]stantia solidatur. O quam amabilis [illegible] obsequium vltroneum! 27.

Petrus laudatus excipitur, quia voluntarius sequitur firmus in basi[illegible], vt stabiliret Ecclesiam. Ioa. 1. Chrysost.

E[illegible] [illegible]lurus Dominus cælestis Regni [illegible] [illegible] constructionem beatitudinum gloria, quasi fundamentum cunctarum firmi[illegible] lapidem spiritus paupertatem apponit *beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est Regnum cælorum.* Matth. 5. An laborum tolerant[illegible] [illegible] molestias 28.

Cunctæ spiritualis vita pondus supra voluntarium obsequium innititur firmius. Mat. 5.

molestus lacrymarum fluxus, inediæ laboriosa institutio? supra spiritus paupertatem innitatur; paupertas enim spiritus voluntaria, ac spontanea est. Chrysostomus, *Quoniam multi sunt humiles non spontanei, sed rerum adstricti necessitate, illos omittens, ex voluntate semetipsos humiliantes, & contrahentes primos vocat beatos.* Vt supra voluntarij obsequij firmitudinem omnis exædificatio spiritualis perseueret.

Chrys.

29. An non seruitus necessaria hominem reddit infelicem? Quid maledictione paternâ horribilius? Maledictum puta eum qui non seruit vltroneè. Iniquissimus Cham ob irreuerentiam illam patri exhibitam flagellatus est filij seruitute necessariâ. *Ac Maledictus Chanaam, seruus seruorũ erit.* Gen. 9. Id est, necessariâ Chami filius seruitute premendus est, & ideo maledictionis diræ iaculo confixus apparet. Ambrosius ad Ps. 104. *Quia pulchrius est bonum, quod non ex necessitate fit, sed ex voluntate, ideo ei iugum imposuit necessitatis.* Illud expone: *Pulchrius est bonum quod non ex necessitate fit.* Sic fœdius malum quod ex necessitate procedit. Huiusmodi malo, maledictionis loco, Cham vulneratur: filium habebit tam miserum, qui ex necessitate, non voluntate seruiat. Quid molestius?

Quam dira homini maledictio ex necessitate, non ex voluntate seruire.
Gen. 9.
Ambr.

30. Missurus Deus Prophetam ad graue ministerium, ait: *Quem mittam, & quis ibit?* Cui Isaias, *Ecce ego mitte me.* Dominus autem, *Vade*, inquit, *& dices populo huic: Audite audientes, &c.* Quare Dominus absoluto vsus imperio non præcepit Vati, vt pergeret ad obsequium? An vt gratior esset oblatio vltronea conditori? Ambrosius ad Psal. 118. *Seruulo suo poterat imperare, quem dignum, qui mitteretur, inuenerat: sed maluit eum spontaneæ oblationis non fraudare mercede, qui vt ipse se offerret præstolatus est. Et quamuis eius sciret affectum, expectauit tamen vocem, vt cumularet gratiam.* Adde, & vt voluntarius famulus velocius, & alacrius exuberet obsequium.

31. Quid plura? Vltronei famuli efficacius, ac fortius implent ministerium. In Romanâ militiâ Volones commendatione perspicua allciebantur, quia voluntarij procedebant ad campum. Capto Loth, Abraham aduersus infinitam barbarorum multitudinem expeditos vernaculos suos *trecentos decem & octo* numerauit. Irruit super eos nocte, & percussit eos. Gen. 14. An imprudentem Abraham ducem gessisset tam paucos milites tantæ multitudini opponens? Eum D. Chrysostomus à nota liberat asserens vernaculos ab Abrahamo assumptos, *vt sponte, & beneuole illi omnem facerent.* Vltronei, spontaneique procedunt. Ingens hostium multitudo facillimo negotio comminuetur à paucis.

Pauci spontanei famuli grauissimum suscipiunt omni ministerij.
Genes. 14.
Chrys.

Heri, seu Domini temporales discant
quam spontaneos oporteat seruos
procedere, vt opus iniun-
ctum efficaciter
exequantur.

Observatio IV.

Ad illa verba.

Quia videbant signa, & prodigia super his, qui infirmabantur.

Turbæ Dominum sequebantur non omnino spiritu vltroneo, quæ temporaria commoda expetebant.

Rarus enim ille, qui diuinum solummodo spectet obsequium.

DVm viderẽ turbas minimè spiritu feruentes, nec Christum Deum omnino adorantes, tam alacriter illum per deserta sequi, vt contemnerent famis molestiam, mirabar homines adeo perfectos Iesu sectatores, vt nullam aliam viarum suarum vsuram aspectarent. Profectò dum legerem illa: *Quia videbant signa*, cognoui quam vere Gentilis cecinisset Periander: 32.

Perian.

Nullus graditur sine lucri spe.

33. Prodigus ille ad patris domum regredi cupiens clamabat: *Quanti mercenarij in domo patris mei abundant panibus: ego autem hic fame pereo!* Luc. 15. Quare non dixit: Quot filij apud patris mei domum pane filiorum vescuntur? Certè de filiis loquebatur; hi enim pane vescuntur qui filiis assolet præparari: *sumere panem filiorum, &c.* Attamen mercenarios vocauit appositè, quia rarus est filius, qui non pro mercede Domino seruiat.

Rar[us] filius, qui non p[ro] mercede Domino seruiat.
Lucæ 15

34. Dei filium charissimum Isaiam testor, cui Dominus & Pater, *Quem mittam, & quis ibit nobis*: Respondit Propheta: *Ecce ego, mitte me.* cap. 6. Illam particulam: *Nobis* expende. Ac si diceret Deus, non solum quærere intendo filium, seu seruum dilectum, qui vadat, sed & qui ita vadat affectus in Dominum & parentem, vt omnino ipsi vadat, eius gloriam requirat & non propriis commodis curam impendat. Vates ergo, *Ecce ego*, inquit, *mitte me.* Et quare non addit: *Mitte tibi.* si audierat: *Quis ibit nobis?* Veritus ne fortè vel qui filius charissimus erat ex illo ministerio spirituali quidem aliquid sibi ipsi, & non Deo soli commodi expiscaretur. Tam difficilè Deum solum vel ab spiritualibus viris quemlibet in negotiis quæritari. D. Hieronymus Epist. 43. *Notandum, quomodo ad id, quod Dominus dixerat, Quem mittam, & Quis ibit nobis, Propheta ex parte respondit. Ecce ego, mitte me. At de sequentibus,* nempe *Nobis tacuit. Intelligens* vtique *nullum hominem dignum esse, qui Deo pergeret, & omne iter suum eius faceret esse, qui mitteret.*

Filius Dei Isaias non audet se Dei obsequio omnino ad dicendum promittere sine lucri spe.
Isai. 6.
Hieron.

35. Filiis Euangelicis perfectis vtique illa vox: *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est Regnum cælorum. Beati qui esuriunt, & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur, &c.* Math. 5. Cunctisque [illis] per[...] virtutum exer[...]menti [...] specialia præmia à Domino [...]

Filii Euangelicis perfectis, adhuc præmium proponitur, iam rarus sine

adscribuntur. An non Apostoli sine praemio decertabunt? Credo Paulum, & Petrum, Ioannem, Iacobum, reliquósque Apostolos non proposita mercede dimicaturos fuisse. Attamen vel perfecti quique ex Discipulis, siue alumnis Ecclesiae haud (mihi credite) sine praemij spe fortissime dimicabunt. Sed non mihi, sed sancti Chrysostomo credatis hom 3. in Iob. *Apostoli erant praecones terrae, Orbisque Doctores. ipsis occultari poterat lucrum; sed res Mundo detrimentum fuisset. Poterat Paulus sine corona promissione certare; sed non vbique Paulus, non vbique Petrus. Multorum anima infirma sunt.* Ipsis ergo perfectissimis Apostolis praemia praescribantur; rarissimorum enim est, sine proposita mercede diligere.

OBSERVATIO V.

Ad illa verba:

Cùm subleuásset ergo oculos Iesus, & vidisset, &c.

Adnotat Euangelista, Iesum oculos subleuasse, innuens lumina pudicè custodienda.

Exitialiter enim oculi hùc illúcque diuagantur.

6. Beda. EO A ad haec, *Dixit: Cum subleuásset oculos Iesus, vt discerenus, quia oculos non erigebat huc atque illuc, sed pudicè sedebat attentus cum Discipulis suis.* Si in Discipulorum conspectu tam accurata luminum Domini demissio, quid si adest obiectum aliquod, quod posset perfecti cuiuslibet oculos abstertere. Custodienda lumina, ne animi oculi eruantur.

37. Si Samson oculos coram iniquâ foeminâ demisisset, nec illicita concupisceret, nec luminibus priuatus conquereretur. *Eruerunt oculos eius.* Iudic. 16. Ad quae Brixianus, *Samson oculis fuit priuatus, quòd à concupiscentiâ oculorum sibi non temperauit.* Temperasset procul dubio si non respexisset, quae nefas esset concupiscere.

38. [illegible] Sedeciam? *Apprehensum ergo Regem duxerunt ad Regem Babylonis. Filios autem Sedeciae occidit coram eo, & oculos eius effodit.* 4. Reg. 25. Quare oculis Rex orbatur? Textus ait, *Et fecit malum coram Domino iuxta omnia, quae fecerat Ioachim.* 4 Reg. 24. Colligit Hieronymus procul dubio abusum fuisse oculis, vt illicita concupisceret, vnde oculis priuatus adnotatur sicut Samson. *Visu (inquit ad Ezech. 23.) quo malè fuerant abusi Samson & Sedecias, priuantur.*

39. Si mulier illa ex incendio Sodomitico erepta in statuam salis versa non esset, proclamasset fortassè à salute decidisse, quia oculos minimè compressisset. Ait D. Basilius Seleu. orat. 2. *Fugere spectare, vt saluari possis.* Posuit certè illa [illegible] oculos comprimendo, ne (affectu forsan [illegible] iuxta aliquorum placitum) spectaret incendium.

Potuisset misera à clade primae foeminae didicisse. *Vidit ergo mulier, quòd bonum esset lignum ad vescendum.* Gen. 3. Vt vidit, vt periit. *Vbi legem* (adiicio ex Seleuco citato) *scriptam vides, ibi desiderium coerce, ibi recusa cibi contactum vt vita venenum. Auerte oculos, ne ad transgressionem traducant.* 40.

Iniquus Balaam post benedictionem sic Balac iratum placare intendit: *Pergens ad populum meum, dabo consilium quid populus tuus populo huic faciat extremo tempore.* Num. 24. Positis armis, coram aduersus eos oculis vtimini, obiicientes pulchras Madianitarum foeminas, quas aspicientes, miserè deperibunt, Basilius Seleu. orat. 6. fatur, *Cum Madianitae acie decucissent Israelitae, capti sunt amore mulierum velut in acie. Cúmque armis vincerent, oculis labebantur.* 41.

Verè Demosthenes, *Oculi sunt morum indices.* Etenim, quia demissi arguunt hominis temperantiam: elati autem animi asserunt impudentiam. Vnde aiebat Ficinius in Dion. Areop. *Oculi ad cognitionem hominis necessariò pertinent.* Demittuntur? O quàm ille homo modestus, ac temperans est! Efferuntur? quàm concupiscentiae tyrannide pressus! Idem Author de Reg. lib. 6. cap. 10. *Oculi sunt animi indices, per quos homines clementiam, misericordiam, amorem, odium, iram, laetitiam, tristitiam, & huiusmodi affectiones ostendunt.* Si autem demittantur, homo ab hisce prauis affectibus cunctis immunis iudicabitur. 42.

OBSERVATIO VI.

Ad illa verba:

Cùm subleuásset oculos Iesus, & vidisset, quia multitudo venit ad eum, &c.

Cùm vidisset Dominus hominum indigentiam, non potuit non succurrere miseris.

Oportet Praesules subditorum aspectare tribulationem, vt efficacius succurrant.

VLGARI axiomate Hispanico liceat mentem expendere: *Ojos que no ven, coraçon que no siente.* Miseri subditi innumeris cladibus immerguntur, vsque ad animum vndis permeantibus. Rex, Praesul, paterfamilias non aspectat. O quàm sine medicamine perit aegrotus! Oculos eleuat Princeps, vt aspiciat, saepe eius viscera, paterna vtique commouentur. 43.

De Conditore ait Paulus, *Pater misericordiarum, & Deus totius consolationis.* Cor. 1. Vbi Anselmus, *Ipse dico, Pater misericordiarum, quia ex visceribus eius proueniunt in nos misericordiae eius.* Profectò licèt ex visceribus misericordiae in miseros profluant, cupiunt Dei amicissimi quique Dei aspectu donari. Moses, 44.

T Ostende

Marginalia: Math. 5. — Chrys. — Beda. — Iudic. 16. — 4. Reg. 25. — Hier. — Gen. 19. — Basil. Seleuc. — Et Eua. Gen. 3. Basil. — Israelitae videntes debellantur. Num. 24. — Basil. — Oculorum mala. Demost. Ficin. — Licet Dei viscera misericordia plena, attamen iusti & petunt ab ipso videri, vt misereatur.

Ostende mihi faciem tuam. Seu da, oculorum tuorum frui eleuatione. Dauid autem vel ipsius Filij agens personam inclamabat, *Respice in me, & miserere mei.* Ac si misericordia ex paternis visceribus esset proditura post oculorum eleuationem. Mihi credite, paternus affectus plurimùm ex aspectatione, & visione miseriæ exacuitur.

45. *Pater familias benignissimus, dum aspicit, miseretur.* Luc. 15. Chrysol.

Testor Patrem illum, qui dum filius brutorum saginâ pasceretur, non afficitur, dum autem oculis præsentatur adolescens miser, irruit in oscula. *Cùm autem longè adhuc esset, vidit illum Pater suus, & misericordiâ motus est, & accurrit*, &c. Luc. 15. Scio ex visceribus paternis affectum prodiisse, fante Chrysologo ser. 2. *Apud Patrem non intercedit extraneus, intus est in Patris pectore, qui intercedit, & exorat affectus. Vrgentur Patris viscera iterum filium genitura per veniam.* Attamen ille affectus ex oculorum ministerio impenditur. *Vidit illum, & misericordiâ motus est.* Euthymius oculis tribuit aspectantibus patris compassionem. *O visum compatientis acutissimum! Hunc ipse vidit paratus semper ad eorum, qui conuertantur, susceptionem.* Semper paratus adest ad veniam, quia non dormitabit Israëlis custos, nunquam non ad se properantes aspiciet.

Euthym.

46. *Peccatores à Deo videntur, vt misereatur!* Gen. 3. Ioa. 1. Ruper.

Recèns natus Adamus ex paternis visceribus delinquit, ac vniuersarum miseriarum pelago immergitur. Accurrit Pater quæsiturus filium, nec tamen ille conuertitur. *Adam* (inquit Dominus) *vbi es?* Denique prodigens filius inuenitur, aspicitur, & de miseriâ reparandâ agitur. Gen. 3. In cuius typum ait Dominus Discipulo, *cùm esses sub ficu vidi te.* Ioan. 1. Vbi Rupertus lib. 2. in Ioan. *Vidit non solùm Philippum, sed & omnes electos suos, dum essent sub ficu, vidit misericordia sua oculis. Id est, cùm primus parens illorum factus mandati transgressor, confusus ficus folijs, pudenda contegeret. Iam tum vidit eos, & misertus est; iam disponebat misericorditer, quo illos ordine à præuaricationis reatu liberaret.* Illud adnota: *Iam tunc vidit eos, & misertus est.* Non miseretur, donec videat? Scio in Deo idem videre, & misereri. Attamen præcedens misericordiam aspectus describitur, vt Principes edoceantur oportere, vt subditorum aspectetur miseria ad efficacem medicinam: nec sufficere affici paterna viscera si oculi quandoque non eleuentur. Ambrosius Lib. 2. offic. cap. 16. *Non enim solas aures præbere debemus audiendis precantium oculis, sed etiam oculos considerandas necessitatibus, Plus clamat operatori bono debilitas visa, quàm vox pauperis: Videndus est ille, qui te non videt; requirendus est ille, qui erubescit videri.* Hinc profatur Isaias, *Frange esurienti panem tuum, egenos vagósque induc in domum tuam. Cùm videris nudum, operi eum, & carnem tuam non despexeris.* cap. 58. Non despicitur quidem egenus, ac miser cum videtur ab eo, qui se naturæ consortem agnoscit. *Cùm videris nudum, operi eum.* Multi non operiuntur, quia nudi non aspectantur. Damascenus ex Clemente Rom. lib. 2. Paral. cap. 16. Videns pauperem equidem *maiori diligentiâ* occurrit *et prospiciens*, quàm audiens.

47. *Plus afficitur in miserum qui videt, quàm qui audit.* Ambros. Isai. 58. Damasc.

OBSERVATIO VII.

Ad illa verba:

Dixit ad Philippum: Vnde ememus panes, vt manducent hi? Hoc autem dicebat tentans eum; ipse enim sciebat, quid esset facturus.

Sciens Dominus, quid facturus esset, adhuc alterius consilium requirit.

Edocens Principes non scientes haud dedignari, alterius sapientioris consilio subiacere.

IRARIS Dominum à subdito consiliû exquirere, cum sciret, quid facturus esset? Plus miraberis si scias Philippum ad consilium ferendum minùs aptum. D. Cyrillus, *Philippus non erat adeo acutus, quòd altiora posset intelligere.* Itaque sciens omnia, à minus acuto consilium exquirit, vt minùs sapientes doceat à sapientibus negotiorum seriem consilium capere non dedignentur. 48.

Cyrillus.

Luciferiana est equidem arrogantia te solum in Testamenti monte sedere. *Sedebo in monte Testamenti.* Isai. 14. Vbi Bernardus serm. 5. de verb. Isa. *Solus sedere volens tanquam fulgur cecidisti de cælo.* Chaldæi illi, qui non consultis Daniele, & sociis, somni interpretandi causa ingressi sunt ad Nabuchodonosur tanquam insipientes iubentur interfici. Dan. 2. Hieronymus, *Chaldæi inuidentes sapientia eorum*, (id est Danielis & sociorum) *ingressi sunt soli, quasi soli præmia recepturi.* Sapientior ipse Daniel, qui ad solutionem somnij indicandam euocatus sociis consiliariis indicauit negotium, vt sciens speciem prætenderet eius, qui consilium à minùs sapientibus iniret. Hinc Glossa Interlinealis addit. *Ne sis sapiens tibi soli.* Eo enim ipso quòd sciens quid facturus sis, alterius consilium non exquisieris, insipiens reputaberis.

49. *Sciens quid facturus sit, minus sapientem consulat, ne habeatur insipiens.* Isa. 14. Bernard. Dan. 2. Hieron. Interl.

Intendens Ecclesiæ vertex alium Apostolum pro Iuda præuaricatore assignari, fratres adit Apostolos fatus. *Oportet ex his viris, qui nobiscum sunt congregati, testem resurrectionis eius nobiscum fieri vnum ex istis: statuerunt autem duos.* Act. 1. Cur Petrus Pontifex summus consilium capit a fratribus? Respondet D. Chrysostomus hom. 3. *Iam Petrus erat se ipso factus melior. Hoc ad quæstionem responsum est.* Melior, inquam, id est, sapientior, aut aptior regimini. Si melior iam, si sapientior, securiùs posset sine consilio Apostolorum eligere. Imo quia sapientior non solum cunctis, sed & se ipso, visum sibi necessarium minùs sapientes adducere in consiliarios.

50. *Quia sapientior erat Petrus fratrum consilium inire curat.* Act. 1. Chrys.

Deus

52. *Sap contra se dos consil Sapie. 1. quasi essentiale est, ... illa... rios adire.*

Deus ipse profatur, *E o sapientia habito in cōsilio, & eruditis ... te ... um co ... tatio ... ...* Prou. ... Omnia ... iens, qui sapientibus præeil, thronum seu templum dignu Dei ... cle ... ... *Vt* ... cet e ... ceat insipientes sap ... res adire. D. Ambros. lib. ... de ... ffic. *Q ... d ... prodest habere sapientiam, si con ... um reunas?* S ... apiens est, quare ab aliis con ... ium exq ... et? Quia quasi de scientiæ veracis essentia est, ea quæ scit, ad consiliarios adducere. Cassiodorus ... b. 6. variar. epist. 29. *Omnis prouidens seu ... piens consilium quærit.* Cecinit Virg. libr. 12. Æneid.

Virg.

> *Quantumque ipse feroci*
> *Virtute exuperas, tanto me impensius æquum est*
> *Consulere, atque omnes metuentem expendere casus.*

Observatio VIII.

Ad illa verba:

Vnde ememus panes, vt manducent hi?

Pium Dominus Philippum apposite adiit Consiliarium.

Nec enim impius consilium salutare exhiberet.

52. ... pium ... consi... ... um. Bar...

OSTER Barradius ait tom. 2. lib. 10. cap. 1. *Mirum, cur Iudam Dominus non interrogauerit, qui habebat loculos: ad eum namque hæc interrogatio pertinere videretur.* Imo mirarer, si Dominus Iudam consuluisset: (illius venia dixerim) nec enim impius salutare turbis consilium exhiberet. Interrogatur apte Philippus pius admodum, qui salubre consilium meditetur: *Ducentorum denariorum panes non sufficiunt.* &c. Putat emendas escas impensis Præsulis; si ad Collegium Apostolicum illa (vt vidimus probabiliter) pecuniarum summa pertinebat. Impius Iudas de iniuria communi communitati prouidendum proculdubio iudicaret.

D. Ambrosius lib. 2. Offic. cap. 22. illustrat argumentum. *Quomodo* (ait) *enim potes iudicare consilio superiorem, quem videas inferiorem moribus? Supra me debet esse, cui me committere paro. An vero idoneum eum putabo, qui mihi det consilium, quod non dat sibi? & mihi eum vacare credam, qui sibi non vacat? cuius animum voluptates occupent, libido deuincat, auaritia subiuget, cupiditas perturbet, quatiat metus. Quomodo hic consilij locus, vbi nullus quies?* Item. *Talis esse debet qui consilium dat, vt se ipsum formam alijs ad exemplum bonorum operum exhibeat in doctrina, in integritate, in grauitate, vt sit sermo eius salubris, & irreprehensibilis, consilium vtile, vita honesta, sententia decora.* Quam apte τὸ *Consilium vtile, sententia decora* illam particulam circum-

E... ... & Mend. in Euang. de Temp. T. I.

scribunt: *Vita honesta.* Probitas enim cor est, è quo vndique profluere iusta consilia consueuere. Plato ad Perseam canit, — Plat.

> *Res est prof... acra consultatio.*
> *Consilium improbi in extremum incidit malum.*
> *Inanium inania consilia.*
> *Fatuus fatua loquitur.*

Terentius autem in Haut. sic improbum consiliarium carpit: — Terent.

> *Tenè isthæc loqui?*
> *Non-ne flagitium est te alijs consilium dare,*
> *Foris sapere, tibi non posse auxiliarier?*

54. *Quicunque Consiliarius debet esse suspectus, quia pauci salutare exhibent consilium.*

Ecclesiasticus admonet, *A consiliario serua animam tuam.* cap. 37. Cur seruare animam à consiliario docet, qui nos ad consilium capiendum innutrit? Exponit Hugo Card. *A malo consiliario.* Quare autem non apertè Magister cælestis admonuit: *A malo consiliario serua animam tuam?* Quia tam rarus apud mundiales bonus est consiliarius, vt ab omni consiliario nobis sit fugiendum ipso fante: *Consiliarius vnus è mille.* cap. 6. Id est, *Bonus consiliarius.* Vnde absolutè *à Consiliario serua animam tuam*, quia quicumque apud terricolas consilium exhibet, debet tibi esse su pectus. — Eccli. 37. Hugo. Eccli. 6.

55. *Philippus consilium dedit ab auaritia immune, quod non Iudas præstaret.*

Philippus igitur probus admodum consilium exhibuit ab omni auaritiâ immune, quod Iudas non proferret. Oportet Principes, ad quos attinet milites apud deserta pascere, consiliarios bonos, & pios adire, ne iniuria militum ipsorum, aut pauperum agricolarum subsidia belli meditentur. Manducent hi, sed ab ipsis pecunia nó erit exigenda. Rursum Ecclesiastici locum expendo. *A consiliario serua animam tuam. Prius scito quæ sit illius necessitas; & ipse enim animo suo cogitabit, ne mittat sudorem in terram.* Eccli. 37. Pende illud: *Ne mittat sudorem in terram.* Id est, ne sudorem pauperum in terram velut semen emittat ad proprium commodum procurandum; dum scilicet suo lato consilio a paupere exigitur, quod pauper est manducaturus. Hugo Card. *Ideo primò considera, qualis est consiliarius, quam ei consentias. Ne fortè sit terrenum eius consilium, & te per cupiditatem figat in terram, & suum consilium confirmet pro terreno commodo.* — Eccli. 37. Hugo.

56. *Paulus Consiliarij sibi munus arrogat, qui sine auaritia cōsilia tulit.*

Probus consiliarius nullum ex auaritiâ consilium expediet. Sibi videtur Paulus consiliarij munus arrogare. *Consilium in hoc do.* 2. Cor. 8. Et sæpe aliàs. Quare? Appositè consiliarij munus suscipit ille, qui omnino ab auaritiâ alienus nullum exitiale pauperibus consilium exhibebit. De se ipse dicebat. *Ego autem didici in quibus sum sufficiens esse.* Phil. 4. Quod exponit Ambrosius lib. 2. Offic. cap. 7. *Ideo vir boni consilij dicit: ego didici, &c. Sciebat enim omnium malorum radicem esse auaritiam, & ideo suo contentus erat, alienum non requirebat. Satis mihi est, inquit, quod habeo. Siue parum, siue plurimum est.* Quam aptè *vir consilij boni* Paulus appellatur, nam qui ab auaritiâ immunis est, consilium exhibebit egenis salutare. Haud sic Iudas auaritiâ pressus. Vndè mirum fuisset, si ab ipso Dominus consilium exquisiuisset. — 2. Cor. 8. Phil. 4. Ambr.

OBSERVATIO XI.

Ad illa verba:

Vnde ememus panes, vt manducent hi?

Non consulit Christus Rex, an pecunia à paupere sit exquirenda, sed vndenam ex proprio penu possint emi panes in subditorum subsidium.

Commendabilis Princeps ille, qui expensis proprys subditos alit laborantes, seu dimicantes.

57\. *Contra militaris annonæ Ministros, qui Regias pecunias sibi retinent, pauperibus militibus perennibus.*

NON dixit, Vnde exquiram pecunias, vt panes emantur, sed *vnde panes ememus?* Ideo Philippus voluntatis Iesu conscius ad pecunias Apostolicæ ditionis (ex sententiâ probabili) accurrit, suorum ducentorum denariorum summam exponens. Quam laudabilis Rex, qui e proprio penu, aut alibi sine iniuriâ subditorum quærit, vnde subditi reficiantur.

58\. *Rex Iesus pro communitate soluit non ex pecunia communitatis, sed aliunde quærit.* Matt. 17. Orig.

A Rege Iudæorum Cæsari tributum exquiritur. Qui cum posset pecuniam à communi loculo sumere, vt pro subditis impertiretur: Rex noster, ne communitati graue esset soluere, quod Præsul pro se & suis impenderet, Petro inquit, *Vade ad mare, & mitte hamum, & eum piscem, qui primus ascenderit, tolle, & aperto ore eius, inuenies staterem, illud sumens, da eis pro me, & te.* Mat. 17. Ad quæ Origenes homil 3. *Docet, vbi valeat reperiri imago, quæ quæritur,* (id est numisma) *Vade ad mare, & mitte hamum, &c. Et cum inueneris staterem, dabis pro me, & te.* Facilius ô Domine apud loculos Iudæ ex communi pen[u] inuenitur. Aliunde exquirenda pecunia, ne vel pro subditis cum ipsorum incommodo soluatur.

59\. *Taxantur Reges, qui de sanguine pauperum vel muros Vrbium reficiunt.* Mich. 3. Theop.

Regum illius temporis Propheta taxat ingenium, qui de sanguine pauperum muros Sion extruere non verebantur. *Audite hæc Principes domus Iacob. Qui ædificatis Sion in sanguinibus, & Ierusalem in iniquitate.* Mich. 3. Theophylactus. *Ædificatis Ierusalem in iniustiti[i]s* David expetebat muros Ierosolymæ ædificari: *Vt ædificentur muri Ierusalem.* Psal. 50. Nónne pium e subditorum impensis dare operam exædificationi? Pium sane, si iuste & cum debito moderamine fiat. At impium vtique, si pauperum iniuriis, pecuniæ conquirantur.

60\. *Propter oratorum iniurias Regnum aratur, destruitur.* Mich. 3.

An pium oratorem ad bella procedere, humi iacere, inediâ affligi, vt cum hostibus valeat decertare, & ab ipso panem Ducum iniuriâ, ac vi surripi, pecuniam extorqueri, vnde ducibus inscio Rege, exercitus solummodo cibi compararentur, stipendia soluantur? *Propter hoc (addidit Propheta) causa vestri Sion arabitur.* Vt aratio Sion iniuria affectos vindicet a[ra]tores.

61\. Cùm Ægyptus bello famis horribili premeretur, quonamodo laborantibus agricolis Rex Pharao prouidit? An Prorex Iosephus pecuniam à ciuibus exegit, vt eisdem com[p]araret alimonias? Minime, sed eius industria sumptibus Regiis præparantur cibaria, colliguntur annonæ. Ambr[o]sius lib. 2. Offic. [c]ap. [...]. *Quanto vtilius R[eg]em Pharaonem sanctus Ioseph consilio prouide[n]t[i]a iuuit, quàm si consuluisset pecuniam. Pecunia enim v[n]ius Ciuitatis non redemit vbertatem, prospicientia totius Ægypti per septennium famem repulit. Facilè autem pecunia consumitur, co[nsili]a exhauriri nesciunt.* Si prospicientia consili[um] [in]is Regiis adest, sine pecuniæ subditorum iniustâ collectione, poterunt facile cibaria in belli, aut famis tempus præparari. Plura mitto.

Pro Rex Ægyptiorum exegit ab agricolis pecunias, vt ipsis præpararet escas, sed sumptu Regi collegit. Ambr.

62\. *Non salubre aut iustum consilium, agricolam & militare, & tamen ad exmovere diuite ociante, & minimè contribuente.* Salu.

An piè Regi diceret egenti Consiliarius: *Est puer vnus hic, qui habet quinque panes hordeaceos, & duos pisces.* Pauperum pusillorum panes exiguntur, vt eisdem pauperibus militantibus detur alimonia. Saluianus lib. 4. de Gubern. *Remedia pridem nonnullis Vrbibus data, quid aliud egerunt, quàm vt diuites cunctos immunes redderent, miserorum tributa cumularent.* An non æquius diuit[e]s non dimicantes, pecunias ad belli subsidia tribuere, dum pauperes agricolæ Samgar i[m]itatores pergunt ad [ca]mpum. Militent hi, v[alidi]ssim[a] brachia exerant vel aratro vtentes pro g[la]di[o], [a]ut bellico tormento victuri: quia valide ac feliciter dimicat innocentia; sed interim illi impendant annonas.

63\. *Iniquè nonnulli ministri [..] retinent, quæ a Regibus [..] distribuenda mittuntur.*

Prouident Reges ex propriis redditibus militum subsidio, sed belli administratores non semel, iniustè adseruatis Regiis sumptibus, cogunt agricolam ad campum procedere, aratro relicto, & simul exigunt ab ipso mili[ti]i [s]ubsidia, ac si adhuc aratri fructu viueret. Vidi pauperes nudos ad bella procedentes. Necessaria quidem expeditio ad Regni defensionem, ac patriæ tutamen. At aspexi apud campum aliquando de temporario conqueri abnegato subsidio, dum Regem abundantissimè prouidisse constat. Accurrunt vndique fœminæ formicarum in morem, panibus oneratæ ad maritos, ad patres plorantes quidem, imprecantes dira diuitibus. Quonam pergitis miseræ? Ne pereant inedia viri, aut patres, cibaria ex ipsorum substantiâ deportamus. O praui, belli iusti, administratores! Non-ne Catholici pij, iusti Regis iura læduntur, dum ab aliquo iniquo Duce abstracta pecunia, quam ex proprio penu Rex remisit ad campum militibus tribuendam, coguntur milites infimi aut inediâ perire, aut propriis viuere & militare expensis, vt vxores, & liberi in pace depereant? Serpentes planè huiusmodi ministri, homines minimè, de quibus David, *Furor illis secundum similitudinem serpentis.* Psal. 57. Vbi Petrus Dam. epist. 15. *In quo nimirum nobilior est serpentina virulentia, quàm humana crudelitas: serpens enim fugit hominem nudum: aggreditur eum morsibus, quem cernit indutum.* Praui autem belli administratores indutum fugiunt diuitem qui nunquam tormenti bellici gemitum exaudiuit à quo nec iure, nec iniuriâ audent subsidia extorquere: & morsibus nudum agricolam, pauperem militem aggrediuntur.

Hi serpentibus sim[ili]ores nudos crudeles. P[sal.] 57. Dam.

64\. *Leones terribiles imitantur.*

Siuè direptores leones imitantur Proceres militum inferiorum rectores, dum circumunt quærentes quem pauperem agricolam deuorare possint.

sint. *Oculi eius in pauperem respiciunt, rapere pauperem.* Psal. 10. Theodoretus in Cat. Græca. *In consessibus sedens insidias quasdam, & artes in pauperes parat. Quemadmodum leo hic & illuc oculos conuertens prædam quærit.* Principes igitur belli sumptui ex proprio penu prouideant: egentes autem à diuitibus exquirant, eosque belli administrationi ministros prouideant, qui non vt sibi retineant subsidia Regum, cogant milites inopes deperire.

Psal. 10. Theodor.

SECTIO SECVNDA.

Conuiuij Institutio.

TEXTVS.

VERS. 10. DICIT ergo Iesus, Facite homines discumbere. Erat autem fœnum multum in loco. Discubuerunt ergo viri quasi quinque millia. 11. Accepit ergo Iesus panes, & cùm gratias egisset, distribuit discumbentibus: similiter & ex piscibus quantùm volebant.

COMMENTARIVS LITERALIS.

§. I.

De Conuiuarum excubatione.

1. *Pr... ... ratab.*

FACITE *homines discumbere.* Postquam rogauit Christus, vnde emerent panes? & quot panes haberent? perspectúmque iam esset, non posse apud solitudinem illam reperiri, tot hominibus reficiendis cibaria: tunc iussit conuiuas discumbere.

2. *Apostoli homines accu... efficiunt.*

Erat autem fœnum multum in loco. Humi in viridi herbâ discubuisse notatur. Marcus. *Præcipit illis* (id est Apostolis Dominus) *vt accumbere facerent omnes secundum contubernia super viride fœnum.* Apostoli enim in partes, seu contubernia, siue conuiuia quinque hominum millia diuisere. *Contubernium* nomen est Castrense significans decem milites sub vno degentes papilione, quibus Decurio præerat. Vnde pro conuictu sumitur, seu pluribus hominibus conuescentibus accommodatur.

Per ... ma accumb...

Addo ex Marco, *Discubuerunt in partes per centenos & quinquagenos.* Græcè pro *Discubuerunt*, *πρασιαὶ, πρασιαὶ*, hoc est, *areola, areola*, Discubuerunt per areas, siue areolas dispositi, quasi areolatim (sumptâ ex hortis metaphorâ. In quibusdam partibus centum homines aderant, in aliis quinquaginta. Ipsi Apostoli cum illos in varia contubernia distribuerunt, quinque millia, exceptis paruulis, ac fœminis, numerarunt. *Quasi quinque millia.*

§. II.

De Panis multiplicatione.

4. *Panes ... & ... agit.*

ACcepit *ergo Iesus panes, & cùm gratias egisset, distribuit discumbentibus.* Accepit quinque panibus, ac duobus piscibus, in cœlum Dominus oculos extollit, (vt Matthæus adnotat) ostendens à Deo bonorum omnium fonte cibum hominum emanare: efflagitans etiam à Patre, vt cibum illum multiplicaret. Gratias item agit pro beneficio, etsi nondum collato, statim tamen conferendo. Præterea (vt addit Lucas) panibus benedixit, multiplicationem imprecando, & imperando.

Eccl. & Mend. in Euang. de Temp. T. I.

5. *Distribuuntur cibaria.*

Distribuit discumbentibus: similiter & ex piscibus quantùm volebant. Postquam Iesus gratias egit, panibus benedixit, & piscibus, panes illico fregit, pisces diuisit, Apostolis tradidit (authore Matthæo,) Apostoli turbæ distribuerunt. Ita verò tum panes, tum pisces multiplicati sunt, vt cophinos duodecim fragmentorum duodecim Apostoli post turbam saturatam collegerint.

6. *Quonammodo panes, ac pisces multiplicati?*

Quomodo, ais, panes, ac pisces fuerint multiplicati? Vel per creationem ex nihilo, multis panibus, piscibúsque nulla ex materiâ creatis. Vel per conuersionem aëris, aut terræ in panes, & pisces. Hoc secundo modo putat multiplicatos fuisse Abulensis quæst. 103. Factam autem multiplicationem in manibus Christi, & Apostolorum distribuentium, in ipsis quoque cophinis, quibus panes ferebant Doctores affirmant. Ego inter distribuendum Apostolis, vt ipsi turbis apponerent, cibaria multiplicata reor. Inferius mentem expono.

7. *D. Franciscus ac D. Dominicus Iesu multiplicantis panem imitatores.*

Haud silentio prætermittam id, quod piè Cornelius noster, Christum scilicet hac in re Dominicum, & Franciscum imitatos. Cùm enim hic in Capitulo Minorum competisset nihil edulij subesse, plenus fide dixit: *Eamus, & omnipotentem deprecemur Deum, qui quinque millia hominum, præter mulieres, & pueros, in deserto satiauit: neque enim nunc minoris est potentia, aut misericordiæ, vt de eius desperemus bonitate.* Hora prandij iussit D. Franciscus, fratres in refectorio discumbere, quod dum faciunt, vident in triclinium viginti egregios ingredi adolescentes, expeditos ad ministrandum, qui panem, vi-

T 3 num,

expeditos ad ministrandum; qui panem, vinum, & omne genus necessarium obsonij apposuere discumbentibus numero quingentis, si non quinque millibus. Ita annales Mino. Lucæ Vuadingi anno Christi 1219. num. 11. Idem Romæ D. Dominico accidisse eius fatur Historia lib.5.cap.4.

8. *Sapidissimi illi panes.* Ioa.2. De panum illorum sapore disseramus. An hordei insulsum saporem referrent? Certè sapidissimos fuisse, magnáque vi nutriendi, roborandi, exhilarandique præditos, liquet ex eo, quòd erant panes diuini a Christo per miraculum producti. Dei enim perfecta sunt opera. Sic vinum ex aqua in Cana Galilææ conuersum optimum fuisse Architriclinus testatur. *Optimum vinum seruasti, &c.* Ioa.2.

9. *De panum multiplicatione quid Patres?* Augustin. De panum multiplicatione quid Patres? Augustinus tract.24. in Ioan. *Vnde multiplicat de paucis granis segetes, inde in manibus suis multiplicauit panes; potestas enim erat in manibus Christi. Panes enim illi quinque quasi semina erant non quidem terræ mandata, sed ab eo, qui terram fecit, multiplicata.* Chrysostomus, *Multiplicabantur in Discipulorum manibus quinque illi panes, ac fontis in morem, scaturiebant.* Hilarius, *Fragmentis fragmenta succedunt, & fallunt semper perfracta frangentes. Frangente enim Domino, seminarium fit ciborum,* ait Hieronymus. *Videtis* (inquit Ambrosius) *incomprehensibili quodam rigatu inter diuidentium manus, quas non fregerant, multiplicari particulas, & intacta frangentium digitis sponte sua fragmenta subrepere: quemadmodum videmus liquidis fontibus continuos fluere successus, & quidquid de illis auferas vitrario quodam reparari meatu.* Plura mitto. Christus ergo benedictione præmissâ virtutem aliquam non physicam, sed moralem panibus indidit, scilicet deputationem suam, & ordinationem ad miraculosam multiplicationem, per quam manum, id est, virtutem suam diuinam quasi panibus apposuit, vt illicò reipsâ multiplicarentur, nimirum aërem vicinum, vel aliam materiam sensim inter distribuendum, sed insensibiliter, & continuè in panes conuertendo. Deus enim nihil de nouo creat ex nihilo, sed ex materiâ initio Mundi creatâ omnia producit, & transformat. Sic farinam, & oleum Sareptanæ viduæ multiplicauit ob merita Eliæ 4. Reg.4. Hilar. Hieron. Ambros. *Aucteria unde positiv... datur.*

IN IESVM TVRBAS REFICIENTEM.

PANEGYRICVS MORALIS SECVNDVS CIRCA LITERAM.

EX CONVIVII INSTITVTIONE.

Observatio I.

Ad illa verba.

Facite homines discumbere.

Christus esuriens, Apostolíque fame pressi non discumbunt, vt reficiantur, sed solummodo turbæ.

Præsules enim non sua, sed subditorum commoditati inseruiunt.

10. I panes illi ac pisces (vt existimauit D. Chrysostomus,) portio erat Iesu, & Apostolorum, cur Iesus & Discipuli æque ex itinere fatigati, faméque pressi non simul cum turbis discubuere? Cur qui cum Publicanis & peccatoribus solebat accumbere, cum piis hominibus se per deserta sequentibus simul prandere non dignatur? Dominus profectò Ecclesiæ Principes edocebat, quorum munus non suis, sed subditorum commodis inseruire,

11. *Qui subditis ... ubi ... recumbunt.* Fatus ipse apud Lucam: *Filius hominis non habet, vbi caput suum reclinet.* cap. 9. Facite ô Præsules, homines discumbere, ipsi fœno requiescant, epulis reficiantur: nos autem, quibus datum imperare, ministremus quidem, sed minimè commodis propriis studeamus. Ambrosius ad Luc. 23. asserit, & confirmat Theodoretus, dum ait Iosue laudator, *Imitatus est modestiam Saluatoris, qui extremam expertus est inopiam, ita vt nec domum quidem haberet. Filius hominis, inquit, non habet, vbi caput suum reclinet.* Luc. 9. Theod.

12. *Iosue Iesu imitator ... subditorum solummodo commoditati prouidit.* Quid Iosue, quem Theodoretus memorauit? Porrò terrarum distributor, sibi nullam portionem adscripsit, sed subditorum commoditati solummodò operam impendit. Theodoretus idem in Iosue quæst. 17. ait, *Partem sibi non impertiuit, sed eam, quæ oblata est, accepit: docens eos, qui in aliquo magistratu sunt constituti, non suis commodis, sed vtilitati subditorum inseruire.* Sic Iesus Naue veri Iesu imitator Theodor.

tares existit. *Imitatus est modestiam Domini.*

13. *Qui calcat propria commoda sola subditorum utilitati incumbens, verus Princeps* Cant. 7. Psal. 59.

Ille Principem se verum probat, qui ministerio incumbit subditorum, cunctas commoditates calcat. *Quam pulchri sunt* (ait Dominus) *gressus tui in calceamentis filia Principis.* Cant. 7. Calceamentum quidem Dominatum, possessionesque significat iuxta illud: *In Idumæam extendam calceamentum meum. Mihi alienigenæ subditi sunt.* Psal. 59. An possessio diues pulchros Principum pedes efficit? Minimè, sed sollicitum ad subditorum commoditatem ministerium. Accurro ad subditos, vt eis opem laborantibus ferre queam, cunctas simul proprias commoditates proculcans. *O filia Principis, quam pulchri gressus tui!*

14 *Felix ille Princeps, qui totum se e das commodis subditorum.* Eccli. 10. Augustin.

Ait sapiens; *Væ terra cuius Rex puer est, & cuius Principes manè comedunt.* Eccli. 10. Illi Principes taxantur, qui puerorum in morem, proprio commodo tempora præscribunt. Manè comedunt dum subditus fortasse ieiunat. O felix terra, cujus Principes propriis concupiscentiis non agitantur, sed modestè se gerunt! D. Augustinus lib. 5. de Ciuit. cap. 24. Principem felicem, è quo Regnum felix exurgit, describit. *Neque nos Christianos Imperatores ideo felices dicimus, quia diutiùs imperarunt, vel imperantes filios morte placidâ reliquerunt, vel inimicos ciues contra se insurgentes & cauere, & opprimere potuerunt.* Id enim ad Principum ipsorum solummodo pertinet commoditatem, vnde nullus Princeps felix effertur. *Sed felices eos dicimus, si iustè imperant, si non extolluntur, si se cum subditis homines se esse meminerint, si tardiùs vindicant, si facilè ignoscunt, si potestatem pro tuendâ Republicâ exercent.*

15. *Quasi Principes tota essentia, currere, ad subditis succurrendum* Greg.

Nihil probo Principi magis infixum, quam vt subditis impendat ministerium. D. Gregorius in Pastor. aiebat, *Caput subiectorum sunt cuncti, qui præsunt.* Quid caput huiusmodi, id est Princeps excogitabit, cuinam addicetur muneri? Addit, *Vt recta pedes valeant itinera carpere, hic proculdubio caput ex alto prouidet.* Cuiusnam pedes hi? An Principis, vel subditorum? Principis quidem esse Doctor testatur. Et cur Princeps solummodò pedum cursui regendo det operam? Quia Principis singulare munus ad subditos leuandos accurrere: Liceat pulchro Senecæ Trag. 2. carmine confirmare.

Senec.

Regem non faciunt opes,
Non vestis Tyriæ color,
Non frontis nota Regiæ,
Non auro nitidæ trabes,
Rex est qui posuit metus
Et diri mala pectoris,
Qui tuto positus loco
Infra se videt omnia
Occurritque suis libens.

Occurrere Principem libentem suis laborantibus, eis ministerium velox impendere tota quodammodo Principis essentia est.

Observatio II.

Ad illa verba:

Et cùm gratias egisset.

Se Christus verum Regem ostendit, in laude Dei primus.

Primi enim in dignitate, primi in Numinis laude debent ostendi.

SE Dominus turbarum Principem ostentat, dum miseris prouidet, dum commoda subditorum quærit. Nec immeritò ideò turbæ intenderunt illum in Regem abripere. Attamen licèt cuncta hæc Principatûs Iesu documenta extiterint, non dubium mihi ex eo præcipuè Principem innotuisse, quòd primum se se in laude Dei exhibuerit. 16.

17. *Reges primi ad Dei laudandum inuitantur, quia ex primatu primi debent laudare.* Psal. 48. Iudi. 5.

Cecinit David, *Audite omnes gentes, auribus percipite omnes, qui habitatis Orbem. Quique terrigenæ, & filij hominum simul in vnum diues & pauper.* Psal. 48. Simul in vnum diuites seu Principes terrestres ad Deum laudandum cum pauperibus inuitantur. Profectò Debbora primum Reges ac Principes aptiùs ad Deum laudandum inuitauit: *Audite Reges auribus percipite Principes.* Iudic. 5. Reges omnes & Principes, vbi essent, hic ad proclamandas Dei laudes inuitantur. Quare verò potiùs ac priùs Reges, ac Principes aduocauit? Respondeo ex Hugone Card. *Vocat Reges, & Principes ad laudes Dei, quia primi in dignitate, primi debent esse in laudibus Dei.* Hugo.

18. *Sol prior in luce, stellarū Rex primum laudaturus Deum aduocatur.* Psal. 148.

Postquam Vates Angelos ad Dei laudes proferendas excitauit: curans cælestia luminaria ad Angelorum chorum adducere satur, *Laudate eum Sol & Luna, laudate eum omnes stellæ, & lumen.* Psal. 148. Cur non alias stellas Empyreo cælo proximiores inuitauit priùs, sed Solem quarto degentem domicilio? Crediderim, quia Sol Astrorum agit Principem, vt prior in dignitate prior Deo laudando incumberet, vtpote maiori beneficio affectus. D. Hieronymus, *Quod maius in lumine est, priùs laudat.* Hieron.

19. *Principes bestiarum homines ducit, Reges hominum eos ad Deum laudandum adducens.* Psal. 148.

Recenset idem David exercitum Dei laudatorum, *Bestiæ, & vniuersa pecora, serpentes, & volucres pennatæ, Reges terræ, & omnes populi, Principes & omnes Iudices terræ.* Psal. 148. Cur post creaturas ratione carentes Reges, ac Principes ad Deum collaudandum inuitat? An quia creaturæ irrationales Deum faciliùs, ac libentiùs laudant, quam homines? Profectò Reges terræ, cunctarum creaturarum irrationalium Principes id est homines post subditos ducum gerentes munus adducuntur, post omnes verò populos, seu rationales subditos Principes, ac Iudices ducentes aduocantur; vt scilicet qui prior est in dignitate, primus Dei proferendis laudibus expendat studium. Hieronymus, *Post dracones, post serpentes, post bestias, & vniuersa pecora ô homo, de te dicitur, & non de simplici homine, sed de hominibus, qui inter homines maiores sunt.* Ad hos etenim specialiter attinet Dei laudes proferre. Hieron.

20. *Ad nihilum vltra valere Regem Dauid putat, si laudando Deo non proficit.* Psal. 29. Caiet.

Hinc Rex sapientissimus Principes quasi ad nihilum redigi existimabat, si contra essentiæ eorum ius studerent Dei laudibus proferendis. *Quæ vtilitas* (clamat) *in sanguine meo, dum descendo in corruptionem. Numquid confitebitur tibi puluis?* Psal. 29. Ac si diceret, si te ô Conditor, non laudo, si tuam munificentiam non profero, quasi ad nihilum me existimo redactum. Cadit enim à Regis essentiâ ille, qui vberiori munere affectus à Deo, ei sese ostendit ingratum. Apprime Caietanus, *Vt hinc conspicias spiritualem affectum Dauidis, nullam æstimantis vtilitatem nisi vel ad Dei laudem, vel ad manifestandum, quæ Dei sunt.* Haud est primus in laude? Proculdubio à Regiæ dignitatis excessit essentiâ.

Observatio III.

Ad illa verba:

Distribuit discumbentibus, quantùm volebant.

Pauci panes, ac pisces vsque ad satietatem quinque hominum millibus cedunt.

Bona enim increscunt, dum egentibus impenduntur.

21.

V I S crederet paucos panes & pisces sic tot hominum accommodandos appetitui, vt quantùm vellent, acciperent, & adhuc superfluens superaret annona? Ea est profectò panis conditio, cùm egenis distribuitur vt crescat. Ideo Cornelius asserit in ipsa distributione panes multiplicatos fuisse. Id proculdubio increscit, quod egenis erogatur. D. Basilius, *Benefactorum gratia in dantes reuertuntur. Dedisti esurienti, tibi consuluisti; quod dedisti, ad te cum auctuario reuertitur.* Nam cùm in Apostolorum diuidentium manibus pabula augerentur, illud ipsum Apostolos famescentibus dare, erat accipere.

Basil.

22. *Diuidentes propria egenis ditiores fiunt.* Prou. 11. Ambr.

Inquit Sapiens, *Aly diuidunt propria, & ditiores fiunt.* Prou. 11. Quia ipsum diuidere, & distribuere pauperibus accipere est cum auctuario, vnde ditescant. D. Ambrosius serm. 67. *Eleemosynæ erogatio lucrum tribuit eroganti; ditior enim fit vir misericors postquam minus habere incipit, pauperibus largiendo.* Apostoli quinque solummodo panes habebant, minùs habere incipiunt, dum turbis apponunt; sed tunc ditiores fiunt, & panibus multiplicatis, & duodecim fragmentorum cophinis superantibus.

23. *Qui dat egenis, serit, quod illico colligat.* Psal. 111. Leo. Ambr.

Dispersit, (ait Dauid) *dedit pauperibus.* Ps. 111. An dispergens, frumento fraudatur? Profectò in morem grani terræ traditi cum auctuario incredibili ascendit. D. Leo *Da, quod accipias: sere, quod metas.* Eleemosyna etenim semen est, quod fructus parturit dispergenti. Ambrosius lib. de Naboth. cap. 7. *Bonorum fructus munerum in ipsos, qui contulerunt, reuertuntur.* Et in Psal. 37. *Vilis est pecunia, cùm conditur: pretiosa, cùm dispergitur.*

Hinc Salomon, *Eleemosyna non te deserant.* 24 *Non deserit eleemosyna eum qui impertit.* Prou. 3.

Prou. 3. Ac si diceret, Da pauperibus. Si dat diuitias, deserent illum eleemosynæ, quia quod dispergitur, non possidetur. Imo si dat eleemosynam, proculdubio ab ipsa minime deseretur; quia eo ipso quòd dat, accipit cumulatius, retinet, quod dispergit, iuxta illud fœminæ munificentissimæ: *Plena erat eleemosynis, quas faciebat.* D. Chrysostomus hom. 1. Epist. ad Philippum. *Nec verò dixit, ipsas ne deseras, sed ipsa te non deserant, ostendens nos esse, qui ipsarum egeamus.* Quàm pulchrè: *Nos esse, qui ipsarum egeamus.* Cùm das pauperi, existima te ipsum egere, non alium, & te ipsum accipere, quod alij tradis; vndè non te potest deserere, quod ipse accepisti, dum pauperi tradebas. Chrysost.

Gedeon locutus Angelo ac si viro inopi loqueretur, ex Caietani mente offerens ei cibos, ait: *Si inueni gratiam coram te da mihi signum, &c. Nec recedas hinc, donec reuertar ad te, portans sacrificium.* Iudic. 6. Caietanus; *Id est prandium.* Quare Dux illum existimans peregrinum inopem, ei ita loquitur vt gratiam se inuenisse dicat? Abulensis, *si mihi vis facere bonum.* Potiùs ô Gedeon dicere debuisses, si vis vt tibi bonum faciam, si quidem ad eum prandium afferre promittebas. O eleemosynæ munificentia mirabilis! Qui facit bonum, verè accipere asserit ob ineffabilia eleemosynæ incrementa. 25. *Facit pauperi bonum is, qui largitur, dum diuitias data cumulantur.* Iudic. 6. Abul.

Id innuit Dominus, dum gratias agit, panem collaturus egenis. Gerit-ne gratias Patri cunctorum bonorum collatori? Non dubito. At crediderim simul turbis satiandis potuisse gratias referre, ex eo quòd sibi mirabilia incrementa ex panis dispersione obuenirent. Sic expendendum illud Psalmistæ, *Extollite manus vestras.* Ps. 133. Vbi Hieronymus, Obiiciens menti homines extendentes manus ad offerendum panem egenis, asserit simul extendere ad actionem gratiarum. Gratias quippe agunt ipsi pauperi, à quo cumulatissimam ipsam eleemosynam, aut panis portionem accipiunt. *Da pauperibus eleemosynam. Magis tu gratias agito, quando dederis, quàm frater, qui à te accipit tibi agat gratias. Grande nobis beneficium præstant pauperes.* 26. *Agit qui dat pauperi accipienti gratias, quem ab illo recipit plus, quam dat.* Psal. 133. Hieron.

Ait Stobæus, *Democritus dicebat, Beneficium pauperis exile, ingens redditur tibi.* Certè licet non redderetur cumulata portio exhibita egeno, sed solummodo conseruaretur integra, debuisses pauperibus impertiri. Cecinit Martialis lib. 5. 27. *Licet sola data diuitiæ permanerent, danda essent: quod si non sola manent, sed cumulantur.* Stob. Martial.

Callidus effractâ nummos fur auferet arcâ,
Prosternet patrios impia flamma lares.
Debitor vsuram pariter, sortemque negabit,
Non reddet sterilis semina iacta seges.
Dispensatorem fallax spoliabit amica,
Mercibus extructas obruet vnda rates.
Extra fortunam est, quidquid donatur amicis,
Quas dederis solas semper habebis opes.

Porrò licèt solæ habendæ semper fuissent opes datæ pauperi amico, agenda esset eleemosyna. Quid si non solæ habendæ, sed mirum in modum cumulatæ ccnseruandæ:

OBSER

OBSERVATIO IV.

Ad illa verba.

Distribuit discumbentibus, similiter & ex piscibus quantum volebant.

Christi epulum humanæ voluntatis appetitum exsatiat.

Sola etenim cælestia dona perfectæ satisfactioni parent.

VM audio Dominum ex cibo præstito turbis, quantum ipsi vellent impendisse, video datum esse optimum à Patre luminum descendens. Nec enim terrena sunt animum satiare pro voluntate recipientis.

29. Testor mundiales voluptates, de quibus D. Hieronymus epist. ad Damasum. *Semper voluptas famem sui habet, & transacta non satiat.* Ambrosius autem ad cap. 6. Lucæ. *Nihil prodigi prodiga satis est voluptati, semper famem patitur sui, quæ alimentis perire non nescit impleri.* Plautus agnouit per Stephanum in Amphi.

Parua res est voluptatum in vita.

Quia nulli voluptas iuxta voluntatem paret.

30. O bona cælestia, quæ hominum voluntati possunt accommodari! An non Christi panis manna fimentium explens appetitum, voluntatem exsatians? Abbas Cellensis lib. 3. de Panib. cap. 4. fatur, *O Iesu consumatoribus tuus quis sapor in faucibus? Quis odor in naribus? Quis splendor præ oculis? quæ auditus modulatio? Quæ cordis iubilatio? Nil infrà votum, suprà omnia abundant gaudia. Explicat se voluntas ad volendum, vel etiam ad volandum, & non sufficit: superserit oleum, quia vasa deficiunt.* An sufficiet quinque millium hominum voluntati replendæ? *Hic dantis manus largior, & accipientis rarior. Sola hæc ministrorum indignatio, quia pauci sunt, quibus fiat ferculorum distributio.* Non tamque ritur Philippus, *Ducentorum denariorum panes non suffi iunt, vt modicum quis accipiat.* Nec Andreas obiicit, *sed hi quid sunt inter tantos?* Sola ministrorum indignatio, quod hominum quinque millia non sufficiunt, vt ex pane cælesti tantum quis manducet. *Explicet igitur se voluntas ad vendendum, vel etiam ad volandum.* Accipiebant *quantum volebant.*

31. Salomon Reginam Sabba regiis muneribus auxit. De quo Textus, *Dedit Regina Sabba omnia, quæ voluit & petiuit ab eo, exceptis quæ vltro obtulerat ei munere regio.* 3. Reg. 10. Quonam modo excipiuntur ea, quæ vltro obtulerat ei Rex regio munere? Certè, quia cælestia munera hominum superant voluntates; accipiunt namque cuncta, quæ volunt, & appetunt, & innumerabilia bona, quæ hominum captum voluntatis excedunt. Rabanus ad hæc, *Et pacificus noster Ecclesiæ suæ omnia quæ petit, dabit. Non solum quod petimus, imo etiam quæ humana fragilitas aut nescit, aut non præsumit petere gratuito munere largitur.*

32. Preme illud: *Munere regio.* Vbi cælestis Regis manus extenditur, hominis voluntas satiatur. Replent aliquando terrestria bona hominis appetitum, aut voluntatem? signum euidens, Dei manum inibi extendi ad largitionem. Rex Babylonis Esdræ largitus munera voluntati accommodata accipienti. *Et dedit ei Rex secundùm manum Domini Dei eius super eum omnes petitiones eius* 1. Esd. 7. Si omnes petitiones Prophetæ implentur, si eius voluntas exsatiatur, ibi proculdubio Domini Dei eius manus extenditur. Nec enim mundi his munificentia hominis valet replere voluntatem. Et quænam Domini Dei mei manus? Ambrosius ad Psal. 41. respondet, *Manus Christi plenitudo bonitatis est.* Quid mirum solas Iesu manus ad voluntatis nostræ exsatiandum appetitum expandi?

OBSERVATIO V.

Ad illa verba:

Similiter ex piscibus, quantum volebant.

Apostoli ex Christo panem & pisces accipientes, impertiuntur turbis, quidquid vellent.

Vnde laudantur ministri, qui subditos non fraudant muneribus, quæ impenduntur à Regibus.

33. SÆPE Principes manibus ministrorum munera apponunt militantibus, aut seruientibus subditis conferenda, quæ quidem sibi reseruantes, minimè accipientium appetitum explent. Commendantur Apostoli, qui accipientes à Domino panes distribuendos, munera diuidenda sibi non retinent, sed subditis quantùm volebant, impertiebantur.

34. Tres pueri Hebræi sanctissimi à ministro sibi deputato enixè efflagitârunt, vt daret sibi veniam, seu copiam a cibis regiis abstinere, quos ad eorum refectionem œconomus acceperat. Queis ille, *Timeo ego Dominum meum Regem, qui constituit vobis cibum, & potum; qui si viderit vultus vestros macilentiores præ cæteris adolescentibus, condemnabitis caput meum Regi.* Dan. 1. Constituit Rex cibum & potum vobis impertiendum; si macilentiores obiicimini Regi, non existimabit me à vobis cibos substulisse, vt propriis commodis deputarem? Quàm prudenter! Theodoretus, *Veritus est, ne cum hi parce alerentur, & continenter victitarent, extremum subire supplicium à Rege qui contraria iusserat,* (regios cibos tradendo) *cogeretur.*

35. De Rege Agesilao ait Xenophon: *Quoniam magna opes captæ fuerant factoribus ministris mandabat quantum subditi sui vellent, consignarent, simulque*

Margin notes: Voluptas mundi, nunquam satiat. — Voluntas exsatiat ad volendum, vel etiam ad volandum superoritur. — Vota Salomon petit Sabba. — Rabanus. — Vbi voluntas parente bona, Dei manus largitionis argumentum. 1. Esd. 7. — Ambros. — Non audet prudens minister à tribus subditis trahere quid, quæ ex vi, quæ ad diuidendum à Rege acceperat. — Dan. 1. — Theodor. — Ministrorum Regis Agesilai exemplo.

simulque res acceptas ipsi traderent. Quo factum est, vt ingentes facultates omnes consequerentur. Nec vllus subditus dono regio frand. tur, & ipsi ministri diuidentes nihil de militum portione detrahentes suam accipiunt sine periculo amittendi, (quod in iniuste acceptis rebus solet accidere) ipsi portionem. Plura alibi

Observatio VI.

Ad illa verba:

Distribuit discumbentibus; similiter ex piscibus quantùm volebant.

Diuiditur cibus, vt turbæ satientur.

Panis enim seu doctrina integra audientibus oblata non proficit. Contra Concionatorum ambages, & inuolucra.

36. *Diuidenda doctrina alimonia, vt proficiat.* Hieron.

PRo *Distribuit, alij* Euangelistæ apponunt, *Fregit, & dedit.* Ad quæ D. Hieronymus in cap. 14. Mat. *Frangente Domino, seminarium fit ciborum; si enim fuissent integri, & non in frusta discerpti, nec diuisi in multiplicem segetem, turbas, & pueros, & fœminas, & tantam multitudinem alere non poterant. Frangitur ergo lex, cum Prophetis, & in frusta discerpitur, & eius in medium mysteria proferuntur. Vt quod integrum non alebat, diuisum in partes alat gentium multitudinem.* Haud à Concionatoribus panis doctrinæ integer, & infractus auditoribus porrigendus, dum ambages & inuolucra proponunt, non clarè & distinctè salutaria monita obiiciunt. Accipienda igitur à manu Domini cibaria diuisa, vt auditoribus ministrare vtiliter valeamus.

37. *Concionator sit thuribulũ diuidens, & liquans incensum, vt ab auditoribus fragrantia excipiatur.* 2. Cor. 2. Oecum.

Paulus aiebat, *Christi bonus odor sumus Deo.* 2. Cor. 2. Vbi Oecumenius asserit Apostolum ostendere, quonammodo erga doctrinam à Domino acceptam, vt distribuat auditoribus, *sum,* ait, *bonus odor Iesu*, id est odoris accepti thuribulum. *Nam velut thuribulum sumus huius cœlestis incensi, ipsius odorem vbique circumferentes.* Quàm pulchrè Thuribulum accipit incensum integrum, quod igne diuisum in fumũ liquatur vt cũctis valeat sensui accõmodari. Non liquetur thus, aut diuidatur: quis eius fragrantiam excipiet? Haud aliter concionatores doctrinæ panem à Domino diuidendum auditoribus accipiunt, vt prohe[illegible]at.

38. *Legati in morem diuisam à Domino doctrinam, quam accepit, tradat auditoribus.* 2. Cor. 5. Plat.

Alia Paulus id metaphorâ expendit. *Pro Christo legatione fungimur.* 2. Cor. 5. Cum è suggestu hortamur, Christi personam gerimus. Plato lib. 12. de legib. *Si legatus falsò quæ sibi commissa sunt nunciauerit, dicendine tacuerit, quasi Mercury, Iouisque mandata, legationesque contra legem contempserit in iudicium deferatur.* Quonammodo Christus dogmata tradit Discipulis diuisimis? *Fregit, & dedit.* Ergo legatus dare debet fractum panem, non rursum ad integritatem reducere; ne tanquam contemptor legis puniatur.

Adhuc Apostolus argumentum confirmat. *O Timothee, depositum custodi.* 1. Timo. vlt. Vbi Irenæus lib. 1. cap. 3. sententiam de doctrinâ populis famescentibus ministrandâ exponit. Quænam lex depositi? Respondet D. Chrysostom[illegible] *Lex depositi non patitur, vt aliquid pereat sine culpâ apud depositarium.* Accipio è Christi manu panes diuisos? Debeo ius depositi seruare, eosque sic diuisos populo apponere absumendos. An integrum teddam, quod accepi diuisum? Periit mea culpâ depositum. *Fregit Dominus, & dedit* Discipulis panes diuidendos turbis? Diuisos panes reddam. 39. *Depositarij bonum gerens reddas depositum, nam acceptum* [illegible]

40. *Quam immane piaculum concionatorum, accipere à Domino fractum panem, & integrum ministrare famescentis.* Ezec. 3. Greg.

Ezechieli & thuribulo, & legato, & depositario Dominus, *Si dicente me ad impium: Morte morieris, non annunciaueris ei, neque loquutus fueris, vt auertatur à viâ suâ impiâ, & viuat: ipse impius in iniquitate suâ morietur, sanguinem autem eius de manu tua requiram.* Cap. 3. Do tibi panem fractum: *Morte morieris*: & integrum ita peccatori tradis, vt ipse non percipiat saporis amaritudinem; quia inuolucrorum, & dulcium phrasium saccaro condiisti. Fame ille perit, & tu de homicidio pœnas lues. Gregorius, *Nos ergo Sacerdotes hic commoneremur, qui tot occidimus. Valdè nobis timendum* (paulo superiùs) *de nostro silentio.* Quid si loquantur concionatores? Adhuc illis timendum, qui enim affectantes stipem ambagibus redundantem vociferantur, quasi taciturni puniendi, neque enim sermo appellari potest, qui ab auditoribus non percipitur. O piaculum! Dominus panem frangit, dum inquit: *Morte morieris*, & tu integrari rursum procuras, vt non proficiat auditoribus famescentibus: vnde illi pereant fame, & tu de silentio reus mortis exurgas?

41. *Concionator de* [illegible] *traducere vulgari more mysteria à Deo accepta.* Thr.

Ierosolymæ Dominus, *Magna est velut mare contritio tua, quis medebitur tui*: Et vndenam tam desperata salus? *Prophetæ tui non aperiebant iniquitatem tuam, vt te ad pœnitentiam prouocarent.* Thren. 2. Pro illo: *Non aperiebant iniquitatem*, Tigurina scribit, *Non traducebant iniquitatem.* Traductoris lex, vt quonam modo sententiam accipit à Domino, populo vulgari lingua traducat. Ait Dominus impio: *Morte morieris.* Traducat concionator, *Moriras con muerte temporal, y eterna.* Culpâ ergo traductoris turbæ non perceperunt doctrinam Saluatoris, alia enim, aut aliter ac acceperint conciones proposuere. Paschasius, *Non est dubium, quod culpa Sacerdotum, & eorum, qui in lege versantur, ruina sit populi, qui iniquitatem suam populo fideliter non annunciant, vt ad pœnitentiam prouocent.* Pasch. Annunciat quidem, qui nuncij in morem, quæcunque à cœlesti Rege euulganda accepit, populo traducit. Quam hinc taxantur Concionatores verborum vtentes ambagibus, & inuolucris ad sacra dogmata proferenda, quibus prolatis famescentes adhuc paruuli petunt panem, *quia non erat qui frangeret eis. Frangatur ergo lex,* (vt aiebat Hieronymus) *& eius in medium mysteria proferantur.*

Obser

Observatio VII.

Ad illa verba.

Distribuit discumbentibus.

Ipse Dominus panes distribuit turbis, licèt Apostolorum manibus vtebatur.

Assero hinc, hominem dantem pauperi subsidium, Deum habere secum: eum autem qui negat, longè à Deo commorari.

42. *Eleemosynā gerens e Deo pl num esse manifestat.* Hieron.

Distribvisse ipsum Dominum panes asserit Ioannes, cùm expressè Matthæus affirmet discipulorū manibus vsum ad distributionem: *Dedit Discipulis panes; Discipuli autem turbis.* Vbi Hieronymus, *Turba à Domino per Apostolos alimenta suscipiant.* Vnde colligo eum qui eleemosynæ subsidia impendit egeno, Dei gerens personam proferre actionem. Quicumque ergo panem porrigit pauperi, se Deum [corde gestare probat: ille autem qui pauperem à se efflagitantem subsidia, ad alium hominem remittit fatus vulgariter: *Dios os prouea*, se vacuum esse Deo manifestè asserit, & ideo inopem remittit ad alium, in quo Deus habitans, eius manu subsidium impendat.

43. *Qui remittit inopem ad alium hominem vt succurrat manifestat sine Deo esse.* August.

Confirmo ex D. Augustino ser. 231. de Temp. prosante. *Sed qui tales sunt, pauperi eleemosynam petenti dicunt: Vade, vade in antè, & dabit tibi Deus: & vtique dum ambulauerit, homo ei daturus est. Quid est ergo, quod dicit, Vade in antè, & dabit tibi Deus? Nisi vade ad illum hominem, qui habet Deum? quia daturus est Deus. At ore suo ipse confitetur, apud se Deum non esse, quo inspirante, possit erogare pauperibus.* Manifestat igitur se sine Deo esse, qui inopem remittit ad alium, vt iu eo à Deo accipiat alimoniam.

44. *Deturbatur à Deo, qui dicens inopi: Vade in ante, iactat se longè Deum à se commorari.* Matth. 25.

Christus huiusmodi hominibus dicturus nouissima die, *Discedite à me maledicti*, quia *esuriui, & non dedistis mihi manducare.* Matth. 25. Vbi illum iniquorum recessum à Deo pondero: *Discedite maledicti.* Se Dominus omninò ab his alienum ostendit. Quare? Certè quia dicentes inopi, *Vade in ante*, ore suo confitebantur apud se Deum non esse, nec velle recipi in paupere. Vnde iustè qui Deum à se omnino ablegauit, à Deo accedens deturbatur. Si Deus non aderat apud illum hominem, certum est inesse malitiam. Paschasius, *Quasi in radice, totà damnatur iniquitas, cùm sola culpatur inhumanitas, & rerum benignitas fratribus denegata condemnatur.* Qui enim iactat se à Deo alienum esse, innuit apud se vniuersam iniquitatem commorari. Pasch.

Diues ille conflagrans Abrahamo clamitabat: *Mitte Lazarum, vt intingat extremum digiti sui in aquam, & refrigeret linguam meam.* Luc. 16. Et Lazarum immitti ad se, & linguam specialiter refrigerio donari postulat. Quare specialiter lingua torquetur? Chrysologus ser. 122. *Magis lingua vritur, ardet, æstuat, quæ misericordiam denegauit.* Dum scilicet prosaretur, *Vade in ante, & dabit tibi Deus. Ore suo ille confessus est apud se Deum non esse.* Profectò qui confessus fuerat apud se Deum minimè commorari, dum inopem Lazarum à se deturbauit: iam satagit Lazarum ad se reuerti, si fortè cum ipso Dominus reuertatur: *Mitte Lazarum.* At miser, chaos inter te & Dominum intercedit, vnde miserè æternùm cruciaberis.

45. *Torquetur lingua, qua inopi dictum: Vade in ante. Reuocare que curat diues ad se pauperem, vt Deus aduocetur.* Luc. 16. Chrys.

Vidisti Dominum ad domum diuitis Zachæi properantem, & dicentem: *Hodie salus huic domui facta est.* Luc 19. Cur ô Domine diuitis defraudatoris non fugis domicilium? Quia ipse inopem accedentem ad domum *in ante* non misit, sed excepit, probans apud se Deum commorari. Vnde ad meum accedo domicilium, nunquam felici recessurus à domo. Chrysostomus hom. 84. *Dimidium, ait, bonorum meorum do pauperibus. Sic & nos domus nostras exornemus, vt Deum suscipere mereamur.* Dans enim inopi subsidia Christum obtinet incolam. Nec enim pauperem *in ante* ad alium hominem mittens asserit se Deo vacuum remanere.

46. *Apud Zacæum Deus habitat, quia non eum in ante mittebat, sed excipiebat in paupere.* Luc. 19. Chrys.

Thessalonicensibus ideo Paulus aiebat, *Spiritum nolite extinguere.* 1. cap. 5. Id est, nolite Deum à cordibus vestris pauperes ablegando, deturbare. Chrysostomus hom. 11. *Ne ergo eum extinguamus. Quando eleemosynam non facimus extinguitur Spiritus.* (Oleo vtique deficiente flammā perit.) *Etenim ad te venit à Deo eleemosyna, & misericordia. Deinde videt apud te non esse hunc fructum, & non manet apud te immisericordem. Extincto autem Spiritu, reliqua scitis qui ambulatis in nocte, &c.* Non te pudet, Christicola, iactare te alienum à Deo, dum ad alium hominem pauperem mittis, quasi fatearis Deum qui necessariò munus est pauperi largiturus, minimè apud te commorari.

47. *Pauperem in ante mittens à se Deum exturbat.* 1. The. 5. Chrys.

SECTIO TERTIA.

Conuiuij Reliquiæ.

TEXTVS.

Vers. 12. At autem impleti sunt, dixit Discipulis suis. Colligite, quæ superauerunt fragmenta, ne pereant. 13. Collegerunt ergo, & impleuerunt duodecim cophinos fragmentorum ex quinque panibus hordeaceis, & duobus piscibus, quæ superfuerunt his, qui manducauerant.

cauerant. 14. Illi ergo homines cùm vidiſſent, quòd fecerat ſignum, dicebant: Quia hic eſt verè Propheta, qui venturus eſt in Mundum. 15. Ieſus ergo cùm cognouiſſet, quia venturi eſſent, vt raperent eum, & facerent eum Regem, fugit iterum in montem ipſe ſolus.

COMMENTARIVS LITERALIS.

§. I.

De fragmentis.

1. *Reliquiæ panum.* COLLIGITE, *quæ ſuperauerunt fragmenta, ne pereant.* Putant nonnulli, mulieres, & paruulos numerum virorum exæquâſſe. Sed hoc difficile creditu, quia deſertum hoc longè aberat ab Vrbibus, & vicis frequentioribus: itérque agere infirmioribus erat difficile. Portò hominibus quinque millibus, & quàm plurimis fœminis ac paruulis refectis, plus retulerunt panis, quàm ad Chriſtum initio attulerant. Obtulerant quinque? Duodecim cophini ſiue corbes non quinque, ſed triginta & plures panes continebant.

2. *Maldonati ac Cornelij ſententia probatur, circa cophinos fragmentorum* Cornel. Noto ex Cornelio veroſimile Chriſtum primò quinque panes manibus ſuis fregiſſe, & frangendo multiplicaſſe: ac eos hos in cophinos diſtribuiſſe, qui deinde eius iuſſu, dum ab Apoſtolis per contubernia in turbas diſtribuerentur, ſenſim magis ac magis multiplicabantur: quare tot cophinos fragmentorum ad Chriſtum retulerunt, quot cophinos panum primo ab eo acceperant. Ex Maldonato accepit.

3. *De Cophinis Iudæorum.* Iuuen. *Duodecim cophinos.* Cophini Iudæis ab olim familiares, vnde Iuuenalis inquit,

Iudæi, quorum cophinus, fœnumque ſupellex.

Vnde liquet cophinum tantæ capacitatis eſſe, vt capiat tantum, quantum manus, vel brachium viri, v. g. Iudæi portare poteſt. Cedre. Cedrenus in Comp. narrat duodecim hos cophinos religioſe repoſitos fuiſſe in Duodecim Apoſtolorum Delubro, quod Conſtantinopoli Conſtantinus Magnus ædificauit.

4. *Etiam piſcium fragmenta reliqua.* *Fragmentorum.* An ſolius panis fragmenta ſuperſunt? Licèt de piſcibus Ioannes taceurit, multa ex his ſuperfuere fragmenta. Etenim par erat in piſcibus, & panibus ratio. Colligo ex Marco fante: *Et ſuſtulerunt reliquias fragmentorum duodecim cophinos plenos, & de piſcibus.*

5. *An exhibitus potus?* Quæſierim an Dominus conuiuis potum exhibuerit? Vinum certè non præbuit, quoniam neceſſarium non eſt: neque aquam miraculosè voluit efficere, quia propinquus erat lacus, ſiue mare Galilææ, aquæ quidem potabilis. Placet Carthuſ. Dionyſij Carth. ſententia. *Certum, inquit, videtur, quod ſi non habuerunt aliundè potum, quòd Chriſtus dedit iſtis cibis virtutem agendi: quod efficit potus; ita quod ſitim perpeſſi non ſunt. Opera nempe Chriſti perfecta fuerunt. Quos ergo refecit, perfectè refecit.*

§. II.

De Saluatoris Fugâ.

ILli ergo homines cùm vidiſſent, quod fecerat ſignum, dicebant: Quia hic eſt verè Propheta, qui venturus eſt in Mundum. Dignouit turba, quinque tantum panes, duóſque piſces Chriſto traditos in illam copiam exuberaſſe. Admirabili igitur opere conſpecto, Prophetam eſſe illius patratorem profeſſa eſt: Prophetam, inquam, illum, qui in Mundum erat venturus, nempe Meſſiam, de quo Moſes, *Prophetam de gente tuâ, & de fratribus tuis, ſicuti me, ſuſcitabit tibi Dominus Deus.* Deut. 18. 6. *Propheta Dominus promiſſus dignoſcitur.* Deut. 18

Ieſus autem cùm cognouiſſet, quia venturi eſſent, vt raperent eum, & facerent eum Regem, fugit iterum in montem ipſe ſolus. Regem præterea creare illum decernunt, qui facile poſſet Regnum cibi copiâ complere: quod præcipuè turbis regale. At Ieſus id cognoſcens, Regnum effugit temporarium: in montémque ſolus, id eſt, ſine Diſcipulis properauit. 7. *Regem creare iterum turba intendunt.*

An fugerit turbâ inſalutatâ? Minimè Matthæus enim ſcribit, *Dimiſſâ turbâ, aſcendit in montem ſolus orare.* Et Marcus, *Coegit Diſcipulos ſuos aſcendere nauim, vt præcederent eum transfretum ad Bethſaidam, dum ipſe dimitteret populum.* Aſcendit autem ſolus in montis locum remotum, in quo non poſſet inueniri. Id quod fugere Euangeliſta vocauit. 8. *Non fugit turba inſalutata.*

Fugit iterum. Num Ieſus alio iam tempore in montem fugerat? Sic locum expono: *Fugit in montem iterum*, id eſt, iterum aſcendit in montem, à quo aſcenderat ad reficiendam, ac dimittendam turbam. Non-ne aſſerit Ioannes ſemel Chriſtum montem ſcandiſſe? *Subijt ergo in montem Ieſus.* Inde deſcendit, & dimiſsâ turbâ aſcendit iterum. Auguſtinus tractat. 25. ait, *Quomodo fieri poteſt, vt rurſus illuc fugeret, niſi ante de monte deſcenderet?* Eſt qui exiſtimet Dominum hàc in fugâ ſeſe inuiſibilem reddidiſſe ne à Diſcipulis, & turba raperetur. Sed cùm Diſcipulos abire compulerit, turbámque dimiſerit, non opus huiuſmodi vti diſparitione. 9. *Quid iterum fugeret* August.

***

IN

IN IESVM TVRBAS REFICIENTEM

PANEGYRICVS MORALIS TERTIVS CIRCA LITERAM.

EX CONVIVII RELIQVIIS.

OBSERVATIO I.

Ad illa verba:

Vt autem impleti sunt, dixit: Colligite, quæ superauerunt fragmenta.

Plus Apostoli Domino & panis, & piscium reddidere post satietatem, quam ex ipso turbæ acceperant.

Qui enim opera eleemosynæ gerit, non exhauritur, sed nimiùm ditescit.

10. PANES quinque in cophinis duodecim, & duos pisces diuisos à Domino Discipulos accepisse vidimus, plenos autem post satietatem turbarum cophinos eidem Domino redditos. An non plus accepit, quàm porrexit? Hoc fructus eleemosynæ, vt qui gerit non euacuetur, sed ditescat. Ambrosius lib. 6. in Luc. *Iam illud diuinum est, quòd sicut iuges sunt fontes aquarum, ita iugis erat fluuius particularum panis.* Parum esset, misericordem erogationem scaturire fluuiorum instar, si non & supereffluereret alueúmque superaret diuisi panis abundantia. *Ambros.*

11. Memor Arcæ profectionis non-ne vidisti Iordanis aquas ad conspectum Arcæ crescentibus fluctibus se se in cælum extulisse? D. Laurentius Nouar. hom. de Eleem. *Haberent diuites coniunctos sibi indigentes, velut flumen Iordanis, in quo tinctus est Dominus.* Cur pauperes alueo Iordanis comparantur? An quia quemadmodum olim fluctibus ascendentibus alueum aquæ superârunt, vt superfluerent: sic quod inopi subsidium offertur, non modò æquat sed mirum in morem superat quod impensum est? Ita planè.

Arca aspectus effecit aquas Iordanis alueum superare: sic ex eleemosyna redditur plus quàm pauper accepit. Laurent. Nouar.

12. Pauxillum aquæ, ac panis buccellam Abraham peregrinis obtulit, quæ alueum crescentibus vndis superaret. Ne transeas seruum tuum, sed afferam pauxillum aquæ, ponámque buccellam panis. Profectò alueum Saræ cælestis munificentia adeò repleuit, vt exuberantiâ incredibili vndæ stellas contingerent. Gen. 18. O pauxillum aquæ cælos vsque pertingens, alueum Iordanis mirabiliter superans! *Verè enim* (inquit Chrysostomus) *huiusmodi hospitalitas est, qua magis accipit, quàm dat, qui illam promptè, & alacriter exercet.*

Pauxillum aqua ab Abrahamo oblatum alueum fluminis superauit, ad stellas ascendentibus fluctibus. Gen. 18. Chrys.

13. Visus Abraham beneficentiâ, ad Loth ait: *Ecce vniuersa terra coram te est, recede à me obsecro. Si ad sinistram ieris, ego dexteram tenebo.* Gen. 13. Elegit Loth vberiorem sibi regionem. An Abraham qui dedit optionem, vacuus remansit? Profectò plus accepit, quam impendit, fante Domino, *postquam diuisus est ab eo Loth: Leua oculos tuos, & vide à loco, in quo nunc es, ad Aquilonem, & Meridiem, ad Orientem, omnem terram, quam conspicis tibi dabo.* Gen. 13. Vbi D. Chrysostomus hom. 34. *Vidisti, quomodo certat Deus beneficijs? Vidisti dignam diuinâ bonitate munificentiam? Vidisti quantis cessit, & quanta est assecutus? Hic erudiamur, vt magnâ in dandis eleemosynis largitate vtamur: quo datis paruis, adipiscamur magna.* Plura sect. 2. & sæpe alibi.

Abraham dans terram meliorē Loth, plus accipit à Domino, quā dedisset. Gen. 13. Chrys.

OBSERVATIO II.

Ad illa verba:

Colligite, quæ superauerunt fragmenta, ne pereant.

Post acceptum beneficium docet Dominus reliquias colligere.

Id est, nec minima obliuisci beneficia.

DIVVS Bernardus menti obiiciens fragmentorum collectionem, Domino imperante, inquit, *Iubemur colligere fragmenta, id est, nec minima beneficia obliuisci.* Inchoatum enim conuiuium præmissâ gratiarum actione, debuit, accrescente munere, actione gratiarum terminari: Porrectur in humeris, vt ex perpetua beneficij memoria Deum colere, eique obedire studeant. 14. Bernard.

15. *Hebræis Deus inculcat beneficia, vt ad gratitudinem excitet.* Iudic. 2. Prado.

Hebræis Deus beneficia præstita inde iam à terra Ægypti vsque ad promissæ telluris ingressum strictim commemorat: *Eduxi vos de Ægypto, & induxi in terram, pro qua iuraui patribus vestris.* Iudic. 2. Seneca, *Qui beneficium dedit, non debet meminisse.* Cur ergo Deus crebrius exprobrat beneficia, si proprium magnificentiæ sit, quæ donauerit, obliuisci? Respondeo ex Prado nostro in cap. 16. Ezech. *Vt nostræ consulat vtilitati, nomini suo parcit: atque æquum fert, se iudicari exactorem, quam nos esse immemores, & ingratos: tantique interesse nostram vilem conditionem, Dei in nos beneficentiam perpetuò recordari, vt eam memoriam nobis omnino necessariam, vel cum suæ æstimationis discrimine exigat, & expostulet.* Beneficia itaque sua in nos Deus assolet commemorare, vt nunquam nos à gratiarum actione cessemus, non audentes delinquere.

16. *Ex populi ingratitudine Deo, inuisa Moses renuebat legationem ferre; ne diriori supplicio afficeretur.* Exod. 4. Nazian.

Nec mirum sæpè Dominum Hebræis beneficia accepta inculcare, si populus ille adeò erat ingratitudini addictus, Numini quidem admodum inuisæ, vt Moyses ideo renuerit ad Pharaonem properare. *Non credent mihi,* (ait) *nec audient vocem meam.* Exod. 4. An ó Moyses à serpente aliquo deterreris? Nondum è virgâ excitatus. Profectò Moses agnoscens populi ingratitudinem, nolebat ferre legationem; ne multiplicatâ populi ingratitudine viceriori supplicio afficeretur. Nazianzenus orat. 2. in Pasc. *Periculum fecerat Iudæorum ingratitudinis, quippe qui beneficio quoque affecti, ipsum fugâ Ægyptum relinquere coegissent.* Cur ó Domine in tam ingratum populum congeras beneficia, nisi vt diriori flagello vulnerari mereantur?

17. *Hominem pudere debet, quod post beneficium acceptũ & vita & ciborum omnium, deliquisset.* Gen. 3. Abul.

Non te pudet, popule stulte, & insipiens, post beneficium acceptum non solum gratias non referre, verum præcepta benefactoris frangere? Vel primus ex hominibus delinquens obcæcatâ mente sapientiorem se ostendit. Post crimen enim patratum cum Numinis accedentis vocem audisset, *abscondit se Adam, & vxor eius à facie Domini.* Gen. 3. Quare à Domini facie recesserunt? Abulensis, *Absconderunt se ex verecundia ingratitudinis, quia contra Deum benefacientem eis peccauerant.* Reliquias profectò accepti panis Protoplasti humeris sustinebant: quod quidem onus Hebræi ex humeris deturbârant, siue nunquam humeris apposuerant, qui post tot beneficia non solùm gratias non reddunt, sed peccata audent multiplicare.

18. *Queritur Deus io ingratum, post acceptam in fame alimoniam.* Mich. 6. Ambr.

Profectò cophinos fragmentorum deportantes si non tollerent gratiarum actionis excitamenta, testes Dei ad vindictam inclamantes adferrent. Populo suo Deus, *Popule meus, quid feci tibi, quia eduxi te de terra Ægypti, & de domo seruientium liberaui te?* Mich. 6. Post beneficiorum panes expositos, iubet reliquiarum, seu memoriæ pondus humeris sustinere. Quare? Vt si ex beneficiorum recordatione non gratos se exhibuere: ab ipsis beneficiis capite damnentur: Ambrosius ad Psal. 50. *Singula in conspectu suo locat beneficia sua, vt tanquam de his iudices, quæ seruare debueras, quo magis reus fias, qui dominus non potueris stare beneficijs.* Illustrem autem huius argumenti confirmationem accipe ex D. Bernardo ser. 16. in Cant. *Instaurat aduersum me testes (vt alia innumera taceam) huius corporis victum.* Accepisse panem quo refectus, in viâ non deficerem, ingens beneficium fuit, cuius memoriam, seu reliquias Dominus me iubet deportare, vt victus corporis aduersùm me testis insurgat ingratum. Bernard.

19. *Pudeat te post cibum esse ingratum, dum à brutis vinceris.* Isai. 1. Zeno. Chrys. Menan.

Pergit Bernardus, *Pudet ingratitudinis.* Quid mirum, pudeat hominem ingratum post panes existere, si vel animantia rationis expertia reliquias panum nôrunt reportare, vt gratiam quodammodo valeant referre? *Filios enutriui, (ait Dominus) & exaltaui; ipsi autem spreuerunt me. Cognouit bos possessorem suum, & asinus præsepe Domini sui, Israel autem me non cognouit.* Isa. 1. Vbi Zeno ser. 5. de Isa. *Exaltatos appellat, vt ingratos ostendat, post nutritionem. Bouem illis, asinumque præponit,* domini vtique præsepe cognoscentem. Væ tibi post panes ingrato. *Quo enim quis (inquit Chrysostomus) maioribus fuerit beneficijs affectus, eò se grauiori supplicio facit obnoxium, si ingratus existat.* Vereor, ne Græci Menandri Epig. 1. Deus profari posset.

Lupum ex proprijs mammis nutrio in vita,
Sed me cogit pastoris stultitia
Auctus enim à me, contra me rursus fera erit;
Beneficium panis mutare non potuit.

O ferinum ingenium! Te tot lactis, & panis beneficia mutare minimè potuere?

Observatio III.

Ad illa verba.

Collegerunt ergo, & impleuerunt duodecim cophinos fragmentorum.

Panes, quos mundiales puer vnus afferebat, cælestes duodecim validissimi Apostoli vix valent sustinere.

Sic cælestia dona exorbitare assolent.

20. *Francisco Xauery capacitatem mirum pondo ad cælestia munera excipienda.*

PVER vnus erat, qui quinque panes hordeaceos, & duos pisces faciliter sustinebat. At fragmenta cælestis conuiuij duodecim cophinis reposita vix possunt à duodecim robustissimis viris deportari. Cælestia munera non communis ponderis sunt, sed quod indigeat plurium humerorum sustentaculo. Testor D. Franciscum Xauier meum Parentem, qui à Domino munerum cælestium reliquias humeris apponens, sub onere inclamabat: *Satis est Domine, satis est.*

Abrahæ

Abr[illegible]æ Dominus, *Omnem terram, quam conspicis, tibi dabo, & semini tuo.* Gen.13. An non soli Abrahæ terra immediato possessori adiiceretur sine hæredum memoriâ? Quid ne[illegible] fuit, etiam hæredibus mox adiudicari. Respondet Chrysostomus hom.34. *Magna diuina promissionis magnitudo, magna nostri omnium Domini (vt beneficijs vincat) liberalitas; magna mercedis præstantia, quam das mi[illegible]ricors, & clementissimus Dominus beato illi, & ex illo nascituro Semini.* Ac si diceret, Tantæ promissionis pondus non solius Abrahæ, sed totius progeniei humeris debuit sustineri, nec aliter posset deportari. Tanta-ne magnitudo terrenæ promissionis! Quid cœlestium bonorum exuberaret abundantia? Gemit sub onere Xauerius, quia voluptatum cælestium, quæ Deus assolet pluribus impertiri, gloria cor vnum, licet capacissimum, occupabat.

22. David ad hæc, *Descendet sicut pluuia in vellus, & sicut stillicidia stillantia super terram.* Psal.71. An non sufficeret, Cælestis fons vbertatis quæ in vellus Iesum descendit? necessum fuit, in omnem terram recipi, vt exciperet tot bonorum abundantiam. Philo lib. de Temul. *Nec donorum quidem largitatis quisquam solus capax est, ac fortassè nec Mundus hic quidem; sed quasi parua lacuna affluente magno gratiarum Dei fonte celerrimè repleta supereffluit.* O Francisce, pelagus magnum tot fluctuum an capax, quos vellus Iesus mittit in omnes?

Vellus in omnem terrã stillat cælestium abundantiam vt [illegible] possit. Ps. 71. Philo.

23 Alij Deus linguarum genera dedit, alij sanitatum gratiam donauit, &c. Vni Xauerio meo totam gratiarum impendit plenitudinem. Ad illa verba: *Descendit sicut pluuia in vellus, & sicut stillicidia stillantia super terram.* D. Chrysostomus, *Et sicut guttæ stillantes super terram.* Et addit, *Guttæ istæ virtutes sunt, quibus idem Dominus noster Iesus dignatus est terram vehementer implere. Gutta fuit, quando leprosum mundauit, puerum Centurionis à mortis periculo sanauit, paralyticum curauit, cæcum illuminauit, mortuos suscitauit.* Gutta igitur vnica virtus medica, quâ cunctis ægritudinibus remedia adhibentur, ægérque ipse à morte ad vitam reuocatur. Aliæ quidem guttæ virtutes sunt reliquæ, quibus repleuit Dominus imitatores Diuos. An aliquis, instar velleris, totam guttarum plenitudinem epotauit? Certè vnus Xauerius totam illam virtutum plenitudinem, quæ in cunctis respersa erat, vt posset recipi, ita corde excepit, vt perfectus velleris ipsius, id est, Domini imitator euaderet. Vnde se incapacem tot fluctuum agnoscens inclamat: *Satis est Domine, satis est.*

An vnus adeo Iesu imitator, vt recipiat virtutes quibus omnes sunt [illegible]. Ps. 71. Chrys.

Observatio IV.

Ad illa verba.

Collegerunt, & impleuerunt duodecim cophinos fragmentorum de quinque panibus hordeaceis, quæ superfuerunt.

Escob. & Mend. in Euang. de Temp. T.1.

Accipientes turbæ ab Apostolis quinque panes, reddunt duodecim cophinos fragmentorum.

Nec enim sine lucro, ac commodo spirituali quidem proximorum saluti incumbes?

24. Bernardvs ser. 2. de septem panibus, reliquias panum multiplicem Dei misericordiam interpretatur. *Prima misericordia est, quod te à multis peccatis præseruauit in quæ alioquin incidisses. Secunda, quod peccantem, & peccata dissimulauit. Tertia, quod ad pœnitentiam vberiorem excitauit. Quarta, quod dederit gratiam continendi, ne in peccata laberetis. Quinta, quod dederit munus bene conuersandi.* Si autem requiras quçinam panibus minister sacer proximum famescentem exsatiabit? *Primus* (respondet ser.1.) *est verbum Dei, in quo vita hominis est: secundus obedientia: tertius lacryma: quartus pœnitentiæ labor: quintus Eucharistia.* Igitur his panibus Apostolicus vir proximum reficit, & illos proximus suo reddit magistro: Qui quidem quinque huiusmodi diuinæ misericordiæ documentis donatur, dum saluti proximi ex quinque panum exhibitione incumbit. Vt scias nunquam sine lucro, ac commodo spirituali laborare, qui proximorum saluti studium expedierit.

Dat sacer minister proximo Sacramenta accepta à Iesu velut panes: & recipit ab illo misericordiarum Dei abundantiam. Bernard.

25. Ex Patrum sententiâ Dominus hominibus septem Ecclesiæ Sacramenta prælibauit, dum Iordanis aquis ablui dignatus est: Baptismo etenim reliquorum ostio mysteriorum reliqua abluentia quidem sacra flumina innuebat. Tunc quidem *Descendit* super Iesum *Spiritus sanctus corporali specie, sicut columba.* Luc. 3. Quare Spiritus sanctus, qui animo Domini incola à Propheta asseritur (iuxta illud: *Et replebit eum Dominus spiritu sapientiæ, & intellectus: spiritu scientiæ, & pietatis: spiritu consilij, & fortitudinis: & spiritu timoris Domini.* Isai. 9.) rursum ad ipsum dicitur descendisse? Profectò, qui septem dederat Ecclesiæ Sacramenta, septem Spiritus sancti dona quasi de nouo accepit. Vt innuatur nunquam sacrum ministrum proximum donare Sacramentorum panibus, quin à proximo reliquiarum loco recipiat misericordiæ cælestis abundantiam.

Dat nobis Iesus septem Sacramenta, accepit septem donorum abũdantiam. Luc.3. Isai.9.

26. Dum Orbis vitiorum exitialium vndis obrueretur, immitit Noë, id est, Dominus columbam, siue (vt cum Dionysio Alexand. contemplemur) Ecclesiæ ministrum gemitu homines hortaturum, vt ad arcam properaret. Panem quidem Sacramenti pœnitudinis ministrauit egentibus. At ipsa ramum oliuæ retulit ad domum: Portauit *ramum oliuæ virentibus folijs.* Gen. 9. Qui pro salute proximi ministerium impendit, non amittit: sed cum vberrimâ recipiet vsurâ; oliuam enim Dei misericordiæ pro oblatis panibus reportabit.

Qui se proximis pœnitentibus das columbam, refert misericordiæ diuinæ oliuam. Gen. 9. Dionys. Alexand.

27. Buccellam panis proximo apposuisti? messem recipies æternitatis. Isaias ad hæc, *Si posuerit pro peccato animam suam, videbit semen longæuum*

Pro buccella data proximo messem gratiæ accipiet.

gauium. Cap. 53. Leo à Castro, videbit *messem longinquam dierum.* Messem enim æternitatis seu vitæ minimè terminandæ recipies, si bucellam panis, siue animi studium pro salute proximi expenderis.

Isai. 53. Leo. Castr.

27. Imo non huiusmodi dona post ministerium impensum recipies: sed priùs reliquiis redonaberis, quàm panes apponas. Sic D.Damascenus ser. de defunct. *Quemadmodum enim, qui agrotantem vnguento, vel alio pretioso oleo vult inungere, prior ipse vngendo particeps est vnctionis, & sic postea inungit laborantem morbo: ita qui pro salute proximi aliquid facit, primò sibi, deinde proximo prodest.* Si ergo vnxit te Deus tuus oleo lætitiæ præ participibus, seu ante participes tuos; quare ad proximorum non curris ministeria?

Primo accipis misericordiam, quàm proximo impendas panis ministerij. Damasc.

Observatio V.

Ad illa verba:

Iesus ergò cùm cognouisset, quia venturi essent, vt raperent eum, & facerent eum Regem, fugit.

Fugit Dominus, quia turbæ curabant eum Principem sibi eligere, qui temporaria lucra eis conferebat.

Amat enim Dominus ditißimus propter se ipsum solummodò requiri.

28. MIROR hodie Regem acclamari à turbis, qui heri dignus morte proferebatur. Vnde putarim huiusmodi mentis metamorphosim cibum, quo refecti fuerant, tam egregio miraculo excitato, fuisse operatum. Innuit diuus Chrysostomus hom. 41. in Ioan. *Maiora hîc miracula & quidem innumera operatus est, neque confessi sunt. Proh quanta gula, lucriuè vis! Iam non ampliùs legem vlciscuntur, nec sabbati transgressionem curant, neque Dei zelo mouentur: omnes has curas pleno ventre abiecerunt.* Iam Rex inclamatur, qui adiudicabatur dignus qui lapidibus obrueretur. Et cur ô Domine, tam pios fugis acclamatores? Quia Deus amat propter se ipsum requiri, hi autem propter sola commoda exquirebant.

Chrysost.

29. Mariæ Angelus, *Et regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis.* Luc. 1. Quæritur, cur non in domo Dauid, qui regnum obtinuit Israel, vel in domo Abrahæ, cui facta promissio, regnaturus Dominus annunciatur? An non præcipuè Dauidis, & Abrahæ filius pronunciatur? *Liber generationis Iesu Christi filij Dauid, filij Abraham.* Matth. 1. Quid ergò speciale in domo Iacob? Crediderim, quia in animo, seu ingenio Iacob, quædam documenta gratissima quidem Numini præluxere. Renunciatur parenti, Iosephum filium, quem credebat extinctum, apud Ægyptum dominari. Tunc Iacob quasi e somno euigilans proclamat: *Sufficit mihi, si Ioseph filius meus viuit; vadam, & videbo illum antè quàm moriar.* Gen. 45. Dic mihi ô Patriarcha, curas-ne vadere, Iosephumqoe tuum requirere eo quòd Ægypto dominetur: vnde tibi commoda accrescant refectionis, quando fames Orbi toti dominatur? Minimè verò, sed ad Iosephum meum nudum commodis vado, eum solum mihi requiro. Eo quidem affectu quem innuit Guarricus Abbas serm. 1. de Resurr. *O vocem fidelem, & planè amicus Iesu dignam! O castißimum affectum, qui sic loquitur: sufficit mihi, si Iesus viuas, cùm ipse sit sufficientia mea.* Iacob igitur Iosephum (seu Iesum) quærit non ob panis abundantiam, sed quia ille nudus commodis sua erat sofficientia. Hoc affectu amat Iesus requiri. Ideo se in domo Iacob regnaturum promittit, vt ab iis subditis requiratur, ab iis domesticis ministretur, qui Regem suum nouerint requirere sine commodi temporalis respectu. *Desint* (addit Abbas) *omnia alia, nihil interest mea, dummodo Iesus inueniatur. Ipse ergo si placeat ei, desim mihi: sufficit mihi, dummodo viuat, (seu regnet) ipse vel sibi.*

Deus se in domo Iacob regnaturum promittit, quia ipse nouit in Iosepho Iesum quærere non propter temporaria commoda, sed propter ipsũ. Luc. 1.

Mat. 1.

Gen 45.

Guar.

30. Pugnare videtur illud Dauidis: *Diligit Dominus portas Sion super omnia tabernacula Iacob.* Psal. 86. Quomodo ergo renuit Dominus apud Iacob tabernacula residere, vt Regno potiatur, si se in domo Iacob regnaturum promisit? Profecto Dauid respicit Iacobum imperfectum, quando Deum verum Ioseph suum, non ob ipsum, sed propter benedictionem, seu bonorum abundantiam requirebat. *Non dimittam te* (ait) *nisi benedixeris mihi.* Gen. 32. Ac si diceret Textus, voluit eum rapere, vt faceret eum Regem ob abundantiæ spem. Rapere intendis, seu vim inferre, (dum non dimittis) vt Rex tuus Dominus assurgat, te benedictionibus donaturus? Dum huiusmodi affectum Deus aspicit plus diligit Sion vestibula, quàm Iacob tabernacula. Et cur Sion? Est quidem Sion Ecclesia humillima, quæ dicebat, *Inueni, quem diligit anima mea: tenui eum, neque dimittam.* Cant. 3. Non dimittes? Quare? An sicut Iacob, nisi benedixerit tibi? Absit. Requisiui eum, vt facerem mihi Regem non ob benedictionis commoda; sed propter ipsum. Bellè Bernardus ser. 79. *Ista non vult eum dimittere, & fortè magis quam Patriarcha id non vult: quia nec pro benedictione quidem. Ille enim benedictione acceptà dimisit: hæc autem non sic: Nolo, inquit, benedictionem tuam, sed te.* Tunc igitur cum imperfectione laborat Iacob, fugit Dominus ne regnet super eum: sed Sion subditam sibi expetit. Postquam autem talis Iacob exsurgat, vt Iosephum, seu Iesum Orbis Saluatorem, cunctos subditos reficientem, non quærat ob commoda, sed propter ipsum: non vadat ad panem, sed ad Regem: meritò Deus in domo Iacob se regnaturum inclamat: *Et regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis.*

Ipsius Iacobi tabernacula alibi præposuit portas Sion seu Ecclesiæ, sequarentis sine commodi respectu. Non sic aliquando Iacob. Psal. 86. Gen. 32.

Cant. 3.

Bernard.

31. Est qui acutè existimârit, ideo Dominum in montem aufugisse, ne in Regem eligeretur: quia verus Rex non esset, qui aliunde Regnum accipiebat: sed qui natus Rex inclamabatur: *Vbi est, qui natus est Rex?* Matthæ. 2. Qui ergo verus Rex natus erat, aliundè minimè Regnum

Quasi subditi sui verè non est, qui Iesum quærit ob commoda. Mat. 2.

Regnum erat accepturus. Quemadmodum igitur legitimè Rex non est, qui aliunde Regnum accipit: sic contemplatus fuerim verè & legitimè subditum Dei Regis non esse, qui Deo adhæret ob temporaria commoda, & non propter ipsum. Nicolaus Græcus libr. 4. de vita in Chris. apprimè fatur. *Sic rexit, quorum principatum obtinuit: non timori cedens, non mercede se capi patiens, sed ipsemet sibi potentiâ Regni sui, & solus ipse sibi subditos obstringens; timore enim, aut mercede acceptâ regnare, profectò non est ipsum regnare: sed spes, & mina de exactâ obedientiâ accusanda sunt. Quemadmodum* (attende) *non legitimè regnat, cui regnare est aliunde: sic nec verè Deo seruimus, si aliquo dictorum modorum subditi sumus.* Quàm pulchrè!

Observatio VI.

Ad illa verba.

Fugit in montem ipse solus.

Meritò Dominus fugit, cùm ad temporarij Regni administrationem requiritur.

Gubernandi enim munus difficultatibus, ac incommodis redundans cordatus quilibet fugere satagit.

32. V R Iudæorum Rex toties promissus à Prophetis, à Patriarchis adeo desideratus fugit in solitudinem non inueniendus ab eis, qui curant eum ad Regnum adsumere? An fugit quia terrenus offertur Principatus, quippe innumeris redundat incommodis? Ita planè, vt nos edoceat à terrenâ gubernatione properanter recedere.

33. *Cordata sponsa Ecclesia prudentes viri rogati sæpe accedunt ad regimen, quod a... innumeris incommodis redundare.* Sponsam cælestis iteratis sæpe vocibus euocauit Amator: *Veni de Libano sponsa mea, veni de Libano, veni.* Cant. 4. Cur obedientissima non illico, in morem Samuelis, primæ voci respondet: *Adsum*, siue, *Ecce ego*? An quia è contemplationis requie abstrahitur? Sic Gilliber. ser. 29. *Vide, si non morosè egrediatur de Libano, qua toties vocatur. Mora autem hæc non est contumacia, sed cautela. Quis enim a contemplationis candore libens discedit?* Profectò dum sponsus requiritur, eius facies minimè auertitur: vnde quilibet locus tantæ Christi amatrici Libanus candidissimus existeret. Alio igitur affectu motas arbitror meditatam fuisse. Audi vlteriùs, quæso, sponsi sermonem. *Veni*, ait, *coronaberis.* Eam proculdubio coronæ, aut regiminis incommoda deterruere. *De montibus pardorum, de cubilibus leonum.* Discerpenda vocor, non coronanda. *Optanda quidem* (addit Abbas) *lucra, sed metuendus est lapsus. suspecta mihi sunt lucra, quorum incertus est prouentus, vicinum propriæ periculum salutis. Quid mirum, si moretur venire, si metuendum sit, ad montes illos barbaros, & bestiales accedere?* Cant. 4. Gillib.

Escob. & Mend. in Euang. de Temp. T. I.

34. *Immittendi, imo cogendi, qui aliis præponendi sunt. Arguitur, & taxatur noster vltroneus ad Prælaturam accessus.* An non ad ora bestiarum obturanda diuina exigitur virtus in Principe? *Virgam* (ait Dauid) *virtutis suæ emittet Dominus ex Sion; dominare in medio inimicorum.* Rex & immittitur à Deo è superis, & ferreus effingitur, & diuinâ virtute ac fortitudine decoratur, vt in medio inimicorum, siue brutalium hominum dominari possit. Virga illa non festinat ad Regnum, sed emittitur: nos autem quando cordata renuit sponsa, vltronei ad rapiendum regimen festinamus? Audiendus Gilbertus pulchrè adiiciens: *Et fortè sponsa mora festinationem nostram suggillat, & arguit, qui nimis prompti, & parum prouidi vires nostras minus pensantes, festinamus ingredi in labores prelationis, in sollicitudinum molestias, & materiam lapsus: nec expectantes vel semel vocari, vltrò nobis ipsi honorem sumimus, vocationem vel præuenientes, vel arte procurantes.* Gillib.

35. *Timent prudentes seruus dominari, quia seruiens dura res est.* Vulgari testimonio confirmo, speciali pondere illustrato. Discipulos Dominus ad Regnum seu regimen Episcopatus aduocans, inquit: *Nolite timere pusillus grex, quia complacuit Patri vestro dare vobis Regnum.* Luc. 12. An à Regni timore reuocantur? Quid in Regno incommodi, quod possit Ecclesiæ deterrere potentissimos? D. Chrysologus ser. 23. Deberet timore affici, quia cùm Pusillus grex essent, ad Principatum vocabantur. *Promissionem Regni sine timore seruulus statim audire non sufficit; quia qui libertate vix dignus est, capere non vales infulas Principatûs.* Rectè quidem, sed nos argumento accommodatiùs ipsam Chrysologi clausulam ponderemus. Qui seruili statu laborabant, prudentes cum essent, timent, Principatûs audire vocabulum: quia nulla seruitus adeò est dura, quæ cum Regni, seu Regiminis statu comparata, felicior non sit: imo felix simpliciter, Principatus incommodis spectatis. Bellè Græcus, *Seruit verè qui regnat, & seruit multis.* O Discipuli Patri vestro placuit vos à facili seruitute in difficillimam seruitutem reuocare. *Nolite timere*: nec enim vos desinet deperire, oneri succumbentes, qui ad laboriosa munera vocitauit. Luc. 12. Chrysol.

36. *Præfectura rectè acquisita adhuc horribilis prudenti ob adnatum casum, quid nō vitia prælatiot.* Si assumptis ad regimen securitas promittitur, quid Apostolis timoris obiicitur? Timeant, qui ad Præfecturam vltronei properarunt. Certè ipsa Præfectura vel rectè acquisita valde est formidabilis. In cuius typum Dominum diabolus, *in sanctam Ciuitatem assumpsit, & statuit eum supra pinnaculum Templi.* Matthæus 4. Vbi Paschasius. *Sedes Doctorum super pinnam Templi erigebatur, vt exinde quasi in eminentiori positus loco Doctor ad populum loqueretur.* Meditatur Pater huiusmodi eleuatione signari assumptionem cuiuslibet Prælati ad munus regiminis obeundum: nec quidem iniquam, sed rectam. Christus itaque rectè Prælatus asseritur ad regimen assumptus. An immineant rectè Prælato incommoda? Certè ipsa imminet ruina, instigante diabolo: *Mitte te deorsum.* Bellè adiicit Abbas, *Hinc quoque ducit eum ad altiora, & vsque super fastigium Templi, vt ex hoc daretur indicium, ad quid eleuet vnum quemque, quem deorsum præcipitare desiderat*: Eleuatum inquè, non rectè præpositum deturbabit: *Nonnullos quidem in suæ inflationis aura etiam eleuat ad honores indebitos.* Math. 4. Pasch.

Non nullos verò rectè Prælatos, vt corruant, & se vitiis immittant indefessus hortatur. Si rectè præpositus à periculo non eripitur, quid inique prælatus? Seneca Tragicus dictitabat in Thyest.

Nec abnuendum, si dat imperium Deus.
Nec appetendum Frater, vt regnes, rogat.

Licèt à cunctis mortalibus rogateris, deberes abnuere cum imperium minimè appetendum sit ob labores innumeros: nisi ab ipso Domino aduocatus accedas.

OBSERVATIO VII.

Ad illa verba:

Quia venturi essent, vt raperent eum, & facerent eum Regem.

Vidit Dominus se rapiendum ad ciuilem necem cùm se eligendum Principem populi illius spectauit.

Ipsâ namque morte horribilius Imperium.

37. VR particulam illam: *Vt raperent eum*, Euangelista apposuit? (An raptus est Imperij inauguratio? Ad necem hominem rapi audiui sæpe: ad Regnum autem quonam modo potest homo rapi, si Imperium cum libertate coniunctum vltronei homines innumeri quæsiuere? O Regni seductio! Existima proculdubio ad necem rapi, qui ad Imperium assumitur.

38. Profectò raptus hic dirior, quam si ad necem horribilem rapereris. Vidisti Dominum ad Crucem sponte properantem? *Surgite eamus.* Ast assumendus ad Imperium Discipulorum amator eos dimittens, *fugit iterum in montem ipse solus.* Num Regnum tibi ó Domine sit Crucis morte horribilius? Tanta-ne Imperij exitialis incommoda? D. Gregorius 2. p. Past. cap. 3. *Quis principari hominibus tam sine culpa potuisset; quam is, qui hos nimirum regeret, quos ipse crearat? Sed quia idcirco in carne apparuit, vt non solum nos per passionem redimeret, verum etiam per conuersationem doceret, exemplum sese sequentibus prebens, Rex fieri noluit: ad crucis vero patibulum sponte peruenit; oblatam gloriam culminis fugit, pœnam probrosæ mortis appetiit: vt membra eius discerent.* Iam didici ex te ó Magister optime, morte acerbissimâ horribilius Imperium.

Iesus sponte ad Crucem properans, fugit cum ad Regnum requiritur. Mat. 6. Ioa. 6. Gregor.

39. Certè non tam horribiliter quis ad mortem, quàm ad Regnum seu dominatum præcipitur. Quæritur Dominus, nec inuenitur, cum ad Regnum expetitur: non abnuens, sed spontaneus quærentibus ad necem offertur. *Ambulauit Enoch cum Deo, & non apparuit, quia tulit eum Deus.* Gen. 5. L X X. *Et non inueniebatur, quia transtulit eum Deus.* Non inuentus dicitur, quia quæsitus fuerat. Et ad quodnam munus requirebatur dilectus Deo, & hominibus? Respondet Genebrardus lib. 1. Chronol. *Non apparuit vtique tanquam requisitus ad supremum officium.* Cupiebant homines Enochum rapere ad Principatum, & quia placuit Deo, eum liberauit à Regno rapiens è viuentibus. Enoch quidem mortuus non est, sed expectaturus nouissimam seculi huius instantiam, *vt det gentibus pœnitentiam*, vita eius morte dirior, cuius incolatus tam diu prolongatus est. Qui ergo raptus est ad longissimum incolatum, maximo à Deo est beneficio affectus; quia raptus ad Principatum ad diriorem mortem proculdubio raperetur. Meruit itaque ob fidem, ob virtutes egregias Principatum, ad quem eligi debebat, in longissimum incolatum, diuturnam vitam, siue potiùs mortem diuturnam commutari. Ad illud Pauli, *Transtulit illum Deus.* Enoch scilicet. Hebr. 11. Syriaca habet *estanni*, id est, Cornelio expositore, *in meliorem sortem mutari.* Quænam hæc melior sors? Ex communi Patrum consensu reseruatur Enoch, vt ab Antichristo immaniter trucidetur. Sicut ouis occisionis Enoch expectat gladio horribili vulnerari. An hæc sors melior? Ita planè; siquidem imperare malum est, quod possit vniuersas calamitates facilè superare.

Spontaneus quisquis ad mortem curreret fugiens à Regno, quia hoc tam dirũ, vt facilius sit morte diuturna perimi, quam breui imperio diuexari. Gen. 5. Genebr.

Melior sors Enocho ab Antichristo trucidari, quam Regno addici. Hebr. 11.

40. Gladio vulneratus Saul iam iam moriturus Amalecitæ inclamat, *sta super me, & interfice me, quoniam tenent me angustia, & adhuc tota anima mea intra me est.* 2. Reg. 1. sic ipse Amalecites retulit Dauidi. Tigurina quidem legit, *Insiste mihi quaso, & trucida me; apprehendit enim me corona.* Profectò à corona, à Regno apprehendi, aut rapi, immanius malum reputabat, quàm exitiali denique vulnere affici. O quàm se à regimine vulneratum cognoscebat, qui vt à vinculis Regni solueretur, experit crudelissimo lethali vulnere comminui.

Petit Saul trucidari, vt à corona soluatur. 2 Reg. 1. Tigur.

41. De Mose prudentissimo Paulus, *Moyses grandis factus, negauit se esse filium filia Pharaonis, magis eligens affligi cum populo Dei.* Hebr. 11. Non igitur voluit subditis præfici, maluitque cum Ægyptiorum mancipiis computari. Non sic Aaron, de quo Nazianzenus in Apolog. *Illi quippe ministerij magnitudinem extimuerunt, hi contra vocantis ope confisi paruerunt. Aaron promptus erat, Moyses autem repugnabat.* Quare: quia apud aulam educatus dignouerat coronam vinculum quidem esse, quo homo ad mortem trahitur, quod quidem Aaron inexpertus non agnouerat.

Expertus Moses maluit vinculis seruitutis quam Regni alligari. Hebr. 11. Nazian.

42. Aiebat Anaxagoras Principatum esse *cunctorum malorum epilogationem.* Meritò quidem, nam qui Princeps eligitur, muneri raptus illigatur, vt omnium subditorum mala subeat. Vnde scitè Seneca lib. 7. de Benef. cap. 9. de Demetrio respondente illi, qui Imperium ipsi tradere conaretur, sic scripsit: *Ego vero,* Demetrius inquit, *ad istud inextricabile pondus non alligo, nec in altum facem rerum huic expeditum hominem demitto. Quid ad me defers populorum omnium mala?* Quid vinculis cum Regno? An non *purpura Regis vincta* dicitur *canalibus.* Cant. 7. siue (vt alij) *Rex ligatus in transcursibus.*

Imperator omnium subditorum mala subit morte diriora. Senec.

Cant. 7.

PARS

PARS SECVNDA.

SEPTEM PANES.

Paraphrasis, & Commentarij literales ad Caput octauum Marci.

PANEGYRICI MORALES CIRCA Literam in Iesum naturæ Dominum.

PROLVSIO.

Iterum init Dominus desertum à turbis comitatus, vt iterum esurientibus, instaurato conuiuio, pabula præpararentur. Alterum desertum carnibus volucrum exitialibus redundauit, salutati Manna: hoc autem salutaribus piscibus abundat, & pane. Ambrosius lib. 6. in Luc. *Gratiæ cælestis impartitur alimentum.* Ita-ne? Panis hic gratia est? Quam appositè illi Patres, qui rom. 4. lib. 3. asserebant Deiparam nunquam non gressuum Domini sectatricem. Cum deficit tot panis inuitatis, adest Virgo opem latura, quæ deficiente vino, succurrit egenribus. Ambros.

MARCVS Cap. VIII.

VERS. 1. CVM turba multa esset cum Iesu, nec haberent, quod manducarent; conuocatis Discipulis, ait illis:

2. Misereor super turbam; quia ecce iam triduò sustinent me, nec habent, quod manducent.

3. Et si dimisero eos ieiunos in domum suam, deficient in viâ: quidam enim ex eis de longè venerunt.

PARAPHRASIS.

1. ACCIDIT *quodam tempore, vt in locum desertum ingens hominum ad Iesum multitudo conflueret, deferens secum multos varijs malis obnoxios. Dumque intenti essent aut regno Dei, aut proximorum valetudini, de commeatu minimè prospiciebant. At Iesus vocatis Discipulis, ait:*

2. *Miseret me huius multitudinis. Nam ecce iam triduum est, quòd adhærent mihi, nec habent, quod edant.*

3. *Quòd si dimisero eos, vt sunt ieiunos, periculum est, ne deficiant in viâ, priùs quàm domum perueniant; Nam quidam venerunt è longinquo. Hâc oratione Iesus suos ad proximum miraculum excitauit.*

4. Et responderunt ei Discipuli sui, Vndè illos quis poterit hìc saturare panibus in solitudine?

4. *Discipuli verò rursus obliti quemadmodum antè numerosam multitudinem quinque panibus, duobúsque piscibus pauisset, Vnde, aiunt, possit aliquis tam immensam biduano ieiunio famelicam hìc in solitudine panibus explere?*

5. Et interrogauit eos. Quot panes habetis? Qui dixerunt, septem.

5. *Rursum Iesus, Quot panes habetis? Illi, inspecto commeatu responderunt, septem. Cùm verò annona non videretur suffectura multitudini tanta, adhibentur manus Iesu, vnde proflueret abundantia.*

6. Et præcepit turbæ discumbere super terram. Et accipiens septem panes, gratias agens, fregit: & dabat Discipulis suis, vt apponeret, & apposuerunt turbæ.

6. *Iussit ille homines super terram discumbere. Accepit septem panes, & vt ostenderet à Deo proficisci, quidquid ad salutem hominis conducit, sustulit in cælum oculos; nam ibi Pater habitat, vnde iussit quotidie hunc repeti panem: & gratias egit, fregit, tradidit Discipulis; vt sicut acceperant, turbis apponerent. Non est efficax hominis sermo, nisi priùs Christi manibus contrectatus.*

7. Et habebant pisciculos paucos: & ipsos benedixit, & iussit apponi.

7. *Ex benignitate Conuiuatoris pauci adduntur pisciculi. Hos Iesus consecrauit benedictione, & iussit apponi, ne panarium esset conuiuium.*

8. Et manducauerunt, & saturati sunt: & sustulerunt quod superauerat de fragmentis septem sportas.

8. *Factum est autem, vt non solum saturati sint omnes, verùm etiam septem sporta sint fragmentis reliquiarum impleta: qua saturis superfuerant.*

9. Erant autem, qui manducauerant, quasi quatuor millia: & dimisit eos.

9. *Quóque magis demireris, qui comederant vsque ad satietatem, erant fermè quatuor hominum millia. Ita pastos Iesus dimisit. A quo dimittũtur qui post Sinaxim gratias agunt, qui ipsius recondunt in animo beneficia, & concoquunt, quod acceperunt.*

SECTIO QVARTA.

Super turbam Domini Miseratio.

TEXTVS.

VERS. 1. VM turba multa esset cum Iesu, nec haberet, quod mandu-
carent, conuocatis Discipulis, ait illis. 2. Misereor super tur-
bam: quia ecce iam triduò sustinent me, nec habent, quod man-
ducent. Et si dimisero eos ieiunos in domum suam, deficient in viâ; quidam
enim ex eis de longè venerunt. 4. Et responderunt ei Discipuli sui: Vnde illos
quis hìc poterit saturare panibus in solitudine? 5. Et interrogauit eos: Quot pa-
nes habetis? Qui dixerunt, septem.

COMMEN

COMMENTARIVS LITERALIS.

§. I.

De rerum à Christo gestarum ordine.

1. *[illegible] panum de [illegible] confusio.*

MIROR aliquos voluisse hoc miraculum septem panũ cum quinque panum signo confundere, cum Marcus noster & Matthæus distinctè scripserint vtrumque: ipsáque differentia miraculorum contrarium asserat. Hanc quidem adnotauit D. Hieronymus fatus: *Supra legimus, Vespere autem facto, accesserunt ad eum Discipuli dicentes: Desertus est locus, &c. hic Discipulis conuocatis ipse Dominus loquitur: Misereor turbæ; quia triduò iam perseuerant mecum. Ibi quinque panes erant, & duo pisces: hic septem panes, & pauci pisciculi. Ibi super fœnum discubuerunt: hic super terram. Ibi, qui comedunt quinque millia sunt iuxta panum numerum, quos comedunt: hic quatuor millia. Ibi duodecim cophini replentur de reliquijs fragmentorum: hic septem sportæ.* — Hieron.

In diebus illis iterum cùm multa turba esset. — *Plura Iesu miracula patrata tribus diebus.*

E finibus Tyri, vbi Cananææ filiam sanitate donauerat, egressus Dominus per medios fines Decapoleos, in mare, seu lacum Galilææ venit, montémque lacui propinquum scandit. Accessere ad eum turbæ multæ (fante Matthæo) habentes secum mutos, cæcos, claudos, debiles, aliósque plurimos ægrotantes, quos ad pedes Domini proiecerunt, cælesti à medico mirabiliter restitutos sanitati. Vnde certum, multa simul miracula hîc Dominum edidisse, quæ Euangelista sigillatim non enarrauit.

§. II.

De reficiendi homines impossibilitate humana, ipsorumque sustinentiá.

3. *Pascit quos curauit.*

CVm multa turba esset, nec haberent, quod manducarent, conuocatis Discipulis, ait illis: Misereor super turbam. Non solùm ægris Dominus contulit sanitatem, verùm turbas pane, piscibúsque pauit in solitudine. Hieronymus, *Vult Christus pascere, quos curauit. Prius aufert debilitates, vt postea sanis offerat cibos.* Profectò tot munificentiæ fluuij ex misericordiæ abysso profluxere: *Misereor super turbam.* — Hieron.

4. *Triduo [illegible] sustinentia.*

Quia iam triduò sustinent me. Græcè [illegible], id est, *permanent mihi*, vel *mecum*. Matthæus, *Perseuerant mecum.* Per tres dies cum Christo turba perseuerarat, nec domum repetierat, doctrina, miraculis, conspectúque tracta Saluatoris. An potuit perseuerantia, & sustinentia cælesti munere priuari?

5 *Num tribus diebus alimenta caruerint?*

Nec habent, quod manducent. An tribus illis [illegible]bus turba cibo caruerit? Ex Chrysostomo, & alijs, quos Maldonatus refert, & sequitur, dici cibos turbarum consumptos, vt gloria miraculi ampliùs innotesceret. Vndè colligo cibos à turbâ allatos, sed tertia die iam fuisse absumptos. Theophylactus, *Miraculum operatur Christus, sumptâ occasione iustâ: nempe quòd tres dies manserat turba, & absumpta erant omnium viatica.* Et Chrysostomus ad Mat. 15. *Ne respondere possent Discipuli, quia secum viatica portauerunt, triduò iam mecum sunt, ait Christus: ita etiamsi quidquam secum habuerunt, consumptum esse debet.* — Theoph. — Chrys.

6. *Cur Iesum turbæ sequerentur?*

An ob cibos exhibendos Christum turbæ sequerentur? Minimè, sed propter verbum, & miracula: rarò enim famescentibus contulit alimoniam. Theophylactus, *Non semper facit Christus miraculum in alimentis, vt ne putent, quod propter cibum populus illum sequatur.* Ideo non primâ, aut alterâ die, sed tertiâ, cum panis turbæ defecerat, miraculum excitauit, fante Chrysostomo *Non in primâ die, neque in secundâ miraculum fecit; sed expectauit, vt omnibus consumptis, indigentiâ coacti, maiori admiratione factum prosequerentur.* Et Theophylactus, *Nunc nisi periculum ex cibi penuria fuisset, neutiquam miraculum fecisset Dominus.* — Theoph. — Chrys.

7. *Indigebant turbæ refectione, vt ad propria remearent?*

Et si dimisero eos ieiunos in domum suam, deficient in via, quidam enim ex eis de longè venerunt. Christi fama ex locis remotis homines adducebat. Vt autem ad propria remearent, refectione indigebant.

8. *Cur cum Discipulis egit de turbarum refectione?*

Et responderunt ei Discipuli sui: Vnde illos quis poterit hîc saturare panibus in solitudine? Cur Dominus Discipulos aduocauit cum eis de turbis acturus reficiendis? Respondet Hieronymus, *Conuocat Discipulos, & quod facturus est, loquitur, vt vel magistris exemplum tribuat, cum minoribus, atque discipulis communicanda esse consilia. Vel vt ex confabulatione intelligant signi magnitudinem, respondentes, se panes in eremo non habere.* — Hieron.

9. *An aptè Discipuli responderint?*

Num aptè Discipuli respondissent? Negatiuè respondeo. Misericordiam enim suam Dominus Discipulis aperuerat: *Misereor super turbam.* Et voluntatem: Matthæus, *Dimittere eos ieiunos nolo.* Et necessitatem refectionis: *Si dimisero eos ieiunos, deficient in viâ.* Et dignam esse turbam, quæ pasceretur: *Quia iam triduò, sustinent me.* Debuerant igitur Discipuli respondere: Iam semel, ó Domine, maiorem turbam trans mare Galilææ apud montana in conspectu eorundem Discipulorum quinque panibus, duobúsque piscibus satiasti. An non eadem dexteritate pascere poteris & minorem? in suam penuriam, non in Domini potentiam Apostoli oculos dirigebant, ideo impossibile eis videbatur tot hominum millia saturare. Nec vestræ menti occurrit carmen Dauidicum? *Oculi omnium in te sperant, Domine, & tu das escam illorum in tempore opportuno. Aperis tu manum tuam, & imples omne animal benedictione.* Psal. 144. — Psal. 144.

10. *Cur rogauit, quot panes haberent?*

Et interrogauit eos: Quot panes habetis? Qui dixerunt: Septem. Sciebat Dominus quot Discipuli panes haberent. Cur ergo rogitauit?

Porrò

cauerant. 14. Illi ergo homines cùm vidissent, quòd fecerat signum, dicebant. Quia hic est verè Propheta, qui venturus est in Mundum. 15. Iesus ergo cùm cognouisset, quia venturi essent, vt raperent eum, & facerent eum Regem, fugit iterum in montem ipse solus.

COMMENTARIVS LITERALIS.

§. I.

De fragmentis.

1. *Reliqua panium.*

Olligite, *quæ superauerunt fragmenta, ne pereant.* Putant nonnulli, mulieres, & paruulos numerum virorum exæquâsse. Sed hoc difficile creditu, quia desertum hoc longè aberat ab Vrbibus, & vicis frequentioribus: itérque agere infirmioribus erat difficile. Porrò hominibus quinque millibus, & quàm plurimis fœminis ac paruulis refectis, plus retulerunt panis, quàm ad Christum initio attulerant. Obtulerant quinque? Duodecim cophini siue corbes non quinque, sed triginta & plures panes continebant.

2. *Maldonati ac Cornely sententia probatur, circa cophinos fragmentorum* Cornel. Noto ex Cornelio verosimile Christum primò quinque panes manibus suis fregisse, & frangendo multiplicasse: ac eos hos in cophinos distribuisse, qui deinde eius iussu, dum ab Apostolis per contubernia in turbas distribuerentur, sensim magis ac magis multiplicabantur: quare tot cophinos fragmentorum ad Christum retulerunt, quot cophinos panum primo ab eo acceperant. Ex Maldonato accepit.

3. *De Cophinis Iudæorum.* Iuuen. *Duodecim cophinos.* Cophini Iudæis ab olim familiares, vnde Iuuenalis inquit,

Iudæi, quorum cophinus, fœnumque supellex.

Vnde liquet cophinum tantæ capacitatis esse, vt capiat tantum, quantum manus, vel brachium viri, v. g. Iudæi portare potest. Cedre. Cedrenus in Comp. narrat duodecim hos cophinos religiosè repositos fuisse in Duodecim Apostolorum Delubro, quod Constantinopoli Constantinus Magnus ædificauit.

4. *Etiam piscium fragmenta reliqua.* *Fragmentorum.* An solius panis fragmenta supersunt? Licèt de piscibus Ioannes tacuerit, multa ex his superfuere fragmenta. Etenim par erat in piscibus, & panibus ratio. Colligo ex Marco fante: *Et sustulerunt reliquias fragmentorum duodecim cophinos plenos, & de piscibus.*

5. *An exhibuerit potum* Quæsierim an Dominus conuiuis potum exhibuerit? Vinum certè non præbuit, quoniam necessarium non est: neque aquam miraculosè voluit efficere, quia propinquus erat lacus, siue mare Galilææ, aquæ quidem potabilis. Placet Catthus. Dionysij Carth. sententia. *Certum*, inquit, *videtur, quod si non habuerunt aliunde potum, quòd Christus dedit istis cibis virtutem agendi: quod efficit potus; ita quod sitim perpessi non sunt. Opera nempe Christi perfecta fuerunt. Quos ergo refecit, perfectè refecit.*

§. II.

De Saluatoris Fugâ.

Illi ergo homines cum vidissent, quod fecerat signum, dicebant: Quia hic est verè Propheta, qui venturus est in Mundum. Dignouit turba, quinque tantum panes, duósque pisces Christo traditos in illam copiam exuberasse. Admirabili igitur opere conspecto, Prophetam esse illius patratorem professa est: Prophetam, inquam, illum, qui in Mundum erat venturus, nempe Messiam, de quo Moses, *Prophetam de gente tuâ, & de fratribus tuis, sicuti me, suscitabit tibi Dominus Deus.* Deut. 18. 6. *Propheta Dominus promissus dignoscitur.* Deut. 18

Iesus autem cum cognouisset, quia venturi essent, vt raperent eum, & facerent eum Regem, fugit iterum in montem ipse solus. Regem præterea creare illum decernunt, qui facile posset Regnum cibi copiâ complere: quod præcipuè turbis regale. At Iesus id cognoscens, Regnum effugit temporarium: in montémque solus, id est, sine Discipulis properauit. 7. *Regem creare Iesum turba intendunt.*

An fugerit turba insalutatâ? Minimè. Matthæus enim scribit, *Dimissâ turbâ, ascendit in montem solus orare.* Et Marcus, *Coegit Discipulos suos ascendere nauim, vt præcederent eum transfretum ad Bethsaidam, dum ipse dimitteret populum.* Ascendit autem solus in montis locum remotum, in quo non posset inueniri. Id quod fugere Euangelista vocauit. 8. *Non fugit turba insalutata.*

Fugit iterum. Num Iesus alio iam tempore in montem fugerat? Sic locum expono: *Fugit in montem iterum*, id est, iterum ascendit in montem, à quo ascenderat ad reficiendam, ac dimittendam turbam. Non-ne asserit Ioannes semel Christum montem scandisse? *Subijt ergo in montem Iesus.* Inde descendit, & dimissâ turbâ ascendit iterum. Augustinus tract. 25. ait, *Quomodo fieri potest, vt rursus illuc fugeret, nisi ante de monte descenderet?* Est qui existimet Dominum hàc in fugâ sese inuisibilem reddidisse ne à Discipulis, & turba raperetur. Sed cùm Discipulos abire compulerit, turbámque dimiserit, non opus huiusmodi vti disparitione. 9. *Quid iterum fugeret* August.

***

IN

IN IESVM TVRBAS REFICIENTEM

PANEGYRICVS MORALIS TERTIVS CIRCA LITERAM.

EX CONVIVII RELIQVIIS.

Observatio I.

Ad illa verba:

Vt autem impleti sunt, dixit: Colligite, quæ superauerunt fragmenta.

Plus Apostoli Domino & panis, & piscium reddidere post satietatem, quam ex ipso turbæ acceperant.

Qui enim opera eleemosynæ gerit, non exhauritur, sed nimiùm ditescit.

10. ANES quinque in cophinis duodecim, & duos pisces diuisos à Domino Discipulos accepisse vidimus, plenos autem post satietatem turbarum cophinos eidem Domino redditos. An non plus accepit, quàm porrexit? Hoc fructus eleemosynæ, vt qui gerit non euacuetur, sed ditescat. Ambrosius lib.6. in Luc. *Iam illud diuinum est, quòd sicut iuges sunt fontes aquarum, ita iugis erat fluxus particularum panis.* Parum esset, misericordem erogationem scaturire fluuiorum instar, si non & supereffluereret alueúmque superaret diuisi panis abundantia.

Ambros.

11. Memor Arcæ profectionis non-ne vidisti Iordanis aquas ad conspectum Arcæ crescentibus fluctibus se se in cælum extulisse? D. Laurentius Nouar. hom. de Eleem. *Haberent* diuites *coniunctos sibi indigentes, velut flumen Iordanis, in quo tinctus est Dominus.* Cur pauperes alueo Iordanis comparantur? An quia quemadmodum olim fluctibus ascendentibus alueum aquæ superârunt, vt superfluerent: sic quod inopi subsidium offertur, non modò æquat sed mirum in morem superat quod impensum est? Ita planè.

Arca aspectus effecit aquas Iordanis alueum superare: sic ex eleemosyna redditur plus quàm pauper accipit. Laurent. Nouar.

12. Pauxillum aquæ, ac panis bucellam Abraham peregrinis obtulit, quæ alueum crescentibus vndis superaret. Ne transeas seruum tuum, sed afferam pauxillum aquæ, ponámque buccellam panis. Profectò alueum Saræ cælestis munificentia adeò repleuit, vt exuberantiâ incredibili vndæ stellas contingerent. Gen. 18. O pauxillum aquæ cælos vsque pertingens, alueum Iordanis mirabiliter superans! *Verè enim* (inquit Chrysostomus) *huiusmodi hospitalitas est, qua magis accipit, quàm dat, qui illam promptè, & alacriter exercet.*

Pauxillum aquæ ab Abrahamo oblatum alueum fluminis superauit, ad stellas ascendentibus fluctibus. Gen. 18. Chrys.

13. Visus Abraham beneficentiâ, ad Loch ait: *Ecce vniuersa terra coram te est, recede à me obsecro. Si ad sinistram ieris, ego dexteram tenebo.* Gen. 13. Elegit Loch vberiorem sibi regionem. An Abraham qui dedit optionem, vacuus remansit? Profectò plus accepit, quam impendit, fante Domino, *postquam diuisus est ab eo Loth: Leua oculos tuos, & vide à loco, in quo nunc es, ad Aquilonem, & Meridiem, ad Orientem, omnem terram, quam conspicis tibi dabo.* Gen. 13. Vbi D. Chrysostomus hom. 34. *Vidisti, quomodo certat Deus beneficijs? Vidisti dignam diuinâ bonitate munificentiam? Vidisti quantis cessit, & quanta est assecutus? Hic erudiamur, vt magnâ in dandis eleemosynis largitate vtamur: quo datis paruis, adipiscamur magna.* Plura sect. 2. & sæpe alibi.

Abraham dans terram meliorē Loth, plus accipit à Domino, quàm dedisset. Gen. 3. Chrys.

Observatio II.

Ad illa verba:

Colligite, quæ superauerunt fragmenta, ne pereant.

Post acceptum beneficium docet Dominus reliquias colligere.

Id est, nec minima obliuisci beneficia.

IVVS Bernardus menti obiiciens fragmentorum collectionem, Domino imperante, inquit, *Iubemur colligere fragmenta, id est, nec minima beneficia obliuisci.* Inchoatum enim conuiuium præmissâ gratiarum actione, debuit, accrescente munere, actione gratiarum terminari: Portetur in humeris, vt ex perpetua beneficij memoria Deum colere, eique obedire studeant. 14. Bernard.

[Hebræis Deus inculcat beneficia, vt ad gratitudinem excitet.] *[Iudic.2.]*

15. Hebræis Deus beneficia præstita inde iam à terrà Ægypti vſque ad promiſſæ telluris ingreſſum ſtrictim commemorat: *Eduxi vos de Ægypto, & induxi in terram, pro qua iuraui patribus veſtris.* Iudic.2. Seneca, *Qui beneficium dedit, non debet meminiſſe.* Cur ergo Deus crebrius exprobrat beneficia, ſi proprium magnificentiæ ſit, quæ donauerit, obliuiſci? *[Prado.]* Reſpondeo ex Prado noſtro in cap.16.. Ezech. *Vt noſtra conſulat vtilitati, nomini ſuo parcit: atque æquum fert, ſe iudicari exactorem, quàm nos eſſe immemores, & ingratos: tantique intereſſe noſtram vilem conditionem, Dei in nos beneficentiam perpetuò recordari, vt eam memoriam nobis omnino neceſſariam, vel cum ſuæ æſtimationis diſcrimine exigat, & expoſtulet.* Beneficia itaque ſua in nos Deus aſſolet commemorare, vt nunquam nos a gratiarum actione ceſſemus, non audentes delioquere.

[Ex populi ingratitudine Deo, inuiſi, à Moſes renuebat legationem ferre; ne diriori ſupplicio afficeretur.] *[Exod 4.]*

16. Nec mirum ſæpè Dominum Hebræis beneficia accepta inculcare, ſi populus ille adeò erat ingratitudini addictus, Numini quidem admodum inuiſæ, vt Moyſes ideo renuerit ad Pharaonem properare. *Non credent mihi,* (ait) *nec audient vocem meam.* Exod. 4. An ô Moyſes à ſerpente aliquo deterreris? Nondum è virgâ excitatus. Profectò Moſes agnoſcens populi ingratitudinem, nolebat ferre legationem; ne multiplicatâ populi ingratitudine vberiori ſupplicio afficeretur. *[Nazian.]* Nazianzenus orat.2. in Paſc. *Periculum fecerat Iudæorum ingratitudinis, quippe qui beneficio quoque affecti, ipſum fugâ Ægyptum relinquere coegiſſent.* Cur ô Domine in tam ingratum populum congeras beneficia, niſi vt diriori flagello vulnerari mereantur?

[Hominem pudere debet, quod poſt beneficium acceptû & vitâ & ciborum omnium, deliquiſſet.] *[Gen.3.]* *[Abul.]*

17. Non te pudet, popule ſtulte, & inſipiens, poſt beneficium acceptum non ſolum gratias non referre, verum præcepta benefactoris frangere? Vel primus ex hominibus delinquens obcæcatâ mente ſapientiorem ſe oſtendit. Poſt crimen enim patratum cum Numinis accedentis vocem audiſſet, *abſcondit ſe Adam, & vxor eius à facie Domini.* Gen. 3. Quare à Domini facie receſſerunt? Abulenſis, *Abſconderunt ſe ex verecundia ingratitudinis, quia contra Deum beneficientem eis peccauerant.* Reliquias profectò accepti panis Protoplaſti humeris ſuſtinebant: quod quidem onus Hebræi ex humeris deturbârant, ſiue nunquam humeris appoſuerant, qui poſt tot beneficia non ſolùm gratias non reddunt, ſed peccata audent multiplicare.

[Queritur Deus te ingratum, poſt acceptam in fame alimoniam.] *[Mich.6.]*

18. Profectò cophinos fragmentorum deportantes ſi non tollerent gratiarum actionis excitamenta, teſtes Dei ad vindictam inclamantes adferrent. Populo ſuo Deus, *Popule meus, quid feci tibi, quia eduxi te de terra Ægypti, & de domo ſeruientium liberaui te?* Mich.6. Poſt beneficiorum panes expoſitos, iubet reliquiarum, ſeu memoriæ pondus humeris ſuſtinere. Quare? Vt ſi ex beneficiorum recordatione non gratos ſe exhiberent: ab ipſis beneficiis capite damnentur: *[Ambr.]* Ambroſius ad Pſal. 50. *Singula in conſpectu ſuo locat beneficia ſua, vt tanquam de his iudices, quæ ſeruare debueras, quò magis reus fias, qui diuinis non potueris ſtare beneficijs.* Illuſtrem autem huius argumenti confirmationem accipe ex D.Bernardo ſer.16. in Cant. *[Bernard.]* *Inſtaurat aduersùm me teſtes (vt alia innumera taceam) huius corporis victum.* Accepiſſe panem quo refectus, in viâ non deficerem, ingens beneficium fuit, cuius memoriam, ſeu reliquias Dominus me iubet deportare, vt victus corporis aduersùm me teſtis inſurgat ingratum.

[Pudeat te poſt cibum eſſe ingratum, dum à brutis vinceris.] *[Iſa.1.]*

19. Pergit Bernardus, *Pudet ingratitudinis.* Quid mirum, pudeat hominem ingratum poſt panes exiſtere, ſi vel animantia rationis experia reliquias panum nôrunt reportare, vt gratiam quodammodo valeant referre? *Filios enutriui, (ait Dominus) & exaltaui; ipſi autem ſpreuerunt me. Cognouit bos poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe Domini ſui, Iſrael autem me non cognouit.* Iſa. 1. *[Zeno.]* Vbi Zeno ſer. 5. de Iſa. *Exaltatos appellat, vt ingratos oſtendat,* poſt nutritionem. *Bouem illis, aſinumque præponit,* domini vtique præſepe cognoſcentem. Væ tibi poſt panes ingrato. *Quo enim quis (inquit Chryſoſtomus) maioribus fuerit beneficijs affectus, eò ſe grauiori ſupplicio facit obnoxium, ſi ingratus exiſtat.* *[Chryſ.]* Vereor, ne Græci Menandri Epig.1. Deus profari poſſet. *[Menan.]*

Lupum ex proprijs mammis nutrio in vita;
Sed me cogit paſtoris ſtultitia
Auctus enim à me, contra me rurſus fera erit;
Beneficium panis mutare non potuit.

O ferinum ingenium! Te tot lactis, & panis beneficia mutare minimè potuere?

OBSERVATIO III.

Ad illa verba.

Collegerunt ergo, & impleuerunt duodecim cophinos fragmentorum.

Panes, quos mundiales puer vnus afferebat, cæleſtes duodecim validiſſimi Apoſtoli vix valent ſuſtinere.

Sic cæleſtia dona exorbitare aſſolent.

[Franciſci Xauery capacitatem mirum pende ad cæleſtia munera complenda.]

20. PVER vnus erat, qui quinque panes hordeaceos, & duos piſces faciliter ſuſtinebat. At fragmenta cæleſtis conuiuij duodecim cophinis repoſita vix poſſunt à duodecim robuſtiſſimis viris deportari. Cæleſtia munera non communis ponderis ſunt, ſed quod indigeat plurium humerorum ſuſtentaculo. Teſtor D. Franciſcum Xauier meum Parentem, qui à Domino munerum cæleſtium reliquias humeris apponens, ſub onere inclamabat: *Satis eſt Domine, ſatis eſt.*

21 A[illegible]rahæ Domi[illegible]us, *Omnem terram quam conspicis, t[illegible] dabo, & semini tuo.* Gen.13. A[illegible] non soli Abrahæ ie ta inmediato possesso addiceretur sine hæredum memoriâ? Quid necess[illegible] m fui[illegible] etiam hæredibus mox ad udicar[illegible]? Respondet Chrysostomus hom.34. *Magna diuina promissionis magnitudo, magna nostri omnium Domini [illegible] vt beneficijs vincat) liberalitas, magna mercedis præstantia, quam dat misericors, & clementi[illegible]imus Dominus beato illi, & ex illo nascituro Semini.* Ac si diceret, Tantæ promissionis pondus non solius Abrahæ, sed totius progeniei humeris debuit sustineri, nec aliter posset deportari. Tanta-ne magnitudo terrenæ promissionis? Quid cœlestium bonorum exuberaret abundantia? Gemit sub onere Xauerius, quia voluptatum cœlestium, quæ Deus assolet pluribus impertiri, gloria tot vnum, licet capacissimum, occupabat.

Vel terrena possessio p[illegible] [illegible] esse, quod ale[illegible]

Gen. 13. [illegible]

22. Dauid ad hæc, *Descendet sicut pluuia in vellus, & sicut stillicidia stillantia super terram.* Psal.71. An non sufficeret, Cælestis fons vbertatis quæ in vellus Iesum descendit necessum fuit, in omnem terram recipi, vt exciperet tot bonorum abundantiam. Philo lib. de Temul. *Nec donorum quidem largitatis quisquam solus capax est, ac fortassè nec Mundus hic quidem; sed quasi parua lacuna influente magna gratiarum Dei fonte celerrimè repleta superefflu[illegible].* O Francisce, pelagus magnum tot fluctuum an capax, quos vellus Iesus mittit in omnes?

Vellus in con[illegible] ad terrã stil las cælestium abundantiam vt [illegible]pessit.

Psal.71. P[illegible]o.

23. Alij Deus linguarum genera dedit, alij sanitatum gratiam donauit, &c. Vni Xauerio meo totam gratiarum impendit plenitudinem. Ad illa verba: *Descendit sicut pluuia in vellus, & sicut stillicidia stillantia super terram.* D. Chrysostomus, *Et sicut guttæ stillantes super terram.* Et addit, *Guttæ istæ virtutes sunt, quibus idem Dominus noster Iesus dignatus est terram vehementer implere. Gutta fuit, quando leprosum mundauit, puerum Centurionis à mortis periculo sanauit, paralyticum curauit, cæcum illuminauit, mortuos suscitauit.* Gutta igitur vnica virtus medica, quâ cunctis ægritudinibus remedia adhibentur, ægérque ipse à morte ad vitam reuocatur. Aliæ quidem guttæ virtutes sunt reliquæ, quibus repleuit Dominus imitatores Diuos. An aliquis, instar velleris, totam guttarum plenitudinem epotauit? Certè vnus Xauerius totam illam virtutum plenitudinem (quæ in cunctis respersa erat, vt posset recipi) ita corde excepit, vt perfectus velleris ipsius, id est, Domini imitator euaderet. Vnde se incapacem tot fluctuum agnoscens inclamat: *Satis est Domine, satis est.*

An vnus adeo Iesu imitator, vt recipiat virtut[illegible], quibus [illegible] plenit

[illegible]

C[illegible]

Observatio IV.

Ad illa verba.

Collegerunt, & impleuerunt duodecim cophinos fragmentorum de quinque panibus hordeaceis, quæ superfuerunt.

Escob.& Mend.in Euang.de Temp.T.1.

Accipientes turbæ ab Apostolis quinque panes, reddunt duodecim cophinos fragmentorum.

Nec enim sine lucro, ac commodo spirituali quidem proximorum saluti incumbes?

24. BERNARDVS ser. 2. de septem panibus, reliquias panum multiplicem Dei misericordiam interpretatur. *Prima misericordia est, quod te a multis peccatis præseruauit in quæ alioquin incidisses. Secunda, quod peccantem, & peccata dissimulauit. Tertia, quod ad pœnitentiam vberiorem excitauit. Quarta, quod dederit gratiam continendi, ne in peccata labereris. Quinta, quod dederit munus bene conuersandi.* Si autem requiras quotnam panibus minister sacer proximum famescentem exsatiabit? *Primus* (respondet ser.1.) *est verbum Dei, in quo vita hominis est: secundus obedientia: tertius lacryma. quartus pœnitentiæ labor: quintus Eucharistia.* Igitur his panibus Apostolicus vir proximum reficit, & illos proximus suo reddit magistro: Qui quidem quinque huiusmodi diuinæ misericordiæ documentis donatur, dum saluti proximi ex quinque panum exhibitione incumbit. Vt scias nunquam sine lucro, ac commodo spirituali laborare, qui proximorum saluti studium expedierit.

Dat sacer minister proximo Sacramenta accepta à Iesu velut panes & recipit ab illo misericordiarum Dei abundantiam.

Bernard.

25. Ex Patrum sententiâ Dominus hominibus septem Ecclesiæ Sacramenta prælibauit, dum Iordanis aquis ablui dignatus est: Baptismo etenim reliquorum ostio mysteriorum reliqua abluentia quidem sacra flumina innuebat. Tunc quidem *Descendit* super Iesum *Spiritus sanctus corporali specie, sicut columba.* Luc. 3. Quare Spiritus sanctus, qui animo Domini incola à Propheta asseritur (iuxta illud: *Et replebit eum Dominus spiritu sapientiæ, & intellectus: spiritu scientiæ, & pietatis: spiritu consilij, & fortitudinis: & spiritu timoris Domini.* Isai. 9.) rursum ad ipsum dicitur descendisse? Profectò, qui septem dederat Ecclesiæ Sacramenta, septem Spiritus sancti dona quasi de nouo accepit. Vt innuatur nunquam sacrum ministrum proximum donare Sacramentorum panibus, quin à proximo reliquiarum loco recipiat misericordiæ cælestis abundantiam.

Dat nobis Iesus septem Sacramenta, accepit septem donorum abundantiam.

Luc.3.

Isai.9.

26. Dum Orbis vitiorum exitialium vndis obrueretur, immisit Noë, id est, Dominus columbam, siue (vt cum Dionysio Alexand. contemplemur) Ecclesiæ ministrum gemitu hominem hortaturum, vt ad arcam properaret. Panem quidem Sacramenti pœnitudinis ministrauit egentibus. At ipsa ramum oliuæ retulit ad domum: Portauit *ramum oliuæ virentibus folijs.* Gen. 9. Qui pro salute proximi ministerium impendit, non amittit: sed cum vberrimâ recipiet vsurâ; oliuam enim Dei misericordiæ pro oblatis panibus reportabit.

Qui se proximo poenitentibus dat columbam refert misericordia diuina oliuam.

Gen.9.

Dionys. Alexand.

27. Buccellam panis proximo apposuisti? messem recipies æternitatis. Isaias ad hæc, *si posuerit pro peccato animam suam, videbit semen lon-*

Pro buccella data proximo messem gratiæ accipies.

Isai. 53. Leo. Castr. *geminm.* Cap. 53. Leo à Castro, videbit *messem longinquam dierum.* Messem enim æternitatis seu vitæ minimè terminandæ recipies, si bucoellam panis, siue animi studium pro salute proximi expenderis.

27. *Prius accipis misericordiam, quàm proximo impendas panẽ ministery.* Damasc. Imo non huiusmodi dona post ministerium impensum recipies: sed priùs reliquiis redonaberis, quàm panes apponas. Sic D.Damascenus ser. de defunct. *Quemadmodum enim, qui ægrotantem vnguento, vel alio pretioso oleo vult inungere, prior ipse vngendo particeps est vnctionis, & sic postea inungit laborantem morbo: ita qui pro salute proximi aliquid facit, primò sibi, deinde proximo prodest.* Si ergo vnxit te Deus tuus oleo lætitiæ præ participibus, seu ante participes tuos; quare ad proximorum non curris ministeria?

Observatio V.

Ad illa verba:

Iesus ergò cùm cognouisset, quia venturi essent, vt raperent eum, & facerent eum Regem, fugit.

Fugit Dominus, quia turbæ curabant eum Principem sibi eligere, qui temporaria lucra eis conferebat.

Amat enim Dominus ditissimus propter se ipsum solummodò requiri.

28. Miror hodie Regem acclamari à turbis, qui heri dignus morte proferebatur. Vnde putarim huiusmodi mentis metamorphosim cibum, quo refecti fuerant, tam egregio miraculo excitato, fuisse operatum. Innuit diuus Chrysostomus hom. 41. in Ioan. (Chrysost.) *Maiora hic miracula & quidem innumera operatus est, neque confessi sunt. Proh quanta gulæ, lucriuè vis! Iam non ampliùs legem vlciscuntur, nec sabbati transgressionem curant, neque Dei zelo mouentur: omnes has curas pleno ventre abiecerunt.* Iam Rex inclamatur, qui adiudicabatur dignus qui lapidibus obrueretur. Et cur ô Domine, tam pios fugis acclamatores? Quia Deus amat propter se ipsum requiri, hi autem propter sola commoda exquirebant.

29. *Deus se in domo Iacob regnaturum promittit, quia ipse noris in Iosepho Iesum quærere non propter temporaria commoda, sed propter ipsũ.* Luc. 1. Mariæ Angelus, *Et regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis.* Luc. 1. Quæritur, cur non in domo Dauid, qui regnum obtinuit Israel, vel in domo Abrahæ, cui facta promissio, regnaturus Dominus annunciatur? An non præcipuè Dauidis, & Abrahæ filius pronunciatur? *Liber generationis Iesu Christi filij Dauid, filij Abraham.* Matth. 1. Quid ergò speciale in domo Iacob? Crediderim, quia in animo, seu ingenio Iacob, quædam documenta gratissima quidem Numini præluxere. Renunciatur parenti, Iosephum filium, quem credebat extinctum, apud Ægyptum domioati. Tunc Iacob quasi è somno euigilans proclamat: *Sufficit mihi, si Ioseph filius meus viuit; vadam, & videbo illum antè quàm moriar.* Gen. 45. Dic mihi ô Patriarcha, curas-ne vadere, Iosephúmque tuum requirere eo quòd Ægypto dominetur: vnde tibi commoda accrescant refectionis, quando fames Orbi toti dominatur? Minimè verò, sed ad Iosephum meum nudum commodis vado, eum solum mihi requiro. Eo quidem affectu quem innuit Guarricus Abbas serm. 1. de Resurr. *O vocem fidelem, & planè amicus Iesu dignam! O castissimum affectum, qui sic loquitur: sufficit mihi, si Iesus viuat, cùm ipse sit sufficientia mea.* Iacob igitur Iosephum (seu Iesum) quærit non ob panis abundantiam, sed quia ille nudus commodis sua erat sufficientia. Hoc affectu amat Iesus requiri. Ideo se in domo Iacob regnaturum promittit, vt ab iis subditis requiratur, ab iis domesticis ministretur, qui Regem suum nouerint requirere sine commodi temporalis respectu. *Desint* (addit Abbas) *omnia alia, nihil interest mea, dummodo Iesus inueniatur. Ipse ergo si placeat ei, desim mihi: sufficit mihi, dummodo viuat, (seu regnet) ipse vel sibi.*

Mat. 1. Gen 45. Guar.

30. *Ipsum Iacobi tabernaculis alibi præponit portas Siõ seu Ecclesia, sequarentis sine commodi respectu. Non sic aliquando Iacob.* Pugnare videtur illud Dauidis: *Diligit Dominus portas Sion super omnia tabernacula Iacob.* Psal. 86. Quomodo ergo renuit Dominus apud Iacob tabernacula residere, vt Regno potiatur, si se in domo Iacob regnaturum promisit? Profectò Dauid respicit Iacobum imperfectum, quando Deum verum Ioseph suum, nou ob ipsum, sed propter benedictiooem, seu bonorum abundantiam requirebat. *Non dimittam te* (ait) *nisi benedixeris mihi.* Gen. 32. Ac si diceret Textus, voluit eum rapere, vt faceret eum Regem ob abundantiæ spem. Rapere intendis, seu vim inferre, (dum non dimittis) vt Rex tuus Dominus assurgat, te benedictionibus donaturus? Dum huiusmodi affectum Deus aspicit plus diligit Sion vestibula, quàm Iacob tabernacula. Et cur Sion? Est quidem Sion Ecclesia humillima, quæ dicebat, *Inueni, quem diligit anima mea: tenui eum, neque dimittam.* Cant. 3. Non dimittes? Quare? An sicut Iacob, nisi benedixerit tibi? Absit. Requisiui eum, vt facerem mihi Regem nou ob benedictionis commoda; sed propter ipsum. Bellè Bernardus ser. 79. *Ista non vult eum dimittere, & fortè magis quam Patriarcha id non vult: quia nec pro benedictione quidem. Ille enim benedictione acceptà dimisit: hæc autem non sic: Nolo, inquit, benedictionem tuam, sed te.* Tunc igitur cum imperfectione laborat Iacob, fugit Dominus ne regnet super eum: sed Sion subditam sibi expetit. Postquam autem talis Iacob exsurgat, vt Iosephum, seu Iesum Orbis Saluatorem, cunctos subditos reficientem, non quærat ob commoda, sed propter ipsum: non vadat ad panem, sed ad Regem: meritò Deus in domo Iacob se regnaturum inclamat: *Et regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis.*

Psal. 85. Gen. 32. Cant. 3. Bernard.

31. *Quasi suadit non verus nõ est, qui Iesum quærit ob cõmoda.* Est qui acutè existimârit, ideo Dominum in montem aufugisse, ne in Regem eligeretur: quia verus Rex non esset, qui aliunde Regnum accipiebat: sed qui natus Rex inclamabatur: *Vbi est, qui natus est Rex?* Matthæ. 2. Qui ergo verus Rex natus erat, aliundè minimè Mat. 2.

Regnum

Regnum erat accepturus. Quemadmodum igitur legitimè Rex non eſt, qui aliunde Regnum accipit: ſic contemplatus fuerim verè & legitimè ſubditum Dei Regis non eſſe, qui Deo adhæret ob temporaria commoda, & non propter ipſum. Nicolaus Græcus libr. 4. de vita in Chriſt. apprimè fatur. *Sic rexit, quorum principatum obtinuit: non timori cedens, non mercede ſe capi patiens, ſed ipſemet ſibi potentiâ Regni ſui, & ſolus ipſe ſibi ſubditos obſtringens; timore enim, aut mercede acceptâ regnare, profectò non eſt ipſum regnare: ſed ſpei, & minæ de exactâ obedientiâ accuſanda ſunt. Quemadmodum* (attende) *non legitimè regnat, cui regnare eſt aliunde: ſic nec verè Deo ſeruimus, ſi aliquo dictorum moderum ſubditi ſumus.* Quàm pulchrè!

Observatio VI.

Ad illa verba.

Fugit in montem ipſe ſolus.

Meritò Dominus fugit, cùm ad temporarij Regni adminiſtrationem requiritur.

Gubernandi enim munus difficultatibus, ac incommodis redundans cordatus quilibet fugere ſatagit.

32. Cur Iudæorum Rex toties promiſſus à Prophetis, à Patriarchis adeo deſideratus fugit in ſolitudinem non inueniendus ab eis, qui curant eum ad Regnum adſumere? An fugit quia terrenus offertur Principatus, quippe innumeris redundat incommodis? Ita planè, vt nos edoceat à terrenâ gubernatione properanter recedere.

33. *Cordata ſponſa ſeu Eccleſia prudentes viri rogati ſæpe accedunt ad regimen, quod agnoſcunt commodis innumeris redundare.* Cant. 4. Gillib.

Sponſam cæleſtis iteratis ſæpe vocibus euocauit Amator: *Veni de Libano ſponſa mea, veni de Libano, veni*. Cant. 4. Cur obedientiſſima non illico, in morem Samuelis, primæ voci reſpondet: *Adſum*, ſiue, *Ecce ego*? An quia è contemplationis requie abſtrahitur? Sic Gilliber. ſer. 29. *Vides, ſi non moroſe egreditur de Libano, quæ toties vocatur. Mora autem hæc non eſt contumacia, ſed cautela. Quis enim à contemplationis candore libens diſcedit?* Profectò dum ſponſus requiritur, eius facies minimè auertitur: vnde quà ibet locus tantæ Chriſti amatrici Libanus candidiſſimus exiſteret. Alio igitur affectu moras arbitror meditatam fuiſſe. Audi vlteriùs, quæſo, ſponſi ſermonem. *Veni*, ait, *coronaberis*. Eam proculdubio coronæ, aut regiminis incommoda deterruere. *De montibus pardorum, de cubilibus leonum.* Diſcerpenda vocor, non coronanda. *Optanda quidem* (addit Abbas) *lucra, ſed metuendus eſt lapſus. ſuſpecta mihi ſunt lucra, quorum incertus eſt prouentus, vicinum propriæ periculum ſalutis. Quid mirum, ſi moretur venire, ſi metuendum ſit, ad montes illos barbaros, & beſtiales accedere?*

Eſcob. & Mend. in Euang. de Temp. T. I.

34. *Immiſcendi, imo cogendi, qui aliis præponendi ſunt. Arguitur, & taxatur noſter vltroneus ad Prælaturam acceſſus.* Gillib.

An non ad ora beſtiarum obturanda diuina exigitur virtus in Principe? *Virgam* (ait Dauid) *virtutis ſuæ emittet Dominus ex Sion; dominare in medio inimicorum.* Rex & immittitur à Deo è ſuperis, & ferreus effingitur, & diuinâ virtute ac fortitudine decoratur, vt in medio inimicorum, ſiue brutalium hominum dominari poſſit. Virga illa non feſtinat ad Regnum, ſed emittitur: nos autem quando cordata renuit ſponſa, vltronei ad rapiendum regimen feſtinamus? Audiendus Gilbertus pulchrè adiiciens: *Et fortè ſponſa mora feſtinationem noſtram ſuggillat, & arguit, qui nimis prompti, & parum promidi vires noſtras minus penſantes, feſtinamus ingredi in labores prælationis, in ſollicitudinum moleſtias, & materiam lapſus: nec expectantes vel ſemel vocari, vltrò nobis ipſi honorem ſumimus, vocationem vel præuenientes, vel arte procurantes.*

35. *Timor prudēs ſeruus dominari, quia ſeruitus durior eſt.* Luc. 12. Chryſol.

Vulgari teſtimonio confirmo, ſpeciali pondere illuſtrato. Diſcipulos Dominus ad Regnum ſeu regimen Epiſcopatus aduocans, inquit: *Nolite timere puſillus grex, quia complacuit Patri veſtro dare vobis Regnum.* Luc. 12. An à Regni timore reuocantur? Quid in Regno incommodi, quod poſſit Eccleſiæ deterrere potentiſſimos? D. Chryſologus ſer. 23. Deberet timore affici, quia cùm Puſillus grex eſſent, ad Principatum vocabantur. *Promiſſionem Regni ſine timore ſeruulus ſtatus audire non ſufficit; quia qui libertate vix dignus eſt, capere non valet inſulas Principatûs.* Rectè quidem, ſed nos argumento accommodatiùs ipſam Chryſologi clauſulam ponderemus. Qui ſeruili ſtatu laborabant, prudentes cum eſſent, timent, Principatûs audire vocabulum: quia nulla ſeruitus adeò eſt dura, quæ cum Regni, ſeu Regiminis ſtatu comparata, felicior non ſit: imo felix ſimpliciter, Principatus incommodis ſpectatis. Bellè Græcus, *Seruit verè qui regnat, & ſeruit multis.* O Diſcipuli Patri veſtro placuit vos à facili ſeruitute in difficillimam ſeruitutem reuocare. *Nolite timere*: nec enim vos deſinet deperire, oneri ſuccumbentes, qui ad laborioſa munera vocitauit.

36. *Præfectura rectè acquiſita adhuc horribilis prudenti ob aduatum caſum. quid nō recta prælatio* Matth. 4. Paſch.

Si aſſumptis ad regimen ſecuritas promittitur, quid Apoſtolis timoris obiicitur? Timeant, qui ad Præfecturam vltronei properarunt. Certè ipſa Præfectura vel rectè acquiſita valde eſt formidabilis. In cuius typum Dominum diabolus, *in ſanctam Ciuitatem aſſumpſit, & ſtatuit eum ſupra pinnaculum Templi.* Matthæus 4. Vbi Paſchaſius. *Sedes Doctorum ſuper pinnam Templi erigebatur, vt exinde quaſi in eminentiori poſitus loco Doctor ad populum loqueretur.* Meditatur Pater huiuſmodi eleuatione ſignari aſſumptionem cuiuſlibet Prælati ad munus regiminis obeundum: nec quidem iniquam, ſed rectam. Chriſtus itaque rectè Prælatus aſſeritur ad regimen aſſumptus. An immineant rectè Prælato incommoda? Certè ipſa imminet ruina, inſtigante diabolo: *Mitte te deorſum.* Bellè adiicit Abbas, *Hinc quoque ducit eum ad altiora, & vſque ſuper faſtigium Templi, vt ex hoc daretur indicium, ad quid eleuet vnum quemque, quem deorſum præcipitare deſiderat*: Eleuatum iniquè, non rectè præpoſitum deturbabit: *Nonnullos quidem in ſuâ inflationis aura etiam eleuat ad honores indebitos.*

 Non

Non nulles verò rectè Prælatos, vt corruant, & se vitiis immittant indefessus hortatur. Si rectè præpositus à periculo non eripitur, quid inique prælatus? Seneca Tragicus dictitabat in Thyest.

Nec abnuendum, si dat imperium Deus.
Nec appetendum Frater, vt regnes, rogat.

Licèt à cunctis mortalibus rogareris, deberes abnuere cum imperium minime appetendum sit ob labores innumeros: nisi ab ipso Domino aduocatus accedas.

Observatio VII.

Ad illa verba:

Quia venturi essent, vt raperent eum, & facerent eum Regem.

Vidit Dominus se rapiendum ad ciuilem necem cùm se eligendum Principem populi illius spectauit.

Ipsâ namque morte horribilius Imperium.

37. VR particulam illam: *Vt raperent eum*, Euangelista apposuit? An raptus est Imperij inauguratio? Ad necem hominem rapi audiui sæpe: ad Regnum autem quonam modo potest homo rapi, si Imperium cum libertate coniunctum vltronei homines innumeri quæsiuere. O Regni seductio! Existima proculdubio ad necem rapi, qui ad Imperium assumitur.

38. Profectò raptus hic dirior, quam si ad necem horribilem rapereris. Vidisti Dominum ad Crucem sponte properantem? *Surge te eamus.* Ast assumendus ad Imperium Discipulorum amator eos dimittens, *fugit iterum in montem ipse solus.* Num Regnum tibi ô Domine fit Crucis morte horribilius? Tanta-ne Imperij exitialis incommoda? D. Gregorius 2. p. Past. cap. 3. *Quis principari hominibus tam sine culpa potuisset; quam is, qui hos nimirum regeret, quos ipse crearat? Sed quia idcirco in carne apparuit, vt non solum nos per passionem redimeret, verum etiam per conuersationem doceret, exemplum sese sequentibus prabens, Rex fieri noluit: ad crucis vero patibulum sponte peruenit; oblatam gloriam culminis fugit, pœnam probrosæ mortis appetiit: vt membra eius discerent.* Iam didici ex te ô Magister optime, morte acerbissimâ horribilius Imperium.

Iesus sponte ad Crucem properans, fugit cum ad Regnum requiritur. Mat. 6. Ioa. 6. Gregor.

39. Certè non tam horribiliter quis ad mortem, quàm ad Regnum seu dominatum præripitur. Quæritur Dominus, nec inuenitur, cum ad Regnum expetitur: non abnuens, sed spontaneus quærentibus ad necem offertur. *Ambulauit* Enoch *cum Deo, & non apparuit, quia tulit eum Deus.* Gen. 5. LXX. *Et non inueniebatur, quia transtulit eum Deus.* Non inuentus dicitur, quia quæsitus fuerit. Et ad quodnam munus requirebatur dilectus Deo, & hominibus? Respondet Genebrardus lib. 1. Chronol. *Non apparuit vtique tanquam requisitus ad supremum officium.* Cupiebant homines Enochum rapere ad Principatum, & quia placuit Deo, eum liberauit à Regno rapiens è viuentibus. Enoch quidem mortuus non est, sed expectaturus nouissimam seculi huius instantiam, *vt det gentibus pœnitentiam*, vita eius morte dirior, cuius incolatus tam diu prolongatus est. Qui ergo raptus est ad longissimum incolatum, maximo à Deo est beneficio affectus; quia raptus ad Principatum ad diriorem mortem proculdubio raperetur. Meruit itaque ob fidem, ob virtutes egregias Principatum, ad quem eligi debebat, in longissimum incolatum, diuturnam vitam, siue potiùs mortem diuturnam commutari. Ad illud Pauli, *Transtulit illum Deus.* Enoch scilicet. Hebr. 11. Syriaca habet *estanni*, id est, Cornelio expositore, *in meliorem sortem mutari.* Quænam hæc melior sors? Ex communi Patrum consensu reseruatur Enoch, vt ab Antichristo immaniter trucidetur. Sicut ouis occisionis Enoch expectat gladio horribili vulnerari. An hæc sors melior? Ita planè; siquidem imperare malum est, quod possit vniuersas calamitates facilè superare.

Spontaneus quisque ad mortem curreret fugiens à Regno, quia hoc tam dirū, vt facilius sit morte diuturna perimi, quam breui imperio diuexari. Gen. 5. Geneb. *Melior sors Enocho ab Antichristo trucidari, quam Regno addici.* Hebr. 11.

Gladio vulneratus Saul iam iam moriturus Amalecitæ inclamat, *sta super me, & interfice me, quoniam tenent me angustiæ, & adhuc tota anima mea intra me est.* 2. Reg. 1. sic ipse Amalecites retulit Dauidi. Tigurina quidem legit, *Insiste mihi quæso, & trucida me; apprehendit enim me corona.* Profectò à corona, à Regno apprehendi, aut rapi, immanius malum reputabat, quam exitiali denique vulnere affici. O quàm se à regimine vulneratum cognoscebat, qui vt à vinculis Regni solueretur, expetit crudelissimo lethali vulnere comminui. 40.

Petit Saul trucidari, vt à corona soluatur. 2. Reg. 1. Tigur.

De Mose prudentissimo Paulus, *Moyses grandis factus, negauit se esse filium filiæ Pharaonis, magis eligens affligi cum populo Dei.* Hebr. 11. Non igitur voluit subditis præfici, maluitque cum Ægyptiorum mancipiis computari. Non sic Aaron, de quo Nazianzenus in Apolog. *Illi quippe ministerij magnitudinem extimuerunt, hi contra vocantis ope confisi paruerunt. Aaron promptus erat, Moyses autem repugnabat.* Quare: quia apud aulam educatus dignouerat coronam vinculum quidem esse, quo homo ad mortem trahitur, quod quidem Aaron inexpertus non agnouerat. 41.

Expertus Moses maluit vinculis seruitutis quam Regal alligari. Hebr. 11. Nazian.

Aiebat Anaxagoras Principatum esse *cunctorum malorum epilogationem.* Meritò quidem, nam qui Princeps eligitur, muneri raptus illigatur, vt omnium subditorum mala subeat. Vnde scitè Seneca lib. 7. de Benef. cap. 9. de Demetrio respondente illi, qui Imperium ipsi tradere conaretur, sic scripsit: *Ego vero*, Demetrius inquit, *ad istud inextricabile pondus non alligo, nec in altam facem rerum hunc expeditum hominem demitto. Quid ad me defers populorum omnium mala?* Quid vinculis cum Regno? An non *purpura Regis vincta* dicitur *canalibus.* Cant. 7. siue (vt alij) *Rex ligatus in transcursibus.* 42.

Imperator omnium subditorum mala subit morte diriora. Senec. Cant. 7.

PARS

PARS SECVNDA.

SEPTEM PANES.

Paraphrasis, & Commentarij literales ad Caput octauum Marci.

PANEGYRICI MORALES CIRCA Literam in Iesum natura Dominum.

PROLVSIO.

Iterum init Dominus desertum à turbis comitatus, vt iterum esurientibus, instaurato conuiuio, pabula præparentur. Alterum desertum carnibus volucrum exitialibus redundauit, salutari Manna: hoc autem salutaribus piscibus abundat, & pane. Ambrosius lib. 6. in Luc. *Gratiæ cælestis impartitur alimentum.* Ita-ne? Panis hic gratia est? Quam appositè illi Patres, qui rom. 4. lib. 3. asserebant Deiparam nunquam non gressuum Domini sectatricem. Cum deficit tot panis inuitatis, adest Virgo opem latura, quæ deficiente vino, succurrit egentibus. Ambrof.

MARCVS Cap. VIII.

VERS. 1. CVM turba multa esset cum Iesu, nec haberent, quod manducarent; conuocatis Discipulis, ait illis:

2. Misereor super turbam; quia ecce iam triduò sustinent me, nec habent, quod manducent.

3. Et si dimisero eos ieiunos in domum suam, deficient in via: quidam enim ex eis de longè venerunt.

PARAPHRASIS.

1. ACCIDIT *quodam tempore, vt in locum desertum ingens hominum ad Iesum multitudo conflueret, deferens secum multos varys malis obnoxios. Dúmque intenti essent aut regno Dei, aut proximorum valetudini, de commeatu minimè prospiciebant. At Iesus vocatis Discipulis, ait:*

2. *Miseret me huius multitudinis. Nam ecce iam triduum est, quòd adhærent mihi, nec habent, quod edant.*

3. *Quòd si dimisero eos, vt sunt ieiunos, periculum est, ne deficiant in viâ, priùs quàm domum perueniant; Nam quidam venerunt è longinquo. Hâc oratione Iesus suos ad proximum miraculum excitauit.*

4. Et responderunt ei Discipuli sui, Vndè illos quis poterit hîc saturare panibus in solitudine?

4. *Discipuli verò rursus obliti quemadmodum antè numerosam multitudinem quinque panibus, duobúsque piscibus pauisset, Vnde, aiunt, poßit aliquis tam immensam biduano ieiunio famelicam hic in solitudine panibus explere?*

5. Et interrogauit eos. Quot panes habetis? Qui dixerunt, septem.

5. *Rursum Iesus, Quot panes habetis? Illi, inspecto commeatu responderunt, septem. Cùm verò annona non videretur suffectura multitudini tantæ, adhibentur manus Iesu, vnde proflueret abundantia.*

6. Et præcepit turbæ discumbere super terram. Et accipiens septem panes, gratias agens, fregit: & dabat Discipulis suis, vt apponerent, & apposuerunt turbæ.

6. *Iußit ille homines super terram discumbere. Accepit septem panes, & vt ostenderet à Deo proficisci, quidquid ad salutem hominis conducit, sustulit in cælum oculos; nam ibi Pater habitat, vnde iußit quotidie hunc repeti panem: & gratias egit, fregit, tradidit Discipulis; vt sicut acceperant, turbis apponerent. Non est efficax hominis sermo, nisi priùs Christi manibus contrectatus.*

7. Et habebant pisciculos paucos: & ipsos benedixit, & iussit apponi.

7. *Ex benignitate Conuiuatoris pauci adduntur pisciculi. Hos Iesus consecrauit benedictione, & iußit apponi, ne panarium esset conuiuium.*

8. Et manducauerunt, & saturati sunt: & sustulerunt quod superauerat de fragmentis septem sportas.

8. *Factum est autem, vt non solum saturati sint omnes, verùm etiam septem sportæ sint fragmentis reliquiarum impleta: quæ saturis superfuerant.*

9. Erant autem, qui manducauerant, quasi quatuor millia: & dimisit eos.

9. *Quóque magis demireris, qui comederant vsque ad satietatem, erant fermè quatuor hominum millia. Ita pastos Iesus dimisit. A quo dimittütur qui post Sinaxim gratias agunt, qui ipsius recondunt in animo beneficia, & concoquunt, quod acceperunt.*

SECTIO QVARTA.

Super turbam Domini Miseratio.

TEXTVS.

VERS. I. VM turba multa esset cum Iesu, nec haberet, quod mandu-
carent, conuocatis Discipulis, ait illis. 2. Misereor super tur-
bam: quia ecce iam triduò sustinent me, nec habent, quod man-
ducent. Et si dimisero eos ieiunos in domum suam, deficient in via: quidam
enim ex eis de longè venerunt. 4. Et responderunt ei Discipuli sui: Vnde illos
quis hic poterit saturare panibus in solitudine? 5. Et interrogauit eos: Quot pa-
nes habetis? Qui dixerunt, septem.

COMMENTARIVS LITERALIS.

§. I.

De rerum à Christo gestarum ordine.

1. MIROR aliquos voluisse hoc miraculum septem panũ cum quinque panum signo confundere, cum Marcus noster & Matthæus distinctè scripserint vtrumque: ipsáque differentia miraculorum contrarium asserat. Hanc quidem adnotauit D. Hieronymus fatus: *Supra legimus, Vespere autem facto, accesserunt ad eum Discipuli dicentes: Desertus est locus, &c. hîc Discipulis conuocatis ipse Dominus loquitur: Misereor turbæ; quia triduò iam perseuerant mecum. Ibi quinque panes erant, & duo pisces: hic septem panes, & pauci pisciculi. Ibi super fœnum discubuerunt: hic super terram. Ibi, qui comedunt quinque millia sunt iuxta panum numerum, quos comedunt: hic quatuor millia. Ibi duodecim cophini replentur de reliquijs fragmentorum: hic septem sportæ.*

Hieron.

2. *In diebus illis iterum cùm multa turba esset.* Ex finibus Tyri, vbi Cananææ filiam sanitate donauerat, egressus Dominus per medios fines Decapoleos, in mare, seu lacum Galilææ venit, montémque lacui propinquum scandit. Accessere ad eum turbæ multæ (fante Matthæo) habentes secum mutos, cæcos, claudos, debiles, aliósque plurimos ægrotantes, quos ad pedes Domini proiecerunt, cælesti à medico mirabiliter restitutos sanitati. Vnde certum, multa simul miracula hic Dominum edidisse, quæ Euangelista sigillatim non enarrauit.

Plura Iesu miracula patrata tribus diebus.

§. II.

De reficiendi homines impossibilitate humana, ipsorumque sustinentiâ.

3. CVm multa turba esset, nec haberent, quod manducarent: conuocatis Discipulis, ait illis. Misereor super turbam. Non solùm ægris Dominus contulit sanitatem, verùm turbas pane, piscibúsque pauit in solitudine. Hieronymus, *Vult Christus pascere, quos curauit. Prius aufert debilitates, vt postea sanis offerat cibos.* Profectò tot munificentiæ fluuij ex misericordiæ abysso profluxere: *Misereor super turbam.*

Pascit quos curauit. Hieron.

4. *Quia iam triduò sustinent me.* Græcè προσμένουσί μοι, id est, *permanent mihi*, vel *mecum.* Matthæus, *Perseuerant mecum.* Per tres dies cum Christo turba perseuerarat, nec domum repetierat, doctrina, miraculis, conspectúque tracta Saluatoris. An potuit perseuerantia, & sustinentia cælesti munere priuari?

Triduo sustinentia.

5. *Nec habent, quòd manducent.* An tribus illis diebus turba cibo caruerit? Ex Chrysostomo, & aliis, quos Maldonatus refert, & sequitur, dici cibos turbarum consumptos, vt gloria miraculi ampliùs innotesceret. Vndè colligo cibos à turbâ allatos, sed tertia die iam fuisse absumptos. Theophylactus, *Miraculum operatur Christus sumptâ occasione iustâ: nempe quod tres dies manserat turba, & absumpta erant omnium viatica.* Et Chrysostomus ad Mat. 15. *Ne respondere possent Discipuli, quia secum viatica portauerunt, triduò iam mecum sunt, ait Christus: ita etiamsi quidquam secum habuerunt, consumptum esse debet.*

Num tribus diebus alimento caruerint? Theoph. Chrys.

6. An ob cibos exhibendos Christum turbæ sequerentur? Minimè, sed propter verbum, & miracula: rarò enim famescentibus contulit alimoniam. Theophylactus, *Non semper facit Christus miraculum in alimentis, vt ne putent, quod propter cibum populus illum sequatur.* Ideo non primâ, aut alterâ die, sed tertiâ, cùm panis turbæ defecerat, miraculum excitauit, fante Chrysostomo: *Non in primâ die, neque in secunda miraculum fecit; sed expectauit, vt omnibus consumptis, indigentiâ coacti, maiori admiratione factum prosequerentur.* Et Theophylactus, *Nunc nisi periculum ex cibi penuria fuisset, neutiquam miraculum fecisset Dominus.*

Cur Iesum turba sequeretur? Theoph. Chrys.

7. *Et si dimisero eos ieiunos in domum suam, deficient in via; quidam enim ex eis de longè venerunt.* Christi fama ex locis remotis homines adducebat. Vt autem ad propria remearent, refectione indigebant.

Indigebant turba refectione, vt ad propria remearent?

8. *Et responderunt ei Discipuli sui: Vnde illos quis poterit hîc saturare panibus in solitudine?* Cur Dominus Discipulos aduocauit cum eis de turbis acturus reficiendis? Respondet Hieronymus, *Conuocat Discipulos, & quod facturus est, loquitur, vt vel magistris exemplum tribuat, cum minoribus, atque discipulis communicanda esse consilia. Vel vt ex confabulatione intelligant signi magnitudinem, respondentes, se panes in eremo non habere.*

Cur cum Discipulis egit de turbarum refectione? Hieron.

9. Num aptè Discipuli respondissent? Negatiuè respondeo. Misericordiam enim suam Dominus Discipulis aperuerat: *Misereor super turbam.* Et voluntatem: Matthæus, *Dimittere eos ieiunos nolo.* Et necessitatem refectionis: *Si dimisero eos ieiunos, deficient in viâ.* Et dignam esse turbam, quæ pasceretur: *Quia iam triduò, sustinent me.* Debuerant igitur Discipuli respondere: Iam semel, ó Domine, maiorem turbam trans mare Galilææ apud montana in conspectu eorundem Discipulorum quinque panibus, duobúsque piscibus satiâsti. An non eadem dexteritate pascere poteris & minorem? In suam penuriam, non in Domini potentiam Apostoli oculos dirigebant, ideo impossibile eis videbatur tot hominum millia saturare. Nec vestræ menti occurrit carmen Dauidicum? *Oculi omnium in te sperant, Domine, & tu das escam illorum in tempore opportuno. Aperis tu manum tuam, & imples omne animal benedictione.* Psal. 144.

An aptè Discipuli responderint? Psal. 144.

10. *Et interrogauit eos: Quot panes habetis? Qui dixerunt: Septem.* Sciebat Dominus quot Discipuli panes haberent. Cur ergo rogitauit? Porrò

Cur rogauit, quot panes haberent?

Porrò vt miraculum fieret manifestum. Sic apud Ioannem voluit ab Andreà panum quinque penuriam exponi, vt ampliùs gloria miraculi, tot hominibus satiatis, fragmentisque reliquiis, innotesceret, profitente Apostolo: *Sed hæc quid sunt inter tantos?* Expressâ itaque annonæ penuriâ se iam Dominus diuinâ induit fortitudine. *Indutus est Dominus fortitudinem, & accinxit se*, vt turbis ministraret.

IN IESVM TVRBAS REFICIENTEM.

PANEGYRICVS MORALIS QVARTVS CIRCA LITERAM.

EX MISERATIONE DOMINI super turbas.

OBSERVATIO I.

Ad illa verba:

Misereor super turbam, quia ecce iam triduo sustinent me.

Turbarum aspectata à Domino sustinentia, eis conuiuium præparauit.

Hominum enim tribulatio, ac patientia esse diuinæ misericordiæ assolet excitatrix.

11. T conuiuiis apud Cana nuptiali epulo merum impenderet, à Matre Dominus excitatur. Vt autem turbas reficeret esurientes, ipsa à nullo excitata miseratio exsurgit. Quare? Conuiuæ nuptiales passi non sunt ex vini penuriâ; nam *deficiente vino*, Deipara occurrit, *vinum non habent*. At turbæ apud desertum alimonia defecerat, quam viaticum attulerat: ipsaque triduo Dominum sustinuerat. Miseriæ equidem adnata miseratio, munificentia patientiæ.

12. *Cananæa haud adiit mediatorem, tribulatione mediatricem agente.* Matth. 15.

Ad Iesum Cananæa ingressa fatur: *Domine miserere mei, filia mea malè à dæmonio torquetur.* Matth. 15. O alienigena, cur Discipulum aliquem velut illi ex Gentilitate accedentes, non adiisti? Cur non aduocas aliquem, cuius vtaris patrocinio? Audisti fratres Domini Iacobum & Ioannem dilectissimos vtique matris vlos precibus? *Dic, vt sedeant* (ait illa) *hi duo filij mei, vnus ad dexteram, & alius ad sinistram in Regno tuo.* Matth. 20. (Matt. 20.) Accurre ergo ad Matrem Saluatoris benignitate plenam, quæ tuam causam suscipere dignabitur. Saltem accede ad aliquem ex Apostolis. Necessarium minimè ei, quæ ægrotantis filiæ tribulatione afficitur: ipso vtique labore deprecante. Origenes fatur, *Non rogauit Ioannem, non accessit ad Petrum; sed suscepit in se laborum patrocinium, & sola excurrit ad Dominum.* Pulchrè. (Orig.)

13. *Ioannes mittens Discipulos, ipse pro se loquitur, vinculis alligatus.* Matt. 11.

Vinculis Ioannes illigatur, Herode tyranno. *Cùm autem esset in vinculis, misit duos ex Discipulis suis, & ait Iesu: Tu es qui venturus est, &c?* Matth. 11. Si Discipuli immissi à Ioanne profati sunt, cur non dixit: *Et aiunt illi?* An ipse Ioannes *ait?* Ita planè. Ille enim qui patitur, haud nunciis eget, non indiget mediatore. Licet vinculis illigatur, vt pro se deprecetur, solutus accurrit.

14. *Latro non adit mediatricem, quia laboribus afficiebatur.* Lucæ 23. Augustin.

Cruci suffixus latro dexter veniâ & Regno donatur. An vsus mediatrice Deiparâ? Asserit Drogo Virginem adfuisse *ex parte latronis*. Existimarim, Mariam piissimam ex officio, & adnatâ sibi munificentiâ intercessionis preces effudisse: latronem autem solummodo vsum laboris, quo premebatur, patrocinio. D. Augustinus ad Psal. 88. *Hoc fecit ille latro fortior in Cruce.* Virgo succurrit miseris, iuuat pusillanimes: latro autem nec miser, nec pusillanimis erat in Cruce; fortis quidem immediatè Dominum allocutus est: *Memento mei, Domine, cùm veneris in Regnum tuum.* Luc. 23. Qui enim premebatur angustiâ, non egebat intercessore.

15. *Magdalena non rogat Angelos, vt sint mediatores: nec enim egebat patrocinio ad Christum, quæ plorabat.* Ioa. 20. Orig.

Apud sepulchrum Domini Magdalena conqueritur, Angeli adstant consolatores, an lacrymarum excitatores? *Mulier*, aiunt, *quid ploras?* Respondet, *quia extulerunt Dominum meum.* Ioan. 20. Et cur non ipsos cælicolas rogas, vti mediatorum munus exerant apud Dominum? Profectò quæ lacrymas profundit, non eget mediatore, ipsâ tribulatione patrocinante. *Cùm ergo fleret*, Christus apparere dignatur. Origenes ad hæc: *Maria doloribus confecta ad nullum tendit. Ego, ait, quæro Creatorem; nolo cum Angelis manere.* Labores enim patienter tolerati me ad Domini conspectum adducent.

20. *Samuel plo-*

Samuel Dominus, *Vsquequò tu luges Saul, cùm ego proiecerim eum? Veni, vt mittam te ad Isai.*

iam vera ci-piatione af-ficitur, quam non postula-bat.

1. Reg. 16.

Rupert.

Isai. 1. Reg. 16. Tu ô Samuel tribulatione affi-ceris ob Saulis labores. Te solatio donat intendo immittens ad Dauidem eligendum. Et cur ô Domine, Saul tribulatione etiam affectus non accipiet solatium? Quia verè ille non plorat; vnde reprobato Saule, vt te verè tribulatione attritum alleuem, Dauidem Regni successurum assigno. *Mittam te ad Isai.* Ropertus lib. 4. de glor. Filij hom. *Samuel lugendo, talem consolationem consecutus est, vt missus à Domino, vngeret Dauidem Regem, salutis æternæ fontem, id est, Patrem Saluatoris.* Quàm abstractus à Dauidis memoriâ, qui Saulem lugebat. At Dominus verè lugentem, tribulatione luctûs affectum sine aliis patrocinij munimento donat consolatione.

OBSERVATIO II.

Ad illa verba:

Nec habent, quod manducent.

Vt vidit Iesus turbas adeo propriis destitutas, vt nihil haberent, solo in Deo spem collocantes, eis succurrit.

In se enim sperantes Deus eripit à cruciatu.

17. VAM verè ex ore Dauidis Dominus! *Quia in me sperauit, liberabo eum.* Vidit turbas esurientes, ac laborantes adeo, vt nullum eis ex propriis bonis subsidium suppeteret. Tunc succurrit egentibus: sperantes enim in Domino abundantia sequitur, bonorum excipit vbertas.

Enos sperans in Domino incrementis cunctis bonis donatur.

Gen 4.

Philo.

18. Enos Adami filius *cœpit inuocare nomen Domini.* Gen. 4. Philo lib. quod deter. potiori insid. ait *Enos*, idem esse ac spes: ita vt inuocare nomen Domini, non sit tam petere à Domino, quàm in ipso sperare. Aptè quidem; nam qui in Domino sperat, bonorum vbertate donatur, quasi enixè preces profudisset. Subdit Textus, postquam scripsit, *Iste cœpit inuocare nomen Domini: Hic est liber generationis Adam.* LXX. *Hic sperauit inuocare nomen Domini. Hic est liber generationis hominum.* An Enos adscribuntur hominum incrementa? Ita planè, sperantem enim in Domino cuncta bona sequuntur. Philo, *Hic primus sperauit. Rectè; vero enim homini quid magis potest esse proprium; quàm spes, & expectatio bonorum accipiendorum.* Quonam modo Doctor spem & expectationem bonorum accipiendorum copulauit, si Enos solummodo *sperauit inuocare nomē Domini*: Quia illud ipsum spe eminere, idem erat, ac bonis omnibus à Deo munificentissimo accipiendis redundare. *Ideo cum dixisset Enos* Moses, *Hic sperauit inuocare nomen Domini, disertè infert. Hic est liber generationis hominum.*

19. De iusto in Domino sperante fatur Dauid

Dicet Domino: susceptor meus es tu Deus meus, sperabo in eum. In Domino spem collocasti? O quam vberi fructu! *Scapulis suis obumbrabit tibi, & sub pennis eius sperabis: scuto circundabit te veritas eius: non timebis à timore nocturno.* Ps. 40. Vndenam tot exortum habuere promissiones? Profectò ab spe solo in Domino collocata. Bernardus ser. 9. in hunc Psal. *Qui habitat, Quidquid igitur ait, agendum sit, quidquid declinandum. Tu es Domine, spes mea. Hæc vna mihi omnium promissionum causa.*

Promissiones cælestes spem veram sequuntur.

Psal. 90.

Bernard.

Alibi Vates, *Tibi derelictus est pauper.* Psal. 9.
A cunctis creatis derelictus homo describitur, 20.
& particula, *tibi*, innuit eum omnibus bonis redundare? si tibi hærescit, quid refert à cunctis creatis derelinqui? Profectò qui Deo derelictus est, in ipso solo suam spem collocat; vnde speranti in Domino omnia bona præparantur. Dereliquit te pater, aut mater? *Orphano tu eris adiutor.* Ibid. Augustinus, *Ideo enim pauper est, id est omnia huius Mundi temporaria bona contempsit, vt tu sis tantum spes eius, Pupillo tu eris adiutor. Id est, ei, cui moritur pauper his Mundus. Talibus pupillis pater fit Deus.*

Deus viro spem in ipso collocanti, Pater existit, omnia conferens.

Psal. 9.

August.

Diuitibus huius seculi (Paulus inquit) *præcipe,*
non sublime sapere, nec sperare in incerto diuitia- 21.
rum, sed in Deo viuo. 1. Timo. 8. Qui in diuitiis sperat, vacuus omnino reperitur: quia *nihil inuenerunt viri diuitiarum in manibus suis.* Chrysostomus,) Quid in eo speras, quod repentè transfertur? Id quippe diuitiæ sunt. Quid in illis spem ponis, quibus confidere omninò non potes? (Quid ergo? *Sed in Deo viuo.* Viuo scilicet, id est suis creaturis continuò vitam spirante. Sic Antonius Velazquez sapientissimus exponit: Tunc Deus actu viuit, & vitalem spiritum (humano loquimur more) trahere signatè dicitur, cùm creaturis suis vitam spirat, & beneficia sua in homines indesinenter distribuit. Ergo si benefaciendo viuit, spera in Deo viuo, id est in eo qui semper viuens, nunquam non in iustos congeret beneficia. Bernardus serm. 15. in Psalm. *Qui habitat*, complet argumentum. *Sperent in aliis alij, fortè hic in scientiâ literarum, hic in astutia seculi, ille in nobilitate; ille in dignitate; ille in alia qualibet vanitate confidat. Speret qui vult in incerto diuitiarum: ego verò ne ipsa quidem nisi abs te victui necessaria spero: si mihi præmia promittantur, per te obtinenda sperabo. Si insurgant aduersus me prælia, si sæuiat Mundus, si fremat malignus, si ipsa caro aduersus spiritum concupiscat, in te ego sperabo.* Hæc Abbas.

Deū viuum acquirit sibi, qui in Domino sperat, id est Deum, qui benefaciendo viuat, & beneficia conferendo.

1. Tim. 6.

Velazq.

Bernard.

Nullum malum speranti in Deo bona cuncta.

OBSER

Observatio III.

Ad illa verba:

Misereor super turbam.

Quàm meritò Regno aptus apparuit, qui non super Proceres, sed super turbas miseratione afficitur.

Is enim commendabilis Princeps; qui despectis subditis succurrere gestit.

22. Non dixit Dominus, super vos ô Principes Ecclesiæ misericordiâ afficior: sed de turbis, de subditis despectis curam gerere studeo. Commendabilis Principis munificentia, quæ non in vnum, aut alterum Procerum diffunditur, sed in cunctos despectos, miseros quidem, dispergitur. Ideo turbæ apud Ioannem meritò Dominum curant ad Regni administrationem quæritare. Cassiodorus lib. 2. Var. *Sub imperio boni Principis omnium debet fortuna proficere.* Nec enim turbæ miseriotis fortunæ ideò sunt à Principe obliuioni tradendæ.

Cassiod.

23. Iosepho Prorege, *crescebat quotidie fames in omni terra: aperuitque Ioseph vniuersa horrea, & vendebat Ægyptiis.* Gen. 41. Miror Proregem liberalissimum maluisse Regios vendere thesauros, quàm munificentissimè erogare. *Vendebat* artamen *Ægyptiis.* Quare? Crediderim, qoia quod liberaliter datur respicit aut merita, aut fauorem. At cùm merita paucorum sint, fauor autem diuitum, ac equitum, meritò tunc turba ieiunare cogeretur. Vetatur itaque cunctis Ægyptiis alimonia vt tam despectis turbis, quàm electis Proceribus apponatur. Pulchrè D. Ambros. lib. 2. Offic, cap. 15. *Potuit donare Ioseph totas opes Ægypti, & effundere thesauros Regios: maluit tamen frumenta vendere, quam donare; quia si paucis donaret, pluribus defuisset: eam liberalitatem probauit, quæ abundaret omnibus.*

Ioseph frumentum vendebat, vt pauperibus turbis prapararetur; & nõ gratis donaretur Principibus, & equitibus. Gen. 41. Ambros.

24. Apud Thaboris verticem Ecclesiæ vertex tria tabernacula curat ædificare. *Faciamus hic tria tabernacula, tibi vnum, Moysi vnum, & Eliæ vnum.* Matth. 17. Addidit Marcus, *Non enim sciebat, quid diceret.* Cap. 9. Vndenam taxabilis Petri operatio? An quia procumbens Principum commodis, pauperes sine tabernaculo terræ addicendos perpetuò reliquit? Paschasius lib. 8. *Error in causa est, quòd tria se promittit facere tabernacula, vnum scilicet, ac si priuatim Iesu, alterum* ac si priuatim *Moysi, & aliud* ac si priuatim *Eliæ. Ac si priuatim* quid? Quasi Moyses, & Elias priuatim essent tabernaculis accommodandi, *quasi non omnes caperet vnum tabernaculum.* Sedentibus Proceribus, pauperculi Discipuli aut stabunt, aut terræ addicentur? O Princeps Ecclesiæ, errâsti: de subditis despectis oportebat te curam gessisse.

Petrus Ecclesiæ Princeps errat, dum curans de proceribus, non curat de turbis. Matt. 17. Marth. 9. Pasch.

25. Suæ Deus promisit Ecclesiæ: *Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, & habitabit cum eis, & ipsi populus eius erunt.* Iam enim vidit Ioannes *Ciuitatem Ierusalem nouam descendentem de cælo.* Apoc. 21. Vbi Christiani Imperij gloria innuitur ex Augustini mente. Quid igitur gloriosum in Christianorum Regno, quod possit quodammodo Regno beatitudinis comparari? Singuli beati (ait Pater ad Psal. 83.) *possideant Ierusalem cælestem sine angustiâ, sine pressurâ, sine diuersitate, & diuisione limitum: omnes habent eam, & singuli habent totam.* Quod si turbæ incommodis afficiantur, dum Principes, & equites felicitate potiuntur: signum euidens Ierosolymâ ad Superos rursum eleuatam, Regum iniuriâ.

Regna Christianorum gloriosa dicantur. quia vulgus felicitati de'natur, non soli Principes. Apoc. 21. August.

26. Fatur Sponsus, *Vulnerâsti cor meum, soror mea sponsa, in vno oculorum tuorum, & in vno crine colli tui.* Cant. 4. *In vno*, id est in tuorum subditorum colligatione, & vnitate. Vnum illud quidnam sit si rogites, respondeo esse turbarum, siue vulgarium, & inopum subditorum cœtum. Sic Chaldæus Paraphrastes: *Infixus est in tabulâ cordis mei amor tuus, soror mea sponsa infixa est in tabulâ cordis mei dilectio minimi filiorum tuorum.* Quàm iustè ô Domine requireris à turbis in Regem, si turbarum minimus in tui cordis tabulâ exaratur! Exclamat Augustinus lib. 3. Conf. cap. 11. *O tu bone Omnipotens* (id est, meritò omnipotentiâ potiris) *qui sic curas vnumquemque nostrum, velut solum cures: & sic omnes tanquam singulos curares!*

Curat Rex cælestis minimis prædores & ideo in Principem à turba requiritur. Cant. 4. Chald. August.

17. Vndenam, precor, Hispaniæ, ac Galliæ incommoda, nisi quia turbarum, seu agricolarum, & inopum commoditas non geritur? Audi Saluianum lib. 4. de Prouid. *Vt pauci illustrentur, Mundus euertitur. Vnius honor Orbis excidium est. Sciunt hoc Hispania, quibus solum nomen relictum est, sciunt Gallia deuastata, sed non ab omnibus, & ideo in paucissimis adhuc angulis vel tenuem spiritum agentes, quia eas interdum paucorum integritas aluit, quas multorum rapina vacuauit.* O nostrorum temporis Prophetæ! Seneca lib. 1. de Clement. cap. 5. sic ad Neronem: *Animus Reipublicæ tu es.* An aptè animi gerit munus, qui vt brachia, humerósque protegat, pedes sine humore derelinquit? O spiritus nequam, qui cuncta vis vni conferri, turbis miseris derelictis!

Hispaniæ, & Galliæ incommoda accidere, quia turbarum non geritur commoditas. Saluia. Senec.

Observatio IV.

Ad illa verba:

Et si dimisero eos ieiunos in domum suam, deficient in via.

Succurrit Dominus turbis esurientibus non ex bonis communibus, sed è panibus ex proprio penu emptis.

Edocens Principes, de communibus Vrbium bonis donatores largissimos, taxabilem istam munificentiam prorsus esse.

Apud Matthæum Dominus, *dimittere eos ieiunos nolo.* Nec quæritat, *Vndè ememus panes, vt manducent hi?* Princeps enim prorsus sciebat inde panes præparandos,

do . vnde . . prouentus effluerent. Ideo quæ- [illegible] , *Q . . panes habetis* ? Scio enim , nostr . expensis sol . . . egenobus succurrere debere non ex Vrbium contributione.

29. *Christus Rex Saluator appellatur, quia propriis expensis communitati succurrit.* Quare Christus Saluator Orbis appellatur ab Angelis ? Ex . . imo , inter alias causas, quia adeò non sibi , sed subditis exortus, vt ex proprijs diuitiis eorum succurreret egestati. De Ioanne Angelus Zachariæ ait : *Vxor tua Elisabeth pariet tibi filium.* Luc. 1. Virgini autem , Ecce concipies in vtero , & paries filium. *Et vocabitur nomen eius Emanuel.* Ibid. *Emanuel* , id est , *Nobiscum Deus.* Quare pastoribus Cœlicola : *Ecce euangelizo vobis gaudium magnum , quod erit omni populo ; quia natus est vobis hodie Saluator.* Luc. 2. Cur igitur Angelus de Ioanne dixit , *Pariet tibi* ; de Iesu autem, *Natus est vobis Saluator.* Chrysologus serm. 142. *Quare ? Quia sanctum vocabitur Filius Dei* Sanctus est hominibus saluandis , Orbi nascitur redimendo. An expensis Mundi ? Minimè. Hæc enim Saluatoris lex, vt propriis sanguinis, ac meritorum expensis hominibus salutaris existat. *Luc. 2. Chrys.*

30. *. . . pretio vendi curat, ne communitatem . . . pe . . aere . .* Oportebat quidem ad communitatem redimendam pretio tradi , venditum scilicet à Iuda , Saluatorem. At ne bonum communitatis ex expensis intolerabilibus communitatis gererent , vilissimo voluit Rex omnium pretio commutari. Omnibus Saluator existit : communitatis redemptioni dat operam : ideo curat communitatem ita expensas contribuere emptioni , vt minime grauetur. Quod adnotauit D. Paulinus epist. 4. ad Seuer. *Vili vult æstimari , vt ab omnibus* , id est , à communitate , facilius *ematur.* Ideo Tertullianus lib. adu. Iud. cap. 7. Iesum obiiciens sibi communitati sine ipsius grauatione salutem impendisse, ait: *Omnibus Rex , omnibus Iudex , omnibus Deus, & Dominus est.* *Matth. 26. Paulin. Tertul.*

31. *C . . . Rex Solis in morem, sine expensis communitatis & benefacit.* De Regno Christi præfatur Dauid , *In Sole posuit tabernaculum suum.* Psal. 18. seu imperaturus sedebit in Sole. Quare ? Quia optimus Rex Solis exerit proprietates. Quid Regi cum Sole ? An quia vt nimiùm iniustus esset , qui Solem , si posset , sub proprio tecto concluderet : sic Regni totius querimonias iustas excitabit , qui ad suas commoditates iura inflecteret : An quia Solis in morem , totum Reipublicæ corpus curare debent ; ne dum partem vnam tuentur , reliquas deserant ? Sic Tullius lib. 2. Offic. ex Platone. Certe ideo Soli assimilari regium tabernaculum , siue gubernationem Christi crediderim , quia Sol expensis propriis communitati salutaris , & beneficus existit. Exclamat orat. 3. Nazianzenus , *O Principes , qui quemadmodum cæli pulchritudo & Solis lumen commune , & perenni beneficentiâ* non exactione) *omnibus patent* · *Sic imperiorum vsum omnibus liberis proposuistis !* Num liberis omnibus imperia proponuntur , dum Principes imperant agricolarum communitatem ad bella procedere, non liberam quidem , sed seruitute pressam, cui pax non dantur, & numerum est laterum proprius expensis redditura ? *Tul. Nazia.*

32. *Ar . . . rrâ . . . su est Rex Da- uid, vt sine subditorum sumptibus possit populum deducere.* De ipso Dauide Rege optimo. *Et in intellectibus manuum suarum deduxit eos.* Psal. 77. Ad beneficia subditis conferenda Dauidis manus explicantur. Omnibus beneficus , & munificus . . . it. At particula illa : *In . . . lectionis manuum* expendenda est. Quid manibus cum intellectibus ? An Rex vt beneficus, & munificus omnibus subditis sit vtitur arbitrus non solum ab vno , sed a pluribus intellectibus excogitatis : Non abnuerim : quæsierim tamen , Num ea arbitria excogitata à tot intellectibus eò tendant , quonam modo ex Regis diuitiis, aut prouentibus possit communitati occurri : vel quomodo exactione ipsorum subditorum sint ab ipsis expensæ comparandæ? Primum quidem arbitrium munifici Dauidis erat : *In intellectibus manuum suarum deduxit eos.* *Psalm 77.*

E. cob. & Mend. in Euang. de Temp. T. I.

33. *Pudeat caput membra reficere ipsorum expensis.* Senec. ad Neronem lib. 1. de Clem. cap. 5. *Respublica est corpus tuum.* An non capitis pudore membra a semetipsis acciperent alimenta , leges solum a capite ? Tui sunt subditi ó Rex, *Melius est* , cum Ambrosio loquor lib. 1. offic cap. 3 . . *vt ipse subueni . . . , quibus pudor est ab aliis sumpt . . depo . . . , aut alicui postulare subsidium necessitati.* Sic Doctor. *Senec. Ambr.*

OBSERVATIO V.

Ad illa verba.

Misereor super turbam , quia iam triduo sustinent me.

Sustinentibus Deum promptissima eius adest misericordia.

Labores enim patienter tolerati Numen reddunt pacatissimum.

34. SI mireris Dominum nullo interueniente , aut rogante , vltroneum turbarum egestati succurrere : attende, illos Deum sustinuisse triduo perseuerando. Iis autem qui Deum sustinent perseueranter adeo miserationum Pater propitius est , vt illicò sine mora succurrat egentibus.

35. *Stephanum Deum diu sustinenti velox occurrit Dei misericordia.* Iudæi immanissimi *lapidabant Stephanum inuocantem , & dicentem , Domine Iesu , suscipe spiritum meum. Positis autem genibus clamauit voce magnâ dicens : Domine , ne statuas illis hoc peccatum.* Act. 7. Vbi D. Augustinus serm. de Steph. quærit , *Paululum, quæso , te sancte Stephane , expone nobis hoc: quare pro te stans orâsti , & pro inimicis genuflexisti ?* Respondet autem ex Martyris ore: *Pro me stans oraui quia pro me , qui rectè seruio , orando , & impetrando non laboraui.* Expende particulam *seruio rectè* , eam copulando cum præterito illo imperfecto : *Lapidabant Stephanum.* Diuturnum tempus illud innuit

lapidationis durationem. Seruit Stephanus Deo diu patienter vulnera tolerando? stans orat, quasi per transenam deprecatur; scit enim se velocissimè à Domino, quem sustinebat, exaudiendum.

36. *Sponsa citò Dominum sibi affabilem inuenit, quia diu labores sustinuerat. Luc. 15.* Prodigus ille filius, qui substantiam patris dissipauerat ante quam ad domum paternam reuertatur, prolixæ orationis meditatur seriem: *Surgam, & ibo ad patrem meum, & dicam ei: Pater peccaui in cælum, & coram te: iam non sum dignus vocari filius tuus, fac me vnum è mercenarijs tuis.* Luc. 15. Profectò Sponsa sine præmissa texendæ orationis meditatione ad præsentiam properans Sponsi, ait: *Surgam & circuibo ciuitatem, per vicos, & plateas quæram, quem diligit anima mea.* Quonam, precor, euentu? *Inuenerunt me vigiles, qui custodiunt Ciuitatem* (à quibus vulneratam scimus sponsam.) *Paululum, cùm pertransissem eos, inueni, quem diligit anima mea.* Cant. 3. (*Cant. 3.*) Cur filius prolixam præparat orationem ad patrem pacandum. Sponsa autem sine precibus præmissis sperat se optatissimo amplexu fruituram, quo quidem donata est paululum cùm pertransisset? Credo, quia Sponsa circuens ciuitatem sæpè fuit vulneribus affecta. Sustinenti autem diu Domino promptissima cælestis miseratio expeditur. (*Gillib.*) Gillibertus ser. 3. *Ille de flectendo patre sollicitus erat. Quæ Sponsa est certa de gratiâ postulat præsentiam tantùm.* Vnde certa de gratiâ præsentiæ? Quia pro Domino circuens ciuitatem, diu Dominum sustinebat.

Aliter clamabat Dilecta, *In lectulo meo per noctes quæsiui, quem diligit anima mea.* Cant. 3. An citò inueneris? *Quæsiui eum, & non inueni.* Et tamen perseueranter requisiuit surgens, & circuens. Num vnius tenebris noctis? *Per noctes*, ait, *quæsiui.* Mirum profectò quòd non inuenisses. *Non inueni.* Existimas te non inuenisse, sed eius proculdubio frueris conspectu. An non *triduo* sustinentes Dominum refectione donantur? *Misereor super turbam, quia iam triduo sustinent me.* Ergo per tot noctes sustinens Sponsum, ipso potiaris necessum est, tenebris in diem lucidissimam mutatis. Apposite Gillibertus ser. 1. *Quære per singulas noctes dilectum tuum. Quid dico per singulas? totas noctes in hoc opus continua.* Si totas continuo noctes, nunquam inueniam. *Tunc* (addit) *poteris illud Pauli dicere: Nox præcessit, dies autem appropinquauit.* Quonammodo appropinquauit dies si interminabili nocte premimur? Existimas te nocte obcæcari, at verè diei frueris præsentiâ? quia illud ipsum per plures noctes quærere, Deum vtique sustinendo, idem est ac Dominum inuenire. Nec enim potest cælestis miseratio inter tenebras non elucescere, præcedente diuturnâ sustinentiâ laborum.

37. *Nox ipsa diuturna sustinentia et erat dies; quia Deus citò laborantibus perseuerantèr succurrit. Cant. 3.*

Gillib.

SECTIO QVINTA.

Panum Multiplicatio.

TEXTVS.

VERS. 6. ET præcepit turbæ discumbere super terram; & accipiens septem panes, gratias agens, fregit: & dabat Discipulis suis, vt apponerent: & apposuerunt turbæ. 7. Et habebant pisciculos paucos, & ipsos benedixit, & iussit apponi. 8. Et manducauerunt, & saturati sunt: & sustulerunt quod superauerat de fragmentis septem sportas. 9. Erant autem, qui manducauerant, quasi quatuor millia, & dimisit eos.

COMMENTARIVS LITERALIS.

§. I.

De Conuiuio turbis apposito.

1. *Turba discumbunt.* T *præcepit turbæ discumbere super terram.* Iubet Dominus super terram, ad sumendum cibum, turbam discumbere. Ioannes fœnum asserit stratum aliis præbuisse. Terra conculcanda, carnis similis fœno terenda pulchritudo, vt cælesti alimoniâ repleàris. Augustinus lib. 9. Conf. capite 1. *Quàm suaue mihi subditò factum est, carere suauitatibus nugarum: & quas amittere metus fuerat, iam dimittere gaudium erat! Eyciebas enim eas à me vera tu, & summa suauitas; eyciebas, & intrabas pro eis omni voluptate dulcior.* (*August.*)

Et

2. *Hilaris Apostolorum illa refectio.* *Et accipiens septem panes.* Prompto animo Apostoli panes, quos habebant propriæ refectioni deputatos, Domino obtulere: minimè obiicientes: Si panes turbæ præbemus, quid nos manducabimus? Hilariter offerunt quod erat ex beneficentiâ proculdubio multiplicandum. Pauperi miserere, sed in hilaritate, vt Paulus aiebat: *Qui miseretur, in hilaritate.* Rom. 12. *Non ex tristitiâ, aut ex necessitate; hilarem enim datorem diligit Deus.* 2. Cor. 9. Vbi Theodoretus, *Oportet animi alacritatem præcedere suppeditationem pecuniæ.* Et ad Rom. 12. *Beneficentiæ adiungit Paulus hilaritatem, erogationis, bonorumque communicationis lucrum ostendens; solent enim gaudere, qui lucrantur.* Gaudent Discipuli, quia alimonia exigua propriæ refectioni præparata mirum in modum multiplicanda erat.

Rom. 12. 2. Cor. 9. Theodor.

3. *Discipulis datur distribuendus panis.* *Gratias agens, fregit, & dabat Discipulis suis, vt apponerent: & apposuerunt turbæ.* Acceptos panes, profusis gratiis, frangit, turbæque apponi præcipit, similiter & pisciculos. Discipulis datur panis egentibus distribuendus; nec enim debent Ecclesiastici viri sibi sacros retinere prouentus pauperibus à Domino præparatos.

4. *Turba apud mensam dominicam satiantur.* *Et manducauerunt, & saturati sunt.* Satiata sunt quatuor hominum millia præter pueros, & mulieres ex panibus septem, paucisque pisciculis. Omnes in conuiuio Domini saturantur, sicut in mundiali conuiuio cuncti fame torquentur. Satiant-ne diuitiæ? Iuuenalis sat. 14. Iuuen.

Crescit amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit.

An voluptates exaturare possint, aut honores?

Quo plus sunt potæ, plus sitiuntur aquæ. Ne igitur *desideres de cibis eius* (ait Sapiens) *in quo est panis mendacij.* Prou. 23. Prou. 23.

5. *Reliqua coniuiuij fragmenta.* *Et sustulerunt, quod superauerat de fragmentis septem sportas.* Magna ex conuiuio fragmentorum tam panum, quàm pisciculorum copia superfluit; septem enim sportas fragmenta compleuerunt. In priori signo duodecim reliqui fragmentorum cophini iuxta duodecim Apostolorum numerum; hic autem septem sportæ iuxta numerum septem panum, vt in miraculo esset dissimilitudo, quod Chrysostomus obseruauit. *Ne reliquiarum æqualitas miraculum confunderet, & obliuionem obduceret, hoc discrimine, ac differentia vtriusque signi memoriam veluti confirmare.* Chrys.

IN IESVM TVRBAS REFICIENTEM

PANEGYRICVS MORALIS QVINTVS CIRCA LITERAM.

EX SEPTEM PANVM Multiplicatione.

Observatio I.

Ad illa verba:

Et accipiens septem panes, gratias agens, fregit.

Priùs quàm Dominus panis multiplicati beneficium à Patre acciperet, gratias persoluit.

Difficilis enim bonorum multiplicatio ex actione gratiarum exoritur.

6. *Dei donatiui gratiæ ante acta gratitudo.*

Ecvm si quando quæ sitùm, cur Dominus gratias persolueret, priùs quàm multiplicationis panum beneficium acciperet? excogitaui, ideo gratiis profusis, beneficium accipiendum Dominum præuenisse, quia difficillimum facinus cùm esset septem panibus quatuor millia hominum satiare, gratiarum actione facillimum reddebat; gratiarum enim actio mirum in modum bona multiplicat.

Escob. & Mend. in Euang. de Temp. T. I.

7. *Primogenitû oblatum Deo ex actione gratiarû aperit vuluam ad vberiores fætus.* Hebræis Dominus, *Cùm introduxerit te Deus in terram Canaan, sicut iurauit tibi: separabis omne, quod aperit vuluam Domino.* Exod. 13. Num Dominus bonorum suorum est auarus repetitor? Certè primogeniti oblatio ex gratitudinis affectu non solùm non amittitur, sed ipsum hoc munus aperit vuluam ad vberiores fœtus. Lipomanus, *Deus exigit primogenita, vt homines hac oblatione testentur gratitudinem suam. Testari autem gratitudinem, opus est acceptissimum Deo: & inuitat Deum ad maiorem liberalitatem.* Semper enim gratitudinem sequitur abundantia. Ideo fœminæ illustres acceptis fœtibus; gratitudinis ergo, accepta beneficia decantabant, vt vulua nouis filiis aperiretur: *Quod aperit vuluam.* Exod. 13. Lipom.

8. *Excogitare te Deo gratum ostendere, idem est ac beneficia vberiora accipere.* Psal. 115.

Imo illud ipsum excogitare, quonammodo possis te Deo gratum ostendere, assolet esse munerum cælestium scaturigo: quid ipsa actio gratiarum? Cogitabat Dauid, *Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi? Calicem salutaris accipiam.* Psal. 115. Cùm deberes ô Rex quæsito respondere: Hanc aut illam victimam Domino libabo: asseris te nouo munere & illo maximo donatum esse? *Calicem salutaris accipiā.* Loco muneris ad accipienda dona paratis? Profectò illud ipsum te de reddendis gratiis cogitare, téque ad gratitudinis sacrificium disponere, idem est, ac bonorum cælestium nouâ affluentiâ repleri, quæ quidem necessariò actionem sequitur gratiarum. August. Augustinus ser. 151. de Temp. *Circumspiciens vndique, quid retribuat, quasi inuenit. Quid inuenit? Calicem salutaris accipere. Retribuere cogitas, & adhuc accipere quærebas* Ita planè; quia id ipsum hominem de gratitudine exhibendâ se sollicitum ostendere, iam est se ad vberiora dona infallibiliter recipienda præparare.

9. *Præmissione actionis gratiarum Eliazer & virginem aptam Domino inuenit, & Deo dignam parentem adduxit.* Gen. 24.

Immissus Eliazer sponsam filio Domini quæsiturus coram virgine potum sibi, camelisque propinante, gratias Deo pro beneficio obtulit accipiendo. *Inclinauit se homo, & adorauit Dominum dicens, Benedictus Dominus Deus Domini mei Abraham.* Gen. 24. Ante munus à Deo accipiendum, ante acceptam filio Domini sponsam gratias exhibes largitori? Ita equidem, vt sic beneficium accipiendum infallibile reddatur, dum gratiarum actio fontem aperit largitionis. Accipit igitur Domini filio sponsam actionis vtique gratiarum fructum. Quid plura? Dubito, num virgo hæc digna futura sit, è qua Saluator progrediatur? An hoc experis? Præmitte tursum gratiarum actionem, dignámque muneri accipies Isaaco coniugem. *Quod cum audisset puer Abraham, prostratus in terra, adorauit Dominum.* Ibid. Hac igitur præueniente gratiarum actione, accepit dignam Deiparentem in domum adducere. Theodor. Theodoretus pulchrè, *Ante gratiarum actionem desponsationis symbola non dedit.* Egit gratias, & accepit vxorem filio Domini sui. *Postquam autem plura, quàm postulauerat, accepit, beneficij Authori gratias retulit, & diuinis promissionibus veritatis testimonium tulit.* Cùm fructum actionis gratiarum vidit, acceptâ virgine Isaaco vxore: rursum præmittendo actionem gratitudinis, accepit eam vxorem ad domum adducere, è quâ posset Mundi Seruator exoriri, Dei expletis Soph. promissionibus. Cecinit Sophocles, *Gratiam adfert gratiarum vox, Gratitudo semper beneficium parit.*

Vuluâ quidem ad vbertimos fructus reseratâ.

Observatio II.

Ad illa verba:

Dabat Discipulis suis, vt apponerent: & apposuerunt turbæ.

Quod à Domino accipiunt Apostoli, vt apponant turbis, nimium multiplicatum apposuere.

Quàm commendabiles Prælati, qui plus dant egentibus, quam accipiunt exhibendum.

10. *De eleemosyna à Prælatis agenda non solum è redditibus Ecclesiæ, verum è patrimonio.*

ACCIPIVNT Discipuli à Domino septem panes, & pisciculos paucos, egentibus exhibent miram vim alimoniæ. Quàm commendabilis munificentia Præsulis, qui plus egentibus tribuit, quam è manu Domini, seu ex Ecclesiæ prouentibus acceperit: vt taxabiles appareant, qui ex his, quæ danda pauperibus accipiunt, sibi non verentur præcipuam portionem (ne dicam totum munus) retinere.

11. *Maiora nos decet tribuere egenis, quam eis tribuenda accepimus.* Cassiod.

Aiebat Theodoricus Rex apud Cassiodorum lib. 1. Var. epist. 36. *Maiora nos decet tribuere, quàm videamur seruientibus* (id est, agricolis, & egenis) *accepisse.* Christus Rex accipit à Patre septem panes seruientibus turbis (*Quia ecce iam triduò sustinent me, nec habent quod manducent,*) diuidendos. Discipulorum manu mirum in modum multiplicatos exhibuit. Discipuli autem acceptos turbis panes seruientibus, plus quàm acceperant exhibuerunt, apud manum munificam annonâ crescente.

12. *Plus tradidit Dominus, quam accepit, Præsules edocens falsò assignatam subditis portionem exhibere.* Luc. 22.

Discipulis aiebat Saluator, *Desiderio desideraui, hoc Pascha manducare vobiscum.* Luc. 22. An cœnæ illius magnæ sumptus conuiuis adscribendi? Minimè, sed accipiens Iesus panem à Patre tradendum Discipulis plus ex eiusdem Deitatis ope tradidit, quam accepit, siquidem adeò multiplicatum panem exhibuit, vt totus Christus adsit in toto, & totus in qualibet particulâ recipiatur, superantibus quidem fragmentis nunquam ab hominum multitudine absumendis. Totus sumptus Dei, nullus conuiuarum. Tertul. Tertullianus lib. 4. cont. Marc. cap. 40. *Professus est, se concupiscentiâ concupiscere edere Pascha, vt suum. Indignum enim erat, vt quid alienum concupisceret Deus.* Totum panem dat Dominus quod à Patre acceperat, à te Præsule exigens panis accepti solummodo portionem, quam exhibendam inopi subdito accepisti. Deberes munificus plus dare, quàm exhibendum accepisti; vereor ne detrahas ex assignatâ à Deo subditi portione.

13. *Conuiuij Dominici apparatus proprius est nulla subditorum contributione.* Cant. 1. Gillib.

Ecclesiæ suæ fatur, *Veni in hortum meum, soror mea sponsa, messui myrrham meam cum aromatibus meis, comedi fauum cum melle meo, bibi vinum meum cum lacte meo.* Cant. 1. Meus est conuiuij totius apparatus, altilia occisa, quia præparatus est vitulus saginatus. Gillibert. ser. 3.

Non

Non metit Dominus nisi suum, nisi quod seminauit. Ecclesiæ apponit totum, vt ipsa edicat è conuiuio materiali subditis acceptam portionem adscribere.

14. Præsules metunt vbi non seminauerunt, & totam vim frumenti proprio sumptui reseruant. An existimas te Dei imitatorem? *Scio* (aiebat seruuus ille piger) *quia homo durus es, metis, vbi non seminâsti.* Matt. 25. Talentum accepit pauperibus distribuendum Ecclesiæ minister, non seminans, messuit, & totum retinnit putans Dominum eiusdem auaritiæ reum. Gillib. *Verè seruus ille malus, & piger, qui pigritia sua causam in Dominum malignâ interpretatione transfudit. Audite, quia non metit, nisi quod suum est: Messui myrrham meam.* Quod suum est, metit sibi, nec particulâ reseruatâ totas diuitias velut effudit.

Falso improbus auarus Præsul curat à Domino excusatione omnia quidē dante. Mat. 25. Gillib.

15. Matthæus Achabum Israelis Regem à catalogo progenitorum Domini expunxit. Matth. 1. Quare? erat indignus, qui tanto fœtu illustraretur. Quid gessit iniquum? Totam vineam Naboth sibi addixit, vt faceret sibi *olerum hortum, vt faciam*, ait, *mihi.* An subditis adscribes portionem? Minime, sed non acceptam, sed direptam vineam mihi vni retinebo. Meritò ille inediâ pressus scribitur. *Auertit faciem suam ad parietem, & non comedit panem.* 3. Reg. 21. Vbi Ambrosius lib. de Naboth, cap. 4. *Non manducauit panem suum, quoniam quæsiuit alienum.* Ediscant Præsules Ecclesiæ, qui bona illa quæ ad pauperum subsidium acceperant sibi retinent, (cum deberent munifici non solum accepta ad impertiendum Ecclesiastica bona, sed & seculares prouentus eidem operi consecrare) bona huiusmodi nunquam proficere possessori. Hi Christi meritò expungentur à Regno.

Expungitur à catalogo generationis Christi Rex, qui non solū quod accepit dandum retinet, sed & furatur, quod retineat. 3. Reg 21. Ambros.

OBSERVATIO III.

Ad illa verba:

Et dabat Discipulis suis, vt apponerent: & ipsi apposuerunt turbæ.

Accipientes Discipuli à Domino panes, comedunt, & apponunt egentibus.

Ex acceptis enim bonis Ecclesiastici viri comedant quidem affatim, sed quod superat ex proprio sumptu, pauperi apponant.

16. AN Discipuli simul comederint? Probabiliter assero; illos enim panes, & pisciculos Apostolici Collegij refectioni præparatos ex Doctorum sententia crediderim. Accipiūt à Domino normam bonorum Ecclesiæ distribuendorum. Recipit à Domino Ecclesiæ

De eleemosyna à Clericis eroganda ex iis, quæ superfluunt.

Escob. & Mend. in Euang. de Temp. T. I.

Capite Ecclesiasticus vir annuos prouentus, comedat ipse, insumat, quidquid ad status decentiam pertinere videatur: nec ita parce, vt auaritiæ notam subeat. At post propriæ necessitatis subleuationem, panem turbis apponat, queis quidem subleuandis accepit.

17. Expressit Dauid, cum cecinit: *Sicut vnguentum in capite, quod descendit in barbam, barbam Aaron; quod descendit in oram vestimenti eius.* Psal. 132. Vbi Augustinus vnguentum asserit seu Ecclesiæ diuitias à capite Iesu in barbam, seu in Apostolos, aliósque ministros Ecclesiæ profluere, indéque in oram seu subditos pauperes deriuari. Strabo enim authore, Vestis Christi Ecclesia sine macula, siue subditi Saluatoris, quorum ora attrita, pedibus & puluere conculcata inopes sunt. Lyranus accommodatiùs, *Hebræi dicunt, Quod descendit in os vestimentorum eius.* Profluit itaque à capite Ecclesiæ Iesu vnguentum diuitiarum, traditur barbæ Sacerdotali, quæ semel & iterum intingitur: *Barbam, barbam Aaron.* Nam iuxta status decentiam expetit Dominus clericos comedere, & ornari. Quod autem ex necessario sumpto superat, descendat in oram quidem laciniosam, in pauperum (aptius ex Lyrano) ora, aperta præ fame, decurrat. Nec impunè ex barba vnguentum transferetur in phialam, diuitiæ scilicet in arcâ recondentur.

Bona Ecclesiæ accipiant Sacerdos, vt illis iuxta status decentiam vtatur, quæ superant autem debet in pauperum ora immittere, non in arca recondere. Psal. 132. August. Lyra.

18. Contemplare Diuitem illum nunquam satis probris affectum, cui inclamitanti: *Pater Abraham, mitte Lazarum, vt intingat extremum digiti in aquam, & refrigeret linguam meam:* Patriarcha respondit: *Fili, recordare, quia recepisti bona in vita tua* Luc. 16. Mihi libet in damnato epulone Sacerdotem Tartaro addictum intueri. Nam præterquam quòd purpura, & bysso induitur, quod sacra redolet vestimenta: ideo damnatus est, quia bona recepit, non quia abstulit. Bernardus, *Non dixit, Abstulisti, sed recepisti.* Hoc interest inter Ecclesiasticum, & secularem, quòd hic non teneatur ex bonis propriis pauperi subuenire nisi in extremâ constituto necessitate; ille autem occurrere inopi ex acceptis Ecclesiæ bonis superfluis semper debeat. Damnatur secularis, quia rapit inopum bona, aut diuitum. Tartaro addicitur Ecclesiasticus, quia recipit, seu retinet bona Ecclesiæ, quæ distribuenda acceperat. Quàm meritò non subuenit Patriarcha conflagranti: *Recordare fili, quia recepisti bona*, quæ debebas, retentâ necessaria portione, pauperi ministrare. Alibi plura.

Damnatur Sacerdos, quia bona recepit, cum dare tenetur, non solum quia rapit. Lucæ 16. Bernard.

Observatio IV.

Ad illa verba:

Et appoſuerunt turbæ.

Bona è Chriſto Rege à Præſulibus accepta vt diſtribuant,non vni danda,ſed cunctis impendenda.

Nam ſicut perſonarum acceptio taxatur in Præſule: ita ille commendatur, qui omnibus ſubditis ſe oſtentat æqualem.

19. Dnotat Marcus, Diſcipulos panes à Domino accepiſſe, *vt apponerent*. Cuinam, precor? An Principibus? an Phariſæis? an proximioribus? an propinquis? an vni, aut alteri? Profectò turbis viris, fœminis, paruulis, omnibus: Diſcipuli autem Magiſtri gerentes morem, imperiúmque executioni dantes turbæ appoſuerunt, in cunctos munifici miniſtratores.

20. *Prælatus, panis in morem, omnibus ſubditis accommodandus eſt, ſeu diſtidendus.* 1. Cor. 10. Chryſoſt.

Corinthiis aiebat Apoſtolus, *Panis, quem frangimus, nonne communicatio Chriſti eſt?* 1. Cor. 10. Ad quæ Chryſoſtomus quæritat, *Quare addit. Quem frangimus? Hoc* (reſpondet) *in Euchariſtiâ videre licet, in Cruce minimè. Os enim, inquit Deus, non comminuetis ex eo. Sed quod in Cruce paſſus non eſt, in oblatione patitur.* Cur autem in Cruce non frangitur, in Euchariſtiâ autem viſibili ſpecie frangi dignatur? Porrò in Cruce ſubditi agit perſonam pro ſubditis patientem, ſubditus quidem Patri familias. At in Euchariſtiâ ſe Patrem familias oſtendit, qui panis in morem, in cunctos ſubditos eſt diuidendus. An non Dominus in Euchariſtici panis natalitio dixit, Accipite ſeu comedite *ex eo omnes*? Quàm aptè Præſul non vni, aut alteri addicitur, ſed omnibus ac ſingulis accommodatur.

21. *Iniquum eſt, de vno Rege ſubditum hunc abundare, illum inanem reperiri. Quam alius Deus, omnibus ſcilicet, & ſingulis prouidens!* Caſſiod. Ezech.

Eſt iniquum (inquit Rex Theod. apud Caſſ. l. 3. Var. c. 29.) *vt de vnâ ſubſtantiâ, quibus cōpetit æqua ſucceſſio, alij abundanter affluant, alij paupertatis incommodis ingemiſcant.* Illud expende: *De vnâ ſubſtantiâ.* Sic ad caſum noſtrum allicio: Rege, qui vna ſubſtantiâ eſt, alij ſubditi affluenter, ſine merito præmiſſo, abundant: alij autem, ſine demerito, reperiuntur inanes: cum Rex vnus omnibus & ſingulis debeat munificus exiſtere? *Eſt iniquum.* Ezechiel fatur. *Et erit tabernaculum meum in eis, & ero eis Deus, & ipſi erunt mihi populus.* Cap. 37. Is Deus Rex creaturarum, vt omnibus, & ſingulis prouidere dignetur. Auguſtinus lib. 3. Conf. cap. 11. aiebat, *O tu bene omnipotens, qui ſic curas vnumquemque noſtrum, velut ſolum cures: & ſic omnes, tanquam ſingulos curares, & diligeres.*

22. *Omnes ſubditi primogeniti ſunt, quia ſinguli bonis abundant.* Gen. 32.

Chriſtus *Primogenitus in multis fratribus*, appellatur. Quare, ſi deberet vnigenitus vocari, qui vnicus Virginis natus eſt? Propoſitionis illius vim expende: *In multis.* Primogenitus eſt Chriſtus in omnibus hominibus ſubditis, quia omnes primogenitorum morem gerunt. Primogenitus profectò aſſolet totius familiæ diuitias iure hæreditario poſſidere, iunioribus fratribus vacuis relictis. *Frumento, & vino ſtabiliui eum,* (ait Iſaac Eſau) *& tibi fili mei, vltrà quid faciam?* Gen. 32. Mundiales Principes, aut imperfecti Præſules ſic aſſolent bona diſtribuere, vt vnus ſit qui primogeniti iure potiatur, reliquis inopiâ preſſis. Haud ſic Chriſti Imperium, omnes ſunt quaſi primogeniti, æqualiter ſubſtantiam iuxta vnius cuiuſque exigentiam diſtribuit: vnde in fratribus Primogenitus poteſt vocitari, qui verè eſt Vnigenitus parentis vtriuſque.

23. *In Eccleſia fideles cunctos Paulus Primogenitos appellauit; quia vni non dantur omnia, ſed cunctis diſtribuuntur.* Hebr. 12.

In cuius robur illuſtrem Pauli ſententiam exhibeo. *Acceſſiſtis ad Sion montem, & Ciuitatem Dei viuentis, cæleſtem Ieruſalem, & Eccleſiam primitiuorum.* Hebr. 12. Græcè, *πρωτοτόκων*. Id eſt, *Primogenitorum.* Cur cœtus fidelium primogenitorum Eccleſia vocitatur? An poſſumus ſubditi, ſeu filij domus Dei eſſe Primogeniti, ſi Ieſum Primogenitum adoramus? Cuncti ſunt primogeniti. Nam ſi primogenito iure hæreditario tota ſubſtantiæ familia adſcribenda ſit, in domo Dei Regis cuncti ſunt primogeniti, quia omnibus cedunt diuitiæ, nullus apud diuinam prouidentiam ſecundus valet appellari. Vniuerſæ diuitiæ *offeruntur omnibus*, (loquor cum Bernardo ſer. de Purif.) *& nemo illarum expers, niſi qui renuit.* Bernard.

24. *Vt Petrus & Ioannes apud Ieſu familiâ ſint Primogeniti.* Ioa. 21.

Apud Domum Ieſu adeſt Petrus, cui Dominus commiſit Eccleſiam. *Paſce oues meas.* Ioa. 21. Adeſt & Ioannes, non ſicut Eſau montium defatigator, ſed in morem Iacob in Magiſtri requieſcens tabernaculo. *Hic autem quid?* Si Petro totius familiæ vt primogenito adſcribuntur diuitiæ, quid Ioanni dilectiſſimo reſeruatur? Profectò in domo Ieſu cuncti ſunt Primogeniti; eo enim ipſo, quod impenſiùs amatur, eſt Ioanni loco hæreditatis. Nazianzenus, *Vide quemadmodum ex Chriſti Diſcipulis hic petra vocatur atque Eccleſiæ fundamentum: hic* (Ioannes ſcilicet) *impenſius amatur.* Nazian.

25. *Et in domo Iſaac Chriſti imitatoris Iacob & Eſau Primogeniti eſſe videntur.* Gen. 25. Ambr.

An Deum Iſaac Princeps fuerit imitatus? *Iſaac amabat Eſau, eò quod de venatione illius veſceretur. Et Rebecca diligebat Iacob.* Gen. 25. Ne Iacob minor videretur à parentis curâ excludi, quòd primogenitus non eſſet, amor matris vices gerebat hæreditatis, fante Ambroſio, *Accipite bonum certamen inter parentes. Hic magis honoret, illa plus diligat.* Quid plura? Arte matris Iacob minor natu maioratus hæres conſtituitur: In rore cæli, & in pinguedine terræ benedicitur: *Det tibi Deus de rore cæli, & de pinguedine terræ abundantiam frumenti & vini, eſto Dominus fratrum tuorum.* Ne autem videretur Eſau à primogeniturâ cecidiſſe, eadem illi bona imprecatur. *In pinguedine terræ, & in rore cæli erit benedictio tua.* Gen. 32. In domo enim Dei, & in familiâ viri, qui Dei imperium imitatur omnes ſunt Primogeniti, quia nullus à Principis prouidentiâ excluditur.

Obser

Observatio V.

Ad illa verba:

Fregit, & dabat Discipulis suis, vt apponerent, &c.

Dabat Iesus panem Discipulis mox distribuendum subditis, non aliis ministris committebat, ipse intererat conuiuantibus.

Edocens Præsules, vt circa munera distribuenda, & vniuersam administrationem, non nimiùm ministris fidant; sed ipsi immediati sint munerum largitores; aut adsint, dum aliorum manibus impenduntur.

26. On omnes ministri Regum, Principum, aut Præsulum Iosephi fidelitatem imitantur; vnde non nimiùm eorum fidendum ministerio circa munerum præcipuè distributionem. Christus dabat Discipulis fidelissimis panem turbæ apponendum: at dum distribuebatur munus Discipulorum manu, intererat Dominus. Particula enim illa verbi temporis imperfecti: *Dabat Discipulis vt apponerent*, indicat & Dominum tori adfuisse conuiuio, & munera iam procedere turbis dedicata.

27. *Deus est, qui agit, qui tribuit sua dona.* *Exo 7.* *Philo.* Moysi Dominus, *Constitui te*, inquit, *Deum Pharaonis.* Exod. 7. Et quo sensu potuerit Moses Deus Pharaonis constitui? Respondet Philo lib. Quòd deterior. *Dicitur in sacris libris: Do te Deum Pharaonis, patiente qui datur, non agente. Is autem, qui verè est, actiuus necessariò, non passiuus intelligitur.* Ac si diceret, Moyses tenus nomine Deus constituitur, quia datur, quia passiuus non actiuus exsurgit, datur quidem, non dat; Deus autem verus agens est persona; ipse enim immediatè gerit munerum largitionem: *Do te Deum Pharaonis.* Ille Princeps Dei est imitator, qui manu propriâ exhibet munera.

28. *Rex Christus per se, non per Angeli ministerium, nobis munera impendit.* *Tertull.* Hæreticus quidam ore blasphemo ausus est oblatrare, Christum Deum & hominem omnia hominibus munera & sanguinis, & redemptionis, & virtutum exercitamenti Angeli cuiusdam manu exhibuisse. In quem Tertullianus lib. de Car. Chr. inuectiuus exsurgit. *Cur ergo descendit ad id, quod per Angelum erat expediturus? Si per Angelum, quid & ipse? Si per se, quid & Angelus?* An non *totus mihi* Rex *datus* est Iesus, *& totus in meos vsus expositus*, vt fatur Bernardus? Ita planè. An non esset Deo minus dignum munera tanta Angeli ministerio distribuere? Traiano Plutarchus in Polit. *Tu vero quoduis rectissimè dabis, si non recesseris à te ipso.*

29. Sapiens appositè. *Si est tibi seruus fidelis, sit tibi quasi anima tua.* Eccli. 33. Quid? Animi-nè officium debet minister exercere, Rex autem corporis iura seruare? Ministri fortunam feliciorem recognoscam? Minimè planè. Animus enim sic corporis ministeriū moderatur imperátque actiones, vt corporis esse videantur: & absolutè à corporis membris exeruntur. Animus consilium præbeat, dirigat, moderetur: corpus executioni immediatè committat. Minister Principis maneat, consiliariíque munere potiatur: Princeps autem, in morem corporis, immediatè munera iuxta subditorum merita distribuat. *Rex sit corpus, quod immediate gerat actiones.* *Eccli. 33.*

Vereor plures ministros & corporis & animi simul vices gerere. De his D. Bernardus lib. de Consid. ad Eugen. *Tales ministros aut elegisti, aut admisisti (non de omnibus dico.) Nam sunt, quos non elegisti, sed ipsi te. Potestatem non habent, nisi quam tu eis tribueris:* attamen ea vtuntur, ad cuncta munera distribuenda, ac si absoluti Principes nulli potestati subiacerent. 30. *Quam taxabiles mundiales ministri Regum.* *Bernard.*

Observatio VI.

Ad illa verba:

Et manducauerunt, & saturati sunt, & sustulerunt, quod superauerat de fragmentis septem sportas.

Qui esurientibus panes apposuere Christus, & Apostoli, & retinent, quod dederunt, & mirabilibus donantur incrementis.

Nec enim eleemosynæ subsidia pereunt, sed mirum in modum exaugentur.

Iraberis si septem panum reliqua fragmenta aspectaueris coronæ anni benignitatis Domini facilè imaginem. Vndenam tanta copia panis in tantæ penuriæ conspectu? Vidisti Dominum Discipulis panem exhibuisse, vt fame correptæ turbæ apponerent? Vidisti eleemosynæ subsidia pauperibus impensa? Non miraberis. Nec enim eleemosynæ subsidia data egenis, conferenti poterunt deperire. 31.

Ipsam manum, quæ dedit munus pauperi, plenam ipsa eleemosynâ crementis ineffabilibus auctâ intuearis. Parum esset Abrahamo buccellam panis Deo in paupere contulisse, si non & filium pascendo Dominum iugulare intenderet. *Posuit* ille *mensam, immolauit victimas suas*, Caietanus, *Iugulauit filium suum.* An ex mystico conuiuio sine oblato filio recessit? Quonammodo poterat munus expositum Deo pascendo in Iesu paupere deperire? Manus offe- 32. *Semper plena manus diuitiis, eo munere, quod Deo exhibet in egenis.* Gen. 22.

rens retinet crementis mirabilibus ornatum. Ex illa enim die *accepit eum in parabolam.* Gen. 22. Alij transferunt, *In similitudinem Christi*, quem pro salute domus Abrahæ, & Orbis totius recipit immolandum. Chrysostomus, *Da mihi vnigenitum*, Deus inquit, *non vt des, & immoles, sed vt Filium meum Virginem immolem.* (Chrys.)

33. *Ideo filium sæpe vocat, quia sciebat non posse perire, quod Deo exhibebatur; sed donandum futurum incrementis.* Gen. 22. Ambros.

Cùm ad filium Deo exhibendum Patriarcha pergeret, sæpe *Fily* vocabulum vsurpauit. *Quid vis, fili? Dominus prouidebit sibi victimam holocausti, fili mi*, &c. Gen. 22. Et cur ô pater, filium immolaturus toties *filium* tuum appellas: An non dirius discruciaris? Porrò spiritu prophetico actus Abraham sibi promittebat filium à manu offerentis minime recessurum, potius innumerabili filiorum progenie retinendum; quod enim Deo datur perire non poterit. D. Ambrosius, *Vocare filium suum frequenter non timet, & hoc sibi in perenne mansurum filium indicauit, si eum immolaret Deo.*

34. *Substantia, quæ datur crescit mirabiliter: quæ retinetur, perit.* Prou. 13.

Sapiens profatur, *Substantia, quæ paulatim colligitur, multiplicabitur.* Prou. 13. Hebraicè, *Congregans vsque ad manum multiplicabitur.* Ac si diceret, Quemadmodum qui ad loculum, seu thecam vsque congregat nummos, diminuitur: sic qui ad manum congregat, vt det egenis, multiplicatione donabitur. Illam nota particulam: *Congregans multiplicabitur.* Non dixit, qui dat panem, sed *congregans.* Qui dat vnus adest Dominus Discipulis, vt apponerent turbis esurientibus: qui congregat multiplicatur; nam cuncti Apostoli, seu Discipuli congregant fragmenta panis: *Et sustulerunt quod superauerat de fragmentis septem sportas.* Tu solus panis particulam confers egenis; multi autem apud dominum, seu apud manum tuam colligunt, congregant; quia tanta copia sequitur eleemosynam, vt ad messem grani vnius plures debeant agricolæ congregari.

35. *Manus Domini dans, plus recipiebat.* Basil Seleu.

Manum Domini, precor intuearis, cùm panem apponendum egenis exhibebat. D. Basilius Seleuc. orat. 33. *Panes pariebant panes, panes absque rusticano sudore partu, non de spicis erumpebant, sed de Domini manu efflorescebant.* Panis in manu Christi dum datur, efflorescit, vt plures pariat spicas, vt manipulis aureis coronetur. Fontis in morem profluentibus vndis, nouæ succedunt. O tempora tot egenis redundantia! Possent diuites vel temporariis diuitiarum incrementis donari, dum distribui curarent egenis.

36. *Eleemosyna necessaria est ad bonorum conseruationem.*

Mihi, ais, supersunt diuitiæ, & mihi, & filiis panibus abundo. Amice, attende, eleemosynæ subsidia, seu munera Deo oblata non solùm necessariò esse ad bonorum multiplicationem, verùm etiam ad acquisitarum conseruationem diuitiarum. Cùm præcepisset Deus vniuersa Amalech bona perire, *pepercit populus melioribus ouibus, & armentis.* 1. Reg. 15. (1. Reg. 15.) Sic, popule delinquens, Domini imperia mandas executioni? Si præcepit perire vniuersa bona Amalech, quare meliores victimas reseruasti? An ad sacrificium? Iosephus lib. 6. Antiq. (Ioseph.) cap. 7. *Quibus oculis putas Deum suspecturum sacrificium ex rebus perditioni destinatis?* Necessarium erat bona illa deperire, quæ populus reseruare curauit, vt propriorum bonorum loco victimam darent sacrificio. Sine munere Deo oblato bona non custodiuntur.

LIBER

LIBER NONVS.

HYDROPICVS.

Paraphrasis, Commentariíque literales ad Caput decimum quartum Lucæ.

PANEGYRICI MORALES CIRCA Literam in Iesum morborum Medicum.

PROLVSIO.

SABBATO Dominus ædes cuiusdam inter Pharisæos magni ingressus, vt cibum caperet, ante se studio collocatum Hydropicum restituit sanitati, efficacissimâ quidem ratione Pharisæorum tacitè reprehensioni satisfaciens. Submurmurant Iudæi, quòd ægros Dominus reformaret in Sabbato. Profectò in Sabbato bos & asinus Tartareo eruuntur à puteo. Beda; *Bouem, & asinum vtrumque populum significâsse sentimus, eum videlicet, cuius ceruicem iugum legis attriuit; atque eum, quem quilibet seductor reperit quasi brutum animal, & nullá ratione renitens, quo voluit errore subtraxit. Omnes Saluator adueniens Satanæ vinculis adstrictos, omnes in imo concupiscentiæ puteo demersos inuenit. Non est enim distinctio; omnes enim peccauerunt, & egent gloriá, siue gratiá Dei.* Si omnes egent gratiâ, appositè è puteo mystico eruuntur in Sabbato. Maria enim ex omnibus obrutis solummodò libera requiei quidem dies laborantium dierum alumnis à Medico Filio impetrat sanitatem.

Vitalis ligni Christi Admirabilis, siue miracula gerentis,
FRVCTVS NONVS.
Beda.

LVCAS Cap. XIV.

VERS. 1. CVM introisset Iesus in domum cuiusdam Principis Pharisæorum Sabbato manducare panem, & ipsi obseruabant eum.

2. Et ecce homo quidam Hydropicus erat ante illum.

PARAPHRASIS.

1. INVITATVS *Dominus ad conuiuium à quodam inter Pharisæos primario, adyt domum illius, vt cibum sumeret apud eum. Erat autem dies Sabbati. Simul aly Pharisæi accumbebant, qui more suo Iesum obseruabãt, si quid diceret, facerétwe, quod in eo calumniarentur.*

2. *En parata occasia calumnia. Aderat enim homo quidam hydropi obnoxius malo ferè immedicabili, colore lurido, turgido corpore.*

3. Ec

3. Et respondens Iesus, dixit ad Legis peritos, & Pharisæos, dicens: si licet Sabbato curare?

3. Iesus autem non ignarus, quid apud se Pharisæi, ac Legis periti cogitarent, rogabat eos, an die Sabbati liceret perituro homini conferre sanitatem? Profuit misero in Iesu aduenisse conspectum, qui cupit omnes fieri saluos.

4. At illi tacuerunt. Ipse verò apprehensum sanauit eum, ac dimisit.

4. Illi cùm obticuissent, ad se Christus accersit hydropicum, eum suo sanauit contactu, & fecit abire: illicò mutato hominis colore, tumore corporis subsidente.

5. Et respondens ad illos, dixit: Cuius vestrûm asinus, aut bos in puteum cadet: & non continuò extrahet eum in die Sabbati?

5. Illorum autem cogitationibus stultis respondit: Si cuiusquam vestrûm asinus, aut bos in puteum die Sabbati decidisset, vtrum, donec prateriisset Sabbatum expectaret? an potiùs nihil moratus, statim eodem die iumentum suum, ne periret, extraheret. Si tantum apud vos valet bos, aut asini salus, vt non putetis violari Sabbatum: plus est operis in iumento extrahendo, quàm in homine seruando.

6. Et non poterant ad hæc respondere illi.

6. Ad hunc sermonem obticuere Pharisæi, qui cùm non haberent, quod responderent veritati, tamen approbare quod rectè actum viderant, noluerunt.

7. Dicebat autem & ad inuitatos parabolam, intendens, quomodo primos accubitus eligerent, dicens ad illos.

7. Porrò Dominus, qui contactu sanârat hydropicum, cupit & Pharisæorum capiti hydrope laboranti mederi parabolæ obiectione, ne primos accubitus ad fastum, & inanem ostentationem ambirent. Tanta sitis stultissima gloriolæ, tantus tumor.

8. Cùm inuitatus fueris ad Nuptias, non discumbas in primo loco, ne fortè honoratior te sit inuitatus ab illo:

8. Cùm fueris, inquit, inuitatus ad nuptiale epulum, caue, ne ipse primum occupes locum. Ne fortè posteaquàm tu accubueris, alius te honoratior superueniat, támque veniens is, qui & te, & illum inuitauit, iubeat te surgere, & honoratiori cedere locum.

9. Et veniens is, qui te, & illum vocauit, dicat tibi: Da huic locum; & tunc incipias cum rubore nouissimum locum tenere.

9. Tunc pro captatâ gloriâ ignominiam lucrifacies, & cum rubore extremum locum tenere cogeris.

10. Sed cùm vocatus fueris, vade, recumbe in nouissimo loco: vt cùm venerit, qui te inuitauit, dicat tibi: Amice, ascende superiùs. Tunc erit tibi gloria coram simul discumbentibus.

10. Quin potiùs cùm vocatus fueris ad honorabile conuiuium, locum tibi accubitûs sume postremum; vt cùm venerit conuiuator, dicat tibi, Amice, ad locum ascende honoratiorem. Tunc modestia tua tibi apud conuiuas reliquos cedet in gloriam. Modestiam tuam ex eo agnoscent, quòd tibi postremum locum adscripseris, ex conuiuatore agnoscent dignitatem.

11. Quia

11. Quia omnis, qui se exaltat, humiliabitur: & qui se humiliat, exaltabitur.

11. Sic est in vitâ hominis, quo quisque ampliùs deycitur, gloriosiùs exaltabitur: sicut qui magis exaltari gestit, plus deiectioni adycitur.

SECTIO PRIMA.

Sanatur Hydropicus.

TEXTVS.

VERS. 1. CVM intrâsset Iesus in domum cuiusdam Principis Pharisæorum Sabbato manducare panem, & ipsi obseruabant eum. 2. Et ecce homo quidam Hydropicus erat ante illum. 3. Et respondens Iesus, dixit ad legis peritos, & Pharisæos dicens: Si licet Sabbato curare. 4. At illi tacuerunt. Ipse verò apprehensum sanauit eum, ac dimisit.

COMMENTARIVS LITERALIS.

§. I.

De inuitato Domino à Pharisæorum Principe.

1. *Quandonam hæc gesta fuerint? Irenæ.*

V M *intraret Iesus in domum cuiusdam Principis Pharisæorum.* Locus hic proprius est Lucæ, vt Irenæus adnotauit lib. 3. cap. 14. Quonam hæc tempore acciderint? Non assignat Euangelista, quod solet aliàs diligentissimè omnium facere. Vnde reor hæc eodem loco, ac tempore accidisse, cùm nihil videam repugnare. Scio potuisse res diuerso gestas tempore propter argumenti similitudinem narrando coniungere, quod ipse aliquando, & Matthæus ac Marcus sæpe facere solent. Attamen eos id egisse crediderim, cùm aliunde apparet, res diuerso tempore gestas; quod cum hîc non appareat, haud temerè asserendum.

2. *An inuitatus Dominus?* Maldo.

Cùm intraret Iesus in domum. An inuitatus? Affirmatiuè respondeo; non enim ad Pharisæos homines sibi tam iniquos non inuitatus adiisset. Maldonatus, *Satis magna fuit humanitatis inuitatum ad inimicum ire.* Cur id fecerit Dominus? Venerat quidem *quærere, & saluum facere, quod perierat.* Mat. 18. (Mat. 18.) Addo scire Dominum, cui Deo nihil latere poterat, quinam in eo conuiuiu futuri essent, quámque excitandi miraculi in Pharisæorum oculis, ac die Sabbati occasionem esset habiturus. Noluit negligere verbis, factísque docendi eos, opportunitatem.

3. *Quonam affectu inuitauerit Dominum Pharisæus?* Euth.

Quonam, quæris, animo Christum Pharisæorum Princeps inuitauerit? Euthymius non omnino malo, sed tamen gloriæ cupido id eum fecisse putat: vt ostenderet, se non ex illis esse, qui Christo inuidere viderentur. Alij existimāt Dominum inuitasse, vt insidias illi domi poneret, & hamum, quo illum caperet in ipsis escis conderet experiens, num Sabbato curaret, aut aliquid aliud efficeret, vnde accusationis materia posset exoriri. Probabilem suspicionem puto illâ particula nitens: *Et ipsi obseruabant eum.* Quasi ipsâ nimis diligenti obseruatione innuerint, quonam Christum animo inuitâssent.

4. *Cur appellatur Princeps?*

Quare ille Princeps Pharisæorum appellatur? Non solùm cuncti inter se Sacerdotes, sed singulæ etiam Sacerdotum familiæ, singulæ Synagogæ, singulæ sectæ, ac singulæ penè artes suum quendam Principem habuerunt, qui omnibus dignitate, authoritatéque antecelleret. Zachæus *Princeps Publicanorum* vocitatur. Luc. 19. *Principes Synagogæ.* cap. 8. *Princeps Iudæorum.* Ioa. 3. (Luc. 19. Luc. 8. Ioa. 3.)

5. *Quid, obseruare?*

Et ipsi obseruabant eum. Quinam obseruarent? Euthymius, Legis periti, & Pharisæi, qui simul erant inuitati. An obseruabant, vt venerarentur? Id verbum *obseruo* significat, non tamen ideo obseruabant, sed vt accusarent, vt Christus exposuit.

§. II.

De Hydropici sanati miraculo.

6. *Hydropisis.* Beda. Ambros. August.

ET *ecce homo quidam Hydropicus erat antè illum.* Hydropisis quis morbus sit, nemo, vt reor, ignorat, & Beda multis verbis declarat. Ambrosius hîc, & Augustinus lib. 2. qq. Euang. cap. 29. eius allegoriam descripsere.

7. *Num submissus ille à Pharisæis, vt sanaretur, & calumniandi ansam arriperent?* Caiet.

Erat ante illum. Num à Pharisæis submissus, vt Christum ad curandum hominem prouocarent; ac materiámque inde caperent accusationis? Sunt qui suspicentur. Attamen id Euangelista non tacuisset, qui Pharisæos intentos fuisse, vt Christum obseruarent, exposuit. *Erat ille ante Iesum non audens* (inquit Caietanus) *petere sanitatem. Timebat forte offendere Pharisæos, petendo curationē Sabbato. Præsentauit se tamen conspectui Iesu, petens facto, vt se curaret.* Facto quidem, id est ante illum adstando: *Erat ante illum.*

Et

8. *Cuinam Dominus responderet* Caiet. Beda. *Et respondens Iesus, dixit ad legisperitos, & Pharisæos dicens: Respondens.* Cuinam Dominus responderet? Caietanus, *Non ad verba, sed ad obseruationem Pharisæorum.* Beda hoc verbum ad illud refert quod paulo antè dictum est, *Et ipsi obseruabant eum.* Vnde cum Caiet. sentio. Ego autem, noto Hebraismo, assero respondere, idem esse, ac loqui exordiri: *Respondens* Iesus, loqui exorsus.

9. *An superfluat dictio illa: dicens?* *Dixit ad Pharisæos dicens.* An superfluat dictio illa: *Dicens*? Certè noranter admodum appositam a Lucâ reor. Pharisæi obseruantes cogitatione dicebant, An sabbato curat ille? Christus vero non cogitans, sed dicens dixit. Videbat Dominus intimas Pharisæorum cogitationes, sciebatque se ab illis obseruari, num Sabato curaret; sed non audere eos palàm id præ se ferre. *Dixit* ergo non vt illi cogitantes, sed *dicens.*

10. *Cur obticuere Pharisæi?* Caiet. Euthym. *Si licet Sabbato curare? At ipsi verò tacuerunt.* Cur tacent? Caietanus, *Timentes contra se militare vtramque responsionis partem. Nam dicendo, quòd licet, loquerentur contra suam obseruationem; dicendo verò, quod nō licet, timebāt confundi a Iesu, vt de facto euenit.* Euthymius apte asserit tacuisse, quia nihil poterant respondere. *Nec enim lex id fieri prohibebat, & charitas id persuadebat fieri.* Respondeant ergo, proculdubio licere. At contra se loquerentur. Cur enim, si licebat, Christum obseruabant? Proclament id minimè licere. At timerent, (Bedâ adnotante) ne ipsis Christus obiiceret: Cur ergo illi bouem, aut asinum, qui die Sabbati in puteum cecidisset, extraherent? sic Caietani mentem, quam sequor, exposui. Beda.

Ipse vero apprehensum sanauit eum, ac dimisit. Quare non prius exponit, hunc sabbato curari ægrotum, quàm actu curaret? Maldonatus apposite, *Prius sanat, deinde factum defendit, exemplo nos suo docens, non esse bona opera propter malignorum hominum calumniam, aut scandalum relinquenda.* 11. *Cur sanat priùs quam actionem defendat.*

Cur autem *apprehensum*, id est, tactu sanauerit, cùm solo verbo, vt Paralyticum Centurionis seruum sanare potuisset? Caietanus, *Ex industriâ Iesus manibus Hydropicum apprehendendo sanauit; vt stultitiam Pharisæorum sic confutaret.* Non respondet quæstioni. Assero igitur voluisse ostendere, se non solùm vt Deum, sed etiam vt hominem vim habere curandi: & humanitatem suam instrumentum esse diuinitatis. Quod alibi admonuisse memini. 12. *Cur apprehendit ægrotum?* Caiet.

Et dimisit eum. Quare dimisit? Vel vt eius incessus restitutæ testimonium esset sanitatis. Vel quia noluit eum interesse, cum Pharisæos coarguerit; vt eo absente eius causam liberius ageret, cùm nulla adulationis posset esse suspitio. Vel dimisit, ad sacra loca Deo gratias redditurum, quod sæpe gessisse, mihi indubitatum. Sic post Lazari suscitationē: *soluite eū, & sinite abire.* De quo li. 10. 13. *Quare sanatum dimisit?*

IN IESVM MORBORVM
MEDICVM
PANEGYRICVS MORALIS PRIMVS
CIRCA LITERAM.
EX HYDROPICO SANATO.

OBSERVATIO I.

Ad illa verba:

Hydrops est humoris redundantia, aprè lasciuiæ gerens simulacrum.

Vbi assero, animum, cunctáque membra ex inundatione huiusmodi liberanda lacrymarum profluuio.

14. *De Hydropi lasciuia, & vt lacrymarum eius medicamine.* Beda. EDA præmittendus sic de hydropi scribens: *Hydropus morbus ab aquoso humore vocabulum trahit. Est humor subcutaneus de vitio vesicæ natus, cum inflatione turgente, & anhelitu fætido. Proprium que est Hydropici, quanto magis abundat humore inordinato, tanto magis sitire. Et ideo comparatur ei, quem fluxus carnalium voluptatum exuberans aggrauat. Gentilis cecinit,*

Hydropi voluptatum tenebantur membra. Assolet hydrops ventrem tenere; lasciuia autem cuncta membra corripit. De Nerone Buisonius lib. 3. cap. 29. *Tanta libidinis constat teterrimum illum Imperatorem Neronem fuisse, vt puerum Porum etiam in muliebrem naturam transfigurare conatus sit. Eundemque cum dote, & flammeo pro solemni nuptiarum celeberrimo officio deductum ad se pro vxore habuit. Idem suam pudicitiam vsque adeo prostituit, vt omnia eius membra contaminarentur.* An non huius membra voluptatum hydrope tenebantur? 15. *Hydropi lasciuia cuncta membra tenet.* Menan. Buison.

An non aqueo humore hydrops exuberans aggrauat? Profectò corpus voluptatibus addictum inundatione obrui necessum. Testor Magdalenam ad Christum accedentem, dum Pharisæi conuiuio exciperetur, quemadmodum Hydropicus noster ad Dominum à Pharisæorum 16. *Magdalenæ inundatione lasciuiæ granata ac obruta, solabitur in lacrymas.* Luc. 11.

Principe

Principe inuitatum accurrit. Nil curat illa murmurancium oculos, aut dentes, ſeſe ad Ieſu pedes abiicit, oſculatur, lacrymis lauat, comâ abſtergit, inungit. *Lacrymis cœpit rigare pedes eius.* Luc. 7. Cur tam conſtanter illacrymatur? An vt, nauis in morem, cuncta membra ab exitiali humore liberaret? Equidem inundatio eſt turpitudo omnia membra perfunderis. D. Ephren ſerm. de Magd. *Non ianitores, non famulos domeſticos, generoſa mulier timuit, nec duram adſtantium increpationem, vnum hoc ſecum cogitans, dicénſque: Quòd ſi totam meam faciem quaſi ferream, aut æream non reddidero, ſaluari ex turpi inundatione laſcinia mea nō potero.* Ex quibus illud premo: *Ex turpi inundatione laſcinia mea.* Si hydropis inundatio eſt, quid mirum, cuncta membra obruerentur? Certè periret illa nauis, ſi oculorum humor feliciter conuerſus in lacrymas non proflueret.

17\. *Terra noſtra à noxio humore liberatur membri enacuatiu ploratione. Cant. 2. Ambroſ.*

Hyemali humore genus humanum voluptatibus addictum, grauatum laborat. *Iam hyems tranſiit, imber abijt, & receſſit, vox Turturis audita eſt in terrâ noſtrâ, tempus putationis aduenit.* Cant. 2. Ambroſius lib. de Iſaac, cap. 4. particulam illam ponderat: *Noſtra*, fatus: *Benè addidit, Noſtra, quaſi admirans, quòd vbi antea impudicitia, ibi caſtitas.* Mirabile planè, quod redundante humore, quo Mundus hydropi corripiebatur, iam tam liber ipſe oſtentetur, vt vox pudici Turturis audiatur. Porrò *tempus putationis aduenit.* Alij transferunt, *Tempus plorationis.* Noxius humor membra corripiens profluit ex oculis pœnitudinis affectu.

18\. *Laſciui ſitis inextinguibilis.*

Quid de ſiti inextinguibili attexam? *Vires Thylaci* laſciui vocabantur, ob voluptatum ſitim. Et *Methyſocottabi*. Cottabus poculi genus ſitim acuens humore noxio. Sal ſitim aſſolet accendere. Eſt qui aſſerat *Salacem*, ſiue hominem voluptatibus addictum à ſale deriuari, quia nunquam non ſiti voluptatum laſciuus corripitur. Alciatus emb. 72. *Alciat.*

Eruca capripes redimitus tempora Faunus,
Immodica Veneris ſymbola certa refert.
Eſt eruca ſalax, indéxque libidinis hircus,
Et Satyri Nymphas ſemper amare ſolent.

Quid mirum ſemper ament nunquam ſiti libidinis extincta, ſi ſalax ipſa voluptas ſitim acuens ad voluptatem? Alibi ſæpe.

Observatio II.

Ad illa verba:

Et ecce homo quidam Hydropicus erat ante illum.

Hydropem auaritiæ deſcribo.

Inextinguibilis planè auarorum ſitis eſt.

19\. *Beda.*

DIICIT Beda, *Comparatur hydrops diuiti auaro, qui quanto eſt copioſior diuitijs, quibus non bene vtitur, tantò ardentius talia concupiſcit.* Sitim inextinguibilem diuitum deſcribamus.

20\. *Videns leſus Hydropicum, excitatur, vt de auaritia inſatiabili diſputet, quia ſimilis agritudo. Gregor.*

Curauit Dominus Hydropicum antè Phariſæi domum, moxque de auaritiæ morbo ex occaſione cum Phariſæis diſputauit. An non quia in Hydropico auaritiæ expreſſam contemplatur imaginem? Gregorius lib. 14. Mor. cap. 5. *Redemptor noſter ante Phariſæi domum Hydropicum curat. Et cum contra auaritiam diſputaret, ſcriptum eſt: Audiebant autem hæc omnia Phariſæi, qui erant auari, & deridebant illum. Quid eſt ergo, quòd ante Phariſæi domum Hydropicus curatur, niſi quod per alterius ægritudinem corporis, in altero exprimitur ægritudo cordis? Hydropicus quippe, quò amplius biberit amplius ſitit: & omnis auarus ex potu ſitim multiplicat; quia cum ea, quæ appetit, adeptus fuerit, ad appetenda alia amplius anhelat. Qui enim adipiſcendo plus appetit, huic ſitis ex potu creſcit.* Ruríum Beda, *Prouidâ diſpenſatione Dominus ante legis peritos, & Phariſæos Hydropicum curat, & mox contra auaritiam diſputat, vt per huius ægritudinem corporis in illis exprimeretur ægritudo cordis. Omnis auarus ſitim multiplicat, qui cùm ea, quæ appetit, adeptus fuerit, ad appetenda alia amplius anhelat.* *Beda.*

21\. *Diues auarus ſemper ſitit, ex potu æſtuans. Luc. 12.*

Ait alibi Lucas, *Hominis cuiuſdam diuitis vberes fructus ager tulit, & cogitabat intra ſe, dicens: Quid faciam, quia non habeo, vbi congregem fructus meos?* Cap. 12. τὸ *Non habeo* expende. Quis non crederet illum tantâ fructuum copiâ refertum à ſiti receſſurum?

Certè, quemadmodum hydrope correptus ex ſatietate potûs ampliùs ad pocula accenditur: ſic diues ex diuitiarum redundantiâ ampliùs æſtuat. D. Zeno ſer. de dupl. tent. ſpecie. *Parum putat omne, quod naſcitur, cuius abundantia deeſſe aliquid computat.* Imo deeſſe totum arbitratur, quia ſemper plenus, (vt Nazianzenus ait) ſemper vacuus oſtenditur. *Zeno.*

22\. *Sanguiſuga in morem, auarus ſitit. Prou. 30. Salon.*

Sanguiſugæ ſitim nunquam explendam imitatur auarus. *Sanguiſugæ duæ filia, quæ ſemper clamant: Affer, affer.* Prou. 30. Quantò ſanguinem epotat animalculum, tantò magis bibere cupit. Sic auarus. Salonius, *Quantò ſibi diues diuitias accumulat, tantò magis eas ſemper augmentare deſiderat.*

23\. *Achab ex nimio potu merum Naboth vineæ expetebat. 1. Reg 19. Ambr.*

Achab hydrope laborabat, dum plenus mero diuitiarum, adhuc Naboth vineæ ſitiebat ſucco impleri. *Da mihi, ait, vineam tuam.* 3. Reg. 19. Quò plus biberat, eò magis ſitiebat. Ambroſius de Nabut. cap. 2. *Audiamus, quid dicat, Da mihi vineam. Quæ alia vox egentis eſt?* Dixerim, *Quæ alia vox ſitientis eſt? Da mihi vineam.*

24\. *Diuites pleni ſitiunt.*

Dauid cecinit, *Diuites eſurierunt.* Fari licent, *Sitierunt.* Pſalm. 33. Vbi Auguſtinus, *Egent diuites pleni; & quod eſt grauius, panè egent.* Quid ſi egeant aquâ? Plenus, *qui induebatur purpurâ, & byſſo, & epulabatur quotidie ſplendidè.* Attamen omnino ſitiens inclamitabat, *Mitte Lazarum, vt intingat digitum in aqua, & refrigeret linguam meam.* Luc. 1 . *Sic diues eget,* (addit Pater) *ſeu ſitit, quia plura volebat accipere, quàm tenebat.* *Auguſt.*

25. *Medicamen hydropis auaritiæ est, ut stillam diuitiarum opotare.* Horat.

Medicamen denique si adhibere hydropico cures, eum moneas, vel à guttula diuitiarum abstinere, donec humor omninò valeat exsiccari. Horatius belle.

Latius regnes auidum domando
Spiritum, quam si Lybiam remotis
Gadibus iungas, & vterque Pœnus
Seruiat vni.
Crescit indulgens sibi dirus hydrops,
Nec sitim pellit, nisi causa morbi
Fugerit venis, & aquosus albo
Corpore languor.

Tibul. Vt igitur noxio humore non pergraueris, omnes abiicere diuitias operæ pretium est, cum Tibullo lib. 3. Eleg. canens:

Nec me regna iuuant, nec Lydius aurifer amnis.
Nec quas terrarum sustinet Orbis opes.
Hæc alij capiant, liceat mihi paupere cultu
Posse frui, &c.

Cyrillus. Stillam temporalium diuitiarum si non degustes, exitiali humore liberaberis. Aiebat Cyrillus Alex. ad cap. 5. Isai. *Inopiam incendium huiusmodi diuitum sitis extinguere. Cor immodica cupiditate acquirendi flagrans, & oculum in exhausta auiditatis nulla arte alia coercere poteris, quam si definieris tecum, nihil omnino possidere.*

Observatio. III.

Ad illa verba:

Et ecce homo quidam Hydropicus erat ante illum.

Apud conuiuium prophanum, seu mensam secularem & aspicitur à Domino Hydropicus, & insidiæ præparantur iustis, & eorum imperfectiones minimè excogitatæ taxantur.

Vbi damno comessationes, conuiuiorumque secularium excessus, vitiorum allectamenta, quæ vt fugias, Iesum inuita.

26. *Commendantur conuiuia exposita aut propinquis causa charitatis, aut pauperibus.*

AD Pharisæorum mensam prius quàm Saluator sederet pransurus contemplari licet. Hydropicum apud mensam secularem assidentem videt; obseruatores seu insidiatores Pharisæi Dominum inuitarunt, vt eum apprehenderent in sermone. Quàm exitialia peccatorum conuiuia, vbi effrænatur ebrietas, & proximorum vitæ collocantur insidiæ.

27. *Apud secularem mensam plerumque gula, & ebrietas, exulante Domino.* 1. Cor. 11.

Christum igitur inuita. Aiebat Paulus, *Conuenientibus vobis in vnum iam non est Dominicam cœnam manducare. Vnusquisque enim suam cœnam præsumit ad manducandum: & alius quidem esurit, alius autem ebrius est.* 1. Cor. 11. Vbi ebrietas, Dominica mensa non est, seculare est omninò conuiuium: sistebatur Hydropicus antè mensæ vestibulum, cui debebat Dominus assidere. Vereor ne tua sit Pharisaica mensa, si inuitans Dominum (cum charitatis, & dilectionis ergo proximum ad conuiuium adducis) ebrietatis indulges excessibus. Chrysostomus, *Ne igitur hæc fiant, linguam, labia considera, quo pacto vestibulum Christo facta sunt, vt ingrediatur.* Quonammodo ad tuum conuiuium dilectionis Magister ingredietur, si sub vestibulo aspexerit hydropicum? Chrys.

28. *Conuiua seculares molesti sunt plerumque iusta, eorum actiones obseruantes, insidias tendentes.* Psalm. 22.

Quid si obseruatores, seu insidiatores inueniat. *Posuisti* (ait Dauid) *in conspectu meo mensam aduersùs omnes, qui tribulant me.* Psal. 22. Chaldæus, *Aduersùs molestatores meos.* Siue aduersùs eos qui molesti sunt Domino mensæ assidentes, quemadmodum Magdalenæ obseruatores ei molesti erant apud mensam Simonis. De quo Dominus, *Quid molesti estis huic mulieri? Nonne bonum opus operata est in me?* Quid mirùm insidientur Saluatori, si apud Pharisæorum mensam diaboli scilicet commoratur? Vnde Cyrillus Ierosl. Cat. 4. asserit hanc mensam, qua insidiæ Domino collocantur, à dæmonibus præparari. *Parasti mysticam, & spiritualem mensam contrariam illi quæ nobis antea parabatur à dæmonibus.* In seculari conuiuio, ad quod Dominus non inuitatur, insidiæ proximo prætenduntur. Cyril. Ierosl.

29. *Derisio proximi apud secularia conuiuia.* Eccle. 7. Chald.

Ecclesiastes ait, *Melius est ire in domum luctus, quam in domum conuiuij.* Cap. 7. Quare? Quia luctus linguam cohibet, iudicia deprimit ne proximo collocentur insidiæ. At conuiuium linguam effrænat, vt irrideat, vt detrahat, vt falsa iudicia proferat: *Vt obseruent eam.* Chaldaicus, Complutens. *Melius est viro, ire in domum lugentis, quam in domum conuiuij, in quâ deridetur*

30. *In conuiuio proximi ruina, et insidiæ inter pocula præparantur.* Exod. 32. Philo.

Iosue Moysi è monte reuertenti, *Vlulatus pugnæ auditur in castris. Qui respondit, Non est clamor adhortantium ad pugnam, sed vocem cantantium ego audio.* Exod. 32. Legit Philo, *Clamor iste, quantùm ego audio, non ad pugnam adhortator est, sed ad pocula.* Ad pocula adhortatur clamor ille, & ideo pugnæ adhortator est, quia nunquam non apud secularia conuiuia (è quibus exulat charitatis lex, ad quæ Dominus non inuitatur aut in fratribus, aut in pauperibus) proximo insidiæ præparantur. *Fel draconum vinum eorum, & venenum aspidum insanabile.* Deut. 32. Ambrosius de Elia, cap. 5. hinc ostendit, quàm sint exitialia secularia conuiuia apud quæ proximis mortiferæ tenduntur insidiæ. Deut. 32. Ambr.

31. *Vbi conuiuium ibi conuitium.* Varr.

Quàm conueniens argumento nostro illud Adagium: *Septem conuiuium nouem conuitium.* Interpres admonet, è prouerbio edoceri nos, paucos in conuiuium adducendos esse, alioqui fore tumultuosum & insuaue. Vnde Marcus Varro aiebat, *Conuiuarum numerum incipere oportere à numero Gratiarum, & progredi ad Musarum. Sint tres, aut nouem ad summum, quia turba plerumque est turbulenta.* Alij aptius exponunt septem conuiuium conuitium esse nouem; quia apud conuiuia plures conuitiis afficiuntur, quàm epulis satiantur.

OBSERVATIO IV.

Ad illa verba:

Et ipsi obseruabant eum.

Pharisæi improbi Dominum obseruabant, an aliquid diceret, facerétve, vnde aduersùs eum, accusationis materia sumeretur.

Vbi assero improborum esse, proximorum defectum obseruare, eisque detrahere.

32. *Detractio improborum est.*

VIDIMVS à Pharisæis Dominum inuitatum, vt ei in domo collocarent insidias, obseruantes, num Sabbato curaret, aut aliquid aliud diceret, seu efficeret, dignum accusatione. An non improbi Pharisæi? Ergò ad calumniam quærendam inuitarunt. Maldonatus ait, *Opinio est hæc Pharisæorum moribus non indigna.* Improborum enim ingenium proximorum defectus inuestigare addictum est.

Maldon.

33. *Obseruator defectuum linguæ obseruator non est.* *Ambros. Iacob. 4.*

D. Ambrosius lib. de Noë, cap. 30. *Omnes mores pessimi erroribus delectantur alienis, non solùm erroribus, sed etiam iis, quæ ipsis videantur mala esse, etiamsi non sint.* Iacobus, *Qui detrahit fratri, aut qui iudicat fratrem, detrahit legi.* Iacob. 4. Nec enim obseruatores defectuum fratris, legis sunt obseruatores, sed iniquè transgrediuntur: *Detrahit legi*, D. Th. *Detrahit legi, id est, contemnit legem.* Contemptorum enim legis diuinæ est, proximorum defectus obseruare, carpere.

34. *Odibiles Deo, qui proximi obseruat errata.* *Psal. 110.* *Bernard.*

David cecinit, *Detrahentē proximo suo, hunc persequebar.* Psal. 110. Paulus defectuum obseruatores, vt c... anni... possint excitare, *Deo odibiles.* Rom. 1. Al... *Dei osores.* Cyprianus epist. 68. *Deo ... .* Quid mirum Deum aduersùm ... tate pressos homines exurgere? *Hunc ... persequebar?* Bernardus ser. 24. in Cant. *Omnis huiusmodi detractor primum quidem seipsum prodit vacuum charitate, vt scilicet se plenum iniquitate ostendat.*

35. *Quam iniquū sedere, & insidias proximo collocare!* *Psal. 49.* *August.*

A... i Va..., ... *s, aduersùs fratrem tuum loquebaris, & aduersùs filium matris tuæ ponebas scandalum.* Psal. 49. O Pharisæe sedens, mensæ hærens cum Domino filio matris tuæ Synagogæ, qui scandalum apponis, cùm obseruas, cùm insidias paras, te iniquissimum charitatis osorem manifestas. Augustinus, *Quòd dixit, sedens, ostendere voluit, quod non transitoriè egerit, nec ei surreptum sit passione quadam subita; sed sedens* (vt Pharisæi Dominum inuitantes) *id est ex odio, quasi ad hoc vacans* (dixerim *vocans*) *vt derogaret proximo suo*, siue calumniandi rationem exquireret.

36. *Pharisæi Dominum inuitantes iniqui,*

Adhuc Regius Propheta, *Appropiant super me nocentes, vt edant carnes meas.* Psal. 26. Putatis me ab illis Pharisæis inuitatum, vt ...

Escob. & Mend. in Euang. de Temp. T. I.

cilium ego carnes præparatas edam? Ipsi nocentes vtique me inuitauerunt, vt occasione conuiuij, me obseruantes, valeant meis carnibus satiari. Vt dicat cum Iob, ex Gregorij sententia, *Carnibus meis saturantur.*

vt eius carnibus saturentur. *Psal. 26.* *Gregor.*

37. *Qui proximo tendunt insidias, vt capiant, sunt improbi piscatores.* *Terent.*

Terentius hominum inescatores, qui ad conuiuium vocant, vt perdant, improbos piscatores appellauit. Et quando non iniquus, qui insidias proximo, præcipue iusto, curat prætendi? Esau iniustus Iacobo probo tetendit insidias. Gen. 24. Dalila Samsoni. Iud. 16. Saul Dauidi. 1. Reg. 18. Iezabel Eliæ 3. Reg. 15. Impius pio. Psal. ...8. Iudas Christo. Mat. 26. Herodias Ioanni, Mar. 6. Iudæi Paulo. Actor. 9. O improbi admodum piscatores!

OBSERVATIO V.

Ad illa verba:

Si licet Sabbato curare?

Ignorantiam simulans Christus edocet Pharisæos Sabbato licere, ægrotanti apponere medicamen.

Sapientum enim est Magistrorum, ignorantiam aliquando prætendere, vt instruant ignorantes.

VR Dominus interrogat, quod nosset, quódque non expectans responsionem (quia illi tacuerunt) opere ostentauit. Nec enim, quod non liceret, gessisset? Profectò Iudæos ignorantes, aut ignorantiam affectantes docere curabat, vnde simulat ignorantiâ teneri. Sapientissimi namque Magistri, ac Præsulis est, ignorantiæ prætextu insipientes instruere. 38.

Præsules, Reges, Concionatores affectent scientiæ defectum simulare, quo subditos suauius virtuti addicant.

Conditoris exemplum exhibeo. Deliquit Adam, Eua præceptum transgressa est, Dominus autem eos ad pœnitudinem adducturus accedit. *Et cùm audissent vocem Domini Dei deambulantis in paradiso ad auram post meridiem, abscondit se Adam, & vxor eius à facie Domini Dei in medio ligni paradisi.* Quid plura? *Vocauit Dominus Deus Adam, & dixit: Adam, vbi es?* Gen. 3., Cur obiicit Dominus ignorantiam? Respondet Tertullianus lib. de Trin. cap. 1. *Quòd requiritur, non ex ignorantia venit, sed spem hominis futuræ in Christo & inuentionis, & salutis ostendit.* Ac si diceret, Deus ostendit futuram per Christum hominis inuentionem. Sapientissimus enim Magister ignorantiam prætendet (*habitu inuentus vt homo*) quo valeat ignorantes instruere. Innuit se ignorare, an liceat Sabbato ægrotanti medicamina adhiberi, ad vberiorem ignorantium instructionem, aut confusionem illorum, qui, vt calumniarentur, ignorantiâ affectabant. 39.

Christus simulat se ignorare, vt instruat ignorantes. Id quod apud paradisum præmissum est. *Gen. 3.*

Suos Dominus sic commendat Prælatos, & Concionatores: *Oculi tui, sicut piscina* 40.

Præsules, sunt piscinæ referti.

tes subditorũ ignorantiam aliquando vt corrigant.
Cant. 7.
Del-Ri.

piscinæ in Hesebon, quæ sunt in porta filiæ multitudinis. Cant. 7. Chaldæus, *Scribæ tui pleni sunt sapientiâ.* Del-Rius noster colligit ex eo quòd pupilla nitida, & pellucida sit, fideliter imagines adstantium repræsentare. Scribæ igitur seù Prælati, & Concionatores Ecclesiæ, instar pupillæ, & piscinæ clarissimæ adstantium actiones repræsentant. Christus videt Pharisæos aut ignorantiâ premi, aut eam affectare: vnde sese ignorantem ostendit, vt instruat. Euangelici id ministri imitentur oportet. Referant subditorum mentem, vt corrigere valeant.

Theod.

Theodoretus appositè, *Oculi tui sicut piscinæ cogitationum.* Christus etenim Pharisæorum cogitationes circa sanitati ægrotos in die Sabbati restituendos simulatâ ignorantiâ refert, vt possit suauius, efficaciusque instruere.

41.
Christus Samaritanæ retulit legis trãsgressionẽ, vt eam edoceret.
Ioan. 4.

Mulierem Samaritanam Dominus instructurus ad legis obseruationem, se exprimit quodammodo transgressorem legis. Aquam etenim Iudæus à Samaritanâ postulauit. Id quod ipsa adnotauit, obiiciens: *Quomodo tu Iudæus cùm sis, bibere à me poscis, quæ sum mulier Samaritana?* Profectò ô mulier, taxabilis omnino qui legem transgreditur. At tu *quinque viros habuisti, & nunc quem habes, non est tuus vir.* Ioa. 4. Quàm prudenter Dominus, vt fœminam ad veræ legis obseruationem adduceret, simulauit se legis transgressorem!

Orig.

Origenes, *Ex fonte Iesu Disciplina patefiunt his, qui nondum humanum gestant cor.* Dum enim fons pellucidus est referens fœminæ actiones, humanam simulans ignorantiam, patefit doctrina cælestis, ignorantia pressi, iniquitate ex verà legis transgressione, laborantes apprimè instruuntur.

42.
Oseas se simulatè obiicit non pudicum, vt impudicos verò possit reprehendere.
Ose. 1.
Hieron.

Oseæ Dominus, *Vade, sume tibi vxorem fornicationum, & fac tibi filios fornicarios; quia fornicans fornicabitur terra à Domino.* cap. 1. In cuius expositionem præmitto laudabilem admodum Prophetam ex nuptiis cum meretrice, fauente Hieronymo, *Nec culpandus Propheta, si meretricem conuertit ad pudicitiam: sed potiùs laudandus, quòd ex malâ bonam fecerit,* &c. Iam quærimus quare Oseas meretrici matrimonio colligari iubetur? Textus respondet, *Quia fornicans fornicabitur terra à Domino.* Fornicarios adducturus est Propheta ad frugem meliorem? Impudicitiæ obiiciat speciem. Pulchrè Hieronymus, *Propheta iunctus est meretrici, quia omnis terra à Domino recessit.* Vt autem persuadere possit reuersionem, peruersionis quidem in se ostendit simulacrum.

Auson.

Vt enim aiebat Ausonius, *Faciliùs, clariúsque crimina nostra in alienis actionibus videmus.* Ideo itaque Dominus ignorantem se ostentat, vt de affectatâ illos ignorantia taxet, ex Caietani mente.

Caiet.

Miramini me rogare quod agnosco? Miror vos affectare ignorantiam eorum, de quibus addubitare minimè potestis.

Observatio VI.

Ad illa verba:

Ipse verò apprehensum sanauit eum, & dimisit.

Dimittit Dominus sanatum Hydropicum, ne apud hydropicos Pharisæos commorando, rursum hydrope corriperetur.

Moneo peccatores ad meliorem mentem conuersos, obstare quidem propositi perseuerantiæ iniquorum consortia.

43.

Non solùm Dominus curauit Hydropicum sanitati restitui, sed & studuit illum à conuiuio recedere: *Et dimisit.* Quare? Existimo, ne sanitati animus restitutus, enacuato quidem humore, apud hydropicos Pharisæus commoraretur, rursum ægritudine corripiendus. Obstant etenim virtutis asseclis iniquorum consortia.

44.
Iacob fugit consortium Esau, ne incipiens viam spiritus, contaminaretur.
Gen. 28.

Vix Iacob donatus fuerat cælesti benedictione, cùm audiuit ab Isaac parente: *Noli accipere coniugem de genere Chanaam, sed vade, & proficiscere in Mesopotamiam Syriæ ad domum Bathuel.* Gen. 28. Cur à se senes parentes oculorum lumina ablegarunt. Sanè quia recens spiritui instituto natus debebat à prauâ societate recedere, ne exitialium morum corriperetur hydrope.

Philo.

Philo lib. de profug. *Genus destinatum diuino cultui oblatio quædam est Deo consecrata. Cohabitatio cum malo nocet maximè. Itaque Iacob ab Esau fugit. Quippe qui meditator cùm sit, dimicans adhuc in certamine, fugit quidem vitium.* Nam qui spiritûs viam instituit, omnino debet ab iniquorum consortio, quo contaminari potest, semoueri.

45.
Circumcisio indicitur Abrahæ, & filiis, vt incipientes viam spiritus, ab impiis separentur.
Gen. 17.

Abrahæ Deus, *Hoc est pactum meum, quod obseruabitis inter me, & vos, & semen tuum post te: Circumcidetur ex vobis omne masculinum.* Gen. 17. Quare Dominus Abrahamum, eiusque socios iusserit circumcidi? An non Circumcisio ostium erat spiritualis vitæ? Non-ne circumcisionis vulnere affectus viam salutarem (ablegatâ ægritudine hydropis communis) instituebat? Ita planè. Igitur cùm indicitur noua via vulnus præscribitur circumcisionis, imò ipsa circumcisio noui itineris inchoatio est. Iam constat quanam mente Dominus circumcisionem imperârit electis; quia scilicet ad

viam

viam spiritûs instituendam necessarium erat à prauorum societate separari. At circuncisionem hominem fidelem ab impiis separare quis dubitet? Anastasius quæst. 23. *Pietati quandam excogitat custodiam, ne cum impiis commixti, corrumperent sui generis nobilitatem.* Itaque illud ipsum viam cælestem instituere, ab impiis sociis fuit separari.

46. Profectò apud improbos habitans existimare nec pedem in perfectionis via collocâsse. Exituris de Ægypto Deus, *Mensis iste vobis principium Mensium, primus enim in Mensibus anni.* Exod. 12. An non apud Ægyptum commorantes annis Mensibus constantibus vtebantur? Quomodo igitur Mensis, quo exeunt de Ægypto, primus dicitur? Existimo, quia veram nouam vitam agere non potuissent, dum apud impios habitarent. D. Gaudentius Tract. 1. in Exod. *Non sunt imputati Israelitis illi dies, quos consumpserunt in Ægypto. Sed quando ingemuerunt ad Dominum conuersi ab operibus duris, tunc audierunt, Mensis hic vobis initium Mensium.* Nec vnus dies tibi computabitur veræ vitæ, dum impiis sociis fueris addictus. Vnde incipienti tibi viam salutarem percurrere indicitur à prauis sociis separatio.

Apud impios habitans existima te nec pedem in via spiritus collocasse.
Exod. 12.
Gaud.

47. Aiebat Chrysostomus in Matth. *Bonus sic malo connectitur, vt aut pares reddantur, aut citò ab inuicem separentur. Amicitia enim pares aut gerunt, aut faciunt.* Cur existimas Ismaelem è domo deturbatum? Gen. 21. Ne bonus Isaac sic malo connecteretur, vt pars reddi posset, cito ab inuicem illi separantur. Nisi Dathan à Domino fuisset deturbatus in Tartarum, illigatus Israelis populum deturpasset electum. Num. 26. An non Hebræi ob vnius Achan iniquitatem exitialiter percutiuntur? Iosue 7. Meritò probus Iosaphat à Propheta reprehenditur ob societatem cum Ochozia initam. 2. Par. 30. Cæcus natus veræ natiuitatis non instituit tyrocinium, donec à Pharisæorum Synagoga deturbatur. Ioa. 9. Non enim vita spiritualis instituitur, dum impiorum societate retardamur. Ergo aut pares impiis sociis vitæ veteri adhuc addicti reddamur, aut operam daturi nouæ vitæ institutioni ab inuicem illico separemur.

Quam implicatur vinum spiritualis viro prauorum consortium.
Chrys.
Gen. 21.
Num. 26.
Ios. 7.
2 Par. 30.
Ioan. 9.

Observatio VII.

Ad illa verba:

Ipse verò apprehensum sanauit eum, & dimisit.

Dimittitur Hydropicus sanatus ad Templum, vt actionem gereret gratiarum.

Ingratus quippe ille, cui beneficium acceptum non est impulsio, vt ad Templum, acturus gratias, proficiscatur.

48. IMISIT Dominus sanatum Hydropicum, ad Templum vtique properantem. Ipsa etenim beneficij acceptio impulsio debet esse hominem adeo cogens ad gratias referendas, vt dimissus quasi naturali pondere ad Templum properaret: quemadmodum lapis infrænatus in vertice sine impulsu alieno dimissus à tenente manu properat ad centrum. Ingratus equidem ille, cui acceptio beneficij impulsio non est ad gratias in domo Domini referendas.

Efsab. & Mend. in Euang. de Temp. I.T.

Accipiatur Eucharistia [illegible] gratiarum actionis pro beneficiis acceptis.

49. Abram auro & argento, *diues valde reuersus est per iter quo venerat a Meridie in Bethel vsque ad locum, vbi prius fixerat tabernaculum, in loco altaris, quod fecerat prius, & ibi inuocauit nomen Domini.* Ge. 13. Diuitiæ enim acceptæ, eum impulere, vt abiret ad Templi imaginem, scilicet ad Bethel vbi altare erectum, ad gratias reddendas. Dixit Dominus Abram, *Leua oculos tuos. Omnem terram, quam conspicis, tibi dabo, & semini tuo in sempiternum.* Quid plura? *Mouens igitur Abram tabernaculum suum venit, & habitauit iuxta conuallem Mambre, ædificauitque ibi altare Domino.* Ibid. Ex beneficio accepto quasi consequentiæ vi, Abram exurgit ad properandum in locum altaris extruendi, vt apud ipsum vices Templi gerens gratiarum profunderet actionem. Chrysostomus hom. 34. in Gen. *Vidisti*, ait, *mentem gratam, quia mox vt Tabernaculum fixit, statim profecta sibi promissione gratiarum actiones obtulit Domino. In singulis locis, vbi tabernaculum fixit, inuenies hoc præ omnibus ei fuisse curæ, vt extructo Altari, preces offerret. Vidisti animam diuino amore succensam, per omniaq; gratias agentem.* Quàm gratus, qui cum non erat Templum ad quod e beneficio accepto dimitteretur, ipse Templum vbique construebat, ad quod gratias acturus properaret?

Abram quasi vi consequentiæ impulsus, ex accepto beneficio dimittitur ad Altare.
Gen. 13.
Chrys.

50. Regius Vates ab acceptis beneficiis impulsus acturus gratias properabat ad Templum. *Quid retribuam Domino pro omnibus, quæ retribuit mihi? Calicem* (sibi respondet) *salutaris accipiam, & nomen Domini inuocabo.* Psal. 115. Ac si diceret, Post accepta beneficia singula quasi emittor in Templum Eucharistiam recepturus, Deo fusurus preces in actionem gratiarum. Chrysostomus hom. 26. in Matth. *Beneficia nos faciunt Deo gratias semper exoluere.* τὸ *Faciunt* preme. *Faciunt*, inquam nos de gratiis reddendis curare, & quasi excitant ad profectionem. Quamnam viam instituimus? Profectò Ecclesiæ, vbi Eucharistiam recipiamus in præstantissimam gratiarum actionem. *Optima beneficiorum custos est beneficiorum memoria, & perpetua gratiarum actio. Propterea veneranda, ac salutaria illa mysteria quæ in Ecclesia celebramus, Eucharistia, id est, gratiarum actio nuncupantur.* E beneficiis itaque acceptis impellimur ad Ecclesiam, vbi Eucharistiæ receptione augustissimæ gratiarum actioni operam impendamus.

Dauid beneficia accipiens, festinauit ad Templum Eucharistiam refficiendam.
Psal. 115.
Chrys.

51. Post Mannæ acceptum beneficium Aaroni Dominus, *Sume vas vnum, & mitte ibi Man, & repones coram Domino.* Exod. 16. Vbi Augustinus quæst. 61. in Exod. asserit Mannæ vas iussum reponi in conspectu Domini in gratiarum actionis simulacrum, quasi ipse homo fidelis factus Manna, quo satiatur, in ipso vase Mannæ figuretur. Igitur post acceptum beneficium fidelis vas Mannæ sit in conspectu Domini. Iam requiro, Quidnam significet hominem gratum in conspectu Domini statui? Augustinus, *An fortè de futuro dicit, Repones, vt intelligatur, tunc ante Deum posse reponi, quando futura erat Arca?*

Post Manna acceptum, ipsum Manna, id est, homo gratus ad Templum emittitur.

An potiùs ante Deum dictum est, quod sit ipsâ deuotione offerendi, in quocunque loco poneretur; ibi enim Deus est? Primam expositionem magis probo; quia acceptum beneficium à fideli corde, id ad Templum immittit, vt actioni ibi gratiarum studium impendat.

52. *Iacob allaturus gratias pro beneficiis, Templum mysticè extruit, quia* Moriturus Iacob dexteram manum in sinistram conuertit, eam super Ephraim minorem natu collocaturus: sinistram verò conuertit in dexteram super Manassem primo loco natum filium Ioseph. Gen. 49. Quare? Philo Iud. lib. 2. legis allegor. *Quia dextera symbolum est reconciliationis, & amicitiæ, quæ prius debetur Ephraim; nomen enim Ephraim memoriam non interruptam significat diuinorum beneficiorum.* Ac si actione ipsâ ostenderet, se in sacrificio gratiarum actionis ob ipsum felicem obitum a Deo acceptum, decedere. Cur autem, vt referret pro beneficio gratias manus in Crucis imaginem admouit. Certè qui accepto beneficio, infirmitatis vinculis illigatus, non poterat ad Altare currere, ibi finxit Altare, ibi Templum extruxit, ad quod quidem impellit beneficij receptio. Redibit sermo lib. proximo ad illud: *Et finite abire.* *ad Templum haud poterat proficisci.* Gen. 49. Philo.

SECTIO SECVNDA.

Iudæi confunduntur, & edocentur.

TEXTVS.

VERS. 5. ET respondens ad illos dixit: Cuius vestrûm asinus, aut bos in puteum cadet: & non continuò extrahet illum in die Sabbati? 6. Et non poterant ad hæc respondere illi. 7. Dicebat autem & ad inuitatos parabolam, intendens, quomodo primos accubitus eligerent, dicens ad illos: 8. Cùm inuitatus fueris ad nuptias, non discumbas in primo loco; nè fortè honoratior te sit inuitatus ab illo: 9. Et veniens is, qui te, & ipsum vocauit, dicat tibi: Da huic locum; & tunc incipias cum rubore nouissimum locum tenere. 10. Sed cùm vocatus fueris, recumbe in nouissimo loco; vt cùm venerit, qui te inuitauit, dicat tibi, Amice ascende superiùs. Tunc erit tibi gloria coram simul discumbentibus. 11. Quia omnis, qui se exaltat, humiliabitur: & qui se humiliat, exaltabitur.

COMMENTARIVS LITERALIS.

§. I.

Confundit Dominus Pharisæos bouis & asini in puteum excidentis similitudine.

1. *Respondet ad eorum mentalem responsionem.* *T respondens ad illos, dixit.* Ac si Pharisæi respondissent ad quæstionem illam: *Si licet sabbato curare?* minimè licere instat Dominus ad eorum mentem responsionem dirigens, conuincens eos ex ipsorum factis, & sumpto simul à maiori ad minus, & à minori ad maius argumento.

2. *Argumentum à maiori ad minus. & à minori ad maius.* *Cuius vestrûm asinus, aut bos &c.* Bos, & asinus multo minoris, quàm homo erant, & illi in Sabbato bouem, & asinum liberabant si in puteum cecidissent: cur ergo ipse hominem non liberaret? Certè bouem, & asinum è puteo extrahere multò maioris operis erat, quàm curare hominem eo præsertim modo, quo curabat Christus, aut solo verbo, aut solo tactu, nullo opere, nullo labore, quæ sola in Sabbato prohibebantur.

In puteum cadit. Raró in puteum bos, & asinus cadunt, vnde existimo puteum pro fossa positum. Græcè φρέαρ. In fossam quidem boues & asini animalia minimè habilia sæpe excidunt. Maldonatus *cisternam* exposuit, quarum frequens vsus in Palestina. Lex extat, *Si quis aperuerit cisternam, & foderit, & non operuerit eam, incideritque bos, aut asinus in eam, reddet Dominus cisternæ pretium iumentorum.* Exod. 21. Ex re igitur vsitatâ assumpsit exemplum. 3. *Puteum positus pro cisterna.* Exo. 21.

Quare, ais, illo Dominus exemplo potiùs, quàm alio fuerit vsus? Respondet Augustinus lib. 2. qq. Euang. cap. 29. & Beda, bouem, & asinum, qui in puteum cecidissent, & hominem, qui hydropé laboraret, similes esse. Vterque enim nimio laborabat humore. *Congruenter* (ait Augustinus) *hydropicum animali, qui cecidit in puteum, comparauit; humore enim laborabat.* 4. *Cur bouis hoc & asini Dominus exemplo vtitur* Augustin. Beda.

Sentiam cum Maldonato & aliis nullam aliam fuisse 5.

Præfato habito sententiæ præferendæ fomenti Maldonati ostendo. Luc. 13.

fuisse causam, quàm *quod ea duo animalia maximè omnibus communia, & domestica essent, eorumque maior cura haberetur: Sicut cap. 13. simili in causa simili etiam est vsus exemplo. Hypocrita, ait, vnusquisque vestrûm sabbato non soluit bouem suum, aut asinum à præsepio, & ducit adaquare?* Profectò hoc ipso ex loco à Maldonato inducto colligo Augustini ac Bedæ mihi hærendum sententiæ quidem probabiliori. Nam loco citato non adduxit Dominus bouis, aut asini similitudinem, quia communia animantia solùm, sed quia fœminæ ab infirmitate solutæ imaginem referebat. *Hanc autem* (aptè addit) *filiam Abrahæ, quam alligauit Satanas, ecce decem & octo annis, non oportuit solui à vinculo isto die Sabbati?* Quemadmodum igitur ibi vsus bouis & asini communi exemplo solutionem componens solutioni: sic in præsenti communi vtitur exemplo ex humore plenis excidentibus in puteum animantibus arguens ad humore hydropicum laborantem.

6. Adnotat Beda Dominum defendentem in Sabbato curationem illam, simul Iudæorum auaritiam taxare intendisse. *Hic obseruatores sui Pharisæos conuincit sic, vt eosdem etiam auaritiæ condemnet. Si vos inquit in Sabbato asinum, aut bouem, aut aliud quodlibet animal in puteum decidens eripere festinatis, non animali, sed vestra auaritiæ consulentes: quantò magis ego hominem, qui multò melior est pecore, debeo liberare?*

Taxat Dominus auaritiã Iudæorum. Beda.

---

§. II.

De Parabola ad inuitatos circa primos recubitus.

7. *Num propriè Parabola?* Maldon.

D*Icebat autem ad inuitatos Parabolam.* An Parabola propriè. Minimè. Sed aut Parabola vocatur, quia exemplo conuiuij, & moderationis in eo seruandæ, docet vbique seruandam humilitatem: aut (vt Maldonatus arbitratur) aliquam veram Parabolam Christus proposuit quam Euangelista prætermittens, deinde Parabolam ad auditorum vtilitatem accommodauit.

Existimo Parabolam huiusmodi sententiam vocauisse eo sensu, quo Iob assumpsit *Parabolam suam*, id est, talia loquutus est. Fateor tamen ad modum Parabolæ Dominum expressisse. Ac si diceret ad inuitatos: Homo erat paterfamilias qui magnum extruxit conuiuium. Quidam ex inuitatis primum locum, quia indignus erat occupauit; alius autem, qui meliore dignus erat, occupauit vltimum. Porrò qui eos inuitauerat, illum in inferiorem locum deiecit, hunc in superiorem transtulit. Sic vobis faciendum, &c. 8.

Cur vocatur Parabola.

Intendens quomodo primos accubitus eligerent. Igitur cùm Dominus ad mensam accessurus videret Pharisæos primos accubitus conuiuij ambire, vt eos edoceret humilitatem, illa subiunxit Parabolæ stylo documenta. Caietanus, *Occasio Parabolæ describitur attentio Iesu ad modum, quo eligebant primos accubitus.* Rogas num modus ille eligendi accubitus, quem intendit Iesus, interior fuerit, an exterior? Respondet Cardinalis, *An fuerit interior affectus, an exterior aliquod signum, non explicatur.* Arbitror exteriori properatione ad primos accubitus obtinendos internum superbiæ aut vanitatis affectum fuisse manifestatum. Nam cùm res tota mente geritur, assolet Euangelista adnotare. *Vt vidit cogitationes eorum, &c.* 9.

Parabolæ & doctrinæ occasio. Caiet.

Cum inuitatus fueris ad nuptias, &c. Parabola facilis vtilis. Declarat te ipsâ Christus, quamobrem ad conuiuium venisset, non tam vt pasceretur, quam vt doctrina salutari pasceret ipsos conuiuas. 10.

Cur Christus ad conuiuiũ venisset?

Quia omnis, qui se exaltat, humiliabitur: & qui se humiliat exaltabitur. Parabolæ en doctrina. Caietanus, *Ecce quò tendit Parabola. ad pœnam superbiæ, & præmium humilitatis.* Superbum describit ex proprio actu: *Qui se exaltat.* Obiectum enim superbi non est exterior gloria aut honor, aut quæcumque res alia: sed ipsemet. Et similiter obiectum humilis ipsemet est. *Propter quod* (Caietanus addit) *humilitatis virtus & superbia vitium latuerunt Philosophos; Euangelica siquidem est virtus humilitas: & diabolicum vitium superbia. Quod enim alij laudant (hominem scilicet exaltare seipsum quantum potest) Euangelica doctrina detestatur.* 11.

Parabolæ scopus. Caiet.

IN IESVM MORBORVM MEDICVM.

PANEGYRICVS MORALIS SECVNDVS CIRCA LITERAM.

EX IVDÆIS CONFVSIS, & edoctis.

OBSERVATIO I.

Ad illa verba:

Cuius vestrûm asinus, aut bos in puteum cadet: & non continuò extrahet illum in die Sabbati? & non poterant ad hæc respondere illi.

De luxuriei hydrope differens Dominus, aptè bouis ac asini exemplum attexuit.

Voluptatum etenim amatores brutalitate laborant.

12.
AXATVRVS Dominus hydropem amantium voluptates, aptè bouis, ac asini meminit; nihil enim brutalius vitio illo quod homines commutat in bestias. Vidimus in Commentario sect. 1. Hydropicum typum gerere luxuriosi ob inextinguibilem sitim voluptatum. Huiusmodi ergò deliciarum amatoribus brutalitate laborantibus brutorum exempla dedicauit. Hi certè respondere non poterant, quia stultitiâ pressi iumentorum.

13. Profectò luxuria meritò signatur in boue.
Luxuria signatur in boue. Ezechielis Cherubini specie sua infelicissimum
fingunt reorum statum. Dixit Ioannes, *Omne, quod in mundo est, concupiscentia carnis*
Ezech. 1. *est; & concupiscentia oculorum; & superbia*
1. Ioan. 2. *vitæ.* 1. epist. 2. Luxuria, auaritia, & superbia, iuxta Patrum expositionem, exprimuntur. Tria vidit Ezechiel animantia, quibus tria vitia apprimè designantur. Sub boue planè lasciuia no-
Hieron. tatur authore Hieronymo. *Porrò libidinem, luxuriam, & omnium voluptatum cupidinem ponunt in pecore, id est, in vitulo, qui terræ operibus hæreat.*

Iupiter in bouem lasciuus declinans. Quod vt ostenderent Prophani, Iouem diuorum Principem sub bouis specie descripsêrunt. Vnde ille:

Induitur faciem tauri, mixtúsque iuuencis
Mugit, & in teneris formosus it ambulat herbis.

Cur tam bruto animante Diuorum sapientissi- Ouid.
mum effinxerunt? Quia Nimpham Europam deperiit, & rapuit. Quando non bos qui carnis amans, fœno pascitur, vt Propheta inquit, *Omnis caro fœnum.* At lasciuus nunquam non ostentatur *in similitudinem vituli comedentis*
fœnum. Lycurgi temporibus (vt cum Plutarcho Plutarch.
loquamur in Lacon.) tam longè aberant homines ab ea turpitudine, quæ postea inualuit, vt incredibile esset, adulterij crimen apud Spartanos inueniri. Vetustissimus hinc Spartanus rogatus ab hospite quodam, quid pœnarum darent apud Spartanos adulteri? Neque enim videre se quidquam super hac re sancitum à Lycurgo. *Nullus*, inquit, *ô amice, apud nos adulter est.* Cùm ille subiecisset, *Quid igitur, si exsistat? Dabit*, inquit, *bouem tantùm.* Ac si diceret, Quid refert Lycurgum nullam impudico pœnam præscripsisse, si sufficientissimum sit supplicium (licet nec Deus nec homines offenderentur) hominem in brutum commutari?

Impudicæ fœminæ aiebat apud Stob. pru- 14.
dens ille: *Si te perspicaci, ô pulchra, aspectu* *Videntes se*
dignosceres, non mulierem quidem, sed bestiam *concupiscentia pressos, videntes se brutalitate laborantes.*
aspiceres. Post delictum, effrænato parentum appetitu, *aperti sunt oculi amborum, & cognouerunt se esse nudos.* Gen. 3. Vbi ex mente In- Stob.
terlinea. dignouerunt se nudos humanitate, bru- Gen 3.
talitate indutos ex appetitûs ad voluptates ef- Interl.
frænatione. *Aperti sunt*, inquit, *oculi eorum ad concupiscentiam, & cognitionem bestialis motus.*

Quid Propheta? *Computruerunt iumenta* 15.
in stercore suo. Ioël. 1. Quid est in stercore com- *Lasciuus iumentum in*
putrescere? D. Gregorius ad Psal. 50. *In stercore* *stercore, volutatum.*
computrescere est, carnales homines in fœtore luxuria vitam finire. Asinis hisce Isaias restim Ioël. 1.
apponit, vt illigare valeat. *Et erit pro suaui* Gregor.
odore fœtor, pro zona funiculus. Quia nimirum (exponit Doctor) *lasciui praui operis fœtorem emittunt, qui abiecto cingulo castitatis, funiculum intexunt luxuriæ. De quibus dicitur per Prophetam, Væ qui trahit peccata sicut restim longam.*

Septem se vidisse boues pulchras Pharao 16.
asseruit. *Putabat, se stare super flumen, de quo* *Boues pulchræ lasciuia.*
ascendebant septem boues pulchræ. Gen. 41. Vbi Gen. 41.
D. Ambrosius premens verba illa: *Boues pul-* Ambros.
chræ

chra, contemplari, & vestigare intendit, quanam in re posset pulchritudo & bouina brutalitas colligari? & conclusit pulchras boues esse lasciuiam. *Et si non ego Ioseph, vaccas tamen illas pingues lasciuiam arbitror figurare. Sicut scriptum est, Tauri pingues obsederunt me.* Vbi innuuntur vulnera, queis Dominus ex luxuriei brutalis impetu fuerat affectus.

17. *Nolite fieri sicut equus, & mulus, quibus non est intellectus.* Psal. 31. Ac si diceret, Nolite imperio subiici voluptatum. Auarus est serpens astutissimus ad diuitias comparandas. Ambitiosus, lyncis in morem, omnia cauet. At voluptatum amator cum stolidis boue & asino computandus est. Isidorus Clar. hom. 105. tom.2. *Nihil ita obruit animum vt lascinia carnis. Nam auaritia tantùm abest, vt obruat animum, quatenus pertinet ad solertiam, & malitiam, & prudentiam huius seculi, vt etiam faciat astutissimos. In eundem modum ambitio quid non circumspicit? Quam lynceos habet oculos? Quid non cauet? At quisquis lasciniis se, & vitiis carnis dedit, illud naturæ acumen, quo scelesti etiam homines vti consueuerunt, amittit; vt de eo dici possit quod de sue prouerbio dicitur, datam esse illi animam pro sale. Homines enim huiusmodi vt bos & asinus animum depressum habent, & inflexum in ventrem, & ea, quæ sub ventre sunt.*

Auaritia serpente astuto, superbia lynce perspicaci figuratur. At luxuria stolido asino.
Psal. 31.
Isidor. Clar.

18. Ideo Ezechiel vitia tria superbiam, auaritiam, luxuriam sub diuersis animantium formis aspexit. Hominem vidit, aquilam, leonem, & bouem: sed ita vt vnumquodque animans quatuor facies prætenderet. Cap.1. Homo igitur leonis, aquilæ, & bouis gerens imaginem significat (ex Patrum Græcorum apud Bernardum Felician. mente) animum omni concupiscentiæ addictum. *Omne malum*, inquiunt, circa concupiscentiam versatur. *Arrogantia* (aut superbia, aut ambitio) *dum supra omnes stare quispiam vult. Cædes partim ob auaritiam. Ac demum omnia, quæ exosa Deo sunt ex carnis concupiscentiâ existere consueuerunt.* An non superbia Leone exprimitur? Hieronymus lib. 2. cont. Iou. cap. 17. *Fuge cubilia Leonum, fuge superbiam dæmonum.* Num non Aquila rapinæ addictæ auaritiæ est simulacrum? Clemens Alexandr. lib. 5. Strom. reddens rationem, cur Aquila à sacrificiis relegata, ait: *Non vesceris Aquilâ, accipitre, miluo, & coruo. Non adhærebis, neque assimilaberis hominibus, qui labore, & sudore nesciunt sibi parare victum, sed in rapinâ viuunt, & iniquitate. Aquila enim rapinam significat.* Et cecinit ille:

Auaritia in aquila ocu-lata, superbia in generoso Leone exprimitur. At luxuria in boue stolido pecude.
Ezec. 1.
Caten. Græca in Ioan.
Hieron.
Clemens. Alex.

Non aliter quam cum pedibus prædator aduncis
Deposuit nido leporem Iouis ales.

At lasciuia (vt vidimus) boue figuratur authore Hieronymo. Vnde in Isidori Clarij illustrationem adnoto Leonem astutissimum, Aquilam perspicacissimum animans ex superbiæ, ex auaritiæ simulacro. O communis viuentium secularium lues lasciuia, animi obtundens acumen, hominem rationis participem cum Angelis brutalissimum adducens ad pecus!

Observatio II.

Ad illa verba:

Et non poterant ad hæc respondere illi.

Domino requirenti, an liceret Sabbato curare, Pharisæi iniqui respondere non poterant.

Stulta enim, & elinguis iniquitas.

19. QVID mirum non potuisse iniquos Pharisæos Domino requirenti, num licitum die Sabbati curare ægrotum, respondere, si iniquitas generat stultitiam, linguaque frænum apponit? Simile accidit apud Lucam nostrum cap. 6. vbi Dominus conuincens eos, qui negabant licere Sabbato curare, ab eis responsionem minimè accepit. *Ipsi autem pleni sunt insipientia, & colloquebantur ad inuicem, quidnam facerent Iesu.* Id est, nihil omninò illi respondere potuerunt. Crimen enim animò ingerit stultitiam, linguæ silentium. Luc. 6.

20. Obiicit Dominus populo Hebraico beneficia à se collata, vt conuincat errantes. Addit Oraculum. *Conticuit populus meus, quod non habuit scientiam.* Ose. 4. Chaldæus. *Insipiens factus est populus meus.* Nil respondere potuit more stulti, & insipientis, qui neque habet, nec scit quod loquatur. L x x. *Quasi non habens scientiam.*

Conticet populus iniquus, quia respondere peccator non potest.
Ose. 4.
Chald.

21. Ieremias præfatus, *Confundemini à fructibus vestris.* Cap. 12. Id est linguæ vestræ filiorum Adam in morem confundentur, ne possitis causam apud Dei tribunal defendere. Opera enim bona assolent vocalia pro hominibus respondere. Theodoretus, *Quæ putatis illustrare vos, verbi gratiâ, opes, potentiam* (Pharisæos alloquor auaros) *hæc vos pudore perfundent, dum causam agetis apud Deum.* Ne scilicet obiicienti possitis respondere.

Confusione perfusus peccator. non respondet.
Iere 12.
Theodor.

22. Quomodo loquemini sine linguâ? Quonammodo sine operibus bonis vocem emittetis? An non agnoscitis manus operum hominis esse linguam? Nyssenus lib. de Opific. hom. *Manus datæ sunt homini, vt meliùs loqueretur. Suis enim hominis manus, quæ pro ipso respondent, & rationem de illo reddunt.* Qui caret manuum linguâ, quenammodo poterit respondere?

Lingua caret, qui caret operibus.
Nyssen.

23. Non te pudet disertum ad loquendum vana, non posse Domino respondere cælestis sermonis ignarum? Hoc supplicium peccatorum, Domino respondere non posse, cùm tota die clamores effundant. *Venite* (inquit Deus) *descendamus, & confundamus linguas eorum.* Gen. 11. Vbi Chrysostomus appositè, *Vocis diuersitate castigare volo iniquos.* Loquentur illi, vociferabuntur, sed secularia colloquia texent, haud Deo poterunt respondere. Supplicium equidem iniquitatis est, tuam frænari linguam, ne de cælestibus proloquaris.

Supplicio frænatur peccatorum lingua, ne vana loquenti, possint cælestia loqui.

Observatio. III.

Ad illa verba.

Intendens, quomodo primos accubitus eligerent.

Coram iniquissimis Pharisæis de sola ambitione frænanda Dominus apposite disseruit.

Omnium etenim criminum ambitio est radix.

24. *Concionator eo taxet crimina, è quibus alia, quasi à radice, oriuntur.*

REDARGUISSEM coram iniquissimis Pharisæis inuidia, auaritia, reliquisque vitiis probabiliter vulnerati de [illegible] criminis in communi: de singulari delictorum mali [illegible] disputaturum. Ambitionis vitium fugiendum Apostolis sanctis doctrina est. *Non veni ministrari, sed ministrare. Qui maior vestrum est, sit vester minister.* Cur ergo iniquissimis Pharisæis obiicens iniquitates grauissimas, obiicit solummodo ambitionis malitiam? Profectò quia omnium malorum ambitio mater.

25. *Qui honoris cupiditate premitur, cunctis malis subiacerit. 1. Tim. 6. Gregor.*

Fatur Apostolus, *Radix omnium malorum est cupiditas. 1. Tim. 6.* Ergo cupidus gloriæ, dominatus, & præcedentiæ, cunctis delictis implicabitur. Gregorius lib. 15. Mor. cap. 12. *Cum scriptum sit, Radix omnium malorum cupiditas; cui cupiditas domini dominatur, subiectus procul dubio malis omnibus demonstratur.* Quodnam malorum radix?

26. *Innumeræ ambitiosi iniquitates. Gregor. Leo.*

Porrò Doctor egregius lib. 24. Mor. cap. vlt. [illegible] *Nu[illegible] culpa nequeunt, quæ habendæ potestatis amore perpetrantur.* Numera, si potes, non stellas cæli, sed tenebras, sed culpas omnes, quibus miserè Christicolæ fœdantur. Quis possit periuria, falsa testimonia, contentiones, detractiones, reliquaque crimina numerare? Omnia hæc ex infecta ambitionis radice germina conspiciuntur. D. Leo ser. 4. de Nat. *Mala omnia in Ecclesiâ Dei ambitio introducit tanquam eorum radix.* Cyprianus autem specia- Cypria.
tim lib. de zelo, & liuo. ait, *Hinc adulteratur veritas, vnitas scinditur; ad hæreses atque schismata prosilitur, dum obtrectatur Sacerdotibus, dum Episcopis inuidetur, dum quis queritur non se potius ordinatum, aut dedignatur alium ferre Præpositum.* Quid plura? Orat. de Ieiun. & tentat. Pater adiecit, *Ambitio perniciosa sacrilegij forma nihil intentatum relinquit, in sinu Sacerdotum dormit, ibi sub vmbra recubat, in secreto calamo se fraudulenter occultat.* En ambitiosum omnium malorum colligatio.

27. *Videns ambitiosum haud temerè cogitat contra Deum insurgere. Gen. 11. Bernar.*

Quid mirum, si diabolum se effecit omnium criminum patrem? Curantibus Adæ filiis turrim extruere ambitionis dæmoniacæ documentum, Deus inclamat, *Venite descendamus, & confundamus linguam eorum.* Gen. 11. An timeat Deus, ne imperio spolietur ab homine? Profectò ambitiosi facinus esset futurum Deum spoliare dominatu, si possibile vtique esset. Vnde Bernardus epist. 116. *Quomodo stabit pax hominum coram Deo, si Deo non potest apud homines esse tuta sua gloria!* Hac exaggeratione ambitionis exprimens diabolicum ingenium.

28. *Ambitiosus, ingratus, crudelis, nequissimus est peccator. 2. Reg. 1. Abul.*

Ambitiosus es? Nullum à te crimen exulabit. De castris Saul miles nunciauit Dauidi Saulem, & Ionatham interiisse. 2. Reg. 1. Vbi Abulensis quæst. 4. quærit, cur iuuenis ille ausus fuisset Dauidi nunciare dilectissimi Ionathæ necem? Respondet. *Ideo iuuenis mortem Ionathæ renunciauit, de aliis filiis nihil curans, quia licet superuiuerent, non poterant Dauid impedire, ne regnaret.* Solus poterat impedire dilectus Ionathas, cui Dauid iubens imperium renunciatet. Salue ô Rex, cui Imperium occisis Saule, & dilecto Ionathâ, præparatum. Iam requiro, quonammodo non timuit nuncium pessimum de nece Ionathæ Dauidi renunciare? Certe quia existimans Dauidem ambitiosum Regni, consequenter eum ingratum, crudelem, sanguinolentum, denique omnium flagitiorum reum adiudicauit.

29. *Ambitiosus pestis Reipublicæ. Plutar.*

Pulchra admodum Plutarchi in vita Iulij Cæsar. sententia: *Cautum erat apud Romanos, vt triumphum ambientes toto ambitionis tempore extra muros fierent.* Timebant enim ambitiosum hominem tanquam communem pestem, quasi hostem horribilem, qui non de [illegible] triumphans Rempublicam ornaret: sed comminuere irruens aggrederetur.

LIBER

LIBER DECIMVS.

MORTVI SVSCITATI.

PARS PRIMA.

LAZARVS.

Paraphrasis, Commentariíque literales ad Caput vndecimum Ioannis.

PANEGYRICI MORALES CIRCA Literam in Iesum defunctorum suscitatorem.

PROLVSIO.

MARTHÆ & Mariæ sororum nuncio Dominus apud Iudææ fines in quos persecutionem hostium fugiens decesserat, accersitur, vt Lazaro fratri, Bethaniæ morbo languenti opem afferret. Sed consultò moras nectens Apostolis hominem dormire significat, qui iam fato concesserat. Præbuit ea mors repetendæ Iudææ occasionem, etsi cauendam Discipuli proclamarent. Venit ergo Bethaniam quarto die, ex quo Lazarus reconditus in monumento fuerat, & deploratum iam se reuocaturum ad vitam pollicetur. Post fiduciam sororibus ingestam, post turbationem & lacrymas in se prouocatas à mortuis Lazarum excitauit. Quâ re permoti ex Iudæis complures spectatores colla fidei Christi subdidere. Bernardus tract. de grad. humil. grad. 12. exclamat, *O sanctæ mulieres Christi familiares, si fratrem vestrum amatis, cur eius misericordiam non flagitatis, de cuius potentiâ, & pietate diffidere non potestis? Respondent, sic meliùs tanquam non orantes oramus. Scit ipse, cui non est opus, vt aliquid dicatur, quid desideremus.* Cur postulet Maria ex mente Chrysologi Materni nominis baiula, si illud ipsum adstare, efficaciter deprecari sit Filio spectatori? Canebat Dauid, Adstitit Regina à dextris tuis. An loquatur preces pro suo populo effundens? Imo iubetur populum obliuisci: *Obliuiscere populum tuum.* Nec enim opus te proclamare pro defuncto, si astantem cernens Dominus, quid desideres intuetur.

Vitalis ligni Christi Admirabilis, siue miracula generis, FRVCTVS DECIMVS.

Bernard.

IOANNES

IOANNES Cap. XI.

VERS. 1. ERAT quidam languens Lazarus à Bethania de Castello Mariæ & Marthæ sororum eius.

PARAPHRASIS.

1. *DVM apud Iordanem Iesus commoraretur, accidit, vt in Oppido Bethaniâ morbo quidam Lazarus nomine decumberet. Hæc erat patria simul & eius, qui morbo tenebatur, & duarũ sororum Mariæ, & Marthæ.*

2. Maria autem erat, quæ vnxit Dominum vnguento, & extersit pedes eius capillis suis: cuius frater Lazarus infirmabatur.

2. *Porrò Maria erat illa, quæ insigni amoris erga Dominum testimonio, illius in conuiuio decumbentis pretioso inunxit vnguento pedes, ac pedes alibi lacrymis irrigatos capillis extersit. Vnde cum hac familia singularis amicitia Christo Domino intercedebat.*

3. Miserunt ergo sorores eius ad eum dicentes: Domine, ecce quem amas infirmatur.

3. *Cùm ergo Lazarus graui morbo periclitaretur, freta familiaritate sorores ad illum immittunt, qui amici morbum renunciarent: non dubitantes, quin pro suâ in omnes humanitate, amico periclitanti succurreret. En quem amans, ægrotat. Satis putant amanti nunciâsse.*

4. Audiens autem Iesus dixit eis: Infirmitas hæc non est ad mortem, sed pro gloriâ Dei, vt glorificetur Filius Dei per eam.

4. *Queis respondit Iesus, Morbus hic capitalis non est, sed ideo permissus accidere, vt per eius occasionem gloria Dei illustretur: & huius virtute depulso malo, mutuâ gloriâ Filius Dei efferatur.*

5. Diligebat autem Iesus Martham, & sororem eius Mariam, & Lazarum.

5. *Amabat autem Iesus Martham, ac Mariam, harúmque fratrem Lazarum: & tamen hunc Iesus passus est in morbum, & in mortem incidere; ne nobis videretur indignum, si quando pietatis cultores à calamitatibus affliguntur.*

6. Vt ergo audiuit, quia infirmabatur, tunc quidem mansit in eodem loco duobus diebus.

6. *Postquam igitur renunciatum est, quod iam ipse dignouerat. non statim proficiscitur, sed eodem in loco biduum adhuc est commoratus. An negligens amici periculum? Certè copiosius argumentum edendi miraculi expectans.*

7. Deinde post hæc dicit Discipulis suis: Eamus in Iudæam iterum.

7. *Discipulis autem metu tacentibus, quod nuper elapsus è manibus Iudæorum in deserto tutior esse videretur, Iesus inquit, Eamus rursum in Iudæam.*

8. Dicunt ei Discipuli: Rabbi, nunc quærebant te Iudæi lapidare, & iterum vadis illuc?

8. *Nomine Iudææ exaudito, memores Discipuli, quàm esset atrox Pharisæorum odium in illum, Domine, inquiunt, num excidit tibi, quòd antè paucos dies illic Iudæi te lapidaturi fuerant, nisi te subduxisses?*

9. Respon

9. Respondit Iesus : Nonne duodecim sunt horæ diei ? Si quis ambulauerit in die non offendit : quia lucem huius Mundi videt.

9. Iesus autem ænigmate eorum formidinem consolatus est, dicens : Non-ne dies habet horas duodecim ? Non veniet nox antè tempus suum. Interim quisquis in die ambulauerit, non offendit, seu impingit : siquidem præstat illi Sol conspectus, vt videat, vitétque offendicula.

10. Si autem ambulauerit in nocte, offendit ; quia lux non est in eo.

10. At quisquis sublato Sole, ambulat in nocte, impingit, eo quòd luce careat. Ego sum lux Mundi, meum ductum vos sequi par est; non luci praire. Nolite metuere ante tempus.

11. Hæc ait: & post hæc dicit eis : Lazarus amicus noster dormit; sed vado, vt à somno excitem eum.

11. Iam causam aperit profectionis. Lazarus amicus noster dormit: vado autem vt à somno illum excitare valeam. Discipuli metu perturbati, Iesum non de morte, sed de somno vulgari locutum suspicantur.

12. Dixerunt ergo Discipuli eius : Domine, si dormit, saluus erit.

13. Respondent, Domine, si dormit, non est cur eò te conferas, nam in ægrotis somnum signum assolet esse rediturę sanitatis documentum.

13. Dixerat autem Iesus de morte eius: illi autem putauerunt, quia de dormitione somni diceret.

13. Itaque Discipulis non intelligentibus, quòd de somno, & expergefactione dixit, vt cognoscerent, nihil rerum occultarum ipsum latere.

14. Tunc ergo Iesus dixit eis manifestè, Lazarus mortuus est.

14. Apertiùs ait, Lazarus mortuus est : nec addidit, quod iam dictu magnificentius erat de excitando : id significatum esse maluit, quàm explicatũ humilitatũ ergo.

15. Et gaudeo propter vos (vt credatis) quoniam non eram ibi ; sed eamus ad eum.

15. Gaudeo, (addit) quòd ibi non adfuerim, dum amicus ægrotat, ac moritur, idque vestrâ causâ; vt vestra fiducia, quam adhuc video imbecillem, euidentiori miraculo confirmetur.

16. Dicit ergo Thomas, qui dicitur Dydimus, ad Condiscipulos, Eamus & nos, & moriamur cum eo.

16. Sollicitis Discipulis, nec audentibus iussum Domini detrectare, Thomas, qui Græcis dicitur Didymus, Latinè geminus, cæteris imbecillior-ne, an fortior? ait, Eamus & nos, si ita certum est, vt moriamur cum illo.

17. Venit itaque Iesus : & inuenit eum quatuor dies iam in monumento habentem.

17. Profectus est igitur cum Discipulis Iesus in Bethaniam, ac reperit Lazarum quatriduò iam sepulturæ addictum.

18. (Erat autem Bethania iux-

18. Aberat autem Bethania ab Ierosolymis stadys plus minus quindecim. Hine

ta Ierosolymam quasi stadiis quindecim.)

Discipulis illa formido: hinc occasio, quæ fecit, vt miraculum plures haberet spectatores.

19. Multi autem ex Iudæis venerant ad Martham, & Mariam, vt consolarentur eas de fratre suo.

19. *Si quidem ob loci viciniam complures eò ex Ierosolymis confluxerant, vt Mariam, & Martham de fratris decessu consolarentur. Quod officij genus diuitibus honoris gratiâ, præcipuè præstari consuescit.*

20. Martha ergo vt audiuit, quia Iesus venit, occurrit illi: Maria autem domi sedebat.

20. *Sedula Martha vbi resciisset ex quopiam, Iesum aduentâsse, illi obuiàm prodyt: Maria autem se domi continebat.*

21. Dixit ergo Martha ad Iesum: Domine, si fuisses hic, frater meus non fuisset mortuus.

21. *Maria ergò vbi in Iesu conspectu apparuit, nonnullâ spe de fratre ad vitam renocando conceptâ, flebili voce dixit: Domine, nisi hinc abfuisses, frater meus non esset mortuus; nam facilè morbum dicto depulisses.*

22. Sed & nunc scio, quia quæcunque poposceris à Deo, dabit tibi Deus.

22. *Quamquam nec nunc quidem res omninò extra spem. Scio enim quòd quidquid à Deo poposceris, nihil tibi sit negaturus, etiamsi sepulto vitam flagitaueris.*

23. Dixit illi Iesus: Resurget frater tuus.

23. *Vt autem Iesus fœminæ fiduciam confirmaret, ait: Bono animo esto, frater tuus reuiuiscet.*

24. Dicit ei Martha, Scio, quia resurget in resurrectione in nouissimo die.

24. *Scio (inquit Martha) quòd frater meus sit reuicturus; sed in die nouissimâ, cum omnes resurgemus.*

25. Dicit ei Iesus: Ego sum resurrectio, & vita; qui credit in me, etiamsi mortuus fuerit, viuet.

25. *Marthæ Dominus hunc in modum respondit: Ego sum resurrectionis, & vitæ fons, qui mihi per fidem adhæserit, etiam si corpore fuerit mortuus, tamen vitâ fruetur.*

26. Et omnis qui viuit, & credit in me, non morietur in æternum. Credis hoc?

26. *Nec hoc de fratre tuo tantùm dictum accipias: sed quisquis mortalium fiduciam in me habuerit, non morietur in æternum. Martha credis-ne quod asseruι?*

27. Ait illi: vtique Domine, ego credidi, quia tu es Christus Filius Dei viui, qui in hunc Mundum venisti.

27. *Martha iam tota intenta fratri reuicturo, non admodum aptè ad Iesu sermonem respondit; sed professa est, quàm magnificè de ipso sentiret. Ego, ô Domine, credo te esse illum Messiam Filium Dei viui, qui promissus à Prophetis, ac multis iam seculis in Mundum veneris expectatus.*

28. Et cùm hæc dixisset, abiit, & vocauit Mariam sororem suam silentio dicens: Magister adest, & vocat te.

28. *Illis dictis, Martha iussa domum redire, ac Mariam sororem accersere, iam luctu sedato spe conceptâ alacris, domum properat, sororem è turbâ circumsedentium illam seuocat, eíque clanculum rem lætam in aurem insusurrat: Magister adest, & vocat te.*

29. Illa

29. Illa vt audiuit, surrexit cito, & venit ad eum.

29. Illa vt cognouit aduenire Iesum, absque morâ surrexit, occursura prius, quàm in domum ingrederetur.

30. Nondum enim venerat Iesus in Castellum: sed erat adhuc in eo loco, vbi occurrerat ei Martha.

30. Nec enim tunc Dominus gratum inierat hospitium, sed adhuc eo loci, vbi occurrerat Martha, (quæ sedulitate quadam ambulabat) commorabatur.

31. Iudæi ergo, qui erant cum ea in domo, & consolabantur eam, cùm vidissent Mariam, quia citò surrexit, & exiit, sequuti sunt eam dicentes: Quia vadit ad monumentum, vt ploret ibi.

31. Expediebat multos Pharisæos adesse, qui quanquam officij gratiâ Mariam ob priuatam amicitiam visissent, & Martham: tamen oderant Iesum. Iudæi itaque qui Mariæ aderant in ædibus consolantes eam, cùm vidissent, quod tanta celeritate surrexisset, comitati sunt illam domum exeuntem, suspicantes, quod vi doloris erumpente, ad monumentum pergeret, vt lacrymis animi mœrorem satiaret. Testis miraculo præparatur inuidia; ex inimica salus.

32. Maria ergo cùm venisset, vbi erat Iesus, videns eum, cecidit ad pedes eius, & dicit ei, Domine, si fuisses hic, non esset mortuus frater meus.

32. Progressa Maria reperit Dominum nondum oppidi mœnia ingressum. Simulátque eum conspicata est, accidit ad pedes, & lacrymabili voce profatur: Domine, si in tempore húc adfuisses, frater meus viueret, & hoc lacrymabili luctu careremus.

33. Iesus ergò, vt vidit eam plorantem, & Iudæos, qui venerant cum ea plorantes, infremuit spiritu, & turbauit seipsum.

33. Iesus autem videns Mariam totam in luctu esse, Iudæos item, qui illam comitabantur; vnà flentes, infremuit spiritu, ac semetipsum turbauit, humanæ naturæ veritatem præ se ferens, mox diuinum indicium prolaturus. Quàm iustè patientis lacrymæ exigunt lacrymas compassionis.

34. Et dixit, Vbi posuistis eum? Dicunt ei, Domine, veni, & vide.

34. Vbi, inquit, posuistis eum? non quod ignoraret, sed vt à miraculo omnem suspitionem fuci secluderet. Respondent cognati, Domine, veni, & vide.

35. Et lacrymatus est Iesus.

35. Ea vox arguebat non procul esse monumentum: támque velut ad sepulchrum commonstratum renouato dolore Iesus est lacrymatus.

36. Dixerunt ergo Iudæi: ecce quomodo amabat eum.

36. Credentes Iudæi Iesum sic affici ob mortem amici, & non ob hominis miseriam, En, inquiunt, quàm vnicè dilexerat Lazarum, cum sic flet mortuum, cùm illi sanguine iunctus non esset.

37. Quidam autem ex ipsis dixerunt, Non poterat hic, qui aperuit oculos cæci nati, facere, vt hic non moreretur.

37. Aderant autem & qui id verterent in calumniam, fantes: Non-ne hic nuper cæci nati lumina aperuit, quicum nihil erat illi familiaritatis? Cur non effecit, ne tantus moreretur amicus?

38. Iesus ergo rursùm fremens in semetipso venit ad monumen-

38. Iam ergo Dominus monumento vicinus, quo planè doceret, horrendum esse hominis statum peccatis inueterati, rursus

Escob. & Mend. in Euang. de Temp. T. I.

-tum. Erat autem ſpelunca, & lapis ſuperpoſitus erat ei.

muit, atque ſeipſum turbauit. Ventum ad monumentum. Erat ſpelunca, cuius os ſaxo impoſito erat occluſum.

39. Ait Ieſus, Tollite lapidem. Dixit ei Martha ſoror eius, qui mortuus fuerat, Domine, iam fœter, quatriduanus eſt enim.

39. *Ad cognatos conuerſus, Tollite (ait Ieſus) lapidem. Augebat & miraculi certitudinem Marthæ ſimplicitas; oblita, quid e: pollicitus eſſet Dominus. Verebatur, ne ſublato lapide, fœtor cadaueris diffunderetur. Domine, inquit, fœtet; hic enim eſt quartus dies, quo mortuus eſt.*

40. Dicit ei Ieſus, Non-ne dixi tibi, quoniam ſi credideris, videbis gloriam Dei?

40. *An excidit, (Ieſus inſtat) quòd tibi modò dixi: Si credideris, futurum, vt per fratris tui mortem Dei gloria illuſtretur?*

41. Tulerunt ergò lapidem. Ieſus autem, eleuatis ſurſum oculis, dixit, Pater, gratias ago tibi, quoniam audiſti me.

41. *Cunctis igitur ad nouæ rei miraculum ſuſpenſis, iuſſu Domini ſublatus eſt lapis. Mox Ieſus ſuſpiciens in cælum edocet, quidquid magnificum à nobis geritur, ad Deum autorem oportere referri. Pater, inquit, ago tibi gratias, quod votum meum audieris.*

42. Ego autem ſciebam, quia ſemper me audis: ſed propter populum, qui circunſtat, dixi; vt credant, quia tu me miſiſti.

42. *Non quòd hoc mihi nouum ſit; noui enim, quòd cùm eadem ſit voluntas tua, meáque, nunquam non audis, ſi quid à te peto. Nec enim ego quidquam volo, quod tu nolis: ſed ob turbam circunſtantem hâc vtor oratione: vt conſpecto miraculo, credant me à te in Orbem terrarum immiſſum, cuncta ex tua gerere voluntate.*

43. Hæc cùm dixiſſet, voce magnâ clamauit, Lazare, veni foras.

43. *Hæc Patri eloquutus, magna voce declamans euocat mortuum: Lazare, prodi foras. Magna vox magnæ virtutis documentum. Peccatrix anima in tenebris criminum ſepulta vocis magnæ indiget terrore.*

44. Et ſtatim prodiit, qui fuerat mortuus, ligatus manus, & pedes inſtitis, & facies illius ſudario erat ligata. Dixit eis Ieſus, ſoluite eum, & ſinite abire.

44. *Haud mora, ſtatim ad inclamantis vocem ſub omnium prodijt oculos, qui fuerat mortuus, ac ſepultus. Prodijt autem corpore ſano, cum toto tamen ornatu ſepulchrali, quò magis omnes agnoſcerent hunc eſſe, quem tali cultu ſepelierant. Erant iuxtà funerum conſuetudinem inſtitis pedes illi deuincti, manus ſepulchralibus vinculis colligatæ, facies obuincta ſudario. Soluite, inquit, eum, & ſinite abire. Vt alacer inceſſus oſtenderet hominem non ſolùm viuere, ſed valere.*

45. Multi ergò ex Iudæis, qui venerant ad Mariam, & Martham, & viderant, quæ fecit Ieſus, crediderunt in eum.

45. *Multi tandem, qui officij gratiâ ad Martham venerant, & Mariam, tam inſigni conſpecto prodigio, crediderunt illum eſſe Meſſiam adhærentes illi, cuius virtutem ſpectauerant.*

SECTIO

SECTIO PRIMA.

Domini ad Bethaniam aduentus.

TEXTVS.

VERS. 1. ERAT quidam languens Lazarus à Bethaniâ de Castello Mariæ,
& Marthæ sororum eius. 2. Maria autem erat, quæ vnxit Do-
minum vnguento, & extersit pedes eius capillis suis: cuius fra-
ter Lazarus infirmabatur. 3. Miserunt ergo sorores eius ad eum, dicentes,
Domine, ecce quem amas, infirmatur. 4. Audiens autem Iesus, dixit eis: In-
firmitas hæc non est ad mortem, sed pro gloriâ Dei: vt glorificetur Filius Dei
per eam. 5. Diligebat autem Iesus Martham, & sororem eius Mariam, & La-
zarum. 6. Vt ergo audiuit, quia infirmabatur, tunc quidem mansit in eodem
loco duobus diebus. 7. Deinde post hæc dicit Discipulis suis, Eamus in Iudæam
iterum. 8. Dicunt ei Discipuli, Rabbi, nunc quærebant te Iudæi lapidare, &
iterum vadis illuc? 9. Respondit Iesus, Non-ne duodecim sunt horæ diei? Si
quis ambulauerit in die non offendit: quia lucem huius Mundi videt. 10. Si
autem ambulauerit in nocte, offendit: quia lux non est in eo. 11. Hæc ait: &
post hæc dicit eis, Lazarus amicus noster dormit: sed vado, vt à somno excitem
eum. 12. Dixerunt ergo Discipuli eius, Domine, si dormit, saluus erit. 13. Di-
xerat autem Iesus de morte eius; illi autem putauerunt, quia de dormitione som-
ni diceret. 14. Tunc ergo Iesus dixit eis manifestè, Lazarus mortuus est. 15. Et
gaudeo propter vos (vt credatis) quoniam non eram ibi. Sed eamus ad eum.
16. Dicit ergo Thomas, qui dicitur Didymus, Eamus & nos, & moriamur cum
eo. 17. Venit itaque Iesus, & inuenit eum quatuor dies iam in monumento ha-
bentem.

COMMENTARIVS LITERALIS.

§. I.

De Lazaro, & sororibus.

1. *De Bethania Castello.*

RAT *quidam languens Lazarus.* Languore Lazarus tenebatur Bethaniæ, Castellum, seu Vicus Marthæ & Mariæ sororum Lazari ægrotantis. Iacebat Vicus ille propè Ierosolymam ad montis Oliueti radicem per milliaria duo ferè distans ab Vrbe. An Castellum de earum dominio fuerit: an verò dictum earum, quia in eo illæ exortæ? Incertum omnino. Ego tamen probabilius duxerim de earum dominio Castellum extitisse, inibiqué frequentius commorari.

2. *Num eadem Maria de qua Ioannes, & de qua alij Euangelistæ.*

Maria autem erat, quæ vnxit Dominum vnguento, &c. An eadem sit Maria, cuius meminit Ioannes, & de quâ alij Euangelistæ scripserunt? Apud Lucam cap.7. dicitur peccatrix, Dominique pedes inungens, & tergens: cuius Matthæus, & Marcus memoriam gessere. Est-ne Lazari, ac Marthæ soror? Quidam tres, quidam duas, quidam autem vnam, & eandem esse contendunt. Nam Origenes tract.35.in Mat. tres esse probare contendit. Consentientibus Chrys. hom.61.in Ioan. Niceph.lib.1.Hist c.27.& aliis. At Hieronym.Matth.26.Chrys.hom.81.in Mat. & alij multi duas esse contendunt, vnam, cuius meminit Ioannes; alteram, de quâ alij Euangelistæ memoriam gesserunt. Fauet locus Clementis Rom. lib. 3. Const. *Erant nobiscum Mater Domini, & sorores eius: præterea Maria Magdalena, & Maria Iacobi, & Martha, & Maria sorores Lazari.* Porro eandem esse sentiunt, cuius distinctas historias diuersi Euangelistæ, & diuersis in locis descripsere, Augustinus lib.2. de Consf.cap.78.& 79.Innocentius lib.2.de Sacram. Altar.cap.56.Gregorius hom.33.in Euang. Cùm Lucæ c.7. Mariæ pœnitudinem exposuero, vberiùs rem discutiam.

Tres Mariæ. *Orig.* *Chrys.* *Niceph.* *Duæ Mariæ.* *Hieron.* *Chrys.* *Vnica Maria.* *August.* *Innoc.* *Gregor.*

3. *Authoris hæc est sententia, quæ probatur ex Ioanne.*

In præsenti mihi sufficiat Ecclesiæ authoritas, vt vnicam Magdalenam affirmem. An non apertè Ioannes asserit hanc esse illam, *quæ vnxit Dominum vnguento, & extersit pedes eius capillis suis?* De hâc Matthæus & Lucas asserunt fuisse peccatricem. Obiicis Ioannem loquutum de vnctione Bethaniæ postmodum peragendâ, præteritum apponens pro futuro. Solent quidem Euangelistæ vti anticipatione, sed non quando ipsimet narraturi sunt, quæ per anticipationem dicuntur. Vndè existimo veram causam, ob quam, hæc dixit Ioannes, esse, vt ostendat eam esse Mariam quæ quando ista facta sunt, iam Domini pedes inunxerat in domo Simonis, cuius historiæ meminit Lucas c.7. Ac si diceret Ioannes, Hæc Maria Lazari soror illa eadem est, quæ antequam hoc gestum esset, quod narrare aggredior, pedes Domini inunxerat, & capillis in domo Simonis extersérat, & cui Dominus peccata remiserat.

§. II.

De sororum ad Dominum legatione.

MIſerunt ergo ſorores eius ad eum, dicentes, Domine, ecce quem amas infirmatur. Par-
4. *Breue ac prudens nuncium.* ticula, *Ergo*, indicat cauſam, cur ſorores ad Dominum nuncium immiſerunt; nempè cùm frater ægritudine vexaretur. Diſtabat locus, vbi tunc aderat Chriſtus, ſcilicet Bethabara a Bethania Lazari, iter duorum ferè dierum, quantum probabile eſt Dominum ſolitum conficere. Breue quidem, ſed prudens nuntium. *Domine* honoris causâ dicitur; honore enim præuenimus, quos rogamus. *Ecce infirmatur*, Vox ſignificantis, & notum facientis, quod ignoraſſe eum arbitrabantur. *Quem amas*, cauſa eſt impetrandi. Cùm enim ſubuenire poſſis, & ames, te ſubuenturum ſperamus. An non accommodatius dicerent, en qui te amat infirmitate premitur? Auguſtinus lib. de catech. rudib. cap. 4. *Rudis*
Auguſt. *eſt animus, qui dilectionem, quam nolit impendere, nolit rependere. Poterant ergo dicere, ecce qui te amat, infirmatur.* Ita Luc.7. factum. *Dignus eſt, vt hoc ei praeſtes; diligit enim gentem noſtram.*
Luc.7. Profectò dum dicunt, ecce quem amas, Lazari erga Dominum dilectionem profitentur. Amat enim Dominus Lazarum, quia ab ipſo, Dei auxilio, diligitur: at prior diligit nos, qui id præſtat, quo poſſimus diligere, ideo profantur: ecce quem amas.

Cur non rogant Dominum, vt ſe itineri accingat, vt ſubueniat ægrotanti? Reſpondet Gre-
5. *Cur non petunt, vt accedat Dominus?* gorius lib. 6. Mor. cap.17. *Amor etiam mentes pigras ad opus excitat, nec calcaribus indiget.* Toletus, Hàc ratione *non rogant, vt ſanet; amantis electioni omnia prudenter committunt.*
Gregor. Toler. Equidem non tantùm fidei, quantùm prudentiæ humanæ hoc in nuntio reor ineſſe: tanquam enim ad merum hominem nuntium immittunt, eum certiorem facientes quaſi neſcium infirmitatis.

6. *Expenditur Saluatoris mens.* *Audiens autem Ieſus, dicit eis: infirmitas hac non eſt ad mortem. τὸ dixit eis*, innuit duos, vel plures fuiſſe immiſſos, ſignificat ergo ſibi iam fuiſſe notam infirmitatem, dum cauſas ipſius aperuit. Deinde ſe Dei filium profitetur, adiiciens: *Vt glorificetur Filius Dei per eam.* Conſolatur denique ſanitatem promittendo. Lazarus mortuus non eſt ſicut ex infirmitatibus reli-
Auguſt. qui moriuntur ægroti non ampliùs hoc in ſeculo victuri citò enim fuit ad vitā reuocatus. Auguſtinus, Rectè dicit, *Infirmitas hac non eſt ad mortem; quando nec ipſa mors fuit ad mortem; habet enim mors duo, vnum eſt, animam a corpore ſeparare, & compoſitum diſſoluere; alterum eſt, vita huius ſeculi finem imponere.* Infirmitas Lazari ad mortem fuit, quia anima eius à corpore ſeparata eſt: ad mortem autem non fuit, quia terminus huius vitæ non fuit; nam iterum eſt corpori coniuncta.

7. *Quid pro gloria Dei, & glorificatione Filij Dei?* Auguſt. *Sed pro gloriâ Dei, vt glorificetur Filius Dei per eam.* Auguſtinus Tract.49. aſſerit particulam vnam eſſe alterius declarationem: illudque *Dei* ad Filium referri: cum enim dictum ſit, *Pro gloria Dei*, explicat, *vt Filius Dei glorificetur per eam.* Fauet, quia non adeſt aliqua diſiunguens particula; non enim dictum eſt. *Pro gloriâ Dei, & vt glorificetur Filius Dei per eam.*
Hilarius lib. 9. Trini. Ambroſius lib. 4. de fide Hilar.
cap. 6. & Chryſoſtomus hom. 61. priorem par- Chryſ.
tem ad Patrem, poſteriorem ad Filium referunt. *Infirmitas eſt pro gloria Patris, vt glorificetur Filius per eam: gloria enim Filij Patris gloria eſt.* Alij hanc partem, *vt glorificetur Filius Dei per eam*, de Filij paſſione expoſuerunt: quia hoc miraculum in causâ fuit, vt Iudæi mortem Chriſto omnino inferre decernerent. Nós au- *Auctoris ſententia.*
tem exponimus de eâ glorificatione, quæ per miracula facta eſt, quâ Chriſtus Mundo ſuam diuinitatem manifeſtauit. Quod maximè in hoc miraculo effectum, de quo dicitur, Totus Mundus vadit poſt eum.

§. III.

De Chriſti commoratione, & profectione.

DIligebat autem Ieſus Martham, & ſororem 8.
eius Mariam, & Lazarum. Quorſum *Cur ſit mentio amoris Ieſu erga Lazarum, & ſorores?*
Ioannes amoris Chriſti erga hos fratres mentionem geſſerit? Primò, ne quòd non ſtatim ad ſanandum profectus fuerit, ſed duobus expectârit diebus, vllus adſcriberet voluntati, quaſi noluerit; ſed myſterio, vt maius miraculum, & illuſtrius excitaretur. Tum vt verum eſſe, quod ſorores dixerant, confirmaret: *Ecce quèm amas*; amabat enim Lazarum, & ſorores eius. Cæterùm vt amorem hunc, & dilectionem, qua eas Chriſtus proſequebatur, notam fidelibus relinqueret. Denique quia ex notitiâ dilectionis huius aliqua quæ narranda ſunt, manifeſtiora redduntur.

Quonammodo autem Dominus Lazarum, & 9.
ſorores diligebat? Toletus reſpondet, *Vt Deus,* *Quonammodo eos diligeret?*
& vt homo. Vt Deus quidem dilexit non ſolùm dilectione illâ quâ ſic dilexit peccatores, vt pro eis homo fieret: ſed quâ diligit iuſtos. Vt homo autem naturali amore, quia familiares erant, & in hoſpitium eum ſoliti recipere. Addo morali dilectione eos propter honeſtatem amauiſſe, quia ſtudioſi valde. Charitate etiam diligebat propter Deum ipſum, ſicut & alios homines, quos charitate amabat.

Vt ergò audiuit, quia infirmabatur, tunc qui- 10.
dem manſit in eodem loco duobus diebus. Quo- *Quonammodo hi duo dies computandi?*
nammodo hi duo dies computandi? Chryſoſtomus hom. 61. & Euthymius putant ab illo die, Chryſ.
quo nuncius venit, alios duos expectaſſe, Euthym.
& quarto veniſſe: mortuum autem Lazarum fuiſſe eodem die, quo nuncius aduenit. Arbitror nuncio accepto, duos dies Dominum expectâſſe, illum nempe, quo nuncium accepit, quando Lazarus mortuus proculdubio eſt, & ſequentem: tertio autem Diſcipulis dixiſſe Lazarum mortuum, eodémque die tertio profectum in Iudæam: ac quarto demum mortis, & ſepulturæ Lazari perueniſſe, & ſuſcitâſſe. Aliqui affirmant, non eodem die mortuum, & ſepultum; quia quatuor dies habentem in monu-
mento Chriſtus inuenit. Ego autem eodem die *Quid ſentiā.*
ſepultum aſſero; nam Martha fœtorem corporis obiiciens, quatriduanum eſſe dixit. Ad fœtorem

torem autem à morte ipsâ dies numerantur. An non sæpe eodem mortis die cadauer humo traditur præcipue cum in principio diei ægrotus excedit?

11. *Deinde post hæc, dixit Discipulis suis, Eamus in Iudæam iterum.* Transactis diebus duobus (vt asserit Nyssenus lib. de crea. hom. cap. 26.) Discipulos vt iterum secum veniant in Iudæam, inuitat. Erat enim Bethania in Iudæa. Sciebat Dominus timiditatem eorum, ideo id prædicit; & vt ignauiam tacitè arguat; & ne, re insperatâ, turbarentur postea, quando in Iudæam peruenissent.

Ad profectionem in Iudæã inuitat.
Ien.

12. *Dicunt ei Discipuli, Rabbi, nunc quærebant te Iudæi lapidare, & iterum vadis illuc?* An consulerent Christo? Sanè, sed magis sibi. Sæpe charitatis specie erga proximos res agimus nostras. Particula *Nunc* idem hîc, quod *Paulo antè*, nam in festo Encæniorum proximè elapso, Iudæi Christum lapidibus voluerunt vulnerare. Cap. 10.

Discipulorum metus.

13. *Respondit Iesus, Non-ne duodecim sunt horæ diei? Si quis ambulauerit in die, non offendit, quia lucem huius Mundi videt: si autem ambulauerit in nocte, offendit, quia lux non est in eo.* Missis tribus mysticis Chrysostomi, Ambrosij, & Augustini interpretationibus, meniororecentiorum sententiam affirmantem verba esse prouerbialiter dicta ad significandum mutationem facilem hominum; temporis enim variatione mutantur. Duodecim sunt horæ diei, & non semper homo in eadem voluntate persistit: sed quod manè cogitat, vespere mutat. Probarem expositionem, si verba sequentia non duriusculè sensui aptarentur.

Facilis hominum mutatio.

14. Me igitur interprete, huius sensus metaphoræ: Dies duodecim horas habet, & qui ambulat in vnâ earum, etiam si vltima sit, quia adhuc lux est, & nondum tenebræ superuenerunt, securè ambulare potest sine offensionis periculo: nam in quæ impingi solet, manifesta sunt, & declinare facile vnusquisque potest. At quando nox aduenit, minùs securè homo ambulat: cùm enim deficiente lumine offendicula non videantur, facile impingit. Duodecim diei horis tempus vitæ suæ Dominus signat, quando nemo ei nocere, nec eum comprehendere potuit; quia quæ disposuerat secundùm diuinum beneplacitum, omnia erat completurus. Noctem verò tempus passionis appellat, de quo dixit, *Hæc est hora vestra, & potestas tenebrarum.* Erat quidem vicina nox, quia Passionis tempus instabat: tamen adhuc erat hora diei, quando nemo ei poterat nocere, nec in eum manus inijcere. Similis sententia Luc. 13.

Auctoris expositio.

15. *Hæc ait, & post hæc dicit eis, Lazarus amicus noster dormit; vado, vt à somno excitem eum.* Cur mortem somnum appellauit? Cum quia citò erat suscitandus, tum vt facilitatem indicet, quâ mortuos suscitaret. Facilè vobis excitare dormientem? Tam facile mihi mortuos suscitare. Amicum communem appellat; Meus, & vester amicus dormit. Quare? Vt amici causâ obiectâ, facilè eos ad viam excitaret. Sunt enim pro amicorum causis pericula contemnenda.

Cur mortem somnum appellarit?

16. *Dixerunt ergò Discipuli, Domine, si dormit, saluus erit.* Si dormit, non indiget amplius medicamine, non redeas ad Iudæam. Non certa medicinæ regula; somnus enim aliquando mortis indicamentum. Scio tamen ægritudines esse, in quibus somnus recuperandæ salutis perspicuum est indicium. Sed reor Discipulos loquutos non ex peritiâ medicinæ, sed ex vulgaris dicti prolatione.

Loquuntur Discipuli ex dicto vulgari.

Dixerat autem Iesus de morte eius: illi autem putauerunt, quia de dormitione somni diceret. Quonammodo Discipuli potuerint concipere, tantum itineris, tam periculosum voluisse Dominum conficere, vt à somno communi eum excitaret? Chrysostomus & Euthymius respondent Discipulos putasse, Christum in ænigmate fuisse locutum. Aptius assero sententiam Discipulorum considerandam tanquam hominum imperfectorum, & qui nondum Christi fidem, & notitiam, vt par erat, fuerant assecuti. Quod timiditas ipsorum, & difficultas redeundi cum illo in Iudæam satis indicabant. 17.

Sententia Discipulorum imperfectione laborantium.
Chrys.
Euth.

Tunc ergo Iesus dixit eis, Lazarus mortuus est. Particula *ergo*: illationem ex præcedentibus indicat, nempe quia non intellexerunt verborum sensum; idcirco sine metaphorâ, vt intelligerent, expressit. 18.

Mors Lazari exprimitur.

Et gaudeo propter vos, vt credatis, quoniam non eram ibi. An gaudet Dominus de Lazari morte? Toletus, *Gaudere licet in malis, quæ hominibus à Deo immittuntur, non propter eorum malum, sed propter eorundem, aut aliorum spiritualem salutem, aut profectum, quando per ea ad Deum conuertuntur, aut in melius proficiunt.* Attamen coniungendum est vltimum verbum primo: Gaudeo me ibi non adfuisse, & hoc propter vos, vt credatis, & audientes me absentem obitum prædixisse, & eum videntes à me ad viuos reuocatum: quod, si à me inibi commorante sanatus fuisset, minimè videretis. 19.

Quodnam Domini gaudium?
Tolet.

Sed eamus ad eum. Sicut nos ægrotos inuisimus, Christus inuisit mortuos. Tam facilè enim ei mortuis vitam, quàm ægrotis conferre sanitatem. Insinuat Dominus, velle se eum ad vitam reuocare, veluti aliquis a somno excitatur ad vigiliam. 20.

Christus mortuos inuisit, sicut nos ægrotos.

Dicit ergo Thomas, qui dicitur Didymus, ad condiscipulos, Eamus & nos, & moriamur cum illo. Verba dilectionis erga Christum esse reor, & fortitudinis. Dilectionis quidem, quia sine Christo vitam propriam contempsit; fortitudinis, quia à periculo, quod animo conceperat, non retardabatur, quo minus Magistrum sequeretur. Attamen fidem imperfectam video, nondum enim virtutem, & potentiam Christi, quâ eos poterat à quolibet liberare periculo, agnoscebat, putans in reditu ad Iudæam moriendum. Thomas *Didymus* dictus à Græcis, quod apud Latinos *Gemellus*, seu qui simul cum fratre exoritur. De quo tom. 4. disseruimus. 21.

Dilectionis verba, sed imperfectæ fidei.

Venit itaque Iesus, & inuenit eum quatuor dies iam in monumento habentem. Cum eodem die monumento Lazarus fuerit addictus, quo decesserat, dies aderat à morte, & monumento quartus, quum Dominus Bethaniam peruenit. 22.

Dies quartus mortis, & sepulturæ.

IN IESVM DEFVNCTORVM SVSCITATOREM.

PANEGYRICVS MORALIS PRIMVS CIRCA LITERAM.

EX DOMINI AD BETHANIAM aduentu.

OBSERVATIO I.

Ad illa verba.

Ecce quem amas infirmatur.

Lazarus peccatoris gerens personam, propitio Numine, ægritudine afficitur.

Se etenim tunc hominis amicum Deus ostendit, cum delinquentem corripit: inimicum autem, cum nos impunè delinquere finit.

23. AZARVS languens, & mortuus peccatoris Patribus exponit imaginem. Quomodo ergo amicus vocitatur: *Ecce quem amas. Lazarus amicus noster dormit, Ecce quomodo amabat eum. Diligebat Dominus Martham, Mariam, & Lazarum.* Peccator amicus? Profectò Deus tunc peccatoris se amicum admodum profitetur, quum illum corripit, ac vulnerat delinquentem: vt vexatus ægritudine resipiscat; sicut se inimicum maximè ostentat, dum impunè finit delinquentem. Duplici puncto confirmabo.

CAPVT PRIMVM.

Amicus Deus peccatorem diuexat.

24. *Puniens delinquentes Deus instat correctioni.* Tertul.

FAtur Deus, *Ego quos diligo, castigo.* Vbi Tertullianus de Patien. *O seruum illum beatum, cuius emendationi Dominus instat! cui dignatur irasci, quem admonendi dissimulatione non decipit. Ego, inquit, quos diligo castigo.* Magnum equidem dilectionis diuinæ documentum est, supplicio affici peccatorem, puniens enim delinquentis instat emendationi.

25. David cecinit, *Deus, tu propitius fuisti eis, & vlciscens in omnes adinuentiones eorum.* Psal. 98. Nihil adinuenerunt, vt suæ indulgerent voluptati, in quo non supplicio speciali afficerentur. O Dominum hostiliter iratum! Imo ô amicè aduersùs delinquentes commotum! Quàm propitius cùm irascitur, si misericors peccatori pœnitenti curat ignoscere! Bernardus serm. 42 in Cant. *Non enim cum noscio, sed cum sensio te iratum, tunc maximè confido propitium. Etenim cùm iratus fueris misericordiæ recordaberis.* Pondera illas particulas, *Propitius fuisti eis, & vlciscens.* Puniuit Dominus Moysem & Aaron, quorum supplicij Rex Vates memoriam gerit; hoc autem vocat aptè propitiationem, quia affecti suppliciis ad mentem meliorem accesserunt. Bernardus addit, *Deus tu propitius fuisti eis, & vlciscens. Moysem loquitur, & Aaron, quos modò puniuerat: & hoc vocat propitiationem, quod eorum Deus non pepercit excessibus.*

Propitius, & amicus vlciscitur Deus, quia peccator corrigitur. Psalm. 98. Bernard.

26. *Non abscedit Deus à peccatore, qui corripiens supplicio lesa.*

Ieremiæ ex ore Conditor, *Dolore, & flagello castigaberis, vt nō abscedat anima mea abs te.* cap.... Illud, *Non abscedat anima mea*, indicat Dominum adhuc amicum, dilectio enim cordium est copulatio. *Conglutinata est anima Ionathæ, & Dauidis.* Non dubium, quin à peccatore Dominus abscedat, sed qui clamat, *Vt non abscedat anima mea abs te*, ostendit quasi erga adhuc amicum se gerere Conditorem: illúdque delinquentem puniri, idem quodammodo esse, ac Dominum ab homine non recessisse. Origenes hom. 8. in Exod. *Vide misericordiam, & pietatem amici Dei, quando vult misereri, indignari se dicit, & irasci, sicut per Ieremiam dicit. Dolore castigaberis, vt non discedat anima mea abs te. Hæc si intelligis miserantis, & amici Dei vox est.* Orig.

27. *Excoqui nos ad puritatem amicitiæ documentum est.* Isai. 1. Basil.

Quàm amica vox illa, *Excoquam ad purum scoriam tuam*, Dominus inquit, Isai. 1. An non ignis vi scoria excoquitur? Ita planè, sed ad puritatem assolet excoqui, quod quidem Dei amici est perspicuum documentum. D. Basil. *Sic peccatoribus indignatur Deus, vt eos beneficentiâ suâ afficiat. Neque enim ad extremam inanitionem eos plectit, sed castigat ad purum, seu ad morum correctionem.*

28. *Felicitas est, misericordiam non mereri.* Ezech. Hieron.

Si Deus amicus quodammodo adhuc apud hominem delinquentem cùm punit perseuerat, magnam reor fælicitatem esse non mereri misericordiam, quia id ipsum præstantissima misericordia est. Per Ezechielem Conditor, *Non parcet oculus meus, nec miserebor.* cap. 8. Vbi Hieronymus. *Magna interdum fælicitatis est, misericor*

miſericordiam non mereri. Non dixit, Miſericordiam non accipere, ſed *non mereri.* Ac ſi [illegible] ceret Ipſum delictum, quo miſericordiam non meremur, quodammodò eſt felicitatis, quia ipſa punitio præſtantiſſima eſt miſericordia.

Capvt Secvndvm.

Inimicus Deus non punit peccatorem.

29. DElinquenti Ieroſolymæ Dominus minitatur, *Propterea diſcedet zelus meus à te, & non iraſcar vltrà ſuper te.* Ezech. 16. Copula illas particulas: *Non iraſcar, Diſcedet zelus meus.* Cùm iraſcitur Deus, zelo accenditur erga peccatores, vt reducat. At ab irâ cadere, idem eſt, ac zelum extingui. Hieronymus ad Pſal. 14. *Magna eſt ira Dei, quando nobis non iraſcitur.* Delinquit ſponſa, coniuge zelatore: comperitur iniquitas, vulgariter expono. (*Zelos aueriguados,*) non zelat maritus, ſiue zelus extinguitur, quia coniugem delinquentem internecioni dedicat. *Ira magna Dei*, quum non iraſcitur, (addit Doctor) reſeruat enim nos ſicut vitulum in occiſionem, Audi quid Sponſæ Ieroſolymæ Deus: *Ad Ieruſalem enim dicit, Multa ſunt peccata tua, & multa iniquitates: propterea non iraſcor tibi.* Sic Hieronymus.

[illegible] quando non iraſcitur, [illegible] Ezech 16. [illegible]

30. Alibi Deus, *Miſereamur impio, & non diſcet facere iuſtitiam.* Iſa. 26. Quia ſicut non miſereri Dominum delinquentium, pœnitudinis doctrina eſt: miſereri peccanti occaſio eſt vberioris iniquitatis, quia delinquens incolumis non diſcit. Bernardus ſerm. 42. in Cant. *Tunc magis iraſcitur Deus, quando non iraſcitur. Miſereamur, inquit, impio, & non diſcet facere iuſtitiam. Miſericordiam hanc ego nolo: ſuper omnem iram miſeratio iſta eſt ſepiès mihi via iuſtitia.*

Miſereri aliquando ſupplicium eſt. Iſa. 26. Bernard.

31. Num non ab inimiciſſimo Numine ſententia illa profunditur: *Propter hoc non viſitabo ſuper filias veſtras, cùm fornicantur.* Oſe. 4. τὸ *Propter hoc* ponderatione libra. Propter quid ô Domine, non viſitabis ſuper filias delinquentes? Quia extremo ſupplicio euro peccatrices miſeras addici, vt ſine correptione intereant. Origenes hom. 8. in Exod. *Vis audire indignantis Dei terribilem vocem? Audi, quod dicit per Prophetam: Propter hoc non viſitabo ſuper filias veſtras, cum fornicantur. Hoc eſt terribile, hoc extremum, cùm iam non corripimur delinquentes.*

[illegible] Oſe. 4. Orig.

32. Expendit Vates, *Miſit in eos iram indignationis ſuæ.* Pſalm. 77. Si ira eſt, indignationis eſt neceſſariò; quare ergo iram indignationis appellauit. Certe eſt ira indignationis, & ira miſericordiæ: indignationis ira eſt illa, quando peccatores ob commiſſa delicta non puniuntur, non emendantur; at miſericordiæ ira eſt, cum punitione ad correctionem afficiuntur. Cùm igitur Deus punit miſericors oſtenditur, cum parcit ſeueritatem præ ſe fert. Ambroſius, *[illegible]cit iraſci, qui Arthoneſt legum, cui terrendi eſt voluntas, non puniendi. Imitamini ergo Imperatores exemplum diuinum, vt ſitis in exigendis ſuppliciis miſericordes.* Id eſt exigite ſupplicia; tunc enim vos plenos miſericordiâ ſubditis corrigendis exhibebitis.

Ira [illegible] Dei [illegible] corripimur, [illegible] errantes non puni[illegible]tur, [illegible] eſt ira miſericordia. Pſal. 77. Ambr.

33. Aiebat Ariſtoteles lib. 10. Ethic. *Oportet malos prouocare ad virtutem per pœnam; inſanabiles totaliter exterminare.* Deſperatos quidem. Tanquam deſperata ſalus illius, qui dignus ſupplicio non habetur. Horatius Epiſt. libr. 1. epiſt. 1[illegible].

Pietas ſine miſericordia aliquando eſt, non corripi delinquentes. Ariſt. Horat.

Oderunt peccare boni virtutis amore,
Oderunt peccare mali formidine pœnæ.

Ergo ſi impius à formidine pœnæ ex irati admodum Numinis indulgentiâ, ſeu taciturnitate, (*lento gradu ad vindictam ſui diuinâ procedente irâ vt tarditatem ſupplicij tardi grauitate compenſet.* Valer. Maxim. lib. 1.) liberatur, effrenatè delinquit. O pietas ſine miſericordia.

Observatio II.

Ad illa verba:

Lazarus amicus noſter dormit.

Quam illuſtre Lazari elogium eſt, à Domino amicum appellari!

Vnde iuſtus, cuius vel vocari ſeruum, eximia laus eſt, ſuam dignitatem agnoſcat.

GLORIAM hominis miror, quum illum exaudio Dei amicum appellari: nec quonammodo id ſermone exornem, vnquam inueni. Certè famuli, aut ſerui appellatio vulgaris cum ſit creſcit adeò ſi *Dei* addatur particula, vt minùm in modum præſtantiſſimos viros exornet. Famulus eſt Dei, Dei eſt ſeruus. O elogium ineffabile! Quid ſi Dei amicus valeat appellari? 34.

Auguſtiſſimus ille Ioſue, poſt egregia geſta, 35.
poſt Solem & Lunam obſequentem; poſt innumeras hoſtium copias extinctas; poſt fidem Dei nominis propagatam, obiit. Porro conatus Textus Sacer eum poſteritati tradere honore cumulatum, eiúſque opera mirificè laudare, ſic ſcripſit. *Mortuus eſt autem Ioſue Filius Nun, famulus Domini.* Ioſ. 2. Epitaphij loco elogium hoc: *Famulus Domini*, quæque egregia complectens. Quanta id dignitas? Vulgarem exiſtimas? mediocrem? magnam? ſupremam? Infinitam-ne audeam vocitare? Audi Hieronymum. *Infinita dignitas eſt, ſe dicere, eſſe ſeruum Domini.*

Infinita dignitas, ſeruū eſſe Domini. Ioſ. 2. Hieron.

Quàm dulce mihi Dauidicum inſonat carmen! *O Domine, quia ego ſeruus tuus, ſeruus tuus, & filius ancillæ tuæ.* Pſal. 15. Vbi particula, *ſeruus tuus* ex mente Hieronymi appoſita eſt, prout opponitur ſeruo peccati; ac ſi diceret: Iam peccati ſeruus non ſum. *Grandis dignitas* (ait Doctor) *eſt, & meriti, non eſſe ſeruum peccati.* Adde ſpecialiſſimam Dei ſeruitutem: Non ſolum iuſtus ille peccati ſeruus non eſt, ſed accuratiſſimo (virtutum exercitamento) Deo impendit obſequium: quanta dignitas? An non ex grandi ad infinitam aſcendit? 36.

Grandis dignitas eſt non eſſe ſeruum peccati: quid ſpecialiſſimè ſeruū eſſe Dei? Pſal. 15. Hieron.

Poſt

37. *Iusto iucunda assentatio est, Dei seruũ se vocatum exaudire.* Dan. 3.

Postquam mente euolui, quonammodo possem assentari alicui, quem vellem mihi admodum conciliari, nullam augustiorem assentationem excogitare valui, quàm si illum seruum Domini appellarem. Edoctus fui à Rege illo Babylonico, qui postquam tres adolescentes igni traditos vidit ab igne minimè absumptos, curans eos rursum ad se attrahere, dixit: *Serui Dei Excelsi, egredimini.* Dan. 3. Vbi diuus Chrysostomus hom. 8. ad Eph. 4. *Vocem vocauit iucundissimam, sciebat se eâ maximè assentari.* Si assentari cupis aptiùs eos Reges, aut totius Orbis Dominos compella. O prudens assentator! *Non si eos vocasset Reges, non si Dominos Orbis terræ, non tantâ eos affecisset voluptate, quantâ cum eis dixit: Serui Dei excelsi, egredimini.* Si assentatione cupiebat demulcere, allicere ad se adolescentes, seruos Domini appellans, eos magnâ afficit voluptate. Liceat vulgari idiomate exponere. *Oiendo que les llaman sieruos de Dios, se dan por lisongeados.* (Chrys.)

38. *Se Paulus honoris gratia non Apostolum, sed Dei seruum appellat.* Phil. 1.

Vt autem constet hoc titulo Diuos maximè affici voluptate non eos Dei seruos appellemus, sed ipsos audiamus, cùm se ad maiorem Dei gloriam (ex Numinis interna præscriptione) commendare conantur. Paulus Gentium Doctor, Ecclesiæ Apostolus antonomasticè, de se scribit, *Paulus seruus Iesu Christi.* Phil. 1. Cur non se appellauit Apostolum? An humilitati studens? Certè nominis celsitudini, ad bonorum ædificationem, reproborùmque supplicium, se Dei seruum appellauit. Chrysostomus, *Nec ponit suum Magisterij nomen, sed aliud quiddam illúdque magnum: seruum se ipsum nominat, non Apostolum.* (Chrys.)

39. *Deus ipse curans iustos maximè honorare, seruos vocat suos.* Isai. 44.

Dices ab hominibus titulum huiusmodi esse impositum, qui pro seculari statu non possunt vel præstantiam plenè cognoscere, vel sine humilitatis prætextu loqui, aut scribere. Profectò cùm Deus ipse amicissimum virum conatur mirum in modum extollere humilitatis exaltator, præmij largitor, ait: *Nunc audi Iacob, serue meus, & Israel, quem elegi.* Isa. 44. Vbi Hieronymus asserit Dominum ad Apostolorum innumerorum, seu Euangelij ministrorum exercitum dirigere sermonem. (Hieron.) An non alius præcelsior titulus excogitari poterat in tot Procerum nouæ Ecclesiæ commendationem? *Vbi ad Apostolorum chorum,* (ait Pater) *qui ex Iudæis est, sermonem facit, iunguntur & horum nominum priuilegia.* Quorumnam, precor, nominum? *Serue meus.* Serui appellatio tanta est? Tanta equidem vt per priuilegium vel fidelissimo Iacob imponatur: *Iunguntur & nominum priuilegia.*

40. *An maius sit priuilegium seruum Dei appellari quã ad gloriam esse electum.* Isai. 44. Hieron.

Expende illas particulas: *Iacob serue meus, Israel, quem elegi.* Primum posuit seruum suum, deinde electum. Vt asserat priuilegium duplex, & seruitutis, & electionis: priuilegium seruitutis primò apponitur, secundariè autem electionis ad gloriam priuilegium. Hæc Hieronymus *nominum priuilegia* vocitauit. Ita-ne? Priuilegium seruitutis electionis priuilegio augustissimo est præponendum. *Audi Iacob* loquor cum eodem Doctor *serue, & Israel, quem elegi. Vt prima sit seruitus, secunda electio.* Meritò Pater seruitutem hanc infinitam appellauit dignitatem, si ipsi ad gloriam electioni sit præponenda: si post seruitutem electio secundum priuilegium est: si quodammodo sit appellari Dei seruum augustius, quàm ad gloriam esse electum: si seruire maius sit quàm regnare: quid quando Christus hominem non iam seruum, sed appellat amicum? *Lazarus amicus noster.* O ineffabile elogium! ô veracius dignitas infinita!

OBSERVATIO III.

Ad illa verba.

Lazarus amicus noster dormit.

Vt Lazarus valeat Christi amicus appellari, necessaria-nè conditio est diuexari laboribus?

Vbi ostendo Diuos cunctos Confessores licèt, Martyres esse quodammodo.

Si aliquando tibi persuasisti, solummodo vexari laboribus, vel qui premuntur iniquitate, vel qui pœnitudinis studio deducuntur: operæ pretium est te ab huiusmodi cogitatione excidere; innocentia etenim & crucifera incedit, & crucifixa nunquam non hîc obmoritur. Vndè si amicus Dei verè sis vocitandus, grauissimis tentandum persecutionibus non dubites. Commune argumentum vno aut altero speciali testimonio roborabo. 41

42. *Abraham nundinatur infiniti pretio exhibito, n[illegible] amicitiã Dei [illegible]. Quanto [illegible]* G[e]n. 22.

Abrahamo viro sanctissimo post peregrinationem, post sterilitatem, post iurgia, post bella difficillimum imperium indicitur. *Tolle filium tuum, quem diligis Isaac, &c.* Gene. 22. Pergit Patriarcha, alligat vnigenitum, gladium stringit. At Dominus pro filio Abrahæ Filium suum vnigenitum offerendum ei tradidit in ariete Ac si diceret: (ex mente Basilij Seleuc.) cum filius tuus erat offerendus, meus offertur vt tuus, quia amicorum omnia sunt communia. Acquisiuit-ne Patriarcha amici Dei appellationem? Ita planè, sed pretio magno exhibito, nempe proprij filij oblatione, imo ipsius Filij Dei traditi sibi cruento sacrificio. (Basil. Seleu.) *Natura fluctus* (ait Præsul orat. 7.) *in virum iustum sustollit; vt amicitia diuina nundinatorem mireris.* Post egreg[io]rum virtutum exercitamenta vir iustus eua[si]t. At vt amici Dei titulo augustissimo frueretur fluctus naturę aduersæ contra iustum hominem à Deo concitantur: amicitiæque diuinæ nundinator exurgit. Quonam pretio hunc titulum redemit? Oblatione filij sui, oblatione, inquam Filij Dei, quo donatus est, vt pro tanto thesauro posset pretium infinitum offerre. Quàm aptiùs Hieronymus de amico Dei facto Abrahamo diceret, quod de Dei [s]eruo dixerat Obseru. præcedenti. (Hieron.) *Infinita dignitas est se dicere esse seruum Domini.* Infinita di[gn]itas est (d[ic]e[re] [e]tiam) esse amicum Domini, si pretio infinito comparatur.

Recensens

43.
Solummodo apud Ioannem non Martyres videntur, quia quicumque Dei amici sunt, Martyres censentur. Apoc. 6.

Recensens Ioannes quosnam aspeverit cælestis Templi habitatores, ait: *Vidi subtus altare animas interfectorum propter verbum Dei.* Apoc. 6. Quæris an inibi aliæ Sanctorum animæ adessent? Omnes diuos vidit Apostolus. Cur ergo solummodò se vidisse interfectorum animas affirmauit? Certè, quia omnes beati Dei amici (quibus fælicitatis æternæ ipse propinat voluptatem: *Bibite amici, & inebriamini charissimi*,) ad Martyrum collegium quodammodo sunt referendi. Nec enim possent amicorum Dei titulo decorari, si laborum, ac tribulationum gladio inuicempti non fuissent. Aspiciens itaque Apostolus cunctos beatos, solummodo Martyres aspexit, quia cuncti Dei amici ad interfectorum numerum attinent. Tertullianus lib. de anima. *Ioanni in spiritu Paradisi regio reuelata nullas alias animas apud se præter Martyrum ostendit. Quia nullis romphaa Paradisi ianitrix cedit, nisi qui in Christo decesserint.* Solùm Cherubim Paradisi ianitor Martyres admittit, eum Confessores, & Virgines simul tendunt ad ianuam; quia quicumque amici Dei titulo ornatur, necessariò purpurea Martyrij veste, ex laborum sustinentia, induitur.

Tertull.

Observatio IV.

Ad illa verba:

Lazarus amicus noster dormit.

Lazarus laboribus præmissis, meruit Dei amicus à Domino appellari.

Vbi ostendo, frequenter nec per instantis interstitium cruciatus separari à iustitia.

44.
Labores disponunt ad gratiam, & ipsam custodiunt.

V m lego verbum, *dormit* suppositum nomini, *Amicus noster*, existimo sanctitatem iustitiæ præmitti, mox sequi laborum tolerantiam; sed cùm recolo verba illa: *Ecce quem amat, infirmatur*, recognosco simul incedere iustitiam, & laborum cruciatus; ne vel instantis breui interstitio iustus à laboris sustinentiâ vacet. Profectò tam inseparabilis iustitiæ comes est labor, vt priusquam iustitiæ animus addicatur ditioni, cruciatus præmissi disponant hospitium; ne scilicet iustitia, aut sanctitas possit sine cruciatuum sustinentiâ exiguo temporis instanti manere.

45.
Prius Crux in animo imprimitur, quàm sigillum amoris exprimatur.
Apoc. 7.
Rupert.
Ambr.

Ioannes ait, *Et vidi alterum Angelum ascendentem ab ortu Solis habentem signum Dei viui: & clamauit voce magna quatuor Angelis, quibus datū est nocere terræ & mari, dicens: Nolite nocere terræ, & mari, neque arboribus, quo ad vsque signemus seruos Dei nostri in frontibus eorum.* Apoc. 7. Vbi Rupertus existimat Angelum hunc esse Dei filium in quo est æternæ charitatis signaculum. Et Ambrosius lib. de Isaac, & anima, cap. 8. *Ipse est signaculum nostrum, quod est charitatis insigne.* Quamnam formulam imprimit in nobis id signaculum? Crucem equidem. Crux ipsa signaculi est expressio, signaculum autem Christus est, Dei charitas est. Præmittitur Crucis stigma, vt non possit in nobis charitas, seu amicitia cum Deo inità aspici, quin Crux siue laborum sustinentia videatur.

46.
Cruciat Deus homines, vt obsequentes amet: non amat, vt cruciet.
Gen.
Greg.

Ioseph Beniaminum diligebat, fratres cunctos amabat, hos quidem curans adducere ad pœnitudinem, illum ex vtero eodem procedentem nunquam non sibi gratum. Affirmat Gregorius laborum cruciatu iniquos ex venditione fratres ad meliorem se mentem adduxisse; vnde Ioseph Dei gerens personam pœnitentes exciperet, obsequentes amaret. Iam requiro, an præcesserit amor, vel cruciatus? Assero cruciatum præcessisse, ne vel vnicum instans amor sine cruciatu illorum animum possideret. *Scyphus* (ait hom. 21. in Ezech.) *in sacco iunioris fratris absconditur, furti post eos quæstio mouetur. Mittitur vt reducantur addicti, in seruitutem decernitur, apud quem scyphus fuisset inuentus. In sacco vltimi fratris inuenitur. Tunc Beniamin reducitur, afflicti omnes fratres sequuntur. O tormenta misericordiæ! Cruciat, & amat.* Cur non dixit, amat, & cruciat? Quia amor Dei sine cruciatu non incedit: neque cruciatus iustorum sine charitate. Cruciat, quia intendit amare: præmittit cruciatum, vt impendat amorem; licet autem prior Crux ingredi molitur, Dei amor pedisequus tam propere ingreditur, vt simul peruenisse, seu conuenisse videantur.

47.
Ionam reducturus Deus, cruciatum præmisit, mox gremio charitatis excepit.
Ion. 2.
Irenæ.

Curat Deus in obsequentem Prophetam auersum, & fugientem reducere. *Præparauit Dominus piscem grandem, vt deglutiret Ionam. Et erat Ionas in ventre piscis tribus diebus, & tribus noctibus. Et orauit Ionas ad Dominum.* Cap. 2. labores Ionam insequuntur, apprehendunt, vt eum ad Dominum adducant, qui quidem mox imperauit pisci, vt Prophetam iam sanctum in aridam immitteret. Cur à ceto absorbetur? Certè, vt præcederet Crux, gratiam secuturam; ne gratia sine cruciatu vel instantis interstitio appareret. Irenæus lib. 3. cap. 22. *Dominus sustinuit patienter absorberi Ionam à ceto, non vt absorberetur, & periret; sed vt euomitus magis subigeretur Deo*, (Iam subactus assumptus, qui magis subigitur euomitus) *& plus glorificaret Deum.* Pro gloriâ enim Dei cruciatibus homines tentantur. Illud verbum *sustinuit*, preme. Ex mente enim Patris Deus misericordiæ impatientia, quæ moras non suffert, conabatur mox Ionam olim amicum ad obedientiam reducere. At sustinuit patienter expectare, donec cruciatus amorem præueniret, ne charitas sine cruciatu ingressa esse videretur. O labores & disponentes ad charitatem animum, & ipsius comites in custodiam!

OBSERVATIO V.

Ad illa verba:

Diligebat autem Iesus Martham, & sororem eius Mariam, & Lazarum.

Ex hospitij frequentis operibus, ex eleemosynæ frequentis obsequio Dominus Lazarum, & sorores amabat.

Frequens enim Eleemosyna licèt paruula amoris diuini conciliatrix est.

48.
Tolet.

OLETVS exponens causam, cur Dominus hosce fratres dilexisset, ait: *Diligebat hos Christus naturali amore, quia familiares erant, & hospitio soliti eum recipere.* Elemosynæ enim opera frequentia maximè Dominum ad amorem alliciunt. *Et hospitio solita eum recipere.* Non semel, aut iterum solummodo receperunt hospitio Saluatorem, sed solitæ erant eum excipere frequenter ad Bethaniæ castellum accedentem.

49.
Miratur Elias, fœminam hospitio excipientem frequenter Dominum in paupere, vexari laboribus.
3. Reg. 17.
Basil.
Seleu.

Dei spiritum imitatus Elias, quem frequenti hospitio vidua illa excepit, & pauit. Huius filio immaturâ morte arrepto, clamauit Propheta: *Etiam-ne Viduam, apud quam ego vtcumque sustentor afflixisti, vt interficeres filium eius?* Basilius, Seleu. orat. 11. *Dubius hærebat tamen in casu Elias, & hospitalitatem mulieris admiratus, inuenit pueri mortem vnam diuinarum contra se machinarum esse. Deo accedit supplex: Hei mihi, Domine, etiam-ne Viduam afflixisti? Video, quo me machinamento petas.* Ac si diceret, Me & Viduam pueri immaturâ morte affligis. Aduersùm me machinamentum hoc existimo moueri, non contra Viduam; námque te in me hospitio toties recepto non debebat filij desiderio affligi. Vnde concludo ô Domine certiùs esse, me immaculatum hoc cruciatu probari, quàm Viduam frequentem eleemosynæ largitricem filio orbatam dilectissimo. Hinc colligo ad viuos aduocandum infantem, vt iustus sine eleemosynæ largitricis incommodo probatione afficiatur. Pondera particulam: *Etiamne Viduam?* Non credit Viduam afflictam à Deo, sed dubitat, sed requirit. Quodammodo enim impossibile videtur eam, quæ frequenter hospitio excipit Saluatorem, incommodis aliis iustis communibus affici: vt appareat eleemosynarius solus inter cũctos fratres à cruciatu immunis. Dormit itaque Lazarus ô Maria, ô Martha; Dormit infans, ô Vidua. Adeò à Domino amamini, vt vobis omnia cooperentur in bonum.

50.
Amatur Esau adeò, vt à laboribus liberetur,

Mihi credite, ex assiduâ subsidij collatione dilectio ingens progignitur. Isaac olim, *amabat Esau, eo quod de venationibus illius vesceretur.* Gen. 25. Dignior erat Iacob ob virtutis præstantiam, ob intellectûs claritatem, & industriam. *eo quod sustentem assiduè reficeret.*
At Esau aduocatur ad maioratûs benedictionem accipiendam, ad commoda sine incommodo. Gen. 27.
Vnus seruiat fratribus, alter seruituti addicatur. Certè Isaac putabat, filiũ Esau præstantissimâ illa benedictione affici: *Det tibi Deus de rore cæli, & de pinguedine terræ abundantiam frumenti & vini; esto Dominus fratrum tuorum.* Et quare qui minor est virtute fratri sancto præfertur, à cunctisque seruitutis incommodis liberatur? Eò quòd de venationibus illius vescebatur. Non dixit, *de venatione*, sed *venationibus.* Sæpe patrem esurientem pauit Esau, frequenter succurrit egenti. Hoc eleemosynæ proprium, quòd licèt alias iustior cruciatibus prematur, eleemosynæ frequens largitor à cunctis incommodis liberetur: ei prospera cuncta. Theodoretus quæst. 47. *Obsequium potest etiam crudelissimos quosque mitigare: maximè patrem, patrem inquam humanissimum.* Si eleemosynæ obsequium frequens mitigat crudelissimos: maximè Deum humanissimum Patrem, qui quidem in frequentis eleemosynæ largitorem nesciat desæuire. Theodor.

51.
De capite Magdalenæ capillus non decidit, omnimoda donatur impassibilitate quodammodo, quia Dominum frequenter excepit hospitio.
Ioan. 11.
Procop.

Nostri Ioannis illam sententiam expende: *Maria autem erat, quæ vnxit Dominum vnguento, & extersit pedes eius capillis suis, cuius frater Lazarus infirmabatur.* Cap. 11. Scripturus Euangelista Lazari resurrectionem, eius causam præmisit: Erat frater fœminæ illius, quæ Domini pedes capillis extersit: quomodo poterat non reuocari ad vitam, ne quæ obsequium Domino præstiterat frequens, cruciamine vexaretur. Capillorum ideo memoriam gessit, quia incolumitas omnimoda assolet ex capillis annotari: *Et capillus de capite vestro non peribit.* Procopius ad Iudic. 16. exprimens Samsonis comam gratiæ habitaculum, ait: *Filij hæreticorum rident, quòd in capillis gratia est. Rideant igitur, quod in Apostoli vmbra gratia est, in fimbria item vestimenti Christi. Quapropter voti nomine, pretiosa apud Deum fuit coma.* Tam pretiosa Mariæ Magdalenæ coma, vt Ioannes eius memoriam gerat: Lazarus frater illius fœminæ est, cuius capillus pretiosus Domino de capite eius non peribit: nullo afficietur incommodo, in patientiâ, ac morte ipsâ animam possidebit. Vndenam tanta Mariæ incolumitas, & à cruciamentis liberatio? Quia ipsa hospitio frequenter Dominum excepit: *Diligebat hos Christus, quia hospitio soliti eum excipere.* Eleemosynæ frequens largitor quodammodo impassibilitate donatur: saltem ita laboribus afficitur, vt nunquam non superior euadat.

OBSER

Observatio VI.

Ad illa verba:

Rabbi, nunc quærebant te lapidare Iudæi, & iterum vadis illuc? Respondit Iesus: Non-ne duodecim sunt horæ diei? si quis ambulauerit, &c.

Qui lapidare conabantur Dominum Iudæi, iam, horâ transactâ, non curabunt lapidibus vulnerare.

Mundialium enim conditio continuâ laborat varietate; vno quidem studio, & voto alterum aduersante.

52. Caiet. AIETANVS appositè, *Ad id quod dixerant, Nunc quærebant, respondet ex diuersitate horarum in vno eodemque die artificiali, qui tempore Veris constat ex duodecim. Et intendit per hoc dicere, quod mutantur, quæ geruntur non solùm de hebdomada in hebdomadam, & de die in diem: sed etiam de horâ in horam vniusmet diei, non semel, sed multotiens. Vt per hoc intelligerent, quòd licèt paulò antè quæsierint Iudæi ipsum lapidare, modò est aliud tempus, & non quærent hoc.* Tam mutabilis hominum mens, vt illud ipsum aliud tempus esse idem sit, ac votum, propositumque eorum esse mutatum.

53. *Homo varios vultus ostentat, vt quælibet hora possit de innata mutabilitate diuersus à se obijci.* Ezech. Iust. m. — Ezechieli quatuor animantium species obiicitur. *Et hic aspectus eorum: similitudo hominis in eis, & quatuor facies vni.* Cap. 1. Vnus homo quatuor faciebus præditus ostentatur, (quia vtrumque animans quatuor facies oculis obiiciebat) hominis vtique & leonis hinc, illinc autem, vituli & aquilæ formam referebat. Quare vnus homo tam diuersorũ animantium facies ostendit? Quid homini cicuri cum rugiẽti Leone? quid vitulo graui cum aquila volante? Iustinus Mart. quæst. 44. *Cicur animal est homo, ferum leo; graue vitulus, volatile, & leue; Aquila.* Quare igitur vnus homo tot animantium specie & proprietatibus ornatur? Vt respondeam, liceat Periandri præmittere sententiam, qui Regis cuiusdam mutabilitatem taxans, ait: Perian.

Ille diuersos
Vultus cunctis mutabat horis.

Homo itaque tot faciebus præditus est, qui à singulis horis varios vultus ostentat. Nunc cicur, vt homo; hora proximâ iratus, vt leo; post horam grauis, vt vitulus; hac terminata, leuis, vt Aquila. siue (vt grauiori nota mutabilitatis inutatur) in eodem temporis interstitio plures facies ostentat, quia tota eius essentia mutabilitas est.

54. *Vt innumero-* Asserit D. Iustinus citat. curru illo à variis animantibus tracto populi Hebræi captiuitate pressi properam mutationem signati. *Illis animantibus Regni ex fero in mansuetum translationem significat: his autem seruitutis in libertatem Populi mutationem.* *Illis*, inquam, id est homine & leone, quæ sub vno iugo conspiciuntur. *His* autem, *id est* vitulo, & Aquila, quæ animantia sub altero iugo premebantur. O quam citò Regnum illud ferinum referet hominis pietatem! quam velociter vitulus grauis iugo seruitutis Aquilæ referet velocitatem, vt fugiat à vinculis! Id quod apertè signatur dum asserit Propheta hominum speciem inesse animantibus. Imperium ferinum & immite aliquid humanum continet? Citissimè de mutabilis hominis natura mitescet. Captiuitas populi hominis speciem præsefert? Quàm properanti cursu aquila recedet à laqueo, vitulum grauem eleuantibus pennis! *tus tyrannidis mutatio, & captiuitatis terminus citissimus, appositè in animantibus species hominum mutabilis erat.* Iustin.

55. *Vni homini Iobo facies diei & noctis apponuntur, vt assiduus mutabilitas innuatur.* Iob 17. Septua. Comitol. — Gemitum Iobi audite. *Dies mei transierunt, cogitationes meæ dissipatæ sunt torquentes cor meum. Noctem verterunt in diem, & rursus post tenebras spero lucem.* Cap. 17. LXX. apud Comitol. *Noctem in diem posui, lumen propè à facie tenebrarum.* Tam propè adest lumen à tenebrarum facie apud hominem Iobum, vt simul commorari, sicuti in Prophetæ animantibus, videantur. Iobo duæ facies tenebrarum & lucis apponuntur, vt non solùm horarum decursu, sed & singularum earum per instantia singula & diurnos, & nocturnos ostendat affectus.

56. *Dum homo diuersas facies simul nõ ostendit, Trinitatis immutabilis gerit personam.* Ion. 3. Septuag. Ephr. — Dixerat Terentius in Phorm.

Quot homines, tot sententiæ, suus cuique mos.

Veracius dixisset, *Cuique omnium mos*, quia singuli homines omnium sententias fouent contrarietate dissidentes non post horarum processum, sed eadem horâ. Deus solùm immutabilis. Propheta ille post naufragium, *Adhuc quadraginta dies, & Niniue subuertetur.* Ion. 3. Septuaginta, *Adhuc tres dies, & Niniue subuertetur.* Vbi quærit D. Ephren de Pœnit. Cur non addidit post illud: *Tres dies*, hanc particulam: *Et tres noctes*: Et respondet, *Tribus diebus Ionas prædicauit, & per nullam noctem. Quoniam in Trinitate non est mutationis obumbratio.* Ac si diceret, si hominem Ionam videris Niniuitis faciem diei ostentantis, & non mox, siue simul noctis, crede illum hominem ex eo non esse, sed immutabilis Trinitatis referre personas; si enim hominem ageret, & non Deum, vtramque faciem velut Iob diei scilicet, & noctis simul obiiceret. O mutabiles per horas singulas homines? imo ô ipsa in eodem momento mutatio!

Observatio VII.

Ad illa verba:

Lazarus amicus noster dormit. sed vado, vt à somno excitem eum.

Amicum verè Lazari agit Dominus, dum eum à seductionis somno conatur excitare.

Ille enim verè amicus, qui veritate obiectâ, circa cuncta, quæ ad amicum spectant, nunquam assentationi studet.

57. *Veritas, & amicitia copulandæ.* Xenoph.

SE Dominus Lazari amicum appellauit. *Amicus noster dormit.* Quonammodo se verum ostentârit amicum? *Vado, vt à somno excitem eum.* Aiebat Xenophon, *Assentatione homines obdormire.* Amicis ideo munus sit, dormientes veritatis obiectione excitare. Profectò amicus nunquam debet assentationis verbis vti, sed nudæ veritatis siue in laudem, siue in vituperationem in amici conspectu: si dormiat, vt veritatis strepitu excitetur: si vigilet in somnio tristitiæ, vt placidè ablegatis phantasmatibus valeat obdormire.

58. *Angelus veri amicus Eliam, veritatis prolatione excitauit.* 3. Reg. 19. Ambros.

Fugax Elias ob tyrannidem Iezabelis, *proiecit se, & obdormiuit in vmbra iuniperi; & ecce Angelus Domini tetigit eum, & dixit illi: Surge, & comede. Respexit, & ecce ad caput suum subcinericius panis, & vas aquæ: comedit ergo, & bibit, & rursus obdormiuit. Reuersúsque est Angelus secundò, & tetigit eum dicens: surge.* 3. Reg. 19. Vbi D. Ambrosius asserit Prophetam imaginem gerere peccatoris à Iezabele, siue carnis aut sanguinis fluxu tentaminibus acti, tyrannide oppressi. Somnus voluptas corripiens peccatores? Magni consilij amicus Angelus in excitando studium impendit. *Surge, & comede*, dum enim te suauissimè refectum putas voluptatum dapibus, fame dirâ excruciaris. O veritatis prolatio tam adnata amicitiæ!

59. *Amicitia vera ex Deo filia veritatis cum sit, nunquam non veritatem profert.*

D. Paulinus epist. 35. ad Pamach. *Nec volo amicitiam nostram tempore metiaris; non enim hæc vt secularis est; quæ spe sæpius, quàm fide paritur: sed spiritualis illa, quæ Deo authore, generatur, & arcanâ spirituum germanitate coalescit.* Qualis igitur est vera ex Deo amicitia? *Quò fit* (addit) *vt non diuturnitatis vsu crescat ad amorem, neque documenti pendeat expectatione, sed vt filiâ veritatis dignum est, magna nascatur.* Vera igitur amicitia est illa, quæ magna nascitur veritatis filia. An non verax filia veritatis? Semper igitur amicitia se vti veritatis filiam gerat, id annuncians amico, quod ad illius vtilitatem attineat, siue sit excitandus à somno, siue sit ad somnum alliciendus.

60. *Amici veri non debebant Iobum aliunm laboribus deprimere, sed consolatione afficere ex veritatis præscriptione.* Iob 42. Ambr.

Iobi amicis Dominus ait, *Iob autem seruus meus orabit pro vobis: faciem eius suscipiam, vt non vobis imputetur stultitia.* Cap. 42. vbi Ambrosius lib. 3. Offic. cap. 16. *Ignoscere his per amicum maluit Dominus, vt amicitiæ suffragium remissio fieret peccatorum.* Rogas quænam amicorum Iobi peccata, quæ precibus amici patientissimi deleri debebant? Idem Doctor asserit iniustè fuisse Diuum innocentissimum ab amicis argumentis actum. *Cum iniustè argueretur ab amicis, respondit, Miseremini mei. Id est, misericordiam debetis præstare. Opprimitis autem vos, & impugnatis hominem, cuius ærumnis compati pro amicitia debeatis.* Cur debeant ærumnis amici compati? Quia amicitia *veritatis filia* tam hærens debet addici veritati, vt nec supplantet assentationibus delinquentem, nec innocentem maledicto lacessat: excitet dormientem veritatis filia, rectè operanti laboribus acto misereatur; vt syncerae veritatis exponat affectus.

Amici veri olim apud Ægyptios apis, quæ eo mel conficere ex bonorum commendatione: & aculeo vulnerare ex veraci, taxatione sciât. Veritas ab amicitia veritatis filia proferatur, seu mel, seu aculeus. Ait Maxi. ser. 6. *Cato intelligens, quendam animum ab amico reprehensore alienâsse. Noli, inquit, indignari amico: apem enim propter aculeum non odisti; sed foues, tueris propter fructum. Cur igitur veracis amici obiurgationem fers adeò iniquè, quam propter beneuolentiam plurimum amare debes?* Tam diligendus amicus vulnerans, quam mel conficiens; quia ex veracitate vtrum & alterum exoritur. 61.

Verus amicus semper vera proloquatur. Maxi.

OBSERVATIO VIII.

Ad illa verba:

Dicit ergo Thomas, qui dicitur Didymus, ad condiscipulos, Eamus & nos, & moriamur cum illo.

Existimauit Thomas Dominum iustè se se lethali periculo ob leuandum amicum exponere: curátque Domini amicos ad periculum idem attrahere.

Nil enim amico dignius, quàm propter amicum aduersa pati.

VNDENAM ô Thoma, credidisti post illa verba Domini: *Non-ne duodecim sunt horæ diei?* Christum lethali periculo exponendum? Bis amicum audierat, *Ecce, quem amas, infirmatur, Lazarus amicus noster dormit.* Indè collegit, ex proximâ Iudæorum lapidatione, fore vt pro liberando amico exitiali periculo exponeretur. Morem igitur gerens tam illustris amatoris se se eidem periculo gestit addicere: *Eamus & nos, & moriamur cum illo.* Porrò veræ amicitiæ documentum perspicuum est, contemptis aduersitatibus, amico indigenti subuenire. 62.

Ex humano penu id lubet confirmare. Franciscus Petrar. Dial. 51. iactanti illi, se amico vero frui, respondet. *Difficile est amicum nisi in magnâ aduersitate cognoscere. Operosius est illum noscere, quàm quærere. Vna sæpe hora paucis verbis quæritur, qui vix multis annis, atque* 63.

In aduersitate amicus dignoscitur. Petrar.

que experimentis agnoscitur. Voco autem amicum vt vulgus; verum enim non ante quaritur, quam probetur. Magna certè aduersitas verum probat amicum. Audi Plutarchum in Lacon. *Namertes legatione fungens, cum à quodam eius gentis, ad quam erat missus, beatus prædicaretur, eo quod multos haberet amicos: interrogauit, quomodo qui multos haberet amicos, periculum faceret, an amicum haberet sincerum, ac probum? Per aduersam, inquit, fortunam.* Fortuna enim aduersa amicum vexari, ad succurrendum ei alium trahit amicum. An aduocandus?

64. *Amicus verus vocatus accedit ad prospera amici, vltroneus ad aduersa. Maxi.* Minimè planè, ipsa enim amici incommoditas fortis est tractio. Maximus serm. de Amicit. *Democritus probum amicum (dicebat) gaudiis quidem vocatum adesse decet: aduersis autem casibus sua sponte.* Dominum sorores Lazari ægrotantis aduocârunt: *Ecce quem amas, infirmatur. Vt ergo audiuit, quòd infirmaretur, tunc quidem mansit in eodem loco.* Ioa. 11. quare cum vocatur ad ægrotum, non proficiscitur, sed eodem in loco detinetur? postea autem se se excitans viam arripuit? *Vado, vt à somno excitem eum.* Profectò cum vocatur, aut inuitatur, expectat, qui ad Nuptias inuitatur profectus est. At postmodum in domum luctus, vt Lazarum ad viuos reuocaret non inuitatus vltrò progreditur. *Bonum enim amicum gaudiis quidem vocatum adesse decet, aduersis autem casibus sui sponte.* Democrito authore.

65. *Amici Iobi non fuerint, qui rogari, & inuitari expectant, vt in erumnis affectis amicis.* Iobi clamantis illam preme sententiam: *Miseremini mei saltem vos amici mei.* Cap. 19. Vbi Ambrosius asserit illos verè amicos non extitisse, imò aduersùs leges amicitiæ commissa perpetrâsse à quibus Iobi precibus expiari debuerint. Quodnam quæso contra amicitiæ præscripta piaculum? Quia expectauerunt illi, vt à laboribus amico exacto inuitarentur, nec vltrò eum videntes, aut audientes aduersis vexari, ad subuentionem properarunt: *Miseremini mei: hoc est misericordiam debetis præstare.*

Cassiodorus, *Iustum est, vt qui amicus erat in prosperis, amicitias profiteatur in aduersis.* 66. *Victi Pylades & Orestes in Dauide, & Ionatha in aduersitate amicu.* 1.Reg.23.
Prospera nunciauit Ionathas charissimo Dauidi, cùm ait, *Tu quidem eris Rex, ego autem secundus post te.* 1.Reg.23. Erat tunc amicus Ionathas in aduersis, futurus in prosperis, quæ ipse amico prænunciabat libentissimi proprij Regni iactura. At Dauid audiens prosperitatem futuram, ex qua Ionathas patrio fruiturus non esset Imperio, lacrymas profudit. *Fleuerunt pariter, sed Dauid amplius.* 1. Reg. 20. Quare Dauid ampliùs fleuerit? Respondet Aelredus spec. charit. lib.3. cap.19. *Prædixerat nimirum Ionathas suum quodammodo defectum, amici profectum: se Regno priuandum, Dauid assumendum: idcirco lex amicitiæ exigebat, vt ille compassione amici fleret iniuriam.* Quam egregius amicus, qui prospera reputabat aduersa, si cum amici defectu, & iniuria perficienda fuissent? Viuam-ne Ionathâ monente? Absit. Viuat Dauid Regno potiturus, me deficiente. An non hi Pylades, & Orestes? Manilius lib.8.

Idcirco nihil ex semet natura creauit
Pectore amicitiæ maius, nec rarius vnquam.
Vnus erat Pylades, vnus qui mallet Orestes
Ipse mori, lis vna fuit per secula mortis
Alter quod raperet fatum, non caderet alter.
Et duo qui potuere sequi vix noxia pœnis,
Optauitque reum sponsor non posse reuerti,
Sponsorémque reus timuit,ne solueret ipsum.

SECTIO SECVNDA.

Colloquium Iesu cum sororibus Lazari.

TEXTVS.

VERS. 18. (ERAT autem Bethania iuxta Ierosolymam quasi stadiis quindecim.) 19. Multi autem ex Iudæis venerant ad Martham, & Mariam, vt consolarentur eas de fratre suo. 20. Martha ergo vt audiuit, quia Iesus venit, occurrit illi: Maria autem domi sedebat. 21. Dixit ergo Martha ad Iesum, Domine, si fuisses hîc, frater meus non fuisset mortuus. 22. Sed & nunc scio, quia quæcumque poposceris à Deo, dabit tibi Deus. 23. Dixit illi Iesus, Resurget frater tuus. 24. Dicit ei Martha, scio quia resurget in resurrectione in nouissimo die. 25. Dicit ei Iesus, Ego sum resurrectio, & vita: qui credit in me etiamsi mortuus fuerit, viuet. 26. Et omnis qui viuit, & credit in me, non morietur in æternum. Credis hoc? 27. Ait illi, Vtique Domine, ego credidi, quia tu es Christus Filius Dei viui, qui in hunc Mundum venisti. 28. Et cum hæc dixisset, abiit, & vocauit Mariam sororem suam silentio dicens: Magister adest, & vocat te. 29. Illa vt audiuit, surrexit citò, & venit ad eum. 30. Nondum enim venerat Iesus in Castellum: sed erat adhuc in loco illo, vbi occurrerat ei Martha. 31. Iudæi ergò, qui erant cum ea in domo, & consolabantur eam, cùm vidissent Mariam, quia citò surrexit, &

exiit, secuti sunt eam, dicentes: Quia vadit ad monumentum, vt ploret ibi.
32. Maria ergo cùm venisset, vbi erat Iesus, videns eum, cecidit ad pedes eius,
& dicit ei, Domine, si fuisses hic, non esset mortuus frater meus. 33. Iesus er-
gò vt vidit eam plorantem, & Iudæos, qui venerant cum eâ, plorantes, infre-
muit spiritu, & turbauit seipsum. 34. Et dixit, vbi posuistis eum? Dicunt ei,
Domine, veni, & vide. 35. Et lacrymatus est Iesus. 36. Dixerunt ergo Iu-
dæi, Ecce quomodo amabat eum. 37. Quidam autem ex ipsis dixerunt, Non
poterat hic, qui aperuit oculos cæci nati, facere, vt hic non moreretur? 38. Ie-
sus autem rursum fremens in semetipso venit ad monumentum.

COMMENTARIVS LITERALIS.

§. I.

De Colloquio Domini cum Martha.

1. *Cur distantia huius fit mentio?*

Rat *autem Bethania iuxtà Ierosolymam quasi stadijs quindecim, &c.* Milliaribus duobus vno stadio minùs distabat Bethania, vbi hæc gesta sunt, a Ierosolymà. Huius paruæ distantiæ Euangelista meminit, vt facilè Iudæos ad consolandas sorores è Ierosolymà venire potuisse, ostenderet. Nobiles Lazari sorores orbatæ fratre: & ideo multi Iudæorum ad eas conuenerant.

2. *Cur priùs Domini aduentum Martha dignouit?*

Martha ergò vt audiuit, quia Iesus venit, occurrit illi: Maria autem domi sedebat. Cur Martha priùs Domini cognouit aduentum? Quia ipsi rei familiaris curæ incumbenti priùs fuit renunciatus, vt excipiendo daret operam Saluatori: interimque Maria sedens aduentantium excipiebat consolationes.

3. *Fides Marthæ imperfecta: sed commendabilis fœmina.*

Dixit ergò Martha ad Iesum, Domine, si fuisses hic, frater meus non fuisset mortuus. Ergo, id est, quia prior ipsa venit, prior Dominum alloquitur. Ex fide Marthæ verba exorta fuere. Credidit enim, si adfuisset Dominus, fratris mortem impedire potuisse, & ab ægritudine liberare. Fateor tamen imperfectam extitisse; nondum enim sciebat, absentem etiam valuisse sanare. Laudandam Marthæ modestiam adnotat Chrysostomus hom.62. *Non enim eiulatibus, & clamoribus est vsa, vt aliquæ in his casibus facere assolent: sed temperatè, & modestè dolorem animi, qui iustus erat, de morte fratris expressit.*

4. *Non diffidit adhuc: sed imperfectè fidit.*

Sed & nunc scio, quia quæcunque poposceris à Deo, dabit tibi Deus. Non propterea diffido te posse iuuare; imo certa sum, Deum tibi daturum, quæcunque ab eo efflagitaris. An non vides Martham in fide profecisse? Plus erat confiteri, Christum posse Lazarum mortuum suscitare, quàm ægrotantem saluti restituere. Adhuc tamen imperfectam fidem reor, quia Christum non Deum, sed purum hominem confitetur: nec propria id virtute facere posse, sed orationis vi, vt notauit Chrysostomus citatus. An non perfectâ fide prædita fari debuisset, quæcunque tu volueris, facies?

5. *Consolatoria sententia.*

Dixit ei Iesus, Resurget frater tuus. Promissio resurrectionis consolatio est: dum autem non dicit, Poscam à Deo, se habere potestatem significat, suam exprimens Diuinitatem.

6. *De quanam resurrectione Martha.*

Dicit ei Martha, scio, quia resurget in nouissimo die. Existimauit fœmina Christum velle eam consolari ex communis resurrectionis memoriâ, scio (ac si diceret) certam esse contra Saducæorum opinionem, resurrectionem mortuorum. Paulus similiter, *Nolumus vos ignorare fratres de dormiẽtibus sicut & Gentes, quæ spem non habent.* Thessal.4. Adhuc igitur imperfectæ fidei Martha respondet, *Scio resurrecturum in die vltimo*, nec sectæ illorum adhæreo, qui futuram abnegant resurrectionem.

7. *Corrigit Dominus Marthæ imperfectionem fidei.*

Dixit ei Iesus, Ego sum resurrectio, & vita. Fidem Marthæ corrigit imperfectam, docens se minimè precibus indigere, vt Lazarum ad vitam reuocaret. *Ego sum resurrectio, & vita.* Id est, ego ipse sum, qui suscitare possum, & resuscito eos, quos volo: & qui suscitabo omnes, qui suscitandi sunt. Hebraismus est sensum causalem efficiens, *Resurrectio, & vita*, id est, causa resurrectionis, & vitæ, & in vniuersum earum effector, qui omniũm resurrectionem, & vitam efficio. Hoc Græci articuli significant apertius: *Ego sum ipsa resurrectio, & ipsa vita.*

8. *De quanam vita loquatur?*

Qui credit in me, etiamsi mortuus fuerit, viuet: & omnis, qui viuit, & credit in me, non morietur in æternum. Non hîc de ea vita loquitur, ad quam omnes mortui etiam mali resurgent, sed de vitâ quæ verè vita est, beatâ videlicet. *Qui viuit* idem est, (Toleto interprete) ac *qui nondum est mortuus*; vt sit generalis sententia, omnes credentes in me, siue mortui sint, siue adhuc viuant in seculo, non morientur in æternum, sed ad tempus, restituendi tamen postea in æternam, & gloriosam vitam.

De quanam fide sermo?

De quanam autem fide Dominus loquitur dum ait, *Qui credit in me?* Non de nudâ intellectus fide, sed de perfectâ, quæ est cum obedientiâ mandatorum, & charitate coniuncta, loquitur. An satis est credere Messiam? Minimè, nisi simul credamus ipsum esse Dei Filium, & verum Deum, omnis resurrectionis, & vitæ causam primam, vt probat Hilarius lib.6. Trin.

9. *An Martha Christũ crediderit Patri consubstantialem.*

Credis hoc? Ait illi, Vtique Domine, ego credidi, quia tu es Christus Filius Dei viui, qui in hunc Mundum venisti. Non ignorans Dominus, sed vt ad perfectam fidem prouocet, interrogauit, *Credis hoc?* Respondet illa, *Vtique*

Domine,

Domine, &c. An intellex[illegible] Martha perfectè verba Christi August[illegible] tract 49.[illegible] itat intellexisse verba, & res o[illegible], se [illegible] omnia, quæ de resurre[illegible] ne[illegible] t dicta, credidisse, quando credidit Christum esse verum Dei Filium: propterea enim, quia Fili[illegible] erat Dei, est resurrectio, & vita, credentes que in eum in æternum non moriuntur. Hilarius lib. 6. Trin. illud, *Tu es Filius Dei*: sic exponit: *Credidit verum esse Dei Filium, sicut & nos credimus.* At Chrysostomus hom. 61. & Euthymius non assecutam esse verba Domini profitentur, sed magnificum quid concepisse: & vnum interrogatam, aliud respondisse.

10. *Probabilis expositio ex Græca lectione.*

Profectò Martha præterito illo *Credidi*, haud indicat eam credidisse fuisse verum Dei Filium, qualem nos credimus, & qualis verè est. Vt enim ex verbis expositis constat, merum eum hominem reputabat. Scio aliquos sic verbum Græcum legere: *Ego credo.* Quod quidem hunc sensum admittit: Quando hæc loquebatur, credidit esse verum Dei Filium; Credo (ac si diceret) ô Domine, te esse resurrectionem, ac vitam, quia credo esse Dei Filium.

11. *Authoris probabilior, retenta lectione communi.*

Communem autem lectionem secutus sic sententiam expendo: Ego Domine credidi, quia tu es Christus ille Filius Dei, qui venturus erat in hunc Mundum, & qui promissus nobis expectabatur. Existimauit Martha, se credidisse omnia, quæ Christus profabatur, dum credidit ipsum esse verum Messiam promissum: & verè dicebat; sed implicite. Quemadmodum rusticus aliquas fidei propositiones, quas non assequitur, interrogatus respondeat, Credo sanctam Ecclesiam: ita nunc Martha, Ego credidi Domine, te esse verum Christum, & omnia, quæ dicis vera esse. At non distinctè ea percipiebat, nec Christum Filium Dei Patri consubstantialem appellabat, qui carne assumptâ factus est homo; sed Filium Dei supra omnes Prophetas, & iustos, non discernens, nec assequens, qualis Dei Filius esset.

§. II.

De Colloquio Domini cum Maria.

12. *An iussa à Domino Mariam aduocarit?*

ET cum hæc dixisset, abijt, & vocauit Mariam sororem [illegible]am silentio, dicens, Magister ade[illegible]. An iussa à Domino sororem aduocârit? Asserit ipsa adiiciens, *Et vocat te.* E[illegible]m e[illegible]dem causam reor, cur, relicto Christo eo in loco, in quo ei occurrerat, abierit. Breuitati enim studens Euangelista, breuis, ac simul plenus est: multa narrat, multa insinuat. Cur silenti[illegible] sororem aduocauit? Quia erat Maria non [illegible], sed multis comitata Iudæis consolatoribus.

13. *Mariæ aduentus.*

[illegible] vt audiuit, surgit citò, & venit ad eum, &c. Amor Mariæ nullas moras admisit, surgit, & [illegible] venit vtique, quia nondum Christus Ca[illegible]um intraue[illegible]t; sed manebat in loco, vbi cu[illegible] Martha fuerat colloquutus Mariam expectans. Quare non intrauerit? Quia ad locum monumenti Lazarum resuscitaturus venire decreuerat: erat autem ille locus inde vicinior.

14. *Iudæorum cogitatio.*

Iudæi ergo, qui erant cum eâ in domo, & consolabantur eam, cum vidissent Mariam, quia citò surrexit, & exijt, secuti sunt eam, dicentes: Quia vadit ad monumentum, vt ploret ibi. Iudæi nesciebant Christum adesse, & Mariam aduocâsse, ideo repentinos eius passus ita celeres vt nec verbum vllum præsentibus dixerit, non alteri causæ tribuerunt, quàm quod dolore tacta nimio, ad monumentum, vt ibi ploraret, profecta esset: idcirco sequuti sunt eam.

15. *Mariæ proloquium.*

Maria ergò cùm venisset vbi erat Iesus, videns eum, cecidit ad pedes eius, & dicit ei: Domine, si fuisses hîc, non fuisset mortuus frater meus. Agnoscebat pedes Maria, quos vnxerat, & lacrymis irrigans suorum criminum remissionem obtinuerat. Ad pedes hosce dolore oppressa prosternitur, & verba, quæ soror protulerat, enunciat quæ cum sorore sæpe contulisset saucia Domini desiderio. Toletus ait, *Quibus* communis erat causa mœstitiæ, & non dissimilis fides, communia etiam verba fuere. Tolet.

16. *Respondet Iesus turbationis affectu.*

Iesus ergò vt vidit eam plorantem, & Iudæos, qui venerant cum ea plorantes, infremuit spiritu, & turbauit seipsum. Mariæ lacrymis plus quàm verbis locutæ Dominus fremitu, ac turbatione respondit. *Infremuit spiritu*, seu fremitum edidit intra se. Rursum etiam se ipsum turbat; excitauit enim in parte sensitiua affectus, & propassiones corporeas, quibus motus, & turbatus interiùs vsque ad exteriorem vultùs prorupit commotionem.

17. *Quænam illa turbatio, & fremitus?* Chryſ. Euthym.

Porrò quæ sint turbatio, & gemitus Christi vberiùs exponam. Chrysostomus hom. 62. & Euthymius asserunt fremitum esse cohibitionem quandam, qua affectum commiserationis repressit, ne vlteriùs prorumperet, & in lacrymas se effundens vocem lacrymantium emitteret. Non probo, cùm quia illorum est cohibere, & reprimere huiusmodi affectus, qui eos inuoluntariè patiuntur, ipsisque nolentibus insurgunt, & propterea conantur, quoquomodo eorum impetus reprimere: at Christus non sic hos animi patiebatur affectus; sed voluntariè, quando; quomodo, & quantùm volebat assumens, non erat, cur eos cohiberet, & vultu (de more aliorum) toruo reprimeret. Tum autem quia quando infremuit, nondum affectum commiserationis assumpserat. Non enim dixit Euangelista, *Turbauit seipsum, & infremuit*, sed priùs *infremuit*, & postea, *Turbauit se.* Eusebius Emis. idem ait esse infremuisse, quod ingemuisse; vt nos doceret, super peccantes gemere debere: de quibus gemitibus Paulus, *Postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus.* Roman. 8. Non admitto, quia verbum Græcum *ἐνεβριμήσατο* non genitum, sed potiùs comminationem quandam significat, quod Latinè vertitur fremere.

18. *Authoris expositio.*

Igitur hoc in loco τὸ *Spiritu* turbatus est, & infremuit, exposuerim sicut illud Ioannis 13. *Turbatus est spiritu.* Id est, intra seipsum infremuit, non in circunstantes, sicut illi dicuntur in Magdalenam infremuisse Mat. 14 *Fremebant in eam*, nempe indignatione commoti, quod liquorem tantæ æstimationis effuderit; signo scilicet indignationis expresso se in eam conuertentes. Non sic Christus, ideo

spiritu dicitur infremuisse, vt significetur, in seipso fremitum emisisse, non in aliquem circumstantium. Interiùs ergo, & intra se infremuit, quamuis exteriùs frementis sonitum ediderit.

19. *Cur infremuerit* Cur Christus infremuerit? Infremuit planè contra Iudaicam perfidiam Pharisæorum & Scribarum, propter quam Lazarum mori dispositum est, (in Iesu gloriam) ex cuius morte tot lacrymæ, tot afflictiones fuerant excitatæ. Scio D. Cyrillum lib.9. cap. 13. comminationem quandam in mortem exposuisse, quod non facilè contextui accommodatur. *Cyrillus.*

20. *De turbatione Iesu.* Illam preme particulam: *Turbauit se ipsum.* Post indignationem illam, Christus compassionis, & tristitiæ propria voluntate sumpsit affectum: *Turbauit se ipsum.* Turbatio hæc motus est corporeus interior, quo ad compatiendum viscera commouentur, quique lacrymas excitat. Hunc motum, vt innuimus, non inuoluntariè, sicut nos, passus est Christus, qui quando voluit eum accepit. Huiusmodi compassionis motu lacryma: præcedente Ioseph videns Beniamin, dixit: *Misereatur tibi Deus, fili mi, festinauitque domum, quia commota erant viscera eius super fratre suo, & erumpebant lacrymæ, & introiens cubiculum, fleuit.* Gen. 43. Ita nunc Dominus turbatur, sed voluntariè commouens viscera calore compassionis, & profusus. *Gen. 43.*

21. *Cur interrogarit, vbinam positus fuerit Lazarus. Chrys.* *Vbi posuistis eum?* An vbinã cadauer esset, ignorabat? Qui absens mortuū esse nouit, & qui mortuum ad vitam reuocare venerat, quonammodo sepulchrum poterat ignorare? Cur ergo quæsiuit? Chrysostomus hom. 62. vt miraculum ab omni calumnia liberaret, ne aliqui ex communi aliquo consilio factum calumniarentur, vt fingeretur mortuus, & sic crederetur suscitatus. Adde vt se non causam mortis homini dedisse ostenderet, Seuerianus apud Greg. lib.8. epist. 42. *Quasi Dominus per mysterium mulieribus, Eua culpam memorans, exprobraret: Ego virum in paradiso posui, quem vos posuistis in sepulchro.* *Gregor.* Athanasius autem in orat. ad Maxim. *Percontatur humanitus, vbi Lazarus situs sit: sed tamen excitat eum prorsum diuinitus.* Id est, iam se Deum, iam se hominem Christus significare voluit, vt vtramque verè naturam habere comprobaretur. *Athan.*

22. *Cur respondeant inuitantes Dominū, vt videret.* *Dicunt ei, Domine, veni, & vide.* Cur non respondent, inibi est, sed *Veni, & vide*? Existimo, quia intellexerint Dominum interrogasse animo ad monumentum accedendi, ideo respondent non ad verba, sed ad intentionem loquentis. An non id patuit fidei documentum? Si enim perfectè credidissent, non *veni, & vide*, sed, Tu omnia nôsti, respondissent, vt adnotat Epiphanius in Ancorat. Sic Petrus Domino interroganti, Amas me? respondit, *Tu scis Domine, &c.* Ioan. 21.

§. III.

De Domini lacrymis, accessioneque ad monumentum.

23. *Cur Domi-* *num lacrymatus sit.* ET *lacrymatus est Iesus.* Turbatio illa interior commiserationis, & compassionis affectu ad lacrymandum vsque commotionem fuit erumpere. Quænam, quæsieris, Christi lacrymarum causa? An propter Lazari mortem fleuit? Basilius orat. de Grat. act. Minimè, *quia sciebat de proximo suscitandum.* *Basil.* An vt modestiæ, & temperantiæ nobis in similibus casibus exhiberet exemplum? Sic Basilius idem hom. de mœr. & trist. & Augustinus tract. 49. An ad humanitatis ostensionem? Hilarius lib.10. de Trin. *Ad ostensionem*, ait, *sua humanitatis fleuit.* An propter Iudæorum infidelitatem, qui tanto miraculo adhuc credituri non erant? Sic Epiphanius in Anchor. An propter lacrymas Mariæ, ex quadam pietate, & affectu? Sic Ambrosius lib.2. de Pœnit. cap.7. & Chrysostomus hom. 61.

24. *Authoris sententia.* Proximam sententiam amplector, Christum scilicet ex quadam scilicet compassione ob sororum afflictionem lacrymas profudisse. Indicat id Ioannes, *Vt vidit Martham & Mariam plorantem, & Iudæos plorantes, turbauit se ipsum.* Ac si diceret, propter lacrymas, & afflictionem sororum, propter quas Iudæi etiam plorabant, ipse etiam pro sua benignitate, & pietate voluit contristari, & lacrymas profundere. Non abnego multa alia Dominum (fletus excitamenta) sibi ante oculos proposuisse, nempe Lazari amici mortem, infidelitatem Iudæorum, damnationem, & reprobationem eorumdem, humanas miserias, & alia huiusmodi. Moneo tamen distinguendam esse causam turbationis, & lacrymarum à causâ fremitus, & indignationis. Illarum enim causam mortem Lazari, sororum afflictionem, præsentémque calamitatem expono: huius autem infidelitatem, & duram perfidiam Iudæorum (vnde ortum hoc malum) extitisse reor.

25. *Argumentantur ab effectu ad causam.* *Dixerunt ergo Iudæi, Ecce quomodo amabat eum.* Rectè Iudæi ab effectu ad causam argumentati sunt. Multum certe Lazarum diligebat, quando tantus Propheta, tantorumque operum effector, quasi homo quidam communis propter eum lacrymatur. Dilectio interior per exteriora opera, & signa cognoscitur, & commendatur.

26. *Mirantur Iudæi.* *Quidam autem ex ipsis dixerunt, Non poterat hic, qui aperuit oculos cæci nati, facere, vt hic non moreretur?* Sic illi amoris magnitudinem, hi impotentiam admirantur. Mirum est, inquiunt, quomodo, cùm aperuerit oculos cæci nati, non potuerit facere, ne hic moreretur. Non dicunt, Vt hic suscitaretur à mortuis. Sed, *Vt hic non moreretur*; hoc enim minus videbatur illis, quàm cæcum illuminâsse: mortuum autem suscitare, maius omninò. Certè non fecit quod minus erat, vt maius præstaret. Græco in codice legitur, *Vt & hic non moreretur.* Id est, vt etiam hic non moreretur, sicut fecit, vt cæcus illuminaretur. Legendum ita Toletus, & alij existimarunt.

27. *Cur rursum infremuit.* *Iesus ergo rursum fremens in semetipso, venit ad monumentum.* Quia increduli illi in sua perfidiâ manebant, impotentiæ tribuentes, quòd Lazarus mortuus fuerit, iterum infremuit, & indignatur, quasi fremitum ingeminans, cum & Iudæi infidelitatem ingeminarent. Hoc facto, venit ad monumentum, in quod Iudæorum perfidia detruserat Lazarū. Porro fremere *in semetipso* idem est, quod prius dixerat, *Infremuit spiritu.* Ideo Euangelista particulam *Rursum* apposuit.

Dicitur

Dicitur autem fremere in semetipso, & in spiritu, quia in neminem circumstantium hanc exprimebat indignationem. Fremitum in se ipso emisit contra infidelitatem, & perfidiam Iudaicam: sicut & nos solemus aliquando fremitum, aliqua ex causa, coram aliis edere, sed non in eos. Hoc quidem in semetipso fremere esse reor.

IN IESVM DEFVNCTORVM SVSCITATOREM.

PANEGYRICVS MORALIS SECVNDVS CIRCA LITERAM.

EX DOMINI CVM SORORIBVS Lazari colloquio.

OBSERVATIO I.

Ad illa verba:

Multi autem ex Iudæis venerunt ad Martham, & Mariam, vt consolarentur eas de fratre suo.

Vana secularium consolatio circa proximi mortem est, curare vtique, vt à mente mortis memoriam omninò ablegent.

Quàm imprudens, qui in aliorum morte proprium non agnoscit interitum.

28. VDIVI seculares vt morem exerant mundialis comitatis post mortem sponsi, filij, fratris, aut parentis ad domum luctûs se recipere, vt superstites lugentes valeant consolari. Certè tota illorum cura eò tendit, vt à mente plorantium mortis memoria omnino ablegetur: ac si non futura communis animi à corpore separatio. O vani consolatores!

29. *Stultum est mortem fratris alienam putare.* Seneca. Aiebat Seneca epist. 102. *Nauigationes longas, & pererratis litoribus alienis seros in patriam reditus proponimus, cùm interim ad latus mors est. Quæ quia non cogitatur nisi aliena, nobis subinde ingeruntur mortalitatis exempla, non diutius, quàm dum miramur, hæsura.* Pende illud: *Non cogitatur nisi aliena.* Mortuus Lazarus, mors illius est, non vestra ô Maria, ô Martha, non equidem nostra. Ac si non communis illa Domini sententia fuisset: *Puluis es.* Gen. 3. Cùm frater, amicus, aut proximus quilibet obit, prudentis est, illam mortem propriam existimare, ad séque simul pertinere cognoscere. Non aliena sed propria, pertinet ad hominem · homo sum, meus ille casus est. *Gen. 3.*

Meritò Nabuchodonosor ex hominum, prudentium scilicet cœtu stolidas deturbatur ad bestias. Vidit ille arborem proceram, sublimem, superbam, fructuum copiâ ditissimam, innumeris populis pabula præparantem. Vigilis vox exauditur, *Succidite arborem, & præcidite ramos eius.* Dan. 4. Audiuit Rex arborem morituram, quæ quidem speciem hominis (iuxta Philosophi præscriptum) referebat, & non simul cum sociâ à morte arripiendum se cogitauit: mortem putauit alienam, non propriam duxit: quid stultius? Richardus Victor. lib. 2. de erudit. inter. hom. p. 1. c. 3. *Non-ne Nabuchodonosori hoc idem contigit, qui diuinam sententiam de arboris abscissione ex Dei reuelatione cognouit? Veruntamen ostensa arboris similitudinem ad se ipsum trahere ignorauit.* Arbor emoritur? Simul homo arbor inuersa morietur: hominis similitudo à morte abripitur? Humo properat ad sepulchrum. Cur non vigil inclamat mortem illam non esse arboris, sed Regis dormientis? Quia illud ipsum alium mori me vidente, nihil aliud est, quam de me actum esse. Quàm iustè deturbatur ad bestias, qui mortem similitudinis hominis non communem reputauit! 30. *Nabuchodonosor deturbatur ad bestias imprudens scilicet, quia arboris hominis similitudinem referentis casum nō communem putauit.* Dan. 4. Richard. Victor.

Ait Abraham mortis memor, *Intercedite pro me apud Ephròn, vt det mihi speluncam duplicem, quam habet in extremâ parte agri sui: pecuniâ dignâ tradet eam mihi coram vobis in possessionem sepulchri.* Gen. 23. Vbi Ambrosius, *Festinauit pro loco sepulturæ pretium soluere.* Cur Patriarcha *festinauit*, duplicem sepulturam emere, si sola Sara diem suum obierat? *Mortua est Sara in Ciuitate Arbee, venitque Abraham, vt plangeret, & fleret eam, cùmque surrexisset ab officio funeris, locutus est ad filios Heth, dicens, Date mihi ius sepulchri vobiscum, vt sepeliam mortuum meum.* Si igitur vnum cadauer, quare duplex sepulchrum festinanter requisiuit? Profectò, quia illam mortem communem putauit. Mortua est soror & sponsa Sara? Iam diem obij, vtrique sepulchrum præparetur. 31. *Abraham curat sepulchrum duplex inquirere, quia sororis suæ mortem propriam existimauit.* Genes. 23. Ambros.

Expendenda illa particula: *Date mihi ius sepulchri, vt sepeliam mortuum meum.* Quare *mortuum* dixit, si Sara fœmina mortua erat? Lyranus, *Hic accipitur masculinum pro fœminino, sicut & Marci 5. Dominus dixit, Quis me teti-* 32. *Se mortuum Abrahā profitetur, vxore mortua.* Gen. 23.

tigit, de muliere Emorroissa locutus. Equidem prudentissimus Patriarcha videns fœminam mortuam, se simul mortuum existimauit. Vnde & *mortuum* humandum proclamat, *Vt sepeliam mortuum*; & duplicem speluncam vni & altero cadaueri festinanter requisiuit. Mortuo igitur fratre, non est prudentis dicere, Ego superstes. Martialis Epig. 11. lib.

35. *Mortuo fratre su perstes non sum.* Martial. Gallus.

Non est, crede mihi sapientis dicere, Viuam.

Aiebat Cornelius Gallus, siue Maximianus,

Omnibus est eadem lethi via.

Quia scilicet omnes simul currunt ad obitum, quem simul omnes apprehendisse debent existimare.

OBSERVATIO II.

Ad illa verba:

Dixit ergo Martha ad Iesum, Domine, si fuisses hic, frater meus non fuisset mortuus.

Lazarus vt Dei amicus, adolescens moritur; vt peccatoris imaginem refert ad viuos reuocatur.

Deo enim misericorde, & iustus moritur, vt afficiatur præmio: & peccator viuit, vt pœnitentiam agat.

34. NON possum non fœminæ taxare sermonem asserentem ob Domini absentiam Lazarum amicum obiisse. Nunquam enim Deus magis præsens amicis, quàm cùm eos à lacrymarum liberat valle, vt requie potiantur. Cur ergo amicum ad vitam reuocauit? Profectò Lazarus amicus dum moritur, gerens peccatoris imaginem (ex Gregorij mente) misericorditer vitâ donatur, vt eum possit de criminibus pœnitere. Misericordiâ itaque Dei & abripitur iustus, & peccator superstes obiicitur.

35. *Misericorde Deo, & Ionathas moritur: & Absalon ad vitam reuocaretur.* 2. Reg. 18.

Absalon occiditur, Ionathas trucidatur. Dauid audiens parricidam obiisse, clamat, *Absalon fili mi, quis mihi det, vt moriar pro te?* 2. Reg. 18. At mortuo dilectissimo Ionathâ, pro ipso mori non petiuit. Quare? Cupiebat impium ad vitam suscitari, Lazari in morem, vt criminibus abolendis studium impenderet: pium autem apud sinum Abrahæ persistere, vt requie potiretur. Aelredus spec. charit. lib. 1. cap. 34. *Dicebat hoc de filio parricida sanctus Dauid Quis mihi det, vt ego moriar pro te? Nunquid hoc dixit de Ionatha amico suo? De parricidâ dici debuit, quia mors peccatorum pessima. Pium erat, velle mori pro impio, vt esset quem pœniteret, esset cui misereretur Deus, ne in æternum periret. At Ionathas translatus ad requiem non erat vlterius in hanc miseriam reuocandus.*

Quàm misericors Dominus Ionatham pium à viuis eripuit: quàm diues in misericordiis impium ad viuos reuocaret, vt pœnitudini posset studere.

Abel & Cain testes simul adhibeantur. De hoc Chrysostomus contemplatur prolatis illis verbis: *Maior est iniquitas mea, quam vt veniam merear.* Gen. 4. Mysticè diem suum obiisse æterno igne cremandum. Quem quidem mox Dominus misericordiæ profusione ad viuos aduocauit, contra mortémque communiuit. *Posuitque Dominus in Cain signum, vt non interficeret eum omnis, qui inuenisset eum.* Enimverò Abel florens demessus est. Quare Abel abripitur, Cain autem mysticè mortuus ad vitam reuocatur? Certè misericordia illa quâ pius Lazarus mortuus est, agénsque peccatoris personam vitæ restituitur. Pius obit vt requie potiatur, impius superstes, vt pœnitere possit. Ambrosius lib. 2. de Abel. cap. 10. *Ecce iustus innocens pius propter gratiam deuotionis, odia fratris incurrens, immaturus adhuc aui sublatus est parricidio: & iniquus, sceleratus, impius etiam fraternâ cæde pollutus longæuam duxit ætatem, duxit vxorem, posteritatem reliquit, Vrbes condidit, & hoc meruit permissione diuinâ.* Meruit hoc? Vitæ & posteritatis, & diuitiarum meritum est impietas? Tam exitialia mundialis bona, vt propter impietatis merita, Deo permittente, impendantur? Ita planè. Sed argumento accommodatius Abel sanctus occiditur, Deo misericorde, vt requie fruatur: Cain reuocatur ex mysticâ morte in mortalem vitam, vt possit eum de commisso crimine pœnitere.

36. *Abel rapitur, vt requie fruatur. Cain ad viuos reuocatur, mysticè mortuus, vt pœnitere eum possit.* Gen. 4.

Ambr.

Dauid piissimus cecinit, *Castigans castigauit me Dominus, & morti non tradidit me.* Psal. 117. Malachias autem. *Et sedebit conflans, & emundans argentum, & purgabit filios Leui.* cap. 3. Vbi D. Cyprianus apud Glos. *Fidelem emendari, & reseruari in Psal. 117. docemur. Emendans emendauit me Dominus, & morti non tradidit me. Item apud Malachiam 3. Sedebit conflans, & purgans sicut aurum, & argentum, & emundabit filios Leui.* De iusto autem vitâ sapiens, *Placita enim erat Deo anima illius, propter hoc properauit educere illum de medio iniquitatis* Sap. 4. Ex terræ sepulchro Deus aurum & argentum educit, vt repurget crimina abstrahens a naturâ: aurum purum arripit à viuentibus. Iustus moritur, vt præmio addicatur; peccator resurgit vt purgari valeat, Domino quidem in misericordiis præ diuite. An impius longæuus recogitat, se vita donari, vt pœnitudini operam impendat? Quam apposité Græcus!

37. *Pius gratus Domino illicò moritur, argentum & aurum purgandum resurgit è latebris.* Psal. 117. Mal. 3.

Menand.

Quem enim amat Deus moritur iuuenis.
Pulchrum mori quibus vituperium vita fert,
Sed felix viuit, cuius correctio speratur.

Qui huiusmodi felicitate à misericorde Numine donatur, pœnitudinis studium non differat: si vita felix solummodo ad correctionem, infelix ad delictum.

***

Observatio III.

Ad illa verba:

Abiit, & vocauit Mariam sororem suam.

Martha à Domini colloquutione recedit, vt sororem Mariam ad ipsum Dominum aduocaret.

Laudantur qui à quiete, & securitate recedunt, vt proximorum saluti operam expendant.

38. *Non indiget Rectoris præcepto Iesuita ad missiones. Illud ipsum aliquanta, in tentatem, consolatione affici, quasi præceptum est.* Cyril.

CONTEMPLATVS Martha non expressè iussam à Domino recedere, miror, quam facilè ex contemplationis accubitu ad externa opera diuertat (existimo enim aduocandæ sororis occasione ad hospitium Domino præparandum accurrisse) Porrò audiens verba illa: *Abiit & vocauit Mariam sororem suam*, non possum non eius profectionem commendare; à quiete enim recedit, vt fraterna ex charitate ad Dominum sororem adduceret. Cyrillus Alexand. *Aliquantâ consolatione acceptâ, doluit ipsius Medici, & consolatoris optimi præsentiam sororem suam latere: sed eam huius boni participem efficere studuit.* Pende illud? *Aliquantâ consolatione acceptâ.* Qui vacans orationi consolatione verâ afficitur, dolet proximum tantum latere bonum, & curat illum ad Dominum adducere. Miror Euangelij ministros ex meditationis consolatione, & requie non illicò in proximorum commodum exilire? Non instat præceptum Rectoris. Nec instabat in Martha. Attamen illud ipsum requie, consolationéque aliquanta fuisse potitam, instantia fuit, præceptum fuit. Vnde quasi iussa profecta, ait: Magister adest, & vocat te. Me etenim ad proximi vocationem immittit, qui me consolatione quietis donare dignatus. Sponsum audite, *Adiuro vos, filiæ Ierusalem, ne suscitetis dilectam nec euigilare faciatis, donec ipsa velit.* Cant. 2. Si voluntati dilectæ relinquitur ad proximos vocandos assurrectio, nunquam volet quietem cubiculi relinquere, vt sese periculo actionis exponat. Non suscitetis, ipsa surget, & non iussa ad proximos auolabit. Illud enim potiri requie, ac consolatione affici contemplationis, quasi præcipientis Sponsi excitatio est. Ælredus serm. 18. in Isai. *Rogo, quando ipsa volet? Quando his carere amplexibus, ab his auelli vberibus, insuper sinu, vel pellere volet separari? Certè quando charitas ipsa, quæ eam hoc cælesti somno sopiuit excitauerit, stans ad ostium, & pulsans.* Illud enim ipsum eam hoc dulcissimo somno sopiri, excitatio est, præceptum esse puta.

39. *Animam somnus dulcissimo contemplationis soporari, idem est, ac, inuncto præcepto excitari ad proximos adducendos.* Cant. 5.

40. *S[illegible] a excitatur ab ip[illegible] do[illegible] [illegible] præceptum, vt proximos requirat, ad Dominum adducendos.* Cant. 2.

Pulsarat sponsus, nec illa excitata surrexerat. Discedat ille, illa autem assurgit, vt capillos sponsi, id est, ad proximos requirendos accurrat. An excitata à Domino præcipiente? Curauerat enim excitare. *Aperi soror mea, quia caput meum plenum est rore.* Cant. 2. Non tamen illa assurgit: *spoliaui me tunica mea, quomodo induar illâ.* Quid plura? Post pulsationem, post Sponsi præscripta vocantis, & præcipientis, ipsa velociter tendit ad ostium, & se fert in plateas. A quonam fuerit excitata? Illa ipsa consolatio, quâ in cubiculi requie fruitur, fuit excitatio, quasi præceptum fuit. Adiicit bellè Aelredus, Aelred. *Audiens illa caput amici plenum rore, euigilat, surgit, relictis delicijs: ad capillos illius, qui fide illi adhærent, erudiendos, charitate suggerente, pertransit.* Non suggerit præceptum, sed charitas ipsa, quâ *aliquantulâ consolatione* affecta est.

41. *Nicodemus alios non vocat, Samaritana omnes adducit: hæc enim non ille à dulcedine potus emittitur.*

Nicodemus à Domino instruitur: *Amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit denuò, non potest videre Regnum Dei*, &c. Porrò post præcipua Mysteria ei reuelata, non audio illum ad subditos Pharisæos profectum, vt instructos adduceret ad Messiam. Ioa. 3. Pergens autem Samaritanam video velut Martham cum Domino locutam, ab ipso recedentem Christum Gentilibus prædicare. *Reliquit ergo hydriam suam mulier, & abijt in Ciuitatem, & dicit illis hominibus: Venite, & videte.* Ioan. 4. τὸ *Reliquit ergo*, pondera. An immissa à Domino perrexerit? Minimè, sed à consolatione, quam ex aquæ viuæ (quam promiserat Dominus) potu, excitata proficiscitur. Cur non sic Nicodemus? Quia huiusmodi non dicitur dulcedine potatus. Chrysostomus hom. 23. in Ioan. Chrys. *Credidit continuò mulier longè Nicodemo fortior. Ille huiusmodi pluribus auditis, neminem aduocauit: hæc Apostolico officio functa est, omnibus audita annuncians, & populum extra Ciuitatem ad Christum aduocans.* An ò Iesuita Iesu dulcissimo poculo potaberis, & expectabis Domini præscripta, vt ad proximos requirendos proficiscaris? Non-ne illud ipsum mero dulcedinis ebriari, quasi præceptum est?

Observatio IV.

Ad illa verba.

Abijt, & vocauit Mariam sororem suam, dicens: Magister adest, & vocat te.

Ad peccatoris inueterati excitationem Maria Nominis materni baiula aduocatur.

Quia ad pœnitudinem inueterati peccatoris pectori immittendam, Deiparæ necessaria est intercessio.

VLgarem illam D. Petri Chrysologi sententiam pulchram planè sub speciali respectu ponderabo: *Martha mittitur ad Mariam, quia sine Maria nec fugari mors poterat, nec vita poterat reparari.* 42. Chrys.

parari. Veniat Maria, veniat Materni nominis baiula, vt videat homo Christum virginalis vteri habitasse secretum, quatenus prodeant ab inferis mortui, mortui è vermibus de sepulchris. Illud preme; *Quia sine Maria nec fugari mors poterat. Quatenus mortui exeant de sepulchris.* Necessaria-ne Mariæ Deiparæ intercessio ad peccatoris conuersionem? An non poterit quique sine Mariæ precibus effusis ad vitam reuocari? Sunt mortui qui adhuc sepulchris minimè reconduntur, nondum fœtent quatriduani, nondum lapidis mole clauduntur: & sunt qui tumulo recluduntur, qui fœteant, & habitus praui pondere teneantur. His profectò Deiparæ intercessio tam necessaria est, vt nisi potentissima Bethsabee precatrix assurgat, opportunum auxilium, quo efficaciter mortuus peccator reuocandus ad vitam est, non impendatur.

43. Desperam itaque peccatori, quatriduano, fœtido Deiparæ protectio necessaria indicitur. Si non adsit Maria, nec fugari mors poterit, nec vita reparari. *Similis est dilectus meus capreæ, hinnuloque ceruorum.* Cant. 2. Vbi Bernardus Dominum contemplatur ad iudicium properantem, in morem hinnuli ceruorum serpentibus, peccatoribus scilicet induratis, inueteratis (instar diaboli) impœnitentibus exitialis. Cur autem simul capreæ comparatur? Asserit Abbas in capreæ metaphorâ Deiparæ innui necessariam tunc peccatori protectionem. *Vult itaque* (inquit ser. 73.) *& si in iudicium venire, non tamen sibi in formâ Dei apparere: sed in ea quâ nobis natus est, idque de solo fœminino sexu. Cur hoc? Nempe vt admoneatur, infirmo mitescere in die ira.* Cùm Dominus turbat seipsum, indignatione fremens contra quatriduanos, desperatos peccatores, adest Maria, vt admoneat Iesum, *infirmo mitescere in die ira.* Non poterat ergo aliter mors quodammodo fugari, quia sola Maria hoc potest Dominum admonere.

Iratum leid admonet Virgo, hominem esse ex sola Matre, & ab indignatione desperatos peccatores remouet. Cant. 2. Bernard.

44. Quatriduano vnicum ad resurrectionem remedium, si Maria precatrix adueniat, monere Dominum, qui nullatenus potest tantam pellere precatricem licet alios diuos repulerit. Abbas Cel. lib. 6. Epist. 23. *Sublunarem regionem arentem mediante nube Virgineâ, riuis de sanguine, & doctrina irrigauit Dominus. Collactanea eius misericordia mitiores leges impetrauit.* Misericordia Christi à lacte Virginis adoleuit, vt Diuinitatem erga aridos omnino peccatores iam igni præparatos faceret mitiorem. Et quid vberibus Virgineis abnegari possit? Arnoldus Carnot. de laud. Virg. *Illa ostendit Christo pectus, & vbera; nec potest vllo modo* (post admonitionem huiusmodi) *esse repulsa.*

Deum adeo iratum ferè tibi poterimus, vt sola vbero Maria eum possit emollire, ut vbera ostendenti nihil possit abnegari. Abbas Cel. Arnold. Carno.

45. Quid iniquius Nabale ingratissimo, qui Dauidi esurienti subsidium abnegauit? Gladiatorio animo Dauid viam in necem stultissimi hominis affectabat, cùm occurrens Abigail, inquit, *Accipe benedictionem hanc, quam attulit ancilla tua tibi.* 1. Reg. 25. Vbi D. Bonauentura in spec. *Abigail placauit Dauid verbis, & muneribus: sic Virgo Deum precibus, & meritis.* Quàm necessaria Nabali Abigail intercessio! An sine illâ fugari mors poterat? Profectò sine intercessione Mariæ stultissimi peccatoris vita quonammodo possit reparari?

Sola Abigail protegere potuit Nabalē stultissimum iam damnationi addictū: sola Maria iniquissimum huiusmodi peccatorem. 1. Reg. 25. Bonau.

46. Dubium mihi profectò, an Deus quodammodo possit in Mariæ conspectu peccatorem exitialiter vulnerare; detinet enim Dominum currentem ad vindictam. *In plenitudine* (ait illa) *sanctorum detentio mea.* Eccli. 24. Sanctorum adest plenitudo, vt itatum detinent Saluatorem, ne peccatores percutiat. Sed *arte* ea est, ego soli eum possum detinere. Sic Bonauentura in spec. *Dicitur: Maria Filium, ne peccatores perdat. Antè Mariam non fuit, qui sic detinere Deum auderet, testante [illegible]: Non est, qui inuocet nomen tuum, qui consurgat & teneat te.* Si ergo sola Maria [illegible] audet in sanctorum plenitudine, vt Deum exitialiter iratum contra iniquissimum teneat, necessaria est peccatori huiusmodi Virginis protectio.

An possit in Ma-[illegible] peccatorem exitialiter vulnerare? Solum Maria est Deum sic iratum detinere. Eccli. 24. Bonau.

47. Obiiciens oculis, seu menti tuæ Abrahamum gladium stringentem, vt filium lethaliter vulneraret, contemplere Deum peccatori vulnus præparantem. An Cælicola audeat brachium detinere? Nullum existimo, nisi Deiparentem, fante Bernardo, *Nemo tam idoneus, Domina, qui gladio Domini pro nobis manum obiiciat, vt tu Dei amantissima.* Sola Maria idonea ad huiusmodi peccatores protegendos, vnde Mariæ eis necessaria subuentio. Qui te agnoscis tumulo criminis alligari, habitus praui lapide prementе, ad Deiparæ præsidium accurre, vnicum hæc refugium delinquentium.

Ipsa sola audet brachium iam extentū ad percutiendum detinere. Gen. 22. Bernard.

OBSERVATIO V.

Ad illa verba:

Iesus autem vt vidit eam plorantem, & Iudæos, qui venerant cum ea, plorantes, infremuit spiritu, & turbauit semetipsum.

Plorans Dominus Mariæ Iudæorúmque lacrymas commendauit

Quàm religiosè mortui piis lacrymis abluuntur!

48. ASPICIENTEM Dominum Mariam, ac Iudæos lacrymantes commotum voluntariè, vt lacrymas profunderet vidimus. Approbat equidem religiosum pro mortuis luctum. Ambrosius lib. 2. de Pœnit. *Veniet ad monumentum Christus, & si viderit flere pro te Martham boni fœminam ministerij, & flere Mariam & amicos, mouebitur misericordia.* Vt scilicet commotis visceribus lacrymas profundat. Quàm commendabilis luctus pro mortuis, quem Deus ipse (approbans plorantium affectum) pretiosissimis lacrymis honorauit! Ambros.

49. Ad pium huiusmodi luctum Sapiens homines excitabat. *Fili produc lacrymas in mortuo, & quasi dira passus, incipe plorare, & non despicias sepulturam illius.* Eccli. 38. Monemur lacrymis prosequi luctum, & operibus simul piis, eleemosynis

Lacrymas luctum, sepulturam autem eleemosynæ ornare. Eccli. 38.

mósynis scilicet sepulturam ornare. Sic expono illam particulam: *Et non despicias sepulturam illius.* D. Paulinus epist.35. Commendat Pamachium & lacrymis luctum vxoris persequentem, & eleemosynis sepulchrum ornantem. *Debito ordine primùm charo funeri iusta persoluens piis lacrymis, & largo charitatis rore perfusum religiosis exequiis honorâsti. Itaque istius pietatis opus in te laudabo. Nam id quoque Deo placitum monstrat Scriptura, cum dicit: Fili produc lacrymas, &c.* Paulin.

50. *Flet Dominus ut soluat luctus iure, qui exigit lacrymas.* Chrysol. Basil. Seleu.

Miratus sum sæpe Dominum, lacrymas profudisse in luctu Lazari, quem deberet mox ad vitam reuocare. Imo ideo plorauit (inquit Chrysologus) quia ad miseram deberet eum mortalitatem reducere, quem mortuum prius gaudij est prosecutus affectu. *Lazarus amicus noster dormit, & gaudeo.* Profectò ideo plorâsse reor, vt paruo illo temporis interstitio, quo non resurgit Lazarus, debita naturæ iura soluat. Basil. Seleu. orat.2. de Lazar. *Fas est vtique*, semper coram defuncto *dolore tangi. Nam suo hoc Christus exemplo ostendit. Fleuit is enim super Lazarum.* Lacrymæ itaque illæ non profunduntur pro mortui Lazari desiderio si mox erat vocandus à tumulo: sed pro luctûs iure.

51. *Haud humanus qui non flet coram defuncto homine.* Basil.

An poterit humanus coram mortuo siccis oculis apparere? Idem Basilius rogat. *Interdictum ne est homini mortuorum causâ lacrymas fundere?* Et respondet, *Istud ego non dico; non enim, ne lugeas inhibeo. Non exui hominis sensum, non sum immanis, aut crudelis quispiam.*

52. *Exigit natura familiarium affici solamine.* Basil. Eurip.

Id procuidubio hominum natura requirit familiarium affici solamine. Adhuc Seleu. Præsul. *Noui naturam dolore pressam solamen, familiariúmque consuetudinem inquirere solere.* Audi dulce Euripidis Græci carmen latinè transcriptum.

Est etiam in malis aliquid voluptatis
Hominibus, nempe aliorum luctus, & lacrymas
Hæc enim leuant animi dolores,
Et nimios pectoris labores soluunt.
Hoc à natura ingenitum est hominibus,
Et si quis iure mortem obierit, nihilominus tamen cupit
Vnus quisque amicos sibi astrictos lugere.

53. *Sancti plorât. Quid mirum si anctus sanctorum?* Paul.

Defuncto parenti Ioseph pias lacrymas libat. Vxori mortuæ Abraham sanctum consectat luctum, sed cur non omnes profundant lacrymas, si Iesus mortuum defleuit amicum? Paulinus citatus. *Bona lacryma charitatis, in quibus Pater Abraham Matrem repromissionis luxit. Bona lacrymæ pietatis, quas Ioseph iustus impendit Patri. Sed quid sanctorum mortalium prædicem fletus? Fleuit & Iesus amicum: hanc etiam passionem de nostra infelicitate dignatus, vt mortuo infunderet lacrymas.*

54. *Plorat Iesus coram defuncto Lazaro, se agnoscens moriturum.* Paul. Eccles 5. Olimp.

Illa particula expendenda: *sed quid sanctorum mortalium prædicem fletus? Fleuit & Iesus amicum.* Quia scilicet mortalium proprium est lacrymas profundere in luctu mortalis. Plorat Dominus coram defuncto Lazaro, se agnoscens moriturum. Et quis audeat mortalis siccis oculis defunctum hominem aspicere? Olympiodorus ad illud Ecclesiastes 5. *Cor sapientum in domo luctus*, ait: *Vir sapiens, & funebri luctu secum animo deputans, se se natum de corruptibili carne, breui ex hâc vitâ migraturum, mortales cæteros, qui eadem sunt nati conditione, affectu pio prosequitur. Contemnit autem quæcumque ob oculos obuersantur, vt casui, mortique subiecta.*

Observatio VI.

Ad illa verba.

Iesus ergo vt vidit eam plorantem, & Iudæos plorantes, dixit, Vbi posuistis eum?

Dominus se ad Lazari resurrectionem accingit, rogatus lacrymarum vocibus.

Vocales enim lacrymæ nunquam non à Domino exaudiuntur.

PLORAT Maria, flet Martha, Iudæi lacrymas profundunt pio luctum affectu prosecuti, Dominus autem non interrogans, quidnam fideles sorores intenderent, *vt vidit eam plorantem* Mariam, & plorantes Iudæos curat Lazarum suscitare. Lacrymæ enim vocales sunt, potius exaudiuntur, quam videntur. 55.

Cùm ad Regem legatus immittitur, vocem gerit illius à quo immissus est. Quis dubitet lacrymas animi ad Deum vocalem esse legationem. *Alioquin* (inquit Dominus) *adhuc illo longè agente, legationem mittens, rogat ea quæ pacis sunt.* Luc. 14. Legatio mittitur ad Regem potentissimum (cui nullus Princeps potest occurrere dimicaturus, sed supplex veniam flagitaturus) vt de pace agatur. Porro animi ad Deum legatio lacrymæ sunt, fante D. Gregorio apud D. Tho. in Cat. *Dum ergo adhuc longè est anima, mittamus ad eum legationem lacrymarum*, vocem scilicet hominum gerentium. 56. *Lacrymarum vocalis legatio ad Deum.* Luc. 14. Greg.

Hæ exauditæ semper impetrant à Domino, quod consequi intendunt. Canebat Dauid, *Exaudi orationem meam, auribus percipe lacrymas meas.* Psal. 38. An auribus lacrymæ, & non potius oculis percipiendæ? Ita equidem, quia vocales sunt cùm ad Dominum diriguntur. Petrus Damia. lib. 3. de perf. *Voces inesse lacrymis manifestè designat. Lacrymæ enim in conspectu Iudicis supplicant, nihil hæsitant, sed impetrâsse se, quod petierant, confidenter exultant.* 57. *Lacrymarum vox à Domino exauditur.* Psal. 38. Damia.

Iudith profata, *Sed quia patiens est Dominus, in hoc ipso pæniteamus, & indulgentiam eius fusis lacrymis postulemus.* Cap.8. Cur non dixit, Postulemus fusis vocibus? An non quia lacrymæ vociferantur? Anselmus, *Fusis lacrymis postulemus, quæ pondera vocis habent, quæ imperant, non supplicant.* Quasi indecorum lacrymis esset supplicare, quod earum præsentiæ illicò impenditur: non petentes enim postulant, tacentes proclamant: sine voce loquentes exaudiuntur. 58. *Postulant lacrymæ vocales vtique sola præsentia.* Iudith 8. Ansel.

D. Maximus asserit lacrymas preces quidem esse; sed tacitas, quia sine profusâ voce exaudiuntur in silentio. Petrus *egressus foràs fleuit amarè.* Matth.26. An lacrymæ Apostoli veniam 59. *Lacrymæ tacitæ preces.* Matth.26. Maxi.

à Domi

à Domino postularint? Minimè petierunt, sed effluentes impetrârunt in silentio loquutæ. *Lacryma* (ait hom. 3.) *tacita quodammodo preces sunt, veniam non postulant, sed merentur.*

60. *Efficacior lacryma precibus.* Isai, 38.

An preces lacrymarum sine voce profluentium efficaces sint? Respondet D. Anselmus citat. *Vtiliores lacrymarum preces sunt, quam sermonum; quia sermo in precando forte fallit, lacryma omnino non fallit.* Testor Ezechiam exoratum. *Ægrotauit Ezechias*, qui à Propheta Isaiâ monitus, vti se ad obitum disponeret, *orauit ad Dominum.* Isaiæ 38. Non respondente Domino, *fleuit Ezechias fletu magno.* Vix primam lacrymam profuderat, cùm Deus inclamat: *Audiui orationem tuam, & vidi lacrymas tuas*, (aliter *lacrymam*) *ecce ego adiiciam super dies tuos quindecim annos.* Isa. 48. Cur non respondit Dominus deprecanti, sed ploranti: plorans autem primam effundens lacrymam exauditur? Quia vnica lacryma post preces egressa festinantior ad cælum accedit, *Orauit ad Dominum, fleuit.* Priùs profunditur oratio, quàm lacrymæ; sed priùs quàm orationis voces, vox lacrymarum peruenit ad Superos. Galfridus, *Quam festinus, & fidelis legatus est supplicantis lacryma.*

Velocior oratione lacryma.

Galfr.

61. *Lacryma profluentes ab oculis ad maxillas ascendunt ad superos velocissima.* Iob, 16.

Festinans legatus? Quonammodo potest lacryma festinantis ad superos legati gerere munus, si ex oculis profluit ad maxillas? Profectò descensus ille ascensus festinus est. Iob, *Ad Deum stillat oculus meus*, Cap. 16. Ad Deum vtique in superis commorantẽ. Deus etiam apud terricolas degit vbique residens; vnde descendens ex oculis ad maxillas lacryma ad Deum stillatur. Fateor, sed existimo Iobi oculos ad Deum apud cælicolas sedentem stillâsse. Descensus enim ille lacrymarum ascensus proculdubio est. Audi Salomonem. *Nonne lacryma viduæ ad maxillas descendunt, à maxillâ enim ascendunt vsque ad cælum?* *Eccl.* 35. Ascendunt oratione ipsa lacrymæ velociores: vnde priùs precibus ipsæ vocales exaudiuntur.

Eccle. 35.

Observatio VII.

Ad illa verba.

Et lacrymatus est Iesus.

Plorat Christus, de morte Lazari amici exultans.

Mors etenim iusti exultatione est prosequenda.

62. *Lacryma exultationis.* Chryf.

Petrus Chrysologus contemplatus Dominum, & de Lazari morte gaudentem, *Lazarus amicus noster dormit, & gaudeo*: & postmodum plorantem, *Et lacrymatus est Iesus*, quærit, quare si gaudebat de obitu amici, mox lacrymas profundit? *Certè ipse, qui dixerat: Lazarus mortuus est, & gaudeo: de quo gaudet mortuo, ipsum cum resuscitat, tunc lamentatur; qui cùm amittit non flet, cùm recipit, tunc deplorat, tunc fundit mortales lacrymas, vita spiritum cum refundit.* Iustorum enim mors non prosequenda lacrymis, sed gaudio celebranda: ideo gaudet cùm moritur: ideo flet cùm resurgit, sic serm. 63. Pater.

Aliter ex eodem Chrysologo idem argumentum roborabo. Lacrymatur Christus, non luctum agens, sed mortui amici felicitatem celebrans; lacrymæ enim e lætitia profluere assolent. *Fratres*, (inquit) *habet hoc natura corporis humani, vt producat lacrymas vis gaudij, & vis mœroris. Quoties enim aut tristitia, aut lætitia viscera nimio arctantur impulsu, oculi in lacrymas mox erumpunt. Hinc est, quòd Christus non doloris morus, sed illius lætitia recordatione lacrymatur.* Mortuus est amicus, gaudeo præ lætitia lacrymas profundo. 63.

Lacryma ista lætitia documentum ob amici obitũ. Chryf.

Lacrymæ enim mœroris iusti mortem non decent. Moritur Iosue, & planctu nullo sepelitur. Moyses obit, & excitato planctu sepulturæ traditur. Quare Moysis mors peccatorum mortem figurabat, Iosue autem obitus iustorum exitum referebat, qui quidem doloris lacrymis minimè prosequendus. D. Hieronymus epist. ad Paulam de obitu Blesilæ. *In Moyse, id est, in lege veteri, sub peccato Adam omnes tenebamur, & ad inferos descendentes, consequenter lacryma prosequebantur secundùm Apostolum, qui ait, Regnauit mors ab Adam vsque ad Moysem. In Iesu vero* (siue Iosue) *id est in Euangelio, per quem iusto paradisus est apertus, mortem gaudia prosequuntur.* 64.

Iosue mors non ploratur, secus Moysis: quia obitum peccatorum lacryma, iusti autem exultatio decet. Hieron.

Cecinit Vates, *Ad vesperum demorabitur fletus, & ad matutinum lætitia.* Psal. Vbi, ex Patrum sententiâ, vespertino tempore lex peccatoribus tradita designatur: matutino autem gratia iustorum. Ad vesperum fletus, cùm peccatores obeunt: ad matutinum lætitia cùm iusti decedunt. Hieronymus Epitaph. Nepotiani fatur, *Iudæorum luctus Christianorum gaudium est. Ad vesperum demorabitur fletus, & ad matutinum lætitia. Vnde & Moyses moriens plangitur, Iosue absque funere, & lacrymis in morte sepelitur.* 65.

Confirmatur ex Dauide. Psal.

Hieron.

Fœminis Ierosolymæ plorantibus Saluatorem, dum ad mortem rapiebatur, ipse proclamat, *Filia Ierusalem, nolite flere super me, sed super vos ipsas flete.* Luc. 23. Cur eas prohibuit à planctu tam adnato occasioni? An quia mors iusti ploranda non erat, secus peccatoris? Planè mors Iesu lætitiâ, ipsius autem flentis aridi peccatoris mors luctu prosequenda. Titus Bostr. Prohibuit, *quia mœsta afflictaque cum lugebant, quem æquius erat plausu, lætaque acclamatione excipere.* Scio lacrymas esse afflictionis & mœstitiæ: lacrymas gaudij & exultationis. Prohibentur meritò filiæ Ierosolymæ à fletu, quia mœstæ afflictæque eum lugebant quem quidem lætæ, exultantesque (vti Dominus Lazarum) lugere debuissent. Mors itaque peccatorum lacrymis, iustorum autem exultatione prosequenda: Causam reddit Iacob. Bill. Anthol. sac. fatus: 66.

Ideo fœminas Dominus auertit à planctu, quia iusti mors non ploranda. Luc. 23. Titus.

Cuncta bonis prosunt, quos & mors ipsa beatos
Efficit, vt sumant præmia principium.
Ille igitur finis malus est, quē pœna sequetur.
Et qui perpetuæ porta doloris erit.
Non quo absumuntur lacrymæ, cunctique labores,
Vt veteris pereant omnia signa mali.

Obser

OBSERVATIO VIII.

Ad illa verba:

Et lacrymatus est Iesus.

Vt celebret Dominus amici resurgentis trophæum, lacrymas profundit.

Nihil enim pijs lacrymis iucundius.

67\. SI Lazarus mox ad viuos erat è mortuis reuocandus, quare Dominus lacrymatus est? Certè vt exultans amici trophæum possit celebrare. Vt enim Chrysologus illo ser. 65. (Chrysol.) aiebat, *producit lacrymas vis gaudij*. Plorat itaque Iesus, quia amici triumphum lacrymæ lætitiæ decebant. An aliquid possit iucundius piis lacrymis excogitari in valle lacrymarum?

68\. Aiebat Apostolus, *Gaudete in Domino semper, iterum dico gaudete: modestia vestra nota sit omnibus hominibus.* Philip. 4. Sit vestra exultatio abundantissima, sed modesta, ne ex lætitiæ redundantia in immodestiam deueniatis. Et quænam tam ingens exultatio, quæ beatam æmulatur æternam? Chrysostomus hom 6. ad Matth. 2. *Eam proculdubio, quæ ex his nascitur lacrymis significat voluptatem.* Piæ enim lacrymæ ex pœnitudine, aut deuotione præcordia replent cælesti lætitiâ.

Semper & quasi æternâ gaudent beati, qui piè lugent.

69\. Inibi Paulus *flere cum flentibus, gaudere cum gaudentibus* monet. Cum gaudentibus scilicet cælesti in patria commorantibus, qui vero gaudio afficiuntur. Et cur flere simul edocuit? Quia flere ex affectu pœnitudinis, & beatè exultare, idem prorsus est. Imo lacrymæ huiusmodi illius æternæ exultationis dixerim seminarium, *Qui seminant in lacrymis in exultatione metent.* Basilius Orat. 4. de Grat. actione. Vt igitur beatæ illius vitæ imaginem quandam conemur exprimere, iussit nos gaudere semper Apostolus, vt cum flentibus & ipsi fleamus permittit. (& cum gaudentibus gaudeamus) Quod eiusmodi lacrymæ sint seminarium quoddam, quibus æternum illud gaudium increscit quotidie, & cumulatur.

Flere ex affectu pœnitudinis, & beatè exultare, idē prorsus.

Vnde illud Psalmistæ: *In exultatione metent*, legerim de præsenti *Metunt*, quia seminarium hoc cum messe vtique colligatur: Increscit quotidie, & cumulatur de præsenti; ipsum enim lacrymari, gaudere est, & exultare.

Dominum restor fautem, *Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur.* Mat. 8. An ex futura consolatione beati? Profectò huiusmodi beatitudo ex ipsa ploratione acquiritur. Consolabuntur enim cùm plorauerint; quia flere piè, quasi beari est. D. Augustinus ser. 11. ad frat. in Eremo. *Si hic ploraueris, iam patria cælestis ciuis constitueris. Beati, inquit, qui lugent.* 70.

Et nunc beati qui piè lugent. Matth. 8. August.

David Psal. 136. pœnitentis plorantis exulis quidem à cælesti patria describit affectum. *Super flumina Babylonis illic sedimus, & fleuimus, dum recordaremur tui Sion.* Mox Psalmo proximo asserit plorantes illos cum beatis Angelis suauissimam vocem interserere. *In conspectu Angelorum psallam tibi.* Ac si diceret: Lacrymæ pœnitentiæ tanta redundant lætitiâ, vt possint in Angelorum canentium conspectu personare. Hieronym. *Vide profectionem plorantis pœnitentis, quia post confessionem, & pœnitentiam cum Angelis meretur psallere.* Ipsum enim plorare psallere proculdubio est. 71.

Plorantes sic cum beatis Angelis beati ipsi suauissimam vocem interserunt.

SECTIO TERTIA.

Lazari Resurrectio.

TEXTVS.

VERS. 38. ERAT autem spelunca, & lapis superpositus erat ei. 39. Ait Iesus, Tollite lapidem. Dixit ei Martha soror eius, qui fuerat mortuus, Domine, iam fœtet, quatriduanus est enim. 40. Dixit ei Iesus, Nonne dixi tibi, quoniam si credideris, videbis gloriam Dei? 41. Tulerunt ergò lapidem. Iesus autem eleuatis oculis sursum, dixit, Pater, gratias ago tibi, quoniam audîsti me. 42. Ego autem sciebam, quia semper me audis; sed propter populum, qui circunstat, dixi, vt credant, quia tu me misisti. 43. Hæc cùm dixisset, voce magnâ clamauit, Lazare, veni foras. 44. Et statim prodiit, qui fuerat mortuus ligatus manus, & pedes institis, & facies illius sudario erat ligata. Dixit eis Iesus, Soluite eum, & sinite abire. 45. Multi ergo ex Iudæis, qui venerant ad Mariam, & Martham, & viderant, quæ fecit Iesus: crediderunt in eum.

COMMENTARIVS LITERALIS.

§. I.

Lapis tollitur speluncæ.

1\. ERAT *autem spelunca, & lapis superpositus erat ei.* Describitur Lazari monumentum. Aderat spelunca, in qua iacebat mortuus, & lapis erat specus ori superpositus, quo clauderetur. Huiusmodi sepulchris Iudæi vtebantur, nec non aliquæ nunc Nationes vtuntur.

Monumenti descriptio.

Escob. & Mendoza Euang. de Temp. T. I.

2. *Cur lapidem propria virtute non remouit? Ambr. Orig.*

Ait Iesus, Tollite lapidem. Cur non propriâ virtute lapidem ab ore specus ablegauit? Vt miraculum faceret manifestius, illis iubet, vt tollant, oculis aspectent cadauer, fœtorem percipiant: Sic Ambrosius lib. 1. Exam. Cap. 7. Origenes spiritualem aliam causam adiungit.

3. *Imperfecta Martha adhuc fides.*

Dicit ei Martha. Domine iam fœtet, quatriduanus est enim. Ne fœtor erumpens adstantium sensus offenderet, Martha nondum perfectæ fidei, iussis modestè restitit. Permisit Dominus, verba hæc a Martha proferri, vt adstantibus mors Lazari quatriduana innotesceret, tanto illustriore futuro miraculo. *Cur sororem Lazari inculcat?* Cur autem Ioannes addidit illa verba: *soror eius, qui fuerat mortuus*; cum aliàs sæpe solo nomine Marthæ fuerit vsus? significare voluit miraculi magnitudinem: nam erat Lazarus adeò iam corruptus, vt nec sorori propriæ gratus eius fuerit aspectus.

4. *Reprehensionem verba inuoluunt.*

Dixit ei Iesus, Nonne dixi tibi, quoniam si credideris, videbis gloriam Dei? Reprehensione tantò magis es digna, quantò plus es à me iam edocta. Dixi enim tibi, *si credideris, videbis gloriam Dei.* Seu videbis miraculum Diuinitatis meæ insigne. *Quid videre gloriam Dei. Ioan. 1.* Videre gloriam Dei, est opera Diuinitatis magnifica aspectare, queis Christus se Dei Filium ostendebat. Sic Cap. 1. *Vidimus gloriam eius, gloriam quasi Vnigeniti à Patre.*

5. *Quando hoc dixerit Dominus?*

Quandonam autem hoc Marthæ Dominus dixerit? Cum Euthimio, & Tolero respondeo, quando ei occurrit, & reliqua, quæ scripta sunt, audiuit. Hoc autem Euangelista non narrat studens breuitati, quia iterum repetendum erat. Quemamodum quando Martha sorori dixit: Magister adest, & vocat te: nec antè iussisse narrauerat, vt vocaret.

6. *Lapis tollitur. Orig.*

Tulerunt ergò lapidem. Quia Dominus suo in proposito non obstante Marthæ sententiâ, *Iam fœtet*, permanebat, ministri Christo obedientes lapidem abstulerunt. Adnotat Origenes hom. 28. Martham suâ incredulitate Christi miraculum retardâsse; ministri enim lapidem tollere propter Marthæ verba distulere. Disposuit certè Christus tardiùs miraculum excitare propter Marthæ verba, quam statuisset, si ea non intercessura essent, quamuis modica mora hæc fuerit.

§. II.

De Christi oratione.

7. *Oculorum in cælum eleuatio.*

IEsus autem eleuatis sursum oculis, dixit. Quidnam oculorum in cælum eleuatio significarit; In signum, & in professionem eleuantur. In signum quidem eleuationis mentis in Deum? In professionem autem; nam sicut mentis conuersione ad Deum, animam ab ipso Deo pendere profitemur, & ipsius subesse dominio, & prouidentiæ, ita etiam oculorum in cælum motione corpus nostrum einsdem Dei subesse dominio, & prouidentiæ confitemur. Hinc eleuatio hujusmodi oculorum in cælum actus religionis est, & latriæ, quo Deum colimus, & veneramur, ipsumque confitemur, à quo omnia humana bona exoriuntur. Ideo prohibet Scriptura oculos in idola leuare. *In montibus non comederit, & oculos suos ad idola non leuauerit.* Ezech. 18. Econtrario autem ad Deum attollere laudi ducitur. *Ad te leuaui oculos meos, qui habitas in cœlis.* Psal. 122. Oculos itaque in cælum Dominus extollit, vt exteriori facto significaret, se virtute diuinâ facere, quæ gesturus esset; seque Dei Filium in cælestibus commorantis existere; insuper vt Ecclesiæ ceremonias approbaret. Id quod postmodum præstitit Christus, ex traditione Ecclesiæ, quando sub panis, & vini speciebus suum corpus, & sanguinem obtulit. Demum, quando, peractâ cœnâ, eleuatis in cælum oculis, dixit: *Pater clarifica Filium tuum* Ioan. 17.

Pater gratias ago tibi, quoniam audisti me. 8. *Quonammodo exauditus Christus à Patre.*
Si exauditum se ostendit à Patre Dominus, aliquid videtur à Patre petiisse. Quonammodo igitur Christus fuerit à Patre auditus, An priùs preces fuderit pro Lazaro suscitando? Minimè, quia nec Ioannes prætermisisset, nec Martham dicentem, *Quæcunque poposceris à Deo, dabit tibi Deus*, correxisset. Respondeo auditum dici posse, licet non petierit. In Scriptura enim Deus audire dicitur, non solum quando quod petitur, facit; sed etiam quando id facit, quod homo vult aut desiderat, etiamsi non petat. *Desiderium pauperum exaudiuit Dominus, præparationem cordis eorum audiuit auris tua.* Psalm. 9. *Desiderium meum audiat Omnipotens.* Iob. 31. Sic exponit Origenes hom. 28.

Gratias ago tibi. Pro quonam beneficio? Auditus dicitur à Patre vt homo, quia voluit vt homo Lazarum suscitare: & hoc idem voluit Pater voluntate diuinâ, vt fieret. Gratias ergò agit vt homo pro hoc beneficio. Nam Deum voluntati humanæ annuere, vt quod homo vult, Deus velit, & faciat, beneficium est homini collatum, gratiarum actione dignum. Cur autem Deo, & non sibi gratias agit cum Deus vnus cum Patre existat? Certè sibi vt Deo gratias agebat vt homo; non enim se à Patre in huiusmodi gratiarum actione diuidebat. Exprimitur autem Pater, vt se Dei Filium significaret, Patrisque ac Filij indicaret distinctionem. 9. *Quodnam ob beneficium gratias agit.*

Ego autem sciebam, quia semper me audis. 10. *Semper Dominus exauditus à Patre.*
Sensus est, O Pater, has ego gratias ago tibi, quia audisti me, non quòd nescirem priùs me à te auditum iri, nec quòd aliquando à te non exaudiar: sciebam enim iam ante, me audiri à te semper, & quæcumque volo, & quando volo etiam vt homo, eadem te velle, & facere semper. Nec his de causis hasce ago tibi vt homo gratias, sed aliâ de causâ. Hanc mox adiungit, *Sed propter populum, &c.*

Quonammodo asserat Christus, se à Patre 11. *Obiectioni fit satis.*
semper exaudiri, cùm in horto calicem à se transferri postularit, nec sit exauditus? Respondeo, duplicem inibi Christi deprecationem, vnam de vitandâ morte verbis illis expressam, *Saluifica me ex hac horâ:* alteram de morte expetendâ, verbis illis significatam: *Clarifica nomen tuum.* Ioann. 12. Vtraque est in horto repetita, *Transfer calicem hunc à me: veruntamen non mea, sed*

tua

tua voluntas fiat. Luc. 22. Vtraque deprecatio est voluntatis humanæ, sed prior ratione affectus naturalis, posterior ratione voluntatis deliberatæ: illa conditionalis, *si vis*; hæc absoluta, *Non mea, sed tua voluntas fiat.* Velle enim voluntatem Patris fieri, humanæ fuit voluntaris, sed deliberatæ: idcirco ratione huius voluntatis est exauditus, non ratione illius; quia etiamsi petierit, à se transferri calicem, sub conditione tamen petiit, & Patris voluntatem absolutè fieri voluit, & rogauit. Propterea respondit Pater, *Et clarificaui, & iterum clarificabo.* Ioa. 12. Quæ quidem responsio facta est deprecationi à voluntate deliberatâ procedenti.

12. *Vt homo loquitur declarans præcedentia verba.* *Sed propter populum, qui circunstat, dixi; vt credant, quia tu me misisti.* Vt homo est loquitur verba præcedentia declarans. Causa (ac si diceret) ob quam ó Pater, has tibi ago publicè gratias, ea est, vt populus, qui adest, & coram quo opus tam insigne tuâ virtute molior, credat me esse Filium tuum ad te in hunc Mundum missum. Credent autem, dum vident, me virtute tuâ, & voluntate tuâ talia facere, quæ gero; vident autem tuâ me virtute ea facere, dum te confiteor, & tuæ hoc factum tribuo potentiæ; nec dæmonis aliquo, aut hominis ministerio: sed nomine tuo, & in nominis tui manifestationem, & confirmationem operor. Ea est causa, cur oculos ad te attollo, cur hasce tibi publicè gero gratias.

§. III.

Lazarum aduocat à sepulchro.

13. *Cur vsus clamore?* Tolet. Ambr. HÆc cùm dixisset, voce magnâ clamauit: Lazare, veni foras. Cur vsus clamore? An vt omnibus innotescat, se esse, qui mortuum suscitat? An quia resurrectio hæc figura quædam erat nouissimæ resurrectionis, quando: *qui in monumentis sunt, audient vocem Filij Dei?* Vtrumque Toletus. An vt futuram vocem Archangeli significaret, quando omnes surgemus? Affirmat Ambrosius lib. de fide Resur. Ego primam Toleti causam literalem quidem amplector. *Lazare veni foras.* Vox imperantis est *veni.* Cur non addidit, In nomine Patris? Chrysostomus, *Tanquam potestatem in se habens.* Cur proprio nomine vocitauit? Toletus, *vt suo illum suscitari indicaret imperio.*

14. *Vera Iesu virtus.* *Et statim prodijt, qui fuerat mortuus.* Inaudita virtus, animam è loco, in quo morabatur, extrahens: & corpus animæ disponens recipiendæ: simul vtrumque vniens, & coniungens: & vt reuocatus ad vitam mandato obediter, efficiens. An non hæc Altissimi virtus est, cuius illa vox instrumentum?

15. *Plura miracula.* B-sil. *Ligatus manus, & pedes institis, & facies illius sudario erat ligata.* Plura miracula in Lazari resurrectione licet contemplari. Opertis oculis, & ligaris manibus, & pedibus, nemine auxiliante de sepulchro egreditur. Basilius Orat. de inter. & tristit. *Ores admiratione plena; fascijs constricti erant pedes, nec tamen impedimento fuerunt mortuo; maius erat robur impedimento.* Porro hæc omnia effecta in vberiorem miraculi attestationem; nam etiam si viuus fuisset, de monumento prodire sic impeditus solus, & tam celeriter non posset, nisi virtus diuina adfuisset.

Escob. & Mend. in Euang. de Temp. T. I.

Dixit eis Iesus, Soluite eum, & sinite abire. 16. *Cur præcipit, vt soluatur.* Ambro.
Cur præcepit; vt soluerent? Vt oculis videant, manibúsque contrectent ligamina, quibus constrictus nemo incedere poterat, ipsumque viuentem conspiciant. Quare iussit abire? Vt ab omnibus viuus, & sanus videatur. Commodior singulis videndi dabatur occasio, si non in vno loco consisteret. Omnia hæc effecta reor, vt omnis calumniæ occasio, & falsa suspicio tolleretur. Ambrosius lib. 1. Exam. Cap. 7. *Suscitaturus Dominus Lazarum, iussit, vt Iudæi remouerent lapidem de sepulchro, vt mortuum videntes, postea resuscitatum crederent. Deinde vocauit Lazarum, & resurrexit, & ligatis manibus, ac pedibus exijt foràs. Nonne poterat remouere lapidem, qui poterat mortuum resuscitare? & qui poterat defuncto vitam reddere, non poterat nexus soluere vinculorum? Sed vtique aduertimus, quòd voluit primò demonstrare mortuum, vt oculis suis crederent; deinde resuscitare, tertio iubere, vt ipsi vincula funeris soluerent, vt intus ista fides infunderetur infidelibus, & per gradus quosdam credulitas nasceretur.*

Profectò miraculum hoc efficit spectabile, 17. *Mystica Lazari resurrectio.* Irenæ. Tertull. Ephipha.
totâ fere diuinæ dispensationis rationem in eo fuisse repræsentatam. Lazarus enim peccatorum (authore Irenæo Lib. 5. Cap. 13.) gessit imaginem. Eius resurrectio omnium futuram in die vltimo significauit, asserente Tertulliano Libro de resur. carn. Propter hunc Christus ex Galilæâ, vbi tutò conuersabatur, in Iudæam, in quâ occisus est, venit; quia propter peccatores carnem induit passibilem: & de cælo, vbi immortalem agebat vitam, ad nos carne sumptâ, descendit, & occidi pro nobis voluit. Lazarum suscitaturus fletu, fremitu, lacrymis, oratione vtitur: peccatores enim passione, & morte suâ à peccato liberauit, & in Patris gratiam restituit. Secundo verò aduentus potestate, & Dominio à corporum morte in æternam vitam eripiet. Epiphanius in Catal. dogm. Manich. ex traditione, docet Lazarum annorum triginta fuisse, quando fuit suscitatus: aliosque triginta superuixisse.

Multi ergò ex Iudæis, qui venerant ad Mariam, & Martham, & viderant, quæ fecit Iesus, crediderunt in eum. 18. *Iudæi credidere.* Impletum, quod prædixerat, *Infirmitas hæc non est ad mortem, sed vt glorificetur Filius Dei per illam*, dum propter hoc tam mirabile opus multi Iudæorum, qui inuisendi sorores causâ conuenerant, in Christum credidere. Particula *ergo* causam cur crediderint indicat, nempe præcedens miraculum. Cur autem Ioannes adnotat hos credentes de eorum fuisse numero, qui venerant ad inuisendum Lazari sorores? Vt exprimat mortem Lazari occasionem dedisse vt isti crederent in Iesum.

IN IESVM DEFVNCTORVM SVSCITATOREM.

PANEGYRICVS MORALIS TERTIUS CIRCA LITERAM.

EX LAZARI RESVRRECTIONE.

OBSERVATIO I.

Ad illa verba:

Tollite lapidem. Et tulerunt lapidem. Lazare, veni foras, &c.

Vt Lazarum laboribus actum, & adhuc peccatoris personam gerentem ad vitam gratiæ reuocet Dominus, aceruat miracula.

Difficillime enim se ad meliorem mentem peccator ille reuocat, qui actus calamitatibus, ad id obuenientibus vt pœniteat, minimè resipiscit.

19. *Labores immittit Dominus, vt pœniteas.* Greg.

LAZARVS ex Gregorio & aliis peccatorem significat, qui corporis ægritudinem cum animi languore coniungit. Ægritudinem corporis Deus benigniter immisit, vt peccatorem ad pœnitudinem reuocaret. Qui igitur ex ægritudine corporea ab animi languore non recedit, adeo induratus est, vt opus sit Domino geminare miracula, vti eum ad meliorem mentem adducat.

20. *Cōducit corporis ægritudo ad animi languorem ablegandum.* 2. Cor. 12. Nazian.

Profectò ad animi ægritudinem ablegandam corporis conducit infirmitas, fante Paulo, *Virtus in infirmitate perficitur.* 2. Cor. 12. Vbi Nazianzenus orat. ad Ciues. *Anima morbo affecta Deo propinqua est.* Quia corpore [illegible] acto laboribus, animus auolat ad sublimia, vnde consolatione affici sperat. Saluianus lib. de Gubern. Dei. *Nequaquam nobis dolenda est hæc afflictio infirmitatum, quam intelligimus matrem esse virtutum.*

21. *Paralyticus difficilius Publicano nequiori venia donatur, quia corporis ægritudinem speluncam fecerat peccatorum.*

Porrò quum ex corporis languore speluncam facimus, vt vitia latrocinari possint, homo abominabilis omnino Deo redditur ex medicamine faciens ægritudinem, difficillima quidem pœnitentia. Contemplatus Paral[illegible]um, & Publicanum, maximum adnoto dis[illegible]men vitiorum. *Deterius* (ait Chrys[illegible] ser. 3[illegible].) *sedebat in telonio Publicanus iste quam Paralyticus iacebat in lecto. Quare* igitur *Publicanus, qui maior videtur in crimine, maior habetur in munere? Nam mox A[illegible]olatus [illegible] præditus dignitate, totum Orbem splendore Euāgelicæ prædicationis irradiat: & Paralyticus solâ veniâ dignus habetur?* Quæstioni igitur do, quare Matthæus deterior non solum veniâ donatur, sed Apostolatûs munere afficitur: Paralyticus autem non tam grauiter delinquens solam veniam accepit? Profectò minor ille peccator Deum quadam circumstantiâ habebat iratum, quæ quidem in Publicani grauiori iniquitate non reperitur. Quænam illa? Corporeâ miser ægritudine corripiebatur, quæ plurimum conferre assolet ad animi valetudinem. *Ille* (ait Pater) *carnis patiebatur paralysim.* Publicanus integris ac valentibus membris donatus ex ipsius valetudinis feruore lapsus est. Non miror. At membra languore correpta paralysi ligata, ad gramina verita properauerunt? O quanta iniquitas!

Magdalena animo ægrotans, corpore valente, facie ad faciem veniam criminum à Domino efflagitat: dum mulier, quæ *sanguinis fluxum* (corporis & animi affecta ægritudine) *patiebatur*, à tergo accessit. Luc. 8. Cur Magdalena in Ciuitate peccatrix à facie accedit, veniaque vberrimâ donata est; fœmina autem, quæ fluxum sanguinis patitur, nec tantâ fœditate animi afficitur, furtim veniam consecutura accedit; Chrysologus ser. 33. *Dicere non est ausa, ne circunstantium confunderet, & oneraret auditum, ne fieret populorum fabula, quæ tot annis stadium, & cauea fuerat passionum.* Magdalena ætatis flore, robore valetudinis abusa deliquit: hemorrhoissa autem ægritudinem ipsam passionum, & voluptatum (mystica peccatrix) caueam, seu speluncam effecerat; vnde ei difficilior medicina paratur. Peccator igitur qui ægritudinem specum latronum constituit, miraculorum multiplicatione valetudini addicendus est.

22. *Difficilius venia impenditur hemorrhoissæ, quam Magdalenæ nequiori, quia illa caueam passionū languorem reddiderat.* Luc. 8.

OBSERVATIO II.

Ad illa verba.

Quatriduanus est, iam fœtet.

Lazarus quatriduanus fœtorem necessariò exhalat.

Diuturni etenim criminis comes infamia.

23. Chrysol.

PONDERAT D. Chrysologus de peccatoris fœtore conqueri illam, quæ fuerat corruptionis occasio. *Quod mulieri* (adiicit) *peccatori fœtet, non fœtet Creatori.*

Creatori. Si mulieri ipsi perditori fœtorem exhalat: quid ciuibus probis? Nunquam non fœtida diuturni criminis comes infamia.

24. *Peccatores diuturni valde in sepulchro fœtent.* Psal. Chryf.

Dauid, *sepulchrum patens est guttur eorum.* Psal. Vbi Chrysostomus, *Mortua opera sunt, quæ vitam non habent, quæ putorem spirant.* Distinguit ab operibus mortuis, sepultis peccata. Opera uiqua recenter mortua non fœtent: sepulta verò quatriduana, seu diuturna infamiæ necessariò fœtorem emittunt.

25. *Instar dæmoniaci procedentis de sepulchro intolerabilem vel porcis ipsis spirant odorem.* Mar 5. Chrysol.

De dæmoniaco illo Marcus profatur, *Statim cucurrit homo de monumentis, habens spiritum immundum.* Cap. 5. En peccator non solùm mortuus, sed sepulchro addictus post diuturnam iniquitatem. O quam grauem fœtorem spirat! *Mitte*, inquit, *nos in porcos.* Quare in porcos experiuit immitti? Huiusmodi diuturno peccatori fœtor adnatus, corruptio init corruptionem. Chrysologus ser. 17. *Sic est odor eius immundi Tartareus, & crudelis, vt eum nec porcorum natura potuerit sustinere. Denique demergi in mare, & fluctibus maluit deperire, quam immunditiam pati, & putredinem tolerare.* Tam grauis est peccatoris sepulchro reconditi seu diuturni fœtor, tam fœtens infamia.

26. *Qui diuturnis maculis fœdatur, notatur infamia.* Eccli. 47.

Salomon de turpitudine peccatoris. *Inclinâsti fæmora tua mulieribus, potestatem habuisti in corpore tuo, dedisti maculam in gloriâ tuâ.* Eccl. 47. Græcè pro *maculâ momos* scripsit. Momus autem censor erat Diuorum delicta proclamans. Mars & Venus deliquêre, Iuno inuidiâ corripitur, Cupidinis exitialia iacula. *Inclinâsti fæmora tua mulieribus,* non solum per transennam maculatus es, sed diu tyranno horribili seruiisti? Momo proferente delicta tua infamiâ notaberis adnatâ delicto. Pulchram Franciscus Petrarcha dat argumento confirmationem Dial. 25. (Petrar.) *Mea,* inquit, ille, *premor infamia. R. Timus tuâ ne conscientiâ* (velut lapide Lazari) *premereris.* si sepultus es, necessarium fœtorem spiras. *Si iustam non infamiam, sed infamiæ causam defle, diuturnam scilicet iniquitatem.*

Observatio III.

Ad illa verba:

Tollite lapidem. Domine quatriduanus est.

Lapidis Lazarum claudentis pondus immensum ostendo.

Vndè miror, peccatorem per se viuere tam grauatum pondere iniquitatis.

27. Beda.

D hæc Beda venerabilis, *Attende. Magnus reus est, quem mors quatriduana, & illa significat sepultura. Quid est ergo, quòd turbat semetipsum Christus, nisi vt significet tibi, quomodo turbari tu debeas, cùm tanta mole peccati grauaris, & premeris.* Vnicum delictum pondus adeo graue est, vt humeris portari non possit. Hæccine viuis tot peccatorum ponderibus pressus.

28. *Peccator ad inferiora pergit, lapidis in morem ex pondere criminis.* Theoph.

Vulgaris huic argumento Ionæ locus speciali ponderatione versandus redit. Pelagus iratum haud sedatur mercium thesauris: *Miserunt vasa, quæ erant in naui, in mare, vt alleuiaretur. Et Ionas descendit in interiora nauis.* cap. 1. Vbi Theophylactus, *Descendit in infimum locum.* Grauis iniquitate Ionas in infima descendebat, nec vsque ad abyssi sinum sistere potuit. Et cur missis in pelagus vasibus nauis non alleuiatur? Chrysostomus, *Apud se nauigium periculi sarcinam retinebat; & magis, magisque Propheta corpore grauabatur, non corporis magnitudine, sed peccati.* Peccatoris pondus ad infima nauis descendit, nauim ad pelagi centrum tracturum, nisi Ionam ad vndas immisisset: ipse autem piscis descendit ad vterum, inferno à Domino comparatum: *Sicut fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus & tribus noctibus: sic erit Filius hominis in corde terræ.*

29. *Iudas, & Absalon in aere moriuntur, quia terra è peccatis grauissimos non posset sustinere.* Mat. 27. Chrys.

Nauis in morem, Iudas auaritiæ sarcinâ ferebatur ad centrum. Curauit miser in pelagus pecunias immittere: *Pœnitentiâ ductus retulit triginta argenteos.* Matth. 27. Nihil profuit, premente enim pondere iniquitatis, *laqueo se suspendit*: vt scilicet descenderet, *in profundum quasi lapis.*

Cur Iudas in aere suffocatur? Ne terra ante Domini obitum tanto pondere peccati Iudæ quateretur. Chrysostomus hom. de Absalone graui quidem etiam iniquitate, fatur: *Pendens iam mortuus Absalon* (sicut Iudas) *ab hominibus inuenitur, quem nec cælum potuit conspicere viuum, nec terra vlteriùs sustinere.* Pondus addebat (ais,) & pecunia Iudæ, & coma Absalonis tot operibus improbis.

30. *Vnicum cogitationis crimen immensi ponderis.* Gen. 4. Rupert.

Fateor, sed vnicum cogitationis crimen ponderemus. *Iratus est Cain, & concidit facies eius,* Gen. 4. Cur concidit facies? Ex pondere prauæ cogitationis. Rupertus, *Bene Deus vtrumque requirit dicendo, Quare iratus es, & cur concidit facies tua? quia inuidendo iratus fuerat, & conciderat facies eius parricidium meditando.* Sola delicti cogitatio improba faciem robusti adolescentis corruere effecit, ob grauissimum pondus iniquitatis.

31. *Culpa venialis plumbea admodum est.*

Sed non mirum mortale delictum tam ponderosum esse, si animum deturbat in Tartara. Profectò vel venialis culpa plumbi sapit naturam. Christus ambulat super aquas, quia omnino immaculatus. Petrus autem maculam circa fidei viuacitatem admittens vndis mergitur. *Modicæ fidei quare dubitâsti?* Origenes, *Sancti ambulant super aquas, quia leues sunt, & peccati pondere non grauantur. Dominus super aquas ambulauit: ipse est enim, qui verè peccatum nesciit. Ambulauit & Petrus, licet paululum trepidauerit: non enim tantus erat, ac talis, qui nihil omninò plumbi in se haberet admistum: habuit licet parum. Propter quod dicit ad eum Dominus, Modicæ fidei, quare dubitâsti?*

32. *Christum venialia crimina hominũ iustorum ita pondere prosterunt, vt facerent ponderosum quasi lapidē fundamentum,* Gen. 28. Ansel.

Illam p̄rēme particulam: *Ipse est enim, qui verè peccatum negit.* Attamen super humeros suos hominum sustulit iniquitates. Memor D. Anselmus scalæ Iacobi lapidis fundamini innitentis, contemplatur Christum lapidem redditum ad sufferendum pondus peccatorum. Quænam crimina portat? Hic planè Angelorum descendentium leuia cõmissa, venialia delicta. *Lapis capiti suppositus & veluti fundamentum scala factus Christus est, qui sicut fundamentum omnes portat. Alij Angeli ascendunt, alij descendunt: ascendunt, qui proficiunt: descendunt, qui deficiunt.* Veniales itaque defectus in humeris Saluatoris eum in grauissimum lapidem conuerterunt. O ponderosa iniquitas! O peccator in profundum quasi lapis descendens! *Tollite lapidem*, à vobis tantum iniquitatis pondus abiicite, vt emortuus, & sepultus resurgat spiritus.

Observatio IV.

Ad illa verba.

Lazare, veni foras, & prodiit qui fuerat mortuus ligatus manus, ac pedes, &c.

Qui fuerat mortuus, qui fuerat sepultus vincula peccatorum manifestauit.

Adnatum est enim iniquitati, protinus publicari; quia crimen nullum occultum.

33. *Confessio operit peccata, illa enim publicatio operculum est.*

LAZARVS seu peccator, ex Gregorij sententiâ curat terræ peccatorum vincula amandare, ne in publicum proferantur. At Domino vociferante qui fuerat mortuus & manuum, & pedum, & capitis vincula, seu crimina manifestat. Adnatum est enim delicto non posse operiri nisi pœnitudine aboleatur.

34. *Operire delicta idem est ac manifestare. Imo in manifestatione multiplicantur.* Ose. 13. Septua.

Oseas præfatur, *Arâstis impietatem, iniquitatem messuistis.* Ca. 13. Arare impietatem nihil est, nisi curare, vt operiatur, quemadmodum grana agricola glebâ operit, ne ab volucribus absumantur. Igitur operire delicta, manifestare est, sicuti granum emortuum prosilit in germina metenda: *Iniquitatem messuistis.* LXX. *Reticuistis impietatem, & iniquitates eius vindemiâstis.* Pro vnico delicto, quod curâstis operiri, innumera apparuerunt, velot in vindemiâ botri colligendi. Peccatum enim opertum non solum reuelatur; sed vnicum commissum innumera perpetrata esse videntur, infamia ex hominum iniquo iudicio crescente. Ambrosius ad Psal. 30. *Premit se intra hominem conscientia, cum latere non possit.* Ac si diceret, Homo ipse operiens delictum ex ipsius criminis naturâ publicationi obnoxiâ se excitat, & cogit ad prolationem: & plura proferuntur quam tacentur.

Ambros.

35. *Quam difficile, seu impossibile, peccata dissimulare nisi pœnitudine.* Eccle. 4. Climac.

Monebat Sapiens, *Non confundaris confiteri peccata tua, & ne coneris contra ictum fluuij.* Eccl. 4. Qui conatur operire delicta, curat flumium profundissimum terra sepelire. Tam difficile operitur iniquitas, quàm magnus fluuius sepelitur. D. Ioannes Climac. apud Anast. Nizen. q. 7. in scrip. to. 7. Biblioth. PP. *Ne fallaris, ô fili, tua peccata enuncia; nam absque pudore non poteris a pudore liberari.* Necessariò enim peccata, quæ non enunciantur affectu pœnitudinis, manifestanda sunt.

36. *Inutilis Adami cura circa peccati operculum.* Gen. 3. Bernard.

Curauit Adamus transgressionem foliis operire. Ad arborem accurrit, consuensque folia ficus, præparat operculum nuditati. An consequutus, quod intendit? Respondet Bernardus apud Tilm. ad cap. 3. Gen. *Frustra nimis tegmen quaeris, anima misera, prorsus inutile tegumentum folia sunt ista. An diu tegere poterunt? Absit. Fluent certè, & effluent folia: ad primum radium Solis siccabuntur, & disperges ea flatus leuis auræ.*

37. *Nec ærea folia Dauidis delictum operire potuerūt à sole siccata.* 2. Reg. 2.

An folia arboris facilè à Sole siccanda, ab auræ sibilo repellenda? Ærea folia crimini præparentur. Dauid adulterium intendit foliis æreis gladiorum Vriâ trucidato, operire. An consequutus? Audiuit à Domino, *Tu fecisti abscondité, ego faciam verbum istud in conspectu omnis Israel, & in conspectu Solis.* Ærea-ne folia à Sole siccata? sola confessio folium est minimè solis & venti iniuriis expositum.

38. *Praua voluntas euulgatur necessariò: quid opera praua?* Gen. 4. Hugo.

Caino Dominus, *Si autem malè egeris, statim peccatum tuum pro foribus aderit.* Gen. 4. Quid curas operire: *Num quid fratris mei Abel custos sum ego?* Peccatum est non confessione apertum minimè potest operiri. Hugo Vict. *Praua voluntas est, qua non potest celari, quin exeat.* Si voluntas celari non potest: quid prauæ crimina externa voluntatis?

Observatio V.

Ad illa verba:

Et prodiit, qui fuerat mortuus, ligatus manus, & pedes institis.

Lazarus viuus è sepulchro prosilit, adhuc à funereis vinculis non expeditus.

Praui enim habitus frequenti sacramentorum receptione sunt abolendi.

VIVVM Lazarum è sepulchro prodiisse communis est Patrum opinio, 39.
licèt alij, vt mystico sensui deseruiant alteram extra speluncam vitâ fuisse donatum, vt innuat Dominus in occasione delinquendi haud posse spiritualem vitam resumi: si igitur viuus procedit è sepulchro, cur non sese à funereis vinculis expediuit? An quia peccator post vitam animi resumptam, adhuc praui habitus vinculis illigatur? Ita planè: difficilè etenim praua aboletur consuetudo.

Hebræi idolatriæ crimini addicti sæpe pœni- 40.
tuere,

Mirum, Rahab meretricem prauam consuetudinem exuisse, à qua Hebræi immersi fuere. Hebr. 11.

uerte, & rursum, consuetudine incitante, confictis diis obtulere libamina, donec, ira Dei deseuiente, consumpti sunt. Difficillimè etenim animus à prauis habitibus expeditur. Rahab meretrix sese penitus ab impuritate abripuit; id quod Paulus inter egregia Dei miracula recensendum duxit. *Fide Rahab meretrix non periit.* Hebr. 11. Quodnam in assertione Rahab miraculum illuxerit? An non dexteræ Omnipotentis mirabile opus est, meretricem assuetam libidini ex habitu prauo non rursum ad impura prolapsam?

Theodor.

Theodoretus, *Est autem iure admiranda Apostolica sapientia, vel potius diuini Spiritus operatio, quod Paulus fidei ostenderet potentiam, & Iudæorum deprimeret supercilium; sexcenta enim eorum millia propter infidelitatē consumpta sunt in deserto: hoc autem, quæ impudicè magnam vitæ partem transegerat, salutem est assecuta.* Quæ prauæ consuetudinis vi corripiebatur, non vlterius deliquit? O diuini brachij opus egregium!

41. *Laudatur agilitas resurrectionis in viduis, ob consuetudinis vim.* Tertull.

Exprimit Dominus resurrectionis nouissimæ gloriam, circa agilitatis donum, viduarum cursu velocissimo. *Væ prægnantibus, & nutrientibus in illis diebus.* Tertullianus asserit viduas velocissimè cursum perfecturas. Cur autem virgines non procedent adhuc viduis velociores, si virginalis perfectior status? An viduis palma tribuenda? *Vidua* (ait lib. 1. ad vxor. cap. 8.) *habet aliquid operosius, quia facile est, non appetere, quod nescias. Poterit virgo felicior haberi: at vidua laboriosior.* Ex consuetudine enim vel licitæ voluptatis difficilius puritati præstat obsequium: quid si praua consuetudine ex iniquis actibus fœderetur?

42. *Absolutus peccator rursum absoluitur, ut habitus vinculis exuat.*

Quodnam, precor, huiusmodi ægritudini medicamen præscribendum? Adstantibus Dominus indixit, *Soluite eum, & sinite abire.* Ad Discipulos quæso speciatim verba facta fuisse liceat excogitare. O vos Apostoli, quibus dandum mox posse ligare, & soluere peccatorem, soluite Lazarum iam viuentem. Cur viuens iam peccator absolutione donandus vlterius, si iam prosiliit absolutus è tumulo? Quia iteratione frequenti Confessionis, & Communionis animus viuens à funereis habitus praui vinculis expediendus est.

43. *Id in linteo Petri figuratum.*

Linteum illud magnum Petro obiectum conscientia peccatoris est, authore Hilario. Occisa iam crimina iuxta illud, *Occide, & manduca.* At cadauera sepelienda cum morte Iesu in Eucharistiæ Sacramento Pater affirmat, dum adnotat bonam sindonem Iosephi, quâ Domini cadauer inuoluitur: bonúmque linteum Petri ad idem cadauer inuoluendum. An non indecens præstaretur obsequium? Profectò si peccata moriantur, prauæ consuetudinis cadauera sepeliuntur, depereunt, si corpori Dominico viuus homo sæpe adhærescat.

44. *Magdalena curas sæpe absolui.* Luc. 7. Cassia.

Magdalena semel inungens Domini pedes è culpâ surrexerat: *Remittuntur tunc ei peccata multa quoniam dilexit multum.* Luc. 7. At rursum curat inungere Saluatorem. Cassia. vt aliam absolutionem, aut remissionem posset accipere. Cur aliam quærit, si iam à cunctis erat vinculis soluta? An non quia meretrix improbâ consuetudine illigata vna & alia absolutione acceptâ tandem erat omnino liberanda? Ita planè.

45. Clamabat Dauid, *Amplius laua me ab iniquitate mea.* Psal. 50. sæpe idem crimen confitetur: *Quoniam iniquitatem meam ego cognosco.* Augustinus, *Vt non solum amplius lauando culpam operias, sed etiam reatum praua voluntatis abstergas.* Post culpam enim remissam, adest praua consuetudo abolenda, & abstergenda. Præparetur igitur lauacrum pœnitudinis, quo crimina animi quidem mors, & funebria vincula obruuntur.

Et Dauid. Psal. 50. Augustin.

OBSERVATIO VI.

Ad illa verba:

Lazare, veni foras, & prodiit, qui fuerat mortuus, ligatus manus, & pedes institis, & facies eius sudario erat ligata.

Extra sepulchrum Lazarus soluitur.

In occasione enim delinquendi constitutus quomodo potest absolutionis beneficio frui?

IOSITI Lazarum vinctum è sepulchro procedere. Miraculo excitato prodiit illigatus. Cur ergo solutus non est in spelunca, sed egressus absoluitur, fante Domino. *Soluite eum, & sinite abire?* Certe, quia peccator in occasione delinquendi constitutus minimè absoluendus, quia dispositus non est. Egrediatur, fugiat illecebras, à domo, quâ extiterat mortuus, excedat, tunc Dominus ratam geret absolutionem profatus, *soluite eum.* 46.

47. *Ab vniuersa terra recedant Iudæi sacrificium laudis oblaturi, quia occasio delinquendi: vt apud Templum soluantur à crimine.* August.

Præcepit Deus Iudæis vniuersam terram relinquere, in vnóque loco sacrificia offerre. Quare? Quia vniuersa terra locus erat iniquitati gerendæ deputatus, dum Gentilium diuorum sacrificiis opera impenderetur. Augustinus ser. 130. *Iudæis ideo præcepit Deus relinquere vniuersam terram, & in vno loco offerre sacrificia, quoniam immunda erat tunc vniuersa terra fumo ararum, cæterorum coinquinatorum, quæ de profanis Gentilium sacrificiis offerebantur super eam.* Vt autem Deo verum sacrificium offerri posset, obstabat loci immunditia. Nec enim locus, vbi Veneri, Marti, Mercurio siue luxuriei, iræ, aut auaritiæ impendebas studium, id est, delinquendi occasio non aptus locus ad sacrificium Domino offerendum. *Veni foras*, fuge locum immunditiæ, ad Templum tunc accede, vt Confessionis sacrificium dignè valeas inire. Pulchrè Cyrillus lib. 9. cont. Iulian. *Prudentissimè legislator, & futura prauidens, præcepit in solis Ierosolymis sacrificandum, vt quadam necessitate Iudæi coacti à priscis moribus recedentes, ad meliora contenderent; amissuri enim erant patriam Dominicæ cædis rei, & versaturi in Gentium regionibus.* Imo quia amissuri erant patriam, & in Gentilium regionibus versaturi

48. *Vt vere recedat peccator à crimine, recedat absoluendus à loco, qui occasionem exhibet delinquendi.*

versatum venia eis exhiberi deberet, vt possent vero Numini offerre sacrificium in Gentilium populis constituti. Ad Ierosolymam reuertantur. Recedere enim debet à priscis moribus, vt sacrificio dent operam, quod minimè præstare poterunt, si non omnino recedant à loco, qui eis delinquendi occasionem exhibuit: *Veni foras*, vt sacrificium offeras, siue vt soluaris à criminis vinculo: *soluite eum.*

49. *Omnis locus ineptus sacrificio confessionis quousque ab occasione delinquendi egrediatur.* Gen. 35. Caiet. Ambros.

Iacob Domino sacrificium oblaturus familiam suam à Gentilium regionibus abstraxit, in Bethel duxit. Deos alienos, & inaures sub terebintho infodit. Gen. 35. Quare illa præstiterit? Caietanus, *Vt nec materia ærea, argentea, vel aurea simulacrorum, & ornamentorum eorum relinqueretur apud eos, qui cum Iacob ibant.* Ambrosius, *Vt nullus audiret superstitiones Gentilium.* Accommodatiùs argumento, existimo ideo à Syriâ recedens infodisse reliquias idolorum, nec vsque ad Bethel sacrificium præparâsse, quia omnis locus ineptus est sacrificio, vbi apud animum delinquendi retinetur occasio. Post egressum ergo infodiantur profanæ reliquiæ impietatis, à terrâ impiâ familia recedat, vt apud Bethel omninò à vinculis expediatur sacrificij oblatione. Audi D. Cyrillum lib. 14. de purit. eorum, qui adire debent Ecclesias. *Integrè Deo adhærere mente haud diuisâ, minimèque propensos esse ad dæmoniorum erroris reliquias congruenter intelligitur in eo, quòd alienos Deos sustulerunt.* Preme illud: *Integre Deo adhærere &c.* Nec enim integrè Deo adhærescit, qui omnino ab occasione delinquendi non recedit. Post egressionem à Syriâ profanâ adhuc reliquiæ residebant in animo impiæ adorationis, à quibus debuit Iacobi familia expediri, vt vero Numini sacrificium offerret: si non potuit post egressionem illè sacrificare, reliquiis impietatis impedientibus: quonammodo poterit ille sacrificium confessionis gerere, qui adhuc in sepulchro recluditur? *Veni foras: soluite eum.*

50. *Non integrè Deo hæresc it animus dum apud occasionem delinquendi manet, aut reliquias retinet iniquitatis.* Cyril.

Observatio VII.

Ad illa verba.

Soluite eum, & sinite abire.

Lazaro resurgenti indicitur omnimoda à domo, vbi perierat recessio.

Nec enim perseuerans pœnitudo, si peccator criminis apud præcordia reliquias foueat.

51. POST solutionem vinculorum, post criminum absolutionem imperat Dominus Lazarum abire. Non dubium quin ad Templum Ierosolymitanum pergeret, vt gratias de beneficio accepto redderet Conditori. Mysticè autem assero iussum e domo egressum fuisse, vt omnino à criminis reliquiis se posset expedire. Chrysologus in fœminis illis piis mulieres figurari affirmauit, quæ voluptatibus adolescentem corruptum neci addixerant. Fugiat huiusmodi aspectum quicumque non vult rursum funereis vinculis illigari. Perfectam à vitiis declinationem edocemur.

Sinite abire. Solus incedat. Nec famulus sequatur euntem, qui priùs minister libidini extiterat, ne eorum societas impuritatem referat in memoriam. Cuncti Hebræi, qui ex Ægypto egressi fuerunt, ante ingressionem ad promissam terram periere. Chrysostomus ad Psal. 43. *Cur non meminit eorum, qui excesserunt ex Ægypto? Cur omnes perierunt?* An-ne reliquus esset, qui posset Ægyptiacam seruitutem, & impietatem fidelibus obiicere? *Vt qui Palestinam* (respondet Doctor) *erant occupaturi, mala quæ erant in Ægypto non vidissent: omnem nempe persecutionem, & omnem impietatem, & vt tantæ improbitatis nullum magistrum haberent.* 52. *Nec famulus recreat, qui minister extitit impuritatis.* Chrys.

Sinite abire. Proloquatur antè recessum cum Discipulis de anteacto è virâ recessu. Nec de præteritis delictis sermo texendus est. Pincernæ Iosephus, *Quia furtim sublatus sum.* Gen. 40. Cur roganti non aperit adulteræ fœminæ iniquam impugnationem? sed solummodo venditionis gerit memoriam? Piaculum duxit de libidine vel alienâ loqui. Chrysostomus hom. 33. in 1. Cor. *Furto ex Hebræorum terra abreptus sum: adulteræ ne meminit quidem.* Quàm periculosè de propriâ libidine sermo texitur à fugiente. 53. *Nec de libidine præterita, sermo texatur.* Genes. 40. Chrys.

Sinite abire. Ita velociter abscedat ab occasione delinquendi, vt nec hospitem salutari iubeat, nec fenestram aspiciat amasiæ, aliâ viâ recedat. Vxor Lothi in salis statuam mutatur, quia ciuitates conflagrantes aspexit fortè (ex Doctorum mente) puro affectu, etsi Tartareo illo igne fuerit nunquam inquinata. Gen. 19. Ad quæ Ambrosius lib. 2. de Virgin. *Naturam suam, quia impudicos licèt castis oculis aspexit, amisit.* Aliquis asseruit fœminam illam aliquando igne communi conflagrâsse, quem pœnitens aufugisset. Aspexit igitur pristinæ libidinis imaginem, & peruertitur. Sedulius lib. 1. Pasch. cap. 5. *Vxor Loth dum respicit, quæ euasit, remansit mutata salis in statuam.* Vulgariter liceat expendere: *No ay dezir: Ya es cosa pasada.* Nunquam non libidinis prælapsæ periculosus aspectus. 54. *Nec amasiæ fenestram aspectet.* Gen. 19. Ambro. Sedul.

Sinite abire. An vrbanitatis gratiâ licebit eunti nuncium quoddam remittere? Minimè planè. Postquam Israelitæ Vrbes Amorrhæorum tenuerunt, ad viam Basan, vbi Rex Og morabatur, accessêre: ad quem quidem nec legationem curauerunt immittere. Quare? Respondet Origenes hom. 13. in Num. *Videamus ergo, quæ est Basan? Basan interpretatur Turpitudo. Meritò ergo nec legati mittuntur ad istam gentem.* 55. *Nec vrbanitatis gratia legatio mutetur immittat.* Orig.

Sinite abire. Num circuncursitare Lazarus poterit apud notam sibi habitationem? Vereor ne iniquo puluere pedes iam abluti valeant inquinari? Audisti sponsam? *Laui pedes meos, quomodo inquinabo illos?* Cant. 5. Nescio gressus admouere, ab alio dirigendus sum: non ambulo, sed feror. Ambrosius ser. 22. in Psal. 118. *Tanta vis consummata emendationis est, vt vias erroris ignoret, crimen, & si velit non possit admittere. Quomodo inquinabo illos?* Inire plateam illam, domum illam vbi perij quomodo possum ignoro. 56. *Nec plateam illam aut vestibulum domus ineat.* Cant. 5. Ambr.

Soluite

57. *Nec impuritatis reliquiæ foueat.* Soluite & sinite abire. An portabit vinculorum reliquias in captiuitatis, aut mortis memoriam? Non, ne causa sint iterandi iniquitatem. Gedeon in suam ciuitatem Ephoth ex auro prædæ effectum inue: it, *& fornicatus est omnis Israel.* Iudi .8. Vpi D. Cyprianus, *Nunquam securus cum t samro latro tenetur inclusus.* Et thes. urus securus includetur cum l tione?

Observatio VIII.

Ad illa verba:

Et prodijt qui fuerat mortuus ligatus manus, ac pedes institis, & facies eius sudario erat ligata.

Lazarus recèns natus quasi fasciatus egressus è cunâ.

Vt spiritualem commendet infantiam.

8. *Spiritualis vita sine sua fascia. Nemo repente summus* Basil. Seleu.

RVRSVM quætito, quare Lazarus vinculis funereis illigatus prodierit e tumulo, si viuus exhibebat? Inibi spiritualis vitæ puto expressam infantiam. D. Basilius Sel. orat. 35. *Exhibebat quatriduanus mortuus lethi signa circumferens, & exuta morte, sepulchralem ornatum non exuerat: sed erat in institis velut ex sepulchro partus, & post parturitionem fasciatus.* Pulchrè. Vix præcipiente Domino, *soluite eum*, à criminis vinculis post non dico quatuor dies, sed plures annos iniquitatis, liberatus recèns natus exurgis, etiam curas fasciis abiectis lacte despecto, panem absumere, solutus incedere. Suam spiritualis vita prætendat infantiam, quique diu deliquit se gerat infantem ab spirituali parente dirigendum: ne repentè effectum summum velle videatur.

9. *In principio creauit Deus cælum, & terram.* Gen. 1. Postmodum autem Dominus præcipuarum Mundi conditi creaturarum studuit ornatui cælo stellis pleno, auibus æthere, pelago piscibus, terrâ animantibus. Cur Mundus haud repentè perfectus exurgit? Basilius Magn. *Quare Deus, sicut dixit, & facta sunt. non simul ornatus, congruos rebus, assurgentibus donauit elementis: quasi non potuerit cælum insignitum stellis subitò vt creatum est, fulgere, & fructibus terra vestiri.* Respondet autem bellè quæstioni. Voluit Deus mundum, suâ infantia percurrente, proficere, vt hominibus documenta præscriberet. *Imitatores nos sui Deus esse voluit, vt primo faciamus aliqua postea venustemur. Ne dum simul vtrumque adorimur, neutrum possimus implere.*

Mundus infantilibus fascijs illigatus, & paulatim perficitur. Gen. 1. Basil.

60. *Aliter Lazari exemplo confirmo.* Lazari historiâ vtitur Doctor in suæ cogitationis confirmationem. Voluit fidem Iudæorum cordibus immittere in nouum eos natalitium disponens: priùs lapidem efficit amoueri, cadauer aspiciant, mox ad viuentes reuocat, demum soluere imperat. An non cuncta simul præstari potuissent? Ita equidem, sed paulatim geri d. posuit; *Vt inter ipsa* (ait) *fides i funderetur infidelibus, & per gradus quosdam credulitas nasceretur.* Nascitur credulitas per gradus, non repentè fit summa, sed init infantiam: hanc succedet gradus adolescentiæ, & virilitatis erit denique percurrenda statio.

Basil.

61. *Recens natus nouus homo agat infantem, qui ambulare nesciat fascijs illigatus.* Postquam ingratitudine laborans Sponsa & somno delicti, & morte iniquitatis correpta est, ad Sponsi cælestis vocationem resurrexit fata: *Laui pedes meos, quomodo inquinabo illos?* Cant. 5. Illam particulam: *Quomodo* pondera. Quomodo (ac si diceret) ambulabo? Fasciis illigata, in pœnitudinis infantiâ constituta, quonammodo potero inambulare? Præcedant fasciæ necessum est, mox succedet baiulatio; & dum demum me edoctam compertero, iussa viæ committar. Nec enim infans recèns exortus repentè curat ambulare, manus vtique & pedes illigatus, pro infantili exigentiâ. D. Ambrosius ad Psal. 118. ser. 22. *Tanta vis consummatæ emendationis est, vt in quandam pueritia redeas spiritualis ætatem.* Qui corrigitur, qui resurgit, non illicò incedat, sed ad infantilem recurrat ætatem: ne tota hominis noui pereat œconomia, dum fasciarum ligamina contemnuntur.

Cant. 5.

Ambr.

PARS

PARS SECVNDA.

VIDVÆ FILIVS.

Paraphrasis, ac Commentarij literales ad Caput septimum Lucæ.

PANEGYRICI MORALES CIRCA Literam in Iesum defunctorum suscitatorem.

PROLVSIO.

ROPERANS Dominus intrare Vrbem Nain, iuuenis aspicit cadauer efferri, præterijt adolescentis causam immaturè occumbentis, sed lacrymantis viduæ Matris non potuit instantiam præterire. E parentis plorantis respectu filij cadauer vitâ donauit. Chrysologus serm.103. *Si ad vnius Viduæ lacrymas temporales sic motus est Christus, vt occurreret in viâ, vt ex oculis stillantia dolorum fluenta restingueret, vt recurreret mortem, reduceret hominem, resuscitaret corpus, vitam reduceret, planctum verteret in gaudium, & exequias lugubres in festiuitatem natalitiam commutaret: quid modò faciet, quando inardescet viribus suis ad Ecclesiæ suæ lacrymas diuturnas, ad sponsæ suæ sanguineos sudores?* Liceat inuertere, Quid modò faciet, quando inardescet viribus suis ad Viduæ Mariæ Matris hominum preces? Si nos miseros defunctos præterit Iesu pietas, non poterit sanè Virginis affectuosas preces præterire. *Per supplicantem Ecclesiam* (addit ille) *lacrymas fundat iuges, per Martyres sacrum sanguinem fudet, donec vnicum suum, hoc est Populum Christianum, quem tot ad mortem ferunt tempora, occurrens Christus de mortali feretro perpetuæ vitæ reddat in* (Mariæ) *gaudium.*

Chrysol.

LVCAS Cap. VII.

VERS. 11. IBAT Iesus in Ciuitatem, quæ vocatur Naim: & ibant cum eo Discipuli eius, & turba copiosa.

PARAPHRASIS.

11. *QVO latiùs spargeret Dominus Euangelicæ doctrinæ semen, frequenter aliunde aliò commigrabat. Itaque Capharnaum relictâ, in Naim Ciuitatem præterijt. Euntem sunt Discipuli comitati, ac copiosa turba promiscuæ multitudinis.*

12. Cùm

12. Cùm autem appropinquaret portæ Ciuitatis, ecce defunctus efferebatur filius vnicus matris suæ, & hæc vidua erat: & turba Ciuitatis multa cum illa.

12. Cùm autem Iesus non procul à portâ Ciuitatis abesset, en noui miraculi occasio. Effertur funus magnâ hominum frequentiâ, erat enim flebile, & quòd adolescens, in ipso vitæ flore vitæ exemptus: & quòd viduæ filius vnicus periisset. Hæc & lacrymis, & miserabilibus vocibus animi sui cruciatum testabatur, & ad lacrymas reliquos, qui funus officij gratiâ comitabantur (turbam copiosam) prouocabat.

13. Quam cùm vidisset Dominus, misericordiâ motus super eam dixit illi: Noli flere.

13. Hoc spectaculum vbi Iesus vidisset, misertus viduæ illius, Ecclesiæque filiorum luctum plorantis contemplatus cruciatum, vtrique profatur, Noli flere.

14. Et accessit, & tetigit loculum. Hi autem qui portabant, steterunt. Et ait, Adolescens, tibi dico, surge.

14. Vt autem & verbis, & re opitularetur, accessit ad loculum, quo defunctus efferebatur, ac manu contigit. Illico qui funus portabant, restitere. Iesus autem ad adolescentem reuersus exanimem, dixit: Adolescens tibi dico, surge.

15. Et resedit, qui erat mortuus, & cœpit loqui: Et dedit illum matri suæ.

15. Ad quam vocem adolescens velut à somno excitatus in thalamo, resedit in loculo: quoque certius esset reddita vitæ argumentum cœpit loqui, sermone quidem vigorem etiam animi declarante: & domino tradente matri, viuum vt reduceret domum suis inambulantem pedibus, quem mortuum quatuor baiulis extulerat.

16. Accepit autem omnes timor, & magnificabant Deum, dicentes, Quia: Propheta magnus surrexit in nobis; & quia Deus visitauit plebem suam.

16. Timore correpti, seu affecti reuerentiâ comitatus Dei misericordiam laudibus effert profatus, Propheta magnus inter nos exortus est, & respexit Deus populum lacrymabilem. Timore illi corripiuntur in typum. Nam ideo malum velut cadauer proycit Ecclesia, quò multi vnius exemplo peccare formident.

SECTIO QVARTA.

Defunctus effertur.

TEXTVS.

VERS. 11. IBAT Iesus in Ciuitatem, quæ vocatur Naim: & ibant cum eo Discipuli eius: & turba copiosa. 12. Cùm autem appropinquaret portæ Ciuitatis, ecce defunctus efferebatur vnicus matris suæ, & hæc viduaerat: & turba Ciuitatis multa cum illa. 13. Quam cùm vidisset Dominus, misericordiâ motus super eam dixit illi: Noli flere.

COMMENTARIVS LITERALIS.

§. I.

De Domini in Naim profectione.

1. *Sequenti* IBAT *Iesus in Ciuitatem.* Post sanatum Centurionis puerum Lucas narrat reuocatum in vitam vnicum Viduæ filium adolescentiâ floridum. *Et factum est*, ait, *deinceps*, id est, postquam Centurionis seruo reddidit sanitatem. Græcè, *In die deinceps*, articulus enim τὴν ἡμέραν indicat, id est, diem. Syriacum Euangelium, *Et factum est postero die.* Editum *hæc oberiderunt.* ergo

ergo miraculum die postero post sanatum famulum Centurionis. Discessit namque Dominus ex Ciuitate Capharnaum, in quâ puero contulerat sanitatem, cúmque Ciuitatem Naim peteret, mortuum adolescentem viduæ filium vitæ restituit.

1. *Quanam ciuitas Naim?* Hieron. *Quæ vocatur Naim.* De hac Ciuitate sic lib. de locis Hieronymus scripsit. *Naim oppidum vsque hodie in secundo milliario Thabor montis ostenditur contra meridiem iuxta Endor.* Et Brochardus 1. p. cap. 6. §. 11. *A Nazareth duabus leucis, à monte Thabor plus vna leuca contra Austrum est mons Hermon minor, in cuius latere Aquilonari est Vrbs Naim.* Vndè constat Naim propinquam fuisse Nazarethæ patriæ Domini, & monti Thabor. Significat autem nomen Hebræum *Pulchram.*

§. II.

De occursu funeris.

3. *De discipulis comitantibus.* Caiet. ET *ibant cum eo Discipuli eius, & turba copiosa.* Caietanus ad illud: *Discipuli eius,* inquit, *Deest, Multi.* Non omnes Discipuli cum Domino proficiscebantur, sed eorum multi, copiosa turbâ de more benefactorem omnium comitante.

4. *An inopinatus occursus.* *Cùm autem appropinquaret portæ Ciuitatis, ecce defunctus efferebatur vnicus matris suæ.* An acciderit inopinatus occursus? Minimè, nihil Domino improuisum accidit; cuncta habebat longè anteà præuisa. In Vrbem Naim idcircò venit, vt tanto miraculo fidem, noménque suum illustraret.

5. *Iudæorum mos circa sepulchra.* Matth. 8. *Filius vnicus matris suæ.* Efferebatur adolescens viduæ filius extrà Vrbem humandus. Hic enim Iudæorum mos erat, non in Vrbe, sed extra Vrbem sepelire cadauera. Vnde & Iesu sepulchrum extra Vrbem iacuit in horto. Duo item Dæmoniaci de monumentis exeunt, quæ extra Ciuitatem aderant. Mat. 8.

Et hæc Vidua erat: & turbà Ciuitatis multa cum illa. Circunstantias cunctas à Luca notatas expendo. Qui in sepulchrum efferebatur adolescens erat in ipso ætatis flore extinctus. Nyssenus lib. de crea. hom. Cap. 26. *Qui iuuenem retulit, florem, qui marcuerat, indicauit, cuius adhuc vultus lanugine vestiretur, & genarum decor grato fulgore nitesceret.* 6. *Adolescens mortuus, flos marcescens.*

Præterea filius viduæ vnicus vocitatur. Græcè *Vnigenitus.* Idem Nyssenus, *Partus extiterat viduæ singularis, solum hunc in doloribus nouerat, solum suis lactauerat vberibus. Quidquid matris oculis dulce, pretiosumque suberat, solus vnicus efferebat. Stirps videbatur generis, ramusculus successionis, baculus senectutis.* Plura ille. Cæterùm mater lacrymis respersa filium sequebatur in tumulum. Flentem matrem multitudo magna comitabatur. 7. *Filius vnicus.* Nyssen.

Quam cùm vidisset Dominus, misericordià motus super eam, dixit: Noli flere. Vt Sol non rogatus suum spargit splendorem, Christus vltrò viduæ suum præbet auxilium. Quonammodo in viduæ vnico filio orbatæ conspectu Christi viscera non commouerentur? Caietanus, *Materia misericordiæ manifesta est: vidua scilicet priuata vnigenito filio adolescentulo: ita quòd ex ætate apparet, quòd non relinquebat matri nepotem.* Particula *super eam*, scilicet matrem viduam, indicat ex calamitate viduarum Christum admodum affectû fuisse, de more quidem. 8. *Causa miserationis vidua priuata vnico hærede.* Caiet.

Noli flere. Decreuerat enim Dominus funus in lætitiam vertere, gaudiúmque illi suum, id est, filium rediuiuum reddere. Misertus planè Christus corde, *Misericordià motus est*; deinde ore, & verbo: *Noli flere.* Denique opere, dedit enim filium matri vitæ redditum. *Noli* (inquit Caietanus) *flere, quia nunc restituetur tibi filius.* 9. *Prohibet eam à fletu.*

IN IESVM DEFVNCTORVM SVSCITATOREM.

PANEGYRICVS MORALIS QVARTVS CIRCA LITERAM.

EX DEFVNCTI INVECTIONE.

OBSERVATIO I.

Ad illa verba:

Cùm autem appropinquaret portæ Ciuitatis, ecce defunctus efferebatur.

Ad Ciuitatis portam humandum cadauer effertur.

Vt Ciuitatem ingressuris, ìnibíque operaturis mors ante oculos obuersetur.

VIDIMVS extra ciuitatum portas solitos Hebræos humare cadauera, id quod Gentiles imitati. Quàm appositè sub ingressum Vrbium mortis memoria hominibus obiiciebatur, vt operaturi legis præscriptis adhærescerent. Ex obiectu enim mortis gesta hominum roborantur, ac perficiuntur. 10. *Ex memoria mortis homines quodammodo in Deum conuertuntur.*

De

11. *Ante faciem potentissimi Verbi it mors vnde potentissimus Christus exsurgit hostes debellaturus.* Haba 3.

De ingrediente Domino Ierosolymam, hostes vt horribiles debellaret: siue de eiusdem egressu ex Vrbe, vt pro hominibus Cruci suffixus dimicaret, prædixit Propheta, *Splendor eius vt lux erit, cornua in manibus eius: ibi abscondita est fortitudo eius. Antè faciem eius ibit mors.* Habac.3. Ingreditur Dominus Vrbem, egreditur ex vrbe acturus triumphum. Quonammodo triumphos geret, si eius abscondita est sub infirmitate fortitudo? Apparuit certè vir sciens infirmitatem, sed infirmus, leprosus, trucidatus præsefert victoris speciem. *Exiuit vincens, vt vinceret.* In ciuitatem ingressus vicit, exit vt vincat. *Splendor eius vt lux erit*, manifesta victoria. Vndenam triumphi illius vtriusque documentum apparet? *Ante faciem eius ibit mors.* Si Vrbem ingreditur, sepulchra plena cadaueribus obiiciuntur: si ex Vrbe egreditur, mortuorum habitacula præsentantur: quorum quidem aspectus vires adeò addit pugnatoribus, vt triumphos exerant. Septua. Septuaginta transferunt, *Ante faciem eius ibit Verbum.* Quid Verbo cum morte? Dum mors it ante faciem, Verbum pergit: cum dimicas ex memoria mortis, illa tibi quasi in Deum est omnipotenti dexterâ perficiens victoriam. *Ante faciem eius it mors? Ante faciem eius ibit Verbum*, cui cuncti hostes prutinus submittantur.

12. *Ingressurus Dominus Vrbem Ecclesiæ, mortem videt hostes deuincit.* Dan. 2.

Id somnium infudit Deus Nabuchodonosori, cuius ipse oblitus à Regni sui sapientibus requirebat. Denique Daniel. *Tu Rex, videbas, & ecce quasi statua vna grandis. Huius caput ex auro optimo erat, pectus autem & brachia de argento, porro venter, & femora ex ære. Tibia autem ferrea, pedum quadam pars erat ferrea, quadam autem fictilis. Videbas ita, donec abscissus est lapis de monte sine manibus, & percussit statuam in pedibus eius ferreis, & fictilibus, & comminuit eos. Lapis autem qui percusserat statuam, factus est mons magnus, & impleuit vniuersam terram.* Dan.2. Mons ille mysticam Hierosolymam seu matrem Ecclesiam designabat ex Patrum expositione. Lapis ingreditur Hierosolymam pugnaturus, victurus? O quam appositè luteos pedes attingit, siue in muttis memoria refricatur! *Ante faciem eius mors.*

13. *Homines ex aspectu mortis in Verbum quodammodo conuertūtur, cuncta debellaturum.* Dan. 2. Rupert.

An sic homines? Certè ex mortis aspectu milites suum ducem potentissimum imitantur. Requirente Rege illo à sapienubus, quale fuerit somnium, nullus potuit diuinare. *Quo audito, Rex in furore, & ira magnâ præcepit, vt perirent omnes sapientes. Et egressa sententia sapientes interficiebantur, quærebaturque Daniel.* Dan.2. Propheta ex sapientum aut mortuorum, aut moriturorum aspectu Regiam ingreditur sic operaturus, ac si in Deū Verbum cōuersus esset. Rupert.lib.6.de Vict.Verbi c.13. *Dū inter inducias à Daniele postulatas cūcti sapientes sub gladio pendent morituri, nisi saltem ille, referendo somnium, communi periculo ferat præsidium. Per hæc cuncti à maiori vsque ad minimum cum Rege ipso attenti fiunt ad audiendum, parati ad suscipiendum, valde dociles ad suscipiendum, beneuoli ad collaudandum. Ita demum Daniel dignum duxit Verbum Dei semetipsum in medium proferre. Quia profectò tempus & causa talem tanti Sacra-*

menti margaritam non sineret conculcari. En hominem ex aspectu mortis in Verbum Dei conuersum cunctos debellantem, illustrissimas reportantem victorias. Vtinam vrbes ingressurus (si non hominum sepulchra) ipsius vrbis ruinas in interitum properantis, ex domorum defectu respicias, vt memoriâ mortis munitus quasi in Deum conuersus, minimè te vt hominem exeras.

Observatio II.

Ad illa verba.

Ecce defunctus efferebatur filius vnicus matris suæ.

Solatium est miseræ parenti viduæ vnico filio orbatæ, Iesus vnicus Filius Patris, & Viduæ Matris, morti horribili tradendus.

Contra querelas eorum parentum, qui filiorum immaturum interitum lamentantur.

VIDUÆ parenti vnico filio adolescenti orbatæ obiicitur adolescens vnicus Patris æterni, & Matris viduæ tradendus neci horribili. Quid vidua queratur de immaturo nati casu, si filius vnigenitus Dei, & Virginis tam crudeli nece præcipitur? 14. *Monet parentes in vnici filij morte accurrere ad Christi necē vt consolatione afficiātur.*

Solatium est miseris, socios habere Penates. Si Deus quodammodo plorat, si vidua Deiparens lacrymas profundit, *noli flere* vnigenitum tuū, florenti in iuuenta mortis æstui commissum.

15. *Orbatus filio vnico Abraham consolabitur videns Iesum vnicum Dei, ac Virginis Filium interemptum.* Gen.22. Cyril.

Difficile præceptum Deus indixit Abrahamo. *Tolle filium tuum vnigenitum, quem diligis Isaac, & vade in montem visionis, atque offeres eum in holocaustum.* Gen. 22. Proh Deum immortalem! Poterit-ne pater vnigeniti mortem aspectare, dum simul à filio, à lætitia, ab hærede, à posteritate priuatur. Itanè? Quid si Christus vnigenitus Patris æterni, Mariæquè viduæ, crudelissima nece à viuis excedat? Cyrillus Alex. hom. 5. Pasch. *Ex tuo dolore discas, quanam illa communis omnium Parentis iactura sit, quum eius Filius, quem dilexit, vitam pro generis humani incolumitate offerret.*

16. *Qui filio dilecto orbatur aspiciat Deū Patrem, Viduāque Mariam proprio Filio nō parcentes.* Rom 8. Ambro.

Mulier quid ploras? Filio orbata sum similitudinem mei referente, quem vnicè vnicum diligebam! O filij huiusmodi nunquam satis ponderata iactura! An non Filium suum Deus simillimum diligeret? Attamen pro hominum salute tradidit: quid quereris? Paulus, *Qui proprio Filio suo non pepercit.* Rom.8. Vbi Ambrosius lib.1.de Iacob cap.6.inquit. *Quod in Patre fuit, nihil sibi ipse reliquit, totum pro te obtulit. Considera affectum proprium. Quod pietatis est, quasi morienti Filij susceperit periculum, quasi orbitatis hausit dolorem, ne tibi peri-*

ret fructus redemptionis. Si ntæ redemptioni Deus prouidit Filij sui vnigeniti iactura: cur profundis lacrymas sine solatio qui filio priuatis fortasse vt vel ipsius filij, vel tui æternæ saluti consulatur? Scis, an filij incolumitas futura sit tuo animo exitialis? scis, an superstes, delictis implicitus excidet à salute? Raptus igitur est, ne aut ipsi, aut *tibi periret fructus redemptionis.*

Non sufficit ad solatium parentum aliorum parentum filium immaturè arreptum fuisse. Iesu sola memoria potens consolari.

17. Si igitur vis consolatione affici in obitu immaturo filij vnicè dilecti, non aspicias similes hominum aliorum orbitates minimè quidem sufficientes ad præcordia demulcenda: sed ipsum Deum, Virginémque menti expone de vnici dilectissimi Filij Dei & hominis nece crudelissima conclamantes. Sola hæc orbitas potens tuam orbitatem reddere tolerabilem. Iacobo parenti amantissimi filij Iosephi tunicam reliqui nati præsentarunt. *Congregatis autem cunctis liberis eius*, (ait textus) *vt lenirent dolorem patris, noluit consolationem accipere.* Gen. 37. Cur noluerit? Quia nec fratrum, nec parentum aliorum communis orbitas potest plenè hominē de nece vnicè dilecti filij cōsolari, nisi adsit Vnigeniti Dei, & Virginis immaturè necati memoria. Rupertus lib. 8. de Trin. c. 25. *Quonam instrumento filij eius congregati aderant ad leniendum patris dolorem?* An sententia illa? Frater meus mortuus est: Filius vnicus huius, vel illius parentis immaturè raptus? Non sufficit ad dolorem leniendum, nisi accurrat Pater æternus, Viduáque Maria, qui de Filio Vnigenito immaturè prærepto condolerent. *Quis enim dolorem eius mitigare poterat, nisi quem medullitus dolor ipse mordebat.* Deus scilicet Pater qui impassibilis cum sit, de morte Filij pro hominibus traditi quodammodò ineffabili dolore afficiebatur: Virgóque Deiparens cordis lacrymas profundens coram Vnigenito dilectissimo ligno suffixo.

Genes. 37.

Rupert.

Observatio III.

Ad illa verba:

Et hæc vidua erat.

Dicens Viduam, omnibus tribulationibus fœminam innuit exactam.

Vbi quàm pium, viduis misereri.

18. AIEBAT Caietanus ad illud: *Quam cùm vidisset Dominus, misericordiâ motus est. Materia misericordiæ manifesta est, vidua scilicet.* Dicens enim viduam totam tribulationum, & incommoditatum colligationem expressit.

19. Cecinit Periander.

Apud diuos meritum tolerantia est.

Titulus viduitatis apud Dei miserationem magni ponderis est, quia cuncta in viduitate miseria.

O quam præclara merita apud Deum te viduam existere; quia fœminam esse viduam, idem est, ac pluribus affici incommodis. Iudith curans sibi gratiam Numinis conciliare, proclamat, *Subueni, quæso, te Domine, Deus meus, mihi viduæ.* Cap. 9. Si meritum in conspectu Domini tolerantia est, refer in publicum martyrium castitatis, oppressionis hostium incommoda. Profectò ad viduam subleuandam aduocatur apposité Dominus, quia se vocitans viduam, asserit vniuersarum incommoditatum esse copulationem. Carthusianus approbat, affirmans titulum viduitatis apud Deum ambitiosiorem esse ad gratiam impetrandam si Numen ex nostra patientiâ conciliandum.

Iudic. 9.

Carthus.

Viduæ vocabulum premendum est in præfatæ veritatis testimonium. Apud Hebræos *vidua* vocatur אַלְמָנָה *Almanah*, quasi ab אָלַם *alam*, *colligauit*, *obmutuit*, quia viro emortuo velut colligata, & vincta domi sileat, & obmutescat: nec valeat se defendere, & *ius suum tueri.* Sic noster in Iudith ingeniosus Interpres. Quid autem molestius, quàm iniustè tentatam, ac lacessitam obticere? Vel vir Dauid inter hostium iniurias tacens clamitabat, *Quoniam tacui inueterauerunt ossa mea.* 20.

Vidua colligata & muta.

Græcè autem vidua dicitur χήρα à χηρόω *desolo*, quia desolata est. Anselmus ad Iudith cap. 8. pro illo verbo: *subueni mihi viduæ*, legit, *subueni mihi desolatæ.* Viduitas enim quid nisi omnimoda desolatio est. Nonne desolatum esse quendam idem est, ac omnibus incommodis esse tentatum? Ita planè. Porrò viduam esse, cunctis tentaminibus affici est. Pulchrè Dauid, *Pupillum, & viduam suscipiet.* Psal. 145. Hieronymus, Eriget. Hebraicè, יְעוֹדֵד *iehhoded*, id est, *exaltans*, *erigens*, *confortans*, *fulciens*, *sustentans*, *adiuuans.* Cur tot iuuamina aceruantur, tot præsidiorum promissiones exponuntur? Quia cùm vidua idem sit ac omnium incommodorum, ac calamitatum colligatio, vni viduitati fulciendæ necessaria est omnium fulcimentorum ac præsidiorum promissio. 21.

Vidua omnium incommodorum est colligatio, ipsa desolatio est.

Non miror Christum viduæ nostræ iussisse, *Noli flere*, filio enim vnigenito orbata lacrymas iustè profundebat. Quid si cuiuslibet viduæ habitus lacrymabilis sit? Profectò idem est respicere viduam, accedere, loqui, petere, apparere ac plorare. Iob aiebat, *Si oculos viduæ expectare feci.* Cap. 31. Hebraicè, *Oculum viduæ non consumpsi*, differendo quod postulat. LXX. Viduæ oculum non tabefeci. Nicetas, *Non sum passus lacrymis aut assiduo oculorum coniectu, intensionéque contabescere.* An respicere viduam, & plorare idem sit? Certè cùm vidua apparet respicit, cùm postulat, nihil aliud est, quàm lacrymas profundere, quia tota causa viduæ lacrymabilis est. 22.

Viduam loqui, aspicere aut apparere, idem est ac flere.

Iob 31.

Nicet.

Profatur Nanus, *Vidua dicitur quasi idua, hoc est à viro diuisa. Hinc viduare, pro priuare dicitur. Hinc etiam viduitas calamitas dicta, Quod viduet, id est priuet bonis.* Quam miserandus ille status, quem inire, calamitas sit, cuncta à fœminis bona præripiens. 23.

Vidua, & calamitas omnis, idem est.

Iacobus contestatur, dum inquit, *Religio munda, & immaculata apud Deum, & Patrem est, visitare viduas in tribulatione.* cap. 1. Et nullæ aliæ operationes religionis mundæ obseruatori præscribuntur? Solummodo visitando viduas in tribulatione immaculata lex obseruatur? Ita planè. Quia cùm viduitas tota calamitas est, ei subuenire tota iustitia esse quodammodo videtur. Aliquando Dominus prolatus, *Esuriui, & dedistis mihi manducare.* Mat. 25. Cælum toti iustitiæ præparatum vni pauperum subleuatori exhibetur, 24.

Qui viduæ subuenit omnem implet quodammodo iustitiam; quia omnem miseriam alleuat.

Iaco. 1.

Mat. 25

exhibetur, quia pauperibus subuenire tota quo-
25. dammodo iustitia est. Certè ex Nysseno lib. de Virg. Cap. 3. per viduas à Iacobo memoratas omnes egeni debent intelligi, quia viduitatis statu omnia incommoda continentur. *Quæ sunt*, ait ille, *propria incommoda viduitatis? Quotus quisque est, qui omnia accuratè enumeret? De improuisæ viduitas ærumna, solitudo, caligo, & tenebræ, luctus, lamentabiles ploratus.* Ergo vni viduæ fidelis subueniens quasi omnem leuat incommodorum colligationem. Meritò igitur Dominus viduam aspiciens, misericordiâ motus est super eam.

Per viduas omnia incommoda intelliguntur.
Nissen.

Observatio IV.

Ad illa verba.

Quam cùm vidisset Dominus, misericordiâ motus super eam, dixit.

Ex viduæ miseriâ Dominus mirum in modum commouetur.

Contra viduarum iniquos vexatores.

26. Non dixit Euangelista, Dominum misericordia commotum super adolescentem immaturæ morti traditum, non super naturam humanam tot miseriis affectam, sicut alibi, cùm Lazarum esset ad vitam reuocaturus, ex Patrum sententia, quàm expressimus: non super conciues luctum comitantes; sed *super eam*, viduæ scilicet vicem dolens. Vidualis enim status curæ est Creatori, qui viduæ lacrymas abstergit; *Noli flere.*

27. Cecinit sponsus, *Pulchræ sunt genæ tuæ sicut turturis.* Cant. 1. Per turturem viduam intelligit: authore Basilio hom. 8. Examer. Nazianzenus in præcep. ad Virg. *Turtur viduata marito extincto, gemit assiduè, luctúque requirit.* Sic lacrymas profundit sponsa, quas abstergendas Dominus promittit, asserens lacrymas esse viduæ, quas proculdubio abstergit. Hæc ex Nazianzeni mente.

Viduarum Deus lacrymas abstergit.
Cant. 1.
S. Nazian.

28. A Regio Vate Deus dicitur *pater orphanorum, & iudex viduarum.* Psal. 67. Cur orphanorum parentem, viduarum autem non maritum, sed iudicem gerere asseratur? Certè agit spiritualem viduarum maritum Eccl. 4. quemadmodum orphanorum parentem: sed dicitur iudex præcipuè viduarum, quia earum abstergendis lacrymis ex iniuriâ viduis adnata profusis specialissimam operam impendit. Vndè Mirabelius nomen viduæ deducit à verbo Hebræo *Alam* seu *loqui non posse.* Obmutescit enim vidua coram affligentibus eam: tacet, & plorat, vt lacrymæ proloquantur. Iudex ergo Dominus viduarum, illatas eis iniurias propulsans.

Est iudex viduarum quia flere prohibet.
Psal. 67.
Mirabel.

29. Isaiæ ex ore Conditor, *Iustè facite viduæ, & venite disputemus, dicit Dominus.* Cap. 1. Pende particulam. *Iustè facite.* Viduarum iura seruate, nullâ eas *iniuriâ afficite.* Iam requiro, si iura viduarum seruantur à filiis Israel, quare addidit Dominus? *Et venite disputemus.* Postquam *iustè* egeritis viduæ, adhuc mihi hi iudici ea est causa deferenda, vt videam, an aliqua iustitiæ particula prætermissa à vobis fuerit circa viduarum incolumitatem. Tertullianus lib. 1. ad vxo. cap. 8. *De viduitatis honoribus apud Dominum vno dicto eius prophetam expeditum, iustè facite viduæ, & venite disputemus. Duo ista nomina* (scilicet viduæ, & pupilli) *in quantum despectui humano, in tantum diuinæ misericordiæ exposita suscepit tueri Pater omnium. Vide, quam ex æquo habetur, qui viduæ benefacit; quanti est vidua ipsa cuius adsertor Dominus disputabit?*

[illegible]quam iustè egeritis viduæ adhuc ad examen vocandus es, vt de perfectione istius iustitiæ disputetur.
Isai. 1.
Tertul.

Illa pende: *in quantum despectui humano, in tantum diuinæ misericordiæ exposita tueri suscepit Pater omnium.* Si (vt Obseruatione proximâ vidimus) viduam qui dicit, omnem asserit calamitatem, ærumnam, despectum: colligitur, causam viduæ specialissimè à Domino suscipiendam. An virginum causa tantæ est curæ apud Dominum? Minimè, quia status vidualis laboriosior est, & (vt explicem) lacrymosior. Tertullianus citat. *Non tantùm virginibus datum opinor, licet in illis integritas solida, & tota sanctitas de proximo visura sit faciem Dei, tamen vidua habet aliquid operosius: Poterit virgo felicier haberi, at vidua laboriosior. Tota* igitur *sanctitas* virginitatis non tam addicta est quodammodo Dei miserationi, ac tota viduitatis miseriarum, & ærumnarum colligatio. 30.

Causa viduæ specialius-ne à Domino suscipiatur, quam virginum?
Tertul.

Noli (inquit Dominus) *flere.* Quam hinc ad compassionem super lacrymantes viduas excitamur! Quid si nostra iniuriâ affectæ plorent, nosque interim rideamus? Ambrosius ser. 59. *Ecce religiosa vidua tota supellectili despoliatam domum suam dolet, & tu eadem supellectili domum tuam ornatam esse lætaris? non compungeris, cùm vides in hospitio tuo lacrymas alienas?* Adnotauit Toletus Dominum viduam à fletu prohibuisse, quia causam fletus tollere mox decreuerat, nempe filium ei reddendo. Quonammodo poteris viduæ profari, *Noli flere*, si non reddens ei ablata, queis lætaris, fletus causam minime subeulisti? 31.

Contra videntes, dum vidua plorât culpa eorum qui rident.
Ambros.

Observatio V.

Ad illa verba:

Quam cùm vidisset Dominus, misericordiâ motus super eam, dixit: Noli flere.

Quum primum fœminæ lacrymas aspexit Dominus, illicò eas abstergere curauit.

Promptissima enim Dei misericordia ergà afflictos lacrymas profundentes.

Illa particula: *Quam cùm vidisset Dominus*, festinationem miserationis expressit. Ac si diceret, vix lacrymantem intuitus est, & illicò clamat, *Noli flere* eurius 32.

Escob. & Mendan Euang. de Temp. T. I.

ſcilicet fletus cauſam auertere, dum filium ad vitam reuocaret. Properat certè Dei miſericordia, cùm hominis miſeria potentiſſimas ſe effundit in lacrymas.

33. Timuit Elias Deum citò lacrymis placandũ, ideo claues retinet cœli. 3. Reg 17. Baſil.

33. Cupiebat Elias diu Hebræos Dei flagello vulnerari, fame ſæuiente: vnde clamat. *Viuit Dominus Deus Iſrael, in cuius conſpectu ſto, ſi erit annis his ros, & pluuia niſi iuxtà oris mei verba.* 3. Reg. 17. Alicubi iam quæſiui, cur Deo Propheta claues non crediderit, ſed retinuerit? & reſpondi cum D. Baſilio Seleuco orat. 11. *Propenſam Dei in hominis beneuolentiam metuit.* Nunc inſto, Vndenam tam propenſam Domini miſericordiam futuram credidit? Profectò, quia famis moleſtia miſeros impellit ad lacrymas, dum deficiente pane panes ſunt illis lacrymæ die ac nocte. An flentibus miſeris poterit Dei pietas contineri, quin properanter calamitati ſubueniat? Addit Præſul, *Ipſum* Deum *monit* Elias, *vt citò lacrymis concilietur.*

34. Propter lacrymas captiuorũ Deus illicò ſubuenit. Rupert.

34. Captiuitate preſſis ſic Iſaias curat leuamine affici: *Excutere de puluere, conſurge, ſede Ieruſalem, ſolue vincula colli tui captiua filia Sion.* Num citò vincula è collo ſoluenda? *Propter hoc* (addit) *sciet populus meus nomen meum in die illâ, quia ego ipſe, qui loquebar, ecce adſum.* c. 52. Non iam verbis ſolatium confero: ſed ecce adſum iam vt opere ſuccurram. Vndenam Dominus allicitur, vt feſtinanter veniat, ad ſubueniendum? *Propter hoc.* Quid? Propter lacrymas, quas captiuitatis nequitia captiui profundunt. Rupertus lib. 6. in Gen. cap. 18. exclamat, *O pium deſiderium, pia ſpes, longa ſuſpiria populi Sanctorum!* Poſt longa pia deſideria, & ſuſpiria adhuc vinculis Sion filia colligatur. Quanam vi denique vincula comminuuntur? *Quomodo in gaudium ſubleuatus eſt populus, & in riſum dilatatus? Quomodo? Abſterſa eſt lacryma ab oculis eius.* Si fleuit populus, quid mirum Dominum illicò accurriſſe, properanter opem laturus aduentaſſe. *Teſtatur Iſaias cum dicit: Propter hoc ſciet populus meus nomen meum in die illâ, quia ego ipſe, qui loquebar, ecce adſum.*

35. Deus non cõmittit Angelis hominum lacrymas abſtergere, ſed ipſe propria manu gerit id munus, vt velocius accurrat. Apoc. 21. Bernard.

35. Ioannis expendo vaticinium. *Ecce Tabernaculum Dei cum hominibus, & habitabit cum eis. Et ipſi populus eius erunt, & ipſe Deus cum eis erit eorum Deus. Et abſterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum.* Apoc. 21. Vbi Bernardus Declamat. *Felices lacrymæ, quas benigna manus Conditoris abſtergit.* Vidi multa erga hominum ſalutem munera Angelis eſſe commiſſa. Cunctorum hominum cuſtodia Angelorum curæ traditur. *Angelis ſuis mandauit de te, vt cuſtodiant te*, Lazari animus Angelorum miniſterio in Abrahæ ſinum deportatur. Iſmaël potatur ab Angelo fontem, aut puteum oſtendente, &c. Quare igitur non Angelo commiſſum fuerit officium lacrymas abſtergendi? Proculdubio quia ex diuinæ pietatis more lacrymæ tam illicò abſterguntur, vt ipſum plorare, ſit abſtergi. Ideo ipſius Dei manus munus exerit abſtergendi, quia vbique præſens poteſt incunctanter ſubuenire. Cùm Angelus immittitur ad Abrahamum, filium à gladio ereptu-

Gen. 22.

rus *de cœlo* clamauit, *Abraham, Abraham.* Gen. 22. Quod ſi requiras, cur de cælo? Diuus aliquis alibi à me datus, reſpondet, Quia vidit tam addictum capiti gladium, vt quodammodo manum impedientem properantem vulnus præueniret. Deus autem non è cælo deſcenſurus, ſed intimè vbique præſens poteſt adeò properanter lacrymas abſtergere benigniſſimâ manu, vt ipſum plorare idem ſit ac lacrymas abſtergi.

Observatio VI.

Ad illa verba:

Quam cùm vidiſſet Dominus, miſericordiâ motus ſuper illam, dixit, Noli flere.

Videns Dominus fœminam iuſtè plorantem, vehementer afficitur, vt filium reſtituat.

Lacrymæ etenim ex corde profluentes, & animi reſurrectionem, & qualibet cordis iuſta deſideria conſequuntur.

Non interrogauit Dominus, *Mulier, quid ploras?* vt alibi; ſed vt vidit plorantem, illico dignatur laboranti ſubuenire. Potentiſſimæ etenim lacrymæ è corde profluentes ad cuncta beneficia à Deo impetranda. Cur non expectauit, vt peteret? Certè lacrymæ iuſtè profuſæ tota eſt apud Dominum efficacia. 36.

37. Paſſio ſe'a ambit quodammodo lacrymarum eiuſdẽ patrocinium, vt impetrat ſalutem hominum. Hebr. 5. Auguſtin.

Aſſerit Paulus ſe ſe Chriſtum pro nobis obtuliſſe, *Cum lacrymis, & clamore valido.* Hebr. 5. Miror lacrymas profudiſſe, qui toto ſanguine homines ab æterno eripiebat exitio. Scio tamen Authorem ſer. ad fratres in Ere. ſer. 11. dixiſſe: *Lacryma paſſionis Domini eſt vicaria.* Vt eadem præſtent lacrymæ, ac ſanguis Dominicus ad hominum ablutionem. At ideo fleuiſſe, cùm ſanguinem profundit, aſſero, vt quodammodo ipſe ſanguis, ipſa paſſio lacrymarum ambirent patrocinium, ad veniam hominum conſequendam. 37

38. Baptiſmus, & Martyriũ ſuam ex lacrymis quodammodo efficaciam trahunt. Climac. Hieron.

Helias Cret. ad funebrẽ orat. Nazian. de Gorgonia refert dixiſſe Ioannem Climacum: *Lacrymæ niſi diuinitus data eſſent, pauci inuenti eſſent, qui ſalutẽ conſequerentur.* An non ad ſalutẽ conſequendã conferunt opera egregia? non conducit Martyrium? Profectò qui ſapit, qui vim lacrymarum agnoſcit, à lacrymis vt, impetret efficacius, exquirit patrocinium. Hieronymus epiſt. 83. *Qui ab aquis primum ſignum fecerat, finiuit in aquis. In Cana enim conuertit aquam in vinum: in morte effluxit aqua: vt ſignificaret virtutẽ abluendi ſacri Baptiſmatis, & Martyrij, quorum virtutem conceſſit aquis lacrymarum.* Exaggerat Doctor lacrymarum vim, dum affirmare videtur, ipſum Baptiſmum, & Martyrium ſociis lacrymis incedere, imò efficaciam ſuam quodammodo ex lacrymis trahere: *Quorum virtutem conceſſit aquis lacrymarum.* Ac ſi diceret, Efficax Baptiſmus ad abluendum, efficax Martyrium? Ideo efficaciâ tantâ ad veniam conſequendam pollere videntur, quia ad lacrymarum efficax admodum patrocinium confugerunt. 38.

Dixerat

39. *Qui in luctu miseria est, simul in gloria est, quia illos Deus remuneratur.* Ma 5. August.

Dixerat Dominus. *Beati qui lugent.* Mat. 5. Ad quæ Augustinus in Psal. 85. *Nihil tam coniunctum miseriæ quam luctus: nihil tam remotum, & contrarium miseriæ quam beatitudo. Tu dicis lugentes, & dicis beatos: Beati qui lugent. Qui agnoscunt se esse in miseria, & lugent, beati sunt.* Quonammodo illico beati qui in miseriâ commorantur? Porò quia lugent, qui quidem mox ad se Dei misericordiam ad leuandam miseriam arripiunt: *Quam cum vidisset, misericordiâ motus &c,* Itaque, licet qui in luctu est, in miseriâ existit, quia Deus illicò super plorantes misericordiâ mouetur, qui in luctu, aut lacrymis est, in beatitudine esse comperitur, mox misericorde Domino subueniente.

40. *Sanguis Iesu nobis ex lacrymis nostris salutaris existit.*

Ex Ægypto Hebræi educuntur à Mose, submersisque rubro pelago hostibus, gloriosè concinunt. Peccatores sanguinis salutaris beneficio à criminibus abluuntur. Certè Augustinus ser. 12. ad frat, *Peccatores*, inquit, *ex Ægypto vitiorum exeunt, mare rubrum & nos euntes, dum submerguntur hostes, & vitia suffocantur, verè Domino cantant gloriosè. Ad has lamentationes te conuerte. Paradisum simul lacryma aperit, infernum claudit. O felix tabula, ô vitalis nauicula!* Ecce ipsum sanguinem Christi hominibus salutarem existentem ex sociis eorum lacrymis, si tabula est lacryma, si nauicula. Ad miseriam-ne hominum Deo præsentandam vt Deus ei misereatur, ipse salutaris sanguis curat peccatoris lacrymarum quodammodo auxilium? Certè vis redemptionis peccatori corde ploranti est applicanda.

41. *Te plorante,*

Mortuus-ne filius? animus ferculo deportatur. lacrymas profundens ad te Dei miserationem illicò arripies. Dauidicum carmen expende. *Lacrymas meas ne sileas.* Psal. 38. Id est, Non facias silere, siue me lacrymabili affectu donari non renuis. D. Ephren de comp. *Nous, quòd si lacrymarum mearum memor fueris, iniquitatum mearum non recordaberis, cum exigua lacryma multa possit abolere peccata. Ideo tuam exoro bonitatem, vt lacrymas meas in medium adducas. Quando igitur positi erunt throni & aperientur libri, lacrymas meas ne sileas. Quicumque enim lacrymas illuc præmiserit, confidenter ad iudicium tuum resurgens accedet.* Resurrectionem lacrymæ operantur. Fleuisti? *Noli iam flere*, quia proclamat Dominus vi lacrymarum exoratus. *Tibi dico, surge.* Cecinit Naso lib. 4. de Ponto. *animus resurget.*

42. *Lacryma incitamentum misericordiæ Dei.*

Quidque facis lacrymis opus est, non sanguine dixit,
Sæpe per has flecti Principis ira solet. Ouid.

Si Principis ira illicò lacrymis flectitur, quid Numinis? Nicetas Acom. *Lacrymas Deus admittit, & natura maximum misericordiæ Dei incitamentum in oculos nostros deriuauit.* Niceт. Ideò plorantem viduam à fletu retraxit, quia miseratione motus *super eam* ei filium è feretro surgentem restituit. Hinc Marci Antonij Nat. de immort. ani. lib. 1. sententiam taxo. *Lacrymæ nihil remedij afferunt malis*: potiùs asserens è lacrymis cunctis calamitatibus medicamina, ac remedia confici, si Deus videns lacrymas profundentem, illicò miseratione afficitur super eum. Igitur nunquam non lacrymas fundamus; *prius* enim *lacrymæ nobis deerunt*, (Quin. Curt. lib. 5.) *quam causa dolendi.*

SECTIO QVINTA.

Adolescens resurgens.

TEXTVS.

VERS. 14. ET accessit, & tetigit loculum. Hi autem, qui portabant, steterunt. Et ait: Adolescens, tibi dico, surge. 15. Et resedit, qui erat mortuus, & cœpit loqui. Et dedit illum matri suæ.
16. Accepit autem omnes timor, & magnificabant Deum, dicentes, Quia Propheta magnus surrexit in nobis; & quia Deus visitauit plebem suam.

COMMENTARIVS LITERALIS.

§. I.

De adolescente ad vitam Dominico iussu reuocato.

1. *Quare loculum tetigit?*

T accessit, & tetigit loculum. Quare loculum tetigerit? Existimo, ne portitores vlteriùs progrederentur feretrum ad sepulchrú deferentes. Continuò igitur portitores stetere, Dominúsque adolescenti mortuo vt in vitam rediret, hisce verbis imperauit. *Escob. & Mend. in Euang. de Temp. T. I.*

2. *Quæ verba protulerit adolescens?*

Adolescens, tibi dico, surge. Paruit absque morâ diuino mors imperio, mortuum remisit in vitam, in feretro resedit adolescens iam viuus, & loquutus est: *Et cœpit loqui.* Quid protulerit verbis silet Euangelista. Opinor in diuinas laudes prorupisse, se è mortis faucibus cernens ereptum.

3. *Dedit Iesus filium matri.*

Dedit illum matri suæ. Descendit de loculo viuens adolescens, se ad pedes Domini abiecit, gratiásque pro accepto beneficio gessit. Accessit simul proculdubio mater præ gaudio iam lacrymas profundens, sermonéque pio se gratam ostentauit. Dominus verò filium matri tradi-

dit, siue potiùs (vt ait Euangelista) dedit veluti donum pretiosissimum. Ediscant parentes toties filios accipere à Domino, quoties hi ab exitiali discrimine liberantur, vt de exhibendis gratiis se sollicitos curent exhibere.

§. II.

De timore, & laude.

4. *De timore.* ACcepit autem omnes timor. Ex conspectu miraculo timor fuit exortus. Quidnam quæso mali timerent miraculi illius spectatores? Existimo nihil mali timuisse, sed Deum fuisse reueritos. In Scriptura enim *Deum timere*, idem est, ac reuerenter colere: timor autem idem ac cultus.

Et magnificabant Deum dicentes: Quia Propheta magnus surrexit in nobis, &c. Nondum Christum agnouerant, Prophetam quendam magnum esse credebant, Eliæ, aut Elisæo similem, per quem Dominus Israëliticum populum visitauerat. Nec à vero alienum (vt Barradius affirmat) nomine Prophetæ Messiam intellexisse. *Quia Propheta magnus.* Cùm Christus in concionibus vulgò non ederet de rebus futuris vaticinia, cur Prophetam appellant? Respondeo, quia miracula edebat, concionabatur, populum edocebat, vitæ sanctitate præstabat, qui quidem magni Prophetæ indicamina esse non ineptè credebant. 5. *De laude.*

IN IESVM DEFVNCTORVM SVSCITATOREM,

PANEGYRICVS MORALIS QVINTVS CIRCA LITERAM.

EX ADOLESCENTIS RESVRRECTIONE.

Observatio I.

Ad illa verba:

Tetigit loculum.

Tangit Dominus feretrum, vt approbet funereæ pompæ pia obsequia.

Vbi defunctorum cadauera ad structa laudabiliter sepulchra, solemniter deportanda illustro.

6.

EXISTIMO Dominum loculum tetigisse cadaueris, vt efferendi defunctos fideles in præparata laudabiliter ac structa sepulchra, consuetudinem (pompa nempe solemni) commendaret. Augustinus lib. 1. de Ciuit. cap. 13. *Non contemnenda sunt corpora defunctorum, maximéque iustorum ac fidelium, quibus tanquam organis ac vasis ad omnia bona opera sanctus Spiritus vsus est.* Quàm commendabile, Spiritus sancti organa, & vasa solemni pietate augustis monumentis collocare. August.

7. *Celebris Hebron ob sepulchra fidelium.* Iudic. 1. Salmer. Ciuitatis Hebron *nomen fuit antiquitus cariath-Arbe.* Iudic. 1. Id est, *Ciuitas quatuor.* Vndenam, quæso, sic Ciuitas illa celebris v[o]citata? An a quatuor gigantibus, qui eam polluerant? Ita nonnulli volunt. An ab Arbe gigantum maximo? sic Salmeron tom. 10. tract. 35. Assero nomen traxisse à quatuor Patriarchis Abraham, Isaac, Iacob, & Adamo ibidem sepultis. Ita Hieronymus, Rupertus, & alij. En celeberrima Ciuitas ex quatuor extructis (totidem cadaueribus sanctis) monumentis.

Sanctitudinis incitamenta doctus Author & exequias, & funebrem pompam, & monumenta vocitauit. Meritò quidem, quia communem casum adferunt ad memoriam, fante ipso ex sepulchro fideli cadauere, *Memor esto iudicij mei, sic enim erit & tuum. Mihi heri; & tibi hodie.* Eccles. 38. An non id asserit monumenti nomen? Augustinus lib. de cura pro mort. cap. 4. *Non ad aliud monumenta dicuntur ea quæ insignita fiunt sepulchra mortuorum, nisi quia eos, qui viuentium oculis morte subtracti sunt, ne obliuione etiam cordibus subtrahantur, in memoriam reuocant & admonendo faciunt cogitare.* Quid cogitem in conspectu monumenti nisi eandem à me ineundam viam, idem tribunal subeundum. 8. *Sepulchra sunt sanctitatis incitamenta ex memoriâ sancti.*

Quid si resurrectionis fidem, celebrat[is] exequiis, sepulchris structis, profiteamur D. Thom. 4. dist. 45. q. 2. a. 3. *Sepultura, inquit, specialiter prodest viuis, in quantum per hoc astruitur resurrectionis fides.* Si corpus illud exanime rursus vitâ gloriosa donandum est, id decet pompa gloriosâ. Taxat Paulus eos, qui non curant mortuos suos gloriosè efferre, dum ait, *Seminatur corpus in ig[nobi]litate: resurget in gloria.* 1. Cor. 15. O hominum incuria! C[o]rpus-ne futurum gloriosum in ignobilitate est terræ mandandum? 9. *Resurrectio per pompam celebratas exequias profitemur* Thom. 1. Cor. 15.

Profectò defunctorum pompa, exequiæ (Augustino authore lib. 1. de Ciu. cap. 12.) solatium sunt eorum, si sanctè & ex more Ecclesiæ fiant. Confluit ciuium multitudo? Deum exoret. Ecclesiæ ministri comitantur? Offerant sacrificia. Terræ fructus iuxta monumenta statuuntur? Pauperibus conferantur. Alioqui pompa erit inanis, similis quidem illi, de qua Maro Æneid. 6. 10. *Exequiæ solatium defunctorum, si sanctè fiant, non inaniter*

Manibus

Manibus date lilia plenis.
Purpureos spargam flores, animámque nepotis
His saltem accumulem donis, & fungari inani
Munere.

Floribus pompam funebrem exornat, qui solummodo inani honore defunctum suum curat exornare. Fructus autem accumulantur cùm sacrificiis, precibus, ac eleemosynis opera exhibetur. D. Hieronymus Epist. 26. ad Pammach. pulchrè ait, *Cæteri mariti super tumulos coniugum spargunt violas, rosas, lilia, floresque purpureos, & dolorem pectoris his officiis consolantur. Pammachius noster sanctam fauillam, ossáque veneranda eleemosyna balsamis rigat, his pigmentis, atque odoribus fouet cineres quiescentes.* Plura diximus tom. 6.

OBSERVATIO II.

Ad illa verba:

Adolescens, tibi dico, surge.

Defunctus adolescens defunctum exprimit peccatorem.

Lethaliter enim delinquens animus letho traditur.

11. FILIUS viduæ mortuus, & extra portam elatus (asserente Augustino ser. 44. de verbis Dom.) designat peccatorem, qui non solùm consensu, sed etiam actu delinquit; foràs enim extrà pectus peccatum effert. Quàm aptè crimine ex lethali animus mortuo comparatur! Commune argumentum sæpe alibi assumptum, vno, aut altero speciali testimonio confirmo.

12. Postquam Dominus delinquentes Hebræos in manus Madiam tradidit, *oppressi sunt valde, feceruntque sibi antra, & speluncas.* Iudic. 6. Quorsum Israelitæ in speluncas detruduntur? Certè vt instar cadaueris, qui grauiter delinquerant tumulo conderentur. Gregorius lib. 31. Moral. cap. 32. *Iniqui à cadaueribus nihil differunt.* Cadauera itaque aptè ad speluncas, mortuorum habitacula deportantur.

13. Dauid aut canit, aut deflet hanc peccatoris calamitatem. *Non mortui laudabunt te, Domine.* Psal. 113. An non mortui Dominum laudant, qui sub altari precantes à Ioanne audiuntur? Augustinus lib. de cura pro mort. cap. 4. *Cum recolit animus vbi sepultum sit charissimi corpus, & occurrit locus nomine Martyris venerabilis eidem Martyri animam dilectam commendat recordantis, & precantis affectus.* Precamur, vt qui Deum laudant sine requie seniores, preces nostras thuribulis apponant Numini dedicandas. Quomodo igitur mortui Dominum non laudabunt? Respondet Chrysostomus, *Mortuos dicit, non eos, qui vita functi sunt: sed eos, qui mortui sunt in impietatibus.*

14. Hi profectò viuentium speciem gerentes, verè mortui efferuntur. Alibi Vates, *sicut viuentes, sic in irâ absorbet eos.* Psal. 57. Ac si diceret, Absorbet eos in irâ, addicet exitio sicut peccatores *est, non absolute viuit.* assolet supplicio afficere. Cur autem peccatores non viuentes absolutè, sed *quasi viuentes appellauit*? An non quia peccatorum vita falsa est? Audi D. Augustinum ad Psal. 126. *Quare non dixit viuentes, sed tanquam viuentes, nisi quia falsa est hæc vita impiorum? Neque enim viuunt, sed viuere sibi videntur.*

Peccatores ad speluncas … ad sepulchrum properat humana dom… — *… mortuus peccator, … eum … laudat.* — *Peccatores … viuentes* [partly illegible left-margin notes]

Psal. 57. *Augustin.*

15. Romanis Paulus, *Quod enim mortuus est, peccato mortuus est semel.* Cap 6. Semel, inquit, peccato homo moritur, rursum corporis dissolutione moriturus, iuxta illud: *Morte morieris.* Gen. 2. Dum igitur peccatorem aspicis ambulantem, comedentem, loquentem, &c. puta eum semel mortuum quidem non absolutè viuum, sed quasi viuentem solummodo, quia corporeæ morti nondum traditus est. Isidorus Pelus. to. 3. Epist. 252. *Facinorosus tum demum propriè moritur, cùm leges violat, ac scelus admittit, quantumlibet alioquin vita vsurâ frui videatur.*

Peccator delinquens semel moritur, corpore rursus moriturus. *Gen. 2.* *Pelus.*

16. Vtra horribilior mors? Certè prima, de quâ prudens illa à senibus agitata coniux. *Si hoc egero mors mihi est: sin autem, non effugiam manus vestras.* Attamen elegit corporeâ morte corripi, ne spirituali corrumperetur. Vel profanus cecinit in Odis.

Peccati mors horribilior corporea morte. *Dan. 3.* *Homer.*

Multo melius est
Mori quàm viuentes peccare.

Quia viuentes delinquendo moriuntur: morientes autem isti verâ vitâ donantur, si morte primâ correpti non fuerint.

OBSERVATIO III.

Ad illa verba:

Hi autem, qui portabant, steterunt, & ait: Adolescens tibi dico, surge: & resedit qui erat mortuus.

Adolescens, fauente Domino, resurgit priùs quàm sepulchro recluderetur.

Mortuus enim peccator consuetudinis prauæ pondere pressus difficulter resurgit.

17. EXISTIMAT Diuus Augustinus illo ser. 44. de verb. Dom. viduæ filium peccatorem signare opere quidem delinquentem, sed nondum prauæ consuetudinis sepulchro addictum. *Alij, ait, post consensum eunt in factum tanquam efferentes mortuum, vt quod latebat in secreto, appareat in publico. Numquid iam isti, quia in factum processerunt, sunt desperandi? Nonne & illi iuueni dictum est, Tibi dico surge? Nonne redditus est matri? sic ergo & qui iam fecerit, si fortè commonitus verbo veritatis ad Christi vocem resurgit viuus redditur. Surgat elatus mortuus, pœniteat facti, de mortuo reuiuiscat:*

Defunctus peccator non deferatur ad praua consuetudinis sepulchrum *August.*

non eat in profundum sepulturæ, non accipiat desuper consuetudinis molem.

16. *Qui sepelitur praua consuetudini addictus delicta contemnit.* Prou. 18.

Si terræ defunctus traditur, si lapis apponitur, multiplicatione criminum conscientia fœtebit, difficillimèque lapis abstrahetur à tumulo; quia ex prauâ consuetudine crimina contemnuntur. *Impius cùm in profundum venerit peccatorum contemnit.* Prou. 18. Facilè in peccata dilabitur, qui in profundum venit, qui post mortem ad sepulchrum descendere non recusat. Sepultum vocito illum, qui peccatorum consuetudine in duritiem velut in foueam trahitur contempturus quidem crimina grauiora. Chrysostomus hom. 22. ad Popul. *Peccatorum consuetudo lapsum*, seu mortuum *in foueam trahit.* Quid inde? sepultus crimina grauissima contemnit. *Si purum habes vestimentum, caues, ne pessundes omnino ne quomodo sordidetur: si primam, secundam, & tertiam contempseris maculam, iam velut sordidum habes vestimentum: non graue videtur, licèt totum fiat lutum.* (Chrys.)

17. *In transitu resurgere procura facilius quidem, quã post initum sepulchrum.* 2. Reg. 12. Ambros.

Caue igitur, ne ad sepulchrum conscientia deferatur. In transitu ad Dominum accede, sistant portitores, Christo loculum tangente, ne progrediatur cadauer ad tumulum. Dauidi post delictum Propheta, *Cùm autem peregrinus quidam venisset ad diuitem, &c.* 2. Reg. 12. Quare peregrinus, seu hospes peccatum Dauidis vocitetur? An quia ab humanâ alienum natura? Sic Ambrosius Apol. 2. cap. 11. *Quis est iste hospes nisi miserabile peccatum? Etenim culpa in hunc Mundum tanquam hospes intrauit, aliena nostra, & peregrina natura.* Certè ideo hospitem & peregrinum peccatum reor appellari, quia quasi per transitum apud Dauidem commoratum fuit; vnde defunctus deferebatur quidem, sed nondum sepulturæ prauæ consuetudinis fuit reclusus. Theodoretus quæst. 25. *Non enim consuetudine, quæ altera est natura, sed casu peccauerat.*

20. *Dauid refert adolescentem hunc in via, aut transitu resurgentem.*

Hi autem qui portabant steterunt. Properante enim Dauide ad speluncam consuetudinis iniquæ accessit Natham Christi gerens personam, loculum tetigit, vt pompa sisteretur. Quid obiecta peregrini parabola nisi, *Adolescens tibi dico*? Dauidi enim dicebantur quæcumque de peregrino attexuntur. Clamat Dauid resurgens *Peccaui Domino*, quia nondum lapidis pondere claudebatur; vnde facillimè traditur matri Ecclesiæ, prosante Prophetâ, *Dominus quoque transtulit peccatum tuum.* Aptè igitur peccatum hospes vocitatur, quia per transitum mortuus non post sepulturam vocatur ad vitam. Augustinus lib. 3. Doctr. Christ. *In isto viro immoderatæ libidinis non permansio, sed transitus fuit.* (August.)

Propterea etiam ab arguente Propheta ille illicitus appetitus hospes vocatus est.

Sæpe alibi recurrit argumentum.

***

OBSERVATIO IV.

Ad illa verba.

Tetigit loculum. Hi autem, qui portabant, steterunt, & ait: Adolescens tibi dico surge, &c.

Manus Domini loculum tangens seu laboribus peccatorem conturbans, eum vitæ restituit.

Inflictæ enim pœnæ nos à crimine reuocant.

OCCVRRIT Dominus defuncto adolescenti: feretrum tangit, seu corpus (ex Augustini mente) graui afficit labore: stant portitores, seu peccata, quæ celeri illum cursu ducebant in Tartarum. Porrò defunctus tactu territus liberatur à fato. *Dei* (inquit Barradius noster to. 2. lib. 8. cap. 7.) *tactus medicina est, cùm impium tangit, cum pœnam infert, sanat.* Chrysostomus hom. 6. ad Popul. *Pœnæ nos ad Deum ducunt, peccatum sanies est, pœna ferrum medicinale.* Peccatum mors est? Pœna vox resurrectionis: *Tibi dico surge.* 21 (Barrad. Chrysost.)

22. *Defunctus cladium tactu noua surgit ad vitam.* Lips.

Lipsius lib. 2. in Const. cap. 16. *Vt flumina ad mare feruntur perpetuo & prono cursu: sic res omnes humanæ per cladium canalem labuntur ad suam metam.* Redditur enim resurgens *matri suæ*, metam suam, seu matrem flumen, quod deuiarat, iterum, pœnis inflictis, inire cogitur. Inibi adiecit, *Clades sunt veluti gymnasium, in quo Deus suos ad nouum robur* (seu vitam) *instituit, & virtutem.* Affectus enim cladium tactu defunctus nouam surgit ad vitam.

23. *Hebræi pœnis afficiuntur, vt culpis mortui ad vitam excitentur.* Iudic. 6. Lyran.

Olim Deus Hebræos *tradidit in manus Madiam septem annis.* Iudi. 6. An captiuitati Israelitæ traduntur, vt luant pœnas pro multiplicato delicto? Certè vt culpis mortui ad vitam pœnis reuocarentur. Lyranus sic exponit. *Tradidit illos Deus in manus Madiam septem annis, vt deformitas culpæ non transiret sine decore iustitiæ.* Cadauer enim crimine desormatum, inflictis cladibus, vitali afficitur decore, animo scilicet resurgente.

24. *Pœna corrigunt sedem Dei, id est, hominem.* Psal. 99. Apoll.

Cecinit Vates, *Iustitia, & iudicium correctio sedis eius.* Psal. 96. Dei sedes homines vocitantur præditi sanctitudine, vbi scilicet Dominus requiescit. Deifica illa sedes peccati fœditate deturpata corrigitur iustitiæ ac iudicij Dei effectibus. Tribulationes enim inflictæ sedis huiusce Domini sunt correctio. Apollinarius, *Deus sedem suam,* (id est, homines delinquentes) *seueritate iudicij in omnibus ornat.* Quia laboribus acti vitæ assurgimus nouitati.

25. *Vel alys inflicta pœna u[…] à culpis aut [..]cant.* Num. 16.

Ducentos quinquaginta viros Deus puniuit, iubens, vt illorum thuribula producta in laminas altari affigerentur. *Producátque ea in laminas, & affigat altari, eò quòd oblatum sit in eis incensum*

sensum Domino. Num. 16. Cur Dei altare illis iustitiæ monumentis, atque insignibus exornatur? Crediderim, vt posteri obiectu æterno pœnæ patribus inflictæ à simili nequitiâ recederent. Chrysostomus orat. 3. in Iudæ. Hæ laminæ apponuntur oculis obiiciendæ, *vt posteros admonerent, ne maiorum amentiam imitarentur: ne quando scilicet pœnâ plecterentur.* Si pœnæ aliis inflictæ homines retrahunt à nequitia, quid in ipsos contorta flagella?

26\. *Alij pœnis afflicti inique dormiunt, alij iustè vigilant.* Gregor. Ioan 1. Bill.

D. Gregorius ait, *Pœna præsens iniusti animum à prauis desideriis mutat.* Quid à prauis operibus? Testor Ionam præcepti Dei transgressoris præsenti pœna haud ad mentem meliorem reuocatum. Cuius stragem non obliuiscitur, qui post pœnarum inflictionem à culpa recedit. De quo Iacob. Bill. Antol. sacr. cecinit.

Quid sibi vult, tumido quòd dormit in æquore Ionas,
Quem tamen insequitur vindicis ira Dei?
At contra vigilant innoxia pectora, votis
Flebilibúsque Deum, supplicibúsque vocant.
Scilicet hi Ionam referunt, ad iussa, mináſque
Numinis æterni, quos sopor altus habet.
Ast alios illi, quos verba minacia terrent,
Cùm tamen hac tantum perfida corda petant.

Observatio V.

Ad illa verba:

Et resedit qui erat mortuus, & cœpit loqui.

Cœpit loqui adolescens, vt de accepto resurrectionis beneficio, eloquio pio, gratias Deo exhiberet.

Cælestia enim beneficia linguam nostram pium excitant ad eloquium.

27\. Coepisse loqui adolescentem mox post vitam resumptam asseruimus, vt de accepto resurrectionis dono gratias eloquio pio redderet largitori. Beneficia certè cœlestia linguam excitare debent ad laudandum eum, cui laus piæ linguæ iuge admodum sacrificium est.

28\. *Beneficia quæ gestis non efferuntur, saltem laudibus celebrentur.* Exod. 14. Rupert.

Maria Moysis soror Ægyptios pelago extinctos aspicit; sumpto mox tympano, cum reliquis fœminis choreas ducens, cecinit: *Cantemus Domino.* Exod. 14. Debora, Dauid, Ezechias, Iudith, Tobias, tres pueri, Anna, Zacharias, Simeon, Deiparens beneficia accepta piissimis carminibus celebrârunt. Rupertus ad Gen. 1. *Repleatur os nostrum laude, vt tantam eius magnitudinem tota die decantemus.* Si non gestis beneficia efferuntur, saltem piis laudibus expendantur.

29\. *Curabant patres vocibus gratiam exhibere pro beneficiis acceptis.* Gen. 3. Lipom.

Patres olim nominibus filiorum cœlestia beneficia æternare curârunt. Peperit Eua Cainum fata: *Possedi hominem per Deum.* Gen. 3. Quare nomina beneficij memoriam exprimebant, nisi, vt ore proferentes filij nomen simul cæleste beneficium decantarent? Lipomanus ad cap. 2. Exod. *Sancti beneficiorum Dei memoriam perennem instituunt sibi nominibus filiorum; vt quandocumque liberos vocarent, diuinorum beneficiorum recordarentur ex nomine.* Et idem esset nominate filium, ac gratas laudes ore proferre.

Creationis beneficium mente euolue, vt linguam excitet ad concentum. *Faciamus,* (inquit Deus) *hominem ad imaginem, & similitudinem nostram.* Gen. 1. Vbi Rupertus, *In illo talium personarum Patris, Filij, & Spiritus sancti non tam senatu, quam soliloquio venerando vnaquæque persona suam operis partem de nobis suscepit. Pater ait, Ego illos creabo: Filius, Ego redimam: Spiritus sanctus, Ego sanctificabo; atque ita communi totius Trinitatis consilio dicitur, Faciamus hominem.* Profectò dum mente recolis huiusmodi beneficium, quasi necessitate consequentiæ teneris Dei laudes ore enunciare in animi grati documentum. Adiicit pulchrè Doctor, *Laus ergo sapientia Creatoris, gratia liberatoris, gratiarum actio pietati illuminatoris. Repleatur os nostrum laude.* Particulam *Ergo* preme. Ac si diceret, Homo Creationis beneficio (v. g.) afficitur; ergo voce profusa, debet Deo laudes decantare. 30. *Beneficium creationis pia voce efferendum.* Gen. 1. Rupert.

Ad beneficium ex epulo Eucharistico acceptum pergo contemplationem. Ipsum Eucharistiæ nomen actionem insonat gratiarum: vt quoties oculis obiicitur, simul laudes exaudiantur. Chrysostomus hom. 26. in Matth. *Propterea veneranda illa Mysteria Eucharistia, id est, gratiarum actio nuncupantur. Sunt enim beneficiorum recordatio plurimorum, nósque faciunt debitas Deo gratias semper exsoluere.* Beneficium enim epuli sacratissimi oculis obiecti linguam excitat necessitate consequentiæ ad laudes decantandas. *Est ergo absurdum nos opere quidem ipso beneficiis eius quotidie perfructes, gratias ei nec sermone persoluere.* 31. *Eucharistia beneficium acceptum piis vocibus celebrandum.* Chrys.

Pulchrè argumentum complet Philonis sententia lib. de plant. Noe. *Fertur* (inquit) *antiqua fabula à sapientibus viris ad posteros per manus tradita. Olim cùm totum Mundum Opifex absolueret, quendam è Prophetis rogauit, nunquid desideraret nondum creatum siue in terra, & aqua, siue in sublimi aere, siue in cœli extimo ambitu? Respondit ille, esse quidem perfecta, & plena vbique omnia, vnum tamen se requirere laudatorem omnium sermonem. Hoc responsum placuisse fertur, nec multo post exortum genus cantorum. Ex cuius fabula authoritate discimus, nihil esse Deo magis proprium quàm benefacere: nihil item creatura quā* (laudatore sermone) *gratias agere.* Sic Doctor. 32. *Dum præsentantur diuina beneficia, homines non apparent ingrati, si adsit laudatorius sermo.* Phil.

Curabat Dauid os suum totâ die Dei laude repleri. *Repleatur os meum laude, vt cantem gloriam tuam, tota die magnitudinem tuam.* Psal. 70. Cur totâ die? Certè quia nullum instans diei alienum à diuinâ munificentiâ deprehenditur. Congerit Augustinus Dei per instantia singula miserationes fatus, *Quid est,* Totâ die, *id est, sine intermissione laudare? In prosperis, quia consolaris: in aduersis, quia corrigis: ante quàm essem, quia fecisti me: cùm essem quia salutem dedisti: cùm peccassem, quia ignouisti: cùm conuersus essem, quia adiuuisti: cùm perseuerassem, quia coronâsti.* Sine intermissione igitur ore laudemus, qui sine intermissione bonis cumulamur, Chrysosto. tract. de symb. fante, *Admoneo vos, vt Dominum semper benedicatis, si venerint mala, benedicite, & dissoluentur: si prospera venerint, benedicite, & perseuerabunt.* 33. *Tota die affectus beneficiis, gratus eris, si tota die laudaueris.* Psal. 70. August. Chrys.

Quàm feliciter (vti prudens aiebat) linguâ 34.

homo

Lingua prædita, ingrati non erimus: supplet enim vim operum defectum. Psal.115.

homo fuit prædirus, quâ possit, si gesta desint, referre gratias largitori! *Quid retribuam Domino* (clamabat Vates) *pro omnibus, quæ retribuit mihi? Calicem salutaris accipiam, & nomen Domini inuocabo.* Psal.115. Post diuturnam discussionem inuenit Dauid quonammodo, operibus deficientibus, posset pro innumeris beneficiis se gratum exhibere: dum scilicet linguæ committit id munus exerendum. Liceat apophthegmate ab Æliano de var. hist. memorato confirmare. *Diogenes acceptis paucis nummis à Diotimo Carisio homine sibi amicissimo, cum non haberet, vnde munus tam amplum rependere posset, ad Diotimum dixisse fertur: Dij tibi largiantur tantum, quantum animo tuo cogitas, & cupis.* Quàm pulchrè operum defectum grata lingua suffecit!

Ælian.

OBSERVATIO VI.

Ad illa verba:

Et dedit illum matri suæ.

Datur à Domino filius matri à morte liberatus, quia saluti spirituali vtriusque consultum est.

Contra parentes nimiùm querulos è filiorum immaturo fato.

35. *Plures infantes abripiuntur, quia si diu viuerent, damnandi essent.*

IDISTI, ô Domine, matris viduæ lacrymas, & tactus misericordiâ filium adolescentem excitâsti, & matri reddidisti. Quot parentum fletum minimè abstersisti! Cur non cunctis flentibus matribus non reddis obeuntes diem suum adolescentes? Cur ex vberibus arripis immaturos infantes, nec parentum lacrymis afficeris, vt ab exitiali liberes ægritudine? Profectò Deus parentum commoditati consulit, non contemnens filiorum salutem. Si filius à fatis eripitur, damnandus est postmodum. An non Dei irati erit affectus, vitam tueri illius, qui discedens nunc innocens salute donabitur: asseruatus autem, postmodum innocens damnandus arripietur? Si (authore Simone de Cassia) hic adolescens Magdalenæ erat amator, redit ad viuos egregiâ Dei misericordiâ, vt vitæ anteactæ exerat correctionem. Motus ergo Christus misericordiâ, reddidit adolescentem matri ploranti, qua cum benignissimè actum est. At si salute tunc donandus, postmodum damnandus ad viuos vocaretur, commoditas matris cum filij iniuria colliganda esset. O quanta ipsi iniuria resurgenti!

Cassia.

36. *Iniustus esset Deus, si vt matri ploranti daret filium eum ab æterna felicitate eriperet.* 1.Reg.1.

Extat error damnatus Origenis asserentis Deum simul omnes animas in beatitudine fecisse, vt inde quæ malè se gesserint, in pœnam peccati truderentur in corpora. Quàm stultè obiicienti memoriæ Annam Samuelis matrem precibus & lacrymis obtinentem à Numine filium. An vt filius matri daretur necessum erat, animam pueri priùs à beatitudine recedere in corpus miserum immittendam? Iniustus esset, & parum misericors benefactor, qui vt matri filium daret ploranti, ipsum filium ab æterna felicitate eriperet. Theophylus Alex. epist.2. Pasch. *Et culpa subiacebit Anna vxor Helcanæ, semen virorum postulans: vt propter desiderium muliercula animæ in cælis periclitentur, vna earum labatur in terram, ac pristinam beatitudinem deserat.* O quàm grauem iniuriam conantur filiis irrogari, qui innocentes curant supplicio affici valetudinis, dum ad felicitatem properabant. Abripitur post lacrymarum profluuium filius tuus? signum planè perspicuum, saluti ipsius filij fuisse consultum, si adhuc superstes postmodum erat Tartaro addicendus.

Theoph.

37. *Si filij nocumento parentis pietas præmio donaretur, filij conquereretur innocentia.* Isa.48.

Esto, Dominum filium hunc matri ploranti reddidisse vt fœminæ pietatem, patientiámque muneraret, vt aliqui volunt. Pietatem equidem matris commendauit, sed sine filij surgentis ruinâ. Quòd si filij nocumento parentis pietas præmio donaretur, filij conquereretur innocentia. Israeli Deus, *Vtinam attendisses mandata mea! Facta fuisset sicut flumen pax tua, & fuisset quasi arena semen tuum.* Isa.48. Et præmium parentum piorum posteritatis abundantia. Theophylus citat. *Qui Dei præcepta conseruant, non debent accipere præmium, animarum de cælo ruinas, quæ ligata corporibus sobolis eorum incrementa multiplicent.* Si tibi flenti ô mater, diceretur à Domino, Puer hic immaturus arripitur salute donandus, antequam malitia eius intellectum immutet damnationi addicendus. Loco-ne beneficij duceres puerum valetudine donari: an potiùs supplicij? Certè nullus cordatus parens debet accipere, aut expetere præmium precum, & iustitiæ *animarum de cælo ruinas.*

Theoph.

38. *Vel Iobo filij abrogantur, ne à salute tanta possessione modico tempore recedit vel pereant omnino rur sum hic viuentes.* Tertull.

Iobo post calamitatem duplicia cuncta restituuntur. An petiit natorum dilectissimorum resurrectionem? Minimè. Nec enim debuit filiorum temporali incommodo, aut fortasse ruinâ iustitia suo præmio donari. Tertullianus lib. de patien. cap.14. *Iob si filios quoque restitui voluisset, pater iterum vocaretur, sed maluit in illo die,* (nempe nouissimo) *reddi sibi tantum gaudij.* Nec enim pij parentis dignum facinus, tanto incommodo filiorum tam exigui temporis comparare solatium.

39. *Flet Dominus, dum Lazarum modico tempore à requie erat abstracturus.* Ioa.11.

An ô parens, infantis tui morientis precibus curans iter impedire mente perpendisti à quantâ eum felicitate deturbare conaris? Potiùs tua cura inanis deflenda, dum expetis detinere, quam properans filij discessio. Vocaturus Dominus Lazarum in conspectu sororum, ac Iudæorum lacrymas profundentium secularem ad vitam, *lacrymatus est.* Ioa.11. Vndenam illæ lacrymæ profluxere? D.Hieronymus epist. ad Tasi. *Doluit Lazarum non dormientem, sed potiùs resurgentem: & flebat, dum agebatur propter saluandos alios, ad seculum reuocare.* Non quidem damnandum postmodum, sed saluti æternæ destinatum. Quid si damnandus fuisset? O impia mater tam anxiè proprij nati dans operam damnationi, dum expetis corporeâ salute donari, qui æternam est, delinquens postmodum, amissurus!

Hieron.

***

PARS TERTIA.

REGVLI FILIVS.

Paraphrasis, ac Commentarij literales ad Caput quartum Ioannis.

PANEGYRICI MORALES CIRCA Literam in Iesum defunctorum suscitatorem.

PROLVSIO.

REGVLO parenti flebiliter precanti vt animam iam agentis filij tam mirabiliter detineret in corpore, quam post recessum ad ipsum reuocaret, Dominus nil credenti denegans, omnia concedens lacrymanti, puerum recens natum rursum tradit parenti, vt bis exortus eius lætitiam geminaret. Adiicit post sectionem nostram Euangelicam Ioannes, *Hoc iterum secundum signum fecit Iesus, cùm venisset à Iudæâ in Galilæam.* Vbi quærit Theophylactus, *Quare Euangelista dicit, quòd secundum hoc signum fecerit in Canâ?* Certè vt innuat illud: *Erat Mater Iesu ibi. Vade,* (inquit Dominus Regulo) *filius tuus viuit.* Non victurum annuit, sed iam viuum & valentem ostentat. Cur non expectauit, donec parens ad domum accederet? Vt respondeam, menti obiicias Deiparentis precum vim, quæ quidem, horâ nondum aduentante, illicò assequutæ sunt aquæ in merum commutationem. Præsente Maria non promittit Dominus, sed dat; quia intercessio Mariæ exactio est.

IOANNIS Cap. IV.

VERS. 46. ERAT quidam Regulus, cuius filius infirmabatur Capharnaum.

47. Hic cùm audisset, quia Iesus adueniret à Iudæâ in Galilæam, abiit ad eum; & rogabat eum, vt descenderet, & sana-

PARAPHRASIS.

46. *O temporis, quo Dominus Samaritanorum primitias Patri consecrauit, erat in Galilæa Regulus quidam Iudæus, cui filius vnicè charus, qui periculosè in Ciuitate Capharnaum ægrotabat.*

47. *Is cùm audisset, quòd Iesus relictâ Iudæâ, se se in Galilæam reciperet, profectus è Ciuitate Capharnaum domi filio relicto, venit ad eum, precibus contendens, vt vnà secum Capharnaum proficisceretur,*

ac

ret filium eius; incipiebat enim mori.

ac ipsius filium sanaret. Maior enim erat morbi vis, quàm vt ad Iesum deferri potuerit ægrotus. Iam enim cœperat agere animam, Regulus cùm abiret.

48. Dixit ergo Iesus ad eum, Nisi signa, & prodigia videritis, non creditis.

48. *Porrò Iesus adhuc imperfectam Reguli indicans fidem, magisque taxans quorumdam Iudæorum incredulitatem, ait: Illorum fiducia mihi gratissima, qui nudo sermoni credunt: vos non creditis mihi, nisi prodigia videritis.*

49. Dicit ad eum Regulus, Domine, descende, priùs quàm moriatur filius meus.

49. *Regulus autem totus periculo filij intentus, vrget vt Dominus venire properet, priùs quàm filius moreretur, quasi frustra venturus si post animam exhalatam venisset.*

50. Dicit ei Iesus, Vade, filius tuus viuit. Credidit homo sermoni, quem dicit ei Iesus, & ibat.

50. *Iesus ergo non obiurgatâ fide Reguli, re ipsâ ostendit, se longè plus posse, quàm ipse se posse confideret. Nil, ait, opus, vt Capharnaum hâc causâ me conferam. Abi, iam filius tuus viuit, & valet. Fretus ille sermone Iesu domum properauit.*

51. Iam autem eo descendente, serui occurrerunt ei: & nunciauerunt dicentes, quia filius eius viueret.

51. *Cùm autem eò proficisceretur, illi, serui occurrerunt patri de filio rem lætam nunciaturi, quod modò morti proximus, subitò reualuisset.*

52. Interrogabat ergo horam ab eis, in quâ meliùs habuerit. Et dixerunt ei, quia heri horâ septimâ reliquit eum febris.

52. *Regulus certum scire cupiens, eane, an virtute Iesu, è filio morbus ablegatus esset, à famulis sciscitatur, quânam horâ filius cœpisset melius haberi? Tum illi, Heri, inquiunt, horâ septimâ, subitò aufugiente febri, filius conualuit.*

53. Cognouit ergò pater, quia illa hora erat, in quâ dixit ei Iesus, Filius tuus viuit. Et credidit ipse, & domus eius tota.

53. *Agnouit pater, hanc fuisse horam, quâ sibi Dominus dixisset: Filius tuus viuit; iámque certum habebat, non casu, sed virtute Iesu puerum reuixisse. Nec fructu miraculum caruit; non enim solùm Regulus credidit Christum esse Messiam, verum & vniuersa familia illius exemplo, & persuasione credidit.*

SECTIO SEXTA.

Regulus postulans filij sanitatem.

TEXTVS.

VERS. 46. T erat quidam Regulus, cuius filius infirmabatur Capharnaum. 47. Hic cùm audisset, quia Iesus adueniret à Iudæa in Galilæam, abiit ad eum, & rogabat eum, vt descenderet, & sanaret filium eius, incipiebat enim mori. 48. Dixit ergo Iesus ad eum. Nisi signa, & prodigia videritis, non creditis. 49. Dixit ad eum Regulus: Domine, descende priùs quàm moriatur filius meus.

COMMEN

COMMENTARIVS LITERALIS.

§. I.

Quisnam Regulus.

1. *Vbinā miraculum hoc effectum?* Ioan. 2.

T erat quidam Regulus. In primo ex Iudæa in Galilæam regressu, cuius Ioannes cap. 2. meminit, in Canam Galilææ venit Christus, & aquam in nuptiis suauissimum conuertit in merum. Porro in secundo hoc regressu, de quo Euangelista præmittit, *Venit iterum in Canā Galilææ, vbi fecit aquam vinum:* alio miraculo idem oppidum illustrauit, filio cuiusdam Reguli sanitate restituta. In Canam iam peruenerat Dominus, cum Regulus accessit, vt Chrysostomus aduotat: Ego enim existimo Regulum audientem Iesu aduentum quum ad oppidum accederet occurrisse pridie quidem, vt ex contextu facile deprehenditur: si authoribus Theophylacto, Euthymio, & alijs, hoc miraculum in Canâ ipsâ effectum credendum non sit. *(Chrysost. Theoph. Euth.)*

2. *Regulus Regius siue Palatinus.* Quisnam Regulus ille fuerit? D. Hieronymus palatinum fuisse ex regiâ aulâ putat, quæ sententia nomine Græco confirmatur. Græcè enim βασιλικὸς, appellatur, id est, regius, aut palatinus. Regulus (inquit Pater Isa. 65.) *qui Græcè dicitur βασιλικὸς, quem nos de aulâ regiâ rectius interpretari possumus palatinum.* Syriaca editio עבד מלכא, *habed malcha,* id est, *seruum Regis.* Euthymius, *Regius dicebatur, vel quòd dignitatem nullus esset, à quâ regius cognominabatur, vel quòd minister Regis.* *(Hieron.)*

3. *Author placitum.* Attamen nostri interpretis sequor lectionem βασιλίσκος, quod nomen Regulum significat, id est, paruum Regem. Vnde assero Principem aliquem virum fuisse qui sub Cæsaris imperio, vrbi alicui imperaret. Lyranus existimat Cæsaris administrum, cui Galilææ custodia commissa erat: atque illum in vrbe Capharnaum habitasse, & Regulum appellari. D. Thomas, *Erat iste quidam de familia Herodis siue nuncius, siue officialis Imperatoris.* *(Thom.)*

4. *Num fuerit Iudæus? Ian. n. & al.* An Iudæus? Affirmatiuè respondeo cum Authore Hist. Scho. Iansenio, Maldonato, Toleto, Barradio. Ratio est, quia Christus illi incredulitatem obiecit, *Nisi signa, & prodigia videritis, non creditis. Creditur,* (ait Petrus Comest.) iste fuisse Iudæus quia dixit ei Dominus, *Nisi signa, & prodigia videritis, non creditis. Iudæi enim signa quærunt.* Certè Ethnicum Dominus minimè de incredulitate ob signorum defectum argueret. Proselytum fuisse Caietanus docet, *Samaritanis iungitur proselytus.* Lyranus, Titelmanus, Hieronymus, Origenes, Claudius ethnicum asseruere. *(Caiet. Lyran. & alij.)*

5. *Num Centurio?* Refert Chrysostomus hom. 34. sensisse nonnullos Regulum hunc fuisse Centurionem illum, de quo Matthæus cap. 8. Sed manifestè falluntur, vt ei perspicuum fiet, qui vnum cum altero contulerit; de quo inferiùs. *(Chrysost.)*

***

§. II.

Quonam animo Regulus ad Saluatorem accesserit?

CVius filius infirmabatur Capharnaum: Hic cum audisset, &c. Asserit August. tract. 16. Regulum ad Christum tentādi animo accessisse. *Arguit hominem Christus in fide tepidum, aut frigidū, aut omnino nullius fidei: sed tentare cupientem de sanitate filij, qualis esset Christus, & quis esset, quantum posset, &c. Addit, Verba rogantis audimus, cor diffidentis non videmus.* 6. *Num tentandi animo? August.*

Imo quia cor diffidentis non videmus, affirmo minimè accessisse animo tentandi, sed filij percussum periculo, vt illi sanitatem impetraret. Innuit Ioannes dum ait: *Cuius filius infirmabatur: Incipiebat enim mori.* An parenti vacaret ad tentamina tempus, quum filius tanto in periculo versabatur? 7. *Negatiuè respondeo.*

Obijcis, Cur igitur sic Christus roganti respondit, quasi miraculum ille quæreret, ad credendum? Respondeo, non id profatum Dominum, quod Regulus ad credendum, illud miraculum flagitaret: (id enim vnum cupiebat, vt filius sanitati restitueretur) sed vt tam Regulum, quàm Iudæos, qui absque signis non credebant, Samaritanis inferiores indicaret, qui nullo conspecto miraculo paulo ante, illo in itinere, crediderant. Ac si diceret. Samaritani, à quibus paulo ante discessi, nullo viso signo fidem amplexi sunt: vos autem Iudæi, quibus est vera Dei cognitio, nisi signa, & prodigia videritis, non creditis. Euthymius, *Hoc dixit Christus generaliter deprimendo Iudæos Samaritanis collatos: quod illi absque signis, & prodigijs credidissent, particularius autem Regulum obiurgando.* Chrysostomus autem, *Ostendit Christus signa maximè animæ gratiâ fieri: suadétque non signa nobis, sed doctrinam ipsius attendamus; signa enim infidelibus, & rudioribus exhibenda.* Maldonatus & Emanuel Saa sic: *Miraculis opus est, vt credatis, quia nisi signa, & prodigia videritis, non creditis. Itaque miraculis vos ad fidem adducam.* 8. *Obiectioni fit satis.* *(Euthym. Chrysost. Maldon. Saa.)*

Profectò Regulus non erat cum Iudæis incredulis omnino computandus; credebat enim Christum posse filium ægrotantem restituere sanitati: non autem sperabat, aut credebat miraculum perficiendum, nisi Dominus ad ægroti domum aduentasset, & Caietanus, *Rogabat eum vt descenderet. Minus credebat, qui quamuis crederet Iesum posse sanare filium suum, credebat tamen opus esse præsentiâ corporali ipsius Iesu ad filium ægrotum: & propterea rogabat, vt descenderet à Cana in Capharnaum.* *Rogabant eum vt descenderet.* 9. *Non erat Regulus omninò incredulus?* *(Caiet.)*

Et sanaret filium eius, incipiebat enim mori. Quid mori incipere, nisi morti iam proximum existere: sic exposuit Caietanus, incipiebat enim mori, pro, erat enim moriturus. Hoc est in promptu erat, vt moreretur. Sicut de eo, qui in promptu erat, vt comederet, aut recederet, dicimus: Erat enim comesturus, erat enim recessurus. Et significatur per hoc, quòd tam grauiter ægrotabat, vt esset prope mortem. 10. *Quidnam est mori incipere?*

Domine, Descende, priusquàm moriatur filius meus. 11

Vbinam tunc adesset Dominus? *meus.* Tunc temporis adesse Christum puto in Cana Galilææ, quod oppidum in loco erat eminentiori: ideo Dominus rogatur, vt descendat, nempe à Canâ in Capharnaum. Brochar. Brochardus p. 1, cap. 6. §. 1. *Cana*, inquit, *Galilææ ab Aquilone montem habet altum, & ad rotunditatem se vertentem: & est in decliui eius latere sita. Sub se contra Austrum, planitiem habet spatiosam nimis, fertilem, & amœnam valde.*

12. *Cur non responderit Regulus.* Cur non respondit Regulus Christi verbis: *Nisi signa, & prodigia videritis, non creditis*, Quia totus ægrotanti lethaliter erat in filio. Chrysost. Chrysostomus hom. 34. *Filij dolore affectus non multum tunc Christi verbis attendit; sed in solius filij cura versabatur. Post modum ea reputaturus, & vndè multum vtilitatis consecuturus.* Descende, Domine, propera; est enim filius meus in extremo spiritu; è vita excedet, dum moraris. Quid si excedat è viuis? Qui ab ipso mortis limine in salutem potest hominem reuocare, nonne eundem poterit ex eiusdem mortis faucibus extorquere?

13. *Quæstionem soluo.* Rogas, quare ad Centurionem Christus non rogatus ire dignatur, Reguli autem domum vel rogatum petere noluisset? Respondet Chrysostomus citat. (Chrysost.) *Quoniam in Centurione fides perficiebatur, ideo se iturum Christus dixit: vt viri fidem cognosceremus. At Regulus adhuc imperfectus erat, propterea omni studio Christum impellebat, vt descenderet: neque adhuc nouerat, absentem quoque curandi habere potestatem. Quod ergo id possit, ostendit; vt quod per se Centurio sentiebat, hic non accedente Iesu, erudiretur.* Moralem solutionem ex Gregorio hom. 28. (Grego.) in Euang. attexo: *Superbia nostra retunditur, qui in hominibus non naturam, quâ ad imaginem Dei facti sumus, sed honores & diuitias veneramur. Increpata est superbia, quæ nescit pensare homines propter homines, sola quæ circunstant hominibus pensat, naturam non aspicit, honorem Dei in hominibus non agnoscit. Ecce ire non vult Filius Dei ad filium Reguli, & tamen venire paratus est ad salutem serui Centurionis.* Author Imperf. hom. 22. (Imperf.) *Petitio Centurionis erat pro seruo; ideo Christus ire proposuit; vt nos doceret, non magnos colere, & modicos contemnere: sed pauperes, & diuites similiter honorare.*

IN IESVM DEFVNCTORVM SVSCITATOREM,

PANEGYRICVS MORALIS SEXTVS CIRCA LITERAM.

EX REGVLO POSTVLANTE Filij sanitatem.

Observatio I.

Ad illa verba:

Incipiebat enim mori.

Puer Reguli tunc incipiebat mori, cum incipiebat viuere.

Mundus etenim morientium quidem, non viuentium est Regio.

14.

VERVM fuisse Reguli filium ex Græco perspicuum est, vbi loco illius particulæ: *Filius meus*, scribitur: *παιδίον μου*, id est, *Puer meus.* Quid cum puero mori incipere, si potius dicendum fuisset: Incipiebat viuere? Certè ea est mundialis plagæ conditio, vt qui viuere incipit, eo ipso mori incipere verè asseratur; morientium enim potius, quàm viuentium est Regio.

15. *Incipimus mori, cum incipimus viuere; quia vita nostra per multas mortes expletur.* Ideo D. Basilius ad Psal. 4. Mundum *morientium Regionem* appellauit. Cùm enim viuere incipimus, necessariò incipimus mori; vita enim calamitatibus redundans potiùs dicenda mors est. (Basil.) *Mundus hic* (inquit) *& mortalis est ipse, & morientium Regio. Prius quàm anima à corpere separetur, sæpe morimur. Vita hominum per multas mortes expleri consueuit.* Non solum semel morimur, sed cùm incipimus viuere, mori incipimus; quia vita nostra per innumeras mortes consuescit expleri. Nam singula instantia, in quibus successiuè asseritur: Viuit homo ille, verè enunciari potest, Homo ille moritur.

16. *Morte quotidiana ad extremam disponimur.* Pugnant-ne duo illa vulgaria testimonia: *Statutum est hominibus singulis, semel mori*, & *quotidie morior*? Quonammodo si Paulus se diem suum obire quotidie asseruit, dicendum statutum singulis hominibus singulari morte consummari? Profectò de extremâ morte, quâ ex morientium sæpe Regione homo abripitur locus intelligendus est. Imo ea est Conditoris pietas, vt qui homines singulos semel mori extremè statuerat, sæpissime prius mori decernat vt frequentissima præuiâ morte ad extremam illam disponeremur. Aptè Philo lib. de Ioseph. *Fortasse ætates singulæ decedendo præmoriuntur, naturâ nos paulatim docente, non timere mortem extremam omnium quando priores facilè tulimus infantiæ, pueritiæ, pubertatis, adolescentiæ, iuuentutis, & virilitatis; quæ omnes ætates antè senectutem euanuerunt.*

runt. Non solùm singulæ ætates semel decumbunt, sed incipiunt mori: quia tot casibus arripiuntur, quot temporis instantia peruolârunt. Quæ quidem mortalia cuncta ad nouissimam nos præparant mortalitatem.

17. *Quam innumeræ homini vitæ commeriens.* August.

Confirmo ex D. Augustino fante in Psal. 127. *Veniente pueritiâ, moritur infantia: veniente adolescentiâ, moritur pueritia: veniente iuuentute, moritur adolescentia: veniente senectute, moritur iuuentus: veniente morte, moritur omnis ætas. Quot optas gradus ætatis, tot simul optas & ætatum mortes.* Tot mortes ætatum, & non plures? Profectò ipsi anni, menses, dies, horæque vitæ nostræ moriuntur, nobis simul occumbentibus. Nam quemadmodum tota ætas nostra seu vita ex ætatibus pereuntibus constat, haud aliter singulæ ætates ex annis, diebus, ac horis pereuntibus coalescunt. Vtinam post tot casus, post innumeras malas mortes, probè semel extremè moriaris: & non quidem extrema mors præcedentes tot casus imitetur!

Observatio II.

Ad illa verba:

Erat quidam Regulus, cuius Filius infirmabatur. Hic cùm audisset, quia Iesus adueniret, abijt ad eum, & rogabat eum.

Regulus ad Christum ex laborum filij ducatu magno ducitur beneficio.

Auersos enim à Deo attrahit tribulatio filiorum.

18. *Labores ad Deum trahunt auersos.* August.

Regulus ille, qui adulatrice fortunâ longè à Domino dissidebat, flagellatrice quidem ad medicum cælestem auolauit. O flagella pietatis! Quam verè Augustinus Epist. 87. *Quid non misericorditer præstatur hominibus à Deo, à quo etiam tribulatio beneficium est? Nam res prospera donum est consolantis, res autem aduersa donum est admonentis Dei*, & ad se allicientis, seu trahentis. Quot laboribus à Deo auersus premeris, tot misericordiæ diuinæ documentis exciperis.

19. *Beneficium Dei retinuit Israelis hostes.* Iudic. 2. & 3.

Capitis secundi Iudicum sic textus terminatur, *Dimisit ergo Dominus omnes nationes has citò, & subuertere noluit, nec tradere in manus Iosue.* Tertium autem sic Caput instituitur, *Hæ sunt gentes, quas Dominus dereliquit, vt erudiret in eis Israelem.* Iudic. 2. & 3. Quare non omninò Israëlis hostes comminuuntur? An id opus vindictæ cælestis! absit; misericordiæ enim documentum fuisse affirmo cum Cassiano Collat. 46. *Quam pugnam (ait) non inuidens Deus quieti Israelis, nec malè eidem consulens, sed sciens esse vtilissimam, reseruauit: vt dum gentium semper istarum impugnatione deprimitur, nunquam se sentiat auxilio Domini non egere, nec inerti otio dissoluatur.* Cassian.

Escob. & Mend. in Euang. de Temp. T. I.

20. *Arboris paternæ beneficium est ramus filiorum mutilari.* Auson. Barrad.

Benè Ausonius, *Arboris beneficium foliorum præscissio est.* Arbor paterni filij ramusculo mutilatur, vt ad Deum fructuosè dirigi possit, Barradius noster opportunè quidem. *Sic hunc traxit Regulum Deus, filij videlicet morbo. Agricola, qui arbori syluestri surculum vult inserere fructiferum, agrestes rescindit ramos: ita Deus, vt gratia maximè fructiferum surculum huic homini syluestri inserat, ramos, hoc est, filij sanitatem rescindit.* An non id arboris beneficium est?

21. *Aptitudo laborum ex filiorum incommodis, ad sistendos parentes Conditori.* Gen. 22.

Quid mirum iniustum parentem beneficio tribulationis ad Deum attrahi, si Sancti quique adeò ex filiorũ mutilatione in Deum afficiũtur, vt ad eum tunc accessum instituere videantur. Vt scilicet appareat laborum è filiorum incommodis aptitudinem ad sistẽdos parentes Creatori. *Tentauit Deus Abraham.* Post tentationem autem Dominus ait: *Nunc cognoui, quòd timeas Deum.* Gen. 22. Num illum Deus in filij incolumitate non cognoscebat? Profectò qui ob sanctitudinem Deo erat propinquus, quasi auertebatur à Deo, dum filius fruitur incolumitate: tunc autem veracius hærescit Conditori, charissimo cùm tentatur in filio. Hilario fante ad Psal. 1. *Nunc cognoscitur, nunc probatur, nunc dignus est, qui non ignoretur. Nunc*, Domine & non antea? Anteà equidem agnoscebatur, sed ob filij tribulationem tam specialiter dignoscitur, vt quasi de nouo dignosci videatur.

22. *Post filiorum tribulationẽ Iob perfectus prædicatur.* Iob 1. Gregor.

Iobum diabolus arguebat, fatus, *Numquid Iob frustra timet Deum?* cap. 1. Vbi D. Gregorius. *Ac si apertè dicat: Qui tot bona in terra recepit, quid mirum si pro eis innocenter se gerat? Innocens verè esset, si bonus inter aduersa persisteret.* Arbor foliorum seu filiorum pompâ mutilatâ verè bona exsurgit, & sanctitatis decore exornatur. Patet equidem quam verè profabatur Ausonius, *Arboris beneficium foliorum præscisio est. Misericordia vtitur, (ait Barradius) non solùm cùm prospera donat, verum etiam cùm aduersis filiorum hominem vexat.*

Observatio III.

Ad illa verba:

Et rogabat eum, vt descenderet, & sanaret filium eius.

Febri Filius Reguli laborabat.

Vbi concupiscentiæ lethalem describo ægritudinem.

Febri Filium Reguli laborâsse asserit illa particula: *Heri horâ septimâ reliquit eum febris.* Ex quâ quidem materiali febri ad spiritualem animi D. Augustinus exsurgit Psal. 57. *Concupiscentia mala ardor est ignis*, &c. Pestilentis huiusce ægritudinis exitiales expendam effectus. 23. August.

24. *Concupiscentia macies.*

Febris pulcherrimam hominis faciem macie assolet extenuare: sic concupiscentiæ ardor animum pulchritudine Angelicâ præditum macie

conficit, ac deturpat. Nazaræos Ieremias pingit pulcherrimos, dum ait: *Nazaræi eius candidiores niue, nitidiores lacte, rubicundiores ebore antiquo, saphiro pulchriores.* Thren. 4. At quàm sint ex pulchritudinis amissione, ex febri concupiscentiæ in animum irruente immutati recognosce: *Denigrata est super carbones facies eorum, & non sunt cogniti in plateis: adhæsit cutis eorum ossibus, aruit, & facta est quasi lignum.* Ibid. Vndenam tanta pulcherrimis macies nisi ex concupiscentiæ febri? Anselmus, *Cùm essent in via, quæ ducit ad vitam, constituti sunt in ampla, quæ ducit ad mortem.* Incipit enim mori, qui febri concupiscentiæ corripitur. Quid mirum, si macie confectus minimè agnoscatur? *Et non sunt cogniti in plateis*, quia ampla illorum via, interminabilis concupiscentiæ lues.

25. *Concupiscentia sitis.* Prætereà febris corpori inhærens sitim excitans concupiscentiæ inextinguibilem sitim exponit. Solon apud Plutarchum lib. de cupid. diuit.

Haud est finis opum fixus mortalibus vllus.

Iuuen. Et Iuuenalis Sat. 10.

Vnus Pellæo iuueni non sufficit Orbis.

Plutarch. Narrat Plutarchus lib. de tranq. animi. Cùm audiret Alexander Anaxarchum Mundos infinitos esse disserentem, illacrymasse dicitur. Percunctantibúsque amicis, ecquid lacrymis dignum ei contigisset? respondit: *An indignum est nos flere, si cùm infiniti mundi esse dicantur, nondum vnius domini facti sumus?* Basil. D. Basilius Epist. ad Chilo. *Ea est humana istius vitæ conditio, nunquam contenta acceptis, spe alitur continenti, & secura præteritorum, inhiat futuris.* Richard. Denique Richardus de Beniam. *Ad satiandum sensualitatis appetitum, totus Mundus non sufficit.* Quid si pro momentaneâ explendæ sitis voluptate hostibus Tartareis addicamur, Lysimacho similes, de quo Plutarchus lib. de tuendâ valet. Plutarch. *Cùm Lysimachus inter Getas siti constrictus, sese pariter, atque exercitum hostibus dedisset, ac deinde frigidam bibisset aquam. Dij,* inquit, *boni, quam breuis voluptatis causâ magnam deposui felicitatem!*

26. *Febris hæc nos addicit sepulchro tartareo.* Nos denique febris concupiscentiæ sepulchro addicit. Diues Epulo *sepultus* dicitur *in inferno.* Luc. 16. Loco illi, vbi Hebræus populus carnes concupiuit, à Deóque plagâ est ingenti percussus, nomen hoc impositum lego: *Sepulchra concupiscentiæ. Ibi enim* (addit Textus) *sepelierunt populum, qui desiderauerat.* Num. 11. Vbi D. Isidorus, *Si carnes Ægyptias, id est, concupiscentiæ pristinæ appetimus nauseam, statim igne Domini torquebimur, desideriúmque nostrum vertetur in tumulos: vt simus sepulchra dealbata, quæ foris apparent speciosa, intus plena sunt ossibus mortuorum, omnique spurcitia.* Luc. 16 Num. 11. Isidor.

27. *Febris hæc nos non relinquit, sed à nobis pellenda est.* Felix is, de quo dictum: *Reliquit eum febris.* Paucos febris ipsa concupiscentiæ relinquit, pluribus exanthlatis laboribus pellenda, potiones amarissimæ epotandæ, sanguis profundendus. Vincendus hostis animæ proculdubio est. Augustin. Augustinus Psal. 57. *Natus es cum eo, quod vincas, id est, cum concupiscentiâ; vince hostem, cum quo natus es. Ad stadium huius vitæ cum illo venisti, congredere cum eo, qui tecum processit.* Pestiferi hâc febri correpti nascimur, vt constet à cunabulis nobis pugnam instituendam, vt opera detur febris extinctioni.

Observatio IV.

Ad illa verba:

Erat quidam Regulus, cuius filius infirmabatur. Hic cùm audisset, quia Iesus veniret, &c.

Vir ille Regulus appellatur, quia diem Domini vidit, & gauisus est.

Regnum enim eos sequitur, qui socios sese Saluatori committunt.

Exponens mysticè Origenes, vndenam vir ille Regulus vocaretur, ait apud D. Thom. in Cat. *Filium Reguli ad mortem pene deductum Iesus suscitat, id est, populum Iudæorum, qui accedet saluandus in fine. Magnus autem Rex Regum, qui constitutus à Deo est in monte Sion sancto eius, huius qui viderint diem, & gauisi sunt Reguli dignoscuntur.* Qui approximat Iesu, necessariò vero Regno potitur. 28. *Societatis Iesu Regnum spirituale necessarium.* Orig.

Pauperibus Discipulis profitebatur Dominus, *Nolite timere pusillus grex, quia complacuit Patri vestro, dare vobis Regnum.* Luc. 12. Quid pusillis ouibus cum Regno potentissimo? Certè socij Iesu necessariò Regno donantur? qui enim diem Domini vident, Reges dignoscuntur: Chrysologus ser. 23. *O bonitas effusa, ò inaudita pietas! in societate census Pastor oues assumit, atque ad consortium dominationis seruos Dominus adsciscit, ad participium Regni Rex gregem admittit.* Ex beneficio etenim societatis, regnantis conditio par esse prædicatur. 29. *Apostolis Iesu socij, necessario Reges.* Luc. 1 Chrys.

An perfectissimorum Iesu sociorum est Regnum huiusmodi possidere? Profectò quilibet Iesu socius Regni participio decoratur, si iustitiæ vi solaris flammæ scintilla inflammetur. Audi Dominum, *Fulgebunt iusti sicut Sol in Regno Patris eorum.* Mat. 13. Regnum Patris eorum vocitatur, vt innueretur cunctis filiis Regnum hæreditario iure præparari. *Alia* quidem *claritas Solis, alia Lunæ, alia stellarũ*, sed cuncti sicut Iesus Sol visentur Regno prælati, ex beneficio societatis. Omnes illi Sol, omnes Iesus, omnes denique Diui cælorum Reges. Nicolaus Græcus lib. 6. de vita in Iesu, ait. *Quale spectaculum, innumerabilis multitudo luminum suprà nubes, homines sublimè elati, & volantes, celebritas, cuius nullum extat exemplum: populus Deorum Regum circundans Deum non inuidentem illis splendoris communionem, nec arbitrantem gloriam suam imminutam iri, si multos Regni sui socios admittat.* Quia scilicet non inuidere potest sibi ipsi, cuius proprium est socios suos necessariò Regni participatione donare. 30. *Quilibet iustus Iesu socius Sol est, Rex est, Deus est, ex beneficio societatis.*

Viginti quatuor illi seniores, qui Agno Iesu præstabant obsequium coronis cincti aureis obiiciuntur. Apo. 4. Vndenam illis Regnum. Num ex Sacerdotio? Num ex iustitiâ? Certè ex 31. *Ex Iesu societate consequens Regnum.*

ex Agni Iesu societate. Expresserat id Esdras præfatus, *Et in medio eorum erat Iuuenis statura celsus, eminentior omnibus illis, & singulis eorum capitibus imponebat coronas, & magis exaltabatur. Cùmque interrogarem qui visionem videbat Angelum. Ille Iuuenis quis est, qui eis coronas imponat? responsum accepit ab Angelo: Ipse est Filius Dei, quem confessi sunt.* lib. 4. cap. 2. O socie Iesu! haud interroges, quisnam sis? an feruore, aut tepiditate degas? solummodo interroga: *Ille Iuuenis quis est, qui coronas imponat.* Nunquam non Iesus sociis suis Regni cælestis coronas largitur, ad eum accede, & Regno simul potiere cælesti. Edisce vim prauæ, aut improbæ societatis.

Observatio V.

Ad illa verba:

Dixit ergo Iesus ad eum: Nisi signa & prodigia videritis, non creditis.

Taxatur Regulus, quòd imminente filij morte, in eius conspectu de temporariis rebus sollicitus exhibeatur.

Mors enim aliorum nos omnino debet à secularium curâ præripere, vt soli instantis iudicij meditationi hæreamus.

32. *Extremum iudicium in conspectu morte considerandum.* Ans.

Miror sollicitam Reguli pietatem à Domino exprobrari, sic-ne accipiendus, qui *cùm audisset, quòd Iesus adueniret, abijt ad eum, & rogabat eum, vt descenderet & sanaret filium eius; incipiebat enim mori?* quàm meritò parua illius fides exprobratur, qui cùm filius mori inciperet, in conspectu instantis mortis temporaria subsidia curauit, & non contemplatione iudicij proximi immersus est. Documentum exhibebat profectò se iudicij articulum minimè credidisse. Fatur Anselmus. *Non creditis iudicium futurum, securitate corporis, nisi mirabilibus excitemini.* Vides ô Regule, filium à morte arripi, & non cogitas de iudicij instantiâ communis?

33. *Quòd infidelitatis noxa est, non formidare iudicium dum obitum aspicimus proximorum.* Iacob. 5. Saluian.

Præmiserat Iacobus humanæ vitæ fragilitatem, cum dixit: Quæ est vita vestra? *Vapor est ad modicum parens, & deinceps exterminabitur.* cap. 4. Inuectiuus autem exurgit, fatus: *Thesaurizastis*, ô diuites, *vobis iram in nouissimis diebus.* cap. 5. Vbi Saluianus lib. 1. ad Ecclesiast. *Thesaurizastis in nouissimis diebus. Per hoc duplex & cupiditatis noxa est, & infidelitatis.* Cupiditatis noxa fuit in nouissimis diebus, postquam indictum vitam esse vaporem, thesauris temporariis colligendis operam dare. ... legit ... Pater *Thesaurizastis* solum, & non *Iram.* At noxa infidelitatis

E cob. & Mendan Euang. de Temp. T. I.

qualis est? crediderim infidelitatis piaculo quodammodo fœdari, qui sciens se moriturum, dum socij, aut proximi mortem contemplatur, studium impendit temporariis lucris, & non totus iudicij instantis horroribus immergitur. Sic ille: *Quia thesauros, quos crimen vtique fuit & alio tempore concupiscere, maius absque dubio crimen per infidelitatem est, etiam in fine cumulare.* In fine inquam, id est, in finis, seu mortis memoriâ nobis ex proximi obitu, aut exitiali ægritudine indictâ.

Morti vicinus Dominus *factus in agoniâ, prolixiùs orabat.* Luc. 22. Vndenam agonia Saluatori? quid petebat moriturus? Profectò nostram agens personam tremore, ac commotione mirabili afficitur. D. Gregorius lib. 24. Mor. cap. 17. *Quid pro se ille, cùm in agonia esset, peteret, qui in terra positus cælestia cum potestate tribuebat? Sed appropinquante morte, nostra mentis in se certamen expressit. Crescit pauor vicinâ retributione iustitiæ, & vrgente solutione carnis. Quantò magis districtum iudicium tam, támque quasi tangitur, tantùm vehementius formidatur.* Christo igitur morti appropinquante nos deberemus ex formidine iudicij concuti. Ideo Dominus hominum personam gerens moriturus ipse, pro nobis commouetur: vt edoceat cuiuslibet proximi morte instanti, solummodò nos debere futuri iudicij strictissima iura contemplari. 34. *Christus moriturus ex iudicij horrore commoueri videtur, nostram gerens personam.* Luc. 22. Gregor.

Latro dexter inclamat Domino obeunti: *Memento mei Domine, dum veneris in Regnum tuum.* Luc. 23. Cur non petiisti à ligno mortem socij exercens, deturbari? Cur Regem professus temporariis donari crementis non efflagitâsti. Profectò petit ille apud tribunal veniâ excipiendum dum inquit: *Memento mei Domine, dum veneris in Regnum tuũ.* At secularium curam omnino neglexit, quia particulæ illi insistebat: *Dum veneris.* Hora illa Domini, vt transeat, vt veniat, fidelis ille obiiciens sibi Iesu obitum instantem haud terrena curat, sed de solo instanti hominibus cunctis iudicio sauciatur. D. Augustinus ser. 119. de Tempore. *Quam citò eum repleuit Spiritus sancti eruditio, per quam futuri examinis diem cogitans, & si intolerabile probat esse, quod sentit: grauius tamen intelligit esse, quod metuit.* Graue tibi ô Regule, dilectissimum filium immaturo exitio præripi, hærede priuari: sed grauius esse deberet, communi iudicio obnoxium contemplari. *Non creditis* (mihi credite) *iudicium* futurum, qui tot proximorum funera aspicientes, de præparatione ad instans iudicium cunctis mortalibus minimè cogitatis. 35. *Nil cogitandum instante hominis obitu nisi iudicium commune.* Luc. 23. August.

SECTIO SEPTIMA.

Iesus asserens ægrotantis valetudinem.

TEXTVS.

VERS. 50. DICIT ei Iesus, Vade, filius tuus viuit. Credidit homo sermoni, quem dixit Iesus, & ibat. 51. Iam autem eo descendente, serui occurrerunt ei, & nunciauerunt, dicentes, quia filius eius viueret. 52. Interrogabat ergò horam ab eis, in qua meliùs habuerit. Et dixerunt ei, quia heri horâ septimâ reliquit eum febris. 53. Cognouit ergo pater, quia illa hora erat, in qua dixit ei Iesus, Filius tuus viuit. Et credidit ipse, & domus eius tota.

COMMENTARIVS LITERALIS.

§. I.

De Iesu promittente Regulo filij sanitatem.

1. *Prædictio mirabilis Saluatoris.* DICIT *ei Iesus: Vade, filius tuus viuit.* Videns piissimus humanæ salutis medicus creata malagmata non proficere, alterum adhibet, & quem reprehensione non sanauit, beneficio conuertit: exhibens certè iis, qui animorum exercent curam, documentum, vt variis modis hominum occurrant valetudini, & quod vnâ, aut alterâ via non sunt consecuti, aliis certè rationibus contendant obtinere. *Vade*, inquit, *viuit filius tuus*, siue sanus est. Haud opus me descendere, vade, vt credas me absentem posse sanare. *Tolet.* Toletus, *Perpende*, inquit, *sapientiam Saluatoris, si descendisset, & sanasset, adhuc Reguli fides infirma mansisset; credidisset enim suâ præsentiâ illum sanâsse, nec potuisse absentem sanare: porrò si non sanâsset, nec descendisset, quam conceperat fidem amisisset.* Sanat ergo, ne modicam, quam fouebat, fidem amitteret; non autem descendit, vt fides eius perficiatur, credâtque, etiam absentem sanare potuisse. Sic & filij morbo, & patris infidelitati medetur.

2. *Cur non dicitur in Iesu credidisse?* *Credidit homo sermoni, quem dixit ei Iesus, & ibat.* Cur non in eum dicitur credidisse? Certè quia nec dum fidem conceperat, ipsum esse verè Christum; sed credidit sermoni eius, & fidem hanc opere demonstrauit; nam non ampliùs rogans, vt descenderet, ibat à Domino præmonitus, & Capharnaum reuertebatur.

3. *Quidnam de Iesu Regulus crediderit?* Quidnam, ais, Regulus de Christo crediderit, cùm credidisse sermoni asseritur? Credidit profectò, Christum vera narrare, non tamen causam sanitatis existere, & tali verbo filium sanitate donâsse. Quem sanctum virum existimabat, dignum fide iudicauit, non tamen intellexerat, Christum suâ virtute tunc filium sanâsse: hoc posteà intellexit, & verâ credulitate in Dominum donatus est.

§. II.

De seruis Reguli filij valetudinem renunciantibus.

4. *Serui nunciantes Reguli sanitatem ægroti.* IAm autem eo descendente, serui occurrerunt ei, & nunciauerunt dicentes, quia filius eius viueret. Vt Dominum tanti gaudij citius participem efficerent, serui occurrerunt ei, antequam ipse Capharnaum peruenisset, & filium iam benè valere nunciarunt. Cum enim serui sine morâ, sanitate filij cognita, iter ad Regulum arriperent, antequam ille Capharnaum accederet, peruenerunt; vt eodem planè tempore & Regulus è Cana, & serui ex Capharnaum profecti fuerint hero obuiàm ituri.

5. *Reguli interrogantis mens.* *Interrogabat ergo horam ab eis, in qua meliùs habuerit.* Haud planè intelligens Regulus, quâ ratione filius viuere diceretur: an quod futurus esset incolumis, an quod ipse tunc Dominus sanitatem effecisset: vt hoc cognoscat, quærit, quanam horâ sanitatem filius recuperauerit. *Tolet.* Particula illa, *Ergo* (authore Toleto) *consecutionem indicat, quasi horam quærat, qua Christus ei dixit: Viuit filius tuus; propter hoc enim verbum, sanitatis recuperatæ horam inquisiuit.*

6. *Serui respondent.* *Et dixerunt ei, quia heri horâ septimâ*, &c. Horam septimã respondent fuisse, qua ab ægritudine liberatus est. Cognouit Regulus hanc eandẽ horam fuisse, in qua Christus dixerat: *Viuit filius tuus.* Hic etiam particula, *Ergo*, consecutionem significat, nempe eandem esse horam, in quâ Christus dixit, *Viuit filius tuus*; & in quâ filius sanus factus est, ex seruorum responsione cognouit. Quænam septima hora? Hebræi in duodecim æquales horas diem, & noctem in totidẽ diuidebant. Hora ergo septima erat prima hora post meridiem. Græcè legimus, *Cognouit ergo pater, quia in illa hora, in qua dixit Iesus:* & est Hebraismus pro eo quod dicimus, Cognouit pater, quòd in illâ horâ dixit ei Iesus.

7. *Familia cre-* *Et credidit ipse, & domus eius tota.* Ex illâ seruorum responsione consecutum est, vt cognosceret

dubitat in Iesum.

sceret Regulus, eandem esse horam sanctitatis receptæ, & verbi Christi prolati, & id cognoscens, crederet ipse, & simul tota domus, seu familia. In Christum credidisse intellige, nam cognouerunt Iesu virtute sanitatem filio restitutam, & ex miraculo omnes crediderunt ipsum verum Christum existere. Quam toti domui filij Reguli salutaris infirmitas! Toletus, *Infirmatur filius, vt occasio salutis fieret familia.* Tolet.

IN IESVM DEFVNCTORVM SVSCITATOREM.

PANEGYRICVS MORALIS SEPTIMVS CIRCA LITERAM.

EX IPSO ASSERENTE ægrotantis valetudinem.

OBSERVATIO I.

Ad illa verba:

Vade, filius tuus viuit.

Postulanti Regulo, vt Iesus descenderet, Iesus ei filij impertit sanitatem.

Plus enim largiri assolet, quàm petatur.

8. Cassia.

CASSIANVS collat. 13. cap. 16. Regulus dum facilius credit ægrotantem filium suum posse curari, quàm mortuum suscitari, præsentiam Domini festinus implorauit dicens: *Domine, descende priùs quàm moriatur filius meus. Cuius infidelitatem licèt Dominus arguerit, tamen non secundùm infirmitatem fidei eius gratiam suæ diuinitatis exercuit, nec præsentia corporali, quemadmodum ille petebat, lethalium febrium morbos: sed verbo suæ potestatis exclusit.* Plus enim largiri munificentissimus Dominus assolet, quã ab eo postulatur.

9. *Plus tribuit, quàm rogatur, quia secundum diuitias suæ gloriæ largitur.* Ephes. Hieron.

Quo sensu aiebat Apostolus. *Qui potens est omnia facere superabundanter, quam poscimus aut intelligimus.* Ephes. 3. Dat enim Dominus non iuxtà exiguitatis nostræ exigentiam, sed secundum suæ potentiæ largitatem. Ideo præmisit Paulus. *Vt det vobis secundùm diuitias gloriæ suæ virtutem corroborari per Spiritum eius: vt possitis comprehendere cum omnibus Sanctis quæ sit latitudo, & longitudo, & sublimitas, & profundum.* Hieronymus Epist. ad Rufin. *En Deus plus tribuit, quam rogetur.* Quia exili rogatur à paupere, & ditissimus largitur vt Deus.

10. *Prodigus petit fieri mercenarium, accipit esse filium.*

Inclamat Prodigus preces effundens. *Fac me vnum ex mercenarijs tuis, iam non sum dignus vocari filius tuus.* At patre munificentissimus plus admodum largimeus, charissimum eum excepit in filium inuidiâ senioris: *Citò afferte ei stolam primam, & induite illum, &c.* Luc. 15. Id quod D. Bernardus ser. cont. vitium ingrat. ponderat. *Prodigus certè filius ad filiorum numerum aspirare timebat, beatum se reputans, si fortè vel in mercenariorum numerum reciperetur: minimè tamen sufficere potuit paterna pietati, nisi tam copiosam misericordiam ei exhiberet, cui posset & ipse, qui nunquam à patre discesserat filius, inuidere.* Luc. 15. Bernard.

11. *Seruus petit inducias, accipit totius debiti remissionem.* Matth. 18. Chrysost.

Seruus ille debito ingenti adstrictus procidens postulabat. *Patientiam habe in me, & omnia reddam tibi.* Profectò pius quisque proximus patientiæ inducias solummodo impenderet: at Dominus ditissimus vniuersum debitum remittere dignatur. Mat. 18. Vbi Chrysostomus hom. 20. ex var. in Mat., *Ille* ait, *dilationem petijt, hic omninò remisit. Plusque impetrauit ille quàm petierat.*

12. *Postulat Centurio pueri sanitatem, accipit Domini præsentiam, in domúmque cælestem recipitur.* Matth. 8. Chrys.

Postulauit Centurio puerum à Domino affici medicamine. *Domine, puer meus iacet in domo paralyticus.* Fauet Discipulorum patrocinium: *Dignus est, vt hoc illi præstes, diligit enim gentem nostram, & Synagogam ipse ædificauit nobis.* Mat. 8. Vbi Chrysostomus hom. 27. in Mat. *Vides Iudæorum dementiam, dicunt enim, dignum esse, cui illam gratiam tribuat.* Et vndenam dementes Hebræi? An non illa gratia gentis Israeliticæ dilectori, Synagogæ extructori deberetur? Profectò dementes comperiuntur illi, quia Christum allicere conabantur, vt Centurioni postulata impenderet, si is Dominus, vt plus admodum tribuat, quàm rogetur. Petit ille pueri sanitatem? Perget & Dominus ad hospitium, Centurióque cœlestem admittetur ad domum. *Qui se* (ait Doctor) *indignum recipiendi Christum arbitrabatur, cælo dignissimus factus.* Sic ille.

Observatio II.

Ad illa verba.

Dixit ei Iesus, Vade, filius tuus viuit.

Viuit Reguli filius, quem pius pater Domino tradiderat.

Bona enim æterna & temporaria eis filius præparantur, quos parentes Dei cura, & protectioni committunt.

13. PRUDENTISSIMUS Regulus de filij vitâ desperans, aptè currit ad Dominum, ei filium traditurus. Mox enim Iesus filium viuere asseruit. Quando non viuit feliciter filius, qui Deo à parentibus consecratur. Sæpe moriturus apud domum paternam filius, Dei vixit in domo.

14. *Vt Abraham æternum filio viuente potiatur, eum Deo litare satagit.* Gen. 22.

Promiserat Deus Abrahæ accepturum filium, qui in domo paternâ æternaretur, innumeráque posteritate fulgeret. Profectò Dominus filij vnigeniti æternùm victuri necem immaturam indicit. *Tolle puerum, quem diligis, Isaac, & vade in montem, &c. & offer eum mihi in holocaustum.* Gen. 22. O bone parens! quid agis? quid decernis? Infaustæ-ne morti vnicum trades hæredem? Ita plane. Quonammodo æternæ incolumitatis promissa custodientur? Imo vt viuat filius, necessum quidem est, è domo paternâ deturbari, Deique committi possessioni: Interrogatus de victima Abraham respondit: *Deus prouidebit sibi victimam holocausti, fili mi.* Et cur non dixit: Iam Deus sibi victimam holocausti prouidit, qui iussus à Domino, filium immolaturus properabat? Certè, quia dum filium Dei manibus committebat, prudentissimè sperabat, fore, vt alia victima à Deo pararetur, vndè filius incolumis persisteret. Ambrosius lib. 1. de Abra. cap. 8. *Deuotionis minister vocare filium frequenter non timet: hoc se meliorem patrem putabat, hoc sibi in perenne mansurum indicabat filium si eum immolaret Deo.* (Ambros.)

15. *Asserit Abraham filium reuersurum, quia non moritur filius, qui Deo litatur.* Genes. 22.

Quàm felix Orbis, quam fœtibus illustribus ornaretur si parentes filios litandos Domino adducerent! Pergens Abraham pueris comitibus profatur, *Expectate hic cum asino: ego autem, & puer illuc vsque properantes, postquam adorauerimus, reuertemur ad vos.* Gen. 22. Quonammodo ô bone, cum filio te reuersurum affirmas, quem in holocaustum offerendum adducis? Credebat proculdubio Patriarcha felicissimè agendum cum filio, quem parens pius Domino litaret. Viuet, viuet, vel holocausti iure renitente. D. Zenonem audi lib. de patient. *Quid hoc est: Ecce parricida incruentus redit, & qui immolatus est, viuit. Ambo sibi gloriæ, ambo sibi charitatis exemplum. Felix Orbis fuerat, fratres, si omnes sic fierent parricidæ.* (Zeno.)

16. *Deo litat filium, qui eū edocet Dei præcepta seruare vnde felicissimè viuat.* Psal. 77.

Vt huiusmodi felicitate Orbis donetur, tradendi-ne cuncti filij Religionis claustris; quæ quidem perfecti holocausti iura seruant? Profectò non omnibus datum Mundi terere fastum Religionis ingressu. At cuncti parentes possunt filios Deo litare, dum edocent seruare præcepta. Præcinit Vates, *Quanta mandauit patribus nostris nota facere ea filiis suis, vt cognoscat generatio altera, Vt ponant in Deo spem suam, & non obliuiscantur operum Dei, & mandata eius exquirant.* Psal. 77 Illud pende: *Vt cognoscat generatio altera.* Quonammodo altera generatio cognoscet ea, quæ filiis tunc viuentibus nunciantur? An quia hi posteris deferent? Non inficior. Sed aptiùs meo argumento crediderim, quia filius audiens documenta salutis à parente diuturnâ incolumitate donatur vni, & alteri generationi coæuus. Vix expendam quàm felix vita filiis præparatur, qui à parentibus Dei præceptorum obseruationem edocentur? Summittam pulchram admodum Saluiani sententiam lib. 1. ad Eccl. (Salu.) *Videtis, quas parari opes a parentibus, filiis Deus iubeat: non pecuniarios thesauros, nec graues metallo aureo saccos, non superbas, ac præminentes excelsis vrbibus domos, non suprà humanos visus elata culmina, nec inserta nubibus areo habitatore fastigia: non denique fundos interminabiles. Non ergo hæc Deus præcipit, pauca sunt, quæ mandat, sed salutaria: scripto breuia, sed beatitudine sempiterna; vt ponant scilicet in Deo spem suam, & mandata eius exquirant. Cum enim Deus viuorum sit, nec mortuorum, rectè illa parari filiis iussit, per quæ æternum viuerent, non per quæ in æternitate morerentur.* Illam preme particulam: *Cùm ergo Deus viuorum sit, nec mortuorum.* Cur non simul Deus mortuorum appellatur, qui dominus vitæ & mortis mortuos æternam reuocabit ad vitam? Quia dum memoria geritur filiorum à parentibus Domino commissorum, solummodo Deus viuentium asseritur: quasi minimè possit mortis baratro excipi filius, qui à patre Dei præcepta edocetur.

Quasi non potest mori filius, qui à patre Dei præcepta edocetur.

17. *Plus patris est filium edocere rectè viuere, quàm generare & educare.* Plato. Teren.

Ait Plato lib. 11. de leg. *Pater tria beneficia dat filio. Est sibi causa essendi generando: est sibi causa nutriendi educando: & est sibi causa disciplinæ vitalis informando.* Quasi ad vitæ persistentiam non satis fuisset generâsse, ac nutriuisse, nisi vitali doctrinâ informâsset. Ideo nec generationem, nec nutritionem, sed informationem appellauit vitalem. *Disciplina vitalis informando.*

Patrium-ne est filium generare; nutricare?
Hoc patrium est potius, consuefacere filium sua sponte rectè facere, &c.
Sic Terentius Adelph. cecinit.

***

Observatio III.

Ad illa verba:

Credidit homo ſermoni, quem dixit ei Ieſus.

Antè credulitatem, *Regulus*, poſt fidem *homo* vocitatur.

Plus enim homo ex virtutibus, quàm ex dignitatibus eſt æſtimandus.

18. Vi priùs Regulus vocitatur cùm fidei imperfectione laborat, credens homo appellatus eſt, ac ſi vulgaris cuiuſdam actio deſcriberetur. *Credidit homo ſermoni.* Certè cùm non credit, illuſtri titulo indigebar: at poſt credulitatem, hominis appellatio vulgaris ei erat illuſtris. Sola etenim virtus nobilitatis ſtemma eſt. Credens homo ſcribitur? Illa particula *Homo* regia quidem habenda. Sic belle D. Euſebius Emiſ. *Iam non Regulus, ſed Rex iſte dicendus eſt. Regulus erat, quando venit, ſed Rex plenus fide recedit.* Homo fide plenus, virtute coruſcans? Non vulgaris quidem, ſed Rex potentiſſimus habeatur. (Emiſ.)

19. Profectò homo ſe regens, ſe virtutum exercitamento excolens, Regiam induit dignitatem. D. Anſelmus ait, *Hominem ad excellentiſſimi Regis imaginem factum, dum bene ſe rexit, Regem fuiſſe, quis dubitet? Regnum iſtius Regis paradiſus Dei fuit, in quo Rex, & Dominus vt dominaretur, ac præeſſet beſtiis, & piſcibus, tanquam Rex in ſolio collocatus eſt. In eo autem quod amiſit, Rex eſſe deſiit: in eo autem quod præ cæteris animalibus ſibi relictum eſt, tanquam Regulus victitauit.* Quilibet ſine virtute Rex Regulus appellandus: homo autem vulgatiſſimus ſi fide præfulgeat, ſi virtute coruſcet. Rex eſt pleno ore vocitandus. (*Homo vulgaris ſi fidelis fit, Rex eſt potentiſſimus qui quo Regulus, ſi virtute vacuus.* Anſel.)

20. Cùm videris hominem fidelem, Dei hærentem præſcriptionibus, eum proculdubio ſtipari coronâ regiâ deprehendes. Quòd ſi è vulgari procedere natalitio cognoſcas, intra eum ex fide Regnum adeſſe credendum. Fatur Dominus, *Regnum Dei intra vos eſt.* Luc. 17. Quicumque enim fidelis motibus exornatur intus habet, quo coronâ valeat ſtipari. Chryſologus ſer. 71. *Et, vbi eſt illud? Regnum cælorum intra vos eſt? Intra nos eſt fide.* Ex plebe iuſtus Regum continet ſeminarium, non ſolùm Rex ipſe, ſed Reges valet inaugurare, Regnum intra ſe continens increatum. (*Regnum eſt intra quemlibet iuſtum.* Luc. 17. Chryſol.)

21. Audi Iſaiam, *Vox multitudinis in montibus, quaſi populorum frequentium, vox ſonitus Regum, & gentium congregatarum.* Cap. 13. Quid ſonitui Regum cum gentium multitudine? An non potiùs populi multi, aut gens copioſa viliſſimi vulgi ſortietur appellationem? Vates præmiſerat: *Ego mandaui ſanctificatis meis, & vocaui fortes meos in irâ meâ exultantes in gloriâ meâ.* Si ſancti illi, Reges neceſſariò ſunt appellandi. D. Baſilius hic aſſerit ſignificari fidelium multitudinem ex in numeris Gentium populis congregatam. Vulgaris quidem eorum numerus, ſed Regia dignitas ex fide celebratur. (*Vulgus fidelium Regum eſt congregatio.* Iſai. 13. Baſil.)

22. Vide, an iuſtus Dei intus foueat imperium. Dominus Abrahæ: *Et ponam te in Gentibus Regéſque a te egredientur.* Gen. 17. Rogas, quinam Reges ex Abrahamo fuerint exorti? Num Iudas, cui reliquæ Tribus paruere? Certè iuſti egreſſi è fidelium parente meritò Reges appellantur. Intra Abrahamum Dei aderat ex fide Regnum plurimos Reges pariturum. Rupertus lib. 5. de vict. Verbi cap. 29. *Reges hic rectè accipiuntur qui apud Deum pro fidei merito Reges ſunt.* Collige, apud cordatos, illum Regio honore excipiendum, apud quem Regni cæleſtis inſignia id eſt, fidem, virtutúmque exercitamenta viſenda exponentur. (*Reges ex Abrahamo oriuntur, quia intra illum Regnū Dei aderat.* Gen 17. Ruper.)

Observatio IV.

Ad illa verba:

Vade, filius tuus viuit.

Petente Regulo, vt poſt deſcenſum in ſuam domum Ieſus filium donaret ſanitate, Chriſtus ſtatim contulit.

Dei enim in homines miſeros liberalitas prona moras minimè patitur.

 I Regulus à te ô Domine, efflagitat, vt in domum deſcendas, ægrotantémque filium iam iam animam agentem à letho redimas, cur mox ſanitatem impendiſti? Certè Dei munificentia nec patitur moras, nec temporis fert ſpatia, illicò miſeri alleuantur. 23.

24. Fatur Dominus apud Lucam. *Et multi leproſi erant in Iſrael ſub Eliſæo Prophetâ, & nemo eorum mundatus eſt, niſi Naaman Syrus.* Cap. 4. Vnus ille Prophetæ abluitur & mundatur miniſterio. Ait námque Eliſæus, *Vade & lauare ſepties in Iordane, & recipiet ſanitatem caro tua.* 4. Reg. 5. At Dominus aliter leproſo medicamen adhibuit, nempe manûs attactu. *Et extendens manum tetigit eum dicens: Volo, mundare,* cùm æger profatus fuiſſet: *Domine, ſi vis potes me mundare.* Luc. 5. Et Cur Dominus leproſum ad aquas non immittit? *Vade lauare ſepties in Iordane.* An non quia Dei munificentia moras non patitur? Hinc Tertullianus arguit Domini ac ſerui differentiam aſſerens, *Eliſæum materiâ eguiſſe, quam adhibuiſſet, & eam ſepties; Chriſtum verò verbo ſuo, & hoc ſemel functo curationem præſentâſſe.* Munificentia enim diuina moras rumpens, inſtanter operatur. (*Chriſtus leproſum non immittit ad aquas, ſed illico abluit, quia moræ impatiens.* Luc. 4. 4. Reg. 5. Luc. 5. Tertull.)

25. Cur ſepties Syrus Naaman diluitur? Reſpondet Tertullianus, *Septies quaſi per ſingulos titulos in Iordane lauit, vt toties hebdomadis caneret expiationem.* An ſeruus Ieſum velociſſimè opera molientem ſalutaria poſſet imitari? ſeruus equidem (*Lauacrum compendiatū geris Dom.* Tertull.)

ſæpe

sæpe abluit peccatores, vt a leprâ possit liberare. At Soli Christo datum, vnicâ actione homines diluere. *Vnius* (adducit Doctor) *lauacri vis & plenitudo Christo soli dicabatur facturo in terris, sicut sermonem compendiatum, ita & lauacrum.*

26. *Cuncta crimina vnica vnda diluit.* Tertul. Adiicit Tertullianus septies dilutum Naamanum, vt peccatorem septem criminum maculis fœdatum exprimeret. *Qui septem maculis capitalium delictorum inhorreret idololatriâ, blasphemiâ, homicidio, adulterio, stupro, falso testimonio, fraude. Quapropter septies per singulos titulos in Iordane lauit.* An Christus vnica ablutione posset cunctas maculas ablegare? Dauid, *Tu confregisti, conturbasti capita draconis in aquis.* Psal. 73. Vnica Baptismatis vnda, singulari ablutione Dominus munificentissimus cuncta crimina obruit; ablutionē enim iteratam tanta munificentia minimè pateretur. Augustinus, *Contriuisti capita draconum in aquâ. Draconū capita dæmoniorum superbias, a quibus Gentes possidebantur, contriuisti, Domine, super aquam, qui eos, quos possidebant, per Baptismum vnicum liberasti.* (Psal. 73. August.)

27. *Proprium Domini illico misereri.* Tertul. De Christo prædictum, *Voca nomen eius, Accelera, festina.* Dei enim Filij proprium nomen referens quidem gesta eiusdem, accelerare festinare, vt Orbi salutatis existat. Tertullianus lib. illo 4. cont. Marc. cap. 10. *Sed etsi nihil tale de Christo fuisset prædicatum, haberem huius benignitatis in Saluatore promittentia mihi, & in Filio Patris affectus. Video Niniuitas scelerum veniam consecuturos à Creatore, ne dixerim tunc quoque à Christo. Lego & Nathan Prophetam agnoscenti Dauidi delictum suum in Vriam, dixisse: Et Dominus circumduxit delictum tuum, & non morieris.* Illa igitur venia præpropera à quonam impensa nisi à Domino, cuius munificentia moras non patitur? *Vade*, dixit *Regulo*; sed præcurrente Domini pietate eodem instanti filius valetudini restituitur.

Observatio V.

Ad illa verba:

Serui occurrerunt ei, & nunciauerunt dicentes, quia filius tuus viuit.

Statim serui fideles occurrunt, felix nuncium Domino allaturi.

Homines enim fidi, ac recti gaudent felicia nuncia legare, horrent infelicia referre.

28. MERITO serui hi fidi à patribus appellantur, qui Domino felix valetudinis filij nuncium gestiunt afferre. Proprium enim fidelium, ac proborum est, gaudere, dum felicia legant, infeliciaque referentes horrere: sicut improbi, ac barbari hominis, gestire, dum infelicia nunciat: pauere dum felicia relegat.

29. *Probi Angeli fausta, improbi infausta nunciant.* Michæas præfatur. *Vidi Dominum Israel sedentem super thronum, & omnis exercitus cæli stabat contra eum à dextris, & a sinistris.* 2. Reg. 22. Exercitus-ne ille bonorum solummodo Angelorum? Existimo a dextris probos Angelos, à sinistris autem improbos volitare. Et cur probi, & improbi spiritus præparati obiiciuntur? Credo vt probi felicia, improbi autem infausta nuncia valeant hominibus relegare: D. Hieronymus ad cap. 24. Isai. *Dexteræ Virtutes sunt illorum Angelorum, qui ad bona mittuntur, sinistræ autem eorum, quibus ad puniendum tradimur.* (Hieron.)

30. *Ipse Dominus A rahamo eiams filij mortem, ne ministros probos cogatur infausta nūciare.* Olim Dominus *Tentauit Abraham, & dixit ad eum, Abraham, Abraham. At ille respondit, Adsum.* Ait illi, Tolle filium tuum, *quem diligis Isaac*, & *vade in terram visionis, atque ibi offeres eum in holocaustum.* Cùm autem piissimus patricida gladium strictum ostentaret filium vulneraturus, *Ecce Angelus de cælo clamauit dicens: Abraham, Abraham. Qui respondit, Adsum. Dixitque ei, Non extendas manum tuam super puerum, nec facias illi quidquam.* Gen. 22. Cur diuersæ personæ inducuntur; altera, quæ iusti animum tristi nuncio velut spiculo sauciaret, altera vt ipsum à vulneris tyrannide eriperet? Vt respondeam, præmitto D. Hieronymum citatum. *Sinistræ quædam sunt, contrariæque virtutes venientes, vt impleant furorem Domini, gaudentes in alienâ iniuria, de quibus legimus Psal. 77. Misit in eos furorem iræ suæ, furorem, iram, & tribulationem, immissionem per Angelos malos.* Iam patet solutio Non decebat Isaaci holocaustum Christi passionem referens a nequissimo Angelo annunciari: nec oportebat Angelum dextrum auolare, vt infausta prædiceret. Vide Dominus qui Angelum probum ad suspensionem vulneris annunciandam immisit, eundem à legatione infaustâ remouit immediatè indicens impetum; ne diceretur Angelum bonum, ministrum Dei fidelem infausta omina nunciauisse. (Gen. 22)

31. *Probus minister non legat infausta domino, nisi vi coactus.* Non miror iam homines probos à nunciis infaustis referendis adeò abstinere, vt non legent, nisi adstricti, & coacti. Rex Israël exitum belli, quod aduersùs Ramoth Galaad gerebat à Propheta Michæa interrogat. Cui Vates. *Ascende, & vade prosperè, & tradet eam Dominus in manu Regis.* 2. Reg. 22. Si disperdendus erat Israël, quonammodo Propheta falsò fausta prædixit? Respondet Lyranus, *Hoc non* dixit assertiuè, sed magis *optatiuè, vt sit sensus, vtinam sic posses ire.* Cur huiusmodi amphibologiâ Michæas vtitur nisi vt, ne probus minister Regi nunciare infausta cogatur? Instat Rex, *Adiuro te, vt non loquaris mihi, nisi quod verum est in nomine Domini.* Tunc ille, *Vidi iunctum Israel dispersum, in montibus quasi oues non habentes pastorem.* Ibid. En probus minister iurisiurandi adstrictionem expectat, vt infausta Domino decantaret. Theodoretus q. 65. *Expectauit Michæas, vt iureiurando adigeretur, & deinde verum diceret.*

32. *Famulos nunciare heris fausta, est similis gloria Dei.* Ad gloriam, ais, Dei sæpe pertinet infausta heris famulos annunciare. Certe famuli nunciantes heris fausta sunt gloriæ Dei filij: quonammodo infausta legantes possunt Dei gloriæ obsequium impendere? Tobiæ Angelus *Gaudium tibi sit semper.* Cui Tobias, *Quale gaudium*

dium mihi erit, qui in tenebris sedeo, & lumen cæli non video? Angelus autem, *Forti animo esto, in proximo est, vt a Deo cureris.* Cap. 5. Quisnam ille tam fausta renuncians heri sui parenti lumine capto? *Ego sum* (inquit) *Azarias Ananiæ magni filius.* Quæris quisnam tibi fausta renunciet? Ego sum filius gloriæ Dei. Sic Petrus

Comest.

Comest. apud Gloss. *Quoniam Azarias adiutor Dei interpretatur, quod Angelis competit, qui sunt administratorij spiritus, quasi diceret, Ex filiis Israel ego sum Azarias Ananiæ magni filius, quod totum secundum interpretationem nominum verum erat. Erat enim de Angelis videntibus Deum, & erat Azarias adiutor, & filius Ananiæ, id est, gloria Dei.* An gloriæ Dei filius qui assolet ideo adiutorium præstare, poterit decenter Dei gloriæ prætextu infausta legare? Absit. Hinc carpuntur faciles infelicium nunciorum portitores.

Observatio VI.

Ad illa verba.

Credidit ipse & domus eius tota.

Credente Regulo, filij, & famuli in Dominum crediderunt.

Actiones namque parentum schola sunt, vbi filij edocentur, quid gerendum.

33. *Filij parentum mores referunt.* Barrad.

REDENTEM Regulum filij famulique credentes imitantur. Caput enim cuncta membra sequuntur. Barradius, *Credidit Regulus, & domus eius tota, & oppidum quoque, cui imperabat, credidisse valdè est simile vero. Sequuntur membra caput, sequitur domus patremfamilias, regnum Regem.* Fulgentius ep. 6. ad Theodorum. *Fit, vt qui sunt in sæculi culmine constituti, aut plurimos secum perdant, aut secum multos in via salutis acquirant, solummodo vtique* probè aut improbè operando.

Fulg.

34. *Expressa heri sanct... famelia sanctitas innotescet.* Matth. 1.

Expressurus Matthæus sacerrimam familiam Mariæ & Iosephi Iesu parentum, præmisit, *Liber generationis Iesu Christi filij David, filij Abraham.* Cap. 1. Quarè Abraham, & David rursum suis in locis referendi, primò Iesu parentes appellantur? Credo, vt sacratissimæ familiæ & fides, & virtutes exprimerentur fidelem enim parentem fidelem familiam connotare quis non videat? Paschasius lib. 1. *Quatenus primum in patre discerent quid vel quales essent, qui in semine benedictionem hæreditatis perciperent.*

Pasch.

35. *Chanaan maledicitur, procul dubio imitaturus in-... dram patris.* Gen. 9.

Cham patrem inuerecundè denudans maledicto afficiendus erat: attamen non ipse, sed ipsius filius maledictione vulneratur, Noe clamante, *Maledictus Chanaam, seruus seruorum erit fratribus suis.* Gen. 9. Et quare filius Cham maledicitur, si pater Cham crimen perpetrauit? Existimo, quia Noe vidit filium Chanaam parentis flagitium imitaturum, quia similis assolet filius nasci parenti. Chrysostomus hom. 45. in Matth. *Aliquando fit, vt de bonis parentibus mali exeant filij, aut de malis boni: sed rarò. Ecce enim regula est humanæ naturæ, vt vnus homo nascatur duos oculos habens, & quinos digitos; aliquando autem, vt manifestentur opera Dei, nascitur homo aut sex digitos habens, aut oculos omnino non habens. sicut ergo extra regulam natura rarò venit, vt deformis nascatur, sic & homo extra regulam naturæ raro procedit, vt dissimilis nascatur filius parentibus suis.* Regulæ itaque naturæ sese Noe accommodans, videns Chamum inuerecundum, eius filium Chanaamum parentis imitaturum actiones maledictionis gladio vulnerauit.

36. *Filius assolet mensuram criminum parentis implere.* Matt. 23.

De Pharisæorum, ac Scribarum moribus sic Dominus ait, *Dicitis, si fuissemus in diebus patrum nostrorum, non essemus socij eorum in sanguine Prophetarum. Itaque testimonio estis vobismetipsis, quia filij estis eorum qui Prophetas occiderunt, & vos implete mensuram patrum vestrorum.* Matt. 23. Non solùm filius parentũ crimina imitatur, sed & eorum implere assolet mensuram. Ac si patris & filij flagitia eidem mensuræ sint addenda. *Implete mensuram patrum vestrorum.* Illi Prophetas occiderunt? Vos Prophetarum Principem occidetis. Imperfectus, *Vos implete mensuram patrum vestrorum. Prophetas illis futurum, vt quemadmodum patres eorum interfecerunt Prophetas, sic & ipsi interficient Christum, & Apostolos.*

Imperf.

37. *Ex parentibus grege Domini Dei agni nascuntur.* Psal. 2c. Chrysol.

Fidelium ergo parentum filij fidei parentum vestrorum mensuram explete. *Afferte* (ait David) *Domino filij Dei, afferte Domino filios arietum.* Psal. 2c. Vbi Chrysologus serm. 20. *Afferte Domino filij Dei, afferte quos fides concipiat, non caro: afferte, quos gratia Dei generet, non mundana natura. Quomodo se Christianum credit, aut quomodo domum suam iudicat ouile Dei, vbi non pascuale germen Dei pecus dat balatum?* An non arietes agnos progignunt? Quomodo ergo ex sanctis Parentibus non sancti filij recipiantur?

38. *Cornelius dat operam domesticem instructione, dum ipse ex colere pietatē curat.* Act. 9. Chrys.

De Cornelio Romano Centurione ait Lucas, *Vir pius, ac timens Deum cum omni domo sua:* Act. 9. Laudabilis ex fide, & actionibus piis Centurio; sed laudabilior ex domo eius fidei & pietatis sectatrice. Chrysostomus hom. 23. *Pius erat, ac timens Deum. Et, quod maius satis erat cum omni domo sua. Ita erat huic rei intentus, vt non solum sua bene constitueret, sed etiam in ministris suis istud etiam faceret.* Pende illud: *Ita erat huic rei intentus.* Cuinam? Pietati, ac Dei timori. Quæ quidem intentio pietatis id operabatur, vt famuli, ac filij patrem, herumque sanctum imitarentur. Non igitur intentus erat fortassè Cornelius domui instruendæ peculiariter; sed cura impensa excolendæ pietati, schola erat domesticis, filiis disciplina, famulis documenta. Id enim familia assolet gerere, quod herus operatur.

39. *Ex prophanis confirmat.* Demost. Eurip.

A viris egregiis perinde quasi fato quodam id accidit, improbos proficisci filios. Aiebat Demosthenes referente Aristide in Cimone. Euripides autem in Herac.

Vnum forsan inter plurimos
Inueneris, qui patri non sit similis.

Ælius Spart.

Quod argumentum Ælius Spartianus multis confirmat exemplis, declarans ita fere vsu venisse, *vt viri seu virtute, seu literis, seu fortunæ indulgentia insignes aut nullos omnino liberos habuerint,*

rint, aut tales reliquerint; vt magis ex vsu rerum humanarum fueris, illos absque liberis discedere. Sic in Seuero Cæsare. Vnde adagium: *Nunquam ex malo patre bonus filius.* Euripides hanc sententiam celebrem extitisse testatur.

Pau, heu, vt illud dictitant rectè, probum
Patre ab improbo non posse nasci filium.

Adstipulatur prouerbium illud: *Mali corui malum ouum.* Et illud Theognidis ὅτι γὰρ ἐκ σκίλλης ῥόδα φύεται. Id est, *Non etenim ex squillis rosa nascitur.* Plura alibi.

PARS QVARTA.

ARCHISYNAGOGI FILIA.

PARAPHRASIS, AC COMMENTARII Literales ad Caput nonum Matthæi,

PANEGYRICI MORALES CIRCA Literam in Iesum defunctorum suscitatorem.

PROLVSIO.

POST viros, post adolescentes è mortis ereptos potestate, & fœmina fluxu sanguinis laborans, & adolescentula vita functa à Domino eripitur, vt constet mortis subire periculum, quæ mortis viro exposuit occasionem. Vir lacrymans (quid magis insolitum?) Domini ferebatur ad pedes, veritus, ne, iam defunctâ filiâ charissimâ, paterni nominis vocabulum amisisset. Porrò muliebri cadaueri pomum Dominicę vitalis arboris admouetur, quo resumatur halitus, qui pomo exitiali peruolârat. Altera etenim Eua Maria (loquor cum Laurentino Richardo) viris ac fœminis Richard. Laur.
lignum alterum præsentauit vitales effectus producturum.

MATTHÆVS Cap. IX.

VERS. 18. HÆc illo loquente ad eos, ecce Princeps vnus accessit, & adorabat eum, dicens, Domine, filia mea modò defuncta est: sed veni, impone manum tuam super eam, & viuet.

19. Et surgens Iesus, sequebatur eum, & Discipuli eius.

PARAPHRASIS.

18. *CVM Dominus apud Discipulos, & populum salutarem sermonem profunderet, adyt cum quidam Synagogæ Præfectus nomine Iairus, & accidens ad genua Iesu, adorabat eum: & deprecans, ait: Filia mea vnica annos nata duodecim, iam animam agebat, cùm domo discederem, vereor, ne iam mortua sit. Veni, obsecro, impone illi manum, vt conualescat, & viuat.*

19. *Iesus ad benefaciendum cunctis, & diuitibus, & pauperibus expositus, illicò surgens sequutus est Iairum properantem domum, si fortè filiam adhuc spirantem offenderet.*

20. Et

20. Et ecce mulier, quæ sanguinis fluxum patiebatur duodecim annis, accessit retrò, & tetigit fimbriam vestimenti eius.

20. Discipuli, ac turba densissima Dominum sequebantur. Ecce autem inter eundum, alterius occasio miraculi. Admiscuerat se conferta hominum multitudini mulier quædam duodecim iam annos profluuio sanguinis obnoxia. Hæc non audens accedere palam suffuratura beneficium à tergo tetigit fimbriam vestimenti eius.

21. Dicebat enim intrà se: si tetigero tantùm vestimentum eius, salua ero.

21. Quæ enim facultates suas omnes in medicos insumpserat, neque quemquam inuenerat, qui malo posset mederi, bis misera (cùm mala valetudini accessit inopia) sic sibi persuaserat: si vel extremam tanti hominis vestis oram attigero, salutem adipiscar.

22. At Iesus conuersus, & videns eam, dixit, Confide filia, fides tua te saluam fecit. Et salua facta est mulier ex illâ horâ.

22. Porrò attactâ veste mox profluuium sistebatur. Sensítque mulier restitutam sibi corporis sanitatem. At Iesus nolens latere tam insigne fidei exemplum, mulierem trepidam, ac metuentem, ne iratus Dominus suum beneficium repeteret, consolatus est, dicens: Bono animo esto, filia. Tua fiducia tibi peperit sanitatem. Ex illâ enim horâ, quâ tetigit fimbriam sanitate donata fuerat.

23. Et cùm venisset Iesus in domum Principis, & vidisset tibicines, & turbam tumultuantem.

23. Cùm autem ventum esset Præpositi Synagogæ ad domum, non passus est Dominus ingredi turbam, nec reliquos Discipulos præter Petrum, & Iacobum, & Ioannem, puellæque parentes. Tibicinibus conticentibus, ac turbâ tumultuante ablegatâ,

24. Dicebat: Discedite, non est enim mortua puella, sed dormit. Et deridebant eum.

24. Dicebat Iesus, A luctu desistite, puella enim non est mortua, sed dormit ei, cui facilius illam à morte, quàm alys à somno excitare. Hæc cùm non intelligerent familiares, deridebant Iesum, certò scientes illam esse mortuam quàm spirantem vidissent.

25. Et cùm eiecta esset turba, intrauit, & tenuit manum eius, & dixit, Puella surge. Et surrexit puella.

25. Cùm igitur turbam expulisset, ipse assumpto patre ac matre puellæ ingreditur conclaue, vbi cadauer virgunculæ iacebat. Iesus autē apprehensâ manu puellæ, Puella, inquit, surge. Simúlque cum dicto defuncta surrexit, &, quò certior esset fides miraculi ambulauit, & expositum cibum assumpsit.

26. Et exiit fama hæc in vniuersam terram.

26. Iussi illi tacere; sed ideo fortasse rem gestam accuratiùs omnibus denarrarunt in vniuersi sancti populi fines auolāte miraculo.

SECTIO PRIMA.

Archisynagogus Dominum aduocans.

TEXTVS.

VERS. 18. HÆC Iesu loquente ad eos, ecce Princeps vnus accessit, & adorabat eum, dicens, Domine, filia mea modò defuncta est: sed veni, impone manum tuam super eam, & viuet. 19. Et surgens Iesus, sequebatur eum, & Discipuli eius. 20. Et ecce mulier, quæ sanguinis flu-

xum patiebatur duodecim annis, accessit retrò, & tetigit fimbriam vestimenti eius.
21. Dicebat enim intrà se, si tetigero tantùm vestimentum eius, salua ero. 22. At
Iesus conuersus, & videns eam dixit: Confide filia, fides tua te saluam fecit. Et
salua facta est mulier ex illâ horâ.

COMMENTARIVS LITERALIS.

§. I.

De Adolescentulæ Principis Archisynagogi obitu.

1. *De gestorum ordine.* Æc *illo loquente ad eos.* Id est, cùm Christus Pharisæis, & Discipulis Ioannis responderet arguentibus Discipulos, quòd non ieiunarent; tunc Iairus Synagogæ Princeps accessit. Porro hæc duo miracula, filiæ scilicet Principis illius, & mulieris, quæ sanguinis fluxu laborabat, temporis ordine sequi Matthæi verba ostendunt. Marcus & Lucas aliò collocârunt. An à Matthæo discordent? Minimè, quoniam illi temporis ordinem secuti non sunt.

2. *Quinam ille Princeps?* *Ecce Princeps vnus accessit.* Quinam hic Princeps? Multæ in populo Israëlitico Synagogæ, singulæ suos siue Principes, siue Præfectos sortiebantur. Ex his Archisynagogis vnus nomine Iairus tunc accessit ad Dominum.

3. *Adoratio Iairi.* *Et adorabat eum, dicens: Domine filia mea modò defuncta est.* Filiam ille vnicam in extremo habebat spiritu; filiæ autem adductus incommodo venit ad Christum, prociditque ad pedes, illúmque adorans postulat, vt filiam vitæ restitueret. *Domine filia mea, &c.*

4. *Quonammodo defunctam asserat Matthæus, si alij Euangelistæ in extremis constitutam affirmant?* *Defuncta est.* Marcus, *Filia mea in extremis est.* Lucas, *Vnica filia erat ei, & hæc moriebatur.* At Matthæus noster hæc illi verba tribuit: *Filia mea modò defuncta est.* An Euangelistæ pugnent? An esse in extremis, aut vitam agere seu mori idem sit ac iam esse defunctam? Non adest repugnantia. Augustinus lib. 2. de Cons. cap. 28. *Attendit Matthæus non verba patris de filia, sed, quod est potissimum, voluntatem, & talia verba posuit, qualis voluntas erat. Ita enim desperauerat, vt potiùs eam vellet reuiuiscere, non credens viuam posse inueniri, quam morientem reliquerat. Et cùm instituisses breuiter dicere, hoc insinuauit patrem dixisse, quod & ipsum certum est voluisse, & Christum fecisse.* (August. Euth. Barrad.) Aliter ex Euthymio, Barradius, alij asserunt Iairum vtrunque dixisse, *In extremis est*: & ex affectu rem exaggerando addidisse; *Defuncta est.* (Chrys.) Chrysostomus, *Calamitatem filiæ amplificauit.* (*Authoris sententia.*) Ego autem faciliùs crediderim Iairum mortuam iam esse filiam affirmasse, quia cùm in extremis eam reliquisset, coniecit iam proximè obiisse.

5. *Non plena Iairi fides.* *Sed veni, impone manum tuam super eam, & viuet.* Indicat Iairum Dominum non adorâsse vt Deum: nondum enim se ad sublimem hanc cognitionem ascendisse ostentat, qui ignorabat, posse Christum solo iussu vitam, cui vellet, pro omnipotentiâ suâ restituere. (Chrysost.) Vnde Chrysostomus, *Vide* (ait hom. 32. in Matth.) *ruditatem Principis. Postulat, vt veniat Dominus, & manum imponat. Id quoque Naaman ab Elisæo postulabat 4. Reg. 5. Visu enim, & sensu indigent qui rudiores sunt.* Et Theophylactus, *Videtur Archisynagogus fidem habere, quamuis non magnam. Obsecrat enim Dominum non vt solum verbum dicat: (vt Centurio fidelior) sed & venias, & manum imponat.* (Theoph.) Contestantur Euthymius, & alij. (Euthym.)

§. II.

De occurrente tunc fœminâ emorrhoissa, siue quæ sanguinis fluxu laborabat.

ET *surgens Iesus sequebatur eum, & Discipuli eius, & ecce mulier, quæ sanguinis fluxum patiebatur duodecim annis accessit retrò, & tetigit fimbriam vestimenti eius.* Curans Dominus optatis Principis illius respondere, præeuntem sequitur cum Discipulis: in ipso autem itinere, fœmina, quæ annis duodecim sanguinis incurabili profluuio laborabat, furtim fimbriam Dominici attigit vestimenti. Cur mulier voluerit latere? Propter verecundiam; erat enim morbo fœdo affecta, qui iuxtà legem immundos redderet attingentes. Ideoque tremens (vt ait Lucas) accessit ad Christum. Verebatur enim, ne argueretur, quòd cùm esset immunda, turbæ se immiscere, & Iesum tangere ausa fuisset. 6. *Clam fœmina accedens tetigit vestimenta, & quare.*

Dicebat enim intra se: si tetigero tantùm fimbriam vestimenti eius salua ero. At Iesus conuersus, & videns eam, dixit: Confide filia, fides tua te saluam fecit. Quàm commendabilis fœminæ fides! quàm Principis Iairi fidei præponenda! Non petit Dominum ad se respicere, nec manu attingi, sed solummodo curat fimbriæ attactu potiri. Ideo Christus, *Fides tua te saluam fecit.* 7. *Fides fœminæ.*

Et salua facta est mulier ex illa horâ. Barradius, *Deinceps.* Oritur difficultas ex Marco profante, *Quia si vestimentum eius tetigero, salua ero; & confestim siccatus est fons sanguinis eius, sensit corpore, quia sanata esset à plaga.* Si tunc sanitate donatur, quemadmodum Dominus postmodum profatus est: *Fides tua te saluam fecit*, quomodo Matthæus post sanatam fœminam adiecit: *Et sanata est ex illa horâ?* Aliqui exponunt, Et sanata est ex illa hora id est cognouit ex promissione Domini perseueranti donatam fuisse sanitate. *Quasi diceret,* (ait Barradius) *ne formides, datam sanitatem non auferam; quin potiùs illam tibi stabilio, ac confirmo.* Nos autem facilè respondemus, particulam illam: *Ex illa hora* instans respicere, quo 8. *Obiectionem soluit.* Barrad.

contun

contingens fœmina vestimentum sanitatem est consequuta. Ideo Euangelista non inquit, Ex hac horâ, sed *ex illa*.

9. *Quænam de Christo virtus ad miraculum patrād. dum exiuit?*

Ex Luca adijcio, *Et ait Iesus, Quis est qui me tetigit? Negantibus autem omnibus, dixit Petrus, & qui cum illo erant: Præceptor! turbæ te comprimunt, & affligunt, & dicis. Quis me tetigit? Et dixit Iesus, Tetigit me aliquis, nam ego noui virtutem de me exijsse.* Græcè *virtutem δύναμιν*, id est, *potentiam*. Noluit mulierem indicere, vt ipsa se prodiret. Nam timore perculsa ad pedes Domini accidit, & miraculum, quod latebat, coram hominum multitudine patefecit. Quænam, ais, virtus siue *δύναμις* illa fuerit, quæ à Domino exiisse dicitur? Montanus, *Virtus verè exibat ex Christi corpore, quæ sanare posset etiam grauissimis morbis affectos. Illa autem virtus vestibus etiam communicabatur, vt odor boni vnguenti vestibus fragrantiam præstat.* Quidam Theologi asserunt qualitatem aliquam excellentioris ordinis illam fuisse. Alij artificiosum quendam motum, quem Deus humanitatis miris actionibus tribuebat. Alij virtutem hanc in eo sitam volunt, quòd verbo, tactui, aut voluntati Christi diuina protinus adesset potentia ad miraculum excitandum. *Monta.*

10. *Authoris sententia.*

Fateor ex Christi corpore potuisse virtutem aliquam, siue præcellentem qualitatem exire: & à Deo ad patranda miracula eo modo extolli, quo Tartareus ignis ad spiritus comburendos eleuatur. Attamen affirmo nullam ex Christi corpore virtutem, odoris, seu vnguenti instar, emanâsse: virtutem verò, & potestatem in humanitate Christi ad miracula efficienda, fuisse moralem, concessionem scilicet Dei, quâ secundum humanitatis voluntatem, tactum, vel verbum cui natura Diuina erat coniuncta, Deus miracula patrabat. Quòd verò Christus ait, *Noui virtutem exijsse*, non repugnat. Significat enim, non qualitatem exiisse aliquam, sed diuinam Verbi actionem prodiisse ad fœminæ ægrotantis sanitatem. Virtus-ne illa, quam alij Christi carni tribuunt, realis est? Ergo creata etiam erit. Igitur res creata miracula operabatur. Mea sententia patronos habet Damascenum lib. *Quomodo ad imaginem, &c.* Leonem epist. 10. c. 4. Athanasium serm. 4. cont. Arrian. Sophronium apud Conc. 6. Constan. Act. 11. Cyrillum, & alios. *Damasc. Leo. Athan. Sophro. Cyrillus.*

11. *Quænam illa mulier?*

Quærimus, quænam fuerit illa fœmina? An Martha? Sic Ambrosius lib. de Salom. cap. 5. *Dum largum in sanguine fluxum Christus siccat in Martha: dum dæmones pellit ex Maria, &c.* Sequor Eusebium lib. 7. cap. 14. existimantem ethnicam fuisse ex Cæsareâ Philippi fœminam; vbi miraculi memoriam perpetuo monumento pro foribus domus suæ consignatam ipsa reliquit. *Ambr. Eusebi.*

13. *An fœmina in oppido Dominum contigerit?*

An fœmina Christum in Oppido aliquo, an foris extra Oppidum attigisset? Extra Oppidum Hieronymus ait; quoniam fœminæ fluxu sanguinis laborantes oppidis excludebantur. Iansenius adhæret. Abulensis quæst. 93. in 9. Mat. contestatur; sed ad Num. 5. probat, eas in Vrbibus habitâsse, & tetigisse putat Iesum in Vrbe Ierosolymâ, quod falsum esse affirmo; versabatur enim tunc Dominus in Galilæâ, Ierusalem autem Iudææ pertinet ad ditionem. Approbo fœminas sanguinis profluuio ægrotantes non fuisse ab oppidis exclusas, nulla id lege apertè prohibente. Porrò fœmina illa Dominum extra oppidum contigit, non quòd lege teneretur ab oppido abstrahi, sed quia proficiscentis Iesu id dedit occasio. *Hieron. Iansc. Abulen.*

IN IESVM DEFVNCTORVM SVSCITATOREM,

PANEGYRICVS MORALIS OCTAVVS CIRCA LITERAM.

EX ARCHISYNAGOGO Dominum aduocante.

OBSERVATIO I.

Ad illa verba:

Ecce Princeps vnus accessit, & adorabat eum.

Princeps Synagogæ filiæ vnicæ obeuntis tribulatione vulneratus, properauit ad Christum.

Aduersitas enim Principibus, Regibus, equitibus, Primoribus terræ suadet, ad Iesum reuocari.

Escob. & Mend. in Euang. de Temp. T. I.

12. *De Principibus, quorum prædestinationis effectus est ignominia,*

IRARER Principem Synagogæ tam auersæ à Iesu ad eius pedes accidisse, nisi laborantis lethaliter filiæ tribulatione grauissimâ cogeretur. Assolent enim ærumnæ Principes Dei abiicere ad pedes, quos fastus seculi abstraxerat.

Manasses Iudæorum Rex prosperitate elatus, à Deo longissimè recessit: sed Regno priuatus, Babylonem adducitur: quâ calamitate excitatus ad Dei pedes accidit, humilitérque est eum deprecatus. *Locutus est Dominus ad eum,* (Manassem) *& ad populum illius, & attendere noluerunt. Idcirco superinduxit eis Principes, exercitus Assyriorum, ceperúntque Manassem, & vinctum catenis, atque compedibus duxerunt in Babylonem. An medicamina*

profuere? *Qui postquam coangustatus est, orauit Dominum Deum suum, & fecit pœnitentiam valdè coram Deo.* 2. Par. 33. Quid memorem Achabum superbiæ morbo deploratum, qui territus denunciatis ab Elia calamitatibus, *ieiunauit, & dormiuit in sacco, & ambulauit demisso capite.* 3. Reg. 21. Chrysostomus hom. 38. in Genes. *Ne grauatim diuites ferant, si molestijs prementibus humilientur. Nihil enim ita eorum naturæ conducit, vt mentem subducere, &c.*

Deus faciens in Dauidem Regem, eum adduxit ad gremium. Psal. 31. Psal. 82. Psal. 118.

15. Rex ille qui scripserat, *In chamo & freno maxillas eorum constringe, qui non approximant ad te.* Psal. 31. nam vexatione appropiare coguntur. *Imple facies eorum ignominiâ, & quærent nomen tuum, Domine.* Psal. 82. Se se auersum à Deo contemplatus, & tribulationibus cogentibus reductus inclamat: *Bonum mihi, quia humiliasti me, vt discam iustificationes tuas.* Psal. 118. Principes enim prosperitate dati, paruulorum instar, Dei iustificationes ignorant, quas discere incipiunt apud scholam tribulationis. Dauid voluptatibus secularibus nuncium remittens ad veras properat voluptates. Fatur Augustinus lib. 2. conf. cap. 2. *Aderas Domine, misericorditer sæuiens, & amarissimis aspergens offensionibus omnes illicitas iucunditates meas: vt ita quærerem sine offensione iucundari.* Id quod diuitibus seculi tot voluptatum illecebris exundantibus apprimè congruit. August.

Iob Princeps actus ærumnis, quasi necessario ad Christum properauit. Iob. 19.

16. Iob ille Princeps potentissimus exprimit in typo, quemadmodum Deus superbientes prosperitate homines ad gremium adducat. A planta pedis vsque capitis verticem haud in Rege illo sanitas. Porro ærumnæ eum ad regulam, sine ad Saluatorem impulerunt. *Scio, quod Redemptor meus viuit, & in carne mea videbo Saluatorem meum, quem visurus sum ego ipse, &c.* cap. 19. LXX. *A Domino hæc mihi consummata sunt, quorum mihi conscius sum, quæ oculus vidit, & non alius.* Ac si diceret, Dominus immisit tribulationem, vt ad eum quærendum, Seruatorem scilicet, properarem. Nicetas, *Non humana est vexatio, calamitatem enim liberis, pecoribusque importatam diuinitus esse e corporis mei ærumnis planè cognosco. Deus mihi intulit, ego noui.* Quia effectum tribulationum immissarum a Domino experior, nempe me trahere ad Saluatorem. Nicetas.

Domus Regia Dauidis acta tribulatione sistitur Saluatori postquam prosperitate decesserat. Isai. 7.

17. Nunciatum domui Dauid, *Requieuit Syria super Ephraim & commotum est cor eius & cor populi eius.* Isa. 7. Ephraim & Syria cunctis copijs aduersus domum venerunt. Quod vbi domus Dauidica nuncium accepit adeò cor eius commotum est ad requirendum Numen, vt quasi necessariò ei Saluator esset obijciendus, ad quem quæritandum properabat. Vnde Vates adijcit, *Audite ergo domus Dauid, Ecce Virgo concipiet, & pariet filium:* Vbi pulchrè Rupertus lib. 1. in Isai. in titulo cap. 32. *Cum annunciatum esset domui Dauid, quia requieuit Syria super Ephraim, annunciatur conceptus, & partus Virginis.* Vis enim calamitatis domum Dauidicam laboribus actam vsque ad ipsius Saluatoris conspectum adduxit. Iesus autem Regiæ domui præsentatur, quia terminus viæ tribulationis necessariò debet Christus constitui, ad quem quasi necessario Principe, impellit tribulatio.

18. Quàm apposite huiusce domus Princeps! *Deducet te mirabiliter dextera tua: sagitta tua acuta, populi sub te cadent.* Psal. 44. Sagittæ equidem vulnerantes non solùm domum Regiam, sed & cunctos populos in conspectu Iesu accidere compellunt. Tertullianus lib. adu. Iudæos. *Populi sub te cadent, vtique adorantes. Sic bellipotens Christus accipiet spolia non solius Samariæ, verum & omnium gentium.* Diuites igitur, ac sæculi Primores, qui cum hominibus non flagellantur, Dei munificentiâ tribulationum vulnere afficiuntur: vt pœnitudini studium impendentes, requirendo Domino operam exhibeant. Prosper in sent. August. sent. 204. *Ad hoc exagitantur Potentes tribulationibus, vt vasa electionis euacuentur nequitiâ, & gratia impleantur.* Ergo si Potentes vasa sunt electionis, si ad prædestinatorum ditionem pertinent, immisso diuinitus vulnere ad Deum requirendum extrahuntur. Sic vas electionis Paulus iaculo territus, Iesu quærendo operam nauauit. Vidi non semel seculi Principes vasa plena iniquitatis, qui quidem ignominia affecti sunt, At vasis diffuso veneno, oleo replerentur salutari. O quot diuites seculi, quot Principes ad prædestinationis felicitatem denique deuexit infamia, quos ad Tartara prosperitas iam iam deturbabat.

Caduni ad pedes Domini Iesu Reges vexati laboribus. Psal. 44. Tertull.

19. *Si Princeps vas electionis sunt, plerumque tribulationibus præparantur.* August. apud Prosp.

Observatio II.

Ad illa verba:

Domine, filia mea modò defuncta est.

Cuilibet homini anima filia vnica debet esse dilecta.

Et quisnam cordatus, vnicam non curet æternùm custodire?

Barradius doctissimus noster ansam exhibet illustri excogitationi. Lucæ verbis nititur illis: *Princeps Synagogæ erat, & cecidit ad pedes Iesu rogans eum, vt intraret in domum eius: quia vnica filia erat ei, & hæc moriebatur.* cap. 8. Fatur autem, *Habet quiuis homo filiam dilectam, & vnicam, scilicet animam suam.* Vnica est anima? Ergo à viro cordato adeò debet esse dilecta vt omni mentis, ac corporis studio custodiatur. 20. Luc. 8.

21. Profectò vnicam esse quisnam fidelis audebit abnegare. Si autem vnicam esse meam animam recognosco, dementiæ arguar, qui tam segniter vnicæ custodiendæ studium adhibui: quique totus addictus oculi, pedis, ac manus minimè singularis curam gero, vnicæ animæ minimè prouideo. Fatur D. Chrysostomus hom. 22. ad Popul. illam procul dubio Iobi premés sententiam: *Et addidit Dominus quæcunque fuerant Iob duplicia.* cap. 42. Duplicem fortunam felicissimus quisque expeteret sibi, si optio daretur, vt scilicet vna pereunte; altera conseruari posset. Si Iob vnam diuitiarum congeriem amiserit, altero diuitiarum thesauro poterit adhærescere. An felicissimo cuique anima duplex traditur? Vnica quidem est. O desidiam circa vnicæ custodiam infelicitas! *Omnia* (inquit Doctor) *nobis duplicia dedit*

Quam demens, qui curans membra corporis non singularibus, vnica anima negligit curam. Chrysost.

dedit Deus, duos oculos, duas aures, duas manus, duos pedes. Si igitur horum vnum lædatur, per alterum necessitatem consolamur. Animam vero dedit vnicam nobis. Si hanc perdiderimus, quorum viuemus? Huius igitur prouidentiam faciamus, nihil ipsius saluti præferentes.

22. *Vnica anima vnicè peritura cum corpore vnicè est custodienda.* Psal. 22. Lyran.

O custodia Dauidis. *Erue à framea Deus animam meam, & de manu canis vnicam meam.* Psal. 21. Vnicam scilicet animam. Non dixit à dentibus canis, sed à manu, quia non mordet, vt vulneret, sed totam animam abripit vt adducat ad tartara. Anima enim vnica vnicè vulneratur, tota perit. Lyranus ad illud: *Et de manu canis*, inquit, *De potestate inferni qui deuorat auidè sicut canis.* Deuorat quidem, id est, non vulnerat partē animæ, quemadmodum assolet membrum corporis vulnerare; sed vnicam vnicè comminuendam sicut canis frustulum panis ad ventrem, sic traiicit cremādam ad ignes. Quam ergò accuratè custodienda est vnica, quæ vnico morsu comminuitur?

23. *Totus in anima homo periturus aut seruandus: ergo custodienda vnica.* Ambr.

Fatur Dominus, *Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere. Sed eum timete, qui animam & corpus potest mittere in gehennam*, Cur non timeamus, corpus comminui? Quia non vnicè totum vulneratur, post vulnus autem spes salutis. At vulnerata anima ab eo qui potest percutere, totus homo perit, vnde anima immissa in tartarum, corpus simul aliquando immittendum. Ideo Ambrosius ad Gen. 1. *In anima totus es homo, quia sine hac nihil es, sed es terra, & in terram resolueris: vt scias, quia sine anima caro nihil est. Nolite, inquit Dominus, timere eos qui corpus occidunt, animam autem non possunt occidere, &c. Quasi dicat, illud time ne anima tua defrauderis; quam enim commutationem dabit homo pro anima sua?* Si anima pereunte, totus homo pereat necessum est, quis cordatus animam vnicam non apprimè diligat, ac custodire satagat?

24. *Non adest commutatio animæ pro anima quia vnica.* Chrys.

Si amisero, ais, animam vnam, supererit altera, cuius commutatione anima acquiratur amissa. Proh stultitia! *Quam commutationem dabit homo pro anima sua*, si vnica illa est? Pulchrè D. Chrysostomus hom. 56. in Mat. *Num habes aliam animam, quam possis pro tua dare? Pecuniam pro pecunia reddere potes, similiter qui seruos, qui cætera huiusmodi. Animam si perdas, aliam pro ea dare non potes. Vel si Rex Orbis, & Dominus sis, quæque in Orbe sunt omnia, & ipsum Orbem offeras, non poteris vel vnam animam eruere.* Pro anima igitur nulla subest commutatio, quia alia anima reliqua non adest, diuitiæ autem nullæ prosunt. *Ob hoc dicitur* (loquar cum D. Basilio ad cap. 1. Isa.) *Omni custodia serua cor tuum*, id est, animam tuam.

OBSERVATIO III.

Ad illa verba:

Domine filia mea modò defuncta est.

Quam prudens Princeps ille, qui mortuam filiam quatriduanam esse non expectauit; sed curauit illicò à Domino ad vitam reuocari.

Si peccato anima moriatur, non differenda cura resurrectionis: sed mox ei totum studium impendendum.

25. *Pœnitentia sera cunctatur.*

DIVVS Petrus Chrysologus ser. 34. Archisynagogi sollicitudinem commendat, qui potuit verè profari: *Modò filia mea defuncta est. Modò, ait, id est, adhuc vita manet calor, adhuc animæ vestigia videntur*, accurrendum ad animæ mortuæ curam, nō postquam calor omnino perierit, non post vestigia obliterata: sed mox post interitum; ne quatriduana difficilius resurrectura, à Domino excitato clamore debeat ad vitam euocari.

26. *Facilè anima extincta recens reaccenditur.*

Facilius planè anima recens mortua resurgit. Illud preme Chrysologi: *Modò defuncta est, id est, adhuc vita manet calor.* Facile fax flammam resumit, si postquam extincta est, dum adhuc calidum fumum exhalat, ignem admoueas. Ita equidem, opitulante Deo, non tam difficilè anima concipit contritionē, dum adhuc bonæ vitæ spiracula fumant. *Modo defuncta est?* Ergò illicò, ad Christi pedes accidas, anima planè non lapidis prouolutione, non lacrymis profusis, non valido clamore, sicut Lazarus; sed molli manus Christi contactu excitanda, quasi leui somno corriperetur.

27. *Petrus mox pœnitens dormiens, non mortuus appellandus?* Matt. 26.

Negauit Petrus correptus formidine, pressus fragilitate. At quemadmodum Dominus de Iairi filia fatur: *Non est mortua puella, sed dormit:* obdormiuit quidem, sed aspectu Domini, facilè excitatur; quia verè poterat dicere, *Filia mea, (seu anima,) modò defuncta est.* Liceat ex Barradio nostro viro quidem & docto, & sancto confirmare. *Studiosus virtutis* (ait tom. 2. lib. 5. cap. 25. *vir, qui per imbecillitatem semel labitur in peccatum, moritur quidem; sed eius mors somnus dici potest, quoniam facilè, Deo iuuante, excitatur. Sic Petrus cum Christum negauit, dormiuit, Christi verò aspectu protinus est excitatus: & egressus foras tum ex domo Pontificis, tum maximè ex peccato, fleuit amarè.*

28. *Qui mox pœnitet quasi mortuus vocatur, non mortuus absolutè.* August.

Tres mortuos cum Augustino serm. 44. de verb. Dom. in vitam à Domino reuocatos contemplemur, *Tres mortuos*, inquit, *inuenimus à Christo resuscitatos visibiliter.* Puellam scilicet hanc, viduæ filium, & Lazarum. *Tria genera mortuorum sunt tria genera peccatorum, quos hodie quoque suscitat Christus.* Trium igitur mortuorum sola puellæ mors somnus appellatur cum recēns mortua est. Scio à Christo Lazari mortē vocatam somnum, *Lazarus amicus noster dormit.* Ioan. 11. sed tunc quidem cum poterat dici, *Modò defunctus est.* Qui iam feretro addicti extra domum, Ciuitatisque portam educuntur, aut sepulchro versantur, mortui vere appellandi sunt, quia difficilè planè ad vitam reuocantur. Porro puellam non absolutè mortuam, sed quasi mortuam aut dormientem vocitarim, facilè suscitandam. Gregorius lib. 4. Mor. cap. 25. *Redemptor*

noster puellam in domo, iuuenem extrà portam, Lazarum in sepulchro suscitauit. Adhuc quippe quasi mortuus iacet in domo qui latet in peccato. Iam quasi extra portam educitur, caius iniquitas vsque ad inuerecundiam publica perpetrationis aperitur; sepultura verò aggere premitur, qui in perpetratione nequitia etiam vsu consuetudinis pressus grauatur. Ex qua quidem sententia illud solummodo expendo: *Quasi mortuus iacet in domo.* Etenim qui *modò* defunctus est, qui nec extra portam educitur ob nequitiam euulgatam scandalosè, nec sepulchro prauæ consuetudinis addicitur, non absolutè mortuus, sed *quasi mortuus*, dormiens vtique vocitandus, ob resurrectionis facilitatem.

29. *Acham serò acurrens ad Iesum suscitatorem, suscitatus non est.* Ios. 7.

Moritur Achan de anathemate vsurpans. *Achan tulit aliquid de anathemate, iratusque est Dominus contra Filios Israel.* Accurrit ille ad suscitatorem post diem, aut post dies. *Surgens itaque Iosuè manè, &c.* Rogat Acham mysticè suscitari: *Verè ego peccaui Domino Deo Israel, & sic feci.* Attamen quasi cadauer desperatum lapidum aggere reconditur. *Congregaueruntque super eum aceruum magnum lapidum.* Ios. 7. Cur qui ad Iesum mortuorum suscitatorem accurrit, haud vita donatur? Certè quia non potuit inclamitare. *Modò filia mea* seu anima mea *defuncta est*. Post dies accurrit cum Lazaro, & filio viduæ computandus verè mortuus, non quasi vita functus. Rupertus, *Non mereri vllam veniam debuit; quia confessio nimis tarda fuit. Ante enim turbatus est Israel, quam ille reatum agnosceret: & ante sors veridica, Deo autore prodidit personam, quam ille culpam.* Illico ergo ad suscitatorem, mortua anima, accurre, vt possis profari. *Modò* defuncta est anima.

Rupert.

OBSERVATIO IV.

Ad illa verba;

Et surgens Iesus sequebatur eum.

Mox post fidem Archisynagogi expressam, Christus miraculum patraturus, ad eius domum properat.

Fides enim feruens præproperans consequitur votorum executionem.

30. *Confidentia, seu præsumptio nostra fidelis de Dei munificentia commendatur.*

PETIIT ille filiam à morte reuocari. Difficilis planè actio ei, qui paucissimos scilicet tres solos mortuos voluit suscitare. Attamen facilem adeo fides parentis reddidit actionem, vt auditis Dominus precibus, illicò ad domum eius excitaturus puellam properarit: quodque opus difficillimum erat naturæ, facillimum esse sibi futurum expressit, dum asserit filiam Principis non tam à morte euocandam, quam dulci excitandam à somno. *Non est mortua puella, sed dormit.*

31. *Qui in Domino confidit, difficilia quoque consequitur.* Luc. 8.

Apud Lucam, qui iam Principi synagogæ nostræ dixit: *Quia mortua est filia tua, noli vexare illum. Iesus autem, audito hoc verbo, respondit patri puellæ: Noli timere, crede tantum, & salua erit.* Cap. 8. Illa particula: *Crede* non tam ad fidem, seu credulitatem in Deum, quam ad firmam de munificentia illius opinionem referenda. Huiusmodi equidem de Dei bonitate confidentia falli non potest. Chrysostomus ad Psal. 94. *Nullus ex cultoribus Dei dubitet, quamuis beneficia difficilia speres, quamuis miracula super se venientia postulet, deseri à summo Deo non potest.* Magna postulo, Summus est Deus.

Chrys.

32. *Confidentia hunc modo ipso muneri adhærescit.* Gen. 15.

Abrahæ Dominus, *Qui egredietur de vtero tuo, ipsum habebis heredem. Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam.* Gen. 15. *Reputatum est illi*, id est, promissionem iam consecutus est. *Si habebit heredem*, de futuro, quonammodo de præterito *reputatum est illi*? Quia qui firmam in Deum exhibet opinionem, certámque de munere (difficillimo licet) præsumptionem, quasi iam fruitur promissis; illicò enim præsentatur beneficia fidei, aut confidentiæ vi extracta. D. Basilius Seleu. orat. 7. *Accepta promissione, habuit filium antè filij partum, & spes ipsa prius Isaacum peperit, quam aluus. Locutus est Deus, & hæres in vicinio est, spes ipsas res comitabatur.*

Basil. Seleu.

33. *Hæc spes, seu confidentia, gloria est quodammodo fruitio.* Hebr. 3.

Paulus Hebræis, *Gloriam spei vsque ad finem firmam retineamus.* Cap. 3. Quare gloriam cum spe coniunxit, si gloria spem excludit: nec enim iam speramus, quod possidemus? Locutus planè Apostolus de firma hominum in Deum confidentiâ. Ea equidem talis, vt gloria iam potiri videatur. Quia firmam in Deum confidentiam, & præsumptionem illicò munera consequuntur. De huiusmodi spe Chrysostomus, *Gloriam spei. Benedixit spei gloriam, quoniam omnia bona in vera spe sunt constituta.* Non primùm spes niteт, & mox gloria; sed pariter gloria & spes gradiuntur. *Oportet autem illam spem certam tenere, vt non secus gloriemur, quasi iam confecta essent, quæ speramus.* Non confecta erunt proximè post certam spem: sed iam simul cum spe exoriente confecta sunt.

Chrys.

34. *Confidentia, & munus simul incedunt.* Cant. 5. Nyssen.

Clamauit sponsa, *Dilectus meus misit manum suam per foramen.* Cant. 5. Vbi ex Nysseno Ecclesiæ in Deum Saluatorem confidentia exprimitur. Videor iam (ac si diceret) mihi, Verbum in Virginis vtero commorari, dum manus immittitur munus id maximum promissura. Vulgariter expenam: *Dieme la mano en prendas de esse bien.* Credidi equidem, & mihi *reputatum est*; quia illud ipsum, me credidisse, & confidentiæ affectum ostentasse, idem fuit, ac cunctis, ex Verbi incarnatione, bonis repleri. *Solam tunc* (ait Nyssenus) *manum aspexit* (seu promissionem, cui credidit, audiuit) *per quam intelligitur etiam virtus eius operans.* Manus enim promissionis, si adsit confidentia fidelis, iam est executio. Quia *omnia bona* (ait Chrysostomus) *in vera spe sunt constituta.*

Observatio V.

Ad illa verba:

Ecce mulier, quæ sanguinis fluxum patiebatur duodecim annis, accessit retrò, & tetigit fimbriam vestimenti eius.

Quàm laudabiliter retro accedit pudore perfusa, quæ tot annis fluxu sanguinis laborauit.

Edocet meretrices, omnésque Veneris alumnos erubescere.

35. *Pœnitentia verecunda commendatur.*

MBROSIVS asserens Iezabel idem esse ac sanguinis fluxum, contemplatur luxuriem appositè in fluxu sanguinis designari. Quæ igitur duodecim annos tam turpi morbo laborauit, ad Iesum retrò veniæ donanda medicamine accedit, erubescens vtique tot voluptatibus fœdatam Seruatoris oculis præsentari. Sanitate donatur, quæ ad verecundiæ aufugit intercessionem. Chrysologus (Chrysol.) ser. 33. *Inter hæc bella cogitationum solam salutis viam mulier curam vt furaretur inuenit: vt raperet tacita, quæ petere non valebat; & pro suâ verecundia præstatur ei.*

36. *Ex inuerecunda libidine cuncta Orbis mala.*

Non te pudet, postquam tot annis voluptatibus fœdis indulsisti, post tot infandas ægritudines, extento collo gradi, & pudore minimè perfundi? Vndenam existimas, nostri florentissimi Orbis gloriam esse obnubilatam? Quia libera meretriculis gradiendi licentia sine velamine pudoris. Cecinit Propertius (Propert.) lib. 3. eleg. 12. seu potius deplorauit commune nationibus exitium.

Certa quidem tantis causa est manifesta ruinis
Luxuria nimiùm libera facta via est.

O tempora! ô mores! cùm homines se iactant Veneris asseclas, cum fœminas non pudet suam incessu, ac luxu libidinem ostentare. O brutis deteriores! Seneca (Senec.) in Hipo.

Fera quoque ipsa veneris euitant nephas,
Generisque leges inscius seruat pudor.

37. *Magdalena, & fœmina fluxu sanguinis laborans, maris fuga in vultum Domini pudorem imitantur.* Luc. 7.

Magdalena post infamiam voluptatum, post sanguinum fluxus properauit ad Medicum. *Et stans retrò lacrymis cœpit rigare pedes eius.* Luc. 7. Quòd si quæritis, Quid est tibi mare (siue Maria) *quod fugisti? & tu Iordanis, quia conuersus es retrorsum?* Quare veniá donanda Domini à tergo pedes tenuisti? respondebit, *A facie Domini*, Quæ diù indulsi voluptatibus, quomodo non pudore perfundar? Haud aliter mulier illa sanguinis fluxu mysticè fœdata non audet oculis Domini præsentari, sed *retrò* accedit, & instar maris conuersa est *retrorsum*. Appositè Chrysologus (Chrysol.) ser. 34. *Sic mulier, magni maris instar, confusa æstibus iactabatur: quærebat, quomodo faceret occultum de publico: agebat, vt sibi rediret sanitas, & verecundia non periret.* Occultum de publico efficit qui post diù diuulgatam libidinem, curat ad verecundiæ ditionem remeare.

38. *Ideo impudici à mari reprehenduntur.* Isa. 23. Exod 14. Cyrillus.

Erubescant qui maris æstus imitantes, eiusdem pudorem referre non curant. Isaiam audite, *Erubesce Sidon, ait mare.* cap. 23. Cur Sidon edocetur à pelago? Cùm extendisset Moyses manum super mare, *abstulit illud Dominus, & vertit in siccum.* Exo. 14. De quo Dauid, *Mare vidit, & fugit.* Cyrillus Ierosol. Cath. 3. *Mare tempore Moysis videns virgam, erubuit eam, quâ percussus est.* Appositè igitur impudici peccatores verecundo edocentur à pelago: Erubesce Sidon voluptatibus confecta, plagam, quâ es percussa. Non te pudet tot ægritudinibus diuexari, & tuam adhuc iactitare libidinem? Saltem eam, quâ percussus es, virgam erubesce.

39. *Ruina peccatoris ex impudentia, ex verecundia reparanda.* Ierem. 3.

Sponsæ Ierosolymæ Dominus expendit ruinam. *Polluisti terram in fornicationibus tuis, & in malitijs tuis. Frons meretricis facta est tibi, noluisti erubescere.* Iere. 3. Non solùm reprehenditur, quòd voluptatibus indulserit, sed quòd minimè voluisset tot mersa fœditatibus erubescere. An immedicabilis meretrix? *Voca me* (inquit Dominus) *pater tuus. Dux virginitatis meæ tu es.* Ibid. Cur tam infamis meretrix ad virginum ducem confugiat? Pulchrè Strabus (Strab.). *Despondit Deus animam amplexibus suis, & docet, quomodo debeat agere pœnitentiam.* Quo modo igitur pœnitentiam aget? Vidisti virgines Agnum sine maculâ sequentes, quocumque ierit? Agnus præcedit, illæ sequuntur à tergo vtique incedentes. Accede *retro* pudore suffusa, fimbriam continge Saluatoris, de præteritis voluptatibus erubesce, & sponsi cœlestis pudicissimum recipieris in thalamum.

Observatio VI.

Ad illa verba:

Accessit retro, & tetigit fimbriam vestimenti eius; dicebat enim intra se, &c.

Timens fœmina Numen propitium, pacatum, munificum meruit adire.

Erubescentis peccatoris, dum pœnitentiæ dat operam, commendo humilitatem.

40. Mat. 9. Mat. 7. Mat. 9. Chrysol.

ARCVS fatur, *Mulier verò timens, venit, & procidit ante eum. At Iesus conuersus & videns eam dixit: Confide filia, fides tua te saluam fecit.* Vidisse Iesum Matthæus asserit, quam timentem, & trementem Marcus describit; Timenti etenim, facillimè cœlestia muneta præparantur. Chrysologus ser. 34. *Vidit eam* (quæ timet, & tremit) *diuinis oculis; vidit, vt saluti redderet, non vt agnosceret, quam sciebat. Vidit eam, donatur bonis, malis caret, quem viderit Deus. Hoc vniuersitas sentit de fælicibus sic ex vsu dicendo: Vidit illum Deus. Vidit ergo istam Deus, quam curando reddidit sic fælicem.* Cuncta hæc bona ex timore pio fœminæ exorta reor.

41. *Adamus ob timorem tot bonis donatur.* Genes. 3. Rupert.

Adamus post iniquitatem vocem Domini audiuit, & timore correptus est. Porrò qui fatur, *vocem tuam audiui in paradiso, & timui.* Gen. 3. mox Domini fruitur aspectu humanitatis vestimento ornati, (vt asserit Rupertus) cunctisque bonis donatur dum Seruator oriturus ex Virgine asseritur. Vndenam tot bona putas exorta? Crediderim ex timore ac tremore pœnitentis. Gregorius lib. 4. Mor. cap. 28. *Qui per timorem semetipsum absconsurus fugeras, requisitus innotuit.* Vt scilicet ouicula erronea humeris Pastoris deportaretur.

Greg.

42. *Timens dum accedit à tergo, necessario in faciem Dei abripitur, vt respiciens eum muneribus repleat.* Matt. 15. Chrysost.

Non potest non timens facie Domini donari, vt simul omnibus bonis cumuletur. Chananæa post tergum Domini clamabat, quia accedere ob tremorem tantæ Maiestatis à facie non audebat. Sed eo ipso quòd ex timore ad tergum, alteram illam fœminam imitata accurrit, in conspectu Domini collocatur à facie; quia qui timens tergum eligit, ad faciem illico adducitur, vt aspectatus à Domino cunctis bonis repleatur. Discipuli aiebant de Chananæâ, *Dimitte illam, quia clamat post nos.* Matth. 15. legit Chrysostomus apud Damasc. lib. 2. Parallel. cap. 15. *Dimitte illam quia clamat ante nos.* Si post tergum Domini ac Discipulorum Chananęa clamabat, quonammodo ante faciem Domini ac Discipulorum inclamitare asseritur? Profectò, quia quæ ex timore accedebat à tergo, necessariò in conspectu Domini erat collocanda, vt aspectata ab ipso bonis cælestibus expleretur. *Vtrumque* (ait Chrysostomus) *faciebat. Antè à tergo clamabat, à fronte venit clamans. Grauis tempestas timor.* At timoris tempestate vndis tumentibus à tergo illico in faciem abripitur.

43. *Dum tremens fugio Dei faciem, ab ipso respicior, & bonis expleor.* Iob. 23.

Dum igitur à Dei facie conturbamur, & fugimus ad tergum, à Deo respicimur, vt luce superna potiamur. Iobum audite, *A facie eius turbatus sum, & considerans eum, timore sollicitor. Deus molliuit cor meum. Non enim perij propter imminentes tenebras, nec faciem meam operuit caligo.* cap. 24. Author Cat. Græcæ. *Me Deus suo vultu, suo terret aspectu Cum autem ipsum tantummodo cogitare, metu concutior.* Si timoris pressurâ cor emollitur, & à tenebris liberatur, ingens timoris est fructus. Certè si Deum tremēs, & timens video, necessariò ab eo benignissimo, & munificentissimo sum aspiciendus. Asserit Richardus Victor. lib. 1. de præp. ad contemp. cap. 8. simul gradi, *Videre Deum per intuitum formidinis, & videri a Deo per respectum pietatis.*

Richard. Victor.

44. *Ipsum timere est bonis affluere; quia timentes Deus aspiciens bonis replet.* Isa. 60. LXX.

O timor ex reuerentiâ exortus, nunquam non cælestibus bonis stiparis; quia id ipsum timere, est repleri cælesti abundantia. Populo electorum Isaias, *Tunc videbis, & affluet.* cap. 60. LXX. *Tunc videbis, & timebis, & stupebis corde.* D. Hieronymus non multùm huiusmodi commendat translationem; quia pro affluentiâ timorem & stuporem posuere. Sed tanti viri veniâ mihi arridet; illud enim ipsum timere, & stupere corde nihil aliud est, quam bonis affluere. Deus namque timentes respiciens, eos efficit supernis diuitiis redundare.

OBSERVATIO VII.

Ad illa verba;

Et salua facta est mulier ex illâ horâ.

Postquam Emorrhoissa sanguineo liberata fuerat à profluuio, de nouo asseritur ab ipso sanata.

Quia animus à sordibus quantumuis dilutus post tergum Domini, quasi omnino sordidus, de nouoque diluendus deprehenditur, si à tergo Dei eleuetur ad faciem.

45. *Quæ à tergo Dei munda, coram eiusdem facie videt se omnino immundam, ex immo. à Numinis puritate.*

ASSERIT Marcus fœminam post tergum Domini fimbriam indumentorum attingentem, illicò recepisse sanitatem sistente sanguinis profluuio. *Ideo mulier timens, & sciens quod factum esset in se, venit, & procidit ante eum, & dixit ei omnem veritatem.* Id est, aperuit se contactu fimbriæ furtiuò esse sanatam. Quomodo ergo affirmat Matthæus noster, tunc cùm fœmina à tergo reuocatur ad vultum fuisse à profluuio sanguinis liberatam? *At Iesus conuersus, & videns eam dixit, &c. Et salua facta est mulier ex illâ horâ.* Scio me respondisse particulam illam: *Ex illa hora*, ad tempus prælapsum quo tetigerat fimbriam & sanata fuit, referendam: quod ex Strabo confirmo. *Intelligendum est, ex illâ horâ, ex qua tetigit fimbriam: non ex illâ hora, ex quâ Iesus conuersus est ad eam; iam enim salua facta erat, vt alij Euangelistæ manifeste ostendunt.* At morem nunc gerens aliorum fateri lubeat ex illâ horâ, quâ conuersus Dominus illam aspexit, fuisse sanatam. Quonammodo ergo fuit de nouo mundata, si iam retrò contingens fimbriam d[illegible]ta fuerat. Profectò quamtumuis homo dil[illegible], si ad conspectum Dei accedit, se comperit immundum de nouo diluendum; vt vero in sensu potuisset Dauid sententiam illam: *Accedite ad eum & illuminamini, & facies vestra non confundentur*, sic mutare: *Accedite ad eum & illuminamini, & facies vestra confundentur*; humana enim puritas coram Dei oculis tenebricosa apparet.

Strab.

46. *Dauid qui à tergo [illegible] etiam se [illegible] coram [illegible] Dei videt se necessari de nouo diluendum.*

A Domino Dauid efflagitabat, *Amplius laua me ab iniquitate mea, & à peccato meo munda me; quoniam iniquitatem meam ego cognosco, & peccatum meum contra me est semper* P[illegible]. An non sciebat Rex peccata sua venia fuisse donata? Ita planè affirmante Propheta, *Dominus quoque transtulit peccatum tuum.* Quomodo i[illegible]tur verè potest affirmare dilutione indigere, contra seque omnes peccati sordes obuersari? Addit, *Tibi soli peccaui, & malum coram te feci.* Ibid. Se affirmat in conspectu Domini commorari,

Psal. 50.

sari, & ex Dei oculis ita illuminatur ad dignoscendam propriam impuritatem, vt necessariam im putet nouam sordium ablutionem. Pulchrè.

Theod.

Theodoretus apud Strabum. *Per Nathan*, ait Dauid, *veniam mihi dedisti; sed quia peccati sordes die ac nocte ab oculis mihi versantur, eas vniuersas quaso abradas.* Particulam illam: *Ab oculis* expende. *Id est, ab oculis tuis*; dum enim à te aspicior, dum à tergo eleuor ad faciem, coram tanta puritate cognosco, me adhuc inquinatum omnino: vnde non peto iam ampliùs lauari, vt maculæ reliquiæ ablegentur, sed, quæso, vniuersas sordes abradas.

47. *Isaias à tergo Domini, labiis mundis præscripta digne profudit: proximior autem Deo effectus, se immundum reputauit, & minimè locutum.*

Labiis mundis Isaias verba à Deo præscripta Israelitico populo profuderat iustè quidem, & sanctè: *Audito cæli, & auribus percipe terra, quoniam Deus locutus, &c.* cap. 1. Porrò *in anno quo mortuus est Rex Ozias* (inquit) *Vidi Dominum sedentem super solium excelsum, & eleuatum: Et dixi, Væ mihi quia tacui, quia vir pollutus labiis ego sum.* Nec à querulo sermone recederem, nisi Seraphim calculo os contingeret, ac labia mundaret. cap. 6. Si labia Prophetæ munda, cum iuxta Dei placitum peccatoribus cælestia præscripta profuderunt, si rectè locutus fuerat, quonammodo se asserit minime locutum, præceptúmque Domini nullatenus impleuisse? Crediderim, quia abstractus à Dei vultu (quasi à tergo degens) se putabat dignè locutum: & vera præsumptio. At postquam Deum vidit, & diuinam perpendit puritatem, se omninò comperit immundum, & quasi non locutum populo aspexit.

Nazian.

Nazianzenus in Apolog. *Isaias priùs quam videret gloriam Dei, ad populum clamat Israeliticum, sibi autem ipsi parcit, & indulget tanquam minimè reus. Postquam autem visionem vidit, vocémque audiuit sanctam, tanquam sibi magis conscius, va mihi misera, inquit, quia tacui.* Ampliùs lana, quia me omnino impurum deprehendo. Quàm male locutus fui, si cum sanctà voce, quam audio, velim meum conferre sermonem?

48. *Absente Sponso dilecta perfectè nudata erat: sed præsente ipso purissimo induta inuenitur deprehenditur, quasi exuta non fuisset.*

Pulsanti dilecto profatur Sponsa, *Expoliaui me tunicá meá, quomodo induar illá?* At Sponsus manum immisit siue sua dilectæ opera præsentauit: vnde ipsa, *Dilectus meus misit manum suam per foramen.* Nyssenus orat. 11. in Cant. *Solam manum aspexit, per quam intelligitur virtus eius operans.* Exurgens è thalamo, & toto dilecto quærendo studium impendit clamans, *Inuenerunt me custodes, qui circumeunt Ciuitatem, percusserunt me, & vulnerauerunt me, tulerunt pallium meum.* Cant. 5. Si pallio iam erat expoliata, *expoliaui me tunica*, quonammodo rursum expoliata est: si se adeo nudauerat, vt & interiorem abiiceret tunicam, quonammodo primo indumento pallio scilicet induta apparet? Respondeo dilectam se exuisse cunctis pristinæ mortalitatis indumentis à tergo Sponsi: cum illum minimè aspectaret, tunc verè poterat inclamare; se omninò exutam, nudatam ad Iesu imitationem, imo & leues pedum maculas abstersisse. At postquam vel *solam manum aspexit* Domini, *per quam intelligitur virtus eius operans* (vti aiebat Nyssenus) se reputat omninò indutam veteri indumento: & quæ non audet ostium aperire, ne pedes diluti fœdarentur, iam quasi non solùm tunica ornata, sed & pallio amicta, prodit in publicum rursùm denudanda persecutionum vi. Qui enim operum Christi contemplatur puritatem, propriorum gestorum immunditiam intuetur etiam post pedum ablutionem. Præclarè Nyssenus idem hom. 12. *Quomodo ergo nudata vestimentis omnibus, pallium adhuc habet, quem & nunc custodes Ciuitatis adimunt? Ea, que iam antea tunicam veterem exuerat, & ab omni pallio immunis erat, vsque adeo se ipsa sit purior, vt ad priora comparata hac recenti puritate, non exuisse ante hàc pallium videatur: sed rursum inuenisse post nudationem illam quid deponat: Sic ascensus ad sublimitatem illam diuinam, semper aliquid ostendit rei crassa prater id, quod quouis alio tempore deprehenditur.*

Cant. 5. Nyssen.

Interrogatus olim Simonides. Quid nam esset Deus? deliberandi vnum sibi diem postulauit. Cùm idem postridie ex eo quæreretur, biduum petiit; ac cùm ita sæpiùs duplicasset numerum admiratúsque rogans Hiero tyrannus efflagitaret, cur ita faceret? *Quia inquit, quantò proximius considero, tantò mihi res videtur obscurior.* Sic ex Tullio lib. de Nat. Deo. Brusonius lib. 2. cap. 26. Putat quidem qui à tergo Deum considerat, se labia munda habere, vt de diuinitate loquatur. At proximius consideranti Dei puritatem res videtur obscurior, quia labia immundissima comperiuntur. Nec mirum, Isaiam, qui à tergo, Dei reuelauerat præscripta, proximiorem effectus se minimè locutum esse asseruerit.

49. *Qui à tergo putat se Deo posse loqui, proximior factus videt minimè fabilem esse tantam perfectionem.*

Tull. Bruf.

SECTIO NONA.

Puella resurgens.

TEXTVS.

VERS. 23. ET cùm venisset Iesus in domum Principis, & vidisset tibicines, & turbam tumultuantem, 24. Dicebat, Recedite; non est enim mortua puella, sed dormit. Et deridebant eum. 25. Et cùm eiecta esset turba, intrauit, & tenuit manum eius, & dixit, Puella, surge. Et surrexit puella. 26. Et exiit fama hæc in vniuersam terram

COMMEN

COMMENTARIVS
Literalis.

§. I.

De Tibicinibus.

1. *Vsus tibicinum ad defunctos deflendum, apud Iudæos, & Ethnicos.* Ioseph.

ET cùm venisset in domum Principis, & vidisset tibicines, & turbam tumultuantem. Ad luctum tibicines solebant adhiberi; autore Iosepho lib. 3. de Bello, cap. 15. *Per singulas domos, itemque cognationes amissorum quisque lugebatur à suis, luctus vero ducis publicus erat. Et hi quidem hospites, alij propinquos, amicos alij, nonnulli etiam fratres flebant, Iosephum autem vniuersi. Adeo vt per dies viginti, nunquam lamenta in ciuitate Ierusalem cessarent, magnáque mercede conducerentur tibicines næniarum.* Næniæ quidem cantus lugubres appellantur. Apud ethnicos quoque tibicines funeribus adhibitos docet Alexander ab Alex. lib. 3. cap. 7.

Alexand. *Lecto constrato purpurâ, aut linteis splendentibus, & in eo defuncti corpore collocato, post vltimam conclamationem tibicine præcedente, qui næniam funebrem, quâ laudes defuncti, & facta recensebant, tum pudorem, integritatem, & fidem, non saltabundus, vt olim, sed stans Phrygio modulo caneret, funus procedebat. Senatoribus verò, & Patritijs, atque summis Ducibus tubâ; minoribus, & plebeijs exequiali tibiâ canebant siticines.*

Gelli. Siticines autem appellati (Gellius ait lib. 2. cap. 2. Noct. Attic.) qui apud sitos canere soliti essent, hoc est, vita functos, & sepultos.

2. *De mulieribus præficis.* Præterea ethnici præficas fœminas, quæ luctui præessent, aduocare, & pretio conducere solebant, quæque carmine funebri lamentarentur, quæque gesta defuncti non sine miseratione laudarent. Legendus Alexander loco citato.

3. *Reijcitur sententia Theophylacti.* Putat Theophylactus puellam Archisynagogi filiam ideo tibijs fuisse deploratam, quia nondum nuptui tradita. *Quoniam non dum* (inquit) *nupta erat Archisynagogi filia, deflebant eam nuptialibus tibijs, secundùm legem hoc facientes.* Porrò non solùm innuptas puellas, sed reliquos etiam tibijs deflere ex more fuisse Iudæorum è Iosepho tradidi.

Ioseph.

§. II.

De Puellâ ad vitam, attactu Domini reuocatâ.

REcedite, non est enim mortua puella, sed dormit. Peruenit ergo Christus domum Principis Synagogæ, tibicines submouit, & turbam luctu tumultuantem, paucísque miraculi testibus introductis, mortuam duodecim annorum puellam in vitam reuocauit. Mortua namque puella erat, licet Christus non mortuam, sed dormientem asseruerit: tam facilè enim poterat à morte eripere, quàm excitare à somno. Theophylactus, & Euthymius. *Non est mihi mortua puella, sed dormit; tam facile enim mihi est, mortem, quam somnum pellere.* Et D. Hieronymus, *Non est mortua puella, quia Deo viuunt omnia.* Sic autem expono, Vobis persuadere, puellam non esse mortuam, sed dormire: hoc mortem non esse, sed somnum: perinde enim ac si dormiret, mox excitabitur. Sic Apostolis, *Lazarus amicus noster dormit, vade vt à somno excitem illum.* Ioa. 11. Vbi Caietanus, *Explicat, tam facile sibi esse suscitare Lazarum à morte, quam facile est, hominem dormientem excitare à somno, propterea enim mortuum dixit dormire.* Et quia perinde ac si dormiret, mox voce Domini excitandus erat. Plura mysticè Patres. 4. *Ordo miraculi.* Theoph. Hieron. Ioan. 11. Caiet.

Et deridebant eum. Et cùm eiecta esset turba, intrauit, & tenuit manum eius, & dixit, Puella surge. Et surrexit puella. Marcus verba Hebræa, narrationi inseruit, quibus Christus puellam in vitam reuocauit; quemadmodum qui dormientem à somno excitare vult, illum tangit & clamore edito vocat. Christus tangit, & clamat טליתא כומי *Talitha cumi.* Marcus idem interpretatur, Puella, tibi dico surge. Iussit prætereà Dominus puellæ cibum apponi, vt veræ resurrectionis signum exhiberet. Chrysostomus hom. 23. *Cibum dari iussit, ne phantasma suscitatio videretur.* 5. *Hebræa verba à Marco expressa.* Chrys.

Et exijt fama hæc in vniuersam terram. Cur Dominus parentibus puellæ (vt adnotat Marcus) *vehementer præcepit, vt nemo id sciret*, si miraculum erat omnibus reuelandum? Certè Christus id admonet (non præcipit) humilitatis studiosus: illi autem affectu gratitudinis proferebant. *Seruis suis Christus exemplum dedit, vt ipsi virtutes suas occultare desiderent,* (ait Gregorius lib. 19. Mor. cap. 14.) *& tamen, vt alij eorum exemplo proficiant, prodantur inuiti.* Caietanus, *Non præcepti, sed humilitatis sunt verba.* 6. *Fama miraculi peruulgatur ea Iesu humili cura, ne peruulgaret.* Gregor. Caiet.

IN IESVM DEFVNCTORVM SVSCITATOREM.

PANEGYRICVS MORALIS NONVS CIRCA LITERAM.

EX PVELLA RESVRGENTE.

OBSERVATIO I.

Ad illa verba:

Et cùm eiecta esset turba, intrauit, & tenuit manum eius.

Qui curabat secretum miraculi claudi sigillo, tres Discipulos tamen, ac patrem, & matrem puellæ ad claustrum admisit.

Pudicitiæ enim virginis consulebat, quam non decebat cum viro aliàs sanctissimo solam in cubiculo commorari; mordaci dum vulgo Christi deitas reuelata non erat.

7.
Magistri Virginitatis, aut alterius virtutis, eminere in ipsa excellere.

VARE turbam Dominus ablegauit antè miraculi patrationem? Ne peruulgaretur. Si autem oportebat non peruulgari, quare tres Discipulos, & puellæ parentes ad claustrum admisit, quorum post & narratione fama miraculi per Orbem auolauit. Si studes secreto, remoue arcani testes; vt enim cecinit Periander.

Perian.

Vel vnus arbiter violat arcanum. Equidem satius duxit Dominus secretum euulgari, quàm in secreto cubiculo sine arbitris cum puella, licèt defuncta, commorari. Ea etenim commendabilis omninò puritas, quæ nec leui vulgi rumore læditur. Sic Virgo Virginum Sponsus Ecclesiæ, flos immarcescibilis apparet, consulitque puellæ illius puritati. Tam purus exponitur alumnis, qui præcepta, seu consilia præscripturus est virginitatis.

8.
Bona Dea magistra puritatis adeo fit purus, vt solus minimè vel cum diua virgine commoretur.
Macrob.

Bona Dea (quæ apud Romanos Calendis Maijs colitur) filia Fauni adeo pudica describitur à Macrobio lib. 1. cap. 12. *vt extra gynæceum nunquam sit egressa, nec nomen eius in publico fuerit auditum, nec virum vnquam viderit, vel a viro visa sit: propter quod nec vir in Templum eius solus ingreditur.* Deæne pudoris fama periclitaretur, si vel templum virginis vir sine arbitris auderet inire? Hæc lex eorum, qui puritatis aut alterius virtutis gerunt magisterium, non solum eadem ornari virtute, sed & nimiâ (si fas sic dicere) puritate nitere. Et quidem fama virginis deturpatur, cùm vulgaribus iudicijs traditur discutienda: Sola cum solo commorata est. Illa puritatis candore sine controuersia nitens: ille lilium ipsius symbolum gerit puritatis. Porro nec ipsa Bona Dea à viro solo in Templo conuenitur.

Ea (mihi credite) egregia puritas, quæ iniquis suspitionibus nunquam dedit speciem. D. Hieronymus lib. 1. in Iouin. *Claudia virgo Vestalis cùm in suspitionem venisset stupri, & simulacrum matris Ideæ in vado Tiberis hæreret, ad comprobandam pudicitiam suam, fertur cingulo duxisse nauem, quam multa millia hominum trahere nequiuerant. Melius tamen (inquit Lucani Poeta patruus) cum illa esset actum, si hoc quod euenit, ornamentum potius fuisset explorata pudicitiæ, quam dubia patrocinium.* Tunc præclarum vir, seu fœmina casta habet suæ pudicitiæ ornamentum, cùm adeo claret, vt ne suspitione alterius valeat fœdari. Legi, excitatam de stupro suspitionem, aduersùs Claudiam, ex adolescente singulariter è cubiculi foribus exiliente.

9.
Illa egregia puritas quæ suspitionis non exhibet specimen, dum solus cum sola commoratur.
Hiero.

Ad Virginis Dei Matris Diua Bona melioris pudicitiam contemplandam eleuemur. *Signum magnum apparuit in cælo, Mulier amicta Sole, & luna sub pedibus eius.* Apoc. 12. En Virginis prægnantis apud Nazareth typum, si Doctoribus credendum. Cur in Solis ac lunæ conspectu describitur? Dum Deipara in vtero de Spiritu sancto haberet, ei datus sponsus Ioseph vir quidem puritate ineffabili ornatus, qui solus cum sola Angelus in conspectu Angelorum Reginæ moraretur. Ne igitur pudicitia notulâ inuri possit, dum sola Virgo cum solo viro degit, testes cœlitus adhibentur. Dauid cecinit, *Thronus eius sicut Sol in conspectu meo, & sicut luna perfecta in æternum, & testis in cælo fidelis.* Psal. 88. Vbi grauis Interpres non solum Lunam, sed & Solem fidelem testem asserit appellari. Ne igitur Maria puritatis Magistra cum solo viro, licet sponso, commoretur, testes adhibeantur cœlestia luminaria, quæ quidem efficiant puritatem Virginis apparere Deiparæ, in vteróque de Spiritu sancto Regem virginum confouere. Tertullianus lib. de cultu fœm. *Hoc est, quod luminaria Mundi faciunt, pudicitia Christiana satis non esse, verum & videri.* Tunc autem cælestia luminaria nostræ pudicitiæ adhibentur in testes, cùm in conspectu Solis huius viri cum fœminis (si sit opus) loquuntur, haud ad latibula diuertunt delictorum opportunitatem, aut saltem suspitionum illectamenta.

10.
Vt Ioseph vir sanctissimus cum diua Maria commoraretur solus testes è cælo fideles adhibentur.
Apoc. 12.
Psal. 88.
Tertul.
Testes adijciuntur puritati luminaria, cum in conspectu solis huius versamur.

Aiebat Apostolus, *Modestia vestra nota sit omnibus hominibus.* Ephes. 4. O viri pudici, ô fœminæ castæ, omnibus modestiam vestram notam

11.
Modestia sit omnibus notam.

ea, ne suspi- tiones gener- rari valeant. Eph: 5. 4. Tertull.

notam esse procurate: cùm viri cum fœminis, causâ pietatis colloquuntur, omnibus puritas innotescat, testimonio aliorum adhibito. Tertullianus citat. *Ad quid nisi vt malitia* (aut suspitio aliorum) *ad vos accessum omnino non habeat: vt malis exemplo, testimonio, sitis.* Malitia igitur ad Christum, ad puellam accessum omnino non habuit in tot calumniatorum conspectu, quia adhibitum Apostolorum, ac patrum virginis testimonium. Ediscant Christianæ perfectionis Magistri pudicitiæ tueri opinionem consiliarij, scilicet puritatis.

OBSERVATIO II.

Ad illa verba:

Intrauit, & tenuit manum eius.

Non solùm tres Discipuli ad secretum resurrecturæ puellæ admittuntur, & alibi non semel; sed & puellæ parentes aduocantur, quasi necessariò.

Nec enim potest viuere filia, quæ parentum præsentia non illigatur.

12. *Parentes necessariò adhærescere debent filiæ?*

EMINI Transfigurationis mysterium adeò ad gloriam Filij Dei proferendam appositum, vt studiosus humilitatis Iesus solummodò aduocauerit necessarios testes Petrum, Iacobum, & Ioannem, nam *in ore duorum, vel trium stat omne verbum*; quibus Dominus secretum indixit, *Nemini dixeritis visionem, &c.* At Discipuli nemini vsque ad resurrectionem reuelârunt, ideo non adijcit Matthæus, *Et exijt fama hæc in vniuersam terram.* Profectò hodie parentibus puellæ indixit, *Ne alicui dicerent, quod factum erat*: & exijt fama in vniuersam terram. An tres Discipuli Petrus, Iacobus, & Ioannes peruulgârint? Minimè, nam quia secreti obseruatores compererat, eos ad Transfigurationis mysterium testes admisit. Ergo parentes puellæ resurgentis peruulgarunt arcanum. Iam requiro, si oportebat secretum obseruari, quare Dominus ad miraculum non solos tres testes admisit, parentibus, qui peruulgaturi erant, exclusis? Profectò vt puella viueret, necessariò (mysticè expono) erant parentes aduocandi. Nec enim in absentiâ parentum verè filiæ vitâ fruuntur. Filiarum vita, fragilitate pressa ineffabili, nimiâ parentum assistentia conseruanda est. Plautus in Epi.

Mat. 17.

Plaut.

Non nimis potest
Pudicitiam quisque sua seruare filia.

13. *Filiæ Lothi non poterant viuere nisi in conspectu patris?* Gen. 19.

Angelus Lothum, familiamque eius ab incendio liberaturus, ait: *Tolle vxorem tuam, & duas filias, quas habes: ne & tu pariter pereas in scelere ciuitatis.* Gen. 19. Illud preme: *Filias, quas habes.* Id est, quæ tecum commorantur. Cur filiæ Angelorum simul manu non educuntur, sed patri & matri committuntur ab excidio eripiendæ? Credo, quia filia in absentiâ parentum vix possit a morte liberari. Vt viuant filiæ quas habes, & ideo viuunt, adfer tecum vxorem, vt in conspectu parentum possint à morte liberari. Caietanus acutè. *Tanquam & istæ filiæ relictæ fuissent, nisi inuentæ fuissent cum Loth.* Filia à parentibus abstracta mox depereat quodammodo necessum est.

Caiet.

14. *An filia potest in absentia parentum vitam fidelitatis, aut pudoris tueri?* Genes. 19. Chald.

Et quænam filia in parentum absentiâ assolet fidelitatis, aut pudicitiæ vita potiri? Chaldæus sic locum paraphrasi illustrat. *Tolle vxorem tuam, & duas filias tuas, quæ inuentæ sunt fideles tecum.* Fidelitatis illæ iura seruarunt, vitam pudoris conseruare potuerunt? *Tecum* necessariò commoratæ sunt. In absentiâ enim parentum potest-ne filia viuere?

15. *Filia Iephte in absentia patris mysticè pudor moritur.*

Iepthe profatus, *Quicumque primus fuerit egressus de foribus domus meæ, mihique occurrerit reuertenti cum pace à filijs Amen, eum holocaustum offeram Domino.* Victori redeunti, occurrit prima filia, quam videns pater flebili voce ait: *Heu me, filia mea, decepisti me, & decepta es!* Iudic. 11. Vndenam miseræ adolescenti exitium? Porrò in absentiâ patris iam morti addicta, cùm è cubiculo, licèt ad excipiendum parentem, sine parente egressa quasi ciuili morte affecta est, vnde possit virginitatem (mysticè) emortuam deflere.

Iud. 11.

16. *Dina mortua, quia sine parentibus ausa videre.*

Testor Dinam sine parentibus egressam *vt videret.* An non mortua pudicitia miserè deploratur. Ambrosius ad virg. *Nullus sit tibi sine matre progressus, quæ sit anxia tui custos pudoris.* Anxia quidem custos, quia *non nimis potest* (Plautus aiebat) *pudicitiam quisque sua seruare filia.* Dina *filia Liæ* sine matre progreditur, sine patre videt, & visa deperire cogitur. Hieronymus Epist. ad Demetri. *Esto auiæ* (dic patri) *matrique subiecta; nullum nisi cum illis videas.* Excusatis, egressa sum sine parentibus, vt viderem *mulieres regionis illius.* O puellæ dementia! sine parentibus videre quemquam, omnino lethale pudicitiæ. Vt ergo possit puella viuere, pater, & mater eius ad secretum admittantur.

Ambros.

Hiero.

OBSERVATIO III.

Ad illa verba:

Non est mortua puella, sed dormit.

Aptè puella duodecim annorum dormire, non mortua esse à Domino asseritur.

Quia virginitas nescit occasum.

17. *Xanimirine Virgo vel moriutur viuit.*

DNOTAT Chrysologus ser. 35. duodecimum annum puellam gerere, & Emorrhoissam duodecim annos ægram numerare: quem numerum ad verbi tempora mysticè asserit pertinere. Quid puellæ annis cum Verbi æternitate? Profectò virginitatis flos illis puellaribus annis expressus occiduos nescit annos; virginitas enim immortalitate potitur.

Chrysol.

Moyses

18 Moyses Dei charissimus indefatigabilis vineæ Domini Sabbaoth operator sanctus in deserto, in aula putus, in deserto fidelis, obediens in morte, post tot egregia facinora, quæ vix possunt libris multiplicibus recenseri; tandem *mortuus est.* At Elias seruidus quidem Dei minister, sed non tot facinoribus illustris raptus est curru igneo, nec mortem gustauit, in Paradiso collocatus. Dignus plane sanctissimus Elias, qui à mortis iaculis præseruaretur vsque ad tempus nouissimum; sed Moyses ob innumeros exanthlatos labores an non dignior hoc munere apparebat? Certè a morte eripi non est maioris iustitiæ ius, sed virginitatis priuilegium. Gener proinde Iethro moritur, qui Sephoram duxerat vxorem, virgo autem Elias à morte præseruatur. D. Hieronymus lib. 2. in Iouin. *Si in Moysi nuptias, in Elia virginitatem dixerint demonstrari: breuiter audiant Moysem mortuum, & sepultum; Eliam igneo curru raptum antè immortalem esse cœpisse, quàm mortuum.*

Moyses coniugatus decessit, moritur; Elias virgo, fuit immortalis, quam mortuus.

Hiero.

19. Apollodorus apud Zenodotum ait. Eripam anum quandam fuisse, quæ dicta sit χαῦς ἱερὸς, quòd in virginitate consenuisset; perinde quasi eadem & anus esset per ætatem, & puella, quod virgo: sic in prouerbium abiisse *Anus puella.* Quid mirum anum ipsam adhuc puellarem ætatem retinere, si virginitas nescit occasum? semper virginitas immortalis ad florentem recurrit ætatem; vnde anus semper puella erat vocitanda.

Virgo licet anus puella est, quia virginitas ad florentem currit ætatem immortalem.

20. Ampliùs à Domino asseritur virginitatis immortalitas, dum de mortuâ inquit virgine: *Non est mortua puella.* Quomodo non mortua, si mortua verè lugebatur? An quia virgo etiam mortuus non moritur? Ita planè. *Mortuus est Iosue filius Num seruus Domini, sepelieruntque eum in finibus possessionis suæ.* Ios. 24. Porro postmodum in Iudicum libro asseritur. *Dimisit ergo Iosue populum.* Iudic. 2. Si mortuus, & sepultus iam fuerat descriptus, cur rursum de eo quasi viuente memoria peragitur? Profectò quia virgo etiam mortuus & sepultus minimè moritur. Hieronymus lib. 1. adu. Iouin. *Cùm in sepulturâ Iosue Liber, qui ex nomine eius appellatur, expletus sit, rursum in Iudicum volumine, quasi viuens describitur.* Ac si virgo nec mortuus quidem potuerit mortis tyrannidem experiri.

Iosue etiam mortuus viuens describitur quia virginitas nec mortua mori potest.
Io. 24.
Iud. 2.

21 De sepulturâ Iosue Textus profatur, *sepelierunt eum in finibus possessionis suæ in Tamnathsare: seruiuitque Israel Domino.* Ios. 24. Mirum, quod tannus Princeps, ita populo salutaris nullo planctu sepeliretur. Diebus septuaginta Iacob defunctus deploratur; Aaron triginta; totidem Moses; Samuel quoque planctu sepultus. An illis filij, ac familiares plus, quàm Iosue debitores? Minimè. Cur ergo mors communis munificentissimi patris, qui Solem fecit consistere in populi salutem, non deploretur: Existimo, quia vir præstans virginitate etiam post mortem, & sepulturam viuus obiicitur. Hieronymus citatus, *Moyses moriens plangitur à populo Israel, Iesus autem quasi victurus post mortem non plangitur; nuptiæ enim finiuntur in morte, virginitas post mortem incipit coronari. Immortalis est enim, &c.*

Non ploratur mors Iosue, qui viuens inter mortuos virgo.
Ios. 24.
Hiero.

22. Cùm Dominus de Ioanne profaretur, *Sic eum volo manere, donec veniam, quid ad te? Exit sermo iste inter fratres, quod discipulus ille non moritur.* Annotat autem Euangelista ipse dilectus. *Et non dixit Iesus, Non moritur, sed sic eum volo manere.* Ioan. 21. si non dixit, minimè moriturum, sed moriturum planè innuit Saluator, quomodo sic manere disponebat viuentem? An simul mortuus & viuens poterat ostentari? Ita equidem, nam virginitas etiam in morte viuit. Volo mori Ioannem, sed simul volo Ioannem superstitem manere; quia virginitas mori non potest. Pulchrè Hieronymus, *Ex quo ostenditur virginitatem non mori, & dormitionem eius transitum esse, non mortem.* Siue malis, somnum (vt de puella Dominus) vocitari: *Non est mortuus Ioannes, sed dormit.*

Ioannes etiam mortuus viuens manet; quia virginitate præfulgidus.
Ioa. 21.
Hiero.

23. An naturæ corruptibilitas inuoluit repugnantiam, quia membra dat in corruptionem? Certè virginitas condire videtur membra mortalia vt inter mortuos virgo indemnis perseueret. Balsamo apud Ethnicos (imo apud nostrates non semel) cadauera condiebantur, balsami enim vis aduersùs corruptionem mortalitatis membra integra ostentantur. Profectò virginitas instar balsami est homines à corruptione mortis ipsa mortua cadauera præseruans: vt sit cadauer inter mortuos liberum. D. Bernardus epist. 42. *Hæc enim* (scilicet virginitas) *est instar odoriferi balsami, quo condita cadauera incorrupta seruantur.* Id quod Diuo meo Francisco Xauier apprimè quadrat, cuius cadauer in sepulchro incorruptum testem adduco. Nec calce à viuente membra illa potuere deuorari; quia balsamo virginitatis mortuum cadauer contra mortem armatum exsurgit. Plura Volum. 5. de sanctis.

Virginitas balsami instar condit mortuos, ne corruptioni tradantur.

D. Xauier incorruptibilitas.

LIBER VNDECIMVS.

AQVA IN VINVM.

Paraphrasis, Commentariíque literales ad Caput secundum Ioannis.

PANEGYRICI MORALES CIRCA Literam in I. sum naturæ Dominum.

PROLVSIO.

VIRGINVM Dominus pudicas inuitatur ad nuptias; merum iam pene absumitur, vndam frigidam naturæ Conditor calidum mutauit in merum, primo miraculorum suorum Cana vicum Galilææ cohonestans. *Nolo, auditor,* (ait Ambros. ser. 19.) *nomina tantùm perspicias vini & aquæ: sed si vis potentiam comprobare, virtutem rerum aspice. Nam cùm Dominus aquam vertit in vinum, non tantùm hoc operatur, ne discumbentibus desit ebrietas, sed vt credentibus abundet æternitas.* Ideo Maria diu tacens tam sedula properauit ad preces. *Maria* (Doctor addit serm. 16. ad Psal. 118.) *rogabat pro nobis*, vtique in merum immortalitatis, authore Ruperto, commutandis, *Maria festinabat, dicens, Vinum non habent.* Et quæ sciebat Filij affectum, dicit ministris, Quodcumque dixerit vobis facite. Bibite amici, inebriamini, nec enim deficiet cælestis lætitiæ merum, non deficiente Virginis patrocinio.

IOANNES Cap. II.

VERS. 1. NVPTIÆ factæ sunt in Canâ Galilææ, & erat Mater Iesu ibi.

2. Vocatus est autem, & Iesus, & Discipuli eius ad nuptias.

3. Et deficiente vino, dicit

PARAPHRASIS.

1. *CVM Dominus diem tertium ab adita Galilæa ageret, nuptiæ in Cana eius Regionis oppido celebrantur. Ad has ob affinitatem vocata fuerat Mater Iesu.*

2. *Atque hîc occasione & Iesus ipse vnà cum quatuor Discipulis, quos modò collegerat, est inuitatus. Traxit præsentia Mariæ Saluatorem.*

3. *Certè cùm conuiuium incaluisset, ac deficiente vino, pudore periclitaretur sponsus,*

Mater Iesu ad eum: Vinum non habent.

sponsus, Quod parum liberaliter nuptias apparâsset: Mater Iesu Maria cupiens huic incommodo mederi (iam enim tantam mediatricem communia aspectabant incommoda) Fili, inquit non ignara potentiæ eius, vinum non habent.

4. Et dicit ei Iesus, Quid mihi,& tibi, mulier? nondum venit hora mea.

4. *Iesus autem iam Euangelij negotium aggressurus, cuius filium Patrem auctorem esse volebat, non patitur vllam humanam authoritatem admisceri. Quid mihi tecum rei est mulier? Est tempus præscriptum à Patre, quando & quibus modis agere debeam humanæ salutis negotium: id nondum aduenit. Hactenus tuæ voluntati me præbui morigerum; Quod nunc restat, ex arbitrio Patris gerendum est.*

5. Dicit Mater eius Ministris, Quodcumque dixerit vobis facite.

5. *Maria verò Mater Iesus, immensæ eius bonitatis minimè ignara, accitis clam ministris in aurem dicit: Quidquid vos facere iusserit, facite.*

6. Erant autem ibi lapideæ hydriæ sex, positæ secundùm purificationem Iudæorum, capientes singulæ metretas binas, vel ternas.

6. *Sex inibi hydriæ lapideæ in eum vsum stabant, vt si quis iuxta Iudæorum consuetudinem lotione se purgare vellet, aquæ haberet copiam præparatam. Porrò hydriæ singulæ binos, aut ternos cados capiebant.*

7. Dicit eis Iesus, Implete hydrias aqua. Et impleuerunt eas vsque ad summum.

7. *Iesus ergo tempus iam instare sentiens, quo suis innotesceret, ministris mandat, vt hydrias aquâ implerent. Paruere famuli, & vt iussi fuerant, hydrias aquâ vsque ad summum impleuerunt.*

8. Et dixit eis Iesus, Haurite nunc, & ferte architriclino. Et tulerunt.

8. *Id vbi factum esset, iussit, vt ex hydrijs haurirent, & quod haurirent, architriclino offerrent, qui conuiuio curando erat præfectus.*

9. Vt autem gustauit Architriclinus aquam vinum factam, & non sciebat, vndè esset, ministri autem sciebant, qui hauserant aquam, vocat sponsum architriclinus.

9. *Architriclinus autem simulatque vinum ex aquâ factum degustâsset, nec sciret, vnde esset haustum, suspicans factum ministrorum errore, quod tale vinum in extremum conuiuij distulissent, vocat ad se sponsum discere cupiens, quanam error occasione accidisset.*

10. Et dicit ei, Omnis homo primum bonum vinum ponit; & cùm inebriati fuerint, tunc id, quod deterius est. Tu autem seruâsti bonum vinum vsque adhuc.

10. *Cæteri, ait, qui solemne conuiuium exhibent, conuiuij initio optimum quodque vinum apponunt: post vbi iam temulenti minùs diiudicant palato,& hauriunt intemperantiùs, apponunt id quod deterius est. Tu contra vinum hoc,quo nullum adhuc appositum est generosius, ad finem vsque conuiuij reseruâsti.*

11. Hoc fecit initium signo-

11. *Ab hoc facto in Canâ Galilææ Dominus miraculorum gestionem est au-*

rum Iesus in Canâ Galilææ: & manifestauit gloriam suam, & crediderunt in eum Discipuli eius. *spicatus, paulatim Mundo suæ Diuinitatis argumenta prolaturus. Tum temporis signum hoc non ita multis animaduersum est, sed post maiore cum fide res manauit ad plures, Interim tamen Discipulorum fides qui aderant, est confirmata. Nuptiæ honorantur nostra, Calicis Eucharistici pocula prælibantur.*

SECTIO PRIMA.

Maria indicans meri defectum.

TEXTVS.

VERS. 1. NVPTIÆ factæ sunt in Canâ Galilææ, & erat Mater Iesu ibi.
2. Vocatus est autem & Iesus, & Discipuli eius ad nuptias.
3. Et deficiente vino, dicit Mater Iesu ad eum, Vinum non habent.
4. Et dicit ei Iesus, Quid mihi & tibi, mulier? nondum venit hora mea.
5. Dicit Mater eius ministris, Quodcumque dixerit vobis facite.

COMMENTARIVS Literalis.

§. I.

De Canâ Nuptijs.

1. *Quanam hac tertia dies?* DIE tertiâ nuptiæ factæ sunt in Canâ Galilææ. Post vocationem Discipulorum nuptiæ sequuntur, quæ sextâ Ianuarij die celebratæ sunt: quâ eadem die superiori anno Christus est baptizatus. Porro die tertiâ inquit Ioannes nuptias peractas: *Die tertiâ.* Quanam? Faber, *Tertia die, hoc est, Feriâ tertiâ nuptiæ factæ sunt.* Nam Iudæi hebdomadæ dies à Sabbato numerabant. Prima Sabbati dies erat Dominica, secunda Sabbati feria secunda; tertia Sabbati feria erat tertia. Si dixisset, die tertia Sabati nullum esset dubium: sed dixit, *Die tertia*; vnde omnino non probo interpretationem. Lyranus, *Tertiâ die à vocatione Philippi, & Nathanaëlis.* Et Caietanos, *Tertia die, à die, quâ venit Nathanael.*

2. *Authoris sententia.* Facilius, & congruentius explico; *Tertiâ die*, quâ Christus profectus est in Galilæam. Capitis primi vltimo loco sic Ioannes scribit: *In crastinum voluit exire in Galilæam.* Postea cùm ait, *Et die tertia*, sic est intelligendus: *die tertia* ab vltimâ, quam signauimus, scilicet ab illa, qua in Galilæam profectus est. Manè è Iudæâ discessit, iter fecit illâ die, & sequenti, peruenitque in Galilæam; die verò tertia ad nuptias est inuitatus. Ita Origenes initio tom. 9. in Ioan. *Cùm exire vellet Christus in Galilæam, inuenit Philippum, & dixit ei: sequere me. Die verò tertia post nuptiæ fiunt.*

3. *De Canâ.* *In Canâ Galilææ.* Est oppidum Galilææ distans à Nazareth, vbi Deipara cum Christo habitabat, milliaribus decem versùs Septemtrionem, authore Aranda tract. 2. cap. 4. *Cana zelum* significat, vnde Simon Cananæus *Zelotes* appellatur à patriâ. Sic de Canâ Brochardus p. 1. cap. 6. §. 1. *Ab Achone quinque leucis distat Cana Galilææ versus Eurum. Vsque in diem nostram, triclinium, & locus, vbi dispositæ erant sex hydriæ, ostenduntur.* D. Bonauentura, Vit. Chris. cap. 20. *Canà à Nazareth quatuor fere milliaribus disiuncta est.* Credo Andradæ terræ exploratori.

§. II.

De sponso vtroque.

4. *Ioannes sponsus.* NVptiæ factæ sunt. Quinam fuerit harum nuptiarum sponsus? Ruperti temporibus communis ferebat opinio Ioannem Euangelistam fuisse sponsum. *Euangelistam Ioannem* (ait lib. 2. in Ioan.) *relictis nuptijs Dominum sequi cœpisse arbitramur, Ipsius enim istas fuisse nuptias opinio fere omnium est. Tradunt namque historiæ, quod eum de nuptijs volentem vxorem ducere vocauerit Christus: & propterea quem a carnali voluptate retraxerat, potiori amoris sui dulce

dulcedine donauit. In Prol. antiquo ad Ioan. Hieronymo adscripto, sic. *Ioannem de nuptiis volentem nubere vocauit Dominus.* In alio Augustino dato: *Iste est Ioannes, quem Dominus ac fluctiuagâ nuptiarum tempestate vocauit.* subscribunt diuus Thomas Caietanus, Sotus, Maior, Ludolphus', Echius, Carthusianus, Bonauentura, Antoninus, Lyranus.

Hiero. Thom. Ral.

5\. *Opponatur opinio.* Sed tantorum Doctorum veniâ, haud leuibus argumentis opinio hæc potest impugnari. Primò, quoniam antiqui Ioannem vxorem nunquam duxisse asseruère. Adducor, quia si aliquis bonus auctor dixisset, Hieronymus diligentissimus obseruator hoc telo aduersùs Iouinianum fuisset vsus nuptias virginitati exæquantem. Deinde quia Christus propterea nuptiis interfuit, vt matrimonium approbaret. Ac si matrimonium iam ratum dissoluisset, reprobare potiùs coniugium, quàm approbare videretur. Præterea si nuptiarum fœdere Ioannes fuisset liberatus, statim vxore, cæterisque rebus relictis Christum secutus fuisset: id verò posteà fecit, a Christo cum fratre Iacobo ex mari Tiberiadis aduocatus. Matth. 4. Cæterùm vocatio ex nuptiis dignissima fuit, quæ Euangelicis mandaretur monumentis, fuisserque à Ioanne procul dubio prodita memoriæ, si contigisset. Nullam vero illius mentionem nec Ioannes, nec alius egit Euangelista. Denique (vt innui to.3.) virginitati Ioannis vocatio hæc minimè fauet. Præstantior enim virginitas, quæ à coniugij facibus abstrahitur. Vnicam reputo Deiparam inter coniugij flammas ampliùs coruscantem.

6\. *Assero Ioannem minimè* [illegible] *Aug.* Vnde assero minime Ioannem fuisse Sponsum. Augustinus pro alterâ sententiâ citatus, sic nostræ adhærescit tract. vlt.in Ioa. *Sunt qui senserint, & hi quidem non contemptibiles sacri eloquij tractatores à Christo Ioannem Apostolum propterea plus amatum, quòd neque vxorem duxerit, & ab ineunte pueritiâ castissimus vixerit. Hoc in scripturis Canonicis non euidenter apparet. Verùm tamen id multum adiuuat congruentiam huius sententiæ, quòd illa vita per eum significata est, vbi non erunt nuptiæ.* Epiphanius hær.51. *Tertiâ die factum est primum diuinum signum, cum quidam Discipuli cum Christo essent, non Andreas, non Petrus, non Ioannes, non Iacobus.* Affirmat apertè Ioannem nuptiis, & miraculo non interfuisse. Simon de Cas. lib.5. cap.1. *Cùm omnem congregationem Apostolorum primo anno prædicationis Christus fecerit, luce clarius patet non fuisse Ioannem vocatum de nuptiis, in quibus aquam secundo anno suæ prædicationis in vinum conuertit.* Rationem infirmam fateor, sed conclusionem fauentem retinet Barradius, Tolet.& alij.

Epiph. Casi.

7\. *An Sponsus Simon Cananæus.* Niceph. Quinam ergo Sponsus? Nicephorus lib. 8. cap.3. scribit, *Helena Constantini mater in Cana Galilææ, vbi Simonis Cananæi nuptiæ celebratæ sunt, ædem ædificauit.* Existimo infirmo fundamini hærenti opinioni huic Cananæi nomen dedisse: vnde reiicienda.

8\. *An Magdalena Sponsa.* Anton. Porrò & nuptiarum assignatur Sponsa. D. Antoninus 3. p. ti. 21. §. 3. asserit existimâsse nonnullos Mariam Magdalenam Sponsam extitisse, quæ propterea quod sponso est priuata, libidini se mancipârit. Nihil id verisimilitudinis habere affirmo. Constet igitur de vtroque sponso minimè constare.

Escob.& Mend.in Euang.de Temp.T.I.

§. III.

Vndenam Christus & Deipara inuitati?

9\. *Christus & Deipara inuitati.* ET *erat mater Iesu ibi.* Credo alicuius familiaris, vel consanguinei Christi celebratas nuptias, cùm video Deiparam (inuitatam procul dubio) è Nazaretha Canam venisse, reuertentémque è Iudæa Nazaretham Christum ad easdem nuptias cum Discipulis aduocatum.

10\. *Cur nuptiis interfuerunt.* Cur non recusauit nuptiis, (vbi lætitia frequenter immodica, vbi ciborum superfluitas, ac indulgentia meri) dignentur interesse? An vt primi miraculi edendi haberet occasionem, quo suam potentiam manifestaret? Cyrillus lib. 2. cap. 22. *Miraculi potiùs gratiâ, quod facturus erat, quàm conuiuij gratiâ ad nuptias profectus est.* An vt suâ præsentiâ nuptias approbaret? Augustinus trac. 9. *Quod Dominus inuitatus venerit ad nuptias, confirmare voluit, quod ipse fecit nuptias.* Cyrillus, *Hoc signo sanctificabantur nuptiæ.* Beda hom. de Nupt. to.7. *Si nuptiis debita castitate celebratis culpa inesset, nequaquam Dominus ad has veniret, nequaquam eas signorum suorum initiis consecrare voluisset.* Et Euthymius, *Qui nuptias condiderat, venit, vt eas honoraret, suáque præsentiâ sanctificaret.*

Cyril. August. Cyril. Beda. Euthy.

11\. *An Iosephus interfuerit.* Epiph. Rogas, cur memoria non fiat de Iosepho Deiparæ Sponso ad nuptias inuitato? Respondeo inuitari non potuisse, qui iam ex viuis excesserat asserente Epiphanio hær. 78. & aliis. de quo tom.3.lib.3.

§. IV.

De vini defectu à Deiparâ indicato.

12\. *An vinum omnino defuisset cum orauit Deipara?* ET *deficiente vino.* Defecit-ne omnino vinum, antè quàm Deipara Christum oraret? Augustinus ser.41. de Temp. *Debemus aduertere, quod de nuptiali vino pars aliqua adhuc fortè residerat.* D. Thomas, *Virgo non distulit vsque ad extremam necessitatem, sed deficiente vino, id est, dum esset in deficiendo.* Lyranus, *Vinum non habent, ad sufficientiam. Voluit enim Virgo præuenire totalem vini defectum, ne appareret confusio.* Carthusianus & alij contestantur.

August. Thom. Carth.

13\. *Huic hæreo sententiæ.* Quibus hæreo, licet Textus Græcus fauere minimè videatur. *ὑστερήσαντος οἴνου.* Hoc est, *Vbi defecisset vinum*, vt vertit Pagninus. Intelligo tamen defecisse vim meri, non pene exhaustam. Caietanus, *Non dixit Euangelista, Et cùm defecisset vinum, sed deficiente vino; ad significandum, inchoatum defectum vini, non consummatum.*

Caiet.

14\. *Vndenam meri defectum Deipara agnouerit.* *Dicit mater Iesu ad eum, Vinum non habent.* Pro suâ eximiâ charitate Deipara à Filio petiit, vt nuptiarum defectui succurreret, vinumque, quod deerat, suppeditaret. Vndenam meri defectum Deipara agnouit? Ministri Sponso, & Deiparæ consanguineæ penuriam indicauerunt. In cuius robur quærito, an Virgo propè Filium discumberet, an inter fœminas? Inter viros assero prope Filium minimè accubuisse. Si inter fœminas accumbebat, surrexit-ne è lecto, vt Filium alloqueretur? Existimo Deiparam cum fœminis accumbentem propè Filium adesse, qui

extremus virorum, ideóque facile Filium allocutam. Siue malis, viros priùs sumpsisse cibum, fœminas postmodum. Cum vinum defecit, conuiuium virorum erat, inter quos Dominus edebat. Fœminæ interim consanguineæ ministris ministrabant, quæ conuiuio opus erant, quibus cum Deipara aderat. Vnde factum est, vt vini defectum agnosceret. Postquam agnouit, ad Filium discumbentem accessit, defectúmque hisce verbis, *Vinum non habent*, fecit certiorem.

15. *Arbitror pœnes Virginem necessaria curare.* Profectò illis verbis nisus: *Et erat Mater Iesu ibi*, arbitratus sum semper inuitatum quidem Christum ad nuptias, sed Deiparam specialiter præcessisse, vt velut consanguinea, aut familiaris admodum coniugum ad præparationem eorum, quæ ad conuiuium necessaria erant suum præstaret ministerium. Vnde Bonauentura de vit. Chri. *Deipara non accubuit mensæ, sed eorum gessit curam, quæ ad nuptias attinebant. Id quod probatur, quoniam ipsa vinum defecisse sensit, ipsa Filium precata est, maistros admonuit, vt illius imperata facerent.* (Bonau.)

§. V.

Christus Deiparæ respondet.

16. *Haud repulsam indicant verba.* (Iustin.) ET dicit ei Iesus, *Quid mihi, & tibi mulier?* Miraculum illico excitatum manifeste probat falli eos, qui iudicant Christum molestiâ aliqua affectum, vel à petendo, Matrem repulisse. Iustinus Explic. qq. à Gent. propos. quæst. 36. *Christus Matrem verbo non obiurgauit, quam re honorauit.*

17. *Duplex expositio.* (Epiph.) Sententiam Domini exponamus. *Quid mihi, & tibi mulier?* Id est, quid spectat ad me, & te vini penuria. Epiphanius hære. 51. *Quid mihi, & tibi cura est* Caietanus, Carthusianus, & alij. *Quid mihi & tibi est mulier?* Id est, Quid tibi mecum est in edendis miraculis. Augustinus lib. de vera Relig. cap. 8. *Aquam in vinum conuersurus Christus vt Deus, recede à me mulier, inquit: quid mihi, & tibi est?* Gregorius lib. 8. Epist. ex Registro epist. 42. *In miraculo, quod ex tua natura non habeo te minimè recognosco.* (August.) (Gregor.)

18. *Secundam approbo.* Initio ergo miraculorum voluit ostendere, quonam pacto ea esset excitaturus, diuinâ scilicet potestate. Nam præter naturam humanam, quam accepit ex Matre, diuinam habebat ex Patre miraculorum operatricem. Eandem rationem reddit Euthymius, cur mulierem, non Matrem Dominus Virginem appellarit. *Non dixit Christus: Mater: sed, mulier, tanquam Deus; id est, quia Deus erat, Deum se ostendens Matrem appellauit mulierem.* (Euthy.)

19. *Maria mulier vocatur non aspero sermone.* (Epiph.) (Iustin.) Aliter Epiphanius asserens mulierem vocatam, vt intelligeremus Deiparam nec esse Deum, nec diuina latriæ adoratione venerandam. At Iustinus quæst. 136. *Non obiurgandæ Matris causâ à Seruatore dictum est. Mulier; sed vt hoc declararet, Ne nos dicant eas esse, qui nobis vinum in nuptiis consumptum, cura esse polliciti simus. Tamen, ó pia mulier abundantia amoris, si vis ne eis vinum deficiat, dic ministris, vt ea, quæ iubeo, faciant.*

20. *Mulier Hebraicè, non sonat durè.* (Tolet.) (Carth.) Assero Hebræis minimè asperum vocabulum, phrasis enim vsitata erat, quæ verba assolent emollescere. Toletus adhæc: *Quare Christus mulieris vocabulo vsus sit, existimo causam fuisse consuetudinem, & loquendi modum eo tempore communem.* Et Carthusianus, *Mulier, non sonat durè secundùm idioma Hebræum.* Apertè ostenditur, si Dominus se filium Matris curam gerentem manifestans, hoc eodem vsus vocabulo apud Caluariæ montem ait Deiparenti, *Mulier, ecce filius tuus.* Ioa. 19.

Nondum venit hora mea. Quamnam Christus suam horam appellat? An hora passionis? Asserit Augustinus, Gregorius, Beda, Athanasius. *Scient Iesus, quia venit hora eius vt transeat de hoc Mundo ad Patrem.* Ioa. 13. *Pater, venit hora.* Ioa. 17. *Nondum venerat hora eius.* Ioa. 7. An hora ad miraculum opportuna? Chrysostomus, *Nondum venit hora mea, id est, nondum cognitus sum præsentibus. Nondum etiam sciunt vinum deesse. Sine id primùm intelligam. Oportet indigentes petant, vt miraculum vniuersis appareat,* Hærent Theophylactus, Euthymius, & Caietanus. An hora edendi miraculi à Patre præcognita? Irenæus lib. 3. cap. 18. *Nihil incomptum, atque intempestiuum apud verbum. Præcognita enim sunt hæc omnia à Patre: perficiuntur autem à Filio apto tempore. Propter hoc properante Mariâ, & ante volente participare compendij poculo: Dominus repellens intempestiuam eius festinationem,* dixit: *Quid mihi, & tibi est, mulier? nondum venit hora mea: expectans eam horam, quæ est à Patre præcognita.* 21 *Quamnam Christi horam vocat.* (Au[g]. & [Greg.] Ioa. 13. 17 & 7. Chrys[o]st. [Theo]ph. & a[l]. Iren.)

22 *Antecepit.* Puto equidem Christum de horâ, seu tempore locutum, quòd miraculorum principio destinarat, nisi Mater interuenisset apud se potentissima. Petis, Mater, vt miraculum primum geram; nondum venit hora; statui enim Ierosolymis alio tempore inchoare. Veruntamen, te postulante, tempus anteuertam, & quod petis efficiam. Simile illud apud eundem Ioannem. *Ego non ascendam ad diem festum istum, quia meum tempus nondum impletum est.* Cap. 7. scilicet tempus ad diem festum ascendendi. Impletum autem paulo post. Nam ad eam festiuitatem paulo post est profectus. Adnoto, quantum Dominus Deiparæ precibus detulerit, Cyrillo proferente; *Quantus honor parentibus debeatur, Christus ostendit: cum statim ad actum propter Matrem accedit: quem quantum in eo erat, parumper distulisset.* (Ioa. 7) (Cyril.)

§. VI.

Ministrantibus Virgo imperat, vt quidquid Dominus iuberet exequerentur.

23. *Virginis fiducia.* (Bernar.) DIcit Mater eius ministris, *Quodcumque dixerit vobis facite.* Virginis fiduciam circa excitandum miraculum adnoto. Bernardus ser. de verb. Apoc. *Non desperauit Virgo ministros admonens facere, quod Christus eis diceret.* Et de grad. super grad. 12. *Disce in Matre Domini magnam in mirabilibus fidem habere. Non defuit pietati fides, efficacia voto.* Ambros. ad Psal. 118. Octon. 16. *Mater, quæ Christi sciebat affectum, dicit ministris: Quodcumque dixerit vobis, facite.*

Vndenam

24. *Vndenam nouerit, Christum aliquid imperaturũ:* Iusti.

Vndenam nouit Virgo Christum ministris aliquid imperaturum: si poterat Dominus siue ministerio illorum vel in hydriis vinum facere, vel in poculis, vel in mensa? Iustinus putat à Christo Matri dictum: *Si vis, ne eis vinum deficiat, dic ministris, vt ea quæ iubeo, faciant.* Attamen Iustini sententia verborum Domini continet paraphrasim, & expositionem. Euthymius, & Bonauentura arbitrantur Deiparam ministros monuisse, vt miraculum cum ipsa peterent. Ite ad Filium meum, petite &c. Non probo, cur enim Ioannes illius sententiæ. *Quodcumque dixerit vobis facite*, meminisset; illa verò. *Ite ad Filium meum, petite, &c.* silentio inuolueret?

Euth. Bonau.

25. *Authoris placitum.*

Arbitror ergo verbi illius. *Quodcúmque dixerit vobis facite*, iudictionem ex eximiâ ortam prudentiâ, Filiique notitiâ. Persuaserat enim sibi tempus iam adesse Christo excitandi miracula: nihilque sibi petenti Filium abnegaturum. A ministris verò rem exordiendam intellexerat, per quos vinum ministris distribuebatur. Quòd si Chrysostomi vera interpretatio illorum verborum: *Nondum venit hora mea*, nempe nondum est tempus patrandi miraculi; quod excitabo, cum tempus aduenerit: Virgo interpretationem intellexit; & ideo ministros monuit, vt quo tempore Christus miraculum edere vellet, cunctis in rebus iubenti obtemperarent.

Haymo denique approbandus affirmans Virginem spiritu prophetiæ nouisse miraculum à Filio patrandum; atque ideo sic fuisse ministris allocutam. *Licèt Dominus taliter fuisset locutus, tamen Virgo sciebat per spiritum prophetia, quod ad hoc venerat Dominus ad nuptias, vt miraculum ibi patraret, conuertendo aquam in vinum. Et ideo fiducialiter imperauit ministris, vt obedirent voci Filij iubentis.* Et Gaudentius tract. 9. *Non Virgo mandaret ministris, Quodcumque, &c. nisi Spiritu sancto plena virtutem responsionis Christi cognouisset.* 26.

Aliter probabilius. Haymo.

Gauden.

IN IESVM NATVRÆ DOMINVM,

PANEGYRICVS MORALIS PRIMVS CIRCA LITERAM.

EX MARIA INDICANTE Meri defectum.

OBSERVATIO I.

Ad illa verba:

Nuptiæ factæ sunt in Canâ Galilææ, & erat Mater Iesu ibi. Vocatus est autem, & Iesus ad nuptias.

Illæ nuptiæ, quæ inuitato Deo, colligantur, minimè dissoluuntur.

Edoceo fœminas coniugio illigandas, præcedentem nuptias impudicitiam caussam esse diuortij.

27. *Taxantur fœminæ facilitate laborantes vel circa sponsi voluptates, liberas, nempe oscula, &c.*

VAM prudenter coniuges Iesum ad nuptias inuitarunt! Hinc colligo coniugium illud minimè dissolutum fuisse, nec ex vocatione sponso effectâ: vt innuatur illud coniugium stabile (nullâ diuortij abstractione intercedente) quod amico Deo contrahitur. Vidi fœminas antè coniugium puritatis contemptrices, vt futuris placeant sponsis, qui quidem eas vulgares reputantes, & facilitate laborantes ingenij, post coniugium despiciunt, vnde cordium vnitas, diuortio intercedente distrahitur. At quæ antè matrimonium initum constantes, ac fortes ostenduntur, Deo ad nuptias inuitato, tenaciter à viris assolent magno pretio haberi, & feliciter reputari. Mihi credite, fœmina nec videatur à coniuge, donec coniugium sit celebrandum.

Coniugio primo peragendo operam daturus Conditor, *immisit soporem in Adam, cùmque obdormisset, tulit vnam de costis eius, & ædificauit costam, quam tulerat de Adam, in mulierem.* Gen.2. Vbi Hugo Cardin. *Immisit ergo Dominus Deus soporem, non somnum, sed ecstasim, in quâ creditur interfuisse cœlesti Curiæ.* Et cur Adamus, dum ei paratur sponsa, in cœlum abripitur? An vt summam Angelorum pacem contempletur, Personarum beatissimæ Trinitatis vnitatem, vt sint *duo in carne vna?* Non ambigo, sed accommodatiùs, ideo reor ecstasi affectum, seu mentis eleuatione futurum sponsum; cùm ne vsque ad coniugij tempus circa se intueatur sponsam, tum vt ad cælum ascendens totam cælestem Curiam inuitet ad nuptiarum celebrationem. Qui vacat spiritualibus orationis, ac meditationis exercitamentis, dum coniugio illigandus est, existimet se Deum ad nuptias inuitasse. Quàm felix coniugium *Erunt duo in carne vna*, ex Angelica præmissâ puritate!

28. *Adamus coniugio illigandus ecstasi afficitur, ne videret iuxta se futurã sponsam, & vt ad nuptias Deum inuitaret spiritualibus vacando.* Genes. 2. Hugo.

29. Corpore Adami formato, *Inspirauit Deus in faciem eius spiraculum vitæ, & factus est homo in animam viuentem.* Gen. 2. Post conditionem Adami, exædificationi fœminæ Conditor operam expendit. Voco ad quæstionem, Quare non simul Eua cum Adamo crearetur? An non in reliquis animantibus simul vtrúmque sexum, vnâ voce excitauit? Ita planè, sed humanos coniuges formaturus priùs excitat virum. D. Basilius Sele. Ora. 2. respondet reliquorum animantium sexum vtrumque simul excitatum, quia nihil refert, quod mas fœminam videret priusquam coniugio colligarentur. At homo separatim aptè creatur, ne ante coniugium futuram videret sponsam. *Si enim* addit, *scriptum esset, quòd similiter insufflauerit Deus, in faciem formatæ mulieris & facta fuerit in animam viuam, iam quidem plurimum lucis accederet.* Nimia esset aspectatio, si simul conderentur. Nimia esset notitia. Vulgariter expono. *Fuera esta la muger muy à vista del que auia de ser su marido.* Quod assolet (si adsit licentia nuptiarum spe.) coniugali obesse vnitati. O quàm vnum coniuges, ex illâ creationis separatione, fuere excitati. *Non ex terra,* (ait Præsul) *sed ex latere membrum mutuatur: partitur corpus, vt mentem coaptet; & natura vna dissipatur arte formantis, vt vna mens construatur ad imitationem naturæ.* Vnus animus haud diuidendus resultat ex partito corpore, ex separatione fœminæ à viro, eo tempore, quo de contrahendo coniugio agitur.

Non creatur simul Adam & Eua, vt sponsa ante coniugium à viro familiariter videatur. Genes. 2. Basil. Seleu.

Summa vnitas coniugum ex prænia castitate futuræ vxoris. Basil.

30. Illarum Dominus nuptiarum author *ædificauit costam, quam tulerat de Adam, in mulierem: & adduxit eam ad Adam.* Gen. 2. Tam reclusa coniux antè coniugium, ne à viro posset aspici, ipsa fuerit domus, aut tabernaculum, quo reciperetur. Porrò Deus inuitatus ad nuptias simul denuo videndam viro apponit sponsam, & interesse dignatur nuptiali solemni. Quam meritò clamauit sponsus, *Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea.* Ibid. Vxor enim non visa vsque ad coniugij instantiam, ad nuptias inuitato Deo, æternùm est sponsi menti colliganda. Chrysologus ser. 99. *Quos Deus coniunxit, natura sociat; & facit Deus, vt sit homo vnus duo, duo vnus: alter ipse homo.* Et quandonam deficit (materiali, aut spirituali odij diuortio) animorum colligatio, si Deus inuitatus ad nuptias coniugem pudicam ab sponsi separauit aspectu, & consuetudine. Quam diuortij infallibiliter sequendi amatrix, quæ impudici sponsi morem gerens vel permissam indulget voluptatem! O si prudens Gentilis monitum didicisset! *Bonum scortum, mala vxor.* Liceat materna exprimere lingua, *Buena para dama, mala para muger.*

Deus inuitatus ad nuptias (ex coniugum prænia puritate) stabilem efficit vnionem. Genes. 2.

Chrysol.

Perian.

OBSERVATIO II.

Ad illa verba:

Et deficiente vino, dicit Mater Iesu ad eum, Vinum non habent.

Illico apud nuptias vinum deficit.

Vbi de mundialium bonorum inanitate, mendacio.

IDIMVS apud appositum ex accurata præparatione conuiuium, vbi inuitati sub Christus & Discipuli, 31.
(vel ipsis præsentibus) illicò merum defecisse. O quam adnatus vel coniugij lætitiæ defectus! Quis crederet coniuges hodie lætitiâ affectos, mox mœrore conturbandos. Coniugij natura citò panem nuptialem absumi, inopiâ succedente.

32. Iam Paulus monuerat, *Et si nupserit virgo, non peccauit, tribulationem tamen carnis habebunt huiusmodi.* 1. Cor. 7. Obiicite vobis virginem pudicitiâ ornatam quæ non peccauit, nuptui tradendam, (vti dicebamus pro dina Obseruat.) sed castitate præuiâ viri ad se abripuit amorem. Illigati sunt, vnum sunt. An mœstitiâ disturbabuntur? *Tribulationem tamen carnis habebunt huiusmodi.* Id est habebunt huiusmodi tribulationem, scilicet ipsius coniugij. Idem enim est coniugium iniri, & curis innumeris disturbari. Et quonam modo, ais, vniti animi amoris vinculo, possunt mœstitudine vulnerari? Respondet D. Paulinus Epist. 39. *Nunquam in carnalibus affectionibus ita quiescit animus, vt cruciatu careat: dum necessitudines suas aut bonas amat cum amittendi metu, aut malas odit cum amittendi voto: in vtroque miserijs sustinendis semper obnoxius.* Illud ad argumentum: *Aut bonas amat cum amittendi metu.* Quo ardentior probam in vxorem mariti defertur animus, aut vxoris bonum in maritum, eo grauiori metus vulnere sauciatur: si ægritudine afficitur? si corripitur fato?

Adnata est coniugio tribulatio. 1. Cor. 17.

Pauli

Cum Dominus, vt se se nostræ ruditati accommodaret, cœlestis patriæ gaudia manifestari curat, mundialium rerum deliciis temporalibus exprimit æterna. Sæpe conuiuij po cœlestem obiecit exultationem; meracissima gaudia meri haustu exposuit; calicis aquæ frigidæ grati quidem sitienti memoria nos ad cœlestia gaudia inuitauit. Attamen cùm præstantissimum hominum gaudium sit licitæ expectatæ nuptiarum voluptates, non solùm non inuitamur ad huiusmodi nuptias, sed omnino hæ à patria cœlesti ablegantur, Fante Domino, *Non nubent, neque nubentur, sed erunt sicut Angeli Dei in cælo.* Mat. 22. Agni solummodo metaphoricæ nuptiæ puritatis amatoribus, præsentantur. Cur igitur à patriâ cœlesti non exulat concentus, conuiuium, chorea: exulant tamen nuptiarum voluptates? Quia bonum est insidiis plenum, tótque oppletum laboribus, vt posset expertos à cœlesti vestibulo ablegare, si sibi persuaderent ad nuptias æternas aduocari. Vnde monet Ambrosius ad Psal. 39. *Et tu iam nullas insidias pertimescas. Adam vt caderet, à serpente deceptus est, & flexus est ab vxore. Ideo iam nullæ in Paradiso nuptiæ, sed omnes erunt sine celebritatibus nuptiarum sicut Angeli Dei.* Ac si diceret, Non terreamini, non fugiatis à patriâ cœlesti memores Paradisi. Terrena illa patria erat, nuptiæ aderant, consequenter insidiæ parabantur: apud cœlestem patriam nullæ nuptiæ; vnde Angelicæ vos expectant voluptates. An non possent nuptiæ defæcari, si cum conuiuia, concentus, aliaque mundialia bona abstrahuntur à fæcibus, vt ad cœlicolas referantur? Certè nuptiæ adeo omnium incommoditatum epilogatio sunt, vt fæcibus abstractis, nihil puri liquoris possit

Apud cœlicolas ... pirate ... defæcata ... periri ... to præter ... ma ... ta epilogatio.

Matt. 22.

Ambro.

remanere

remanere epotandum in pa...

34 Plurarchus de audi. Poet. *Gorgias dicebat, tragœdiam totam esse deceptionem.* Si velis tragœdiam exprimere, ut ablegato mendacio, veritas persistat, minimè poteris, quia tota deceptio est. Nuptias liceat tragœdiam appellare totam vtique deceptionem. D. Basilius lib. de vera virg. sic Virginem nuptias repellentem commendauit. *Quippe coniugij finem corruptionem, & initiam esse considerans, ex ipso fine totam nuptiarum tragœdiam prudenti ratione collegit: declinansque primam tristitiæ causam, manentem quoque ex ea pressuram effugit.* Nuptiarum planè voluptates *tota deceptio*, quia *tota tragœdia*, si cures detrahere incommoda, vt sola voluptas perseueret, solæ pressuræ manent: *Manentem quoque ex ea pressuram.* Vnde reliquum nihil, quod possit cælestis patriæ æternitati reseruari.

Nuptiæ tota tragœdia, nec in ijs est gaudij veri expressio. Plutarc. Basil.

35 Adhuc pondero particulam, *Totam nuptiarum tragœdiam.* An non aliqua particula voluptatis? Nec nuptiarum panis, aut vinum, mica, aut stilla confingenda est, quia nulla apud nuptias merax voluptas. Vulgariter expendo: *No ay ni el pan, ni el vino de la boda.* Non adest panis particula, nec vini stilla; hic enim non deficit vinum, sed omnino non est. Epicurus tam sedulus, ac diligens voluptatum vestigator requisiuit à nuptiis, num particulam voluptatis c... eis capere posset, & post diligentissimam inquisitionem minime inuenit. Clemens Alex. lib. 2. strom. *Democritus repudiat matrimonium propter multas, quæ ex ipso oriuntur, molestias. Ei autem Epicurus quoque assentitur, & quicumque in voluptate bonum collocant.* Quia scilicet in coniugio nec diligentissimo vestigatori particula subest voluptatis. Aiebat Hipponactes, *Bini sunt cum vxore iucundissimi dies, alter quo ducitur, alter quo mortua effertur.* Illam particulam *sunt* à primo die repello, quia licet illa dies, qua ducitur vxor iucundissima videtur, verè non est, ipso in diei vestibulo lætitiæ vino deficiente.

Non adest in nuptijs panis aut vinum ad totius vini defectum integrum est. Clemens. Alex. Hippon.

Observatio III.

Ad illa verba:

Et deficiente vino, dicit Mater Iesu ad eum, Vinum non habent.

Deipara, vino deficiente lætificante, procurat coniugibus mirabilem vini conuersionem, seu Eucharistiæ frequentiam.

Ad innumera enim matrimonij incommoda subeunda, necessarium subsidium frequentia Communionis.

36 Ex D. Gaudentij mente apud Canæ nuptias Eucharistiæ *prælibatum est Sacramentum* ea assumendum frequentia, vt possit participatione calicis designari, quæ quidem sacerdotalis est. Videns ergo Deipara quam illicò vel apud nuptias vinum lætitiæ deficit ob irruentia incommoda, nuptis prouidere curat Eucharistici meri subsidium, quo facilè possint tot illa irruentia superare. Laborantibus vobis, ô coniuges, frequens huiusmodi Dei visitatio necessaria est.

Gauden.

Apparebat Deus frequenter Abrahamo vxore superstite, obeunte autem Sara, assiduis illis visitationibus priuatur. Rupertus lib. 6. in Gen. 35. *Notandum, quia Deus vberius Abrahæ apparuisse non legitur.* Apparebat profectò aliquando, sed vberiùs velut antea minimè Patriarcham inuisebat. Cur ita? Profectò quia coniugio persistente plurimis Dei visitationibus egebat Abraham, vt tot necessariò ex ipsa coniugij conditione exorientes posset incommoditates sustinere. At dissoluto coniugio haud tanti ponderis vini defectus, hoc est, visitationum cælestium carentia. Necessariæ vobis, ô coniuges frequentes Dei in Eucharistico vino visitationes, vt possitis innumera incommoda tolerare. Nam *deficiente* hoc *vino* virtus deficiet animæ, vnde sub onere sit gemendum. 37.

Dum vxor superstes, Abraham frequenti Dei visitatione fulcitur, vt ederentur coniuges. Rupert.

Ait D. Cyprianus aduersùs diabolum necessariam esse Eucharistiæ frequentiam. Stobeus ser. 69. *Quando maritus vxorem domum ducit, non solum vt videtur, vxorem accipit; sed vnà cum ipsa quoque introducit, aut bonum sibi dæmonem, aut contrarium.* Bona vxor dæmon bonus? Vel bonæ vxoris bonitas dæmoniaca est: Quid si dæmon contrarius, & improbus? Anaxandrides, *Non amplius tibi iucunda est vita, cum improba, & maledicta, & amentia plena vxor obtigerit; ita te ipsum munito, vt omnem eius improbitatem latuus.* Munito te igitur Eucharistiæ frequentia dæmoni formidabili, vt Cyprianus asseruit. 38.

Aduersus coniugis nequissimi diabolices ausus Eucharistia necessaria est. Cypr. Stobæ. Anaxan.

Emphaticum accipe Tertulliani testimonium lib. de Monog. cap. 11. *Matrimonium postulas ab Episcopis, a Presbyteris, a Diaconis. Et illi plane sic dabunt viros, & vxores, quomodo buccellas.* Ad quæ Pamelius *Buccellas Eucharistiam* interpretatur, quam olim fideles a Presbyteris accipiebant domum relaturi. Cur ergo sic dantur viri & vxores quomodo buccellæ, quomodo Eucharistia? An quia Eucharistia aliud est, & aliud videtur: sicut matrimonij status? sic noster ingeniosus in Iudith Interpres. Ast ego assero sic dandos connubio viros & vxores sicut buccellas: sic buccellas Eucharisticas dandas sicut virum & vxorem. Hoc est, pariter a sacris ministris præparandum esse & nuptiarum apparatum, & Eucharistiæ administrationem; quia coniugium sine Eucharistiæ præsidio captiuitas esset: & sic coniux vnus alteri inuicem traderetur, ac distorquendus à diabolo. 39.

Simul nuptiæ celebrantur, & Eucharistia traditur nuptis, in præsidium ærumnarum. Tertull. Pamel.

Dum videris Christum nuptias honoraturum aduentare, non inde colligas, vndéquaque felicem statum. Profectò fælix illud coniugium, quod instituit ipse Eucharistici poculi inuentor. Aiebat acutè Hieronymus Epist. 2. ad Nepot. *Prædicator pœnitentiæ nuptias conciliet.* Sic allicio ad intentum: Conciliet nuptias, qui simul prædicat confessionem, siue pœnitentiæ frequentiam. Et ille intersit nuptias honoraturus, qui simul non solùm prædicabit, sed instituet salutaris poculi Sacramentum. Conciliatores nuptiarum, simul siris pœnitentiæ, & Communionis frequentiæ prædicatores; ne insidias præparetis eis, quos felici statu donari procuratis. 40.

Fælix coniugium, quod conciliat confessionis, & communionis prædicator.

Observatio IV.

Ad illa verba.

Et deficiente vino, dicit Mater Iesu ad eum, Vinum non habent.

Cùm vinum non omnino euacuatum esset, asserit Deipara, illos vinum non habere.

Etenim vel mundialis deliciarum abundantia carentia delitiarum est.

41. *Cum mundiales vino voluptates abundant verè vinum non habent.* Caiet.

AD illa verba: *Deficiente vino*, ait Caietanus, *Aperitur quod vinum non penitus defecerat. Non enim dixit, Cum defecisset vinum, sed deficiente vino, ad inchoatum defectum, non consummatum* Si vinum non penitus defecerat, sed tantum inchoatio defectus apparebat, (quæ quidem omnibus rebus consumptibilibus adnata est, nam incipiunt deficere, cùm incipiunt absumi) quonammodo Deipara dixit: *Vinum non habent*? Profectò si Clem. Alex. authore mundialis voluptas designatur in nuptiis, non solùm quando deficit, sed quando plenissima, verè possimus inclamare: *Voluptatem non habent*; quia abundantia mundialis vini, ipsius vini est euacuatio: *Vinum non habent.*

Clemens.

42. *Pharaonis filia abundans d[illegible] ... penuriam [illegible]* Cant. 1. Tertull.

Clamabat Sponsa Salomonis deliciis affluens secularibus, Pharaonis vtique filia. *Introduxit me Rex in cellaria sua, exultabimus, & lætabimur in te.* Cant. 1 Cur introductam in cellaria vini se profitetur Sponsa, si non licebat ei vel stillam meri absumere? *Osculetur*, ait, *me osculo o[illegible]*. Ibid. [illegible] *Osculetur* respicit vxorum consuetudinem à vino adeo abstinendi, vt Tertullianus Apolo[illegible]. 6. dixerit, *Cum mulieres vsque adeo [v]ino abstinerent, vt matronam ob resignatos cellæ vinariæ loculos sui inedia necarint: sub Romulo verò quæ [v]inum attigerat, impune à Metenio marito trucidata est: id circo & oscula propinquis necessitas erat, vt spiritu indicarentur.* Igitur osculetur me, & iudicabor, num hauserim vinum: à quo omnino lubuit abstinere? Iam requiro, Quid cum introductione ad cellaria vini, vbi [a]bundantia, tam ineffabilis abstinentia? Certè ipsa redundantia vini, ipsa lætitiæ, & exultationis secularis abundantia sitis est, penuria est: [non] penitus deficiente vino, cùm abundans vini [præ]sentatur.

43. *Salomon ipse in vini vbertate [illegible] abundantia abstinens ab[illegible] voluptate.* Eccli. 2.

Salomonem audiamus iam sponsum, *Cogitaui [in] corde meo abstinere à vino carnem meam. Ædificaui mihi domos, & plantaui vineas.* Eccl. 2. Si cog[itauit] abstinere à vino quonammodo vineis plantandis operam impendit? Profectò, quia ex[peri]entiâ edoctus nunquam tam se abstractum putabat à vino voluptatum, quàm cum earum [pos]sidebatur abundantiam. Vis à vino abstinere? Vinearum copia, seu deliciarum redundantia a[p]ponatur; quia abundantia vini mundialis voluptatis tam adnata defectui: vt exundanti torculari, possit expertus inclamitare, *Vinum non habent.*

44. *Diues sitiens, dum redundans vini cellaria.* Luc. 16.

Audisti diuitem proclamantem, *Pater Abraham, mitte Lazarum, vt intingat digitum in aquam, & refrigeret linguam meam.* Luc. 16. Mysticus (ex Chrysologi mente) adest mundialium deliciarum vini potator. An satiatus ex abundantia fuerit? Cur ô Domine tot delici[as] in vno diuite copulari permittis: D. Zeno. Vero. ser. de Euang. Luc. *Si forte ipsum nimietate ipsâ satiatum ad sensum, & intelligentiam humanitatis adduceret* Nimietas satiat alios, sed miser ille voluptatum amator in nimietate meri sitit: *Mitte Lazarum &c.* Et quando non secularium deliciarum copia, tota penuria est?

Zeno.

45. *Mundialis voluptas solam speciem refert vuarũ, vuas non unt.* Deut. 3. Egesip.

Quare? Quia apparatus abundantiæ vini illius, sine satisfactione, sine veritate boni. Solum continet apparatum. *De vinea Sodomorum vinea eorum*, (ne a vini metaphorâ recedamus,) *& de suburbanis Gomorrhæ.* Deut. 33. Mundiales deliciæ vino Sodomæ comparantur, quia specie tenus, Ægesippus lib. 4. cap. 18. *Species illic ad speciem poma viridantia, formatos vuarum racemos, vt edendi generent spectantibus cupiditatem, Si carpas, fatiscunt, & resoluuntur in cineres.* En Mundi voluptates.

Observatio V.

Ad illa verba:

Quodcumque dixerit vobis, facite.

Monet Virgo ministros, vt ipsi propriam causam gerentes miraculum cum ipsa efflagitent.

Oratio etenim multorum in propria causa, efficacissima est.

46. *Intercessionibus sanctorũ non omnino nitari, nisi de propria sis etiam can[ta]tus.* Euthy. Theoph.

PVTAT Euthymius Deiparam ministros monuisse, vt miraculum [cum] ipsa peterent. *Virgo mensæ mini[st]ros admonet, vt ipsi adsint, & ipsi quoque aliomodo cum ipsa deprecentur.* Et Theophylactus. *Ministris dicit Mater. Quidquid dixerit vobis facite. Atque ita cùm maior fieret petitio, cùmque acce[ssi]sse[n]t [ii], ac petiissent*, consequ[u]ntur. Tam efficax est multorum oratio, vt ministri mensæ simul cum Virgine miraculi patrationem consequantur, quam sola Virgo deprecans consequuta non est? Attende.

47. *Debemus precari cum ipsa Deipara, vt consequamur.* Chrysol.

Excogitationem hanc expendo de mente Chrysostomi. Deficiente vino ait Mater, *Vinum non habent.* Asperius videtur Iesus respondisse: *Quid mihi, & tibi est mulier? nondum venit hora mea.* Illa autem mi[ni]stris, *Quodcunque dixerit vobis facite.* Si Iesus renuit miraculum facere, importuna videtur negotiatio. *Id circo* (ait Pater) *palam minist[r]os accersiuit, vt a pluribus rogaretur.* Ad ministros confugit Dei Mater, vt impetrent ipsi, quod ipsa Dei Mater non obtinuit? [C]ertè hinc orationis communis, seu multorum precum v[ir]tus innuitur: sed altioris doctrinæ documentum Virgo tradit, oportere scilicet nos non omnino credere intercessioni Diuorum, sed de propriâ causâ solicitos ostentari. Vnde apprime Euthymius, *Et ipsi quoque cum ipsa deprecentur.* Efficacissima planè Deiparæ

paræ intercessio, sed videtur a Filio refutari, donec ipsi ministri, ad quos attinebat, simul cum Virgine precarentur. Vnde Dominus, *Quid mihi, & tibi?* Postulent illi, ad quos pertinet cura conuiuij.

48. *Nec Nomen ... ad nostrum ... vult ... gerere aduocatum.*

Asserit Isaias Nomen Saluatoris hominum gerere aduocatum. *Et vocabitur nomen eius Deus, Fortis, consiliarius.* Cap.9. Pro *consiliario, Aduocatum* appono ex Hebræi verbi fœcunditate. Tam diligens Iesu Nomen hominum aduocatus est, vt nullatenus Ecclesia sine intercessione Nominis Iesu aliquid à Patre impetrare præsumat. Ideo sæpe, *Per Dominum nostrum Iesum Christum.* Profectò Ecclesia, quæ sine intercessione Iesu non præsumit aliquid consequi à Patre, nihil audet petere ex solo Iesu, sed ipsa simul ingerit petitionem. Hoc fiat mihi aut illud, *per Dominum nostrum Iesum: Et ipsa quoque cum ipso deprecatur.*

Isa. 9

49. *... multi orantes cum Nomine Iesu exaudiuntur.* Matth. 18.

Id Dominus expressit apud Mathæum. *Si duo ex vobis consenserint super terram de omni re, quamcumque petierint, fiet illis a Patre meo, qui in cælis est. Vbi enim sunt duo, vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum.* Cap.18. Vbi imprimis pondero communis orationis efficaciam, de qua Ambrosius lib. de Pœnit. *Multi minimi, dum congregantur vnanimes, fiunt magni: & multorum preces impossibile est contemni.* Deinde premo illam particulam. *In nomine meo.* Debent precaturi homines in Dei Nomine congregari, & simul cum Christi Nomine ad Patris thronum accedere. Non solùm pergat Nomen Iesu acturum aduocatum, sed nos, quorum agitur causa comitemur.

Ambros.

50. *Paulus Sanctorum preces precibus propriis copulari curabat.* Chrysost.

Paulus curabat è periculis plurimis fidelium intercessione liberari. *Qui ex periculis.* (ait apud Chrysostomum hom. 3. de incomp. Dei natura. *tantis eripuit nos, & eruit, etiam speramus quòd adhuc eripiet, vobis quoque in oratione pro nobis subuenientibus.* τὸ *Quoque* ponderandum. Alij enim referunt ad pericula prælapsa, è quibus ob fidelium preces fuerat ereptus: alij aptiùs ad ipsum Paulum suam causam gerentem, & simul cum Sanctis precantibus exorantem. Nos quidem pro nobis orabimus, sed vobis quoque pro nobis orantibus, consequemur.

51 *Orantes simul cum Maria, munere postulato donantur non solâ precante.* 3. Reg. 2.

Sed plus ad argumentum accedamus. Deipara postulans sola non assequitur, quod ministris petebat: id autem adiuncti ipsorum precibus consecuta est. Olim ad Bersabee Adonias, *Petitionem vnam precor à te, ne confundas faciem meam. Precor vt dicas Salomoni Regi, nec enim negare tibi quidquam potest,* &c. Cui Bersabee, *Bene ego loquar pro te Regi* 3.Reg.2. Accedit ad thronum, benignissimè excipitur, Rege in occursum occurrente, adorante. An quod pro Adonia petiit, impetrauit? Minimè; quia tacuit ipse in propriâ causâ, totum se credidit Matris Regis intercessioni. Petrus Damianus serm.1. de Nat. *Audi nos ô Virgo, nam Filius tuus nihil negans honorat te.* Et Bernardus serm. 1. de Assumpt. *Aduocatam præmisit peregrinatio nostra, quæ tanquam Iudicis Mater, & Mater misericordiæ suppliciter negocia nostra pertractabit.* Quonammodo ergo Mariæ potentissima oratio, & intercessio Adoniæ non proficit? Quia Adonias peccator silet, cùm

Damia.

Bernard.

Maria clamitat. Non potest negare quidquam Iesus Virgini, sed cùm peccator propriæ causæ haud studere curat, respondebit: *Quid mihi, & tibi, mulier?*

Prudentior Natham ad Bersabee intercessionem confugiens, ait, *Ingredere ad Regem, & dic ei, Non-ne tu Domine,* &c. *& adhuc te loquente cum Rege, ego veniam post te, & complebo sermones tuos.* 3. Reg. 1. Non vult Propheta solam Reginam deprecari, cum ipsa ipse precaturus accedit. Non adeo credas Virginis, aut Sanctorum intercessioni, vt sola ipsa, ipsi soli accedant exorare: ipse pro te cum ipsis deprecari cura. Chrysostomus, *Quando quod ex nobis est simul afferimus, & accessit intercessio Sanctorum, plurimum nobis confert. Quòd si negligentes fuerimus, & spem in illis solis collocamus nostræ salutis, nihil amplius nobis prodest. Non quod infirmi sunt iusti, sed quia propter desidiam nos ipsos perdimus.* Alibi plura. 52.

Intercessioni Mariæ complemus, dum ipsa precante precamur. 3 Reg. 1. Chrysost.

Observatio VI.

Ad illa verba:

Quid mihi, & tibi, mulier? nondum venit hora mea.

Miraculum Dominus excitauit, precante-ne Matre, an ipsa necessitate poscente?

Assero, necessitatis preces à Domino exauditas, quia ipsi labores orationis locum exerunt.

HORAM patrandi miraculi nondum aduenisse Dominus affirmat, quia vinum deficiebat quidem, absumebatur, sed non penitus exhaustum, vt vidimus. Precanti Matri vinum ex aqua factum non datur? Cuinam exhibebitur? Profectò precibus necessitatis. Chrysostomus hom. 20. in Ioan. *Quid mihi, & tibi, mulier? Alia præterea causa afferri potest. Ab indigentibus enim, non à Matre id quærendum erat?* Quæsierunt-ne indigentes? Non petiisse in Comment. asserui. Si non petierunt, quonammodo Chrysostomus affirmat indigentes quæsisse, aut postulasse. Num quia ipsa necessitas, aut indigentia vocalis quidem nunquam non in conspectu Domini deprecatur? Sanè. 53.

Chrysost. *Vocales labores.*

Chrysost.

Hebræi inter vndas & gladios, hinc æstuante pelago, inde ære coruscante, constituuntur. Quibus indicit Moses: *Dominus pugnabit pro vobis, & vos tacebitis.* Silet populus, obticet Moses, & Deus ait, *Quid clamas ad me?* Exod.14. Vbi quærit Origenes, *Quomodo clamat? Nulla nec Moysis, nec Populi vox clamoris auditur, & tamen dicit Deus, Quid clamas ad me. Velim scire, quomodo sancti sine voce clament ad Dominum?* Respondebo, Moyses Dux ingenti tribulatione afficitur, hinc spumanti mari, inde iam gladio feriente: populus 54.

Cum silet laboribus afflicti, tunc ipsi labores vociferantur. Exod.14. Orig.

lus fato ineuitabili addicitur. Ipsa tribulatio, ipsa indigentia eleuatissimâ voce clamabat.

55. *Petro dormiente oratione instat Ecclesia pro eius liberatione.* Act. 12.

Vinculis Petrus illigabatur Herodianis, *oratio autem fiebat sine intermissione ad Deum pro eo. In ipsa nocte* (qua producturus eum erat Herodes) *erat Petrus dormiens vinctus catenis duabus.* Angelus aduentans eum liberat a cruciatu. Act. 12. Asserunt Patres orationi profusæ tribuendam Petri liberationem. Sic ne Apostole, Ecclesia preces profundente, obdormis, & siles? An non Dominus Ieremiæ: *Ne ores pro populo hoc quia non exaudiam te.* Cap. 7. Quare Chrysostomus, *Vt intelligerent Iudæi, quod nihil eis prodesse oraus propheta, nisi & ipsi, quæ sua sunt proferre velint.* Quonammodo ergo silenti, imo dormienti Apostolo communes preces profuere? Puto, quia personante Ecclesiæ oratione, ipsius tribulationis, & indigentiæ Petri preces insonabant. Tertullianus lib. 4. adu. Marcio. cap. 12. *Humanam apponit necessitatem tanquam deprecatricem.*

Ierem. 7. Chrys. Tertul.

56. *Cunctus populus tribulatione affectus vna voce clamabat.* Iudith.

Cùm populus Hebræorum ab Holopherne premeretur, *factus est fletus, & vlulatus magnus in Ecclesia omnibus vnà voce.* Iudith 8. An particula illa: *Vnà voce* sit vti sonat exponenda? Vnâ-ne omnes nemine excepto pueri, viri, senes, fœminæ clamitarent? Respondeo non omnes vna externa, & exaudibili voce clamâsse, sed omnes ipsius tribulationis, & indigentiæ preces profudisse. Ambrosius ad Psal. 118. memor sententiæ illius: *Quid clamas ad me?* ait, *Sonum Moysis non audio, vocem eius agnosco; silentium eius lego, clamorem eius in operibus deprehendo.* In operibus, inquam, id est in ipsa communi populi tribulatione & indigentiâ. Haud aliter omnes nunc Hebræi vnâ voce clamabant. Quis grauetur tolerare labores, quibus precantibus, clamantibus præsto adest auxilium? *In operibus duris luti, & lateris,* quibus affligimur, nostrum præsidium adest, si ipsorum operum clamantium donamur patrocinio.

Ambro.

Observatio VII.

Ad illa verba:

Nondum venit hora mea.

Licèt hora nondum aduentârit, tamen precibus Dominus exoratur, vt ante tempus hora præsentetur.

Ea est enim vis orationis, vt non opportunè quodammodo exaudiatur.

57. *Importunæ, seu assiduæ aut multiplicatæ voces commendantur.*

IRABAR Deiparam postulantem tam iuste, tam piè, tam benigniter à Filio non solum exauditam, sed & fornito e. ceptam sermone: *Quid mihi, & tibi est mulier?* Attamen iam magis miror effectum, scilicet aquæ in vinum conuersionem. Nam respondente Filio, *Nondum venit hora mea,* id est, (ex mente Theophylacti) *opportunum tempus nondum adest:* deberet Dominus miraculum differre in tempus illud opportunum. An preces Deiparæ tam efficaces, vt diuinę dispositionis ordo sit inuertendus? Profectò tam benigniter preces afflictorum, aut pro afflictis orantium exaudiuntur à Domino, vt, licet importuno tempore effundantur, semper videantur opportunæ.

Theoph.

Euangelicus ille amicus postulanti panes nocturno importuno tempore respondit, *Noli mihi molestus esse, iam ostium clausum est, & pueri mei mecum sunt in cubili, non possum surgere & dare tibi.* Addit, *Et si ille perseuerauerit pulsans, dico vobis, & si non dabit ille surgens eo, quòd amicus eius sit, propter improbitatem tamen eius, surget, & dabit illi quotquot habet necessarios.* Luc. 11. τὸ *Propter improbitatem* alij legunt, *Propter importunitatem.* Id est, quia tempore importuno accessit ad postulandum, & quia importunus preces multiplicauit. Ea est enim importuna instantia eius, qui afflictus petit, vt exaudiatur à Domino tanquam opportuna. 58.

Propter ipsam importunitatem Deus panes exhibet importunè petenti. Luc. 11.

Vnam & alteram præfata importunitatem præseferebat illa oratio Abraham cùm pro Sodomitis Dominum deprecatus, ait, *Absit a te Domine, vt rem hanc facias, & occidas iustum cum impio. Non est hoc tuum, qui iudicas omnem terram, nequaquam facies iudicium hoc.* Quàm importunè, siue non opportunè. Dominum consulit famulus, Deum homo admonet? Quid minus opportunum oratione, quâ Deus & consilium, & admonitionem à famulo accipit? Porro Textus perseuerantiam seu importunitatem huiusmodi orationis exprimit, fatus, *Abraham verò adhuc stabat coram Domino* Gen. 18. Lipomanns, *In Chaldæo habetur, Abraham verò adhuc stabat in oratione coram Domino. In quo ostenditur eius oratio continua.* Iam expendo vtramque orationis importunitatem. Non opportunè orat, qui Dominum admonet, importunè orat, qui preces hasce multiplicat. Rupertus, *Ausus fuit dicere Absit à te, vt rem hanc facias. Consulebat Domino fidelis famulus* adhuc orans. *Proinde mitis, & misericors Dominus monitorem hominem non aspernatur, & quodammodo arguentem non dedignatur, & eius petitioni annuit.* 59.

Preces non opportunæ exaudiuntur, & impetrant, quia importunæ, siue multiplicatæ. Genes. 18. Lipom.

Illud expende, *Et quodammodo arguentem,* scilicet vt Paulus aiebat, *Insta opportunè importunè,* 2. Tim. 4. Quomodo opportunè si importunè? Quia preces importunæ ostenduntur, nempe tempore opportuno minimè effusæ, & tamen quia importunæ siue instantes, multiplicatæ, perseuerantes fuere, optatis donantur. Chrysostomus hom. 20. Dixit, *Nondum venit hora mea.* Intempestiuè postulas. *Postmodum fecit quod Mater dixerat.* Quare? Quia cùm preces intempestiuæ essent, multiplicatæ sunt. Illud enim. *Quodcumque dixerit vobis facite,* instantiam explico, & in oratione persistentiam. 60.

Aliquando opportunè petit, qui importunè obsecrat, instat. Chrys.

⁂

SECTIO

SECTIO SECVNDA.

Miraculi patratio.

TEXTVS.

VERS. 6. ERANT autem ibi lapideæ hydriæ sex positæ secundùm purificationem Iudæorum, capientes singulæ metrétas binas, vel ternas. 7. Dicit eis Iesus, Implete hydrias aquâ. Et impleuerunt eas vsque ad summum. 8. Et dicit eis Iesus, Haurite nunc, & ferte Architriclino. Et tulerunt. 9. Vt autem gustauit Architriclinus aquam vinum factam, & non sciebat vndè esset, ministri autem sciebant, qui hauserant aquam: vocat sponsum Architriclinus. 10. Et dicit ei, Omnis homo primùm bonum vinum ponit: & cùm inebriati fuerint, tunc id, quod deterius est. Tu autem seruasti bonum vinum vsque adhuc. 11. Hoc fecit initium signorum Iesus in Cana Galilææ: & manifestauit gloriam suam, & crediderunt in eum Discipuli eius.

COMMENTARIVS LITERALIS.

§. I.

De Hydrijs lapideis.

1. *Hydria quid?* ERANT *autem ibi lapideæ hydriæ sex positæ.* Quid Matri pietatis piè petenti pro filiis Filius pietatis fons denegaret? Aderant sex amphoræ, seu aquaria vasa ex lapide. Aqua a Græcis ὕδωρ siue *hydor* dicitur, à quo ductum nomen *hydria*, hoc est, *vas aquarium.*

2. *Quare inibi appositæ?* *Secundùm purificationem Iudæorum.* Indicat cuinam vsui vasa inseruirent. Erat Iudæis in vsu frequens purificatio, seu ablutio teste Marco, *Pharisæi, & omnes Iudæi nisi crebrò lauerint manus, non manducant: tenentes traditionem seniorum, & à foro nisi baptizentur,* (id est, abluantur) *non comedũt. Et alia multa sunt, quæ tradita sunt illis, seruare baptismata* (seu ablutiones) *calicum, & vrceorum, & æramentorum,* &c. cap. 7. Queis addo legales immunditias, propter quas etiam sese solebant abluere. Aqua ergo, quæ in hydriis hisce asseruabatur, erat incolarum frequentibus purificationibus præparata. Sic Caietanus, *Græca dictio est Hydria ab aqua deriuata. Latinè Aquales dicantur. Consueuerant Iudæi multis purificationibus vti, & propterea erant ibi Aquales cum aquâ mundâ, ad purificationem idoneâ.*

3. *De Hydriarũ mensura.* *Capientes singulæ metretas binas vel ternas.* Nõ solùm hydriarum numerus, sed & mensura memoriæ traditur, vt Christi munificentia ampliùs innotescat. Vasa erant magna. Duplicem sensum admittunt verba hæc: *Capientes,* &c Prior est Toleti: *Ex hydriis quædam capiebãt binas metretas: aliæ vero ternas numero definito.* Posterior, capiebant singulæ hydriæ vel binas metretas, vel ternas: ita vt certum numerum metretarum, quem singulæ hydriæ caperent nolit Euangelista definire; sed indefinite dicat singularum hydriarum mensuram vel duarum, vel trium metretarũ extitisse. Haymo, *Non dixit Ioannes, Hydriæ aliæ capiebant binas metretas, & aliæ ternas: sed singulæ binas vel ternas, vt intelligeres, quia æqualiter tenebant.* Attamen præferendam priorem expositionem duco, quam ex Caietano confirmo. *De Escob. & Mend. in Euang. de Temp. T. I.* *scribuntur Aquales illæ non æquales: sed aliæ binas, aliæ ternas metretas capientes.*

4. *Quænam mensura sit Metreta.* Quænam mensura sit Metreta? Continet authore Budæo lib. 5. de asse ex Dioscor. cõgios decem. Decem autem congij sexaginta sextarios valent. Georgios Agricola lib. 2. de Mensur. Græcis, metretis tribuit congios duodecim sextarios septuaginta duos. Congius constat sextariis sex; sextarius similis est nostro *Quartillo*, sed maior. Metreta ergo iuxtà Budæi opinionem continet fere almudem vnum cum dimidio. Iuxta Agricolæ autem circiter duos almudes continet. Epiphanius lib. de Ponder. & Mensur. *Artaba sextariorum est 72. eandem mensurã habet & metreta iuxtà mensuram sanctam.* Item *congius sanctus sextariorum sex, quæ est duodecima pars metretæ.* Quælibet itaque hydria capax duarũ metretarum quatuor almudes; capax verò trium metretarum sex almudes capiebat. Integrum ergo dolium vini optimi quale illud fuit miraculo effectum liberalissimè Christus nuptiali epulo largitus est.

5. *Authoris sententia.* Profectò maiorem arbitror vini copiam è munificentissimo Domino profluentem extitisse, sentiens cum Agricola lib. 1. de Mensu. externis metretam apud Syros mensuram esse sextariorum centum & viginti Italicorum. Iudæam autem partem Syriæ quis abnegat? Idem Author admonet Battum, Metretam, Cadum, & Ceramium mensuras esse æquales.

§. II.

Hydriæ implentur, liquor fertur Architriclino mutatus in merum.

6. *Cur iusserit hydrias aqua impleri? Chrys.* IMplete *hydrias aquâ.* An vacuæ hydriæ? Aut vacuæ, aut saltem minimè plenæ aquâ. Quare Dominus ministros aduocatos, siue à Virgine immissos iubet eas omnes aqua complere. Cur id iusserit? An vt ministri testes existerent oculati, qui immittentes aquam, merum hauserunt? Chrysostomus, *Cur Christus* (hom. 21.) *hydrias aquâ nõ impleuit, deindè in vinum vertit: sed ministros implendas mandauit? Vt miraculi ministros ipsos testes haberet, qui aquam hausissent: ne qua fraus, ne quod præstigium putaretur.*

7. *Vinum optimum.* Chryſ. Obſequium miniſtri à Deiparâ inſtructi ad obedientiam, iubenti Domino præſtitere, aquámque ſex hydriis infuſam Conditor Chriſtus ſubitò conuertit in merum. Quale? Chryſoſtomus exiſtimat fuiſſe ſuauiſſimum. Quæ enim per miraculum præſtabat, naturalibus præſtantiora erant. *Fecit aquam vinum, nec ſimpliciter vinum, ſed vinum optimum. Eiuſmodi enim ſunt Chriſti miracula, vt quam quæ natura perfecta ſunt, longè pulchriora, melioráque reddantur.* Cyril. Cyrillus, *Non aliter niſi optimum vinum eſſe poterat, quod factum à Chriſto miraculosè fuit.*

8. *Id teſtatur Architriclinus.* Teſtor Architriclinum ſantem. *Bonum vinum ſeruâſti vſque adhuc.* Theoph. Theophylactus, *Vinum fecit Chriſtus optimum. Hæc enim, quæ per miracula Chriſti ſunt facta multo meliora his ſunt, quæ per naturam fiunt. Quòd verò optimum fuerit, Architriclinus teſtatus eſt.* Euthym. Et Euthymius, *Non ſimpliciter aquam vertit in vinum, ſed in bonum vinum,* Sicut Architriclinus teſtatus eſt.

9. *Cur merum fecerit ex materia.* Chryſ. Cur vinum ex aquâ, & non ex nihilo effecerit? Credo, vt miniſtris aquam hydriis infundentibus, & haurientibus, miraculum ampliùs innoteſceret. Chryſoſtomus. *Aliud eſt ſubiectæ materiæ qualitatem mutare, aliud ipſam ſubſtantiam ex nihilo facere. Hoc profectò mirabilius, non tamen ita credibile. Hac gratiâ nonnunquam miraculorum magnitudinem Chriſtus conſulto imminuit, vt facilius crederentur.* Thom. Et D. Thomas, *Ex nihilo aliquid facere maius eſt, & mirabilius, quàm facere aliquid ex ſubiectâ materiâ; ſed non eſt ita euidens, & credibile multis. Et ideo volens Chriſtus magis credibile eſſe, quod fiebat, ex aquâ fecit vinum, capacitati hominum condeſcendens.*

10. *Cuiuſnam coloris vinum?* Cuiuſnam, rogas, coloris miraculoſum extitérit merum? Aſſerit Eccleſia fuiſſe rubrum canens, *Aquæ rubeſcunt hydriæ.* Reſpondeo licèt vinum eſſet eius coloris, quod apud noſtrates album vinum vocitatur, hymni verba congruere; omnia etenim alba mera antè conditionem (vulgariter, *antet de darle color*) aſſolent rubri coloris ſpeciem immittere, de quo Salomon *Vinum cum flaueſcit*: Attamen veroſimile valde omnino rubri fuiſſe coloris, (quod appellamus *tinto*,) vt miraculum eſſet euidentius.

11. *De Architriclino.* *Haurite nunc, & ferte Architriclino.* Poſtquam oculari miraculi teſtes hydrias aquâ ad ſummum vſque compleuerunt, illáque ſuauiſſimum tranſiuit in merum, Dominus imperauit, vt ex hydriis non iam aquam, quam ipſi infuderant, ſed merum, quod ipſe fecerat, haurirent, & Architriclino propinarent. Quid *Architriclinus*? A triclinio, triclinij Princeps. Græcè *κλίνη lectus* dicitur. Vndè triclinium locus trium lectorum appellatur. Nam antiqui in lectis diſcumbentes cibum ſumebant, quibus molles ſternebantur culcitræ. Iuuenalis Sat. 5.

Tertia ne vacuo ceſſaret culcitra lecto.

Igitur D. Thomas Architriclinum principem fuiſſe, ſeu primum inter conuiuas aſſerit: ideoque iuſſiſſe Dominum ei vinum primò inter diſcumbentes propinari. Lyranus, *Architriclinus ſignificat enim, qui principaliter inter conuiuas ſedebat. Et probabile eſt,* (addit) *quòd fuerit aliquis Sacerdos illius temporis, qui ſtabat in nuptiis, ad benedicendum, & ad oſtendendum, qualiter debebant procedere ſecundùm legem, & ſtatuta ſeniorum.*

12. *Aſſero Architriclinum* Affirmo Architriclinum fuiſſe miniſtris conuiuij præfectum ad quem attineret curare, quòd ordine debito fercula menſæ inferrentur, & quod vinum propinaretur. Sic Euthymius, *Architriclinum dicit Euangeliſta conuiuij præfectum, qui conuiuium procurat; triclinia enim vocantur aulæ conuiuiorum.* *præpoſitum conuiuij.* Euthym.

13. *Probabiliter Sacerdotem.* Gaudent. Probabile puto huiuſmodi præfectum de ordine fuiſſe ſacerdotali, antiquiſſimi D. Gaudentij teſtimonio hæreſcens. *Nuptiæ* (inquit tract. 9.) *apud Iudæos cùm fierent vnus (quantum traditione comperimus) dabatur de Sacerdotali ordine, qui morem diſciplinæ legitimè gubernaret, pudoriſque curam gereret coniugalis, ſimul etiam conuiuiorum apparatui miniſtros, atque ordinem diſpenſaret: & pro hoc officio Architriclinus, id eſt triclinij præpoſitus dicebatur.*

14. *Cur merum Architriclino propinatur?* Rogas, quare Dominus ferri iuſſerit merum Architriclino. Quia ipſe conuiuium procurabat? Quia volebat Dominus ipſum conuiuij præfectum teſtem eſſe miraculi? Quia Architriclinus menſæ non decũbebat, ſobrióque palato de vini præcellentis ſapore, odoréque ſingulari iudicare poterat? Tertiam hanc admitto, & retineo cauſam, quam ex Chryſoſtomo confirmo. Chryſ. *Non dixit Euangeliſta conuiuas de miraculo tuliſſe ſententiam: ſed Architriclinum, qui ſobrius nihil adhuc guſtauerat. Etenim nemo ignorat in huiuſmodi conuiuiis munera maximè ſobriis, & temperantibus demandari quorum ſolum officium eſt, vt debito ordine, & apparatu omnia diſpenſentur. Idcirco ſobrium virum in miraculi teſtimonium adduxit. Non enim dixit Chriſtus, vt recumbentibus miſcerent, ſed ferrent Architriclino.* Et Theoph. *Iubet Chriſtus vinum guſtandum dari Architriclino, qui ſobrius erat.*

§. III.

Architriclini de vino ſententia.

15. *Guſtat, non bibit.* Caiet. *VT autem guſtauit Architriclinus aquam vinum factam, &c.* Guſtauit Architriclinus ſolum pro munere ſuo aquam vinum effectam, Caietano authore. *Guſtauit*, an bibit? Guſtauit ſolummodo. *Non dixit Euangeliſta* (cum Caietano loquor) *bibit vinum, ſed guſtauit, ad ſignificandum officium Architriclini.* Admirandum tum ſaporem, tum odorem perſentiens, ignorans vndenam tam ſuaue merum aduentâſſet, (quod miniſtri ſciebant) aduocauit ſponſum, ab ipſo rogaturus.

16. *Quonammodo vocaris ſponſum?* *Vocat ſponſum Architriclinus.* Colligam ſponſum menſæ non accubuiſſe, ſed generalem omnium geſſiſſe curam; quia ſi accubuiſſet, non eſſet ab Architriclino vocatus? Exiſtimo haud veroſimile, ſponſum, propter quem conuiuium nuptiale in communi triclinio fiebat inter conuiuas cibum non ſumpſiſſe, & Architriclini geſſiſſe munus, quaſi duo opera Architriclini eſſent. Vocauit quidem Architriclinus non recumbens recumbentem ſponſum, & à remotiori loco hunc in morem compellauit.

17. *Accumbens audit, & reſpondet ſponſus.* Heus tu, omnis homo primò vinum bonum ponit: poſtremo loco deterius. Tu ordinem inuertiſti: vinum præcellentiſſimum in finem præter morem reſeruâſti, peius initio conuiuiis propinari iuſſiſti. Nam licet bonum primò miniſtratum vinum fuiſſet, in conſpectu ſuauiſſimi à Domino facti meri quaſi aceſc[ens] videbatur. Admiratione correptus ſponſus ſe rem ignorare adfirmauit. Tum à miniſtris miraculum patefactum eſt, omnibus videndi ſtudio ad hydrias accurrentibus communi lotioni in loco communi nuptiali (me authore) appoſitas, eaſque

que præcellenti mero suauissimum odorem halante plenas reperientibus.

18. *Primum cur bonum vinum poniturl* *Omnis homo primum bonum vinum ponit.* Cur bonum vinum priori loco propinaretur? Quoniam conuiuij initio sensus ad iudicandum de vini sapore acrior est: posteaque cibo hebescit, ac potu.

19. *Quid ebrietas hac?* *Et cum inebriati fuerint.* An ebrietas hæc mentis ex immodico mero alienatio? Minimè; sed potius significat abundantiam. Adnoto denique neque sponsum, neque Architriclinum quidquam de miraculo cognouisse, antequam patraretur: atque adeo Virginem submissâ voce clam cum Filio de miraculo egisse.

§. IV.

De initio signorum Iesu.

20. *An hoc miraculum absolutè primum?* Chrys. Zachar. Hugo. HOc fecit initium signorum Iesus in Canâ Galilaea. Num hoc miraculum primum absolutè extiterit? Respondet Chrysostomus primum fuisse eorum, quæ in Canâ Galilææ gessit. *Inter multa signa*, (ait Zacharias in concor.) *qua fecit in Canâ Christus, fuit hoc primum.* Et Hugo Card. *Non dicit Euangelista absolutè primum signum: sed in Canâ Galilaa primum.*

21. *Primū fuisse miraculum assero.* D.Thom. Caiet. & alij. Communi hæreo opinioni asserenti primum miraculorum absolutè fuisse. Sic D. Thomas, Caietanus, Lyranus, Carthusianus, Maldonatus, Toletus, Barradius, Cornelius, & alij. Id significat Ioannes, *Hoc fecit initium signorum Iesus.* Id est, hoc miraculum fuit initium miraculorum Iesu; quod nec antea aliquod miraculum minime excitarat. Alioqui illud non hoc, initium signorum fuisset. Quid aliud innuit illud: *Manifestauit gloriam suam*, nondum alio miraculo manifestatam? & illud: *Et crediderunt in eum Discipuli eius*, qui hoc primum miraculum aspectarunt?

22. *Exponitur Ioannes.* Quid respondendum alterius sententiæ Doctoribus? Particula *Canâ Galilaa* non significat hoc fuisse primum signum ex iis, quæ fecit in Canâ: sed voluit Euangelista locum signare, in quo primum miraculum patratum fuit. Si autem loqueretur de miraculorum apud Canâ Galilææ primo, deberet etiam primum apud Ierosolymam gestorum assignare.

23. *Sententia roboratur.* Tertull. Roboro sententiam ex Patrum consensu asserentium primū miraculum ab aquâ auspicatum. Tertullianus lib. de Baptismo cap. 9. *Prima rudimenta potestatis sua vocatus ad nuptias ab aquâ auspicatur.* Hieronymus epist. 83. ad Ocean. *Saluator primum signum in aquis facit.* Epiphanius hær. 51. *Neque omninò Christus aliquod diuinum signum ante tentationem fecit. Tertiâ die factum est primum.* Ambrosius serm. 19. *Dicitur Christus hoc primum fecisse miraculum, vt aquam mutaret in vinum.* Theophylactus, Euthymius, Chrysostomus contestantur.

24. *Colligo nullum factum à Domino in pueritia signum.* Thom. Colligo Christum in pueritiâ nullum miraculum excitâsse. Nam si primum mirum Christus gessit in nuptiis; ergo ante nuptias nullum gesserat. An non ex sententiâ D.Thomæ 3.p.q.43.a.3. miracula à Christo facta ad doctrinæ confirmationem? Sanè: ergo non debuit excitare miracula antequam docere instituerer. Addo ex Chrysostomo hom. 16. in Ioan. Si miracula in pueritia gessisset, notus populo haud opus fuisset à Ioanne manifestari. Præterea, *Non immeritò* (ait idem Doctor hom. 20.) *à teneris annis Iesus a miraculis abstinuit, arbitrati enim essent se præstigia videre. Nam si annorum accessu id suspicati sunt, quid de puero credidissent?* Ex Euthymio confirmo. *Docuit Ioannes, hoc principium fuisse signorum. Nam quia id scitu dignum erat, & ab alijs praeteritum, scripsit illud. Vtpote ad hoc vtile, ne fides adhibeatur ijs, qua dicuntur pueri Christi miracula. Hoc enim fuit initium signorum. Illa vero sunt opus viri, qui à veritate aberrauit. Nam si puer mirabilia operatus esset, id statim omnibus innotuisset, neque Israelitis fuisset opus Ioanne, vt eum manifestaret. Meritò ergo expectauit atatem decentem viros, ne phantasmata esse putarent, qua fierent.*

Esch.& Mend.in Euang.de Temp.TI.

Et manifestauit gloriam suam, & crediderunt in eum Discipuli eius. Miracula enim Christus gessit; cùm vt suam gloriam manifestaret, tum vt ex manifestatione fidem sibi hominū conciliare posset. Chrysostomus hom. 47. in Mat. *Christus propterea miracula fecit, vt cùm fide dignus videretur, ad se homines attraheret, & virtuosè viuere persuaderet.* 25. *Cur miracula gesserit* Chrys.

Quonammodo Discipuli in Dominum crediderer? Ampliorem fidem acceperunt. Theophyl. *Quòd Discipuli eius crediderunt in eum, ita intellige, quòd fidem ampliorem, & firmiorem acceperint: quia & prius quidem crediderant, sed non tam firmiter.* Haymo, *Crediderunt Discipuli in eum, non quòd antea nō credidissent, quia nisi credidissent, nullo modo eum sequerentur. Sed firmiùs crediderunt, quàm antea credidissent.* 26. *Quonam credideritis Discipulorum?* Theoph. Haymo.

An crediderint firmius esse Deum? Existimo, hoc tempore Christum Deum esse, minimè credidisse, sed firmius tenuisse esse Messiam. Hoc tempore inquam, id est, ante miraculi huius patrationem. At post miraculum Deum credidisse. Vnde D.Thomas asserit post miraculum credidisse in eum, tanquam in Deum: ante miraculum credidisse ei tanquam viro bono iusta prædicanti. Adhæret. Caiet. Ambr. ser. 20. affirmat credidisse in omnipotentiam Saluatoris post miraculum. Cyrill. lib. 1. de rectâ fide ad Regin. *Cùm crediderunt Discipuli in Christum, num in hominem sanctum simpliciter? quia & antè signum secuti sunt eum admirantes vt sanctum. Sed propter signum continuò sunt eum habere virtutem, ac potestatem maiorē, quàm hominis. Vnde crediderunt tanquam in Deum. Sciendum autem, quòd multi Sancti fecerunt multa, & admirabilia, & admirati quidem sunt multi: nullus autem in eos credidit.* 27. *An crediderint esse Deū?*

Discipuli eius. Quinam fuerint hi Discipuli, qui cum Christo ad nuptias sunt inuitati, & visu miraculo crediderunt? Epiph. hær. 51. *Tertiâ die factum est diuinū signum, cùm quidam Discipuli cum Christo essent: non Andreas, non Petrus, non Iacobus, non Ioannes.* Cognoscere datur, quòd etiā alios Discipulos secū assumpsit, qui cū ipso manserant: fortassis ipsum Nathanaël, & Philippum, & alios quosdam. Nam Andræas, & qui cum ipso erant, secesserant. Qui verò apud Christum manserunt, vocati sunt ipsi ad nuptias. D. Augustinus lib. 2. de Cons. cap. 17. eos, qui cum Christo sunt inuitati Discipulos ait per anticipationem hoc sensu appellatos: *Vocati sunt Discipuli ad nuptias, id est, qui postea fuerunt Discipuli, sed nondum erant.* Quemadmodum dicimus Apostolum Paulum natum in Tharso Ciliciæ, cum tamen, 28. *Quinam hi Discipuli?* Epiph.

quo tempore natus est, nondum esset Apostolus

29. *Authoris sententia.* Profectò incertum est, quinam Discipuli tunc Christum secuti fuerint. Attamen ex Ioannis cap 1. colligo Discipulos hîc Petrum Andream. Philippum, & Nathanaëlem appellari, quos jam Christus prima vocatione conciliarat, ob quam iam Discipuli appellabantur. Fauet Ambrosius serm.2 hos Discipulos vocans Apostolos. *Prædicanda Apostolorum fides, qua viso vno signo credidit in omnipotentiam Saluatoris.* Nondum tamen Apostoli erant, sed Apostoli dici poterant, quod postea sunt electi.

IN IESVM NATVRÆ DOMINVM,

PANEGYRICVS MORALIS PRIMVS CIRCA LITERAM.

EX MIRACVLI PATRATIONE.

OBSERVATIO I.

Ad illa verba:

Erant autem ibi lapideæ hydriæ sex positæ secundum purificationem Iudæorum.

Sex hydriis Dominus totidem cælestis doctrinæ documenta prælibat, quam quidem salutarem doctrinam miraculo intendit confirmare.

Vbi Euangelij ministri edocentur, cuncta opera in proximorum vtilitatem gerenda. Coniugati, dilectionis vinculo colligari. Virgines suum statum coniugio præferendum. Sponsi, Christum ad nuptias inuitare. Peccatores, Deiparæ necessariam protectionem. Christicolæ ex Gentibus, mero gratiæ potari ex virtutum exercitamento.

30. Chrysost. ECOLO Chrysostomi sententiam hom.47.in Mat. *Christus propterea miracula fecit, vt eum fide dignus videretur, ad se homines attraheret, virtuosè viuere persuaderet.* Aquâ repleri hydrias imperat, quæ in merum conuersa (ex mente Andreæ Cret.) conuiuis propinatur, documentorum salutarium infundens dulcedinem.

31. *Cuncta opera in proximorum salutem gerenda ab Euangelij ministris.* Primò edocet Christus Euangelij ministros, cuncta ad proximorum vtilitatem esse gerenda. Apostolis ad mira édenda potestas exhibetur. *Sermonem confirmante sequentibus signis.* Mar. vlt. Ac si diceret potestatem ad patranda miracula eis solummodo traditam in fidei cõfirmationem, ad proximi solummodo vtilitatem. Abulensis Mat.10.q 58. *Conce[...]t Deus Apostolis tot genera miraculorum, quo quid[...] audientes peterent ab eis, ipsi facere possent. Nam illi non peterent, nisi quod eis erat vtile. Si autem peterent, quod facerent stare Solem, &c. etiamsi Apostoli possent facere, non deberent. Quia istud non erat ad vtilitatem, sed ad curiositatem, &c.* Petit Diabolus apud desertum à Iesu, *Dic vt lapides isti panes fiant.* Mat.4. Id quod Dominus minimè præstitit; quia nulla inde vtilitas proximi oritura. Gregorius hom.4. in Euang. *Ad hoc miracula coruscant, vt corda videntium ad fidem inuisibilium pertrahant.* An diabolus crediturus? Augustinus serm.41.de verb.Dom. *Non fecit Christus de lapidibus panes, qui vtique sic potuit facere sicut de aquâ vinum. Recole quando fecit de aquâ vinum, quid addidit Euangelista: Et crediderunt in eum Discipuli eius. Numquid tunc diabolus fuerat crediturus?* Gregor. August.

32. *Coniugati dilectionis mutuæ vinculo colligentur.* Secunda ex hydriâ potum hauriant sponsi. *Qui nuptias* (ait Euthymius) *condiderat, venit, vt eas honoraret.* Quam venerabile coniugium, quod à Domino honoratur! Chrysostomus ex præsentiâ Christi colligit Matrimonij sanctitatem. *Matrimonium* (ait hom.12.ad Col.) *non est theatrum, est mysterium, & res magna typus: etsi ipsum non reuerearis, reuerere id, cuius est typus.* Mente voluens Paulus Dominum Ecclesiæ sponsum fidelium nuptias honorantem fatur, *Viri, diligite vxores vestras, sicut Christus Ecclesiam.* Ephes.5. Chrysostomus hom.38.in Gen. *Illæ vera sunt diuitiæ, illæ maximæ sunt facultates, si vir cum muliere non discordet, sed coniuncti sint vt corpus vnum. Tales & si in paupertate sint, sunt beatissimi.* Hom.10.ad Coloss. *Nihil amarulentius, quam si viro pugna sit aduersùs vxorem.* Euthym. Ephes.5. Chrys.

33. *Christum felix innuet coniugium.* Tertia ex hydriâ iidem coniuges compotentur. Vt nuptiæ felicissimæ sint, Christus est aduocandus. O felix matrimonium, de quo verè, *Est Mater Iesu ibi, & vocatus est Iesus ad nuptias* Haud deerit vinum lætitiæ, de quo Augustinus lib.9.de Gen.ad liter.cap.7. *Bonum nuptiarum tripartitum est, Fides, Proles, Sacramentum.* Quàm fidelem, quàm fœcundam plerumque sortitur vxorem, qui ad nuptias aduocat Saluatorem! Sed qui dæmonem ad nuptias inuitat actionum præmissarum impudentiâ vinum videbit conuersum in aquam adulteria, rixas, liberorum iniquitatem, domûque experietur perturbationem. Tobiam audite, *Domine, tu scis, quia non luxuria causa accipio sororem meam coniugem, sed solâ posteritatis dilectione, in quâ benedicatur nomen tuum.* cap.8. Ante coniugium sit fœmina soror, post coniugium autem sit soror sponsa solo affectu liberorum accipienda.

pienda. Clemēs Alex.lib.2.pædag.c.10. *Iis qui matrimonio iam iuncti ſunt ſ.opu. ſit liberorum ſuſceptio.* Qui autem nondum iuncti ſunt matrimonio adeo debent debent puritate fulgere, vt nec intuitu filiorum (vel cogitatione) debeant futuram coniugem aſpectare.

34. *Præferendum virginitati coniugium.* Hiero.

Quarta ex hydria poculum virginibus miniſtrabo. Si Ioannem ſponſum nuptiarum honorator Chriſtus ad virginitatem tuendam adduxit, approbat quidem nuptias, ſed præferendam aſſerit continentiam. Hieronymus epiſt. ad Euſt. *Non eſt detrahere nuptiis, cum eis virginitas anteferτur. Glorientur & nuptiæ cùm à virginibus ſint ſecunda.* Et lib.1. adu. Iouin. *Eccleſia matrimonia non damnat, ſed ſubijcit.* Loth Angelus, *In monte ſaluum te fac.* Gen. 19. [Geneſ. 19.] Mons tutiſſimus virginitas, aut continentia eſt. Gregorius 3. p. Paſt. Admo. 28. *Sodomam fugere, eſt illicita carnis incendia declinare, altitude verò montium eſt munditia continentium.* Aſt coniugium eſt Ciuitas parua de quâ Loth, *Eſt ciuitas parua, & ſaluabor in ea.* Ibid. Vbi idem Doctor, *Quaſi paruam ciuitatem inueniunt coniugati, in quâ ab ignibus defendantur. Quia coniugalis hæc vita non quidem in virtutibus mira eſt,* (vt continentiæ mons) *ſed tamen à ſuppliciis ſecura.* [Theoph.] Theophylactus 1. Timoth. 4. virginitatem præſtantiſſimo auro vult ſimilem, inferiori coniugium argento. [Hiero.] Hieron.citat. *Laude nuptias, ſed quia virgines generant. Collige de ſpinis roſam, de terra aurum, de concha margaritū.* Et lib.1.con.Iouin. verſans illud Cant.1. ex LXX. lectione: *Similitudines auri faciemus tibi cum diſtinctionibus argēti,* fatur. *Antequam reſurgeret Dominus, & Euangelium coruſcaret, non habebat aurum Sponſa, id eſt virginitatem: ſed ſimilitudines auri. Argentum autem quod in nuptiis habere ſe pollicetur, habebat varium, atque diſtinctum in viduis, continentibus, ac maritatis.*

35. *Deipara neceſſaria potentia, pietas infallibilis.*

Ex amphorâ quintâ ſuauiſſimum Deiparentis miſericordiæ merum propinabo. *Et erat Mater Ieſu ibi.* Præmiſſa-ne à Domino ad nuptias venturo, an ab hominibus ad conuiuium inuitata? Profectò & Dominus acceſſurus Matrem immiſit; & homines Chriſtum aduocaturi, Matrem priùs aduocarunt; quia Chriſtus ſine Mariâ minimè incederet. Caietanus, *Ideo præmiſit Matrem, vt intelligamus, quia ratione Matris vocatus eſt & Ieſus.* Chriſtus ergo volens nuptiis præeſſe, vtrique ſponſo dominari, inuitari ad conuiuium, præmiſit Matrem, hoc eſt, menti illorum immiſit, vt Virgini præſtarent obſequium, ſciens non poſſe Virginem apud homines commorari, niſi Chriſtum ipſa afferat ad conuiuium ſuggerens nobis, vt ipſum inuitemus. O quam neceſſaria egentibus Mariæ præſentia! ſiti æſtuans cur pietatis non accedis ad fontem? *Vinum,* inquit, *non habent.* Bernardus ſer. 1. de Nupt. *Quid de fonte pietatis procederet niſi pietas? Quid mirum ſi pietatem exhibent viſcera pietatis?* Et ſer. 2. *Si piè à nobis Virgo fuerit pulſata, non deerit neceſſitati noſtra.* Vndenam colligis? Non inuocata ſuccurrit ſponſis: ergo inuocata nobis opitulabitur. *Si compaſſa eſt verecundia illorum, a quibus fuerat inuitata:* (ſed non inuocata:) *multo magis compatietur nobis ſi piè inuocata fuerit.* Impetrat proculdubio petens, quia ſollicita Filij explorat voluntatem. *Vinum non habent. Quam breuiter,* (Abbas ait de

Eſcob.& Mend.in Euang.de Temp.T.I.

22. grad. ſuper. *quàm reuerenter Virgo ſuggeſſit, vnde piè fuit ſollicita. Non frontosè acceſſit, non palam locuta eſt, priuatim potentem Filium adiit, non potentiam tentans, ſed voluntatem explorans.*

36. *Vberrimè Chriſticolæ ex Gentibus mero gratiæ potamur ex vrentium exercitamente.* Cypr.

Denique Hydria ſexta nos ſitientes totâ Hydriarum potat abundantiâ. D. Cyprianus epiſt. 63. ad Cæcil. ſcribit vini in Canâ defectum ſpiritualis gratiæ in Iudæorum populo deſignaſſe. *Vinea Domini exercituum domus Iſrael eſt; expectaui, vt faceret vuas, fecit autem labruſcas.* Iſa. 5. *Quia apud Iudæos* (ait Doctor) *defecerat gratia ſpiritualis, defecit & vinum in Canâ Galilææ: vinea enim domus Iſrael eſt. Chriſtus autem oſtendens Gentium populum ſuccedere, de aquâ vinum fecit. Aquas namque populos ſignificare Scriptura declarat,* Apoc. 17. Siti igitur, deficiente mero, Iudæi premebantur, Chriſticolæ autem ex Gentibus vberrimè potantur, ſex ſimul hydriis ſo potum cedentibus. Bernardus ſerm. 1. aſſerit ſex hydrias in Eccleſia ſecundùm purificationem Chriſtianorum collocari. *Prima eſt compunctio; ſecunda Confeſſio, tertia eleemoſynarum elargitio; quarta remiſſio iniuriarum, quinta afflictio corporis; ſexta obedientia præceptorum.* E ſingulis licet tibi vim meri exhaurire.

OBSERVATIO II.

Ad illa verba:

Quodcumque dixerit vobis facite.

Non verbi externum ſonum, ſed internum præcipientis Domini affectum obedientiæ magiſtra Maria exequitur.

Perfectus etenim obediens præcipientis paret ad nutum.

37. *Ieſuitarum obedientia ad Superioris nutum Mariana prophetica obedientia imitatrix eſt.*

PRÆMITTO ſapientiſſimum Barradium noſtrum fantem. *Quid mirum, ſi obedientiam doceat ea, quæ non Matrem, ſed obedientiſſimam ancillam ſe appellat Domini.* Profectò *ſicut oculi ancillæ in manibus Dominæ ſuæ: ſic oculi noſtri &c.* Cur ancilla in manus dominæ aſpiciens deſcribitur? Quia obediētiſſimus ſubditus non prolata attendit ſolùm ad verba, vt exequatur: ſed nutus contemplatur, actionum præſcripta veſtigare curat, vt mandet executioni. Virgini precanti Dominus dixerat, *Quid mihi, & tibi eſt, mulier? nondum venit hora mea.* Queis verbis videtur Deipara repulsâ affecta: & tamen miniſtris præſcribit: *Quodcumque dixerit vobis facite.* Si Dominus renuit miraculo operam dare, cur præparationi conuerſionis mirabilis aquæ in merum incumbit? Quia verborum Virgo non ſolùm attendebat imperia percallere: verum & nutus, veſtigatura voluntatem Domini, aſpicere curabat. Et quidem Filius cum Matre dilectiſſima loquēs eâ ſubmiſſione, eâ animi alacritate negaret, vt colligeret Virgo promptam ad effectum præparationem. Vos ô Ieſuitæ ad nutum voluntatis Superioris contemplandum aduoco, vt de mente & præſcripto Parentis Ignatij obedire à Virgine ediſcatis. Queis illud Diuus Hieronymi lubet aptare de regul. Monach. c.10. Hiero. *Obedientiæ propheticæ.*

Subditi ante conabantur iussa implere, quam forent emissa, & quibusdam quodammodo indiciis nitebantur prophetare de voluntate mandantis. Vestra obedientia ad Superioris nutum quædam est prophetia.

38. Quod igitur Iesus facere cogitabat (loquor cum Emis. hom. Dom. 2. post Epiph.) *hoc Maria vt faceres, admonebat: inter se loquebantur Mater & Filius, ipsi se intelligebant, ipsi sua secreta nouerant.* Obedientia etenim Virginis prophetabat. *Quibusdam* enim *quodammodo indiciis nitebatur prophetare de mandantis voluntate.* D. Maximus hom. 1. in Epiph. *Venerabilis Maria sollicitè ministros admonuit dicens, Quodcumque dixerit vobis, facite. Sciebat profectò Mater sanctam obiurgatorem illam Domini, Filiique sui non irascentis offensam prætendere, sed miserentis portare mysterium.* Quo nam modo *sciebat?* Quia vera obediens quibusdam quodammodo indiciis de voluntate mandantis prophetabat.

Virginis obedientia prophetabat, videbat quid Dominus vellet, cum verbis non manifestaret.
Emiss.
Maxi.

39. Egregij obedientis est ad signum aut nutum voluntatis Præpositi adsurgere in obsequium, Iesuitis indixit D. Ignatius, *Aunque no se vea sino la señal de la voluntad del superior, sin expreso mandamiento.* Ad primum signum voluntatis Præsulis Principes obsequentissimi exsurgunt, vulgares autem obedientes vocem expectant expressiorem. Moysi Deus, *Fac tibi duas tubas argenteas ductiles, quibus conuocare possis multitudinem. Si semel clangueris, venient ad te Principes & capita multitudinis Israel. Si prolixior, atque concisius clangor increpuerit, mouebunt castra.* Num. 10. O Iesuitarum seu fortissimorum Ecclesiæ militum exercitus, Dei vox duplici more insonat, vno quidem solum primum voluntatis imperantis signum exhibens, altero autem expressiori proferens accentu imperia. Porro Principes ad signum, ad nutum obediunt, vulgus militum expressiorem expectat præscriptionem. Procopius, *Vnius tubæ sonitu conuocantur Principes acutius cernentes, & citius obedientes. At verò plebs conuocatur ad Tabernaculum Domini sæpius à Moyse repetito clangore.* Preme illud: *Principes acutius cernentes.* Cur non dixit, *Audientes?* Quia Principes obedientissimi non expectant audire vocem imperantis, eis sufficit signa voluntatis sine imperio expresso spectasse; quia Prophetico spiritu voluntatem mandantis intuentur.

Principes obedientissimi ad signum primum voluntatis obsequuntur, vulgus autem expressiorem vocem expectat, minime prophetare curans.
Ignat.
Num. 10.
Procop.

40. Dauid fatur sponsæ Matri: *Audi filia, & vide.* Psal. 44. An simul cum Principibus obedientissimis Princeps Maria vocatur ad videndum signa voluntatis mandantis, & simul cum vulgo ad audiendum? Solummodo ad videnda signa aduocata est, quæ quidem vocis expressæ vicem gerat. Chrysostomus, *Audi ergo verba mea videns opera.* A te exigo Principum obedientiam, quibus videre signa, aut nutus, quasi audire est. Videns igitur audi.

Maria videns nutum audit Prophetissa.
Psal. 44.
Chrys.

41. Carmen Dauidicum initio obseruationis datum vberius expende. *Ecce sicut oculi seruorum in manibus dominorum suorum, & sicut oculi ancillæ in manibus dominæ suæ, ita oculi nostri ad Dominum Deum nostrum.* Psal. 122. Tanquam Prophetæ videntes sint, non audientes, ad manus attendant, ex nutu, aut signo mandantis voluntatem coniectari curent. Hilarius, *Sicut in manibus dominorum oculi seruorum sunt, ita ad Deum fidei suæ oculi intenti sint; quia fidelis seruus ad omnem obedientiam voluntatis Dominicæ sollicitus, indéque flexos oculos semper intendat.* D. Bruno accommodatior instituto. *Sicut oculi seruorum sunt positi in manibus dominorum suorum attendentes in ipsas manus: vt quacumque horâ Dominus eis nutum fecerit, ipsi statim obediant, & vt maius quid dicam, sicut oculi ancillæ, quæ magis est subdita, & ad obediendum parata, sunt positi in manibus dominæ suæ attendentes, vt ad solum nutum sequatur obedientia: ita oculi nostri interiores attenti sunt ad Dominum, vt ei in omnibus eius voluntatibus* (nutibus quidem non vocibus expressis) *obediamus.* Ac si diceret, sicut Domini ancilla Maria ad nutum voluntatis Dominicæ obediit, sic nos voluntati Domini, Præsulis expressæ nutibus, & signis, haud expectato vocis sono, Prophetico quodammodo spiritu pareamus.

Verum obediens in morem ancillæ Domini Maria, ad manus respicit prophetans, sic nutum voluntatis spectat.
Psal. 122.
Hilar.
Bruno.

Observatio III.

Ad illa verba:

Implete hydrias aquâ.

Vilis aquæ commutatione, facili sumptu magnum à Domino conuiuæ munus acceperunt.

Si enim Mundus magna commutatione vilia dona largitur. Deus commutatione nullâ, nullo sumptu (leuissimo vtique pretio) dona magna largitus est.

Qvis non crederet audiens à Virgine, *Quodcumque dixerit vobis facite,* grauissimum à Domino imperandum laborem, ad egregium miraculum excitandum? Eis solummodò indicitur aquæ ad dolia asportatio. Si vidisti beneficia mundialia leuissima pluribus in labore, in facultatibus, in valetudine re incommodis affecisse: cælestia magno pretio habenda ducas, quæ egregia cùm sint, nullo discrimine, nullo labore, aut sumptu impenduntur. 42.

Nobis, Virginis intercessione, sic aquæ in vinum mutatæ beneficium eo more quodammodo impendit, quo Deiparenti ipsi optimum vinum Maternitatis propinatat. *Quo modo fiet istud, quoniam virum non cognosco?* Vineáne iam Domini Sabbaoth botris onusta vt cælesti sponso possim dulcissimum potum præparare sine culturæ iniuria? *Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi, &c.* Luc. 1. sine sumptu, sine commutatione, tibi sitienti hominum salutem merum hoc propinabitur. An non ideo Dominus Matrem elegit, quæ virgo conciperet, virgo pareret, vt Maria merum sine vlla commutatione degustaret? Proclus hom. de Nat. in Conc. Ephes. to. 6. cap. 7. *Si ea, quæ genuit, virgo non permansit: nec is, qui natus est, alius quàm purus homo extitit.* Quia eò differunt Deus 43.

Deipara Maternitatis vinum sine sumptu propinatur.
Luc. 1.
Procl.

Deus & purus homo, quod hic magno præmisso sumptu minima dona largitur, ille autem sine vllâ sumptus præmissione ingentia munera impendit.

44. *Israeliticus populus e seruitute eripitur sine vllo læsionis incommodo.* Exod. Caiet.

Moysi Dominus apparuit in rubo ostentans, quomodo Populum e seruitute esset liberaturus. *Vidit, quod rubus arderet, & non combureretur.* Exo. 3. Dominus in rubo, libertas ingenti coruscatione beneficiorum in Populo Hebræorum. Rubus sine læsione coruscat, quia Hebræi beneficio liberationis egregio sine vllo læsionis impendio afficiuntur. Acute Caietanus, *Descensus iste fuit, ad liberandum Israel de Ægypto. Perspicuum est autem, quod Deus liberando Israel de Ægypto, fuit in ipso populo tanquam ignea flamma lucens multitudine prodigiorum, & ardens in eorum cordibus, ad exeundum de Ægypto, ita vt nullus remaneret. Sic tamen in eos ardebat, vt nihil eorum consumeret. Vsque adeo, vt eum infantibus, mulieribus, pecoribus, & vniuersis facultatibus, & demum sanitate corporis (ita quòd nullus in tanta multitudine erat æger) adduxerit eos. Dixit ergo Moyses, Vadam & videbo.* Tam insolitum homines sine dispendij vsurâ beneficio donari, vt vix mihi credibile obijciatur. O Moyses iustè miraris, qui apud homines degis, sed ad rubum accede, vt credas dum scias hoc beneficium à Deo hominibus præparari, nempe sine sumptus commutatione. Nec aqua doliis immittenda est, vt Hebræi libertatis mero inebriati exultent.

45. *Redemptionis merum sine nostro labore exoritur.* Isa. 53. Leo Cast. August.

Redemptionis merum torcularis Crucis effectus totius generis humani porrigitur in aceti corruptionis ablegationem. O quam sine hominum labore, & commutatione! *Et ascendet sicut virgultum coram eo, & sicut radix de terra sitienti.* Isa. 53. Leo Castr. legit, *sicut radicatus, & sicut natus ex terra inuiâ, & inaccessâ.* Quare vinum corruptioni hominum (ex Ruperti mente) præparatum è terra inuiâ siuè non inculta exoriturum prædicatur? Vt constet cælestè beneficium nullius humani laboris facto sumptu nobis impendendum. Vt liceat cum Augustino ser. 18. de Temp. pane in vinum conuerso, prufari: *Vinum, quod in eremo terra produxit, eius semen*, aut propaginem *agricola nullus induxit.*

45. *Mundialia bona pensione, ac sumptu magno accipiuntur.* Matt. 4. Lyran. Ioa. 14. Strab.

O temporariorum bonorum inanitas! quanta pensione numquam non siti æstuaturo in potum cedis! Qui panem obtulerat Saluatori apud desertum, honorum mero eundem curans potare inquit, *Hæc omnia* (nempe Regna mundi expressa mendaciter) *tibi dabo, si procidens adoraueris me.* Mat. 4. Vbi Lyranus, *Princeps hominum mundanorum non per creationem, sed per seductionem venit ad Christum ipsum tentando. Hæc omnia tibi dabo.* Pone quod non esset pensio adorationis soluenda: admitteret Dominus munus oblatum? *Venit Princeps huius Mundi, & in me non habet quidquam.* Ioa. 14. Strabus, *Quia voluit Dominus habere, quod perderet: pauper venit, ne haberet diabolus, quod auferret.* Mundialia igitur bona gratis oblata non accipienda. liceat vulgariter expendere, *De valde son caros.* Quid si sumptu exhibito sacrilegæ adorationis, reliquarumque molestiarum commutatione recipienda offerantur: Alibi sæpe.

OBSERVATIO IV.

Ad illa verba:

Implete hydrias aquâ.

Christus quodammodò nolens à Mariæ precibus coactus est.

Ea enim vis orationis, vt Deum quodammodo nolentem ad effectum alliciat.

46. Beda.

BEDA ad illud Mariæ, *Quodcumque dixerit vobis facite*, inquit: *sciebat quidem Mater eius humanitatem Filij sui, licet hoc modo videtur negare, quod poscebatur: Mater tamen Filij sciens pietatem, quod negare nollet, quod petebatur, fiducialiter mandauit ministris, vt mandata implerent iubentis Filij.* Quomodo si Christus negat quod postulat Maria, pia Mater scit ipsum nolle abnegare? Quia scit Dominum quodammodo nolentem velle quod perseueranter deprecans Mater postulauit. Impetrare à Christo vltrò volente miraculum, quid magnum fuisset: huiusmodi vim inferre recusanti, abnuenti, potentiæ Dei parentis precum est documentum.

47. *Iacob ex Mariæ respectu à Domino quodammodo abnuente benedictionem precibus extorsit.* Gen. 18. Theod. Rupert.

Luctatori Iacobo Angelus post pugnam diuturnam ait: *Si contra Deum fortis fuisti, quanto magis contra homines præualebis.* Gen. 32. Vbi Theodoretus quæst. 91. asserit Angelum magni consilij, Verbum scilicet, cum Iacobo dimicasse. Pende illud: *Contra Deum fortis.* An Iacob à Domino renuente, inuito benedictionis munus impetrauit? Ex planè precum vires, vt quodammodo nolens Deus cogi videatur: Contra Deum fortis fuisti. Quid mirum, si (authore Ruperto) nasciture ex Iacob Auroræ Mariæ instabat exortus? Maria precatur in parente, Marianæ precis vi cedit victoria, etiam dum Numen abnuens ostenditur. An nostræ preces vim inferent Deo?

48. *A nolente Domino amicus importunus panes accipit: quasi necessarium esset Domino id præstare vi precum.* Luc. 11. Chrysol.

Amico illi tres panes postulanti amicus è cubili respondet, *Noli mihi molestus esse, non possum surgere, & dare tibi.* Addit Dominus. *Propter improbitatem tamen surget, & dabit illi quotquot habet necessarios.* Luc. 11. Alij, *Propter importunitatem.* Preme particulam, *Quotquot habet necessarios*, dabit, quia necessariò dandi sunt. Chrysologus ser. 39. *O quam necessitatis esse sua, quod sua potestatis est, vult videri.* Vndenam huiusmodi necessaria Deo panum elargitio. Certè quia oratio Deum quodam modo nolentem cogit ad muneris collationem. Ac si diceret, Velim, nolim, profusis precibus, postulata munera impendam. En non solum Deiparæ, sed vel hominum quorumlibet preces Deum abnuentem quodammodo attrahunt ad beneficij elargitionem.

49. *Semper Deus infallibiliter concedit, quod petimus, vel eum abnegat, quia non potest oratio vacua redire.* Bernar.

Aiebat Bernardus apud Amant. *Quando fidelis oratio fuerit, cœlum sine dubio penetrabit; vnde certum est; quòd vacua redire non possit.* Non possit? An non Deus abnuit sæpe se se nostris precibus accommodare? Deum abnegâsse petita plurimis in locis sacra historia testatur. Deut. 1. 45. Iud. 10. 1. 2. Reg. 8. 18. & alibi sæpe. Quonam modo igitur frustrari vis orationis non

 potest?

potest: *Nemo nostrum parui pendat orationem suam. Dico enim vobis, quod ipse ad quem oramus, non parui pendis eam. Postquam egressa est ab ore nostro, ipse scribit eam in libro suo, & vnum de duobus indubitanter sperare possumus: quoniam aut dabit, quod petimus, aut quod nouit vtilius.* Cùm asserit Scriptura Deum aliquid postulatum a nobis abnegasse, non omnino abnegatum fuisse reor, quia si non dedit, quod petimus, largitus est, quod nouit vtilius; illud enim ipsum abnegasse, dedisse fuit. Nunquam igitur preces hominum fideles euanescunt, quia quodammodo cùm abnuit, annuere cogitur. Græcus ille, *Precis iusta exauditor semper Deus.* Quia necessariò impendit, aut quod petimus, *aut quod nouit vtilius.*

Menan.

Observatio V.

Ad illa verba:

Omnis homo primùm bonum vinum ponit: & cum inebriati fuerint, id, quod deterius est: tu autem seruásti bonum vinum vsque adhuc.

Mundus primò bonum vinum apponit, in fine fæces: (si sic vocitandi labores) Deus autem primùm fæces, in fine meri suauitatem.

Vndè cælestium, ac terrestrium bonorum dissidio obiecto, ad cælestia inuitamur.

50. PRINCIPIS cælestis contemplare mensam, ex specula comedentes, & bibentes intuere: ac simul mundialis conuiuij menti obiicias apparatum. Porrò Mundus primùm bonum vinum apponit, fæcibus fini conuiuij reseruatis: Deus verò fæcibus initio propinatis, in finem meri suauitatem reseruat.

51. *Epuloni primum vinum bonum apponitur, in fine faces.* Luc. 16. Barra.

Mundialis ille Diues *epulabatur quotidie splendidè.* Vinum suaue Mundus initio conuiuij propinauit, in finem fæcibus, seu æterna siti reseruatâ. *Recordare, quia recepisti bona in vita tua, nunc autem cruciaris.* Luc. 16. Liceat mihi sapientissimi, & piissimi Barradij nostri sententiâ hoc testimonium roborare. *Recepisti bona in vita tua, hoc est, Omnis homo primùm bonum vinum ponit. Addit, Nunc autem cruciaris, hoc est, & cùm inebriati fuerint id, quod deterius est.*

52. *Hanc mensæ mundialis conditionem pluribus exemplis ostendo.* Est. 3. Est. 7. Iud. 3. 2. Reg. 4.

Assuerus Rex Aman suaue vinum conuiuij apposuit initio. *Rex Assuerus exaltauit Aman, & posuit solium eius super omnes Principes, quos habebat; cunctique serui Regis, qui in foribus palatij versabantur, flectebant genua, & adorabant Aman.* Defecit vinum, fæcibus sub termino conuiuij dolia redundarunt. *Suspensus est Aman in patibulo, quod parauerat Mardochæo.* Est. 3. & 7. In cœnaculo Eglon mero inebriatur, inibi deficiente vino, fæx necis redundat. Iud. 3. Isboseth in lectulo potatur nectare & fæcibus, lætitiæ succedente mœrore, morte insidias præparante. 2. Reg. 4. In conuiuio Amon merum dulce nuptiale propinatur, fæces in eiusdem epuli termino exhausit, gladio irruente. 2. Reg. 13. Balthasar initio conuiuij potatus, in fine aureis calicibus venenum absumpsit. Dan. 5. Bibentibus atque edentibus dulciter amarissima diluuij pocula superuenére. Gen. 7. Mundo denique in deliciis, voluptatibusque à conuiuij initio vernanti, extremi diei amarissima potio superueniet. Mat. 24. *Ne intuearis vinum cùm splenduerit in vitro color eius: ingreditur blandè, & in nouissimo mordebit vt coluber, & sicut Regulus venena diffundet.* Prou. 23. Blandè mundialis voluptatis merum ingreditur, suaue est initio conuiuij, sed in termino Basiliscus.

2. Reg. 13. Dan. 5. Genes. 7. Mat. 24. Prou. 23.

53. *Cum merum degustat, gladium circa conuiuij finem intuere.* Prou. 23. Tulli.

Addit Salomon, *Quando sederis, vt comedas cum Principe, diligenter attende, quæ posita sunt antè faciem tuam, & statue cultrum in gutture tuo.* Prou. 23. Guttur tuum bono vino primùm apposito indulcoratur? O quàm infallibiliter minax gladius conuiuij finem fæcibus faciet abundare! Tullium audi Tusc. 5. *Cum quidam ex Dionysij Syracusanorum Tyranni assentatoribus Democles commemoraret in sermone copias eius, opes, maiestatem, rerum abundantiam, magnificentiam ædium regiarum, negarétque vnquam beatiorem quemquam fuisse: Vis-ne igitur, inquit Dionysius, ô Democle, quoniam hæc te vita delectat, ipse eandem degustare, & fortunam experiri meam? Cùm se ille cupere dixisset, collocari dixit hominem in aureo lecto, strato pulcherrimo, textili stragulo, magnificis operibus picto: abacósque complures ornauit argento, auróque cælato, tum ad mensam eximiâ formâ pueros delectos iussit consistere, eosque ad nutum illius intuentes diligenter ministrare. Aderant vnguenta; coronæ, incendebantur odores, mensa conquisitissimis epulis extruebantur, fortunatus sibi Democles videbatur. In hoc medio apparatu fulgentem gladium è lacunari setâ equinâ appensum demitti iussit, vt impenderet illius beati ceruicibus. Itaque nec pulchros illos administratores aspiciebat, nec plenum artis argentum, nec manum porrigebat in mensam; denique exorauit Tyrannum, vt abire liceret, quoniam beatus nollet esse.* Quis nisi Tyrannus mensam extrueret, quæ bono mero primùm redundans, fæcum gladium termino præparauit?

54. *Mensa Christi quam alia!* Luc. 16. Mat. 27. Bernar.

O cælestis Sponse seruans *bonum vinum vsque adhuc!* Hâc in vitâ amâra, sed dulcibus conditâ, post vitam omnia dulcia admodum elargitur. *Lazarus* (ait Abraham) *recepit mala in vita sua, nunc autem hic consolatur.* Luc. 16. Christus appositum sibi vinum cum felle mixtum degustauit, non bibit. Mat. 27. Christicolæ non bibimus fellis amaritudinem, sed paucis huius æui diebus degustamus. Fel epotant, & in viscera transmittunt illi miseri, qui æternùm cruciantur. Bernardus ser. 12. & 13. int. paru. *Semper sponsus noster seruat ad vltimum bonum vinum; quod vero in eius comparatione deterius est, ante propinat dicens Eccl. 2. Fili, accedens ad seruitutem Dei, sta in timore. Si ex timore feceris te ipsius seruum, faciet te ex charitate amicum suum; & sic aqua timoris commutabitur in vinum dilectionis.* Quam eligis mensam? Hanc-nè vbi nunquam fæces propinantur, sed vinum bonum quidem cum laborum felle mixtum initio conuiuij, & in fine ebrietas æterna: vel illam, vbi mendacem dulcedinem verè felleam immortalis mortis amaritudo sequitur, cuius calicis fæx non est exinanita?

LIBER

LIBER DVODECIMVS.

TRANSFIGVRATIO.

Paraphrasim, Commentarium Literalem, ac Panegyricos Morales circa literam perquire Tom.1,lib.... Quia tamen in Euangeliis de Tempore idem Mysterium vnâ & alterâ die instauratur, in vberiorem Concionatorum materiam, noui exponantur.

PANEGYRICI MORALES CIRCA Literam in Iesum transfiguratum.

PROLVSIO.

VM video Thaboris in vertice Christum transfiguratum, & albedine vestis, & faciei fulgore vtrumque obcæcantem luminare, & de lumine exulto, & de calore veritus vmbraculum requiro. Ne Discipuli à fulgore nimio perstringerentur, eos nubes lucida obumbrauit. *Nubes & lucida?* Ergò lux obumbrat, ergo lucem emittit vmbraculum. Richardus Victorinus de Deiparâ fatur, *Si lucida fuit nubes, quæ obumbrauit Discipulos, quàm lucida fuit nubes gratiæ, quæ obumbrauit Matrem Christi? Sed si illud vmbraculum, quod ei Spiritus sanctus exhibuit, lucidum erat, ergo & lucem, & vmbram exhibebat.* Cælestis enim lux nunquam non cum vmbraculo colligatur. Lux gratia, Maria ipsa nubes obumbrans est, Dei nubes. Gratia connotat nubem Mariam, nubes hæc diei lucem simul exhibet, & vmbraculum.

Vitalis ligni Christi Admirabilis, sine miracula gerentis, FRVCTVS DVODECIMVS.

SECTIO PRIMA.

Transfigurati species.

TEXTVS.

VERS. 1. ASSVMPSIT Iesus Petrum, & Iacobum, & Ioannem fratrem eius, & duxit illos in montem excelsum seorsum. 2. Et transfiguratus

tus

tus est antè eos. Et resplenduit facies eius sicut Sol, vestimenta autem eius facta sunt alba sicut nix. 3. Et ecce apparuerunt illis Moyses, & Elias cum eo loquentes.

IN IESVM TRANSFIGVRATVM, PANEGYRICVS MORALIS PRIMVS CIRCA LITERAM.

EX TRANSFIGVRATI SPECIE.

OBSERVATIO I.

Ad illa verba:

Assumpsit Iesus Petrum, & Iacobum, & Ioannem.

Egregios testes Christus adducit, vt possint asserere Transfigurationis gloriam.

Laudes enim proximi difficilè creduntur, etiam post testium assertionem; cùm opprobria, aut defectus sine teste credantur.

1. ESTES Dominus ad Transfigurationis miraculum asserendum adduxit Petrum, Iacobum, & Ioannem omni maiores exceptione. *Hi enim* (ait Euthymius) [*Euthy.*] *erant reliquis præstantiores, Petrus fide feruebat, Ioannes erat ille dilectus, Iacobus grauis erat Iudæis, qui gratiam habuerunt Herodi, quando Iacobum occidit.* Et quare ad Transfigurationis asserendum Mysterium tot testes illustres adhibentur? Quia difficilè egregia de proximo creduntur facinora. Si opprobria essent prædicanda, sine teste illicò crederentur.

2. *Ad Transfigurationis gloriam adhibentur testes: ad opprobria vulganda, vt credantur, testes necessary non sunt. Euthy.*

Loquebantur (ait Matthæus noster) *de excessu, quem completurus erat in Ierusalem.* Euthymius, *loquebantur de Cruce. Alij libri dicunt, loquebantur de gloria: Crux enim, quæ alijs probrum fuit, Christo gloria fuit. Quis enim non glorificet Christum, qui pro nobis voluit crucifigi?* Post perfectum Mysterium Dominus testibus adductis, *Visionem, quam vidistis, nemini dixeritis, donec Filius hominis à mortuis resurgat.* Cur non addidit, *Visionem, quam vidistis,* & sermonem, quem audistis, (nempe illum de excessu, seu Cruce tractatum) nemini peruulgaritis, donec, &c.? Certè quia de Cruce, ac opprobrio passionis historia sine teste credetur, vt autem gloria visionis credatur grauissimis testibus indigemus.

3. *Ab Spiritu sancto instituitur testis gloria Iesu, sine teste creditur eiusdem mors. Act. 1. Hugo.*

Post Resurrectionem Dominus Discipulis, *Accipietis virtutem superuenientis Spiritus sancti in vos, & eritis mihi testes in Ierusalem, & in omni Iudæa, & Samaria, & vsque ad vltimum terræ.* Act. 1. Cuiusnam fidei articuli testes nos esse ab Spiritu sancto roborati, instructi, præcipis? Hugo Card. *Eritis mihi testes Resurrectionis verbo, & exemplo, & signis.* Vt credamini gloriam Resurrectionis prædicantes, verbum proferte vitæ motibus probis colligatum. Proh hominum nequitia! Nec verbum exemplo addictum sufficit? Addantur miracula: *Et signis.* Quare tot testibus egregijs ab Spiritu sancto instructis qualitates adiiciuntur? Ea equidem est conditio hominis ad credenda aliorum illustria, vt testes indigeant tantâ pollere perfectione. Iam rogas, cur non eosdem ad testificationem simul passionis, flagellorum, Crucis, necis induxit? Quia ad opprobriorum assertionem, (ex quibus Diuinitas quasi obscurata videbatur) necessaria non erat testium adductio, ipsæ vltrò res credibiles obiiciebantur.

4. *Baptista vir magnus venit lucis testari præstantiam, opprobriorum tenebræ sine teste visibiles. Ioa. 1. Rupert.*

Ioannes Baptista *venit in testimonium, vt testimonium perhiberet de lumine, vt omnes crederent per illum.* Ioan. 1. Ad quam testificationem proferendam tam magnus extitit ille vt necessum fuerit alterum Ioannem inclamare: *Non erat ille lux, sed vt testimonium perhiberet de lumine?* Quærit Rupertus lib. 1. in Ioan. *Quo indigebat lux hominum, vel quod sibi prospiciebat emolumentum, vt in conuenticulis hominum tantopere sibi prouideret tam magni præconij testimonium? Num quod paruum luceret ipsa lux?* Imo quia multùm lucebat, opus erat egregio admodum teste, vt ab hominibus crederetur. An Ioannes simul immittitur, vt testimonium perhiberet tenebrarum, illius scilicet Solis, cuius sicut tenebræ eius ita & lumen eius? Certè licèt in cœlesti hoc luminari tenebræ non sint vllæ, captus lumine ob hominum salutem apparuit, quam quidem lucis obscurationem Ioannes non prædicat, quia adeo ex se prædicabiles tenebræ passionis, vt sine testis assertione nullus possit dubitare.

5. *Ad miraculum panum duodecim testes adhibentur ad famem Iesu adstruendam, testis necessarius non est. Ioan. 6. Basil. Seleu.*

Quinque panibus Dominus quinque millia virorum præter fœminas, ac pueros apud deserta pauit. Post epulum autem exactum Discipulis indicit, *Colligite, quæ superauerunt fragmenta, ne pereant.* Ioa. 6. Cur fragmenta imperat asseruari? Basilius Seleu. Orat. 33. *Ideo Dominus panes multiplicat præter necessitatem in potentiæ defensionem.* Non solum quinque panes multiplicauit vsque ad necessariam tot millium annonam, sed vsque ad duodecim sportas fragmentis opplendas vt in ore duodecim illorum testium tam gloriosum miraculum staret. An non longè mirabilius Deum esurire, mori, impassibilem

passibilem pati? Ita planè. Testes ergo adhibeantur, vt credantur opprobria. O Domine Crux tua, passio, mors, reliquaque tuæ humanitatis testimonia credibilia facta sunt nimis. Non considerasti proximi immutationem, virtutem, compositionem morum, sanctitatem? Quos adhibes testes? Improbus est, scandalorum excitator? Quisnam asserit? Per se perspectum est. Quanta testificatione proximi quæque egregia non credimus: quam sine teste eiusdem opprobriis fidem exhibemus!

Observatio II.

Ad illa verba:

Assumpsit Iesus Petrum, & Iacobum, & Ioannem.

Hi præcipuè ad Transfigurationis gloriam assumuntur amici, & propinqui Iesu reliquis præstantiores.

Nam si propinquus, & amicus celsioris meriti sit, haud debet posthaberi, quia propinquus, & amicus: sed potius reliquis anteferri?

6. Ambros.

AMBROSIVS asserit hisce Discipulis electos à Domino sanctos designari. *Multi viderunt Christum in carne, & in Cruce. Sed non nisi electi vident eum in gloriâ. Tres verò* (electi præcipuè) *vident. Iudæi licet suum Moysem viderint a monte descendentem, non ascendunt tamen in montem cum eo, vt Christum videant.* Vtdenam trium illustrium virorum priuilegium? speciales amici Saluatoris, propinquitate eidem additi. An ô Domine prudentem Præsulem geris, propinquos & amicos eligens ad superiora munera? Profectò si sanctitudine, aut meritis reliquis sunt præstantiores, haud debent ex propinquitate, aut amicitiâ minus dignis postponi: sed cunctis præferri. Liceat vulgariter mentem expendere. *No fuera buena razon de estado*, digniorem post habere, quia amicus, aut propinquus est.

7. *Amica, ac propinqua Domini adolescentulis cunctis in honore, & muneribus præfertur.* Cant. 2.

Amica & *propinqua* Saluatoris ait, *Introduxit me in cellam vinariam, ordinauit in me charitatem.* Cant. 2. Ordinauit in me, id est, à me incipiunt charitatis & benignitatis documenta fulgurare, me cunctis præposuit. An cœlestis Regis decens politica sponsam amicam, proximam, aut propinquam illustrioribus muneribus donare? Quid non adolescentulæ conquerantur? O stulta querela! Aliàs dignus supponendus aliis, quia amicus, quia propinquus est? An non *Deus* (authore Bernardo) *in hominibus ipsis præponit imperfectioribus filiis perfectiores mercenarios*: At si filius Israelita perfectior esset, Gentibus seruus fuisset a Domino præponendus. *Cœlum* (ait Pater) *terræ præponitur.* Quia domestica creatura, quia domus ipsa Altissimi terræ

Bernar.

supponatur, ne creaturarum acceptor Conditor habeatur. Porro id ipsum veraciùs esset creaturarum acceptio.

8. *Chordæ graciliores & dulciores primo citharæ loco accommodandæ sunt, licet adsit propinquitas, aut specialis amicitia.* Psal. 150. Tertul.

Regius hinc Vates, *laudate eum in tympano, & choro, laudate eum in chordis*, scilicet psalterij & citharæ. Psal. 150. Num digna cœlesti Conditori in psalterio, in cithara, in chordis laus, & modulatio? Vt respondeam, Tertullianum præmitto lib. 2. adu. Marc. cap. 12. *Bonitas Dei operata est Mundum, iustitia modulatur.* Vulgariter explico: *la misericordia criò el mundo, la Iusticia le tañe.* An mundus cithara, quæ percussa concentum emittat? Ita planè. Dei prouidentia modulatura chordarum voces tentat, primum locum superioribus, suauioribus aptando, infimum grossioribus. Quia Ioannes primas fert apud citharam, ad nouissimum locum descendat, Iudas primum obtineat: ne Dominus personarum acceptor appareat. Appareret sanè, si meritissimum Ioannem non reliquis præponeret, si non Petrus sanctissimus cunctos antecelleret.

9. *Idcò cunctis in cithara Apostolica chordis præfertur.* Matt. 16. Basil.

Roganti Domino, *Quem dicunt homines esse Filium hominis?* & respondentibus Discipulis, *Alij Eliam, alij Ieremiam, &c.* & instante Magistro, *Vos autem, quem me esse dicitis?* Petrus respondit, *Tu es Christus Filius Dei viui.* Mat. 16. Vbi Basilius Sele. Orat. 25. fatur, *Primatem inclinat, velut citharam quandam ratione præditam ictibus excussitans.* Collegium Apostolicum citharam Præsul appellauit ratione præditam. *Primatem inclinat*, seu primam chordam excussitat Dominus, seu resonare facit, cum pulsat instrumentum: cunctis chordis obmutescentibus prima insonat chorda: *Tu es Christus Filius Dei viui.* An Bartholomæus, Andreas, Iacobus primum locum in citharâ obtinebit? Minimè, Petro amico addicatur Præsulatus, Primatis munus acquirat, qui primæ chordæ melodiam emittit *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.*

10. *Tunc vniuersalior Dominus, seu minus acceptor personarum apparet, cum digniores præponit.* Luc 5. Chrys.

Dominus olim appellabatur Deus *Abraham, Deus Isaac, & Deus Iacob.* Quod asserit Lucas cap. 5. An non Principes conquerentur te Deum trium virorum solummodo vocitari? Vix audebit Dauid inclamare, *Deus Deus meus, ad te de luce vigilo.* Num acceptionis personarum incusaberis? Chrysostomus, *Sic & Deus specialiter se horum Deum dicebat, non coarctando dominium, sed ampliando.* Tunc ampliatur Dei dominium, nunc vniuersalior Dominus apparet, seu minus personarum acceptor, cum ob præstantia merita Abrabam, Isaac, & Iacob cunctis antiquæ Ecclesiæ Proceribus præponuntur. Haud Apostoli reliqui de trium Procerum Petri, Ioannis, & Iacobi primatu conquerentur; chorda enim prima quia gracilior, quia dulcior debet sibi locum primum apud citharam vendicare.

OBSER

OBSERVATIO III.

Ad illa verba:

Assumpsit Iesus Petrum, & Iacobum, & Ioannem, & duxit illos in montem excelsum, &c.

Non omnes Discipuli, sed necessarij testes ad Christi gloriam intuendam aduocantur, vt Iudas sine infamiæ notâ possit abesse.

Nè videlicet cum excusatione quodammodo delinqueret, se affectum à Præsule suo infamia sic fuisse operatum adfirmans.

Quasi cum excusatione delinquit, qui infamatur à Præsule. Damasc.

11. VÆRIT D. Ioannes Damasc. *Cur non omnes, sed aliqui vocati sunt ad hanc visionem? Vnus quidem erat, qui solus indignus erat Diuinitatis visione, scilicet Iudas, secundum illud: Tollatur impius, ne videat gloriam Dei. Si solus ergo esset omissus Iudas, tanquam inuidus, ad malitiam maiorem esset prouocatus. Proinde Proditori tollit proditionis occasionem.* Infamia affectus sum à Magistro ablegatus, non exceptus à Præsule omnibus aduocatis, vindictæ-ne operam dabo? Certè si non vindictæ studeam, saltem non obligatus operabor. Cum excusatione quodammodo delinquit, qui incuriâ Præpositi notatur infamiâ.

Curat Dominus Petrum conuertendum non infamari, quia obest infamia conuersioni. Luc. 22. Beda.

12. Petro Dominus, *Simon, ecce Satanas expetiuit vos, vt cribraret sicut triticum. Sed ego rogabo pro te, ne deficiat fides tua* Luc. 22. Qui triticum purgat granum à paleis curat separari. O quantâ affectæ verecundiâ elapsis granis paleæ vacuo ostentantur in cribro! Precibus ô Petre, à Patre impetrabo, ne tua fides deficiat, id est, ne veluti paleæ sine tritico conspiciaris. Beda, *Satanas expetiuit vos, vt cribraret, velut qui triticum purgat ventilando concutere. Et tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos.* Nam quia post delictum te ad meliorem mentem reuocabis, curo, ne infamiâ apud fratres à te confirmandos notari possis, ne quodammodo vlteriùs cum excusatione delinquas.

Nullam excusationem habebat Cain impœnitentia, si quidem infamatus à Deo non fuerat Genes. 4.

13. Postquam Abelis sacrificium à Domino acceptum, flammâ testante, *iratus est Cain vehementer.* Cui Dominus, *Cur* concidit facies tua? Gene. 4. Ad quæ Carthusianus, *Quasi dicat, Non habes rationabilem causam harum detestabilium passionum, scilicet Impatientia, & indignationis.* Patet, quia non te à fratre exteriùs segregaui adeò, vt posset ab aliis mea circa opera tua displicentia dignosci: vnde infamatus posses quodammodo cum excusatione profari. Opera geram, quæ hominem à Deo summo Præsule infamatum decent.

Iudas non separatur à Discipulis, sed Eucharistiam à Domino accipit, ne cum excusatione quodammodo delinqueret. Leo.

14. Collegium Apostolicum suauissimo Dominus Eucharistico epulo satiauit, nocte illa tantâ luce conspicuâ, tam horribilibus tribulationum Iesu tenebris obcæcatâ. Quærit D. Leo. ser. 7. de Pass. an Discipulos sanctos ab iniquo Iuda retraxit? Respondet autem Iudam adfuisse sacro conuiuio, & Eucharistiam a Dominicâ manu accepisse. Reddit causam. *Neque ab hoc mysterio subtracto traditore. Vt ostenderetur Iudas nulla iniuria exasperatus, qui impietate voluntaria erat præscitus.* An publica à Præsule subditi nota ansam præberet iniquo Dominum cum excusatione quodammodo tradendi?

Zizania conuertenda non separantur à tritico, ne infamentur. August.

Respondeo ex zizaniorum Parabolâ. Clamant in conspectu agricolæ Patris familias serui, *Nonne bonum semen seminasti in agro tuo? vnde ergo habet zizania? Vis imus, & colligimus ea?* Queis Præsul agricola, *Non; ne colligentes zizania, eradicetis simul è triticum. ...* Quonam modo ab agricolis discernentibus posset triticum simul cum zizaniis eradicari? Respondet D. Augustinus quia zizania illa erant *in triticum* aliquando *conuertenda.* Ad conuersionem quid obest à tritico separari? Imò potiùs aliquando prodest, sicuti in excommunicatis experimur, qui à fidelibus sese videntes abstractos, velocius reditum pœnitentes moliuntur. O quàm prouidè agricola curat ne zizania infamentur, nota enim infamiæ obest conuersioni, dum quodammodo peccator excusabiliter producit institutæ filum iniquitatis. 15.

Quam infamia ex vulgo non facit euertere, infamia orta à Præsule conturbat. Petrar.

Pulchro Francisci Petrarchæ Dial. 25. sententia roboro. *D. Vulgi linguis exagitor. R. Quid si oratoris, aut Poeta insignis stilum impegisses? vt multi olim, quos infames posteritati traditos inimici eloquentiâ videmus. Vulgaris aura cæcis ignorantia pulsa turbinibus summa rerum cacumina verberat, sed non quatit: & si quatiat, non euertit. D. Graui Præsulis premor infamiâ. R. Timui tuâ ne conscientiâ premereris.* Vtrùmnam ex infamia à Præsule exorta timet ille ne infamatus conscientiâ prematur, si non timet ex infamiâ vulgari euersionem? Quia qui à Præsule infamiâ affectus delinquit, quodammodo prætendit excusationem. 16.

OBSERVATIO IV.

Ad illa verba:

Duxit illos in montem excelsum seorsum.

A Discipulis sedentibus Petrus Ioannes, & Iacobus ad montis superandi laborem assumpti, non repugnant, Dominum comitantes.

Qui enim videt Deum seu Præsulem laborum socium minimè de specialibus tribulationibus, quas patitur (vel reliquis pace fruentibus) conquerietur.

SEQVVTVRVS Dominum ad montana, ad ardua, ad difficilia, ex Strabi mente debet esse firmus in fide, vt Petrus, videns Deum, vt Iacobus, adscribens omnia gratiæ Dei, 17. Strabus.

vt

vt Ioannes. Discipuli confident, tres præcipuè ad tribulationem, quâ gloria transfigurationis præparatur, assumuntur ex reliquis, nec conqueruntur; quia Deum laboris comitem fidei oculis intuentur.

18. Abræ Dominus indicit, *Egredere de terrâ tuâ, & de cognatione tuâ, & de domo patris tui, & veni in terram, quam monstrauero tibi.* Gen. 12. Quam difficile imperium. Domum relinquam propriam, ad alienum hospitium peregrinus accedam, itineris labores sustinebo? Quam facile illam particulam prementi! *Et veni in terram.* Non Dominus Patriarcham solum emittit, sed socium excitat ad viæ instirationem: *Veni.* Augustinus ser. 68. *Quis hoc sine fidei viribus posset audire?* Audiat difficile illud imperium, qui oculis fidei, vt Apostoli nostri Deum laborum socium intuentur, facile reddendum.

Faciliter Abram domū reliquit, videns Deum socium. Genes. 12. August.

19. Paulus Romanis, *An ignoratis, quod quicumque baptizati sunt in Christo Iesu, in ipsius morte baptizati sunt? Consepulti enim sumus cum illo.* Cap. 6. Difficillima Christicolis vitæ institutio semper mori, aut mortificari, & sepulturæ addici. Attamen cum Christo socio sepulti vitalis proculdubio nostra est mortificatio. Tertullianus ad Scap. cap. 1. *Nos quidem neque expauescimus, neque pertimescimus ea, quæ patimur, cum ad hanc sectam pactâ conditione venerimus.* Quænam pacta conditio nos liberat à cruciatu? *Vt ea quæ patimur*, socij Domini patiamur.

Sepulti cum Christo socio iucunde viuimus, non mortui conjacemus. Rom. 4. Tertull.

20. Rursùm Abrahæ Conditor, Mihi offeres Vnigenitum Isaac in monte, *quem monstrauero tibi.* Gen. 22. Dixerat, *Tolle filium tuum Isaac, & vade in terram visionis.* O Domine, quàm difficile, quàm pene impossibile præceptum imponis! si diceres, *Veni* in montem, seu terram, te socium itineris laboriosi sortitus Patriarcha libens graderetur. At particula illa *vade* à te immissum indicat Abrahamum. A Deo certè Patriarcha immittitur, sed non sine Deo: *Vade in terram visionis.* Chrysostomus lib. 1. de Prouid. *Abraham cùm audisses, vade in terram, quam monstrauero tibi, omnia mente circuibat, ac perlustrabat.* Vt scilicet Deum terræ monstratorem videret. Videam te ô Domine, itineris directorem, comitem difficillimæ viæ, omnia quidem facillima reddentur.

Videns Deum socium, haud grauatur vnigenitum immolare. Gen. 22. Chrysost.

21. Non ergo laborat, qui socio Domino ad ardua properat, ascendit ad sublimia. Ille verè afficitur labore, qui à Deo ad vitam arduam excitatus sine Deo socio inobediens decumbit in lecto. O quàm laboriosa quies! Centurio aiebat, *Domine puer meus iacet in domo Paralyticus, & malè torquetur.* Matth. 8. Vbi Paschasius lib. 5. *In domo, inquam, de quâ dictum legimus ad animam: Obliuiscere populum tuum, & domum patris tui. In hac quippe domo paralytica est anima.* Ille verè laborat, qui sine Iesu, vt fugiat itineris labores (faciles ipso socio) domi coniacens detinetur.

Ille verè laborat, qui sine socio Deo in otio detinetur. Mat. 4. Pasch.

* * *

OBSERVATIO V.

Ad illa verba:

Transfiguratus est antè eos, & apparuerunt Moyses, & Elias cùm eo loquentes.

In conspectu amicorum Dominus gloriosus apparet, sine amicis consortibus nolens externâ illâ felicitate frui.

Nec enim felicitatem appellarim, quæ amicis non communicatur.

CVR in conspectu Apostolorum dilectissimorum, Moysis & Eliæ sese Dominus amictum gloriâ ostentauit: Vt post resurrectionem euulgarent. Plura mysteria sine teste operatus est Deus, quæ Ecclesiæ ab Spiritu sancto reuelata fuere. Crediderim, ideò Dominum coram amicis gloriosum se ostentasse, quia illum diem felicem reputabat, quo non solus ipse frueretur, sed quo felicitatem suam communem amicis aspectandam exponeret. Et quonammodo Iesus Solem verè hodie indueret, si Solis communicabilem non obiiceret conditionem? 22.

Duplicem temporis particulam in Iacobi cum Angelo certamine contemplor. Vnam, quando *vir luctabatur cum* eo vsque manè: alteram quum *benedixit eum in eodem loco.* Gen. 32. D. Petrus Chrysologus ser. 131. asserit victorem Deum in tempore vtroque: attamen victoriam non primo, sed secundo interstitio temporis innotuisse. In primo namque Dominus ait, *Dimitte me*, ac si se à Iacobo superatum profiteretur. In secundo autem se omnino superiorem ostentauit, dum *benedixit eum.* Cur igitur non primâ, sed secundâ temporis instantiâ se victorem ostendit? Respondet acutè Præsul, *Tunc videbatur vincere, quando victor cælestia dat dona, munera dat diuina.* Loquebantur de excessu, de pugnâ, de victoriâ. Nec victoriæ gloriâ se putauit fruiturum Dominus, nisi aspiciendam fæliciter amicis exponeret, eos cælesti benedictione afficiens. 23.

Cum Iacob benedixit Deus suam victoriam ostentauit. Gen. 32. Chrysol.

Describit Paulus ascendentis Domini triumphum. *Ascendens Christus in altum, captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus.* Eph. 4. Vbi Augustinus lib. de essent. Diuin. *Filius Dei carnem de nobis assumptam in cælum velut captiuam adduxit, sicut est in Psalmo 67.* Die superni triumphi Domini caro Christi (cui paratur de hoste victoria) captiua adducitur? Quonammodo captiua, si triumphat? Preme illam particulam: *Sicut est in Psalmo 67.* Quid inibi Vates? *Ascendisti in altum, captiuam duxisti captiuitatem, accepisti dona in hominibus.* Dona Christus ascendens accipit, & non potiùs effundit Discipulis, 24.

Christus quasi captiuus adhuc ostenditur, dum dona hominibus non exhibet. Epiph. August. Psal. 67.

pulis, quibus ex mente Patrum dies iudicij plenus horrore indicitur illis verbis: *Viri Galilæi, quid aspicitis in cælum? Hic Iesus qui assumptus est à vobis in cælum, sic veniet*, &c. Act. 1. An victor ascendit, vel captiuus adducitur? Certè se non gloriosum, sed captiuum quodammodo ostentat, dum gloriam suam amicis communem non exponit.

25. *Ideo die Pentecostes victoriam Ascensionis publicauit.* Eph. 4. Chrys.

In lectione Pauli. *Ascendens Christus in altum, captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus.* Dauid autem, *Accepisti dona in hominibus.* Data Paulus docet, accepta Vates. Accepit quidem dona Ascensionis die in hominibus aliquando donandis, nempe Pentecostes solemni, quando dedit hominibus ea vberrima munera quæ in ipsis acceperat. Chrysostomus ad Act. 2. *Effudit Christus hunc Paracletum. Hic dignitatem euidenter tradit cum vbertate.* Id est, quando vbertatem donorum dilectissimæ exponit Ecclesiæ, dignitatem suam euidenter ostentat, se victorem asserit, ascendentis gloriam, & triumphum celebrari curat. *Hic dignitatem suam euidenter tradit*, non *sibi*, cum incommunicabili tunc gloria perfruitur.

26. *Deus quasi ubi diues cum non dat.* Rom. 10. Damasc.

Ad Romanos Apostolus, *Diues est in omnibus, qui inuocant illum.* Cap. 10. Quid si non inuocent homines? An erit Iesus diues? Haud videtur Dominus diues appellandus quando diuitias suas hominibus inuocantibus non exponit? D. Damascenus lib. 3. Paral. cap. 100. *Deus cùm scelerum gratiam facit, tunc maximè ditescit.* Non dixit, Tunc maximè diues ostenditur, sed tunc maximè ditescit, ac si quodammodo diues nolit haberi nisi quando diuitiæ hominibus communicantur. Si igitur hodie experis Christum gloriâ esse amictum, veniâ donari cura, præmissâ pœnitudine. Accipiens enim donum veniæ Christum diuitem in misericordiis manifestabis.

Observatio VI.

Ad illa verba:

Et duxit illos in montem excelsum seorsum, & transfiguratus est ante eos.

Transfigurationis dies, institutâ oratione, inchoatur.

Innuitur, lætitiam, fælicitatem, diem bonum ex præmissâ oratione auspicandum.

27. Luc. 9.

VCAS sic scribit, *Ascendit in montem, vt oraret; & facta est, dum oraret, facies eius altera.* Cap. 9. Lætissimus Saluatori tribúsque Discipulis elucet dies, cuius gloriam, ac fælicitatem Dominus ab oratione matutinâ procurat auspicari. Vulgaris expono; *Asseguro la felicidad commençando por la oracion.* Si velis securè gloriæ splendore condecorari, diem bonum à precibus institui procura. Instituto apto illud Nazianzeni orat. 1. *Optimus hic ordo est, vt qui rem aliquam auspicatur, à Deo initium ducat.* Præcipuè si res sit futura gloriosa. Nec enim lux cælestis præcordia illius exhilarat, qui à precibus non exorditur. Nazianz.

Exurgit Cain ad sacrificium munere cælesti ditandus, cupidus sanè, ne se boni illius particula præteriret. Sed quia ab oratione rem non fuit auspicatus, pro lætitiâ, pro gloriâ æterno mœrore affectus est; Caino ergo Dominus, *Cur concidit facies tua? Non-ne, si bene egeris, recipies?* Gen. 4. LXX. *Non-ne, si rectè offeras, non autem rectè diuidas, peccâsti.* Taxatur Cain, quòd non rectè diuiserit. Ambrosius lib. 2. de Abel. cap. 6. *Non rectè diuisit, quia antè omnia, Deo debuit deferre primitias; vt à gratiâ inchoaret Authoris.* Primitias deferendas Deo orationis exercitamentum expono, vndè animi gaudium erat oriturum. Meritò ergo dum Abel orans inflammatur, transformatur in imaginem Conditoris, Cain frigidus coniacet, concidit mœrore correptus. Diem enim bonum debuerat oratione institutâ æternare. 28. *Cain sine die glorioso, quia non inchoauit ab oratione opus.* Gen. 4. Ambro.

Quàm lætis diebus Dauid fruitus est, cùm deuictis hostibus fœminæ inclamitarunt, *Saul percussit mille, & Dauid decem millia?* Profectò nunquam non Dauidis tempora coronâ cinguntur. Vndenam tam bonæ Regi dies tot hostibus tentato, inter tot pericula constituto? Semper studuit ab oratione auspicari victorias. Ambrosius lib. 1. Offic. cap. 35. *Nunquam Dauid, nisi consulto Domino bellum adorsus est; ideo in omnibus Victor prælijs.* 29. *Cuncta gloria Dauidis orantis ante operationem.*

Moses Iudæ benedicens, eique gloriam futuram annuncians fatur, *Audi Domine vocem Iuda, & ad populum suum introduc eum.* Deuter. 33. Nam vt gloriosa Tribus Iudæ ad Populum introducatur, necessarium eam à te precantem exaudiri. Gloria enim sequitur orationem. Oleaster, *Ne glorietur fortis in fortitudinè sua, sed sciat priùs precibus esse bellandum.* Precibus namque si certamen primò instituitur ad debellandum Deum, gloria victori præparatur. 30. *Iuda gloria ab oratione auspicatur.* Deut. 33. Oleast.

Æternam transfiguratione apud cælestis montis verticem describens Salomon, ait: *Statura tua assimilata est palma.* Cant. 7. Palmæ æternæ, siuè cælesti gloriæ in imaginem transformatur sponsa. Porro dum orat *facta est facies eius altera.* Paraphrastes Chaldai. *Tempore, quo Sacerdotes tui extendunt manus suas in oratione, similes sunt digiti manuum eorum extenti ramis palmarum, & statura eorum est sicut palma*, seu præmium cæleste. Illud enim ipsum in gloriam transfigurari orare est; quia dum preces profunduntur, in cælestem palmam, seu gloriam transformamur. Haud te bonæ diei particulâ prætetibit, si gloriam, lætitiam, gaudium, auspicaris à Deo initium eo orationis exercitamento ducens. 31. *Ecclesia statua gloriosa ex oratione.*

OBSER

OBSERVATIO VII.

Ad illa verba:

Et transfiguratus est ante eos.

Non solitarius Dominus transfiguratus est, sed in Discipulorum conspectu.

Optat enim cælestis Dominus, famulos gloriæ suæ socios adhiberi.

32. *Contra Principes, Præsules, Duces, qui communium operum gloriam sibi adrogare conantur, subditos socios in glorijs relinquentes.*

VARE in Discipulorum conspectu transformatur, qui assolet egregia quæque (vnde gloria sit hominum comparanda) in abscondito gerere? Existimo, vt sese ostendat Principem munificentissimum, qui curet gloriam famulis fidelibus communicare. Quàm auari Principes, qui fideles famulos in laboribus socios, à prosperitatibus conantur excludere. An eorum gloria & voluptas imminuetur, quia communicabitur? Imo eo gloria maior, quò fidelibus socijs communicatior est.

33. *Gloria Dominus fruiturus fratres, fideles famulos adducit.* Ioan. 20.

Post Resurrectionem Dominus ad transfigurationis cælestis gloriam ascensurus, aiebat: *Ascendo ad patrem meum, & Patrem vestrum.* Ioa. 20. Cur Discipulos fratres vocitauit? Credo, vt innueret illis eandem Iesu gloriam communis Patris hæreditatem præparari. An timeret gloriam in tot partibus innumerabilium fratrum portionibus diuisam, sibi imminuendam? Imò ratus est eò gloriam futuram esse maiorem, quò communicatior fuisset. D. Cyprianus ser. de Ascens. (Cypr.) *Hoc gloria Vnigeniti dilecti accumulat, quod beatitudinis suæ non patitur esse solitariam magnitudinem, sed addit fratres (Assumpsit Petrum, & Iacobum & Ioannem) non qui minuant quasi in plures diuisam excellentiam, sed altitudinem diuitiarum exornent participes, & consortes.*

34. *Curat Dominus gloriā mira[illegible] ex[illegible] di[illegible] scipuli[illegible] libus communicari, in propria gloria incrementū.* Mat. 10. Matt. 11.

Quum Dominus in Thabotis vertice (excitato miraculo, aut miraculi cessatione) Solis fulgentissimi radios ostentat, Discipuli eius speciem obumbrati seu tecti à nube lucidâ imitantur. Ipsius enim miraculi participes fratres esse disposuit, qui olim gloriam suam alteri minime conferebat: *Gloriam meam alteri non dabo.* Dederat Dominus Discipulis, *potestatem spirituum immundorum, vt eijcerent eos, & curarent omnem languorem.* Matth. 10. *Transijt inde Iesus, vt doceret, & prædicaret in Ciuitatibus eorum.* Cap. 11. Cur inde recedit Dominus, & ad Ciuitates pergit concionaturus? Credo ne solus miracula facere videretur, turbámque ad se solum allicere, qui fratres, famulos vtique fideles haberet, queis gestiret miraculorum gloriam communicari. Theophylactus, *Missit Discipulis, ipse cessat facere miracula, & solum docebat in synagogis: nam si ipse præsens curasset, nulli tunc accessissent ad Discipulos. Vt igitur & illi habeant locum sanandi, ipse progressus est.*

35. Cecinerat Dauid, *Qui facit mirabilia magna solus.* Psal. 135. Olim enim miracula patrandi gloriam vix alteri dabat. Ast Christus curat suis fidelibus famulis gloriam sanandi communicare, vt fulgeant; ne Præsul totam operum gloriam sibi adrogare videatur. Bernardus epist. 23. *Cùm Christus sit mirabilis in Maiestate sua, etiam in Sanctis suis gloriosus apparere dignatur, ne solus habeat gloriam.* Efficit profectò mirabilia solus, quia eius virtute Sancti mira excitant: sed sic eos ex miraculis honorari gestit, ac si ipsi solum famuli patrauissent. *Christus solus faciens mirabilia communicat socijs gloriā ipsorum patrandorum.* Psal. 135. Bernard.

36. *Sedem Christus curat præparari gloriosam ei, qui simul decertauit.*

An qui simul cum Christo exercitus cælestis Duce aduersùs hostes dimicauerant, à Tabernaculi participatione recederent? Reor Petrum clamantem, *Faciamus tria Tabernacula, tibi vnum, Moysi vnum, & Eliæ vnum,* ideo ab alio Euangelista taxatum, *Nesciens, quid diceret;* quia cùm Discipuli simul cum Domino dimicauissent, se, & duos fratres Ioannem, & Iacobum à gloriæ illius participatione exclusisset. Si Imperatori extruitur thronus, militibus fidelibus simul extruatur. *Amen dico vobis, (ait,) quod vos, qui reliquistis omnia, & secuti estis me, sedebitis & vos super sedes iudicantes duodecim filios Israel.* Matth. 19. (Matt. 19.) An patiar me sedente Discipulos certaminis socios sine throno consistere? Chrysostomus, (Chrysost.) *sedebitis & vos. Conregnabitis scilicet, & illius gloria participatione fruemini. Quia scilicet secuti estis me.*

37. *Agnus oues assumit ad gloriæ participationem.*

Agnus apparuit Dominus à lupis diripiendus Pastor ouium, Discipulorum scilicet ouium, lupis crudelibus exponendorum. Post victoriam Agnus Regno donatur, quo & oues donari dignatus est. *Complacuit Patri vestro, dare vobis Regnum.* Luc. 12 (Luc. 12.) Haud auarus Dominus circà gloriam socijs tribulationis communicandam. Chrysologus ser. 23. (Chrysol.) Bonitas effusa, ineffabilis affectio in societate census. *Pastor Agnus oues assumit, atque ad consortium dominationis seruos Dominus asciscit. Ad participationem Regni Rex gregem populi totius admittit.* Nec enim deceret Domini æquitatem subditorum fidelium operatione vti ad victoriam comparandam, & sibi totam certaminis gloriam adrogare.

OBSERVATIO VIII.

Ad illa verba:

Et transfiguratus est ante eos.

Ante eos, quia dura erant certamina postmodum toleraturi, aptè Dominus gloriæ obijcit imaginem.

Vt scilicet spe præmij infallibilis, ac ineffabilis ad quæque subeunda roborarentur.

VR in conspectu Petri, Ioannis, & Iacobi transfigurari curat? Reor, vt ad horribilia certamina subeunda præmij cælestis obiectu lubentes exurgerent. Pe- 38.

trus post innumeros labores toleratos, post Ecclesiam extructam Cruci erat illigandus. Iacobus post Hispaniam gressibus, ac prædicatione illustratam, Herodis gladium sanguine erat purpuraturus, Ioannes diuturnæ vitæ prolixo Martyrio tot tribulationibus egregio in pace (bello horribili gestienti Martyrio coronari) animam efflaturus erat. Tanta tribulatio tanti præmij alleuetur aspectu. Beatitudo cælestis vincenti præparatur? Quam leuia certamina!

Dauid iusto labores sub mundos obiiciens, simul præmium futurum præsentat. Psal. 1.

39. Dauid iustum describens tribulationibus actum, cui agnati labores, ait: *Beatus vir qui non abyt in consilio impiorum, nec in viâ peccatorum stetit, & in cathedrâ pestilentiæ non sedit. Sed erit tanquam lignum,* &c. Psal. 1. Et ab iniquitate recedendo, & amplectendo æquitatem grauissimis iustus tribulationibus defatigandus est. Omnia leuissima certamina, si vocabulum primò appositum ponderemus. *Beatus vir.* Beatitudo primùm oculis præsentatur, vt homines ex spe præmij ad ardua quæque fortiores exurgant. Ambrosius appositè, *A præmio cœpit, vt pondus futuri certaminis leuaret*

Ambro.

Certamina vndique spe præmij vallantur. Eph. 6.

40. Paulus contestatur, dum inquit, *Non est nobis colluctatio aduersùs carnem, & sanguinem, sed aduersùs Principatus, & Potestates, contra spiritualia nequitia, in cælestibus.* Ephes. 6. Proximam particulam, *In cælestibus* Patres Principibus, ac Potestatibus accommodant; ac si diceret, Certamen instituimus contra illos cælestes Principatus, & Potestates, quæ è nequitiâ exciderunt. Nos autem sic expendimus argumento conuenientius: *In cælestibus*, id est, pro cælestibus dimicantibus non est nobis colluctatio aduersùs carnem, & sanguinem, sed aduersùs Dæmones. Quàm pulchrè cælestium mentio peragitur, vt ex præmij memoriâ leuia sint horribilia certamina. Sentio cum Chrysostomo fante, *A præmys propositis eos excitat. Illud enim: In cælestibus, est pro eo quod est, Pro cælestibus.* Quæ quidem particula cum illa Dauidis copulanda est: *Beatus vir.* Hæc enim in fine clausulæ apponitot: *Contra spiritualia nequitia in cælestibus*: illa initio: *Beatus vir qui non abyt &c.* Vt quacumque viâ direxeris oculos certamina septo præmij munita concludantur.

Chrys.

E memoria præmij iugum, & onus grauissimum leue est. Mat. 11.

41. Indicit Dominus Discipulis vitam & rectis operibus, & ingentibus laboribus redundantem. *Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos. Tollite iugum meum super vos, & discite à me, quia mitis sum, & humilis corde: & inuenietis requiem animabus vestris; iugum enim meum suaue est, & onus meum leue.* Mat. 11. Quodnam iugum, & onus? Profectò à cunctis malis recedere, omnes amplecti virtutes, Dominum horribilibus persecutionibus actum nunquam non mirum imitari. An iugum hoc suaue, leue onus? Illa particula, *& ego reficiam vos,* vberiores patientibus labores indicit: refectio enim est tollere iugum, pane vesci lacrymarum. Et iugum suaue? & onus leue? Præmiserat Dominus futuræ fælicitatis memoriam proxime antè dicens: *Nemo nouit Filium nisi Pater: neque Patrem quis nouit nisi Filius, & cui voluerit Filius reuelare. Venite ad me omnes, qui laboratis, &c.* Ad me pertinet Patrem hominibus reuelare? Patris visio laborum præparatur in præmium? Quàm suaue iugum, quam leue onus! Hieronymus ad Demetriad. *Omne opus* (siue rectè agendi, siue patiendi) *leue fieri solet, cùm eius pretium cogitatur, & spes præmij solatium est laboris.* Preme particulam. *Omne opus*, id est, omnia Christi mandata leue onus est, quia præmium futurum obiicitur. Theophylactus, *Dicuntur omnia mandata Christi iugum leue quoniam propter futuram retributionem leuia.*

Hiero.

Respice præmium cæleste, & omne legis onus tibi aderit quasi tegminis filum, aut vitta.

42. Moysi Dominus, *Loquere filiis Israel, & dices ad eos, vt faciant sibi fimbrias per angulos palliorum ponentes in eis vittas hyacinthynas, quas cùm viderint, recordentur omnium mandatorum Domini, nec sequantur cogitationes suas: sed magis memores præceptorum Domini, faciant ea, sintque sancti Deo suo.* Num. 15. Illud expende. *Ponentes in eis vittas hyacinthinas, quas cum viderint recordentur omnium mandatorum Domini, nec sequantur cogitationes suas.* Non solùm omnia mandata videre eos iubet; sed & tam perfectæ eorum omnium obseruationi accingi, vt nullis vel leuibus cogitationibus distrahantur. Quid ergo difficilius? Imo nihil facilius est. Nam vittis hyacinthinis, quibus omnia mandata designantur, simul cæleste repræsentatur præmium fante D. Gregorio lib. 30. Mor. cap. 10. *Hyacinthus significat spem cælestium.* Videant igitur vittas hyacinthinas vbi vitæ norma asseritur, vbi cuncta difficillima mandata figurantur: sed ne tanto pondere corruant, sed leuissimum filum tegminis, aut vittæ reputare valeant, simul in ipsis mandatis cælestis præmij hyacinthus eluceat, cuius spe ad difficiliora adhuc exurgant.

Nitamur spe cælestis præmij, per viam difficilem properanter incedimus. Chrys.

43. Non dubium, quin Christum sequentes, grauissimum pondus sustineamus. Crucem enim portantes, viam percurrimus. *Qui vult venire post me, abneget semetipsum, tollat crucem suam, & sequatur me.* Aiebat Chrysostomus Paulum nominis salutaris baiulum *magnis viribus* indiguisse, ne corrueret in viâ: quid de crucifero profaretur? Vis tamen sic ferri per viam, ac si non pondus portandum assumas, sed calamum, sed pennam venti sibilo iactitandam gestes: præmij spe niti procura, hyacinthi calceis vtere à Domino præparatis. *Calceaui te hyacintho.* Ezech. 16. Vbi Hieronymus. *Philo disertissimus Iudæorum hyacinthum aeri comparat, in quo cælestia significari putat.* Cum Christo currentes crucis addito pondere appositè hyacintho calceantur, vt gressus è pondere graues, præmij cælestis nitentes gloria roborentur, leuésque ad cursum reddantur.

Ezech. 16. Hieron.

Quam fœcundissimus christicola ad tanti præmij assequutionem.

44. *Rogatus Socrates* (loquor cum Brusonio libr. 5. cap. 8.) *quonam Ciuitas ritè gubernari posset? respondit: Cùm boni inuitantur præmiis.* Cur non dixit, cum mali præmiis inuitantur? Quia mali haud experti virtutis difficultatem debent solâ ex pulchritudine allici. At boni humeris apponentes totius legis pondus, tot laborum, ac tribulationum sarcinam

Bruson. ex Plutar.

debent

debent appositis præmiis ad reliquum cursum excitari. *Nihil* (ait Liuius decad. 1. lib. 4.) *non aggressuri sunt homines, si magna conantibus, magna præmia proponantur.* Proh Christicolarum dementiam! An possunt præmia eadem trutinâ appendi. Si vt illi corruptibilem coronam accipiant, tot subeunt incommoda: quid non patiamur, vt incorruptibili diademate stipemur?

Observatio IX.

Ad illa verba:

Et apparuerunt Moyses, & Elias cum eo loquentes.

Cum Legislatore, & Propheta confert Dominus imminentis Passionis processum.

Vt edoceat Principes res egregias gesturos, probos priùs adire Consiliarios.

45. *Quam legis cultor debeat esse Regius Consiliarius,* Hieron.

HIERONYMVS, *Loquebantur Elias, & Moyses de his, quæ Dominus passurus esset. Lex enim & Propheta de Passione prænunciant.* Cur igitur Moyses & Elias de Passione à lege, ac Prophetis prænunciata cum Domino loquuntur? Vt Dominus iuxta prædicta à Lege & Prophetis passurus quasi consulere Moysem, & Eliam videatur. Edoceantur Principes tunc iuxta diuinum prætextum opera exeri, cùm probos Consiliarios adire non dedignantur. Christus in Maiestate apparet in monte, vt Dei Filius ostendatur, & tunc cum cælesti lumine vtitur quasi vestimento, cum à Patre clamante celebratur: Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui; ipsum audite: non dedignatur Consiliarios legem, & Prophetas aduocare, vti apud illos conferri possit, quonammodo excessus, quem completurus erat in Hierusalem deberet legis prætextui, & Prophetarum vaticiniis accommodari.

46. *Strictè se accommodauit Dominus legis, ac Prophetarum præscriptis in Passione, consulit Mosem, & Eliam.* Matth. 26. Zachar. 13.

O quàm strictè Dominus in Passione oraculis legis ac Prophetarum illigabatur! Comprehensioni proximus, ait: *Omnes vos scandalum patiemini in me in istâ nocte; quia scriptum est, Percutiam Pastorem, & dispergentur oues.* Mat. 26. Prædixerat Zacharias cap. 13. Curanti Petro stricto gladio comprehensionem prohibere, Christus dixit: *Quomodo ergo implebuntur Scripturæ, quia sic oportet fieri? Hoc autem totum factum est, vt adimplerentur Scripturæ Prophetarum.* Ibid. Ergo vt innuat sese Prophetarum vaticiniis perfectè accommodare, adducit ad Thaboris verticem Moysem, & Eliam, quibus cum loquatur de excessu, quem completurus erat in Ierusalem. Hoc est, perfecturus implendo Prophetarum scripturas. Quàm prudenter Princeps noster ad gerenda opera iuxta legis præscriptum adhibet sibi probos Consiliarios.

Escob. & Mendan Euang. de Temp. T. I.

Vereor, ne Princeps aggressus opus arduum, & augustum sine consilio circa iustitiam ipsius actionis, miserè corruere cogatur. Lucifer ille diluculò exortus Dei ipsius similitudinem ambire non veretur. Solus aggreditur facinus, Consiliarium non aduocat, sed solitarius secum meditatur. *Sedebo in monte Testamenti, similis ero Altissimo.* Isa. 14. Vbi Bernardus de verb. Isai. *Solus sedere volens, tanquam fulgur cecidisti de cælo.* Adnotat Propheta vbinam huiusmodi monstrum conflaretur: *Qui dicebas in corde tuo, In cælum conscendam,* &c. Ibid. Sine Consiliario tantum opus aggrederis? Si à Michaële consilium exquireres, responderet vtique, *Quis sicut Deus?* Si ad ipsum magni Consilij Angelum Dei Filium accederes, profateretur, *Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde, & inuenietis requiem.* Ille etenim proculdubio sedet in Testamenti, aut legis monte, qui Domini humilitatem imitatur. O miser, sine Consiliario periisti! 47.

Princeps aggressus opus arduum sine consilio legis, miserè corruit. Isai. 14. Bernard.

Christi igitur circa consilium capiendum documenta accipite. Non adduxit Consiliarios Regis Babylonis; sed ipsum legislatorem Mosem, & zelo feruentem Eliam. *Custodi* (ait legis Conditor) *legem meam, atque consilium meum: & erit vita animæ tuæ.* Prou. 3. Illius probum consilium, quod simul cum legis obseruantia incedit. Huiusmodi consilium à Sanctis petendum, non à legis contemptoribus. Ambrosius lib. 2. de Offic. *Aduertendum, quod in acquirendis consiliis, plurimùm valet vitæ probitas, virtutum prærogatiua. Quis enim in cæno fontem requirat? Quis de turbidâ aquâ potum petat? Itaque vbi luxuria est, vbi intemperantia, vbi vitiorum confusio, quis inde sibi aliquid hauriendum existimet? Quis vtilem iudicet causæ alienæ, quem videt inutilem vitæ suæ? Quomodo enim potero, eum iudicare consilio superiorem, quem video moribus inferiorem? Supra me debet esse, cui me committere paro. An ne eum idoneum putabo, qui mihi det consilium, quod non dedit sibi? & mihi eum vacare credam, qui sibi non vacat? cuius animum voluptates occupant, libido deuincit, auaritia subiugat, cupiditas perturbat.* 48.

Probos aduocet Princeps Consiliarios, non exlegos: sine lege enim Consiliarius obseruandæ legis non feret consilium. Prou. 3. Ambr.

A bono ergò consiliario exquirenda consilia, quæ negotium gerendum cum legis obseruatione ad finem dirigant. Illud enim facinus egregium solum stat, quod obseruationis legis fundamini hærescit. Aiebat sancta illa, *In corde meo Domine, consilium corrobora, vt domus tua in sanctificatione permaneat.* Iud. 9. Consilium corroborat animum, sed ad legis obseruationem, vt opus super sanctitatis fundamina persistat æternùm. Ioannes Petrus Cermenatus de rectâ Relig. ac Reip. Gub. cap. 18. *Consueuerunt peritiores architecti sublimioribus columnis firmas bases, solidásque subiicere: vt ingentium ædificiorum grauia pondera sufferre valeant. Cum igitur nulli magis quam Principes, Vrbiumque Rectores inter mortales emineant, oneráque maiora sustineant: optimum est eis optimos consiliarios adhiberi, quibus haud* 49.

Illud consilium, illud opus stat, quod legis basi nititur.

 aliter,

aliter, quàm stabili fundamento nitatur, consilijsque tam ad Regnum quàm ad Religionem pertinentes æquissimè disponant. Princeps itaque tunc stabilis columna est, cùm optimi consiliarij basi nititur, qui quidem consiliarius simul & Regni stabilitati, & Religionis indemnitati studeat. Regna enim stabiliuntur, cùm rebus gerendis Religio documenta præscribit.

SECTIO SECVNDA.

Iesu à Patre Commendatio?

TEXTVS.

VERS. 4. RESPONDENS autem Petrus dixit ad Iesum, Domine, bonum est, nos hìc esse: si vis, faciamus hìc tria Tabernacula, tibi vnum, & Moysi vnum, & Eliæ vnum. 5. Adhuc eo loquente, ecce nubes lucida obumbrauit eos; & ecce vox de nube dicens: Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi benè complacui: ipsum audite. 6. Et audientes Discipuli ceciderunt in faciem suam, & timuerunt valdè. 7. Et accessit Iesus, & tetigit eos: dixitque eis, surgite, & nolite timere. 8. Leuantes autem oculos suos, neminem viderunt, nisi solum Iesum. 9. Et descendentibus illis de monte præcepit Iesus, dicens, Nemini dixeritis visionem, donec Filius hominis à mortuis resurgat.

IN IESVM TRANSFIGVRATVM, PANEGYRICVS MORALIS SECVNDVS CIRCA LITERAM.

EX PATRIS COMMENDATIONE.

OBSERVATIO I.

Ad illa verba:

Domine, bonum est, nos hìc esse: si vis, faciamus hìc tria Tabernacula, tibi vnum, & Moysi vnum, & Eliæ vnum.

Solæ gloriæ à longè coruscationes Petri animum videntur complexuisse.

Vbi de ineffabili prorsus cælestis beatitudinis præstantiâ.

1. Ambro. CVR ô Petre, apud Thabor curas Tabernaculum exædificare? Ambrosius lib. 9. in Luc. *Capitur à dulcedine Petrus.* Et cùm cœlestis gloriæ tanta sit immensitas, vt in ipsam Diui debeant intrare iuxtà illud; *Intra in gaudium Domini tui:* videns Petrus se capi à gloriâ, in cœleste gaudium reputat intrauisse. Vnde Tabernaculum Domino ædificare curat, vt inibi possit æternùm in conspectu Domini gloriosus commorari. Proh futuræ gloriæ pondus immensum! si particula gloriæ Petrum capiebat: quid totius pelagus beatitudinis?

2. Illa gloriæ particula tanta est, vt verbis haud valeat exponi. Quæritur, cur Dominus Apostolos testes futuros gloriæ suæ ad montem adduxerit? An non potuissent ex auditu testes gloriæ Transfigurationis esse, sicut Paulus ex relatione Apostolorum, & fidei prætextu fuit Resurrectionis testis? Profectò Resurrectionis triumphus potuit Apostolis non videntibus, verbis exponi ab aliis. At gloria cœlestis in Transfiguratione obiecta necessariò videnda est, vt de illâ testimonium feratur; quia non poterat ab hominibus non videnti verbis exponi; ineffabilis enim prorsus est. Ideo Paulus, *Nec auris audiuit, quod præparauit Deus diligentibus se.* 1. Cor. 2. A nullo audita est præmij illius præstantia, quia à nullo vnquam verbis fuit exposita protsus ineffabilis. Quod si non est visibilis perfectè ab homine viuente, saltem ex fulgore à longè callet eius immensitatem. Videant ergo Discipuli vt testes possint adhiberi, quod ab alijs minimè eis possit verbis exponi. At non curent verbis proferre, quod ineffabile est; sed clamant ex vnius videntis Ioannis ore: *Vidimus gloriam eius, gloriam quasi Vnigeniti a Patre.* Cap. 1. Cur non addidit, Et talis erat illa gloria? Quia

Voluit Dominus gloriam Transfigurationis à Discipulis videri, vt testarentur: nec enim narrari ab alijs poterat.

1. Cor. 2.

Ioan. 1.

Quia possunt videntes Discipuli dicere : *Vidimus*, sed ineffabilem glotiam minimè valent verbis proferre.

3. *Dei gloriosum habitaculum verbis demonstrari non potest.* Ioan. 1. Beda.

Christi duo ex primis ad Collegium Apostolicum tendentibus Discipuli, à Domino quæsierunt, *Vbi habitas* ? Ioa. 1. Vbi Beda contemplatur illos de æternæ domus gloriâ quæsiisse: & ore ex Dominico respondet, *Venite, & videte*. Cur non dixisti, ô Domine. In hoc, aut illo vico mea domus conjacet : sed *Venite, & videte*. An quia habitaculi æterni, seu gloriæ cælestis cuncta sunt ineffabilia ? Ita planè. Videte vos, quod minimè possit verbis explicari. *Vultis (ait ille) videre habitaculum meum ? sermone explicari non potest, opere demonstratur, venite, & videte.*

4. *Quod mente æquari non potest, nec verbis attingitur.* 1. Cor. 2. Nazian.

Addidit Paulus, *Nec in cor hominis ascendit, quod præparauit Deus diligentibus se*. 1. Cor. 2. An confingendo fælicitatem eleuatissimam non possit æquare præmij illius perspicax intellectus magnitudinem ? Nec leuiter attinget post diuturnam confictionem gaudij æterni particulam. Nazianzenus Orat. Apol. 3. *Qua neque humanus intellectus pro potestate, atque arbitrio beatitudinem fingens, vnquam informabit*. Et quomodo potest verbis exponi, quod mente haud possit æquari?

5. *Summa gaudia concepta quasi somnia sunt, si cum veritate comparentur beatitudinis cælestis.* Genes. 28. Damia.

Iacob somno indulgens, vidit scalam illam vestibuli domus Domini somniatam imaginem, & exclamat euigilans. *Quàm terribilis est locus iste ! Verè non est hic aliud, nisi domus Dei, & porta cæli*. Gen. 28. Atriorum domus Dei gloria somniata tam augusta ? D. Petrus Damia. ser. 59. *Iam stamus in atrijs Ierusalem, iam è vestibulo magnæ Ciuitatis gaudia somniamus*. Cuncta somnium, si cum veritate cælestis beatitudinis comparentur.

6. *Haud felicitas cælestis præparata iustis, quæ verbis possit exprimi.* Perian. Claudi.

Elysiorum cum Periander camporum audiisset verbis expressam amœnitatem, sapienter clamauit. *An vera felicitas, quæ verbis exprimitur?* Pluribus Claudianus verbis vtitur; vt Elysios campos describat, 2. de Raptu Pros.

Amissum ne crede diem, sunt altera nobis
Sydera, sunt orbes alij, luménque videbis
Purius : Elysiósque magis mirabere campos,
Cultorésque pios, illic pretiosior ætas:
Aurea progenies habitat, sempérque tenemus
Quod superi meruere semel : nec mollia desunt
Prata tibi : Zephyris illic melioribus halant
Perpetui flores, quos nec tua protulit Æthna.
Est etiam lucis arbor prædiues opacis
Fulgentes viridi ramos curuata metallo.
Hæc tibi sacra datur, fortunatúmque tenebis
Autumnum, & fuluis semper ditabere pomis.

An post confictionem mentis in cor hominis illius ascendit veræ fælicitatis contemplatio ? Haud, me hercle. *vera felicitas*, quæ verbis exprimi potuit.

OBSERVATIO II.

Ad illa verba:

Hæc eo loquente, ecce nubes lucida obumbrauit eos, &c.

Solis iustitiæ socij Discipuli necessariò erant solari illustrandi fulgore:

Tanta vis bonæ, aut malæ societatis, vt accedens ad solum Iesum illumineris: hærens tenebris impio offuso, tenebrosus appareas.

IEBAT Zeno Vero. apud Thabor duplicem Solem emicasse. Septem luminaria magna in monte contempior, vt hodierna dies *septempliciter* valeat rutilare. Christus enim iustitiæ Sol & cælestem Solem ampliùs fecit (iuxta Patris mentem) elucere, & Moysem, Eliam, Petrum, Ioannem, & Iacobum socios accedentes illuminauit, iuxta Propheticum illud : *Accedite ad eum, & illuminamini*. Tenebrarum socius tenebris offunderis, lucidissimi Solis comes Solis in morem fulgurabis. 7. Zeno.

8. *Solis reclinatorium, seu Iesu solis socij aureum est, quia aureus Sol.* Cant. 5. Cant. 2. Gillib.

De Christi fulgore aiebat Sponsa, *Caput eius aurum optimum*. Cant. 5. Sociorum autem fulgentissimi Domini (qui capitis comam Solis perstringentem radios ostentat, fulgorem describens, ait : *Ferculum fecit sibi Rex Salomon : reclinatorium aureum*. Cant. 2. Cur si purpureus ascensus, columnæ argenteæ non eiusdem materiæ reclinatorium ? Quia amici aurei Solis, vbi caput ille reclinat, ex societatis identitate aurei necessariò obiiciendi erant. Gillibertus acutè serm. 18. *Similem tibi reddis, Iesu bone, si quem irradias*. Sol socios nos fulgentissimum conuertit in Solem. *Similes ei erimus, cùm apparuerit. Aurei sunt tuum quibus aurum refulget. Caput tuum aurum optimum, reclinatorium aureum non inuenis, sed reddis, vbi se reclinas*. Ideo ait, *Fecit* reclinatorium.

9. *Familiaritatis gratia iunctus petræ fulgenti lapis fulgens efficeris.* Psal. 140. Bernar.

Vates Regius, *Absorpti sunt iuncti petra Iudices eorum* Psal. 140. Apostoli Iudices, de quibus ait; *Sedebitis & vos super sedes iudicantes duodecim Tribus Israel*, ad Dominum petram accedunt, siue adamantem, siue sardium, siue Carbunculum Solis radios emittentem ; & fulgentissimi lapides emicârunt. Bernardus ser. 8. in Psal. *Qui habitat, Qui adhæret Deo* (inquit) *vnus spiritus est cum eo : qui & petra iungitur lapis vnus. Ita ergo absorpti sunt iuncti petra Iudices eorum. O familiaritatis gratiam* ! Soli iustitiæ Iudices adhærescunt, & Solis iustitiæ in morem fulgorem emittunt.

10. *E socio iniquo vel*

Abscedente Iudâ socio iniquo ex Apostolorum cœtu, clamauit Iesus, Nunc sine nubibus emicabo. *Cum ergo exisset Iudas, di-*

Christus quodammodo tenebris Sol iustitiæ offundi videtur. Ioan. 13.

xit Iesus : Nunc clarificatus est Filius hominis. Ioan. 13. Paulò superius Euangelista, *Cùm ergò*, ait, *accepisset ille buccellam, exiuit continuò ; erat autem nox.* Iuda igitur abscedente nox aufugit, Sol cœpit emicare. Quamnam obsecto dependentiam haberet Iesu fulgor à Iudæ præsentiâ, aut recessu: vt præsente illo quasi offusus non illucescat, absente autem radios emittat? Respondet Caietanus, *Explicatur tempus nocturnum, ad significandum noctem mentis Iudæ. Cùm ergo exisset, Filius hominis clarificatus est.* An tam exitialis societas vnius improbi, vt quodammodo Soli Iesu tenebricosus vapor adhærescat? O familiaritatis iniuria!

Caiet.

11\. *David splendidus, & purus, Saulis tenebricosi fugiens societatem.* 1. Reg. 21.

Fame pressus Dauid ab Achimelech Propositionis panes efflagitat. At Sacerdos de puritate militis fortissimi sociorúmque periculum fecit: *si mundi sunt pueri:* 1. Reg. 21. Vbi Ambrosius innuit Sacerdotem de Dauidis puritate interrogare intendisse, licet ad pueros, ob reuerentiam Dauidis, sermonem dirigeret. Cur autem de Dauidis puritate dubitaret? sciebat eum apud iniquum Saulem diu versatum, vnde aliquod contagium trahere potuisset. E tenebris enim quid nisi tenebras conciliasset. *Et quidem* (Dauid inquit) *si de mulieribus agitur, continuimus nos ab heri, & nudius tertius, quando egrediebamur.* Ibid. nostra puritas incipit cum egressione. *Surrexit Dauid, & fugit in die illa a facie Saul.* Iustè de puritate Dauidis dubitaretur, si adhuc socius Saulis iniqui persisteret, è contagioso fugiens, quando egressus iam liber à contagio. Bellè Ambrosius lib. de Isaac cap. 3. *Fugiebat Dauid sanctus à facie Saul, non vsque vt terras relinqueret, sed vt inobseruantis declinaret contagium. Fugiebat adhærens Deo, sicut ipse ait: Adhæsit anima mea post te.* A Saule tenebroso recedens nullas tenebras spargit: Deo soli adhærescens, solares emittit radios. *Dedit ergo ei Sacerdos sanctum panem.*

Ambros.

12\. *Socij boni te splendidiorem efficiunt.* Senec.

Mundus ergo Dauid sanctum panem cum mundis sociis absumpsit. An necessarium fuit puro cum puris conuesci? Audi Senecam ep. 11. *Conuictor delicatus paulatim eneruat, & emollit, necesse est, aut imiteris, aut oderis. Vtrunque autem deuitandum est, ne aut similis malo fias, quia multi sunt: vel inimicus multis, quia dissimiles sunt. Cum his conuersare, qui te splendidiorem facturi sunt: illos admitte, quos tu potes facere splendidiores.* Ex fulgore enim Solis huiusmodi socij solares emittentes radios conspiciuntur: sicut ex socij tenebris tenebricosi admodum ostentantur.

***

OBSERVATIO III.

Ad illa verba:

Respondens autem Petrus dixit: Domine bonum est, nos hic esse.

Transfigurati Iesu gaudia imminentis passionis opprobriis intersecantur.

Sic Deus dulcia amaris immiscet, ne filij (iusti videlicet) superbiâ distrahantur.

DIVVS Hieronymus, *Loquebantur Elias, & Moyses de his, quæ Dominus passurus esset.* An non importuna trãsfigurato Filio Dei instantis mortis ac passionis memoriâ? Si Petrus respondens de excessu hodie inter Iesu transformati fulgores loquebatur, meritò dictum putamus, *Nesciens, quid diceret.* At Moses, & Elias à Patre immissi ea planè loquuntur, quæ statum illum Filij (hominis imaginem agentis, seu personam) maximè decebant. Etenim prospera sunt aduersis immiscenda, ne animus noster superbiâ teneatur. 13. Hiero.

Illud expende: *Et apparuerunt Moyses & Elias cum eo loquentes.* Matth. 17. Ad Filium, quem voce emissâ profitetur: *Hic est Filius meus dilectus &c.* Moyses & Elias immittuntur, vnus quidem asseuerans prospera, alter indicens aduersa: vt scilicet transfigurati gloriâ sit Filij Dei, dum prosperis & aduersis conditur. Augustinus, lib. 5. de Hæres. cap. 7. *Loquebantur* transfigurato Filio, *Lex, & Gratia, lenitas & asperitas, mansuetudo & terror, adiutorium & præceptum, medicus & ferramentum, lux & tenebræ.* Congruè Filio obiiciuntur dum prospera, aduersa indicuntur, prouidente Patre. Proprium enim cælestis Parentis prosperitatem filiorum amaritudine condire, ne animus superbiâ distrahatur. 14.

Lex & Gratia, siue dulcia & amara immiscentur, vt filiorũ Dei prosperitas non sit causa superbiendi. Matt. 17. August.

Eliam, Moysemque ipsum veritatis huiusce adducam in testes. Hic quidem adeo transfiguratus videtur à populo, vt potiùs apud cælicolas commorari, quàm inter morituros habitare putaretur. Testor fulgorem illum, quo circum ornatus excedebat à monte: *Nec poterant filij Israel intendere in faciem Moysis.* Manus igitur fulgentissimi Ducis leprâ affecta ostentatur. *Dixit Dominus rursum: Mitte manum tuam in sinum tuum. Quam cùm misisset in sinum, protulit leprosam instar niuis.* Exod. 4. Et quare manus illa egregia, quæ tot signa operatura erat, leprâ vulneratur? Profectò cùm homo in Deum transfiguratur, tanta prosperitas aduersitati copulata est, authore cælesti Parente, ne tanto lumine conspicuus superbiâ disturbetur. Theodoretus quæst. 10. *Dextera, quæ admiranda illa perpetrârat cùm priùs fuisset leprosa, signis diuinis inseruiuit, & elementa mutauit. Qua res Moysem etiam admonuit, non superbire* 15.

Dextera Moysis transfigurati in Deum leprâ vulneratur, ne superbiat. Exod. 4.

Theod.

perbire debere : sed agnoscere naturam cum recordatione dextera lepra prius infecta.

16. Elias autem, qui Prophetas Baal interfecerat Dei indutus potentia in conditorem transfiguratus, post illustres de Achabo victorias Iezabelis nuncium accipiens animo decidit. Contemptor hominum, Regum debellator, mulierculæ minis exterréris : *Timuit ergò Elias, surgens abiit.* 3. Reg. 19 Leoni febris illa additur, ne prosperitate gestorum incidat in superbiam. Theodoretus quæst. 57. *Timor erat diuino dispositionis. Nam ne miraculi magnitudo eius spiritus nimis attolleret, concessit gratia natura, vt timorem susciperet, vt suam agnosceret imbecillitatem.* Quam proprium æterni Parentis filios fulgore indutos tenebris irruentibus offundere, vt eos in humilitate contineat.

Elias, cuius verba & actiones Reges formidabant, minis mulieris exterretur, humilitatis gratia. 3. Reg. 19. Theodor.

17. An Petrus audiens Eliæ, & Moysis sermonem de excessu Ierosolymitano imminente Iesu, edoctus euasisset? Porrò didicit sua prospera quæque amaris condire, ne superbiâ vulnerari posset. Felicissima illa piscium captura Petrum ad cælestem increatamve naturam transfiguratum adduxerat. At propriæ fragilitatis habitus sanè communis memor inclamitauit, *Exi à me, Domine, quia homo peccator sum.* Luc. 5. Vbi Ambrosius lib. 3. de Virgin. *Vir sapiens, & grauis, in quo esset Ecclesiæ fundamentum, & magisterium disciplinæ, nihil vtilius sibi esse prospexit, quam ne secundantis operis extolleretur euentu. Et ideo, Exi inquit, a me, Domine. Non rogat, vt deseratur; sed ne infletur.*

Petrus, ne superbiat, ad recordationem criminum aduocatur. Luc. 5. Ambro.

18. Demetrius (Brusonio lib. 3. authore) nihil sibi dicebat infælicius videri eo, cui nihil in vitâ accidisset aduersum : *quod oporteat talem hominem se hominem non agnoscere, vt qui nunquam sui periculum fecerit : aut diis inuisum, vt quem praterierint velut ignauum, nec idoneum ad fortuna conflictum.* Cum etenim Deus hominum efficit prospera aduersis disturbari, se Patrem ostendit : *Hic est Filius meus dilectus.* Aduersa enim nos efficiunt humilitatis terminis contineri.

Inuisus Deo, quia prospera non feruntur aduersis. Bruso.

Observatio IV.

Ad illa verba :

Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui.

Pater æternus Christum aspiciens in miserationibus prædiuitem, Solis in morem effulgentem, Filium suum esse inclamauit specialissimè.

Ille enim à parente affirmandus est Filius, qui eius virtutes imitatur.

19. SI Christus Solem inducbat supra bonos & malos exorientem, Patris referens pietatem, quid mirum à Patre cœlesti, profusis (ex nouâ speciali filiatione) elogiis, commendari. Ille enim verè appellandus est Filius qui Patris virtutes imitatur. Vndè non dixit : Hic est Deus, Messias, Dominus, Redemptor, Saluator : sed Filius meus. Nihil enim gloriosius probo Filio, quàm illustris sanctitatem Parentis referre. Bis Iesus Filius Dei ?

Quasi bis Dei Fil[illegible]

Iesu paternarum virtutum imitator.

20. Sethi posteros Moses honoris causâ, Dei filios appellauit. *Videntes filij Dei filias hominum.* Gen. 6. An non Seth homo? Quis dubitet? Cur ergo posteri eius non filij Sethi, sed Dei filij vocitantur? Quia qui sancti parentis imitantur virtutes, debent filiorum Dei eleuatissimâ appellatione condecorari. Chrysostomus, *Filij Dei appellantur, propterea quòd eò vsque parentum virtutem imitati sunt.* Cum ergo Pater æternus clamat, Hic est Filius meus ex imitatione virtutum, qui Filius iam naturâ est, bis filium Dei esse profitetur, quia specialem Dei filiationem efficit paternarum virtutum imitatio.

Sethi hominis filij Dei filij vocantur, quia patris virtutes imitatere. Genes. 6. Chrys.

21. Dauid, *Filij hominum vsquequò graui corde?* Psal. 4. Duros, & impœnitentes Hebræos filios hominis vocitauit. Cur non filios Dei appellat? Quia Abraham, Isaac, & Iacob parentum non sunt virtutes imitati. Lyranus, Non sunt *filij iustè viuentium, quales fuerunt Abraham, Isaac, & Iacob, ex quibus descenderunt Saul, & filij eius.* Si Saul, eiúsque filij Abrahæ, Isaaci, ac Iacobi virtutes fuissent imitati, non filij hominum, sed Dei filij vocarentur. Quia scilicet filio paternarum virtutum imitatori Dei filij debetur appellatio.

Hebræi, quia non sunt imitati probos parentes filij hominum, & non Dei sunt appellati. Psal. 4. Lyran.

22. Ieremiæ ex ore Dominus queritur, *Oblitus est mei populus meus frustra libantes, & impingentes in viis suis in semitis seculi.* cap. 18. Vbi Vatablus, *Hoc est, antiquit sine maiorum suorum fidelium, & piorum parentum, vt relicta viâ regia iter per vias nouas direxerint* deuiando. Copula duplicem Prophetæ & Interpretis particulam : *Oblitus est mei, Oblitus est parentum piorum.* An Dei obliuiscitur Patris, qui parentum pietatis obliuiscitur? Ita planè. Nam sicut Dei Parentis recordatur eius imitator virtutis, qui proborum parentum pietatem refert : sic Dei Patris obliuiscitur, qui paternas virtutes non imitatur; qui enim boni patris imitator est, Dei filius à cælesti Patre inclamatur : *Hic est Filius meus.*

Oblitus Populus parentum virtutes imitari, Dei filiationis obliuiscitur. Ierem. 18. Vatab.

23. Filiis suis fidelibus Hebræis prouidit, quonammodo illustrissimum filiationis titulum tuerentur infidelitatis errore minimè deprauandum. Iussit Aaroni nomina filiorum Israel in Rationali scripta portare. *Portabitque Aaron nomina filiorum Israel in Rationali iudicij super pectus suum.* Exo. 28. τὸ *Filiorum Israel* ad patres referendum : *Portabit nomina* patrum fidelitate conspicuorum. Quare? Vt posteri curantes imitari parentum virtutes, in Dei filiatione perseuerent, nec erroris contaminatione fœdati, illustrissimi nominis gloria priuentur. Portantur filiorum Israel nomina in Rationali (inquit Beda) *vt populus scripta in veste Præsulis patrum nomina vident, sedulò curaret, ne ab illorum meritis discedent, ad errorum contagia* (vnde Dei filiatione priuaretur) *declinaret.* Cùm igitur ex paternarum virtutum imitatione homo Dei filius appelletur, Christus, Dei naturâ

Conseruat Populus filiationem Dei, dum curat parentum imitari virtutes. Exo. 28. Beda.

naturâ Filius, nouo hodie ex titulo Dei Filius appellatur à Patre, nempe quia Sole munificentissimo indutus Patris virtutes est imitatus: quasi bis Dei Filius existat.

Observatio V.

Ad illa verba:

Et audientes Discipuli, ceciderunt in faciem suam, & timuerunt valde.

Corruunt Discipuli tantæ gloriæ pondus humeris comportantes.

Vt contemplari valeas, quale, ac quantum gloriæ cælestis pondus Discipulo fideli præparatur!

24. *Recolo Xauier nostri sententiam illam: satis est Domine, satis est.*

PETRVS, Iacobus, & Ioannes ex immensâ Christi claritate scintillam accipiunt, Petri sutilat inde fides egregia, Iacobi robur militare, Ioannis niuea puritas, quatum virtutum immensurabili vi protinus corruére, Quid, obsecro, si veri æterni gaudij vel particulâ complerentur? Remigius, *Iesu gloria non potuit ferri ab Apostolis, quando à Domino ostensa est in monte, quia statim lapsi sunt in terra velut mortui.* An Deum perspicuè vident? Minimè, sed solummodo corporis gloriosè obiecti aspexére claritatem. Tantum ponderis gaudij illius particulæ? tanta stillæ profunditas? Quid si, Deo aspectato, cælesti beatitudine donarentur? Certè vel stillæ illius fælicitatis, quæ hîc sanctis communicatur, intolerabilis est magnitudo. Velim excogitationem meditetis memor Francisci Xauier nostri, qui consolationibus cælestibus affectus minimè tantam vim gaudij poterat tolerare, fatus: *Satis est, Domine, satis est.*

Remig.

25. *Sancti particula hic donantur gaudij cælestis, & tamen pondere corruunt.*

Aiebat Paulus, *Tunc & ipse Filius subiectus erit ei, qui subiecit sibi omnia vt sit Deus omnia in omnibus.* 1. Cor. 15. Apud Patriam totus Deus beatis commmicatur omnibus, vt omnia sit eis: Hîc autem gloriæ illius immensæ particulas dilectis infundit, quid quidem vix possunt earum tolerare magnitudinem. Hieronymus Epist. ad Amand. *Saluator nunc non est omnia in omnibus, sed pars in singulis.* Cùm Xauierium exaudis, *Satis est, Domine, satis est*, non putes omni donatum beatitudinis immensitate: stillâ dulcedinis potatur; cuius tantum pondus vt gigantem corruere cogat.

1. Cor. 15. Hiero.

26. *Virtutum fulgoris parte donantur hic iusti, & vix possunt tolerare.*

Nec singulis particularum totam dat perfectionem. Saluator sapiens, bonus, patiens, fidelis, zelator, virgo, bona hæc pluribus diuis distribuit. Salomoni sapientiam, Dauidi bonitatem, Iobo patientiam, Petro fidem, Paulo zelum, Ioanni vtrique virginitatem: non quidem totam singulis, sed particulam. Hieronymus, *Dominus est nunc pars in singulis. In Salomone est sapientia* (non omnis, sed pars.) *in Dauid bonitas, in Iob patientia, in Ioanne virginitas, in cæteris cætera. Cum autem rerum omnium fides aduenerit, tunc omnia in omnibus erit, vt singuli Sanctorum omnes virtutes habeant, vt sit Christus totus in cunctis.* Quemadmodum beati Deum totum videntes minimè comprehendunt, cunctis virtutibus Iesu beati (intensione totâ minimè) donabuntur. Hîc particulæ vnius virtutis fulgor est tantus, vt corruere faciat Ecclesiæ Principes? Fides Petro communicata; niuea Ioanni virginitas; particula Dominici fulgoris Petrum, & Ioannem conturbârunt non potentes tanti gaudij pondus sustinere. Hiero.

27. *Qui particula I[?] hic fruitur, quasi tota beatitudinis immensitate repletur vnde corruat pondere, necesse est.*

Adæ Deus, *De omni ligno comede.* Gen. 3. *Omne lignum comede.* Cunctæ arbores tibi in alimoniam præparantur. Damascenus lib. 2. de fide, cap. 11. asserit lignis variis Paradisi varias Iesu signari virtutes. *De omni* igitur *ligno comede.* Particulam virtutum Domini imitare, & puta omne lignum comedisse. *De omni ligno comede escam, nam Christus est omne.* Quælibet particula cælestis gustus totus Christus est? Certè totum sapit Christum aden, vt qui particulam Dominicæ virtutis absumat, totum Christum sumpsisse videatur. Quid mirum ex partibus Diuos impotentes sustinere pondus, corruere, si vel momentum totum est pondus, buccella tota messis, immensum pelagus quælibet stilla.

Gen. 3. Damasc.

28. *Viator tanto cum Iesu vnitate donatur ex stilla illius gaudij communicatione, vt corruat, non potens sustinere.*

Profectus in Mesopotamiam Iacob, vt indulgeret somno *tulit de lapidibus, qui iacebant, & supponens capiti suo, dormiuit in eodem loco.* Euigilans autem inclamanit, *Quam terribilis est locus iste!* Gen. 28. De quonam ille incommodo querebatur? An de scalæ pondere? de onere tot ascendentium ad Superos filiorum? De loci onere queritur: *Locus iste.* Quinam locus? Ex mente Lyrani ipsi lapides quos capiti supposuerat, vt obdormiret: *Tulit de lapidibus, qui iacebant.* Iam difficultas oboritur. Addit enim Textus, *Iacob tulit lapidem, quem supposuerat capiti suo.* Si multi erant lapides, quo modo de vnico lato fecit mentionem? Lyranus, *Satis videtur ex Textu, quòd accepit plures ex eo quòd dicit, De lapidibus: & quando euigilauit, inuenit, quòd illi lapides facti erant vnus lapis; & dicunt Hebræi, quod hoc fuit in signum, quod Dominus vniretur cum eo.* O cælestis beatitudinis immensitas! Per somniata gaudia, quæ Diuis in exilio impenduntur, (somniata quidem, si cum Dei visione comparentur) tanta cum Iesu vnitate donatur viator, vt Dei sibi videatur in domo beati: *Non est hic aliud nisi domus Dei: & corruens inclamat, Quam terribilis est locus iste*: quid quando totâ gaudij immensitate repleamur, siue in ipsam immensitatem intremus iuxtà illud: *Intra in gaudium Domini tui?*

Genes. 28. Lyran.

OBSER

OBSERVATIO VI.

Ad illa verba:

Nemini dixeritis visionem donec Filius hominis à mortuis resurgat.

Imperantur Discipuli, nemini visionem reserare, ne condiscipuli conquerentur.

Edocentur Præsules, sic digniores subditos præmio afficere, vt reliqui fideles quidem famuli querelas non excitent.

29. *Cur soli tres assumbtі ad Transfigurationis gloriam?*

SI ad montem Petrus, Iacobus & Ioannes assumuntur, vt miraculo Transfigurationis testes adhiberentur, quare prohibentur à Domino euulgare, quod viderant, vsque in Resurrectionis tempus? Ne scilicet Discipuli reliqui audientes quererentur, quòd simul assumpti ad Transfigurationis gaudia non fuissent. Post Resurrectionem iam constabunt Apostolis Iudæ flagitia, ob quæ (Euthymio adnotante) soli ad verticem montis necessarij testes ascendunt, reliquis dimissis, ne vnus Iudas, qui ascendere non poterat iniquus ad gaudia, cum notâ solus exclusus à gaudio remaneret. Tunc euulgate, nunc minimè, ne condiscipuli (quibus causa non est tam citò aperienda) meritò de personarum acceptione conquerantur. Præmia dignioribus, sed sine aliorum aliàs fidelium subditorum querelâ à prudente Præsule exhibeantur.

Lathym.

30. *Princeps Iacob digniorem Iosephum præmio afficit sine inuidia fratrum.* Gen. 37.

Olim *Israel diligebat Ioseph super omnes filios suos, eò quod in senectute genuisset eum.* Gen. 37. Burgensis, *Eò quod esset filius sapiens sibi.* Meritò diligebat super omnes eum, qui meritis cunctos superabat. *Fecitque ei* (Textus addit) *tunicam polymitam.* Non debuit sapiens Pater tam visibili præmio filium digniorem afficere, ne inuidiæ causa excitaretur. D. Basilius Seleu. Ora. 8. *Patris Iacobi charitas aduersus filium Ioseph alios filios exercuit, & charissima pignora inuidentia ebria contra semet incendit seditione. Scriptura verò affectionis illius causam euulgat, Israel diligebat Ioseph eò quòd in senectute genuisset eum, & fecit ei tunicam polymitam.* Iustè amabatur præ cæteris sanctus puer, iustè augustiori munere donaretur, sed occulta quidem elargitione ne reliqui filij inuidia exardescerent.

Basil. Seleu.

31. *Princeps sol est stellas illuminans vberius capaciores, sed sine inuidia reliquarum.* Genes. 1.

Solem Deus succendit, *vt praeesset diei*, Lunam autem, *vt praeesset nocti.* Gen. 1. Theophylactus affirmat, Prælatos Solem imitaturos circa stellarum illuminationem: cunctæ stellæ lucem accipiunt duplici qualitate. Vna quidem, iuxta capacitatem lumine complentur. Altera autem, sic omnes iuxta magnitudinem suam radios emittunt, vt in luce nulla videatur inæqualitas, sed solummodo in magnitudine. Luna, Venus, & Iupiter Planetæ à Sole accensi adamantes cæli torqui hærentes ostentantur hac solum differentiâ, quòd luna sit magnus adamas, parui alij Planetæ. Vulgariter expendo, *la luna es peñasco de diamante, los otros Planetas puntas.* Lumine, beneficio Solis Præsulis, cuncti subditi compleantur. Attamen sic iuxta merita singuli munerentur, vt non tribui possit præcellentia luminis viuacitati ipsius in corpore æquali, sed magnitudini, ac capacitati præstantiori. Ampliùs rutilat Luna, quia capacior est, non quia radius Solis angustioris naturæ. Appareat subditus vberiori fulgore conspicuus non ex viuaciori Præsulis Solis influxu, sed ex ipsius vberiori capacitate. Quàm difficile!

32. *Diuinum quoddam est, digniores præmio afficere, sine aliorum querela.* Xiph.

Oportet Principem (aiebat Xiph. Cæs. August.) *non solum nihil facere per iniuriam in præmiis distribuendis personarum acceptor: sed nec omnino facere videri, dum reliqui fideles subditi queruntur. Priuatis quidem hominibus satis est nil delinquere, Principem verò decet, nec suspectum esse delicti in distributione præmiorum.* Difficillimum planè est dignioribus augustiora præmia largiri, & non videri aliis personarum acceptor. Concludit ille pulchrè: *Hoc quidem diuinum quoddam est.* Vnde Menander,

Imago autem Rex est animata Dei.

AD DEIPARAM MEAM DOMINAM

EPILOGVS.

LIGNVM vitale Christum, ô Domina, mirabile omnino, profitemur. Quid mirum, si omnipotentis Deitatis germen? Quid mirum, si ex te Horto aprimè mirabili exortum? Fatur Richardus Laurent. lib. 12. *Maria Hortus mirabilis est præcipuè in tribus, in se ipso, in flore, & in fructu. In se ipso, quia Hortus Maria suprà naturam, suprà rationem, suprà consuetudinem, suprà humanæ conditionis meritum, suum peperit Hortulanum. Vndè clamat Propheta, Venite, & videte opera Domini, quæ posuit prodigia super terram. Psal. 45. Item alio modo mirabilis in se, quia ibi Deus factus est homo; antiquus dierum, puer: Verbum, infans: æternus, temporalis: immortalis, mortalis: immensus, paruulus: Leo, Agnus: Creator, creatura. Mirabilis hinc Hortus in fructu, cuius fructus mirabilis Christus lignum vitæ est.* An sicut Deus de mirabili Deo, mirabili mirabilis de Maria? Profectò Deus tam mirabilem fecit Marianum Hortum, vt mirabile lignum Dominicum mirabile vndique ex Horto mirabili aptè germinaretur.

Laus Deo, Virgini, Iosepho, Ignatio, Xauierio, Antonio.